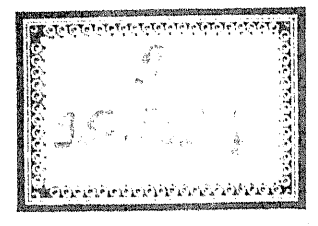

25 a 3-27

24 a 3-27

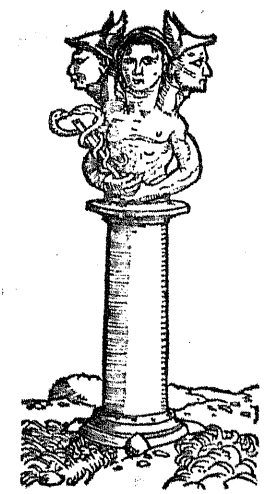

2 400 40 **Galpa** MADE IN SPAIN

PROCOPII CAESARI

ENSIS DE REBUS GOTHORVM, PERSARVM AC VAN
dalorum libri VII, unà cum alijs mediorem temporum histo-
ricis, quorum catalogum sequens indicabit pagina.
His omnibus accessit rerum copio-
sissimus index.

in periodo sibi

Fata uiam inueniunt

Handwritten library stamp with the number 717.

BASILEAE EX OFFICINA IOANNIS
HERVAGII MENSE SEPTEMBRI
ANNO. M. D. XXXI.

PROCOPII CAESARIENSIS DE BELLO GOTHORVM LI bri tres, Christophoro Persona Romano interprete. folio	3
Eiusdem de bello Persico libri duo, & item duo de bello Vandalico, à Ra phaele Volaterrano latinitate donati.	225
Agathiae Scholastici Smyrnaei de bello Gothorū & alijs peregrinis hi storijs libri quinque, Christophoro Persona interprete.	385
Leonardi Aretini de Bello Italico contra Gothos, libri quatuor.	515
Iornandis, quem nonnulli Iordanum uocant, liber de origine rebusq; Gothorum.	593
Eiusdem de regnorum ac temporum successione liber, nunc primum in lucem æditus.	642
Chuonradi Peutingeri Augustani de gentiū quarundam emigrationi bus breuis epitome.	687
C. Sollij Apollinaris Sidonij epistola, qua Theodoricum Vesegothorū regem eleganter describit.	689
Procopij Cæsariensis liber de ædificijs Iustiniani Augusti Græcè, ante hac nunquam excusus, folio 1. post latinās historias.	

NON aliam ob causam, uir clarissime, minus à Germanis nō
stris lectas hætenus Procopij historias crediderim, quas il
le de Gotthorum Vandalorumq; bellis in Italia alibiq; ge
stis scripsit, iam olim Latine uersas, nisi quod persuasum fuit
omnibus, Gotthos præsertim, Scythas extitisse. Quæ res fe
cit, ut nos obliti carminis Homericæ, ὅτι τριζὺν μεγάροισι καὶ
κῶν τ' ἀγαθῶν τε τέτυκται, in externarū gentium historijs duntaxat uer
semur, quum tamen domi habeamus quod admiremur, quodq; non solum
cognitione, uerum etiā imitatione dignum alicubi uideri queat. Nostri cuius
sunt Gotthorum, Vandalorum, Francorumq; triumphī. Nobis gloriæ sunt
illorum imperia in clarissimis Romanorum prouincijs, atque adeo Italia ac
ipsa Roma regina urbium cunctarum constituta, quorum tamen hodie nul
lum superstit præterquam Francicum, ut fortunatissimi semper domi forisq;
extitere ueteres Franci. Nō quod probem, ut ingenuè uerum fatear, urbium
incendia, direptiones, euersiones, agrorumq; deuastationes, sine quibus hoc
genus uictoriæ non contingunt: quis enim cordatus huiusmodi insanias nō
detestetur? sed quia uulgo cōmendari ista scimus, unde nobilitas omnis per
tatur. Enim uero non perinde exactè gentium origines hic autor, homo uide
licet Græcus edisserit, ut quæ sub Iustiniano Cæsare præcipuè gesta ab illis
fuerunt, bella cōmemorat, contentus docuisse quid tum quidē factum sit. Atq;
Procopio sanè hic accidere uideo, quod omnibus nobis accidit, qui de ueteri
bus populis disputamus, ut coniecturis nitamur, nimirum quod audita uel
apud autores lecta non uisa plerunq; referimus. Porro quod de Thracibus
Marcellinus dixit, nos de uetustis populis omnibus generatim dicere possu
mus, facillè futuram descriptionē si ueteres concinerent stili, quorum obscura
uarietas opus ueritatē professum non iuuat. Cæterum Iornandes Alanus, ut
mihi colligere uideor, Gotthos ex Scandia siue Scandinauia Germanici mā
ris insula quam ipse Scanziam uocat, hodie Septentrionalē Selandiam for
tasse dicimus aut Suetiam, rectè deducit: quod cum Getis eosdē facit, longè
aberrat. Sic nanq; Getarum nomen Gotthis tributum est ab eruditioribus,
quemadmodum non ita pridem Maximilianum Cæsarem quidam antiqui
tatis Romanæ studiosi Maximianum nuncupauere, quidā Maximū Ami
lianū, nimirū propter nominis allusionē, ut quibus cultus in Norico Ripensi
diuus (nam Laureacensis episcopus fuit) ignotus existeret. Indicat hoc Spar
tianus in uita Antonini Caracallæ, cui dixerit aliquādo per iocum Pertinax
titulos uictoriarum ascribēti, Adde si placet, etiam Geticus Maximus, quod
Getam, inquit, occiderat fratrem, & Gotthi Getæ dicerentur. Idem Hierony
mus noster innuit in Genesim, & libro primo Gotthici belli Procopius, ubi

de Romanis loquens, Geticam quippe, inquit, Gotthorum hujus nationem esse affirmant. Item in initio belli Vandalici, de Gotthis agens, Sunt, inquit, & qui Geticas gentes has uocent. Vides Procopium nihil asserere. In causa fuit præter nominis allusionem, quod ex insula Scandia prodeuntes Gotthi quum Ulmerugos litoralem populum propulissent, & subiugassent Vandalos, quo loco Gotthiam in Vandalis constituerunt noui populi nouam regionem, quantum ad nomenclaturam attinet: pars illorum in Getas & Scythiam processit, quâ Histrio fluuius prætextitur, ut commodius Romanorum prouincias, Moesiam utramque & Thracias, atque adeo Græciam ipsam uexare possent. Siquidem præ Quadis & Marcomannis parum agere poterant, in Rugorum Vandalorumque tractu consistentes. Et in cæteros Germanos bellum gerere sibi durum erat experti. Prædandi uero gratia non minus quam ob melius solum occupandum omnes demigrationes factæ sunt. Hincque ego Ostrogotthorum & Vuestgotthorum appellationes primum natas suspicor, audacter hic à Paulo Diacono dissensus. Ideo uero Scytharum nomen Gotthis accommodandum non est, quod in Scythia aut Getarum regione cõfederint, sicut nec pro Gallis Hispanis uel habendi quod in has prouincias postea concesserint Vesogotthi, nec pro Gallis Franci, quos rectius Scythicos, Geticos, Gallicos, Hispaniensesque uocaueris. Sanè ætate Cornelij Taciti, Vigeuones siue insulares adhuc erant Gotthi. Itaque Gotthinos apud eundem autorem nemo Gotthos interpretetur, nemo Gotthones: nam insulares populos nominatim non describit Tacitus, contentus in initio dixisse, Cætera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia completens, nuper cognitis quibusdam gentibus ac regibus, quos bellum aperuit. Ptolemæus Gotthorum meminit ut insularium, inter eius Scandiae populos, quam ipse tribus reliquis maiorem facit, meridionalem partem tradens inhabitare Gutas. Nam Gutæ illi indubie sunt Gotthi, sicque cæteri Germani eos nominasse uidentur. Adiuuant hic nos duæ quædam orbis descriptiones, quarum altera iunioris Theodosij iussu facta est, nisi fallit titulus: altera non multo posterior uidetur. In Theodosiana sic legitur, Germania omnisque Gothia finiuntur ab Oriente flumine Huiustia, ab Occidente flumine Rheno, à Septentrione Oceano, à Meridie flumine Danubio. Audis hic Gothiæ nomen. Et sequitur illic, Dacia & Alania finiuntur ab Oriente desertis Sarmatiæ, ab Occidete flumine Huiustia, à Septentrione Oceano, à Meridie flumine Histrio. Hinc intelligis Gothiã istam Daciæ fuisse conterminam ad amnem Huiustiam, ut non mirum sit quod apud Procopium asserunt Langobardi in oratione quadam ad Iustinianum Cæsarem, Gotthis Dacos olim fuisse uectigales: & facile factu fuerit, ut Gepidæ Gotthica gens in hæc postea regionem immigrarent. Altera illa descriptio, ubi initium Europæ facit à Tanai flumine, post Septentrionalis Oceani Histricæ mentionem, sic habet:

Hinc ab

Hinc ab Oriente Alania est, in medio Dacia, ubi & Gothia, deinde Germania. Addendum hoc loco, quando hæc præfatio uice est argumenti, Vandalos à Gotthis, quorum imperij impatientes erant homines libertati tot seculis assueti, tandem propulso esse: nam antea sæpe, & Diocletiani Maximianique principatu, ceu Mamertinus autor est, rursus concurrerant, ut hijs demum nihil consilij superferret, nisi ab Imperatore sedes petere, quas obtinuerunt post initum cum ipso foedus, in Pannonia multarum exulum nationum hospitio famigerata. Vnde liqueat contra hanc prouinciam domiciliū eos antehabuisse, quibus autor est Iornandes ab Oriente fuisse Gotthos, ab Occidente Marcomannos, Hermunduros à Septentrione, à Meridie Histriū siue Danubium. Post aliquot annorum curricula Stilico gente eadem ortus, sed apud Honorium Augustum primas tenens, illos è Pannonia populariter excitos in Gallias cum Alanis, quos etiam, ut arbitror, Gotthorum uiciniã tenebat, proficisci iussit. Procopius à Mæotide uenientes facit, id quod de parte gentis fortasse est accipiendum. Nam has gentes bella crebro disperferunt. È Gallijs in Hispaniam progressi sunt, atque inde in Aphricã Vandalis. Inter quinque Germanorum genera, primos facit Vindilos, hoc est Vandilos. Plinius à Sarmatis uidelicet uenienti, nobis alioquin extremos: apud quem perperam legitur Vindelici pro Vindili, quemadmodum alibi caput Plinij de Germaniæ populis castigantes monuimus. Enim uero libuit hæc fusius paulo narrare, quod Procopius istorum populorum origines & primæ sedes, ut homo Græcus, inuestigare nequirit. Dicemus autem in nostris rerum Germanicarum libris, quos nuper ædidimus Ferdinando Cæsari dicatos, de gentibus alijs & de Gotthis etiã ac Vandalis, tum copiosius tum exactius: nam Iornandem & Paulum Diaconum diligenter excussimus. Porro uir ornatissime, quando me diu reluctante, inuitumque tandem coegit Ioan. Heruagius, ut in uolumen istud historiæ Gothicæ præfaret, non modo non recognitum à me, sed ne lectum quidem antea, nisi quod ex officina terniones typis excisos huc ille subinde missitauit, te ego potissimum ex amicorum numero delegi, quem hic alloquerer, quum sanè in literis iudicij, tum historiarum ueterum peritum. Atque equidem miraris fortasse, unde Heruagius Procopianum exemplar tam anxie tamque diu nusquam non quæsitum nactus tandem sit, Chunradus noster Peutinger urbis Augustanæ imò Sueuiæ totius immortale decus, id ex bibliotheca illa sua instructissima summisit, certe uir optimus, & mihi quoque propter exhibitam anno superiori in *παρρησια* illo apud Augustam concilio non uulgarem humanitatem peculiariter prædicandus. Idem Iornandis epitomen de successione regnorum ac temporum antehac non æditam, officinæ Heruagianæ comunicauit. Cupiebam Ablabium ego Cassiodoricque Variarum libros, & ipsos Gotthorum leges adijci, quo res Gotthicæ uno uolumine comprehensæ prodiret absolutiores: sed exemplaria defuere.

¶ 3 Nam

Nam Aretinus nihil ferè narrat, quod non sit à Procopio mutuatus, cuius paraphrasten agit. Cæterum male uereor ne interpret Gothici belli in Græcum codicem mutilatum incidit, quod de Alaricho rege prorsus nulla fiat mentio. Verum boni consulendum est, quod corrigi non potuit. Præter Gothos ipsos & Vandalos, etiam Eruli, Antæ, à quibus Antici titulus Iustiniano Augusto obtigit, Toringi, Burgundiones, Scritofinni, Arborichi quos arbitror me scire quos designet, Rogi, Sclauini, Gepidæ, Langobardi, & ut conijcio, pro Scandia Thule insula, cum innumeris alijs populis hic describuntur. Vbi dignum obseruatu, quod subinde Germanorum uocabulo κατ' ἐξοχήν solos Francos innuit, nimirum quod illis temporibus florentissimus is inter Germanos populus fuerit, nō minus post occupatam Galliarum ditionem quàm antea. Nec sine causa Agathia historia adnexa est, ea complectens quæ post Procopium iam uita functum acciderunt. Et debebant quidem libri de bello Persico Vandalicoq; primum obtinere locum, quod prius scripti sint, ut & res antè gestæ. Verum erratum id est leuiculum, nec lectori incōmodans. Iordanis libelli duo rectè sunt adiecti cum epistola Sidonij, qua Vefegothorum regem Theodorichum graphicè depingit. Volumen ipsum claudit ædificiorum, quæ Iustinianus Aug. extruifecit instaurauitq; descriptio, Græcum opusculum autore Procopio. Vtinam τὰ ἀνεκδωτὰ illius extarent, quorum Suidas meminit. Sed opinor

librū iam olim non sine causa suppressum. Nunc, ut spero,

Langobardorum historijs ædudis uacabit Heruagius. Bene uale amice eximie, Selestadij

decimo sexto Calen. Septembreis

Anno M. D. XXXI.

Procopius ex illustrium ordine, Cæsariensis ex Palæstina, Rhetor & Sophista, scripsit historiam Romanā, bella uidelicet Belisarij quæ circa Romam & per Libyam gesta sunt. Fuit temporibus Iustiniani Cæsaris, scriba Belisarij: sed in rebus agendis uersatus, & comes illi in omnibus bellis & gestis, quæ ipse in literas retulit. Scripsit alterum quoque librum appellatum ἀνεκδωτὰ, de rebus ipsius indubie non uulgaria continentem: nam titulus indicat non in hoc scriptum ut æderetur, ut sint operis utriusq; uolumina nouem. Liber Procopij qui uocatur ἀνεκδωτὰ, conuicia atq; comicos morsus in Iustinianum Cæsarem continet, & eius coniugem Theodoram, atque adeo in ipsum Belisarium & illius uxorem.

Agathias Scholasticus Smyrnæus fuit, qui scripsit historiā illam post Procopium Cæsariensem, ea uidelicet quæ sub Belisario acciderunt, & in Italia atq; Libya gesta sunt, hoc est, quæ sub Narsete, in Italia ac Lazorum regione atq; Byzantio contigere. Hic composuit alios quoque libros & metricos & oratione soluta. Tum illa quæ uocantur Daphnica, & orbem nouorum epigrammatum, quæ ipse coëgit ex poëtis iuxta tempus. Floruit autem cum Paulo Silentario, atque Macedonio consule, ac Tribuniano, Iustiniani temporibus.

Iordanus ex monacho episcopus Gothorum, uir in diuinis scripturis studiosus, & in secularibus literis competenter eruditus, ingenio mitis & apertus eloquio, scrutator temporum, & rerum gestarum scriptor insignis. Fertur quædam præclara composuisse uolumina, de quibus ad meam notitiam paucissima peruenerunt. Reperi enim tantum historiarum lib. II. In quorum primo recensuit gesta Romanorum, in secundo uero originem & gesta Gothorū, usq; ad finem regni ipsorum.

Claruit autem sub Iustiniano imperatore,

anno domini D. XXX.

A			
Balgi.	304	Aedessa oppugnatio.	301
Abaudanes Cosro. scribe.	291	Aegistus quō a capella nutritus.	96
Abdinus q & Albuinus Lō/ gobardorum rex.	184	Aegyptus terramotū expers.	420
Abduini Longobardorū re/ gis ad Iustinianum querela.	205	Aelas suburbanum Carthaginis.	351
Abigas fluuius.	370	Aemylia oppida a Ro. recuperant.	101
Abila fluuius.	361	Aerea porta Byzantij.	265
Abocharalus.	256	Aethiopibus mercari aliqd ex Romais lege cautum.	256
Aborras fluuius.	275.289	Aethiopes tributum quorannis Impera/ tori Ro. persoluunt.	257
Abramus rex.	258	Aetius dux Romanorum Bonifacio insi/ dias struit.	310
Abydon inter & Sestū maris angustia. folio	274	Actius tollitur.	312.314
Acacius praesul Cōstantinopolitanus.	316	Agathij iuuenilia studia.	386
Acacius ob improbam rapacitatē a sub/ ditis interficitur.	271.381	Agathium quid ad scribendū historiam perpulerit.	eodem
Acates nauigij genus.	104.158	Agathij de deo sententia.	388
Acesina fluuius.	250	Agathij ob terramotum metus.	420
Acierum instruendarū ratio. 212. & seq. 435.533.414		Agathius Cosroem uituperat.	432
Acies utrinq; tam Romais quā Van/ dalis instruuntur.	344	Agathij paupertas & aulica negocia.	435
Acilinus Belisarij armiger.	74	Agathius ab ocio literario ad aulica ne/ gocia pertractus.	eodem
Actionibus amicos reddi homines uel inimicos.	365	Agathius obiter historiam scripsit.	eodē
Acrane.	380	Agathius modeste se extenuat.	eodem
Adaulphus Visigothorum dux.	309	Agathius unde habeat Persarum regum certam successionem.	488
Adeogūdubades. 261. eiusq; interit ⁹ .	262	Agathius de occultis rerum causis nihil censet certi statui posse.	492
Adergudunibades Chanaranges consti/ tuitur.	232	Agathij in iudicādo modesta timiditas. folio	498
Adolius Acacij filius	271.291.295.	Agathij ob labantis imperij Ro. culpam delitigatio ac querela.	500
Adolius occiditur.	297	Aggilā & Philomathij temeraria in Per/ sas irruptio.	456
Adrametum oppidum 339. dolo capitur 376. restituitur Imperatori.	377	Aigan dux.	322
Adrastadaras Selanes, magistrat ⁹ apud Persas.	232	Aigan faucius cadit.	355
Adriani moles 530. deditur.	218.569	Aigar Massagetha dux.	242
Adriatici maris, eiusq; accolarum descri/ ptio.	37	Aila ciuitas.	255
Ad tripodem ire, quid apud Persas.	262	Aimachus Antiochenus lanuus.	284
Adulis ciuitas.	256.258	Alamandarus Saracenus.	249
Aedessa.	293.250.294	Alamandari oratio.	251
Aedessam frustra capere nitit ⁹ Cosroes, folio	297	Alamandari prudentia in rebus bellicis, folio	251.302
Aedessenorum ad Cosroem oratio.	248	Alani.	246.304.309
		Alaricus.	5
		Alaricus Visigothorū dux iners.	31
		Alarici	

Alarici mors.	eodem	Amazaspis praefectus Armenia, mox sal/ so accusatus necatur.	271
Alaricus alius cum Attalo Rauennā ex/ ercitu inuadunt.	308	Ambitio uirtutum excitatrix.	385
Alaricus moritur.	309	Ambitiosos a daemone deludi.	307
Albanum oppidum.	78.536	Ambrus Saracenus Sergiopolitanos a deditioe cohibuit.	290
Alba oppidum.	eodē	Amer excacatur.	519
Albuinus uide Abduinus.	supra	Achilles alter dictus.	318
Alemanni.	29	Amicitia exemplum.	231
Alemānorū origo & instituta. 395. & seq.		Amicitiam multas querelas obtegere. folio	348
Alemannorū impietas & sacrilegia.	408	Amicitiam pecunijs conciliatam nō esse durabilem.	285
Alemannicae uates exitium Francis praer/ dicunt.	412	Amida urbs.	255.249
Alexander ad Amalassuntham legatus.	8	Amida capitur.	254
Alexander quidā in Italiae praefecturam missus.	127.557	Amida a Romais precio recipit.	237
Alexandri malitia.	127	Ammodius locus.	242
Alexander Macedo.	237.271	Anastasi in Erulos benignitas.	91
Alexander nobilis medicus.	494	Anastasius ciuis nobilis apud Daras ciui/ tatem.	268.274.277
Alexandria terramotu nonnihil cōcussa, folio	420	Anastasius Romāorū Imp.	232.234.248
Alexandria aedificia infirma.	eodē	Anastasia ciuitas.	238
Alexandriae magnitudo situsq;.	eodem	Anatolius Orientis dux.	226
Aligernus Fredigerni filius, Teia frater, acris Rom. hostis.	394	Anatolius senator terramotu perijt, ple/ be suis flagitijs hoc mortis genus im/ putante.	462.
Aligernus Francis diffidens, ad Narsetē deficit.	404. & 405	Anchialum unde nomen sortitum.	199
Aligernus Francos delusos irridet.	405	Ancium ciuitas.	56
Aligerni fortitudo.	416	Ancona teli Francici genus.	411
Alpium descriptio.	29.552	Anconae oppidi situs.	89.542
Althias dux.	321	Anconae obsidio.	199.586
Althiae ducis monomachia cū lauda.	360	Andreae Byzantij gymnasarche strenuū facinus.	245
Amalafreda Lōgobardis auxilio missus. folio.	205	Anirici regis Erulorum interitus.	92
Amalassuntha Theoderici filia, Atalaris/ ci mater.	6.516.525	Anio fluuius.	577
Amalassuntha in educando filio seueri/ tas.	eisdem	Anienis pons.	526
Amalassunthae laus.	eisdem & sequen.	Annonae difficultas horrenda.	102.103
Amalassunthae magnanimitas.	7.517	Antala.	5
Amalassuntha Theodatū corripit.	9.517	Antalas dux.	518.374
Amalassuntha Theodatū oblato regno placare conatur.	10.517	Antalas a Romais deficiens, bellum con/ tra Salomonem mouet.	374
Amalassunthae mors.	517	Antalae ad Iustinianum epistola.	575
Amalaricus Alarici nepos.	51	Antalae frater a Salomone occisus. 374. & 375	
Amalaricus pacis studiosus.	52	Antalae struuntur insidia.	378.379
Amalarici erga uxore impietas.	53	Antae Histri accolae Romanis auxilio ue/ niunt.	66
Amalarici interitus.	eodem	Antarum Sclauinorumq; mores & insti/ tuta.	149
Amantas frater Gilimeris.	350.	Antaeus	
Amantas occiditur.	331		

INDEX.

Antæus cur terræ filius dicitur.	356	Aratius	241.248
Antæ à Germano profligati.	196	Arbila soleæ genus.	339
Anthropophagi Saraceni.	256	Arbitrium hominis liberū asseritur.	388
Antiochus Neapolitanis deditiōe sua/		Arborichi populū.	29
det. folio	18.521	Arborichi Romanorum milites. eodem	
Antiochea ciuitas. 251.278. capitū	280	Arborichi Christiani.	eodē
Antiochenorum calamitas prodigijs an/		Arborichorū cū Germanis fœdus. eodē	
te significata.	282	Arcadius moriens Theodosij filij tutelā	
Antonina Belisarij uxor. 71.266.267.536		Isidigerti hosti & Barbaro commisit.	
Antoninæ Byzantium reditus. 177.589		folio	484
Aordus Erulorum dux interfectus.	187	Arcadius Byzantij Imperator natura mē	
Apamea ciuitas.	285	nime ingeniosus moritur.	226
Apes primum abigendæ, deinde mel sub/		Arcadius Theodosij filius Orientis Im/	
trahendum. prouerbiū.	440	perator.	307
Aphrica Romæ per Vandalos crepta.		Arcadio Theodosius filius succedit.	309
folio	311	Archelaus.	322
Aphricæ ciuitates omnes mœnibus nu/		Archelai oratio.	326
data præter Carthaginem.	315	Arcu ueteres lente ac imperite usos.	225
Aphrorū contra Vandilos uictoria.	318	Ardabigara oppidum.	294
Aphrica Romanis recuperatur.	321	Areobindus Chosrois orator.	435
Aphrica indigenæ Maurusij.	356	Areobindus. 234.377. misere interficitur.	
Aphri Romæis obtemperantes.	375	folio	380
Aphrica præficitur Sergius.	375	Arethas regia dignitate à Iustiniano do/	
Aphrorum cædes ac fuga.	377	natus.	252.288.302
Aphrica potitus Belisarius.	268	Argis cuiusdam Hunni fortitudo.	298
Apolliciarius.	348	Ariadna Leonis filia.	315
Apologus de leone & hirco.	227	Ariana secta.	317.354
Apparatus retinendæ ciuitatis Phasidis		Arianae sectæ esse Geticas gentes.	308
mirabilis & operosus. 454. & seq.		Aribazutes Hunnus.	237
Appiæ uia elegans descriptio.	35	Ariminum à Gothis obsessum oppugna/	
Appij Censoris in ædificando solertia.	35	tur.	86.541
Appion Aegyptius.	235	Arimini obsidio soluta.	545
Apsaruntha oppidum.	449	Ariminum proditum.	192.584
Apulij sub Colchis sunt.	450	Armatus dux. 316. tollitur.	eodem
Apulij legati ad Misanos interficiuntur.		Armenia.	250
folio	476	Armenij minores Leucosyrj.	250
Aqua turbata hostium secure agentium		Armeniorum pro auxilio ad Cosroem	
signum.	235	oratio.	272
Aquæductus Neapolitani descriptio. 21.		Armenij erga Arsacem officium.	231
24. & 522		Armorum genus uarium. III. 411. 548	
Aquam quomodo à putredine conserua/		Arsaces Armeniae rex. 230. 272. interitus	
rit Antonina.	325	eius.	231
Aquarū sub terra erumpentiū omen.	326	Arsacida.	272
Aquileia ciuitas.	312	Arsaces Armenius dux.	276
Arabia, Arabicus sinus.	256	Arsaces ob defectionis poenā inflictam	
Ararius Theudibaldo in regno succe/		Iustiniano insidias struit. 180. alios ad	
dit.	127.557	idem hortatur.	eodem
Ararius Gothis inuisus occidit.	128.557	Arsaces Parthorum rex.	430
Aratius Auximum mittitur.	96.544	Arsacida dicti Parthi.	eodē

Artabanes.

INDEX.

Artabanes. 272.377. laus ab eius gestis.	381	Asbaci populū.	436
Artabanes Gontharim tyrannum confo/		Ascanis fortitudo.	254
dit.	385	Asclepiodotus & Pastor rhetores à dediti/	
Artabanis gloria.	384	tionē Neapolitanos deterrent. 19.521	
Artabanes Preictæ amore iccus.	278	Asclepiodotus conuicia in Stephanum	
Artabanes qualis.	179	regerit.	26
Artabanis dignitas.	eodem	Asclepiodoti miserabilis exitus.	26.523
Artabanis maleuolentia in Casarē.	179	Asia.	307
Artabanes uxorem repudiat.	eodem	Asinarius Gothorum dux.	14
Artabanes Thraciæ cohortibus præfe/		Asinius Quadratus.	392
ctus.	194	Asisij deditio.	146.566
Artace Cycici suburbanum.	267	Aspar & Audaburius Ioannem Honorij	
Artasiris Barbatidōisq; temeritas. 149. 565		successorem pellunt.	309
Artasires Gotharidis cadem recipit. 382.		Aspar Arianae secta.	314
& occidit.	385	Asparis opera Martiano succedit Leo.	
Artanades quare Arthabazcs.		folio	315.314
Artaxerxes matrem exilio profligauit ob		Aspebedus dux.	259.261
libidinem inhonestam.	428	Aspendus.	237
Artaxerxes rege Artabano occiso regnū		Aspetiani.	271
Persarum inuadit.	430	Aspidis mons.	361
Artaxerxes genere obscurus, factis cla/		Astrologorum certa pollicentium obiur/	
rus. folio	eodem	gatio.	421
Artaxerxis genealogia & mirifici natales.		Astrologica uerisimilia, at non semper	
folio.	431	uera.	eodem
Artaxerxis iniquitas & imperij initium.		Asuctus lapidis genus.	550
folio	482	Atalarici mater Gothorum regina.	348
Artaxerxes alius Saboris frater rex Persa/		Atalaricus Theodorico succedit.	6.516
rum creatus.	484	Atalarici corruptela.	6.517
Artemius ad imperium Orientis suscipi/		Atalarici mors.	10.517
endum mittitur.	314.315	Atalaricus.	326
Artemius tollitur è medio.	315	Atalius à Iustiniano legatus.	66
Arthabazes Armenius strenuus.	150	Ateis fluuij origo.	588
Arthabazis consilium bellicum.	151	Athanasius Alexandri germanus.	14
Arthabazes in monomachia uictor. casu		Athanasius magister equitum.	377
& ipse moritur.	152.558	Athanasius in Lazorum regionē ad uin/	
Arthmesij Trallensis in Mathematis ce/		dicandā Gubazis cadem missus. 449	
lebritas.	494	Athanasius pro tribunali sedēs Gubazis	
Arthmesius & Methrodorus fratres By/		occisi causam cognoscit. 462. & sequē.	
zantij magni habiti.	eodem	Athanasius sententia Rusticum & Ioan/	
Arthmesij cum Zenone uicino lis. eodē.		nem morti adiudicat.	472
eiusq; de Zenone ultio.	eodem	Athena.	304
Arthmesij in ædificando solertia.	496	Athenocles historicus.	428
Arxis faucius.	67	Attacha oppidum.	259
Arxis ex uulnere sanatur.	68	Attalus Occidentis Imperator constitut/	
Arzaniorum oppidum.	235	tus.	308
Arzanes.	236	Attalus ob ignauia Imperatoris insigni/	
Asbadi uiri strenui crudele fatum.	192	bus priuatur.	309
Asbadus Gepes Totilam fugientem oc/		Attilas Europā populatur. Occidentisq;	
cidit. faucius & ipse.	216	Imperium tributarium facit.	312

Atyras

Atyras amnis.	501	Basilides Coæstor pro Tribuniano con-	
Auaricia ducis, defectionis causa subdi-		stituitur.	265
tis, folio	284.285	Basiliscus præfectus classis, 314. Byzanti	
Audaburius dux.	309	tyrannidē occupat Zenone abiete, 316.	
Audacia duci uitanda.	40	capitur.	eodem
Audacia in exitium ducit.	288	Basiliscus Zenonis filius Cæsar cōsti. 316	
Auglon uicus.	296	Basilisci interitus.	316
Augustus Occidentis Imperator.	3.515	Bassaces siue Bazaca.	272.295
Augustulus quur dictus, eisdem.	316	Bassitius dux.	250
Augustulus in ordinem redactus.	3.515	Bassitio pellis detracta, ac paleis expleta	
Augustus thesauri Sophiæ tēpli custos,		arbori suspenditur.	251
folio	307	Bastes ciuitas.	374
Augustæ domus Byzanti.	265	Bazes Cabadis fili ⁹ Monophthalm ⁹ .	238
Aurarius mons. 360.361. expugnatur. 372.		Bederina postea Iustiniana dicta Illyrici	
Aurarius mons.	317	ciuitas, Iustiniani patria.	507
Auximum Metropolis.	107.547	Beldas quare Vndella.	
Auximi arcta obsidio 108. & seq. 547		Belcinaches dux.	288.289
Auximi deditio.	117.550	Belisarius dux.	224.241.268.
Auzomitæ.	256	Belisarij & Hermog. ad Persarum ducem	
Auzomis ciuitas.	eodem	literæ.	245
Azaretis fortitudo.	301	Belisarij ad suos oratio. 245. 255. 286. 288.	
		325. 327. 328. 332. 341. 364.	
B		Belisarij in dirimēda aduersus Iustinianū	
Abas Dilimnitarū reliquias ex fur-		seditione fortitudo.	265
ga prosternit.	455	Belisarij ad Iusti literas responsum.	291
Bacchi Gothorum nomine cum Roma-		Belisarij ad Gothos in Lilybae litere. 348	
nis expositulatio.	526	Belisarius inuidiose delatus apud Iusti-	
Baches Longobardorum princeps Ro-		nianum.	252
manorum locius.	106	Belisarius Byzantium proficiscitur cū Gi-	
Bacchus Salomonis frater.	375.375	limere & Vandalis.	355
Bagrada fluuius.	364	Belisarij triūphus de Gilimere uicto. 354	
Bagalis ciuitas.	370	Belisarius Italiæ præficitur.	14
Balas dux.	322	Belisarij in Italiam profectio.	17.518
Bamelch, Cupilles & Lager Sabyrorum		Belisarij mirabilis successus.	518
duces.	451	Belisarij magnificentia.	eodem
Banadares legatus.	292	Belisarius Neapolitanis deditioem sua-	
Bandum signum.	342	det. folio	18.22.520.522
Bandophorus.	355	Belisarius Neapoli hostiliter inuadit. 20.	
Barbaricus campus.	277	521. oppugnationē parat. 25.40.522	
Barbaros non literis filios, sed armis ad-		Belisarius milites ad clementiam in deui-	
optare.	259	ctos hortatur.	25
Barbarorum in Romanum imperium ir-		Belisarij in uictos mansuetudo. 25.81.523	
ruptiones.	185	Belisari reparadis Ro. ruinis studiū. 35. 525	
Barbaricini.	362	Belisarius cōmeatu Ro. prospicit. codē	
Barbaros in dici serū cibum capere.	287	Belisarij successus prosperi.	36.525
Barlai portæ.	301	Belisarij fortitudo temeraria.	40.526
Barbatus dux.	321	Belisarij periculum.	41.626
Barbati omnes Romæi duces.	355	Belisarij incredibilis laborū ac inedia tor-	
Baresmanas dux.	242	Belisarij πνευµα. 46.555. (Ierātia. 43.528	
Baresmanas interficitur.	246	Belisarius	

Belisarius imperterritus.	47	Iustiniani decretum.	320
Belisarij ad cauendam prodicionem uigi-		Belli finis nulli ante certamen exploratus	
lantia.	55.540	folio	298.458
Belisarij ad milites oratio.	59	Belli momenta aut ducis uirtute, aut for-	
Belisarius per litteras subsidium à Iusti-		tunæ arbitrio constare.	358
niano petit.	52.551	Belli aleam penes ducem potissimū confi-	
Belisarij ad Romanos oratio. 70.98.109		stere.	477
Belisarij cum Francis expositulatio. 115		Bellica res uirtute animorum, non homi-	
Belisarius periclitans cuiusdam armige-		num copia expendenda.	342.365
ri ope seruatur.	116	Bellum & regnum omnium inter homines	
Belisarij astus & dissimulatio. 122.555		maxima.	264
Belisarij de pacis cū Gothis ineundæ tra-		Belli causas incidere, pium.	274
ctatu cum suis deliberat. 120.551		Bellas priuato & publico odio permot ⁹	
Belisarius fidei erga Imp. tenaciss. & con-		Theudibaldū regē obruncat. 128.657	
temptor honorum.	121.554	Beneuentum olim Maleuentū Belisariū	
Belisarius tyrannidis suspectus. 555		recipit.	36
Belisarius Byzantiū quare reuocatus. 125		Beneuentum capitur	560
Belisarij ex re præclare gesta celebritas.		Berosus Historicus.	428
folio	125.555. & sequ.	Berrhoea ciuitas, 279. uacua ciuibus, qui	
Belisarius secundo in Italiā missus. 141.565		aufugerant, capitur.	ibid.
Belisarij ad Gothos oratio. 143		Berrhoeis deditioem causa fontis defe-	
Belisarij ad Imp. querela. 145.565		ctus.	ibidem
Belisarij in urbem Romam reditus. 147		Berytos Phœnicia elegans ciuitas terra	
Belisarij metus.	160.571	motu collapsa.	420
Belisarij aduersa ualetudo. 160.574		Berytos iuris studio celebris.	eodem
Belisarij ad Totilam litteræ.	165	Bessas dux.	518
Belisarius ex insperato Romam occupat		Bessæ Gothi genere laus.	38
folio	168.576	Bessas commisso cum Gothis prælio Ro-	
Belisarij Byzantium reditus inglorius.		mam uenit.	39.526
folio	187.580	Bessæ Cononisq; improbitas.	155
Belisarij uitæ institutum. 187.598		Bessæ auaritia & contumacia.	159
Belisarius Mediolanensibus opem polli-		Bessæ negligentia.	160
cetur.	538	Bessas spoliatus	162
Belisarius Byzantium reuocatur ob sur-		Bessas.	259
spicionē affectatæ tyrannidis. 122.554		Bessæ quaestura, & ipsius ex ea celebritas.	
Belisarius Italiæ certa salus. 564		folio	456
Belisarius iam decrepitus contra Hun-		Bessas à Gubaze accusatus relegatur. ibi.	
nos mittitur.	502	Bessas per ignauiam Petram præsidium	
Belisarij effecto corpore uiuidus & fortis		amisit.	eodem
animus.	eodem	Bessius in Gothos procurrit.	58
Belisarij ad milites temerarios oratio. 505		Betam quandoq; Gammam persequi &	
Belisarij strenua facinora ac fortia. 506		contra, prouerb.	356
Belisarij de Hunnis deuictis triūph ⁹ . 507		Biduo pugnatum est.	222.591
Bella duo uno tempore ab una gente fat		Biglentiā Iustiniani soror.	577
cōmode non posse geri.	54.524	Birgentius Mediolano profugus.	105
Bella quatenus iusta.	408	Blases Perozæ frater rex eligitur. 250. in	
Bellum consilio administratum feliciter		carcerem conicitur.	252
succedere.	286	Blemyes populi.	256.257
Bellum dehortatur Ioannes aduersus Iu-		Bliscanes.	150

Boas fluuius.	303	uentum metus.	308
Boches uir strenuus uulneratur.	67	Byzantiij orta sedditio.	262, 263
Bochis mors.	68		
Boetica lyra pro Pindaro.	455	C Abaon praefectus apud Tripolim	
Boetiij caedes.	5, 516	folio	317, 357
Bolum arx.	247, 248, 260, 261	Cabades Peroza regis Persarum filius	
Bona Rom. in praedam acta.	162, 172	228, rex eligitur, 229, 485, capitur ob legē	
Bonus Lucae praefectus uir laudatus.	404	de foeminarum cōmunionē latam. 230	
Boni nomen.	298	485, per uxorem liberatur, 232, 486, regnum	
Bonifacius dux Rom. 310, Aphricae praefectus à Placidia constituitur.	310	num rursus inuadit.	486
Bonifacius cum Vandilis pacificatur.	311	Cabades fortunae temeritatis ac inconstantiae exemplum.	ibidem
Bonis praesentibus uti quam fugientia querere satius.	253	Cabadis in Rom. praelia.	485
Bonifacius Gilimeris scriba.	347	Cabades filius Cabadis regis.	238, 261
Boraides Iustiniani fratris filius.	266	Cabadis ad Rufiniani orationē responsum	
Borcudis mors.	179	Cabades moritur.	259 (sum, 248)
Boriades.	329	Cabades Zamae filius, 261, clam educatur à Iustiniano honoratur.	262
Bosphorus ciuitas.	241	Cabbula locus.	252
Bosphorani Hunnorum subditi.	273	Cadiseni.	245
Boues ad trahendas naues.	56	Caesarem Persis uocari Romaeum Imperatorem.	292
Braduna interpres Isdigunnæ Persarum legati.	303	Caesaries principum Francorum qualis.	390
Britannia ad occidentis Imperium pertinet.	308	Caesarea Mauritaniae.	348, 373
Britannia à Rom. desciscit delecto sibi rege Constantino.	309	Calabastores oppidum.	368
Britones Hunnorum gens est.	418	Calamitate plena omnia.	251
Buchium praesidium.	450	Callinicus cognominatus in bello Iustinianus.	280, 305, 384
Bulae campus.	333, 340, 364	Callinicum ciuitatem capit Cosroes contra pacta.	295
Bulicas portus.	256	Callipolis castellum.	499
Bullinus lacus.	10, 517	Calonymus Alexandrinus.	322, 334
Bultini iuratum in Rom. odium.	400	Calonymus perfidiae poenas luit.	335
Bultini ad milites exhortatio.	411	Calumniā nō timenda cō silium danti.	326
Bultinus in praelio cadit.	415	Calumniā pulcherrimum exemplū.	185
Burgaon mons.	359	Cameli Maurusiorum, fugae causa Romae	
Burgentius genere Bessus auro ad proditionem corrumpitur.	113, 114	mae.	358
Burgentij supplicium.	115	Camilli mentio.	209
Burgundiones.	29	Campaniae urbes munitae.	34
Burgundionum de Francis uictoria.	390	Candidus episcopus.	277, capitur. 290
Buzes dux.	242, 259, 272	Cannae uicus Ro. clade celebris.	157, 569
Buzae ad suos oratio.	277	Canusium Apuliae ciuitas.	eisdem
Buzis sanum consilium contemnit.	440	Capra cuiusdam pueri nutrix.	97
Buzes non nihil auertit hostium impetū.		Capsum à Gothis quibusdam occupatum.	418
Byzantium.	355, 352, 374, 378 (441)	Capsum à Romanis obsidetur.	419
Byzantium terramotu collapsa non sine magna clade.	490, & sequen.	Capli deditio.	eodem
Byzantinorum ciuium, ob hostium ad-		Captos crudeliter tractare, minime regium.	234, 281

Captiuorum

Captiuorum xij. milia. 200, aureis commutantur.	277	Cherfonnesus.	141, 274
Caputuada.	326	Cherumelum non procul à Byzantio locus.	502
Capite sublato, cetera breui corrumpere.	327	Childebertus qualis.	419
Carcaionis urbis obsidio.	31	Childeberti mors.	420
Carolis urbs Sardiniae.	204, 361	Childibius Rom. uir clarus, Thraciae praefectus.	148
Carus Philarchus.	258	Childibij fictitij fraus, & eius interitus.	
Carthagine excepta, reliquae Africae urbes moenibus nudantur.	313, 327	Chiliarchi.	252, 314, (149)
Carthaginis portae ilico Romaeis apertae folio.	334	Chorismus Gepidarum rex.	184
Carthaginis potentia.	356	Chorsamunthis strenuus.	65
Carthago oblecta à Stoza, 364, restituitur imperatori.	384	Chora quae & Trallis, ciuitas.	422
Casandrea ciuitas ab Hunis euersa.	274	Chortziani.	295
Caslinum flumen.	410	Christianorum de fidei dogmatibus seditio.	205
Caspiae portae.	237, 238, 248	Chytropolis.	425
Castrametandi ratio.	410	Ciborum genus absurdum.	155
Catelus uir probus moritur.	142	Ciconiae nidum deserentis omen.	312, 313
Catina urbs capta.	518	Cidaris grauidae uentri imposta in augurandi regis iam nascituri symbolū.	
Catholicus episcopus.	295	folio	485
Cauades quare supra Cabades.		Cilicia operimenta ex hircorum pilis.	298
Caucasus mons.	304	Circeus mons.	26
Caucasi secessus petunt Colchi clam de rebus patriae consultaturi.	442	Circes fabula.	eodem
Caucon.	325	Circesion oppidum.	275
Causae capitalis elegantissimae tractatus.	462, & sequen.	Citharizam arx.	295
Celer magister.	234	Cithara Gilimer calamitatem suam mitigat.	351
Centumcellae urbs maritima.	78	Citarias.	361
Centumcellae oblecta.	191, 583	Clementini metus.	172, 577
Cerataeum Antiochiae.	282	Clementia in hostem.	25, 523
Cereapolis quae & Tenarus.	324	Clodamirus Francorum princeps.	390
Certamen singulare.	213	Clodamiri interitus.	eodem
Ceruentini fuga.	532	Clotharius Francorum dux.	34
Cethegus proditionis reus aufugit.	147, 566	Clotharius qualis.	419
Cete marini piscis uastatio & captura.		Clotharius Francorum imperio solus potitur.	420
folio	176	Coastoris magistratus qui & quaestoris.	239
Chalazarus, Godilanesque Rusiani praefecti.	177	Coastor Romaeis, qui Latinis iuriconsultus.	263
Chalazarus à Totila interfectus.	178, 580	Cobus amnis.	437
Chalcedon.	307, 308	Cochleae porta Byzantij.	265
Chanaranges magistratus apud Persas folio.	230, 259, 261, 262	Coi insulae ruina ac uastitas miseranda.	
Charanges Armenius.	412	Coi insulae ornamenta.	eodem (421)
Cheremontis in patria pia sedulitas.	422	Colchorum origo.	423
Cheronesi descriptio.	498	Colchi Persarum socij, 284, foedera cum Rom. inierunt.	285
Cheronesum à Barbaris oblectum tunc Germanus quidam Orothei filius.	507	Colchis inaccessa Persis.	285

β 2 Colchi

Colchi deliberant utrum Persis accede/ re, an Romanorū partes fouere, ipsi conducat. 442	cipes. 419
Colchorum ob interfectum Gubazem cōtra Rusticū & Ioannē accusatio. 464	Corfica olim Cynus dicta, & quid in ea rari inueniatur. 204. 348
Colchorum post accusationem auditam fremitus & clamor. 468	Cosroes Medorū rex instinctu Vitigis Rom. hostis sit. 107
Colchorum cum Rom. in gratiā reditus. 475 (475)	Cosroes. 240. rex declaratur. 259
Colchi idem qui Lazī. 475 (475)	Cosroes Zamam ac reliquos fratres sibi insidiantes interficit. 261
Colorum ob nomina conspiratio facta Byzantijs. 262. 263	Cosroes foedera cum Rom. rumpere co/ natur. 269. 270. rumpit. 275. 293
Comagene, q̄ nunc Euphratisia. 249. 250	Cosrois ad legatos oratio. 281
Comanae duae ab Horestē extructae. 250	Cosrois uerlutia ac mores. 281
Commeatus Gothi interclusus. 536	Cosroi se dedunt Lazī. 286
Commeatus à Gothi Rom. interceptus folio 152. 567	Cosrois tertia irruptio in Romanorum fines. 290. 297
Cometes uisus dies aliquot sub Iustinia/ no Xiphia dicta & Pogonia. 274	Cosroes pacē petit datis obsidib⁹. 293. 301
Concordia paruae res crescunt. 389	Cosrois apud Daras insidia. 302. 303
Coniuratio occidendi Iustinianū. 180. 182	Cosrois luctus ob Mermerois obitū. 436
Conon copiarum praefectus. 73. 536	Cosrois existimatio qualis. 431. & sequē.
Cononis temeritas. 89. 542	Cosrois philosophia. eodem
Conon Neapolis praefectus. 134. 560	Cosrois stupidū iudicium in litteris. 433
Conon à suis militibus ob auaritiā in/ terfectus. 177. 579	Cosroes philosophiā ignarus, rei bellicae contra gnarus. 435
Conscientia facinoris. 365	Cosrois in Nachoragan ducem saua cru/ delitas. 483
Consilio gubernandae Respub. 264. 286.	Cosroes Cauadis in regno successor. 487
Cōsulta euentu iudicāt homines. 313 (320)	Cosroes omnium regum potentiss. eodē
Constantianus contra Gothos in Illyri/ cos mittitur. 16. 519	Cosrois calamitosus & inglorius inte/ ritus. eodem
Constantiani successus. 17. 38. 520. 525	Cotias Liguriam inuadit. 202
Constantianus & Bassas Romam reuo/ cantur. 39	Cotriguri Hunni. 499
Constantiani in Belisarium contumacia folio 80. 529	Crucis dominicae pars Apamea, magna loci tutela creditur. 284
Constantianus interficitur. 81. 530	Ctesiphon ciuitas. 302
Constantianus rhetor. 294. dux crea/ tur. 302	Cullei linei arena repleti pro lapidibus in aedificando muro, cum lapides de/ essent. 306
Constantiae exemplum. 26	Cumae cū alijs oppidis Rom. restituunt/ tur. 223. 593
Constantinus magnus. 224	Cumarum situs. 394
Constantini forum Byzantijs. 263. 264	Cumis praesidium impositum. 34. 525
Constantiana urbs. 235	Cumarum obsidio & oppugnatio. 595
Constantinopolitana seditio. 265. 266	Cumarum arcta obsidio & diuturna. 397
Constantinus Britanniae rex constituit. 309. bello superatus interijt. ibidem	Curtius & Sergius ad regendas Aphri/ ca ciuitates missi. 373
Constantius Honorij collega. 309. 355	Curiositas Christiano uitanda. 8
Cōtentio Belisarij cū Constantiano ob pugiones Praesidio ui ablatos. 80. 529	Cutilas saucius infixā lateri hasta urbem ingreditur. 67
Contentio atrox inter Francorum prin/ cipales. 309. 355	Cutilas ex uulneris dolore moritur. 68

Cuzes

Cuzes captus. 242	Deo decreta nullaten⁹ phiberi posse. 311
Cutzias dux. 355. 378. ad Gontharidē profugit. 381	Dei obseruantia felicitatis causa. 323. 456
Cycizi suburbanum quod Artacem uo/ cant. 267	Deum nullus iniustus sentiet adiutorē, folio 329. 441. 443
Cyprianus. 351	Deum iusta petentib⁹ semper adesse. 332
Cypriani miser interitus. 146. 566	Deo omnia accepta ferenda. 333. 455
D. Cyprianus. Cypriana festum. 336	Deum sibi aduersum qui constituent. 355
Cypriana tempestas. 354. 356	Deum odio persequi tyrannidem & iniu/ stitiā ultorem esse. 383. 443
Cyrus Persarum rex. 270	Deus uictoriae largitor. 455
Cyrus Sergij frater. 374	Dei laus, & quid de eo sentiendū. 52. 388
Cyrellus dux. 321. Carthaginē ad nauigat folio 339	Dei reuerentia ex calamitate oborta. 493

D

Abrazas & Vsigardus in Per/ sas ducūt. 440. Persas fugant pro fligatos. eodem	D. Cuzes
Dabrazas nauim hostiū intercipit. 455	D. Cuzes
Dacius episcopus Mediolanensis à Beli/ sario opem flagitat. 79. 538	D. Cuzes
Dagaris eques capitur. 247	D. Cuzes
Dagaris fortitudo. 261	D. Cuzes
Danubius qui & Ister. 308	D. Cuzes
Damascius Syrus philosophus. 433	D. Cuzes
Daphne Antiocheae suburbanū. 280. 283	D. Cuzes
Daras ciuitas. 238. 240. 268	D. Cuzes
Dasitheus dux. 303. 304	D. Cuzes
Datis Erulis praeficitur. 94	D. Cuzes
Decimum Carthaginis suburbanum. 330	D. Cuzes
Delphicum locus, ubi rex morari cū du/ cibus solebat. 335	D. Cuzes
Delta Δ. nō absimilis acies Barbarorum folio 414	D. Cuzes
Demetrius ad Theodatum legatus. 9	D. Cuzes
Demetrio Italiae gubernatio partim cō/ missa. 135. 561	D. Cuzes
Demetrius Cephaleneus. 135	D. Cuzes
Demetrius dicacitatis poenas luit. 136	D. Cuzes
Demetrius captus obsessis deditionem suadere cogitur. 136. 562	D. Cuzes
Demosthratus Rufini frater. 257. 252	D. Cuzes
Denathus Palmirinus sauitiam Sauoris cohibuit. 482	D. Cuzes
Dentes apri Calydonij mirandi. 16	D. Cuzes
Dertona capta. 541	D. Cuzes
Deorum Persicorum nomina. 428	D. Cuzes
Deus non astutos, sed extremo periculo laborantes modo sint probi, amat. 309	D. Cuzes
Deum decipi minime idoneum. 275	D. Cuzes
Deo decreta nullaten⁹ phiberi posse. 311	D. Cuzes
Dei obseruantia felicitatis causa. 323. 456	D. Cuzes
Deum nullus iniustus sentiet adiutorē, folio 329. 441. 443	D. Cuzes
Deum iusta petentib⁹ semper adesse. 332	D. Cuzes
Deo omnia accepta ferenda. 333. 455	D. Cuzes
Deum sibi aduersum qui constituent. 355	D. Cuzes
Deum odio persequi tyrannidem & iniu/ stitiā ultorem esse. 383. 443	D. Cuzes
Deus uictoriae largitor. 455	D. Cuzes
Dei laus, & quid de eo sentiendū. 52. 388	D. Cuzes
Dei reuerentia ex calamitate oborta. 493	D. Cuzes
Dei uindictae potius quàm syderib⁹, ho/ minum mala imputanda. 497	D. Cuzes
Dianae templum apud Tauros. 249	D. Cuzes
Dido. 356	D. Cuzes
Digressionibus suis patrocinator Aga/ thius. 394. 435. 488	D. Cuzes
Dilasos dux. 355	D. Cuzes
Dilasos dux in fidē se Romaeis dedit. 360	D. Cuzes
Dilimnitarum tria milia contra Sabyros missi. 452	D. Cuzes
Dilimnitarum regio amplissima. 452	D. Cuzes
Dilimnitarum mores & armatura. eodē	D. Cuzes
Dilimnitarum strages & fuga. 455	D. Cuzes
Dilimnitarū fuga Persis fugae causa. 460	D. Cuzes
Diocletianus. 256	D. Cuzes
Diogenis armigeri laus. 57	D. Cuzes
Diogeni Romae custodia commissa. 59	D. Cuzes
Diogenes grauiter uulneratus elabitur. folio 190. 582	D. Cuzes
Diogenes Centūcellarū p̄fectus. 191. 585	D. Cuzes
Diogenes deditionem in certum temp⁹ pollicetur. 191. 584	D. Cuzes
Diogenes doryphorus. 291	D. Cuzes
Diogenis equitis memorabile factū. 337	D. Cuzes
ex uulnere decedit. 338	D. Cuzes
Diogenes philosophus. 455	D. Cuzes
Dioscorus nobilis medicus. 494	D. Cuzes
Disciplina & obedientiae militaris ex/ emplum. 605	D. Cuzes
Discordia exitus calamitosus. folio 104. 546. 430. 512	D. Cuzes
Disputationes de deo in conuiuijs cul/ pantur. 432	D. Cuzes
Diuinorum terriculamenta. 495	D. Cuzes
Dolones maiora uela. 330	D. Cuzes
Dolorē & robur & uires absumere. 342	D. Cuzes
Dolorem in consilium peruersum trahē/ re hor	D. Cuzes

β 5 re hor

re hominem.	350	Equus Belisarii egregius.	40.526
Dolus in hoste.	424	Equi sylvestres in Corcyra.	204
Domentiolii fortitudo.	194	Erodianus Neapoli praefectus.	54.525
Domesticum Latinis dici archanorum socium.	311.321	Error fatalis & necessarius excusationem habet.	327
Dominentiolus.	295	Erulorum origo & mores.	89
Dominicus & Maximus à Iustiniano legati ad Gothos.	552	Eruli à Longobardis uicti.	91
Dominicus dux.	366	Eruli incertis sedibus oberrant.	eodem
Dorotheus. 246.321. mortuus.	326	Eruli ingratitude in Imperatorem per nas luunt.	eodem
Dracon fluuius Nuceria.	221.590	Eruli Christiani facti.	eodem
Dromades nauigij genus.	158.570	Erulorum portentosa libido.	92
Dubium Perfidis regio.	295	Erulorum perfidia.	94.106
Dubius mons.	ibidem	Eruli defectionis precantur ueniam.	106
Duces Romae.	252	Erulorum ditio.	184.
Ducum Romanorum auaritia atque improbitas.	126.130.556.558	Erulorum duorum proditio.	414.
Dux optimus, qui è bello pacem disposuit.	243.248	Eruli Barbari.	265.296
Dyrrhachium, Epidamnus olim.	308	Estimipheus rex.	257
Dysenteria magna Francorum multitudine perijt.	112	Estratius Sotiris filius.	450
E			
Erimerus Theodati gener ad Belisarium deficit.	17	Euagenes. 318. custodia traditur. 319. necatur.	330
Ebrium esse nulla ratione fas.	324.	Euangelia Barbarorum sacra, per quae iurare solent.	574.
Ebusa insula	308.348	Euarides architectus.	284.
Ecclesia idem quod templum.	282.	Eudocia Honoricho Gizerichi filio elocata.	313
Edesene regio.	249.250	Eudoxia Valentiniani uxor. 312. Maximo iungitur matrimonio, occiso Valentiniano.	313
Edeffa.	250.295	Eudoxia cum filiabus capta in Africam abducitur.	ibidem
Eetis de Lazis poema.	439	Eudulius episcopus.	294.
Eetes longa oratione Cholchis ad Persas defectionem suadet.	442.	Euentu consulta iudicari hominibus.	313
Ehninzur Hunnus Rhodopolim capit non sine strage Persarum	475	Eulamius philosophus.	435
Elephantia urbs.	256	Eulogius legatus.	323
Elephantum Romanis multum cladis inferunt.	460	Euphemius Antiochia praeful.	279
Elephantus quidam uulneratus Persis magno fuit exitio.	eodem & sequen.	Euphemia Ioannis praefecti praetorij filia secreta prodit.	266
Elegia lapidi insculpta de Francorum clade.	416	Euphemia Cosroi in matrimonium accepta.	277
Eloquentiae uis in plebeios & imprudentes.	449	Euphratissa quae olim Comagene. folio	249.250.291
Elpidius medicus.	5	Euphrates.	249.250.275
Ennes.	23.88.522	Europum oppidum.	291
Epistola Belisarii ad Imp.	52	Europa descriptio.	29.307
Epidamnus nunc Dyrrhachium.	308	Eusebius legatus.	227
Epiphanius praeful.	323	Eusebius quidam episcopus interficitur. folio	268
		Euthalita Hunni.	227
		Eutychna	

Eutychna secta.	316	269.271.274.	
Excubitores.	359	Foeminarum comunio Cabadis lege. 230	
Exercitatione augeri omnis disciplinae rationem.	332	Foeminae tantum uates apud Maurusios	
Exercitamenta rei militaris.	407	Fons Auximi infectus. 559. (353)	
Exercitus Rom. Mediolanum mittitur. folio	87.541	Fons unus à militibus exhaustus, deditionis causa. 279	
Exercitus è Byzantio Belisario in subdiuum missus. 53.147.173.531.568.578		Fontes interclusi. 115	
Exercitum conseruandi ratio.	286	Foricornelii deditio. 546	
Exilium ei qui semel imperauit, intolerabile.	264	Fortitudinem frustra esse ubi iustitia defuerit. 324.443	
Exploratores publice alii tam apud Romanos quam apud Persas.	259	Fortitudo ab audacia discernitur. 46.391	
Ezarethas dux.	249.252	Fortuna non omnia permittenda. 51	
Ezarethae ad suos concio.	253	Fortuna praesenti utendum. 59	
Ezarethas honore deiectus ob uictoriam cruentam.	255	Fortuna erga Romanos malignitas. 79.538.562	
F			
Fabosus locus.	571	Fortuna Gothis aduersa. 117.551	
Famelicos pascendi ratio.	138	Fortuna de Gothis uictoriam plenam impedit. 123	
Fama uolubilitas.	134	Fortuna instabilitas. 219.486	
Famis memorabile exemplum.	351	Fortuna inconstantiae exemplum Seofes. 239.240. & Hypatius. ibidem	
Fames Romae. 68.147.155.535.568.571		Fortuna aduersa nullo studio corrigi. 245	
Fame 50. hominum milia perierunt.	102	Fortuna temeritate res ueloces regi. 264	
Fames pudorem excludit.	154	Fortuna in bello uel adoranda uel accusanda. ibidem	
Febris ex terrore oborta.	160	Fortuna uarietas. 311.520.338.352.373.458	
Felicitate syncera semper frui nemini datum.	281	Fortuna oblata neglecta, non perinde redire solet. 342.372	
Fesulae obsessae.	111.547	Fortuna qualiscunque aequo animo ferenda. 350	
Fesularum deditio.	117.549	Fotius Magni filius fortis ac strenuus. 23	
Fidelius ad Belisarium legatus à Romanis missus.	34.525	Franci olim Germani dicti. folio 28.29.309.388	
Fidelius Gothos irridet.	47	Francorum origo & in Gallias migratio. 29	
Fidelij lucuosus interitus.	88.542	Francorum cum Gothis foedus. 30.525	
Fidelij laus.	ibidem	Francorum cum Burgundionibus conflictus. 30	
Fides nemini uiolanda.	380	Francorum cum Gothis pax pecunia redempta. 34	
Filij bonorum patris successores naturali lege.	230	Franci Christiani Orthodoxi. 389.407	
Firmium oppidum.	94	Francorum laus copiose. eodem	
Florentius Thrax interficitur.	247	Franci perfidi. 111.548	
Florentiae obsidio.	539	Francorum in Italiam irruptio & eorum armatura qualis. 111.548.411	
Foedus Francorum cum Gothis.	202	Francorum de Gothis Romanisque uictoria. 112.549	
Foedera uiolant beluini homines.	282	Francorum ex Italia discessus. 113.549	
Foedera alia inter Persas & Romanos fiunt.	283	Francorum fraudulenta ad Gothos legatio. 118	
Foedera qui soluant.	356.357	Franci Narseti transitum prohibent. folio 207	
Foedus inter Iustinianum & Cosroem contractum. 261. Cosroes rumpere parat. folio			

Francorum ditio.	388	Germanorū res fortiter gesta. 30. & seq.	
Francorum principum laudatissima cōcordia.	389	Germanorum de Visigothis uictoria. 31	
Francorum principes intonsi.	390	Germani maiorem Gallia partem occupant.	eodem
Francorum plebeiorum breues ac tonsi capilli.	eodem	Germani Thoringos & Burgundiones subigunt.	32
Francorum, rebus secundis, tumor.	400	Germanorū quā late protensa ditio, eorumq; nomisma.	183, 186
Franci aetate ob calorem bello inepti.	404	Germanorum mores & instituta.	389
Franci Aligerni deditioe conterriti de belli euentu dubitant.	405	Germani Franci Vandilorum irruptionem passi.	309
Franci rei bellica imperiti caduntur.	407	Germanus Iustiniani fratris filius.	278
Francorum strages ac fuga.	409	Germanus dux contra Stozam.	366.
Francorum reliquiae peste pereunt.	410	Germani ad suos concio.	367
Francorum tanta clades, ut ex immensis copijs, quinq; tantum euaserint.	415	Germani equus clam interfectus.	364
Fuga Romanorū ex urbe iam a Gothis capta.	162, 572	Germanus a Iustiniano offensus.	379
Fuga etiam salutifera turpis.	264	Germani erga Iustinianum fides & integritas.	181
Fulcaris Phanitei nepos Philimuth succedit in Erulorum praefectura.	396	Germanus a coniurationis suspitione liberatus.	183
Fulcaris inconsculta temeritas.	399	Germanus dux contra Gothos missus. folio	192, 584, 194
Fulcaris interitus.	400	Germani ingens celebritas.	ibidem
Fulmine absumpta materia per Cosroem ad insidias missa.	303	Germani ambitio.	ibidem
Furfuraceus panis.	155	Germani de Stozia tyranno uictoria.	194
Fuscias princeps.	338	Germanus omnibus gratiosus. 194. & sc.	
G		Germani luctuosa mors, eaque inexpectata.	196, 585
Gades.	307	Germani filij patri successi.	196, 585
Galliae potentia ac latitudo.	29, 388	Germani Orothei filij honesta educatio eiusq; eruditio.	508
Galliae inter Gothos & Visigothos partitio.	32	Germanus praefectus Cheroneso acriter Barbaris resistit.	eodem
Gallorum busta, locus praelij Rom. cum Gallis olim commissi.	209	Germani res contra Hunnos fortiter gesta copiose. 509. & sequen.	
Gamma Betam persequitur, & contra, prouerbium.	336	Geticae gentes.	308
Galicus Alarici spurius patri succedit.		Gozon.	372
Gaulum insula.	326	Glonos. 254. occiditur.	257
Gaza ciuitas.	256	Glyzerius.	316
Geminiani porta.	372	Gibamundus.	332
Genzon Gizerichi filius.	313, 316	Gilimer Byzantium ductus captiuus. folio	295
Gentilis secta.	257	Gilimeris ambitio.	318
Gepides.	308	Gilimeris ad Iustiniani litteras responsio.	319
Gepidarum cum Longobardis dissidium. folio	184	Gilimeris fatum, uictoriam quam in manu habebat negligentis.	335
Gepidarum confutatio criminationum Longobardorum.	186	Gilimeris ad Zazonem epistola.	339
Gergesaei.	355	Gilimeris ad suos oratio.	343
Germani quondam qui nunc Franci. folio	28, 29, 389		

Gilimeris

Gilimeris turpissima fuga.	345	beneuolentia.	85
Gilimeris ad Pharam litterae.	350, 351	Gothi templis & eorum incolis parcunt. folio	71, 536, 539
Gilimer longa obsidione ac fame compulsum sese dedit.	351	Gothorum cum Belisario de pace tractatus.	75
Gilimeris risus.	352	Gothi per aquaeductum urbi insidiantur sed frustra.	81
Gilimeris in Belisario triumpho uox, uanitas uanitatum & caetera.	354	Gothorum successus. 105. & sequen.	
Gilimer captus humaniter a Iustiniano tractatur.	354	Gothorum res accisa.	201, 552, 587
Gizerichus Godisci filius & successor.	310	Gothi in Auximo obsessi Vittigis opem implorant.	110, 113
Gizerichi foedus cum Valentiniano.	312	Gothi suspicaces ac sibi non fidentes folio	123, 388, 557
Gizerichus Roma potitur. 313. moritur.	316	Gothorum ad Belisarium defectio.	123, 552
Gizerichi irruptiones.	314	Gothorum perfidia.	123, 388, 557
Godingi qui & Gothicus, apud Iustin. pro Roma tuenda imploratio.	187, 581	Gothi Vraiae principatum offerunt. folio	125, 554
Godas tyrannus, eiusq; ad Iustin. litterae.	321, tollitur.	Gothi cuiusdam opera Rom. praestita.	157
	338	Gothorum in Rom. sauitia.	162, 572
Gogidasclus.	235	Gothorum ex Belisarii discessu successus & insolentia.	187, 581
Gogidiscus Vandilorum dux.	309	Gothorum accepta clades	208
Gontharis tyrannus.	178	Gothi Rom. captiuos & obsides obrunt. cant.	219, 589
Gontharis Gogidisci filius & successor.	311	Gothorum uel occiso Teia, pertinacia. folio	222, 591
Gontharis a fratre necatus.	311	Gothi Belisario offerunt regnum Italiae. folio	123, 553, 554
Gontharis equus contra Maurusios mititur.	370	Gothorum ad Francos oratio.	391
Gontharidis perfidia.	279, 378, 380	Gothorum reliquiae Byzantium mittuntur. Gothi.	308 (tur. 419)
Gontharidi insidiae struuntur.	381, 382	Gothorum ad Belisarii litteras responsio.	
obtruncatur ab Artasire.	383	Gothaeus princeps.	338 (548)
Gorga ciuitas.	227	Grippa Gothorum dux.	14
Gothorum in Rom. principes uolentia.	3	Grippae res fortiter gesta.	17, 519
Gothi duces suos reges uocant.	5	Graeci Hunnorum incursionem passi praeter Peloponesiacos.	274
Gothorum in Amalassuntham fremitus & conspiratio.	6, 516	Graecorum potentia iuxta mare,	308
Gothorum in Dalmatiam irruptio.	15	Graecos omnes interficiendos mandat Pasiphilo Gontharis.	382
Gothorum fuga.	17, 51, 215, 520	Gregorij ad Artabanem oratio.	380
Gothi capti indemnes dimittuntur ac honorifice.	25, 523	Gressa oppidum.	330
Gothorum a Theodato defectio.	26, 524	Gubazes.	305
Gothorum cum Visigothis affinitas.	32	Gubazes Lazorum rex.	423
Gothorum ab urbe Roma discessus.	35, 388, 525, ex Italia. 223, 591	Gubazes Romanorum praefectos apud Iustinianum accusat.	437
Gothorum imperij immensa latitudo.	37	Gubazis in Rom. praefectos inuidia.	437
Gothorum clades.	41, 51, 215, 525, 527, 531	Gubazes defectionis ad Persas insimulatur.	437
Gothi senis castris Romam obsidendo oppugnant.	43, 528		
Gothorum a moenibus Romae depulsi. folio	48, 530		
Gothi cuiusdam mirabilis interitus.	50		
Gothorum & Romanorum discrimen.	58		
Gothi cuiusdam in Romanum quendam			

Gubazis

Gubazis cū praefectis expostulatio.	458	316. in Christianos fauissimus, mori-	
Gubazis miserabilis interitus.	codem	tur.	317
Gubazis interfecti causa discutitur.	462.	Honorius Theodosij filius.	307. occi-
& sequen.		dentis imperator.	308. moritur.
Gudilas Deoferusque legati ad Totilam		Horrestes duas Comanas extruit.	250
missi.	178. 580	Horrea Rauennae cremata.	119. 558
Gundabundus.	317	Hostia ciuitas ad ripam Tyberis sita.	56
		Humanæ uitæ misera conditio.	588
H		Hunni Rom. auxilio ueniunt.	56. 535
Arundinea nauigia, mira Barbaro		Hunorum uaria cognomenta.	498
rum industria facta.	508	Hunorum in Rom. agrum incursio.	498
Hebraei libera gens, sub Iustiano Ro-		Hunorum late grassans crudelitas.	500
mais subduntur.	255	Hunorum strages ac fuga.	506
Heldigerus Antoninae gener.	78	Hunni diffractis harundineis nauibus	
Helena & Placilliana reginae.	264	ad unum submersi.	509
Hellisthaus Aethiopum rex Christia-		Hunorum etiam post multas clades ac	
nus.	257	ceptas inuincibilis pertinacia.	510
Heluetica Reipub. imago.	434	Hunorum gens suo ipsorum odio ac la-	
Heraclius de Vandilis uictor.	305	niatu ad interuentionem attrita.	512
Heraclea olim Perinthus.	323	Hunni Leucalita, quos Albos uocant.	
Herculis columna.	307	folio	226
Hermenefredi Thoringorum ducis in-		Hunni Nomades.	227
teritus.	32	Hunorum incursio.	274
Hermenefredi uxoris ad Theodatum		Hunni Saberi.	304
fuga.	eodem	Hunni ad auxiliandum Romanis con-	
Hermes oppidum.	530	ducti.	451
Hermion oppidum.	526	Hydruntis obsidio.	141. 563
Hermias philosophus.	433	Hydruntum obsidione liberatum & no-	
Hermogenes dux.	242	uo firmatum praesidio.	563
Hierapolis.	250	Hypatius.	234. 239. magistratu deie-
Hierapolitanis pecunia à Cosroe impe-		ctus.	240
rata.	278	Hypatius rex salutatur à populo seditio-	
Hippone ciuitas. 311. 347. obside à Van-		so aduersus Iustinianum.	264. de-
dilis.	ibidem	prehensus necatur.	266
Hispania Vandilorum irruptione pene-			
trata.	509	I	
Hispaniam ab Africa parū distare.	310	Iacobus inter Syros uir iustus, Eremi-	
Hister qui & Danubius.	308	ta.	233
Historiae conuenire ueritatem.	225	Iactantiae crimen Persarum principibus	
Historiae laus, officium & usus.	folio	peculiare.	240. 244
385. 394. 498. 513. 514.		Iactantiae ultio.	46
Homeri locus perstrictus.	27	Ianus deorum antiquissimus.	55
Homeritæ.	256	Iani sacellum quale & quomodo extru-	
Homines fallaces & fallibiles.	435	ctum.	eodem
Homines natura neq; amicos neq; ini-		Iaudas monomachia ab Althia uincitur.	
micos esse.	564	folio	560
Honori inuidia comes.	507	Iaudas sagitta faucibus aufugit tamen.	372
Honorichus Gizerichi filii obses dat.	312	Iberi Christiani.	240
Honoricho Eudocia locatur.	313	Iconomachia.	530
Honorichus succedit patri Gizericho.		Iebusæi.	355
		Iesus	

Iesus Naue.	355	Insidia Cosrois apud Daras cauta.	302.
Ilaus Belisarij armiger ad Totilam de-		Insidia Salomonis struuntur.	362. 369
ficat.	188	Insignia regni Lazorum qua.	449
Ilai desertoris uictoriae & spolia ad To-		Interpretem non fas epulari cum Impe-	
tilam relata.	188. 189	ratore.	303
Ilderichus Vandilorum dux.	318. custo-	Inuidia felicitatis comes.	352
dia traditur.	318. 319. necatur.	Inuidi descriptio.	437
Ildiger.	295. 353. 368	Ioannes Vitaliani.	73. 536
Ildibertus qui & Ildouad ⁹ , quare Theo-		Ioannis prosperi successus.	82. & sequen.
(dibaldus		folio	340
Ildibertus Francorum dux.	34	Ioannis inobedientia temeritasq;.	543
Ildigis Longobardi mirabile fatum.	188	Ioannis ad milites oratio.	86
Illyricorum turpis desertio.	564	Ioannes per litteras opem à Belisario im-	
Ilius quidam Isaurus Misianorum praesi-		plorat.	95. 544
dium arte capit.	478	Ioannes periculo liberatur.	545
Imerius Thrax.	376. captus dolo Adra-	Ioannes in agritudinem prolapsus eodē	
metum prodit, deinde aufugit.	376	Ioannes Veneri studens.	146
Immortales appellati milites.	245. 246	Ioannis mora ac segnicies.	158. 569
Imperatoris munus eleganter descriptū.		Ioannis aduersus Totilā conatus.	161. 675
folio	143	Ioannis ambitio successusq; prosperi.	
Imperatorem in sepulchri elogio adscri-		folio	171. 578
bi pulchrum, etiam prouerb. teste.	265	Ioannis è praelio fuga.	173. 578
Imperium spretum quotidie deficiente		Ioannes Vitaliani ducis gesta contra Go-	
robore paulatim fluer.	264	thos.	196. 198. 585
Imperij propagandi gratia desciscere glo-		Ioannes Anconitanis opem fert.	199. 586
riolum principi.	270	Ioannes de Gothis uictoria.	201
Imperij Romani corruptela ac ruina.	500	Ioannes Lucae filius.	252
& sequen.		Ioannes Cappadox praef. p̄tor. Byzan-	
Imperatoris uera ornamenta.	469	tij.	263. honore deiectus restituitur.
Impietatis dira ultio.	408. 409. 415. 416	folio	266. 307
IncurSIONES Rom. in Gothos.	533	Ioannis auaritia, crudelitas & perfidia.	
Indis lege cautum mercari ex Romanis		folio	266
aliquid.	256	Ioannes exulatum ab it.	267. poenas tam-
In dolio regulam operari, prouerb. 436		dem dat.	268
Inducia Rom. cum Gothis.	78. 537. 651	Ioannes tyrannus interficitur apud Da-	
Inducia uiolata.	ibidem	ras.	ibidem
Inducia in annos v. constituta.	302	Ioannes Aristiades.	272. occiditur. ibidē
Inedia multa Francorum milia periit.	549	Ioannes Zibus dux à Iustiniano consti-	
Iniusticiae punita aliquot exempla.	416	tutus Lazorum defectionis causa.	
Iniuria affecti maleuoli erga afficientes.		folio	284. 304
folio	328	Ioannes Phaga cognominatus.	288. 295
Inimicitiam omnia errata perscrutari, ac		Ioannis Niceti ad Belisarium oratio.	289
ne minima quidem sustinere.	348	Ioannes Basilij filius obses Romanis	
Innocentius dux.	518	datus	295
Inobedientia militum, causa cladis.	197	Ioannes Niceti filius.	295
Insidia Iustiniano structa.	178	Ioannes Guzes.	305
Insidia in Iustinianū patefacta.	182	Ioannes p̄t. p̄fect. eiusque ad Iustinia-	
Insidia Ioanni praef. prat. ab Antonina		num oratio.	320
structa.	267	Ioannes dux.	321. 329. auaritia eius
Insidia deprehensa.	261	Ioannis	

Ioannis ducis indignum fatum.	346	Iuliani interitus.	484
Ioannes sub ignauo duce Sergio esse nō uult 375. exercitu contra Antalā & Sto zam proficiscitur. 376. interficit. 377. 378		Iulianus secretorū Iustiniani scriba.	279
Ioannes Armenius in praelio cadit.	378	S. Iuliani templum Antiochiæ.	282
Ioannes tyrannus. 378. aufugit in templū Gontharide obruncato.	384	Iusurandum supremum ac firmissimum fidei pignus inter homines.	282
Ioānes Fassi fratri Artabani succedit.	384	Iusurandum præstandum. 275. 380. quia deus minime idoneus decipi.	275
Ioannes Rustici frater ad accusandū Gu bazem Byzantium missus.	437	Iurisiurandi uiolati poena.	228. 231
Ioannes ex fuga retractus in carcerē con ijcitur. 449. interficitur.	473	Iurisconsultus qui Romæis Coæstor.	263
Ioannes è militibus Honorij imperium occupat. 309. honoribus deijcitur. ibi. necatur.	310	Iurisperitorum & studiosorum in Bery to interitus.	420
Ioannes Dagan præficitur exercitui con tra Misianos missō.	477	Iustinianus. 239. Iustino succedit.	243
Ioannes Dagan Misianis in deditiōnem acceptis redit ad Colchos triūphās.	480	Iustiniani laus & gesta.	224
Ionij sinus longitudo.	308	Iustiniani ad Colroem litteræ de pace tu enda.	274
Iosephus scriba trucidatur.	364	Iustiniano Callinici cognomen in bello inditum.	280. 305. 384
Lotabis insula.	255	Iustinianus pacis semper studiosus.	283
Iouinianus Imp. per ignauiam Nisiben prodidit Persis.	484	Iustiniani ad Gilimerem epistola.	318
Iphigenia Agamemnonis filia.	249	Iustiniani in Aphricam expeditio.	328
Iris fluuius.	250	Iustinianus Bessā exautoratū relegat.	436
Isaaces Portui præficitur.	159	Iustiniani ad Theodatum & Gothorum primores litteræ.	15. 16
Isaacis temeritas, obitusq̄.	160. 571	Iustinianus Theodatū postulat repetun darum.	517
Isaces.	248	Iustinianus magnanimus atq̄ uere Au gustus.	15
Isacius.	295	Iustiniani ad suos litteræ.	99
Isadeni Hunni.	246	Iustiniani cunctatio.	187. 588
Isandrus.	543	Iustinianus theologiæ incumbit.	186
Isauri cuiusdā solertia in re bellica. 22. 522		Iustinianus duces obiurgat.	129. 557
Isauri quidam Capenam portam Totilæ produnt.	189. 581	Iustinianus Byzantium rursus restaura uit unā cum ampliss. templo.	496
Isauri trucidati.	254	Iustiniani post tot triumphos, in senectū te socordia ac pusillanimitas.	500
Isdigertes rex Persarum creatur.	484	Iustinianus pecunia à Barbaris pacem re demit.	510
Isdigertis barbari in hostē Rom. bene uolentia.	485	Iustinianus audit ignau⁹ ac stolid⁹. eod. Iustinianus committit inter se Barbaros ut mutuo laniatu atterantur.	511
Isdigertis Persarum regis fides.	226	Iustiniani prudentia laudata.	512
Isdigunnas legatus.	302	Iustiniani epistola de Gubaze publice re citatur.	465
Isidorus philosophus.	433	Iustinus imperator.	235. 238. 241
Isis.	257	Iustinus dux.	252
Italiae laus.	513	Iustinus & Buzes cædem Gubazis indi gne ferunt.	435
Iudæorum in resistendo pertinacia.	523	Iustinus Florentiæ præfectus, Rom. opē implorat.	133. 559
Iudicij criminalis exemplum pulcherrī mum.	462. & sequ.		Iustini
Iudiciariæ institutionis apparatus.	463		
Iulianus legatus.	258. 269		

Iustini ducis laus.	89. 543	Leontius quis.	182
Iustinus contemptis hostium copijs, bo no uictoriæ auspicio templum quod dam inuisit.	458	Leontius pro Francorū amicitia ab Im peratore missus legatus.	532
Iustin⁹ à templo reuersus à tergo hostes oppugnationi intētos feliciter inuadit.		Leontius dux.	370. 372
Iustinus Germanicus, Martino in (459 præfectura Colchorum succedit.	480.	Leontius qdā lapsu pedis perstrepete pe nē pdidisset dolū hostib⁹ structū.	478
Iusticia obseruatio quantam ad uictori riam uim habeat.	523	Leo Imperator Martiāi successor.	313. 314
Iusticia prima cura iniuste interfectos ul Iustitiā nō sectari odiū.	271 (cisci. eodē	Leo alter huius ex filia nepos.	315
Iusticia & aequitas cōseruant Respu.	139	Leptis urbs.	373
Iusticia egregium exemplum.	413	Lethe custodia apud Persas.	230
Iusti ratio iterdū piculo posthabēda.	328	Lethes nomen rude carceri.	231
Iustus etiā q̄ iniuria oppressos iuuat.	285	Leucosyrii Armenij minores.	250
Iustus Iustiniani fratris filius.	266. 295.	Leucata Maurusij. 373. & uictores & ui Leuderis Romæ præfici. 28. 524 (Cti. 384	
Iusti ad Belisariū litteræ. 291 (morif. 302		Leuderis memoranda magnanimitas. 55	
		Leuderis Byzantiū captiu⁹ mittit. 35 (525	
		Leutharis Bultinusq̄ cum Gothis foed⁹ incunt.	392
		Leutharis Bultinusq̄ contra Narsetem ingenti exercitu profecti.	394
		Leutharis præda onustus domū prope Leutharis horribilis interit⁹. 410 (rat. 408	
		Libellarius Thrax.	241
		Liberius Rom. pontifex.	28. 524
		Liberius Rom. pontifex in exilium re legatus.	532
		Liberius dux bellī cōtra Gothos electus.	
		Liberij res gesta.	196. (189
		Liberi rerum omnium charissimi.	229
		Licentia peiora fieri peccatores	524
		Lilybei arx.	548. 349
		Liteus Vittigis auunculus occidit.	82
		Longinus Isaurus cadit.	84
		Longobardorum cū Gepidibus bellum. folio	184. 205
		Longobardi à Rom. foedus ambiūt. ibi.	
		Longobardorū contra Gepidas diserta oratio.	184. & sequen.
		Longobardis impetrata Ro. amicitia. folio	187. 205
		Longobardorum cum Gepidis reconci liatio.	187
		Longobardorū de Gepidis uictoria.	205
		Luca.	327
		Lucensium perfidia contumax.	397. 398
		Luca post longā & laboriosam obsidio nem deditio.	403
		Lues quære pestis.	254
		Lycanes.	7 Mace

M	(430)	Martini gloriosa de Persis uictoria.	468
Macedonū imperij initiū & exitus		Martinus morbo correptus ē militiā re-	
Machinā Gothorum ad oppug-		uertitur.	476
nationem miranda.	47.529	Martinus exautoratur.	480
Macurius qui & Pacurius.	219.589	Martino participi sceleris in Gubazem.	
Maddenī.	256 (522)	quor sit partum.	488
Magnus cohortis praefectus.	23.71.72.518.	Martyropolis.	259
Magnus Berrhoea episcopus pro pace		Massagetā. 322. qui nunc Hunni, uino	
ad Cosroem missus	278.	dediti.	325
Magorum calamitosa persecutio.	430	Massagetarum in uictos crudelitas.	25
Magophonij dies.	eodem	Massagetas donis & mensa placat Belisā-	
Magorū honores & potentia apud Per-		rius ut cōtra Vandilos sint promptio-	
Maiorica insula. 508.548.	(las. eodē	res.	548
Maiores uirtus memorabilis.	315	Massylia Ionum colonia quomodo ad	
Malazes dux.	280	Gallos peruenerit.	388
Malea promontorium.	324	Massylia ē Graca urbe Barbara facta.	389
Maledicentia supplicium.	136	Massylia amissa libertate paret Francis.	
Males oppidum.	357	Massonas dux. 360 (eodem	
Maleuentum ciuitas Dalmatiae opposita		Mastinas Mauritaniae praefectus.	360
cur sic dicta.	36	Mathassunthae Amalassunthae filiae pul-	
Maleuentū olim à Diomede direptū. ib.		chritudo.	28
Mammā oppidum.	357	Mathassunthę Vittigis uxoris in maritū	
Manantes praesul.	268	odium.	83.558
Mandracious portus.	334.379	Mathassuntha uxor Germani.	194
Mansuetudine ad fidē alliciēdi impij.	393	Mathematica uis & industria mirabilis.	
Marcelli regiae aulae p̄sidis uirtutes.	181.183	folio.	494. & sequen-
Marcelli pro Germano patrociniū. eodē		Materia ad insidias missa fulmine absu-	
Marcellus dux constituitur.	302.321	mitur.	303
Marcellus ad interficiendum Ioannem		Matrum familiās pudicitia seruata.	25
p̄f. p̄t. missus lauciatur.	267	Mauritius Mundi fili⁹ in praelio occum-	
Marcelliani laus.	314.315	bit.	15.519
Marchianus Veronensis.	130.557	Mauritius Pauli facta in Arxianū agrū	
Marcentius.	380.381	incurfione Cosroem ipsum cum suis	
Mare rubrum.	256	deleuit.	487
Maria Hypatij coniunx.	264	Mauritanis lex, praefectū nullū esse oport-	
Maris miraculosa circa Rauennā exūda		tere qui Romais aduersus sit.	339
Maris inundatio periculosa. 206 (tio. 4		Maurusij cuiusdā mirabilis interitus.	109
Mars à Μορρὸρα Mos.	458	Maurusiorum uelocium excursiones.	54
Marsia crudele supplicium.	481	Maurusij. 314.349. foedifragi. 355. 378. 379	
Martias praefectus parti Galliae.	33	Maurusiorum origo.	355
Martianus dux.	321	Maurusiorum ad Salomonis litteras re-	
Martianus Imp. 315. captus.	311	sponfio.	358
Martiani stratagema. 166. & sequen.	675	Maurusijs mos foeminas cum pueris in	
Martinus orientis praefectus. 295. 299. 365		expeditionem ducere.	357
Martini & Rustici in Gubazē odiū.	436	Maurusij uicti à Vandilis, Vandili autē	
Martino apud Lazos praefecturae prima		à Romais.	eodem
tus cedit.	eodem	Maurusiorum ad suos oratio.	358
Martini ingeniosum stratagema, quo su-		Maurusij uincuntur à Romais.	358. 359
os in officio retineat.	457. 459	Maurusij sub Salomone oim feliciff.	373
		Maurusij	

Maurusij Leucata.	373	Mesopotamia cur dicta.	249. 250
Maurusij à Salomone iuniore Sergij fra-		Messas.	235
tre decepti.	375	Methone	324
Maurusij expugnandis moenijs nunquā		Methrodor⁹ insignis Grammatic⁹.	494
assueti.	376	Metrianus Athanasij satelles capit Ioan-	
Maxentius Zannorum praefectus con-		nem impostorem.	449
tra Misanos missus.	474	Michaelis templū Anthiochiae incēlū.	284
Maxentius ex uulnere accepto cōualuit.		Militū robur absq; duce prudēte inutile.	
Maxentij interitus.	41. 527 (475	Militū erga ducē charitas. 41. (477	
Maximinus Italiae eparch⁹ qualis. 135. 561		Militum Romanorum improbitas. 134	
Maximini ignauia.	135. 136	Milites Rom. interfecti Cononis ueni-	
Maximinus proditionis autor. 369. palo		am precatum legatos Byzantium mit-	
infigitur.	370	tunt.	177. 579
Maximus in exilium actus.	332	Militū p̄dā inhiātū immodestia. 346. 369	
Maximus Padi custodiae p̄fect⁹. 117. 550.		Miles bonus suae tantū uirtuti cōfidit. ig	
Maximus tyrannus à Theodosio subla-		Minduus loc⁹. 241. 249 (nauus alteri⁹. 357	
tus.	312	Minorica insula.	308. 348
Maximi senatoris uxor uim à Valenti-		Mirrhanes Persa.	305
niano passa.	312	Mirrhanes magistratus.	242. 243
Maximus iniuriam ultus Valentiniano		Mirrhanis ad Belisarij litteras rescripta,	
Maximi interitus. ibidē (succedit. 313		& ad suos exhortatio.	244
Mebodes magister.	239. 259	Mirrhanes praelio apud Daram uictus.	
Mebodis miserabilis interitus.	262	246. 250. ac honore priuatus. ibidem	
Medeos urbs.	347	Misdates Narseti patri succedit.	483
Medica uestis olim, quae nunc serica. 258.		Nisiani Colchis subfunt.	450
Medimni precium.	155 (349	Misianorum legatorum petulantia lin-	
Mediolanum Ligurum urbs.	34. 79	guae liberioris punita.	450
Mediolanensibus subsidium missum.	54	Misiani legatorum iniuriam ulciscuntur,	
Mediolani laus. 59. 103. 546 (& sequ. 546		oppresso noctu Sotire & occiso cum	
Mediolanensium obsessorum calamitas. 104.		omnibus suis.	451
Mediolani deditio cruenta.	105. 546	Misiani Romanorū reueriti uindictam	
Medisnissas dux.	355	ad Persas defciscunt.	451
Medorum bellum ingruens.	178	Misianorum legati ad Persas pro amici-	
Melanchlani.	308	tia missi.	473
Melantis uicus proxime Byzantiū à Bar-		Misiani legatos Romanos ad se missos	
baris occupatur.	501	uicissim occidunt.	476
Melanes maris pars.	274	Misiani praesidio Zachar in seffo perti-	
Melidius qui & Meligedius Narseti Pe-		nacissime Rom. resistunt.	476
Melita insula. 326 (rusiam dedit. 218. 589		Misianorum clades.	477
Melitene urbs.	250	Misianorum loca natura munitiss. eodē	
Membresia ciuitas. 364 (tū & praemiu. 385		Misianorum miseranda strages.	479
Memoria perpetua, uirtutis incitamen-		Misna Carthagin. nauale.	363
Menepheffa oppidum.	376	Modestia militaris exemplum. 335 (327	
Mephanias dolo interfect⁹. 360 (dec⁹. 233		Moenib⁹ nudatae ciuitates Africae. 315.	
Meretricū pudēda hosti ostendentū de		Molae mira solertia cōstructa, à Gothis	
Mermeroes Persarū dux. 246. 259. 303		rursus franguntur. 45. 528 (379	
Mermerois conatus.	423	Monachi Christianorū sapiētissimi. 234.	
Mermerois fallax dissimulatio.	424	Monophthalmū regem constituere Per-	
Mermerois laus & interitus.	426	sis nephas.	238. 261

I N D E X.

Mons quidā à Romāis occupatus causa uictoria. 476
 Mopius ciuitas. 282
 Morā nocere paratis egregiū exēphū. 305
 Morbi letiferi inedia cōtracti genus prodigiosum. 102
 Mori semel nato necessum. 264
 Mortuos apud Persas auibus ac canibus proijci. 240.427
 Mortuus ingressus Byzantijs. 266
 Moses. 255 (559)
 Mucialla locus nō procul à Florentia. 133
 Mulierū pudicitia defensa. 25.523. uiolata
 Mulierū duarū ad propulsandam famem crudelis temeritas. 103
 Mulier quā Gothica nunciat mortē Totilæ laus. 57.84.541 (tilæ.216)
 Mundilæ ad suos cohortatio. 105
 Mundus Salonis praefectus. 15.518
 Mundus parta Romanis uictoria occidit
 Mundus Illyricorū dux. 260 (15.519)

N

Nabades dux. 294 (sicitur.436)
 Nachoragan Perfarū exercitui praefectus
 Nachoragan bellicus apparatus. 449
 Nachoragan immensa copia. 451
 Nachoragan de pace cū Martino tractat
 Nachoragan ad fugam flagello suos incitat. 461
 Nachoragan Misianorū legatos spei plenius dimittit. 473
 Nachoragan crudele supplicium. 481.488
 Narnia Thusciae urbs munitissima. 38.39.526
 Narnia à Roma interuallum. 39
 Nar fluuius. eodem
 Narfes eunuchus. 89.543
 Narsetis ad Belisarium oratio qua loannem succurrendū piclitanti suadet. 94.543
 Narsetis erga Belisariū cōtemptus. 98.546
 Narfes à Iustiano reuocatus. 106.547
 Narsetis exercitus numerosus & eius in Italiam aduentus. 207.587
 Narsetis prima uictoria in Italia. 208.588
 Narsetis statua ubi. 209
 Narsetis cū Totila de pace tractatus, & eorum certamina. 210
 Narsetis ad milites cohortatio. 211
 Narsetis in deum pietas & obseruantia folio 216.598

Narfes Romā denuo expugnat. 218.589
 Narfes Gothorum thesauros Cumis interceptare conatur. 220.590
 Narfes Gothis pacem concessit certis conditionibus. 223.591
 Narfes Persa. 89.543
 Narsetis laus. 394.413
 Narsetis in oppugnandis Cumis ingens labor & solertia. 396
 Narsetis prosperi successus. 397.405.415
 Narsetis mira prudentia, ac ingeniosum stratagemata. 397.398.406
 Narsetis dolor ac luctus ob res aduersas.
 Narsetis descriptio copiosa. 401 (400.
 Narsetis ad milites elegantiss. oratio & consolationis plena. 403
 Narfes milites suos exercet. 407
 Narsetis cū Francis cōflictus prosper. 414.
 Narsetis triumphus. 416 (& sequē.
 Narfes suorū insolentiam cohibet. 417
 Narfes Persa Varani in regno Persarum succedit. 483
 Narfes Persarmenius transfuga. 241.248. 257.295. moritur. 295
 Narfes ad interficiendū Ioannem praefectum praetorij missus. 267.256
 Nauigandi aduerso Tyberi per boues ratio. 56
 Naues dromonae cursoriae. 322
 Nazaris praecleara in praelio fortitudo. 194
 Neapolis urbs Campaniae ualida à Belisario obsidetur. 17.520
 Neapolis oppugnatu difficilis. 20.521
 Neapolitani Theodati opem per legatos implorant. 20
 Neapolitanorum pertinacia. 23.522
 Neapolis diu oppugnata, ui tandem expugnata capitur. 24.523
 Neapolis à Totila obsidetur. 334.560
 Neapolitanorum res accisa. 337.562
 Neapolis deditio. 337.562
 Neognus fluuius. 457
 Neota oppidum. 404
 Nepetes praesidium. 220.590
 Nepos. 316
 Neptalita Hunnica natio est. 485
 Nili fons ultra Libyam quanquam incognitus. 29
 Nili horribilis inundatio. 175
 Ninus

I N D E X

Ninus matricida. 428
 Nisibis urbs. 238.240.287.288
 Nisibis Persis prodita. 484
 Nobatae gentes. 256.257
 Nonnus poeta. 481
 Nymphius fluuius. 236.259

O

Oasis ciuitas. 257 (exemplū.25.505)
 Obedientiae ac disciplinae militaris Obluionis carcer apud Persas. 486
 Obsidio Romae diuturna soluitur. 83.540
 Occasio. 228.270.372
 Occasionē amissam nō facile recuperari.
 Oceanus terram circuit. 307 (333.342
 Ocio debilitari omnis disciplinae ratione.
 Octobes lacus. 247. (332
 Odoacer malis artibus tyrānidē Ro. Imp.
 Odoacri interitus. 5.516. (occupat.3.515
 Odonatus rex. 275. Oenochalaci. 271
 Ognaris Elephātū uulnerat magno Romano comodo & hostium detrimento. 460
 Olandi laus. 57. Ollaria loci nomē. 425
 Oldigan Perusiae praefectus. 167
 Olybrius. 234
 Olybrio senatori Romano locatur Placidia 313. Occidentis imperiū promittit. 214
 Olybrius Artemio succedit. 315
 Olympus insignis iuriconsultus. 494
 Onogoris ciuitas. 437
 Onogoris quur dicta. 439
 Onoguri Hunni quoque dicti. eodem
 Onogoridis oppugnatio. 440
 Opibus uita optabilior. 229
 Opinio de morte Totilae uaria. 216 (270
 Opportunitatis momenta redire nesciunt.
 Opportunitate temporis in rebus obest undis utendum. 320
 Optares priuato odio ac iussu Vittigis, Theodatum obtruncat. 27
 Oppugnatio Romae. 49. & sequen. 529
 Oraculum de sanando Diomede. 36
 Orestes pater Augustuli. 3.515
 Orestes à Gallis interfectus. eodem
 Orestes senator Romano. 172.577
 Origenis in seditione oratio. 264
 Orientis res in duos duces diductae. 277
 Ormisdates filius Saboris in regno succedit. 483
 Ornatum insigni apud Persas uti non licere

cuiquam nisi ex regis munere. 251
 Orocasia propugnaculum. 278
 Orontes fluuius. 278.280
 Ortaias dux. 368. Orteas. 360
 Osdei Gothorum pugnacissima mors. 159
 Osroine. 250. Olyris. 257

P

Pacta Gothorū cū Visigothis. 33
 Pacis tractatus habitus. 171. & sequē.
 Pacem qui soluant. 273
 Pacē è bello disponere optimū. 243.248
 Pacem aperantam soluit Colroes. 275
 Pacurius. 250
 Padi extenuatus alue ut nauigari nequi
 Padi origo eiusque ostia. 588. (ret.118
 Padi inanitio mirabilis. 117.554
 Pagasius. 375
 Palatium Imperatoris aedes. 335
 Palaestina fines. 255
 Palmulis ferax Phoenicia. 256
 Palmyra ciuitas. 269
 Panormus ualida ciuitas capitur. 12.518
 Panem in exercitu ferre, bis coque in clypeo
 Pappus dux. 321 Papilio. 292 (no.324
 Pappua mons. 347.350
 Paradisus apud Gressam oppidum. 350
 Parafanges quid. 426
 Paredrus magistratus. 239.263
 Parthorum imperij initium. 430
 Parthenius Theodorus. 321 (253.362
 Pascale festum apud Christianos celebre.
 Pasiphilus seditionis inter Byzacenos princeps. 381. Gontharidis consiliarius. ibi. 382. occiditur. 384
 Pastor diserta oratione Neapolitanos in fide Gothorū retinet. 19.521 (523
 Pastor ex metu apoplexia correptus. 25
 Pastoris cadauer palo affigitur. 26. membra tum discerpuntur. 524
 Patientis & timidi discrimen. 444
 Patritius Phryx. 234.239
 Patritius honor. 350 Patritiolus. 235
 Pauceres Isaurus aquaeductum armato peruium facit. 221.522 (Sanno. 431
 Paucus Artaxerxis pater quid egerit cū
 Paulus copiarum praefectus. 73.536
 Paulus quidā opem Mediolanensibus obfessis cū iurgio ac cōuicijs implorat. 103
 Pauli Flori dignitas, opulentia, ac eruditio. eiusque

tio, eiusq; poemata, 497. & sequen.	Perfarum cades & fuga turpiff. 460
Paulus Adrametū Imperatori restituit.	Perfarum, 10. milia occisa. 461
Paulus Cilix cū paucis Totilæ se (377	Perfarum 2. milia errore post conflictum
opponit, 190. 582	interuenientes ad unum occisi. eodem
Pauli Cilicis admirāda rebus desperatis	Perfæ Mifianis auxilio ueniūt. 474 (475
fortitudo, eodem	Perfæ accepta clade Mifianos destituunt
Paulus ac Mindus ad suos Byzantium	Perfæ Hunnorum infidijs circūuenti. 227.
reuerfi, 190. 583	Perfas solē tantū adorare. 228. (228. 233
Paulus scriba Antiochenus. 278. 297. 301	Perfis lex, i hostilē agrū nūq; icurrere. 229
Paupertas ocij & libertatis expultrix. 435	Perfas facta inter se nō cōmunicare. 232
Pax inter Theodatum & Iustinianū. 13	Perfæ Romæis proditi. 237
Pax ἀπὸ πικρῶτος inter Iustinianū & Col	Perfarum iactantia. 240. 244
roem facta. 261. eam rumpere Cosroes	Perfæ à Romæis uicti. 246
statuit 269. 271. 274	Perfis qui honor max. post regem. 251
Pax inter Perfæ & Rom. 489	Perfæ sagittarij. 254
Pecten marinus ob unionem captus. 229	Perfarum præexercitamenta coram rege
Pecunijs factam amicitiam non esse du/	anteq; in militiam proficiscantur. 255
rabilem. 283	Perfarum cum Romæis foedus. 261. 283
Pelagij probitas & liberalitas. 152. 567	Perfis monophthalmū regē habere nefas
Pelagius ad Totilā placandū missus. 152.	Perfarū irruptio. 278. 287 (258. 263
563. re infecta in urbē redit. 154. 568	Perfæ magorum artis periculū faciūt. 483
Pelagius Totilæ supplex factus & eius	Personæ nullus respectus in Repub. ha/
ibi memorabile dictum. 162. 572	Perusia capta. 187. 580 (bendus. 138
Perfidia poena. 228. 231. 268. 370. 383	Perusia deditio. 218. 589
Peranni ⁹ Ro. dux. 65. 39. 241. 295. mor. 302	Pestis Francorū exercitū inuadit. 409
Periculo interdū posthabēda iusti ratio.	Pestis Romam inuadit. 68. ex fame co/
Perinthus nūc Heraclea. 323 (329	orta. 155. 536. 549
Perozas Perfarū rex. 226. unā cum exer/	Pestilentia mira lues & noua species. 295.
citu perit in infidijs. 228	Constantinopolim inuasit. 497.
Perozas dux mirrhanes. 242	Petrus Illyricus rhetor excellens. 9
Perozas rex Perfarum creatur. 485	D. Petrus apostolus moenia diruta tuera
Perozis interitus. eodem	creditur Rom. urbis 50
Perfarmen ⁹ in coniurationē illect ⁹ . 180	Petræ p̄sidij in Picente siti descriptio. 83
Perfarmenij. 237	Petræ p̄sidij oppugnatū deditur. eodem
Perfarū in cudendis nummis religio. 183	Petræ oppidū. 560. 256. 284. capta/29. adi/
Perfarum circa mortuos & iam moritu/	ficata à Iustiniano. 304
ros mirabilis mos. 427	Petrus dux. 241. 298. periurus. 341
Perfarum abominanda libido. 428	Petrā & Peraniū sibi Cosroes tradi petiit
Perfarū sacri ritus ac religio. 428. & sequ.	Petræ obsidio. 303. (299
Perfarum regni translatio. 429	Petri sagacitas infidias facile aduertentis
Perfarū regū nomenclatura & successio.	Petra Geminiani. 372 (383
Perfarū illaudata Respub. 434 (431	Phabrichus dux. 303
Perfā quendā humatū eiecit terra ob fla	Phaniteus Erulorū p̄fect ⁹ cadit. 101. 543
gitiosam libidinē cōmissam. eodē	Pharangiū arx. 247. 260. 261. 271 (546
Perfæ dormientes opprimuntur. 306	Pharas Erulus. 242. 322. 347
Perfā qdā captus quaestioe torqueit. 439	Pharæ ad Gilimerem litteræ. 350
Perfarum paucorum de magnis Rom.	Pharazes uir celebris apud Colchos à Ro
copijs uictoria ingens. 441	manis ad Perfæ defectionem contra
Perfarum encomium. 443	Eetem dissuadet. 445

Pharazis

Pharazis sententia parent Colchi. 449	Portus à Rom. capitur. 537 (uallum. 55
Pharesmanas Colchus. 225	Possessionem nullam firmam. 336
Pharsales. 303 (426	Possessis aliquando priuari grauius. q̄
Phasidis & Deconi fluminū confluentia.	non possidere. 342
Phasis fluuius Colchorū. 247. 304. 306. 308	Potidea ciuitas, quæ & Calandrea ab
Phasis ciuitas q̄ ordine, p̄sidio firmata sit.	Hunnis euerfa. 274 (5. 27
Phasidis obsidio. 455 (454	Præcipitancia cōsiliorū principi uitanda
Phasidis oppugnatio. 458	Præda opima de Perfis relata. 462
Phassa laus. 174. 578	Prælium nauale. 201. 586
Phassa interitus. 175. 579	Prælium atrox & longum Narsetis cum
Phanotheus Erulorū præfectus. 543	Teia. 222. 591. cum Perfis. 440. & sequē.
Philagrius filius Soteris.	Præliandi in fuga mos Barbaricus. 506
Philimuth Phanitheo Erulorum p̄fecto	Prælium atrox & longū. 41. 73. 84. 87. 108.
Philimuth mors. 396. (succedit. 106	116. 135. 144. 159. 168. 175. 197. 214. 215. 414.
Philomenes. 295	441. 459. 519. 525. 527. 533. 541. 549. 556.
Philosophi cuiusdam somnium. 434	576. 579. & sequen.
Philosophia belli studia excludit. 13. 14	Præfagiū futuræ Romanorū uictoria. 45
Phila oppidū. 257. phison arx. 295	Præsidius Rom. uir celebris Rauenna
Phocas p̄f. p̄t. constituitur. 263	profugus. 80. 538
Phoenicia. 335	Præsidij ad Belisariū querela & accusatio
Phoenicia palmularū tantum serax. 256	prædatorū à quib ⁹ fuerat spoliatus. ib.
Physicorum defensio. 421	Prætextus maleficio quaesitus. 437
Pietas ex metu imminentiū malorū. 493	Prætor Romanis qui Aulae præfect ⁹ . 319
Pigripij q̄ & principi ⁹ , fortitudo & interi	Prasini apud Perfæ. 262
Pigriti fluminis accola. 452. (tus. 63. 534	Præictæ Imperatoris neptis forma. 178
Pisaurū reparatū & à Belisario occupatū	Præicta Areobindi uxor. 377. cogit mari
Pityazes dux. 242. 245. (145. 565	ti sui interfectorem Gontharidē apud
Piza Gothi ad Belisariū defectio. 36	Iustinianū excusare. 381. 384
Placentia obsidio. 147. 567. deditio. 152	Priapus. 252
Placidia Honorij soror. 309. 310. moriē. 312	Prifanus Lydus philosophus. 433 (240
Placidia Eudoxia filia Olybrio locat. 313	Pr obus Anastasij principis sororis filius
Placilliana regia. 264	Procopij de deo sententia. 8
Platonis de peccatorum poenis Christia	Procopius quingentorum dux. 536
na sententia. 492	Procopij legatio. 70
Poenitentia clementes reddit iniuriā pas	Procopius exploratum missus. 325
Poenitentia post factū stulta. 320. (fos. 367	Procopij historiarum summa. 386
Poetica conuenire fabulositatē. 225	Procopius perstrictus. 484
Poetarum fabulae taxantur. 481	Procopij dictio Asiatico sermoni quàm
Pogonia Cometes. 274	Attico propior. 224
Pompeius & Hypatius coniurati in Iusti	Procopius Belisarij consiliarius retumq;
nianū. 263. 264. deprehensi necant. 266	quibus ipse interfuit historiam texiit.
Pons super phasidē cōstructus. 426. 454	225. 241. 323. 325. 363
Pōs fluuij Nar ab Augusto cōstruct ⁹ . 39	Prodigium porcorum de belli euentu,
Pontici Romæi. 304	Gothis exitium minitans. 21
Pontificis Romani autoritas. 8	Prodigij imaginis Theoderici Neapoli
Portus oppidū à Narsete captū. 220. 590	collapsæ Gothorū excidiū significātis. 55
Portus oppidum. 56. 532	Prodigij, sol sine radijs ut luna 562
Portus à Gothis capitur. 56. 532	Proditio duorum à Vittige corruptorū,
Port ⁹ à Roma q̄ min ⁹ sit maritima inter	ab altero patefacta. 82. 539

Proditionis supplicium. 82. 540. palo infu/
Protichisma. 301. (gi. 370
Prouidentia paucorum multitudine im/
prouida potior. 27. 59 (435. 336
Prouerbiū. 34. 79. 265. 281. 432. 440. 456.
Prouerbiū. Nulla firma possessio. unde
ortum. 336 (erit instituta. 463
Publica cædis Gubazis cognitio quur fu
Pudicitia muliebris defenla. 25. 523. uio/
lata. 499. 312
Pudicitia exēpla mulieres duæ in Oron/
tem sese proijcētes. ne quid turpe à
militibus paterentur. 281
Pudentius. 348. 375 (duci. 286
Pudore cogitationē saepe in cōtrariū de/
Pudore fortissimos reddi milites. 342
Pyraū apud Persarmenios ignis Vestæ
Quæstor. sumpt⁹ dispensator. 322. (294
R
Ragnaris qui & Regnaris rursus à
Rom. ad Gothos deficit. 219. 589
Ragnaris perfidia erga Pacuriū. ibi. (418
Ragnares Brito Gothis pfectus in capso
Ragnaris insolētia. p̄fidia ac interit⁹. 419
Rauennæ urbis elegantissima descriptio
4. 515. eiusq̄ obsidio. ibidem
Rauennam exercitu inuadunt Alaricus
& Attalus. 308
Rauennæ obsidio secunda. 117. & seq. 550.
& seq. deditio. 122. 554
Recinerius de pace legatus. 300
Recimeris Artemij soror. 315 (nibus. 294
Reuerendarius Latinis q̄ à supplicatio/
Regis boni officii. mansuetum esse. 298
Regnum & bellum omnium inter homi
nes maxima. 264 (diæ seminariū. 443
Religio diuersa & duplex ciuilis discor/
Religio ex metu & uolentia uulgo pecu
Reparati fuga. 532 (liaris. 492
Reparati miserandus interitus. 105
Reparatus præful. 380
Rerumpub. perniciēs. uirtute & doctri/
na claros contemnere. 507
Recitangus. 289. 360
Rhegij obsidio & oppugnatio. 192. 584.
Rhenus fluuius. 29. 309. (deditio. 194. 584
Rhetorē dicendi uehementiā decere. 225
Rhicaum oppidum. 304
Rhodanus & Rhenus Gallia fluuij. 29
Rhodopolis à Persis obfessa. casu recu/
peratur Rom. mirabili. 475
Richimundus se cū copijs dedit. 158. 569
Ricilas eiusq̄ interitus. 144. 564
Rifus Gilimeris iam capti. 352
Rifu dignas res humanas ob fortunæ ua
rietas. eodem
Rodericus Gothorum præfectus. 133. 160
Roderici mors. 160. 571 (occiditur. 92
Rodulfus Erulorū rex à suis cōtemni⁹. 90
Roganes cū Morace ad Iustiniāni par/
tes deficiunt. 206. 587
Romanorum principum inclinatio atq̄
interitus. 3. 515
Rom. à Gothis accepta clades. 15. 513
Rom. in Neapolitanos sauitia. 25
Rom. cū Gothis uaria certamina. 38. 526
Ro. clades ac fuga. 41. 133. 527. 543. 549. 559
Romanorum acriter obfessorum penu/
ria. 44. 69. 528
Rom. imbelles & laborum intolerantes
Belisario conuiciantur. 46. 69. 531. 535
Rom. quidā Gothis fauētes p̄fligantur
Rom. in Christū fides integra. 55 (54. 532
Ro. in Gothos incursiones. 57. 64. 67. 535.
Rom. ad Belisariū oratio. 70 (535
Rom. Gothos fugientes persequuntur. 33
Rom. strages. 65. 534
Rom. res ducū inertia deperditæ. 126. 160.
Rom. libido atq̄ improbitas. 139. 563 (556
Rom. ad præfectos suos querela. 154
Rom. cuiusdam desperata mors. 156
Rom. misera cōditio. 162. 572. 580. 582.
Rom. de Gothis uictoria. 169. 577
Rom. clades Veronæ accepta. 130. 597. 180
Rom. prosperi successus. 201. 586 (581
Rom. obiurgatio. 402
Rom. simulata fuga hostē in planiciem
profectum profligant. 506
Rom. ob uictoriā mollities ac insolentia.
Rom. fuga. 425 (417
Ro. cū Hunnis acerrimus cōflictus. 506
Rom. clades & turpiss. fuga. 441
Rom. acris criminatio. 443
Rom. & Persarum collatio. ibidem
Rom. 200. prælio cum Persis cōmissio oc/
cisi honorifice sepeliuntur. 462
Rom. in omnem sexum & atatem Misia
norum sauitia. 479
Romani

Rom. crudelitatis pœnas dederunt. 479
Romanus ad Belisarium legatus. 75
Romai à Romanis cur discreti. 224
Romaorū in Armeniam irruptio. 241
Romais promittere promptum. stare au
tem promissis nō item. 244 (300
Romaorū cū Persis pugna. 245. 246. 254
Romaorum cum Sarracenis pugna. 254
Romaorū cū Persis foedus perpetuū. 261
Romaorum in Lazos iniuria. 285
Romaos circa meridiē cibos capere. 287
Romaorum fuga. 297
Romai pontici. 304
Romai à Vandalis uicti fugiunt. 511
Romai Gracissantes. 335
Romaorū militū in Carthaginenses mo
destia. eodem
Romaorum cum Vandilis pugna. 345
Roma ampliata Tyberi intercluso. 44
Roma aqueductus. xiiij. 44. 528 (35. 520
Roma diu à Gothis captæ recuperatio.
Roma xiiij. portæ p̄ter alias portulas. 43.
Roma oppugnatio. 49. & seq. 529 (529
Roma per Ilauros quatuor portæ Asina
riæ custodes Totilæ prodita. 161. 572
Roma rursus à Gothis obfessa. 187. 581. ca/
Roma capta à Gizericho. 333 (pta 189. 581
Romani imperij tam Orientis q̄ Occi/
dentis descriptio. 308
Romulus Sotiris filius. 450
Rufinus. 239. 321
Rufini ad Cabadem oratio. 248
Rufinus à Iustiniāno falso interfectus di
citur. 260
Rufinus capitur. 355. eius postea uirtus
contra laudam. 372
Rufiniana. uilla Antoninae uxoris Belis/
arij. 267
Rumores falsi perniciosi. 43. 133. 527. 559
Ruscia Thurinorum castellum. 174. 578
Rusciani obsidio. 177. 579
Rusciani deditio. 178. 580
Rusticus sacerdos Byzantium missus. 14
Rusticana quæ & Iustiniāna accusatio/
ne liberatur. 162. 574
Rusticus Martini apud Lazos collega.
folio 436 (440
Rusticus Gubazis interfecti particeps.
Rusticus in Buzem inuehitur. eodem

Rusticus in carcerem coniectus. 449
Rusticus cum Ioanne fratre captiuus in
forum producitur. 463
Rusticus accusationi in sui defensionem
respondet. 468
Rusticus & Ioānes capite plectunt. 473
S
Sabri Hunni. 304
Sabor Misdati succedit in regno
Persarum. 483
Sabor nondū natus. rex creatus. eo. (451
Sabyrorū iij. milia auxilio Ro. conducti.
Sabyri Dilimitas ex insidijs adoriunt
& profligant. 452
Sabyri à Persis conducti auxiliares. 474
Sabyrorum regio & mores. eodem
Sabyrotum magna strages. 475
Sacerdotis cuiusdā cū Vittige colloqu.
Sacrificandi mos. 95. 112 (39
Sagittarij nostrates quāto ueteribus in/
structiores. 215
Sagittarum densitas. 458
Salina dos mittitur. 94
Salomon dux. 321. ad Iustiniānū res nun/
ciatum mittitur. 339
Salomoni res Aphricæ regendæ cōmit/
tuntur. 353. 370
Salomon Iudæorum rex. 354
Salomonis ad Maurusios epistola. 356
Salomonis ad suos concio. 357. 354. 372
Salomon Maurusijs de uictis præst. 373
Salomonis interitus. 374. 375
Salomonis iunioris Sergij fratris astus.
Salonæ ciuitas Dalmatiæ. 15. 518. 519 (375
Salonas occupatas Gothi metu deserunt
folio 15. 520
Salones magistrat⁹ apud Persas. 232. 239
Salutis una spes uictis. nullā sperare salu
Samnitū puerorū colluctatio. 45 (tē. 237
Samofata. 250 (amicus & socius Ro. 499
Sandichlus quorundā Hunnorū p̄fect⁹
Sandichlus Cotriguris cæcis p̄dā opimā
Saraceni expugnare moenia (refert. 512
inepti excursionib⁹ ac p̄dis habiles. 288
Saraceni Maddenī. 256. anthropophagi
Saraias. 321 Sarani. 256
Sarissa hastæ genus. 451 Sarmata. 308
Sarus fluuius. 250 Satala urbs. 242
Sauoris regis Persarū crudelitas. 481. 482
Sauores

Sauores crudelitatis poenas dedit. 482
 Sauoris qui Artaxerxi successit, immania facta. eodem
 Scioli arrogantis elegantiss. descriptio. 433
 Scipuardus Asbadum uulnerat. 216 (149)
 Sclauini q & Slauenii, histri accolæ. 56. 92
 Sclauinorū in re militari solertia. 114
 Sclauinorum irruptiones. 175
 Sclauinorū in Ro. agrū irruptio. 192. 184
 Sclauinorum immanis crudelitas. 193
 Sclauinorū altera irruptio in Thessaloni
 Sclauinorū uexationes. 197. (cam. 196)
 Sclauini demū rursus à Rom. uicti. 198
 Sclauinorum in Illyriam irruptio. 204
 Scythini Thulis insulæ incolæ. 93
 Scolaſticus Eunuchus contra Sclauinos cum exercitu missus. 197
 Secretorū scriba, Latinis à Secretis. 279
 Seditiois autores tolluntur. 7
 Seditio in Africa inter milites orta. 362
 Seditio Maximini dissoluta. 370
 Seditio apud Byzantium orta. 262. malū fortita finem. 266 (constare. 364)
 Seditioē ex omnis generis hominibus Seditiois autores de phensi necant. 266
 Seleucea ciuitas. 283. 302 (428)
 Semiramidis detestanda libido & obit. 9.
 Sētētia, spreta potiore, pessima puincit.
 Seosis cōsilio Cabades liberat. 232. (440)
 Seoses Andraftādaras. 239. damnat. 240
 Septensis arx. 307. septum. 348
 Sepulchri Adriani Imp. magnificētia. 48.
 Sergiopolis. 277. Sergi. uir sanct. (530)
 Sergius rhetor. 294 (Agathij amicus
 Sergius qdā Cosrois interps laudat. 488.
 Sergi. pfect. ab Hunnis liber factus. 518
 Sergius & Curti. ad regendas Aphricæ ciuitates missi. 373
 Sergio structæ insidiæ. 375
 Sergius Aphricæ pfect. 375. plurimæ calamitatis Aphris ob improbos mores causa. 376
 Sergius contra Hunnidas proficiscit. 377
 Serica uestis olim medica. 258. 349
 Seruire inimico intolerabile. 350
 Sesostris Aegyptiorum rex. 423
 Sestos amore Leandri & Erō clara. 459
 Seston iter & Abydū maris angust. 224
 Seuerian. Asiatici filii capti aufugit. 376
 Sexages ac septies bisq. certatū in obli
 Sibyllæ uaticiniū. 15. 53. 518 (diōe Rōæ. 68)
 Sibyllæ Italicensis antrum. 595
 Sicaenaria ciuitas. 377
 Sicilia res quales. 202
 Sicilia deditio. 518
 Siculorum in Gothos odium. eodem
 Sidonem iuris studium translatum. 420
 Sifridi magnanimitas & interit. 146. 566
 Sigeum promontorium. 324
 Silacius Armenius capitur. 173
 Silentarius. 291. Silentarij. 504
 Simiæ in Corcyra nascuntur. 204
 Simile gaudet simili. 434
 Simon dux. 322
 Simultas inter Belisarium & Narsetem exorta. 98. 45
 Simulacrū Mineruæ Illo sublatū Aeneæ redditur. 36
 Simplicius philosophus. 433
 Sindual Fulcari succedens Erulis pfect. Sindual cū suis Narseti opē fert. 415 (405)
 Sindual fortitudo. 416
 Sindus cohortis pfectus. 72
 Singidum Gepedes incolunt. 308
 Sintigeri. 225. Siphriæ op. 235
 Sirmū Gepides incolunt. 308
 Sisauranum arx. 288. capitur. 289
 Sifigis ad Belisarium defectio. 552
 Sifintus. 370
 Sitiphe metropolis regionis Zebes. 373
 Siti uexati Sergiopolcos obsidionem relinquere coguntur. 296
 Sitas dux. 241. 247. 271. occidit. 272. 381
 Succi Romani. 30
 Soenæ portæ. 351
 Solem adorare Persas. 228. 283
 Sol sine radijs ut luna prodigiū. 362
 Sōniū philosophi cuiusdā mirabile. 434
 Somnio ad bello repetendam Africam commotus Iustinianus 320. 321
 Somnio Procopius & Belisarius excita
 ti ad suscipiendum bellum. 325
 Somnio Cyprian. iniuriæ acceptæ ulro rem sese promittens apparet. 336
 Sortilegus Hebraus de belli euentu rogatus, miro prodigio Romanis uictoriam, Gothis interitū prannunciat. 21
 Sophismata. 239
 Sophisma

Sophisma Cabadis oppugnat Proclus.
 Sophiæ templū Byzanti exultū. 263 (239)
 Sophosene regio. 259
 Sotiris Lazis pfectus. 450
 Sotiris Buchiū quur capere uoluerit. eo.
 Sotiris Misianorum legatos contumelia & uerberibus affectos dimittit. eodē
 Sotiris dignus arrogantia sua interitus.
 Spei fallacis pulchrū exemplū. 179 (451)
 Spem non ex uoto succedentem magis exulcerare. 251
 Spoleti deditio. 146. 566
 Spongiam petit Gilimer ut lachrymas abstergat. 351
 Stagiretis uana iactantia. 493
 Stephani Neapolitanorum legati ad Belisarium oratio. 17. 520
 Stephanus Asclepiodoto insultat. 26
 Stephanus Medicus. 298
 D. Stephani protomartyris templū. 439
 Stephanacius. 252
 Stephanus deditioem consulit. 18. 521
 Stozas tyrannus cōstituit in seditioē ad uersus Ro. 364. fuga sibi cōsulit. 369. 377
 Stozæ ad suos oratio. 365. ad hostes Romanos supplicatio. 366
 Stozas cum paucis Vandilis Antilæ lupetias fert. 376. à Ioanne sagitta ictus moritur. 377. 378
 Strata regio. 269. Stratam latinis uiam dici. ibidem
 Stratagema. 23. 108. 142. 189. 193. 213. 227. 228. 233. 237. 277. 376. 397. 406. 424. 457. 502. 522. 526. 544. 581
 Stratagematis circumueniendi hostes. folio 251. 277
 Strategius Gazæ Imperat. pfectus, & Palæstinae dux 269
 Studiū litterarū liberū ocū requirit. 435
 Stuprum uirginis cuiusdam grauiter punitum. 139
 Suartuas à Iustiniano ad Erulos regendos mittitur. 94
 Sua cuiq. bene placent. 427
 Successio & translatio imperij Perfarum & aliorum regnorum. 429. 481
 Sueui. 29. qui & Suau (246)
 Sunicas dux. 242. Barefmanā interficit.
 Suni Barbari ijdem qui & Zani. 248
 Sunnius Iuliani frater. 269
 Superstitiosus metus incessitur. 421
 Suppliciorum dirum genus. 193
 Surenorū ciuitas. 276. dolo capif. 277. 281
 Surri. 253
 Surphutes dux. 355
 Syderum reuolutioni rerum uires stulte imputari. 497
 Syllectum ciuitas. 329
 Syluerius pont. Rom. relegatur. 54
 Symeonis templum incensum. 237
 Symeones. 248. per insidias interficit. 271
 Symmachi & Boetij cades. 5. 516
 Symmachus dux. 366
 Syracularum deditio. 17. 518
 T
 Tarentum Calabriae ciuitas. 167. 575
 Tarentinum littus quale. 174
 Tarentum captum. 192. 584
 Tarmuti qui & Tarmuntcs fortitudo ac obitus. 65. 534
 Tanuga ciuitas. 361. 371
 Tarabi. 297
 Taturius. 282
 Tattimuth. 321. 348
 Tauri syluestres. 391
 Tauri ancis pedibus. 439
 Taurus mons. 237. 247. 250
 Tauri Armeniorum. 250
 Teias Gothorū in re militari præstantissimus. 207. 588
 Teias Totilæ in regno succedit. 217. 588
 Teias Frācorū foed. frustra petit. 226. 590
 Teiæ cōtra Narsetē expeditio. 220. 590
 Teiæ incredibilis fortitudo. 222. 591. eius interitus. ibidem & 387
 Teleſis oppidum. 423
 Temcritas casu correctæ. 456
 Temulcentia poena digna. 324
 Templū Byzanti magnificū & admirabile
 Tenarus nūc Cereapolis. 324. (bile. 496)
 Terentius dux. 321
 Terræ totius confessa diuisio 29
 Terramotus horrendi. 175. 420. 490
 Terramotus ingens. 205
 Terramotuū causa. 420
 Terriculamentum Theoderico apparet post Boetij & Symmachi cadē. 5 (439)
 Testudinis machinæ bellicæ descriptio. Tharsamun

Tharsamunthis q & Corfamunthis pro digiosa fortitudo.	66	Theodorus Parthenius.	522
Theoctistus medicus celebris.	68	Theodorus Cappadox dux. 353.359. ad seditiosos placandos mittitur.	365
Theoctistus dux.	280.289	Theodor ⁹ alius trucida ^t p seditione.	365
Theoderici in Italiam irruptio.	5.515	Theodori cuiusdam Zanni laus	425
Theodericus solus Italia potitur.	5.516	Theodorus genere Zannus contra suae gētis inobediētes belligerat p Ro. 489	489
Theoderici modestia.	ibidem	Theodorus deuictis Zannis Iustiniano tributarios reddit.	490
Theoderici laus copiosa.	ibidem	Theodori Zannorum praefecti magna/ nimitas & prudentia.	456
Theodericus crudeli facinore labem fa/ ma asperfit.	ibidem	Theodorus cōtra Misianos mittit.	474
Theoderici in fallendis Francis stratage/ ma.	50	Theodora Augusta Iustin. coniunx calū niā à Ioāne passa, sese ulcisci pergit. 266	266
Theoderici cū Visigothis amicitia. eod.		Theodora Augusta oratio. 264.265 (354)	354
Theodericus Amalarici pueri adhuc tu/ tor.	52	Theodora Augusta mors.	307.377.580
Theoderici in demerendis Visigothis li/ beralitas.	52	Theodosius legatus ad Vittigem à Belis/ sario missus.	118
Theodericus.	235.325.318.349	Theodosio adhuc puero Isdigertes tu/ tor datur.	228
Theoderici mors.	5.52.516	Theodosio decedenti duo filij succedūt.	
Theodericus xxxvij. annis magna lau/ de rexit Italiam.	ibidem	Theodosi ⁹ filij Arcadio succedit. 309 (307)	307
Theodatus Theoderici successor, crudi/ tus, imbellis atq; auarus.	7.9.20.517	Theodosius Ioannem Honorij successore rem è tyrannide deijcit & Valentinia num substituit.	309
Theodati in Amalassunthā odiū. 8.9.517		Theodosia urbs.	238.246
Theodatus cōpilationibus intentus. ib.		Theogenes Belisarij armiger.	81
Theodatus Amalassuntham perfide ca/ pit.	10.517	Theologia encomium.	432
Theodatus apud Iustinianum offensae cul/ pam deprecatur.	ibidem	Theramunthes in Aemylia missus.	145
Theodati formidolosa ignauia.	13.26	Thermopolis Illyrici.	274
Theodati supplices ad Iustin. litterae.	14	Thermodolus rex Gothorū creatur. 124.	124
Theodati p̄fidia ac mētis incōstantia.	15	Theudibaldi successi ⁹ p̄speri. 127.556 (554)	554
Theodatus captis legatis pacē irritat.	16	Theudibaldi celebritas.	ibidem
Theodati interitus.	27.33.524	Theudibaldi in Vraia odiū crudelitasq; Theudibaldi interitus. 128.557. (ibide)	128
Theodatus Gizerichi filius.	315.362	Theudibaldus Theodiberto patri in re/ gno Francorum succedit.	205
Theodesclius Theodati filius capis.	27	Theudibaldi Burni filius ad Narsetē defi nit.	405
Theodis potentia & à Theoderico dese		Theudis Visigothorū rex. 338. (cit. 405)	405
Theodibert ⁹ Frācorū dux. 34.112 (ctio. 32)		Thilasamus uicus.	237
Theodiberti cum Amalarico bellum.	33	Thomas praesul Apamiensis.	284
Theodiberti Gothis auxilia mittit.	88	Thomas Guzes.	305
Theodiberti Francorum regis mors. 202		Thoringi orientales.	29
Theodibertus Theoderico patri succe/ dit in regnum Francorum.	390	Thules insulae descriptio.	92
Theodiberti aduersus Iustin. in Thraci/ am expeditio.	ibidem	Thurinorum ciuitas.	174.578
Theodiberti interitus.	391	Thurcorum de Theodati rapacitate que Tiara regiū insigne.	430 (rela. 9)
Theodobaldus Theodiberto patri suc/ cedit.	392 (cedit. 391)	Tibellium praesidium Misianorum.	475
Theodobaldi mors.	419	Ticinum nunc Papiā.	541

Tigris

Tigris fluxus.	240.249	Tractatus causae capitalis.	462. & seq.
Timore mentē prohiberi ne utiliora pro spiciat.	286	Trallis ciuitas Asiae olim, nunc Clibra, terra motu collapsa.	422
Tinge oppidum.	356	Trallis ab Augusto reparata.	422
Titus Vespasianus.	354	Transfugae à Rom. ad Gothos.	41
Totilas Taruisij praefectus ad Rom. de/ fectionem parat.	557	Trapezuntij.	304
Totilas oblatum Gothorum imperium suscipit.	128.557	Trafamundus.	317
Totilae ad suos oratio.	130	Tres Parcae locus Romae.	55
Totilae celebris uictoria.	133	Tretum locus.	284
Totilae humanitas in deuictos.	134. 137.	Tribunianus Pamphilius Iustiniani Iur/ risconsultus honore deiectus. 263. resti/ tuitur. folio	266
146.559.565		Tribuniani laus.	266
Totilae successus.	134.556	Tribunus medicus.	302
Totilae ad Neapolitanos ut se dedant ex hortatio.	137.560.567	Tricamarum.	342.348
Totilae ad senatum Rom. litterae.	140	Tripolis.	315
Totilae ad Pelagium oratio.	152.568	Tripus ferrea apud Persas dānatorū lo/ cus. 262	262
Totilae moeror ob Roderici mortem, folio	160.571	Triumphus Narsetis.	416
Totilas à caede & uastatione Romae re/ ceptui canit.	162.572	Tryphon legatus.	355
Totilae continentiae ac clementiae stu/ dium.	162.573	Tumar locus.	571
Totilae ad suos elegantis. oratio.	163.572	Turris Francorum incensa.	412
Totilae cum Rom. expositio.	163.573	Turris ciuitas ad Histrum sita.	149
Totilas legatos de pace tractaturos ad Belisarium mittit.	164.574	Tyberis elegans descriptio, eiusq; fluxus in mare qualis.	56
Totilas bonam Romae partem deleuit, folio	165.575	Tyrannidē deo inuisam, neq; ultionem effugere.	383
Totilae uictoria & nois claritudo.	578		
Totilas Paulū cum suis, saluis ipsorum rebus dimittit.	190.583	V	
Totilas quorū Romā delere noluerit, sed tantopere excoluerit.	191.583	Acarius genere Burn ⁹ moris.	405
Totilas Diogeni deditonem suadet, folio	191.583	Vacinus Gothorum.	542
Totilae conatus circa Romam.	198	Vala equi Belisarij nomen.	41.527
Totilas aliquot insulas capit.	204	Valentinus dux.	518
Totilae mors ac imperandi finis.	216	Valentinus obsessis Hydrunti opē fert, folio	142
Totilas fortunae instabilis exēplū. ibid.		Valentinus & Focas occisi.	151.567
Totilas humo effossus hostibus Romae spectaculum post mortē factus. ibid.		Valentinus quidam episcopus captus, & mutilatus manibus.	152
Traianus imperator.	354	Valentiniani iunioris mors Rom. impe/ rii orbitatem induxit.	515
Traianus Doryphorus.	188	Valentinianus Constantij filius. 309. Io/ anni honoribus deiecto succedit. eod.	
Traiani Belisarij armigeri laus.		Valentiniani mollities. 310. 312. uindicat ⁹ à Maximo.	313
Traiani uulnus mirabile.	74	Valens Perozis frater in regno succe/ dit.	485
Tractatus foederis.	205.552	Valerianus & Martinus in Italiam Bel/ sario in subsidium mittuntur.	53.531
Tractatus pacis cum Gothis.	223.591	Valerianus Saurem regem Persarū ui/ uum excoriat.	485

Valerianus

INDEX.

Valerianus Armeniae praefectus.	294	Victoria Romanorum qua non maior unquam.	416	
Valerianus dux.	321	Victoria nunquam certa, si aperte concurratur.	251	
Valli extruendi ratio.	44	Victoria pura & sincera quae.	253	
Vandili.	308, 314	Victoria nimis cruenta priuatione honorum punita.	255	
Vandilorum agri.	314	Victoria praeteritorum malorum oblita, noua semper meditatur.	320	
Vandilorum in Germaniam irruptio.	309	Victoriam parit iustitiae obseruatio.	323	
Vandili magnum a Maurulij incommodum passi.	317	Victoria praedae uicti exercitus praebet, folio	328	
Vandilorum caedes.	331, 345	Victoriae signum ignis flamma.	343	
Vandilorum fuga.	245	Vigilius Syluerio in pontificatu succedit, folio.	54	
Vandili omnium mollissimi.	344	Vigilij pontificis pro Roma tuenda seculitas.	151, 187, 567, 581	
Vandilici belli finis.	352	Vigilius in pontificem Romanum creatus	532	
Vandili Mauruliorum uictores, Vandilorum autem Romae.	357	Villa occidit Theudibaldum.	128, 557	
Vanitas uanitatū & omnia uanitas, Gimeris uox in triumpho Belisarij.	354	Vince, seditionis signum Byzantijs.	263	
Vararanes.	226	Viros uaticinari apud Maurulios nefas, folio.	353	
Varames, aliter Varranes, 261. patri succedit in Chanarangis magistratu.	262	Viri plures quam foeminae peste absorpti.	497	
Varanes tres inter se Ormisdati regi Persarum succedunt.	483	Virginibus deo dicatis uis illata.	499	
Varanes tertius Seganesna quor dicitur, folio	eodem	Virtute ac iustitia conseruari Respublicas.	163, 572	
Varanes Isdigertis filius patri succedit.	483	Virtutis praemia quae.	385	
Vdilas & Gothildus cum Romanis pugnant.	586	Virtutis & doctrinae contemptus, Reipublicae certa pestis.	507	
Veneti & Praefini apud Persas.	262	Virtus strenuo militi non commutanda uita.	255	
Veneta porta Byzantijs.	263	Visandri Gothi fortitudo.	42, 84, 527	
Ventri grauidae Cidaridis imponitur, inaugurandi regis iam nascituri symbolū, folio	483	Visandrus inter cadauera semianimis repletus.	42	
Veredarij.	329	Visandri Erulorū praefecti interitus.	127	
Veredi equi publici.	291	Visigothi.	310	
Verina Leonis Imper. coniunx.	314	Visigothorum in Romanorū imperium irruptio.	29	
Veronae obsidio.	129, & sequen.	557	Visigothorum accepta clades.	31
Veronae situs & celebritas.	207, 588	Visigothorum reliquiae profligatae, ad Theodim Hispaniae tyrannum profugiunt.	33	
Verona proditione capta.	130, 557	Vitalius cum Gothis praefectus, succumbit.	127, 556	
Verus.	295	Vitalius remissus in Italiam.	341	
Verus Erulorum dux temulentus ac temerarius.	174	Vitalianus dux.	236, 242	
Veri fuga.	ibidem	Vita opibus potior.	229	
Verus Erulorū dux cum copijs suis interfectus.	192, 584	Vittiges		
Vesta ignis apud Romanos.	294			
Vesuuij montis luculenta descriptio, folio 72, 220, & 590				
Victoria Rom. de Gothis.	169, 577, 589			
Victoria Gothorum de Romanis, folio 133, 175, 559, 579.				

INDEX.

Vittiges Gothorum atque Itolorum rex, 270. captiuus Byzantium perducitur, folio	274, 295	entibus medetur.	243
Vittiges a Gothis in regē eligit.	27, 524	Voluptatis comes tristitia.	281
Vittiges non illustri familia, sed uirtute bellica clarus.	ibidem	Vraias oblatū Gothorum imperium recusat.	124, 554
Vittigis ad suos oratio.	27, 33, 61, 524	Vraias Vittigis nepos contra Mundilā missus.	542
Vittiges Mathassunthā inuitam uxore ducit.	28, 524	Vraiae flebilis interitus.	127, 557
Vittigis ad obruendum Belisarium uehementia.	39, 526	Vranij cuiusdā Syri scioli uana iactantia.	432
Vittiges ad Romae obsidionem prope rat.	39	Vranij impostura.	433
Vittiges Rom. proditionis ac perfidiae insimulatos acriter obiurgat.	43, 526	Vrbis expugnatae conditio.	22, 522
Vittiges deditionem Rom. cum Belisarij probro suadet.	46	Vrbisaliae deletae uestigium tenue.	95
Vittigis in occidēdis obsidibus perfidia, folio.	55, 532	Vrbini oppidi situs.	100, 540
Vittigis circa firmada praesidia studium, folio	54	Vrbinum deditione captum.	101, 545
Vittiges Cosroem cum Romanis committit.	107	Vrbeuetanum oppidum inexpugnabile, folio	102
Vittiges cum magnatibus Gothorum & opima praeda captiuus Byzantiū perductus.	125, 555	Vdrilas Gothus Arimini praefes ab Erulo quodam occisus.	209, 588
Vlaris Gothus, monomachia ab Arthabaze perimitur.	131, 558	Viuarium Roma.	50, 531
Vlcisci iniuste occisos prima iustitiae cura, folio.	323	Vulgi ingenium mutabile, cuiusque luculenta descriptio.	70, 169, 398, 445, 535
Vliares Mediolanensis cladis autor.	106	Vxoriam in maritum fidei exemplum.	232
Vliares Gothorum praefectus.	133	X	
Vliares miles.	333	Xiphia Cometes.	274
Vliares Ioannem ducem sagitta interimit.	346	Z	
Vliffij qui & Vlithus, caedes.	218, 589	Zaberganes.	280, 277
Vlilagus Erulorum praefectus.	440	Zabergan Hunnorum dux.	498
Vlimuth fortitudo.	89	Zaberbanus libidine praedadi & iniustitia permotus, Imperatorem bello laesit.	499
Vlithus Vittigis patruus occiditur.	540	Zachar praesidium, quod & ferreū.	476
Vlithus miles. 378. Areobindum occidit. 380. in Artabanem idem ausus. 381. ab Artasire occiditur.	383	Zacynthus.	325
Vndella qui & Beldas.	133, 509	Zaidus dux.	321
Vnla & Pissa Gothorū duces capti.	525	Zambaces rex electus, breui regnum Cabadi cedit priuatus factus.	486
Vnionē Perozas rex moriturus abijcit, ne post se quisquam ferret. 229. & alia quaedam de eodem unione.	ibidem	Zannorū gentis in Romanos irruptio, folio	489
Voluntas facile malis ex culpa prouenit		Zannorum clades & seruitus.	490
		Zanica gens euersa a Romanis.	247
		Zani qui & Suni Christiani.	248
		Zanus Cabadis regis filius monophthalmus. 238, 381. à fratre Cosroe interficitur, folio.	261
		Zani mille auxilio Lazis mittuntur.	303
		Zates Gubazis frater rex Lazorum creatur.	449
		Zatis magnificus ingressus in regnū.	450
		Zaunas Pharesmenas.	370
		A 2 Zazon	

I N D E X

Zazon Gilimeris frater.	322	Africa Vandalis centesimo ferè anno e/	
Zazonis ad Gilimerem literæ.	338	repta.	618
Zazon cum Vandilis ad Gilimerē pro/		Aganzia.	595
ficificitur.	340	Agazziri.	597
Zazonis ad suos oratio.	345	Alatheus.	615
Zazon cadit in prælio.	345	Alaricus rex.	615, 626, 629, 635
Zebe regio.	375	Alarici superstitiosa sepultura.	616
Zechi.	304	Alana quæ & Ababa.	605
Zenobia regina, & eiusdem nominis ci/		Alani ab Hunnis deuicti, 612, Pannoniã	
uitas.	275	occupant.	eodem & 617
Zenon Byzantiij Imperator.	3, 227, 515	Alani frustra ab Attila bello petiti.	626
Zenonis prudentia.	ibidem	Alanorum armatura grauis.	632
Zenon cū Leone filio unã imperat.	316	Alanouuamuthis Iornandis pater.	635
Zenone absente tyrannidē occupat Ba/		Alcidzuri.	612
siliscus.	ibidem	Alemanni.	635
Zenon imperio pulsus, demum occiso		Alexander Mammeas.	605, 606
Basilisco tyranno, ad imperium redit,		Alis fluuius.	600
folio	487	Aliorumnae mulieres magæ.	611
Zenon dux militum.	75	Alipzuri.	612
Zenon rhetor Byzantiij clarus.	494	Amalorum stirps.	598, 615, 630
Zenonis tota domus concussa, Arithme		Amalorum origo ac genus.	604, 622
siij machinamentis.	495	Amalus.	619
Zerbules.	371	Amala.	604
Zich Perfarum legatus ad Iustinianum		Amalafuenta.	604, 630
pro pace quam impetrauit.	489	Amazones.	598, 600
Zingani.	355	Amazones ne genus earum interiret, à	
Zoroaster Perfarum legislator.	428	uicinis gentibus concubitum petisse,	
		folio.	600

I N D E X E I O R N A N D E R E
rum Geticarum scriptore
collectus.

Baba Maximini Imp. ma/		Ambitionem regni inter filios suos quo	
ter, quæ & Alana.	605	modo Gizerichus cauerit.	618
Ablaius historic.	596, 605	Ammius.	612
Achillis insula.	599	Amphesus.	599
Achillis iaculo uulneratus		Anchialos ciuitas.	609
Telephus.	601	Andages.	625
Achilles cum Diocletiano uictus.	609	Andala.	635
Achiulf.	604	Angisciri.	634
Achiulfus.	627	Anfila.	604
Acrouentus Mamboleius.	626	Anfes.	eodem
Adogit gens.	595	Antæ.	619
Adria Pelagus.	616	Antes.	597, 611
Aemilianus.	608	Antriregir rex.	602
Aestrorum natio Gothis subacta.	611	Antoninus Caracalla.	606
Aetius.	619, 624	Anthemius Imperator.	628
		Aoricus rex.	610
		Apes nullæ in Scanzia insula.	595
		Apenninus mons.	616
		Aqua nigra fluuius.	635
		Aquileia metropolis Venetiãrũ.	606, 627
		statur	

I N D E X

statur ab Hunnis.	625	Balthi.	598
Araxes fluuius.	596, 600	Baltha	615
Araricus rex.	610	Baltharum genus.	eodem
Ardaburis.	628, 617	Balamir rex.	612
Ardarici uictoria de Hunnis.	632	Balamber rex.	630
Ardaricus.	622, 632	Barcelona.	617
Ardarich.	ibidem	Barentinus fluuius.	615
Arclatum.	629	Bardores.	634
Argaitus.	606	Bastarna.	604
Ariana hæresis.	615	Bassiana ciuitas.	634
Armatura uarijs gentibus uaria.	632	Baza.	635
Armoritiani.	621	Beata insula.	595
Arochirauni.	596	Bellaines.	605
Aruerna ciuitas.	628	Belisarius.	618
Asconis fossa.	615	Bergio.	595
Ascalernus.	626	Berig rex, 596, qui & Berich.	607
Aldingorum stirps inter Gothos clara,		Berimund, 605, qui & Beremuth.	618, 619,
folio	610	& Berismund.	630
Aspar.	628	Beroa.	608
Astringi.	606	Bessa.	635
Asturica.	627	Beuga rex.	635
Atanaricus rex.	614	Beurgus rex.	628
Atheluil.	595	Biozimetæ.	635
Athal.	604	Biturigæ ciuitas.	628
Atalaricus.	604, 630	Bittugores.	634
Athaulfus rex.	616, 617, 629	Bleta.	619, 620
Attilas rex, 619, 620, 622, Aquileia potitur,		Bliuilas dux.	635
folio	625	Bollia fluuius.	635
Attilæ ad suos oratio.	625	Boisci.	612
Attilæ fuga.	624, 626	Bontæ.	604
Attilæ mors.	631	Bonifacius Gizerichum in Africam inui	
Attilæ filij innumeri.	625	tat.	617, 618
Atual.	610	Boristhenis oppidum.	597
Auaritiæ memorabile exemplum.	615	Boristh amnis Danubius.	598
Aucha fluuius.	608	Boroista Diceneus.	602
Auge Priami soror.	601	Bosphorus fluuius.	598
Augis.	604	Box rex.	630
Augustulus Imperator.	629	Brachilas occiditur.	629
Auri.	597	Britanniæ insulæ descriptio.	594
Aulziagri.	597	Britones.	628
Aurelianus.	615	Brutia regina.	616
Aureliana ciuitas.	621	Brutiorum regionis situs.	eodem
Austrogonia.	627	Bubegentas.	610
		Bulgarum sedes.	597
		Burgundiones domiti	607, 617
		Burgundiones socia arma Romanis iun/	
		xerunt.	621
		Burgundiones scedere Rom. iuncti.	628
		Castarea	

B

B Abai.	555, 636
Baiobari.	635
Baleares insulæ.	595

C	
Cæsarca urbs.	615
Calidoniæ incolæ rutilis comis.	594
Callipodas oppidum.	597
Callipidas.	599
Cambyfes fluuius.	600
Cammundus.	636
Camas.	619
Candax dux.	635
Capillati.	605
Carporum gens bellicosa Romanis diu infesta, tandem per Galerium Cæsa rem subacta.	606
Caris.	600
Caspix pilæ.	597.600
Cassandra.	621
Caspium mare.	596
Catalaunici campi.	621
Caucalus mons. 596. situs eius	600
Cemandri.	635
Chalcedonia subuersa à Gothis, à Cornelio Auito denuo reparata.	609
Chersonas oppidum.	597
Chrinnorum montes.	599
Ciconiarum fœtus suos transferentium auspiciū expugnandæ urbis.	625
Ciuitas noua.	597
Clarianus.	636
Classis urbs.	615
Cnitra.	608
Cniuida.	610
Cocciæ alpes.	616
Cogeni gentes.	595
Coldas.	610
Comosicus Gothorum rex & pontifex, folio	605
Gondiniani pons.	615
Consentina ciuitas.	616
Constantinus.	606. 610. 617
Constantinus alius quàm Imperator, Constantem filium ex monacho Cæsarem constituit, 617. occiditur.	eodem
Cornelius annalium scriptor.	594
Cornelius Auitus, Chalcedoniam euer sam rursus reparauit.	609
Coryllus rex.	605
Cresennæ gentes.	595
Cyclades insulæ.	595
D. Cypriani martyris opus de mortalitate lectu dignum.	608
Cyrus rex Persarū aduersus Thimirim reginam Getarum bellum mouet.	601
Cyflus fluuius.	600
D	
Dacia.	597. 605
Dani.	595
Danaster fluuius.	596. 597
Danubius.	596. 597. 598. 599. 604
Danubio pons constructus à Dario.	602
Darius Persarum rex.	602
Decius.	609. 628
Decius interficitur.	608
Decij ara.	608
Dertona.	628
Deuxippus historicus.	610
Dianæ templum Ephesi ab Amazonibus constructum.	500
Dianæ templum incensum à Getis.	609
Diceneneus rex.	598
Diceneus Boroista.	602. 605
Dinzio rex.	634
Discordiæ perniciēs.	632
Dio annalium scriptor.	594. 598. 601
Diocletianus superatus.	609
Domitiani avaritiā.	604
Dorpaneus.	ibidem
Doroftena ciuitas.	619
Dricca fluuius.	619
E	
Eduulf.	604
Edica.	635
Ele.	610
Ellac Artillæ filius occiditur.	632
Emnedzar.	635
Emylia à Gothis uastata.	616
Eneti.	615
Ephesiæ Dianæ templū ab Amazonibus ædificatū. 600. succendit à Gothis.	609
Erac fluuius.	630
Eraclia.	636
Ereliena.	634
Eridanus fluuius.	615
Ermantia Stiliconis filia Honorio nupta, folio	616
Ermanaracus rex. 610. 629. Alexandro magno comparat, a Hermenich.	604. 630
Ermunduli.	

Ermunduli.	610	Gallienus.	603
Eruli, aliter Heruli.	595. 610. 629	Gallia à Vandalis occupata.	617
Essedæ.	594	Gandaricus magnus.	611
Etheron urbs.	595	Gapt.	604
Ethelrugî.	596	Gargarum ciuitas.	600
Ethespamaræ.	598	Gautigoth.	595
Euagere.	595	Gaudentius.	619
Eucopolitana regio.	635	Geberich rex.	610. 617
Eufrates fluuius è Caucaso.	600	Gelimer.	618
Eugenius tyrannus.	614	Gepidæ.	597. 605
Euroborus Oceanus.	596	Gepidæ à Gothis oriundi.	607. 625
Eurypilus.	601	Gepidia.	604
Eustestius, uclum.	608	Gepanta lingua.	607
Eutharicus. 605. q & Vthericus.	604. 630	Gepantum idem quod tardum.	eodem
		Gepidas insula.	607
		Gepidæ Hunnorum uictores.	632. 635
		Germanicum mare.	595
		Gethis præesse Martem.	598
		Gethæ qui & Gothi.	601. 607
		Germanus Patricius.	605. 630. 636
		Germania Francorum à Gothis uastata, folio	602. 603
		Gethæ Mœsia sibi concessa Christianos se futuros promittunt.	612
		Gezericus.	629
		Gilfil fluuius.	610
		Gizerichus rex.	615. 620
		Gizerichus in Africam inuitatur.	617
		Gizerichi ingenium.	618
		Gizerichus Romam uastat.	628
		Glicerius.	628. 636
		Gothi. Gothiscanzia.	596
		Gothi omnibus barbaris gentibus sapientiores habiti.	598
		Gothilas rex.	602
		Gothi inuicti.	605. 604. 606
		Gothi ense utuntur.	632
		Gothia, Dacia, Gepidia.	604
		Gothorum procerū genealogia, eorūq; prima propago.	604
		Gothi ab Hunnis uicti.	612
		Gothorum fames.	615
		Gothi Minores.	635
		Gothorum cum Romanis pax firmatur Theoderico obside dato.	634
		Grannij.	595
		Gratianus Imperator. 614. ab Eugenio occisus.	eodem
		Griffia.	
F			
Fame perire q̄ bello miserius.	615		
Famis memorabile exemplū. ibidē			
Fames auri mortales in omnia turpissima facinora abducit. ibidem			
Fastida rex.	607		
Feruit.	595		
Festus consul.	619		
Filimer rex.	596. 598. 611		
Filogud.	596		
Fimathæ.	595		
Fimi gentes.	ibidem		
Firmium.	615		
Flammincæ agger.	616		
Fœderati Gothi.	614		
Fortunata insula.	595		
Forumulij ciuitas.	616		
Fosatisij.	635		
Franci.	602. 617. 625		
Francorum barbarics.	619		
Fridigerni.	598		
Fridigernus.	615		
Fridericus Theoderici filius.	621		
Froilas.	635		
Fugiendi difficultate necessitatem pugnandi fieri faciliorem.	622		
Fuscus dux occisus.	604		
G			
Gaditanum fretum.	618		
Gallicia.	595. 627		
Galerius Max. Cæsar.	606		
Galtis oppidum.	608		
Gallus dux.	608		

INDEX.

Griffia fluuius.	610	Hunninar.	633
Gundamundus.	618	Hunnimundus Sueuorum dux.	634
Gundiacus.	627		
Gunthigis.	633	I Annesia insula.	595
Gunthericus & Argaitus Gothorum co-		Iannius mons.	600
hortibus praefecti.	606	Iatrus fluuius.	608
		Ibriones.	621
H		Ildico puella.	631
H Adrianopolis.	613	Ilium à Gothis uastatum, etiã post Tro-	
Hallin.	595	ianum bellum.	699
Halmal.	604	Imaus mons.	600
Hanala.	598	Insula uariae per immensum pelagus spar-	
Heliogabalus.	606	sa, folio.	595
Helderich.	610	Iornandes ante conuersionem notarius	
Hemus mons.	609	fuit.	633
Hercules contra Amazones.	601	Iosephus annalium scriptor.	596
Hermerich, 604, aliter Ermanaricus.	630	Iouinus.	617
Heruli.	629, 632	Ira fluuius.	628
Hernac.	633	Isarna.	604
Herculis castrum.	636	Isalmus.	633
Hicrius.	617	Italia subiugata à Gothis.	629
Hiberia.	627	Itamari.	612
Hilderich.	618	Itemesti.	597
Hilpericus.	627	Iulius Caesar.	594, 605
Himmerit.	621	Iustinianus Imperator.	618
Hippodes insula.	593	Iustiniani de Vandalis uictoria, ibidem	
Hipanis oppidum.	599		
Hippolyte una ex Amazonibus.	601		
Hippolytus eius filius.	eodem	L	
Hispania à Vandalis & Alanis occupa-		L Ampeto regina.	599
ta, folio	617	Larissa.	636
Hister fluuius, qui & Danubius, 596, 597,		Lazorum gens.	606
600, 604, 610.		Leo papa.	626
Honorij Imperatoris in propulsandis Go-		Leo Imperator.	628, 636
this sedulitas.	615	Leuga uox Gallica, quot passus teneat,	
Honorja Valentiniani soror.	626	folio	621
Hunni.	597, 511, 632	Licinius.	610
Hunugari.	597	Ligeris fluuius.	626
Hunnimundus.	604, 630	Liothida.	595
Hunnorum deformitas.	612.	Litiani.	621
Hunnorum saeuitia in liberos iam primũ		Litorius.	619
in hanc lucem prognatos.	eodem	Loci opportunitate non parum iuuari	
Hunericus.	618, 620	aciem.	622
Hunnorũ cum Romanis atrox pugna.		Lucanus historicus magis quàm poëta,	
folio.	623	folio.	598
Hunni ab Alanis repulsi.	626	Luculanum castellum.	629
Hunnorum strages.	630, 632	Lupicinus Romanorum dux.	613
Hunnorum fuga.	634	Lusitania.	627
		Macedonia	

INDEX.

		M	
		Macedonia à Gothis uastata.	602
		Macrinus.	606
		Mæotis palus.	596, 597
		Maioresianus.	628
		Mars belli deus Gothis praest.	598
		Marpesia regina.	599
		Marpesia saxum.	599, 600
		Marcianopolis.	606. eius situs, 607
		Marcianus.	626, 628, 632
		Marcia Traiani soror.	607
		Marcomanni.	610
		Marissa fluuius.	ibidem
		Maria Stilicõis filia Honorio nupta.	616
		Martis gladius, qua occasione inuectus	
		ad Scythas.	620
		Martiano in somnis uisa Attilæ mors.	631
		Martena castrum.	633
		Massylia.	629
		Mathasuenta.	604, 605, 630
		Mauri.	618
		Mauricij campi.	621
		Maximinus Imper. 605. eiusq; gesta, eod-	
		dem, & 606	
		Maximianus Imperator. 609. Herculi.	
		Maximus Ro. dux.	613, 628
		Mecca.	605
		Medopa Philippi regis uxor.	602
		Mediolanum ab Hunnis uastatum.	625
		Melanes quæ Amazones.	601
		Memma Britannia.	594
		Mereus.	610
		Mesopotamia.	600
		Meuania insula.	593
		Militare fluuius.	610
		Mincius fluuius.	626
		Mirmycion oppidum.	597
		Moesia.	601
		Mordensimnis.	610
		Mundzuccus.	619
		Musianus lacus.	597
		Mysianum stagnum.	596
		N	
		Naisus urbs.	636
		Naisitana urbs.	eodem
		Narseus rex.	609
		Narissa fluuius.	625
		Nauego.	610
		Nepos Imperatoris.	628, 629
		Netad fluuius.	632
		Nicopolis.	608
		Nouæ.	608
		O	
		Octar.	619
		Octavian. Augustus.	629
		Odouacer.	629
		Olbia oppidum.	597
		Olybrius.	628
		Orbis diuisio in tres partes.	593
		Orcades insula.	ibidem
		Orestes dux.	628, 629
		Ostrogothæ.	595, 598, 605, 612, 618
		Ostrogotha.	604, 605, 607.
		Ostrogotharum geneologia.	629
		Othingi.	595
		Ouim Scythia.	596
		Ouida.	610
		P	
		P Adus qui & Eridanus:	615
		Pannonia situs.	633
		Pannoniam à Constantio assequuti Van-	
		dali.	610, 617
		Parcon oppidum.	597
		Parthi, lingua Scythica, fugaces.	599
		Patricia.	605
		Patriciolus.	628
		Peliodis lacus.	633
		Penthesilea.	601
		Perdicca rex.	602
		Peria.	633
		Peuce insula. Peuceni.	606
		Phasis fluuius.	599
		Phasides aues.	eodem
		Philippus Macedo.	602
		Philippus Imperator Romanus, eiusq;	
		filius eodem nomine.	606
		Philippopolis.	608
		Picis mons.	625
		Pileati.	603
		Pilleati.	598
		Placidia captiua abducit. 606. de qua red-	
		denda paciscitur.	617
		Placentia.	628
		Polentia ciuitas.	616

I N D E X.

Pompeius Sabinus.	604	Sapor Magus.	609
Priscus dux.	608	Saruiatæ.	604, 621.
Priscus historicus.	611, 619	Sauromata.	633
Propanismus mons.	600	Sardanapalus.	609
Cl. Ptolemeus cosmographus	594	Sarus.	612
Pupio.	606	Satagarij.	633.
		Satagæ.	634
		Saus fluuius.	636
		Saxones.	621
		Scanzia insula, 593. eius descriptio	594.
		595, & 607	
		Scandiopolis.	633
		Scarniunga fluuius.	633
		Scipionis monumentum.	627
		Sclau.	611
		Sclauini.	597
		Sclauinum Rumunense.	597
		Scythia Quim lingua Gothica.	596
		Scythiæ situs.	596, 597
		Scythia minor.	602
		Scyri.	629, 633, 635
		Sebastianus imperadi cupidus perit.	617
		Sedalia urbs.	593
		Seres.	597
		Seuerus Imperator.	605, 628
		Sigismundus.	630
		Silestantina urbs.	593
		Singidonum ciuitas.	636
		Sirmis ciuitas.	633
		Sithalcus rex.	602
		Societate defendi pauoris indicium.	623
		Sornus rex.	599
		Spalorum gens à Gothis uicta.	596
		Sporades insula.	593
		Stilico magister.	610, 615, 616.
		Strabo geographus.	594
		Straua.	631
		Successorum copia magis grauari regna	
		quam inopia.	632
		Sueuia.	634, 635
		Suethans gens.	595
		Suethidi.	eodem
		Sueuorum superbia.	619
		Sueuorum clades.	627, 632
		Sunielch mulier ab equis distrahit.	612.
		Sylla.	602.
		Symmachus historiographus.	605
		Tabæ.	

Q

R

S

I N D E X.

T

V

T Abæ.	604	Turcilingi.	629
Tadzaus.	610	Turicus.	621
Tagus fluuius.	627	Tyfia flu.	619
Tamazites.	604	Tyras flu.	596
Tanais.	597, 598		
Taprobane insula.	593		
Taurus mons.	596, 600		
Tausius fluuius.	597		
Taumasis rex.	599		
Telephus rex.	601		
Temulentia mortuus Attilas rex, alioqui			
insuperabilis.	631		
Terei.	598		
Thamiris regina.	601		
Thamiris ciuitas.	602		
Thaphili.	606		
Thelthes.	595		
Theodericus. 604. 605. 634. obles pacis			
datur.	636		
Theodericus rex eligitur.	619, 620		
Theodericus Gothorum rex. 596, 621, 626			
Theoderici interitus.	623		
Theodosia oppidum.	597		
Theodosius Imp. 614. pacis amator.	615		
Theodosius consul.	619		
Theodemir.	604, 622, 630, 633		
Thes? Hippolyti Amazonū uictor.	601		
Thessander à Telepho superatus.	602		
Thermæ Anchialitana.	604		
Thorismundus. 604. 618, 621, 624, 626, 630			
Thracia à Gothis uastata.	609		
Thuringi.	595		
Thuro dux.	609		
Thyle insula.	593		
C. Tiberius.	603		
Tibisia fluuius.	619		
Ticinum ab Hunnis uastatum.	625		
Tistanus fluuius.	597		
Tigris è Caucafo ortum habens.	600		
Tolosa.	618, 625		
Trapezunta oppidum.	597		
Traianus Imperator.	607		
Trafamundus.	618		
Triquetra Britannia.	594		
Trogus Pompeius	599		
Troia à Gothis etiam uastata post bellū			
Græcorum.	609		
Tuncassi.	612		
		V	
		V Agi flu.	595
		Vagoth.	595
		Vagosolas flu.	596
		Valerauans.	604
		Valens Imperator. 612. Arrianus. 613. igne	
		perit, eodem &	614
		Valentinianus Imperator. 612. occisus à	
		Maximo.	628
		Valentiniani ad Theodericum epistola,	
		folio	620, 621.
		Valia rex.	617
		Valemiris interitus.	635
		Vandali Pannonia potiti.	610, 617
		Varo dux.	609
		Vasinabroncas.	610
		Vdisitana ciuitas.	602
		Veduco dux.	609
		Veneti.	611
		Venetia.	615
		Veneturū ciuitates ab Hunnis uastata.	
		Vergilij locus. 593, 598, 599	(626
		Vernulfus.	617
		Vesegothæ. 598, 605, 612, 629	
		Vesegothæ Ariani effecti.	613
		Vesegothæ aduersus Hunnos.	624
		Vesosis rex.	598, 599
		Viduarij.	597
		Vidicula interitus.	619
		Villa Vlpiana.	636
		Vinouiloth.	595
		Vindomina ciuitas.	633
		Vistula flu.	585
		Viscla. 527. Insula.	607
		Visumar rex, qui & Vuifmar.	610.
		Viuidaria gens.	607
		Vlmerugi.	596
		Vlpiana uilla.	636
		Vlzingures.	634
		Vnilt.	604
		Vnixæ.	596
		Volusianus.	608
		Vrbium fluuius.	627
		Vrsus miles Romanus Maxim. Impera-	
		toris occisor.	628
		Vthericus	

INDEX.

Vthericus, qui & Eutharicus. 604, 605
 Vro. 633
 Vualemir. 604, 622, 630, 633
 Vuadamarca Vuinitharij neptis. 630
 Vuandalarius. 630. qui & Vuinitharius, folio 604
 Vuinidarum natio. 597
 Vuidiculae. 598
 Vuinitharius. 604, 629, 630. qui & Vuan/dalarius. 630
 Vuidemir. 604, 622, 636
 Vuidericus. 605. q & Vuitirichus. 618. & Vedericus. 630
 Vuitichis. 605
 Vuldulff. 604
 Vulfila. 633
 Vulfus. 635
 Vzindur. 633

X

Xerxes rex. 602

Z

Z Almoxes, ap. Zamolxes rex. 598
 Zarabi Terei. 598
 Zeno. 629
 Zeutas rex. 598

R. O. IMPERATORVM, QVORUM Procopius meminit, inter se succedentiū series, ac primo Orientis principes.

Acadius Imperator Byzantij, folio 226
 Theodosius filius. ibidē
 Anastasius Romæorum Imperator. 232, 517
 Iustinus. 235, 238, 517
 Iustinianus. 6, 241, 517
 Arcadius & Honorius Theodosij filij, folio 307
 Arcadius Orientis Imp. ibidem
 Honorius Occidentis Imp. ibidem
 Theodosius filius Arcadio succedit. 309
 Martianus Theodosio succedit. 311
 Leo. 313
 Leo alter huius nepos cum Zenone patre. 315
 Zenon. 5, 515

OCCIDENTIS IMP.

Honorius. 308
 Ioannes è militibus Honorij. 309
 Valentinianus. eodem
 Maximus. 313
 Artemius. 514
 Olybrius. 315
 Maiorinus. 215
 Nepos. 216
 Glycerius. ibidem
 Augustulus. ibidem. & 3, 515
 Orestes pater Augustuli. 3, 515

R. O. IMP. DVCEs CELEBRIORES rebus bellicis ordine præfecti.

Belisarius. 14, 518
 Mundus. 518
 Constantianus. 16, 519
 Narfes. 89
 Alexander. 127
 Maximinus. 135, 561
 Demetrius. ibidem
 Liberius. 189, 581
 Germanus. 192, 584
 Germani liberi. 196, 585
 Ioannes Vitaliani. 196, 585
 Narfes. 89, 543, 198, 585

GOTHORVM REGVM ORDINE regnantium series.

Alaricus. 3
 Antala. ibidem
 Odoacer. ibidem
 Theodoricus. ibidem
 Atalaricus. 6
 Amalassuntha regina. ibidem
 Theodatus. 10
 Vittiges. 27
 Theudibaldus, qui & Ildibaldus, & Ildouadus. 124, 554
 Araricus, qui & Ataricus. 128, 557
 Totilas. 129
 Teias. 588

VISIGOTHORVM PRINCIPES

Alaricus. 30
 Gafelicus. 31
 Amalaricus. ibidem
 Regum

INDEX.

REGVM PERSARVM successio.

Isdigertes Perfarum rex. 226
 Vararanes. ibidem
 Perozas Perfarum rex. 226, 227
 Cabades filius. 228, rex eligitur. 229
 Blases Perozæ frater. 230
 Cabades rursus regnat. 232
 Cosroës Cabadis filius. 259

VANDILORVM REGES

Gogidiscus. 309
 Gontharis, & Gizerich⁹ filij ei⁹. 310
 Honorichus Gizerichi filius. 316
 Gundabundus. 317
 Trasamundus. 317
 Ilderichus. 318
 Giltmer. 319. quartum tamen successorē à Gizericho uocat. 352

SUCCESSIONES REGNORVM ex Iornande.

Asyriorum regum propago & successio. 644
 Hebræorum iudices. 645
 Medorum regni successio, regumq; nomina. 646
 Perfarum regum nomina. 647
 Græcorum regni successio, regumq; nomenclatura. 647
 Romanorum regum nomina per successionem. 648
 Consulatus Romanus quando cœptus, eiusq; incrementum. 652

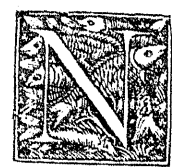
IMPERATORES ROMANORUM, quos Iornandes describit.

ADRIANVS. 671
 Alexander Mameæ. 673
 Anastasius. 681
 Antoninus Pius. 672
 Antoninus Caracalla. ibidem
 Archadius & Honorius fratres. 677
 Augustus. 668
 M. Aurelius Caracallæ filius. 672
 Aurelianus. 674

CALIGVLA. 678
 Carus cum filijs Carino & Numeriano. 674
 Claudius. 670
 Claudius. 675
 Commodus filius Antonini. 672
 DECIVS. 673
 Diocletianus. 674
 Domitianus frater Titi Vespasiani. 672
 GALLVS & Volusianus Imp. 673
 Gordianus. ibidem
 Gratianus. 676
 HELIVS Pertinax. 772
 IOBIANVS q alij Iouinianus. 675
 Ioannes Occidentis Imperator. 678
 Iulianus apostata. 675
 Iustinus. 681
 Iustinianus. 682
 LEO. 679
 Leo iunior. eodem
 MACRINVS. 672
 Marcianus. 678
 Marcus Antoninus. 672
 Maximinus. 673
 NERO nepos Caligulæ. 670
 Nerua. 671
 PHILIPPVS. 673
 Probus. 674
 QVINTILIVS. ibidem
 SEVERVS Afer. 672
 TACITVS. 674
 Theodosius. 676
 Theodosius iunior. 677
 Theodericus Gothorum rex. 680
 Tiberius Cæsar. 670
 Titus Vespasiani filius. 671
 Traianus. ibidem
 VALENTINIANVS & Valēs. 676
 Valentinianus. eodem
 Valens. eodem
 Valentinianus Occidentis Im. 678
 Valerianus & Galienus. Imp. 675
 Vespasianus. 671
 ZENON Isaurus. 679

F I N I S.

REM ANIMADVERSIONE DIGNAM HVC TIBI
lector ex Ioanne Baptista Egnatio apposuimus
ad lucem historiae maiorem.

NON potui non uehementer mirari tantam uel temporum iniuriam, uel scriptorum inertiam, tum ueterum, tum recentium fuisse, ut quum Romam orbis reginam captam ab Alarico Gothorum rege, anno post eam conditam millesimo centesimo sexagesimo quarto, certatim omnes memoriae prodant, seriem tamen rei, aut indaganda non censuerint, aut indagatam tanquam rem plane ignobilem, nec scitu dignam obliuione inuoluerint. Pro deum hominumque fidem, urbs orbis totius regina, quaeque eo auspicio condita credatur, ut caput orbis semper esset, & quae toties de barbaris gentibus, orbisque triumpharet, capitur Gothico astu, & interim rei series ordoque nescitur? Ego uero id minime patiar, & omnis antiquitatis illustrandae studiosus, hanc quoque rem tam memorabilem non negligam. Astu autem barbarico capta traditur in hunc ferme modum, quem Procopius solum ex omnibus quos legi, tradat, ut mirer ab interprete uel rem totam dissimulatam, uel quum in mutilum Graecum codicem incidisset, non animaduersam. Ille igitur in hanc sententiam: Obsederat Romam Alaricus iam biennium, nec Honorius, qui Rauennae desidebat, aut ferre supplicia poterat, aut audebat. Nam quum nihil minus, quam de urbis salute sollicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui minime praefecerat, qui rem aduersus Gothos ad ministraret. Vnde Gothi obsidenda urbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rem agente. Verum eam frustra obsessam, quum expugnare uel non possent, ad dolum hostis barbarus uertitur. Profectionem in patriam simulat, trecentosque iuuenes corporis & animi uel praestantes deligit, quos Romanis principibus dono det, instructos prius, ut omni obsequio dominos suos promereri studeant, & ad certam diem circa meridiem, quum Romani principes somno, uel ocio uacarent, ad Aemilianam portam aduolent, interfectisque improviso insultu custodibus, portam sibi praesto futuro aperiant. Interea Gothi quum reditum, alia atque alia deesse sibi simulantes differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregie usi, portam statim die suis aperiant, & intromissus Gotthus maiore ignominia, quam damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probam illustris foeminae & opulentissimae opera patefactam Gothi portam existiment, quum plebem Romanam passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognita non indigna: unum, edictum ab Alarico fuisse, ut quicumque in templa diuorum confugeret, praecipue Petri & Pauli, his nulla uis inferretur, quod & summa fide seruatum: alterum, quod quum nuntiatum Honorio esset Rauennae Romam perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romae, significatum esse, admiratumque uehementer tam subito perisse eum, qui cum paulo ante festiuissime luserat. Adeo socordis ingenij princeps, nec quicumque omnino paternae, auitaeque uirtutis referens, quod & Arcadio fratri uitio datum est. Nam Eudoxiae uxori addictus, quum alia improbe fecit, tum Chrysostomum antistitem sanctitatis & eruditionis egregiae, uxori plus aequo inseruiens, in exilium egit.

PROCOPIVS DE BEL-

LO GOTHORVM PER CHRISTOPHORVM PERSONA
Romanum priorem S. Balbinae in Latinum traductus.

GOTHORVM per scripturus nunc denique bellum, ea imprimis edisseram quae Gothi item & Italis antequam inter se armis decernerent contigere. Zenone itaque Byzantii imperante, Augustus occidentis tenebat imperium, quem & Augustulum idcirco uocitabant Romani, quia puer admodum regnum susceperat: quod utique illi Orestes pater, uir quidem sapientissimus gubernabat. Romani uero antehac paulo Sciros Alanosque & Gothicas alias huiusmodi nationes in societatem asciuerant. Vnde ab Alarico Antalaque Gothorum tunc ducibus ingentia sunt mala perpeffi, barbarorum praesertim florentibus in Italia rebus: Nam Romanorum adeo principum ea tempestate defecerat dignitas: ut sub decore societatis & foederum nomine, a peregrinis uim & barbaris passi, ita uiolerentur, ut impudenter ac nefarie ad pleraque cogerentur inuiti, quum illi equum iam ducerent, omnibus Italiae agris ut sibi concederetur, quorum tertia antea partem Orestem Gothi iusserant impartiri, quem statim quum haudquam facturum id se fateretur, interfecere. Erat autem Odoacer inter Italos quidam Orestis armiger quondam, qui Gothi omnia pro eorum arbitrio exequuturum se obtulit, si Romanorum principem se constitueret. Hoc pacto quum sibi tyrannidem comparasset, Augustulo ipso imperatore sine offensione alia ulla permissa, in priuati hominis morem, uitam ut duceret, ac tertia Italici agri parte barbaris contributa, cum hisque inita firmiter societate, ad decimum annum tyrannidem stabiliiuit. Per id tempus & Gothi qui imperatoris permissu Thraciam incolebant, aduersus Romanos Theoderico duce, uiro tunc quidem Zenonis Byzantii imperantis beneficio patricio & consulari, arma sustulerant. Sed imperator Zenon qui optime disponere praesentia percallebat, Theodericum ut Italiam peteret, monet, & Odoacro tyranno in potestatem redacto, Hesperiae principatum sibi Gothisque pararet, illi id longe plurimum conducturum affirmans, & si caetera praestanti ac senatorio uiro, ut tyranno deuicto, Romanis & Italicis caeteris imperitaret, quam secum, ut imperatore, inconsideratius uelit armis decernere, ac tantum inire dubiae belli fortunae discrimen. Theodericus uero imperatoris persuasione & consilio delectatus, a Thracia Italiam uersus iter suscepit, uniuerso Gothorum populo se prosequente, curribus impositis liberis coniugibusque, & suppellectili omni, quamcumque poterant secum deferre: ubi uero quam proxime ad Ionicum

sinum est uentum, quū nullæ in præsentia paratæ essent ad trañciendū exercitum naues, circumito Ionico sinu, per Talantiorū agrū aliorumq̃ nationē & finitimarū iter Gothi fecere, quibus aduenientibus Odoacri milites occurrerunt, & bello sæpe deuicti, cum duce unā intra Rauennam sese & alia munitissima loca continuere. Dum interea igitur Gothi hos obsiderent, cætera munimenta, quibusuis poterant modis circumiecta cepere. Cæsenam tamen præsidium Odoacri habentem, quod à Rauenna stadijs abest trecentis, Rauennamq̃ ipsam in qua Odoacer tyrannus erat, nec obsessorum deditio, nec ui aliqua potuere in potestatem redigere. Rauennæ siquidem ciuitas ea, quū clemēter edito sita sit loco, & in postrema Ionici sinus parte, stadijs duobus interpollata, quo minus maritima sit, nec nauibus quidē uidetur, nec pedestribus copijs aditu sat facilis: siquidem huius ad littus subduci naues nil possunt, quū mare ipsum impedimento sit, confragosum suapte natura uadofumq̃, id nanq̃ nō minus q̃ per stadia fermē triginta syrtis facit. Vnde id littus uel proxime adnauigantibus præ syrtium continuatione & copia, procul abesse apparet, nec pedestri exercitui peruiū est. Padus nanq̃, quem & Eridanum dicunt, è Celticis montibus eā delatus, & alij nauigabiles amnes, cum paludibus circumiectis urbem hāc circumplexi, undequa q̃ irriguā reddunt. Quo sane in loco in dies singulos mirandū quid accidit. Mare nāq̃ in fluminis speciem, summo diluculo in continentē infertur, ac terræ tantum exæstuando inuadit, quantū una die itineris expeditus uir quispiā conficere posset, atq̃ adeo ut mediterraneū locum satis idoneū ad nauigandū efficiat: rursum deinde circa serum diei, inundatione soluta, æstu reciprocate, emissas in se undas reducit. Vnde quicumq̃ in ciuitatē uel inferre necessaria uolunt, uel quacumq̃ de causa onera inde efferre, nauibus ea primū imponunt, hisq̃ in locū subtractis, unde fieri traiectus solet, æstum opperiant: quo inuadēte sensim undis nauigia subleuata, cursum tenent iam destinatum, in hisq̃ & nautæ nauali operi ac simul remigio inhærentes, euestigio nauigant, quod utiq̃ non solum Rauennate in agro, sed passim per eius regionis littora in Aquileiam usq̃ urbem perpetuo sit, haud tamen per omne tempus, uel eundem in modum id fieri contingit: nam cum imminuitur luna, & lucis præ se paululum tulerit, haudqua q̃ tam ualide salū exæstuat, sed semilunio ad semilunium alterū uehementior ea inundatio excitatur. Sed de his hætenus. Theodericus uero in Rauennæ obsidione, quū annū iam tertiū contriuisset, Gothiq̃ ipsi diutius hanc obsidēdo, tedio ac molestia afficerent, & Odoacri insuper milites necessariatū rerum urgerentur inopia, cōuentum adinuicem est, Rauennæ antistitis interuentu pacificantis, Theodericus Odoacerq̃ æqua ac simili sorte ea in urbe ut uiuerēt, pariterq̃ potirent imperio. Quibus conuentionibus aliquandiu utrinq̃ seruatīs, Theodericus per causam quod in se machinatus insidias esset, Odoacrum ad epulas fraudulenter uocatum,

cum

cum occidisset, barbaris sibi & hostibus conciliatis qui reliqui fuerāt, Gothorum solus & Italicensium imperium tenuit, Romani tamen imperatoris nec insignia quidem nec nomen sibi desumpsit: sed quoad uixit rex est appellatus, quo nomine suos barbari nuncupant duces. Is itaq̃ suis sic præerat subditis, ut omnibus ornamentis quæ uero imperatori congruerēt se cōmuniret, nam & iusticiæ studuit plurimū, legibus firmiter obseruatis, & à circūiectis & finitimis barbaris, Italiæ agros ad securitatē tutatus est, quippe q̃ ad magnanimitatis & sapiētia summū fastigiū peruenisset, atq̃ adeo, ut in subiectos nec minimū quippiam ad iniuriam exerceret, nec cuiquā sibi id forte insinuantī assentiretur, præter id unum, ut Gothi agrū quem Odoacer suę dederat factionis hominibus, inter se partirent. Erat autē Theodericus fama quidem tyrannus, re tamen præ se ueri specimen imperatoris ferebat, ut qui uel eorū qui à principio ea in dignitate probatiores fuissent, nemini inferior fuerit: & Gothos itē ac Italos pari quadā ac summa beneuolētia suapte humanitate prosequēbat, ita ut omnes, quod utiq̃ difficilimū est, eius imperium oblectaret. In ciuilibus nanq̃ & publicis rebus tractādīs uaria nimirū sunt mortaliū uota, & sæpe id accidit, præsens imperiū his quidē & de improviso ut placeat, quibus uoluptati sunt quæ geruntur, uel ut mœrore afficiantur, quibus aliter longe ac sentiant res ipsæ procedunt. Annos itaq̃ Theodericus quū septem & triginta superuixisset, uitā finiuit, qui utiq̃ ut hostibus horribilis fuit, ita & subiectis immodicū sui desiderium moriēdo reliquit. Sed mortis illi hæc causa fuit, Symmachus & huius gener Boetius à suis maioribus gētis nobilitatem adepti, inter Romanos & Senatorios uiros principes erant, & consulatus utriq̃ dignitate perfuncti, philosophiæ supra cæteros & æquitati studuerant, multisq̃ tam ciuū q̃ externorū inopiæ succurrendo saluti fuere. Hi postquā ad ingentē gloriā euasere, deterrimos quosq̃ in sui inuidiā concitarūt. Nam his delatoribus Theodericus rex persuasus Symmachū Boetiumq̃ res perinde nouantes occidit, eorumq̃ bona omnia publicauit. Sed paucis post diebus, cenanti sibi cum miræ magnitudinis piscis ministri decoctū caput apposuissent, Symmachi nuper occisi caput illi est uisum, præfixis & extātibus inferiore in labro dentibus, & torue intuentibus oculis furibunde sibi & acerbis cōminari. Vnde monstri nouitate territus, membrisq̃ præter modum tremebundus & rigens, in cubiculum statim citato gradu secessit, identidēq̃ iubendo, togarum ut sibi uim magnam ingererēt, lecto decubuit, & parumper quieuit. Elpidio deinde medico, omnibus quemadmodum accidissent diligentius explicatis, in Symmachum Boetiumq̃ patratum à se scelus deflebat: quo denique deplorato, ex accepta calamitate dolore ingenti affectus, haud longe post morit, quum primū id iniusticiæ, & ultimū in suos idcirco exercuisset exemplum, quia nō suo & pristino more diligenter peruestigata causa, in tantos uiros animaduertērat. Theoderico igit suo fato perfuncto,

a 3 Atalaricus

Atalaricus huius ex filia nepos suscepit imperium, annos octenos natus, sub matre Amalassuntha adhuc educatus: nam huius pater ex humanis excesserat, nec longo post tempore quæ Justinianus iniisset imperiū. Amalassuntha itaque filij procuratione suscepta, regnum administrabat, prudentia & æquitate mirifice pollens, uirilem præ se ferebat naturā: quippe quamdiu hæc imperio præfuit, Romanum neminem uel corporis poena affecit, uel rerum iactura: quinetiā nec Gothos ipsos, & si laceffendū Romanos percupidos, his quoque pacto iniuriā permittebat inferre: quin potius Symmachi ac Boetij liberis paterna bona restituit; animo præterea destinabat, Romanorum ex institutis ac principum more, uitam de cætero ut filius duceret, iamque ad literarium ludum hunc ut uentitaret coegerat, tribus Gothorū è senioribus lectis, qui sapientia cæteris & humanitate præstarent, iussisque Atalarico continenter assistere, & unā uictitare: sed Gothi hæc minus placere, ut qui subiectis inferre iniuriā cuperent, & per Atalaricū mallent more barbarico regi. Unde cum mater semel delinquentē in cubiculo puerū, frenādū castigandique gratia manu ut affoler percussisset, Gothi ad se uenientē & lachrymabundū hūc cōspicati, rem quidē permolestē tulerunt, & Amalassunthę licentius conuiciati, identidē affirmabant, peruelle hanc puerū quamprimū perditum ire, ut mox ipsa uiro alteri nubat, cum eoque Gothi & Italis simul imperitet. Conuentu itaque facto, & in unum contractis qui pollerent facundia uiris, aditaque Amalassuntha acrius querebantur, nec recte sibi regem, nec decentius erudiri. Si quidem literæ & seniorū instructiones longo interuallo à fortitudine & magnanimitate abessent, ex hisque illum effoeminari potius & ad timiditatem traduci. Sed necessarium fore qui res maximas sit audenter & strenue aggressurus, ex hisque gloriam habiturus non mediocrē, præceptoris ut sit formidine liber, & armis ut studeat, illudque sedulo dicere, ne Theodericum ipsum Gothorum liberos ad ludū magistrōs mittendos quoque pacto percensuisse, idque frequentius usurpasse, haudquaquam eos quos ferulæ timor iam inuassisset, gladios ac lanceas parui facturos: unde par fore ducebant, Amalassunthā ut minime præteriret Theodericū patrē, qui tantarū rex sit urbiū factus, & regnū suscepit, nulla se ex parte contigisse literas ipsas, nec audita quidem uspiam percepisse. Quocirca regina, inquit, pædagogos istos missos nūc facito, & Atalarico qui secum uiuant coæuos dato, & ætate unā ut florida prouehantur, proque lege barbarica ad uirtutē & uirilitatē impellant. His auditis Amalassuntha, & si minus quæ dicerentur probaret, uerita tamen barbarorū insidias, præ se quidē læticiam ferre, & uoluptati sibi fuisse quæ hi detulissent dissimulare, sed demum quæcunque ab se barbari exegissent, permisit pro eorum arbitrio fieri. Senioribus itaque Atalaricum deferentibus, pueri quidā ad hūc conuenerunt, uitæ comites impostero affuturi, haud dum puberes, nec multum rege natu maiores. Hi fermē Atalaricū ubi ad pubertatē peruenit, ad temulentiam

mulentiā & foeminarū concubitus cōpellendo, sic nimie deprauatum moribus reddiderunt, ut uel matri se contumacē præberet, nec prorsus hanc magnificeret, tametsi barbari in eam iam conspirassent, è regiaque abscedere impudenter iussissent. Sed Amalassuntha neque Gothorū insidias horruit, nec more foemineo deterrita barbaris cessit, quin potius dignitatem sedulo præ se regiam ferens, tres quidem ut facundissimos, ita & seditiosissimos uiros, in ultimos quosdam Italiæ fines, per causam eius regionis tuendæ, protinus relegauit, abireque in eas partes mox iussit, non uno eodemque loco, sed longissimo abinuicem interuallo mansuros. Sed hi quidem ad ea loca tuenda & si dissimulanter iussi uenissent, amicorum tamen & propinquorum opera usi, ultro citroque cursantium emetientiumque longius iter, in unum conueniebāt, & consilia aduersus Amalassuntham inibant, quos quum diutius ferre illa non posset, hæc animo ut faceret agitauit. Byzantium è suis fidum ad imperatorem nuntium misit rogatum, utrum Theoderici Amalassunthæ liceret ipsius permisso ad se uenire: Velle se nanque aiebat ex Italia quamprimum abscedere. Quo nuncio imperator exhilaratus, foeminam iussit ad se quum uellet concedere. Domum deinde Epidamni amplissimam qui præpararent mox misit, ut ubi eò Amalassuntha se cōtulisset, & pro eius arbitrio moram ibidem aliquādiu traxisset, Byzantium demū deueheretur. Cuius rei quum esset Amalassuntha certior facta, uiros delegit & Gothos, impigros quosdam, & sibi amicitia coniunctissimos, ac ternos illos quorum paulo ante meminī, sibi insidias molientes, ut interficerent misit: ipsa uero cum cæteris non parui precij rebus, aureis milibus quadraginta in nauem impositis, & suis quibusdam fidissimis in ea simul inuectis, Epidamnum quidem ut nauigarent iniunxit, in portuque tamdiu ut permanerent, nec è nauigio ipso quicquam efferrent, quoadusque per nuntios quid acturi essent significasset. Quod utique idcirco agebat, ut si tres illos interfectos fuisse rescisceret, suo ut ipsa in loco maneret, & ex Epidamno nauem ad se reuocaret. Sin minus ex uoto sibi id factum procederet, & eorum superstitem esse aliquem forte cōtingeret, unde nil bonæ quippiam spei reliquum foret, confestim ommissa Italia aliò nauigaret, & imperatoris in terras se cum pecunijs & in tutū reciperet. Sed Amalassuntha interea trium illorū cæde renunciata, quos occidendos mādauerat, & pro uotis succedentibus rebus, nauem ex Epidamno protinus ad se reuocauit, & principatu ualidius obfirmato, Rauennæ permanfit. Erat autē Theodatus nomine quidā Theoderici ex sorore Amalafredę nepos, ad multū ætatis prouectus, latinarū literarū Platoniorumque dogmatum satis peritus, rei tamen bellicę prorsus ignarus, longoque interuallo quū ab industrio & strenuo quouis abesset, accumulandis pecunijs enixius incumbibat. Is itaque multorū locorū possessionē iam cōsequutus, his præcipue rebus intēderat animū, ut possessoribus quæ reliqua essent subtraheret, ut cui in perniciē cōcedere uideret,

suis ut prædijs uicinum quenquã haberet. Hãc sibi prauis animi suppressere promptitudinẽ Amalassuntha occæperat, eaq; de causa infensior illi Theodatus erat, rēq; moleste ferebat. unde huic animo inerat Iustiniano Thusciam prodere, cuius rei ob gratiã ubi primũ uim magnã pecuniarum & consularẽ dignitatẽ ab eo in præmiũ retulisset, Byzantijs mens erat de cetero cõmorari, Hãc Theodato animo uoluntate, ex Byzantio ad Romanũ antistitẽ legati uenerũt, Christianorũ altercationis sedandã de causa, sententiũ uaria, & inter se disceptantiũ. Sed quales nã istorũ controuersia sint, & si minus ignorẽ, haudquaç; tamen in præsentĩ meminerim, nimirũ qui furentis esse uesaniã ducã, dei uelle qualis nã sit, peruestigare naturã: hominẽ nãq; mortale ne humana hãc quidẽ ad uerũ posse comprehendere reor, nedũ ad diuinã naturã peruenire cognitionẽ fat queat. Sed per me ista sine discrimine prætereant, quã sola credulitate uenerãtur mortales: ipse uero de deo fateri nil aliud hoc tẽpore ausim, nisi quod bonus omnino & rector sit, & uniuersa in sua is habeat potestate. Theodatus igitur clam legatis conuentis, Iustiniano eius ut mandata deferrent iniunxit, quã sibi animo inerat, omnibus explicatis. Atalaricus interea cum lasciuia ac temulentia se penitus addixisset, morbo corripitur. Vnde Amalassuntha mater ut animi dubia & curis urentibus anxia, nec filij satis prudentia fidens, in tantam morũ absurditatẽ redacti, & planẽ desperans Gothorũ primoribus se impugnantibus, post Atalarici filij mortem in tuto uitam sibi in posterum fore, suã salutis gratia animo destinat imperatori Iustiniano tam Gothorũ quã Italarum regno concedere. Alexander tunc forte cum Demetrio consulari ad se ex Byzantio uenerat: quorũ aduentus hãc causa fuit, Acceperat Iustinianus ad Epidamni portum nauem Amalassunthã misisse, ipsam uero adhuc trahere Rauennã moras, unde & causam nosse percupidus, ex Byzãtio Alexandrũ legauit, ut omnibus exploratis, quemadmodũ apud Amalassunthã res se haberent, renunciaret, alias tamen sub oratoris prætextu iniurias questũ ueniret, suis per Gothos Lilybei illatas, Hunnosq; repetitũ, & ex eius exercitu decẽ trãsfugas, qui in Campaniã suã ut ditionis ex fuga se recepissent, & Vliares quidã Neapoli custos appositus, nõ inuita Amalassuntha hos suscepisset. Gothiç; item qui Gepidas circa Sirmium oppugnarẽt, Gratiana urbe Illyriorũ in finibus sita, perinde hostili sint usi. Alexander itaq; quũ Romam uenisset, Rauennã profectus, Amalassunthẽ quidẽ seorsum & sine arbitris imperatoris mandata exponit, literas uero spectantibus uniuersis, illi in manus tradit, in id sententiã scriptas: Lilybeum, quod utiq; nostrum erat præsidium, captum ui retines, barbarosq; & nostros milites transfugas per te susceptos, nec restituere quidem adhuc statuisti. Gratianam uero nostrã ditionis & imperij urbem infamabili iactura, quum nihil ad te attineret, summa cum iniuria affecisti: tẽpus iam adest ut quandoq; tandem aduertas, quem nam euentum sint hãc habitura

bitura. His literis Amalassuntha perlectis, ita respõdit. Imperatorem qui & magnitudine præstet, uirtutisq; & æquitatis nõ paruam habeat rationem, puero quidem, cui ad orbitatem accedat, ut nũc minime sentiat in se quã gerantur, ut præsidio sit longe magis decere, quã ut hostem se præbeat: qui enim certamen non altero aduersante inierit, haudquaquam decentem uictoriam referet. Ipse uero ab Atalarico Lilybeũ frequentius repetis, & transfugas decem, ac militem nostrorum in hostes euntium, in ciuitatẽ amicam, delictum deniq; quereris ignorantia factum. Sed non ita te gesseris uelim õ imperator, quin potius ut memoria repetas, quum aduersus Vandalos ductares exercitum, ne minima quidẽ tibi in parte nos obstitisse, sed in hostes transire libere permisisse, & nostris præbuisse in locis necessaria exercitui cõmendĩ mira cum animi promptitudine facultatem, equosq; ingenti multitudine comparandi, quorum uirtute ac robore parta uobis præcipue uictoria est. Socius præterea & amicus non is modo iure uocabitur, qui cum finitimis ad bellum gerendum fœdera iunxerit, sed uel is quidem qui bello sit necessaria uisus subministrasse. Animo insuper id agites uelim, classẽ ex alto tuam non alium quò tuto diuerteret locum fuisse præter Siciliam nactam, nec sine coemptis ea in insula cõmeatibus ire in Libyam potuisse. Quo fit ut uictorie caput à nobis prodierit: qui enim inopem inopia soluerit, par sanẽ fuerit, eius rei mercedem ut referat. Quid enim maiori esse uoluptati mortalibus potest, quã hostem armis peruincere? Nobis itaque decessisse nõ mediocria uidebuntur, si pro belli iure non in partem aliquam hostium exuijs potiamur. Nunc uero Lilybeum ditionis iam pridem Gothorum, dignum ducis nobis subtrahere. Petram præterea oppidum, quouis precio dignam, nõ iniquum fuisset Atalarico tibi in necessarijs admodum opitulanti accepti inuicem ab se beneficij si habendã antehac permisisses, uel si tuã hãc potestatis fuisset. Istiusmodi Amalassuntha & propalam imperatori rescripsit. Clam uero Italiam omnem eius in manus se tradituram fatetur. Oratores itaq; quum Byzantium reuertissent, ex ordine imperatori cuncta renunciant, Alexander quidem quid animi Amalassuntha haberet, Demetrius uero quã à Theodato acceperat, & quemadmodũ potentissimus is in Thuscia esset. His nuncijs imperator gaudio ingenti affectus, Petrum quendã natione Illyricũ ex Thessalonica in Italiam cõfestim transmisit. Is sanẽ Byzantijs ex rhetorũ numero elegantissimus erat, & mirifice suapte natura ad persuadendũ idoneus. Dũ hãc interea agerent, Thusciorũ uis ingēs Amalassunthã cõuenit, Theodatu rapacitatis & auaricie insimulantiu: quẽ Amalassuntha ad se castigãdi gratia euocatũ, & ab accusatoribus aperte conuictũ, quã per iniuriã singulis ademisset, ut restitueret statim coegit. Vnde Theodatus Amalassunthã acriter subiraç; & infensior esse, ac semper de cetero aduersari, ut qui acerbius ob auaritiã angeret, quod nec peccare licẽtius posset, nec ceteros uiolare. Atalaricus

laricus interea morbo absumptus emoritur, quū in imperio octenos iam annos uixisset. Amalassuntha uero, & si id sibi in malū esset haud dubie cōcessurū, quod nullius momenti antehac Theodatū fecisset, nec ea quidē quibus nuper hūc affecisset, magni iam faceret, nihil se tamen ab eo ingrātū passurā suspicabat, si quod modo tunc maius in hominē beneficiū contulisset. Theodatum ad se itaq; uocat, uenientēq; blandiēdo sic orsa affat. Aitq; iam pridē sibi filium uisum breuis æui futurū, idq; à medicis rem probe callētibus se accepisse, tametsi de se planē intelligat Atalarici corpus indies magis ac magis tabescere. Nunc uero cum de se Theodato, ut Gothos ita & Italos uideat nō recte sentire, in quo & solo Theoderici genus restaret, hac infamiae nota purgare illum se studuisse, ut ad imperium euocato, nihil id sibi in posterū interpellaret, simul & pro æquitate tuenda, se hunc castigasse, ne de cætero essent, qui à Theodato acceptā iniuriam questi se circumfisterent, uel neminem habere se dicerēt principē, cui occursura sibi indies referrent, uel forte pro rege se hostē fuisse, cui ui pareant, nactos. Quocirca si prioribus uitijs repurgetur, & desinat ipse aliena quandoq; tandē surripere, ad suscipiendū imperiū se hunc hortaturā iuuaturamq; affirmare, dummodo prius grauissimo se is iuramento obstrinxerit, regis duntaxat nomen ut ferat, ipsa uero ut antehac, re quidē imperium habeat. His Theodatus omnibus auditis, quæcunq; Amalassunthæ animo essent, fraudulenter per sacra iurans, facturū se omnino fatetur, quum aliās memoriæ altius infedisset, quibus se ille antehac affecisset, ut ipse rebatur iniurijs. Hoc pacto Amalassuntha propria partim sententiā, partim Theodati iuramento elusa, hunc in regem constituit. Deinde ad Iustinianū Gothos uiros legauit, qui gesta per se omnia nunciarent. Theodatus igitur suscepto imperio, aliter lōge ac illa sperabat, & ipse pollicitus esset, se habuit. Quippe qui Gothorū quos Amalassuntha occiderat, propinquis reductis, & plerisq; primoribus uiris qui eam propinquitate contingerent, mox interfecit, Amalassuntham in carcerem trudit, cum huius nondum oratores Byzantium peruenissent. Est lacus in Tuscia Bullinus dictus, intus insula una existit, & hæc quidem breuissima, præsidium habens satis munitum, in eo Theodatus Amalassuntham inclusam iusserat asseruari. Veritus deinde, ut postmodum accidit, ne ea ex re imperatorem offenderet, Liberium Opilionemq; Romanos & Senatorios uiros, cum alijs tribus Byzantiū misit, apud imperatorem enixe id factum deprecaturus, confirmaturosq; nihil ex se molestum Amalassunthæ adhuc accidisse, tametsi indecētia quædam & grauiā in se commisisset, & in hanc illi sententiā literas scripsit, Amalassunthamq; ut eadem scriberet uel nolentē cogit. Dum hæc interea se ita haberent, Petro qui in Italiā mittebatur, per Iustinianū imprimis iniunctum id fuerat Theodatum seorsum & solum ut conueniret, conuētumq; iureiurando adigeret, traditam ut fidem seruaret, nec infidum quippiam siue incertius redderet, quod

quod inter se gereretur, & hunc in modum de rebus Thusciae obfirmarentur conuēta, deinde & Amalassunthā adiret, cum eaq; de Italia pactiones clam ita conficeret, ut neutri in detrimentū cederent. Aperte tamen de Lilybeo & alijs, quorum paulo ante meminimus, legatione is fungeretur: nondū enim de Atalarici morte, deq; Theodati imperio, & his quæ Amalassunthæ iam accidissent, aliquid Imperator acceperat. Petrus uero in ipso itinere Amalassunthæ oratores imprimis obuios habuit, & cum his colloquutus, Theodatum perdidicit Italiæ regno potiri: paulo deinde post quum Apolloniam peruenisset, quæ in sinu Ionico posita est, Liberij & Polionis comites forte offendit, ab hisq; omnia quæ in Italia accidissent, cognouit: quibus Imperatori per nuncios statim significatis, eodem ipse in loco, nec ultra progressus, confedit. Iustinianus uero quum hæc accepisset, quemadmodum Gothos simul & Theodatum turbaret, animo agitabat, Amalassunthæ deinde literas scribit, quibus significabat & hortabatur, sibi quoad liceret, quàm celerrime aliò se transferre curaret. Petro deinde eius legato per literas enixe iniungit, quo minus quæ gesta per hos essent oculeret, Theodato ipsi & Gothis insuper uniuersis apertiora hæc omnia faceret, & in faciem exprobraret. Ex Italia itaq; oratores Byzantium tandem reuersi, quæ in ea gesta fuissent ad uerum omnia explicarunt, & imprimis Liberius, uir sanè bonus, rectusq; ac ueritati supra cæteros studens. Solus Polion identidem affirmare, nihil omnino in Amalassuntham Theodatum deliquisse. Sed Petro in Italiam ueniente, ex humanis Amalassuntha excesserat. Gothorum namq; quos hæc occidisset propinqui, Theodato ipsi asseuerando persuaserunt, nec illi quidem nec sibi uitam in tuto fore, nisi quàm procul hæc mulier & cōfestim sublata è medio abigatur. Permittente itaq; hi Theodato, ad insulam uenientes, Amalassuntham obtruncant: quæ res ut Italos præ cæteris omnibus, ita & Gothos ferè uniuersos mœrore affecit. Erat nimirum hæc scœmina, ut supra iam diximus, quibusuis humanis uirtutibus pertinacissime dedita. Petrus uero Theodato præsentē, & astantibus Gothis, deum & homines simul obtestabat, eos fore omnino ob patratum id scelus, nullo cum Imperatore posthac scedere uinctos, sed cum eo potius esse his confligendum. Theodatus uero prorsus imprudens Amalassunthæ interfectores in honore cultuq; habere, illisq; bene uelle, Petro tamen & Imperatori persuadere, haudquaq; se approbante, sed inuito q; maxime per Gothos fuisse id scelus admissum. Vnde Imperator ubi iam didicisset quemadmodū cum Amalassuntha actum fuisset, cōfestim se ad bellum parabat, annos nouenos potitus imperio. Mundum itaq; Illyriorum præfectum in Dalmatiam misit, Gothis tunc subditam, iussitq; Salonas urbē ut pertentaret & in potestate redigeret. Hic uero & si barbarus genere, maximum tamen in modum Imperatoris rebus studebat, & bello præualidus erat. Belisarium deinde cum classe dimisit, qui aduersus Gelimerem ac Vandalos

ac Vandalos paulo ante rem egregie gesserat. Militū is tria milia sociorum habebat, quibus delecti præerant duces, ad hæc hastatos scutatosq; nō paruo numero & belli peritos: hūc Imperator cōmonefecerat, se Carthaginem mitti prædiceret: sed alioquin ubi in Siciliam peruenisset, in eam statim per causam cōmeatus & necessaria comparandi descenderet, & insulam ita teneret, ut si factu facile foret, in potestatem redactam teneret, nec prorsus dimitteret semel recuperatā. Quod si quid forte rem impediret aut obliteret, quo minus id peragi posset, euestigio in Libyam nauigaret, quid sibi uellet præsentīdi præbita nulli occasione. Literas deinde ad Francos Iustinianus in hanc sententiam misit, Nostræ ditionis Italiam per uim Gothi ceperunt, nec solum restituere hanc nobis haudquaquā decernunt, sed iniuria in super nos affecere, nec toleranda quidē, nec mediocri, quocirca exercitus aduersus hos mittere cogimur. Vos uero par fuerit nobis hoc bello ut auxilio sitis, quod utiq; utrisq; nostrum cōmune, rector illa ac uera de deo opinio facit, in Gothosq; odium, ut Arianorum errores reñcientibus detestandos. His literis Imperator per scriptis, & Francorum principibus magna pecunia condonatis, maiorem se pollicetur daturum, ubi bellando rem gesserint. Franci uero hoc pacto illecti, bellum se promptius gesturos promittunt. Mundus interea & eius copiarū omnes ubi est in Delmatiam uentum, cum Gothis ea è regione obuiam prodeuntibus manus cōseruere, & hostibus prælio uictis, Salonas mox occupant. Belisarius uero in Siciliam nauigans Cataniam capit. Vnde impetu facto, Syracusas quidem deditione imprimis, & ciuitates deinceps alias nullo negotio in potestatem redegit. Panormi tamen mœniū fiducia Gothi se tuebantur: erat nimirum munitissimus locus: nec illis quidē mēns erat Belisario quoquam pacto concedere, quin potius ut exercitū inde abduceret imperabant. Belisarius itaq; continentis regione animaduertens capi hunc locum minime posse, classē intra portum suis confestim ut agerent iussit, ac murum ad mare situm subirēt, qui forte tunc erat defensoribus uacuis. Iactis itaq; in portu mox ancoris, & nauibus in tuto firmatis, quarum mali urbis propugnacula superabant, extemplo lembos sagittarijs complent, sublatoq; ad mali suspendunt fastigium. Vnde ex eminente hostes sagittis undiq; icti, in segnemq; & imbellē formidinem acti, sine mora Panormum Belisario dedunt. Vnde factum, ut ex eo tempore ad id usq; ætatis Siciliam Imperator obedientem & tributariam habeat. Cum Belisario itaq; actum, quā dici queat, longe felicius: quippe qui Vandalis recens deuictis, consulatus dignitate accepta, quum eo adhuc munere fungeretur, Sicilia in super in potestatem redacta, postrema consulatus die Syracusas ingressus, & eius exercitu Siculorum plausu ingenti excepto, aureorum numismatum uim magnam, circumfusam iactauit in turbam: nec sane id ex industria factum, sed forte quadam Belisario omine contigit, qui uniuersam

Siciliæ

Siciliæ insulam Romanis recuperasset, ea ut die Syracusas inueheretur, qua & ei consulatus finiretur. Susceptum antea munus. Petrus interea in Italiam delatus, de his omnibus certior factus instare tunc acrius & Theodatum terere haud quaquam intermittebat. Tum ille timore perculsus & attonito similis, haud secus uoce amissa ac bello captus fuisset, amotis arbitris cum Petro in colloquium uenit, & inter hos demum conuentum, Imperatori Theodatus uniuersa Sicilia cederet, illiq; auream in annos singulos trecentarum librarum coronam ut mitteret, è Gotthisq; item uirorū ad tria milia pro eius ut traderet arbitrato. Theodato uero ut minime liceat siue sacri siue Senatorij ordinis sine Imperatoris permissu quemquam occidere, uel eius bona in publicum proscripita redigere, & si quem forte ex subditis ad patriciam uelit siue aliam hic dignitatē prouehere, ab Imperatore hanc dari deposcat: quin etiam Romanus ut populus pro eius consuetudine in acclamationibus ac plausu ipso, Imperatoris imprimis nomen pronunciet, Theodati deinceps, siue in theatris, siue in triuijs, siue alibi utcumq; id fieri contigerit. Statua præterea siue ænea, siue alia quauis materia structa, nunquam soli Theodato sed utrisq; semper ponatur, Imperatoris ad dextram, Theodati ad læuam. His quidem, & scriptis cum pactioibus Petrum legatum Theodatus Byzantiū ad Imperatorem remisit: quo inde dimisso, hominē statim trepidatio cepit, & in uarias quasdam formidines egit, eiusq; mentem uarie uolubabat, uel solo belli nomine territando, ne forte si Imperatori haud quaquam placerent, quæ inter se fuissent & Petrum cōuenta, bella essent mox occursum, unde abeuntem Petrum, & in Albanos profectum ad se reuocatum, perinde alia quædam secum acturus, seorsum rogabat, num pactioes inter se factas uoluptati fore Imperatori existimaret. cui affirmanti ita se suspicari, respondit, Sine uero minus oblectent, quid deinde agendū? At Petrus, belligerandum tibi proculdubio erit o strenue. Tum Theodatus, Nū æquū id fuerit? Cur nō id æquum futurum sit inquit? ut studia animo cuiq; insita obseruentur & artes. Quid enim sibi uult illud o Theodate, ut ipse studij plurimum Philosophiæ impendas, Iustinianus uero Romanorū Imperator, animi magnitudini studeat, stret, ueq; ut omnia peragat: in eo tamen differat plurimum, quod qui Philosophiæ operam det, mortē afferre hominibus, & his quidem tam multis, haud quaquam sat deceat, & ex Platonis præcipue disciplinis, quarum te scilicet participem factū, quauis cæde uacare, profecto nil sanctius sit: sed illum pristino ac suo Imperio loca sedulo addere, atq; identidem uendicare nil prorsus dedecet. Hac Theodatus tā callida suggestione facile persuasus, cessurum se Iustiniano Imperatori principatū fateretur, in idq; ipse in primis & eius deinceps uxor iurauit, Petrumq; adegerunt, ut iureiurando polliceretur, non se prius id editurum in uulgus, quàm Imperatorem cognouerit priores illas non admissurum conuentiones: Vnde & Rusticum sacerdotem è nu

b mero

Ad hanc pacis conditionē accedit, inscriptio nostri nominis in argenti, in cuius latere dextro D. N. IVSTINIANVS. P. F. AVG. à sinistro D. N. THEODATHVS REX. sicq; nō Theodatus sed Theodathus scribi debet. hæc D. Cōradus Pentinger

mero quēmpiam Romanum uirum & peridoneum ad eam rem cōfirmari-
dam Byzantium cum Petro transmittit: Huic ad Imperatorem litteras de-
dit. Petrus itaq; simul & Rusticus, cum Byzantium peruenissent, priorē Im-
peratori Theodati aperiunt uoluntatem: qua prorsus per Iustinianum repu-
diata, quæ postremo perscribebantur, ostendunt. Litteræ uero in hanc erant
conscriptæ sententiam. Non equidem ipse ad id regium culmen ut aduenti-
tius & peregrinus perueni, quippe qui ex auunculo rege sim genus sortitus,
& pro eius nutritus hic dignitate, bellorum uero ac bellicæ turbulentia sum
equidem non omnino peritus. Cum em̄ in audiendis litterarum optimis di-
sciplinis exercitus sim, & in eas studium meum omne contulerim, contigit sa-
nè ut à bellicis hisce perturbationibus quàm longe semotus, ad id demum
uenerim, ut haud quaquã decere me ducam, pro terrestri Imperij, & bono-
rum præsentium cupiditate, uitam ut in discrimine agam, sed ab his potius
ut procul absim: nimirum cui neutrum sit uoluptati, tum quia alterum satie-
tate metimur, nam & suauitudinū omnium satietas est: tum quia insolentia
ipsa desuetudoq; in anxietates plerunq; & turbas inducūt. Ipse igit, si modo
mihi prædia sint, quæ aureos ducentos & mille quotannis ferant, parui equi-
dem sum regnum facturum, tibiq; statim Gothorū & Itolorum permissurus
imperium, ut qui longe malim terræ cultor sine negocio esse, quàm in impe-
ratorij curis uitam hanc ducere, uicissim in pericula transmittentib⁹. Remit-
tes ergo quàm celerrime hunc ad nos uirum, cui cum Italiã ipsam, tum &
res cæteras tuo sim nomine traditurus. His litteris Imperator acceptis, gau-
dio ingenti affectus, ita respondit. Sapientē te esse antehac auditu & fama
perceperam, nunc uero experientia doctus intelligo, quandoquidem animo
destinaueris tuo, belli euentum nō opperiri: quod utiq; pleriq; perpeffi, elusi
demum in rebus maximis sunt, & te quidē haud quaquam de cætero poeni-
tebit, ex hostibus nos tibi amicos fecisse: à nobis uero quæ postulas impetra-
bis, & ad hæc quidem accedet, quod honoris causa, Romanorum omniū pri-
mus describi impostero poteris. Nunc itaq; Athanasium Petrumq; misi-
mus, ut confessione inter utrosq; nostrum res confirmentur. Venturus & sta-
tim est ad te Belisarius, omnibus inter nos rebus conuentis finem interposi-
turus. His Imperator ita conscriptis, Alexandri germanum qui antea fuerat,
ut diximus, ad Atalaricum delegatus, & Petrum rhetorem, ad Theodatum
oratores dimisit, iussos quidem possessiones Imperatoris domus, quam pa-
trimonium dicunt, Theodato mox tradere. Litteris deinde confectis, & pa-
ctionibus iuramento firmatis, ex Sicilia Belisarium ad se reuocauit, illiq; cu-
stodiendam tuendamq; commendauit Italiã, eiusq; fidei quæ restituta
iam essent commisit. Dum interea Imperator hæc peragit, & in Italiã ora-
tores mittuntur, Gothi Asinario Grippaq; ducibus magno cum exercitu
se in Dalmatiã cōferunt: quibus Salonas quam proxime uenientibus, Mau-
ritius

ritius Mundi filius, nō ut acie decertaturus, sed explorandi gratia cum pau-
lulum processisset, cum paucis quibusdam ex insperato occurrit: tum pugna
nauiiter facta, Gothorū primores & fortissimi quiq; cæduntur, Romani om-
nes ferè cum Mauritio duce desiderati: quorum strage Mundus pater accep-
ta, dolore ingenti affectus, & ira simul incensus, incompositis copijs in ho-
stes statim procedit, & celeriter inito certamine, Romanis uictoriam retulit:
eo nanq; in prælio, hostium pars maxima cecidit, & fuga ab his aperte mox
facta: quos fugientes Mundus temere infectatus, continenterq; in terga cæ-
dens, cum animum ipsum & furibundum continere præ filij iactura nil pos-
set, à milite quodam & fugiente percussus mox cadit, in eoq; Gothos in fu-
gam præcipientes actos persequendi finis denique factus, & solutis ordinibus
utrinq; discessum. Romanis deinde Sibyllina carmina recordantibus, uetu-
stis temporibus decantata, miraculi loco res fuit. Erat autem in hanc Sibyl-
læ sententiam uersus. Cum enim Africa detinebitur, Mundus suo cum semi-
ne interibit. Deinde eodem in uaticinio subdens hunc in modū ipsum idem
explicatius aperit: Cum enim Romanorum in potestatem Libya uenerit,
Mundus cum filio cadet. Hæc itaq; cum ita se habuissent, Salonas tamen in-
gressus est nemo, Romanis domum iam abeuntibus, ut sine duce relictis, &
Gothis amisso exercitus robore, in proxima trepidanter præsidia dilabenti-
bus: non enim hi Salonicis mœnibus confidebant, Romanis præsertim hanc
incolentibus urbem, nulla se beneuolentia prosequentibus. Theodatus inte-
rea auditis quæ Salonis gesta fuissent, qui ad se uenerant ex Byzantio orato-
res nullius momenti iã facere, ut qui suapte natura propensior ad perfidiam
esset, & animi planè inconstans, quippe quem præsens fortuna temere sem-
per ac præter decoris & officij dignitatē, uel in nimiam trepidationē impelle-
ret, uel è contra in audaciam ineffabilem quandam. Morte itaque Mundi &
Mauritij deinceps accepta, maximum in modum elatus, nulla rerum iam cō-
uentarū habita ratione, oratores se adeuntes eludere haud quaquã duxit in-
dignū. Vnde Petro secū ac sæpe iurgante, ut qui perinde apertius excederet
promissa, & traditã Imperatori falleret fidē, his occæpit oratores ipsos ad se
euocatos affari. Magna quædam & inçlyta oratorum dignitas est, & apud
omnes mortales alioquin honorabilis: Sed tandiu id in se muneris retinent,
quoad ipsi suę legationis officium seruent. Nam hominem occidere qui lega-
tione fungatur, tunc quidem & iure pro humanis legibus licet, cum regem ui-
debitur contumelia affecisse, uel si cum muliere cubuerit, alteri cuiquam nup-
ta. Istiusmodi Theodatus in Petrum oratorem iactauit, non quia cum alie-
na is scemina rem habuisset, sed ut criminationes confirmarentur, quibus iu-
re agi id uideretur, quod legatos ad se & principū oratores necaret. Huic di-
cendi facienti iam finem, ita oratores respondent: Haud quaquam Gotho-
rum princeps res ita se habet, ac ipse differuisti, nec tibi sub eiusmodi nil sani
b 2 habentibus

habentibus uelamentis, quoquam pacto suadeas, aduersus homines oratores agere ut impie queas: qui enim hoc munere fungitur, nec uolens quidem mœchari sat potest, nimirum cui ne aquam quidem gustare sine custodibus non id permittentibus facile sit. Orator uero qualiacunque à principe se delegante acceperit, profert, quæ si minus proba uel rectiora uidentur, non ipse propterea iure est inculandus, sed qui miserit forte culpandus. Oratoris quippe officium est, suum cum fide ministerium exequi. Nos itaque explicaturi omnia sumus quæ ab Imperatore accepimus huc ad te missi. Tuum igitur fuerit, benigne ut audias, quæ per nos referuntur: nam obturbato tibi id relinquatur, ut legatos homines uioles. Curandum tibi itaque potius erit, uolens ut peragas, quæcunque antehac sis Imperatori te facturum pollicitus, nam & ipsi huius rei huc gratia uenimus. Epistolam quam is ad te misit iam habes, litteras uero Gothorum optimatibus destinatas, ipsis duntaxat tradituri nos sumus. His dictis, barbarorum principes ipsi Theodato eas tradi iusserunt, in hanc sententiam scriptas. Curæ nobis id maxime fuit, in nostram uos politiam ac mores traducere, quam rem uobis uoluptati fore par est: non enim de uestro ut quicquam imminuatur, sed uestra potius augeatur ut dignitas, ad nos uenietis: proinde non ad peregrinos & incognitos ritus uos Gothos excimus, sed quibus diu insueuistis, etsi ad breue contigit uos abfuisse. Quamobrem Athanasius & Petrus ad uos missi nunc ueniant, quibusuis in rebus opem laturi. His Theodatus demum perlectis, re quidem nil exequi quæ Imperatori antea promississet, Oratoresque ipsos non sub mediocri custodia detentos seruare. Iustinianus interea ubi tandem quæ in Dalmatia contigissent cognouit, Constantianum sui regni stabuli magistrum in Illyricos misit, iussum ut inde contracto exercitu Salonas, utcunque posset, tentatum abiret. Belisarium deinde quam celerrime petere Italiam iussit, & Gothis pro hostibus uti, Constantianus Epidamnium profectus, ibique aliquamdiu moratus, copias cogit. Interea Gothi Grippa duce, ubi se in Dalmatiam contulere, Salonas mox obtinent. Constantianus uero omnibus egregie comparatis, cum uniuersa classe ex Epidamno discedens in Epidauri portum, quod oppidum per Ionicum nauiganti ad dexteram iacet, inuehitur. Ibi forte Gothorum speculatores tunc aderant, per Grippam dimissi: quibus naues iam prospectantibus & simul exercitum, uisum facile est, uniuersam milite terram repleri. Itaque ad Grippam propere redeuntes, infinitam hominum multitudinem Constantianum in se ductare identidem affirmabant. Tum ille timore ingenti perculsus, aduentantibus hostibus occurrandum, ut minime sibi id profuturum, haud quaquam rebatur, nec per Imperatoris exercitum, qui uel mare ipsum in potestate haberet, obsidione se intercludi ullo pacto uolebat. Salonarum præterea muri angebant, ut quorum magna iam pars concidisset, nec secus & incolæ ipsi, ut magnum in modum

Gothis

Gothis suspecti. Quibus de causis ex Salonis Grippa cum uniuersis copiis mouens, eo in campo castra metatus est, qui Salonas & Cremonem interiacet oppidum. Constantianus interea ex Epidauro soluens, Lyfenem apulit classem, quæ in eodem sita est sinu: dimissis deinde exploratoribus, & his statim ad uerum renuntiantibus, quemadmodum cum Grippa res se haberent, rectè Salonas & concitatius nauigat: quò ubi est proxime uentum, in còntinentem expositis copijs, eòdem ipse quietam habuit stationem: quingentis deinde ex uniuerso exercitu & statim delectis, his que Sifila quodam ex armigeris suis præfecto, occupare angustias imperat, quas etiam ante urbem acceperat: Ipse deinde cum omnibus copijs Salonas contendit, pediatuque demum & classe in portum deductis, urbem ingreditur. Sed Constantianus Salonarum muros mox sarcientos curare, breuicq; collapsa omnia exædificando erigere. Grippa uero Gothorum exercitum, Romanis Salonas iam occupantibus, septimū inde post diem castris sublati incolumem Rauennam reduxit. His abeuntibus, Dalmatiam Liburniamque omnem Constantianus in ditionem accepit, Gothi sibi adiunctis qui his in locis reliqui fuerat. His ita peractis, hyems iam declinabat, & belli huius quod Procopius historia commendauit, primus iam annus finiebatur. Belisarius autem Syraculis Panormicq; ualido dimisso præsidio, cum omnibus copijs, è Messana Rhegium inter medio freto traiecit: in quo poëtæ Scyllam fuisse & Charybdim pro arbitrio fabulantur. Ad hunc uero ubi in còntinentem peruenit, quotidie eius regionis homines agmine magno concedere, & uici qui sine muris iam pridem fuissent, sine ulla custodia Romanis patere: quod sane ex odio in Gothos acerrimo agebatur, quorum dominatione degrauabantur. Ex Gothi autem Ebrimirus Theodati gener, qui eius filiam in uxorem duxerat Theodinatem, cum suis omnibus sponte ad Belisarium uenit: qui statim ad Imperatorem Byzantium missus, post cætera præmia ad patritiam prouectus est dignitatem. Exercitus autem per Brutios Lucanosque ductus, iter pedibus faciebat, hunc quam proxime continentem classis subsequerebatur. Vbi uero est in Campaniam uentum, in Neapolim urbem maritimam inciderunt, quæ pro loci natura ualidior erat satisq; munita, & ualido Gothorum præsidio tenebatur. Belisarius itaque extra sagittæ iactum in portum iussit ex alto naues subduci. Ipse uero iuxta urbem positus castris, imprimis quidem quod in suburbano erat præsidium, deditioe mox cepit: deinde qui in ciuitate manebant permisit, ex suis quosdam delectos ad se ut in castra transmitterent, ut & ipsi sibi quid uellent edicerent, & se loquentem cum audissent, eius mandata ad suos referrent. Extemplo igitur Stephanum Neapolitani dimittunt, qui ubi ad Belisarium uenit ita præfatus, Non iure, inquit, id agis præfecte, ut Romanos uiros & nihil iniuriæ inferentes, traducto exercitu oppugnatum ut uenias, qui ciuitatem paruam incolimus, & do-

b 3 minantium

minantium barbarorum sic in arce praesidium habeamus, ut si his repugnare quoquam pacto uelimus, haud quaquam in nostro arbitrio sit. Accedit etiam quod barbari isti, liberis coniugibusque & preciosissimis rebus in Theodati potestate relictis, ad nos tuendos huc uenerint. Quocirca siquid forte contra nos egerint, non ciuitatem, sed se ipsos prodidisse mox uidebuntur: quod si nil supprimendo dicturi uera nunc sumus, nec uestris quidem hoc tuo in nos aduentu recte consultum est commodis. Atqui Roma fuisset prius uobis recuperanda, sic deinceps & Neapolis ipsa sine ullo negotio in ditionem cessisset: ab illa repulsi, neque hanc quidem estis, uti par est habituri. Quo fit ut frustra nos obsidendo tempus nunc teras. His Belisarius dictis ita respondit. Nos quidem siue rectiore consilio, siue aliascunque huc concesserimus, haud quaquam Neapolitanis considerandum permitturi nunc sumus: quae uero nos digne consulimus, libet quidem ut animaduertendo & contemplando, ea denique peragatis, quae uobis sint conductura: excipite ergo in urbem Imperatoris exercitum, qui pro uestra Italicensiumque aliorum libertate huc uenit, ne ea potius diligatis quae uos praeter ceteris maxime afficere molestia poterunt. Enimuero quicumque uel seruitute, uel aliquo uis dehonestamento obducti in aciem prodeunt, in ipso profecto certamine si se nauiter gesserint, geminatam fortiuntur felicitatem: nam si uictores euaserint, a malis se & infortunijs uindicant: uicti uero id solatijs referunt, quod deteriore non ultro fortunam sequuntur. Qui uero cum liceat sibi sine belli discrimine liberos fieri, & alioquin ad certamen descendunt, firmiorem sibi ut pariant seruitutem, hi proculdubio uel si potiti forte uictoria sint, uel in admodum necessarijs rebus falluntur, & ipso in bello longe pauciores ac ipsi uellent incolumes euadendo, cum ceteris infortunijs, uel eo maiorem sunt habituri calamitatem, quod bello uincuntur. Neapolitanis dicta haec sint, Gothis uero qui apud uos in praesentia sunt, optionem nunc damus, siue nobiscum una sub Imperatoris imperio sint, siue impunes & malorum experies domum confestim hinc abeant. Quod si has omnes conditiones siue hi siue ipsi uos neglexeritis, & audendo duxeritis in nos arma efferre, necessarium erit, si deo id placitum sit, pro hoste utamur qui se primum obtulerit. Sin uero Neapolitani Imperatoris malint sibi partes deligere, & ex Gothorum tam graui hac seruitute, in libertatem se denique uindicare, eas uobis nobiscum fore, fide data, conuentiones polliceor, quae cum uolentibus Siculis factae, ita seruantur, ut nos insimulare periurij nequeant. Haec Belisarius Stephano publice suis renuntianda iniunxit, seorsum tamen huic ad bene sperandum pleraque pollicetur, si Neapolitanos Imperatori beneuolos redderet. Stephanus itaque in urbem reuersus, & ciuibus Belisarij mandatis renuntiatis, aperte decernit his prorsus inutile fore aduersus Imperatorem bellum suscipere: & Stephano quidem haec decernenti fauebat Antiochus Syrus uir

*Belisarij ad
obsessos oratio*

genere

genere quondam, sed iam pridem Neapoli habitarat, maritimo operi semper intentus, unde non paruam erat prudentiae & aequitatis opinionem apud hos consecutus. Pastor uero & Asclepiodotus rhetores erant, & inter Neapolitanos facile principes: hi Gothis cum essent amicitia coniunctissimi, haud quaquam peruelle rerum praesentium statum mutari, uel aduersus hunc aliquid innouari. Itaque inter se inuito consilio, ut quae iam populus animo agitasset, interpellarent quam multa quidem & magna: multitudinem incitabant a Belisario alia item atque alia ut cauendo exposcerent, & illud imprimis, ut hunc iureiurando adactum tenerent, ab eoque postulata confestim assequerentur. Omnibus itaque libello inscriptis, quae Belisarium haudquaquam facturum suspicarentur, ad eum per Stephanum deferenda mox tradunt: qui ubi rursum ad Imperatoris se exercitum contulit, litteris praefecto porrectis, ab eo sciscitabatur, utrum ne esset executurus quae Neapolitani ab se deposcendo deferrent, de quibus his obseruandis praestare iusiurandum his uelit. Tum ille omnia se facturum pollicitus, Stephanum statim domum remisit: quo referente, Neapolitani denique persuasi, & Belisarij dicta suis gratificantia uotis suscipiendo, Imperatoris exercitum in urbem extemplo admitti iubent, nil prorsus rati molestiae sibi ea ex re occursum, identidem affirmantes, satis se ex Siculis exemplorum habere, qui recens barbarorum tyrannide in Iustiniani imperium commutata, nunc libertate fruuntur. Iam itaque ingenti tumultu delati, ad aperiendas Romano exercitui portas processerant. Gothi interea, ut quibus minus placerent quae gerebantur, nec cepta interpellare iam possent, a tumultuante hac turba procul astabant. Sed Pastor e primoribus quidam Asclepiodoto fauente, Neapolitano ad concilium populo & Gothis ipsis, unum in locum ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit. Si ciuitatis cuiuspiam multitudo sese ac suam salutem prodiderit, nihil absurdum, praesertim si cum optimatibus sentiendo, liberam inde de summa rerum sententiam ferat. Nos tamen ut haud dum in perniciem abeuntes, oportet omnino postremum ut perinde suffragium, salutaria in patriam monita conferamus. Spectamus igitur o Viri ac Ciues, non solum ipsos uos Belisario, sed uel ciuitatem hanc proditum iri, qui bonis uos plurimis affecturum se pollicetur, & iuramento praualido se ad id exequendum obstrinxit. Si autem promittere de se uel id quiuerit, uenturam ad se omnino belli uictoriam, contradicturus est nemo, non uobis e molumento haec fore. Nam futuro iam domino non prorsus gratificari, demerentiae est. Veruntamen si in incerto positus est Martis euentus, nec mortalium quispiam Fortunae praenosse sententiam queat, considerate pro quantis nam uobis calamitatibus id studij sit. Si enim bello superiores euaserint Gothi, & hostes deuicerint, hostium loco haud dubie habituri nos sunt, & hostiliter inde exerciaturi, quippe qui nulla coacti necessitate, sed

*Pastoris ad
Neapolitanos
oratio*

b 4 uoluntate

uoluntate & sui nunc odio ad prodicionem uenerimus. Ad hæc accedit, quod per Belisariū ipsum, si forte hostes peruicerit, perfidiæ arguemur, & ceu præfecti prodicionis, ac perinde fugitiui iam facti, in omne æuum per Imperatorem custodijs asseruabimur: nam qui proditoris usus beneficio sit, accepta quidē ex gratia, repentina quadam ut uictor afficitur uoluptate, suspicione tamen impostero ductus, ueretur simul & odit eius ex factis beneficium proditorem, ut qui in se ipso expertus asseruet & caueat prodicionis indicia. Si igitur in Gothos fidem in præsentī seruauerimus, uiriliter subeundo ac tolerando discrimina, uel hi quidem hostibus superatis, bonis quàm maximis affecturi nos sunt: & Belisarius ipse, si ita forte contigerit, ubi uictor euaserit, seruatae fidei ueniam dabit: nam & pertinax in quempiam studium, uel si plerumq; forsitan fallitur, mortalium nemo, qui non omnino desipiat, dignum supplicio iudicabit. Nunc uero quid passi hostium extimuisitis obsidionem? quandoquidem nec necessarijs rebus caretis, nec comatibus interdudi domi cū cōsideatis, murisq; & custodibus Gothis possitis confidere plurimum. Consideremus præterea nec Belisariū hisce cōuenturum nobiscum fuisse cōditionibus, si urbem se ui capturum sperasset. Quin etiam si exequi ex æquo hic uellet, quæ nobis essent in commodum concessura, nec Neapolitanos quidem terrere antehac debuit, neq; ex nostra hi in Gothos iniuria, suas stabilire nunc uires: sed cum Theodato & Gothis conferendæ prius illi manus fuissent, ut sine discrimine & nulla prodicione aut iactura, ciuitas ista in uictoris cederet potestati. His Pastor & Asclepiodotus peroratis, Iudæos producunt asseuerantes ciuitati rerum necessariarum nil defore, & Gothos tuto moenia seruatuos. Quibus persuasionibus Neapolitani illecti, Belisarium iubent quàm celerrime inde abscedere. Tum ille ad obsidendam urbem se comparare, proq; uiribus omnia facere: nam muros sæpe antea hos inuadendo periclitatus, cum magna militum iactura, & horum quidem fortissimorum, repulsus abierat, quandoquidem Neapolis muri, cum partim ad mare sint, partim in cōtinenti & locis difficilioribus siti, adiri è propinquo nil poterant, nec ab insidiantibus propter locorū accliuatatem inscendi. Cū que aquæductum, qui in urbem aquam inueheret, Belisarius intercidisset, nō admodum ciues ea res obturbarat, quippe qui puteos intra moenia affatim haberent: unde non multum eius iacturam rei sensere. Qui uero obsidebantur hostem fallendo, Romam ad Theodatum crebro nuntios missitare, celerem opem oratum: Sed ille, ut erat suapte natura ignauus ac planè imbellis, nec belli apparatus aliquem facere, nec his auxilia mittere. Ferunt namque aliud quiddam huic interea contigisse, quod maximum in modum eum exterruit, & in ingentē impexit formidinē, quod sanè mihi etsi nō satis sit credibile uisum, explicaturus sum tamen. Fuerat quidē uel antehac Theodatus non omnino incuriosus his fidem præstare, qui se futura prædicere faterentur.

tur. Cum itaque in re præsentī inops consilij esset, quod utique solet mortales ad uaticinia perscrutanda impellere, ex Hebræo homine quodam, qui in hac futurorum prænotione magnæ esset opinionis & famæ, sciscitabatur, qualis nam esset huic bello futurus euentus. Tum ille porcos terdecim paruis tribus in domicilijs ut coërceret admonuit, & decimis quibusque nomina faceret, ex Gothis Romanisq; & Imperatoris præfectis desumpta, ad diem deinde certum quiesceret. Theodatus igitur omnibus ita ut erat iniunctū peractis, ad præstitutū diem cum Hebræo unà porcos spectatum aduenit, & eos quidem quibus Gothorū nomē imposuisset, mortuos omnes duobus tantū supersticibus contemplatur, uiuos uero & modico interuallo disinctos, quibus Imperatoris præfectorum nomen forte iam obuenisset, sed alioquin se tas è dorso his omnibus defluxisse, & earum partem dimidiā reliquam esse, compertum. Vnde & Theodatum huiusmodi conspicatum, ex hisq; belli exitum animo agitantem, incessisse formidinē tradunt, perinde sat gnarum Romanis id occursum, ut eorum exercitus pars quidem sit dimidiā peritura, & pecuniarum sint hi iacturam nonnullam facturi, Gothis uero, ut gens uniuersa ferè deleta, ad paucitatem denique redigatur, & ad Imperatorem, etsi non magna, deuictis tamen Gothorum præfectis, belli sit peruentura uictoria. Quamobrem & Theodatum affirmant, nil prorsus uirium comparasse, quibus cum Belisario esset decertaturus. Sed de his quibus loquatur, uti plus minusue attribuerit fidei. Belisarius autem Neapolitanos terra mariq; cum acrius obsideret, mœrore afficiebatur ingenti, ut qui nec illos unquam ad se concessuros speraret, nec ciuitatem se posse in potestatem redigere, quandoquidem & loci difficultatē sibi aduersari quàm maxime crederet, & tempus esse diutius conterendum. Vnde & ueritus ne se hyems opprimeret, & relicta Neapoli aduersus Theodatum ducere cogeretur, & Romam contendere, celerrime inde se abiturum exercitui nunciavit, & ad iter se præpararet iniunxit. Sed diu ea de re animo fluctuatus, & hanc nactus rei bene gerendæ occasionem, eodem permansit. Cupido interea ceperat Isaurum quempiam aquæductus ædificium inuisendi, & quem admodum ciuitati necessariū laticem sumministraret. Ex ea itaque parte qua Belisarius id interruperat ab urbe procul ingressus, facilem habuit desuper uadendi uiam: nam muro interciso fluere iam aqua desierat. Vbi itaque propius moenia uentum, in uastam petrae molem incidit, non hominum manu, sed pro terræ natura locata. In hoc igitur saxo, qui quondam aquæductum extruxerant, ædificio illi annexo, excauauerant superne foramen, non satis patens, ut eà liberius permeare uir posset, sed labenti ut aquæ transitum exhiberet: unde fiebat ut haud quaquam ubique par esset, interior ædificij tractus meatusq; amplitudo, perforata saxi interpollante angustia, unde nec armato præcipue uiro & scutū gestanti erat is peruius locus.

Id

Id ubi Isaurus comperit, haud quaquam uisum impossibile est, exercitum eà posse urbem inuadere, si paulo laxiorem petrae concauitatem efficerent. Sed ipse ut erat obscurior, nec sermones cum duce aliquos adhuc contulisset, rem ad Paucarem detulit suae gentis Isaurum, spectateque inter milites uirtutis uirum. Paucares igitur omnia, uti se habuissent ad Belisarium defert, qui statim praenuntij uoluptate respirans, magnaque se eius indicem rei pecunia donaturum pollicitus, rem ut perageret & confestim hortatur, ac simul imperat, Isaurorum ex agmine desumptis comitibus, petram statim ut latius aperiret, & imprimis caueret, ne cui eius rei sensu praerberet. Paucares uero Isauris extemplo delectis ad id peridoneis, aquaeductum cum his simul & occulte ingreditur. Cumque demum ad locum uenissent ubi petra in angustum coibat, mox opus aggressi, non dolabris hanc aut bipennibus excidebant, ne forte ex sonitu fragoreque hostibus proderent quae gererentur, sed ferreis acuminatisque instrumentis, foramen crebrius eliminando abradendoque, breui iam effecere, ut uir thorace obductus & clypeum gestans, libere eam transmeare sat posset. Cum itaque egregie se uniuersa haberent, subiit Belisario cogitatio animum, quod si praeliando exercitui esset & ui ea urbs inuadenda, non nisi magnam suorum cum clade id fieri posse, & ciuitati caetera occursura quae in captas urbes geri per hostes solent. Vnde Stephanum statim ad se euocatum his uerbis affatur: Vidi equidem saepe urbes expugnari & capi, & qualia a uictoribus captae iam patiantur sat calleo. Nam & milites ipsi sine ullo aetatis respectu occidunt quos in eo furore offenderint, matresfamiliaeque tam foede afficiunt, ut mortem sibi efflagitantibus illaturos se negent. Nam dum ad iniuriam ferendam trahuntur, & militum inseruire coguntur libidini, indecora omnia tolerant, & admodum miseranda, puerique uix dum ablactati, ab his abducuntur in seruitutem, quos omnium insensibilissimos habent, ut quorum manus paterno resperfas sanguine conspiciuntur. Praeterea amantissime Stephane iniectum per urbes ignem & flagrantia tecta nunc meminisse, quo ut res caeterae deperduntur, ita & urbis nitor & pulchritudo dehonestatur. Hac ipse omnia cum ueluti in speculo Neapolim uideam nil secius perpeffuram, ac caeterae sint captae urbes perpeffae, huius simul ac uestri me miseret. Machinae mihi, ut uides, sunt comparatae, quibus fieri non potest non urbem hanc capi excindi que. Ciuitatem itaque uetustissimam, & incolas christianos Romanosque ut ab antiquo iam noctam, ita & ad id temporis intra se continentem, in miseram hanc fortunam incidere, haud quaquam optauerim, praesertim cum in meam sit illa omnino Romanorum praefecti potestatem uentura, & in meo exercitu barbarorum ingens sit multitudo, qui fratres propinquosque ante haec moenia amisere, & iccirco si urbem hanc ceperim, istorum frenare iram nil qui uero. Quamobrem quandiu in uestro arbitrio est eligere posse quae uobis conducant, & quae potiora sunt facere, uobis consulite, & futuram declinate calamitatem.

Oratio Belisarii ad obsessos

mitatem, quae, si uti par est, in uos demum reciderit, non iure fortunam estis sed uos ipsos inculaturi. Post haec Belisarius dicta, Stephanum ad suos remisit, qui ubi Neapolitanae plebis in medium uenit, lachrymans ferme & gemebundus renunciauit, quae a Belisario accepisset: Tum illi identidem assue rare, Neapolitanos immunes & liberos esse, nec Imperatori Romano in seruitutem quandoque se dedituros, nec Belisarium quoquam pacto uereri, nec illi prorsus cedendum decernere. Tunc Belisarius sui ut urbem per aquaeductum inirent, rem ita constituit: Viros quidem ad quadringentos, primis ferme tenebris deligit, hisque Magnum praefecit, qui equitum turmas ductarat: huic Ennem comitem addit Isaurorum tunc ducem, thoraces deinde sibi omnes desumere, clypeos, ensesque iubet, & quoad ipse signum dedisset quiescere: accitoque Bessae apud se ut maneret iniunxit. Magnum deinde & Ennem quae fieri in praesentia uelit comonefacit, & eam his aedificij partem ostendit, quam antea ruperat, unde in aquaeductum facilis patebat ascensus: Post haec imperauit, ut quadringentos illos, quos sibi ductandos dedisset, extinctis luminibus in urbem immitterent, duosque qui tuba canere egregie percallerent cum his simul dimisit, ut ubi intra moenia peruenissent, urbemque fremitu & terrore turbassent, quae per se fuissent iam gesta, clangore ac sonitu significarent: Ipse uero magno numero scalas ad id antea factas in apparatu habebat. Illis itaque aquaeductum iam subeuntibus, eaque in urbem propere contendentibus, Belisarius cum Bessa & altero comite suo loco manere, & cum his omnia exequi, ad exercitumque qui iuberet dimisit, ut intenti omnes ac uigiles essent, & in manibus arma haberent: circa se uero quam multos habebat, quos audentissimos esse ac fortissimos uiros rebatur: Sed ex his qui urbem ingressuri obierant, pars maior periculi magnitudine territi, retrorsum deferri dilabique passim: Quibus cum & Magnus dux ipse, quandoquidem ut se sequerentur, nec monendo quidem persuadere, nec adhortando iam poterat, se ad praefectum recepit: quos Belisarius omnes uno agmine redeuntes probro affectit, & ducentos ex his qui circa se milites erant delectos, cum Magno abiret mox iussit: quibus Fotius filius ut indignabundus & fremens ducem se obtulit, & in foueam qua eundem his erat desiluit, prohibitus tamen per Belisarium est. illi uero praefecto unam & Fotio sibi conuiciantibus, metu simul ac pudore percussi, discrimen quod antea declinassent subire tunc ausi, cum ducentis illis unam ducem sequuntur. Belisarius autem ueritus, ne quis ad hostes qui turrem aquaeductus aedificio proximam custodirent, eorum quae gererentur sensus accederet, eò se contulit, & Bessam rixari ac Gothicis uerbis contendere cum barbaris custodibus imperat, ne quis forte armorum crepitus ad hos perueniret. Tum Bessas ingenti his uoce inclamitando ad Belisarium se ut conferrent, monebat, multa his bona fore pollicitus: tum illi contra illudere, & pluribus Imperatori ac Belisario conuiciari & maledicere. Aquaeductus autem ille non solum ad murum

murum usq; porrectus superne integitur, sed mediam urbem spacio longiore peruadit, & decocto ex latere celsiores fornices habet. Romani itaq; cum intra moenia omnes iam peruenissent, ubi nam terrarū consistenter, nec animo quidem concipere nec coniectura sat poterant, nec inde descendere, quousq; tandem ad locum est uentum, ubi aqueductus resecta erat testudo, domusq; desuper neglectior uisa, quam sola anicula nimiae paupertatis habitans incolebat: & forte in superiori aedificij parte oleae erat arbor enata: Ita que ubi coelum hi conspexere, & media in urbe se esse iam senserant, inde euadere animo agitabant, non enim his aliqua machinatio erat, armis praesertim munitis, quae se inde demitterent: Ad haec accedebat quod celsius ibi edificium aliud quoddam excipiebat, quod nullus patebat ascensus. Romanis itaque diu animo fluctuantibus, & in maiores iam coeuntibus loci angustias (Iam enim cum turmatim succederent, magno agmine ferebantur) subiit cogitatio quempiam ad superiora ut tandem euaderet, pertentare: Confestim itaq; depositis armis manibus enitendo ac pedibus, in mulieris domicilium uenit, qua eodem mox uisa & mortem comminatus ni conticeret, supprimente illa ut attonita praeformidine uocem, iactatoq; ad oleae truncum praequalido fune, & illigato alterum restis mox caput in supereminens edificium iacit, quo milites statim comprehenso, ad unum omnes sursum euadunt. Noctis enim pars quarta relinquebatur, & in urbis muros transcendunt, custodesq; duos nil prorsus immines malū praesentientes, obruncant. Sed ea è regione, qua in boream moenia uergunt, Belisarius cum Bessa & Focio manens, diu iam expectabat quae per suos gesta fuissent resciscere. Tum illi, ut ea moeniū parte potiti, clangentis tubae sonitu copias euocare; hoc ex prodito Belisarius signo moenibus scalis extemplo admotis, milites ut per eas murum inscenderent confestim hortatur: Cumq; singulae scalae ad propugnacula haud quamquam pertingerent, ut quas non ex aperto & aequa dimensione opifices fabricassent, binis inuicem scalis milites colligatis, hisq; scandendo & propugnaculis superatis in muros peruadunt, aliam autem moenium partem ad mare uergentium non barbari ipsi sed Iudaei custodiebant: Milites uero nec scilas applicare his poterant, nec aliās scandere, Iudaeis sibi acerrime occurstantibus, & planè interpellantibus, ne sine praelio urbem caperent hostes, atque adeo ut ea è regione nihil spei his esset ciuitatis iam potiundae, Iudaeis ipsis uel urbe in partem iam capta tam fortiter praereliantibus, & summa ui resistentibus qui in se impetum facerent. Verum ubi demum illuxit (nam noctu peracta haec sunt) ex his qui introgressi iam fuerant, nonnulli in Iudaeos mox irruunt, hosq; in terga cedere acius instant, tum illis fugam propere capeffentibus, urbs undiq; capitur. Iamq; patentibus portis Romanorum inferebatur exercitus. Sed milites qui ad portas in orientem sitas dispositi fuerant, cum scalae nullae his essent, quibus muros conscenderent, fores confestim à custodibus

dibus destitutas, igne summissis incendunt, cumq; uacuus esset ea ex parte defensoribus murus, hinc inde dilapsis, nullo negotio ciuitatem inuadunt, stragemq; ciuium ingentem fecere: & hi praesertim ira & indignatione in eos desaeuiebant, qui fratres propinquosue in ea forte moenium expugnatione amiserant: Nam quos tum primum obuios habuerunt, sine ullo aetatis uel conditionis respectu mox trucidare, ciuiū bona diripere, in domiciliaq; ignem immittere, pueros praeterea ac matres familiās in seruitutem captos pertrahere, & praeter ceteros barbari Massagetarū, ut qui nec sacris quidem cum manus abstinuisset, eorum uim maximam qui uel in templa confugerant, tamdiu obruncant, quoad Belisarius suos circumeundo à caede cohibuit, & ad concionem uocatos istiusmodi affatus est uerbis. Postquam uictoriam ad nos detulit deus, & ad id gloriae tandem prouexit, ut urbem, etsi inexpugnabile uisam, nostrae ditioni subegerit, necessarium est, ut & ipsi acceptae gratiae haud quaquam indignos esse praenobis feramus: sed pro nostra potius in deuictos clemētia, iure hos superasse. Nolite ergo Neapolitanos istos perpetuis odijs de cetero insectari, nec quia hos ipsi oderitis, belli uobis sunt limites excedendi: quod enim esse in deuictos uictorum odium potest, cum parcendum his potius sit, quam ad internitionem clades alia inferenda: nō enim uos ipsi ab hostibus post hac uindicatis, sed subditorum ex more facturi iacturam estis: Quocirca uiris istis nihil imposterū mali per uos inferatur, neq; furenti iam animo licentius omnia permittenda: indecorum namq; cum hostes uiceritis, iracundia uinci: uobis quidem cetera in uirtutis praemium cedant, coniuges uiris cum liberis restituite: ediscant uicti ex rerum suarū iactura quantis suae temeritate priuati nunc sint & gratissimis bonis, his Belisarius dictis, matres familiās omnes, liberos, seruosq; produci mox iussit, & Neapolitanis restitui, nondum aliquam expertos iniuriam, hisq; & milites suos conciliauit. Sic itaq; cum Neapolitanis tunc actum, ut una eademq; die & in seruitutē cōcederent & libertatem, simulac suis ex rebus preciosissima quaeq; recuperarent, siquidē qui aurum maiorisq; precij rem possiderent, iam antea in terram abdiderant, hac dūtaxat uia hostibus occultare sua hi potuerūt: Deniq; omnes in propria domicilia restituti, cum his simul & bona recondita praeter spem receperunt: Obsidio itaq; in diem ad summum extracta uigesimali hunc habuit finem. Gothos uero ea in urbe ad octingentos numero captos, indemnes prorsus seruatos, nō minori in honore quam suos apud se Belisarius habuit. Pastor autē qui in eam desperationē, ut supra iam diximus, plebem induxerat, ubi captam urbē peruidit, in apoplexiam incidens repentinus moritur, nullo uel ante hac morbo affectus, nec prorsus ab ullo mali quicquam perpeffus. Asclepiodotus praeterea qui cum Pastore unā rem omnem in populi iacturam cōfecerat, cum primoribus alijs qui reliqui tantae cladi fuissent, ad Belisarium uenit: Cui illudens mox Stephanus his uerbis coepit conuertiari:

tiari: Vide nunc o omnium perditissime homo, quantis malis affeceris patriam, pro tuoq; nimio in Gothos ac pertinacissimo studio, tuorum ciuium salutem prodideris. proinde si barbaris res successissent, non indignum duxisses tui erga hos studij mercedē recipere, & singulos nostrū tāctū rectius longe consultos proditiōnis insimulare. Ast ubi in potestatem Imperator hanc urbem redegit, & Belisarij huius tam fortissimi uiri uirtute salutē recepimus, adire hunc ipsum Romanorum præfectum tam temere ausus, perinde nec in nos ciues nec imperatoris exercitum delinquendo non dignas tuo sis scelere pœnas daturus. Tum ille exprobranti hæc sibi, ut maledictis uicem mox redderet. Falleris inquit, his te iactitando, quæ nobis ex nostra in Gothos beneuolentia obijcienda nunc ducis: non enim quis esse periclitantibus dominis beneuolus potest, nisi sat constans animo sit: Me uero uictores talem sunt Reipublicæ suæ habituri custodem, qualem nuper fuisse in Gothos compererint: quandoquidem qui suapte sit natura non infidus, haud quæcum fortuna simul cōmutaturus est animum. Tu uero cū Gothis res minus æque procederēt, promptiorem te statim exhibuisti ad inuadentium hostiū uerba suscipienda: qui enim instabilis est, & inconstantiae morbo laborat, simulac timere inceperit, uel suimet amantissimis debitam negaturus est fidē. His dictis Neapolitanus mox populus abeuntem hunc conspicatus, cum in unū coisset, sua ac præsentia mala Asclepiodoto illi imputada criminabat, & maledictis haud prius absistit incessere, q̄ hominē trucidasset, eiusq; & corpus dilacerasset minutatim disceptū. Huius deinde ex cede, Pastoris ad domum impetu facto peruenit, & illum identidem omnes exposcere, seruisq; affirmantibus, fato perfunctū Pastorem esse, non prius his fidem præbendam duxere, quàm mortui cadauer proferrent: quod statim arreptū loco quodam & suburbano, palo affigunt, proq; commisso ex iusta ira facinore, Belisarium sic deprecantur, ut ab homine perhumano clementiq; facile ueniam impetrarint. Cū Neapolitanis sic actū, Gothi uero quibus circa Romam & circūiecta huic urbi loca adesse forte tunc contigit, miraculi loco existimare, Theodati tunc primū ignauiam, quod cum in proximo hostes adessent, haud quam uellet his obuiam ire: unde in suspicionem nec mediocrem quidem uenere, ne Iustiniano Imperatori ultro is esset Gothorum res proditurus, quandoquidem non in aliud quippiam animum intendisset, nisi ut quiescendo uitam de cætero duceret, & pecunia sese affatim ingurgitaret. Itaq; ubi demū captam per Belisariū esse Neapolim accepere, Theodato omnibus probris dilacerato, unum in locum ducentorum ab urbe stadiorū interuallo distantem inter se coeunt, castraq; ibidē metari se posse quàm optime uisum: Campi nimirum circumquaq; patientiores & equitabiles erant, iuxta uero defluēs amnis in mare ad Tarracinā immittit, huic proximus mons Circeus ille, ubi Vlysses ferunt cum Circe uersatum. Sed ut equidem reor, nō uera fatentur,

cum

cum ea in insula Circei domum Homerus fuisse affirmet: ni forte hunc montem, insulam esse iccirco quis dixerit, quia in mare ingenti tractu porrigitur, & iuxta ad nauigantibus, eiusq; è littoris regione uadentibus, insulæ diu per similes esse apparet: ubi uero ad eum est montem peruentū, facile quisq; perdiscit, priorem opinionem se sefellisse: & ea forte de causa hunc locum Homerus insulam dixit. Mihi uero ad ea quæ dicere cœperam redeundum. Gothi igitur cum eò iam cōuenissent, Imperatorem sibi & Italis Vittigem deligunt, uirum sanè non ex clara familia ortum, sed qui in his certaminibus quæ circa Sirmium aduersus Gepidas Theodericus rex habuisset, probe se & uiriliter gesserat: qua de re Theodatus certior factus, fuga extemplo arrepta Rauiennam contendit. Vittiges uero quàm celerrime Optarem Gothum hominem misit, qui Theodatum ad se uiuum uel saltem mortuum ex fuga retraheret. Erat autē Optares ille hac de causa Theodato infensior: huic quondam amplissimo patrimonio & præstanti forma puella denupserat: hanc Optari Theodatus, etsi pecunijs utcūq; placato ademptam, alteri collocauit. Iccirco tūc Optares iracundia partim succensus, Vittigi partim morem gesturus, ingenti celeritate & summa animi promptitudine, nec interdū quidem nec noctu intermisso itinere, abeuntem illum enixius insectatur: quem demum in uia adeptus, ac solo fœde resupinatū ut uictimam cædit. Hæc Theodato & uitæ euersio fuit & regni, ad tertium annum detenti. Vittiges interim Imperator creatus, cum præsentibus Gothis Romam se contulit, ibiq; cum Theodato quemadmodum actum fuisset certior factus & ingenti affectus lætitia, huius Theodesclium filium custodijs asseruandum curauit. Cumq; Gothorum res ei & haud recte satis paratæ adhuc uiderentur, potius duxit Rauiennam prius contendere, ibiq; omnibus optime comparatis, ad bellum descendere. Vnde uniuersis ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit. Rerum gestarum quæ maximæ sunt uiri commilitones, non temporis celeritate, sed bonis consilijs dirigi rectius solent: plerumq; enim fera dilatio, cū se demum opportune obtulerit, utilitatis plurimum affert: studiū uero & nimia properatio, ubi nec decenti nec suo tempore proferunt, multis rei conficiendę spem intercidit: facilius quippe imparata aliqua multitudo uiribus oppugnata hostilibus uincitur, quàm qui cū minoribus copijs sed alioquin quàm bene instructis, in certamen se conferunt. Nō itaq; ut repentius ipsi & iactanter elati, indecenti uos aliqua affecturi sumus iactura: siquidem longe potius est, ad breue nos erubescere, ut gloriam seruemus iam partam perpetuo, quàm momentaneum dedecus declinando, in omne æuum hoc ipso inuolui. Accedit etiam haud quaquam & uos esse eius rei ignaros, Gothorū uim omnem & armorum uniuersum ferè apparatus, in Gallijs ipsis & simul Venetijs alijsq; quàm procul hinc distantibus locis uersari. Et sanè Francorum cum natione præsentis, hoc nihil inferius bellum nos gerimus: quo nondum recte di-

c 2 spolio,

Oratio Vittigis ad Gothos

posito, uelle aliud aggredi, maioris esse uesania duxerim: nam qui in ancipi
 ti positi sunt, nec in hostem unum intenti, par erit omnino ab aduersarijs su-
 perentur. Ipse uero Rauennam eundem nunc esse decerno, indeque aduer-
 sus Francos bello denique absoluto, & cæteris perquam bene rebus disposi-
 tis, cum Belisario demum Gothorum omnibus copijs configendum. Sed
 uestrum non neminem discessionem hanc nostram fugam dicere haud qua-
 quam pigebit. Et alioquin timorem dissimulare & profiteri, si modo suo id
 tempore fiat, quam multos erexit, & ad meliorem traduxit fortunam? Stre-
 nue uero factorum celebritas his quidem qui nil opportune hæc gesserint, ad-
 seruitutem proculdubio est & ignominiam concessura: non enim rerum no-
 mina sequenda sunt nobis, sed iure ex his commoditas cõsecranda. Viri ni-
 mirum uirtutem non ceptæ res arguunt, sed peractæ designant: hostes au-
 tem fugiunt, non qui maiori cum apparatu & derepente in hos aduentarint,
 sed qui eorum corpora tueri perpetuo uolunt, & bello quam procul abesse.
 De huius uero urbis Romæ futura captiuitate, uestrum neminem formido
 incessat: nam si Romani in nos se beneuole gesserint, ciuitatem hanc in tu-
 to sunt Gothis cõseruaturi, quandoquidem nec necessitatem experturi sunt
 aliquam, uobis paulopost ad se redeuntibus: & si qua de uobis hos forte su-
 spicio ceperit, uel admissis in urbem hostibus, minus nocebunt, & cum his
 demum magis conduxerit, si cogat necessitas, ex aperto pugnare: uerum ne
 quid eiusmodi accidat, mox ipse prouidero: uiros nanque complures ad cu-
 stodiam urbis relinquam, & præfectum cum his prudentissimum, qui ad eius
 tutelam sint suffecturi, atque ut & nobis urbana hæc recte se habeant, & nul-
 la ex hoc nostro recessu subsequatur iactura. Gothi igitur Vittigis dictis col-
 laudatis, ad iter se præparabant. Interea uero Vittiges idem Liberio Roma-
 no antistite, Senatoribus populoque uniuerso abunde cõmonefactis, com-
 memorato insuper iustissimo Theoderici quondam imperio, singulos de-
 mum hortari, erga Gothorum ut gentem beneuole imposteriorum se haberent,
 idque ut deinceps seruarent, grauissimo iureiurando adegit, & ad urbis custo-
 diam uiris non minus quatuor milibus lectis, Leuderem præfecit, hominem
 sanè, ut ad multum ætatis prouectum, ita & prudentiæ opinionem maxi-
 mam cõsecutum. His ita peractis cum reliquis copijs Rauennam uersus iter
 aggressus, multis secum Senatorij ordinis obsidum loco abductis: quod ubi
 demum peruenit, Mathassuntham Amalassunthæ filiam eximiæ pulchritu-
 dinis uirginem, uxorem sibi uel nolentem quidem effecit, ut ex hac generis
 Theoderici coniunctione, imperium sibi firmitus stabilitum esset imposteriorum
 habiturus. Gothos deinde undequaque contractos, arma equosque singulis
 turmis distribuendo instruxit imprimis & exornauit, eos duntaxat qui Gal-
 lias præ Francorum formidine custodirent, ad se reuocare non potuit. Franci
 autem isti, Germani quondam uocitabantur: quemadmodum autem à prin-
 cipio

cipio fuerint id nomen sortiti, & Gallias deinde inuaserint, ac Gothis simul
 sint hostes effecti, explicaturus mox sum. Regio ea omnis quæ ab Oceano &
 Gadibus nauigantibus ad dexteram iacet, Europa, ut alias diximus, nuncu-
 patur: quæ uero est huic ex aduerso obiecta, Libya dicitur, sed Asiam, hanc
 prisca dixerunt: de his inde quæ ultra Libyam sunt, quod affirmare certius que-
 am, nil habeo: nam & uastæ excipiunt solitudines, & immensis spatijs ua-
 cua sunt hominibus loca, ex quibus etsi primus Nili fons nascitur, est tamen
 eius origo incognita, cum inde in Ægyptum deferri id flumen affirmant. Eu-
 ropa autem quo ad ipsum statum & suum principium, post quidem Pelopo-
 neso persimilis, & utrinque adiacet mari, cuius prima regio circa Oceanum
 est & occidentem solem, & Hispania dicitur ad usque Alpes, quæ in Pyrenæ-
 is sunt montibus. Alpes uero dici in angustijs transitum, qui ea in regione
 sunt homines decreuerunt. A Pyrenæis autem montibus ad usque Liguria
 terminos Gallia dicitur. Vbi alpes alia Gallos & Ligures dirimunt. Sed Gal-
 lia Hispanijs est longe potentior. Siquidem ab angusto cum Europa ipsa in-
 cipiatur, in immensam semper latitudinem funditur. Ex utrisque his regioni-
 bus, altera quidem in Boream uergens, Oceano circuncingitur mari, altera
 uero quæ ad Notum uentum inclinatur, mare Tyrrhenum habet. In Gallijs alia
 pleraque flumina sunt, sed Rhodanus imprimis & Rhenus hinc defluunt, di-
 uersa tamen & contraria ab inuicem uia labuntur: Rhodanus siquidem in
 mare Tyrrhenum exit, & in Oceanum Rhenus immittit: paludes præterea his-
 ce in locis non pauca, ubi primitus Germani, gens barbara habitabant, nec
 magni tunc primum momenti uiri, qui Franci nunc uocitantur: his finitimi
 Arborichi accolæ erant, qui cum cætera Gallia atque item Hispania iam pri-
 dem Romanis parebant: post hos in orientem solem Thoringi barbari sunt,
 qui Cæsaris Augusti permissu, sedes has tenuere, & ab his Burgundiones
 haud procul, ad Notum uentum uergentes inhabitant. Sueui deinceps & A-
 lemani gens ualida, liberi omnes, & iam diu ea incolunt loca. Temporis ue-
 ro processu, Visigothi uel in Romanum imperium facta, Hispanias omnes &
 Gallias ultra Rhodanum flumen suæ ditioni subactas, uectigalesque reddi-
 tas tenuere. Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites, quos sibi Ger-
 mani cum obedientes facere & subditos uellent, ut qui finitimi essent, & pri-
 stinos uitæ mores penitus immutassent, eorum agros assiduo populari, &
 hos copijs uniuersis inuadere: Arborichi uero cum & uirtutem præ se, & er-
 ga Romanos beneuolentiam ferrent, uiros fortes eo in bello se præstiterunt:
 cumque his uim inferre Germani non possent, societatem ut secum saltem ini-
 rent, & mutua inter se facerent connubia precabantur: quas non inuiti con-
 ditiones Arborichi mox accepere: erant nanque utrique Christianæ fidei se-
 ctatores. Sic itaque unum hi coeundo in populum ad maximam potentiam

euasere. Romanorum interea milites alij qui in Gallia finibus erant, custodia gratia constituti, cum neque Romam redire iam possent, nec ad hostes ut Arianos concedere, se se cum signis, & locum insuper quem pro Romanis seruari uarent, Arborichis Germanisque prodidere, ac potius mores continenter seruatos, suos transmisere ad posteros, atque adeo ut uel ad hanc nostram aetatem eodem tenore uel etiam cultu pristinos seruare ritus non dedignentur: descripto namque ex numero ad id ferme tempus hi demonstrantur, quo taxati antiquitus militabant, quandoquidem & suis productis nunc signis, in aciem prodeunt, ac patrijs utuntur perpetuo legibus, Romanumque habitum, ut in caeteris alijs, ita & focis nunc seruant. Enimvero quamdiu Romanis Respubl. eadem semper & firmior mansit, ad Rhodanum fluum Imperator in Gallos potitus imperio est. Vbi uero hanc Odoacer in tyrannidem uertit, tunc demum Visigothis tyranno hoc ipso cedente, uniuersam ad usque Alpes, quae a Liguribus Gallos determinat, hi Galliam suae ditionis fecere. Odoacro deinde cadente, Thuringi Visigothique Germanorum uires iam auctas ueriti: nam & hominum abundabant hi multitudine & robore praeualebant, atque adeo ut finitimos omnes apertius uiolarerent: cum Theoderico & Gothis ut foedera iungerent summo studio nitentur. Sed Theodericus eorum repudata societate, cum his tamen coniugia facere haud quaquam dedignabatur. Tunc itaque Visigothorum duci iuniori Alarico Teudetufam filiam eius despondit & uirginem. Mernerefrido autem Thuringo & principi, Amalbergam Amalfridis sororis filiam nuptui tradit: quo factum, ut Franci alienam in se uiolentiam ueriti, a Theoderico ne hunc bello per id tempus incesferent abstinendo, Burgundiones oppugnatum mox ierint. Inter Francos deinde & Gothos, in Burgundionum malum, foedus pactionesque fiunt hac lege, ut utriusque in hos copias mitterent oppugnatum, & utri eorum alteris in expeditionem euntibus, Burgundionumque euerentibus gentem, ipsorumque terram in suam redigentibus potestatem a conuentis deficerent, uictores ipsi ab his qui secum non militassent, certum auri pondus referrent: sic bello res captas utrisque communes fore. Germanis igitur ingentibus copijs pro initis in uicem cum Gothis conuentionibus, aduersus Burgundiones iam prodeuntibus, Theodericus uerbis quidem ad expeditionem se praeparare, de industria tamen tempus in belli euentum extrahere, futuram fortunam opperendo, uix tandem exercitibus missis, praefectis imperat, iter ut segniter faceret. Proinde si Francos uictoriam retulisse acceperint, tunc prorsus iter acceleraret. Sin uero aduersi quippiam his accidisse didicerint, haud quaquam ultra procederentur. Franci interea cum Burgundionibus soli manus conseruere, & cum bellatum nauiter esset, magna utrinque fit caedes: nam pede collato ad multum diei fortiter est praelium gestum. Sed Franci demum ubi in fugam hostes pe-

nitus uer-

nitus uertere, in ultimas quas illi incolerent terras fugarunt, ubi & fugientibus pleraque erant & ualidiora ad receptum praesidia, quae sola his salutis fuere, caeteris hostes potiti. Haec uictoria ubi ad aures est Gothorum perlatam, quam celerrime ad socios & uictores se conferendo, sui praesentiam faciunt, ab hisque increpiti quod praelio non tempore suo interfuissent, locorum causabantur difficultates, paratos se pactam pro poena pecuniam statim dependere: qua ibidem depensa, terras ex hoste captas, uti conuentum iam antea fuerat, cum uictoribus partiuntur: qua in re cognita Theoderici prudentia est, qui sine ulla suorum iactura, modico auro persoluto, hostium sibi loca parauerit. Hac uia Gothi Germanique Gallijs sunt in partem potiti. Germani deinde ad pristinas uires accessione facta, Theoderici nulla habita ratione, & priore illa ex eo qua tenebantur neglecta formidine, aduersus Alaricum & Visigothos duxerunt exercitum. Quod ubi Alaricus comperit, Theodericum ad se celerius euocat, qui maximis statim cum copijs ad eius suppetias ire contendit. Visigothi interea postquam Germanos circa Carcaionem urbem castra habere certiores sunt redditi, confestim his obuiam eunt, & positis castris quietos se continent. Sed cum in ea obsidione temporis plurimum contriuisent, tedere coeepit inertiae, & agere ferre per hostes sua loca uastari, in praedamque omnia agi: unde & Alaricum contumelia & probris incessere, & quod hostes reformidaret odisse, sui que ducis contationem & segnitiam criminari, & identidem affirmare posse se quidem & solos, Germanos bello peruincere. Unde suorum importunitate uictus Alaricus, etsi haud dum praesentibus Gothis, cogitur statim in aciem aduersus hostes prodire. Sed Germani in ea congressione superiores iam facti, Visigothorum uix maxima caesa, Alaricum simul ducem obruncant, & Gallijs maiorem in partem potiti, Carcaionem urbem celerrime obsident, ut in qua conditas esse regias opes acceperant, quas Alaricus quondam & senior cum Romam cepisset abstulerat. In his ferunt Salomonis fuisse preciosissimam suppellectilem ac spectatu dignissimam, ut quam ingentis pretij gemmis ornatam ex Hierosolymis dicunt auexisse quondam Romanos. Visigothi igitur qui eo praelio superfuere, Gaselicum spurium Alarici filium principem sibi pronuntiano crearunt, cum Amalaricus ex Alarici filia natus, puer admodum esset. Theoderico deinde cum Gothorum exercitu aduentante, trepidanter Germani obsidionem soluerunt, indeque profecti, eam Galliarum & praeter Rhodanum flumen mox occupant regionem, quae in Oceanum uergit: quos cum loco depellere Theodericus nil posset, ut sibi haberent quae iam occupassent permisit, ipse uero reliquam Galliarum tunc partem recuperauit. Gaselico itaque suo fato perfuncto, ad Amalarici nepotem

c 4 defertur

defertur imperium, cuius ille ut pueri adhuc procuracionem gerebat. Theodericus uero Carcasione ex urbe rebus omnibus quæ ibi Gothorum regibus seruabantur, secum auectis, celerrime Rauennam reuertitur, præfectis que & maximis copijs continenter in Gallias & Hispanias missis, imperium ipse re ac factis administrando tenebat, idque ut sibi perpetuo stabiliret prouidens, earum prouinciarum principes iussit uectigal ut sibi deferrent: quo opportune accepto, ne auaritiæ uideretur intentus, Gothorum Visigothorumque exercitibus munera in annos singulos mittere, eorumque sibi animos conciliare. Vnde temporis progressu factum, ut Gothi Visigothique, quandoquidem sub unius imperio essent, terrasque easdem haberent, liberos suos mutuis affinitatibus iunxerint. Post hæc Theodis uir Gothus quæ Theodericus ut exercitui præesset emiserat, ex Hispanijs scæminam nobilem in coniugem duxit & opulentam, ut quæ in pleraque Hispaniæ loca haberet imperium: ex quibus ad duum milium ferè contracta hic militum manu, uicque satellitum constipatus, uerbo quidem Theoderici permissu Gothis tunc præerat, re uero tyrannum agebat. Cuius rei Theodericus, etsi non nescius erat, ueritus tamen ne sibi impostero esset cum seruo prælium inuendum, & Franci sibi obsisterent, uel aduersum se Visigothi res forte nouando aliquid molirentur, haud quaquam Theodim potestate priuauit, sed tunc ductare exercitum iussit, cum esset in bellum eundem: seorsum uero cum Gothorum primoribus agit, qui tum forte apud Theodim erant, illi ut litteras darent, monerentque eum iuste facturum esse suæ prudentiæ dignitate, si ad Theodericum salutandi se gratia conferat. Theodis uero Theoderici imperata exequi omnia præ se ferebat, & annuum uectigal haud dum illi dependum parabat: Rauennam uero concedere non animo inerat, nec sibi scribentibus se id facturum pollicebatur. Theodericus interea ex humanis decedit. Tunc Franci, ut neminem rati suis conatibus de cætero occurrurum, aduersus Thoringos copias eduxerunt, & illorum præfecto Hermenefrido occiso, hos in potestatem redactos suæ faciunt ditionis. Hermenefridi interea coniunx cum liberis latitando ad Theodatum eius germanum fratrem & Gothorum tunc principem uenit. Germani deinde cum Burgundionibus qui bello superuere, manus strenue conferunt, & prælio facti superiores, illorum quidem tunc principem in præsidio quodam coercitum, custodiendum tradunt. Burgundiones uero subactos, aduersus hostem ut bello uictos, secum militare mox cogunt, terrasque omnes quas hi incolebant, sibi tributarias faciunt. Amalaricus autem Visigothorum princeps, cum in uirilem iam euassisset ætatem, uiribus Germanorum perterritus Theodiberti sororem Germanis imperitantis duxit in coniugem, Galliamque cum Gothis & Atalarici nepote partitur. Sed pars ea que circa Rhodanum est, Gothis sorte obuenit: que ultra fluuium erat, Visigothis in ditionem

ditionem concessit. Conuentum est tamen ut uectigal per Theodatum his imperatum, haud quaquam de cætero Gothis dependeretur, & res ut præterea omnes Amalarico ipsi restituerentur, quæ per Atalaricum fuerant ex Charisiana urbe direpta. Cæterum ubi utraqque hæ nationes affinitate inter se mutua coierunt, data uiris singulis optio est, qui in utrauis gente conuibia fecerant, utrum mallent uxorem sectari, an illam ad se domum traduce: quo factum, ut fuerint plerique qui uxores quod animus ferret traducerent, & qui aliud ab uxoribus traducerentur. Amalaricus demum, ut qui uxoris esset germano infensor redditus, ingenti ex eo calamitate afficitur: uxorem siquidem cum integræ erga deum fidei suscepisset, & aliàs ipse Arianæ hæreses esset, haud quaquam sinebat legitimis hanc & ueris ritibus uti, nec pro patriæ & optima sua consuetudine deum sibi propitiando ut coleret. Vnde cum integerrima scæmina in uiri mores concedere nollet, & contemptui haberi apud hunc cepta, atque adeo ut ferendus de cætero non uideretur, Theodiberto fratri uti se habuissent omnia nuntiauit. Qua de causa Germanicæ gentes Visigothique inimicitias inter se contraxere, ac diutino bello inter hos decertatum. Sed uictus demum Amalaricus cum magna suorum iactura occubuit. Theodibertus uero suis cum rebus omnibus sorore redempta, Galliæ partem quantamcunque sortiti Visigothi fuerant, recepit. Qui itaque Visigothorum ex gente bello deuicta reliqui ex ea clade fuere, ex Gallijs cum uxoribus liberisque, suis iam sedibus exciti, ad Theodem in Hispanijs tyrannidem exercentem se contulere: hoc pacto Gothi Germanique potiti Gallia sunt. Postremo Gothorum dux Theodatus cum Belisariu in Siciliam uenturum iam crederet, cum Germanis paciscitur, ut Galliæ portionem quæ Gothos contingeret, sibi haberent, & aureorum uigintimilia his ab se conditio nibus caperent, ut sibi auxilio forent, & aduersus Belisarium secum unam susciperent bellum. Sed rebus ex conuento finem haud dum nactis, sortem Theodatus ipse fatalem impleuit. Interea Gothorum non pauci numero, & uiri quidem fortissimi, quos Martias Gothus ductaret, eam Galliæ partem custodiebant quam Gothorum esse iam diximus. Hos tamen Wittiges cum inde tuto excire non posset, nec Francis ad resistendum suffecturos putaret, ut Galliam statim Italiãque excursuris, si Romam ipse cum exercitu uerso contenderet, Gothorum ad se primoribus conuocatis, orationem huiusmodi habuit. Non equidem, o uiri sanguine mihi propinquo, quæ grata potius sint quam utilia commonefacturus, uos huc conuocaui: sed ut benigne auscultando presentibus de rebus pro uestra nunc dignitate in medium consulatis: his nanque quibus facta iccirco non ex uoto procedunt quia necessitati haud quaquam cum opus est parent, profecto ut moderari eundem in modum presentia uelle, nil prorsus conduxerit. Cætera quidem ad bellum parata nobis egregie sunt: Sed Franci obstant, quibus iam pridem nobis

Wittigis ad suos oratio

nobis hostiliter aduersantibus, etsi cum magna nostra ut corporum, ita & rerum iactura ad resistendum tunc uires fuere, cum aliunde nobis nil occurreret hostile, nunc tamen cum in alios ire omnino cogimur hostes, cum Francis inceptū necessario soluendum est bellum, & ea primum de causa, quia si hostes nobis sint hi permansuri, cum Belisario contra nos arma sine mora cōsociabūt: nam qui unum eundemq; habeant hostem, ut inuicem & beneuolentiam concilient & fœdera inter se iungant, rerū natura ipsa induxerit. Proinde si in hostiles utrosq; exercitus seorsum & ipsi partitis copijs bellum his intulerimus, id proculdubio relinquetur, ut ab utrisq; uincamur. Satius itaq; erit ut paulo imminuti, maiorem nostri imperij partem firmiter tueamur, quam omnia possidere dum cupimus, cum totius imperij uiribus, hostium insultibus pereamus. Censeo igitur Francis ut Gallias sibi finitimas ultro dedamus, & pecunias insuper omnes, quas Theodatus his se daturum promiserat, non solum ut concepta in nos odia Franci deponant, sed nobiscum una id bellū suscipiant. Quēadmodū uero succedentibus rebus recuperaturi Gallias simus, nemo uestrum nunc animo agitet: uetus nimirum me subit dictum, quod utique presentibus rebus ut consulatur iniungit. Hac Vittigis oratione Gothorum proceribus audita, & conductura quæ dicerentur saracenis, peractum hæc iri ex ducis sententia placuit. Extemplo itaque Francorum ad gentē oratores mittuntur, qui Gallias illis & pecunias dederent, societatemq; facerent. Francorum autem duces Ildibertus Theodibertusq; & Clotarius tunc temporis erant, qui Gallias simul & pecunia à Gothis receptis, & his quidem pro cuiusq; imperij portione partitis, amicos se Gothis fore quā maxime profiterentur, clam tamen his se auxilia non ex Francis missuros, sed subditorū ē nationibus alijs: arma uero in Romanorū perniciem Gothi sortiare nullo pacto se posse, quippe qui pauloante imperatori promiserint in hoc bello illi se opem laturos. Oratores itaq; rebus ita confectis, quarum de causa mittebantur, Rauennam mox repetunt. Et Vittiges Martiam præfectum ad se ex Gallijs reuocat. Dū interea hæc agerentur, Belisarius ut Romā cōtenderet se preparare, unde delectos ē suis cohortibus uiros trecētos, hisq; Erodianum præficiens, in Neapolitanæ urbis custodiam posuit, missis & ad Cumas custodibus quos suffecturos ad eius præsidij tutelam rebatur: nam in Campania præter Cumas hæc & Neapolim oppidū, munitus alius erat nuspiam locus. Cumis incolę ipsi Sibyllę speluncam ostendunt, in eaq; ferūt illam uaticinatā fuisse, Maritima autē Cumarū hæc ciuitas est, & à Neapolitentiū & duo de triginta stadijs abest. Belisarius itaq; ad iter instruebat exercitum, Romani autē ueriti ne eadem sibi quæ & Neapolitanis contingerent, potius longe fore decernunt Imperatoris ut copias in urbē exciperēt, idēq; ut facerent cū Belisarius maxime hortabatur, tū & urbis Romæ antistes. Itaq; ex Mediolano urbe inter Ligures sita, oriundū Fidelijū quempia, qui Atalarico

rico quondam quæstoris loco affederat, ad Belisarium præfectum cum his mandatis mox legant, ut Romam uocatus cōtenderet, uenienti sibi polliciti ciuitatem se dedituros: Tum ille uia latina exercitum duxit, appia ad læuam dimissa, quam Appius Romanorum tunc censor noningentis prius iam annis construxerat, ex seq; illi indiderat nomen. Appiæ uia longitudinē, quinque dierum spatium emetiri expeditus uir aliquis poterit: ab urbe Roma hæc Capuam pertinet, sed ea latitudine patet, ut plaustra duo ex aduerso inuicē occurrentia, libere hæc queant peruadere: & sanē hæc est præter cæteras omnes, uia quidem spectatu dignissima. Appius siquidem ex alia & longinqua tunc regione, ut reor, excisos lapides, & hos quidem siliceos ac suapte natura durissimos, in hanc uiam uehendos curauit, quos complanatos & leues postea redditos, quadratosq; circuncidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil uel rei alterius interferendo. Sunt autem ita connexi, & inter se tam ualide condensati, ut speciem præ se ferant uisentibus, non compositos esse, sed natura sic editos, & quamuis diuturno hi tempore atterantur, plaustris que frequentibus & quibusuis animantibus continenter peruij sint, suo tamē ex nexu, ne parumper quidem discedunt, uel comminuti franguntur, nec sui quicquam amittunt nitoris. Gothi autem in urbe custodes relictī, ubi hostes appropinquare certiores sunt facti, & quid sibi uellent Romani iam presentissent, urbi imprimis admodum indolescere, & his qui in se hostiliter aduentarent cum obuiam ire præ paucitate nil possent, fluctuari animo in ambiguoq; uersari: Romanis deinde his permittentibus ut urbe excederent, Rauennam uno agmine omnes se contulere, Leudere præfecto relicto, qui præsentis, ut reor, fortunę pudore affectus, in urbe permansit. Contigit autem ut die una eodemq; tempore, & Belisarius cum Imperatoris exercitu per portam quam Asinariam dicūt, urbem iniret, & per Flaminiam Gothi excederent: unde urbs Roma à Gothis tum primum capta, annum post sexagesimum, Iustiniani uero undecimum recuperata est. Belisarius igitur Leudere Gothorum præfecto portarumq; clauibus Imperatori Byzantium missis, sarcinendis mœnibus plerisq; in locis collapsis incubuit, prominentioraq; propugnacula fecit, & læuo ex latere muri structuram aliam quandam ædificauit: & ea de causa, ne ea è regione dum in hostem sui præliarentur ab his qui ad sinistram mœnia oppugnarent, sautiari tam facile possent, fossam circa muros profundiore perduxit. Romani uero ut præfecti prudentiam, ita & præcipuam eius quam præ se utique in extruendis propugnaculis tolerat, mirum in modum laudare, id que denique obstupescere, si obsidionem Belisarius uerebatur, urbem cur sibi ineundam duxisset, & quo nam pacto in comæatus penuria, quandoquidem non maritima hæc ciuitas esset, obsidionem laturus is imposterus esset, in tam uasto præsertim mœnium ambitu, & in urbe in campo tam expedito & plano sita, & quæ ho-

stium

stium tam facile pateret insultibus. Hæc ubi primum Belisarius intellexit, ad tolerandam obsidionem necessaria præparare, & omnia ita satagere, ut uel ex Sicilia nauibus ad se deportari frumentum curaret, idem in publica afferuaret depositum horrea, Romanos omnes etsi rem ægre ferentes enixius cogere, ut ex agris necessaria in urbem inferrent. Pizas interea Gothus uir quidam, ex Samnio ueniens, sese & Gothos qui eam secum incolerent regionem, & maritimarum ex Samnio partem terrarum dimidiam ad usque flumem incolerent, se prosequente, uel imperatori quoquam pacto obsecuturos, non paruam ei Belisarius militum manum ductandam tradit, qui cum eo unam eius regionis loca seruaret & tuerent. Post Gothos & Calabri, Apulicis deinceps, non presentibus eorum in agris Gothis, sponte ad Belisarium concesserunt, hos statim secuti qui urbes maritimas quæue mediterraneas nonnullas inhabitabant: Inter cætera oppida & Beneuentum ad Romanos defecit, quod Maleuentum quondam præsci dixere. id namque oppidum Dalmatiæ ex aduerso oppositum est, in continentis situm, in quod spiritus uiolentior quidam & acerbissimus ingruere consuevit, qui utique ubi flare occiperit, nullo sis pacto qui eam iter faciat inuenturus, sed domi se continent omnes: nam uenti huius ea est uiolentia, ut uel equitem cum equo simul arreptum sublimem mox deferat, diuque per ærem circumactum, & quocumque tulerit casus proiectum interimat: unde & Maleuentum contra Dalmatiam ut diximus & in ædito positum, eo ex uento toleratu difficili fortitum est nomen: Urbem hanc cum Diomedes quondam post Ilium captum ex Argis eiectus diripuisset, suis in ea dentes reliquit Calydonensis, quos Meleager uenationis præmia tunc forte acceperat: & sanè hi dentes uel ad nostra hæc tempora manent, res proculdubio spectatu dignissima, quippe qui lunarem in speciem pedum trium pentimetrum habeant. hic præterea ferunt Diomedem, Æneam Anchisæ uenientem ex Ilio conuenisse, dedisseque illi ex responso Mineruæ simulachrum, quod ipse quondam Ulyssæ iuuante à Troia sustulerat, cum explorandi gratia eo prius se contulissent, quam à Græcis Ilium caperetur. Addunt insuper huic ægro tanti, sciscitantisque de morbi euentu, prædixisse oraculum, non antea se ex morbo conualiturum, quam uiro Troiano simulachrum id tradidisset: Romani tamen ubi nam illud terrarum nunc sit, haud quaquam scire affirmant, imaginem uero lapide insculptam ostendunt, quæ uel ad hanc usque ætatem in Fortunæ fano, ante Mineruæ æneam statuam exposita est, ad eam templi partem locatam quæ uergit in orientem. Imago autem illa in lapide sculpta, præliantis ad instar esse apparet, uibrantisque ut in acie hastam, uestem hæc habet oblongam, faciem uero Mineruæ simulachri non Græcis simillimam, sed Ægyptiis potius, qualia illi plerumque factitabant. Byzantij uero Constantinum tradunt Imperatorem, in eo foro, quod utique suum fortitum est nomen, hanc statuam in defossam terram deposuisse, Sed de his hæcenus. Belisarius itaque

Italiam

Italiam omnem quæ intra sinum Ionicum est, ad usque Romam & Samnium, in potestate redegit. Extra hunc sinum ad Liburniam usque, ut antea diximus, Constantianus uniuersa tenebat. Sed priusquam historiam prosequar, non nullorum locorum tractus explicaturus nunc sum. Adriaticum pelagus, à continenti quamprocul Ionicum sinum exæstuans facit, haud tamen ut in alijs locis, ubi desinetis maris in terram utrinque transcensus Isthmum reddit. Sinus qui Chryseus dicitur in Lecheum desinens, ubi & Corinthus ciuitas est, quadraginta ad summum stadiorum spatio Isthmum qui eodem est peragit. Hellepontis præterea sinus, quem Melana uocant, non longiore ab huius est intervallo, Cheronesi terram in Isthmum cogit: à Rauenna autem urbe ubi Ionicus desinit sinus, ad mare usque Tyrrhenum, haud minus dierum octo, expedito est uiro iter emetiendum: cuius rei hæc causa est, quod maris exæstuans fluxus progrediendo continentis ad dexteram affatim semper & diu defert. Intra hunc Ionicum sinum, imprimis Hydruntis oppidum est: huic uero à dextra Calabri, Apuli Samnitesque sunt, & his quidem finitimi subsequuntur Picentes, qui ad Rauennam usque ea incolunt loca: ad læuam deinde in partem & Calabri, Brutijque præterea, Lucanicis habitant, post hos Campani Terracenam usque pertingunt, quos statim Romanorum termini subeunt: hæc nationes utriusque maris littora tenent, & quæ ea è regione sunt mediterranea omnia, & in his quidem regio est quæ magna quondam Græcia dicebatur. In Brutis sunt & Locrenses qui ad Zephyrum uergunt, & Crotoniata: Thuriisque, ultra hunc sinum Græci habitabant, Epirotæ dicti usque ad Epidamnium oppidum, quod utique maritimum est, & incolitur: huic proximus Prealis locus, post hunc sub Hesperia regno Dalmata, deinceps Liburnia Histriaque, & Venetorum sunt loca, & Rauennam usque pertingunt, maritimisque omnes ea habitant è regione: supra hos Sichi sunt & Sueui, haud tamen Francorum sub ditione, alij præterea qui mediterranea tenent. Carij deinde Muricisque, his uero ad dexteram Dacæ Pannonisque incolunt: quibus ad aliorum locorum possessionem Singidones Sermisque accedunt, & usque ad Histrum fluuium eorum propagatur imperium. His nationibus Gothi qui extra Ionicum sinum erant, in huius belli principio imperitabant. Supra Rauennam autem urbem, ad Padi fluminis læuam Ligures habitant: iuxta hos qui ad Boream uergunt Albani, in terra omnium fecundissima, Languilla nominata incolunt loca, supra hos Francorum ditionis sunt gentes. In occidentem uero quæ spectant, Galli tenent, post hos & Hispani, ad Padi autem fluminis dexteram Æmylia est, & Thuscorum gens omnis, ad Romanorum confinia pertinens. Sed de his hæcenus. Belisarius autem ambitum ad Tyberim usque muri complexus, omnem comunit, & ubi cuncta illi egregie disposita sunt, uim scutorum magnam hastatorumque in unum contractam, Zartire & Chorsomano, Ethmanoque Massagetis ducibus datis, abire in Thusciam iussit, ea ut loca in

d potestate

potestatem redigerent, Bessasque imperauit Narniam præoccuparet munitissimam in Thuscis urbem. Bessas hic Gothus genere fuerat, & eorum ex numero qui ex Thracia uenerant, è qua & Theodericus rex mouēs, quum Gothos in Italiā traduxisset, haudquaquam se illi permisit. Erat is sanè uir acer quidem & belli peritus, præfectusque optimus, & de se peridoneus ad res probe gerendas. Is itaque uel inuitis Narniæ accolis, potitus oppido est: haud secus & Constantinus Spoletū Perusiamque & alia his circumiecta oppidula nullo negotio cepit: nam uolentes in oppida hūc exceperāt Thusci. Præsidio itaque Spoletū imposito, ipse cum cæteris copijs in prima Thuscorū urbe diu quietam habuit stationē. Hæc ubi Vittiges Gothorū princeps accepit, Vnilam & Pissam præfectos cum exercitu aduersus hos ualido misit, quibus obuiam Constantinus à Perusia non longe profectus cum his manus conferuit, superantibusque multitudine barbaris, æquo Marte tum primum pugnatum: postea uero Romani uirtute ac uiribus superiores effecti, hostes extemplo in fugam auertūt, fugientesque & incompósitos ad internecionē ferē omnes obtruncant, uiuosque in potestatem redactos hostium duces, ad Belisarium mittit. His Vittiges rebus acceptis haudquaquam Rauennę quiescendū diutius duxit. Marchias uero præfectus & qui secum milites erant, quum nondū ex Gallijs rediissent, Vittigis morabatur profectioem. Ad id accedebat quod Asinarius Vligisilaumque præfectos cum maximis copijs in Dalmatiā miserat, ut in Gothorum hanc potestatem redigeret, & his imperarat ut ex locis Suauiæ prouincię circumiectis, barbarorū in societatem ascito exercitu, rectā se in Dalmatiam & Salonas conferrent: cum his præterea classem longarum nauium misit, ut terra marique Salonas undique obsiderent. Ipse uero cum uniuerso exercitu aduersus Belisarium urbemque Romā ire mox pergit, equitum peditumque ad centum & quinquaginta milia ductans, quorū pars maxima armis munita, uel equos ipsos armatos habebat. Asinarius itaque ubi Suauiā uenit, barbarorum contraxit exercitum. Vligisilaus uero solus in Liburniam Gothos ductabat, qui ubi cum Romanis apud Sardonem, id loco nomen, acie conflixisset, uicti bello ad Burnum urbem se receperunt, in eaque eorum præfectus collegæ opperiebatur aduentum. Constantinus interea de Asinarij apparatu certior factus, Salonis timēs, milites omnes qui circumquaque præsidia retinebant, ad se euocatos comonefecit, suis ut quisque circumduceret præsidijs fossam, ipse uero ad ferendam obsidionē se præparabat. Asinarius igitur ingenti ex barbaris contracto exercitu, Burnorum ad urbē peruenit. Indeque cū Vligisilao & Gothicis copijs iunctis, Salonas petit, ibique circa muros castris uallo munitis, militibusque utrinque in naues impositis, moeniū partem in mare uersam capere asseruabant, quum terra marique Salonas acrius obsiderēt. Sed Romani in hostium naues de repente inuecti, hos in fugam auertunt, & earū nō paucas cum hominibus ipsis demergunt, nonnullas uero

cum

cum milite capiūt, haud tamen ex ea iactura obsidionem soluere Gothi, sed hos enixius coercere. Vittiges interea ex urbe Roma ad se uenientibus incolis certior fit, maximas esse Belisarij copias, unde magis ac magis hunc pcenitere sui ab urbe discessus: itaque nec temperare sibi de cætero poterat, sed iracundia raptus ac furens in hostem ibat. Quumque in ipso itinere ex sacerdotibus quempiam obuium habuisset, sciscitatū hunc tradunt, num Romæ Belisarius esset: perinde ueritus haudquaquam se posse hūc Romæ deprehendere, uel non eò statim se peruenturum quò is fugā cepisset: illumque respondiisse, nil curæ sibi eam rem fore debere: & ad hæc adiecisse identidem affirmādo, nunquam prærepturū Belisarium fugā, sed adhuc in urbe manere. Tum Vittigem ferunt rursum ipsum id rogitalse & uehemētius, ut maxime cupidum urbem prius inuisere, quam Belisarius inde quoquam pacto euaderet. Belisarius itaque ubi primum Gothos accepit uniuersis in se uiribus aduentare, aliquandiu fluctuatus animo est: non enim qui circa Constantianū & Bessam milites erant, ab se ut tam procul abessent, placebat, tametsi paruæ hæc copia essent, & in Thuscis relinqui præsidia inutile fore putaret, ne forte Gothi promunitionibus habituri aduersus Romanos hæc essent. Quum itaque diu hæc animo agitasset, Cōstantiano ac Bessæ per literas imperat, ut in admodum necessarijs Thuscis locis tantum relinquerent militū, quantum ad eorum custodiam sufficere ducerent: ipsi uero cum cæteris copijs confestim ad se conuolarent. Constantianus itaque præfecti imperio paruit. Perusiæ namque Spoletique ualidis relictis præsidijs, cum cæteris omnibus Romam contendit. Bessas uero dum in Narniam rem lentius gerit, eā contigit iter habentibus Gothicis, ut suburbana tūc loca plena hostiū essent, & hi quidem præcursores subsequenti exercitus erant: quibus cum Bessas ubi prælium comisisset, partim in fugam agit, partim obtruncat. Denique quum ab ingruente iam multitudine uim pateretur, se mox in Narniam recepit, ibique relictis ad custodiā loci militibus, Romam ut imperatum per Belisarium fuerat, celerius uenit, hostium aduentus certissimus nuntius. Romana ab urbe Narnia trecētis & quinquaginta stadijs abest. Vittiges uero Perusiā Spoletumque ut pertentaret, haudquaquam fore tunc necessarium duxit, ea duntaxat ductus cupiditate, ut Belisarium nondum fugā ereptū intra urbē deprehenderet: haud secus & Narniam quū teneri ab hostibus didicisset, nihil in eam conari tunc placuit, præsertim quum aditu difficilē fore locum uideret, & suapte natura præruptum: est namque id oppidum in ædito sitū, ad cuius radices Nar fluius defluit, qui & urbi de se indidit nomen, ad quam ascensus duo deducūt, alter in orientē solē diuergens, in occiduum alter, & is quidem difficiles quasdam rescisso ex lapide angustias habet, ille uero nō nisi pōte aditur, qui flumen supernè dum integit, transitū præbet: hunc pontē Augustus Cæsar superioribus annis construxerat, magni momenti spectaculū. Nam fornicū is ceterorū quos unquam

d 2 nos

nos uidimus celsissimus est. Vittiges igitur circa Narniã quã nihil morã traxisset, inde confestim euadens per Sabinensem agrũ iter quã faceret, Romã contēdit. Vbi uero quamproxime urbẽ accessit, unde stadijs ad summũ decẽ & quatuor aberat, ad pontem ea è regione fluminis uenit, in quo Belisarius pauloante turrim extruxerat, & portis imposuerat fores, ualidiusq; om̃ibus obfirmatis, militũ demum præsidio cõmuniuit, nõ quia eã duntaxat poterãt hostes Tyberim pertransire, quandoquidẽ eodem in flumine & pontes alijs essent, & ad transitũ naues: sed ut hostiũ iter morando, tamdiu eorũ retunderet impetũ, quoad expectatas ab imperatore alias susciperet copias, & necessaria ex agris Romani in urbẽ inueherẽt: barbaricq; ipsi si eã transitũ pertentarent, mox inde repulsi, quã alium nullũ haberent in proximo pontẽ, tẽporis plurimũ tererent, uel si forte naues cõtrahere in fluuiũ mallẽt, absumpturi dies nõ paucos essent. Quã omnia Belisarius sic euentura animo prælagiebat. Ea igitur die Gothi è regione pontis stationibus positis, dum dubij hærentesq; essent, utrum in alterũ diem oppugnanda turris his esset, è Romanorũ exercitu transfugã duo & uiginti ultro ad eos pertransiunt: barbari tamen natione omnes, & ex equitũ turma cui Innocentius præerat, hi tunc animos facere Gothis, & ad audendũ erigere. Belisariũ uero cogitatio subiit circa Tyberim castra locare, transitu ut acrius prohiberet ex ea propinquitate hostes, hisq; suorũ fiduciam & animi magnitudinẽ ostentaret. Sed milites omnes, ut diximus, quibus pontis fuerat custodia demandata, Gothorũ exterriti multitudine, & mirum in modũ periculi magnitudinẽ ueriti, noctu relicto põtis præsidio, fugã capessunt: & quum sibi ineundã urbem minus censerent, formidine perciti, ne deserti præsidij luerent pœnas, siue cõmilitonum uerecundia ducti, in Campaniã secesserunt. Gothi deinde insequentĩ mox die paruo molimine refractis iam foribus extructã in ponte turris, nemine obistente eã pertransiunt. Belisarius interea, ut prorsus ignarus quã in pontis præsidio contigissent, equitibus mille in hostẽ eductis, pontẽ petebat, locum contemplaturus, ubi castra commodius collocaret: eò demum ubi est in proximo uentũ, ex insperato in hostes Romani incidũt flumen pertransiunt, & cum nonnullis eorum uel inuiti conferunt manus: sed ex equis utrinq; bellatũ. Tunc Belisarius, & si cautior semper antehac fuerat, haudquaquam præfecti officio obseruato, inter primos, & in militis morem præliabatur, per eumq; minime stetit, quin res Romana in maximũ ueniret discrimen, quandoquidẽ totius belli momentũ in præfecto consisteret: sed equo forte tũc uehebatur, qui ut in bello exercitus semper antehac fuerat, ita & se & insidentẽ ab hoste tueri securũq; reddere percallebat. Is uero equus & si corpore toto subrutulus esset, à capite tamen summo ad nares nimio erat cãdore insignis. Et forte sic accidit ut Gothorum pars maxima sagittis idcirco solũ Belisariũ ac iaculis peteret, quia perfugã illi qui ad se pauloante transierant, Belisario

inter

inter primos præliante cõspecto, & satis gnari si is cecidisset, cum eo simul & res Romanas casuras, uoce ingenti Gothos identidẽ hortabãtur, in ualam, id est subrutili coloris equũ ut iacula iacerẽt. Vnde ad uniuersum Gothorũ exercitũ & si uox ea perlata est, ut in magno tamen belli tumultu non omnes hunc conquirebant, nec plane intelligebant aperte sibi denunciari, ut impetũ in Belisariũ facerent: existimantes deinde nõ frustra id dictum omnem exercitum peruasisse, om̃issis iam cãteris, in Belisariũ hi tela cõijcere, & hũc acrius insectari: iam em̃ præ gloriã studio, qui uirtutis & roboris sibi quippiã uendicarent, appropinquando quamproxime contingere hunc nitebantur, lanceis ensibusq; ut ira præferuidi laceßebant. Belisarius uero sese in hostẽ uertendo, quos obuios habet obrũcat. Sed in eo discrimine usui præcipue fuit, armigerorũ illius & satellitũ opera ingēsq; charitas. Siquidẽ Belisariũ om̃es circumeundo tutandoq; tantũ de se uirtutis specimen edidit, quantũ ne ab ullo unquam mortaliũ ad hanc usq; diem crediderim fuisse uspiam editum: quippe qui præfecto eiusq; equo prælatis strenue clypeis, conuolantiũ undiq; sagittarũ uim omnẽ excipiebant, & superuenientes magno agmine hostes, umbone procul ab se repellebãt. Sic om̃is illa hostilis impressio in unius hominis corpus intẽta, prælio rem decernebat. Hoc in certamine Gothis nõ minus quã homines mille, & hi quidẽ fortissimi cecidere, qui in prima congressione certauerant: ex Belisarij uero familia permulti quidem & præstantes bello desiderati, quos inter & armiger Maxentius cecidit, qui egregia in hostes præ se opera tulit. Belisario autem prosperior quãdã hac die fors obtigit, ut nec uulnere sit ullo affectus, nec aliqua in parte offensus, quum circa ipsum & solum id gestum sit bellũ: sed uirtute sua Romani hostes fuderũt, & fugientẽ effusius barbarorũ infinitam iam multitudinẽ, usq; ad castra sunt insequuti: quos inde Gothorũ mox pedites, uiribus ut integri & præualidi iuuenes impetu factõ, facile repulerunt: & adiuuantibus deinde equitibus effuse Romani in fugã uersi tamdiu prouere, quoad euadentes in proximum collem consisterent, quos postea barbarorũ equites idẽ adepti equestre prælium integrant: sed persequentibus Gothis & in terga hærentibus, circa Salariam portã ad urbis mœnia compulsi nostri perueniunt. Romani uero qui muri custodiã præerãt, ueriti ne cum suis unã & hostes inuecti intra urbem reciperentur, portã aperire fugientibus nolũt, uel Belisario ipso iubente identidem aperiri & minaciter inclamante: nõ enim è turribus despiciendo internosse hominẽ poterant, ut cui facies prorsus & caput cruore & puluere congeretur. Ad hoc accedebat, quod in ea militũ densitate spectari quippiã pro certo non poterat. Erat quippe iam serũ diei, & sol in occasum uergebat. Romani præterea ne uiuere quidẽ præfectum rebantur. Siquidem qui primi à fuga sese in urbem receperant, occubuisse iam Belisariũ egregie inter primos pugnantem renuntiarant. Gothorum itaq; agmen, confluyente barbarorum

d 3 ad opem

ad opem ferendam iam multitudine, ardore simul ingenti & ira delatum, fossam celerius pertransire, & hostes inuadere animo agitarat. Romani uero sub murum & fossæ citeriorem in partem quum omnes simul iam conuenissent, globo inuicem facto, in unum coire, seque ab hoste utcunque licebat tueri. Sed qui intra mœnia erant, ut militiæ prorsus ignari, imparati omnino quum essent, sibi que simul & ciuitati timerent, suis opitulari uel in tanto discrimine constituti nil poterant. Tum uero Belisarium cogitatio subiit, & audax ut in tanto periculo facinus, quo ferme salua ex insperato est Romana res facta: iussis nanque qui circa se erant, ut agmine uno eruptionem mox facerent, hostes derepente inuadit. At barbari & in tenebris confligendo, & alios instando ut incompositi dispersique erant. Vbi per hos in se impetum fieri spem præter uiderunt, qui pauloante fugissent, suspicati alias ex urbe copias his opitulatum uenisse, ingenti formidine capti, effuso omnes mox cursu fugam capessunt: quos Belisarius non magno spatio insectatus, confestim se ad mœnia recipit. Hoc demum pacto Romani fidentiores iam redditi, Belisarium ipsum & milites in urbem recipiunt, eò discriminis ut præfectus ipse, ita & Romanæ res uenerant: prælium id oriente sole inceptum, in noctem productum dimittitur. In hac pugna inter Romanos egregie se Belisarius gessit. Ex Gothis uero Visandrus quidam, qui utique quum circa Belisarium acerrime bellaretur, & sibi priores eius prælii partes forte tum obtigissent, haud prius nauiter facere destitit, quam tribus ac decem uulneribus corpore toto exceptis ut moribundus procumberet. Vnde quum uisus esset iam interisse, neglectus à socijs, & his quidem uictoribus, cum mortuis cæteris proiectus iacebat. Post tertium diem quum iuxta muros urbis castra barbari posuissent, quosdam qui suos mortuos sepelirent miserunt, legitimæque his & pia pro eorum consuetudine funera procurarent. Dum itaque mortuorum corpora isti perquirunt, Visandrum adhuc spirantem inueniunt: quem quum ex socijs quispiam compellasset, respondisse sat constat, & simul iussisse aquam sibi in potum deferri, in osque infundi, ut licuit inuuisse: qua ex potione refectum, & in se redcūtem, commilitones elatum in castra protinus retulisse, & quum diu superuixisset, maximam apud Gothos famam sibi & gloriam comparasse. Belisarius itaque ubi se tandem cum suis in tutum recepit, militibus Romanoque populo ferè uniuerso in muros contractis, ignes per multos incendere, & per totam noctem ut in peruigilio essent iniunxit: mœnia deinde circumeundo, & ex ordine cæteris procuratis, singulis portis è primoribus quempiam præficit. Inter hæc Bessas qui Prænestinam portam custodiendam acceperat, ad Belisarium misit, qui nunciaret teneri ab hostibus urbem, per portam aliam introgressis, quæ supra Tyberim est, & sancti Pancratij dicitur. Hæc ferme quum audissent, qui circa Belisarium erant, hunc statim monere hortarique per aliam & diuersissimam portam fuga sibi salutem

ut peteret.

ut peteret. Tum ille nec ad ea quidem pauescere, nec prorsus esse quæ dicerent, sedulo confirmare. Sed alioquin equites quosdam supra Tyberim fluuium destinat, qui ea è regione omnia contemplati, nihil ibi accidisse hostile renunciant. Post hæc ad singulas portas nuncijs missis, præfectis omnibus imperat, ut ubi hostes acceperint per aliam quampiam mœnium partem iam inuasissent, eorum ut nemo uel opem alteri ferat, uel suum deserat custodia locum, sibi nanque hæc curæ fore. Quod utique idcirco agebat, ne ex falsis rumoribus rursum hi uel tumultuari inciperent, uel trepidare. Vittiges uero uel Romanis adhuc trepidantibus, ad Salariam portam satrapam è suis quempiam misit: qui ubi eò est uentum, Romanis perfidiæ primum in Gothos increpitis, prodicionem his cepit obijcere, in seipsum & patriam factam, & quod à Gothorum maximis uiribus desciscendo, ad Græculos homines qui sibi esse præsidio nequeant, demum se contulissent, præsertim quum è Græcia antehac neminem uiderint in Italiam aduentasse, præter Tragædos & Mimos, & nauticos quosdam prædones. Hæc & huiusmodi alia pleraque in Romanos is iactitando, quum nemo sibi responsum dedisset, ad Gothos se & Vittigem ducem recepit. Belisarius uero Romanis risum de se, & hunc quidem immodicum præbuit, quod quum hostes ipse uix effugisset, ad bene sperandum alios hortaretur, & Gothorum contemptum, ac propalam affirmaret, barbaros se prorsus debellaturum: quemadmodum uero id se facturum confideret, suo loco dicetur. Sed quum ad multum iam noctis res processissent, nec cibi adhuc aliquid Belisarius accepisset, ut maximis curis implicitus, eius ut coniunx, ita & familiares qui forte tunc aderant, uix paululum ut panis gustaret, compellunt. Postero autem die, Gothi quidem & si uim minime possent, obsidendo tamen pro eius magnitudine urbem, paruo negotio se capturos sperare. Romani uero sua satagere qui hanc tuebantur, & hunc in modum disponere per muros custodes. Habet autem circumiectus urbi murus portas decem & quatuor, portulasque alias quasdam: unde & Gothi quum minime possent cum uniuerso exercitu longiorem mœnium ambitum circumplecti, senis positis castris, portarum intercapedines infestabant. Inter portam nanque Flammineam & Prænestinam cis Tyberim castra una locauerant. Sed ueriti ne Miluium pontem hostes interrumpendo, imperuia sibi omnia facerent, quæ ultra fluuium sunt, & ad mare pertingunt, & ita ut ea è regione Romani ipsi nil prorsus possent malorum sentire, ex diutina prodeuntium obsidione, septima extra fluuium castra & Neronianis incampis fixere, ita ut castris omnibus esset pons intermedius: unde peractum ut & portæ aliæ duæ infestæ ab hoste essent, Aurelia scilicet quæ sancti Petri, ut ei templo propinquior nuncupatur, & altera quæ trans flumen est sita. Sic factum ut exercitibus Gothi quum dimidiam muri partem circumdedissent, quandoquidem non omnino flumine arcebantur, unde quaque

d 4 muros

muros quum libuisset oppugnando excurrerent. Nunc uero quemadmodum ex utraq; fluminis parte ciuitatis muros Romani extruxerint, explicabo. Tyberis quondam præterfluens, magno spatio mœnia hæc abluendo deferebat: huius è regione locus in quo urbis fundata sunt mœnia, subterlabētis fluminis aliquanto supereminet undas, sed aliàs planus & facile peruius est: huic ex aduerso & ad alteram fluminis partem imminet Ianiculi collis: ad cuius radices & ipso in Tyberi ciuitatis molæ omnes constructæ antiquitus fuerant, quia in angustum ibi primo aquarum ingens uis cogitur, & per canalem deinde in præceps deducta, ut in decliui uiolentissimo cursu defertur. Eius rei opportunitate Romani ueteres illi ipsum hunc collem, & ea è regione fluminis ripam muris cinxere, ne hostes uel molas disturbare licentius possent, uel flumen pertranseundo facile alteris muris insidiari, Tyberisq; ponte constrato uisi sunt murum in Ianiculum pertinentem iunxisse, ac frequentibus in ædificatis in partem alteram ædificijs, per mediam urbem ut flumen deflueret effecere. Gothi autem altioribus fossis, castris omnibus cõmunitis, & effossa inde humo, in interiorem castrorum uallum transuecta, hoc ipsoq; in altitudinem magnam extructo, & acutissimis desuper præustisq; sudibus & affatim defixis, ualidissime castra communiunt. Castris deinde Neronianis in campis munitis, Martiam quendam Gothum præficiunt, qui suis cum copijs ex Gallia uenerat. Cæteris uero sic Vittiges præerat, ut singulos singulis castris præfecerit. Gothi itaque hoc pacto dispositis rebus, ædificia omnia quibus aqua in urbem deuehebatur, mox interfecidit, ne prorsus inuecta hostibus sui copiam faceret. Romæ uero aquæductus decem & quatuor numero sunt, cocto ex latere per priscos homines illos ædificati ea latitudine ac simul profunditate, ut equester uir aliquis ipso cum equo per eos superne euadere liberius queat. Belisarius interim quæ ad urbis custodiã facerent, præparare moliricq; omnia. Pincianã is ferme & proximã huic ad dexteram Salariã portam tenebat, ut suspectiores & necessarias: ea namq; è regione oppugnari facile poterat murus, & Romanis inde in hostes exitus erat, Prænestinã Bessæ tradiderat custodiendã, Flammineæ Constantianũ præfecerat, quã tamen prius impositis foribus, & ingentiũ lapidũ mole in ædificata, ita obstruxerat, ut uix ullo molimine aperiri per quempia possent: ueritus maxime ex tam propinquis hostiũ castris, ne eã insidiæ fierent: cæteras portas peditum ducibus custodiendas permisit. Cæterũ aquæductus hic fuerat longiore ad securitatẽ ædificio undiq; circũplexus, ne quid forte extrinsecus mali hæc quispiã moliret. Sed postq; ut diximus, per hostes fuere aquæductus hi interrupti, neq; ex his defluens aqua molas de cætero exerceret, nec iumeta quidẽ adessent, quæ ad operandũ has circũageret, quouis edulij genere, ut in arcta obsidione Romani priuant (uix em̄ per necessarios alere cũ cura hi poterant equos) Belisarius tamẽ ut erat uir prudentiẽ singularis, id ea in necessitate excogitauit remedium.

diũ. Sub ponte ipso, cuius nuper meminimus, pertinente ad Ianiculi muros, funes ex utraq; fluminis ripa, ualide distetos ac deligatos trãsmisit. His lembos binos pari magnitudine neccit cõstringitq;, bipedali distantes abinuiçẽ spatio, quo maxime aquarum defluxus per pontis fornicẽ præceps descendit, uastosq; & molares lapides in alterum lembum imponens, media ipsa inter capedine machinã inde suspendit, qua molæ uoluuntur. Ex interuallo deinceps & eundem in modum machinas alias, alias itẽ atq; alias in flumine fabricat, quæ statim omnes subterlabentis aquæ impetu motæ, & in seipsas identidẽ reuolutæ, suo ex motu sic molas inuicẽ concitabant, ut ciuitati necessaria cõmolerent: qua re hostes per transfugas cognita, machinas illas hac arte demoliunt. Magnos arborum stipites, Romanorumq; corpora recens intersectorũ in flumen coniecta detrudunt, quorum pleraq; secundo & uiolento aquarum defluxu, in scaphas molarum delata, machinas dissoluebant. Hæc Belisarius ubi per hostes fieri cognouit, aduersus ea, arte alia quadam & astu contendens, ferreas à ponte catenas suspendit, ita ut ex transuerso in alteram Tyberis ripam pertingerent: in quas quũ inciderent omnia quæ flumen deferet, adaggerata detinebantur, ne ultra dilaberentur, eaq; postmodum ad se contrahentes, quibus id datum erat negocium, in terram mox deferebant. Sed id Belisarius non tam machinarum ad incommodum euitandum, quas in Tyberim excogitãdo cõstruxerat factitabat, quàm quia plurimum uerebatur, & in suspicionem iam uenerat, ne multis à cratibus intra pontem hostes, & in mediam inde urbẽ clam peruenirent. Sic demum barbari haud quaquam sibi hac uia succedentibus rebus, à cœptis conatibus destiterunt. Romani deinde & si his ad molendum machinis uterentur, à balneis tamen omnino ob aquæ carentiam arcebantur, quæ in potum alioquin affatim his erat: nam & qui procul à flumine habitarent, aquari ex puteis poterant. In cloacis uero quæ urbis purgamenta ducunt & eluunt sordes, nil prorsus ad securitatem moliri hi cogebantur, quum omnes in Tyberim exitum habeant, nec quoquam pacto hac poterant uia insidiæ in urbẽ parari. Dum hæc interea agerent, res memoratu digna in Samnio contigit. Samnites pueri nonnulli quũ pecus pastũ educerent, per lufum, ut assolent, duos inter se deligunt corporis habituine præstantiores ac specie, quorũ alterũ Belisarium uocitant, Vittigẽ alterũ, & hos colluctari inuicẽ iubet. In ea colluctatione qui Vittigis fuerat, nomen fortitus, in terrã uictus prolabitur: hunc statim puerilis illa & incõsideratior turba, illudẽdo simul & increpãdo in proximã arborẽ suspenderit. Lupo deinde interueniẽte conspecto, exterriti omnes fugã capeffunt: qui uero suspensus pendeat, à cæteris destitutus in eo cruciatu interiit. Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere: sed ex his quæ acciderant coniectando asseuerare, uictorem omnino Belisarium fore. Erat tunc ferme in urbe præ diuturno iam ocio, belli insolens multitudo, atq; adeo

atq; adeo prodeūtib; ex bello malis nil penitus assueta, unde quum corpus nec curare balneis posset, nec sordes abstergere, ad hęc necessariatū rerum inopia premeretur, & acrius cogere infomnes ducere noctes, mœnia custodiendo, ut in peruigilio sit, & in suspicionem uenisset haud lōge post urbem in hostium ditionem uenturam, ac barbaros prospētare agros ceteraq; omnia libere populantes, mœrore immodico affici, agreq; ferre, quod qui nil deliquissent, obsidione tunc premerent, & in tantam periculi magnitudinem peruenissent. Vnde agmine factō Belisarium aperte increpitare, quod quum ab imperatore nil uirium quod satis esset acceperit, ausus sit in Gothos exercitum ducere: eadem hęc & Senatorij ordinis uiri clam exprobrare. Quibus rebus Vittiges ex perfugis cognitis, ut hos acrius territaret, & res Romanas in maiorem hoc pacto tumultum casuras ratus, ad Belisarium oratores & inter ceteros Sallem nomine quempiā mittit, qui ubi in praefecti conspectū uenire, astantibus Romanorum senatus & exercituum ducibus, huiusmodi uerba fecere. Fuere quondam rerum nomina quamoptime dispartita mortalius, ex hisce nimirum nominibus à fortitudine fecernitur audacia, quorum alterum cuiuscunq; accesserit, dedecus ac discrimen inducit, alterū uirtutis opinionem: istorum utrum in nos te inuexerit, & quale nam sit tute significes uelim. Quod si uiribus tuis confusus aduersus Gothos ductaris exercitū, quum è muris hostium spectare copias queas, ad bellum instructas, & tibi quidem quum uoles nauiter facere quamprimum licebit. Sin uero audacia fretus nos inuasisti, eorū profecto te mox pœnitebit quæ temere ac frustra occiperis: nam in medijs iam certaminibus pœnitere cœptorum consueuere, qui inconsideratius res ipsas aggrediuntur. Agedum, Romanis istis haudquaquam de cetero miserā protrahe, quos Theodericus Gothorum rex per delicias, & ut libere uiuerent, educauit, nec ei uelis obsistere qui in Gothos ac Italos dominatur. Quo enim pacto nō absurdum id fuerit, ut ipse qui ita coërcitus sis, ut hostes tantopere extimescas, Romæ sedeas: qui uero huius sit imperator ac dominus, in castris nunc degat, & suæ ditionis ut homines bellicis afficiat malis. Nos uero ut tibi ita & tuis nunc sumus liberā abeundi potestatem facturi, uestraq; omnia possidendi: his nanq; uelle, qui ad pœnitentiā & famam redire cupiunt mentē, hostiliter insultare, nec sanctū equidem duxerim, nec humanitatis officio dignū. Vos uero Romanos rogaturus ac lubēs hęc sum. Quid nā causę habuistis ut criminis Gothos insimulare possitis, & nos simul ac uos prodideritis, quibus ad id tēpus benignitas nostra tam maxime usui fuit, ut & in praesentia liceat si modo libet, nostra hęc experiri subsidia. Hęc Gothi. Belisarius uero ita respōdit, Cōsultādi tēpus nō in uestra positū est potestate, nō em̄ pro hostiū uolūtate bella gerere cōsueuere mortales, sed sua qsq; lege disponit quæ optima factū illi sunt uisa. Atq; id ausim affirmare, futurū quādoq; ut uobis nulla uspiā sit ne inter senticeta qdē uestra capita

Gothorū ad
Belisarium or
ratio

Responsum
Belisarij

occulendi

occulēdi facultas, nec ullus in terris locus quō declinetis. Romam ipsi ubi accepimus, nil occupauimus alienum: uos tamen praedonum in morem quum alias hanc inuaseritis, nō uestri iuris rem captam, uel inuiti demum hoc tempore ueris ac pristinis possessoribus tradidistis. Vestrum autem si quis forte spem habet hanc urbem se posse rursū inire, longe ut reor, sententia fallit: non enim fieri id potest, uiuens hanc Belisarius urbem ut deserat. Romani uero & si prodicionis per Gothos acriter incusarentur, eorum tamen legatis contradicere nil audebant: unde his silentio supprimentibus uocem, solus Fidelius uir priscae uirtutis, Gothos protinus irridere & aspernari quæ dixerāt. Oratores deinde quum in castra se recepissent, sciscitanti Vittigi, qualis nam uir Belisarius esset, quidūc animi ad discessum haberet, responderunt, non recte Gothos sperare Belisarium se posse utcunq; perterrefacere. Hac spe destitutus Vittiges muros ut oppugnaret cōsultare enixius, machinas ad inuadenda mœnia praeparare: ligneas inde turres extruxit, quæ hostium muros æquarent, ex lapidum interuallo ueram adeptus muri dimensionem. Turribus submissæ ad basem in angulos singulos rotæ, quarū uolutione quocunq; milites uellent, facile iunctis his bobus trahentibus, circumagebant. Scalæ præterea multæ & ad pinnas usq; pertinentes, in promptu his aderant. Machinationes insuper quaternæ paratæ quas arietes dicunt, hunc in modum structas, Colūna erectæ & lignæ quatuor, pariūq; magnitudine, recta ex aduerso, solo defixæ adstant, his tigna octona & transuersa arctissime iuncta, quaterna desuper alia totidem ad bases committunt, paruiq; & quadrangularis speciem domicilij extruunt, & corijs undiq; integunt latera, ut & ductu sit leuior machina, & intrinsecus milites in tuto ita consistant, ut feriri nullo pacto ab hostibus queant, intus uero non paruum stipitem & superne suspendunt, huncq; catenis laxatum in modum uentriæ quum opus fuerit dimittunt, eius uero arietis summum & uerticem, multo ferro perinde sagittæ spiculum aliquod, uel incudis contegunt formam: hęc tamen non scutulis machina subiectis, ut nauis mouetur, sed ad infima columnarum extantium apte rotis summis, ut dictum supra, deducitur. Sed eam non minori numero homines quàm quinquaginta interiore ex parte mouent, & quō uolūt traducunt, & dum mœnibus applicant, stipitem cui plerunq; arietis ferreum præfixum est caput, arte quadam uolentes facile retrahunt, rursū que & magno cum impetu in murum incutiunt, ita ut aries crebra diuerberatione incussus, quassare in quæcunq; inciderit loca queat, & demum excindere: ex eoq; machinatio hęc cognomentum est nacta, quod stipitis huius cacumen dum prominēt, haud secus ac arietes inter se solent, dum capitū collisione decertant, illidendo & quatiēdo uniuersa disturbet. Gothi igitur lignorū arundinumq; & cæterorum eiusmodi congestis iam fascibus aggerem paratum habebāt, quo in fossas cōiecto, has solo æquarent, ut eā machinationes quas producturi

producturi mox erant inuectæ re nulla trāsitu prohiberent. Diebus deniq; uno iam de uiginti in ea barbari obsidione consumptis, Vittige duce, circa solis ortū muros oppugnaturi appropinquabāt, unde Romanos omnes, prodeuntium ea magnitudine turrium, perinde non eiusmodi antea conspicati, arietumq; & machinationum ceterarum spectaculum deterrebat. Belisarius uero instructā hostium aciem contemplatus, cum machinis tormentisq; aduentantē, in risum prorupit, & quiescere milites iussit, nec manibus prius aliquid inceptare, quā ipse signū dedisset. Romani tamen cum irrisione hūc loqui, & sibi illudere suspicati, oderāt simul, & impudētia incusabāt, agreq; ferebant quod aduentantes in se hostes haudquaq; reprimeret. Sed postq; Gothi fossæ appropinquarunt, præfectus ipse omnium primus in armatum quempiam Gothorū exercitus ducem arcum intendens, traiecit spiculo guttur. Tum ille letali accepto iam uulnere, supinus in terrā prolabitur: cuius ad casum Romanus populus omnis, uoce ingenti præ gaudio ea barbaris inclamare quæ auditu tolerari uix poterant, rem sibi imprimis contigisse feliciter rati, nec parui ad futurū certamen momēti. Immissa deinde præfectus idem in alterum hostem sagitta, eundem in modū statim occidit, ex eoq; clamor longe maior exortus, è mœnibus editur, iamq; deuictos esse hostes rebātur. Tum Belisarius signo suis repentiū dato, in aduersam hī aciem sagittas immittunt, in boues deinde ferire increpitans iubet: quibus statim uniuersis cadentibus, mouere turres de cætero nil poterant hostes, stupidi quidem & nefici prorsus, quid nam in præsentī possent discrimine machinari: qua ex re cognita Belisarij prudentia est, ut qui hostes è propinquo coërcere maluerit, barbarorum irrisa uesania, qui ad muros boues deducere se posse sperarent. Vittiges igit̃ hac arte à mœnibus propulsatus, Gothorū ibi nō parua manu dimissa, factaq; ex his ingenti phalange, ac iussis ducibus, ut nullos facerent in muros insultus, sed ordine suo manerent, & sagittas in propugnacula crebras adeo iacerent, ut Belisario nullam temporis darent remissionē, ne forte in alteram mœnium partē, in quam ipse ingētib; copijs esset insultaturus, suppetias ferret, acie instructa circa Prænestinā portā ad eam muri partem mox ducit, quam Romani Viuarium dicūt, unde & expugnari mœnia perquam facile poterant. Fuerāt autē machinationes aliæ illi lignæ turres arietesq;, scalæ præterea multæ eò delatæ. Dum hæc peraguntur, Aurelianam portam ex altera parte Gothi hoc modo inuadunt. Adriani Romanorum quondam imperatoris sepulchrum extra portam Aureliam extat, & ad lapidis iactum à mœnibus procul extructum, spectatu proculdubio dignū. Pario nanq; ex lapide ædificatum est, saxa quadrata illi inuicē nexa, alia nulla intermixta materia, & quaternis partitū pari dimensione lateribus, eam porrectis in altitudinē, ut iactus ex angulo lapis alterū ferē pertingat, altitudine tamen hæc urbis mœnia superāt. Statuæ quoq; ex eodē Pario marmore, uirorum

rorum equorumq; miro artificio factæ desuper insident. Sepulchrum id priusci homines illi, quum uelut moles & arcis in speciē urbi impositū uideretur, brachijs duobus à mœnibus ipsis ad sepulchrum id usq; porrectis inædificatisq;, complexi sic sunt, ut murorum sit perinde pars quædam effectum: apparet nanq; altissimæ id turri per simile, & ea è regione imminet portæ. Erat itaq; per opportunum & munitissimum eo in loco præsidium. Cuius custodia per Belisarium tradita, Constantiano obtigerat, cui iniunctum ut & contigui muri curam susciperet asseruandi, ut leuiori & non magni momenti custodia indigentis. Siquidem ea ex parte haudquaquā murus flumine subterlabente poterat oppugnari. Constantianus itaq; nullum eā hostes insultum facturos ratus, haud sat ualidis ibidem custodijs positus, quum per pauci sibi milites essent, maiorem eorū partem necessarijs admodū in locis distribuit: nam ad hominū summum milia quinq; imperatoris exercitus in obsidionis huius principio, ad urbem conuenerat. Vnde Constantianus quum ei nunciaretur hostes transitum per flumen tentare, muro illi diffusus qui ad fluuiū erat, cum paucis ipse & statim opitulatum contendit, maiore militum multitudine iussa portam imprimis, & in sepulchro ipso præsidium diligentius custodire. Gothi interea Aureliam portam Adrianiq; molem sine ullis machinationibus confestim inuadunt, scalas tamen ingenti copia inferentes, multitudine sagittarū immissa, facile in dubiū hostes deducere, & trepidationem inferre, atq; adeo ut paruo molimine, præ custodum paucitate, potiri se præsidio posse existimarēt. Prælati itaq; scutis Persicis nihil inferioribus, ad mœnia succedebant, & hostes frustrati quā proxime subierunt. Sub porticum nanq; ad sacram apostoli Petri pertinentē tum ædem, latitantes hī uenerāt: inde quum de improviso comparuissent, rem ita aggrediuntur, ut nec balista quidem Romani custodes uti in hostes possent, non enim in nimiū subeuntes, telum immittere tormentumue poterant, nec illis ut scutatis obesse. Sed postquam ualidius Gothi incubuere, & creberrima sagittarum immissione propugnacula infestando admoturi iam erant ædificio scalas, unde quaque ferē circumuentis iam omnibus, qui de mole pugnando se tuebant, aliquandiu Romanis iniectus est terror, de salute iam desperantibus, quandoquidē sese ac mœnia defendere, ut erat necesse, haudquaquam iam possent, cōmuni tamen consensu, diffractis marmoreis illis uastisq; simulachris, ex eorum fragmentis ingentia saxa, in hostiū capita supernè deuoluunt. Gothi uero percussū oppugnationem remittūt, hisq; sensim cedentibus, uictoria potiti Romani, & uiribus suis iam satis confisi, clamore ingenti sublato, iaculis saxisque in hostes crebro demissis, hos demum ut uictos propellunt, tormentisq; barbaros insectando, maximam in trepidationē egere, & si ad breue quouis armorum genere hos impetissent. Iamq; & Constantianus perterrefactis fugatisq; qui transitum fluminis pertentassent, redierat: non enim præsidium e illud

illud hostes, ut ipsi rebantur, neglectū prorsus uel incustoditum inuenerant: itaq; factum, ut circa Aureliā portam omnia in tuto iam essent. Ad portam uero Pancratianā quæ trās Tyberim est, cum hostiū copiae peruenissent, ob loci difficultatē, nihil per eos gestum memoria dignum. Est nanq; locus accliuus, & ea murus è regione ad inuadendū haud sat facilis. Paulus portam hanc asseruabat, cum peditū cohorte, cui tunc præerat: nec portā quidē Flammineam Gothi tentarunt, ut loco præcipiti sitam, atq; adeo ut adiri nō facile queat: pedestris Rheginorū hanc manus cum Ursicino eorū præfecto custodiebat. Inter hāc portam & alterā ad dexterā huic proximam portulā, porta alia est, quæ Pinciana uocat, huic proximi muri pars quædā, lapidum laxata iam pridē compage, seiuncta spectatur, nō tantū à solo, sed à medio ad summum fastigium scissa: nec sanè collapsa nec aliā resoluta, sed utrinq; sic inclinauit, ut cætero muro extrinsecus partim prominētior esse appareat, partim retractior. Hāc muri partē quum demoliri tunc primum Belisarius nitere, & iterato ædificare cœpisset, obstiterunt Romani, Petrum apostolū pro indubitato se comperisse asseruerunt eius loci tuendi pollicitū curā se suscepturū: quod utiq; Romanis ex uoto successit, quandoquidē nec eo die quo per Gothos sunt mœnia oppugnata, nec per omne id tempus quo urbē obsederant barbari, hostilis uis ulla ad hunc locum peruenit, nec planè unq; eodē tumultuatum. Et sanè me admiratio subit, nec Romanis nec hostibus ipsis, in ea tam diutina urbis obsidione in memoriā uenisse muri hāc partē: quæ res quū miraculi postea loco sit habita, nec sarcire quidē impostero quisquā, nec de integro restituere ausus est: sed ad hunc diē ea è regione seiunctus permanet murus. Apud Salariā autē portam, uir quidā & proceræ staturæ Gothus, belloq; strenuus, thorace indutus, & capite cassidē gestans, nec inter cæteros Gothos obscurus, non aliorū in ordine manens, sed arbori propinqua insidens, crebrius sagittando propugnacula infestabat: hic uir tormēto ad turris læuam locato, de improviso per loriciā traiectus, arbori ueruto affigitur in stipitem altius descendente, hominemq; id ibidem impactū in sublime suspendit: quod Gothi tūc conspicati ac plane perterriti, extra sagittæ iactum, seruat tamen ordinibus, constitere, & qui in propugnaculis erāt, haudquaq; de cætero incessebāt. Bessas interea Paraniusq; Vittige ipso è regione Viuarij ualidissime his insistente, eodē ad se Belisarium euocant: ille uero ut qui ei muro minus confideret: erat nanq; ut diximus, facilis expugnatus, his opē laurus mox aduolat, ad Salariam portam tuendā ex amicis quodā dimisso: & cum milites in Viuario, id loco nomen, offendisset, ex inuadentium ingēti multitudine hostiū insultu nimio trepidantes, statim his ipse animos facere, & hostes parui ut facerent, cōmonere, hortariq; item ad confidentiam. Erat nimirum ea ex parte planior locus, atq; adeo ad inuadentiū insultus peropportunos: ad hoc accedebat, quod ea è regione murus ita dissoluebat, ut uel

lateres

lateres ipsi haud sat multum in sua compage subsisterēt: huic muro alterū & breuem forinsecus ueteres quondam Romani, modico interuallo adiecerāt, sed non ad tutelā, ut qui sine propugnaculis fuisset extractus, sed ad delicias factus haud satis decentes, & ut leones eo in loco coercitos, & bestias alias asseruarēt, unde & Viuariū is locus est dictus. Vittiges igitur diuersas muri in partes machinationibus comparatis, exteriorē murum suffodi iubet, haud dubie ratus, si primū hūc sui peruaserint, nullo negotio se mœnibus potiturum, quæ utiq; haud sat ualida esse cognouerat. At Belisarius ubi hostes per uidet, & Viuarium suffodisse, & diuersim mœnia inuadentes, abductis suis inde militibus, & in propugnacula paucis quibusdā relictis, quicquid in exercitu roboris erat, apud se tenuit, & inferiorē in partem & circa portas, copias omnes armatas, enses duntaxat in manu gestantes traduxit. Muro itaq; demolito Viuarium iam irrumpētibus Gothi, Cypriano Belisarius cum alijs nonnullis in eos confestim immisso, rem aggredi perstrenue iubet: tum illis iussa mox exequendo, obuios quosq; ex hostibus, ne repugnantes quidem obtruncant: tametsi barbari suomet impetu in ipsis ad euadēdum angustijs opprimerentur. Hostibus itaq; re subita consternatis, incōpositisq; & diuersim palantibus, Belisarius urbis patefactis iam foribus copias undiq; in hos extemplo immittit. Tum Gothi nulla uirtutis uel pristinarū uirium habitatione, temere omnes deferri, & quacunq; his licuit fugā capessere. Romani interea fugientes adepti, postrema carpēdo concidunt, fugacq; hostium effusio facta, ut se in castra reciperēt, à quibus procul educti, muros oppugnatū aduenerant. Belisarius deinde suis iam fugatisq; hostibus, incēdi machinas iubet, quas secum detulerāt: unde flamma ex his altius excitata, maiorē barbaris terrorem incussit. Dum hęc agerentur eadem belli fortuna ad portam Salariam fuit: ex ea nanq; Romani, de improviso in barbaros impetum fecerant, quos fermè nil resistentes, ubi iam terga uertissent, strenue in fugam actos trucidant, eorumq; simul machinationes incendūt, foede iam trepidantium. Ignis præterea circa muros diuersim in altū euectus hostibus terrori fuit. Iamq; discessio penitus & undequaque erat à mœnibus facta, dum clamor horribilis utrinq; exoritur, Romanis partim qui muris insisterent, suos hostes ad insectandum hortantibus, partim Gothi eorum quæ paterentur intra castra atrocitatem deflētibus. Eo die ex Gothi triginta milia cecidere, ut eorū principes affirmabant. Sauci uero numero ampliore comperti, ut in quos confertos & magna hominū copia condensatos è propugnaculis feriretur. Ad hęc accedebat, quod crebris Romani eruptionibus factis, maximā barbarorum trepidantiū partem & fugientiū interfecerant, & in ea mœnium oppugnatione quæ ab oriente sole ad occidentē prælio decernētes detinuit, plurimi ex his ceciderūt: nocte uero quæ diem subsequebat, uigilatū utrinq; est, & pro castris habitæ stationes. Sed Romani in muris alacres, & ouantes

e 2 uictoria,

*Belisarij ad
imperatorē
epistola*

uictoria, Belisarium efferre quammaximis laudibus, & potiti hostium spolijs triumphare. At Gothi saucios procurabant apud se quoscunq; haberēt, & mortuos lamentabiliter deplorabant. Belisarius interea ad Imperatorem literas misit, hanc in sententiā scriptas: In Italiam ut iusseras uenimus, ad cetera q; in ea per nos loca recuperata, & Romam recepimus, propulsatis inde iam barbaris, quorū praefectum nuper ad te Leuderē misimus. Et quoniā in Siciliae Italiae q; praesidijs conseruandis quae nostrae fecimus ditionis, maiore militum partem necessario disposuimus, ad quinque milia hominū nobis reliqua sunt. Hostes uero cum milibus sexaginta agmine uno nos oppugnatū uenere. Ipsi uero quum explorandi ob gratiam circa Tyberim prodeuntes, cogermur uel inuiti cum hoste colligere, haudquaquam absuit multū, quintelorum ac missilium multitudinē obruti mortē oppetierimus. Muros deinde barbari quum expugnatū uenissent, & machinas his applicassent, impetu undiq; facto non plurimum abfuerit, quin urbem repente & nos occuparent, ni fortuna nos quadam prospera malis his subtraxisset: ea namq; quae rerum excedunt naturā, non humanae uirtuti, sed deo sunt adscribēda. Quae uero siue fortuna, siue uirtute ad id temporis gessimus, quamoptime habēt. Sed quae gesturi in posterū sumus, peruelim eadē tuis ut rebus sint plurimū conductura. Quaecunq; demū uel explicanda per me decentius sunt, uel per te faciēda, haudquaq; clam te sum habiturus, eius rei nihil ignarus, humana haec ita procedere, ut deo placitum est. Veruntamen qui summā rerum principes sunt, uti se gesserint, uel ignominia uel laudem perpetuo referūt. Arma itaq; & milites item per te sunt ad nos & ea multitudinē transmittēda, ut aduersus hostem possimus paribus uiribus hoc bello consistere: non em̄ omnia fortunae sunt permittēda, quandoquidē non eadem haec semper offert. Te uero o imperator ea subeat cogitatio uelim, idq; animo identidem agites, quod si nos barbari hi superauerint, & de tuae Italiae possessione nunc exciderimus, profecto ad militum futurā ex eo casu iacturā accedet & dedecus ex re male gesta nō mediocre, quod nobis assiduo inhaerebit. Omitto id dicere, quod & Romanis uidebimur perniciem attulisse, qui suam minoris salutem fecere, quam erga te praestitam fidem: unde & nobis illud esset forsitan occursum, ut parta ad id tempus felicitas in materiā uideri quandoq; possit calamitatis & infortunij desuisse. Nam si ab urbe Roma & uniuersa Cāpania, Siciliaq; ipsa imprimis ut pelleremur contingeret, omniū illud nimirū quod utiq; leuissimum esset malorū, nos forte morderet, quod haudquaq; ex alieno ditescere licuisset. Atqui & illud tibi considerandum, Romā quondā tanta amplitudine urbem multis hominum milibus custodiri haud sat potuisse, locum sanē maximo ambitu, & nimia uastitate, & ut haudquaq; maritimū, ita & rebus omnibus necessarijs interclusum. Romani praeterea & si in praesentia nobis beneuoli sunt, malis tamen in longum tendentibus, nulla interposita

posita mora consulturi sibi quamoptime sunt. Nam qui recens in amicitiam uenerint, nō infortunio, sed beneficijs decenter affecti, seruare fidē cōsueuere. Accedit praeterea quod penuria rei frumentariae & fame cogent, quae minus uelint ut faciant. Ipse uero quū me satis intelligā tibi mortē debere, profecto cum uita nemo me hinc deturbabit: aduerte tamen quid nam sit gloriae tibi Belisarij mors haec allatura. His finem epistolae quū demū fecisset, formidine imperator ingenti percussus, copias & naues contrahere, & quibusuis modis diligenter satagere cetera. Itaq; reuocatis undequaq; militibus, Valerianum & Martinū praefectos ad se uenire celeriter mox iussit, & in Italiā ocyus nauigare. Hi uero quū in postremā Graeciae partē cum classe uenissent: nō em̄ nauigatione praeteruehi poterāt, in Aetoliae locis & Acarnanicae hybernarūt. Cuius classis profectiōnē quū Iustinianus Belisario significasset, longe hūc plurimum & non minus Romanos ad sustinendā promptius obsidionē erexit. Dum haec interea agerent, Neapoli aperte id contigit. Theoderici Gothorū quondā regis in foro ipso imago erat, lapillis sectilibus quadratisq; uariocq; colore infectis cōposita: huius imaginis caput, adhuc Theoderico superstitē, nescio quo casu defluxit, derepēte & sua sponte depulsa lapillorū compage: unde mox subsequūtū, ut Theodericus uitā finiret. Post annos deinde octo, lapilli qui imaginis eius uentrem effigiabant, quum eundē in modum protinus excidissent, Athalaricus Theoderici ex filia nepos, fato suo defungitur. Paulopost labentibus circa pudēda lapillis, Amalassuntha Theoderici filia ex humanis excessit. Gothi itaq; obsidētib; urbem, à scemoribus ipsis ad imos eiusdē imaginis pedes, lapillorū compages omnis dilabitur, & imago tota ex pariete penitus aboleuit. Qua ex re sunt Romani interpretati, Imperatoris exercitum bello hoc fore superiorē, nec aliud praese ferre Theoderici pedes collapsos, nisi populū ipsum, cui is praesuisset. Vnde in optimam hi uel ex eo spem peruenere. Tunc & Patricij quidam Sibyllae dicta in mediū proferebant, asseuerantes ad Iulium usq; mensem ciuitatē in discrimine fore, & necessarium postea ut imperator tunc quispiam Romanorū existat, quum demum Roma nil Gethicum extimescet. Gethicam quippe Gothorū hi nationē esse affirmant: quintū mensem Iulium esse, quem Sibylla rebus his terminum praefixisset: tum quia Martio mense obsideri sit ciuitas ccepta, post quem Iulius quintus subsequitur mensis: tum etiam quia Martium ante Numae Pompiliij regnum, primum hi ducerent mensem. Sed quū apud Romanos mensibus undecim annus cōstaret, Iulius quintilis ab his dicebatur. Nō tamen conuenienter Romani haec de Sibyllae uaticinio sentiebant, quandoquidem nec imperator his eo tempore erat, & post annū soluta obsidio sit, & rursus ciuitas esset, Totila Gothi imperitante, in eadem discrimina recasura. Iam uero unde digressus sum redeo, Gothi itaq; à muris quos oppugnant repulsis, peruigilium, ut supra iam diximus, utrinq; factum. Insequenti

quenti autem die Belisarius Romanis edixit, uxores ac liberos & imbellem cætera multitudinē ab urbe Neapolim transportarent, & cum his simul seruitia, quæ ad murorum custodiã minus necessaria ducerēt, ne cæteri in comæatus penuriã, uitæq; discrimen uenirēt: id ipsum & militibus ut facerēt imperat, si cui forte seruus seruauē esset: nō em̄ posse se affirmabat in ea obsidione & diuturna, ex pristina consuetudine sibi comæatus præbere: sed necesse fore in singulos dies dimidiatã uictus ab se portionē ut caperent, pro reliqua uero pecuniã. Tum omnes, ut iussi erant rem peragunt. Iamq; ingēs mortalium turba in Campaniã statim contēdere, & nauibus aliq; quas Romano in portu naçti forte tunc fuerant, eodē ire. Sed qui iter pedibus faciebant, uel equis deueherentur, Appia uia, qua nullum ab hostibus discrimen aut timor impenderet, perrexere. Non enim poterant uniuersam barbari ciuitatē copijs undiq; circūplecti, nec parua manu à munitionibus procul abscedere audebant, hostiũ ueriti incursionēs. Vnde obsessis ad aliquod tēpus, magna fuit ad excedendũ urbe licentia, & aliunde necessaria importandũ: noctu tamen præcipue barbari dum ingenti afficerentur formidine, custodias factitare, & in castris quiescere. Siquidem ut Romanorũ pleriq;, ita & Maurusij milites frequentius erumpendo, ubicũq; hostes dormientes deprehenderēt, uel iter forte habentes, ut fieri in magno exercitu solet, exceptos mox obtruncabant, lectisq; ex hostibus spolijs, & si nonnunq; persequentibus barbaris, cursu citato sese in tutum recipiebant, ut qui miræ essent suapte natura uelocitatis, & leuioribus armis muniti, fugiendõq; hostē præuenterent. Qui itaq; iam urbe excefferant, in Campaniã partim se contulerũt, in Siciliã partim aucti secedunt, aut quod quisq; abire cõmodius potuit. Belisarius aut̄ quum militum numerũ murorum ad ambitũ obseruandũ minime suffecturũ putaret, ut qui perpauca ut diximus essent, nec ijdē semper custodias facere insomnes possent: sed tempore quidã suo & necessario capefferent somnũ, & in custodijs aliq; dispositi essent, ac necessarijs iam prorsus carerēt, cum ciuibus eos & priuatis hominibus qui militiã exercerent immiscuit, diuisitq; in custodias singulos, in mercedē certius aliquid priuato cuiq; & si imbelli pollicitus: hoc pacto cõflata cohortes, quæ ad murorum essent custodiã suffecturæ, & per uices hos custodirēt. Sic factum ut tam ciuibus Belisarius q; militibus ipsis inopiã soluerit. Deinde oborta suspicione, Syluerium urbis Romæ pontificē defecturum ad Gothos, hunc quidem confestim transmisit in Græciam, alterum uero quempiã illi suffecit Vigilium nomine: nec secus & alios quosdã, & hos senatorios uiros, quũ eadē de causa exterminasset, soluta deinde obsidione, & recedētib; barbaris, ad propria reuocauit: quos inter & Maximus erat, cuius & proauus Maximus aduersus Valentianum eiusdē cõpertus est criminis. Sed ueritus iam Belisarius, ne qs forte custodũ ad portas insidias moliretur, uel externus alius quispiã pecuniã subornaturus ad hos clam̄ uen-

titaret

titaret, bis in singulos menses, destructis omnibus portarũ clauibus, in aliam formã, & à priori longe diuersam, alias denuo facere, custodesq; ipsos, à primis custodibus procul statuere: haud secus in muro & custodijs ipsis in singulas noctes alios quosdam præficere, quibus id erat iniunctum, muros frequentius obeundo, nomina uicissim custodum describerent, & si quis forte abesset, alium mox substituerēt, sibiq; demum nominatim referret, qui forte tunc à custodijs abfuisset, ut decenti uelocius pœna afficeret: & ad uigilias ut essent attentiores, iusserat musicis instrumentis ut artifices ipsi per noctem in mœnibus uterentur. Milites præterea quosdam, sed non Maurusios illos, noctu emittere, quibus ad fossas erat assiduo pernoctandum, cum hisq; & canes, ut nemo uel è longinquo mœnia inuasurus lateret. Per id tempus Romani quidam Iani fanum aperire, foribus uel occulte illata, tentarunt. Hic Ianus deorum antiquissimus fuit, cuius foro in medio & ex aduerso Capitolij sacellum extat, paulo supra eum locum, quem nunc Romani Tres parcas appellant. Id uero Iani sacellum totum ex ære constructum fuisse sat constat, & quadrata quadam dimensione locatum, tantæq; amplitudinis, quanta integri Iani statua poterat: quæ utique & ipsa cum ænea sit, non minor quàm quinquepedalis esse apparet, per cætera omnia mortali similis, capite duntaxat bifrons, ita ut facies altera in orientem solem diuergat, in occidentem altera: portæ utrinque & æneæ in faciem alterutrã uersæ, quas fermè in pace & prosperis rebus, occludi Romani ueteres quondam instituerunt, contraq; aperiri dum interea bellum his esset. Sed Christianæ fidei disciplinam, si uspiam aliq; unquam, Romani præcipue sunt uenerati. Vnde has Iani portas perinde neglectas, ne bellantes quidē aperuere. In ea tamen obsidione nonnulli uetustæ illius, ut reor, opinionis & cultus memores facti, enisĩ clam̄ sunt patefacere, haud tamen omnino id exequi potuerunt, nisi eatenus ut fores uim passæ non inuicem sic cohærent, ac antea arctius cohæsisent. Latuere tamen qui aggressi id facinus fuerant, nulla eius rei, ut in tanta omniũ perturbatione, habita quæstione, quippe quum nondum ad principes ipsos id delatum fuisset. Vittiges uero tũc primũ ira & indignatione accēsus, & inopiam prorsus consilij, satellitibus nonnullis Rauennam dimissis, Romanos senatorij ordinis omnes, quos obsidum loco in huius belli principio eodē secum abduxerat, interfici iussit. Sed ex his re statim præcognita, paucis quidem euadendi facultas & opportunitas fuit: qui demum delati in Ligures apud hos permansere, cæteri affecti supplicio mortem oppetiere. His peractis, Vittiges nimium hostibus ocij & libertatis tributum ratus, ita ut ex urbe quæ uellent licentius asportarent, & necessaria terra mariq; inueherent, locum quem Portum dicunt Romani, præoccupare animo destinat, qui fermè ab urbe centum sexq; & uiginti stadij abest: hac tantula & sola intercapedine, ne maritima sit urbs Roma dirimitur. Est autem ea è regioe hic

e 4 locus,

locus, qua Tyberis fluuius exitum habet: qui ab urbe delatus, ubi proximus mari stadijs quindecim fit, in brachia bina diremptus, quam sacra insulam uocant complectitur: quæ utiq; & flumine fit procedente patentior, ita ut cū longitudine ipsa, latitudinis dimensio æqua constet proportione. Sed fluminis interscissus ille & utrinq; defluxus, stadiorū quindecim interuallo deferret. Tyberis utraq; ex parte insulæ nauigabilis est: sed eo ex latere quod ad dexteram uergit, per portū in mare immittit. Vbi & prisca illi Romani ad ripam urbem struxere, muro præualido circumacta, & à portu ipso illi t̄p̄ proximo denominarunt. Ad leuam autē & ex altera parte qua in mare is influit, Hostia ciuitas adiacet, fluminis & hæc ripæ contigua, magni quondā apud prisca momenta, nunc uero nullis mœnibus circumducta, à portu uia recta ad urbem ducit, plana quidem & prorsus nil impedita: hanc à principio Romani construarunt: hoc in portu naues ex composito onerariæ adstant, & boum uis ingens parata quamproxime: nam mercatores quū ex alio orbis tractu in portum hunc se nauibus conferunt, oneribus in actuarias naues & ad fluminis naturam constructas depositis, per Tyberim Romam adnauigant, nō uelis usi uel remis, quandoquidē nullo uento impelli hæc possunt nauigia, circumflectente & crebro quidē de flumine, & ad multū spatij tortuosis sinibus dilabente: & remorum in eo nullus est usus aduersis undis innauigantibus: sed laqueis ad onerarias illigatis, & boum deinde ad colla suspensis, ueluti plaustra Romani uia Portuensi has pertrahūt. Ex altera uero fluminis parte ad urbem ex Hostia pertinenti, uia palustris est & limosa, meabilis tamen, non ripæ Tyberis proxima, atq; adeo nullæ hac naues trahuntur. Gothi igitur Portum urbem quū sine præsidio & custodijs deprehendissent: non enim in portis statio excubabat, non in muris armati erant, Romana plerisq; ex coloniis trucidatis, confestim cum portu ipso hanc occupant: ac mille ibidē ex suis ad custodiā loci dimissis, cæteri in castra se receperunt: quo factum, ut ea è regione, nihil omnino ad obsessos ex mari deuehi subsidij posset, ni ex Hostia forte fuisset magno labore, & periculo ingenti deuectum, nec quoquā pacto ad locum eundem de cætero ex alto subduci poterant naues. Sed ad Anciū stationem habebant, quæ ciuitas diei iter ab Hostia distat, unde t̄p̄ onera rerum necessariorum & cōmeatus ad urbem uix deferebāt: cuius rei hominum paucitas causa erat. Belisarius namq; quum urbis mœnibus timeret quam maxime, portum neglexerat, ut nullis custodijs per se cōmunitum. Crediderim tamen si trecentorū hominū imposuisset ei loco præsidium, nunc t̄p̄ hūc barbaros aggressuros fuisse, quia suapte natura munitissimus est. Hæc uero Gothi triduo confecerūt, à mœniū oppugnatione die uigesimo. Martinus interea Valerianusq; ad Belisariū peruenere, milites mille ac sexcentos ductantes, quorū pars maxima Hunni erāt Sclauii Anthēq; qui trans Histriū fluuium nec procul ab eius ripis incolunt loca. Belisarius uero ex eorū aduentu

læticia

læticia ingenti affectus, cum hostibus prælio decernendum censebat. Vnde è suis armigeris Traianum quempiā iubet, prudentē sanè & industriū uirum, scutatis equitibus ducentis secum desumptis, rectā aduersus barbaros ducere: cumq; uno agmine omnes ad eorum castra uenissent, tumultum ut propinquum conscenderent monet, eodemq; se contineret: quod si in se impetū hostes fecissent, nullo pacto cum his confererent manus, nec gladios aduersus eos nec tela desumerent, sed sagittis duntaxat incesseret: quibus deficientibus, effuse & plane intrepide capeissent fugam, cursuq; se intra muros recipebant, in quibus ipse ad sagittandum tormēta parata habebat, & artifices simul eius artis peritos, qui statim ubi barbaros Romanis in terga hærentes uiderissent, è mœnibus sagittis & machinationibus alijs hos infestarent. Traianus deinde, ut imperatū illi iam fuerat, cum ducentis equitibus porta Salaria ad hostium castra contendit: tum barbari horum audacia obstupescit, & re subita animo consternati, è castris ut cuiq; licuit, uel imparati in Romanos impetum facere, ac suis opitulari. Equites uero Traiano hortate, inscensato confestim quem his Belisarius ostēderat colle, de loco superiore sagittis in subeuntes crebro immisis, hostem ferire, & ascēsu enixius prohibere: & quoniam in tantam hominum equorumq; multitudinem emissæ cominus incidēbant sagittæ, multis suis cū uulneribus hostes adnitebant in collē euadere. Equites uero Romani pharetris tandē prorsus euacuatis, confestim retro se uertere, & ad urbem barbaris infestantibus effuso cursu cōtendere. Vbi uero ad muros est proxime uentum, qui in his positi erant in tractandis bellicis tormentis edocti, Gothos missilibus laceffendo uulnerandoq; ab infestandi studio represserūt. Hoc in insultu ex barbaris nō pauciores quàm mille cecidisse traduntur. Paucis post diebus Mundilam quempiā Belisarius, & hūc quidem suum armigerum & Diogenē, fortissimos bello uiros, cum scutatis equitibus trecentis ipsum id facere iubet, & eadem arte hostem impetere: qui iussa ex templo dum exequuntur, non minorem ex hostibus partem, si nō forte maiorem, pari astu trucidant. Post hos & Oilandū cum trecentis delectis in hostem immisit, ut simili hunc clade afficeret: qui re strenue gesta, haudquaquā præfecti opinionē aut uota sefellit. Tribus itaq; Belisarius incursionibus in barbaros factis, ad quatuor milia hostium interfecit. Vittiges autem ut qui nil satis calleret in ductandis exercitibus quid potius esset, armis ne copias cōmunire, an in bellicis rebus rectiora exercere cōsilia, perquā facile sibi persuadebat, hostem haud secus posse incurabili iactura afficere, t̄p̄ si huic modicis copijs insultaret: unde equites quingentos emittit, muris que iubet appropinquare, & quæcunque ipsi ab hostibus fuissent perpeffi, in eorum uniuersum exercitum facere. Hi itaque quum ad locum quendam editiorem uenissent, nec longiore ab urbe interuallo quàm quod extra sagittæ iactum consisterent, Belisarius uiris mille delectis, Bessioque illis præfecto, uno ut agmine

agmine ducerentur mox imperat: tum illi à tergo hostibus comparentes, eorum terga dum cædunt, ex his quam multos obruncant, cæteros descendere in campum cogunt: ubi postq̄ aduersis uiribus & pede collato pugnatū est. Gothorū pars potior cecidit, pauci admodū qui reliqui bello fuerant, uix fugientes sua se in castra recipiunt: quos ut ab imbellibus uictos quū Vittiges castigasset, resarsurū se aliorū opera suorum iacturā pollicitus, ut quieturus aliquandiu tūc uidebat. Post diem autē tertiū, delectos ex omnibus castris uiros quingentos, operā ut in hostes nauarēt suapte uirtute dignā hortatur. Quos ut primū propius aduētasse Belisarius uidit, uiros mille & quingētos, Martinū Valerianumq̄ cum his simul præfectos, cōfestim in hostes mittit, equestriq̄ prælio statim inito, Romani qui hostes numero superarent, sine ullo labore in fugā hos uertūt, ad unumq̄ ferē omnes occidunt. Gothi uero iam tertio clade affecti, & suis toties occisis iam copijs, aduersari sibi omnino fortunā rebant: quandoquidē & si antehac multitudine abundassent, à paucis tamen deuicti nunc hostibus sint: & modicis rursus cum hos copijs inuasissent, occidione ferē occisi perierint. At Romani Belisariū eius ob prouidentia & bellicā artē publice laudare, & miraculi loco in eo uiro uirtutes has ducere. Seorsum deinde amici ab eo & sedulo rogare, quibus nam argumētis ea ex die qua hostes fugasset, in spem bonā uenisset omnino se Gothos debellaturū. Tū ille ad ea respondens, uel à principio dixit, ubi primū tam paruis copijs cum Gothis manus cōseruisset, aperte se periclitatū fuisse, quantū esset in utroq̄ exercitu per id tēpus discrimen, idq̄ certius præuidisse, quod si ex æquo uires cum uiribus comparent, se haudquaq̄ existimare hostiū multitudinē non suorum paucitatē deuasaturā: sed in eo differre exercitus ipsos quam maxime, quia Romani omnes fere, & Hunni his socij ex equis arcus insinuare, sagittasq̄ in hostes immittere quam optime norint: Gothorū uero nemini unq̄ id studij aut curę fuisset: sed equites ipsos satis cōstare telis duntaxat & gladijs uti consueuisse: istorū præterea pedites ipsos & sagittarios ab armatis protectos in bello cōsistere: equites uero nisi cominus præliant, quū nihil habeant quo se ab hostibus tueant, quibus è longinquo sagittandi sit usus, facile ictos perire, pedites proinde incursiones in eqtes facere haud sat cōmode posse. Inde factū deniq̄ affirmabat quod per Romanos fuissent sapius barbari superioribus pugnis deuicti. Gothi interea ubi hæc altius animo infedere, quæ sibi nil prospere euenissent, ne parua quidem cum militum manu ad mœnia urbis procedere, nec hostes quidem uel sibi infestos de cætero infectari: sed id tantum eniti, ut suis hos à castris propellerent. Romani demū ex rebus iam prospere gestis inflati, uniuersas Gothorum copias præliando inuadere gestiebant, cum hisq̄ censebant acie decernendū iam esse. Belisarius tamen, magnū utriusq̄ exercitus adhuc esse discrimen ratus, tergiuersando antehac semper id distulit, ne summæ rei periculū faceret, uel uniuersis

uersis copijs cū hostibus decertaret: sed incursionibus barbaros infestare præcipue nitebatur. hisq̄ sedulo niti animo agitarat. Postquā uero ab uniuerso exercitu & item Romanis, eius ob id autoritatē imminui, nec magnifieri animaduertit, mutata sententia cū omnibus copijs ineundū sibi præliū esse decernit, & alioqui ex incursionibus depugnare: idq̄ ut faceret quandoq̄ aggressus, sæpe interpellat, ac demū cogitur intermittere, quū hostes ea de re factos iam antea per transfugas certiores, paratos esse ad præliū comperisset. Vnde aperto Marte cū hoste decernere, tandē animo destinat: iamq̄ in acie cōstitant barbari, suo more instructi. Ex aduerso & Belisarius stabat, suis cum copijs ad bellū paratus, qui statim ad se omnibus suis militibus conuocatis, orationē huiusmodi habuit. Nō equidē quod uestri mollitiem improbare ò uiri cōmilitones, uel hostiū horrescere uires, cū his pugnam capessere antehac distuli: sed quia nobis ex incursione in hos decertantibus res prospere succedebant, causam rei bene gerendæ seruandā assiduo esse existimabam: nā ea quibus præsentia pro uotis procedunt, uelle aliter immutare, profecto inutile duxerim: nūc uero quū uos apertius uideam promptissimis animis in id discrimen ituros, in spe optima sum, nec quoq̄ pacto uestram hæc animi promptitudinē remorabor. Sat em̄ calleo maxima in bellis momēta, bellantiū uoluntatē fortiri, istorumq̄ ad pugnā dum animus propēior est, quā multa ex officio geri cōsueuisse. Quod aut pauci uirtute instructi, maximas queāt hostiū copias profligare, nemo nō uestrū intelligit, nō auditione percipiēdo, sed experientia ipsa quotidiana certamina ineundo. Ne itaq̄ uestra pristina militiæ gloriā uel spē ex uestra hac animi magnitudine ceptā dehonestetis, in uobis sitū erit ò milites. Vniuersa nanq̄ per uos hoc bello iam antea gesta suo hæc dies euentu decernet. Vobis præterea, quantū præuidere animo possum, uel præsens id tempus opitulabit, quod utiq̄, ubi uestris præteritis & egregie factis hostiū subacti sunt animi, facile uti par est, ex his uictoriā cōferet: nam quibus antehac sæpe, nil prospere periclitando & satagendo res successerunt, haudquaq̄ de cætero solēt rem fortius gerere. Equis uero sagittisue, uel armorū cuius generi uestrū nemo ut parcat uelim: ipse nāq̄ pro omnibus hoc bello deperditis, alia & potiora refarciā. His paucis Belisarius suos hortatus, inter Pincianā & Salarīā portā eduxit exercitū, non multis primo in campos Neronianos abire iussis, quibus & Valentinū præficit equitum turmæ ducē: cui iniunxerat, ne pugnae initiū faceret, nec hostiū castris appropinquaret, sed præ se speciē ferret, hos se assiduo inuadēdi: quod utiq̄ idcirco agebat, ne ex barbaris q̄spiā ea è regione pontē pertranseundo suis ferre suppetias posset, qui in castris alijs cōstitissent: nā cū barbarorum Neronianis in campis uis maxima cōsedisset, ut supra iam diximus, satis fore Belisario uidebat, si hi aliquādiu interpellati, distūgi à cætero exercitu possent, ne prælio interessent. Romani interea dum plebei quidā armis desumptis

Belisarij ad milites oratio.

desumptis in aciem sequi euntem Belisarium uellent, nullo per eum sunt pacto permitti, cæteris se ut copijs immiscerent, ne forte quum in medio certamine forent, belli discrimine territi, uniuersum turbaret exercitum. Opificum nimirum id agmen erat, & rei bellicæ imperitorum. Hos tamen omnes ultra portam Pancratianam, supra Tyberim positā, phalange facta locauit, quieturos ibi tamdiu quoad ipse his signum dedisset, quod postea accidit suspicatus, si hos conspicati fuissent, nil ausuros hostes suis castris relictis cum altero suorum exercitu se oppugnatū uenire. Vt præterea fore rebatur, idcūq; permaximi faciebat, si tanta multitudine hostes, non una se in castra coniungeret. Placuit itaq; ea ut die equestre prælium fieret, quandoquidē suo ex peditatu pleriq; cum eo persistere ordine nollent, raptis ex hostibus equis, quū equitandi essent prorsus non imperiti, iam equites fieret. Pedites uero ex his qui reliqui fuerant, quum nec phalangē de se præcorum paucitate conficere possent, nec cum barbaris manus conferere auderent, sed in fugam daturi se primo congressu fuissent, haudquaquam uisi Belisario sunt qui tuto possent & procul à muris cū hoste pugnare, unde quā proxime ad fossas manere iniunxit, ut si equites forte Romani terga barbaris darēt, fugientes ad se illos exciperent, & cum his simul ut integri & florenti ætate iuuenes prælio restituto in hostes pugnarent. Pigripius interea, è satellitibus quidā, uir sane strenuus, Pissidius genere, Tarmutusq; Isaurus, Ennii Isaurorū præfecti frater, Belisarij quum in conspectum uenissent, huiusmodi hunc sunt uerbis affati: Omnium optime princeps, noli copias quesumus, quū hæ tibi perpaucæ sint, & barbarorum infinita sit cum multitudine conflictandum, à peditum phalange seiungere, nec Romanum duxeris peditatum iniuria quoquam pacto afficiendum, per quem priscis Romanis imperium ad id magnitudinis propagatum accepimus: nam si quid forte hoc bello haudquaquam per hos sit nauiter gestum, non ipsorum id uel ignauia uel formidinis est argumentū, sed duces ipsi non immerito sunt inculandi, qui soli equis in aciem uecti, quū minime dignarentur, belli unā cōmunem fortunam subire, prius ferè quàm sit certamen initum, fugam capefferint. Ipse quidē peditum duces omnes iam uides equites factos, ut qui non dignū se putent cum suis peditibus, pedibus in aciem ire: in aliorum ergo equitum numero peditum duces istos cōstitue, nobis uero peditatum permittito in certamen ductandū. Quum enim nos pedites simus, hostium multitudinem sustinebimus, spe optima freti, utcūq; deus geri rē fuerit, hostes nos posse iactura afficere. His Belisarius auditis, principio quidem haudquaquam illis postulata permittere, hos nāq; quum bellicosissimi essent, ac fortissimi uiri, ingēti amore prosequēbat. Vnde haud satis placebat, cum multis ut pauci certamen inirent. Demū eorum precibus fatigatus ac promptitudine uictus, paucis supra portas & in propugnaculis ad munitiones & tormenta tractanda dimissis, cæteris Pigripiū Tarmutūq; duces

duces ex ordine sequerentur iniunxit, ne forte hi periculum reformidantes, cæteras copias perturbarent, & si qua forsan in fugā equitū pars ageretur, haud procul ipsi secederent, sed hos ad se deniq; recipientes strenue tuerentur, & in hostem suos insectantem conuersi prælium mox restituerent. Vittiges uero Gothos qui circa se erant uniuersos armauit, nemine prorsus præter imbelles quosdam in castris dimisso, & his quidem qui in campis erant Neronianis, & sub Martia duce, euestigio imperat, suo ut loco manerent, pontēmq; diligentius custodirent, ne eā se derepente inuaderent hostes: ipse uero cætero ad se conuocato exercitu, profatus huiusmodi est. Vestrum forte nonnullis uideri possum imperio huic meo extimuisse, atq; adeo antehac sæpe uos sim ad fortitudinem cohortatus, & nunc ut ad optime audendum uos excitem, cōcionaturus aduenerim. Et id quidem haud longe ab humani ingenij consuetudine ex uobis quidam animo forsitan agitarint. Solent nanq; homines rudiores & imperiti, erga hos quorum indigeant opera, mansuetudine uti, uel si longo sint interuallo inferiores: alijs uero aditu difficiles se præbere, quorum non opus habeant ministerio. Mihi uero nec uitæ finis, nec imperij est amissio curæ. Cuperem equidem uel hanc purpuream & regiam uestem die hoc ipso deponere, si modo uir Gothus futurum sit hanc ut sibi desumat & induat. Atqui Theodati finem præ cæteris perbeatū fuisse tunc duxi, cum ei id euenit, ut à suæ gentis hominibus, & imperio priuaretur & uita: nam propria cuiq; & sua calamitas, si nondum uniuersa gente deperdita sit occursum, apud non insensatos haud quaquam consolatione priuatur. Mihi uero consideranti quæ antehac fuerit gens Vandalorū perpeffa, & quæ Gelimerus dux sit finē fortitus, nec pensi quicquam in humanis offertur, nec moderati. Sed uidere iam uideor Gothos cum liberis abductum in seruitutē iri, coniugesq; uestras insensissimis uiris, & turpissimis in rebus ministraturas. Me uero & Theoderici ex filia neptē, eō deniq; asportandos esse præuideo, quō hostilis libido mox duxerit: hæc equidem uellem & uos ne accidant ueritos, in id bellum prodire, hoc pacto eo in loco in quo gerendum prælium est, uitam finire maioris longe facturi uos fueritis, quàm ex uictoria partam salutem. Viri siquidem generosi & fortes, uel si aliqua una in re forte fallantur, uel utcunque ad uota aliquid sibi minus successerit, apud hostes suam existimant autoritatē imminui. Mors uero etsi acceleratius uenerit, felices semper ex præterita ac prosperiore fortuna homines reddit. Et sanè perspicuum est, si hac mente & cogitatione id bellum gesseritis, perquam facile uos ex his uictoriam relaturos, ut qui perpauca sint, & Græculi homines quidā, & pro recens uobis illata iniuria promeritas exacturos nunc deniq; pœnas: uirtute si quidē ipsi ac multitudine cæterisq; rebus, superiores his esse facile gloriamur: illi uero maiora uiribus audent, nostris inflati malis, & id solum præsidij nacti, nostram formidinem: sed eorum audaciam alit, præter dignitatē parta

vittigis ad
militēs oratio

f felicitas

felicitas. His Vittiges suos hortatus, copias omnes iam iam in acie prodituras hoc modo instruxit, pedites quidem in mediū statuit, equites utrinque in cornibus, haud longe à castris, sed quàm proximè potest phalangem locat, ut ubi deuicti iam hostes fugā capefferent, facile circumuenti trucidarentur, cū ingens spacium suis ad insequendum pateret. Sperabat nanque si pede collato prælium gereretur, ne ad breue quidem hostes repugnaturus, ex re quidē absurdiorē coniectans, haud quaquam suis uiribus fore bello pares hostium copias. Præfecti itaque ubi primum diluxit cum prælium inceperant, rei gerendæ enixe insistere, postremique quidam cum in aciem issent, suos iubendo hortandoque, ad nauandam ingenti animo operam inflammare. Sed in principio statim superiores Romanæ res erant, & barbari crebro sagittis icti frequentes cadebant, nullum tamen per hos fugæ initium factum: nam ingenti multitudine Gothi cum in prælio constitissent, facile in cadentium locum receptes alij succedebant, unde nec sensum ullum suorum strenue pereuntium dabant. Et Romanis quidem satis tunc uisum, cum tanta paucitate his milites essent, hoc pacto diremptum sibi prælium iri: iam enim in meridiem pugnam extraxerāt. Denique iam potiti uictoria, hostes ut se in castra reciperent perpulere, magna ex his parte occisa. In Neronianis autē campis diu ex aduerso Romani Gothique confederant, Maurusque crebris in barbaros incursionibus factis, & frequenti telorum iaculatione, diutius hos lacefferant: hi tamen immoti manebant, nec se lacefferentibus occurrandum duxere. Romanos ueriti non procul astantes, quos sanè milites esse rebantur, cum turba essent imbellis, sibi molituros insidias, & iccirco tacitos hos quieuisse, ut à tergo se de improviso adorti, circumuentos occiderent. Iamque cum in meridiem sol inclinaret, Romanorum Neronianis in campis exercitus derepente in hostes impetū facit, fuganturque ex insperato Gothi, re subita territi, cumque recipere se ad castra minime possent, proximos colles conscendunt, in hisque ut quieturi se continent. Sed Romanorum magna uis erat, haud tamen milites omnes, sed nuda immunitaque maximam in partem turba: nam & præfectū undequaque in hostes perinde mox erupturū nauarum seruorumque ingens copia sequebatur, & ut belligerandi percupidi omnes, uel cū eo qui circa flumen erat, Imperatoris exercitu se immiscuerant. Vnde cū tanta is multitudine abundaret, defixerat pauor cum admiratione, ut diximus, barbaros, & in fugam auerterat. Sed inter Romanos nullus inde seruatus ordo rem Romanam inturbauit fessitque: ob eam nanque intermixtam hominum colluionem, nec duces ipsi, etsi in rem plerumque Valentino iubente hortanteque, seruire poterant militiæ modum, quandoquidem nil prorsus inconsultior turba dictis pareret: unde factum, ut fugientibus Gothi, postremos quosque haud quaquam carpando necandoque, ut res militaris poscebat, spacium dederint in tutum ut sese & proximos in colles reciperent, indeque ut iam quieturi, intrepide

pide quæ gererentur spectaret. Porro nec ea è regione Romani pontem in animum induxerant pertransire, barbaros prohibitori, ne ciuitatem utrinque de cætero obsiderent, ne diutius possent ultra Tyberim stationes habere, nec hostibus saltem altera ex parte cum Belisario acie decernentibus, in terga & de improviso prouere: quod utique si opportune fecissent, profecto suarum obliturum Gothi, sese daturi in fugam fuissent, & euasuri quod cuique licuisset. Sed barbari ipsi qui pauloante ex fuga infederant colle, sua in castra irrupisse Romanos ex arduo contemplati, aliquandiu se loco continuere: ira deinde & indignatione simul accensi, eruptione mox facta, incompositam impeditamque in auerendo auro argentoque & preciosa cætera suppellectile turbam, ingentem cum clamore & de improviso adoriuntur, eamque partim obruncant, partim extemplo suis è castris eiciunt: & si qui forte fuere qui non subito deprehensi occubuerunt, abiectis è dorso pecuniarum aliarumque rerum protinus sarcinis, uolentes quidem fugam capeffunt, & quocumque tum licuit cõfestim euadunt. Dum hæc interea Neronianis in campis geruntur, alter barbarorum exercitus quàm proximè castra scutis munitus ab hostibus se & strenue tuebatur: hisque dum fortiter repugnaret, facta equorum magna imprimis strage, non paruam nostris intulit cladem: qua ex re cum Romani affecti partim uulneribus, partim amissis equis prælium remisissent, eorum statim perspicuam fecere paucitatem, & Gothorum agmen quàm maximo præstaret hos interuallo comparuit. Qua re barbarorum equites animaduersa, dextro ex cornu in hostes mox aduolant, hosque cursu citato inuadunt. Quorum insultum armaque cū minus ferrent Romani, qui ea in parte constitierant, sese in fugam proripiunt, ad peditumque se recepere phalangem: tum uero nec pedites ipsi hostes se inuadentes tulere, sed cum equitibus agmine uno diffugiunt. Vnde cæteris subsequenter copiis & simul instantibus barbaris in terga cedunt, passimque fieri coepta est fuga. Pigripius interim Tarmutusque peditatus tunc duces, cum paucis qui circa se erant peditibus nauiter se in ea pugna gessere, quippe qui præliando & resistendo haud quaquam se dignum duxere, ut & ipsi cum cæteris fugarentur. Qua ex re cœpit tum pauor cum admiratione Gothos, impetumque mox repressere: unde ex ea interposita mora, pedites ipsi fugiendi spacium nacti, in tutum se receperunt. Pigripius tamē corpore toto confusus, eodem quem infederat saltu moribundus procubuit, cum eoque & pedites duo de quadraginta occumbunt. Tarmutus uero cū tela Isaurica bina gestaret in manibus, seque inuadentes barbaros aduersis ictibus continenter feriret, postquam cæso undique corpore de se iam desperasset, Enniusque frater cū non nullis equitibus opitulaturus uenisset, recuperato aliquantisper iam spiritu, cursu citato uulneribus cruoreque plenus, nullo adhuc iaculorum amisso, ad urbis moenia contendebat: erat nanque suapte natura hic perniciosissimus, atque adeo ad fugam ualidior capeffendā, tametsi corpore esset tam male affectus.

Cum uero Pincianam ad portam hic peruenisset, statim procubuit: quē mūrōrum custodes nōnulli, ut iam exanimē factū, clypeo impositū sustulere. Is tamen cū ad dies duos superuixisset, ut Isauris ipsis, ita & Romano exercitui desiderio sui relicto, & ad posteros fama, ex humanis excessit. Romani interea ex re male gesta exterriti, custodias in muris diligenter curare, foribusq; portarū oclulis, tumultuosius suos ad urbem refugientes, haud quāq; de repente admittere, ueriti ne cū his simul & hostes inuecti reciperent. Quicunq; igitur nō admissi in urbem fuerant, fossam pertranscuntes muroq; tergis hērendo, uirium suarū oblitī, & trepidantes pedibus consistebant. In barbaros tamen qui sibi ē proximo insultarent, & fossa propemodū superata se essent iam iam inuasuri, pugnare nil poterant, diffractis in fuga amissisq; in praelio telis. Ad hęc accedebat, quod arma inuicem conglobati exercere nullo poterant pacto. Gothi uero quādiu in propugnaculis haud sat multos uiderē, impetum in hos faciebant, spe freti, nō solū exclusos illos occisuros se esse, sed qui intus ad propugnacula cōstitissent uiolatuuros. Sed ubi militū & Ro. populū uim magnam sunt conspīcati in se uenientū, confestim ut iam desperantes, hostibus formidine simul & ignauia identidem exprobrata, retro se retulere. Pugna igitur in castris occēpta, ad urbis fossas murosq; finitur.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM
LIBER SECVNDVS

ROMANI deinde re male gesta, uniuersis copijs decertare haud quaquam de cetero audebant, equestri tamen & ex incurSIONIBUS praelio quammaxime barbaros superabant: non enim aduersus Gothorum utrunq; exercitū pedites ipsi in phalanx instructi prodibant, sed equites suos consecrabantur. Et Bessas quidem primo mox impetu in hostem facto, ubi cum telo statim prosiluisse in mediū, tres ex equitū numero fortissimos uiros occidit, ceterosq; in fugam auertit. Constantianus deinde cum circa serū diei, Neronianos rurū in campos Hunnos duxisset, ubi hostes prae multitudine uim sibi facturos peruidit, tuendi se uiam hanc cepit. Erat ibi tum forte stadij locus patentior quidam & sanē uetustus, ubi singulare quondā inibat certamen: multa eodem aedificia construxerant ueteres, indeq; calles undiq; angusti diuersim ducebant. Constantianus itaq; cum nec superare hostium agmen posset, nec sine ingenti periculo in fugam se dare, iussis omnibus ex equis descendere, pedes & ipse cum his simul angustiore in loco cōstitit: unde ē tuto cum barbaros Hunni ferirēt, magnā his inferūt cladē: tum Gothi, etsi affecti uulneribus, aliquādiu obsistūt, ea spe freti, cū primū sagittae ex pharetris his defecissent, illos se facile circumuenturos, & cōprehensos demū cōstrictosq; delatuuros in castra. Postq; uero ad unum omnes ferē uulnerati, ut

tam

tam denso in agmine per Massagetarum Hunnos emissa nulla in cassum cadente sagitta, sensere Gothi dimidiam suorum partem se amisisse, iamq; in occiduum sol ipse uergebat, tum uero cum nihil haberent quō se uerterent Gothi, in fugam demum uno agmine ruunt, in eaq; multi mortem oppetierē, Massagetis sagittandi peritis postrema carpentibus: nam & ingens hi cursu emensi iam spaciū, dum terga insectando identidem cādunt, magnam Gothi inferunt cladem. His gestis Constantianus cum Hunnis ad urbem peruenit. Perannius uero non multos post ubi hęc gesta sunt dies, Romanorū dux factus per Salariam portam cū in hostes duxisset, & effusam egisset in fugam Gothos, ac reciproca deinde circa occidentem solem fugatis Romanis per Gothos insectatio fieret, Romanus quidam ex peditatu, plus nimio formidine captus, altiore in foueam, ad condendum ut reor frumentū per priscos paratam de improviso prolabitur: unde cum nec uocem ex ea audere auderet, quia in propinquo hostiū aderant castra, nec quoquam pacto euaudere posset, ut cui nec aliquid esset quo se inde efferret, cogitur noctem unam ibi peragere. Die autem insequenti, barbaris rursum in fugam actis, Gothus uir quidam eandē in foueam cadit, in quam & Romanus ceciderat. Vbi statim conciliata inter se amicitia, & necessitate cogente, fidem sibi mutuo tradunt, alterius salutem curae utriq; fore. Demum igitur ambo ingentes audere ex imo uoces. Ad quas Gothi qui proximi erant conuersi, attractiq; in summo foueae procumbentes percontabantur, cuius nam ea uox esset. Tum Gothus Romano ex industria subticente (nam sic uisum utriq; fuerat) sua & patria lingua respondit, in eam se nuper ex fuga foueam cecidisse, & restem ut demitterent petijt, qua euadere ad auras posset. Tum illi statim reſte summissa Gothum se rati hominem attracturum, Romanum mox euehunt: unde rei miraculo obstupefacti, re uti se habuisset accepta, residem in fouea Gothum protinus extrahunt: qui statim de fide Gothi certioribus factis mutuo data, suis cum socijs abiit. Romanus uero impunis dimissus sese ad urbē recepit. Equites deinde non multi utrinq; in pugnam armis se cōmunire, intentiq; bello esse: & ut cōceptum praelium erat, in singulare certamen aliquod desinebat, in quo penes Romanos semper uictoria fuit. Haud longo post tēpore cum in campis Neronianis pugna cōmitteretur, alternisq; se equitum turmae & dubia insectarentur uictoria, Chorsamantis uir sanē inter Belisarij armigeros strenuus, Massagetarum gente ortus, paruo cum comitatu, septuaginta ex hostibus milites insequabatur: quo deinde in magnū iam campi spaciū euadente, Romanis qui hunc sequebantur, retro se ad suos recipientibus, solus relictus hostes insequi nil desinebat: qua re Gothi animaduersa cum equos circumegissent, in hunc omnes uno agmine ruunt: tum ille medios hostes peruadens, uno ex his quodam lancea per medium corpus traiecto, in alios impetū facit, & indefinenter impugnat. tum illi terga iterato uer

f 3 tentes

tentes turpē in fugam agunt, exercitus deinde astantis uerecūdia ducti (iam em cōspici se à suis rebantur) cū iterato uersis in hostē equis se infectantē inuadunt, eadē qua prius afficiunt iactura: siquidē uno atq; itē altero prauālidis uiris amissis in fugā mox auertunt, quos Tharsamunthes usq; in castra acriter infectatus solus uictoriā referens incolumē se ad suos recepit. Sed cū paulopost aliud cū Gothis bellū inisset, laeuam in tibiam ictus, atq; adeo dies nō paucos acceptū ob uulnus praelio abstulisset, uir perinde barbarus, rem grauius ferens cōminabatur, se statim in Gothos pro accepta iniuriā uindicturum. Vbi eo ex uulnere breui cōualuit, nimio iam cibo uinoq; oppletus, solus ire in hostes animo destinat, ab hisq; pro accepto in pede iam uulnere pœnas exigere. Cū itaq; Pincianā ad portā deniq; peruenisset, emitti se ad hostiū castra edixit. Custodes uero qui Belisarij armigero & fortissimo uiro nil fidei nō exhibere induci nō poterant, cōfestim fores aperuere, cumq; quō uellet abire sinūt: quē hostes mox cōspicati, per fugam ad se quempiam uenire rebantur. Verū ubi is arcū intendit, & Gothi nō satis hunc noscitant, uiginti fermē in eum milites prodeunt, quos Tharsamunthes paruo molimento reiectos, sensim infectabatur. Postq; uero aliquanto maior Gothorum se uis demū inualit, uelut immotus suo cōstitit loco. Ast ubi copiē omēs aduersus hunc cōfluxere, ab omnibus se tueri pugnando adnēbatur. Quam rem cū è turribus prospexissent Romani, insanire quidē hominē arbitrabantur, haud tamen Tharsamunthem hunc esse fat norant, qui opera præ se tulisset ingentia. Sed demū ab hostiū uniuerso circūuentus exercitu, temerariæ audaciæ pœnas hic luit. Cuius mors Belisario renunciata, nō ipsum modo, sed ceteros omēs ita affecit, ut in maxima essent ex tanti uiri iactura cōploratione ac luctu, ut qui cōmunem in eo milite sitam spem amississent. At alius interea quidam dum se æstas in autumnū circūegisset, ex Byzantiō Tarracinas se cōtulit, pecuniam deferens ab imperatore militibus debitam: ueritus tamen ne obuij hostes unā cū pecunia & se è medio auferrent, ad Belisariū scribit, curaret ut tuto ad urbem uenire cū pecunijs quiret. Tum Belisarius è corporis sui custodibus centū delectos cū equitibus duobus & ducibus Tarracinas mox mittit, ad se ut pecunias eas deferrent: ipse interea suspiciōne hostibus confirmare, cū uniuerso exercitu in hos se bellū gesturū, ut ea barbari cura detenti, nec pro necessarijs conuehendis, nec alia quauis de causa castris excederent. Postq; uero cū Atalio iam iam affuturos quō miserat milites demū cognouit, copias oēs ut pugnaturus disponit & instruit: ipsum id & barbari facere, & parati ad bellū astare. A mane itaq; Belisarius circa portas paratū militē tenuit. Sciebat nanq; Atalium & quos illi dederat socios noctu ad se peruenturos, circa meridiem uero suos prandere mox iubet: hoc ipsum & Gothi facere, rati omnino sumpto iam cibo, hostes in aciē prodituros. Sed paulopost Belisarius Martinū Valerianumq; suis cū turmis in campos Neronianos dimittit,

mittit, iustosq; maxime possent hostiū copias perturbarēt. A Pinciana autem porta equites sexcentos ad castra emittit, quibus tres ex armigeris suis præfecit. His statim adueniētibus hostiū uis magna occurrit: diu nō pede collato pugnatum, sed alternis cōcedere inuadentibus, & tergiuersando se inuicem infectari, ita ut uolentes iam uiderentur & ex cōposito diei reliquū tempus cōterere. Deniq; in alterutrū his ira & indignatione succensis, ualide pugna inicitur, & multi utrinq; mortales ac fortissimi quiq; cōcidunt. Sed utriusq; cum ab urbe, tum è castris superuenere subsidia: quibus inter ceteros strenue se immiscētib; prælij labor exaugeri cœptus, & utrinq; ingens editus clamor bellantes exterruit. Romani tandem sua hostes uirtute impulsos in fugam uertūt. Hac ipsa in pugna Cutilas uir strenuus, telo caput mediū ictus, idq; præfixum adhuc in uulnere gestans, hostem infectabatur, & impetu factō cum cæteris qui praelio forte superfuere, circa occidentem iam solem urbem inuehitur cum tremula adhuc in capite hasta, magni profecto momenti spectaculū. Arxem præterea quempiam Belisarij præfecti armigerum, Gothus uir quidā & sagittarius inter nares & dexterū oculum uulnerat, sagittæq; spiculū ad occipitium usq; descenderat, haud tamen id uspiam cōparebat, sed hastæ quod reliquum uisebatur præfixum ita extabat in facie, ut Arxe hoc equitante cōcuteretur: qua utiq; re Romani cōspecta obstupuere. In campis aut Neronianis barbarorum res superiores fuere, atque adeo ut ubi Valeriani Martiniq; copiæ Gothorū infinita cum multitudine prælio gesto, strenue se ab his explicassent, & ut grauiora Romani milites passi in maximum uenissent uitę discrimen, Bochem statim Belisarius iussit laborantibus suis suppetias ire, & equitum turmam tam equis quā uiribus ualidam Neronianos in campos educere. Iamq; ferū diei erat, & turma Bochem ducem secuta Romanis opem latura, cum primum comparuisset, subito facta barbarorum est fuga: quibus cum nimium Boches insisteret fugientibus, à duodecim hastatis est circumuentus, & quia subiecto erat thorace munitus, inflicta illi per barbaros uulnera, haud multum hunc affecere. Sed Gothus quidam post terga mox subiens, ea ex parte corpus nudatum temere nactus, uulnus quidem sed non letale inflixit, uel quod in mortis discrimen induceret, extemploq; & ex aduerso alter laeuum hunc in brachium ferit, eiq; laceratum transuersa plaga præcidit. Valerianus uero ac simul Martinus quæ gerebantur protinus conspicati, auxilium latenti accurrunt, & uersis cōfestim in fugam hostibus, Bochiq; equū ex habenis ductantes ad urbem perueniūt. Iamque nox appetebat, & cum pecunijs Atalio uenerat, reuersiq; ex prælio milites uulnera procurabāt. Sed Arxis ex facie cum auellere medici sagittam uellent, aliquandiu periculi magnitudine territi uulneri admouere manus nil audent, nō oculi gratia, quem nullo pacto integrum seruari imposterū posse suspicabant, sed ne uenas ac neruos interrūpēdo, qualia in ea corporis parte

sunt pleraque, uirum ex Belisarij familia fortissimum perderent. Medicus deinde Theoctestus nomine in Arxis ceruicem innixus sciscitabatur ab hominum nimium suo ex tactu indoluisset: quo respondente, dolore se proculdubio affici: Saluus ergo futurus es, inquit, nec oculi ullam patieris iacturam. Hæc medicus fidens sedulo affirmabat, quia coniectura perceperat, haud procul à cute spiculū penetrasse. Hasta itaque quæ forte extabat præcisa, colligatoque uinculis affecti hominis corpore, & ea parte qua plurimum is indoluerat interscissa, auellit statim ac paruo molimine spiculū, tribus prominentibus hamis, cum eoque hastæ quod reliquum erat eduxit. Sic factum, ut Arxes liber omnino & sine ulla corporis offensione euaserit, nec aliquod ei in faciem ulceris relinqueretur uestigium. Cutillas uero auulso iam uiolentius telo (altius quippe in uulnus descenderat) linqui mox animo cœpit, & manantibus uenis sanguinis profluiū fieri: unde phrenesis morbo correptus, non longe post moritur. Boches deinde affatim è brachio sanguine profluente, statim moribundus procubuit. Cuius tam repentinæ mortis id causæ medici afferebant, quia non recta sed transuersa fuisset illi inflicta in musculo plaga, unde post tertium diem è uita excessit: quorum uirorum ex morte, per totam noctem in luctu ciuitas fuit. Gothorum uero & comploratio uaria & eiulatus quammaximi è castris exaudiri, Romanique item magnum in modum id admirari, cur tantopere barbari communem quererentur iacturam, cum nil mali quod magni esset momenti, in ea prima congressione his illatum fuisse sit uisum, nisi quia perpaucos quosdam amiserint: quod ferme etiam antehac sepe, nec minori quidem cum detrimento his accidisset, haud tamen præ ingenti hominum multitudine eos terruerat. Sed compertum postea est, primores bello uiros, è castris Neroniano in campo locatis, eo in prælio nuper amissos, Gothos tunc deplorasse, quos Boches uir stenuus primo impetu interfecisset. Post hæc, gesta nonnulla leuiora prælia sunt, & ideo non necessario uisa litteris commendanda. Sed per omnem eam obsidionem sexages certatum ac septies est, ac bis demum, ut in subsequenti explicaturi deinceps sumus. Exacta autem hyeme & huius belli quod Procopius scripsit anno secundo iam finem sortito, cum in autumnum se uerteret æstas, fames simul ac pestis urbem inuasit. Militibus namque frumentum duntaxat defecerat, cætera abunde omnia erant. Romanis uero & res frumentaria deerat, & pestilens morbus hos acrius degrauabat. Quibus rebus cognitis Gothi, nec bellum cum his inire tunc uelle, sed enixe curare, ne de cætero aqua urbem inueheret. Aquæductus duo inter Latinam sunt & Appiam uiam celsissimi quidem & fornicibus quammaxime in altum euecti, sed eo in loco hi inuicem coeunt, qui ab urbe quinquaginta stadiis abest, & modico interuallo diuersam in uiam uertuntur: nam qui prior sortitus est in dexteram locum, in leuam mutata regione excurrit: & utriusque rursum in unum conueniunt, ac priore deinceps loco recepto, iterato se ab inuicem dirimunt: in intermedio

autem

autem loco præsidium extat utroque ædificio hoc circuminctum, cuius inferiores fornices dum uaria materia effarciunt barbari, munitionis in speciem reddunt, ibique militum non minus milibus septem in custodiam positus, Romanos sedulo prohibere, ne quid ea è regione necessariarum rerum in urbem inueheret: unde spe omni iam destitutos quauis mali species circumstetit: iam enim frumentum maturefcebat, & Romanorum militum audacissimi quique pecuniarum & lucri cupiditate ducti, equis inuecti, & alios uacuos post se trahentes, noctu in segetes haud procul ab urbe perueniebant, defectasque cum stramento & iumentis impositas, hostes fallendo in urbem clam deferebant, ingentisque precio uenditabant Romanorum primoribus: ceteri inferioris fortis tunc homines, ex herbis nonnullis in cibum desumptis degebant, quales intra moenia sua passim sponte nascuntur: & hæc quidem in agro Romano non hyeme, non alio quouis tempore defunt, sed assiduo florent ac de se germinant, & ea copia sunt, ut uel equos obsessi his alerent. Quidam præterea uel ex carne mortentium in urbe mulorum iumentorumque aliorum confecta farcimina clam uenditabant. Sed postquam segetes defecere, & ad mala accumulata iam peruenierant Romani, Belisarium mox circumstunt, & prælio uno de summa rerum decernere cum hoste cogunt, Romanorum neminem à pugna uel acie defuturum polliciti: quem demum hærentem ac dubium & rerum necessariarum angustia degrauatum, è plebe quidam affati huiusmodi sunt. Haud quaquam præfecte ut incautos hic nos deprehendit fortuna, sed omnia nobis aliter euenerunt ac ipsi sperauimus: quippe qui pro nostro pristino desiderio rem assecuti, in præsentem calamitatem peruenimus. Et superest quidem adhuc animis nostris concepta prius opinio illa, perquam optime per Imperatorem nostris rebus prouisum iri, tametsi in dementiam uersa ea hoc tempore prouidentia sit, & in ingentium malorum materiam. Nunc uero ad id est demum necessitatis peruentum, ut uel in præsentia eniti uelimus, & armati in hostem prodire audeamus: & certe danda nobis uenia est, si in Belisarium fidentius forte quam deceat loquimur. Non enim uacuis necessarijs rebus uenter pudere nouit. Excuset, ut lubet, præsens petulantiam nostram fortuna, omnium nimirum & merito quidem, molestissima esse apparet producta infelicibus uita. Quæ nobis acciderint prospicere hinc potes, ager noster hic omnis, & loca hæc cætera hostium subiecta manibus sunt. Urbs ipsa hæc bonis omnibus est interclusa, nec satis scimus ex quoto iam tempore Romanorum nonnulli iam uita perfuncti, sic strati iacent, ut recondi terra nil possint. Ipsi uero qui superstites sumus, summam ut dicam, haud secus in nos ac in mortuos ipsos congeri mala omnia peroptamus: quæ profus tolerabilia ut fames his esse ostendit, qui in hanc forte inciderant: ita ubi demum ipsa hæc compauerit, cum cæterorum malorum obliuione inuadit, & præter mortem hanc ex se prodeuntem, quoduis aliud mortis genus uoluptati ut sit mortalibus facit. Ut igitur

& nos

Romanorum
ad Belisarium
oratio

Belisarij
responsio

& nos non id prorsus esuriendo detineat malum, pro nobis ipsis iam finito desumamus certamen, ex quo est omnino futurum, ut uel hostes nunc superemus, uel aliquando tandem liberemur his malis. Nam quibus salutis spem forte allatura est mora, uecordiæ proculdubio arguentur, si anticipando periclitandoque rerum summam in discrimen deduxerint: hi uero quibus cunctando & prolatando difficilius certamen efficitur, si plusculum id uel ad breue extra xerint, huius nimirum moræ potius sunt incusandi, quam acceleratæ & subitæ perulantia. Ad hæc Belisarius ita respondit. Quæcumque à uobis uel antehac expectabam, nunc denique peregistis, & præter opinionem profecto mihi nil accidit, quippe qui iam pridem sat calleam uulgus rem esse incosultissimam, nec præsentem ferre fortunam scire, nec aliàs de futuris consulere, sed rebus uel difficillimis perquam leuiter & enixe incumbere, ac præcipitanter suam in perniciem ire duntaxat nosse. Ipse uero pro uestra intolerantia, nec uolentes quidem disperditum eam, nec Imperatoris res uobiscum unam ut intereant sinam. Bellum namque non temeraria solet celeritate geri, sed optime consulendo & prouidendo temporum momenta metimur. Vobis quidem aleam ludere existimantibus, unum libet & semel pro rerum summa iactare talum: mihi uero non ea consuetudo est, utilitati & commodis, temporis celeritate ut præferam. Proinde uos pollicemini aduersus hostem pugnatum ire. Sed quando antehac unquam belli uos studiis incubuistis, uel quibus nam perdidicistis hæc armis, quæ nec exercitatione tenus admittere res bellica nouit? Nunc uero pro uestra hac animi promptitudine equidem lætor, & pro excitato hoc uobis tumultu ueniam do. Sed quemadmodum non suo per uos hæc gesta sint tempore, & hac nos mora ut plurimum profutura utamur, significabo. Exercitum nobis uniuerso ex orbe contractum, multitudine infinita Imperator transmisit, classemque item quanta antehac nunquam Romanis fuit, quippe quæ & Campaniæ litora & sinus Ionici partem iam maximam contegit, & post paucos ferme hæc dies cum omnibus ad uitam necessarijs est ad nos peruentura, ita ut nostram hanc rerum inopiam soluat necesse est: affuturæque propediem tot copiarum sunt, sagittarum multitudine barbarorum ut obruant castra. Animo itaque agitauimus in aduentum iam iam affuturi exercitus, pugnae tempus differre, & cum securitate potius belli totius uictoriam nostris afferre, quam temerario ac repentino consilio, salutem omnium prodere. Ut autem quam primum se hi ad nos conferant, nec moram de cætero trahant, prouidero. His Belisarius populum uerbis solatus, ab se Romanos dimisit, ac statim Procopium qui hæc litteris commendauit, Neapolim contendere iussit: fuerat namque fama perlatum, eum Imperatorem exercitum transmissurum: eique imperat magnam uim nauium frumento compleret, & milites omnes ut cogeret, quos tunc ex Byzantio aduentasse illuc contigisset, uel quicquid equitum esset custodiæ gratia eodem relictum, quorum non paucos in Campaniæ loca secessisse acceperat: nonnullos præterea

rea

rea asportaret ex eorum locorum custodijs, cum hisque unam ad se demum rediret, Hostiamque demum frumentum conueheret Romanorum præsidium. Procopius itaque, comite sibi assumpto Mundila armigero, & paucis equitibus alijs, Capenam portam noctu egressus hostes sefellit, qui secus Appiam uiam custodias faciebant: qui uero cum Procopio Mundilaque abierant equites, cum Romam iam redissent, in Campania Procopium esse & Romam uenire nunciauerunt, nec in hostium quempiam incidisse, cum compertum Romani haberent neminem barbarorum nocte intempesta extra castra uagari. Belisarius uero fidentior factus uim magnam equitum in proximas Gothorum munitiones immisit, iussitque si quos forte barbarorum deprehenderent, per causam necessariam in castra couchendi iter hæc facere, uel forte excursionem sedulo factitare, uel suis quoquam pacto moliri insidias, quo minus hæc agerent enixius prohiberet, ut & ciuitas ipsa minori quam prius penuria premeretur, & barbari obsideri potius quam obsidere alios uiderentur. Martinum autem Traianumque cum militibus mille Tarracinas abire iussit: quibus cum & Antonina coniugem misit, traditque eam Neapolim imperauit, eandem ibi in tuto sortem expectaturam, quæ sibi met occursum impofterum esset. Magnam deinde Sindusemque quingentorum militum duces, Tybur in præsidium destinat, quod oppidum stadijs centum distat & quinquaginta ab urbe. In Albanum uero quod stadijs totidem abest, & in Appia quondam uia situm, Grintheum quempiam cum Erulis præmiserat, quos Gothi inde ui depulere. Extat autem Pauli apostoli templum Romanis procul à mœnibus stadijs decem & quatuor, iuxta quod Tyberis fluit, ubi nullum patet munitum esse præsidium. Porticus tamen eodem ab urbe pertinens, circaque & ædificia alia pleracque non satis ad inuadendum opportunum locum hunc reddunt. Patebat & Gothi ad id sacrarium uia, per quos omnibus constat per id belli tempus, in neutra dedicata apostolis æde quippiam editum, quod incolentibus uel molestius esset uel quoquam pacto ingratum, sed sacratos ibidem uiros libere permisisse rem diuinam peragere. Valerianum itaque Belisarius iussit in ea & propinquiora Pauli sacrario loca Hunnos educere uniuersos, ac iuxta fluminis ripam castrametari, ut ea è regione equi liberius alerentur, & simul coercerentur acrius Gothi, ne libere suis procul à castris & pro arbitrio uagarentur. Sed Valerianus cum suis castris iam communisset, ex præfecti imperio Romam contendit. His omnibus Belisarius constitutis perfectisque, sic quiescebat ut nullam incepturus per id temporis pugnam, sed è muris tueri malle se appareret, si quis forte uim illaturus accederet, frumentumque nonnullis Romana è plebe hominibus impartiebat. Martinus interea & Traianus noctu hostium castra transgressi, postquam Tarracinas uenere, dimissa in Campaniam cum paucis Antonina: ad eius regionis præsidia cum denique puenissent, inde mouentes, Gothos que eam diuagabant irruptione facta, de improviso adorti sunt, & ita coercere, ut ea per loca uagari haud

haud quaquam iam libere possent. Magus uero Sindusq; praefecti Tiburti ni praesidij muros, sicubi forte collapsi iam essent, breui restituunt: & ubi in tuto hi constiterent, hostes qui non procul inde munitionem haberent, acius statim incessere, & crebris incursionibus factis, barbaris tandiu terrorem incute- re, suis necessaria conuehentibus, quandiu Sindus integer uiribus fuit. Is nan- que in dexteram manum lancea ictus, praecisis neruis bello inhabilis reddi- tur. Hunni insuper, ut supra iam diximus, quam proxime hostes castris lo- catis, non minoribus malis Gothos afficiunt: qui utiq; cum haud quaquam ad uictum possent necessaria, ut soliti erant, inferre, pestifero morbo protinus opprimuntur. Lues igitur cum hos inuasisset, magnam uim hominum sustu- lit, & in his praecipue castris quae circa Appiam uiam locauerat barbari: e qui- bus qui forte incolumes euasere, ad altera castra se trasterunt: ipsum id Hun- ni perpeffi, urbem mox ineunt. Procopius uero ubi primum in Campaniam uenit, non minus militum quadringentos contraxit, frumentiq; maximum numerum nauibus recens impositum, praeparatum habebat. Antonina huic haud longe post adfuit, quae secum elassis curam suscepit. Per id tempus & Ve- suuius mons emugierat quidem, sed haud dum cineres eructarat, tametsi ex eius mugitu eructaturus iam credebatur, unde & proximos accolae formidi- ne ingenti affecerat. Hic mons a Neapoli stadijs abest septuaginta, in eamq; urbem uergit, & Boream uersus: sed praecisus ille undiq; est, inferiora eius fre- quentibus syluis umbrosa, superiora uero abrupta & penitus inuia: huius in- montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita ut coniectari sat possit, in penitissima terrae hunc penetrare: ignemq; ex infima parte existere quiuis poterit conspiciari, qui in eius uoraginis supernum os procumbere ausit. Unde & flamma in semet fota altius excitatur, nulli tamen qui ea in regione sunt hominum negocium exhibet. Veruntamen ubi sonitum mugienti simile mons ediderit, non longe post cineris uim quandam ingentem emittit, & si quem for- te iter ea habentem emissus cinis deprehenderit, nulla huic erit uitae spes reli- qua. Qui si in domicilia is forte sublatus cinis inciderit, & haec quidem nimio grauata onere collabuntur. Porro si ualidior tum ingruerit uentus, sublimem adeo cinerem agit, ut spectari ab homine non amplius queat, & eodem defertur quod procliuior uentus abstulerit, & in longinquam plerumq; delatus regionem illabitur. Ferunt namq; cum in Byzantium semel cinis hic recidisset, sic eius lo- ci homines terruisse, ut eo ex tempore ad nostram aetatem annuis decem sup- plicationibus placet. In Tripolicis item Libya, altero & subsequenti anno il- lapsum affirmant, & ante centesimum annum eodem in monte mugitum fa- ctum, & hunc alterum paulopost subsequutum. His praeterea mirifice factis affin- gunt, hoc ipso in Vesuuii monte si ea rursus cinerum eructatio fieri contige- rit, necessarium fore omnino, ea in regione loca omnium frugum iacturam ut subeant. Eo in monte aer quidem nitidissimus est, & suapte natura omnium saluberrimus.

saluberrimus. Ad hunc montem & medici diutina tabe affectos transmittunt. Sed de hoc haecenus. Aliae interea ex Byzantio copiae ad Neapolis portum delatae nauigijs sunt, & haec quidem tria milia fuere Isaurorum, quos Paulus & Conon ductabant. Ad Hydruntem uero Thraces equites octingenti nume- ro appulere. Ioanes Vitaliani tyranni olim ex sorore nepos, his praerarat, cum eoq; milites alij equestri ex ordine mille. Iamq; & Zenon cum equitibus tre- centis per Samnium Latinamq; uiam Romam peruenerat. Ioannes deinde cum caeteris omnibus in Campaniam uenit, contracta non parua plaustro- rum ex barbaris copia: his deinde quingenti alij quidam se adiunxere, & ag- mine uno iuxta littus iter habebant, ut si quid hostile his obuium fieret, castro- rum in speciem rhedis se circumdarent, indeq; ut ex uallo strenue tuerentur: iussis quidem qui circa Paulum erant & Cononem, ut celerius nauigarent, se cumq; unam Tyberina ad ostia peruenirent Romanorum praesidium, frumen- to plaustris quod satis foret imposito, & nauibus non modo re frumentaria priusquam discederent oneratis, sed uino & rebus caeteris necessarijs. Reban- tur enim Martinianos Traianianosq; milites in circumiectis Tarracinae locis se conuenturos, indeq; unam abituros ad urbem. Sed cum in propinquo uenif- sent, certiores sunt facti pauloante reuocatos hos Romam uenisse. Belisarius interea Ioannem suis cum copijs aduentare praemonitus, & ueritus admodum hostes qui multitudine abundarent, ne sui praepaupertate opprimerentur, si obuiam his processissent, nouo consilio adiecit animum, Flammineam portam iuxta quam hostes castra locauerant, & ipse in huius belli primordijs, grandi- bus saxiis iccirco obstruxerat, ut supra iam diximus, ne ea Gothi uel uim sibi inferre facile possent, uel insidias in urbem moliri, praesertim cum ad id tem- pus ea ex parte nec pugna quidem attentata fuisset, nec barbari aliquid in- de suspicarentur sibi hostile fore, noctu & clam amolitur, & maiorem exerci- tus partem ibidem instruxit: atq; ut primum dies illuxit, Pincianam per por- tam Traianum Diogenemq; cum equitibus mille emisit, iussos imprimis bar- barorum castra ita inuadere, ut si hostes his obuiam irent, fugam haud qua- quam capeffere uererentur, sed ad moenia usq; cursu effuso contenderent. Ip- se interea nonnullos constituit milites, qui refugientibus ad se praesidio forent. At ille, ut erat iniunctum, barbaros statim incessere, & ad praelium irritare: qui protinus prouocati, nulla interposita mora e castris omnibus procedentes, op- pugnatum hunc conuenere: quo factum, ut concitatissime utiq; se ad muros con- ferrent, Romanis quidem fugam dissimulantibus, & Gothi existimantibus hostes se insectari in fugam actos. Quos quidem ut primum suorum tergis insi- stere Belisarius uidit, Flamminea patefacta mox porta, eaq; eductum exerci- tum, in barbaros nil tale sperantes immisit: quorum propinqua ad castra & eadem uia locata, angustior in fronte aditus erat: praecipueq; & ferè imperui- us in eo armatus quidam constiterat, optima quadam habitudine corporis

barbarus, qui ubi hostes aduentare peruidit, locum præoccupat, ibidemq; se tuendo insistit, & à loci angustijs alios prohibendo, socios sibi ad opẽ ferendam cõcibat: sed hunc statim Mundilas nactus obtruncat, & in eas angustias succedere barbarũ deinceps neminem finit. Romani deinde progrediendo, nullo è barbaris iam renitente, quamproxime eorũ ad castra uenere, quæ statim nõnulli, etsi inuadere demum tentassent, uiolenterq; capere, paucis tamen resistantibus barbaris, in custodiam positis, his castris potiri minime potuerunt. Nam amplissima quædam, & in immensam profunditatem descendens fossa intercedebat: terra nanque quæ inde iam fuerat egesta, interiorem semper castrorum in partem rectã cum in altitudinem excreuisset, pro muro barbaris erat: qui utiq; cum circumuallati, præacutis & conspissatis sudibus essent, fidenter ac fortius subeuntẽ in hostem pugnabant. Quidam uero Belisarij armiger Acilinus nomine, uir sanè acerrimus, equo euectus in media hostium castra prosiluit, ibiq; barbaris interfectis nonnullis, seq; alijs circumstantibus multis ac tela crebro eiulantibus, equus quidem ictus mox cecidit: ipse uero ex insperato per medios hostes euasit, pedesq; ad Pincianã cũ socijs portam deferebatur: barbaros tamen Romani quosdam se adhuc insectantes, cõuersi in terga dum feriunt, nec opinantes quidem occidunt. Quod utiq; egregiũ facinus cum Traiani milites qui tum fugabantur, spectassent, & ipsi simul, equitatu iuuante, qui eã forte instructus paratusq; aderat, fuga repressa, cursuq; citato hostem inuadunt se antea insequentẽ. Tũ Gothi de improviso ab his circumuenti fœde contrucidari, & his ingens inferri clades, perpauca tamen in castra se ex fuga recipiunt: quo factum, ut istorum ex casu cæteri se intra castra trepidi rerum suarum sedulo cõtinerent, extemplo rati Romanos se inuasuros. Eo in prælio barbarus quidam Traianũ in faciem ac supra dexterum oculum ferit, & spiculum quidem sic totum introrsus adigit, ut ex eo nil penitus compareret, tametsi illud porrectius esset: sagittæ uero lignum quod foris extabat, uel nulla excussum, solo mox decidit, quia opinor, hastæ spiculũ non satis inhæserat. Traianus uero cum ictum nil præsensisset, hostem erat ad insectandum trucidandumq; prorsus intentus: post annum autem quintum sua id sponte spiculum in fronte illi sic prominebat, ut eius summitas facile cõpareret: tertius iam agitur annus cum paulatim semper exit, & spero fore non longe post excussum id penitus iri, tametsi nil quã gestanti negocij afferat. Barbari interea de bello iam desperare, & identidem cõsultare, quemadmodum soluta obsidione abirent. Quippe qui partim in se lue desequiẽte, ab hoste partim ita deperderent, ut ex infinita illa hominũ multitudine, reliqui facti perpauca essent: haud tamen opprimere hos desierat pestis, & cũ uerbo quidem alios obsiderent, re tamen ipsi obsidebantur, ut omnibus necessarijs interclusi. Sed postquã exercitus alios ex Byzantio terra mariq; aduentasse Romanis suppetias accipere, nec ex sua hos magnitudine

gnitudine metirentur, sed tales esse iam crederent, quales in maius solet tumor efferre, magnopere futurum reformidantes discrimen, de discessu apertius decernebant. Vnde Romam oratores miserũt, & Romanum inter cæteros uirum apud Gothos ut probitate, ita & autoritate tertium post regem locum diu iam consecutum. Qui Belisarij in conspectũ ut uenit, orationem huiusmodi habuit. Neutri nostrum ad utilitatem bellũ hoc concessisse, nemini incognitum est, qui ad rerum difficillimarũ ex belloq; prodeuntium experientiam uenerit. Quis enim ex utroq; exercitu uir, quem utrinq; res gestæ haud quaquam prætereant, stultorum esse hominum neget, innumeris uel le calamitatibus, repentinæ ob gratiam contentionis & peruicaciæ affici, nec ullam molestiarũ solutionem deniq; inuenire: his equidem dictis neminem reor qui non prorsus desipiat, contradicentũ. Cum hæc itaq; se habeant, decet quidem utriusq; exercitus duces, propria gloria subditorum salutem ducere potiozem, quæ uel æqua & utilia sunt, non sibi solum deligere, sed hostibus uel utcũq; infensis, & hac uia præsentis difficultates dissoluere: nam quæ mediocria sunt concupiscere, qualcunq; molestias demit, contendendo uero & dissidendo nil peragi potest quod deceat. Nos itaq; ut bellum id dissoluatur, huc ad uos uenimus, ea sedulo præferentes quæ utrisq; nostrum sine profutura: tametsi creditũ sit, de nostro nos iure uobis hoc modo concedere. Ipsi uero nolite nobiscũ unã altercando & dissidendo potius interire, quã optime consulendo deligere quæ uobis plurimum sunt conductura: nec mutuas finite ac perpetuas inter nos orationes haberi, sed ut libuerit, mox interfari, ac breuibus demum absolui, si quid forte amice dictum haud quaquam uisum sit. Sic enim & explicari utrinque paucis quæcunq; animo fuerint, & decencia omnia peragi poterunt. Ad hæc Belisarius ita respondit. Dialogus noster iste si longius prouehatur nil impedit, dum modo pacifica æquioraq; sint quæ per nos proferantur. Tum Gothi rursum. Iniuriam nobis intulistis Romani, quippe qui in amicos & socios arma desumitis. Sed dicturi iam sumus quæ singulos uestrum non ignorare existimamus. Gothi quondam loca hæc sibi Italiq; pepererunt, cum Romanis uobis nil uiolentius ademissent. Sed Odoacer olim Imperatore sublato in tyrannidem Rempublicam hanc immutatam obtinuit. Zenon interea qui Orientis tũc temporis potiebatur imperio, cum uindicare alterius uellet & Gothi Imperatoris iniuriam, & has terras tyrannide liberare, Odoacriq; uires dissoluere de se minime posset, commemoratis Theoderico Gothorum duci honoribus, quos ab se accepisset: fuerat nanq; inter Romanos patricios & consulares ascriptus: facile suadet, etsi obsessurus is Byzantiũ erat, ut depositis erga se odijs, ex Odoacro pœnas ob iniuriam Augustulo Imperatori illatam exigeret: quibus exactis, & de tyrannide Odoacro eiecto, ipse sibi & Gothi hæc loca recte iusteq; parta haberent. Hunc igitur in modum ipsi, Italiæ suscepto imperio, leges simul &

Legati Gothorum ad Belisarium oratio

Rempubicam saluas non minus reddidimus, quàm superiorum alius quisquam Imperatorum. Theoderici uero siue alterius qui Gothis antea imperasset, nullæ nunc extant uel scriptæ uel sine scripto leges. Quæ autem ad diuinum attinēt cultum fidemq; sic integre Romanis seruauimus, ut Italorum opinionem, Gothorum nemo in id quod ipse sentiret uel uolenter uel ultro transtulerit: quin potius in eorum plerunq; concedentibus Gothis sententiam, nil prorsus per nos curæ adhibitum. Accedit etiam quod Romanorum sacraria eo in honore sint apud nos habita, ut à nullo nostratiū hominū sit, qui ad ea cōfugerit, uiolatus. Omnibus præterea urbanis antehac magistratibus Romani perfungebantur, Gothus uir nemo eorum particeps factus: uel procedat in mediū qui profari nos ista non uere existimet: addat & consularem quispiam dignitatem, qua etsi Gothi ab orientis Imperatore donati, Romanis tamen perfungi libere permiserunt. Vos uero, cum hæc ita se habeant, Italiam quidem per Odoacri barbaros male tunc habitam, haud quaquam tuendo uestri ut iuris uendicabatis, præsertim cum ad decimū annum grauissima illi in Italos ac nefanda exercuissent. Nunc uero iuste hanc possidentibus, cum uestra nihil interfit, inferre uim uultis. Abite ergo à nobis hinc procul, & uobis quæ uestra sunt habetote, ac cætera item quæ depopulando diripuistis, nuda saltem quæ reliqua sunt nobis relinquire. Ad hæc Belisarius, Etsi breuiter, inquit, & iusta quædam uos dicturos polliciti estis, oratio tamē hæc uestra ut longior fuit, ita & per uos insolentius habita. Zenon quidem Imperator in Italiam Theodericum transmisit, Odoacro ut bellum inferret, non sibi ut huius imperiū uendicaret (Quid enim poterat apud Imperatorem à tyrāno tyrannus differre?) sed ut ea prouincia ab se liberata, imperanti sibi subijceretur. Theodericus uero aduersus tyrannū strenue omnibus constitutis, ingratitude est & in rebus quidem nō mediocribus usus, quippe qui has Italiæ terras domino restituere haud quaquam decreuit. Sed eius equidem sententiæ sum, eiusdem esse criminis reos, qui uim cuiquam inferat, & qui res proximo non uolens restituat. Ipse uero Imperatoris hæc loca alteri cuiquam non sum proditurus. Si quid uero à me impetrare aliud uultis, explicandī quid uobis animo insit facio potestatem. Tum barbari. Nos quidem ad uerum explicasse iam omnia uestrum neminem latet, non enim uolumus rem in cōtentionem deduxisse uideri. Sicilia insula, opulentia quidem & magnitudine præstantissima uobis concessimus, sine qua nec Libyam in potestatem redigere poteratis. Ad hæc Belisarius. Et nos item Britanniam Gothos habere sibi permittimus, Sicilia longe præstantiorē, Romanorū quondam ditionis effectā. Par enim est ut qui priores beneficia contulere, uel gratiam parem ut referant, benefactorum uicissitudinem. Non enim si de Campania uobis, siue Neapoli aliquid de me pollicerer, adhibitori mihi fidem essetis, quia Imperatoris bona haud quaquam dispensare pro nostro arbitrio possumus.

Responso
Belisarij

possumus. At si pecuniam constituerem illi per uos in annos singulos dependendam, ad eius sunt uoluntatem omnia peragenda: non enim alterius est nisi possidentis loca tueri. Esset itaque ad Imperatorem omnino ex uestris quispiam per nos dimittendus, qui rerum cōditiones ab eo acciperet: & tempus insuper aliquod statuendum, quo exercitus ipsi in indutijs essent. Sed esto, si modo id placet, res ita ut diximus peragantur: nō enim uobis pacem uolentibus, quo minus hæc fiat, obstiterim. His dictis colloquio utrinque soluto, legati ad castra se receperunt. Subsequentibus deinde diebus, cum ultro citroque uentitarent, de indutijs agi cœptum, & pro his confirmandis decretum, obsidum loco è suis quosdam utrique ut darent. Dum hæc interea agerentur, Isaurorum classis Romanum ad portum applicuit, Ioannisq; milites Hostiam tam facile peruenerunt, ut hostium nemo siue ex alto aduentibus, siue castrametantibus impedimēto his fuerit. Veruntamē à nocturnis ut hostium incursionibus se tuerentur Isauri, iuxta portum fossis perductis, per uices custodias factitabant. Qui uero Ioanne duce aduenerant, castris curribus circumdatis conuiescebant. Belisarius uero primis mox tenebris Hostiam cum equitibus centum peruenit, & simul quæ in acie accidissent quæque inter se & Gothos conuenta fuissent commemorando, ac suis deniq; animos faciendo, onera quidem ut Romam transmitterent imperat, & promptius se eodem conferrent: ipse uero sine discrimine ac tuto ut iter inquit, ad nos peragatis, prouidero, Romam deinde primus, ac summo mane contendit. Antonina interea cum optimatibus alijs ubi primum illuxit, quemadmodum deferri onera possent, consilium habuit. Nam grauis admodum & perdifficilis uidebatur ea res factu, quandoquidem boues in trahendis oneribus eniti nil amplius poterant, sed præ nimio defatigati labore, omnes in terram ut semimortui prostrauerāt corpora: & erat sanè periculosum per angustos calles iter cum plaustris facere: naues præterea actuariæ omnes, ut superiore consueuerant tempore, per flumen trahi nullo molimine poterant: ea nanque iuxta fluuium, & ad læuam ut diximus uia, ab hostibus tenebatur, ita ut nullus istac Romanis transitus esset: quæ uero in alteram fluminis partem uergebat, immeabilis erat omnino: unde maioribus nauium lembis delectis, & altius circumquaq; contabulatis, ut in his nauis uictoresque ab hostibus uulnerari nil possent, & sagittarijs simul impositis, & oneribus demum inuectis, ut quæque poterat nauis deferre, per Tyberim prosperum nacti uentum ad urbem mox nauigant, ab exercitus parte quadam adiuti, tractique, qui ad Tyberis dexteram erat, subsequentibus Isaurorum magna ui nauibus, ita ut uel aduerso amnis defluxu cum deferrentur, haud quaquam difficilis fuerit his nauigatio, uelis ad summum mali sublatris euntibus. Vbi uero ad id loci peruentum, ubi se fluuius circumagens, patientiore spatio ferebatur, cum nullo uela spiritu agerentur, remigio fluctibus uim

bus uim inferendo, non mediocriter nauæ insudabant. His tamen barbari, cum in castris quiescerent, nil prorsus negocij exhibebant, siue periculi magnitudine territi, siue quia nil commeatus eã inferre Romanos existimarent, siue quia ex re non magni momenti interpellare indutiarum spem nollent Belisarij uerbis firmatam, & inutile sibi id fore arbitrarent. Crebra igitur nauigatione ultro citroq; facta, inuectis libere demum intra urbem oneribus, nauæ protinus abscessere: iam enim tempus in hyemem declinabat, & reliquæ copiae urbem inierant: solus cū Isauris Hostiæ restiterat Paulus. Datis deinde obsidibus, inter Romanos Gothosque mensum trium ea conditione indutiæ fiunt, ut incursiones interea nullas inter se facerent, & ex Byzantio oratorum reditum expectarent, & utri eorum iniuriam priores inferrent, ad se nihilominus paterentur legatos transmitti. Dum hæc agerentur, Antoninæ gener Heldigerus magno cū equitatu ex Libya Romam peruenit. Gothi uero qui Portus præsidium occupauerant, deficientibus iam necessarijs, Vittige non inuito id reliquerunt, & euocati se ad exercitum recepere: quod statim ex Hostia Paulus eodem cum Isaurorū manu profectus, occupatum retinuit. Sed Romani tunc barbaris eius rerum necessariatum inopiæ autores fuere, quippe qui mare in potestatem haberent, & nil prorsus permetterent ad hos comeatus inferri. Vnde factū, ut etiam urbem maritimam Centumcellas & magnificam, necessarijs ad uictum priuati, per id tempus deseruerint barbari. Est autem ciuitas illa ut magnitudine præstans, ita & hominum multitudine copiosa, propius Romam & in Thuscis, & ad occidentem sita: ab eaque stadijs ducentis & octoginta abest. Qua etiam occupata, Romani uirium sibi facta accessione, maiorem in modū aucti sunt: cum & Albanum haberent hi oppidum Romæ propinquius & in orientem positum solem: quod eadem de causa per barbaros destitutum, qua & alia pleraque deseruerant, paulo ante præsidia receperunt. Quibus ita recuperatis, iam undequaque ut redactos in medium circumuenerant Gothos. Vnde & hi pactiones & conuenta dissoluere, uel quoquam pacto Romanos laceffere quammaxime uerebantur. Sed legatis ad Belisarium missis, per indutias affectos se iniuria querebantur. Siquidem suos Vittige nonnulla de causa ad se reuocante, Portus præsidium Paulus cum suis Isauris, ad breue recedentibus Gothis protinus inuasisset, id ipsum que in Albano Centumcellis que per Romanos fuisse milites factum: sedulo criminari, & comminando denunciare, ni sibi quæ accepissent, ocyus restituerent, se nullo pacto impune id permissuros. Belisarius itaque irrita hominum uanitate, & Gothorum legatis abire iussis, rerum uelamenta hæc esse respondit, sed neminem ignorare cur ea Gothi loca reliquerint. Vnde eo ex tempore Romani Gothi que suspecti alternis esse, nec inuicem sibi satis confidere. Belisarius deinde confluentem ad urbem militum iam multitudine, cum equites alios circa urbanos uicos in hyberna misisset,

isset, Ioannem Vitaliani ex sorore nepotem, suo cū equitatu Albam contendere in agro Piceno sitam mox imperat, eodemq; hybernare, cum eoq; ex Valeriani cohortibus trecentos misit: nec secus suis ex armigeris octingentos, egregios bello uiros, Ioannem sequi ducem quouis abeuntem distantemue iussit, prius tamen & seorsum admonitum, tandiu hostibus conuenta seruaret, quandiu hos quicturos uideret. Cæterū cum primum sibi ipse significaret, solutas illis indutias esse, monet cū omnibus copijs de improviso in agrum Picenū facta incursione, circumiecta ea e regione loca inuaderet, & hostibus opprimendis celeritate, sui famam præueniret aduentus: cum satis constaret illis in locis perpaucos admodum reliquos Gothorum esse, uniuersis ut facile apparebat, aduersus urbem sub Vittige militantibus, & feminas duntaxat puerosque cum rebus ipsis domi residues factos: quos omnes diligenter curaret in seruitutem abducere, & proxima queq; depopulari, cauere tamen ne quid iacturæ Romanis inferret. Quod si quidem forte ad locum ueniret hominibus abundantem, uel munitionibus communitum, enixe in potestatem redigere pertentaret, unōque aliquo præsidio capto ad alia statim inuadenda progredieretur, nihilque quoad fieri posset inexpugnatum relinqueret. In hostili nanque progredi uelle, loco munito post terga relicto, periculosum fore asseuerabat, quandoquidē nihil in proximo sit, quò se tueri uel recipere queat. Denique abiturus, sicunde forte infestius exorti hostes ingruerint, prædam omnem cum cura seruaret iniunxit, ut eam partiri ex æquo exercitus posset. Proinde & illud subridens adiecit, Nō enim par est, ut per alias apes magno fuci labore leuentur, & sine fatigatione alij ulla ut melle fruantur. His Belisarius Ioanni iniunctis, cum agmine hunc suo dimisit. Ex Mediolano interea uir sacer quidam Dacius nomine, ciuiumque primores nonnulli cum Romam uenissent, à Belisario suppliciter petiere, modicum ad se ut præsidium mitteret, quo satis se posse asseuerarent nō modo Mediolanum, sed Liguriam omnem à Gothis abductam Imperatori recuperare. Hęc uero ciuitas per Ligures habitata, inter Rauennam est & alpes sita, quæ in Galliarū confinibus sunt. Vnde ad Mediolanū octodierū iter expedito cuiq; patet, primaq; inter occidentis urbes post Romā esse hęc ciuitas creditur, & facile cæteras anteire, ut magnitudine, ita & hominū copia, reliquisq; item fortunæ bonis. His itaq; oratoribus cū Belisarius polliceretur, eorū se petitionibus satisfacturū, eodem tamē in loco hybernaturus permanfit. Fortuna interea Romanis rebus inuidens, dum ingens aduersus Romanos malū parturit, ut quæ his prospere omnia cedere animaduertens, hæc uoluit aliquo infortunio interturbare, iurgia quædam nullius momenti ob causam inter Belisariū & Constantianū excogitauit. Præsidius Romanus uir erat, nec obscura ex familia ortus, Rauennæ cū is habitaret, & Gothis

esset infensor, Vittigésque ad urbem ducturus exercitum esset, cum paucis suis familiaribus uenandi per causam, fugam capessit, nulli hominum eius communicato consilio, nec ulla re alia prorsus præter duos pugiones auecta, quorum capulum auro multo preciosis que lapidibus ornabatur. Cum itaque Spoletum uenisset, extra urbem ad ædem sacram quandam diuertit, Quod ubi Constantianus accepit (nam ibi adhuc morabat) ex amicis quepiam Maxentiū nomine misit, qui etiam per iniuriam pugiones illi utrosque adimeret. Quod ubi est, ut iusserat, factū, dolore Præsidius ingenti affectus, quam celerrime ad Belisarium & Romam contendit, eodémque euestigio & Constantianus ipse peruenit. Iam enim Gothorum exercitum haud procul abesse nunciabatur. Itaque quamdiu in tumultu ac periculo Romanæ res erant, tacitus quidem Præsidius illatam sibi iniuriam tulit. Vbi uero superiores has redditas esse peruidit, & missis Byzantium Gothorum oratoribus, ut supra iam diximus, indutias factas, Belisarium hic frequens adibat, & iniuriam questus qua se Constantianus tam nequiter affecisset, identidem precabatur, ut æquitas sibi præsidio foret. Tunc Belisarius sæpe ac multum Constantianum commonefacere, per aliosque item hunc castigare, & sedulo criminari quæ fecerat, scèq; ut opere iniquo ac turpi nota exolueret, hortari iube réque. Constantianus tamen, ut cui in malum erat sua improbitas obuertura, ut Belisarij ita & cæterorum monita aspernari, & affecto iniuria aperte illudere. Belisario interea equo in forū deuecto, cum forte obuius fieret Præsidius, ex habenis equum mox prehensat, sistit que, & ingenti edita uoce rogabat, num imperatoriæ leges iuberent, ei qui barbaros fugerit, ut ad quos supplex uenisset, quæ in manu gestaret, uiolenter diriperent. Tum igitur circumstantibus multis iubentibusque habenas dimitti, non prius ille prehensare has destitit, quam Belisarius ipse polliceretur redditurum se pugiones. Insequenti autem die Constantiano & plerisque principibus alijs in curiam conuocatis, quæ sibi die præterita accidissent cõmemorat, & Constantianum commonefacit, aliquando tandem ut pugiones domino restitueret: tum ille haud quaquam se redditurum respondit, sed in flumen potius hos abiecturum quam Præsidio illi hos restitueret. Ira itaque succensus iam Belisarius mox sciscitari, num duceret Constantianus sub sua esse se potestate. Ille uero cætera Belisario assentiri fateri que, quandoquidem sic placitum esset Imperatori: quod tamen in præsentem iuberet, se nunquam facturum. Tum Belisarius satellites corporis que custodes ad se uenire mox imperat. Qua re Constantianus animaduersa, num inquit, iccirco hos uocas ut me interficiant? Haud quaquam Belisarius inquit, sed Maxentium satellitem tuum qui uiolenter subtractos ad te detulit pugiones, ut cogant domino hos ut restituat. Constantianus interea cum se statim moriturum iam crederet, priusquam morte ipse afficeret, facinus aliquod magnū patrare animo destinat: educto

educto itaq; acinace, qui sibi tū forte ex scemore dependebat, de improviso Belisario in uentrem hūc adigit. At ille exterritus retro se referens ictum gratia euitandi, quamproxime astantem Bessam complectitur. Constantianus tamen adhuc ira præferuidus, hominem utcunq; poterat enixe inuadere. Indiger uero Valerianusq; facti statim atrocitate animaduersa, Constantianum à dextera læuaq; manu comprehensum mox retrahunt. Satellites interea quos antea ad se Belisarius euocarat, domum ingressi Constantianum summa ui prius illi detracto è manibus acinace, cū tumultuosius inuolassent, nec ullo affecissent interea malo, astantium ut reor principum uerecundia, in aliud traductum subito domicilium, Belisarij iussu paulopost interficiunt. Id solum Belisario crudeliter gestum, præter eius tamen morum & mansuetudinis dignitatem, quippe qui benignum se alijs in cæteros præstitit. Sed fatale fuit Constantiano, id mali ut pateretur. Gothi deinde non longe post muris insidias moliantur, & in aquæductum quo ipsi in principio belli præciso Romanis aquam ademerant, homines noctu immittūt, qui lumina in manibus & faces gestantes, moliri in urbem hanc aditum pertentarent. Eius autem aquæductus uno in fornice Pinciana ex porta haud procul distante, foramen erat, è quo cum ignis comparuisset, portæ custos hoc statim perspecto, rem ad socios deferret: tum illi pertransuentis lupi oculorum fulgorem conspici se affirmabant, idq; sibi iccirco persuadebant, quia ea è regione aquæductus ædificium illud non multum terræ superficiem superabat. Barbari uero qui in aquæductum euaserant, ubi per hunc ad medium urbis, & eum ad locum uenere, unde in curiam alijs descensus erat, obstructū in ædificatione aditum inuenere: quare ne ultra progredi possent, de cætero arcebantur. Hunc namq; Belisarius locum pro sua prudentia, cum primum obsideretur obstruxerat. Barbari itaq; uno dūtaxat lapide inde & paruo quidem sublato, redire qua uenerant uia discernunt. Cumq; ad Vittigem reuertissent, lapidem illi ostendunt, quem inde sustulerant, & quemadmodum res se haberent renunciant. Vittiges uero cum Gothorum primoribus quo pacto urbi moliretur insidias, consultare nil desinit. Sed Romanos deinde & Pincianæ portæ custodes uisam quidē noctu lucem, lupi fuisse oculos credidisse, uulgatiore iam fama ad Belisarium demum deferretur: qui statim non id temere factum ratus, delectos ex omni exercitu probatissimos bello uiros, duce Theogene armigero, in aquæductum dimisit, iussitq; euestigio omnia perferutari. Illi uero hostium lucernis inuentis, & quæ passim per aquæductū ex facibus exciderat cera, animaduerso insuper loco unde lapidē abstulerāt barbari, de omnibus Belisariū faciūt certiore. Tū ille aquæductū eo diligentius custodire cauereq; omnia. Qd' utiq; Gothi cū præsensissent, ab eo conatu penitus destitere: muros deinde inuadere machinati, prandij tpe obseruato, scalis secū igneque delatis, hostibus nuspia sibi obuia pdeutibus, Pincianā ad portā uenere, spe freti

ex incurfione fe urbem capturos, & eo facilius quo non multos in urbe reli-
quos effe milites fcirent:tunc forte eius portæ custodia Ildigeri cuidam obti-
gerat:nam finguli in custodijs per uices ftatuebantur. Is itaq; ubi incompo-
fitos aduentare hoftes perfpexit,his ftatim occurrit,non ad pugnam inftu-
ctis, fed nullo prorfus ordine prodeuntibus. Quos ubi primū fe inuafiffent,
facile in fugam uerfos affatim obrūcat: clamore deinde, uti par erat, ingenti
tumultuq; per urbem factō, ocyus Romani ad muros cōfluxere, & Gothi fe
propinquiora in castra recepere. Sed rursū Vittiges ad mcenia inuadenda
cum fe prępararet, animo fecum id tacitus agitabat, ut cuiuspiam interuentu
& opera, munitiones siue muri aliquam partem redderet negligentius custo-
ditas, siue turrim quoquam pacto efficeret custodibus uacuum, per quā ipse
inuectus urbe fe potiturum rebatur: non enim ubiq; custodia habebantur.
Romanos itaq; duos forte tunc nactus, quibus iuxta beati Petri ædem do-
miciliū erat, pecunia ita corrupit, ut facile suaderet, uini ut utrem iam accen-
fis luminibus primisq; tenebris, ad custodes quosdam & notos deferrent, il-
lisq; uinum per amicitia liberalitatisq; causam largirentur, & ad multam no-
ctem unā perpotarent, singulisq; immitterent poculis ad soporem quam ip-
se dediffet medelam. In alteram interea fluminis ripam pręparatos habebat
hic lembos, quibus barbari signo accepto, ubi soporati custodes iam effent,
trañcientes, mcenibus scalis admotis, in muros euaderent: ad idq; exercitum
totum inftuxerat, perinde Roma urbs effet per fe uniuersa in potestatem
eueftigio redigenda. Sic igitur compositis inter fe rebus, ex his alter qui naua-
turus operam ad pręparatum id facinus fuerat (non enim erat futurum, ut
Romani hoc Gothorum exercitu caperentur) ultro ad Belisarium uenit, &
ei quæ gererentur uniuersa mox aperit, ac proditiōis socium prodit, à quo
omnibus quæftione expreffis, quæ facturus is erat fatetur, & medicatam si-
mul ad soporem medelam ostendit sibi per Vittigem traditam. Hūc Belifa-
rius ftatim, naso & auribus mutilatum, ad hoftium castra impositum a fello
dimiffit: quem barbari conspicati, intellexere deum nil permiffisse eorum con-
filia sua uia procedere, atq; adeo nec urbē ab fe capi quandoq; posse. Dum
hæc interea agerentur, Belisarius ad Ioannem litteras dedit, ut in agro Pice-
no, uti sibi iniunxerat, rem ftatim aggrediretur: tum ille extemplo cū equiti-
bus mille eā circumuagatus, uniuersa depopulari, liberos uxoresq; hoftium
feruorum in morem abducere, ferro flammaq; omnia deuastare. Liteū dein-
de Vittigis regis auunculū cum exercitu sibi obuiam prodeuntem protinus
debellatum interficit, cum eoq; simul eius ferē copias omnes deleuit: quo fa-
ctum, ut fecum nemo manus conferre de cætero auderet. Post q; uero ad Au-
ximum urbem peruenit, nullū ibi Gothorū alicuius roboris adesse exercitū
didicit, sed aliās munitiffimum de fe locū effe inexpugnabilem intellexit: un-
de nec immorandum ibi diūtius censuit, sed inde confestim progressus, præ-
terita

terita Urbini pari de causa ciuitate, Ariminū eius incolis loci dūcibus ufus
contendit, quæ urbs à Rauenna iter diei abest: tum barbari qui præfidiū de-
tinebant, Romanorum ibidem inhabitantiū nimia capti suspicione, ubi Ro-
manum ad fe uenire exercitum accepere, agmine uno discedunt, & cursu cita-
to mox abeuntes Rauennam perueniunt. Ioannes Arimino hoc pacto po-
titus, hoftium post terga Auximi Urbiniq; reliquit præfidia: nec sanè Belifa-
rii mandatorum ut immemor factus, uel sua forte & temeraria ut audacia ni-
teretur id egit, quippe qui cum summa rerum gerendarum industria coniun-
ctam haberet & prouidentia: sed quia illud animo agitasset, quod factū po-
stea est, ut Gothi si quā proxime Rauennam Romanum processiffent exer-
citur accepiffent, ut rerum suarum pertrepidī, urbem obfidiōe mox solue-
re cogerebantur. Et sanè pro eius hic uera opinione ex uoto est rem consecu-
tus. Siquidem Vittiges & eius exercitus omnis ubi Ariminū intellexere per
Ioannem occupatum teneri, ingenti quadam Rauennæ ob gratiam formidi-
ne capti, id præter nil aliud cogitatione uersabant, & curis nimitū ea de causa
conflictabantur, atq; adeo ut discessiōe ab urbe facta Rauennā rectā abe-
undum decernerent, ut explicaturi in subsequentiū sumus. Ioannes interea
egregiā ex ea re gloriam tulit, tametsi antehac celebrer effet, & factis clarus: is
nanq; consultando & audendo præclara inter cæteros omnes aggrediebatur
facinora, & de fe ingentia factitabat: & erat quidem in adeundis periculis im-
piger, uitæq; duritiem & laborum assiduam tolerantiam non in fe minus ser-
uabat, quā barbarus quisq; uel gregarius miles seruasset. Mathasuntha au-
tem Vittigis uxor, cum uiro effet infensior, quia illi inuita denupferat, & Io-
annem uenturum propediem Ariminum accepiffet, animo exhilarata, clam
ad hunc misit, qui suo nomine de nuptijs simul & proditiōe nonnulla cōmu-
nicaret: posthac factum, ut cōtinenter utriq; inscijs omnibus, ultro citroq; in-
ternuncijs missis, eadem hæc pertractarent. Gothi uero de his quæ Arimini
gesta fuiffent facti iam certiores cum effent, & suis iam omnibus copijs neces-
saria defeciffent, etsi mensium trium indutiæ factæ exiffent, ab urbis Romæ
obfidiōe discedunt, non expectata Byzanti per fe missa ad Imperatorem
legatione: iamq; se circumegerat æstas, cum annum barbari & dies nouenos
urbem circumsediffent. Sed hi demū omnibus castris incensis, simulac primū
illuxit, iter aggrediuntur. Romani uero fugam inisse hoftes subito cōspicati,
in ancipiti erant quid nam effent in re præfenti ac subita peracturi, quando-
qdē nullæ apud fe reliquæ hoftiū copię effent, ut quas diuersim, ut diximus,
dimiffiffent, se tamen bello pares, uel fugientibus tanta multitudīe hoftibus
haud quæq; satis fore rebant: nihilominus uniuersos tam pedites q; equites
apud fe reliquos armant, & Belisarius ultra dimidiā hoftiū partē ubi pontē
transiffent animaduertit, Pincianā per portā traduxit exercitū, & inito cū bar-
baris prælio, pugnatum utriusq; tam acriter est, ut nulli superiorum certami-
num

num fuerit hæc pugna inferior, atq; adeo ut in principio barbaris fortiter resistentibus, quam multi in primo congressu ceciderint. Sed demum aucti in fugam sibi met auxere in maius calamitatem. Nam adnitentibus singulis ut primi euaderent, in angustias coartati, grauissima quæq; patiebantur, ut qui suamet ipsi compressione perirent, & hostium cæderentur insultu, multiq; ex utroq; latere pontis delapsi, in flumen inciderent, armisq; nimium degrauiati, mortem obirent. Sic itaq; magnam suorū perpeffi iacturam, postremi se primis, q; pontē transissent immiscuere. Eo in prælio Longinus Isaurus Mundilasq; Belisarij armiger, egregie operam nauarunt. Sed Mundilas quaternis cum barbaris ubi ad singulare certamen uenisset, omnibus obtruncatis, solus euasit incolumis. Longinus inde qui auertendi in fugam hostes potissima causa fuerat, eodem prælians cadit, relicto Romanorū exercitui sui quam maximo desiderio. Vittiges igitur cum reliquis copijs Rauennam perueniens, ui magna custodum, locorum præsidia communiuit. In Clusio siquidem Tuscorum urbe mille uiros cum Gelimero duce reliquit, totidemq; in Urbuento, quibus Albilangothū præfecit. Tuderti præterea Vsigilaum quempiam cum quadringentis dimisit: in Piceni autem agro & in Petra præsidio quadringentos, qui ea priores loca incoluissent. In Auximo uero ut ea in regione urbium maxima, Gothorum quatuor milia delectos locauit, præfectumq; acerrimum uirum Visandrum nomine cum Tomora quodam collega. In Urbino demum ad hominum duo milia in custodiam posuit. Supererant & præsidia alia duo, Cesena Monteferretumq;: his in utrisq; præsidium haud minus hominum quingentorum imposuit, ipse demum cum cæteris copijs Ariminum obsessurus recta contendit. Iam enim & Belisarius, ubi Gothi obsidionem soluissent, Ildigerem & Martinum cum equitibus mille præmiserat, ut accelerato itinere contendentes Ariminum, hostium præuenirent aduentum, indeq; Ioannem ac suos excirent, & longe plures ibidem in ciuitatis custodiam collocarent, ex Anconæ deductos præsidio, supra sinū Ionicum sitæ, quæ ciuitas ab Arimino bidui uia distat. Iam enim non longe antea captum id præsidium fuerat, & in Belisarij concesserat ditionem. Ad Ariminum uero tuendum, Cononem cum non parua militum manu paulo is ante transmiserat, ea spe ductus, si pedites tantū & præstantiores præfecti, eam urbem strenue tuerentur, nunquā Gothos suis hanc uiribus obsessuros, sed Rauennā potius alterius loci neglecta obsidione deniq; redituros: uel si forte obsessuri Ariminum essent, commeatus tamen peditibus suis in eius urbis custodiam positus, affatim fore rebatur, ac diutius esse his suffecturos, & equitum duo milia qui cum altero exercitu essent, hostes, uti par erat, malis affecturos ingentibus, & facile coacturos, eū ut locum soluta obsidione mox deserant. Hac ex sententia Belisarius abeuntes cum Martino Ildigereq; præfectis tunc milites, multis comonefecerat: qui statim per Flamineam portam

profecti,

profecti, longo posthabitos interuallo barbaros præueniunt: nimirū tanta multitudine Gothi lentius ibant, sensimq; processerāt: tum quia necessariorum rerum penuria, longiore uti circuitu cogerētur: tum quia Flamminea uia appropinquare Romanorum munitionibus nollent, hostibus præsertim, ut dictum est supra, Narniā, Spoletum, ac Perusiam ipsam tenentibus. Romanorum interea copiarū ubi ex itinere ad Gothorū in Picente præsidium Petram uenissent, superuacaneum fore duxerunt uelle id pertentare, non hominum manu extractum, sed suapte natura munitum: quandoquidē ad illud est in præcipiti uia, & ad dexterā amnis, ut rapidissimo cursu delatus, ita & traiectu difficilis: ad læuam uero nec procul rupes existit prærupta quædā & in tantā altitudinem prominens, ut his plane qui in eius constiterint culmine, si deorsum ad ima homines adstantes despexerint, minutissimis auibus hi similes uideantur: progredienti uero ad Petram summum nullus quondā exitus erat, siquidem ipso hæc subiecti amnis defluxu abluitur, in eoq; desinit, unde nec eā quidem cuiquam transitū præbet. Fossam præterea ueteres ibidem altius perduxerunt, portulaq; ei loco imposita, & ex aduerso aditus maiori parte obstructus, nec spatio ibi patentiore relicto, quam qui alteram & angustiore caperet portam, ex hisq; præsidium, & si de se satis munitū, aditu difficile reddidere, quod Petram postea uocitarunt. Quum igitur Martini & Ildigeri copiarū priorem illam quam diximus portulam crebrius reperiens acriter oppugnassent, inanes prorsum earum conatus fuere, uel ipsis quiescentibus barbaris, nec se quoquam tuentibus pacto. Romani deinde a Petre dorso per abrupta in ascensum uenitendo, ubi in Petre cacumen deniq; euasere, de loco superiore Gothos mox cedere & acrius infestare: quibus perterritis, cursu citato intra domos ac maximo cum tumultu refugientibus, nec de cætero quicquam conantibus, quum hostiū neminem possent Romani lapidatione contingere, præcisam è rupibus saxorū molem magnaq; hominū ui & multorum deorsum impulsam, barbarorū in domicilia deuoluere: quæ utiq; saxa superne demissa, in quamcunq; ædificij partē tanto cum impetu incidissent, concussis diffractisq; omnibus, terrore ingenti barbaros ipsos afficiebant: qui demum se hostibus permittentes, data ultro citroq; fide, malorū immunes hos fore, se ac præsidium tradidere. Ex his tamen quam multos Ildiger Martinusq; proprijs excitos sedibus pari cū suis ac simili sorte futuros protinus abduxerunt, paucis ibidem cum liberis & uxoribus & præsidio Romanorum relictis, inde Anconam uenerunt: quo ex oppido præsidiaris peditibus plerisq; abductis, tertio Ariminum die perueniunt, & quid sentiret iuberetq; Belisarius Ioanni renuntiāt: qui ubi præfecti mandata accepit, nec ipse sequi abeuntes alios uoluit, & Damianū apud se cum quadringentis retinuit. Martinus itaq; Ildigerq; Arimini peditatu relicto, confestim cum Belisarij armigeris & satellitibus inde abscedunt. Non longe post Ariminū uniuersis cum

h copijs

copijs Vittiges uenit, ibiq; castrametatus, & ciuitatē obsedit, & lignea excita-
 tā mox turrim, mœnia altitudine superantē, quatuor rotis innixā, in eā muri
 partē deduxit, quæ expugnata est facilior uisa. Veruntamen ne in eandem
 iacturam reciderent Gothi, qua & apud urbis mœnia fuissent pauloante af-
 fecti, nō boum hanc adminiculo ullo, sed hominū intra uineas conditorum,
 quō uellet facile pertrahebat. In interiorē uero turris huiusce partē scala erat
 amplissima, qua liber Gothis patebat ascensus, spem antea nactis, ubi pri-
 mum muris hanc admouissent, nullo inde negotio in propugnacula se euasur-
 os, in tantā fuerat his altitudinē turris extructa. Sed postq; hæc sua cū ma-
 china mota muris appropinquauit, ipsi quidē, quia in noctem dies iam incli-
 nauerat, dispositis primo circa turrim custodibus se omnes quieti dare & re-
 laqueescere, nil rati sibi obuiū fore, ut quibus nil esset ad admouendā mœnibus
 turrim impedimento: ne simulac illucesceret caperetur, trepidi cam noctem
 egere. Ioannes tamen nec de se quidem, ut in tanto discrimine profus despe-
 rans, nec quoquam pacto formidine territus, cæteris suis in urbis custodiam
 & diuersim dimissis, cum Isauris solus arreptis ligonibus & huiusmodi alijs
 ad fodendū idoneis instrumentis, intēpesta nocte, re nulli cōmunicata, extra
 murōs procedit, & sine strepitu iussit fossam ē regione turris perducī. Tum
 illi dicto audientes, eruta inde utrinq; terra, & mœnibus applicata, quasi al-
 terum murum efficiūt, & dormitantes hostes diu frustrati, profundiorē &
 satis patentē breui fossam ea ex parte fecere, qua & facile murus poterat ex-
 pugnari, & ea cum machina barbari erant insultaturi. Hostes uero quum in
 multam iam noctem quæ gererentur sensissent, fossores extemplo impetu fa-
 cto inuadunt. Ioannes tamen cum suis Isauris, ubi quamoptime omnia circa
 fossas habere peruidit, intra mœnia se statim recepit. Postquam uero illuxit,
 Vittiges quæ gesta fuissent iam cognitis, quum plurimū his fermē indoluisset,
 quæ pauloante acciderāt, nonnullis ē custodibus interfectis, muris adhuc
 machinā admouere summo cum studio nitebatur. Aggerē itaq; & ingentē
 uim fasciū Gothos conferre mox iubet, celerrimeq; in fossam cōncere, & tur-
 rim ut diximus pertrahendo, destinātū ad locum perducere. Tum illi ut erat
 iniunctū, rem satagendo summa cū animi promptitudine quanq; hostibus
 in se de muro pugnātibus, certatim omnia exequunt. Sed fasces illi & agger
 iniectus, turris mole superuadente, uti par erat, nimium degrauati, facile sub-
 sidebant: unde nec barbari poterant ea cum machina progredi, & eo minus
 quo & is locus progrediētibus ex egesta per Romanos, ut diximus, terra ac-
 cliuior reddebatur. Gothi igitur ueriti ne superueniente iam nocte egressi ex
 urbe hostes machinā cōcremarēt, denuo hanc retraxere: quorū conatus quū
 Ioānes impedire enixius niteret, milites statim armauit, quos inde ad se con-
 uocatos huiusmodi uerbis cōmonefecit. O uiri qui nobiscū estis discriminū
 tantorū participes, si quis est uestrū cui & uita sit uoluptati, & suos quādoq;
 resides

Ioannis ad mi-
 lites oratio

resides domi reuifere, profecto nulla ex re alia magis tantū ad id spei assequi
 posse se sciat, q̄ suis ē manibus ac uirtute. Quū enim dimissi tunc primū per
 Belisariū sumus, quam multa quidē partim spe, partim desiderio ad rem ani-
 mo prōptiore gerendā nos compellebant: quippe qui ne in maritima quidē
 urbe obsessum nos iri dubitauerimus, præsertim possidentibus mare Roma-
 nis, nec tantum Imperatoris exercitum neglecturū nos esse quis suspicetur.
 Tunc quidē, ut istos omittā, uel ostētatio in patriā charitatis, & futura apud
 uniuersos mortales ex certaminibus gloria, ad audendū impulerāt: nūc uero
 nec superstites esse nisi per animi magnitudinē possumus. Erit igitur nō rei
 alterius nisi perfruendæ uitæ de causa, discrimen id subeundū, atq; adeo, ut
 si quis antehac uestrū uirtutis sibi aliquid uendicauit, liceat hoc maxime tem-
 pore, si se uiriliter gesserit, & si alijs ullis in rebus, in his præcipue gloriosum &
 celebrem fieri: quandoquidem plurimū sibi laudis pariunt, nō qui inferiores
 deuicerint, sed qui uel minori in apparatu, animi magnitudine præstent. Qui
 uero suapte sunt potius natura timidiores, his ut audaces se præstent contu-
 lerit maxime: nam omnes plerunq; , quibus à ferro & armis res pendent, ut
 nobis ipsi hoc tempore, solo periculorū contēptu incolumes fiunt. His dictis
 Ioannes suos hortatus in hostem eduxit, paucis admodū ad propugnacula
 tuenda relictis. Hos in se ueniētes uiriliter subeuntibus barbaris, acerrimum
 utrinq; cōmittitur præliū. Turrim deinde Gothi uix in serum diei sua in ca-
 stra referre, & magno negotio potuere: tantam enim bellicosorū uirorum ia-
 cturam hoc prælio fecerāt, ut haudquaq; de cætero murorū oppugnationē
 aggrediendam per se esse decernerent: sed desperatis iam rebus, quieti mane-
 bant, hostes lue oppressos impetū in se facturos opperiendo. Ad hæc accede-
 bat quod barbaris necessaria omnia deerant, quum ea nullibi inuenirent, ut
 ad suos deferrent. Belisarius interea his qui ad se ex Mediolano uenissent,
 Isauros Thracesq; ad homines mille transmisit. Isauris Ennē præfecit, Pau-
 lum Thracibus, omniū tamen Mundilæ imperium demandauit. Isq; quum
 cæteris imperaret, ē scutatis Belisarij satellitibus nonnullos ductabat. Cum
 his & Fidelius erat aulae eparchus regiæ factus. Ex Mediolano nāq; quum
 Romam uenisset, satis est idoneus uisus, exercitū ut hunc sequeretur, ut qui in
 Ligures plurimū posset. Quum igitur ē portu Romano soluisset, Genuā per-
 uenerūt, postremā Thusciae urbem, in transmissuq; ad Gallias & Hispanias
 sitam: ibi relictis nauibus, factoque per continentē itinere progrediebant, na-
 uium lembis in plaustra positis secum delatis, Padum ut flumen sine mora
 trañcerent: quo demū traiecto quū ad Ticinū urbem uenissent, cum Gothis
 obuiam sibi tunc prodeuntibus manus conseruere. Erant autē hi barbarorum
 proculdubio præstantissimi, & multitudine abundabant: nam & Gothi oēs
 qui ea tunc incolerent loca, cum rerū suarū preciosissima quæq; eo in oppido
 condidissent, ut in loco satis munito præsidium eodē præualidū ex delectis reli-
 querant.

querant. Pugna itaq; fortiter facta Romani superiores fuere, & actis in fugam iam hostibus, ex his plerisque obruncant, & dum reliquos persequuntur, non longius abfuere quin & oppidum caperent: instantibus namque sibi in terga Romanis, uix portis fores obijcere potuere. Dum itaque reciperent se domum Romanam, Fidelius orandi gratia in eo conflictu sacram & proximam ingressus ædem, abeuntibus cæteris solus ibi relinquitur, equo inde inscæso ac paulo post hoc subsidente solo affligitur: quem Gothi mox cõsequuti, nam prope muros ceciderat, hostes frustrati obruncant. Cuius interitum ubi demum Romani Mundilasque præfectus intellexere, in mœrore esse & tanti uiri casum commiserari. Ex eo deinde loco Mediolanum contendunt, ciuitateque cum tota Liguria regione sine prælio potiuntur. Qua re Vittiges audita, maximas eodem copias mittit. Cui & Francorum dux Theodibertus ut eius auxilio indigenti uiros mille suppetias misit, non tamen Francos sed Burgundiones, ne uideret Imperatoris rebus confederati iniuriam intulisse. Hi namque sua perinde sponte, nec Theodiberti iussu, ut eius dicto non audientes, aduersus Romanos præse uenisse ferebant. Quibus cum Gothi suis coniunctis iam copiis, Mediolanum haudquaquam eorum expectantibus Romanis aduentum, perueniunt, urbemque eam obsidione undequaque sic cingunt, ut necunde Romanis inferri necessaria possent, quorum inopia premebantur, nec sane militum satis iam erat, qui in muris custodias facerent. Mundilas namque Romanorum præfectus, quas secum traduxerat copias, in circumiecta Mediolano oppida, ut Comum, Nouariam, & munitiora alia quaedam castella, in potestate redacta, partitus dimiserat, ita ut non paruifaciendam militum manum, in singulis his custodiæ gratia collocarit: ipse uero cum trecenis duntaxat quos sibi reliquos fecerat, Mediolani manebat: cum eoque Ennes & Paulus erant, unde uel ciues necessario cogebantur per uices assiduo custodias facere. Iamque erat hyems exacta, ac tertius bello huic annus exhibat, quod literis Procopius commendauit. Belisarius uero quam æstas iam se in autumnum circumegisset, aduersus Vittigem & Gothorum exercitum contendebat, & paucis ad custodiam in urbe relictis, reliquos omnes secum abduxit, præmissis Tudera nonnullis & Clusium qui castris locum pararent, quos sequuturus ipse mox erat, & barbaros obsessurus qui ea tunc essent in regione. Hi tamen ubi primum perdidicere in se Romanum aduentare exercitum, ne subire paulo post periculum cogere, ad Belisarium oratores dimittunt, & ciuitates quas uellet seque ac sua dedituros se pollicentur, dummodo indemnes ipsi relinquerentur. Unde & in eius aduentu quæ promiserant barbari exequuntur. Ille uero Gothos omnes sedibus excitos suis, in Siciliam & Neapolim misit. Deinde in Clusio Tuderaque militum præsidij constitutis, exercitum ad ulteriora loca ductabat. Vittiges interea copias alias & cum Boche præfecto dimisit, iussas imprimis Auximum ire, & se cum alijs ibi præsidarijs militibus iungere, cum hisque una aduersus hostes procedere, qui Anconæ tunc essent.

essent, & eodem præsidium pertentare. Ancona uero saxo imposita est, a quo quia anconi, id est insinuato brachio simile est, nomen accepit: abest autem ab Auximo ciuitate octoginta summum stadij: cuius & promotorium est, sed eius urbis munitum præsidium in edito est ac tuto situm: extra id uero & in lateribus ædificia cætera & si pleraque sint, iam pridem tamen sine muris fuere. Tum Conon ubi Bachis exercitum in se aduere accepit, nec procul abesse, inconsiderate se mentis esse ostendit: quippe qui cum non magni in eo discrimine præsidium faceret, in quo se suosque tueri sat poterat, munitissimo loco sine custodijs destituito, milites omnes ad stadium unum procul inde, & inferiorem in partem ducit, ac in aciem instruit, phalangeque facta nec densiore, collis radices uenientium more, militum corona circumdat: qui ubi hostes uiderunt ingenti hominum multitudine superare, terga uertentes, fuga se in præsidium receperunt: hos barbari insectati, eorum quam multos qui nondum intra muros se recepissent, fœde obruncant, & scalis admotis ascensum tentant, absumereque item incendio alij subiectas præsidio domos nituntur. Romani interea ueteres præsidij incolæ, præsentibus malis exterriti, foribus patefactis, turpe in fugam milites actos ad se tum primum recipiebant. Sed postquam è proximo barbaros fugientium tergis insistere aduere, ueriti ne cum suis simul & hostes irrumperet, obiectis statim foribus portis, restibusque è muro demissis, cum alijs nonnullis & Cononem præfectum ad se pertraxerunt, illique salutem fuere. Barbari interim quum per scalas eniterentur, non longius abfuere quin præsidio potirentur: sed duo quidam mirifice nauantes ut in tanto discrimine operam, barbaros in propugnacula iam euadentes, sua uirtute præcipites deorsum egere: quorum alter Belisarii armiger, erat, & ex Thracia oriundus, Vlimuth nomine: alter Valeriani Gubulter dictus, genere Massageta. Hi namque fortuna quadam prospera, nauigio paulo ante delati Anconam peruenerant: cuius præsidium cum egregie faciendo, de muro ascendente iam hoste præcipitato, præter omnium opinionem seruassent, ipsi corpore toto accisi, per alios elati deferebantur. Per id autem temporis Belisario nuntiat Narsetem magno ad se cum exercitu ex Byzantio aduentare, & in Piceno iam esse. Narsetem hunc eunuchum fuisse sat constat, ac regiam custodiam pecuniarum: aliam tamen uir acer ingenio fuit, & rebus gerendis accommodatior, quam eunuchi natura ferat. Militum hunc quinque milia sequebantur, quos alij quidam cum Iustino ductabant, Narsetemque alter ex Armenia quidam. Eruli præterea ad duo milia subsecuti. Sed unde nam gentium Eruli hi fuerint, & quemadmodum cum Romanis inierint fœdus, nunc explicabo. Constat sane supra Histrum flumen quondam hos habitasse, & ea fuisse credulitate ac superstitione detentos, ut multos esse deos putaret, eosdemque per homines sacrificijs ac litationibus placari religiosum esse ac pium arbitrarentur, legibus autem multis ac uarijs ut cæteri homines, non eundem fuisse in modum usos: siquidem nec senectutibus suis nec morbo affectis uita frui apud hos fas erat imposterum, sed ubi

Erulorum origo & mores

primū ex his quibuscumque siue cōfenuisset, siue infirma corporis ualeitudine caperet, protinus cogebat a propinquis efflagitare, se ut quātocyus ex humanis dele-
ret. Tū illi lignorū in altitudinē strue ingēti cōgesta, desuperque ut in sūmo fa-
stigio impositū hominē, morti iam destinatū, Erulorū quempia mittunt, ut
pugione cōficiat, sed sanguinis illi propinquitate penitus alienū: non em̄ fas
erat propinquus aliquis & necessarius ut hunc interficeret. Vbi uero qui ho-
minē illum occidit, ad eos descendit, mortuo illi cognatione iuncti, ab infimo
ad summū culmen pyra incensa, ubi flāma demū resedit, collecta è rogo iam
ossa sub terram ocys condunt. Erulo itaque uiro defuncto, necesse erat ut uel
uxor ipsa quæ uirtutis existimationē aliquam fuisset ad id tēpus adepta, uel
sibi gloriā relinquere in posterum uellet, laqueo apud uiri sepulchrū nō lōge
post uitā finiret: ei uero quæ se non ita gessisset, relinquebat de cætero igno-
minia nota, odijque in uiri propinquos conuincebatur. His Eruli pro uetusto
eorū more legibus utebantur. Temporis deinde processu ut uiribus, ita & ho-
minū multitudinē ceteris & finitimis barbaris facti superiores, quum uti par-
erat hos inuassent, singulosque peruincerent, ui illata eorū bona populaban-
tur, atque adeo ut Longobardos qui celebre illud ac plane sanctissimū Christi
nomen profiterent, & gentes alias infinitas suæ subegerint ditioni, uetigali-
lesque fecerint: res sanè eius regionis barbaris insueta, sed alioquin præ auari-
tia & insolentia ad id sunt demū euecti. Anastasij uero hi tēpore quo primū
tunc Romanū suscepit imperium, quū de cætero quos demum inuaderent,
nullos haberent, positis armis cōquiescere. Eo in ocio quū annum iam tertiū
peregissent, idque ægerrime ferret, de eorū duce Rodulfo cōtemptim loqui, &
inter se maledictis incessere. Quumque ad hunc frequentius uentitaret, mollē
effæminatūque dicere, & scedis nuncupationibus alijs irridere, indecenterque
criminari. Rodulfus igitur suorum iniurijs tandē permotus, aduersus Longobar-
dos ductauit exercitū, nulla re profus hos causatus, non em̄ conuenta dissol-
uerant. Ad hūc itaque Longobardi sciscitatum miserunt, quur Eruli hoc tem-
pore in se armati uenissent: quod si quid forte de uetigali sit his minus depen-
sum, cōfestim fore ut maius persoluant. Sin uero id causent, quod mediocre
sibi sit tributū impositum, id ipsimet pro arbitrio auerent, nec aucti fore ut
unquam se pigeat. Cum his mādatis oratores dimissi minaciter per Rodulfum
repulsi, ad suos abire quā uenerant extemplo iubent. Iterato tamen ad hunc
Longobardi alios item atque alios delegare, & eadē semper ab eo deposcere.
Quibus haud secus ac prius reiectis, postremo ab his oratores uenere, qui Eruli
Rodulfoque apertius inhiberēt, ne sine causa bellū Longobardis inferrent.
Quod si hostiliter in se rursus irruerint, & si nolētes ituros se tamen obuiā
insultantibus pollicent, deū inter cætera obtestādo, cuius ut nutus, ita uel bre-
uior umbra, humanos oēs superet uires, illati belli præcognita causa, utrisque
pugnæ finē dispensaturū. His cōminationibus Longobardorū legati Erulis
timorem

timorē incutere se posse rebant, & eorū in se impetū coercere. Illi uero nec his
quidē repressi, cōserere cū Longobardis omnino manus decernūt. Vnde quū
utrique in aciē cōstitissent, cœli pars ea quæ Longobardorū imminere capitibus
forte contigerat, obscuro quodā ac densissimo nimbo contegebatur: quæ uero
Erulis supne institerat, nitidior erat ac lucida, qua ex re cōtemplari quis poterat,
suo cū infortunio ituros in pugnam Erulos: nō em̄ acerbius ullū barbaris pote-
rat hoc esse porteto, in p̄lio cōstitutis: tamen minus huic animū intenderēt,
quin potius quū nil curæ adhibuissent, in hostes securi uadebant, hominū mul-
titudine belli finē metiti. Postque uero manus pugnando cōseruere, ex Erulis
quidē pars maxima cadit, & cū his simul Rodulfus occūbit, cæteri oēs effuse
fugā capessunt. Ex hisque instantibus hostibus, & postrema carpētibus, pars
maior interiit, ac pauci admodū incolumes euasere. Quo factū, ut nec in pa-
trij laribus hi permanere de cætero possent: sed illis penitus destitutis, quæce-
lerrime in anteriora semp loca p̄cedere, & circa Histriū flumen terras oēs ut
profugi cū liberis atque uxoribus circūire. Verū ubi tandē ad locū uenere, quē
Rugorū quondā gens incoluerat, in Italiā demū se cōtulerunt, ibique sedibus
obfirmatis mansere. Vnde cū peste ut in uastæ solitudinis loco opprimerent,
nō longe post ad Gepidas p̄uenerūt: quos illi tum primū ut supplices factos
secū cohabitare, & sibi finitimos esse p̄miserāt. Postea uero cū temere in Eruli-
los hi desequerent, quippe qui eorū uxoribus uiolatis, & indigna in hos facino-
ra exercendo, ac bona diripiēdo, nil reliquū ad iniuriā fecerāt. Quæ oīa ferre
Eruli ultra nil poterāt, flumine Histrio transmissi, cū Romanis eam regionē
tunc incolētibus cohabitandū sibi p̄petuo cōsuerūt, Anastasio impante, qui
hos perbenigne admissos eodē sedes habere p̄miserat: huic tñ nō lōgo post tē-
pore Eruli infestiores iā redditi, indignis eius regionis habitatores Romanos
iniurijs affecere, quibus Imperator p̄motus, exercitū aduersus hos misit, eo-
que p̄lio cū superiores Romani fuisset, ex Erulis que plurimos interfecere, ad inter-
necionēque oēs occidere potuisset, ni à p̄fecto ex his qui forte sup̄uere, p̄cario
sibi uitā depoposcisset, seque in posterū p̄carent ut Imperatoris cōscederatos,
uel seruituti haberet obnoxios. Quæ utique p̄t gesta fuissent, Anastasij ubi
primū rescuit, ingēti affecere læticia. Sed destitutos ab eo Erulorū nōnullos
fuisse sat cōstat: quandoquidē cū Romanis per id tēpus nō firmis fœderibus
iungebant, nec boni quicquam his intulerunt. Iustinianū deinde ut primū susce-
pit imperiū, optimis locis rebusque alijs cū hos abūde donasset, uel arma con-
socialitē cum Erulorū gēte sat liquet, & Christi ut fidē susciperēt persuasisse.
Vnde feris & pristinis moribus in māsuetudinē cōmutatis, Christianorū le-
gibus sese quāmaxime addixerunt, & cū Romanis hoc tēpore ex inita socie-
tate aduersus hostē in aciē p̄deunt. Sed alioquin suo p̄te ingenio infidi sunt
& habēdi semp ac rapiēdi cupiditatibus inhiāt, finitimosque uiolare que maxi-
me student, quū nullū his dedecus ea res ferat, impiosque item & detestabiles

coitus & si cum alijs multis, cum uiris tamen & beluis impudētius habent, ac omnium perditissimi sunt, & ut mali male perdendi. Ex his uero perpauci quod in Romanorum perstiterē societate, ac ea de causa ab his ceteri defecere. Eruli siquidē eorum rege Anirico temere interfecto, cum suorum morū ut feritatē ita & animi prae se furorē tulissent, pro patrato iam scelere nil aliud causae affererant, nisi quod sub nullius se uelle imposterū dicerent imperio esse: tamen antehac nemo ferē qui in hos imperiū habuisset, a priuato quouis differret, ut cui oēs sine discrimine & assidere & conuēsci unā, impudenterque & ut cuique placitū, cōuertiari iurgarique soleant, adeo ut nullis uspiā hominū Eruli fuerint intemperātia & leuitate inferiores. Iamque eos facti pigebat, nec sine principe esse, nec sine duce ad bellum, uitā se ducere posse apertius affirmabant. Itaque quū multū ac saepe ea de re cōsultassent, praestare id omnibus uisum, ex Thule ut insula aliquē sibi regio ex genere confestim excirent, qui his imperaret. Sed quemadmodū ea res se habuerit, paucis explicabo. Postquam Eruli per Longobardos ut acie uicti ac penitus debellati, patrios mores pristinis exciti sedibus reliquerunt, alij, ut supra iam diximus, in Illyricis loca incolere: quidam uero quū Histrum flumen haudquaquam transire statuissent, in ultimos terrarum fines se collocarunt: sed qui regij sanguinis sunt duces secuti, Sclauinorum gentē praeteritūdo quū in loca deserta iam euassissent, ad Harnos populos se contulerunt: post hos ad Dacas pertransientes, ad Oceanū mare quū peruenissent, nauibus ad insulā Thulē delati, in ea denique cōstitere. Constat autē Thulem hanc insulā longe plurimū undequaque potentissimā esse, quippe quā decies ferant maiorē esse quam Britannia sit, a qua longius abest, ut in Boreā sita. Hac ipsa in insula deserta pleraque sunt, & ingentibus uacua spatijs loca. Quae uero frequentiora aedificijs sunt & hominū cultu, nationes tredecim numero incolunt, affluentissima quadā mortalium multitudine, regesque singulis nationibus praesunt. Et apud has uniuersas mirandū quod fieri contigit, siquidē circa extremū aetatis tempus, dum in autumnū haec se circūagit, ad quadragesimū plurimū diē, haudquaquam sol in occiduum uergit, sed per omne id tēpus supra terrā existit & uisit. Dein non minore quam mensium sex interuallo circa hyemisque postrema eadē in insula, per dies sol quadraginta nuspiā cōparet, sed perpetua haec offundit nocte: unde & per id tēporis negociorum omnium remissio tenet qui ea in regione sunt homines, quandoquidē nullo pacto uersari inter se hinc mutuo queant. Mihi uero hanc insulā adeundi & si nimium peroptanti oblata nunquam occasio est, ut miranda ista cōspicerē. Ab his tamen quæredo & sciscitādo quod inde se ad nos contulerūt, nū ea in insula statis tēporibus sic oriret, ut tradit, sol & occideret, certiorē esse eius rei cōperi famā ex eorum praesertim relatu, qui solē ea in insula identidē affirmarent, per dies hos quadraginta, nec occidere quidē: sed eius regionis hominibus in orientē alibi cōparere, & nonnullis in locis ad occidentē, in horizontēque rursum hūc redeuntē, eundē sese in locū recipere, ubi &

insule Thulitarum descriptio.

tibi & die superiore orientē cōspexerāt, & hūc in modū noctē unā hos cōputare iam pertransisse: rursumque quū noctiū tēpus aduenerit, ut lunae, ita & siderū cursibus aliorū animaduēsis, diē hōc spatia contēplari. Denique diē quinquē & triginta magnae huius & perpetuae noctis transactō iam tēpore, in montium cacumina ex eorum cōsuetudine nonnullos emittere speculatū, ut sicūde forte & ex aliqua specula solē perspexerint, hominibus statim inferiora tenentibus loca renunciant, post quintū diem ut his sol omnino illuceat fore. Tūc uniuersos ut fausta sibi re nūciata panegyricis laudibus celebrare, & haec ipsa in tenebris agere: & Thulitis haec quidē hominibus praecipua quaedā sunt solennia ceterorumque maxima. Mihi uero formidine detineri insulae huius habitatores uidentur, tamen id eis in singulos annos cōtingat, ne se prius sol ipse destituat. Ex his uero qui Thulē hanc insulā incolūt, barbarorum natio quaedā ac sola qui Scritifini uocant, beluarū in more uita ducunt, ut qui nec uestibus operiant, nec calciati incedāt, nec uino utantur in potū, nec ullum habeant ē terra edulium, quandoquidē nec eam excolūt, nec foeminae quicquam his operent, sed cum uxoribus uiri uenationibus student: bestiarum namque & animantium ceterorum uim maximā his exhibēt syluae, quae uastae ea in regione proculdubio sunt, & aditissimi montes: unde ferarum carnibus diuescunt, assiduo quas uenando cōprehendunt: & earum tergoribus uestiunt, quū apud hos lini lanae uel nullus sit usus, nec cōsuetū ars ulla, uel instrumentū, sed beluinis hi neruis inuicē tergora colligātes, totū integūt corpus. Ad haec accedit, quod nec infantes apud hos ipsi, ut apud ceteros homines nutriunt, quum Scritifinorum pueri haudquam lacte cibent, nec maternas mamas attingāt, sed ferarum dūtaxat medullis. Siquidē ubi primū foemina parit, infantē pelle mox inuolutū suspendunt ad arborē, ferinisque cerebellis eius in ore ingestis, ad consuetā inde cum uiro uenationē sine mora puerperā mittunt: nam ut cetera utriusque cōmunia sunt, ita & id studij simul & artis pertractant. Atqui barbarorum id genus uita sic transigit: alijs uero in rebus Thulitae omnes non magnū in modum a ceteris mortalibus differunt, deos siquidem ac daemones plurimos colunt coelestes partim ut rentur, partim aereos, & qui terrae ac mari praesideant, & eiusmodi alios qui in aquis ac fontibus fluuiisque uersari traduntur, hisque frequētissime immolant cuiusuis generis hostias. Sed uictimarum apud hos potissima uir aliquis est, quem omnium primum in praelio ceperint, hunc nimirum mactando Marti sacrificant, ut quem deorum maximū ducant. Sed ea est apud hos immolandi consuetudo, ut non solum hostiam mactent, sed in arborem uiuam hanc prius suspendant, indeque inter senticeta & uepres proiectam, sic uarijs ac miseris modis excruciendo conficiāt. Id uitae genus Thulitae ducunt, gens sane in terris haud dubie unica quae hominum exuberet multitudine, & hos quidem fuisse sat constat, ad quos olim cohabitandi ob gratiam aduenae Eruli diuerterint. Nunc uero Erulorum ē gente qui apud Romanos sibi ut diximus

diximus paruerant, sui regis caede patrata, è primoribus quosdã ad Thulã insulã mittunt, qui diligenter peruestigando ad se demũ deduceret, si quem forte regio ex sanguine oriundũ ea in insula inuenirẽt. Tũ illi ubi eò est peruentũ, plerosq; cõperunt regij generis homines ibi adesse: è quibus uno duntaxat qui sibi perplacuisse delecto, ac secũ deducto reuertebant. Sed q forte deducebatur, morbo correptus emoriet: unde rursũ in Eruli insulã repetũt, & alterũ quempia Datim nomine secũ abducũt. Hũc Aordus germanus frater & ex Erulis qui Thulis erãt iuuenes ducenti sequunt. Longas igit in itinere faciundo his moras trahẽtib; Erulos qui ad Thulã insulã nuntios miserãt, cogitatio subiit, nullo suo ex commodo id se facturos, si Iustiniano inuito ex Thule principẽ sibi exciuerint. Vnde cõfestim Byzantiũ mittũt Imperatorẽ precatũ, ducẽ quẽ mallet sibi ut traderet. Tum ille Erulũ his quempia Byzantiũ diu uersatũ mox mittit Suartuã nomine, quẽ Eruli tum primũ benigne susceptũ, uolentes quidẽ ut regẽ salutant & uenerant, iubentiq; consueta obsequunt & parent. Haud multos inde post dies aduenit qui his nuntiaret in proximo esse qui ex Thule insula ad se missi cum rege redirẽt. Suartuas uero uenientes hos perditurus obuiam ire Erulos mox iubet, tum illi regis uoluntate probata, hũc statim sequunt. Verũ ubi diei iter ab suis hi abfuerunt, ne cõte clam rege deserto, uno agmine omnes ad eos qui nuper ex Thule aduenerãt ultro transfugiũt. Suartuas uero ab omnibus destitutus Byzantiũ solus profugit, quem Imperator in principatum restituere omnibus uiribus nitebat. Sed Eruli Romanorum potentiam ueriti, ad Gepidas desciscere statuunt. Belisarius interea & Narses, ac alij Romanorũ præfecti circa Firmiũ copias iungũt, quã ciuitas Ionici sinus adiacet littori, & ab Auximi oppido diei iter hæc abest. Eodẽ in loco per principes ipsos consultabatur, quò nam prius & maiori suo commodo ducturi copias essent. Si enim in eos qui Ariminũ obfiderent iretur, suspicio statim subibat, ne hostes qui Auximi essent, dum à tergo inuaderent, se ac Romanos qui ea incolerent loca, indecenti affecturi essent, uti par erat, iactura: & suis simul qui tunc temporis obsidebantur timebant, ne forte ob necessariarum rerum inopiã grauius aliquid paterentur: pleriq; tamen ut Ioanni infensiores hunc quidẽ temeritatis & audaciã infimulabant, qui pro sua nimia pecuniarum & lucri cupiditate in tantum discriminis peruenisset, ut nec ordine suo, nec qua Belisarius uia ductasset, id bellum geri permitteret. Narses uero cui Ioannes ceterorum erat mortalium amicissimus, ueritus ne principum orationibus Belisarius persuasus, circa Ariminũ gerendis posthabitis rebus, aliò diuerteret animum, uerba istiusmodi fecit:

Narses ad Belisarium oratio. Viri principes, de rebus uobis consultatio est, quã nec uenire in meditationem consueuere, nec tales sunt ut de his quispiam queat ambigere, sed eius esse conditionis uidentur, ut uel rei bellicã imperitis, ex his liceat, si optio detur, quã sunt potiora deligere. Non enim est de præsentibus hisce sic decernendũ,

decernendũ, & ab his præcipue q consilio plurimũ & prudẽtia ualẽt, ac aliã cõsultare homines solent, quũ ex quo imminere uidet discriminẽ & utrinq; nõ minor uictori q; uicto iactura incubat. Nos uero si nostros in Auximũ aliud in tẽpus differre insultus placuerit, eorũ sumus nil penitus amissuri quẽ necessaria sunt. Nõ enim multũ intererit utrũ hoc tẽpore an aliã id oppidũ nos inuaserimus. De Arimini uero possessione siquãdo, ut bona uenia dicã, nos exciderimus, Romanas proculdubio uires penitus dissoluemus. Sed Ioannes optime Belisari, si ad ea forte quã iusseras contumacior fuit, magnas ex eo pœnas exegisse iam crederis, quũ in tuo sit illud arbitrio situm, saluum hunc facere, uel hostibus prodere ut delinquentẽ: id tamen caueas uelim, ne forte ob admissum ex incitã crimen, dum Ioannẽ pœnis afficere studes, ab Imperatore & nobis ipsis has sumas. Nam si Ariminũ ceperint hoc tempore Gothi, proculdubio & Romanũ præfectũ impigrum uirũ, exercitumq; hũc uniuersum & Romam urbem ac cetera quã in Imperatoris sunt ditone, capturos hos esse nihil dubites: nec eotenus id mali subsistet, sed ne belli quidẽ fortunã frenare quis poterit. De hostibus uero sic sentias uelim, ut hos planẽ intelligas militum nos multitudine plurimum superare, sed pro rebus per se male antehac gestis, in ignauiam & non iniuria recidisse: aduersa quippe & sæpe fortuna, audaciã his prorsus ademit. Si igitur in præsentibus his res prospere cesserint, profecto & animos simul recuperaturi haud longe post sunt, & nobis impostero aliquid in se audentibus nõ modo occursuri protinus sunt, sed uel acrius longe bellum gesturi. Solent namq; qui difficultates & infortunia quandoque euaserint, prudentia hos longe magis præstare, qui nondum infelices fuere. Vbi demum Narses hæc perorauit, miles quidã custodias barbarorum frustratus, ex Arimino Romanorum in castra peruenit, & à Ioanne ad Belisarium literas in hanc sententiam detulit. Omnia nobis iam diu defecisse necessaria scito, nec nos de cetero posse inuadentibus barbaris quoquam pacto obsistere, uel eorum propulsare insultus: sed post diem septimum fore, ut ipsos nos simul atque oppidum uel inuiti dedamus: quandoquidem præsentem necessitatem per nos tam diu subitam posthac ferre nil possumus, hanc ipsamq; nobis ad excusationem perpetuo ualituram sat reor, siquid forte indecenter egerimus. His Belisarius literis motus, ut animi dubius diu hæsitans constitit: nam pro obsessis hunc timor incesserat, & hostes qui Auximi erant, suspicabatur ea è regione loca circumeundo populaturos, suisq; copijs molituros insidias uerebat: præterea atq; adeo angēbatur, si se cum hostibus hi coniunxissent, multis & ingentibus malis se & exercitum affecturos: diu itaque animo fluctuatus, rem ita peregit. Aratium statim cum hominibus mille in Auximi regionẽ dimisit, & simul iniunxit, ut positus ad mare castris, quod ab Auximo ducentis stadijs abest, ne inde abirent, nec quoq; pacto inirent cum hostibus prælium, uel si his insultantibus

ad id

ad id cogentur, sed è castris duntaxat se pugnando defenderent. Sperabat namq; hac uia barbaros præcipue homines propinquiora habentibus Romanis castra, intra oppidū quieturos, nec fore ut suos quacuncq; de causa insectentur uel detrimento afficiant. Delectas deinde ex omni exercitu copias, nauibus iubet imponi, & ad Ariminū rectā contendere, ac simul comonefacit, ne procul à pedestri quem missurus erat exercitū nauigarent, cum eoq; ut simul in littus descenderent, moxq; non paruam militū manū cui Martinum præfecerat, iuxta littus incedere, & classem sequi ex ordine imperat: & ita ubi hosti demum appropinquassent, longe plures ut ignes quàm pro militū numero excitarent, maioris ut hostibus exhiberent multitudinis speciem. Ipse uero cum reliquis copijs & Narsete diuersum à littore & per Urbisaliā oppidum iter aggreditur, quod superiore Alaricus tempore ita delcuerat, ut pristini decoris nil ei reliquum esset, præter portulā unam, & breues aliquas fundamentorum reliquias. Quo in loco alias mihi huiusmodi oblatū spectaculum est. Quum enim in agrum Picenum Romanorū exercitus Ioanne duce pauloante uenisset, ingens, uti par erat, eius regionis homines inuaserat terror. Fœminæ itaq; cum derepente fugam partim capefferent, comprehensæ partim indecore ac turpiter agerentur, eodem ipso in loco ubi Urbisalia oppidum fuerat, mulier quædam edito partu, eoq; pannis ut licuit inuoluto, & in terram relicto nusquam deinde comparuit, aliquo utcunque casu sublata. Infantem itaq; ea in solitudine destitutum, ubi uagientem capella quædam aduertit comiserata: nam & ipsa recens fœtum ediderat, & simul accedens ubera illi mox præbuit exugenda, diligentiq; cura seruabat, ne canis aut alia quæuis ipsum hūc belua deuastaret. In ea itaq; rerum perturbatione quum plurimum temporis tereretur, Picentes certiores iam facti, Imperatoris exercitum, Gothorum in malum iam iam aduentare, nec quicquam Romani nominis homines ab his molestiæ perpeffuros, reduces omnes cōfestim domū reuertuntur: quumq; in Urbisaliā permixte cum uiris & fœminæ peruenissent, puerum adhuc superstitem conspicatæ, cum coniectura capere id factū nequirent, pro ingenti miraculo ducere, & idētidem demirari quod uiueret. Vnde & certatim de se quæq; mammillā porrigere, blandiriq; puero autem humanum lac respuēti, in tutelam capella mox affuit, & crebriore balatu fremens hūc circumibat, ira ut grauius ferre fœminis his uideretur, quod ipsæ puero appropinquassent, & illi perinde intulissent molestiam, eundemq; nō aliter ducere ac de se genitum, & simul fouere: quo factū, ut nec puero mulieres de cetero negocij quippiam exhiberent, & capella non minus hunc intro pida aleret, quàm diligēter seruaret, unde & Ægistum populares dixere. Me uero quum eā forte cōtingeret iter ut facerem, loci tum incolæ, ut rem miram & plane absurdam ostenderent, ad puerum duxere, illumq; de industria infestare molestosq; se exhibere, uocem ut ederet gemebundus: tum uero capella

PELLA quæ ad lapidis aberat iactum, festina ac balans accurrit, & desuper adstitit, ut nemo illi molestior esset. Belisarius per eius regionis montes ductabat exercitum, hostibus multitudine longe inferior, nec quoq; pacto animo inerat derepente cum his manus conferere, quippe quos destinatos ad mortem ex aduersa fortuna iā nouerat: sed animus illi ut crederet inclinabat, quū primum in se hostes iri uidissent, suarū uirium ac roboris immemores factos fugam protinus inuituros: & sane res ei ex uero ad opinionē successit, ut erāt, futura omnia suspicanti. Nam ubi tandem per montes hic duxit, & ab Arimino diei uia abesset, paruā Gothorū manum necessitate aliqua iter hac facientium obuiam habuit: qui ex improviso quū in hostilem exercitū incidissent, non prius iter diuertere potuerunt, quàm à præcedentibus cæsi, eodem pars maxima caderet, reliqui faucij intra montis rupes & superiores anfractus refugientes, ut licuit, delitescerent. Vnde Romanorū exercitum contemplati per omnes locorum difficultates & saltus uagari, longe plures esse hos sunt suspicati, ac numero uero constarent: proinde & Belisarij signa quum præferri uidissent ipsum hunc copijs præesse intellexerunt. Nocte autem superueniente Romanis ibidem stationem habentibus, ex Gothis qui affecti uulneribus erant, Vittigis ad castra clam ire contendit, eoq; circa meridiem quum demum uenissent, cicatricibus ostentatis adesse iam iam Belisariū nuntiat, & maiori cum multitudine quàm numerari sat queat. Tum Gothi se ad bellum parabant, traducto ad Arimini latus in Boream uersus exercitu: nam eā hostes summis ex montibus aduenturos facile omnes prospexerant: uerū ubi nox superuenit, depositis armis cū in castris se quieti tenerēt, ignes quàm multos ex altera parte in orientem uergente, sexaginta procul stadijs conspiciant, quos Martini incenderant milites. Trepidatione itaq; ingenti percussī, & suspicantes simulac illucesceret ab hostibus circumuentū se iri, eam noctē trepidanter ac magna cum formidine transfegere. Die autem subsequētē ingentem nauium classem animaduertunt. Quū uero ne hiscere quidem præ timore iam possent, in fugam se statim proripiunt, compressiq; inuicem præ celeri studio tanto tumultu ac clamore abeuntes detinebantur, ut ne auribus quidem quæ iuberentur admitterent, nec aliud quippiam cogitarent, quàm ut repenti singuli è castris euaderent, seq; Rauennam & intra moenia ex templo reciperent. Quod si obsessis uel uirium aliquid, uel audacię superuisisset, multos hostium exeundo & insectādo interfecissent, & eodē in loco belli totius fuisset tū deniq; finis. Sed iniectus his ex malis præteritis horror, uulgaticq; ob rerum necessariorum inopiam morbi, ne id facerent interpellarūt. Barbari itaque dum præ turbæ tumultus que magnitudine intra castra relictis rebus suis nonnullis, Rauennam cursu contendunt, primus Romanorū Ildiger suis cum militibus Gothorū in castra irrupit, & quos ibi forte morbis correptos deprehendit, seruitiorum in numero habuit, instrumentūq; omne

collegit, quod Gothi fugiētes reliquerāt. Jamq; & Belisarius meridiano tempore Ariminum uenit, & ubi Ioannem ac ceteros apud hūc milites pallenti ac squalida obstipaq; facie animaduertit, eius audaciæ temeritate increpita, gratias dixit Idigero se magnas debere. Ioannes uero nō illi sed Narseti obnoxium se esse fateri, ut equidē reor, significando nō libenti admodū animo Belisariū sibi suppetias aduētasse, sed hortāte ac persuadente Narsete. Vnde factum, ut suspectiores de cætero sibi hi inuicē essent, & amici Narsete haudquaquam permitterent suas cum Belisarij exercitu ut copias iungeret: quin potius persuaderēt, illi in dedecus cedere, ut cui Imperator arcana communi caret, nō eundē libere exercitibus imperare, sed militari subesse uiro: & idētidem affirmarēt nunquam sua Belisarium sponte id permissurum, ex æquo ut Narses exercitibus præsit, ut qui solus ductare hos malit: maioremq; militum partem atq; adeo potiore principes alios subsequaturā, Erulos pelatosq; eiusdem exercitus alios: ac ceteros quibus Iustinus & Ioannes præessent, cum his qui Aretium & se Narsete sequuntur, nō minori numero esse, quā militum decem præualidorū egregiorumq; bello uirorum, & hos quidem peruelle Italiæ totius uictoriā, nō solum Belisario ipsi ascribi, sed & laudis partem Narsete referre, ut quem nō iniuria ducerent, non idcirco Imperatoris contuberniū reliquisset, ut ex sui discrimine Belisarij gloria confirmet, sed de se operā strenue ac sapiēter nauando, præ seq; egregia facta ferendo, eius & uirtus apud omnes mortales celebrior, uti par esset, ac testatior foret. Ad hæc præterea asseuerare, nec Belisarium quidem sine hac tanta militum copia perfungi demum re aliqua posse: siquidem sui pars maior exercitus in præsidiorum & ciuitatū tutelam, quas antehac cepisset, relicta per eum fuisset: ita deinde progrediendo uel ab usq; Sicilia ad agrum Picenum omnia recensebant. Istorum igitur persuasionibus Narses lætior factus, nec animum continere de cætero poterat, nec in officio permanere. Vnde & Belisario aliquid imperāte, tergiuersando & alia item atq; alia causando, quæ iubebant repudiare, & insolenter reniti. Quæ omnia Belisarius ubi demum præsensit, principibus omnibus ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit, Non equidem o principes uiri, perinde de hoc bello non eadem uobiscum sentire nūc uidear: animaduerto non secus hostes parui uos ducere, ac si debellati iā essent. Ipse uero pro uestra hac cōfidentia in apertū discrimen præcipitatum iri uos reor, quandoquidem barbaros nec uestra fortitudine ulla, nec præ eorum paucitate deuictos fuisse sat calleo, sed prouidentia solū atq; consilio superatos fugæ se demum mandasse: uereor tamen ne uos non ea quæ ueriora sunt reputando, falsi demum ut uosipfos, ita & rem Romanā malis affecturi nunc sitis insanabilibus. Facilius nanq; qui gestis ex rebus uident retulisse uictoriam, si forte ex ea inflatiores reddant, deperdi aboleriq; possunt, quā qui ex inopinato ab ea exciderint, de cætero tamen uel pauentes quidem ac dubij

Belisarij ad suos oratio

dubij in hostes contendant: negligentia nanq; atq; ignauia uel optime constituta corrumpunt, labor uero cum meditatione cōiunctus & cura, uel re male gesta pluribus profuit. Siquidē qui per inertiam atq; socordiam ad rem gerendam se conferunt, uiribus debilitari atq; imminui sæpe consueuerunt: cura uero ac diligentia augeri quammaxime. Vestrū igitur quisq; id animo uerset, Rauennæ Vittigē esse, & Gothorum milia multa, Vraiam uero Mediolanum nūc obsidere, & Liguriā omnem libere peruagari, Auximū præterea urbem non parui momenti refertā copijs esse, & ad urbem usq; Vetanā, quæ Romæ propinquior est, pleraq; loca per barbaros uiros fortissimos custodiri. Quo fit ut longe magis hoc tempore res nobis in discrimine sint, atq; antehac fuerint, qui ubiq; in hostes incidimus. Dicere illud omitto, quod Francos in Liguria ferunt cum his societate inisse. Quod sanē nō sine ingenti formidine Romanis omnibus ut animos subeat non indignū uideat. Necessariū itaq; fore nūc duxerim, ut nostri pars quædā exercitus in Liguriā & Mediolanū mittatur: cæteræ uero nunc copiarū q; celerrime in Auximum eiusq; regionis hostes ut eant, pro dei nutu omnia peracturæ, ac cætera belli munia ibi pertractaturæ, ubi uel commodius poterunt, uel quamoptime pertractari. Hæc Belisarius. Narses uero ita respondit, Tibi quidem præfecte nō omnia ad uerum explicata nemo non dixerit: uniuersum nāq; Imperatoris exercitū, si inter Mediolanum duntaxat & Auximū quis partiat, indecens fore omnino nunc duxerim. Quocirca haudquaq; erit indignū, Romanos ipse & pro arbitrio in hæc loca ut ductes: nos uero id satagamus, Imperatori ut Æmyliā uendicemus, quam sibi Gothos enixius uendicasse affirmant, Rauennamq; adeo infestemus, ut ceteros circa nos hostes ceu spe omni, prorsus subsidij interclusos, ipse ut lubet iactura sis affecturus: nam si tecum unā Auximum obsidere delegerim, uereor ne ex Rauenna nouis inuadentibus interim hostibus, nobis solū id relinquatur, ut partim ab his circumuenti, partim necessarijs interclusi, eodē ac simul dispereamus. Hæc ubi Narses disseruit, Belisarius magnopere ueritus, ne abeuntibus diuersim Romanis, & inter se dissidentibus, Imperatoris res ipsæ defluerent, & illorum temeritate perturbarent, Iustiniani mox literas profert ad principes datas, & hanc in sententiā scriptas. Narsetem per cuniarū nostræ & bonorū custodē, non ut exercitibus præsit in Italiā misimus, quippe qui Belisariū uolumus omnibus & solum præesse, & quod illi sit satius uisum ductare. Hunc itaq; uniuersos uos sequi ut uestre in uitæ salutē, ita & reipub. cōmodis in præsentia cōsultari iubemus: unde nec necessariū fore, se ut oēs sequant. His Belisarius auditis, Peranniū statim nō parua cū militū manu Vrbeuetanā obsessum dimisit: ipse uero Urbini copias duxit, urbē sanē præualidā, & Gothorum præsidio nō mediocri munita: abest autem hæc ab Arimino diei uia unius expedito cuiq; uiro emetienda. Narses deinde Ioannesq; hunc sequebantur, quumq; urbi appropinquaissent, ad collis radices

Narses con-
siliū

binis seorsum positis castris (non enim ipsis inter se satis conueniebat) Belisarij milites urbis latus quod uergit in orientem tenebant, Narsetis uero ad occidentem confederant. Situm autem Urbini id oppidum est in obrotundo & eminenti admodum colle, qui tamen nec praeruptus omnino neque imperuius est, sed praemulta accliuitate aditu difficilis. Ciuitas tamen in plano sita, & in ipsa planicie in Boream uersa, aditum habet & unicum. Belisarius itaque obsidentibus hanc urbem Romanis, dedituros se sibi facilius barbaros ratus, ut periculum formidantes, oratores ad eos mox mittit, quam multis se hos beneficijs affecturum pollicitus, si in Imperatoris Romani ditionem uenirent, idcirco ut faceret monuit. Oratores uero quum portis appropinquassent (non enim intra urbem hos Gothi exceperant) & si multa quidem & allucibilia praefati fuissent, loci tamen hostes munimento consili, & affatim necessarijs affluentibus rebus, Romanos inde abire confestim iussere. Belisarius uero ubi haec audiuit, suis statim iniungit, uirgas ut crassiores colligerent, caeteramque materiam, quibus per porticum oblongam quam testudinem dicunt, ut in ea delitescerent, in teccumque eam ad portam contenderent, cuius est regione planities esset, ac inde muros aggredierentur. Narsetem interea ex amicis nonnulli mox conuenire, conuentumque facere certior, & identidem admonere, rem Belisarium fuisse adortum, finem non aliquando habituram, & item asseuerare, factu impossibilia quaedam illum animo cogitasse. Iam enim Ioannem Urbinum antehac pertentasse & si modico tunc temporis praesidio communitum, sensisseque nullo pacto capi id oppidum posse: & sane ita res erant: sed Imperatori recuperanda potius esse Aemyliae loca. Hac itaque Narsetis suggestionem permotus, uel Belisario deprecante ut secum maneret, & unam id oppidum caperent, obsidionem nocte concubia soluit, Ariminumque agmine citato contendit. Subsequenti itaque die ubi dimidiam hostium partem abscedere barbari conspiciantur in caenibus, Romanorum qui residues erant, irridere identidem cauillarique item, & ignauiam exprobrare. Belisarij deinde militibus qui reliqui fuerant, animo inerat muros continuo oppugnare. His itaque se ad id praeparationibus mira quaedam & prospera fortuna offertur. Urbini tunc fons unicus erat, unde uniuersi eius loci incolae aquabantur: is de improviso ac breui exaruit, & intra tertium diem sic prorsus aqua euauit, ut hanc limo immixtam potarent. Qua ex re barbari territi, Romanis se dedere statuunt. Belisarius interim ut eius rei prorsus ignarus, muros aggredi uelle & pertentare, collemque productis armatis in medium copijs cin gere, & nonnullos iubere, ut compactam est cratibus machinam in summam collis planiciem paulatim propellerent. Tum illi testudinem subeundo, atque hostem fallendo trahebant. At barbari dextera est pinnis manu protensa, signoque dato pacem suppliciter deposcebant. Sed Romani ut quibus fontis casus esset ille incognitus, hostibus praedium ac machinam simul terrori fuisse rebantur. Vtrinque igitur bello & animo quam lubenti cessatum, Gothique se atque urbem

Belisario

Belisario his statim conditionibus tradunt, ut incolumes ipsi & prorsus indemnes relinquenterentur. Imperatori Iustiniano obtulerunt, & cum Romano exercitu aequa ac simili sorte ut haberent. Narsetes itaque quum iam accepisset quae Urbini fuissent per Belisarium gesta, calamitati sibi haec fore ratus, quietus ipse Arimini mansit, Ioannem uero uniuersum exercitum ducere Cesenam iussit. Hi itaque cum scalis secum delatis, ubi praesidio demum appropinquarunt, confestim illud aggrediuntur, & muros tentando oppugnant. Barbaris uero fortiter repugnantibus, & ex Narsetis exercitu cadentibus multis, Phanitaus simul Erulorum praefectus occumbit. Ioannes deinde spe omni praesidij potiundi amissa, periclitari de caetero fortunam quam iam destitisset, ut cui sat uisum capi nullo molimine id praesidium posse, cum Iustino unam & caeteris copijs dimissa eius loci obsidione progreditur, & ciuitate tradentibus incolis statim recepta, quae Forumcornelij dicitur, ac progredienti sibi continenter cedentibus barbaris, nec usquam secum conserentibus manus, uniuersam Aemyliam Imperatori recuperauit. Belisarius interim ineunte iam hyeme, Urbino in potestatem redacto, Auximum ducere inutile fore rebatur, ut qui eius in loci obsidione plurimum esse temporis conterendum suspicaretur: nam repente id oppidum & uel subita capi non poterat, tumentibus ut magna multitudine barbaris, ita & fortissimis uiris, & quae pleraque antehac populati ingentem sibi rerum necessarium copiam importassent. Unde Auximo per id tempus ciuitate relicta, Arcium cum magna exercitus parte Firmium hybernatum dimisit, & simul iniunxit hostes sedulo obseruaret, ne de caetero ac licenter adeo ea est regione excursiones hi facerent, uel intrepide uim his locis inferrent. Ipse uero ad Vrbeuetanam ductauit exercitum: id namque ut faceret Perannius quidam impulerat: nam Gothi qui hunc locum infederant, necessaria defecisse a transfugis quibusdam is forte acceperat. Unde spes erat, si ad eam necessitatem accederet, ut Belisarium cum copijs uniuersis adesse, & in se euntem uiderent, facilius sese dedituros, uti & factum postea est. Siquidem ubi Belisarius Vrbeuetanam peruenit, iussis militibus loco idoneo castrametari, ipse urbem mox circumiuit, speculaturus si cunde illi inferri uis posset. Quumque uisum iam esset, nullo hanc pacto in ditionem ui redigi posse, per insidias tamen ut caperetur, non omnino impossibile fore rebat. Tumulus namque terrenus est profundo & infima ualle productus supereminet solus, cuius in summo fastigio planities est, inferiora uero praerupta sunt omnia. Circa hunc tumulum ad lapidis iactum pari altitudine saxa ab eo distantia surgunt, & perinde corona hunc circumcingunt. Sed prisca tunc homines supra hunc tumulum urbem condiderant nullis uel caenibus cinctam, uel alio quouis opere communitam, quandoquidem suapte natura locus ut occupari facile posset, non satis opportunus est uisus: unus namque ad eum circumiectis est rupibus patet accessus, quem si incolae asseruando infederint, nullum aliunde uereri ab hostibus impetum queant: nam ut loci difficultatem omittam, unde na

tura ipsa ingressum extruxit, uel amnis quidē accedit pro sua magnitudine omnino inperuius, qui mediū inter saxa obiectamq; rupē & oppidū spatiū occupat, unde & paruo in ipso aditu ueteres illi ædificio structo, portā imposuere, quam tunc Gothi seruabāt. Belisarius itaq; uniuersis cum copijs ad obfidionē spe ea confedit, ut aut fluminis è regione Vrbeuetanū oppidū detrimeto afficeret, aut in ditionē hostes redigeret fame demū cōpulos: barbaris tamen nō omnino necessaria deerant, tametsi parcius his uterent̄ q̄ naturæ necessitas postularet: inopiæ tamen ultra q̄ credi potest obnitebantur, si quidē qui nō ad satietatē ciborū uenirēt, sed in singulos dies sic his utebant̄, ut nō penitus inedia deperirēt. Sed postq̄ demū necessaria prorsus his defuere, madefactis aqua tergoribus diutius uescbant̄. Arbilas nāq; Gothorū præfectus uana iā diu spe hos coaluerat. Verū quū iam se uerterat annus, & messis tēpus adesset, in cāpis frumentū sua sponte maturefcebat: non tamen qua prius id copia fuit, sed longe minori, ut quod nec hominū manibus, nec bouum labore satū humoq; tectū fuisset, sed temere in agri superficiē iactū: unde eius pars quādā terræ uifota emerferat, ipsum id tamen quum demeteret nemo, præ nimia sui maturitate in terrā iterato excidens renascebatur. Quæ res quū eundē in modum in Æmylia accidisset, eius regionis homines proprijs sedibus ac bonis relictis in agrū Picenum profugerāt, haud quaquā existimantes eius prouinciæ loca quia maritima essent, eadē omnino rei frumentariæ inopia premi. Thuscos præterea haud secus & pari de causa fames attigerat. Ex his tamen qui montes incolerēt, frumenti in modū è glandibus cōmolitis cōfectum panē edebant: unde uulgatis ueluti in pecua morbis uti par erat, multi mortales capiebant̄, & paucis superstites interibant. In Picentes autē tradunt nō minus quinquaginta milia hominū præ inedia interisse, & longe plures extra Ionicum sinum. Qua autē morbi specie & quēadmodum hi morerent̄, mox explicabo. Quū em̄ nihil his esset quo uescerent̄, extenuati nimirū omnes pallētesq; reddebant̄, caroq; ut cibo diutius carēs, in seipsa retracta coheserat: fel itē quū nimum abundaret, atq; adeo corpora ipsa uifota oppressa iam infecisset, haudquaquā sinebat suo è pristino cursu in his uenas defluere. Malo itaq; peruincente nil prorsus succi corporibus relinquebatur. Cutis præterea obdurata, corio persimilis erat, præ se maxime ferrens quod impacta ossibus inhæssisset, liuore iam in nigredinē cōmutato: unde & homines exustis facibus nihil absimiles uidebant̄, eorūq; facies stupidiior erat, toruusq; & furentis aspectus. Mortē itaq; passim obibant, cibi partim inopia, nimia partim saturitate. Nā postq̄ in his fuerat calor omnis extinctus, quē natura introrsus exusserat: si quis forte eos ad satietatē, & non paulatim cibasset, ut recens nati lactari solēt, cum ingestos minus digererēt cibos, celerius longe moriebant̄. Fuere qui fame cogente alternis se estrarēt. Fœminas item duas fuisse tunc tradunt, quæ uiros septemdecim interfectos absumpserunt.

absumpserint. Hæ nanq; ut ferūt, cum solæ & resides domi, cæteris mortuis superfuissent, diuertentibus ad se peregrinis, noctuq; dormitibus interfectis diuescebant̄: septē itaq; ac decē diuersis temporū spatijs in cibū absumptis, octauus ac decimus qui ad has forte diuerterat, somno tunc subito experrectus, quū in se eadē quæ & in cæteros hæ fecerāt, molirent̄, cognita primū facti ab his ratione utraq; obruncat. Sed eò iā alibi euaserat famis necessitas, ut quicquid ubiq; herbarū esset celerius nōnulli adirēt, & genu in terrā nixi, cū auellere has niterent̄, deficientibus uiribus (nā è corporibus uigor oīs abscesserat) porrectas ad herbas solo moribūdī procūberent, insepultiq; passim manerent, quū nemo hos humo cōtegeret: non em̄ erat qui sepulturæ rationē haberet. Belisarius autē ubi Vraia & barbaros Mediolanū obsidisse accepit, Martinū Vliaremq; nō paruis cū copijs in hostē mox misit: qui ubi ad Padum fluiū peruenere, qui à Mediolano abest diei uia, positis castris ibidē mansere, multūq; his tēporis eodē contritū, de fluminis transitu cōsultantibus. Mundilas uero ubi eò hos aduētasse cognouit, ex Mediolano Paulum quempiā & Romanū ad eos protinus misit, qui hostes frustratus quū ad fluminis ripā uenisset, nullū in prōptu nauigiū nactus, depositis uestibus summo cum discrimine flumen tranauit, delatus inde Romanorū ad castra, Martinū Vliarēq; affatus huiusmodi est. Nec iuste quidē, nec p̄ uestræ gloriæ dignitate ipsi uos geritis, quando quidē Romanorū rerū gratia tuendarū uerbo dūtaxat huc adueneritis, re uero ac factis hostibus uires accumulatis. Mediolanū tā amplissima ciuitas, quæ ceteras Italiæ urbes, ut magnitudine, ita & hominū copia ac reliquis fortunæ bonis facile superat, & ut ista præterea, aduersus Germanos & barbaros alios ppugnaculū est, & ut ita dixerim pro obice totius imperij Romani exposita, partim antehac p̄ Mundilā, partim per Imperatoris exercitū prodita, magnū in discrimen incidit: quando quidē obsessa ab hostibus nimum infestet, & uobis hoc tēpore neglectui sit. Sed quāta Imperatorē inuria affeceritis dicere nūc intermitto. Nō em̄ id tēporis finit ut pluribus utar, quod utiq; potius acceleratū deposcit urbi p̄sidiū, quādū spei est aliqd reliquū. Vos itaq; oportere nūc duxerim suppetias Mediolanensibus in tanto discrimine cōstitutis cōfestim ire. Quod si lōgiore mora & negligentia usuri erga hos estis, illis quidē id est occursum, ut acerbissimis pœnis affecti dispereāt: uobis uero, ut hosti Imperatoris uires prodatis. Nam proditores iure non solum sunt nuncupandi, qui portas hostibus patefecerint: sed longe magis qui obsessis & amicitia coniunctissimis ferre dum auxiliū queūt, id tamen uel periculū ueriti, uel quia ociū potius q̄ negocium malint, quū negligunt, in hostiū ditionē hos tradant. Hæc Paulus. Martinus uero & Vliares duces, se statim hunc sequuturos polliciti, hominē dimiserūt. Qui rursus in redeundo ludificatus hostē, noctu Mediolanū ingressus, ut milites ipsos, ita & Romanos ad bene sperandum hortatus, ad seruandam

Legati Mediolanē. pro auxilio oratio

Littere Martini ad Belisarium.

Epistola Belisarii ad Narsetem.

erga Imperatorē fidem maxime confirmauit. Martinus tamen ac ceteri qui circa se erant, Mediolanensium nulla de cetero habita ratione, in segnitie ac socordia prorsus relapsi, haudquaquam se loco mouere, in eaque plurimum temporis negligentia terere. Sed Martinus ut morae causam excusaret, in hanc sententiam literas Belisario scribit. Huc idcirco nos miseris, ut Mediolani periclitantibus nostris opem auxiliumque ferremus. Nos uero ut iusseras ad Padum usque flumen peruenimus, quem tamen transire exercitus hic noster ueretur: quandoquidem magnas Gothorum copias, cum hisque ingentem Burgundionum multitudinem in Liguria esse accepimus, quibus cum haudquaquam bellum ex equo nos gerere posse existimamus. Iube itaque Ioannem Iustinumque qui Aemiliano in agro & nobis proximi sunt, suis cum copiis nobiscum id ut periculum subeant. Hinc enim si iunctis in hostem exercitibus imus, nostra hinc cum salute aliquo afficere malo poterimus. Belisarius itaque literis Martini perlectis, Ioannem Iustinumque iubet, Martini simul cum copiis agmine citato Mediolanum contendere. Illis uero facturos se quippiam Narsetis iniussu negantibus, ad Narsetem epistolam dedit huiusmodi. Vniuersos Imperatoris exercitus unum esse corpus existimato: quos si forte ut hominis membra non unum sentire contigerit, sed seorsum abinuicemque disiunctos gerere aliquid uelle, nobis proculdubio id relinquet, ut eorum quae deceant quam nihil egerimus, utriusque simul dispereamus. Quocirca relicta, quae nec munimentum quippiam habet, nec Romanis nunc queat rem ullam afferre, quae magni sit momenti futura. Ioanni Iustinoque imperato, confestim ut recta cum Martini quae ad Padum sunt copiis sibi propinquioribus Mediolanum in hostes contendant: siquidem ad barbaros superandos, liberandamque eam obsidione urbem satis sint ualiduri. Apud me namque nullae sunt reliquae quas destinem uires. Accedit etiam quod inutile duxerim, ut apud me si qui forte sunt equites, Mediolanum hinc abeant: nam & plurimum esset temporis conterendum, & tardius longe quam oporteret ad nos demum redirent, nec equis possent aduersus hostes ut itineris longitudine defatigatis, si statim cum his esset acie confligendum. Ceterum si nostri una exercitus iuncti Mediolanum concesserint, & uti par est, hostes peruicerint, in Aemiliam nemine prohibente iterato se conferent. His literis Narsetes perlectis Ioanni Iustinoque imperat, cum altero ad Padum exercitu suas, ut iungerent copias, & Mediolanum confestim abirent. Ioanes uero per maritima loca extemplo dimissis qui in Padum ad traiciendum exercitum acates inferrent, ad iter se preparabat: & ex Aemylia quum demum mouisset, morbo in uia corripitur, qui utique rem omnem interpellauit. Nam dum interea Martini milites ad transitum segniter se haberent, Ioannisque copiae agrotatis Narsetis rursus iussa opperiantur, plurimum Gothi in ea Mediolani obsidione temporis terunt, & qui intra urbem inclusi obsidebantur, admodum fame oppressi, & urgente nimium malo, canibus muribusque, & ceteris item obscenis quae antea nunquam mortalibus

mortalibus in esum fuere diuescebantur. Gothi interea qui eam obsederant urbem, ad Mundilam Romanorum praefectum oratores legarunt, sese ac Mediolanum his sibi ut conditionibus dederet, ut ipse imprimis suisque milites cuiusuis mali expertes relinquerent. Tum ille ita se facturum spopondit, si modo ut sibi suisque militibus, ita & ciuibus ipsis futurae indemnitate ac salutis fidem darēt. Militibus deinde in concionem uocatis, orationem huiusmodi habuit, Si qui hominum unquam quum turpiter his uiuere licuisset, cum gloria mortem optetere maluerunt, & cum momentanea quadam & breui salute decentiore uitae finem & laudabilem commutare: ex eorum equidem numero in praesentia uos esse peruelim, nec pro uiuendi cupiditate per ignauiam uitam hanc ducere. Et uobis praecipue ut Belisarii disciplina instructis, nil penitus conuenit, nec planctus est, non plurimum fortitudine ualere & audacia. Nam & in lucem procedentibus uniuersis, haudquaquam similis est uitae finis, & mortis genere ipso, ut in alijs multis inter se differunt homines. Siquidem uel ignaui imbellesque contumelios primū affecti, & risum de se hostibus exhibendo, ad praestituta per superos tempora, fatum nihilominus complet: quod tamen generosis & fortibus uiris, cum uirtute & optima abundantique gloria, ipsum ut id patiantur contingit. Et ut ista praeterea, si Mediolanensibus istis salutem afferentibus nobis, barbarorum utcumque subeunda seruitus sit, ueniam allatura forsitan esset aliena per nos parata haec salus. Quod si Romanos oporteat uiros, tantam hominum ut multitudinem spectent hostium manibus trucidari: quis non denique fateatur, quouis mortis genere id nobis acerbius fore? Nam si barbaris sumus id ut faciant permitturi, uidebimur profecto tam atrox facinus cum his confecisse. Quoadu igitur nostri copotes sumus, nostrisque iuris, & uirtute sat possumus necessitate ornare, gloriosam quaecumque acciderit fortunam ducamus. Oportere itaque duxerim, armis ut ipsi quam optimis communiti agmine facto, in hostes improuidos irruamus: nam ex duobus alterum nobis reliquum erit, aut enim nobiscum fortuna longe melius aget, quam forte spes sit: uel felicem ipsi exitum consequuti, a praesentibus malis summa cum gloria nos uindicabimus. Postquam Mundilas finem dicendi fecit, militum nemo id subire discrimen uelle, sed tergiuersari protinus omnes, atque adeo ut hostibus quemadmodum postularant sese ac ciuitatem mox proderent. Quos barbari nulla in praesenti affectos iniuria, unam cum Mundila praefecto in custodijs habuere. Mediolanum uero amplissimam urbem solo aequata delent, in eaque uirorum trecenta milia sine ullo aetatis respectu trucidant: foeminas uero seruitiorum in morem abductas Burgundionibus dono dedere, ut promeritas his gratias redderent pro inita secum belli societate. Reparatum uero qui ad Romanos defectionis causa fuerat, inuentum comprehensumque & minutatim concisum, uorandum canibus abiecere. Birgentinus tamen eiusdem non expertus noxae (nam & is Mediolani tunc aderat) fugiens in Venetos abiit, indeque subsequens suis in Dalmatiam uenit, & ex ea prouincia ad Imperatorem

Mundila ad suos oratio

ratores

ratorem se Byzantium cōtulit. Ingens nimirū ex Mediolani iactura Romanis per id tēpus uel hęc accessit calamitas, Gothis præsertim omnia occupantibus, quæ ipsorum præsidij tenebantur, & uniuersa potitis Liguria. Martinus interea Vliaresq; præfecti cum exercitu Romam se contulere. Belisarius uero adhuc eorū ignarus quæ in Liguria accidissent, exacta iam hyeme, uniuersis cum copijs quū in agrum Picenū mox duceret, in ipso itinere cognitis quæ Mediolani pauloante contigerāt, maximo in luētū ac diu fuit: nec de cætero permisit Vliarē quem tantę cladis causam fuisse existimabat, in eius conspectum uenire, & quemadmodum se res habuissent Imperatori ad uerum cuncta perscripsit. Is uero acceptæ calamitatis ob gratiā, nemine è suis offenso, Belisarij tamen & Narsetis accepta dissensione, Narsete ad se reuocato, Belisarium uniuerso bello & solum præfecit. Narsetes itaq; paucis secum militibus ductis, Byzantium redijt. Eruli uero ex Italia excedēte Narsete sub quo antea militarant, uel Belisario pollicente, ab Imperatore pleraq; his bona fore, si apud se restitissent, manendum haudquaquam duxere: sed coeuntes in unum omnes ad iter parati in Liguriam eunt, & in Vraia exercitum quū incidissent, captiuos omnes & cæteram animantium prædā, quam secum abduxerant, hostibus tradunt, ab hisq; ingenti accepta pecunia, iureiurando se obstrinxere, nunquā de cætero Gothos oppugnatum uenturos, uel cum his cōferturos in bello manus. Hunc illi in modū ab his pacifice discedentes, ad Venetiæ loca uenere, ubi Betalione conuento, eorū cœpit hos pœnitere quæ in Imperatorem & Belisarium deliquissent, delictiq; gratia depreca ndi, Visandro ex præfectis altero ibidem cum suis dimisso, cæteri omnes Byzantiū deuehūtur, Aliuth ducibus Philimuthq;, qui mortuo Faniteo, Erulorū obtinuit præfecturam. Vittiges interim & cæteri circa se Gothi, ubi Belisariū accepere simulac uer inceperat, aduersus se & Rauennam uenturum, trepidare tunc maxime, & de præsentibus inter se consultare: consiliaq; quum diu agerent (non enim se solos bello pares Romanis fore arbitrabatur) optimum factu rati, Barbaros sibi in auxilium cōsociare, abstinere tamen à Germanis ut fraudulentis & alijs infidis præsidium petere, uel saltem ab ipsis his intrare, ut neutris fauendo à pugna procul abessent. Ad Bachem Longobardorum tunc principem oratores dimittūt, oblataq; ingenti pecunia ad belli secū ineundā societate hortātur: qui ubi Bachē Imperatori & amicū & sociū esse intellexere, re infecta discedūt. Vittiges igitur ex præsentibus rerū cōditione consilij inops, & animi prorsus incertior redditus, seniorum ad se continenter multitudīne cōuocata, crebro ab his sciscitari, & identidem petere, quid nam sibi agendū iam esset, ut rectius se res suę haberēt. Sed uariæ ab his q; ad consiliū uenerāt sententiæ dicebant, haud tamen præsentibus rebus conueniētes: nonnullæ tamen prolatae, aliqd præ se momēti ferētes, quas inter & illud assertū, Romanorū imperatorem quamdiu antehac sibi in Hesperia barbaros oppugnandi

oppugnandi facultas fuisset, ni forte ex inducijs antea factis id sibi ut faceret haudquaq; fas esset, barbaros oēs & Maurusios disperdidisse, in Gothosq; ipsum id effecisse. Quod si quis illi hoc tempore Medorū regē hostē reddiderit, haudquaq; Romanos, si cum hac gente gesserit bellū, cum ullo mortaliū de cætero pugnatos. In hanc sententiā quum Vittiges & cæteri inclinassēt, uisum est demum ad Chosroem Medorū regem mittendos legatos esse, nō Gothorum ex natione, ne forte ea ex re proderent, atq; adeo perturbaretur quæ gerenda tunc essent: sed Romanos nonnullos, qui Chosroem adiret & infensum Iustiniano hunc redderent. Unde sacros duos ex Liguria uiros, ad id operæ nauandū ui magna pecuniarū corrupunt: quorum alter ut dignitate præstātor, & episcopi nomen sortitus, oratoris munereungebatur, alter hunc ut minister sequutus. Per hos itaq; literas ad Chosroem perferendas Vittiges misit, quibus Chosroes deniq; persuasus, malis ingentibus eius regionis Romanos affecit. Iustinianus uero tibi primū Chosrois conatus in suos factos accepit, Italiae & occidentis finire bellum constituit, Belisariumq; ad se reuocare, ut aduersus Persas ductaret exercitū. Et Vittiges ad se orator (nam adhuc Byzanti erant) dimittit, uiros ex suis Rauennā se missurum pollicitus, qui cum Gothis foedus conficerent, in rem utriusq; futurū. Quos postea Belisarius oratores quum ad se primum uenissent, haudquaq; prius dimisit, q; Gothi Iustiniani ad se delegatos dimitterēt. Iamq; hycms se circuegerat, quartusq; huius belli annus finiebatur, quod utiq; Procopius scripsit. Belisario aut animo inerat Auximum Fesulasq; imprimis delere. Unde Cyprianum Iustinumq; suis cum copijs & Isaurorū nonnullis Fesulas misit, peditesq; ex ea cohorte quingentos, cui Demetrius præerat, qui oēs circa eius loci præsidium castrametati, barbaros in eo tutando impositos obsidebāt. Alterū uero exercitū quē Ioānes ductabat, ad Padū flumen transmisit, diligentiusq; ut curaret iniūxit, ne ex Mediolano Vraias Gothorū præfectus cum suis in se aduentaret. Quod si hostium propulsare insultus nequirent, sensim pedē referrēt, & à tergo hostes clam sequerent. Hi igitur protinus abeuntes, Dertonā flumini propinquā urbē nullis munitā mœnibus nacti, positos ibidem castris unā cōstitere. Belisarius deinde undecim miliū hominū exercitū ductans, ad Auximū urbē contendit: quam satis cōstat in agro Piceno præstantiorem cæteris esse, quippe quam Romani Metropolitim uocant. Abest aut hæc ab Ionico sinu ad summū stadijs octoginta, & in edito colle est sita, aditum ad se nullū à planicie habet, unde & hostibus est omnino imperuia. Eo in loco Vittiges quicquid inter Gothos roboris erat, in præsidium collocarat, Romanos ratus, nisi prius hęc cepint urbē, Rauennā exercitus ducere nō ausuros. Sed postq; Romanorū copie Auximū peruenerūt, ad collis radices & undequaq; castra ut ponerēt imperat. Illis uero pagatim casas & diuersim per turmas fugiētibus, cū cōspicati eos ex edito Gothi fuisset, lōgis abinuicē interuallis

interuallis & solutis ordinibus cōstitisse, ita ut sibi alternis auxilia ferre, ut patientiore in campo, haud facile possent, de improviso & circa serum diei è regione urbis in orientem uergente, in hostem impetū faciunt: quæ forte adhuc Belisarius quum castra locaret, cum armigeris suis paratus adstabat: qui statim armis desumptis in se aduentates acius impugnatos, ac demū reiectos in fugam uerterunt, fugientesq; insequuti ad collis mediū peruasere: ubi quū barbari se conuertissent, ut loco munito confisi, se insectantibus occurrendo, fugā deniq; sistūt, multosq; è Romanis ut hostē iam subeuntibus ex edito ferientes tamdiu obruncāt, quoad nox superueniens eadē interpellauit. Sic demū prælio intermisso diremptosq; per eam utriq; noctē in peruigilio perstitere. Superiore aut ante hanc pugna die, Gothorū quidam prima luce com meatu gratia importandi ad circumiecta eadē è regione loca, per suos missi discesserant: qui de hostiū aduentu certiores nil ante facti, quum noctu redirent conspectis Romanorum mox ignibus, admiratione simul & formidine perciti, tum primum hætere: nonnulli deinde periclitando & audendo hostes frustrati, eadē Auximum nocte ingrediunt: qui uero subito pauore correpti in proximis syluis delituere, ut Rauennam se inde reciperēt, non longe post, quum in hostium potestatem uenissent, cæsi occubere. Belisarius uero quum ferme animaduerneret Auximū præualidam esse ac munitissimam urbem, & eius se non alicunde posse muros inuadere, haudquaquæ rebatur, ut se hunc locum quādoq; capturū: sperabat tamen arctius obsidendo, redacturū se tandē hostes ad rerum necessariarū inopiā, & hos subacturū non longo post tēporis interuallo. Et erat forte haud procul à muris ager, qui sua sponte herbas affatim ferret, quæ utiq; Romanis itē & Gothicis quotidianæ pugnae causam præbuere. Romani nanq; quum has defectum ire, equorum in pabulum Gothos uiderent, cursu citato in collē euadere, & confertis cum barbaris manibus operā nauādo præ se uirtutis specimen ferre, ita ut equitibus hostium plerunq; cæsis, pabulari cæteros nō libere sinerent. Barbari itaq; Romanorum astu ac uiribus superati, id demum excogitarūt, Demptas è plaustris cum axibus rotas in summo collis paratas sistūt. Ipsi interea pabula desecare incipientes, quum ad collis mediū superasse Romanos uidissent, rotas confestim in subeuntium capita ut magna ac superne cōpulsas deferri sinebāt. Quumq; id sæpe cōtingeret, ac ad infimā rotæ uallem delatæ neminē offensarēt, & barbari sua spe falsi, fuga se intra muros reciperent, aliam inde tuendi se uiam aggrediuntur. Ex sua phalange quæ forte tunc mœnibus fuerat propinquior constituta, delectos quosdā in insidijs locant: & quū interea quī pabula demetebant, è suis nonnulli cōparuissent, & cum Romanis iam manus conseruissent, exorti ex insidijs statim qui delituerant barbari, in hostē proliendo, dum multitudine superarent, & territando ne ultra progredierentur, quam multis occisis in fugam cæteros auertere. Romani uero è castris omnia

conspicati,

cōspicati, cum ex insidijs barbaros peruidissent in suos protinus euadentes, & clamore ingenti socios ad se reuocarent, nil profus proficiebant, ab his nimirum ut pugnae intentis, & à suis longo distantibus interuallo, nullo pacto illorum exaudiri poterant uoces. Belisarium interim, ut in re trepida hesitante, Procopius qui iuxta tunc aderat, & hunc librum conscripsit, hunc in modum affatus est. Nonne Imperator aduertis, in prælijs nil quicquam aperte posse clamoribus denunciari, tum armorum præ crepitu, tum bellantium sensibus præ turba ac formidine occupatis? Age pro uetusto Romanorū more, tubicines para, qui tubis modulos bifariam ædant, alterum qui iubenti hortantiq; ad prælium persimilis sit, & milites in pugnam compellat, alterū qui è pugna se in castra recipiant iubeat. Belisarius igitur Procopij suasionibus delectatus, uniuersis ad se exercitu conuocato, orationem huiusmodi habuit. Animi promptitudinem milites tandiū esse profuturam existimo & magna

Belisarij ad suos oratio

laude dignam, quandiū moderatior sit, nec se possidentibus iacturæ quid afferat. Nam & bona omnia cū nimia fuerint, in deteriora uerti cōsueuere. Cauendum itaq; id maxime est, ne contentiosa uos audacia fallat: fugere nanq; qui mala sit ingesturus, nullū profecto in dedecus cedit: qui uero in promptissimam sese calamitatem ingesserit, uel si incolumis fiat, dummodo res ita eueniat, temeritatis est proculdubio & dementiae inculandus: strenuus uero & generosus habebitur, si cum necessitas cogit, uirilē se præbeat. Barbari quidem cum pari nequeant Marte uobiscum pugnare, per insidias perdere conituntur. Sed uos longe magis culpandi, qui subire discrimē mauultis, quam eorum dolos uitare: siquidem nil esse turpius constat, quam se hostiū uoluntati permittere. Per me igitur ne in istorum de cætero insidias præcipitetis curabitur. Vestrum autem erit, cum primum receptui signū ædidero, citato cursu ad castra redire: hæc autē significatio tuba fiet, & o milites. His dictis Romani conspectis circa pabula hostibus, quā celebrime in eos impetum faciunt, ex hisq; prima incurfione nonnullos obruncant, ex quibus & inter cæteros unum Maurusius conspicatus aurea ueste indutum, comprehensum à crinibus spoliandi cadaueris gratia per terram trahebat. In hunc uir Gothus alius quidam pilo immisso traiectū deniq; cum cadauere ipso coniunxit. Nilominus à crinibus mortuū Maurusius trahere, secumq; enixe deferre. Interea barbari qui in insidijs erant tū surrexere: quos Belisarius è castris ut primum prospexit, pedites quibus id fuerat negocij demandatum, tuba ut canerent iubet: tum milites classico reuocati, statim se retro ad castra recipiunt, & Maurusium telo traiectum mox referūt: quos Gothi nil autē insectari, re infecta discedunt. Tempore autem progrediente cum rerum necessariarū inopia plurimum laborarent, inter se consultabant quemadmodū Vittigi significarent, quo apud se statu res essent. Cumq; nemo id sibi muneris delegari facile pateretur, uel auderet id adire discrimen (non enim se obsidentes latere

k qui

qui mitterentur posse rebantur) arte usi hac sunt, Nocte cōcubia quadam, & suboscuro attentius obseruata, pręparatisq; quos ad Vittigē ire iam animo destinarant, hisq; in manus traditis litteris ad hunc deferendis, cum multū noctis iam esset, ingenti omnes ac uario barbari clamore uociferari ac strepere, atq; adeo ut crederet quispiam trepidanter hos perturbari, hostēsque his ipsis ut capta in urbe insistere. Cum itaq; nil possent Romani quoquam pacto quid nam gereretur coniectura percipere, ex Belisarij sententiā omnes castris se continere, & ex oppido suspicari aliquid parari insidiarū, uel Gothorum aliunde exercitum hostibus opem laturum in se aduentare. Quę omnia ueriti, existimabant longe sibi melius fore, ut in tuto manerent, quiescendoq; incolumes seruari, quā in apertum discrimen, & nocte pręsertim luna deficiente obtenebrata irruere. Sic itaq; barbari hostibus frustra iam habitis, quos animo destinarant, Rauennam misere. Qui cum hostiū nulli in cōspectum uenissent, post diem tertiū Vittigem aduētes, huic litteras tradūt, in hanc sententiam scriptas. Dū in Auximi nos pręsidiū ō rex collocares, facile affirmasti, non solum nobis Rauennę clauēs, sed totius imperij te cōmendasse: unde & id nobis iniunxeras, totis ut id oppidū uiribus seruarem, ne pro nostra uirili Gothorum hostibus traderemus imperium. Asseuerabas pręterea cum omni exercitu ultro te affuturum, si ope tua indigeremus. Nos uero ad id tēporis fame partim opprimimur, partim per Belisariū oppugnamur, fidosq; cum satis iam cōstet tui nos esse regni custodes, tu tamen nostri nulla habita ratione, nondum afferre subsidium statuisti. Caue ergo ne forte Romanis clauēs has detrahentibus, eorum quos ita cōtemnis, in hac conclusione & cōmeatus penuria, teneri corpora haud quaquam de cætero queant, Vittiges uero litteris statim perlectis, dimissisq; nuntijs extemplo se pollicet Auximum cum uniuerso exercitu aduenturū: deniq; animo pleraq; agitando, nec quippiam exequendo conuiescebat, Ioannem ueritus ne post terga se infectando in mediū cogeret utrinq; cædendū. Ad id accedebat quod bellicosissimos uiros totius Romani exercitus robur, apud Belisariū esse existimabat, qua ex re nimium terrebaratur. Sed omnium maximū fames hunc perturbat, cum minus haberet unde exercitibus necessaria sumministraret, cū Romanis ut mare iam possidentibus, & habentibus Anconę pręsidiū, ex Sicilia comēatus, Calabriaq; abunde in castra facile quidem ac suo tempore deportarentur: Gothis uero in agro Piceno tunc militantibus necessariarū rerum nil quippiam esset, nec satis succurreret unde nam suppeditari uictus his posset. Itaq; his anxius curis conflictabatur. Iam uero Auximum redierant nunciū & Vittigis promissa retulerant, atq; adeo uana spe confirmauerant barbaros. Sed his omnibus ex transfuga quodā Belisarius cognitis, diligentius custodias fieri iniunxit, ne quis id ipsum esset iterato facturum. Cypriani autē Iustiniq; copię Fesulas obsidentes, nec muros quidem aggredi poterant.

poterant, nec his profus appropinquare. Erat nanq; id oppidū undequaq; aditu difficile. Sed barbaris crebro iam erūpentibus, & uolentibus bello decernere potius quā rerum necessariarum inopia premi, cominus tum primum pugnatum: deinde cum superiores Romani euaderent, conclusos intra mœnia hostes diligenter adeo asseruabant, ut inde nemini deinceps exeundi potestas fieret. Barbari igitur inopia cōmeatus affecti, & ex pręsentibus rebus incerti quid acturi nam essent, Romanos rursum frustrati ad Vittigē mittunt, qui enixissime precarentur statim sibi ut opem & auxilium ferret, & simul denuntiaret, haud quaquam se hostibus resistere de cætero posse. Vittiges itaq; Vraia mox iussit, cum eo quem in Ligures haberet exercitu, in Picenum se agrum conferret, nuntijsq; se affirmauit cum uniuersis Gothorum propediem copijs, obsessis suppetias aduenturum. Vraias itaq; Vittigis iussu Picenum uersus ē Liguria exercitum mouit, traiectoq; Pado quamproxime Romanorum ad castra peruenit, ibiq; & ipse stationibus cōmunitis hostium ex aduerso cōsedit, & ab his haud longius stadijs sexaginta: neutris tamen pugnæ initium factum, Romanis satis fore ducentibus, si impedimento hostibus essent, ne ad obsessos quoquam pacto accederent: barbaris uero eodem manentibus, & uoluantibus animo quemadmodum cum hoste pugnaret, ne forte si re male gesta ea pugna deuicti spe fallerentur, Gothorum res funditus perderent, quippe qui ne cōiunctis quidem cum Vittige copijs obsessis sint aliās opitulatū uenturi. His itaq; sic uaria sentiētibus, nihil utrinque innouabatur. Franci interea certiores iam facti Gothorum uires assiduis fuisse bellis debilitatas, per eosdemq; facile sibi confiderent maximam se Italiae partem uendicaturus, moleste ferebant si tamdiu de eius prouincię principatu hi bello decernerent, quę sibi esset tam proxima, ipsi uero quiescendo & segniter omnia peragendo nil cuiquam negocij exhiberent. Extemplo itaque iurisiurandi & fœderū profus obliti, quę pauloante ut cum Romanis, ita & Gothis iniuerant (Est nanq; ea hominum natio ad fidem prodendam cæterorum mortalium longe promptissima) ad hominum milia centum contracto exercitu, Theodiberto duce in Italiam ueniunt. Sed maiorem in partem hi pedites erant, perpauci equites, & hi quidem hastati, cæteri uero nec arcus quidem nec tela gestantes, sed ensem & clypeum securimq;, cuius ferrū crassius erat & utrinq; acutum, hasta uero breuior admodum: hanc Franci securim in primo ipso congressu in hostem iacere cōsueuerunt, & eo impetu ut hostium scuta perfringant, & ipsos simul interimant. Sic Franci Alpibus superatis, à Gallis Italos dirimentibus, in Liguriam peruenere. Quorum leuitatem & audaciam primi omnium Gothi qui in Liguria erant, nimium demerati, moleste hos & grauiter ferre, quod cum & loca ipsi his pleraque & pecuniarum uim maximam polliciti antehac sæpe pro ineunda secum societate fuissent, adduci nunquam potuerint, pro ipsorū Gothorū promissis, quicq;

ut rei exequerentur, nunc ultro in Italiã ueniant. Sed Gothi qui in Piceno cõstitierant, ubi Theodibertum Francorum ducem maximis adesse cum copijs accepere, animo exhilarati, specijs optima freti maximũ in modum efferi, & nullo negotio superaturos se Romanos putare. Franci uero in Liguria quũ interim essent, nil prorsus Gothis molestiẽ intulere, ne Padi se transitu prohiberent: ubi uero ad eam Picentium partẽ se cõtulerunt, cuius flumini ueteres Romani cõstrato pontem imposuere, eius loci custodes cum alia pleraq; benigne his præbuisent, & Padum simul trañcerent pro arbitrio ac libere permiserunt. Tum Franci ponte præoccupato & præsidio in potestate redacto, uxores liberosq; Gothorum quos ibi deprehenderant immolare, in eosq; acrius desequere, corporaq; in belli primitias in flumẽ iacere. Nam barbari hi etũ Christum iam colerent, pleraq; tamẽ prisca opinionis & cultus uel ad id temporis seruant: nam & hostijs utuntur humanis, nec pie quidẽ, nec pro uera religione sacrificando uaticinijs student. Gothi itaq; quæ gerebantur animaduersis, ignauiter mox trepidare, & ad fugam intenti sese intra muros recipere. Franci demũ flumine Pado transmissi, Gothorũ ad castra se conferunt: qui utiq; uolentes & hilares paulatim hos se aduentus perbenigne suscipiunt, rati quidẽ iungendorum foederũ gratia hos ad se peruenisse. Postq; uero Gothorũ castra magnis Franci agminibus inuasere, multitudine freti, inferre his bellũ cœperunt, securesq; iaculando ingenti iactura afficere. Vnde mox Gothi castris exuti sese in fugam proripiunt, per mediaq; Romanorũ castra uadentes, rectã Rauennam & cursu citato cõtendunt. Quos fugientes Romani protinus conspicati Belisariũ adesse rebantur, & captis hostiũ castris sibi opitulatũ uenisse, ex hisq; ut bello uictorẽ barbaros eiecisse. Eunt itaq; uno agmine omnes sese ut Belisario iungant, & celeri cursu & inexplorato, armati mox prodeũt. Hostium deinde, nil tale quippiam opinati, quũ in exercitum incidissent, nec retro possent quã uenerãt se quoq; pacto recipere, in Thusciam omnes fuga cõtendunt. Quò demũ ubi est uentum & in tuto iam cõstitere, Belisarium de his faciunt statim quæ sibi acciderant certiorẽ. Franci igitur Gothis ut diximus Romanisq; superatis, captisq; duorũ exercituum sed sine milite castris, inuentam in his rerũ necessariatũ affluentissimam copiam præ hominũ multitudine breui absumunt: quumq; eius regionis in locis igne ferroq; uastatis, præter boues & Padi fluminis aquam nil prorsus aliud quippiam in cibum potum ue haberent, bouillisq; carnibus ingurgitati, & aqua abunde epota, digerere affecto iam stomacho cibũ nequirent, uentris statim profluuiò dysentericq; morbo eorũ pars maxima capis. Quo malo cũ haud quãq; liberari præ rerum necessariatũ inopia possent, tertiam ferunt Francorum exercitus partem interiisse: unde cum ad progrediendum nulla uis esset, eodem mansere. Belisarius uero cum Francorum exercitum adesse intellexisset, Ioannis Martiniq; copias uictas fugatasq; esse, incertus quid ageret an-

gebatur

gebatur, ut qui cæteris copijs nõ parum timeret, & his præcipue quæ Fesulas obsiderent, ut quibus propinquoires esse barbaros accepisset. Itaque statim Theodiberto Francorum duci litteras huiusmodi scripsit. Virum equidem õ Theodiberte, qui uirtutis sibi quippiam uendicet, mentiri ac fidem fallere nequaquam decere existimo, & eum præsertim qui tantæ sit multitudinis princeps: quĩ etiam iusiurandum litteris traditum uiolare, pactionesq; recens factas contemnere, nec abiectissimis quidem hominibus fuerit nõ indecorum. In his omnibus quantũ deliqueris satis iam nosti, & eo magis quo & bellũ aduersus Gothos nobiscum unã te suscepturum promiseras. Nunc uero ne nostrum utriq; auxilium ferres, nõ solum haud quãq; procul & seorsum aliquo constitisti in loco, sed armis temere ita desumptis, nos oppugnatũ nunc uenis. Desine ergo nobis arma inferre, & maximũ Imperatorem laceßere, & eum afficere in præsentia iniuria, qui uicẽ reddere maioribus in rebus sat queat. Constat sanẽ id longe esse præstantius, sua ut quisq; secure possideat, q̃ dum aliena nimĩũ appetit, uel de necessarijs admodũ rebus periclitetur. Hac Theodibertus perlecta epistola diu animo fluctuatus, cognita sui temeritate, atq; adeo grauiter ferens quod nulla de causa, & deuastata in terra tot hominũ iacturam fecisset, cum his qui sibi reliqui fuerant, protinus mouit, & domum raptim abire contendit. Post huius recessum Ioannis Martiniq; copiarũ Fesulas reuertuntur, ne quem forte in suos qui id adhuc oppidũ obsederant, insultũ barbari facerẽt. Gothi interim qui Auximi erant, de Francorũ discessu facti haud dum certiores, spei demũ ex Rauenna auxiliorũ tam seræ diffusi, iterato Vittigem obtestandi percupidi, cum haud quãq; fallere hostiũ custodias possent, istiusmodi nacti sunt rei conficiendæ occasionem. Erat cum Romanis ad proximam urbis custodiam destinatis Bessus genere quidam Burgentius nomine, sub Narsete Armenio cõstitutus: hunc Gothi & solum die medio habentẽ custodiam, ne quis forte eam ad urbem ultro citroq; uentitaret, uel inde exiret, relictum ut primũ uiderunt, cum eo mox conferre sermones, proximeq; adire, & fidem dare, nil mali ab se hunc perpeßurũ, iubeatq; item ad se ut tuto ueniret, & magnam identidem illi pecuniam polliceri. Vbi uero simul est uentũ, precari eundẽ barbari hortariq; epistolam ut Rauennam deferret, polliciti certum auri pondus ei se statim persoluturos, datosq; postea maius, ubi ab Vittige litteras retulisset. Miles itaq; pecunia persuasus, operam se ad id nauaturũ fatetur, & promissa statim exequitur. Litteris itaq; obsignatis à Gothis acceptis, celerrime Rauennã peruenit, Vittigiq; in manus has tradit quæ inferrentur significantes, Quemadmodũ apud nos se præsentia habeant, aperte moxq; didiceris, si modo roges quis nam is sit qui ad te epistolam defert, quandoquidẽ Gotho homini cuiq; nulla prorsus hinc sit abeundi facultas. Nobis nimirũ abundantissima est circa pomerium herba, quã utiq; ne attingere quidem in præsentia possumus, sine magna no-

k 3 strorum

Belis. ad Fran
co. ducẽ epist.

Goth. ad Viti
gem epistola

Vittigis res
sponsio

strorū hominū dum pro ea legenda certatur iactura: hęc nobis quę finē sine
allatura, te quidem & Gothos qui Rauennę sunt decet animo uoluntate. His
litteris perlectis Vittiges ita respōdit. Nemo uestrū, ō omniū amantissimi uī
ri, existimet ita me animo cōcidisse, neq; eō uenisse malignitatis, ut prę igna
uia atq; socordia res ipsas Gothorū neglexerim. Mihi siquidē nuper ad exer
citum apparatu quāmaximo educendū, summū studiū fuit. Vraias deinde
quę Mediolanū antea miserā, per me reuocatus iam uenit. Francorū tamē in
sultus ex insperato incidēs omnē nobis conatū inturbauit, cuius rei haud
quaq; ipse sum incusandus: nam quęcūq; supra humanas sunt uires, uel his
qui spe nonnunq; sua fallantur, ueniam prębent, & ut crimine uacent, effici
unt, fortuna semper ad seipsam trahente rerū gestarū delicta: nunc uero ubi
& Theodibertū à nobis procul abcessisse compertū habemus, si deo id pla
citur sit, cum uniuerso Gothorū exercitu paulopost affuturi uobis auxilio
sumus. Oportet igitur ut pręsentē strenue fortunā feratis: & uos ipsos neces
sitati accōmodetis, uestrę imprimis habita ratione uirtutis, cuius ob gratiam
Auximi uobis ut planē delectis custodiam demandauit: & Gothorū de uo
bis expectatiōē ut uereamini, qui uestram salutē suę Rauennęq; antepo
nunt. Cum his Vittiges litteris nunciū magna prius donatū pecunia à se sta
tim dimisit. Qui ubi ad Auximū uenit, primū se ad socios cōtulit, pro eius ab
sentia ualetudinē nō satis prosperam causatus, unde in sacram quandā &
proximam ædem cōcedens aliquandiu in ea permansit: ad suū deinde custo
dię munus reuertens, suos frustratus hostibus litteras tradit: quibus pręsidia
rij milites palām perlectis, cęteros etsi fame oppressos, spe futura cōfirmant,
unde & Belisario etsi his pleraq; pollicenti, dedere se haud quaq; uolebant.
Sed rursus hi (haud dum enim ex Rauenna exercitū ad se aduentare nun
ciabatur) necessariatum rerū inopiā quammaxime urgebantur: itaq; iterato
ad Vittigem Burgentium mittunt, id solū per litteras significantes, ad quin
tum dūtaxat diem, nec eo amplius cū fame colluctari se posse. Ad quos nun
cius idem ab Vittige litteras defert, ad spem priori similem erigentes. Roma
nis interea iam ægre ferentibus qđ in terra penitus deuastata in tam longa
detinerentur obsidione, animos defixerat stupor, cum barbaros uiderent ip
sos, etsi tot malis conflictarentur, nondum tamen ad se cōcessisse: unde & Be
lisarius id sedulo niti, egregium aliquem bello ex hostibus uirum in potesta
tem redigere, ut per hunc iam certior fieret, cuius nam rei fiducia tam grauiā
barbari tolerarent. Animo itaq; hęc agitanti, Valerianus ea in re operam il
li nauaturum se pollicetur: esse nanque sua ex cohorte affirmans, Sclauino
rum ex gente nōnullos, qui uel angustiore sub rupe arbusuōue delitescere cō
sueissent, eoq; pacto ex hostibus quę uellent arripere: cuius rei cū ad Histri
flumē ubi sedes ipsi haberent, tū Romę in barbaros alios periculū factital
sent. Belisarius itaq; cū sibi hęc dicta perplacuisse, Valeriano statim inun
xit, id

xit, id ut negocij diligenter curaret. Tum ille delectū ex Sclauinis aliquē unū
qui corporis magnitudine multis pręstaret ac robore, uirq; acerrimus esset,
& ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se ut de
duceret misit, promissisq; hunc oneravit, si modo factis id rei exequeretur.
Sclauinus itaq; ille mox abiens antelucano tempore eum in collem euadit,
in quo pro pabulo defecando quottidie certabatur, ibiq; humi prostratus,
ruboq; & senticetis intectus delituit. Tum simulac dies illuxit, uir Gothus
quidam eōdem adueniens herbas mox legere, nec ex rubo quippiam suspi
cari quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauereq;
item, ne quis in se hostiū aduentaret. Tum derepente Sclauinus exortus bar
barum à tergo inuadit, complexusq; medium & simul elatum Romanorum
in castra mox intulit, Valerianoq; in manus contradit. Qui barbarū diligen
ter sciscitari mox cœpit, cui nam rei confisi Gothi, quidue spei uel roboris na
cti, Romanis se dedere recusaret, sed ultro ea tunc paterentur quę essent gra
uissima toleratu. Tum barbarus quę cum Burgentio acta per Gothos fuis
sent omnia explicauit, illumq; in eius conspectum productum aperte proditi
onis conuicit. Burgentius uero postq; se proditū sensit, eorū quę fecerat ni
hil occultit. Quem sua ex confessione Belisarius condemnatum socijs tradi
dit pro arbitrio trucidandum: illi uero in hostiū conspectu nō longe post ui
uum cremarunt. Belisarius interim cum nō minus in eorum animaduertere
pertinaciā Gothos & calamitate persistere, ad adimendam his aquā aliquid
moliri adiecit animū, & facile id se facturū rebatur. Erat fons Auximi quidā
in boream uersus & loco pręrupto exortus ad lapidis iactū ab urbe procul,
qui tamen modico cursu in uetus aquę receptaculū influebat: quod utiq; in
teriori ex parte, etsi pertenui fluxu, aquationē tamē oppidanis prębebat. Ita
que si non unum in locū aqua subsisteret, sed diuersim fluxura dispartiretur,
haud quaq; barbaros à Romanis missilibus impetitos implere amphoras
posse in posterum uidebantur. Deniq; cum interrumpere urnam antiquā il
lam peruellet, ad id cōmodius peragendum hūc modū excogitauit. Omnes
imprimis copias armat, hasq; circa muros in pugnā cōstituit, speciemq; ho
stibus prębuit, unde quaq; se mcenia & protinus aggressurū. Vnde & Gothi
Romanorū insultus iam ueriti, in propugnaculis taciti constitere ut inde ho
stem oppugnaturi. Belisarius interim Isauros quinq; architecturę peritos,
cū dolabris instrumentisq; alijs ad lapides excidendos idoneis, in aquę rece
ptaculum illud, pręlatis clypeis tectos immisit, demoliriq; illud & interscinde
re omnibus uiribus & quācelerrime iussit. Barbari itaq; quādiu mcenia ho
stes aggressuros suspicabant, quieti manebant, ut subeuntes quāproxime fa
cilius caderēt, cū aliogn qđ altera ex parte in se gerebat nullo pacto aduerte
rent. Sed postq; intra aquę receptaculū Isauros pspexere, saxa in hos statim
& telorū genus oē superne cōiiciūt. Vnde Ro. omib. territis, & cursu citato in
k 4 castra

castra se referentibus, soli Isauri quinque illi relictis, ubi in tutum sese recepere, operi demolendo incubuerunt. Et concameratum forte supra aquam ædificium erat à priscis hominibus adumbrandi loci de causa structum: sub eodem Isauri quæ constitissent, & in se immissa per barbaros tela nil magnifacere, Gothi præ indignatione quæ se mœnibus continere haud quæ de cætero possent, patefacta ex ea regione mox portula, aduersus Isauos uno agmine omnes indignabundi feruntur. Tū uero Romani Belisario adhortante, celeri studio Gothis occurrunt. Fit itaque fortior pugna diutina quadam ac crebra impulsione, cædesque utrinque immodica: ex Romanis tamen plures cadebant, ut è loco superiore barbaris in hos depugnantibus: unde uel pauci uim plurimis inferebant, atque adeo ex impressione superiores iam facti non incruenta & ipsi uictoria mortem oppetiendo super stragem hostium procumbebant: non enim his cedere Romani uolebant, ut quos Belisarii presentis hortantisque ad bellum puderet. Quo in tumultu ab uno quodam ex hostibus immissa in Belisarii uentrem sagitta, magno cum impetu ferebatur. Sed illi ut in re trepida & minus præuisa (non enim in angusto cauere sibi poterat, uel aliud iter diuertere) saluti armiger fuit: qui cum è propinquo astaret, uenientem auertit opposita manu ab eo sagittam, qua ipse percussus, prælio statim excessit: quod utique cum prima luce coepisset, extractum in meridiem est. Sed in eo uiri septem Armeni è Narsetis cohorte & Aretii præfectorum egregie se gesserunt: quippe qui præruptis in locis & difficillimis, ut in planitie decurrentes, hostium plerisque & resistentium interfectis, tamdiu ea regione barbaros sunt infectati, quoad tandem in fugam penitus auertere. Cū his & Romani quidam Gothos unà insequendo effuse in fugam actos operam eo bello nauarunt: barbari denique intra muros se receperunt. Sed Romanis demolitum per Isauos fuisse iam ædificium illud existimantibus, comperit postea est, ne lapidem ex eo hos detraxisset: nam ueteres opifices illi cū maximam fabricandis operibus solertiam impendissent, id tam ualide struxerant, ut nec facile posset temporis diuturnitate collabi, nec satis foret ad hominum iniurias opportunum. Vnde re infecta Isauri, quæ à Romanis eum locum teneri iam cernerent, in castra se receperunt. Belisarius deinde quicquid erat ubique cadauerosum letiferumue, coniici eam in aquam iubet, & calcem asfatim restingui. Barbaris uero modicæ aquæ intra mœnia puteus usui erat, sed longe minus quam necessitas postularet. Belisarius demum nihil de cætero diligentiam adhibere, uel ut oppidum caperet, uel ut aquam adimeret barbaris, uel aliud quippiam in hos moliret, sed sola fame superaturum se hostem sperare, & ideo ut perquam diligenter uigilantia fieret studebat. Gothi uero qui in Auximi præsidio erant, ex Rauenna adhuc auxilia præstolantes, in summa rerum necessitatum inopia quiescebant. Iam enim & qui Fesulis per Romanos obsidebant, quæ maximam in modum fame diuexarent, neque id ferre mali diutius possent,

desperatis

desperatis ex Rauenna subsidijs accedere ad hostes constituunt. Vnde ubi cū Cypriano & Iustino in colloquium demum uenissent, fide pro corporum incolumitate accepta, seipsos & oppidum dedunt: hisque per Romanos inter Cypriani milites æqua cū cæteris sorte receptis, & Fesulis imposito ualido satis præsidio, Auximum omnes se contulerunt. Belisarius uero Gothorum duces qui subactis ex Fesulis ad se nuper peruenerant, barbaris ostentando qui Auximi erant, ut insanire tandem desinerent hortabatur, & affuturi ex Rauenna subsidijs spe omni reiecta, se potius dederent, quandoquidem, etsi plurimum fame iam essent & inedia macerati, eandem tamen in sortem uenturos se scirent, quæ & Fesulis barbari habuissent. Tum illi cum hæc animo agitaissent, nec famem possent diutius tolerare, ea conditione dedituros se oppidum Romanis decernunt, ut saluis corporibus ac simul fortunis, libere Rauennam abirent. Vnde & Belisarius quid nam esset in presenti acturus ut animi dubius, etsi id fore sibi inutile ratus, eo ut robore ac multitudine hostes, cum Rauennæ exercitibus iungerentur: tempus tamen longius extrahi haud quaquam censebat, sed Rauennam statim aduersus Vittigem suspensis adhuc & ambiguis rebus ducendum existimabat. Franci nimirum hunc obturbarant, quos Gothi putabat suppetias aduenturos. Quorum aduentum cum præuenire summo studio niteretur, obsidionem soluere nisi Auximi præsidio potitus non poterat. Ad hæc accedebat, quod nec milites ipsi id fieri sinebant, ut abeuntibus è præsidio barbaris res suæ concederentur, cicatrices & uulnera ostentantes quibus per hos affecti fuissent, & laboribus recensitis qui in ea sibi obsequio antehac contigissent, quorum præmia deuictorum hostium spolia essent. Sed Romani demum temporis breuitate coacti, & Gothi fame coerciti inuicem in id conuenere, bonorum ut partem dimidiam Romani inter se partirentur, reliquam Gothi ut sibi haberent, seque præstarent Imperatori Iustiniano ad obedientiam faciles. Pro his omnibus data utrinque fides, Romanis principibus iureiurando asseuerantibus, firmiora apud se fore conuenta: & Gothi pollicitantibus, nihil se rerum suarum occultaturos. Partitis itaque inter se rebus, Romani quidem Auximo potiti sunt oppido, barbari uero Imperatoris exercitibus se miscuere. Belisarius autem Auximo urbe in potestate redacta, Rauennam ut obsideret, dum iter accelerat, eodem confestim copias duxit. Magno prius præfecto cum exercitu non paruo dimisso, iussisque supra Rauennam fluminis Padi ripas continenter circumeundo diligentius asseruare, ne inde Gothi necessaria sibi conueherent. Vitalio præterea qui cum exercitu ex Dalmatia nuper redierat, alteram fluminis ripam seruandam tradit. Sed his fortuna oblata celerius est, præ se apertissime ferens quemadmodum in omni re plurimum dominetur. Iam enim nauigiorum uim maximam in Liguria contraxerant Gothi, & in Padum flumen immiserant, cum hisque frumento & necessarijs alijs rebus repletis, animo destinarant Rauennam protinus nauigare. Sed

Sed per id tempus sic fluminis aquæ defecerat, ut tandiu nauigandi facultas esset his interclusa, quoad superuenientes Romani nauigia simul cum oneribus caperent. Sed flumen ipsum non longe post in pristinum decentemque fluxum reductum, nauigabile de cætero fuit, quod utique antehac accidisse nunquam accepimus. Iamque & barbari cœperant rei frumentariæ inopia premi, siquidem nec ex Ionico sinu, hostibus maris imperium obtinentibus, inferre aliquid poterat, & flumine profus excludebantur. Cognitis igitur Franci quæ gerebantur, ut uendicandæ sibi Italiæ cupiditate detenti, ad Vittigem oratores, sub prætextu ineundæ secum societatis dimittunt, cum aliâs his animo esset Gothorum locis imperitare. Quam rem Belisarius ut primum accepit, alios & ipse ad eundem Vittigem legat Francorum oratoribus contradicturos, quos inter & Theodosium misit suæ familiæ præsidem. Priores igitur Germanorum legati, ubi in Vittigis cōspectum est uentū, orationem huiusmodi habuere: Germanorum nos principes ad te miserunt permolestè ferentes, per Belisarium uos obsideri, quibus ex fœdere auxilium ferre, & quàm fieri celerius potest nunc student: uirorū autē fortium nō minus quàm quinquiescentena milia superasse iam Alpes existimamus, quos utique uel securibus ipsi Romanorū exercitū omnē primo impetu obruturos esse gloriari sat possumus. Enimvero haud quæquam par fuerit eorū sententiam sequi, qui redacturi in seruitutē uos sint: sed illorū potius, qui pro sua in Gothos beneuolentiâ, in belli discrimen cōstitierint. Accedit & quod si nobiscū arma ceperitis, nulla spes sit Romanis deinceps futura, cū duobus exercitibus posse se manus conferre, quin potius ex his ipsi relaturi in bello uictoriâ sumus. Quod si cū Romanis se iunxerint Gothi, neque hoc pacto sat poterūt Francorū genti resistere, nō enim ex paribus esset uiribus futurū certamen: sed illud uobis relinquatur, ut cū omnium sitis infensissimis unâ peruincendi. Atqui in promptū uel le apertumque discrimē irruere, cum liceat extra periculū cōsistendo saluari, de mentia est. Romanum præterea genus uniuersis infidum barbaris est, quippe quod suapte natura oderit omnes, & cæteros hominum pro hostibus ducat. Nos igitur uobis uolentibus uniuersæ Italiæ unâ imperabimus, & terras hæc quā optime administraturi sic sumus, ut uisum nostrū utrisque fuerit. Te itaque & Gothos par erit ea deligere quæ uobis sunt profutura. Romanorum deinde legati hunc sunt in modū locuti. Quemadmodū Imperatoris Romani exercitibus haud quæquam offectura Francorū sit multitudo, qua perterere isti uos uolunt, quid nobis opus est pluribus explicare? qui ex diuturna bellicæ rei experientia belli momenta satis callemus, & ex hominū aduersantiū copia, innatam fortibus uiris uirtutē nil posse imminui nō ignoramus. Omitto id dicere, quod Imperator militum numero longe plurimum hostes nunc superet. Istorum autem fides qua in uniuersos barbaros uti se iactant, post Toringos & Burgundionū gentem, & nos socios spectata antehac fuit. Sed

Francos

Francorū legati ad Vittigē

Romanorum cōtra Francos oratio

Francos istos, & tam iactabundos libenter rogauerim, per quem nam deum iuraturi id sint, cū uobis affirmant se fidem daturos, quæ aliquid habeat firmitatis? Nam quæ antehac iureiurando obtestati fuere, quo nam sint demum profecuti honore sat nostis: quippe cum nostra his ornamento fuisset societas, ne belli quidem discrimen subire nobiscum statuerint: quin potius cōtra nos arma impudenter desumpserant, si qua forte eorum quæ ad Padum antehac obtigere, apud uos fama seruat. Sed quid præteritā recensendo istorū impietate arguerim, cū præsentē hac legatione nil fieri scelestius queat? Nam perinde eorū obliti iam sint, quæ suamet ipsi confessione uobis polliciti sunt, uobiscum adhuc omnium uolunt participes fieri. Quod si per uos isti id assequentur, quod nam tandem istorum euasura sit inexplebilis fames, est aduertendum. Vbi dicendi per legatos finis est factus, Vittiges cum Gothorū primoribus diutius collocutus, cum Imperatore pacisci, posthabitis cæteris maluit, Germanorum dimissis re infecta legatis. Interea Gothi Romanique inuicem se inuitare, uersarique mutuo, Belisarius tamen custodias identidem asseruari iubere, ne barbari cōmeatus inferrent, Vitaliumque in Venetos ire, ut rerum inde copiam asportaret, Idigerum uero ad Padū, ut flumen utrinque diligentius seruaretur, & barbari rerum necessariarum urgente inopia, ocys se sibi permitterent, & ad eius arbitrium inter se facerent cōuentiones. Sed cum frumenti uim magnam Rauennæ in publicis horreis recondi adhuc cognouisset, ex incolis quempiam corrupit pecunia, horrea cum frumento ut occultius concremaret: fertur tamen Mathassunthæ Vittigis uxoris imperio hæc conflagrasse. Frumento itaque concremato, Gothi mox suspicari cuiuspiam fuisse id insidijs factum, partim etiam arbitrari eum locū fulmine & coelitus tactum: utrunque id tamen ut Gothi ita & Vittiges ipse quo plus animo uoluebant, eo magis & fieri eius rei incertiores, atque adeo ut ne sibimet satis fidei exhiberent, a deo rati se potius quàm ab hominibus impugnari. In Alpibus autē quæ à Gallijs Liguriam dirimunt, frequentiora præsidia sunt, quæ Gothi quondam multi & fortissimi uiri cum cōiugibus simul ac liberis, ubi hisce in locis iam cōsedissent, strenue tuebantur. Quos Belisarius ubi ad se desciscere uelle, & imperata facere audiuit, Thomam quempiam cum modica militū manu ad eos dimisit, ut fide his tradita eius regionis tunc barbaros in potestatem reciperet. Hos itaque ad Alpes cum iam peruenissent, Sitiges Gothus qui cæteris custodibus præerat, ubi honorifice ac benigne excepit, prior ipse Romanis se tradidit, & post se cæteros cōpulit ipsum id facere. Vraias interea quatuor milibus ex Liguria partim, partim ex Alpiū præsidijs confestim delectis, Rauennam celerrime auxilio Gothis futurus contendit. Postquam uero qui secum aduenerant, quid Sitiges ille egisset in Alpibus rescire, suis & familiaribus nō parū timentes, eò prius cū omnibus copijs eundem ducebant. Unde ad Alpes Vraiam ut duceret cogunt: quibus ubi ad has tandem puenit, Sitigē Gothum

thum Romanosq; alios mox obsidere, & cætera quæ in rem essent satagere. Quorū ad Alpes profectioem Ioannes Martinusq; qui tum forte circa Padum stationem habebant, ubi deniq; accepere, citato mox agmine & cū uniuerso exercitu suis opem laturo subsequerentur: & ubi ad Alpes est uentum, primo impetu præsidia ibi nonnulla ceperunt, locorū incolis omnibus in prædam actis, in quibus & Gothorum coniuges ac liberi erant qui sub Vraia tunc militabant. Nam his ex præsijs pars maxima militum hunc sequebatur, qui ubi sua omnia per Romanos abacta fuisse cognoscunt, relicto Gothorum exercitu ad Ioannem conferre se protinus statuunt. Ab his itaque Vraias deniq; destitutus, neq; in Alpibus ex uoto quicquam perficere potuit, nec periclitantibus Rauennæ Gothi opitulari, sed rebus infectis in Liguriam se cum paucis recipit, ibi diutius quieturus. Belisarius interea Vittigem ipsum Gothorumq; principes intra Rauennæ muros iam coercuerat, & per id temporis ex Byzantio Imperatoris ad Belisariū legati Dominicus & Maximinus Senatorij utriq; ordinis uiri Romanorū in castra perueniunt, & his cum mandatis, ut cum Gothi pacem conciliaret: cuius cōditiones hæ erant, ut Vittiges dimidiam regiæ opulentiaē partem sibi haberet, & his locis imperaret quæ trans Padum fluuium sunt, alteram uero ut partem Romanorū Imperator teneret, eiq; cis Padum omnia uectigal penderent. Legati itaq; traditis Belisario litteris Rauennam contendunt. Vittiges uero & Gothi cognita causa quod hi aduenissent, animo perlibenti se profiterentur his cōditionibus quæ traderentur fœdera inuituros. Quā rem Belisarius ut primum cognouit, quammaxime angere & rem molestius ferre, ut qui pro ingenti calamitate id duceret, se si quis interpellaret, quo minus quæ cœperat exequeret, cū iam sibi in manibus uictoria esset, & nullo negotio de Gothi esset hæc prope diem relaturus, abducturusq; Byzantiū uel Vittigem ipsum armis iam captum & debellatū. Vnde redeuntibus ad se ex Rauenna Imperatoris legatis tergiuersari & planè abnuere, suis ex scriptis conditiones se ullas cū barbaris firmaturum. Quod fermè Gothi ubi primū sensere, ex dolo pacem sibi per Romanos præterendi suspicabantur, Belisarius itaq; cum accepisset exprobrari per principes quosdam, & crimini id maxime dari, quod Imperatoris rebus insidias moliretur, nec huic uellet finē bello imponere, omnibus inconcionem ad se conuocatis, Dominico Maximinoq; legatis astantibus ita disseruit. Belli fortunā nō in tuto semper cōsistere, & ipse sat calleo, & quemque uestrum de ea mecum id ipsum sentire crediderim: nam & multos spes ea fefellit, quod ad se esset uictoria peruentura: & qui rem male gessisse plerumq; sunt uisi, superasse ex insperato hostem iam cōtigit. Quocirca necessarium duxerim, per eos qui de pace consultant, nō solum esse spem optimam proponendam, sed futurum utrinq; rebus animaduertendū euentum, ac sententiæ potioris delectū habendū. Hæc itaq; cum ita se habeant, uos quidem exercitus

Belisarij ad suos oratio

exercitus duces, & hos Imperatoris legatos, ea de causa in hunc locum cōtraxi, ut in præsentem pro arbitrio deligatis, quod Imperatori in re fore censebitis, ne me in posterum imprudentiæ ex rebus peractis insimuletis: nam & absurdissimum esset uelle nūc subterfugere, quādiu quæ potiora sunt per uos deligi possunt, & ex fortuna rerum exitum considerantibus liceat & causas simul afferre. Quæcunq; autē & ad bellum soluendum Imperatori sunt uisa, & Vittiges Gothorum rex uelit, uos utcunq; iam nostis. Vtrum igitur ad utilitatē concessura nobis hæc uideantur, accedens uestrū quisq; ut lubet nūc promat. Quod si omnē Italiam Romanis recuperari posse existimatis, deuinciq; bello hostes nil impedit, ut audacter & planè intrepide explicetis. Postquā Belisarius finem dicendi fecit, tum omnes decernere & pertinacius profiteri, omnium esse potissima Imperatoris cōsilia, nec hostes de cætero posse aduersus hunc quicquam insidiarum moliri, Belisarius itaq; principum sententiā delectatus, hanc ut litteris demandarent mox iussit. Tum illi ex scripto significauerunt nullo se pacto hostes superaturos. Gothos deinde tum fame oppressos cum resistere præsentem miseriæ haud quaquam diutius possent, Vittiges imperij pigere iam cœpit, ut qui rem pessime gesserit, & suam ad Imperatorem defectionem cunctando & prolatando distraheret. Sed illud præcipue hos deterrebat, ne si Romanorum in ditionem uenissent, ex Italia exciti, abire Byzantium cogentur, ibiq; uitæ reliquum agere. Vnde Gothorū inter se optimates inuito consilio, Hesperiaē Belisariū regem appellare constituunt, ad eumq; occultius mittunt, qui obsecrarent ut imperium id ipse susciperet, hac uia fore asseuerantes, ut non inuiti hunc sequerentur. Belisarius uero sine Imperatoris permissu suscepturum se id regnum negare, nimirum qui tyranni nomen & grauissime ferret & oderat, & per Imperatorē grauissimo iureiurando adactus præuentusq; fuerat, ne quo pacto se uiuo aliquid uspiam inuouaret. Veruntamē rem ut præsentem egregie cōstitueret, perquam libenter excepisse est uisus, quæ barbari ad se pertulissent. Quibus cognitis Vittiges rebus, ut formidine percitus, Gothi quidem consultū quā optime dixit, Belisarium tamen seorsum & ipse ad suscipiendū imperium hortabatur, ut cui nil esset ad eam rem impedimento futurū. Tunc Belisarius rursus Imperatoris legatis & principibus cæteris ad se conuocatis, ab his sciscitabatur, num magni momēti uideri res possit, Gothos armis Vittigemq; subactos in potestatem uenisse, eorumq; suppellectilem omnem pecuniāsque his prædæ fore, & uniuersam recuperari Romanis Italiam. Tum illi egregiū sanè id facinus & fortissimum dicere, seq; præcari id utcunq; liceret cōfestim exequeretur. Extemplo itaq; ad Vittigem & Gothorum primores ex amicis Belisarius quosdam dimittit, ut omnia quæ illi de se facturos pollicerentur peragerent: non enim in aliud rem tempus extrahere fames his permittebat, quin acriter potius cōpellebat eam ut sine mora perficerent. Rursus igitur Gothi oratores

oratores Romanorum ad castra protinus mittunt, aliud quidem in uulgum ferentes, seorsum tamen Belisarium ad eunt, accipiendę pro pacta salute fidei gratia, ipse que communi suorum consensu, ut Italicensium ita & Gothorum rex esset, his que conditionibus cum Romano exercitu Rauennam ut accitus ueniret. Belisarius itaque iureiurando cæteris omnibus pro Gothorum arbitrio confirmatis, pro imperio tamen suscipiendo apud Vittigem & Gothorum primores se iuraturum respondit. Gothorum interea oratores nunquam hunc reiecturū imperium rati, sed id illum præ cæteris cupere, statim ut secū Rauennā iret hortantur. Belisarius itaque Bessam, Ioannē, Narsetemque & Aretium, quos forte sibi infensiores putabat, diuersim abire cū suis quandoque copijs iussit, com meatu sibi ac suis per causam comparandi, id se dulo causatus, haud quaquam se posse eo in loco uniuerso necessaria exercitui suppeditare. His abeuntibus, & Athanasio simul prætoriorū eparcho, qui recens ex Byzantio uenerat subsequente, ipse cū reliquis copijs, Gothorū legatis se comitantibus, Rauennam contendens, frumento primum & necessarijs alijs, nauibus oneratis, cōfestim ad classium Rauennæ portū deduci has imperat. Mihi uero Romanum exercitum tunc temporis Rauennam in euntem spectanti (nam & his rebus interfui) subiit animum cogitatio, nulla omnino uel sapientia, uel uirtute quæ per mortales geruntur administrari, sed esse dæmonem nescio quem aut fortunam humanos fouentem animos, ita ut eò tandem & temere nescio quo pacto traducant, ubi nulla sit gerendis in rebus interpellatio. Gothi siquidē ut multitudine ita & uiribus cum longe plurimum superarent, & tam egregie antehac gesserint bella, ubi Rauennam uenire, fractos adeo feroces quondā præ se animos ferre, humilesque ita incedere, ut à uictore exercitu & numero longe inferiori turpiter anteagerent. Unde Gothorum coniuges quæ prius acceperant magnitudine corporis Romanos præcellere, contemptim primo de Romanis loquendo, suos uiros cōspuerunt, & tantulæ staturæ hostes ad ludibrium illis & digito ostentare, eorumque increpitare socordiam, qui à tantulis uiris deuicti fuissent. Belisarius itaque Rauenna potitus, Vittigem in primis honorifice custoditum seruabat, Gothos uero qui circa Padum incolerent, abire in agros singulos iussit, hisque pro uiribus excolendis incumbere: non enim inde hostile aliquid uerebatur, nec Gothos putabat ea unquam è regione inter se conuenturos: nam maximam sui exercitus partem his ipsis in locis antea collocarat. Gothi itaque gratanter & lætis abeuntibus animis, resides Rauennæ Romani in tuto fuere, ut qui cæteram Gothorū turbam ea in urbe relictam, & numero præstarent & uiribus. Regiam deinde inuentam Rauennæ pecuniam, & diligentius conquistam apud se cum cura seruauit, ut eam Imperatori paulopost Byzantium delaturus. Gothorum nulli uel ipse quicquam ademit, nec suos permisit ut ex his quempiam uiolarent, sed sua quisque sibi ex cōuento habebat. Barbari demū qui

qui uel Gothorum præsidia uel alia loca custodiebant, ubi Vittigem Rauennamque acceperere per Romanos teneri, oratores ad Belisariū legant, qui nunciarent eos sese illi nec inuitos quidem & præsidia dedituros quæ in potestatem haberent atque custodiam. Tum Belisarius omnibus fide promptius data, Taruisium & aliud quoddam in Venetos munitissimum oppidum in ditionem redegit. Cæsena in Æmylia & sola relinquebatur, quā antehac aliās cum Rauenna receperat. Gothi uero & cæteri omnes qui circūiectis Rauennæ præerāt locis, à Belisario fide prius accepta, & facta ad eum deditioe secum mansere. Ildibaldus præterea uir sanè industrius Veronæ urbis tunc forte custodiam nactus, oratores cæteros subsecutus ad Belisariū misit, qui eius apud se liberos detinebat, haud tamen Rauennam se contulit, nec Belisarij se seruitute obstrinxit, fortuna quadam interpellatus, quam equidem ut memoratu dignam explicaturus nunc sum. Romani exercitus præfecti quidam Belisarium ut illi prosperam inuidentes fortunam, appetitæ apud Imperatorem tyrannidis ut se minus decentis insimularant: Imperator tamen nō tam delatis criminibus, quàm Medorum urgente iam bello, Belisario ad se celerius reuocato, ut in Persas ductaret exercitū, Bessæ Ioanni que Italiæ curam prouinciæ demandauit, ad quam & ex Dalmatia demigrare Cōstantianū mox iussit. Cæterum Gothi qui Rauennam trans Padumque alia loca incolerent, cum iam accepissent per Imperatorem Belisariū ex Italia reuocari, tum primum nō magni momenti id facere, haud quaquam Belisarium rati maioris unquam facturū Iustiniano traditam fidem, quàm Italiæ regnum. Vbi uero hunc ad recessum paratum uidere, primores omnes qui reliqui erant inter se cōeuntes in Picenū, ad Vraiam Vittigis ex sorore nepotem, agmine uno se conferunt, complorationeque inuicem facta, & communem simul ac presentem commiserati fortunam, sic eum affari exorsi sunt. Gothorum alium præter te neminem præsentium nobis malorum fuisse causam scimus: nos namque auunculum tuū, nec nauiter quidem nec prospere pro eius ignauia regnū administrantem, ea iam diu cura absoluisse, ut aliās Theodatū Theoderici nepotē, ni tui qui nobis sis industrius uisus, uerecundia tenuisset. Sed Vittigi antehac imperanti regium duntaxat nomē relinquere in animo est, re uero Gothorū tibi imperium tradere. Quod utique cum illi detulimus, superuacanea tunc nostra fuit uisa benignitas, quæ nunc arguit fuisse dementia, subsequentiumque calamitatum & infortunij causa. Siquidem Gothorū ut tute nosti Vraia, hoc bello quamplurimi & fortissimi uiri mortem oppetiere. Ex his uero qui superstites sunt, si quid est roboris reliquum, cum Vittige rege & pecunijs simul in alias per Belisarium terras traductum procul dubio interibit. Id ipsum & nos ad hanc paucitatem redactos, & in extrema miseria positos, paulopost perpeffuros nemo non hominum fateatur. Tantis igitur nobis circumuentis iam malis, longe magis præstiterit cum gloria mortē obire, quam

Gothorū ad
Vraia oratio

quàm liberos uxoresq; nostros ab hostibus cernere in extremos terrarum terminos tam foede abduci. Aggressuri itaq; sumus, uti nos decet, uirtute dignū & egregium facinus, si modo Gothorū sumus te principem habituri. His dictis, Vraias respondit, eos quidem quodcunq; subire discrimen malle, quàm praesentia mala seruitutemq; pati secum unā probe se scire, Gothorum uero se ducem creari nō in rem fore omnino se ducere, tum quia sit Vittigis nepos hominis ita infortunati, & tam parui apud hostes momēti iam habiti (nam & ad familiam referri qualiscunq; fortuna sit solet) tum quia non pietatis ex iure uideri se facere posset, si uiuentis auunculi principatum inuaderet: qua ex re crederet, plus odij sibi quàm beneuolentiā posse cōciliari. Sed factu id se necessarium ducere, Gothorum ut ducem † Theudibaldum Visigothum creent, uirum sanè ut uirtutibus praeditū, ita & ceteris in rebus industrium: cui & Theudas Visigothorū sit princeps auunculus, & iure cognationis nil fore absurdum, si bello hunc iuuerit: ex eoque Gothis rem melius processuram, si cum spe aliqua futuri subsidij praelio cum hoste decernant. Vraias itaque cum ita differuisset, ea dixisse iam uidebatur, quae Gothorum genti conducerent plurimum. Vnde Theudibaldum cōmuni omnium consensu ex Verona accitum, & ad se uenientem ueste statim purpurea donant, regēque cum astantiū acclamatione & plausu creant, & simul precantur, ut recte praesentibus consulat, eaq; & probe disponat. Hoc modo Theudibaldus rex constitutus, non longe post Gothis ad se omnibus conuocatis, uerba istiusmodi fecit. Cum satis intelligam o uiri cōmilitones ex diuturna iam belli experientia multorū certaminum uos esse peritos, haud quaē oportunū nūc duxerim derepente ac temere ut in bella ruamus, cum satis cōstet hesitandam & formidolosam peritiā egregium aliquid audere haud quaē cōsueuuisse. Equū itaq; fuerit pristinos casus omnes uos meminisse, & de praesentibus ut postmodū cōsulatis: nam pleriq; uestrū praeteritorū oblitū, non suo & decenti in tempore praesolentia forsitan extulerint animos, ita ut maximis in rebus falli sat queant. Vittiges itaq; nec uobis quidē inuitis nec repugnantibus in hostiū manus peruenit. Sed tūc sanè desperatis aduersis fortunae casibus, utilius fore existimastis Belisario ad uos domū accito parēre, quàm de summa rerum periclitari. Nūc igitur cum ex Italia decessurū hunc acceperitis & nauigaturū Byzantium, profecto & alia quaedam de integro esse hunc aggressurum nō ignoratis. Sed illud est uestrū singulis aduertendū, non omnia mortalibus ad uota succedere, sed aliter sapius euenire ac uisum his sit: nam ex insperato nōnunq; & temere fiunt nōnulla: id ferme si Belisario sit occursum quandoq; haud quaē uideri absurdū debet. Cōsultius itaq; fore existimauerim, si prius quid sibi is uelit rogemus, tentemusq; utrum ad priores huic placeat redire cōuentiones: hoc deinde pacto ad ea progrediemur, quae secūdo sunt loco gerēda. His Theudibaldus suos affatus, recte uisus est Gothis

Idonadi, als

*Theudibaldi
ad Gothos
oratio*

his cōsuluisse: unde & legatos confestim Rauennam ad Belisarium mittunt, qui illi conuenta cōmemorarent, & foederū perinde ruptorem arguerent, uoluntariumq; hunc uocitarent mancipiū, & sedulo id exprobrarent quod seruitutem quàm imperium malit, & eiusmodi alia fando, ad id statim suscipiendum quammaxime hortarent. Quod si de se facilem ad obsequendū hūc uiderint, extemplo denunciarent Theudibaldum ad se concessurū, regali prius ueste deposita, ueneraturumq; ut Italiae regē. Haec & huiusmodi pleraq; in Belisarij conspectu Gothorum oratores profati, cum iam planè existimarent, imperatorium nomen hunc mox admissurū: tum ille praeter eorum expectationem aperte respondit, Iustiniano superstite nunquam Imperatoris nomē se inuasurum. Gothi demum eius cognita uoluntate, ocyus abeuntes omnia Theudibaldo renunciant. Belisarius interim iter aggreditur, Byzantiumq; rectā contendit. Et annus tunc quintus huius belli exibat, quod Procopius historiae demandauit.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM LIBER TERTIVS

VSPENSIS Belisarius adhuc & dubijs rebus, cū Vittige Gothorūq; optimatibus, & Theudibaldi liberis, pecuniaq; omni & regia, preciosaq; cetera supellectile secū deuectis, Byzantium uenit, Idigere, Valeriano, Martino ac Erodiano praesentibus sequentibus. Vittigem uero cum uxore Iustinianus graueranter suscepit, barbarorum item agmen pro eximia corporum specie ac magnitudine mirabatur. Theoderici deinde in curiam dignas spectaculo receptas Gazas senatorijs uiris seorsum uisendas exposuit, rerum gestarū magnitudinem gloriae ducens. Nō enim uel has populo spectandas hic praebuit, nec Belisario ut triumpharet permisit, quemadmodū aliās, cum ex Gelimere rege & Vandalis uictoriam retulisset. Sed in omniū ore Belisarius erat egregijs uictorijs duabus ornatus, quales antehac mortalium nemini contingere: quippe qui reges duos Byzantium captiuos deduxerit, & Gericci Theodericiq; ingentes opes praeter omnium spem Romanis ut ex hostibus spolia essent effecerit: unde uel apud barbaros ipsos nemo unq; clarior & fama celebrior fuit, quippe qui deuectis ex hostibus in publicū aeriū maximas rursus inuexit diuitias, & terrae marisq; dimidiā partem tam breui recuperauit. Erat itaq; Byzantinis ciuibus uoluptati Belisarium intueri, in forum quotidie prodeuntem, uel se inde domū recipientem, atq; adeo ut tanti spectaculi hos nulla satietas caperet: nam eius pompa spectatio ob praesentium turbam & subsequentiū erat, ut quem Vandalorum Gothorumq; & Maurusiorū multitudo sequeretur nō mediocris. Ad hęc accedebat, quod pulchritudo hunc magnitudinq; corporis honestabat: humilem praeterea se benignumq;

benignumque adeo, atque aditu obuijs quibusque perfacilem exhibebat, ut infirmæ fortis uiro per similes uideretur. Milites ite & rustici & cuiusque generis homines certatim huc beneuolentia prosequerentur: nam in suos præcipue milites munificentia ceteros anteibat: & qui bello rem forte male gessissent, pro acceptis uulneribus pecuniam non parua donando, indignatione ac simul inuestitiam sæpius permulcebat: ei uero qui in acie se egregie habuissent, uaria dono dabat in præmiu ornamenta. Et qui præterea aut arcus, aut rei alterius bellicæ iacturam præliando fecisset, confestim alia & potiora per Belisarium parabantur. Erga agricultores agrestesque homines tanta hic indulgentia ac prouidentia utebatur, ut Belisario ductante exercitu nullam hi uim paterentur: sed ex insperato potius opulenti ac diuites reddebant, ut qui crebro ad se aduentantibus copijs, maiori omnia in uictum precio uendiderent. Segetes insuper dum in agris maturescerent diligentius tuebatur, ne forte equorum greges has deuastarent, frugesque ceteras inuitis dominis suos attingere prohibebat. Erat item uir continentior, ut qui præter denuptam sibi uxorem nouerit nullam: nam ex Vandalis Gothisque tanta multitudine & forma egregia foeminas quum bello cepisset, earum nullam uel in eius conspectum uenire, uel se alloqui quoquam pacto permisit. Ad cetera eius huiusmodi ornamenta perspicax quidem & uiuidum accedebat ingenium, quippe qui uel dubijs ipsis in rebus, ad ea quæ potiora forent excogitanda mirum de se in modum & opportune ualeret, in ipsoque belli discrimine animi præstaret is magnitudine, e tutoque & consideratius ad res gerendas audentior esset: festinare præterea cunctarique in ipsis aduersus hostem conatibus, ut res deposceret: in rebus trepidis bene sperare, nec terrore aliquo capi, non prosperis insolens esse, nec uitam in delictis agere: nec quisquam unquam hominum fuit qui temulentum hunc uiderit. Et ad eius ut diuitias ueniam, suis hic sumptibus equitum milia septem & delectorum in hostem ductabat: quorum singuli in aciem stare, ad pugnamque prouocare hostium fortissimum quemque, se dignum ducebant. Belisarius igitur ut dignitate auctus est, ita & ex sententia iam ualidior factus, ea maxime consulebat, quæ rebus Romanis conducerent plurimum, consultaque aliorum sic aduertebat, ut suo arbitrio cuncta perageret. Ceteri uero præfecti ad Italiae gubernationem relictis, etsi inter se pares nihil non priuata ad comoda gerere animis destinarant, militumque libidini permittere iam subditos coeperant: quibus nec decentius quidem prospicere, nec militem dicto obedientem habere: quo sane efficiebatur, ut plerisque in rebus delinquerent, deperditaque breui Romanorum res sint. Nam postquam Theudibaldus ex Raenna Belisarium discessisse est certior factus, barbaris circa se omnibus in unum contractis, & Romanis simul militibus, quibuscunque res innouari placebat, quæ ad obfirmandum imperium pertinerent diligentissime procurabat, & omnino studio nitebatur dominationem Italiae Gothis recuperare. Sed quum primum regnare

regnare is coepit, non ultra homines mille hunc sequebantur. Quibus unum duntaxat in agro Piceno reliquum esset barbaris oppidum, paulatim tamen & ceteri omnes qui in Liguria & Venetorum in regionibus erant, ad huc concessere. Alexandrum interea quempiam Imperator, Belisario ad se reuocato, in Italiam misit, procurandæ Reipublicæ causa. Is ubi primum Rauennam se contulit, absurdiora quædam animo agitare, & rationis expertia, quippe qui Italos homines qui regiam ne attigissent quidem pecuniam, nec ulla Rempublicam uel iactura uel iniuria affecissent, ad poenas luendas ad se euocabat, & peculatus item insimulabat & fraudis, siue in Theodericum quondam admissæ, siue in Gothos principes alios: unde & dependere sine mora cogebat quodcumque is affirmasset per fraudem illos interceptisse, uel sibi uendicasse in lucrum. Militum præterea uulnera & subita discrimina egregiaque eorum facinora exilioribus premijs compensabat & muneribus longe ac ipsi sperassent. Quo factum, ut Italos omnes Imperatori breui in senos reddiderit, & militum nemo iam uellet discrimen in bello subire: unde cum odij inter se hi decertarent, ut rem Romanam perosi, effectum facile est, ut hostium res in maius procederent, & Romanorum præfectis iam ceteris quiescentibus, solus Vitalius qui in Venetos tunc forte abierat, ut militum multitudine fretus & Erulorum ingentibus copijs, ausus sit cum Ildibaldo manus conferere: id maxime ueritus, quod & factum postea est, ne si auctis nimium uiribus, is in se aduenteret, coerceri per se minime posset. Cum itaque apud Taruisium fortiter pugnatum fuisset, eo Vitalius prælio longe inferior factus, fugam capeffit, paucis quibusdam recuperatis, complures in ea pugna amisit, & Erulorum præsertim pars magna absumpta, cum hisque & Visandrus eorum præfectus, Vitalius uero solus profugit. Qua ex re per Romanos tam infeliciter gesta, Ildibaldi nomen celebre factum ad Imperatorem perfertur, & mortalibus fere innotuit ceteris. Haud longe post ubi peracta hæc sunt, inter Vraiam Ildibaldumque inimicitia hoc modo intercessere. Erat Vraia tunc uxor, quæ ut opulenta muliebre mundum præ ceteris Gothorum foeminis consecuta, ita & egregia corporis fama primatum facile obtinebat. Hæc uero inter alias barbaras magno cum ornamentorum & uestium apparatu quum in balneum semel curandi corporis gratia descendisset, Ildibaldi in eo uxorem lineis obductam uestibus conspiciata, non ceu Gothorum regi matrimonio iunctam, ut decuit, uenerata est, sed contempnim de ea potius loqui, & denique aspernari. Qua de re illa & ex acceptæ iniuriæ absurditate, ingenti perculsa dolore, ad uirum lachrymabunda Ildibaldum uenit, & simul efflagitauit opem ut ferret, seque ab Vraia uxoris iniuria uindicaret. Ildibaldus itaque his uerbis indignatione accensus, Vraiam apud barbaros partim carpendo, partim & ad Romanos defectionis insimulando, comprehensum denique interfecit. Ex eoque tam tetra facinore hunc oderant Gothi, egreferentes tam temere Vraiam fuisse ex humanis sublatum: iam enim

Idem cum Theudibaldo & als Ildonadus

multi inter se coeunt, Ildibaldo qui tam impiū scelus patraffet, aperte conuiciari, haud tamē ab eo poenas exigere audere. Erat inter hos quidam ^{Villa, als}† Bellas nomine, genere Gepes, nondum tamē ad id dignitatis euectus, ut regius armiger haberetur. Hic sanē uir Vraia uxoris tam uenustę speciem dum animo uersat, mirum hanc in modū deperibat. Ildibaldus itaq; cum interea Bellam hunc in hostē emittit, Vraia hanc quondam uxorem barbaro alteri cui dam matrimonio iungit. Quāobré Bellas cū ē castris redisset, ut erat suapte natura ad iram propensior, acceptam ea ex re cōtumeliam minime ferens, Ildibaldum obtruncare animo destinat, rem omnibus Gothis pergratā facturum se ratus. Itaq; Gothorū cum optimatibus epulantē hunc nactus, quod per insidias agendū antea duxerat, tunc & aperte tam audax facinus exequē dum decernit. Sed aderant circa diuescentem Ildibaldū ex regio more circūfusi satellites, iamq; rex stratis incumbens manū cibus admouerat, cū Bellas ipse ex improviso cibū adhuc detinentibus digitis, inopinanti illi caput ademit, quod ferme supra mensam statim collapsam cōuiuas exterruit, & planē obstupescit. Vraia itaq; cæso, has dedit Ildibaldus poenas, iamq; & hyems exacta tū erat, & belli huius quod Procopius scripsit, annus sextus euaserat. Erat tum forte in Gothorū exercitu ^{Araricus, als}† Araricus quidam Rogus genere, quem statim Rogi: nā & hi Gothica erant ex natione: cū ob Ildibaldi interea cæde turbulētia omnia essent, regē pronunciarunt, nō tamē cæteris uolentibus Gothis, ut quorū pars maxima rem ægreferret, nō enim recuperandæ Italiae spem prorsus amiserant. Sed Araricus iste nil quippiam gessit memoratu dignum: nam cū paucis superuixisset hic mensibus ex humanis decessit. Totilas interea quidam Ildibaldi nepos, cū ualere prudentia plurimū, & in rebus gerendis maximam esset solertiam cōsecutus, magni apud Gothos momenti habitus est, & his qui Taruisi in præsidio erant forte tunc præerat. Nā ubi primū de Ildibaldi morte est is certior factus, Rauennā ad Cōstantianū euestigio misit, qui pro eius & comitū suorū salute, fidem ab eo & precariam peteret. Qua impetratā pollicebat̄ eius in potestate se dū uellet uenturū, dediturumq; illi Taruisiū oppidū, & præsidarios milites, quibus Cōstantianus mandatis, iam lætior factus, iureiurando facturū se omnia quæ peteret cōfirmavit. Die itaq; cōstituta qua ad eam rem peragendā utriq; erant inuicē cōuenturi, in eo deniq; cōstitere, ut Taruisini eius custodes præsidij, Cōstantiani admissis intra urbē familiaribus, oppidū statim his traderēt. Iam uero & Gothi Ararici grauer ferebant imperiū, uirū hunc haud quāq; idoneū rati qui cū Romanis gereret bella, eundemq; pleriq; apertius oderant, ut qui magnarum rerū occasionem his sustulisset: demū cōcordi animo omnes ad Totilam Taruisiū mittunt, & ad Gothorum imperium suscipiendū hortantur. Nam cum summo adhuc Ildibaldi regis desiderio tenerentur, in Totilam ut sanguine illi coniunctum spem omnem uictoriæ uerterant, satis sperantes ea

uirum

uirum hunc uelle quæ ipsi deferrent. Is uero ubi Gothorū mandata accepit, propalam ad Romanos resecta defectione respondit, Si Araricum regem in tempore obtruncarent, confestim se hos secuturū, facturumq; pro eorū arbitrio uniuersa. His barbari auditis in Ararici exitium moliri insidias, & his continenter inniti. Dum hæc barbarorum in castris geruntur, Romani exercitus perinde in tuto iam constitissent, Gothorū negocijs satis confisi ut quieti deinceps, nec scire quidem nec quoq; pacto animo agitare, quemadmodum aliquid in barbaros molirentur. Vnde Araricus Gothis ad se uniuersis uocatis, monere eos pacis & concordia cœpit, & ad Iustinianum Imperatorem oratores deprecatum ut mitterent, pacemq; secum his conditionibus facerent, quibus & fœdus inire cū Vittige antehac uoluissent, Gothi scilicet ut trans Padū loca tenerent, & reliqua ipsi Italia Imperatori cederent. Araricus igitur eius per Gothos consilio comprobato, suis ex amicissimis ad Iustinianum nonnullos legauit imprimis admonitos, ut sub specie hæc peragendi, quæ diximus, cum Imperatore nil aliud agerent, nisi id duntaxat ab eo deponerent, ut ubi uniuersam ei tradidisset Italiā, cū eaq; non paruam pecuniam, inter patritios se uiros ascriberet. Dum interea igitur oratores Byzantiū eūt, Gothi Araricum per fraudem ac dolos obtruncant: quo mortuo Totilas ex conuento suscepit imperium. Iustinianus uero de Ararici interitu certior factus, deque suscepto per Totilam principatu, odisse nil desinebat sui præfectos exercitus, simul & irridere. Ioannes interim Bessasq; & Vitalius ac cæteri omnes, qui per Belisarium relictī ad custodiendam Italiam cum exercitibus fuerant, dispositis per singulas urbes custodijs Rauennam conueniunt, ubi Cōstantianus & Alexander, cuius antea memini, stationem habebant, consilioq; ad inuicem habito, potius fore & longe commodius uisum, Veronam quæ in Venetos est prius ductare, eaque cum Gothis eodem manentibus in potestatem redacta, aduersus Totilam, & in agrum Picenum deinde contendere. Sic itaq; ad hominum duodecim milia contractum exercitum, præfecti undecim numero Veronam duxere. Ad quam ubi stadijs sexaginta est proxime uentum, medijs in campis castra locarunt, qui ea è regione patientissimi sunt, & ad urbem Mantuam pertinent. Erat tum forte Marchianus nomine quidam uir sanē præcipuus, qui à Verona non procul locum ueluti præsidium incolebat, & Iustiniani Imperatoris studiosissimus erat. Vnde Veronam Romanis prodero miro studio nitebatur. Erat præterea illi exportarum custodibus quidam unus à pueritia cognitus: ad hunc ex amicis nonnullos dimisit, qui hominem pecunijs suadendo corrumperent, ut Imperatoris exercitum intra urbem reciperet. Quod ferme ubi custos ille se facturum promisit, eosdem nuncios Marchianus ad præfectos Romani exercitus mittit, conuenta ut his per se facta renunciarent, & secum unā nocte ut insequentī Veronam urbem inirent cohortarentur. Visum itaq; demū præfectis illud

illud cōducere, ut eorū ex numero unū cum paucis quibusdam præcederet, & si custos fores aduenientibus aperiret, his protinus occupatis exercitū inde securius intra urbem exciperent. Sed cum subire nemo id discriminis uellet, Arthabazes solus Armenius genere & bello egregius ad id rei cōficiendum nō inuitus se obtulit. Is uero Persas quondam ductauerat, quos Belisarius cū Bliscane quodam e Persia Byzantium pauloante transmiserat, Isaurorū delecto præsidio. Is itaq; ex uniuerso exercitu uiris centum delectis, nocte iam intempesta, quamproximo muros accessit: & ubi custos ex cōuento portam aperuit, nōnullis ibi in custodiam collocatis, exercitū ad se euocauit: muro de inde milites Romani insenso, quos forte deprehendunt custodes, de impro uiso inuadentes obruncāt. Quod malum Gothi ubi primū uniuersi sensere, per portas alias ab hac lōge diuersas fuga euadūt. Nō procul Veronæ à muris rupes quædam eminentior extat, unde quæ intra urbem geruntur cōspici omnia ueluti e specula possunt, & hominū in ea numerus haud difficulter in iri, prospectusq; longior subiectos in campos patet. Eò se Gothi cū recepissent, nocte tota conqueuerūt. Romanorū uero exercitus qui stadijs inde ab erat quadraginta, haud dum urbi progrediendo appropinquarat, Romano rum ducibus ipsis, de rebus urbanis bonisq; Veronensium ciuū diripiendis inter se altercantibus. Vbi itaq; dies illuxit, & Gothi e summo rupis quā in federant uertice diligentius cognouissent, quoti nam hostium per urbem diuagarentur, quantumue exercitus alius ab urbe distaret, cursu citato per eadem portas quibus prius euaserant, repetunt urbem: non enim ingressi antea hostes portas has occuparant. Romani itaq; cognito Gothorum in urbem iam reditu, pari omnes consensu in muri propugnacula fuga statim se recepere, & superuenientibus ingenti multitudine barbaris cum hisq; cōserentibus bello manus, Romanorū ex agmine milites pleriq; & Arthabazes ipse mira de se opera edendo ac fortius decertando, hostes in se effuse ruentes ualidius impugnabant. Romani demū exercitus principes, Veronæ rebus etsi haud dum partis inter se distributis, cum cæteris copijs Veronam eundū esse tandem decernunt: cuius portas cum clausas inuenissent, & hostes simul se summa ui defendentes, celeri cursu mox retrocedere, profectiōemque facere fugientibus similem, tametsi suos conspicerentur supra muros pugnantes, suppliciterq; petentes, ne se destituerent, sed ibidem tamdiu opperirentur, quoad ipsi fuga se ad eos & incolumes recepissent. Sed quia misericordiā haud quaquam recipit timor, Romano iam abeunte exercitu, qui circa Arthabazem erant, cum præ hostium multitudine, aperta ui pellerentur, suorum desperatis iam auxilijs, e muro se statim saltu præcipitant, & utcunq; his licuit euasere. Ex quibus qui forte molli ac leni solo prolabebantur, corpore inoffenso, agmine uno Romanorum se ad castra recipiunt, quos inter & Arthabazes fuit. Qui uero confragosis in locis ceciderant, ad unū omnes interiire.

Romani

Romani deinde traiecto Eridano Fauentiam se receperunt, quæ utiq; est Æmyliæ ciuitas, à Rauenna stadijs centū & uiginti disuncta. Totilas uero ubi ea quæ Veronæ gesta fuissent perdidit, Gothorū uim magnam ad se euocauit, qui cum præsto fuissent, ad quinque milia hominum contracto exercitu in hostem ductauit. Qua de re certiores iam facti Romanorū præfecti, de rebus præsentibus consultabant. Arthabazes itaq; cū in mediū prodijisset, uerba istiusmodi fecit. Nemo uestrum o principes uiri, hostes contemnendos iccirco nunc ducat, quia multitudine sint nobis inferiores, uel quia cū deuictis à Belisario sit decertandum, & in eos eundem qui fracti iam animo sint. Multi nanq; falsa opinione decepti, seipso sæpius fefellerūt, & dum nil opportune alios paruifaciunt, partas iam uires dissoluere potuerunt: nam aliàs antehac res male gestæ, uiros solent ad egregium aliquod facinus factitandū hortari, nimirū cum fortuna ipsa uel desperatis iam rebus ad optima queq; & maxima audendū compellit. Et hæc equidem non aliqua uestri suspicione captus nunc dissero, qui exercitū ducitis: sed quia recens cum his decertauit, satis istorum iam hominū perdidici audaciam. Sed nemo hostiū duxerit suis uiribus ascribendū, si modicis cum copijs quis superetur, quandoquidem ut præstantiū multitudine uirtus, ita & succubentiū innotescit. Reor itaq; uobis potius id conducturū, si fluminis transitum asseruando, cum barbaris bellum tunc ineatis, cum eorum pars amne dimidia superato, in alterius ripæ regionē euaserit, quàm cum istorū copijs uniuersis & unum in locum cōtractis manus deniq; cōseratis: hoc modo si uincimus, profecto nulli nō id gloriā feret: gloriā nanq; & ignominiam rerum ipsarum nuncupare exitus solet. Et uictores ipsos efferre laudibus cōsueuere mortales, dum quemadmodū sit uictoria parta perquirunt. His Arthabazes peroratis, dum Romani inter se præsides diuersa ac repugnantia sentiūt, nil opportune exequiebantur, sed ibi diutius cōmorati tempus in cassum terebant. Iam uero Gothorū appropinquabat exercitus, cumq; traiciendus his fluuius esset, suos ad se Totilas cōuocatos his uerbis cōmonefecit. Cætera bella o uiri mihi propinquitate iuncti, eadem ferè de se exercitibus solent pugnas promittere, in certamen euntibus: nos uero fortuna haud quaquam cum hostibus pari, sed longe diuersa nunc usi in id bellum prodimus: illi nanq; deuicti, si ita contigerit, nō longe post aduersum nos sunt prælium integraturi, quandoquidem per Italiam passim & in oppidorū præsidijs magna uis militū his reliqua sit, ex Byzantioq; exercitū alium his affuturū subsidio haud quaquam possit absurdum uideri: nobis uero si ipsum id patiamur, hoc duntaxat relinqueret, Gothorū ut nomen cū spe simul dispereat: quippe q ex hominū milibus centū, ad quinque milia redacti iam sumus. Illud deinde ut ad memoriā reuocetis, nō ab re fore existimauerim, cū arma in Imperatorē efferre Ildibaldo duce antehac decreuistis, nō maiores copias uobis superfuisse, q hominū mille, & in agro Piceno oppidū unū undequaq;

Arthabazes
ad Romanos
oratio

Totile ad suos
oratio

undequaq; hostium locis obductum. Vobis tamen eo bello superioribus factis nō solum militiam accreuisse sat constat, sed imperium propagando res melius processisse. Nunc itaq; si nauare uos operam uultis, bello uti par est, prospere succedente, hostes omnino superaturum me spero, quandoquidem qui numero ac uiribus praeualent, uictores euadere plurimum solent. Vestrum igitur quisq; enixe in hostem ac promptius eat: in quo si uos nō nauiter strenueq; gesseritis, nullo hi poterūt pacto de cætero expugnari. Agite itaq; spe optima freti cum hoste nunc manus cōserite: nec secus istorū uel iniustitiæ factis confisi imus in prælium, qui in subditos ita se habuere, ut ad nostram uindicandam iniuriam, Italicenibus ipsis pro eorum in Gothos audaci facinore ac simul proditione, non aliud ut inferatur supplicij genus sit necessarium, adeo summatim ut dicam, his omnia mala sunt per Romanos ingesta, quos in fidē susceperāt. Quid em̄ hoc hostiū genere captu facilius? apud quos nec diuina quidē nec humana sat iura ualēt. Accedit etiam quod terror per nos istis iniectus, ut bene sit nobis in ipso certamine sperandū, effecerit: non enim in alios nunc homines imus, quān qui nuper cum Veronam uenissent, ea urbe tam temere destituta, nec ullo mortaliū persequente, tam turpiter se in fugam dedere. His Totilas suos hortatus, ex his qui se sequebantur militibus, uiros trecentos stadijs uiginti trans amnem abire mox iussit, & in hostiū terga ex improviso ut comparerent, cędendoq; hos acrius infestarent, ut turbati & pauefacti nec roboris ullius reminiscerentur nec uirium. Ipse uero flumē confestim pertranseundo rectā in hostem duxit. Romanis deinde huic obuiam prodeuntibus, & copijs utrinq; instructis, uir Gothus Vlaris nomine, ut corporis magnitudine præstans, ita & uisu terribilis admodum, ac factis acer belloq; bonus, ex alteris castris equo medium in campum immisso, armatus galeatusq; prodijt, & ad singulare Romanos certamē identidē prouocauit, cōciuitq;. Vnde cæteris præ formidine quiescētibus, solus Arthabazes aduersus hunc statim processit. Itaq; utrinq; equis calcaribus cōcitatis, ubi inuicem est & in proximo uentū, infestis se impetunt pilis. Sed prior Arthabazes dextrum Vlari latus transfigit: tū barbarus letali excepto iam uulnere, ex equo supinus in terram prolabebatur, ni forte quod gestabat adhuc in manu telū & à tergo petræ inhererat, hūc labi nil sineret. Tum uero Arthabazes acrius insistendo in hominis uiscera telum, ictus crebrius iterando tamdiu adegit, quoadusq; tandem uulneribus cōfectum hunc crederet. Sed dum incautius conficere is hostem cōtendit, pili forte tum ferrea cuspis, quod Vlaris adhuc retinebat, ut erat subiecta, se ingerentis thorace sensim traiecto, cuteq; leniter lacerata, ex insperato inde ad fauces lapsa, arteriam huic interrupit, unde sanguine multo sine ullo doloris sensu mox defluēte, Arthabazes Romanorum ad castra equum dum concitat, Vlaris Gothus moribundus in terram lapsus procubuit. Sed Arthabazes ipse sanguinis profluuiū nil penitus remittente,

mittente, post tertium diem ex humanis excessit, suiq; desiderium uel mortuus quidem Romanis reliquit. Exercitus deinde manus utriq; conferere, & in inuicem fortiter decertare, in ipsoq; pugnae ardore barbari trecenti illi, quos supra meminimus, Romanis post terga ex insperato comparuere. Quibus hi uisis, maioremq; esse multitudinē rati, pauore ingenti perculsi, sese in fugā propriunt: quos barbari insectati, fœde concidunt, & quos uiuos cepissent in custodijs habuere, signaq; omnia, quod antea nunquam Romanis contigerat, adimunt. Romani uero exercitus duces, ut cuiq; licuit, cum paucis quibusdā iam fugam capefferant, & in quæ se forte receperant oppida, uigilijs statim & custodibus firmant. Hoc Totilas bello peracto, non longe post aduersus Iustinum & Florentiam urbem copias misit. Hisq; Vndellā Rodericumq; & Vliatem bellicosissimos uiros præfecit: qui ubi eō demū uenere, circa muros mox confidendo, obsidione hos cingunt. Iustinus uero quia nullos in urbem conuexerat antehac cōmeatus, perturbatione affectus immodica, Raennam statim ad Romani exercitus principes misit precatum, sibi ut periditanti opitulatum uenirent. Noctū qui mittebatur frustratus hostem, Raennam peruenit, resq; quo statu Florentiæ essent denunciauit. Tum uero Romanorum non parui momenti exercitus extemplo Florentiam Cyprianus & Ioannes duxere: de quorū aduentu per exploratores Gothi facti iam certiores, soluta obsidione, in locū qui Mucialla dicitur, & diei uia à Florentia distat secedunt. Postquam uero Romanus exercitus cum Iustini se copijs iunxit: is nanq; paucis ad eius urbis relictis custodiam, suis obuiam uenerat, præfecti omnes in hostem duxere. Hisq; progredientibus perutile fore est uisum, ut ex omni exercitu lectissimi quiq; præcederēt, ex incursioneq; cum hoste repentius confererent manus, eodēq; & cæterę copię sensim uadentes superuenirēt. Sorte itaq; in primores exercitus missa, fortunę sententiam singuli expectabant: & ea demum in Ioannem cadente, statim is cogitur cum suis militibus præeundo in hostem ire. Barbari uero aduentu in se Romanorum præcognito, campo eodem in quo tunc forte habebant castra, præformidine destituto, in uastiorem & proximum collem, qui ea prominet regione, effugium tumultuosius habuere. Ioannis uero tum milites ubi ad hostes uenerunt, operæ in hos nauandæ incumbunt. Et barbaris uiriliter se defendentibus, impulsione res acrius gerebatur, unde permulti utrinque specimen de se uirtutis ædendo cadebant. Ioannes interea clamore ingenti ac turba in hostes dum impetum facit, suis è satellitibus quidā telo per barbaros ictus procubuit. Cuius ex casu Romani parumper submoti, pedē iam referebant: superuenientes deinde in campum Romanorum tunc copię phalange facta ibidem quum constitissent, refugientes ad se Ioannis iam milites recipiebant: cum hisq; simul prodibant in hostem, & ex ea retulere pugna uictoriam, atq; adeo, ut barbaros delere non difficulter potuerint, ni sorte quadā

† Beldam alijs

per Romanorum castra falsus delatus rumor fuisset, Ioannem à suis armigeris esse eo praelio interfectum. Quæ fama ubi primum ad principes ipsos peruenit, haudquaquam diutius ibi manendum duxere, sed indecoram omnes discessionem mox facere, in compositis abire, non turmatim aut ex ordine: sed seorsum ut poterat quisque sese in fugam proripere, in qua multi mortales infectatibus barbaris interiere. Qui uero incolumes forte euaserant, multos iam dies nemine infectante turpiter fugitabant. Demum se in praesidia ut licuit recipientes, praeter Ioannis interitum falso iam creditum, aliud nihil timoris fuisse ac fugæ causam cõpererunt. Qua ex re territi adeo fuerant, ut ne coeundum quidem inter se ducerent: sed seorsum singuli intra muros se continebant, ac simul ad futuram omnia praeparabant obsidionem, nimirum ueritine in se barbari irent. Totilas interim quum in captiuos Romani exercitus studij plurimum ac beneuolentiam praese non mediocre tulisset, eos tanto pere sibi conciliauit, ut uolentes plerique apud se militarent. Iamque hyems hoc bello quod Procopius scripsit finiebatur. Cæsena deinde mox Totilas ac Petrae praesidia cepit, & paulopost se in Tusciam contulit, locisque in ea iam perterritatis, quum ad se nemo concederet, amne Tyberino transmissio, non tamen urbis ingressus confinia, ad Campanos & Samnitas diuertit. Beneuentum inde munitissimum oppidum nullo in potestate labore redexit, eiusque muros ad solum mox diruit, ne forte exercitus aliquis ex Byzantio eò se conferens, ut è loco munito in Gothos impetum facto, negotium his exhiberet. Neapolitanos deinde obsidere decreuit, quandoquidem se intra urbem recipere, & si pleraque quidem & allicibilia praedicantem hi prorsus renuerent. Conon eam tunc urbem custodiebat, cum Isauris Romanisque mille. Sed Totilas ipse cum maxima copiarum parte haud procul à moenibus castris positus quiescebat, parteque exercitus ad Cumas dimissa, cum his simul & alijs munitissimis locis potitur, pecuniarumque numero non mediocri. Fœminas uero quasdam patritias, captis in oppidis per suos comprehensas, nulla prorsus affecit iniuria, sed summa cum diligentia libere abire permisit. Vnde factum eius ut nomen ut sapientiae, ita & benignitatis celebre apud Romanos iam esset, ac maximi fieret. Quumque nusquam hostes sibi obuiam irent, paucis è suo exercitu circummissis, res memoratu dignas gerebat, Brutios namque & Lucanos subegit: Apuliaque & Calabria simul potitus, publica tributa frequenter exigere, & omnium rerum prouentus rapiendo & fraudando sibi habere, cetera haud secius factitare, ac Italiae sortitus iam esset imperium. Exercitibus autem Imperator suis, quia statutis temporibus haudquaquam stipendia retulissent, magnam debebat pecuniã. Eaque de causa Italos homines Romani milites bonis priuabant. Idque quum frequentius facerent, magno omnes in luctu esse, & in uitæ bonorumque discrimen uenire. Itaque nec ducibus quidem obediens milites erant, & libentius longe in urbibus quam in castris manebant.

nebant. Constantianus namque Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Spoletum Bessas, Iustinus Florentiam, Perusiam Cyprianus: & ceteri item omnes diuersa, uti quemcumque ex fuga salutis locum tunc nacti fuissent. Quibus de rebus certior imperator iam factus, calamitatis loco hæc ducens, Maximinum praetorium Italiae eparchum creat, ut ceteris praefectis in bello praeset, & militibus necessaria, ut opus cuique erat subministraret, cum eorum classem misisset exercitibus plenam, ex Armenis & Thracibus comparatis. Cum his simul & Hunni pauci quidam navigationem suscipiunt. Maximinus igitur ex Byzantio cum uniuersa Graeciae classe profectus, ut primum in continentem uenit, frustra tempus & diu terendo, uno quodam in loco ociosus & torpens consedit. Erat nimirum rei hic bellicae imperitus, unde & formidolosus mirumque in modum cunctator & negligens. Post hunc Imperator & Demetrium misisset, qui sub Belisario militarat, cohortisque & pedestri militi praerat. Quum itaque in Siciliam Demetrius nauigasset, Cononemque accepisset & Neapolitanos artius obsideri, in summa rerum omnium angustia esse: & si percupidus operum laborantibus ferre, uiribus tamen quum nondum satis ualeret, & quaeque parui momenti copiae sequerentur, rem huiusmodi ut faceret animo agitauit. Ex uniuersa Sicilia nauibus quam multis contractis, frumentoque & necessarijs alijs rebus completis, ex insula soluit, hostibus specie praebens magnos exercitus tanta nauium copia deportari. Et sane sic erat hostibus persuasum, ut qui magnas in se adduci iam copias crederent: nam & ingentem aduersum se classem è Sicilia soluisse acceperant. Sed quum ea Demetrius nauium multitudine, & si Neapolim recta contenderet, hostibus ut equidem reor, terrori ut esset, urbiisque & Neapolitanis saluti: ueritus tamen discrimen, Neapolim navigatione transgressus, Romanum diuertit in portum, indeque contrahere milites summo studio nitentur: qui tamen perinde à barbaris debellati, & maximum in modum ab his sibi timentes, Demetrium sequi aduersus Totilam Gothosque nullo pacto tunc uelle, nec duci se in praelium pati: unde cum his solum qui ex Byzantio secum aduenerant ire Neapolim cogitur. Erat tum forte Demetrius alter quidam genere Cephaleneus, nauta quondam maritimum operum & simul discriminum apprime peritus. Is quippe in Libyam Italiamque cum Belisario nauigarat, ex eaque nauigandi longa consuetudine rerum huiusmodi peritiam ceperat. Vnde Neapolitanæ urbis procuratorem Imperator hunc constituerat. Sed postquam barbari obsidere locum ceperent, ut erat is lingua immodicus, ea Totilam obsidione, maledictis frequenter incessere, & simul conuertiari, atque adeo ut linguae parcere nil uideretur. Is itaque ex longa obsidione nimium iam increbrescentibus malis uehementer affectus, ex Cononis praefecti sententia clam lembum conscendit, & ad Demetrium qui ex Byzantio uenerat, animo ingenti navigationem solus suscepit. Vnde quum mirabiliter ad eum incolumis peruenisset, ad rem gerendam

quam maxime concitauit. Totilas uero de Romanæ in se classis aduētū iam certior factus, cum nauibus alijs & multis in statione antea præparatis, dum hostes ad littus applicant classē, non procul ipse à Neapoli de improviso adueniens, terrore primo statim congressu iniecto, in fugam hostes auertit, in eaq̃ multos obruncat, uiuos quamplurimos capit, solis his euadentibus, quibus in nauium lembos primo ipso insultu licuit desilire, quos inter Demetrius fuit classis eius præfectus: naues autē omnes cum ipsis oneribus uirisq̃ barbari confestim cepere, cum hisq̃ & Demetriū illum quem diximus Cephaleneum comprehendunt: quem tamen non uita priuarūt, sed lingua manibusq̃ præcis, abire quò uellet deniq̃ permiserūt: has tandem Demetrius luit ex sua dicacitate pœnas. Demū & Maximinus cum omnibus nauibus Siciliam appulit, & Syracusas profectus, pro belli formidine ibidem ut quieturus permansit. Quod ubi Romani exercitus duces perdidicere, ingēti celeritate ac studio ad eum miserunt, qui suppliciter peterent omni postposita mora sibi ut auxiliū ferret periclitantibus: & inter ceteros Conon, qui intra Neapolim urbē à barbaris ualidissime obsidebatur, iam enim sibi ac suis defecerāt necessaria, Maximinus uero pro innata sibi ignauia pauoreq̃, Imperatoris ueritus minas, ab alijsq̃ item increpitus, & cōuitijs demū affectus, iam sui desperans Syraculis manendū sibi decernit, copias tamen omnes cū classe Erodiano Demetrioq̃ ductandas ac Phassæ, media hyeme Neapolim mittit. Sed ea classis ubi prope Neapolim uenit, & uiolētior mari uentus incubuisset, immensasq̃ excitaret procellas, Demetrius secūdis se fluctibus permittebat: iamq̃ tempestas nauium deterferat remos, & nautis ad exequenda officia nil temporis permittebat, ita ut nec iubentium quidem & hortantium dicta exaudirent, præ uorticum sonitu obturbati: sed confuse omnia facere, dum perflantis spiritus uis intolerabilis quædam omnia superaret, quæ uel inuitos eo in littore deturbauit, in quo hostes tum forte statiuā haberent. Vnde mox barbari eiectas ad se naues ingressi, milites in his partim nemine repugnante obruncant, partim demergunt, uiuumq̃ cum alijs Romanorum plerisq̃ præfectum classis Demetriū capiūt. Erodiano tamen & Phassæ fugam interea capeffere licuit, quia non propinqui admodum hostiū castris eiecti peruenerant. Totilas uero circumiecta collo Demetrii reste, & ad Neapolis muros protractum, monere obsessos hunc iussit, ne de cætero uana spe falsi auxilia expectando sese deperditum irent, sed urbem quantocyus dederent Gothis, & malis se ingentibus liberarent: quandoquidem posthac Imperator nulla sibi transmittere subsidia posset, & identidē affirmare, ea cum classe omnes profus his uires ac spem deperisse. Tunc uero obsessi, quū necessariorum rerum inopia ac fame ultra quàm credi potest opprimerentur, ad hæc conspicati, quàm indigna Demetrius pateretur, spe omni amissa, ad ululatus & gemitus summa cū animi molestia reciderūt, unde ciuitas omnis

tumultu

tumultu & comploratione repletur. Totilas demum qui in propugnaculis erant, hostibus euocatis, uerba huiusmodi fecit, Nihil ipsi uel criminationis uel causæ in uobis nacti, uiri Neapolitani, ad urbem hanc obsidendā concessimus, sed ut ab infensissimis omniū dominis, uos deniq̃ in libertatem uindicaremus, & cuiq̃ uestrū gratias quandoq̃ possemus & pro arbitrio reddere pro uestris erga nos in bello hoc beneficijs, proq̃ his quæ à Romano ante hac hoste perpeffi fuistis. Soli nanq̃ Italicensium omniū maxime erga Gothorum hanc gentem beneuolentiam prætulistis, & compertum sat habeo, in hostium uos ditionē uel inuitos quidē uenisse: unde quia cum illis unā & uos obsidere nunc cogor, uestræ erga nos fidei pudet, tametsi nō Neapolitanorum malo urbem nunc obsidemus: non igitur quia obsidionis mala ægre nunc fertis, odio Gothos habendos esse in præsentia censeatis: siquidem qui amicos afficere beneficijs cōnituntur, nullo pacto sunt per hos incusandi, uel si per ea quæ nonnunq̃ iniucunda forsitan sunt, his gratiam facere uideant: hostium autē formido nulla uos subeat, nec præterita recensendo, relatuos ex nobis illos uictoriā existimate: nam quæ in uita hac mirabiliter & fortuito nonnunquam uel insperato contingunt, temporis processu defluere solent ac labi. Nos igitur ea erga uos beneuolentia sumus, ut uestri ob gratiam uel Cononem præfectum ac milites ceteros malorū profus immunes abire quò uelint, & suis cū rebus permissuri nunc simus, si nobis tradita urbe hinc statim abscesserint: pro his uero proq̃ Neapolitanorum salute, nihil impediet, quo minus iusiurandum fidemq̃ demus. Huiusmodi Totilæ orationē tam ciues ipsi quàm Cononis milites comprobarunt: nimium nanq̃ iam famis necessitas degrauabat. Ut fidem tamen erga Imperatorem seruarēt, & simul aliquid opperiendo subsidij triginta dierū spatium pollicentur urbem se dedituros. Totilas uero ab Imperatore spem ut his omnem adimeret, trium mensium tempus se daturum promittit, ea conditione, ut & ipsi quæ pollicerentur seruarent: quod si aliter fecerint, impetum imprimis se in muros facturum confirmat, aperteq̃ se eos oppugnaturum. Hæc igitur ita utrinque conuenta. Qui uero obsidebantur non expectato tempore præstituto, deficientibus præsertim necessarijs ad uictum rebus, Totilam non longe post ac barbaros simul in urbem recipiūt. Iamq̃ hyems se circumegeerat, & belli huius quod scripsit Procopius annus sextus finiebatur. Totilas igitur Neapoli capta, eam in captiuos præ se tulit benignitatem, quæ utiq̃ nec barbaro nec hosti sat conuenit, quippe qui Romanorum præ inedia affectorum imprimis curam suscepit, nec secus & eorum qui quū cibo diutius caruissent, imminuti uiribus uiderentur. Veritus itaq̃ ne ex repētino ac nimio cibo ad satietatem desumpto, uti par erat, ingurgitati perirent, medendi hunc modum excogitauit, Custodibus in portu portisq̃ dispositis imperauit, neminem eā abire permetterent. Tum ipse omnibus moderatione prouida quadam, parciusq̃

m 3 quam

Totila ad Neapolitanos oratio.

quàm pro singulorum appetentia cibos præbere, hosq; eotenus quotidie famescētibus addere, quoad ne auctos quidē ingestosq; sibi sentirēt. Sic itaq; uiribus in his cōfirmatis, patētibus apertisq; foribus libere quod quisq; abire iam uellet permisit. Cononē uero eiusq; milites, qbus manere apud se haud quaq; placebat, impositos nauibus nauigare quod animus ferret, & pro arbitrio iussit. Tum illi si in Byzantiū nauigationē susciperent, probro sibi quod egerant fore & ignominiaē rati, Romam potius eundum decernunt. Sed aduerso ex uento his obistente quum nulla esset nauigandi facultas, in ancipiti erant, & curis iam anxij uerebantur, ne Totilam ut potitum uictoria promissum deniq; pœniteret, neue per eum ingenti aliquo malo afficerent. Quibus de rebus Totilas certior factus, uniuersos ad se cōuocatos, solādo & cōfirmando, & integrata quam dederat fide bonum animum habere hos iussit, & suo cum exercitu ut se immiscerēt, indeq; necessaria sibi cōempta ut ab amicis deferrent. Deniq; ubi quū ea uis uenti rursus & continenter ingrueret, ita ut temporis plurimum tereretur, equos & iumenta his tribuens, insuper & uaticum elargitus, per continentem Romam uersus iter ut facerēt imperauit, uiaē simul comitibus datis Gothi & probatissimis uiris, ut tuto abiret. Neapolis interea muros solo equare is cœperat, ne è loco munito impetū factitando, Gothi negotiū exhiberent. Malebat is sanè apertiore in campo cum Romanis & hostibus armis decernere, quàm dolo & fallacijs depugnare. Itaq; quum eius muri maiorem demolitus iam partē fuisset, quod reliquū fuit dimisit intactum. Per id tempus Græcus quidam & Calaber genere ad Totilam Neapolim uenit, ex eius armigeris quendā inculaturus, quod eius filiam uirginem per uim constuprasset. Totilas uero id ægre ferens, summo studio nitebatur, ut qui delatum crimen patrasse se minus negaret, commissi pœnas facinoris lueret, unde comprehendi mox iussum in carcerem trudit. Huius uicem barbarorum primores quidam solliciti (Erat nimirum uir ille acer, belloq; strenuus) inter se cōeuntes, Totilam statim conueniunt, conuentumq; enixe precantur, missum illi crimen ut faceret. Tum ille quæ dicebantur benignius auditis, nec perturbatione ulla affectus, orationem apud suos huiusmodi habuit. Nō equidem o uiri commilitones, uel quia nimiaē sim inhumanitati obnoxius, uel quod propinquorum meorum calamitatem habeam uoluptati, hæc ut facerem apud uos uerba cōstitui, sed ut ne quid Gothi mali contingat. Nō enim me præterit magnas hominum turbas rerum nomina in contrarium uertere, ut qui humanitatem dicere improbitatem consueuerit. Vnde & rectora quæque corrumpi ac perturbari contingit. Si nistrum quippe & planè improbū dixerim, qui leges uelint ad uerum acrius circumscribere, ut earum nominibus pro uelamentis ad impietatem & nequitiam usi, peccare intrepide queant, & prauitatem præ se tutius ferre: Sed uobis

Totilæ ad suos oratio

uobis equidem consulo, ne mortalium cuiquam id permittatis, ut cum uestri ipsorum salute uiri cuiuspiam delicta commutet, nec quoquam pacto uos sceleris, qui nulli iniuriam intulistis participes reddat. Delinquere nanque, & in delinquentes inferenda supplicia intercipere, ut equidem reor, æque se habent. Velim itaque ea uos mente, & sic de præsentibus hisce decernere, ut si uobis optio detur, è duobus alterum deligatis: aut enim uir iste pro illata iniuria luiturus est pœnas, aut Gothorum est ut non salua Respublica sit necessarium, nec bello ut uspiā uictoria pariatur. Animaduertite quanta antehac nobis in huius belli primordijs militum copia fuerit, utq; in subeundis periculis quàm sit clarior facta. Et paucis ut rem omnem absoluiam, pecuniarum uis quanta & innumerabilis, equorum præterea armorum que quanta antehac uis, quot in Italia ipsa munitiones, quæ omnia haudquaquam pro inuiti comiteu his esse uidentur qui bella gerunt. Sed postquam Gothi sub Theodato fuere, homine quidem qui æquitatem præ diuitiarum assequendarum cupiditate minoris fecisset, quàm deū nobis minus propitium reddiderimus, quoue nostra fortuna euaserit nostis, & à quibus quantisq; simus uiris deuicti. Nunc uero à nobis deus pro his quæ deliquimus iam satis pœnarum quum habeat, pro arbitrio rursus dirigit uitam. Et breuiter ut rem omnem expediam, supra uota nobis rem administrat: quippe qui supra uires hostes iam superauimus. Compleri itaq; uelle uictoriae causam, iustitiam exercendo, nobis profecto plus longe conduxerit, quàm huic aduersando uideri inuidiam nobisipsis fecisse: fieri enim non potest, ut qui uel iniuriam fecerit, uel uim forte intulerit, in certaminibus ipsis probe se gerat, quandoquidem pro singulorum uitæ conditione regitur & belli fortuna. His Totilæ dictis Gothorum primores collaudatis, armigerum qui uirgini stuprum intulerat, de cætero haudquaquam repetere, sed de eo & pro arbitrio ut Totilas ageret permisere. Tum ille morte affecto qui uirginem uitiatat, bona quoque eius quæcunque fuere, uitiatæ mox tradit. Dum hæc interea Totilas peregisset, Romani exercitus principes, & simul milites ipsi res subditorum diripere, contumelijsq; & sceleribus nil reliquum facere, adamasq; habere in præsidijs sceminas, luxurijs ac temulentiæ operā dare. Sed milites ipsi quum se præfectis inobedientes contumaces que exhiberent, in omnem absurditatis & flagitij speciem incidebāt. Italicis præterea uniuersis relinquebatur, ut ab utroq; exercitu grauissima paterentur: nam & agris ab hostibus priuabant, & supellectile omni ab Imperatoris ut dominantis militibus. Ad hæc accedebat, quod quū rerū necessariarū inopia premerent, ut uapulare impune hi possent & plane deperdi: nam & Romanos milites ipsos quū suos ab hoste oppressos tueri nil quirēt, ne suorū quidē tūc scæde factorū pudebat, sed pro eorū sceleribus deniq; effecere, barbarorū ut Itali desiderio

*Totila ad se-
natum Rom.
litera.*

tenerentur. Quibus rebus Cōstantianus permotus, literas ad Imperatorem perscripsit, hisq̄ aperte significabat, nullo pacto se posse hoc bello Gothis obfistere. Cæteriq̄ item præfecti in eandem sententiam concedentes, suam denunciabant ueluti expressa confessione ad certamen ignauia. Totilas interea Romanorum senatui literas in hanc sententiam misit, Quicūq̄ finitimis iniuriam inferunt, siue id ignorantia egerint, siue obliuione, merito debent in eos se clementiores præstare, qui ab se sint mala perpessi: nam peccandi quæ incidit fortuito causa, maximam delicti his adimit partem & deprecatur. Si quis uero præmeditatus iniuriam infert, huic certe nil reliquum fiet, quo eius facta excuset: quippe quæ non solum rei patratae crimen, sed uoluntatis etiã culpam ut ferat par erit. Quum igitur hæc ita se habeant, uobiscum animis agitate, quo pacto sint per uos excusanda quæ in Gothos gesseritis, num ne Theoderici & Amalassunthæ in uos beneficia ignoratis? an temporis diuturnitate & uestra obliuione, nullius momenti fuisse ea sunt uisa? tametsi istorum neutrum sit: non enim leuibus & uanis quibusdam in rebus, in maiores uestros in uosq̄ nuper gratos quondam nostri se principes ostenderūt, sed in grauibz quidem & necessarijs. Atqui in suæ dititionis homines quid nam uirtutis exercent Græci, uel auditione percepisse reor, uel experientia didicisse. Proinde Gothorum & Italicensium bona istorum fore decernitis, quibus & uos inhæsisse existimo. Sed quæ nam ab his sitis hospitibus & amicis adepti, uos forte non præterit, si qua ipsi in parte eorum nunc meministis quæ Alexander Romanorum præfectus facturum se animo destinarat, ut milites ipsos omittam, & militum duces, quorum beneuolentia & animi magnitudine fruebamini, & eorundem de causa ad id fortunæ res peruenere. Me uero uestrum existimet nemo, barbarorum ut principem per instantiam his uerbis nunc uti: nam illud pro indubitato asseuerauerim, quempiam ab his esse facinorosis pœnas denique exacturum. Quin potius quo pacto non fore id absurdissimum uideatur, quum deus ipse pro illata tam multis iniuria, militibus istis præfectisq̄ sit supplicia denique illaturus, uos uero in istorum tam scæde facta libentius concedatis, nec eximi malis uos patiamini quæ à sceleratis hominibus inferuntur. Occasionem itaq̄ aliquã præbetote, qua apud Gothos ipsos rem uestram excusatis tueamini, & ipsi uobis errati ut ueniam demus. Sed ad hanc consequendam occasionis estis tunc aliquid præbituri, si belli fine non expectato, quum adhuc quippiam est reliquum spei, quæ potiora sunt delegeritis, & emendatione denique facta ea insuper sartiatis, quæ per uos sunt indecentius gesta. Literas in hanc Totilas sententiam scriptas ex captiuis cuidam Romam deferendas, & ad senatum mox tradit. Ioannes forte in urbe tunc erat, is senatoribus interdixit, ne Totilæ quippiam responderent. Vnde Totilas iterato literas alias atque item alias ad Romanos perscripsit, in quibus grauissimo se iuramento aperte obstrinxerat,

obstrinxerat, nulli unquam de cætero Romanorū mali quicquam Gothorū quempiam illaturum. Quis uero mortalium iteratas tabellas Romam pertulerit, nil equidem habeo quod affirmare sat queam: nocte nanque intempesta publicis illæ in locis affigebantur, & ubi iam illuxisset innotescabant. Sed Romanorum præfecti, quum sacros quosdam Arianæq̄ sectæ uiros suspectiores haberent, ex urbe omnes protinus eiecerunt. Quibus rebus Totilas cognitis, exercitus parte in Calabriam missa, Hydruntis præsidium uentarent iniunxit. Sed eius loci custodes quum haudquaquam ultro ad Gothos concederent, Totilas suis mox imperat, ut oppidum obsiderent. Ipse uero cum maiori & reliqua exercitus parte ad circumiecta urbi Romanæ loca ductare statim contendit. Cuius profectioe cognita Imperator, & si fortissime adhuc sibi insistentibus Persis, mittere rursus in Italiam Belisarium cogitur. Iãq̄ hyems se circumegerat, nonusq̄ belli huius annus exibat, quod scripsit Procopius. Belisarius itaq̄ secundo iam in Italiam uenit, per paucis admodum ex Byzantio abductis secum militibus: nam quos antea is habuisset, ab exercitu qui in Media erat nequaquam eduxerat: unde militum apud se raritate compulsus, Thraciam omnem circumeundo, pecuniamq̄ effuse præbendo iuniores & uoluntarios quam multos contraxit. Huic ex Imperatoris permisso & Vitalius aderat Illyricorum præfectus, qui ex Italia nuper redierat, ubi & Illyrios reliquerat milites. Vtriq̄ igitur quum ad hominum milia quatuor contraxissent, Salonas se contulerunt, ea mente ut Rauiennam inde & imprimis contenderent, ex eoq̄ loco bellum Gothis quoadliceret inferrent: nam per Romanum agrum nec tuto transire hi poterant, nec hostes fallere transeundo, quos in Calabria Campaniaq̄ castra habere acceperat: nec uim his quoquam pacto inferre, nō enim æquis aduersus Gothos hi uiribus ibant. Interea qui in Hydrunte obsidebantur Romanis quum comneatus penitus defecissent, cum obsidentibus barbaris ad colloquium conuenerunt, pactiq̄ inter se sunt, Gothis ut præsidium traderetur, & ad id peragendum utrique diem præfinitum. Belisarius interim comneatibus in naues impositis, ad anni spatium suffecturis, cum his Valentinum iussit Hydruntē ocys nauigare, indeq̄ primos statim custodes abducere, quos morbo & fame acceperat contabuisset, aliosq̄ ex his qui secum tunc nauigarent ad custodiam loci habendam sufficere: quibus per facile foret, ut integris & uigentibus, & abunde suppetentibus rebus ad uictum necessarijs, præsidium tutius asseruare. Valentinus itaq̄ secundum nactus & ualidum uentum, nauigatione Hydruntem quarto ante præstitutū dedendi oppidi diem peruenit, & sine custodijs portū deprehensum mox occupat, præsidiumq̄ nec in interpellante iniuit. Gothi nanq̄ præfidiariorum militū promissis fidentes, nec quicquā interea sibi impedimento fore ad capiendum præfidiū rati, negligentius se erga proxima Hydruntis loca habere, & in segnitie quiescendo relabi.

relabi. Quo factum, ut classe de improviso in se ueniente conspecta, trepidi obsidionem mox soluerent, & procul inde facta discessione, translatisq; aliò castris, quæ sibi iam obtigissent, ad Totilam perferunt. Valentini deinde milites quidam, quos forte cupido inceserat eius regionis loca depopulari, incursionem incòsultius facta, ad maris littus quum hostes obuios habuissent, cum his manus conferuere: quo prælio ut prorsus deuicti, non paruo numero fuga se in mare præcipitant. Vnde centum septuaginta desideratis, cæteri se Hydruntem præsidium receperunt. Valentinus uero ueteribus eius præsidij affectis inedia inuentis custodibus, & his inde abductis, ex Belisarij ipsius imperio alios & recentes ualidioresq; primis substituit, & comitatibus ad integrum suffecturis annum, cum reliquis copijs Salonas uenit. Vnde & Belisarius cum classe uniuersa mox soluens, Polam applicuit, ubi & moram exercitum disponendo aliquandiu contraxit. Totilas interim ubi eò Belisarium applicuisse accepit, id eius cognoscendi uires iam cupidus egit. Bonus nomine quidam, Ioannis nepos Genuæ dux præsidij erat, huius nomine literas ipse adulterinas ad Belisarium scribit, enixius obsecrando ad se ut maximo in discrimine laborantem celerrime opitulatum uenirent. Viris deinde cautioribus quibusdam delectis, & uafredine probe imbutis, perferendas ad Belisarium literas tradit, & simul commonefacit eius ut uires aduertendo diligentius & speculando cognoscerent, & à Bono se Genuæ præside missos dissimulanter prætenderent. Quos Belisarius ubi in eius còspectum uenere, pro sua consuetudine beneuole ac perbenigne suscepit, & literis deinde perlectis Bono præfecto ut renunciarent iniunxit, cū uniuerso exercitu se non longe post affuturum. Illi uero, ut fuerat per Totilam imperatum, rebus omnibus perlustatis & diligenter animaduersis, quum se ad Gothorum exercitum recepissent, non magni momenti Belisarij esse copias affirmarunt. Totilas interim Tybur quod Isaurorum præsidio tenebatur, prodicione hoc pacto cepit, Ex incolis quidam cum Isauris portarum custodibus, nullo ipsorum crimine pauloante iurgati, hostes qui proxime castra habebant noctu introduxere. Vnde Isauri quum urbem in hostium esse potestatem aduerterent, agmine uno inter se coeuntes, integri omnes ferè fuga euadunt. Tum Gothi ciuium nemini parcere, sed cum urbis præfule occisione uniuersos occidere, & cædibus tantopere in hos desæuire, ut explicaturus has minime sim, ne inhumanitatis & sæuitiæ monumenta posteritati relinquam. Inter cæteros & Cætelus interiit, uir sanè inter Italos probus. Iamq; & Tyberim barbari occupant. Vnde factum ut haudquaquam Romani de cætero possent flumine commeatus deuehere: nam & secus amnè situm id oppidum est, supra urbem Romam stadijs centum & quinquaginta. Quod quum à Gothis iam tene retur, ueluti è propugnaculo è regione siue per Anienem fluuium hi nauigantibus, siue terra iter habentibus infesti erant. Belisarius autem ubi cum uniuersa

forte, præside

uerfa classe Rauennam peruenit, Gothis qui forte tunc aderant, & simul Romanis in unum contractis, orationem huiusmodi habuit, Haudquaquam nunc primum o uiri id còtigit, ut egregia uirtutis probitatisq; opera per nequitiam & praua delerentur facinora. Iampridem enim humanis id rebus aperte insitum est, & sane pleraque proborum hominum facta, deperdita pessimorum quorundam prauitas interciderere ac corrumpere potuit. Quod utiq; nunc & Imperatoris rem plane fefellit, cui tantopere ut delicta castiget est curæ, ut de Persis paruifecta ac demum posthabita, quæ in manibus erat uictoria, me rursus ad uos per id temporis transmittendum censuerit, ea ut sarciam & ad sanitatem reducam, quæ per præfectos & exercitus duces nil recte antehac sint, siue in milites, siue in Gothos, & utcunque in cæteros facta. Enimuero nil prorsus delinquere, nec humanum esse equidem reor, sed præter mortalium ipsorum naturam. Delicta uero corrigere Imperatorem admodum decet: ut charos præterea & amicos soletur, eius & dignitatis est & prudentiæ: quo fiet ut non solū nunc ipsi à molestijs quondam illatis & grauius uindicemini, sed statim ut liceat Imperatoris beneuolentia frui, qua re nil dignius afferri mortalibus potest. Quum itaq; ad hæc exequenda præsto nunc sim, uestra intererit totis eniti nunc uiribus, futuris ut còmodis perfruarmini. Vos igitur ut cuiq; siue necessarij sanguineq; coniuncti, siue amici beneuolique apud Totilam hoc tempore sunt, euestigio reuocate: id si egeritis, & pacis bona habituri propediem estis, & ab Imperatore non mediocris ad uos est peruentura utilitas. Ipse uero non ut belli huc cupidus ueni, nec ut hostis Romanæ ditionis hominibus sim. Quod si non operæ precium ipsi duxeritis quæ potiora sunt uobis deligere, & nobis obuiam ire pleriq; uelint, necesse erit omnino, ut uel inuiti pro hostibus habeamus qui contra nos arma desumpserint. Hac habita Belisarius oratione, Teramunthem armigerum & ex his alios qui se sequebantur nonnullos, cum Vitalio unam Illyricisq; militibus in Æmyliam misit, eius regionis ut locos tentaret. Vitalius itaq; suis cum copijs quum Bononiam peruenisset, præsidijs sese tradentibus captis, quietum eo se in oppido continebat. Illyrici interea milites quos eò traduxerat, nullis prorsus malis affecti, nec uoce tenus, quæ se offendisset, derrepente & temere abeuntes domum se contulerunt, missisq; ad Imperatorem legatis, ueniam dari sibi deprecabantur: quandoquidem non alia se domum de causa recepissent, nisi quia necessarijs ac simul stipendio fraudari se dicerent: his ferme respublica magnam debebat pecuniam. Ad hæc accedebat quod & Hunnorum exercitus quum Illyriam inuasisset, eorundem liberos coniugesq; pauloante abduxerant, quibus Illyrici illi rebus compulsi agmine uno abierant. Sed his imperator, & si tum primū succensuisset, ueniam tamen errati postea dedit. Vnde & Totilas cognita Illyriorum secessione, exercitum Bononiam misit, Vitalium perinde ac reliquos milites ut statim inuolaturū. Vitalius

Belisarij ad suos & Gothos oratio

talius

talius tamen ac simul Teramunthes hostium in se aduentu præcognito, locatis in aduentantes insidijs, magno ex eis numero interfecto, cæteros auertere in fugam. Eo in prælio Nazares aderat, uir quidam egregius, natione Illyrius, & ex Illyria militum quondam præfectus: cuius præter cæteros omnes singularis & admirabilis opera fuit. Hac deinde pugna confecta, Teramunthes Rauennam ad Belisarium redit, qui alios ex suis armigeris ternos & delectos cum militibus mille Auximum Romanis ibi per Gothos obsessis suppeditas misit, qui ferme Totilam cum copijs suis frustrati, Auximumque ingressi, incursiones in barbaros facere animo destinarant. Sed postera die circa meridiem certiores iam facti hostium nonnullos in proximo esse, urbe egrediuntur ut his occursuri. Exploratores tamen prius mittendos ad hostes esse discernunt, eorum uires diligentius speculatum, ne temere in barbaros & incon sideratius ruerent. Ricilas uero Belisarii armiger, sed tunc temporis temulentus, inuitis cæteris, solus ipse ad speculandum equo in cursum acto celerissime iter arripuit. Quumque in Gothos tres incidisset & loco præcipiti, primū quidem ut oppugnaturus hos constitit, & rem strenue gerit: sed ubi hostium uim magnā peruidit in se unum coortam deferri, in fugam statim concitat equū, quo ex insperato & loco difficili procumbente, ingenti hostes clamore in hūc tela coniciunt. Quam rem Romani ex ædico conspicati, suo ut militi opem la turi concurrunt. Ricilas interea pilis iam multis opertus emoritur. Teramunthis uero tunc milites barbaris in fugam uersis, sublatum sui commilitonis cadauer in Auximum intulere, exitum uitæ fortitum non sua uirtute dignū. Tunc uero Sabinianus Teramunthesque cum Magno ipso eius præsidij duce, communicato consilio, non usui fore sibi comperiebant, illic de cætero immorari, id animo agitantes hostibus nunquam pares fieri se posse. Et dum interea obsessorum cibos absument, eò celerius se effecturos, ut à barbaris præsidium capiatur: quæ utique ubi sic fore sunt uisa, ipsi quidem cum militibus mille se ad discessum parare, & noctu iter aggredi uelle. Qua re sic constituta, ex his ipsis militibus quidam occulta profectioe & uoluntaria ad hostium castra se contulit, denunciauitque uti res se apud Romanos haberent. Vnde & Totilas ipse cum delectis duobus milibus uiris nocte insequenti stadijs triginta ab Auximo itinera asseruando infedit, eiusque rei nulli præbuit sensum. Gothi interea hostes noctem circa mediam conspicati pertranseuntes, exercitibus hos ensibus de improviso adoriunt incautos, ex hisque ducentos interfecerunt. Sabinianus interim Teramunthesque cum reliquis ut in tenebris delitescendo Ariminum fuga contendunt. Gothi uero sarcinarijs iumentis omnibus potiuntur, quæ commeatus & arma gestabant. Ad littus Ionici sinus oppida duo Pisaurum Fanumque inter Auximum & Rauennam sunt sita, quorum domibus in huius belli primordijs Vittiges concrematis muros ad mediam partem deleuerat, ne forte illis Romani præoccupatis Gothi se infestos præberent.

berent. His uero ex oppidis alterum, & id quidem Pisaurum Belisarius occupare decernit, ut cuius ager illi esset tum uisus equorum in pabula peridoneus. Missis itaque noctu ex amicis quibusdam ad id peragendum idoneis, qui portarum singularum latitudinem altitudinemque clam & diligentius metirent: fores postremo ad eandem dimensionem constructas, & ferro munitas nauigio impositas Pisaurum misit, iussitque Sabiniani militibus ut eas portas mox coaptarent, ipsique intra muros manerent, ac ubi in tuto iam constitissent, quicquid è moenibus dirutum collapsum ue fuerat, lapide utrumque limoque sarcirent. Sed Totilas quæ per hos gerebantur præcognitis, non paruis cum copijs Pisaurum uenit, & præsidio pertentato aliquandiu ibi moratus, quum capere illud non posset, re demum infecta, ad Auximum reduxit exercitum: non enim Romanorum adhuc quisquam in hostem exhibat, sed intra muros omnes se continebant. Belisarius interim suis ex armigeris duos Romanos transmisit, ut simul cum Bessa urbis custodias asseruarent, nec quoquam pacto exirent in hostem. Totilas deinde & Gothorum exercitus, ubi Belisarii copias accepere non ea multitudine esse ut suis resistere conatibus possent, locorum ualidissimas quasque munitiones infestandas per se ac suos esse discernunt: unde & in agro Piceno parte copiarum ad Firmium Asculumque dimissa, positis castris ad hæc oppida obsidendum sedulo constiterunt. Iamque & se circumgerat hyems, & annus huic decimus bello finiebatur, quod historiae Procopius commendauit. Belisarius uero cum obsessis auxilio esse non posset, Ioannem Vitaliani nepotem Byzantium misit, grauissimoque iureiurando adegit, ad se enixe ut reditum & quoad posset acceleraret, Imperatoremque suo nomine precaretur, magnam ut sibi pecuniam maioresque copias & arma insuper mitteret: milites quippe deberi sibi pecunias causando seque omnium egentissimos esse prælia detrectabant. Vnde & Imperatori in hanc sententiam scripsit epistolam, In Italiam Imperator optime uenimus, non uiris, non armis, non pecunijs demum muniti: quæ utique qui non ad necessitatem sit consecutus, bellum ut reor gerere nunquam sat comode poterit. Thraciam ipsi & Illyriam obeundo, milites non paucos demum contraximus, sed miserabiles quosdam & plane inermes imbellesque. Spectamus præterea & qui hic sunt reliqui milites haudquaquam satis ad id bellum ualere, & hostes reformidare quam maxime, ut qui ab his sæpius uicti animum ad seruitutem transtulerint, nec sane hi frustra hostem antehac ueriti fugitabant, & equis dimissis, proiectis in terram armis turpi se dederunt fugæ. Nec fieri præterea potest pecuniarum prouentum ut ex Italia capiam, quippe quæ iterato per hostes pristinos occupata nunc detinetur. Nostri præterea milites quia contumaces iam rediti sunt, nostro haudquaquam parent imperio: unde nec iubere his aliquid possumus. Accedit etiam quod debita illis pecunia imperandi nobis audaciam sustulit: nec illud te lateat uelim, maximam tuorum militum partem ultro ad

*Belisarii ad
Imp. epist.*

n hostes

hostes se contulisse. Si igitur in Italiam duntaxat Belisarium mittere animo inerat, bene habet: sum nāq; in medijs ferē nunc Italis. At si libido est hostes pervincere, necessarium est ut per te alia pleraq; ad id pręparentur: nō enim fieri sine ministris potest rebus in bellicis imperator. Neesse est itaq; ut armigeri & satellites mei omnium primi ad me transmittantur, Magno deinde qui Auximum seruat, Hunnorum barbarorumq; aliorū nō parua manus, hisq; in stipendium ut pecunię dependantur. Ioannes uero quum plurimum temporis Byzantię contriuisset, nil prorsus eorum peregit, quorū ob gratiam per Belisarium mittebatur. Sed uirgine ex Demetrio Imperatoris nepote progenita in uxorem traducta, Veneri operā dabat. Totilas interea Firmium & Asculum cepit: in Thufcos inde profectus, Spoletū Alisiumq; obsedit. Spoleti uero Erodianus custodię pręerat, Sifridus Alisij Gothus genere, alias tamen miri erga Romanos & Imperatoris res studiū. Sed Erodianus cum hostibus in colloquium uenit, ab hisq; dierum triginta indutias petijt, his tamen conditionibus, ut si nulla interea per Belisarium auxilia mitterentur, cum militibus ciuitatem & incolas Gothis dediturum se diceret, si liumq; pro futura deditioe obsidem dedit. Postquam uero constitutū iam aderat tempus, nec alicunde Romanis subsidia ferebantur, Erodianus & ceteri quibus fuerat pręsidij custodia credita, factis ex pactionibus se & Spoletum Totilę dedunt. Ferunt nonnulli Erodianum quia Belisarium ipsum odisset, Gothis sese Spoletumq; prodidisse, ut cui uite factorumq; rationem exacturum ab se Belisarius minaretur. Sifridus autem cum suis militibus facta in hostes eruptione, ē suis cōplures amisit, & ipse simul occubuit. Alisini deinde duce amisso in re pręsenti consilij inopes urbem extemplo hostibus tradidere. Post hęc Totilas ad Cyprianum protinus misit, & Perusiam sibi ut proderet precabatur: post preces, & minas adiecit, si minus obtemperaret: uarieq; animum eius uersando, pecuniarū insuper uim maximā se illi daturum pollicebatur si postulata perageret. Verum ubi apud Cyprianum nec minis sibi nec precibus res succedebat, ex illius armigeris Vliarū quempiam corrumpit pecunia, hominem ut dolo necaret. Tum ille Cyprianum solū conuentum, de improviso obruncat, & fuga ad Gothos se recipit. His Totilas rebus peractis, Romam contendit, quam statim ubi est proxime uentū obsedit. Agrorum uero cultoribus per omnē Italiam mali nil quippiam intulit: sed terram ut intrepide colerēt nil secus ac antea imperauit, sibiq; ac Reipublicę tributa dependerēt, & fructus dominis reportarent. Gothi uero dum muris interea appropinquant, Artasires Barbatiorq; non paucos secum ductantes, & si improbante id Bessa factum, eruptionem in eos fecerunt, & statim compluribus interfectis reliquos in fugam uertere. Quibus quū diu insisterent, & ad plurimum uię euecti insectandi studio essent, in hostium insidias pręcipitarunt, ubi maiore suorum parte amissa uix duces ipsi euasere.

Quo

Quo factum, ut haudquaquam de cetero auderēt hostibus obuiam ire sibi uel acriter insultantibus. Vehementior exinde fames Romanos urgebat, quū nullas possent ex agris fruges inuehere, & rebus essent maritimis interclusi. Gothi nimirū Neapoli in potestatem redacta, minoribus uarijsq; nauigijs, circa eius regionis insulas ultro citroq; ad nauigādo diuagabantur, & diligentius obseruabāt, qui nam eā nauigationē haberent. Vnde uniuersas ē Sicilia naues quę Romanum ad portum cursum tenebant, eorum in manus cum nautis ipsis perueniebant. Totilas deinde in Amyliam transmissio exercitu, Placentiam siue ui siue deditioe suis ut caperent imperauit. Hęc fermē ciuitas inter ceteras Amylię urbes pręstantior est, & pręsidium habet pręualidum, ad flumenq; Padum posita est, ac sola ex omnibus ea ē regione oppidis Romanorum in ditione relinquebatur. Vbi uero Gothorum Placentię appropinquauit exercitus, oppidanos leniter cōpellando hortari & suadere urbē Totilę ac Gothis pacifice traderent. Quibus ubi pro uoto nil succedebat, non procul ab urbe positis castris ad obsidionē se hi pręparabant, & eo impensius quo & oppidanos pręsenferant necessarijs indigere. Per id tempus Imperatoris pręfectos qui Romę tunc erāt, proditionis suspicio cepit, ut qbus Romanus uir Cethegus & inter senatores facile princeps suspēctior esset, qui ea statim de causa Centumcellas ab urbe discedens se cōtulit. Belisarius interim ut urbi Romę, ita & summę rerum quū non parum timeret, ut qui ex Rauenna aliō nil quicquam afferre ex tantulis pręcipue copijs subsidij posset, Romā inde proficisci animo destinat, & circumiecta urbi loca euestigio occupare, ut ē propinquo suis laborantibus quiret pręsidio esse. Iam enim quod a principio Rauennā uenisset hunc pœnitebat: quod tamen Vitalio suadente & Magno pręfectus cum Imperatoris incōmodo fecerat. Nam ubi se primum intra Rauennam incluserat, uisum est hostibus se iam liberius posse & pro arbitrio bella tractare. Belisarius itaq; Iustino cum paucis quibusdam ad Rauennę custodię constituto, inde mox soluens Dalmatię oram legens, eiusq; regionis loca iuxta ad nauigando suis cum copijs Epidamnum deuehitur, ubi exercitum ex Byzantio expectando aliquandiu quieuit, per scriptis primum ad Imperatorē literis, quibus & pręsentem ad cetera rerum statum significabat. Ille uero nō longe post Vitalij nepotem, Isaacem Armenium Aratij & Narsetis germanum fratrem cum exercitu misit ex barbaris Romanisq; contractum militibus, qui omnes Epidamnum deuecti, cum Belisario se coniunxere. Imperator deinde Narsetē & hunc eunuchum ad Erulorum principes legat, ut his suaderet in Italiam traducerent copias, & cum suis unā militarēt. Vnde ex Erulis quam multi Narsetē secuti in Thracię loca hybernatum uenere, ut postea uere proxime ineunte ad Belisarium inde transmitterentur. Aderat cum his & Ioannes quem Fagam cognomine dicitabant. His itaq; iter habētibus fortuna contigit quędā, quę

n 2 ingentibus

ingentibus bonis Romanos ex insperato affecit. Magnæ nuper Sclauinorū hominum manus Histrum flumen trañcientes, & eius regionis loca depopulati Romanorū uim maximā ceperāt. Cum his Eruli inopinantes quum manus conseruissent, & simul spem præter uicissent, magno eorum numero interfecto, captiuos omnes per eosdē abactos, abire ad propria permisere. Sed Narfes interea quempiā nactus, qui Childibij nomen clarissimi quondā Romanorū præfecti falso sibi ementiret. Childibius quidā ex Iustiniani familia fuerat, uir sane rebus in bellicis acer admodū atq; industrius, contemptorq; adeo pecuniarū, ut in re sua familiari pro maximis opibus duceret nil penitus possidere. Hunc Imperator quarto imperij anno Thraciæ uniuersæ præfectum ad Histrum tuendū cōstituerat flumen, & tam caute asseruandū, ne de cætero barbaris peruium esset: quandoquidē antehac sæpe ut Hunni, ita & Antarum Sclauinorumq; gentes flumine eodē traiecto, insanabilibus malis Romanos affecerant. Sed Childibius posthac adeo terrori barbaris fuit, ut per triennij spatium, & quandiu eo præfecturæ hic munere fungebat, barbarorum nemini unquā id flumen licuerit Romanos inuadēdi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce ac sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem adduxerant. Post tertium tamen Childibius annū modicis Histrum quum copijs traiecisset, uniuersam Sclauinorū gentem obuiam habuit: unde inuito fortiter prælio cum Romanis permultis & Childibius cadit: quo mortuo barbari libere Histrum flumen trañcere, Romanorumq; res sæpius incurfare. Quo factum, ut uel uniuersæ Romanæ tunc uires non ea in re unius Childibij æquare uirtutem potuerint. Antis deinde Sclauinisq; longo post tempore inter se dissidentibus, & certamen deniq; ineuntibus Antæ ab hostibus superant. Vir itaq; quidā Sclauinus ex captiuis iuuenē nactus Childibium nomine, primum tum pubescentē domum abduxit. Sed Childibius ipse temporis progressu bellicis est in rebus industrius factus, & miræ erga dominū charitatis, ut qui eius tuendi gratia uitæ sæpe discrimen subierat, & bello se perstrenue gesserat, quibus ex rebus ingentē retulit gloriā. Vnde nō longe post Antarum uis magna Thraciæ loca quū inualisset, depopulatis ea è regione agris Romanorumq; rebus direptis, multos mortalium demū cum cætera præda ad proprios lares quum se referrent traducunt: his ex captiuis quempiam unum in dominī clementioris potestātē & perhumani fortuna deduxit. Erat nimirū captiuus ille uir sagax & sanè uersutus, & qui facile posset in negotio homines circumuenire ac fallere. Itaq; quum magnopere cuperet Romanorū ad terras redire, nec ulla id arte assequi posset, rem excogitauit huiusmodi. Dominū imprimis conuentū, pro eius humanitate & in se diligētia mirifice laudat, & suæ probitatis ob gratiā ex deo pleraq; sibi bona fore affirmat, seq; haudquaq; ingratū pro eius in se benignitate uideri imposterum:

sterum posse: uerū si sibi optima consulenti obsequi uelit, nō longo post temporis interuallo magnarū pecuniarū dominum se eum facturū strenue pollicetur. Esse nanq; apud Sclauinos ait Childibium Romanorū quondā præfectum habitu nunc quidē seruili, sed barbaris ipsis incognitum. Si igitur illi placeret pro Childibio redimendo dependere precium, hominemq; Romanorum ad loca traducere, pro indubitato asseuerare maximam à Romanis se gloriam relaturū, & ab Imperatore nō paruas opes. His dictis Romanus ille & seruus domino quæ uoluit persuasit: nam & secū unā ad Sclauinos contendit, cum hisq; quia fama utriq; innotuerant barbaris mutuo ac tuto diuersabantur. Pecunijs itaq; multis Childibij domino persolutis, hominē quem petierant cōemerūt. Inde profecti quū protinus abiissent, & domū se iam recepissent, rogat mox hominē emptor ille & dominus, num ipse Childibius esset Romanus ille præfectus. Tū ille nil dedignatus quæ uera essent ex certa confessione fateri, quemadmodū antehac secum actū sit explicat, ut Antius & ipse genere sit, & quum aduersus Sclauinos unā cum suæ nationis hominibus pugnam inisset, ab hostium sit quopiam captus: nunc uero quū in patriā uenerit, liber & ipse sit ex lege futurus. Tum igitur qui argentū persoluerat, ne hircere quidem tūc primū, sed mœrore mox affici, & suæ simul factæ iacturæ non mediocriter indolescere. Romanus uero & seruus ille qui dominū consolari & quæ in uero essent refellere uellet, ne qua sibi res forte in patriā reditū moraretur, hunc quidem uirum Childibium esse identidem affirmare, sed præ formidine, ut qui in medijs hostibus nūc diuersetur, haudquaq; ex uero sibi uelle cuncta retegere: quod si Romanorū ad terras peruenerit, nō solum nihil omnino hūc ueritum occultaturū se esse qui sit, sed uti par est, gloriæ honoriq; id habiturū. Dum interea de huius uiri nomine ea cōtrouersia fieret, uulgatus iam sermo ad omnes perferri cœptus, Antarum gens itaq; eius rei ob gratiā quum adinuicem conuenissent, cōmune decernunt id sibi fore negotij, atq; adeo ex ea re ingentia quædā se habituros sperabant, quandoquidem Romani exercitus principē redactum in potestātē haberēt. Atqui Antarum Sclauinorumq; nationes, nō ab homine aliquo uno reguntur: sed ab antiquo plebeia cōmuniq; libertate uiuunt, & idcirco res omnes quæ uel utiles sint, uel forte difficiles, in cōmune consiliū deducunt. Cætera uero omnia utriq; ferè genti paria sunt & simillima. His præterea barbaris lege cautū est, & à suis maioribus proditū, inter deos aliquē unum qui fulminis sit fabricator, rerum omniū dominum ac solū esse ut credant, illiq; boues & hostias cæteras mactēt: fortunā uero nec sciunt quidē, nec aliās uim aliquā in homines habere fatent: sed postq; sibi siue domi morbo correptis, siue in prælio constitutis è propinquo mors imminet, iubentur quidem si incolumes forte euaferint, deo confestim pro anima sacrificium facere. Vnde quum primū mortis illud discrimen defugerint, sacrificiū ex uoto ac promissis absoluunt, & pu-
tant ferme

tant fermè hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse. Sylvas præterea & Nymphas hi colunt, & daemones alios, hisq; sacrificia peragunt, & inter sacrificandū uaticinantur. Habitant autē incondita quædam tuguria, & longo abinuicē interuallo, & singuli domiciliū locū ut sæpe fit mutant. In prælio autē pedestres pleriq; in hostem eunt, clypeū telaq; in manu gestātes, thoracem tamen non induunt: nonnulli uero nec tritam quidem & obsoletam habent dum interea bellum fit uestem, sed uelamenta duntaxat quædā ad fœmur usq; tendentia: hunc in modū aduersus hostes consistunt: porro una utriq; & barbara lingua: quinetiā nec corporis specie inter se differunt, nam & prolixiore statura sunt omnes, & uiribus plurimū ualent. Corporum uero & comarum colore nec candido admodum nec rutilo prorsus, nec in nigredinem omnino uergente, sed subrutili magnopere sunt. Vitam uero ut duriorē, ita & planè incultā neglectamq; Massagetarum more ducunt, & quidem sordibus ut illi cibo ingurgitantur: callidi tamen siue malefici minime sunt, sed in populando ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinē. Et sanè Sclauinis quondam Antisq; unum erat ac simile cognomētum, quippe quos Sporos præfici idcirco denominarūt, quia, ut reor, dispersi per tabernacula & seorsum singuli habitabāt: affatimq; terras habent, ut qui maximā in ulteriore Histri fluminis ripa incolunt partē. Antē itaq; isti inter se tunc temporis coeuntes, ut ad proposita redeamus, hominē identidem cogere, sibi ut fateretur Childibium se esse & Romanorū præfectum: quod si inficias iret, supplicia se illaturos acrius cōminari. Dum hæc agerētur, imperator Iustinianus missis ad barbaros hos oratoribus quammaxime hortabatur, unum ut omnes incole rent locum, & ueterem præcipue urbē Turrim cognominatā, supra Histrum sitam, per Traianumq; quondam ædificatā, nunc tamen ex barbarorū direptione penitus destitutā. Hanc igitur urbem imperator Iustinianus, ut Romano attinentē imperio, daturū se gratis his fatebatur, adnisciturq; familiaritate eosdē sibi quoad posset coniungere, & magna insuper donaturū pecunia, ut confœderati sibi in posterū essent, Hunnosq; perpetuo infestaret, qui in Romanorū uellent excurrere principatū. His barbari acceptis probatisq; simul conditionibus, facturos se omnia polliceri, si Childibiū Romanorum præfectū de integro constitutū, ut secū cohabitaret permiserit, identidē affirmando eū haud dubie Childibiū esse, quem apud se tunc detinerent. Quibus ex rebus uir ille quē Childibiū barbari nuncupassent, quam optime sperando elatus, peruelle quidē ac planè fateri se Childibiū esse, qui Romanos quondā ductasset. Vnde quum ea de causa Byzantiū is mitteretur, eodem itinere Narses obuiā uenientē offendit & in colloquiū uenit. Sed ubi demū hominē hunc nebulonem quempiā esse deprehendit, & Childibiū se planè mentiri, tametsi Latinā uocem emitteret, Childibijq; indicia de se nō pauca æderet, ut quæ antea sic didicisset, ut satis iam posset ea dissimulare, in carcerē

statim

statim coniectum uera profari cogit, Byzantiumq; traducendum curauit. Sed iam unde digressus sum redeo. Belifarius interea Valentinum ex suis armigeris, alterum Focam nomine, & hunc quidē bello egregium Romanū ad portum cum exercitu misit, eius ut loci præsidium cum prædianis militibus alijs, quibus Nocentius præerat custodirēt, & quoad possent crebris eruptionibus hostium copias infestarent. Valentini itaq; Focæq; milites ex præfectorum permissu Romā clam mittunt, Bessæ qui nunciaret hostium statim se castra de improvisoq; inuasuros, & simul rogarent ex militū numero quos intra urbem haberet, ut pugnacissimos quosq; delectos, quū primum factā per se incursionē præsenferit, quā celerrime sibi subsidio mitteret, ut utriq; exercitus iuncti ingentē inferre iacturā barbaris possēt. Id tamen Bessæ præfecto haudquaquē ut fieret placebat, tametsi militum tria milia secū haberet. Quibus Valentinus & Focas cōsili cum quingentis duntaxat hostiū castra nil tale sperantium de improviso quū inuasissent, paucos quosdam interfecerunt. Cuius tumultuariæ pugnae, & si celeriter sensus ad obsessos peruenit, nemo tamen ex urbe opem his allaturus prodibat. Tum illi iam suis diffisi ad portū integri omnes & nullo suorū desiderio se receperūt. Rursumq; hi ad Bessam nuncijs missis ignauitiam hunc & formidinis inculabant, nil opportune se occupantis: affirmantes præterea paulopost in hostē se incursuros, hūc hortantur ut in tempore sibi adesset, & cum omnibus copijs barbaros ipsos adoriretur. Bessas uero negare identidē acie cum his decernendū ob gratiam in hostes se proditurū. Valentinus interea & Focas maioribus in barbaros uiribus impetum facere animo agitabāt, iamq; se ad id præparabant. Sed Nocentij quidam interim miles sponte ad Totilā ueniens nunciat die proxime insequenti futurum omnino ex portu in se insultus ut fiat. Tum ille locis ad id opportunis homines bellicosos in insidijs locat, in quas demū quum Valentinus & Focas suis cum copijs incidissent, cum magna suorū iactura & ipsi mortem oppetiere, pauci ex his quum uix effugissent, in portū se receperunt. Per id tempus Vigilus urbis Romanæ præsul, quum in Sicilia esset, magnum nauium numerū frumento complet, & Romam transmittit, ratus omnino urbē tuto adire hos posse qui onera nauibus importaret. Quæ utiq; quum Romanū ad portū cursum tenerent, hostes earū aduentu præcognito pauloante priores ipsi quum in portum uenissent, intra muros delituerūt, ut eò naues iam descendentes nullo negotio caperēt. Sed hos qui in mœnibus erant custodes mox conspicati, è propugnaculis ueste altius agitata, signum nautis ad se nauigantibus dabant, ne ultra progredierentur, sed aliò quocūq; possent uerterent uela. Illi uero prodito signo non intellecto, sed rati potius qui in portu erant Romanos, præ gaudio & ex suo aduentu alacres factos, id signum dedisse, seq; ad portum ineundum hortari, prospero ac præsentī afflante his uento intra portū celerrime cum nauibus peruenerūt. In quibus

n 4 Valentinus

Valentinus episcopus quidam, cum Romanis plerisque alijs nauigabat. Tunc barbari ex insidijs confestim exorti, naues omnes nemine defendente mox capiunt, episcopum cum Romanis comprehensum ad Totilam ducunt, ceteros uero obruncant, & cum oneribus naues remulco trahentes euestigio abeunt. Totilas interea quum episcopum quid sibi nam uellet rogasset, & mendacij apertius conuicisset, utraque illi manus praecidit. His ita peractis iam hyems se circuegerat, & undecimus belli huius se uerterat annus, quod scripsit Procopius. Vigilus interea Romanus antistes ab Imperatore ex Sicilia euocatus Byzantium uenit: nam ut eo contenderet, diuturnam ea in insula hic traxerat moram. Eodem tempore & Romani in Placentia urbe obsessi omnibus iam necessarijs deficientibus, fame coacti cibi genere utebantur mortalibus insueto, ut qui se inuicem esitarent: quo factum ut se ac Placentiam hostibus deditioe tradiderint, salute pacta. Nec secus & in urbe Roma obsessis necessaria omnia defecere. Erat tunc forte inter Romanos & sacros uiros Pelagius quidam diaconus, qui diu Byzantij comoratus, maximam sibi cum Imperatore conciliarat amicitiam. Unde & pecuniarum uel maxima circumfultus, Romanam se pauloante quam obsideretur contulerat. In eaque deinde obsidione necessarijs indigentibus, eius pecuniae partem largiter impartitus, quum uel antehac esset inter Italos omnes uir probus, maiorem uti par erat, charitatis & in proximos quosque beneuolentiae gloriam retulit. Hunc igitur quum praefame indigna quaedam Romani & difficillima pateretur, facile suadent conueniunt ut Totilam precaretur paucorum sibi dierum indutias his conditionibus daret, ut si intra constitutum inter se tempus nemo sibi suppetias ex Byzantio uenerit, sine mora se ipsi urbemque barbaris proderent. His cum mandatis ubi ad Totilam Pelagius uenit, & ab eo est perbenigne susceptus, prior Totilas ita exorsus est. Constat sane apud barbaros omnes id lege cautum esse, oratores ut hi plurimum colant & uenerentur. Mihi uero qui uirtutis sibi aliquid comparauerunt, qualis tu es, honorem deferre simul & reuerentiam iam pridem studium fuit. Sed oratoribus delatos honores siue illatam his ignominiam non personarum mansuetudine, siue uerborum tumiditate & elegantia discerni reor, sed quum uera quaedam fatentur, uel non sanis admodum uerbis utuntur. Oratori itaque illi honor deferri maxime solet, qui ueritate mox patefacta ad suos dimittitur: sed is ignominia praeter ceteris affici, qui ubi commentitia quaedam & subdola fecerit uerba ad suos mox redeat. Cetera quidem Pelagi, quae a nobis petieris, facile consequeris, tribus duntaxat exceptis: & ubi haec caueris, ut plane subiicias magis expediet, ne forte maximam ipse causam praebes, quo minus eorum uel peragas, quorum ob gratiam huc aduenisti, uel nos forte ex re infecta incuses. Petere namque quae praesentibus haudquaquam rebus conueniat, plurimum proculdubio facit, nemo pro uotis ut quippiam consequatur. His autem sic interdico, ne quoquam pacto

Totila ad Pelagiū oratio

pro Siculis, uel urbis moenibus hisce, uel transfugis seruis uerba nunc facias: quandoquidem fieri non potest, ut aut Gothorum opera uti pro Siculis queas, aut murus ut iste urbis integer maneat, uel serui ipsi qui nobiscum nunc militant, suis quondam de cetero ut dominis seruiant. Verum ne uideantur haec inconsiderata quadam per nos praetediti sententia, & causas ipsas explicaturi mox sumus. Fuit olim Sicilia insula & priscis quidem temporibus pecuniarum ut felix prouentu, ita & cuiusuis generis frugum in ea nascentium, ceteris terris fecunditate praestantior, atque adeo ut non solum haec incolis suppetant, sed uel uobis Romanis indidem ad uitam sint necessaria per annos singulos exportantibus satis. Unde tunc primum Romani Theodericum deprecabantur, ne ea in insula maius aliquod Gothorum praesidium collocaret, ne ea res forte ad ceteras prosperitates eorum libertatem interpellaret. His ita peractis, hostium exercitus in Siciliam nauigauit, qui ferme nec hominum multitudine nec re alia ulla nobis essent in bello pares. Siculi uero uisa hostium classe, non ad Gothos quicquam denuntiare, nec se continere munitionibus, nec hostibus saltim cedere utcumque occurrandum tunc esse, promptissime patefactis urbium portis, supinis hostium exercitum manibus exceperunt, & haud secus egere ac infidelissima seruitia solent, quae diutius in carcere asseruata dum minorum uolunt manus effugere, in nouos quosdam & alienigenas statim incidunt. Ea itaque ex insula hostes ut e loco munito impetu facto, omni Italiae ora sine ullo potiti negotio sunt: quin etiam uel urbem hanc Romam cepere, ac tantum inde frumenti numerum importarunt, ut uel obsessi in anni spatium queant Romanis obistere. De Siculis haecenus, quibus per Gothos ut uenia detur fieri nullo pacto iam poterit, criminum magnitudine misericordiam ab his adimente, qui affecti iniuria sunt. Nunc uero intra hos muros hostes se coercendo in campum quidem descendere, & nobiscum acie decertare minime censent, dolis uero & deceptiunculis continenter & in singulos dies nos oppugnando iniuste quidem nostris hi rebus & plane absurdius nunc potiunt. Ne itaque iterato haec eadem patiamur prouidendum iam ducimus. Qui enim praeter ignorantiam semel circueunti falluntur, si rursus in infortunium recidant, quia minus periclitando prouideant consuetam sibi calamitatem, haudquaquam ex aduersante fortuna id fieri uidebitur, sed quia se deliquisse plane ignorent: uel illud quidem adiecerit quispiam, & uobis omnibus maxime profuturum, ut urbis haec moenia solo aequentur, ne cum alijs & ipsi demum coerciti, uel ab insultantibus hostibus circueuallati, sed malis exclusi alieno periculo nec ullo uestro discrimine uictoribus futuri sitis in praemium. De seruis uero qui ultro ad nos concesserunt, dicturi haec sumus. Si enim qui nobiscum fuere in hostem instructi, & a nobis deinde fidem nostra ex confessione acceperunt, ne se unquam ueteribus dominis utcumque restituamus, uestras in manus dedendos esse nunc censuerimus, profecto nec uobis quidem traditam fidem seruaturi quandoque essemus. Non enim

*Pelagij re-
sponſio*

enim qui uel cum omnium miserrimis pactiones factas neglexerit, erga alium quempiam firmiorem præ se ferre animū quiuerit. Quin potius ueluti absurdioris nature iudicium ad omnes qui secum uersantur circumferre perfidiam uideretur. Hæc Totilas. Pelagius uero ita respondit, Summū tibi uir strenue in dicēdo studium fuit, me simul & oratoris nomen extollere, & si aliās in fordidissima statuisti nos sorte. Virū nanq; amicū & oratorē, nō solum eum affectisse cōtumelia duxerim, qui uel caput illi percusserit, uel aliquouis in hūc defæuiat modo, sed uel qui re infecta dimiserit ad se delegatū: non enim homines oratoris munere idcirco funguntur, ut honorem ab his consequantur, qui suscepturi se sint: sed quod usui Reipublicæ impoſterum sit peragēdo, ad eos qui se legauerunt mox redeant. Fit igitur ut uel affectis iniuria longe magis conducatur eorum aliquid effecisse, quorū ob causam uenerint, quā principum uerbis benignioribus auditis, nihil pro spe cōsequutos ad suos redire. Deprecari autem haudquaquam sat scirem quæcunq; præfatus nunc es: cur enim quisquam ei molestum se præbeat, qui anteq; postulatis respondeat, conuētionem facturum se neget? Sed illud equidem minime subdicebo, quod præ te facile feras, quantū erga Romanos qui in te arma susceperint, ostensurus benignitatis & beneuolentiæ sis, qui in Siculos tibi nil aduersatos immortale quoddā decernas effundere odiū. Sed ipse mea ad te omiſſa legatione, ad deum hanc transferam, qui supplicum contemptores odisse solet. His Pelagius dictis abcessit. Quem Romani ubi re infecta ad se redeuntē uidete, eo acrius animo cōflicari, quo & fames quotidie inualeſcendo insanabiliter eos afficeret: militibus uero nondum necessaria deerant, sed se adhuc sustinebant. Vnde Romani Græcis immixti, exercituum præfectos Bessam & Cononem adeuntes, lachrymabundi & multo cum gemitu profati huiusmodi sunt. Talem nobis præsentē esse fortunā spectamus, ut si uel impiū aliquod aduersum uos facinus patrassemus, haudquaquā posset id merito nobis in crimen ascribi. Neceſſitatis siquidē magnitudo excusationis in se plurimum habet. Nūc uero quū nobis ipsis ad opitulandū nil quicquam sit uiriū, uerbis ostensuri calamitatē ipsam hanc deploratū nunc ad uos uenimus. Sed benigne quæ dicturi nos sumus audiat precamur, nec ulla dicendi audacia obturbari uos uolumus, sed malorū ex ea pensitare nunc magnitudinem: nam qui de salute cogitur desperare, nec opere quidē nec uerbis decorū seruare de cætero poterit. Nos uero o principes, nec Romanos quidē, nec uobis consanguineos ducitis, nec eorundē uel morū uel legū socios esse, sed perinde rebelles, & qui Imperatoris non ultro intra urbem exercitum exceperimus, sed hostes potius ipsos in uos armis desūptis. Nunc uero ueluti acie uictis captisque bello, uobisque in seruitutē ex lege cedentibus, date ueſtris mancipijs alimenta, non ad neceſſitudinē suffectura, sed quæ ad tenuē saltem uitā ducendam sint satis, ut & nos superstitēs facti, uobis contra subministremus quæcunq; dominis

*Romanorum
ad præfectos
oratio*

dominis serui par est ut ministrent. Quod si id uobis non facile placet, sed dignum duxeritis sine ulla ope missos nos facere, id lucri estis deniq; habituri, quod in seruorum nihil operę insudabit sepulturam. At si ne id quidem de uobis sperandum relinquitur, saltē nos obruncate, nec morte honesta nunc fraudetis, nec uitæ exitum nobis inuideatis omniū proculdubio suauissimū, sed uno facinore infinitis Romanos liberate difficultatibus. Præfecti itaque his auditis, cōmeatus Romanis quos tribuāt nullos in præsentia esse respondent, ipsos uero necare se impium ducere, nec plane sine discrimine fore, si sic relinquuntur, Belisarium tamen & ex Byzantio transmissos exercitus identidem affirmare affuturos propediem esse. Deniq; his uerbis Romanos solati dimittunt. Fames interea inualeſcendo in immensum quum accreuiſſet, maximū in malum euasiſt, ut quæ ciborū absurdiora quædam suggereret genera, & naturæ excedentia terminos. Sed Bessas Cononq; ut urbis præfecti custodiæ, frumētī maximū numerum intra mœnia sibi reconditū, sua neceſſitate militibus fraudatis, Romanorum primoribus & his quidem diuitibus ingenti pecunia uenditabant. Medimni siquidē, quod utiq; mensuræ est genus, aurei septem precium erat. Sed quibus nō tantæ erant domesticæ facultates, cibos tam delicatos ut possent & tāti opulentiorū more absumere, eius precij parte quarta depensa, fursure medimnū complentes, pane inde sordidore confecto diuescebantur, id cibi genus neceſſitate ipsa suauissimum faciente. Bessas porrō & eius armigeri qui bouem haberēt ueniale, aureis quinquaginta uendebat. Ex Romanis uero cui uel equus forte obisset, uel istiusmodi aliquid demortuū erat & putidum inter foedissimos habebatur, quia mortui animantis uesci carnibus possent: cætera hominū turba urticas dumtaxat edebat, quales circa urbis pomerium & locis incultioribus passim & affatim nascuntur, quas tamen decoctas, ne tiel sapore uel innatis offenderetur aculeis esitabat. Quamdiu itaq; aureus fuit Romanis numerus, frumentum ut dictum est, & fursures cōmebāt. Verum ubi demū his defuit, domesticā suppellectilē omnem in forum inferre, & pro diurno hanc uictu in eorū commutare iacturā. Sed ubi militibus frumenti nil reliquum fuit, quod impartiri Romanis posset, ad urticas uniuersi iam circumspicere. Quibus deficientibus quū eorum non magna his copia esset, atq; adeo ad saturitatē non omnes haberent, corpore extenuari deniq; cœperant, colorq; quū in pallorē se paulatim & liuorē uertisset, simillimi idolis uidebantur: pleriq; uero uel incedentes, uel dentibus adhuc ipsis urticas mandentibus, de improviso exanimati cadebant. Iamq; uel purgamentis in cibū & stercorebus utebantur, nonnulli etiam fame nimium degrauiati, manus sibi met inferebant, quū nec canes quidem nec mures de cætero inuenirent, nec aliud usquam demortuum animal quibus uti in cibū possent. Erat inter cæteros Romanus uir quidam liberorū quinque factus iam pater, hunc filij omnes circumsistendo, prehensandoq; ut assolens

ut assolent cibum sibi efflagitabāt. Tum ille nec ingemiscens quidē, nec ullo ædito turbationis indicio, sed fortissime dolore dissimulato, filios iussit se subsequi, ut cibum mox accepturos. Vbi uero supra Tyberis pontem peruenit, capite obuoluto uelatisq; oculis, in Tyberis aquas cōfestim desiluit, spectantibus filijs, Romanisq; cæteris qui ea tunc forte è regione cōstiterant. Vnde Imperatoris præfecti ex ea ciuium Romanorum desperatione terrore percussi, traditis qui abire ex urbe uellent pecunijs, quocunq; animus ferret ut se cederēt statim iussere. Quo factum est, ut paucis admodum Romæ relictis, in fugam se omnes proriperent, & quò cuiq; licuit diuersim abirent: eorū tamen pars maxima arescentibus præ inedia uiribus, mortem passim obibat, nonnulli ab hostibus intercepti interiere. Cū Romanis itaq; sic ut diximus actum. Isaacis interea & Ioannis ubi tandem exercitus Epidamnum uenit, seq; cum Belisario iunxit, Ioannes omnibus in cōtinentem expositis copijs, eius regionis pedibus ut sinum peruaderent iussit, ut eandem cum uniuerso exercitu ferrent fortunam. Sed Belisario id fore inutile uisum, quin potius ad circumiecta urbi loca mox unā nauigandum cunctis decernit. Et id quidem censebat longe plurimum rebus suis conducere, siquidem per continentem euntibus sibi, & tempus esse longius conterendū rebatur, & aliquid ad interpellandum se occursum: posse tamen Ioannē aiebat, per Calabros & gentes finitimas alias progrediendo perpaucos inde & reliquos barbaros propulsare, & intra sinum Ionicum omnibus locis in potestatem reductis, cōiungere se demum cum alijs circa urbem affuturis tunc copijs, ad quam ipse descendere cum altero exercitu animo agitabat, ut qui magnopere uereretur, ne si acerrime demum obsiderentur Romani, uel pauculā utcūq; interpositam moram plurimum posse publicis rebus officere: nauigantibus uero & uento secundo ac ualido incidente, facilem sibi fore Romanum in portū descēsum: sed pedestri exercitu ex Hydrunte ad urbem proficiscentibus quadraginta dierum spatium necessarium esse ad iter conficiendum. His Belisarius Ioannē cōmonefacto, cum uniuersa classe ex Epidamno soluit, nactusq; prosperum uentum Hydruntē non longe post appulit: cuius aduētū Gothi præcognito, quicunq; ad obsidendū præsidium tunc forte constiterant, soluta statim obsidione ad Brundisium ferebantur (quæ ferme ciuitas duorū dierum uia ab Hydrunte abest & ipso in littore Ionici sinus est sita.) Belisarium rati ea è regione fretum mox traiecturum. Ad Totilam inde quemadmodū præsentia se haberent euestigio perferunt. Tum ille uniuersum exercitū ut iamiam hostibus occursum parare, & Gothis iniungere qui in Calabria essent, ut quoad possent eā transitum custodirent. Sed Belisarius prospero sibi ad nauigationem afflante uēto, ex Hydrunte Romam classe contēdit. Et dum interea Gothi se negligentius gererent, nec diligentem in Calabria custodiæ curam haberent, Totilas ipse uel quiescendo intentius adeo omnes in urbē aditus obseruabat.

obseruabat, ut commeatus inferri nil possent. Supraq; Tyberim est excogitando id machinatus, locum in primis ea deligit parte qua flumen in angustum descendit stadijs ab urbe nouemdecim, trabes ibi prælongas in utraque pertinentes fluminis ripam locauit pontis in speciem, ligneasq; excitauit utrinq; turres, in hisq; imposuit pugnacissimorum uirorum præsidium, ne lembis nauigijsq; alijs ex portu productis, aditus in urbem pateret. Belisarius interim Romanum in portum inuehitur, & Ioannem ibi exercitu præstolabatur. Sed in Calabriam ille dum hæc gererentur traiecerat, nil sentientibus Gothis, qui Brundisij ut diximus erant, ex hisq; cū duos quosdam interceptisset, qui exploratum aduenerant, alterum extemplo obtruncat, alterū uero quia sibi ad genu procubisset uirum seruauit, & eo libentius quo nec præfecto ipsi, nec exercitui inutilem se fore prædixerat. Hunc Ioannes sic sciscitando affatur: Quid enim ipse si incolumē missum te fecerim, mihi Romanisq; allaturus es commodi? Tum ille se polliceri facturum, ut Gothis nihil omnino huiusmodi expectantibus de improviso insistat. Ioannes uero fide illi salutis data necesse fore respondit, ut & equorū quos Gothi haberent greges sibi ostenderet. Vbi itaq; uel ad id operam se nauaturū professus est barbarus, hunc ipsum ducem Ioannes secutus, hostium equos tum primum patentes deprehendit, immissoq; peditatu qui multitudine præualeret & robore, hos statim præoccupat: cursu deinde citato ad hostium castra mox ducit, in quibus barbarorum quàm multi, quū dearmati imparatiq; essent, re subita territi, ac pristina simul uirtutis obliti contrucidantur, pauci euadentes ad Totilam demū perueniūt. Ioannes deinde Calabros omnes solatus, eorūque animis delinitis Imperatoris ut partes beneuole tuerentur effecit, ex eo permulta pollicitus, & Romanis ex copijs bona quandoq; his fore. Ex Brundisio postea quàm celerrime potuit mouens, Canusium uenit, quæ ciuitas est inter medios Apulos sita, dierū quinque à Brundisio uia, in occidentem & Romam uersus eunti distat: ab Canusio quinque & uiginti stadijs haud procul & Cannæ sunt uicus, ingenti illa Romanis illata per Annibalem clade nobilitatæ. Eo in loco Tullianus nomine quidā Venantijs filius uir sanè Romanus in Brutijs & Lucanis non minus diuitijs q; uiribus pollens, Ioanni quū in conspectum uenisset, Imperatori id noxæ dabat, quod in Italiam misisset exercitū, qui Italicenses grauiter affecisset: unde pro indubitato asseuerabat, quod si humanitate erga hos de cetero uterent Romani, Brutios Lucanosq; in potestatem se his traditurū, & Imperatori nil secus ac antea obedientes hos fore, tributaq; depensuros, ut qui non ultro ad barbaros & Arianos concesserint, sed quia uim ab hostibus paterentur, & ab Imperatoris exercitibus affecti grauiore iniuria sint. Ioanne itaq; curaturum ad nutum se omnia confirmante, & simul facturum ut Italicis recte cuncta succedant, suas Tullianus mox copias Romanis exercitibus iunxit. Qua ex re milites ab Italis nihil
o imposterū

imposterum ueriti, omnia fere intra Ionicum sinum amicitia cum eius regio-
nis hominibus planè cōciliata, Imperatori obedientia reddita sunt. Quæ uti-
que ubi Totilas demum accepit, ex Gothis tercentum delectos Capuam mi-
sit, & simul iniunxit, ut ubi Ioannis exercitū aperte uidissent inde Romam
contendere, ita hunc sequerentur, ut de se nullum hostibus sensum præbe-
rent, sibi uero curæ cetera fore. Ioannes uero ne ab hoste circūueniret sat ueri-
tus, à Belisario iter diuertēs in Brutios & Lucanos secedit. Erat inter Gothos
Richimū. als tūc temporis quidam Recimundus barbare uocitatus, uir sanè probus: hunc
Totilas ad Brutiorum custodiam collocarat, habebat is apud se Gothorum
Romanorumq; & Maurusiorum transfugas quosdam, cum hisq; scyllæ &
carybdīs fretū, & ea è regione Calabriae littus seruabat, ne qui forte eo ex lo-
co in insulam transfretarēt, neq; inde ad se nauigarent. Intrepide hunc in ex-
ercitum ex insperato quū incidisset Ioannes, derepente ita perterruit, ut nul-
lius de cetero roboris recordati, cōfestim in fugam auerterentur, & in montē
ea è regione admodum prominentem aditūque difficilem ac planè prærup-
tum sese ex fuga reciperent. Quos Ioannes strenue insectatus, ubi cum hosti-
bus in eam montis accliuatē & suis cū copijs euasisset, inito cū barbaris præ-
lio, qui loco difficili minus se fortiter continerent, quam plurimos Maurusio-
rum Romanorumq; militum sed transfugarum obruncat ualidissime repu-
gnantes, Recimundū & Gothos cum cæteris omnibus sese dedentes mox
cepit. His Ioannes peractis ibi aliquandū permansit: quem Belisarius oppe-
riendo, dum Romano in portu se quietum teneret, non mediocriter incula-
bat, quod nec acie cum hostibus decertaret, nec cū trecentis illis barbaris qui
missi in Capuæ custodiam fuerant, manus conseruisset, neque hos persequi
niteretur, cum & ipse barbaros secū haberet delectos. Ioannes uero transitu
ad urbem iam desperato, retro in Apuliam cessit, & loco quodā Cerbario uo-
citato cum exercitu moram ut quieturus trahebat. Veritus itaque Belisarius
ne Romani tamdiu obsessi, necessarijs ad uitā deficientibus, facinus aliquod
insanabile aggredierentur, quouis modo in urbem comitatus inferre animo
agitabat. Vnde cum nō pares hostibus uires haberet, ut acie posset cum his
in campo decernere, primum id in flumine machinatur: naues duas quas
Græci acatas dicunt, & has quidē patientiores inuicem iungens, tignis reuin-
cit: his desuper ligneam inædificat & ea altitudine turrim, ut turribus pluri-
mum prominere, quas hostes in ponte antea excitarant: has nanq; quorun-
dam opera usus, quos transfugarum sub specie ad barbaros miserat, dimen-
sus Belisarius fuerat: naues deinde ducentas quas Græci dromadas dicunt,
in Tyberim iecit, ligneis circumuallatas muris, & his quidem undiq; perfora-
tis, ut ex foraminibus ipsis hostem possent è tuto ferire: frumentiq; multum
& necessaria cætera nauibus affatim imponit, & bellicosissimis has complet
militibus: alios præterea pedites equitesq; utrinq; & circa fluminis ripas con-
stituit,

stituit, hisq; iniunctum si qui forsitan hostium in Portū contenderent, aditu
enixius prohiberent. Itaque deinde intra Portus ciuitatē relicto, uxorem illi
& sua cætera commendauit, discedensq; iussit, ne quo indidem pacto abscer-
deret, sed eius semper insisteret loci custodiæ, ut si quid sibi ipsi ac suis aduer-
si accideret, haberent quò se cum salute reciperent: nō enim id præter ad effu-
gium aliud his erat ea è regione præsidium, sed omnia circumquaq; hostilia.
His itaq; sic constitutis, nauem ipse unam ingressus præerat classis, quā eò ut
traherent è terra milites imperauit, ubi & ligneam ipse turrim construxerat,
in cuius nauis fastigio lembū imposuit, pice ac sulfure seuoq; plenū, & eiusmo-
di cæteris quæ ignis uelocissima sunt nutrimenta. Ex altera ripæ fluminis par-
te Portuensiq; uia, pedestris exercitus subsidio ueniebat, ad Bessam nuncio
prius dimisso, qui ei iuberet, die ut insequenti, magnis eductis ex urbe copijs
hostium castra turbaret, quod illi uel antehac iusserat. Sed Bessas neq; in su-
perioribus prælijs, neque in præsentis & futura hac pugna Belisarij imperata
exequitur: non enim liberari obsidione uolebat, adhuc nanq; sibi ac soli rei
frumentariæ erat aliquid reliquū: siquidem ex eo frumento quod antea prin-
cipes sibi Romā ex Sicilia miserāt, militibus simul ac populo suffecturū, per
exiguam partem Romanis ciuibus impartitus, maiorē sibi sub militaris an-
nonæ prætextu seruarat, quod postea senatorijs uiris ingenti precio uendita
bat. Belisarius igitur Romanorumq; classis ingenti labore, aduerso flumine
nauigantes, Gothis nullibi occurrentibus, sed in suis quiescentibus castris, quū
pontem propius peruenissent, in hostiū incidunt custodias: qui utiq; ab utro-
que fluminis latere in pontis tutelam ferreas catenas iniecerant, quibus ad
pontem procedere Romani prohibebantur. Sed barbaris hi partim interfe-
ctis, partimq; auersis in fugam ad pontem succedūt: quò deniq; ubi est uen-
tum, enixe omnia agere, & operam certatim nauando in hostes eniti, repug-
nantibus fortiter è turribus barbaris. Quibus deinde remittentibus pugnam,
cōfestim Romani superiores existūt, & cursu citatiore in pontē euadūt. Tunc
Belisarius nauibus statim, in quibus eius imperio cōstructæ turres antea fue-
rāt, ad terrā uia Portuensis è regione subductis, ad pontis turrim & hostiū
machinas applicatis, incendi lembos mox iubet, in ligneamq; barbarorum
materiam extemplo immitti. Eo itaq; igne turris correpta incendio cōflagra-
uit, cum eaq; & Gothorū bis centū arere, & Osdeus simul præfectus uir sa-
ne omniū pugnacissimus. Romani autē ex re bene gesta fidentiores iam red-
diti, quū suis opitulatū è castris uenissent, acrius longe quàm antea barbaros
uulnerare, & armis continenter incessere: illi uero ex his quæ acciderant iam
pauefacti, terga uertentes, sese in fugam dedere: iam em̄ & pontem turre in-
censa Romani aggressi, eò peruenierant, ut hoc celerrime demolito, Romam
nemine obstantē libere peruenirent, ni Romanis rebus inuidisset fortuna:
nam dum interea, ut dictū est, sic se haberet exercitus, rumor ad Portus urbē
o 2 perfer

perfertur, sed in nō paruam Romanorū iacturam, uicisse barbaros Belisariū, catenamq; in flumine dissoluisse, cū turricq; & pontē cremasse. Ea fama euectus Isaaces qui in Portus fuerat relictus custodiam, quū se minime continere iam posset, sed eius gloriæ per alios partæ particeps fieri studeret, Belisariū nō magnifacito imperio, in alteram fluminis ripam cū delectis equitibus centum mox traiecit, & ad hostium castra cōtendit. Quibus Rodericus forte tūc præerat, uir sane bello egregius, quumq; ea ē regione de improviso barbaros inuasisset, hos simul & Rodericū sibi obuiam prodeuntes primo insultu exterruit. Vnde mox Gothi castris relictis trepidi secesserūt, siue maiores subleuati, siue ut fallerent hostes, falsosq; ut factū est caperent. Isaacis interea milites etī trepidanter barbarorū inuaseraut castra, argentū tamen & preciosam cæteram supellectilē, quæ passim iacebant, diripere hisq; intenti esse. Sed Gothi interim dum celerrime rediissent, ex his compluribus cæsis, Isaacē cum alijs paucis uiuū cepere. Hac clade accepta equites quidam qui forte euaserāt, Belisariū cursu quam celeri adeuntes quemadmodū apud hostes sit & Isaacem actum renunciant. Tum Belisarius trepido nuncio obstupefactus, nil sciscitatus quonam Isaaces modo in hostiū potestātē uenisset, sed ratus Portū cum uxore simul fuisse amissum, iacturamq; se omniū rerum fecisse, nec aliud sibi suisq; rebus reliquū esse præsidium, quod se incolumes perditis in posterum rebus reciperent, ne hiscere quidem tunc potuit: dolor namq; intercluserat uocem, cum antehac sibi id nusquam contigisset: unde q̄ celerrime reducto ad Portū exercitu iter accelerabat, ut hostes adhuc incōpositos inuasurus, & locū utcuq; recuperaturus, quem amissum crediderat. Sic itaq; re infecta Romanus exercitus à ponte quē cœperat expugnare abscessit. Belisarius uero cum ad Portū uenisset Isaacis cognita temeritate, se demum sensit non opportune turbatū: quumq; aduersæ fortunæ indoluisset, in ægritudinem incidit: febris nimirū derepente oborta & longior maiorem in modum hominem macerauit, & in mortis discrimen perduxit. Post biduum deinde Rodericus ille Gothus ubi eam Romanis intulit cladem, ē uita excessit: cuius iactura tunc Totilas & dolore simul ingenti affectus, Isaacē interfecit. Bessas interea frumentum adhuc impensius uenditare, egentium necessitate precium augente: quūq; se prorsus & summo cū studio in eam curā dedisset, murorū custodias facile in primis negligere, nec ullam ad urbis uel rei alterius securitatem diligentiam adhibere. Tum uero mœnibus insultari, & quidem licenter per hostes cœptum: pauci namq; in muris custodes erant, & hi quidem negligentius agere: nam quibus per uices custodia euenisset, maxima erat dormitandi licentia, nemine præsidente qui eius custodiæ rationem haberet, nec muros quispiam obeundo inuiseret, quidūe custodes agerent percontaretur. Ad hæc accedebat, quod Romanus incola nullus cū peregrinis custodibus poterat urbis mœnia obseruare. Quum itaq; perpauci, ut

diximus

diximus, admodum ad murorū custodiam relinquerentur, & hi quidem iam fame confecti, quaterni custodes quidam & Isauri genere ad portam Asinariam custodias nacti, nocte concubia obseruata qua cæteros somnus oppreserat, demissa ē pinnis ad terram reſte, & ea se demittentes, Totila inde adito, excepturos se Gothorum intra urbem exercitum pollicentur, idq; se nullo negotio facturos affirmant. Tum Totilas gratias illis se redditurū ingentes professus, pecuniæq; donaturum nō parua, si ea quæ obtulissent peragerent, datos quosdam suis ē satellitibus cum his statim dimittit, locum cōtemplaturus unde hi aditum affirmassent suis in urbem fore. Qui ubi ad muros uenere, recte cōprehensa in propugnacula ipsa nullo interpellante euadunt. Quod ubi est uentum, Isauri barbaris omnia ostentare, & nihil omnino edicere impedimēti uspiam fore uolentibus muros cōscendere, & item licentiæ plurimū, ubi iam conscendissent, quia nemo obsisteret. Proinde Gothi iussi Totilæ cuncta renunciare quæ uiderant, eodem quo prius ascenderāt fune, protinus demittuntur. Quorū relatu omnibus Totilas cognitis, etī eo fuisset ex nuncio læticia non mediocri affectus, suspitione tamen propter Isauros captus, haud dum confidendum his nimium esse censebat. Nō multos inde post dies ad Totilam Isauri tēdem uenere, ad id facinus hortaturi. Tum ille alios duos cū his rursus ire mox iussit, ut & ipsi diligentius omnibus & accurate peruestigatis, uisa renunciarent. Qui utiq; non longe post ad Totilam reuertentes, priorum simillima referūt omnia. Interea uero Romani milites multi exploratum quid hostes agerent, missi, nō procul ab urbe Gothis decem occurrunt, iter eā habentibus: quos statim cōprehensos ad Bessam deducunt, sciscitantiq; Bessæ quid nam Totilas animo ageret: Gothi respondent, eū sperare Isauros quosdam eius in potestatem urbem daturus. Iam enim ad barbaros ut certior rumor is emanarat. Sed nihilominus Bessas Cononq; urbis tunc præsides his auditis, negligenter se ut cœperant gerere, nec aliquā tantæ rei rationem habere. Vnde factum, ut tertio demum Isauri Totilæ quū in cōspectum uenissent, ad aggrediendum id facinus incitarēt: tum ille alios quosdam cū Isauris misit, cū hisq; & sanguine quendam sibi propinquiorem: hi uero ad Totilam paulopost redeuntes ad rem peragendā confirmāt: qui omnium certior factus primis tenebris, uniuerso armis instructo exercitu ad portam Asinariam duxit, quaternosq; inde ē Gothis præualidos uiros Isauris ducibus per funem iubet in muros euadere. Qui nocte statim eadem qua & Isauris ipsis obuenerat per uices custodia, dormitantibus ceteris ad fores Asinarias aperiendas descendūt, præcisæq; lignea securibus obice, refractisq; ferreis claustris, Gothi aditum patefaciunt, & patentibus portis, cum uniuerso exercitu Totilam intra urbem ad hostium arbitrium recipiunt. Sed ipse ubi intro est itum, unū in locum copias omnes cōgēgit, nec abire diuersim permisit, hostium insidias ueritus. Verū ubi uti par erat tumultuatū, & perturbatio

o 3 inde

inde & timor ut capta in urbe Romanos inuaserant, militū Romanorū pars maxima cū ducibus ipsis, ut facile cuiq; fuit, fugam capessunt: pauci quidam Romanis cum ciuibus se immiscentes in templa per fugium habuere: soli omnium ex patritijs uiris Decius & Basilius cum alijs nonnullis, quū pręparatos ad id equos haberent, cum Bessa fugere potuerunt. Sed Maximus Oliberi usq; & cum his simul Orestes & alij quidam in Petri apostoli ædem se fuga recipiunt. Constat sane è plebe tunc homines ad quingentos in urbe residues per id tempus fuisse, qui in diuorum se templa receperant. Ceteri omnes iam ex urbe excefferant, & in alias se cõtulerant terras, uel ut supra iam diximus, lue absumpti perierant. Multi interea & noctu quidem de Bessę & hostiū discessione Totilam fecerāt certiore: quo affirmante per gratam illos sibi renunciare, neminem tamen suorum, fugientiū insistere uestigijs fuit, nihil esse homini suauius dictando, quàm terga sibi ut hostes darent. Verū ubi primum illuxit, nec ulla ad insidias relinquebat suspicio, Totilas ipse orandi gratia Petri apostoli templū ingreditur. Sed Gothi interea quos obuios habet obtruncāt. Vnde hoc pacto ex militibus quidem desiderati uiginti dūtaxat sunt, sexaginta è plebe homines. Ineunti itaq; id Totilę templū Pelagius ipse sese obuium offert Christi in manibus euangelia gestans, supplexq; omnibus factus, & genu procumbens. Parce inquit, o princeps tuus. Tum ille ardens & sane profusus, ita profatus est. Nūc mihi supplicaturus aduenisti Pelagi: Ita quidem, respondit, quandoquidem tuum me seruū effecit deus: sed ab his iam abstine manus, qui tibi in seruitutem cessere. His itaq; uictis precibus Totilas, Gothi militibus edicto mox imperat, Romanorum de cetero ut neminem obtruncarent, & ei in primis preciosissima quęq; delecta seruari, cetera sibi haberent in prædam: quā multa in patritiorum ædibus inuenta fuere: sed omnium maxima extitere quę Bessas reliquerat, ut qui uelut omnium perditissimus homo, infaustum illud diuenditi frumenti precium Totilę ad ceterā prædam accumulasset. Sic itaq; cum Romanis & patritijs uiris tūc actum. Vnde uel Rusticianę Boethij quondam uxori & Symmachi filię id reliquum fuit ad uitam, & miseriarum ad cumulū, ut ab hostibus panem, uel necessarium aliud quicquam emendicando deposceret, quę facultates antehac suas egentibus impartisset, & seruilibus ipsa rusticanisq; indumentis amiceretur. Haud secus & Romanorum primores amissis prorsus fortunę bonis, domos circumeundo, foresq; oppulsendo, cibum dari sibi suppliciter precabant, nil prorsus his ignominia ea re afferente. Sed Gothi in Rusticianę mortem iam cōspirauerant, eius hanc noxę insimulantes, quod tradita Romani exercitus ducibus nō parua pecunia Theoderici statuas disturbasset, in Symmachi patris uiricq; uindictā. Totilas tamen nulla hanc affici iactura permisit, sed eam ac ceteras foeminas omnes ut extra iniuriam essent seruauit, uel Gothi has sibi maxime cupientibus coniugio iungi. Quocirca factum

factum ut ex his nulla sit per barbaros uitiata, qua ille ex re maximam retulit continentia laudem. Postero autem die Gothi omnibus Totilas ad se conuocatis, uerba huiusmodi fecit. Non equidem nouum aliquod uel uobis incognitum monendi genus in præsentis facturus o uiri commilitones huc uos conuocaui, sed eadem illa uel nunc differturus quę apud uos antehac sæpe differui. Vobiscum uero qui ea ex me accepistis, actum quā optime est: non igitur ita commonefactis in segniciem est relabendum: nam & uerborum quę ad felicitatem traducunt, nulla esse mortalibus fatietas debet, uel si quos forte inscitia opprimat rationis, quandoquidem eorum nullo sunt pacto quę probe dicuntur beneficia respuenda. Quorsum hæc? Fuere quondā & Gothi militum milia centum bellicosissimorum in unum tūc cōiunctum, qui utique maximum in modum ad gloriam opibus utebantur, & equorum armorūque summa his copia suppetebat. Veteranorum præterea & prudentissimorū uis ingens, qui sane ipsis in certaminibus constituti, nostris rebus conducere plurimum uidebantur, & alioqui à Græcorum militum milibus septem hi omnes deuicti, imperio primum fuere, deinde & ceteris rebus priuati. Nunc uero nos qui reliqui sumus & tanta præsertim paucitate, nudi quidem ac plane calamitosi & ignauissimi omnium, hostium ultra uiginti milia uicimus, & summatim ut dicam, quę gesta fuere eiusmodi sunt, ut credi uix possint. Causas uero cur hæc ita nobis cōtigerint, statim aperiam. Gothi tunc primum præ ceteris omnibus æquitate posthabita ut inter se inuicem, ita & in Romanos tunc subditos indigna quædam patrabant: quibus uti par erat, permotus & ira succensus deus, pro hostibus & contra nos deputabat: quo factum, ut etsi multitudine ac uirtute ceteroque belli apparatu hostibus effemus maximo interuallo superiores, uel quadam tamen occultiore ac plane diuina deuicti nos simus. Vestra itaq; interesse iam reor, quę reuera sunt ut seruetis, id est, ut equitatem de cetero tueamini: nam hanc per uertentibus uobis uel diuina quidem subsidia infestiora mox erunt: nō enim deus sine ullo delectu uel temere, humano generi uel priuata cuiquam rationi ferre præsidium consueuit, sed his quā maxime fauet, apud quos æquitatis ratio habeatur: & illi quidem haud quaquam difficile est ad alios bona transferre, ut qui rerum omnium habeat potestatem. Illud itaque uobis per necessarium fore asseuerauerim, iusticiam ut inuicem & in subditos quosque seruetis, hoc est, ut perpetuam uobis adipiscamini felicitatem. Hęc Totilas cum apud Gothos disseruisset, senatorij ordinis ex urbe uiris ad se postmodum conuocatis, pleraq; exprobrando indignandoque obijcere, & illud imprimis, quod per Theodericum quā multis affecti sint beneficijs, quodq; in omnibus semper constituti urbanis sint per eum antehac magistratibus, & Remp. ipsi eius permisso administrauerint, ut ingentibus præterea fuerint muniti diuitijs, & aliogn in beneficos Gothos ingratisimos se præstitissent;

Totile ad suos oratio

Alioquin utitur pro tamē

in quorum iacturam ad defectionem respexerint, ac Græculos simul inuenerint in patriam homines, sui met proditores tam subito indeceterque facti, Sciscitari deinde, num ipsi à Gothis mali iam essent quicquam perpeffi: effa- riq; item mox cogere, num boni adhuc quippiam sibi à Iustiniانو obuenerit: & singula deinceps enumerare, quemadmodum omnibus fere magistratibus sint per eum priuati, quod ab exactoribus sæpe antehac uapulauerint, quod demum coacti sint animum ad ea intendere quæ aduersus Gothos gessissent, belloq; pressi publica non minus tributa Græcis dependere, ac si pacifici essent: & alia pleraq; his dictis adiecit, quæ domini solent infensiores subditis exprobrare, Erodianum Romanis ostentans & simul Isauros qui sibi urbem prodiderant, cum ipsi uos, inquit, Gothorum socij facti, ne locum quidem uel desolatam ad hunc diem tradendum his censueritis: hi uero in urbem nos Romam Spoletumque receperunt, quocirca seruorum estis uos numero redditi, hi ut Gothis beneuoli & nostri merito consanguinei nobiscum sunt imperia habituri. Patritij igitur his auditis sedulo conticere. Pelagius uero pro uiris fontibus, ita & infelicibus supplex Totilæ factus, non prius precari hunc desijt, quam ille clementiorem in omnes se fore pollicitus Romanos dimisit. His ita peractis Pelagium Totilas & ex urbis Rhetoribus præcipuum unum Theodorum nomine ad Iustinianum Imperatorem legauit, arctius iureiurando adactos, suas ut partes amice ac beneuole tuerentur, & in Italiam reditum accelerarent. His deinceps iniunxit, totis ut uiribus niterentur pacem sibi cum Imperatore & amicitiam conciliare, ne postmodum cogere si pace infecta redirent, Romam ad solum diruere, interfectis que patritijs uiris in Illyrios bellum transferre, litterasque Iustiniانو conscripsit: Iam enim & Imperator acceperat quæ in Italia accidissent. Sed postquam ad se Totilæ oratores uenere, expositis primum mandatis, & litteras tradiderunt, in hanc sententiam scriptas. Quæ in urbe Roma ad hunc diem contigerint, cum te fuisse edoctum iam putem, silentio prætereunda uidentur. Ea uero quorum de causa ad te oratores hos miserim statim intelliges, bona pacis tute ut deligas, nobis que tradas imprimis deposcimus. Quorum ipsi ad monumenta quam optima, & simul exempla Anastasium & Theodericum habemus, qui pauloante regnarunt, pacisque & cæteris bonis sua tempora compleuere. Si igitur hæc tibi placita erunt, merito meus pater uocabere, & belli nos socios in quoscunque libitum fuerit habebis. His cognitis Imperator mandatis & oratoribus auditis, hos statim responso dato dimisit, Totilæ que rescripsit, Belisarium bellicis rebus se præfecisse, & liberam habere hunc potestatem quæ ad Totilam pertinent pertractandi. Dum interea oratores Byzantium mitterentur, & inde in Italiam iterato uenirent, in Lucanos ita se res habuere. Tullianus ea è regione contracta agrestium manu, saltum angustiorem quendam asseruando infederat, ne hostes detri-

mentum

Totilæ ad Iu-
stinianum lit-
teræ

mentum aliquod illaturi Lucaniæ loca peruaderent, cum Tulliano unâ & Antarum ex natione trecentos ad eius saltus custodiam Ioannes reliquerat: hi nanq; præ cæteris barbaris sunt in angustijs locorum belligerandi periti. Quæ omnia Totilas ipse edoctus, Gothos quidem ad id bellum descendere non usui sibi fore rebatur: unde multitudine & ipse rusticorum contracta, & Gothis unâ nonnullis dimissis, omnibus uiribus imperat eas angustias perentare. Quò ubi demum est uentum, & cum Romanis bellum Gothi conseruere, crebreq; factæ utrinq; impulsiones, Antæ illi ut suapte uirtute, ita & loci difficultate se adiuuante, unâ cū ea agrestium hominum multitudine in fugam hostes mox auertere, non parua illata primum his clade. Quibus cognitis Totilas rebus, Romam imprimis ad solū prosternere decernit, & maiore exercitus parte ibidem relicta cum reliqua aduersus Ioannem in Lucanos contendere. Sed muri tantum & diuersis in locis hic diruit, quantum totius partem esse hanc tertiam coniectura quis consequi poterat: pulchriora præterea magnificentioraq; absumere incendio ædificia huic animo inerat, & urbem Romam in ouium pascua idoneam reddere. Quibus de rebus Belisarius certior factus, simul & litteras ad Totilam misit: qui ubi illi in conspectum uenere, & sui aduentus causam explicarunt, litteras tradidere in hanc sententiam scriptas. Ad urbium ornamenta, ædificia quæ antea nulla fuissent constructuere, sapientum ferme uirosum inuentiones fuere, & ciuilitate uiuere percalentium: quæ uero ad pulchritudinem extant delere, insipientium proculdubio est, & quos minime pudeat in suæ malignioris naturæ argumentum monumenta posteritati relinquere. Roma quidem ciuitatum omnium quæ sub sole nunc sunt, maxima & magnificentissima esse facile affirmatur: non enim est uiri unius uirtute constructa, nec breui quodam temporum spacio in tantam hæc magnitudinem & decorem eualit: sed Imperatorum tunc multitudo, & maximi summorum uirosum cætas, temporis diuturnitas ipsa, diuitiarumque & potentia magnitudo, ut cætera omnia, ita ex uniuerso terrarum orbe cogere hunc in locum opifices potuere, qui urbem hanc talem tantamq; paulatim ædificando, omnium monumenta uirtutum posteris prodarent. Fit itaque ut facta per te in urbem hæc comminatio iure appareat totius seculi sempiternam mortalibus ad iniuriam cedens, quandoquidem progenitoribus ipsis uirtutis memoria demeretur, posteris uero operum tantorum spectaculum. His itaque se ita habentibus recte uelim intelligas, è duobus alterum necessarium fore, aut enim hoc bello uictus ipse succumbes, aut si ita forte contigerit, nos superabis. Quod si uiceris & Romam demolieris, non alterius urbem sed tuam delebis: quam si seruaueris, ex possessione cæterarum omnium præstantissima opulentior fies. Sin uero ad tuam deteriorē fortunam res nobis successerint, Roma incolumi reseruata, gratia tibi apud uictorem conciliabitur & nō mediocris. Qua per te tum forte deleta, nullus tibi

Belisarij ad
Totilam li-
teræ

de cæter

de cetero relinqueretur ad humanitatē consequendam & clementiam locus: nec facti ullus apud te usus, quin potius re per te male gesta, non indigna mortales omnes opinio ceperit, meritas pro demolita tam egregia urbe luisse te poenas. Nunc uero in utramuis rem propensior fueris, uel Romam serua- bis, uel demum deperdes, tametsi qualiacunq; principū opera fuerint, ex his & nomē ut ferāt necesse est. His litteris Totilas sepe perlectis, & ut bene mor- nentibus magnifictis, suauis demum urbem inoffensam seruaui & inte- gram, deq; eius in hanc uoluntate certiorē per oratores Belisariū fecit. Qui- bus dimissis, maiorem exercitus partem ab urbe haud longius stadijs cen- tum & quinquaginta in Algedone loco quodam sic dicto, ad occidentem so- lem locauit, quietiq; ut manerent indixit. Quod utiq; egit, ne ulla prorsus Be- lisarij militibus euagandi potestas fieret. Ipse deinde cum reliquis copijs ad- uersus Ioannem in Lucanos contendit, delectisq; Romanis patritijs secum unā deducendis, ceteros omnes cum coniugibus simul & liberis ad Campa- niæ loca transmisit, nullo hominū in urbe relicto, quam penitus destitutam dimiserat. Ioannes interea ubi primū accepit in se Totilam ire, in Apulia im- morandum haud quaquam diutius duxit, sed cursu citato cū copijs se ad Hy- druntem recepit. Viri uero patritij illi qui abducti per Totilam in Campa- niā fuerant, in Lucanos ex familiaribus quosdā, Totilæ permissu, suos ad uil- licos qui ad insidendum saltum acceperant, nuncios transmiserunt, his impe- rando ab inceptis desisterēt, & ut ante cōsueuerant ad excolendos agros re- dierent, bona his pleraq; pollicendo si dictis parerent. Tullianus interim cog- nito statim Totilæ aduentu fugam cepit, & Antæ ter centū illi ad Ioannē se conferunt. Sic factum ut omnia quæ intra Ionicū sinum sunt loca, iterato Gothi Totilæq; in potestatem concesserint. Tum uero fidentes iam barbari, & turmatim dispersi quacunq; animus ferret uagari, & intrepide omnia cir- cumire. Quod utiq; ubi Ioannes aduertit, è suis militibus quā multos im- misit, qui hostes de improviso quū inualissent, eorum uim magnam obrun- cant: ex eoq; tempore formidine Totilas captus, cōtractis ad se omnibus co- pijs, circa Garganum montem qui in medijs Apuliæ prominet locis, ubi & Libycus Annibal quondam habuit castra, suis circumuallatis quietū se diu tenuit. Dum hæc agerentur, Cononis miles quidam, & eorū ex numero qui post captam per barbaros urbes abscesserant, Martianus nomine, & genere Byzantinus, ad Belisarium ueniens petijt, ut sub transfugæ specie ad hostes dimitteretur, magnis se bonis pollicitus affecturum Romanos. Vbi id de- mum est & Belisario uisum, ad Gothos se contulit. Quem Totilas primum ut uidit, ingenti affectus læticia est: nam & in singulari certamine iuuenem egregie se gessisse & audierat sæpe & uiderat: unde cum illius & liberi duo & coniunx inter captiuos apud se essent, uxore quidem & ex liberis altero huic restitutus, alterū pro obside tenuit. Spoletum deinde cum alijs nonnullis

& hunc

& hunc quidem transmisit. Sed Gothi Spoletum per Erodianum his prodi- tum quum primum cepissent, ciuitatis muris solo æquatis, Amphitheatrum autem in urbe exstructum communiunt, eiusq; aditus omnes diligentius ob- struunt, imposito ibi ex Gothi Romanisq; perfugis cōflato præsidio, ut ea è regione loca seruaent. Martianus interea cum præsidarijs nonnullis militi- bus inita societate, conspirationeque facta, hisq; iam persuasis ut grande ali- quod facinus in barbaros auderent, ut & ipsi Romanorum ad castra egregie nauata opera demum redirent, missis nonnullis Perusiam ad eius præsidij ducem, hortatur Spoletum statim ut copias mitteret, eiq; rei summam signi- ficauit. Oldigam Hunnus tunc forte post Cyprianum suorū dolo necatum, Perusiæ suffectus præsidio præerat. Is igitur cum copijs est Spoletum statim profectus: quas Martianus ubi ad se appropinquare præsensit, cum militi- bus quindecim quos sibi cōciliarat, de improviso præsidij ducem obruncat, apertis que foribus Romanos omnes intra oppidum recipit: qui ferme ho- stium plerisq; necatis, Hunnos nonnullos inter ceteros captos ad Belisarium ducunt. Quem paulopost cogitatio subiit Romam adire, & quoniam illa for- tis uenisset perspicere. Itaq; cum mille delectis militibus ad urbem cōtendit, de cuius aduentu Gothi qui proxime castra habebant certiores iam facti, lo- catis circa urbem insidijs de improviso existunt, & in aduenientes Romanos impetum faciunt. Prælio itaq; fortiter gesto, pro eorū uirtute Romani auer- sis in fugam hostibus, & eorum parte maxima cæsa, ad portum se protinus receperant. Est autem Calabrorum maritima Tarentum ciuitas, & ab Hy- drunte dierū duorū iter abest, in Thurios & Rheginos eunti. Huc Ioannes cum Tarentinis nonnullis se introducentibus uenit, militibus cæteris ad Hy- druntis custodiam constitutis: & ubi urbem magnitudine præstare, non ta- men muris munitā perspexit, impossibile fore omnino rebatur, se illam pos- se omni ex parte tueri: mare autem contemplatus urbi contiguum, & Bore- am uersus circa locum quendam angustiore utrinque in sinum longe por- rectum, ubi & Tarentinorum est portus, isthmumq; non minus stadijs ui- ginti protensum, id eo in loco ut machinare excogitauit, præcisam quidem ab oppido isthmi partem ab uno maris tunc latere ad alterum usq; ædificio cinxit, ac circa id fossam perduxit, hoc ipso in loco non solum oppidanos ip- sos & incolas, sed qui ea è regione incolerent statim contraxit, hosque non in- parui momenti custodiam ibidem reliquit. Hac uia Calabri uniuersi quū in tuto iam essent, ut à Gothi desciscerent circūspectare ad idq; intendere ani- mum. Totilas interim quū apud Lucanos præsidium quoddam cepisset, & id munitissimū, in Calabriae fines quā proxime sitū, quod utiq; Acheron *acherusiu, als* tidā incolę uocant, in eo imposita trecentorum uirorum custodia, ipse cum re- liquis copijs ire Rauennam pergat, barbaris relicto quibusdam in ea Cam- pania loca, quæ per patricios uiros incolebantur. Belisarius interim au- dacissimum

dacissimum aggreditur facinus, quod ferme tunc primū spectantibus & au-
 dientibus multis, furentis est uisum non sani hominis esse, cum aliās tamen
 egregium & excellentius esset. Paucis nanq; in portus custodiam relictis mi-
 litibus, ipse cum cæteris Romam peruenit, hāc enim animo destinarat omni
 conatu in potestatem redigere. Cum itaq; minime posset eam mœnium par-
 tem quā Totilas diruerat, breui instaurare, lapides qui in proximo erant in
 unum coaceruatos, nullo ordine componebat, nec ulla prorsus intermixtos
 materia, ut cui cementi nil præsto esset, nec eiusmodi aliud quippiam: sed id
 duntaxat efficere nitēbatur, ut ædificij saltem facies seruetur: exteriori uero
 ex parte ingentem uim sudium fixit. Ad hęc accedebat, quod fossam, & hanc
 quidem profundiore circa muros produxerat: unde totius exercitus incre-
 dibili promptitudine operātis, per dies cōtinuos quindecim, quod muri fue-
 rat per Totilam disturbatum reficitur. Romani præterea qui circūiecta urbi
 incolet loca, in patriam reduces cogebantur, desiderio partim Romam rur-
 sum inhabitandi, partim rerum necessariarum inopia, cum omnium in urbe
 copiam inuenissent, quam Belisarius completis omni comœnibus genere na-
 uibus & in urbem inuectis iam fecerat. Totilas interim his auditis profectus
 statim cum uniuerso exercitu aduersus Belisarium ad urbem peruenit. Non-
 dum enim Belisarius poterat, ut muris reficiendis intentus præ opificum rati-
 tate portis fores imponere. Postquam uero barbarorum exercitus quā pro-
 xime urbem accessit, positis castris secus Tyberim stationem habebat, ac po-
 stero die oriente iam sole ira simul & indignatione abreptus murū libere cir-
 cumibat. Tum Belisarius pugnacissimos quosque delectos ad portas tuen-
 das locauit, cæteris uero superne in hostem & de muro pugnarent iniunxit.
 Sed barbaris spes quidem tum erat clamoribus hostem ac muros se primo
 insultu capturos. Romani tamen præualide repugnantes, dum rei accendun-
 tur indignitate, indefinenter insistere, furore in audaciam præter uires hos in-
 citante, ut qui ex insperato belli discrimen id nacti uti par erat ad animi ma-
 gnitudinē erigebantur, & plurimū audebant. Barbarorū itaq; quū ex promi-
 nenti & grauius accidentibus telis exciperent uulnera, cædes ingens tū facta.
 Sed labore utriq; afficiebantur & lassitudine, bellūq; quū à mane cœpisset, in
 noctem perducitur. Barbari demū quū in castra se recepissent, faucios ex suis
 curando quieti eam noctem egere. Romani uero in muris partim habere ui-
 gilias, partim qui præter cæteros se perstrenue gesserant, per uices portas ser-
 uare, tribulorum uim maxima extra portam per terram passim exposita disse-
 minataq; ne ex incursione in se hostes uenirent. Sed die postero Totilas cū
 copijs uniuersis mœnia oppugnare decernit. At contra Romani ad se tuen-
 dum intenti, & † externo prælio facti superiores in hostē audentius ire, ac ce-
 dentibus barbaris, eorum nonnulli studio insectandi procul à mœnibus eue-
 hi, quos barbari erant confestim circumuenturi, ne se ad urbem recipere de
 cætero

hesterno, for.

cætero possent, ni Belisarius cognitis statim quæ gerebantur, dimissis e suis
 nonnullis subsidio, ab eo discrimine liberasset. Sic demum repulsi iam barba-
 ri secesserunt, facta suorum & bellicosissimorum hominum non parua iactu-
 ra, & compluribus faucijs in castra reductis mox quieuerunt, uulnera procuran-
 tes & arma, maxima ex parte diffracta, ac cætera præparantes quæ usui fo-
 rent. Post multos deinde hi dies muros rursus oppugnatū uenire, quibus
 Romani protinus occursum pugnam nauiter inierunt. Eo in prælio fortu-
 na Totilæ quadam signifer letali ictus mox uulnere, præcepit ex equo in ter-
 ram dilabatur, soloq; signum illisit. Tunc Romanorum qui inter primos tūc
 forte pugnabāt, facta impressione in hostem ruunt, ut signum simul ac mor-
 tui cadauer asportaturi: quos statim barbari audentissimi quidā præuenien-
 do, manum aureo & ingentis præcij ornamento munitam secum asportant,
 ne eo possent hostes potiri, uel utcutiq; iactari, ex re ignominiam euitantes.
 Sed barbarorum exercitus indecoram demum in fugam auertitur. Romani
 uero mortui quæ reliqua fuerant, spolijs potiuntur, hostēq; diutius insectati
 quā multos obtruncant, & magna peracta cæde ad urbem omnes incolu-
 mes reuertuntur. Gothorū deinde primores Totilam adeuntes iurgari tum
 primū, & temeritatē illi impudenter obijcere, quod quū urbem Romam ce-
 pisset, non totam prorsus ad solum deleuerit, ne capi de cætero ab hostibus
 posset, nec ipse haberet in ea recuperanda negocium: adeo innatum mortali-
 bus est, animi sententiam ad rerum euentus dirigere, & mentem ad fortunæ
 fluxum accommodare, ex eoq; uersatiles quasdam & uarias opinionis muta-
 tiones efficere. Vnde & Gothi Totilā in prosperis eius conatibus, ut deo pa-
 rem demirabantur, inexpugnabilem inuictūq; hunc uocitantes, cum cap-
 tarum urbū muros in partem aliquam demoliri hos sineret. Verum ubi sua
 hic nonnunquam spe fallebatur, nec res prospere cederent, contumelijs non
 indignum censebant, oblitū prorsus eundem se & pauloante laudibus extulisse,
 & aliter longe de eo sentire, ac antea senserant. Sed fieri non potest, in his
 & istiusmodi cæteris ne semper homines peccent, quandoquidem natura sit
 illis id insitum. Totilas demum soluta obsidione Tyburtum se cum barbaris
 contulit, omnibus ferē Tyberis pontibus demolitis, ne facile inde Romani se
 subsequendo inuaderēt, Miluio duntaxat ponte relicto, quem demoliri ut ur-
 bi propinquiorem non poterat. Sed Tyburti de integro exædificare præsi-
 dium Gothi omni conatu decernunt quod antehac ipsi deleuerant, in eoque
 oppido pecunia omni deposita quiescebant. Belisarius interim foribus ubiq;
 ad portas impositis ferro contactis, clauis iterato Imperatori transmittit. In
 his hyems se circūegit, & anni duodecimi belli huius aderat finis, quod Pro-
 copius ipse conscripsit. Totilas uero iam pridē copias Perusiam miserat, quæ
 positis circa mœnia castris Romanos acerrime obsidebant: & quia deficere
 his necessaria senserant, ad Totilam mittunt precatū, ut cū uniuerso exercitu
 p ad

ad se confestim ueniret: nam copijs iunctis facilius fore rebantur. Perusiam posse Romanosq; oppidi eius custodes in potestatem uenire. Totilas uero non admodum promptos ad exequenda quæ mandarentur barbaros conspicatus, cum habere hos monitos uellet, omnibus ad concionem uocatis, uerba istiusmodi fecit. Cum uos uideam ô uiri commilitones, erga me & id quidem iniuria animo esse infensiore, & grauius ferre aduersæ fortunæ casus, uestri nunc conuentum hunc feci, ut dempta uobis praua opinione, mentem queam ad rectiora redigere, ne uel mihi non gratias agere, quod minime decet, nunc uideamini, uel erga deû præ insipientia quadam ingratitude uti: nam longe falli humana nonnunq; cōsueuere: quicumq; enim mortalis quū sit, & difficulter deinde appareat ad temerarios se habere fortunæ casus, is sane uti par est, ruditaris & insolentiæ arguatur necesse est, & nihilominus fortunæ subibit uel nolens necessitatem. Velim itaq; præterita facta uobis commemorare, non magis ut rerum incidentium causas soluam, quam ut eas rectius longe quam necessarium sit, nunc patefaciam. Vittiges nanq; uel in huius belli principio dux cōstitutus, Fani Pisauriq; muros prostrauit, Romam deinceps & alias Italiæ urbes, sine ulla rerum iactura dimisit. Ex Fano quidem Pisauroq; nil Gothis mali obuenit. Apud urbis autem muros & alias ea è regione munitiones ita res cū Vittige Gothisq; se habuere, ut ipsimet nostis. Ipse uero quandoquidem tradentibus uobis id imperiū cepi, animo destinaui in rebus gerendis quæ potiora sunt uisa potius sequi, quam ex his quæ factu facilia sunt, detrimentum uobis ac iacturam afferre. Sed constat equidem mortales ipsos natura nil prorsus differre, experientia tamē rerum magistra, peritum aliquem imperito meliorem esse cuius patet. Nos siquidem Beneuentum ut cepimus demolitiq; eius mœnia sumus, extemplo & ciuitates alias in potestatem redigimus, quarū nil secus & muros deleuimus, ne forte è loco munito hostium exercitus irrumpendo, protrahere bellū de tractare uel posset, sed descendere ut cogeretur in campum & nobiscum manus conferere. Vnde his fugientibus urbes in ditionem redactas deleri iubebam, uos uero optimum meum cōsiliū admirati, nostram sententiam exequendo uestrū esse id operis ducbatis: nam qui operantem collaudarit, non minus & ipse ut gestorum minister, nō eius expers laudis fiet. Nunc uero ut uidere iam uideor, à pristina estis cōsuetudine immutati amantissimi Gothi, ubi forte id contigit ut Belisarius temerarium facinus audendo, spem præter omnium quæ aggressus est uicerit: ex eoq; uos & uiros perstrenuos admiratio cepit, quandoquidem temerarij longe facilius audentes uocantur quam cauti & prudentes. Qui enim præter officium sit quippiam ausus, ex aliorum beneuolentia quibus forte uir acer sit uisus, honorem assequitur. Is uero qui prudenter & caute periculum subterfugerit, nec tamen pro uotis rem gesserit, incidentiū proculdubio rerū subiturus est noxam, etsi quid eius ex animo

ac

ac sententia egerit, nil prorsus de se fecisse imperitis uidebitur. Sed ut ista omitteram, nōne uobiscum animo reputatis, quorū de causa mihi negotium exhibetis? quū ex his per me uobis sit potius succensendum. Quod si nunc Belisarius contra uos gessisse rem prospere iactat, & ab se ut in fugam actos bello deuictos insolescendo existimat, licuit tamen & sæpe me duce in prælio & uobiscum unā hunc superare. Porro si mea uirtute ea uos gessisse feliciter contigit, huius saltem uerecundia ducti, quæ gesta sunt silentio premite, ut humanorum delictorum non prorsus immemores, quandoquidem apud mortales eodem statu permanere diu nil potest. Quod si qua fortuna eam uobis uictoriam cōparauit, hanc potius colere quam omnino exacerbare cōtulerit, ne per uos forte offensam, benignitatē dediscere cōpellatis. Quo præterea pacto non procul esse ab optimis & modestissimis moribus hi uideantur, qui pauloante etiam sæpe ac multum prosperis fuere fortunæ casibus communiti, ubi paululum deliquere, tam prorsus animis cōcidant: quod sanè nil aliud præfert, quàm dedignari ac plane negare se homines esse: nam nullo unquam tempore quempiam falli diuinitatis est propriū. Necessarium ergo fore nunc duxerim, cæteris ut rebus posthabitis cum omni animi promptitudine, agmine uno Perusiam in hostem eatis: quem si redigere in potestatem poteritis, recte quidem & fortunatius nobiscū agetur. Quod enim semel acciderit, quo minus effectum iam sit, ne uniuersa quidem efficere secula poterunt: delinquentibus siquidem, alijs in posterū prospere succedentibus rebus, præteritorū malorū solet recordatio t̄ sulleuari. Perusia quidem sine ullo negotio potiemini. Nam Cyprianus qui ei loco & Romanis tunc præerat, ut sua fortuna, ita & nostro cōsilio sublatus è medio est: restat sine imperio multitudo, cui ad cætera mala necessariorū rerum accedit inopia: unde ut se strenue gerant fieri nō potest. Nihil post terga præterea relinquendū, quod nobis queat quoquam pacto officere. Nam & fluminis pontes iccirco sum demolitus, ne quid forte ex hostium incurusione & de improviso incōmodi patiamur. Atqui Belisarium Ioannemq; constat suspectos inuicem esse, quod utiq; eorum ex gestis perspicuum est: Nam & diuersa sentire ex eorum operibus arguuntur, unde nec in unum coire ad id temporis potuere. Nam mutua quædam suspicio ab inuicem hos plane disiungit, ad quam accedere inuidia consueuit & odium, quibus intercedentibus fieri nil potest quod factu necessariū sit. His Totilas peroratis, Perusiam uersus eduxit exercitū. Quò ubi demum est uentum, barbari quàmproxime ad muros castra metati, obsidione oppidum cingunt. Dum hæc interea agerentur, Ioannem quū Acherontida præsidium obsideret, & ei ex uoto nihil procederet, cogitatio subiit rem audendi, qua Romanorum senatum seruaret, & sibi apud mortales gloriæ plurimum uendicaret & laudis. Totilam is cum Gothorum exercitu urbis mœnia oppugnare acceperat: unde cum probatissimis & delectis equitibus, re

p 2 nulla

Totile ad suos oratio

tollit, forte

nulla cuiquam communicata, in Campanos nec noctu quidem nec interdium intermisso itinere proficiscitur. Eodem forte & Totilas uenerat, ut de improviso hostes inuadens eripere ac tueri uiros senatorios posset. Et in locis praesertim nullis moenibus communitis, per id temporis accidit, quod & peractum utique est & Totilas admodum uerebatur, ut ne quis hostium ad captiuos accederet, malum his aliquod illaturus: unde equitum turmas in Campaniam misit, qui ubi ad Minthurnas uenere, potius fore uisum ut maxima suorum ibi parte dimissa aliquandiu quiescerent, & equites defatigatos curaret: nam eo itinere magno hi fuerant labore affecti. Praemissis deinde nonnullis Capuam exploratum, & ad circumiecta huic urbi caetera loca quae ab ea trecentis stadiis absunt, dum id uia ut corporibus integris & equis recentibus Gothi celerius emensi fuissent, die una eodemque tempore contigit, ut Ioannis exercitus & barbari illi trecenti Capuam peruenirent, quum neutri se consenserunt, & barbaris acie uictis eorumque maxima parte iam interfecta penes Romanos uictoria fuit: ex illis uero pauci quidam effugere potuerunt, qui omnes celeri cursu ad Minthurnas se contulere: hoc caeteri qui intra oppidum erant protinus conspicati, partim cruore aspersos, partim adhuc sagittis praefixos, & tacitos, ut qui nil profus denuntiarent quae gesta fuissent, continuo equis inscensis fugam unam capeffunt, & ad Totilam quum demum uenissent, innumerabilem esse hostium nunciant multitudinem, hac arte fugae turpitudine medicata. Erant in Campaniae locis Romani ad septuaginta tunc milites eorum ex numero qui ad Totilam ultro concesserant, hi omnes ad Ioannem se contulere: qui tamen perpaucos ibi quosdam senatorij ordinis uiros inuenit, foeminas uero uniuersas fere: nam urbe capta milites fugientes Romani ciues sectati in Portum se urbem receperant, relictas foeminae in captiuitatem cessere. Ex uiris uero Clementinus quidam patritius quum ad Romanum quempiam Campaniam incolentem effugium habuisset, Ioannis exercitum sequi iccirco tergiversari est uisus, quia Imperatoris praesidium quoddam Neapoli proximum Gothis prodiderat. Hostes uero uir consularis praeequorum inopia, uel nolens quidem eodem quo primum erat in loco permansit. Ioannes interea patritios uiros cum septuaginta militibus qui ad se pauloante conuenerant, in Sicilia misit. Quibus de rebus certior Totilas factus incertore afficiebatur, & grauiter id factum ferebat, exigendi ex Ioanne uel ea de causa poenas percupidus erat: unde cum maiori exercitus parte aduersus eum contendit, paruis relictis ad eius in quo erat loci custodiam copijs. Sed in Lucanos tunc forte Ioannes cum militibus mille secesserat, exercitumque ad se contrahebat, & speculatores praemiserat, qui omnibus itineribus exploratis diligentissime obseruarent, necunde in se hostium aduentaret exercitus. Quod Totilas facturum Ioannem mox suspicatus, consuetis relictis tunc itineribus, per montes qui ea e regione plurimi praeruptique & eminentissimi sunt, in hostem ductabat, quum nemo uenturum hunc

hunc poterat suspicari: nam & inuicem esse hi montes creduntur. Sed per Ioannem uel ea ex parte missi exploratores quum hostium praesensissent exercitum circa ea loca uenisse, non tamen eius rei facti apertius certiores, agmine uocitatoreque cursu Romanorum ad castra contendunt: & accidit forte ut eodem fere temporis puncto & noctu quidem exploratores ipsi & hostes Romanorum ad castra peruenerint. Sed Totilas improvidae furibundaeque mentis uesania praecipitatus, nullum suo aduentu fructum recepit: is quippe longe maiores quam hostes ipsi habebat apud se copias, & ex usu ut uenit, ac rei bellicae ars ipsa deposcit, qui militum numero praestat, plurimum longe conduxerit, ex aperto & interdium bellum si gesserit: unde cum ineundum sibi fuisset oriente iam sole cum hostibus bellum, ne qui praepaucitate facile uincerentur, delitescere in tenebris possent, & fugam quod uellent capeffere: ira is nimium indulgendo, nocte iam intempesta hostium castra aggreditur. Qui maiore ex parte somno prostrati, & praetumultu denique experrecti, nullis se uiribus renitendo tueri, sed in proximos montes se statim ex fuga conferre, quos inter Ioannes Romanorum praefectus profugit, non magna militum iactura accepta: nam ex Romanis centum desiderati. Erat cum Ioanne Silacius nomine quidam Armenius genere, perpaucorum suae gentis dux factus, qui nec Graece loqui nec Latine nec Gothice nosset, nec praeter suam innatam uocem aliam addere. In hunc Gothi & fugientem quum incidissent, identidem sciscitari quis nam hominum esset: non enim hi animo destinarant obuios quosque protinus obruncare, ne & se inuicem ut in bello nocturno interficere cogentur. Is uero respondere nil aliud quiuuit, nisi Silacium praefectum se esse. Id namque muneris quum ab Imperatore ante accepisset, ut saepius repetiti nomen didicerat. Ea ex uoce tunc barbari proditum hostem quum uiuum cepissent, paulo post obruncarunt. Ioannes interea eiusque caeteri milites quum enixius se in fugam dedissent, cursu citato Hydruntem perueniunt. Gothi uero hostium castris direptis, retrocedentes mox abeunt. Dum haec interea peraguntur, alium aduersus Gothos Totilamque Imperator ut Belisarij litteris diu iam fatigatus transmisit exercitum, & Bacuium imprimis quendam peranij Sergiumque praefectos cum paucis misit, qui in Italiam demum profecti cum altero se statim exercitu coniungere. Post hos autem & Verum nomine quempiam cum Eruilis trecentis, Varazemque Armenium cum militibus octingentis submittit. Valerianum praeterea Armeniorum praefectum cum hastatis peltatisque ultra mille abire in Italiam iussit. Verus itaque omnium primus cum Hydruntem applicuisset, nauibus ibi dimissis, apud Ioannem eo in loco moram trahere diutius noluit, sed equo uectus iter cum suis aggreditur. Erat namque uir iste haud quamquam industrius, sed in temulentiae morbum plurimum resolutus: unde & temeraria semper audacia tenebatur. Is postquam proxime Brundisium uenit, eodem & castrametatus mansit. Quod Totilas statim edoctus Verus hic, in-

quirit, uel magnis fretus est uiribus, uel maiori dementia detinetur: imus ergo in eum celeriter, huius ut hominis uel uires periclitemur, uel ipse ut suam uersaniam sentiat. His Totilas dictis magnis cum copijs in eum contendit. Eruli uero hostes adesse iam deniq; conspicati in syluam cōfugiunt proximam, ex quibus Gothi protinus circumuentis, ultra ducentos interfecerunt. Iamq; in proximo erat ut Verum præfectum & qui reliqui fuerant ex hostibus, inter senticeta delitescerent comprehendere. Sed fortuna hos quædam ex insperato seruauit: Nam Barazes interim & qui secum Armenij nauigabant, in litus descendit, & ea forte est regione à qua Gothi Erulos inuasent: quos utique Totilas conspicatus, & maiorem fore ac erat in uero, hostium exercitum ratus, sublati castris inde mox abiit. Tum uero Eruli qui cladi superfuere, & Verus ipse libenter ac celeri cursu ad naues se conferunt. Barazes uero cum ultra nauigandum sibi minime censisset, cum his unà Tarentū terrestri itinere uenit, quò & Ioannes Vitaliani cū uniuersis non longe post profectus est copijs. Tum Imperator litteras Belisario scripsit, magnum se illi misisse exercitum, & necessarium fore cum eo se in Calabria iungeret, unaque in hostem iret. Iamq; & Valerianus iuxta sinū Ionicum ueniens, ea est regione si fretum trañceret, inutile sibi fore rebatur. Satis namq; præuiderat non tam diu militibus ipsis equisq; suffecturos esse quos secum deuexerat commeatu: nam & hybernū tempus iam aderat. Missis itaq; è suis militibus ad Ioannem trecentis, significauit primo se uere & post hyberna cum ceteris affuturum. Belisarius interim litteris Imperatoris perlectis, noningentis quos secū abduceret, ex exercitus robore statim delectis, in quibus erant equites septingenti, pedites uero ducenti, & cæteris Conone duce ad urbis custodiam cōstitutis, in Siciliam protinus nauigauit, ut inde Tarentum trañceret. Est autem Tarenti in hemicycli speciem litus, quo plurimū recedente & mare ipsum perinde in sinum, longiore spatio in continentē immittit. Sed huius littoris transmissus quidem mille protenditur stadijs, & utrinq; ad æstus exitū oppida duo sunt sita, alterū Croto ad occidentē solem, alterū in orientem Tarentū, in medio autem littoris Thurinorū ciuitas iacet. Tempestate itaq; aduersante uentorumq; intumescens uolentia fluctibus, Crotonis ad portū reiectus eò cum suis Belisarius appulit. Qui quū nullū ibi præsidium inuenisset, nec unde militibus necessaria importaret, ibidem ipse cum uxore & peditibus mansit, ut ex Tarento euocatū ad se exercitū regeret: equitatū uero procedere iussit, & castra in proximi loci saltus locare, eiq; Hiberū Fazam & Barbationē præfecit. Sic enim fore sperabat, ut equites sibi equisq; necessaria cōpararent, & hostes in angustias demū propelleret. Nam & Lucani montes usq; in Brutios pertinentes, in angustumq; inuicem cōeuntes, duos duntaxat hic aditus & hos quidem angustiores efficiunt, quorū alter Petra sanguinis dicitur, Lambulam alterū incolæ nuncupant: hoc loco ad litus Ruscia est promontoriū Thurinorū:

Phasam als

Thurinorū: supra id stadijs sexaginta præsidium ualidissimū ueteres cōstruxerunt Romani, quod utiq; Ioannes antehac ceperat, & quàm optime cōmunierat. Belisarij itaq; milites dum eò contenderent, in hostium copias inciderrunt, per Totilam missas, ut proximū præsidium pertentarent, cum hisq; ubi ad manus uenissent, suapte uirtute in fugā barbaros omnes auertunt, tametsi essent numero longe inferiores: quos deniq; infectati ultra ducentos occidunt, reliqui ad Totilam adhuc trepidantes profecti quæ sibi acciderat nunciarunt. Romani uero ibi positis castris manserunt, & perinde sine ducibus potiti uictoria, intrepide negligentēque agere: non enim in unum cōeuntes huius quiescebant, uel saltū insidendo seruabant: sed in socordiam reuoluti, noctu quidem longo abinuicē interuallo distantes, somno se dedere, & interdiu necessaria conquirendo licentius & incaute diuagari, ad se tuendos nil penitus in mediū cōsultentes. Totilas igitur de his certior factus, tria milia equitū ex uniuerso delecta exercitu, in hostes extemplo duxit, eosq; de improviso aggressus terrore iniecto turbauit. Sed Fazas præfectus (nam in propinquo, & ea est regione tabernaculum tum forte habebat, qua se hostes inuasent) irruentibus barbaris occursando eximie uirtutis de se specimē dedit, ut qui ad fugam nonnullis spatium suo interuentu exhibuit, & ad audendū plerisq; animos fecit. Sed ipse demū cum suis omnibus prælians cadit, ingens sane Romanis iactura: nam in his cæteri ut præstantissimis bello uiris spem sitam habebant. Qui autē diffugere potuerunt, ut cuiq; licuit, in tutum se recepere. Primus omnium Barbation ille Belisarij armiger cum duobus alijs effusius fugiēs Crotonē peruenit, & præsentī fortuna renunciata, adiecit se arbitrari iam iam Totilam affuturum. Belisarius uero ubi ea accepit, deplorato suorum militum casu, in naues statim desiluit, & cum eo cæteri omnes soluentes, uentū secundum nacti, eodem die ad medium Siciliae locum applicuere, qui utiq; septingentis à Crotone stadijs abest, & Rheginis ex aduerso positus est. Per id tempus Sclauinorū exercitus, flumine Histro traiecto, Illyrios omnes ad usq; Epidamnū malis ingentibus affecere, partimq; hos trucidando, & sine ullo partim ætatis discrimine in seruitutē quos licuit abigendo, & eorum bonis direptis desæuiebant. Ad hæc & præsidia illis in locis non pauca & quidem præualida occuparunt, circumuagatiq; omnia pro arbitrio ad rapinam quæq; scrutantur. Principes uero Illyriorum quindecim milium hominum exercitu cōparato, etsi hostes protinus insecuti, appropinquare tamē nil audebant. Eadem præterea tempestate hybernoq; tempore, cum Byzantijs tum & in alijs locis terræ motus facti asperiores quidā & maximī, noctuq; omnes, atq; adeo ut qui ea incolerent loca, ruinis iam iam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerent, cū alijs nullo affecti sint malo. Tunc itē & fluuius Nilus ultra octidécim cubitos supra aluē ipsam ita elatus excreuit, ut sua inundatione uniuersam irrigarit Ægyptū. Quin etiam & in superiori Thebaide subsidentes

Mešanā als

adeò recedentesque aquas eam regionem colentibus præbuit, ut nec terram suis temporibus serere, nec cætera procurare pro pristina consuetudine possent: à superioribus autem locis ubi primum leniter est superfusus, haud quam abscessit, eo quæ & sementis tempus omne interpellauit, cū id antea nunquā nec ullo seculo accidisset. Extant præterea & alia loca, in quibus uel aqua deficiente rursum Nili id flumē nec longe post tantopere inundarit, ut quod fatum fuisset penitus cõtauerit. Cuius rei & calamitatis absurditas, hominibus quidem stuporem, animantibus uero cæteris ut pabuli necessitate deficientibus exitium attulit. Per ipsum id tempus, & cete quidem marinus piscis, quem porphyriū Byzantini uocant, mirifice capitur. Hic sane circa annū iam quinquagesimum ut Byzantinis ipsis, ita & finitimorum locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla: nam & nauigia pleraque ad imum depresserat, multarumque nauium uectores ac nautas turbando & uim inferendo longius disturbarat: quam beluam capiendi magnum Iustiniano studium fuit, peragere tamē quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc uenerit, paucis explicabo. Erat forte summa in tranquillitate tūc mare, delphinorumque grex ingens circa ostium Euxini ponti uno agmine confluebat: qui subito cete illo conspecto, quò cuique licuit, per fugium habuere, pars tamen maxima ad Sagaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cete uero in eo tum primum delphinorum aduentu nonnullos ex his sed improuidos quidem uorauit. Siue itaque fame tunc forte detineretur, siue id ex certamine ageret, cõtinerenter & tandiu fugientes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incurso delatum, nec uolens quidē profundiore se limo immergit. Vnde quibusuis modis erue re se connitendo, nullo potuit pacto limoso è loco exolui: sed quo magis enitebatur, eo & acrius limo se immergebat. Quæ res ubi ad circumiecti loci incolas est & passim perlata, concursu undique facto, in cete mox irruunt, securibusque undequaque & crebris ictibus præcidendo, neque hoc pacto conficere beluam potuere: funibus demum præualidis colligatam, magna ui hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in longitudinem triginta, in latitudinem decem hanc esse comperibant. Quam illi per cætus partiti, ut cuique libuit, uel sibi sale conditam seruaret, uel forte depasti mox sunt. Byzantini uero siue terræmotu quæ senserant paueracti, siue fluminis Nili inundatione insolita moti, siue cete prodigio ducti, futura statim animo prælagire, & quisque prædicere quæ de se forte excogitarat. Solent namque mortales dum rerum admiratione præsentium capiuntur, & plerumque simul inscitia, futura quædam prognosticari, & dum molestis opprimunt, temere contemplando futura prædicere. Ipse uero diutinam Nili supra terram factam tūc moram, calamitatū multis causam fuisse crediderim, cete uero illud absumptum, à malis homines uindicari præferre.

ferre. Sed iam ad proposita redeamus. Totilas igitur his demū peractis quæ supra iam explicauimus, postquam Romanis in Rusciani præsidio necessaria defuisse accepit, potiturum hoc statim se ratus si cõtreatus inferri nil possent, positus quamproxime castris in obsidione confedit. Et hyemis iam aderat finis, tertiusque ac decimus se belli circumegeerat annus, quod scripsit Procopius. Iustinianus interea Imperator & in Siciliam nauibus misit, qui pedibus militiam faceret, & Valeriano iniunxit ad Belisarium ut iter acceleraret. Qui freto traiecto, Hydruntem mox nauigat, ubi cū uxore Belisarium præfectum cõuenit. Eadem hac tempestate Antonina Belisarij coniunx Byzantium mittitur, Iustiniani uxore deprecatura ut maioribus copijs bellū id pararetur. Sed Theodora tūc Imperatrix morbo correpta iam ex humanis excesserat, cum annos unū & uiginti mensumque tertium in imperio peregisset. Dum hæc interea agerentur, qui in Rusciani præsidio obsidebantur, necessariorum pressi inopia rerum, in colloquium cum hoste uenerunt, aperteque polliciti sunt in medio ad summum messium tempore, se his præsidium dedituros, nisi aliquod interea sibi subsidium afferatur, seque insuper his conditionibus permissuros, ut integri omnes seruentur. Erant ex Italis in eo præsidio multi delectique uiri, & ex Romano exercitu Illyrij equites trecenti, quos Ioannes ibi in custodiam collocarat, Chalazaro his quodam genere Massageta præposito Godilaneque Thrace, præstantibus bello uiris: pedites præterea centum ad eius præsidij custodiam missi. Milites interea omnes quos Belisarius ad urbis Romæ tutelam reliquerat, Cononem eorum ducem obtruncant, id illi crimini dantes quod frumentum & cæteros commeatus cum eorum iactura cõmeret simul & uenditaret. Sacratos deinde uiros nonnullos ad Imperatorem mox legant, id sedulo affirmantes, nisi quamprimū effecerit, ut patrat per se in præfectum facinoris nulla de cætero recordatio fiat, nec noxæ id cuiquam detur, & debita sibi stipendia non statim dependerit, ad Totilam se & Gothos protinus concessuros. Id uero ab Imperatore facile impetratum. Belisarius interim Hydruntem ad se Ioanne celeriter euocato, cum eo & alijs ducibus maiore iam classe contracta, ad Ruscianum celerissime nauigat, id summo studio nisus, ut obsessis subsidium ferret. Quam classem præsidiarj milites ex ædito conspicati, iam bene sperantes, haud quamquam de cætero sese hostibus dedere animis destinant, tametsi pacta ad ditionem dies instaret. Sed præ nimia tempestate reiectæ naues, cum aliàs esset ea è regione littus importuosum, & ab inuicem procul dispersæ non eò cursum quò cœperant tenuere. Sed ad Crotoniacum portum delatæ, cum in unum iam omnes coissent, rursum Romani ad Ruscianū nauigationem intendunt. Quos barbari ut primū uidere, in equos statim desilientes ad littus perueniunt, hostibus in terram descensum prohibitori. Totilas uero nauium prorsus patientiore per littus spatium suos obiecit, qui tela partim gestarent,

partim

partim arcus intenderent: qua re Romani animaduersa, animo mox consternati, accedere propius nil audere, sed aliquandiu nauibus à cōtinenti procul in mare subtractis quieti manere: unde descensu demū in terram iam desperato, proris in altum uersis, euectiq; longius Crotone in portum iterato deueniunt, ibiq; cōsilio habito satius fore est uisum, Belisarius ut Romam contenderet, & dispositis ibi quā optime rebus necessaria in urbem inferret. Ioannes uero ac Valerianus exercitus duces, ut militibus equisq; in terram expositis, in Picentes mox irent, hostes perturbaturi qui ea ē regiōe oppida obsiderent: sic enim fore sperabant Totilam à Rusciani obsidione submotum ad se demum contrahere. Ioannes itaq; cum militibus mille consulta exequitur. Valerianus uero periculum ueritus, sinu Ionico nauibus circumito, rectā Anconam enauigat. Sic enim tuto in agrum Picenum se peruenturum ducebat, & cum Ioanne copias cōiuncturum. Sed ne hoc quidem Totilas pacto obsidionem soluere uoluit, sed eodem ipse in loco præstando equitū duo milia ex omni exercitu statim delecta in Picentes transmisit: ut ubi se cum barbaris alijs cōiunxissent, Ioannis Valerianiq; inde milites propulsarēt: qui uero in Rusciani præsidio obsidebantur, ubi his prorsus necessaria defuere, nec in Romanis quicquam spei reliquū esset, Gudilam Deoferumq; ad Totilam mittunt, salutem sibi imprimis precatum, & pro his quæ gesserant ueniam. Totilas uero in alium se neminem desæuiturū esse respondit, nisi in Chalazarum ipsū, qui factas prius conuentiones peruerterit, cæteris uero remissurū se noxam. Sic itaq; Totilas recepto per deditiōem præsidio, Chalazarū manibus primo præcis, defectisq; inde uirilibus cōfestim interficit: milites autem qui permanere in præsidio uellent, sua sibi habere iussi, pari sorte cum Gothis futuri: quos uero non ea conditio oblectaret, abire nudos quod malent permittit, quia neminem uellet inuitum apud se militare. Octoginta igitur suis rebus relictis Crotonem uenerunt, cæteri in præsidio sine ulla suarum rerum iactura mansere. Cæterum Antonina Belisarij coniunx Theodora defuncta, cum Byzantium peruenisset, ab Imperatore enixius depoposcit ex Italia ad se Belisarium reuocaret, quod utique facile impetratum: nam & Medorum ingruens bellum, id Iustinianum ut faceret compellebat. Dum hæc agerentur, fuere qui Imperatori de insidijs comparandis inter se consulerent. Sed quemadmodum per eos sit ad id facinus uentum, paucis explicabo. Artabanem Imperatoris præfectum, Gonthare tyranno quodam delecto, ingens cupido incessit Preictam scēminam forma præstantem Imperatoris ex sorore neptem sibi matrimonio iungere: quod utique & ipsa permaxime cupiebat, non hominis amore ducta, sed quia gratias se illi profiteretur debituram quā maximas, quod Ariobinthi uiri tūc sui cædem perstrenue uindicasset, seq; insuper à Gontharis seruitute ac tyrannide liberasset, qui se uel inuitam uellet in uxore traducere. Quum itaq; utrisq; cordi hæc essent, ut

nuptijs

nuptijs inter se iungerentur, Preictam quidem Artabanes ad Imperatorem remisit, ipse uero, etsi Libyæ esset uniuersæ præfectus, Imperatoris tamen ad eam rem consequendam opera indigebat: unde non sanas admodum commentus est causas, ut ille se Byzantium reuocaret: ad id namque nuptiarum Preictæ spes sola induxerat, quæ cōplura sibi ex his bona fore prætenderet, ut qui futurum se non longe post Imperatorē speraret, si Preictam uxorem duxisset. Homines nanq; qui temere cuiquā rei iccirco incumbunt, ut uitam deinceps per delitias ducant, haud quaquam hæctenus quiuerint animos sistere, sed maiora quædam opperiantur, ac bene sperando cōtinenter & tam diu procedunt, quoadusq; tandem uel ea priuentur felicitate, quam cōsecuti antehac fuerint. Imperator itaq; Artabanis precibus fatigatus, eū ad se Byzantium reuocauit, altero sibi in ea Libyæ præfectura suffecto. Is itaq; cū Byzantium se contulisset, admirationi tum primum omnibus esse, & aliorum in se facile beneuolentiam promereri: erat nimirum staturæ prolixioris & mira corporis pulchritudine, moresq; honestabant hunc liberales, & ut perpauorum uir erat uerborū, ita & factis præcipuus. Sed Imperator maximis hūc decorauit honoribus, nam & militibus qui Byzantij erant præfecit, scederatorum deinde principem constitutū ad consularem deniq; dignitatem prouexit, haud tamē illi Preictam neptem iungere coniugio potuit, ut qui alteram sibi haberet & à primæua ætate matrimonio iunctam, quā utiq; à se procul reiecerat, nescio qua intercidente de causa, quæ scēminæ solēt cum uiris iurgari: & hæc quidē quandiu Artabani nil prospere res succedebant, domi ociosa resederat, tacita ferens mala præsentia. Sed postquā Artabanes ex rebus egregie gestis est clarior factus, & adiuuante fortuna magnitudine præstitit, cum de cætero scēmina nil prorsus repudiij tulisset iniuriam, Byzantiū uenit, & supplex facta, ut uirū reciperet precabatur. Tum imperatrix cui erat innatum infelicibus scēminis assiduo indulgere, hanc uel cum inuito Artabane ut cohabitaret percensuit, Preictam uero Ioanni cuidam sed consulari matrimonio iunxit. Quam rem cum calamitatis loco Artabanes duceret & ægerri me ferret, uel eum quidem se qui beneficijs affecisset iam oderat: uxorem uero quā ipse & uolens destinando sibi parasset, etsi eius percupidū ducturū tamen nemo existimabat, sed cum priore sibi perpetuo coeundū, quæ sibi esset omnium infensissima: quod ferme hominē cruciabat, quo factū ut nō longo post Artabanes tempore, ubi & Imperatrix ex humanis excessit, cōfestim & perlibenter priorē ab se uxorem propulerit. Borcudes interea Germani cuiusdam nomine frater, recens forte uitā finierat, maxima parte pecuniarū fratri relictæ ac suis. Cūq; illi & uxor esset & unica filia, hanc quidē suis ex rebus tantū ex testamēto habere Borcudes iussit, quantū ipsa lex cogeret. Vnde & Imperator filie potius duxit opitulandū, qd sanè acrius Germanū offendit. Erat tum forte Byzantij Arsaces nomine quidam Armenius genere, & Artabani

bani propinquitate iunctus. Sed pauloante Rempublicam fraudasse deprehensus hic fuerat, & prodicionis aperte conuictus, ut qui ad Cosroem Persarum regem per fraudē desciscendo, aduersus Romanos res innouasset. Hunc Imperator camelo impositum, & alia nulla iactura affectum, circumduci per urbem populo spectandū iniunxit: quā Arfaces ignominiam grauissime ferens, in Imperatorē statim moliri insidias ac dolos neclere animo destinat. Cumq; & Artabanem eius propinquū offensum uidisset, eo acrius ad iram concire, & uerborū insidijs hominē occupando & deprimendo incessere, non die non nocte deniq; intermissa, quin de strenuo effceminatū hunc factum identidem exprobraret, & alienis in malis antehac generosum tyrannidē dissoluisse, quandoquidem amicum & mensæ adhibitum Gontharem sua manu comprehensum nequiter & inter epulas obruncasset, nunc uero formidolosum se redditum dicere per ignauiam Byzantijs resedisse, destituta sine ulla custodia patria, quæ se frequēter seruasset, tamdiu insuetis emacerata tributis, patre amisso & per causam conuentionis & foederum interfecto, ceteraq; eius progenie in seruitutem abacta, & per Romani imperij dispersa terras. Tum Artabanes satis id sibi uideri respondit, si Romanorum præfectus & consularis uir diceretur. At ille mihi deinde inquit, ut tuo propinquo & indigna quædam perpeffo nil indolescis: Sed duarum uxorū fortunæ me miseret, quarū altera indecenter priuatus es, alteri uel inuitus cohabitare nunc cogis. Atqui neminem decet, qui uel parumper prudentia ualeat, Iustiniani eadem in aliud ut differat tempus, quæ utiq; patrari spacio breuiore, & intrepide ac tuto potest: nam & incautus semper & sine custodibus nugando & fabulando ad multam noctē hic sedet, circūstantibus sacratis quibusdam & effcætæ ætatis uiris, Christianorum scriptis miro studio reuoluendis intentus. Tum Artabanes, num nemo inquit, tibi id facinus molienti ex Iustiniani propinquus est occursum? Tum ille, istorū quidem Germanus omnium potentissimus est, & is ferme tibi ac lubens suis cum liberis subsidio erit: qui pro eorum iuuenili ætate & simul inuidia miris in eum odijs ardent, & hos equidem spero de se factis omnia confecturos. Nam & ab Imperatore affecti tanta iniuria sunt, ut nō ipsi simus maiori, nec Armenius quispiam unq;. Istiusmodi Arfaces Artabanem eblandiendo demum illectum, ubi suis annuere uotis cognouit, ad Persarum alium quempiam Chanarsagem nomine rem protinus detulit. Erat sanè hic iunior & optima corporis ualitudine, haud tamen rerum peritus, sed puerilis admodū & inexpertus. Hunc itaque Arfaces ubi eadem cum Artabane ipso sentire effcetit, & in colloquium ut inuicem conueniret, inde mox abiit, id modo præfatus, Germanum eiusq; liberos omnes assentiendo ad id facinus se adiuturos. Et erat quidē Iustinus cæteris Germani liberis ætate prouectior, iuuenis tamē & ante omnes pubescens, industrius præterea & ad gerēdas res promptior, atq; adeo ut nō dum

annis

annis maturus consularem inscenderit currum. Huic Arfaces conuēto in aede aliqua sacra colloqui secum se uelle prædixit, in quam ubi est deniq; uentum à Iustino imprimis Arfaces petijt, ut iureiurando protinus confirmaret, ne quoquā pacto quæ inter se haberentur colloquia, nisi patri duntaxat hominum cuiquam aperiret. Hæc demum se iuranti facturum, exprobrare statim ignauiam atq; socordiam Arfaces cœpit, qui Imperatori quum sit sanguine iunctus, plebeios & gregarios homines quosdam uideret sibi præferri, magistratusq; gerere: se uero quum talis tantusq; sit, & sui officij esset ac dignitatis res omnes administrare, non solum Iustinianus contemneret, sed uel eius parentem, qui ad summum uirtutis euaserit, nil secus ac eius fratrem non magnificeret, sed in priuata hunc sorte uiuere perpetuo sinat. Ad hæc & illud adijcere, quod nec auunculi quidem sui patri bona omnia delegantis in hæreditatem ipse successerit, quum hæres esset abunde illi suffectus: idq; sibi asseuerare ad ignominiam concessurū, quum futurū omnino esset ut de cætero maxime contemnatur, & tunc præcipue quum ex Italia Belisarius Byzantiū uenerit: iam enim in medios ille Illyrios esse nunciabatur. His Arfaces dictis ad parandas Imperatori insidias, ut Iustinum impelleret, huic omnia aperit, quæ ad eam rem peragendam cum Artabane sibi Charangeq; composita essent. His auditis Iustinus ex rei absurditate exterritus adeo, ut sui uix compos esset, Arfaci respondit, nec per se quidem nec patrem suum Germanum patrari id sceleris posse. Sic deinde à colloquio utrisq; digrediētibus, Arfaces quæ gesserat Artabani statim renuntiat, Iustinus ad patrem rem omnem protinus detulit. Is uero ex ordine cuncta Marcello mox explicat regie aulæ præfidi. Sed dum uisum illi maturius ea de re cōsultandum, utrum ad Imperatorem deferenda tunc esset, an silentio supprimenda, tempus in longū extrahitur. Erat nimirum Marcellus suapte natura uir sanè grauissimus, & pleracq; subticendo quamoptime disponebat, nec pecunia ulla corrumpi is poterat, nec sales quidem ferebat, & ludrica risum quoquam pacto mouentia, nec solutiore sumebat ex uita lætitiā, ut quam grauem moderatioremq; duceret, & à uoluptate quauis penitus alienam, iustitiæ præterea acerrime studiosus, ac feruentissimus ueri cultor is erat: unde nec uerba eiusmodi ad Imperatorē referri sinebat, excusans eius se rei nuntium fieri non usui fore, & simul illud subiiciens, Si enim seorsum Imperatori renuntiare aliquid uelim, Artabani ipsius suspicaturi statim domestici familiaresq; sunt, de se aliquid delatum fuisse. Et Arfaces ipse si mea de causa fugiens delitescat, criminis conuinci nō poterit. Ipse itaq; ni diligēter sim aliquid perscrutatus, & id quidem cōpertū sat habeam, nec de facili fidem præbere, nec ad Imperatorem deferre aliquid quiuerim. Restat igitur diligenter ut cures, hæc eadem uel præsens ipse ut audiam, uel à probato dignoq; fide uiro accipiam. Tum uero Germanus filio imperat, Marcelli ut iussa mox exequatur. Arfaces autē ea de re Iustino nil

q prorsus

Charasanges,
supra

prorsus de cætero cōmunicare, quandoquidē semel se id facturum negarat, Charangē itaq; rogat Iustinus, num ex Artabanis permisso Arfaces se conuenisset, non enim arcani inquit quicq; huic credere ausim: sed si ipse quipiam uelis eorum quæ factu necessaria sint explicare, in medium postea consulendo aliquid forte & probe gesturi nos sumus. Tum Charanges quæ Artabani prius communicasset Iustino mox aperit. Quum itaq; quæ Arfaces sibi prædixerat se peracturum Iustinus, ac patrē affuturum negocio fateret, certus ad colloquiū cōstituitur dies. Quibus rebus Iustinus Marcello renuntiat, petijt ex amicis ut aliquē ad eam rem destinaret, qui per se audiret quæ Charanges effaretur. Tum ille Leontium dedit, cui & curæ æquitas esset, & uera profari quammaxime nosset. Hunc uero Germanus in domiciliū introductum sic condit, ut audire quæ dicerentur facile posset, non tamen uideri. Eo quum Charanges ex instituto se contulisset, explicare ex ordine cœpit quæ cum Artabane Arfaceq; consultasset. Leontius interim interiore è loco quæ dicebantur apertius audire, & inter cætera ad ea quæ deinceps Charanges dixit aures enixe arrigere: quod si uel Imperatorē occiderint, Belisario tamen paulo post Byzantium aduentate, haudquaq; sibi processurum consiliū: nam si Germanus Imperator crearetur, affuturum mox Belisarium affirmabat, contractoq; ex Thraciæ locis ingentibus copijs, impetum in se confestim facturum: unde necessarium fore dicebat, ut rem in Belisarij aduentū extraherent, & hunc ut primū in curiam uenerit, strenue audendo cum Marcello unā & Imperatore pugionibus trucidarēt, & hoc pacto geri rem tutius posse. Marcellus interim uel de his omnibus certior per Leontiū factus, tarditate immodica detineri, nec ex præpropere acceleratoq; nimium renuntandi hæc studio, Artabani uelle mortem inferre. Germanus uero ad Imperatoris discrimen moræ huius & dilationum impatiens, ad Buzen Constantinūq; hæc eadem defert, ueritus quod & factum postea est, ne ex diuturniore hac mora in suspicionē & ipse ueniret. Sed Marcellus multos post dies, ubi & Belisarius appropinquare Byzantium nuntiabat, dicta factaq; omnia Imperatori aperuit. Qua re audita Iustinianus conijci in carcerē iubet Artabanis milites, ab hisq; ut quæstione uerum elicerent principibus nonnullis permittit. Vbi uero detectæ insidiæ sunt, & in lucē uenere exscriptæ, omnes eosdem ad se in consiliū principes ac senatorij ordinis cæteros uocat: his uero & palam quæ quæstione expresserant recitantibus, in Germanū Iustinūq; filium id etiam crimen cōferri cœptum. Germanus tamen Marcello Leontioq; in eius excusationē rem probe testantibus, proditiōis suspicione exoluitur. Ad hæc & Cōstantianus ipse ac Buzes iureiurando intrepide confirmarunt, nullo se pacto Germanum condemnaturos, sed omnia ita se habuisse ac per Marcellū fuissent & Leontium explicata. Vnde senatus sententiam tulit, ne Germano ea res noxæ imposteriū aut fraudi foret, ut in Rem publicam

publicam nil quippiam delinquenti. Verum ubi per senatores ad Imperatorem intus est itum, Iustinianus parari sibi insidias ægerrime ferre, & Germano præcipue acrius succensere, eiusq; tarditatem longasq; moras ad denunciandum sibi periculum identidem criminando. Dum interea Imperator sic ira succenditur, duo quidam ex senatoribus illi gratificando, recte Iustinianū sentire asseuerabant, & eam rem ferre molestius uidebant, atq; adeo ut Iustiniani iracundiā instigando in maius eueherēt, homines nimirū quibus curæ id esset, ut ex aliena calamitate sibi gratiam apud dominum quærerent. Cæteri uero ut pauentes formidineq; contracti mox conticere, & ad arbitrium Imperatori cuncta permittere, ne forte obsistere uiderētur. Solus Marcellus uera profatus Germano saluti fuit, & Imperatoris irā permulsit. Iustinianus igitur Artabanem exauctoratum imprimis, cōiuratosq; cæteros alijs nullis affectos malis, asseruari in carcerem iussit. Dum hæc gererentur, totius Occidentis barbari imperio potiuntur. Romani uero cum Gothijs & si pauloante ut diximus debellatis bellum dum integrant, pecuniarum hominumq; iactura ingenti facta, & sine ullo eorū cōmodo Italiam amiserunt: cum hac simul Illyrios ferè omnes Thracēsque, quum à barbaris iam finitimis factis sua omnia agerentur in prædam, & ipsi item foede deperderentur, Galliarū partem suæ quondam ditionis effectam, in huius belli principio Gothi Germanis tradiderant, quum minus se posse existimarent Romanis simul ac Germanis resistere. Id sane factum non solum nil prorsus Romani interpellarūt, sed ut Gallias sibi Germani haberent Iustinianus ultro permisit: non enim illi has tuto se possessuros rebantur, nisi & Imperator ut suæ ditionis futuras perpetuo confirmasset. Quo factum ut eo ex tempore principes Germanorum Massyliam Focensium quondam coloniam, & cætera circa id mare loca tenuerint, totiusq; eius oræ maritimæ potiti imperio sint, unde & Arelate nunc residet ad certaminis equestris spectaculum: aureum nummum natio è Galliarum metallo hi cudunt, non Romani Imperatoris ut cæteri solent, imagine sed sua impressa. Persarum siquidem Imperator & si ad arbitriū argenteum numisma facit, aureo tamen nō illi fas est suam ut imponat effigiē, nec barbarorum princeps alius quisquā id facere ausit. Sed de his hæctenus. Franci interea pleraq; sibi & nullo iure in Venetos occupant loca, quum nec Romani tueri ea iam possent, nec Gothijs tantum uitium esset, ut his utrisq; bellum inferrent. Gepides insuper Sirmium urbem & Dalmatiæ alias ciuitates maiorem in partem præoccupantes tenebāt, quas Imperator proxime à Gothijs receperat: & Romanos quos ibi deprehendunt captiuos abducūt, progrediendoq; semper Romanum populabantur imperium. Eaq; de causa, nulla his de cætero Iustinianus stipendia persoluebat, quæ antehac à Romanis accipere consueuerāt. Longobardos interim Imperator Norico urbe & in Pannonia nonnullis præsidijs & alijs locis plerisque cum ingenti pecunia

donat. Qua ex re Longobardi exciti, omnes à proprijs sedibus abeuntes, supra Histrum fluium nō procul à Gepedum natione confidunt. Sed ipsi in super Dalmatiā omnem & simul Illyrios adusq; Epidamnū depopulati, in seruitutē quos ceperant abegere. Sed ex captiuis nōnulli ex fuga domū quā se recepissent, circumeuntes Romanorū imperium barbari, cum his perinde foedere iuncti, quoscunq; nacti ubiq; fuissent, q ab se pauloante profugerāt, & inuentos apertius noscitant, seruilē in modū comprehēsos ut fugitiuos, uel à parentibus ipsis abstractos, nemine resistente trahebāt. Eruli præterea alia Dalmatiæ loca Imperatoris permissu & circa Sigidonū urbē habebant, ubi uel ad id temporis habitant. Deinde Illyrios hi & supra Thraciā omnia incurfantes iam pridem depopulant & uastant. Sed lōgo post tempore Gepedes ipsi Longobardiq; ut proxime habitātes, hostes inuicē facti, & armis decernere controuersias cupidi, ad pugnā tempus constituunt. Sed Longobardi haudquaq; Gepedibus parēs se fore & solos rati, nā numero erāt hostibus longe inferiores, cum Romanis sibi ineundum foedus esse cōstituunt: unde ad Imperatorē oratores dimittunt, ipsum id postulatū: haud fecus & Gepedes faciunt. Chorisinus tunc temporis Gepedibus præerat, Longobardis Abdinus. Imperator igit̄ auditurū utrosq; seorsum tamen se pollicetur. Longobardi itaq; quum in Imperatoris conspectū uenissent, orationem huiusmodi habuerunt, Nos quidem o Imperator, Gepedum facta absurdiora maximum in modū & audaciam obstupescimus, quod quum ea & multitudine sint, ac pariter magnitudine præstent, quā multaq; nequiter in tuæ ditionis homines fecerint, & nobis item hoc tempore maximā iniuriā inferāt, ad te isti nunc ueniant societate & amicitiam deprecaturū, qui soli omnium finitimos extremis iniurijs affecere, quos ad iniuriam nouerant opportunos, & ad fallendū perfaciles: & hi quidē suæ uecordiæ poenas nūc luunt, qui affecti semel iniuria ad hos rursus se conferunt. Sed illud imprimis aduertat o Imperator deposcimus, quo nam animo Gepedes isti amicitias faciant: sic enim peragere poteris quæ Romano sint imperio conductura: nam ex præteritis factis contemplari futura homines queunt, & in tuto eadē cōstituere. Enim uero si Gepedū mores quis uelit ingratiudinēq; simul & iniurias in omnes illatas ostēdere, longiore huic proculdubio opus oratione foret ac tempore, externisq; testimonijs. Verum ut cætera in præsentī omittam, è recētiore istorum factis exempla nūc capere poteris, Gothi quondam Dacarū terras uectigales habebant, Gepedes omnes circa Histrum utrinq; fluium sic habitabant, ut ueriti Gothorum tunc uires, suos excedere terminos ne attētare quidem potuerint. Nunc uero Romanorū cōfoederati, quorum & se studiosissimos dicunt, sub amicitiae societatisq; nomine, in singulos annos ut à præteritis quondam Imperatoribus, ita & abs te nunc multa & egregia referunt dona. Sed hos equidē perlibēter rogauerim, quibus nam beneficijs pro tantis re-

Longobardorum
ad Imperatoris
orationem oratio

tis receptis muneribus Romanos affecerint. At nihil profecto habituri sunt, nec minimum quidem quod proferant. Quum causæ itaq; nil profus his esset, quæ uobis iniuriā facerent, nō uoluntate sed necessitate tunc quiescebāt. Vos nanq; Romani quæ trans Histrum fluium sunt, uestræ facere ditionis nō uultis: hos uero quæ citra sunt, quo minus sibi nūc uendicēt, Gothorū formido cohercet. Quis enim non animi improbitatē in posterū dixerit, uel quod nam amicitiae fuerit stabilimentū, ubi peccandi licentia quæritur? Nō ita res ea se habet o Imperator, non ita. Potentia nimirum ipsa, hominis præcipue præfert naturam, præ gerendarum rerum licentia suos emittentem in publicū mores. Nā ubi Gepedes ex uniuersa Dalmatia eiectos Gothos uidere, Romanos uero cum hostibus pacē & ubiq; terrarum habere, uestras inuadere terras ausi sunt omnium scelestissimi. Quis enim uerbis rei explicare absurditatem nūc queat? Nōne Romanum aspernati imperium sunt? nōne foederum foederatorumq; hi leges soluere? nōne in eos inquam contumeliosi fuerunt, in quos minus oportuit? nōne deniq; regiæ maiestati uim intulisse uidentur? cuius uel seruitus perquam libenter & merito subeunda his esset, si quod forte nunc uobis belligerandi in hos studium foret. Gepedes Imperator Sirmium habent, Romanos in seruitutem abducunt, & uniuersam Dalmatiam sui se iuris fecisse iactant. Quod unquam hi bellū pro uobis gessere, uel uobiscum unā in aciem prodierunt, ni forte contra uosipfos potiti uictoria sint? uel cuius nam in certaminis præmiū, terrā hanc suā fecere, tametsi mercennarij & uestri milites sint? Ad hæc accedit, quod nullo unq; antehac seculo scelestius quippiā fuit hac & præsentī ipsorum legatione. Siquidē ubi ad inferendum uos sibi bellū ardentiores uidere, Byzantiū uenire ausi sunt, in Imperatorisq; iam tanta per se affecti iniuria conspectum prodire, & ea de causa ut pro innata his impudētia uos cohortent, in nos bellū geratis, qui uestri tam maximo studio ac beneuolentia detinemur, uel forte ut ultro Romanis restituant quæ indecenter inuaserint, & negligētiā Longobardos intulēt, suum apud eos ut facinus deprecetur, quorum formidine, inuita hac se & fallaci sed fera benignitate cōmuniunt. Sed ei nimirū qui ex necessitate gratiam fecerit, succumbat necessarium est, qui affectus beneficio sit. Quod si nunc demum ab eorum nolint indecētibus factis desistere, quid nam de cætero poterit tantam animorū malignitatem peruincere? Hæc igitur o Imperator & si præ uerborū barbarica quadam ineptitudine, pro rerum ipsarum dignitate nō explicarim, tute tamen pro tua prudētia si quid forte defectius quā necessitas ipsa deposceret enarraui, quæ Romanis sint Longobardisq; tuis admodū profutura, ut uisum fuerit peragito. Demū ad cætera te eius rei admonitum uelim, nos cum Romanis de uera iusticia diuinoq; cultu eadem semper & recte sensisse: hos uero ut Arianæ hæreseos sectatores, nulla uobiscum in re cōuenturos. Hæc Longobardi quum deniq; perorassent, Gepedum

q 3 darum

Gepedarū ad
Imp. oratio

darum oratores Imperatorem postmodum aduentus, dicere ita exorſi ſunt. Par equidē fore cenſemus ō Imperator, ut qui pro inēūda ſocietate ad proximos ueniunt, imprimis edoceant, iuſtiora quādā ſe deprecātū ueniſſe, & futuris ut ſocijs, ita & ſibi percommoda, & in eā ſententiā ut uerba mox faciāt. Sed quemadmodum à Longobardis priores ipſi affecti iniuria ſimus, ex eo quod inferetur perſpicuum fiet. Nos quippe ut ex æquo altercationes ſoluamus, ſummo ſtudio nitimur: & qui ſtare aliorum ſententiæ ſtudent, uiolari nō ſine iniuria poſſunt. Gepedas uero & hominum multitudine & uirtute Longobardos præſtare, qui nam eorum qui id probe percalleant, in explicando non longior fiat: Et ſane eorum qui ſapient, neminē malle exiſtimauerim in promptius aliquod malū incidere, ſi cum paucioribus iunctus certamen aliquod ineat: quandoquidem ei uel maxime liceat, cum ualidioribus in hoſtē ſocijs decertando, ſine periculo referre uictoriam. Vobis itaq; in alios quoſcunque euntibus Gepedes ſeipſos & arma conſociabunt, ut qui uobis obnoxij pro acceptis beneficijs ſint, & uirium magnitudine ueſtræ Reipublicæ uictoriam unā cōſequentur. Ad hæc & illud maxime aduertendum, Longobardos iſtos Romanorum in amicitiam nuper ueniſſe: Gepedas uero uobis conſederatos eſſe, & diu iam cognitos. Amicitia uero temporis diuturnitate conciliata, diſſolui non facile poteſt. Fit itaq; ut belli ſocios non ſolum fortes naſti uos ſitis, ſed ſtabiles ac plane perpetuos. Hæc ſane iuſtæ ſunt nobis ad ineundam uobiſcū ſocietate allicibiles cauſæ uifæ. Sed aduertite quales nam Longobardi moribus ſint. Controuerſias omnes inter noſipſos obortas, uel hortantibus uobis, ex æquitate diſſoluere minime cenſuerunt, audacia quādā & temeritate detenti: & ubi iam bellū in manibus erat, tunc ipſi ut præpoſteri quidam ordine nullo ſeruato, & eorum ut palam impotētia fieret, ad uos ueniūt deprecatum Romanos, pro his ut indecenter certamen ſuſcipiatis. Proinde prædones iſti Sirmium oppidū & cætera Dalmatiæ loca belli uobis cauſam fore prætendunt: tametsi Imperatori tibi ciuitatum tantum & locorum ſuperſit, ut uel hominum nationes nonnullas perquiras, quibus imperij partem aliquam ad incolendum concedas, quemadmodum Francos, Erulorumq; gentem, uel iſtos inſuper Longobardos tot tantisq; uel ciuitatibus uel locis donasti, ut ea uix quiſpiam queat enumerare. Nos uero ex tua amicitia fiduciam naſti, omnia ut tibi collibuit egimus: nam qui alijs ſua prodiderit, potiore longe eſt forte, quàm qui ea dono acceperit: putat nanq; donum ſe accepiffe qui id prior cōtulerit, ſi modo pro munere in alios forte collato non aſſequatur iniuriam. Atqui amicitia tecum conciliata quiſpiam id confidentia fecerit, quod & Gepedes feciſſe erga Romanos ſunt uifi: quorum ipſi in nos beneficia recordati, quam maxime id ex ſcedere ipſo depoſcimus, nobiſcum in Longobardos bellum geratis: ſin uero minus id placet, at ſaltem neutris noſtrum ſauendo ut ſeoriſum abſitis. Si rebus hoc pacto noſtris conſulueritis,

ſulueritis, quæ æquiora ſunt facturi uos eſtis, & pro Romani imperij dignitate. Hæc Gepedes. His auditis Juſtinianus, conſilio habito, Gepedas quidē re infecta dimiſit: cum Longobardis uero belli ſocietate inita, iureiurandoq; confirmata, equitum ultra decem milia ad eos mox mittit, Romanis ducibus commonefactis, Gepedarum ut gente celerrime debellata, maximo in Italiā ſtudio, cum equitatu omni contenderent. Hos inde ad Longobardos euntes, mille & quingēti duntaxat Eruli è ſocijs ſequebantur: nam cæteri omnes Romanis pauloante deſertis cum Gepedibus ipſis conuenerant. Sed Romanorum pars militum quādā dum ad Longobardos contendit, in Erulos quosdam Aordo duce ex inſperato incidunt: inde pugna ſumma cōtentione & ſtrenue facta, Romani uictores euadunt, Aordumq; duce & Erulorum non paucos interficiunt. Gepedes interea cognito exercitus Romani aduentu, & hunc quidem appropinquare, omnes extemplo cum Longobardis diſcordias ſoluunt, & ſcederibus inuicem factis, in unum uel Romanis inuitis mox cōeunt. Quod utique ubi Romanorum cognouit exercitus, ut dubius animi conſictari hæreſq; quid nam in re præſenti eſſet & periculosa facturus: non enim uel progredi poterat uel retro iam cedere, præfectis uerētibus, ne Gepedes Erulicq; incurſantes, Illyriorum loca popularentur. Eodem itaq; quo conſtiterat loco poſitis caſtris quum expectandum denique cenſuiſſet, quemadmodum ſecum tunc ageretur Imperatori ſignificauit. Sed de his hæc tenus. Ipſe uero unde digreſſus ſum redeo, Belifarius interim nulla referens militiæ decora Byzantium uenit, quum per quinquēniū ex Italia nuſpam abceſſiſſet, nec potuiſſet per eam quoquā pacto uagari, ſed tacita fuga quādā detentus, ut uitabundus, id omne tempus de loco ad locum migrando conſumpſit. Quæ ex re factum, ut urbem Romam iterato in ſeruitutem receperint Gothi, cū eaq; & cætera ſerè Italiæ oppida, Peruſiā tamen in Thuſcia primatum facile naſtam Belifarius quū arctius obſideret, diſcedens reliquit, & ex itinere per ſuos captam accepit: Byzantium demum quum perueniſſet, ibi diutius cōmoratus, ex ocio uiuere, & in delicijs affluētibus opibus agere, rebus antehac feliciter geſtis contentus. Vigilius autē urbis Romanæ præſul cum Italicenſibus alijs & primoribus uiris, qui ſecū Byzantijs erant, ab Imperatore ſuppliciter & enixius postulabāt Italiā omnibus in ſuam ut uiribus redigeret poteſtatem. Sed Gothicus præ cæteris maxime uir ſane patritius ad ipſum id hunc crebro impellere hortariq; ut qui ea de cauſa Byzantiū ſe contuliſſet. Imperator uero Italiam ſibi curæ fore reſpondit. Sed circa Chriſtianorum dogmata componenda nimis intentus, eorum altercationes ut recte diſponeret nitebatur. Ildiges interea Longobardus uir quidā eius rei ob gratiā ſe ad Sclauinos & inde ad Gepedas contulit, quæ explicaturus mox ſum. Ea tēpeſtate qua Longobardis Baces imperitabat, huic nepos erat Riſidulfus nomine, quæ lex ad eā præfecturā ſi Baces decederet euocabat, Sed Baces

ipse dum filio prospicit, & ad hunc ut principatus ueniret enixe curat, criminis Risdulfum insimulauit, noxæ nil prorsus habētis, eoq; hominem exiliū iactura affecit: qui statim è patria profugus factus, cum paucis quibusdā ad Barnas profugit, liberis duobus dimissis. Sed Baces tradita nō parua Barnis illis pecunia facile suadet Risdulfum ut necarent. Ex Risdulfi uero tunc liberis alter morbo interiit, alter & hic quidē Ildiges se in Sclauinos fuga recepit. Nō longe post Baces quum in ægritudinē incidisset, ex humanis abscesit. Hoc mortuo ad Baldarū Bacis tunc filium Longobardorū imperium uenit, quum q; is puer admodū esset,† Abduinus tutor mox constitutus regnū administrabat, ex eoq; sibi quam maximis uiribus comparatis, imperiū non longe post tēpore & ipse obtinuit, puero ex morbo protinus decedēte. Quū itaq; Gepedas inter & Longobardos bellum iam pararetur, Ildiges statim Longobardis qui se sequebant, & Sclauinorū compluribus fecū eductis, ad Gepedas uenit, satis sperantes suæ gentis hunc principem fore. Quum itaq; Gepedes per fœderum causam iungendorum ad Longobardos uenissent, Abduinus ab his statim ut ab amicis deponeret, Ildigem sibi in potestatem ut traderent. Tum Gepedes quum hominem prodere nil prorsus decernunt, inde abire quò uellet Ildigem libere permiserūt. Tunc ille statim & nulla interposita mora, cum Gepedibus quibusdā comitibus suis & uoluntarijs, ad Sclauinos iterato se confert, indeq; ad Gothos & Totilā uenit, exercitū non minoris numeri ductans quàm militū sexcentorū, in Venetosq; demū profectus quū Romanos Lazaro quodā duce obuios habuisset, cum his acie statim conflixit. Vnde Ildiges Romanis in fugā actis, & cōpluribus interfectis, non tamen suas cū Gothis copias iunxit, sed flumine Histro traiecto rursus in Sclauinos secessit. Dū hæc interea gererent, Belisarij armiger quidā Illaus nomine, genere barbarus, suapte natura iracundus & acer, per Gothos aliās in Italia captus, ad Totilā & si ad defectionē nil prorsus causæ naetas descit. Hūc Totilas copijs magnis præfectū ad Dalmatiæ loca cum classe transmisit. Qui ubi ad locū Muchirū uocitatū peruenit, qui ferme maritimus est, & Salonis quamproximus, principio quidem cum eius regionis hominibus haud secus diuersabatur, ac Belisariū tam magnæ opinionis uirū propinquitate cōtingeret, ense deinde nudato, hortatusq; suos ad facinus, omnibus ex templo necatis, eorūq; rebus direptis inde mox abiit, locumq; aliū quendā quem Laureatē uocant Romani, ad littus sitū inuadit, & in continentē egressus, quos obuios habet obtruncat. Quod ubi factū Claudianus rescit, qui Salonis tum præerat, exercitū nauibus quas dromonas dicunt impositū, aduersus hunc misit. Qui postq; Laureatē peruenit, maximo interuallo prælio uincitur, fugamq; uersi ut licuit, per continentē capeffunt, relictis in portu dromonibus, ubi & nauigia aliqua pleraque aderant, frumento & alijs com meatibus plena. Quibus omnibus Illaus direptis, interfectisq; quos prope

deprehendit,

deprehendit, aliarū rerum ingenti cum præda ad Totilā rediit. Sic demum exacta iam hyeme, quartus & decimus annus belli huius exibat, quod literis Procopius cōmendauit. Totilas deinde copias uniuersas Romam ducta, uit, hancq; circūuallando obsedit. Dimiserat ad urbis custodiā Belisarius milia hominum tria fortissimorum, hisq; Diogenē hastatorū suorum ducē & solum præfecit: qui utiq; & sapientiā præstabat & uiribus, proptereaq; diurna ea fuit obsessio: nam & obsessi superante uirtute, uniuersis Gothorum resistere posse copijs uidebantur, & Diogenes diligentior ad urbis custodiā erat, ne mœnibus appropinquaret, frumentoq; intra urbē iam sato, ne de cætero suis necessaria deessent effecerat. Barbari uero quū oppugnare mœnia attentassent, reiecti mox sunt, Romanis hos strenue repellentibus, Portu tamen ciuitate potiti, Romā enixius obsidebant. Imperator interim Belisariū conspicatus ad se Byzantiū aduenisse, alterū aduersus Gothos præfectū nō longe post mittere animo destinat: quod utiq; si deniq; peregisset, & milites ex Byzantio continenter in Italiā missi cum Romano exercitu se cōiunxissent, profecto nil ambigā Romā eius in ditione mansurā fuisse, iriq; hostē facile superatū: sed quum Liberiū & si Romanū & consularē uirū ad Romanæ urbis nunc deligit præfecturā, nunc alijs semet interpellat negocijs, cunctandocq; interim & rem prolatando prior illa animi promptitudo suppressitur, factum est ut in longum extracta sit ea urbis obsidio. & Isauri quidam qui Capenam ad portam haberent custodias, exemplo partim Isaurorum aliās Asinariam portam Gothis prodentium ducti, partim etiam causati non debita sibi stipendia solui, quam occultissime cum Totila in colloquiū uenerint, & urbem illi prodituros se faterent. Vnde constituta dies ad facinus est: quæ ubi demum aduenit, id rei Totilas machinatur. In Tyberim fluuium prima noctis uigilia naues longas duas immisit, hisq; uiros imposuit strenuos, & nonnullos tuba canendī gnaros, imprimis admonitos flumine ut aduerso remigantes procederent, & ubi quamproxime muros uenissent, quanta uis possent buccina clangorem eliderent. Ipse interea hostem frustratus, Capenam ad portam paratū habebat exercitum: quumq; animo agitasset multos militum Romanorum noctis beneficio euasuros, habiturosq; aliquò ut in tenebris delitescēdo effugium, eiusdem è regione portæ fortissimos uiros, & alijs nonnullis in locis in insidijs locat, & simul iniungit Romanos ut fugiētes ne carent. Qui itaq; in nauibus erant, ubi proxime ad muros uenerunt, ut imperatū his fuerat, ingenti clangere sonitu cœpere. Romani uero rei nouitate obstupescit, maioriq; percussis formidine, ac derepente turbati, temere relictis custodijs eò omnes statim cōcurrere, ubi datū fuerat buccina signū. Eā muri partē hostes fuisse adortos rati, soli omniū proditores Isauri in suis custodijs persistere, & portis hostibus patefactis, hos intra urbē excipiūt. Ingens eo in loco superuenientiū cedes facta, multi iā ex Romanis p̄ alias & ab hac diuersissimas

sissimas portas abibāt, sed qui Centumcellas petebāt, in insidiatores delati
 trucidabantur, uix paucis euadentibus, quos inter & Diogenem ferunt præ
 fectum iam saucium in tutum se recepisse. Erat in Romano exercitu Paulus
 quidam genere Cilix, qui Belisarij domui pauloante præfuerat, & equitum
 deinde præfectus est turmæ, in Italiaq; uel antehac militauerat, & cum Dio
 gene unā deniq; fuerat ad urbis custodiā constitutus. Is itaq; Roma iam ca
 pta cū equitibus quadringentis ad Adriani sepulchrū confugit, ponte præoc
 cupato, qui ad sacrā beati Petri fert eodem. Gothorum itaq; copiæ prima luce
 hoc ipso in ponte ubi cum his pugnā cōseruere, uel Romanis ualidissime re
 sistentibus superiores iam erant. Sed barbarorum quia in angusto suamet
 ipsi præ multitudine conferti nimis & pressius dimicarent, magna uis cecidit.
 Quod ubi Totilas ipse animaduertit, & magno suorum detrimēto rem geri,
 signo receptui dato pugnā remisit, Gothosq; monuit, ut ex aduerso hostiū
 insidendo quiescerent, fame ratus Romanos se uiros ocysus comprehensurū.
 Paulus interea & equites quadringenti, quum inedia laboraret, eam noctē
 insomnē egerunt. Insequenti autē die inuito cōsilio, equos interficere statuūt,
 & eorū carnibus quoad possent de cætero uesci: sed insoliti cibi tædio ac nau
 sea capti, in serū diei rem differunt, tametsi acerrime iam fame opprimerent.
 Itaq; diu secum fluctuati animo, inuicē ad audax facinus se cohortando, lon
 ge sibi melius fore decernunt, decenti potius aliquo mortis genere uitā finire,
 quam fame turpiter indecenterq; interire. In hostem igitur impetū & deim
 prouiso facere statuunt, ex hisq; tam multos occidere, quantū cuiq; uirium
 foret, ac strenue demum mortē obire: unde se mutuo ac derepente complexi,
 deosculatiq; mortis uiam gratāter mox ineunt, ut omnes unā ac subito peri
 turi. Qua re Totilas cognita, ueritus ne homines morti se deuouentes, desper
 rata salute, insanabilibus Gothos malis affecturi mox essent, ad hos protu
 nus misit qui alteram ex his optionē offerrent, ut aut equis dimissis, armisq;
 depositis, iureiurando dato, ne in Gothos de cætero militaret, integri omnes
 dimissi Byzantium irent: uel sua sibi habētes, æqua cum Gothis sorte apud
 se militiā exercerent. Quibus conditionibus Romanis libenter acceptis, tum
 primum abire omnes Byzantiū malle: deinde pedites & inermes abscedere
 quum hos puduisset, & ad hæc ueriti ne in tam longo itinere in insidias præ
 cipitando perirent, & simul id incusarent, longi temporis Romanā Rempu
 blicam debere sibi stipendia, Gothorum demum se copijs uoluntarij omnes
 immiscerent, Paulus duntaxat, & Isaurus Mindus Totilæ quum in conspectū
 uenissent, Byzantium dimitti se precabantur, filios affirmātes uxoresq; sibi
 in ea patria esse, sine quibus uitam ducere minime possent. Quibus Totilas
 ut uera fatentibus, uiatico condonatis, conmeatuq; dato, & qui se insuper du
 cerent, liberā Byzantiū abeundi potestate permisit. Cæteri deinde Romani
 qui ad sacras ædes confugerant, trecentorū ferè hominū numero, fide salutis
 accepta,

accepta, extemplo ad Totilam concesserunt: cui urbem Romam nec delere
 quidem animo inerat, nec penitus destituere, sed ea de causa quam explicatu
 rus mox sum, potius duxit ut per Gothos Romanosq; ipsos incoleretur &
 senatorios uiros. Miserat is pauloante Francorum ad principem deprecātū,
 sibi ut filiam in matrimonium daret: cuius ille repudiatis petitionibus, Italiae
 eū nec esse Imperatorē in præsentia dixit, nec in posterū fore, ut qui urbe ca
 pta, nec eius quidē seruare possessionē potuerit, sed per se in partē deletā, ho
 stibus iterato habendā permiserit. Quo responso Totilas ipse permotus, tūc
 statim & sedulo commeatus in urbem importari, sarciriq; omnia imperauit,
 quæ uel igne absumpta fuissent, uel per se demolita, Romanosq; & patritios
 uiros & cæteros omnes quos in Campaniā antea emisisset, in patriam reuo
 candos curauit. In urbe deinde equestri certamine constituto, lustrauit exer
 citum ut in Sicilia cōfestim ducturus. Haud secus & naues numero quadrin
 gentas naualem perinde in pugnam mox comparat, ratiūq; aliarum uim
 maximam, quas ex oriente per Imperatorē in Italiam missas, cum uiris one
 ribusq; per omne id belli tempus exceperat. Stephanū deinde Romanum
 uirum ad Imperatorē delegat precatum, ut bellum id solueret, & sibi ex fœ
 dere iungeret, Gothosq; haberet socios, quū in alios esset hostes eundum.
 Sed Imperator neq; in conspectum quidē sibi ut Totilæ legatus ueniret per
 misit, nec eius mādāta admodū magnificat. Quæ omnia quū Totilæ fuissent
 per legatum renūciata, reintegrare bellum parabat, idq; sibi in commodum
 cessurum rebatur, si Centumcellis antea pertentatis, in Sicilia se deniq; con
 ferret. Centumcellas uero Diogenes asseruabat Belisarij armiger, & magnas
 habebat apud se copias. Gothorū uero exercitus ubi ad hanc urbē peruenit,
 Romanorū stationem quāproxime positis castris in obsidionem confedit.
 Totilas inde missis ad Diogenē oratoribus, primo si se dedere & oppidum
 uellet tentauit: mox ubi frustra id factū uidit, milites ipsos ad præliū prouo
 cauit, si forte armis decernere mallēt, rem ut statim aggredierent: & alioquin
 sedulo hos demum admonuit, nil his spei reliquū fore, nec alias unquam ab
 imperatore affuturas sibi suppetias uires: hunc que identidem dicere, haud
 quaquam bellum de cætero cum Gothis gesturū, ut qui captam urbem iam
 diu fuisse aduertat, nec ullā recuperandi eam spem habeat. Itaq; optionē his
 obtulit, ut pro arbitrio hanc & statim deligerent, aut enim paribus se cū Go
 this conditionibus iungerent, aut inde quod uellent abirēt incolumes, uel By
 zantium se statim reciperent. Tum uero Diogenes eiusq; milites, nō suæ uo
 luntatis esse respondēt pugna decernere, uel Gothorū se exercitibus intermi
 scere, ut qui sine liberis uxoribusq; obsidū loco elatis uiuere nequeāt: oppidū
 deinde quod eorum in fidem custodiendū acceperint, dedere se sine decenti
 aliqua ratione nō posse: si sibi liceret ad Imperatorē nūtiōs mittere, eius forte
 permissu id dedituros: rem itaq; in tempus aliquod extraheret precabantur,
 dum

*Teremundus
et Imereusals*

dum Iustiniano utrunq; significarent, quo statu res in præsentia essent: quod si intra præstitutum his per se diem nullum sibi ex Byzantio auxilium uenerit, abituros se statim traditurosq; urbem. Hæc demum conditiones quæ Totilæ placuissent, de die inter se conuenitur, qua ea quæ dixerant perageretur. Viri deinde triginta utrinq; in obsides dati. Gothiq; obsidione soluta in Siciliam recesserunt: qui ubi Rhegiū peruenere, haudquaquam prius intermedium fretum trañciunt, quàm Rhegiū præsidium pertentassent. Præerat tum eius loci custodia Philimuth Huneriusq; per Belisarium præsidis constituti: qui quum multos & fortissimos apud se milites tum forte haberent, à mœnibus non solum hostes erumpendo propellant, sed uel pugnam cum his conferentes uictoriam retulere: Verum quum numero essent longe inferiores, intra muros quieti de cætero se continebant. Totilas uero exercitus ibi parte in obsidione relicta, potiturum se fame præsidio, & Romanos simul opperiedo uicturum ratus, Tarentum cætero exercitu misso, sine ullo negotio præsidium capit. Gothi interea quos ipse in agro Piceno reliquerat, Ariminum proditione ceperunt. Quod ubi primū Imperator accepit, Germanū ex sorore nepotem bello aduersus Totilam Gothosq; præfecit: cuius in Italiā ubi demū aduentus perlata est fama, Gothi imprimis curis ingentibus affici, Germanumq; nimis reformidare, ut cuius nomen apud omnes celeberrimū esset, eoq; & Romani sperare quamoptime, cæteriꝫ Imperatoris in Italia milites ferre omnia tolerantius mala. Imperator tamen nescio quo pacto quum facti eū poenituisset, Liberium Romanum cuius iam supra meminimus, ad id bellum gerendum Germani loco decernit: qui etiā quum ad iter se præpararet, & cum exercitu nauigaturum statim se crederet, Imperatoris secundo iam poenitentis iussu interpellatur. Dum hæc interea agerentur, Verus nomine quidā & sanè bellicosissimus, non magna suorum manu prælium cum Gothis à Rauenna non procul conferuit, unde militum non parua facta iactura, & ipse simul moribundus occubuit. Sub id tempestatis & Sclauinorū exercitus non ultra tria milia hominum Histrum nemine obsistente traiecit, eoq; non difficulter traiecto, diuersi abinuicem abire: quorum pars altera mille & quingētos uiros habebat, totidem uero & altera. His cum utrisq; barbarorum cohortibus, serorsum tamen Romani exercitus duces, in Illyria partim, partim in Thracia congressi uincunt. Hisq; cadētibus, & ingenti accepta suorum clade, qui prælio forte integri superfuere, fuga in tutum se receperunt. Romanis itaq; ducibus per barbaros interfectis numero impares, cum altera barbarorum cohorte & Asbadus Imperatoris antehac armiger, equitū deinde turmæ præfectus congregitur. Isq; suis fugatis, & suisq; uiuis quum in hostium potestatem uenisset, demptis primo à tergo loris, & per Sclauinos in ignem coniectus crematur. His ita peractis, omnia Illyriorum barbari Thracumq; loca depopulati, pleraq; obsidione præsidia capiunt, non mœnibus primo ut assolet oppugnatis,

pugnatis, non ullos in campos attentato descensu, ut qui nec Romanorū terras excurrere niterentur, nec aliàs unquam Histrum pertransire ausi sint, nisi semel & superiore quodam quo diximus tempore. Barbari igitur Asbado deuicto caeloq;, ad mare usq; cuncta depopulantes, urbem maritimam mœnibus expugnatis ceperunt, tametsi ea præualidum intra se haberet præsidium, & mari adiacentium urbium Metropolis esset, quæ à Byzantio abest dierum duodecim iter: arte tamen hac eam urbem cepere, Barbarorum pars maxima circa muros & locis difficilimis se forte abdiderant, pauci quidam quum ad portas uenissent in orientem uersas, qui in propugnaculis erāt Romanos acrius infestabāt. Milites itaq; qui in præsidio stabant, non maiori numero barbaros esse rati, quàm quo uiderentur se inualisse, desumptis mox armis & eruptione facta ex urbe in hos impetum faciunt. Tum uero Barbari retro mox cedere, ac pedem referre, in se irruentibus fugæ speciem ac formidinem præferentes. Romani uero studio hos infectandi eucti, quàm procul à muris recesserant. Tunc barbari ex insidijs confestim existunt, & infectantibus post terga Romanis comparuere, hisq; ad urbem reditū intercludunt: qui uero fugere uidebantur, ex insperato quum se in hostem uertissent, dubijs Romanis mox redditis interclusisq;, & ad unum deniq; omnibus infectis muros aggrediuntur. Sed urbis incolæ militū uiribus destituti, ut prorsus consilij inopes hostes se inuadentes hac arte oppugnant, Oleū pice multa immixtum & feruefactū in subeuntes superne infundunt, saxorumq; in hos moles tam crebro prouoluunt, ut non procul abesset quin periculum propulsarent. Sed barbari oppidanos assiduis telorum immisionibus quum à propugnaculis discedere summa ui coegissent, admotis mœnibus scalis, urbem primo impetu capiunt, & ad hominum quindecim milia interficiunt, rebusq; uniuersis direptis, pueros ac scæminas in seruitutē abducunt, tametsi quum agrum Romanum inuadere tum primum cœpissent, nulli ætati pepercerint, ut qui eos in quos incidissent sine ullo delectu necarēt, atq; adeo ut Illyriorū Thracumq; terra insepultis cadaueribus replet: quos uero obuios habuissent, non ense, non telo occidere, uel armorū genere aliquo consueto, sed acutissimos in terrā palos figentes, summa ui miseros superimponere, summūq; pali & id præacutum per inferiorē pudendamq; partem trudendo & per uiscera adigendo interiora excruciare. Constat his sanè aliud tormenti genus excogitatum: nam & ad sudes quernas & crassiores altius in terram defixas, pedes manusq; captiuorum deligant, fuste deinde caput diuerberantes, ueluti in canes serpentes uel & eiusmodi cætera defæuendo morte conficiunt. Alios uero cum bobus pecudibusq; & id cæteris genus quos abigere domū non satis cōmode præsenio possent, locis arctioribus coercendo igne inclementius cremant. Hunc igitur in modum Sclauini quoscunque offenderant interfectis, coorti inter se demum, ac nimio profuso iam sanguine temulenti,

captiuorum

captiuorum numero infinito, prædaque ingenti abactis, ad pristinos lares se receperunt. Gothi interea Rhegij adorti præsidium, id expugnare pertentant. Sed qui intus obsidebantur fortissime repugnantes, hos procul ab se perpuere. Totilas uero quum necessaria cognouisset obsessis deesse, dimissa ibi ad custodiam exercitus parte, ne aliquid hostes inferreret, sed commeatus inopia se dederent Gothis, ipse cæteris traiectis in Siciliam copijs, Messanæ adortus est mœnia: cui mox Domentiolus qui ei urbi & Romanis militibus præerat, extra muros occurrens, certamine cum Gothis inito, bello non inferior fuit. Intra urbem deinde quum se recepisset, eius intentus custodiæ quiescebat. Gothi uero nemine sibi deinceps obuiam prodeunte, Siciliam ferè omnem depopulantur. Sed Romani in Rhegio circumfessi, quum sibi necessaria penitus defuissent, se simul & oppidum hostibus tradidere. Quæ omnia ubi Imperator accepit, contracta mox nauium classe, & exercitu expeditum cohortibus non parui momenti parato, nauibusque statim imposito, Liberium uniuersis præfecit, & quam celerrime iussit ut in Siciliam nauigaret, eamque enixe seruaret periclitantem. Liberium tamen classi se præfuisse poenituit, ut effectæ ætatis iam uirum, rei que bellicæ imperitum. Vnde Artabanem delicti in se uenia data, Thraciæ cohortibus ducem præfecit, & paruis cum copijs in Siciliam confestim transmisit, iussitque ut Liberij quem ad se reuocarat classem reciperet. Summæ tamen totius aduersus Gothos & Totilæ belli, Germanum ex sorore nepotem præposuit, cui non magnum exercitum tradidit, sed ingenti pecunia data, ex Thracibus Illyrijsque quammaximas ut cogeret copias imperauit, coactasque in Italiam celerius duceret. Sed magno Germanus studio tenebatur, Gothis quandoque tandem deuictis, ingentem ex ea re sibi laudem comparare, ut quemadmodum Libyam Romano imperio conseruasset, ita & Italiam uendicaret. Stozza namque in Libya tyrannidem exercente, & eius prouinciæ imperio occupato, Germanus statim per Imperatorem eò transmissus, superatis mirifice bello seditiosis nonnullis & tyranno deleto, tyrannideque prorsus extincta, Romano Libyam recuperauit imperio. Vnde uel Italiam in potestatem recipiendi magna illi spes erat: quandoquidem & Mathasuntham Amalassunthæ filiam Theodericique neptem nuper in uxorem traduxerat, Vittige mortuo, cui prius illa denupserat, & Gothos Mathasunthæ uxoris uerecundia ductos, quam secum in expeditionem ducere constituerat, aduersum se arma sumere non ausuros fidebat, repetita præsertim Theoderici memoria & simul Alarici in se alias imperantiū. Germanus itaque ingentem pecuniam, partim Imperatoris, partim suam & hanc non minorem effusus prodigendo, ex bellicosissimis uiris quam maximo contracto exercitu breui non modicas consequutus est uires: nam Romani egregij bello uiri præfectis alijs fastiditis, quorum ipsi hastati peltati que milites extitissent, Germanum promptius sequi, & ex Byzantio item ac Thraciæ locis Illyricisque

lyricisque permulti, Germanique ipsius liberi in hanc secum expeditionem miro studio ferri. Ex nonnullis præterea equitum turmis, qui in Thracia collocati iam antea fuerant, Imperatoris permisso delectus habitus est: barbarorum insuper multi ad Histrum flumen tunc stationem habentium, tanti uiri fama ac gloria ducti, non mediocri accepta pecunia Romano se exercitui adiungere: haud secus & ex barbaris alij undequaque terrarum contracti, ad hunc confluebant, Longobardorumque dux ipse armatos mille quos paratos habebat produxit. His itaque & longe maioribus in Italia apparatibus nunciatis, qualia solet fama progrediendo humanis in rebus efficere, Gothi statim formidine capi, & in ancipiti esse, utrum aduersus Theoderici genus belligerandum sibi iam esset, an minime. Milites uero Romani qui cum Gothis inuiti forte tunc militabant, ad Germanum qui nunciaret miserunt, ubi se primum in Italiam aduentasse cognouerint, & in castris eius exercitum resedisse, nulla interposita mora ad eum se conuenturos. Imperatoris præterea exercitus milites qui Raennæ fuerant & alij in Italiæ locis relictis, ut spe optima confirmati, Iustiniano per se loca omnia diligenter seruanda duxere. Quin etiam & cæteri omnes, qui ubi cum hostibus manus conseruissent deuicti prælio essent, & ex fuga ut licuit diuersim dilapsi superfuere, postque Germanum iter in Italiam facere acceperunt, agmine uno in Histriam se conferentes, ibique Romanum exercitum præstolando, quieti manebant. Ad hæc & Diogenes (iam enim constitutus pactusque aderat dies, cum ad se Totilas Centumcellas ex conuento ut dederet nunciatum misisset) respondit haudquaquam in sua tunc esse oppidum potestate, & audisse Germanum se interim ad id bellum administrandum imperatorem creatum, & cum exercitu non procul inde abesse: ueruntamen suos sibi reddere obsides nolit, se derepente quos ab se accepisset interfectorum. Nuncio itaque cum his mandatis dimisso, ad tuendum oppidum suæ fidei traditum diligentius se comparabat, Germanum opperens cum exercitu prope diem affuturum. Dum hæc agerentur, exacta iam hyeme, quintus ac decimus annus huius belli finiebatur, quod scriptis Procopius demandauit. Germanus interea dum Sardis & in Illyria exercitum cogit disponitque, ac fortissime cuncta ad futuri belli apparatus constituit, Sclauinorum uis ingens & quanta non alias unquam Histri flumine pertransito, ad Narsum uenit, quorum perpaucos quosdam ab eorum exercitu seiunctos errantesque & in ea circumuagatos iam loca, Romani nonnulli captos coercerent, quaestioneque habita perunt, qua nam de causa Sclauinorum exercitus, quid ue facturum Histrum transierit. Tum illi sedulo affirmare Thessalonicam urbem circumiectaque huic loca ad occupandum hos aduentasse. Quæ utique ubi Imperator accepit, periculi magnitudine magnopere territus, ad Germanum literas scripsit, in Italiam ut iter differret, Thessalonicamque ueniret ut illi, ita & alijs eius regionis urbibus opitulatum, Sclauinorum quanta ui posset insultus propelleret. Vnde Ger-

manus posthabitis cæteris, eodem quo erat loco permanfit. Sclauini deinde ex captiuis facti iam certiores Sardis Germanum esse, ingenti formidine percelluntur. Iam enim Germanus idcirco erat apud barbaros celebris, quia quum primum Iustinianus eius auunculus imperio potiretur, Antarū gentes quæ Sclauinis finitimæ sunt, flumine Histro traiecto magnis copijs agrum Romanū quū iam inuasissent, Germanus idem qui pauloante præfectus Thraciæ fuerat, inito cum barbaris prælio, & eorum exercitu debellato, ad internecionem hos tandem deleuit. Qua ex re tam prospere gesta, magnam sibi hic famæ & nominis peperit apud omnes mortales celebritatē, & apud barbaros istos præcipuæ laudis plurimum & autoritatis est consequutus. Sclauini igitur Germani, ut diximus, formidine perciti, quū ingentes hunc copias ducturū existimarent, ut qui per Imperatorē aduersus Totilā Gothosq; in Italiam mitteretur, ab eo itinere quod rectā Thessalonicam ducit, aliò cōfestim diuertunt, nil ausi prorsus in campū descendere, sed Illyricis montibus superatis, in Dalmatiā peruenere. Eorum itaq; cura Germanus deniq; liberatus, uniuerso mox exercitui imperat, ad iter se præpararet in Italiam post biduū eundum. Ipse interim nescio qua sinistra fortuna, morbo nec longe post capitur, & uitam cum morte repentiū cōmutauit, momentoq; temporis Germanus ex humanis excessit, uir sanè ut strenuus, ita & bello imperator egregius. Iustinianus interea ex tanti uiri iactura ut decuit, dolore ingenti affectus, Ioannem iussit unā cum Germani liberis, exercitui in Italiā eunti præesse. Hi uero in Dalmatiā statim hybernaturi proficiscuntur, quū factū impossibile iudicarent, ut eā sinum circumeundo in Italiam peruenirent. Fretū nanq; transire quū mille his essent in præsentia naues nil poterant. Liberius interea nondum certior factus Imperatorem pœnituisse, quod se in Siciliam miserat, Syracusas applicuit, ab hostibus tūc forte obsessas, impetuq; in barbaros facto, in portum descendit, cum uniuersaq; classe muros subiuit. Artabanes deinde non longe post quum Cephaloniā uenisset, ubi Liberium intellexit ac suos inde soluisse, & Syracusas aduectos, hos subsequutus Adriatico mari prouehitur. Sed ubi demum Calabrię appropinquauit, de improviso tempestatē coorta & ingentibus ex aduerso uiolentissimis uentis sic ab inuicem eius dispersæ sunt naues, ut in Calabriae littus pleræq; deleræ, in hostium uenerint potestatem: nonnullæ uero ui nimia uentorum impulsæ, & incredibile in modū procellis coactæ, retro cursum tenentes Peloponnesum unde profectæ erant redirēt: reliquæ omnes uel solutis compagibus periire, uel integræ quocūq; tum licuit euaserunt: nauis tamen qua præfectus classis Artabanes uehebatur, malo ex tempestate diffracto in id discriminis uenit, & fluctibus sic ferebatur, ut Meletum deniq; sit applicando seruata. Quo factum ut incolumis Artabanes ex insperato euaserit. Liberius interim quum neq; in hostes prodiret, nec pares his esset ad decertandum uires sat nactus,

nec

nec cōmeatus haberet, suis diutius ut multitudine abundantibus suffecturos, è Syracusis cum his quos ductabat profectus, & hostē frustratus Panormū se cōtulit. Totilas uero Gothiq; omnibus serè Siciliae locis depopulatis, equorum pecorumq; aliorum numero ingenti abacto, frumentoq; & cuiusuis generis frugibus ex insula ipsa transuectis, & maioris precij rebus in naues impositis, insulaq; mox destituta celeri Italiā nauigatione, Supino quodā percauto uiro ad id hortante mox repetunt. Ioānes uero dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Dalmatiā peruenisset, Salonis hybernare constituit, ut inde exacta iam hyeme, rectā Rauennam contenderet. Sclauini uero qui Imperatoris antehac terras inuasierant, & gentis eius alij subsequuti, Histro transmissio cū suis statim se iungunt, qui eam regionē pauloante & licentius incurfarant, nonnullis existimantibus Totilā ipsum, barbaros hos pecunia non parua corruptos, atq; adeo persuasos, idcirco in eam Romanorum prouinciam immisisse, ut Imperatori aduersus Gothos nulla de cætero foret ex æquo bellum administrandi facultas, quum in expugnandis barbaris uires intēderet suas. Siue igitur ut Totilæ gratificaturi, siue de se nec uocati quidem Sclauini se eò contulerint, nil habeo quod pro certo affirmare sat queā. Quum in tres itaq; partes Sclauini partiti copias essent, diuersim uagati, Europam malis insanabilibus affecere: quippe qui non ex incursione, ut assolēt, agros popularentur, in prædamq; omnia agerent: sed perinde domi hyberna habentes, hostile nil prorsus reformidarent. Sed in hos demū egregiū Imperator exercitum misit, cui inter cæteros Constantianus, Aratius, Narazaresq; præerāt duces, Iustinus itē Ioannesq; præfecti, quibus omnibus Scholasticum quendam præfecit, & hūc eunuchum. Is igitur Romanus exercitus sic comparatus, barbarorū partem circa Adrianopolim statim adeptus est, quæ ciuitas in Thraciæ mediterraneis sita, quinq; à Byzantio abest dierum uia. Sed progredi barbari non uspiam poterāt, ut qui hominum pecudumq; & ingentis precij rerum abacturi simul prædas essent: unde eodem in loco manentes prælium cum Romanis inire sic nitebantur, ut eorum ab his haud quaquā præsentiretur incursus. Sclauini itaq; in colle castra qui ea prominet regione locarunt, Romani in campo, & non procul ab hostibus confederūt. Dum itaq; suis utriq; se continent stationibus, in eaq; mora plurimū conteritur temporis, Romani milites ut tædio simul & indignatione affecti, rem ægerrime ferre, præfectosq; acrius inculcare, quod quū ipsi cōmeatibus abundarent, ut Romani exercitus principes nullam haberent militum rationem, qui rerum necessariatū inopia premerent. Quare uelle se omnino prædicere, atq; id sedulo affirmare, eorū iniussu cum hoste manus cōserere: unde suorū pertinacia militū, duces pugnā cum barbaris conserunt. Fit itaq; fortiter prælium, uincunt demum & fugant Romani, ex hisq; præliando quam multi & fortissimi quiq; occubunt. Nec duces ipsi admodū abfuere, quin in hostium

R 3 potestātē

potestatem uenirent, cum reliquis tamen fusi fugatiq; ut cunq; tunc licuit, in tutum se receperunt. Barbari igitur Constantiani signo potiti, certatim procedunt, & astrictum agrum ad id tempus intactum, libere & pro arbitrio populantur, ingensq; in eo præda inuenta. Omnibus itaq; Romanorum rebus ditatis, ad longos muros perueniunt, qui diei iter uel paulo plusculum à Byzantio absunt. Non longe post tamen Romanorum exercitus ubi se ex fuga recepit, in unum contractus barbaros insequutus, & de improviso istorum exercitus partem adeptus, impetu facto in fugam auertit fuditq;, non parua his clade illata, Romanorumq; quos hi antea ceperant uel magna recuperata, Constantianiq; amissum signum inuentum recipiunt. Qui uero è Barbaris ex ea caude superfuere, cum reliquis suæ gentis hominibus domum se protinus receperunt. Sed iam ad ea quæ intermissa sunt redeamus. Belisarium itaq; quum ad se Imperator ut diximus reuocasset, maximo in honore habebat, haud dum tamen id curæ susceperat, ut eum Germano suo iam fato defuncto, in Italiam rursum transmitteret, sed Orientis præfectum hunc fecit, suiq; corporis custodum principem constitutum apud se detinebat. Erat itaq; Belisarius Romanis cæteris dignitate præstantior, qui uel patritij fuerint, uel antehac consulares. Vnde & cæteri honorum huic & decorum primatum concedere, suumq; ius uirtutis ob uerecundiam uel sibi ex lege datum permittere. Ioanes interea eiusq; milites dum Salonis hybernant, & hos in Italia Romani exercitus duces ad se uenturos opperiuntur, ociosi omnes & imbelles manebant. Iamq; hyemis aderat finis, sextusq; & decimus belli huius annus exhibat, quod scriptis Procopius tradidit. Insequenti autem anno, & primo ineunte iam uere, Ioannes ex Salonis mouere animo agitabat, & aduersus Totilam Gothosq; ductare. Sed eius profectio per Imperatorem interpellatur, iubentem eodem manere, & Narsetis eunuchi aduentum ad se præstolari: hunc namq; ei bello præficere iam animo destinarat. Narsetes igitur non paruo exercitu & magna pecunia ab Imperatore acceptis, iter aggreditur. Vbi uero cum suis militibus mediæ in Thraciam uenit, Philippis Macedoniae ciuitate ab incepto itinere interclusus, aliquandiu se tenuit. Hunnorum namq; exercitus quum Romanum ea è regione euasisset imperium, nemine obsistente agere omnia & peruastare. Sed quum hi partim Thessalonica se contulissent, & partim Byzantium irerent, Philippis uix tandem egressus ceptum iter prosequitur. Vnde hac intermedia mora dum Ioannes Narsetem Salonis interea opperitur, & Narsetes Hunnorum insultu interpellatus iter tardius faceret, Totilas Narsetis expectando exercitum res ita Romæ disponit, Curam urbis tuendæ patricijs nonnullis Romanis Gothisq; tradit, cæteros quos forte habebat suspectiores in Campaniam misit, præ se proculdubio ferens, eorum se deniq; poenitere quæ ad urbis desolationem molitus antehac esset. Trans Tyberim præterea ex Romanis plerosq; perinde seruitia ad habitandum exposuit, ademptis his primum publicis

num publicis ac priuatis pecunijs. Sed Romanos equidem præ cæteris reor mortalibus suæ patriæ studiosissimos esse, patriosq; ritus ornare & tueri magnopere posse, ne quid omnino ex uetusto decore ac pristino illo depereat. Totilas itaque rebus ita dispositis, longas naues Gothis militibus complet, ireq; in Græciam iubet, quoscunq; offenderent enixe prædatum. Sed ea classis non prius mali quippiam est passa, quàm Phæacum ad terram, quæ Corcyra nunc dicitur peruenisset. Hanc namq; Gothi non solam primo ipso appulsu diripiunt, sed insulas huic circumiectas deuastant. In continentem deinde pertransientes, omnia circa Dodonem urbem loca, & Nicopolim præcipue Anchialumq; populantur: ubi incolæ ferunt, si credere dignum, Anchisem Aeneæ patrem, capto iam bello quum illuc deniq; cum filio appulisset, excessisse è uita, nomenq; loco dedisse. Maritimam deinde oram omnem ea è regione adnauigantes, Romanorum non in paruam uim nauium quum incidissent, cum ipsis oneribus ad unam omnes mox capiunt, in quibus & rates fuisse sat constat, quæ ipsa ex Græcia ad Romanum & Narsetis exercitum necessaria ferrent. Totilas interim in agrum Picenum iam copias miserat, quibus & uiros præfecerat rei bellicæ gnaros, Anconam ut oppidum caperent: his ipsis & naues septem & quadraginta attribuit, ut Anconæ præsidium terra marisq; enixius obsidendo facilius & minori negotio in potestatem redigerent. Sed in ea obsidione quum temporis plurimum contritum fuisset, contigit forte, ut qui intus obsidebantur, comestus inopia premerentur. Quod utiq; ubi Valerianus qui Rauennæ tunc erat perdidit, quum de se minime posset Romanis Anconæ obsessis subsidium ferre, Ioanni qui Salonis erat, in hanc sententiam literas scripsit, Solum nobis Anconæ oppidum, ut tute nosti, intra hunc sinum reliquum est, si modo ad id tempus relinquatur. Sic enim cum Romanis ibi præsidarijs & per Gothos obsessis nunc agitur, ut admodum uerear, nisi in præsentis his auxilio sumus, ne omnino præposterum uideamur nostris rebus studium impendisse. His literis Ioanes perlectis, & si inde abscedere Imperatoris iussu prohiberetur, ultro tamen urgente discrimine præponendam fortunæ necessitatem Iustiniani imperio ratus, delectis egregijs bello uiris, hisq; in octo & triginta naues impositis, ad nauigationem præceleres, & optime ad bellum nauale instructas, ac quouis genere comestus affatim inuecto, è Salonis euestigio soluens Romanam ad classem suam applicuit, ad quam cum nauibus duodecim & Valerianus non longe post uenit. Vbi uero hi duces se inuicem coniungere, communicatis deniq; rebus quæ factu potiores sunt uisæ, inde profecti in alteram continentis partem una omnes delati, eum in locum descendunt, quem Dysim in Gallias Romani dicunt, ab Ancona non procul situm. Quorum aduentum ubi Gothorum principes acceperunt, naues confestim longas septem & quadraginta quæ præsto his erant, delecto milite complet, & reliquis copijs ad præsidij

Ioannis ad suos
exhortatio

obsidionem relictis, recta in hostes ducunt. Vbi uero in conspectu uenerunt, utriusque naues a cursu parumper continuere. Hisque demum in unum contractis, & paucis monendi milites gratia usi, Ioannes in primis ad suos orationem huiusmodi habuit, Nemo uestrum o milites pro Ancona duntaxat, proque in ea Romanorum praesidio obsessorum seruando, praesens certamen id fore existimet, nec eorundem decernendum nobis pugna hac esse: sed summam ut dicam, belli caput ibi consistere, ubi & praesidium id declinat, & eum finem ut fortitur necessarium fore, quem fortuna ipsa obtulerit. Sed in praesenti ea uos subeat cogitatio uelim, maximum in bello momentum, bellique apparatus comertus copiam esse: nam qui necessarijs ad uitam indigent rebus, ut ab hoste uincantur necessarium est. Non enim fames ipsa sat nouit cum uirtute cohabitare, quum esurire & strenue facere humana natura nil ferat. Haec quum ita se habeant, illud uelim uos minime fugiat, ex Hydrunte ad usque Rauennam praeter id nullum relinqui praesidium, in quo nobis equisque in escam per necessaria deponant. Sic enim hostes terris his potiuntur, ut in hac maritima ora non aliquis sit pacatior locus, unde nobis uel minimos liceat comertus parare. In Ancona ergo spes nostra omnis nunc residet, ut ex Dalmatia quae huic ex aduerso est sita, soluentibus nostris applicare huc liceat, & se in tutum recipere. Quocirca si hodierna hac die strenue uos in nauali hac pugna gesseritis, non solum sub Romano hanc urbem confirmaturi uos estis imperio, sed & de summa aduersus Gothos quod geritur belli, spes nobis optima ut de caetero sit effeceritis. Quod si forte, quod minus optime, in hoc certamine fallimur, & inferiores ipsi hoc praesidio fueritis, uel illud uobis occurrat necesse est, has hostibus passim praecipue occupatis terras, & mari insuper praecipue uentibus, ut nusquam sit Romanis periculum. Salutis spes igitur his est in dexteris sita, & ut gestae res bello fuerint, sic est proculdubio successura. Agite ergo quantum uiribus ipsi ualeatis, praestate uos uiros, & bellum strenue gerite, illud animo agitantibus, uictoribus uobis paratam ob gloriam perpetuam fore felicitatem, uictis uero postremum id in uita certamen. Gothorum deinde duces ita suos hortatos fuerunt. Etsi hostes hi detestandi ex Italia eiectione antehac fuerint, haud sat liquet, quum in reconditis & penitissimis antehac & tam diu delituerint locis, siue in terris siue in mari fuerint, unde nunc demum emerferint nobiscum in certamen. Sed necessarium est temeritatis & audaciae hos ut aliquando tandem poeniteat, nil permittentibus nobis eorum dementiam in maius excrescere: quae utique si principio non statim reprimatur, in insanabilem audentiam desinat necesse est, & in superuenientium nobis rerum calamitatem. Ostendit ergo e uestris egregie factis Graeculos hos homines esse & natura imbelles, uel uictos alias, incautos nunc audere: nec quoque pacto uos sinite tentationem hanc istis procedere: nam paruifecta istorum statim ignauia in maiorem euadet licentiam, quae paulatim progrediendo sedula fit audacia. Nolite strenue pugnantibus uobis existimare diu hos obstituros, qui enim

Gothorum duces
cum oratio

qui enim cum uiribus non animum suum metitur, principio statim pugnae arguitur: nam ea inita defluere & simul flaccescere consuevit. Haec itaque quum ita se habeant, meminisse uos uelim eos hostes hos esse, qui uestra uirtute saepius pertentata in fugam se alias dederint. Considerate praeterea nil meliores nunc redditos contra uos aduentare, sed ut praeteritorum simillima audentes, ita & non absimilem in praesenti habituros fortunam. His dictis Gothorum praefecti suos hortati, cum hostibus occurrando sine mora conferunt manus. Itaque fortiter nec secus nauale utriusque generis certamen ceptum, ac pedestri pugna decertaret. Nam hostes in se inuicem prorsus aduersa fronte conuerterant, sagittasque immittendo certabant: & qui uiribus prauelebant, pede collato ut iam cohaerentes inter se depugnabant, e transstris nil secius ac patenti in campo acie decernentes, gladijs se mutuo ac telis ferire. Sed barbari deinde incompositi & solutis ordinibus decertabant: nam partim quidem sic naues disiunxerant, ut hostibus ad expugnandum opportunas ut eius pugnae ignari offerrent: partim uero inter se adeo coeuntes condensauerant naues, ut sibimet esset ad pugnam impedimento: nam earum & malos contemplari quis poterat confertos adeo inter se extitisse, ut uel sagittas ac tela facile interciperent in hostem immissa, nec armis uti ipsi iam possent, quum sibi Romanos insistere prauidisset: sed clamore & impulsione nitendo se inuicem temere offendebant, retroque naues & nullo ordine compellebant contis summotas, ut quarum in angustum prorsus agmine uno conferrent, nunc uero diuersi ab inuicem cum eorum iactura discederent, uel in proximos quisque suos ingenti cum ululatu impetum faceret potius quam hortaret in hostem. Vnde dum suamet demum imperitiae studet, de se ut hostes referrent uictoriae effecere. Romani autem quum uiriliter ea in pugna se gererent, bellumque nauale scite nimium pertractarent, nauibus in fronte omnibus constitutis, & ab inuicem non longe distantibus, nec ultra quam necessarium inter se coeuntibus, sed ea moderatione & arte, ut in unum se statim cogere possent & rursus disiungere: si quam forte hostium nauem diuersam a caeteris conspicant, nullo negotio inuadentes mox supprimunt: ubi uero tumultuari barbaros demum animaduertunt, crebra sagittarum immisione hos eminens necant. Victi itaque & desperatis rebus iam Gothi, nec aduersanti fortunae poterant repugnare, nec ea sarcire quae praesidio deliquissent: non enim nauali hoc bello ut pedestri in pugna transstris insistere norant, uel inde fortiter depugnare, sed suo cum periculo certamine intermisso ita torpuerant, ut belli perinde euentu fortunae permisso ad turpem ditionem & magna cum ignominia demum se uerterent, nec fugae decentioris cuiusquam nec uirum ulla his recordatio fuerit, nec aliud quippiam suppeteret ad salutem: sed inter hostium naues suis in dissipatis quod facto opus tunc esset dubij & incerti constitent: eorum tamen nonnulli cum nauibus undecum fugam ceperunt, & hostes frustrati integri euasere: caeteri omnes Romanorum in potestate uenerunt, quos euestigio partim hi interficiunt, partim cum nauibus

nauibus ipsis demergunt, qui forte reliqui fuerant uiuos cepere. Ex Gothis uero qui cum ratibus undecim e pugna profugerant, quū in continentē iam descendissent, his statim incensis, ne in hostium ditionē uenirēt, ad ea castra pedibus feruntur, quæ Anconā tunc obsidebant, & omnibus explicatis quæ sibi iam accidissent, cum Gothorum exercitu & ipsi mox abeunt, desertisq; castris, cursim ac simul tumultuantes ad Auximum propinquam his urbem se receperunt. Romani interea Anconā profecti, hostium statim castris direptis, illatisq; in præsidium cōmeatibus, inde soluerūt, Valerianus Rauennā, Ioānes Salonas redit. Hæc ferme Totilæ pugna & Gothis simul animos fregit. Per id tempestatis Romanorum res in Sicilia ita se habuere, ut explicaturus mox sum. Iam enim Liberius per Imperatorem Byzantium reuocatus redierat, & Artabanes ut Imperatori est uisum, Romanis tunc copijs imperabat. Is dū Gothos eius in insulæ relictos præsijs & si ppauos obsidet, deuictis tamen qui in pugnam exissent, & cæteris maximam in cōmeatus ductis necessitatem, in ditionem demum omnes recepit. Quibus rebus terri Gothi, ob belliq; naualis iacturam dolore affecti, prælium detrectabāt, quum de cætero sibi nil prospere successurū sperarent, & illud agitent iam animis, quandoquidē recēs ab hostibus superati fuissent ac plane deperdit, si quod forte ad breue Romanis subsidium aduentaret, se nullo his posse pacto resistere, neq; ad temporis quidem punctū sperare in Italia se permanuros, uel ab Imperatore impetraturos ueniæ aut gratiæ quippiam, quum ante hac Totilas sæpe ad hūc nuncios miserit significatum, maximā Francos Italiæ partem præoccupasse, quod reliquum terræ in ea esset, lōge lateq; uacare, desertumq; ab humano cultu iam esse, Sicilia uero atq; Dalmatia quæ solæ integræ permanissent, Romanis Gothos cecidisse, Fateri præterea societatem se uelle cum eo inire, si modo sibi id animo sedeat, illiq; se in cæteris obsequi cupere: & Imperatorem satis constaret, ut qui Gothorum esset nomen perosus, atq; adeo e Romano imperio propulsare hos animo destinasset, oratorum inauditos ad Totilam remisisse. Theudibertus interea Francorum dux moritur, & Cotias deinde Liguriæ loca nonnulla, & Alpes, Venetorum que pleraque nullo sibi iure stipendiaria fecit. Sed Franci bellantium inter se studia, quum propriam ad res gerendas opportunitatem fecissent, debellatorū ex bonis creuere, & eorundē ex opibus aucti sunt: nam Gothis castella nonnulla in Venetos impartiti, & maritima quædam Romanis loca, cætera suæ ditionis fecere. Romanis itaq; & Gothis sicut diximus armis inter se decernentibus, nec nouos alios hostes nactis, Gothi quidē & Franci ad colloquiū uenere, in idq; conuentum, ut quoad Gothi prælio essent cum Romanis decertaturi, sua utriq; haberent, pacificeq; inter se uiuerent, nec quippiam intergraretur hostile. Quod si unquam contigerit Iustinianum Totilā bello peruincere, tunc quidem utrisq; ut liceat sua sic moderari & regere, ut expedire

fuerit

fuerit ipsorū cuiq; uisum. Theudiberto deinde Theudibaldus filius in regno successit, ad quem Imperator Leontium quendā legauit, consulari ex gente uirum, secum aduersus Totilam Gothosq; ut societate iniret, & Italiæ locis insuper abstineret, quæ ille nimio inuadendi & indecentius studio tenebat. Leontius itaq; quū ad Theudibaldum uenisset, dicere ita exorsus est: Alijs forte nonnullis spem præter euenisse aliquid potuit, in Romanos uero quæ per uos gesta fuere, nulli adhuc contigisse mortaliū puto. Constat sanè Iustinianum imperatorem non prius se ad id bellum aduersus Gothos parasse, nec suscipere antea peroptasse, q̄ Franci ipsi sub societatis & amicitiae nomine ingenti ab se accepta pecunia, certamen id secū & se suscepturos pollicerent. Hi tamen non solum quæ polliciti sunt nō exequenda duxere, sed tanta Romanos affecere iniuria, quanta ne suspicari quidem quispiam possit. Pater nimirum tuus Romanæ ditionis terras inuasit, ad se nil penitus attinentes, ut quas uel absentibus a suis conatibus Francis, in potestate & maximo cum labore, summoq; belli discrimine Iustinianus redegerat: a quo nūc uenio ad te delegatus, non peracta & iam præterita incusaturus, sed ea postulaturus monitorusq; quæ tibi futura uisui sunt, consulturusq; deniq; tuam ut firmius serues felicitatem, & habere quæ sua sunt Romanos quādoq; sinas: nam & pusillæ rei plerunq; iniusta possessio, uel magnas uires iam cōsequutos priuare præsentibus potuit bonis, uel maioribus antehac partis: nam & prosperior cum iniquitate fortuna coire nil solet. Nūc uero rursum aduersus Totilā bellū nobiscum ut geras hortamur, hoc pacto & patris exequi promissa nunc poteris, quū liberos omniū maxime deceat, parentū delicta sarcire, si quid hos uspiam deliquisse contigerit, & aliās benefactis quæ optime gesserint confirmare: quandoquidē sapientissimis uiris id sit optandū quammaxime, suorū maiorū recte facta ut imitentur, praua uero rectiora ut liberi faciāt. Ad hæc accedit quod ne inuitatis quidem Francis, id uobis necessario bellum esset cōtra Gothos cum Romanis suscipiendū: siquidē cum barbaris istis iam diu uobis certamen est, qui a principio & hostes Francis fuere, ac suapte natura ut leues & infidi hostiliter & implacabilē in modū per omne uos æuum antehac oppugnarunt: nunc uero quandoquidē nos reformidāt, haudquaquā indignū se ducunt uobis seruiliter adulari, quos forte a nobis si utcunq; abducere poterūt, nō longe post quid in Francos animi habeant patefecerint. Nā improbi homines nec in prospera quidē nec in aduersa fortuna suos immutare mores sat possunt: quos tamen dum aduersi aliquid patiuntur, occulere solēt, & ita ut dum finitimorū opera indigēt, cogēte necessitate, uel suā quidē occultent improbitatē. Hæc ergo ipsi memoria repetēdo, renouate cū Imperatore nunc fœdera, & in ueteres hostes illatas quondā iniurias enixius uindicate. Hæc ubi Leontius perorauit, Theudibaldus ita respōdit, Socios nos aduersus Gothos nec recte quidē, nec uestro merito uos inuocatis: sunt nāq; nobis hoc

Legati Imp.
ad Francos
oratio

Francorum
responsio

tempore

tempore Gothi amicitia iuncti: unde si erga hos se instabiles præstiterint Franci, nec uobis quidem fideles erunt: mens namque quæ in amicos prauitatis & incōstantiæ semel arguitur, diuertere ab æquitatis uia assiduo solet. Ad ea uero quæ de occupatis per nos locis nunc meministis, responsuri id sumus, Patrem meum Theodibertum olim, nec finitimorum quempiam uiolandi studium habuisse, nec alienam inuasisse possessionem, cui rei argumēto ipse sum ego, qui ex eius hæreditate nil sum opulentior factus: non igitur ille hæc loca ut Romanis sublata tenebat, sed Totila ipso tunc possidente ac palam prodente accepit. Qua de re potius Iustinianum oportuit Francis congratulari, quandoquidē qui rerum suarum fraudatores perspexerit re aliqua item per alios fraudari, lætari proculdubio poterit, haudquaquam immerito penas luisset hos ratus: ni forte his demum inuideat, qui illatam sibi iniuriā uindicarint: nam hostium æquitatem suam fecisse inuidiam, facere ut pleraque homines arbitrantur. Sed de his rebus cognitionē permittere iudicibus possumus, ut si quid quod Romanorum fuerit, antehac ditionis genitor meus abstulerit, sine ulla mora uel nolentes ipsi restituamus. De hisque Byzantiū oratores per nos non longe post transmittentur. Leontio igitur demum dimisso ad Imperatorem iam quarto Lendardū legauit. Totilas Gothorum interea primores quosdam cum classe emisit, qui primum in Corsicam nauigantes, nemine resistente in potestatem insulam redegerunt. Sardinia deinde potius utrasque Totilæ insulas uectigales fecerunt. Quam rem Ioannes quum didicisset, qui in Libya tum forte exercitui præerat, classem & ipse mox nauium ac hominum copias in Sardiniam misit: qui ubi Carnalem urbem propius peruenere, positis castris hanc obsidere animo agitabant: nam muros expugnare nil poterant, obsistentibus Gothis qui ualidum ibi haberent præsidium. Barbari itaque cognito Romanorum aduentu, eruptione ex urbe facta, quum hos repenti inuasissent, nullo negotio multis iam interfectis in fugam uertunt. Demum qui prælio superfuere fugientes se in naues recipiunt, ac paulo post inde soluentes Carthaginem cum uniuersa classe perueniunt, ibique in hybernis mansere, ut ineunte mox uere maiori cum apparatu in Corsicam ac Sardiniam exercitus ducerent. Atqui Corsicam ueteres Cynnum dixere, in ea simiæ ad humanam ferè nascuntur effigiem, equorumque armenta passim uagantium, sed paulo supra oues hi magnitudine sunt. Sclauini præterea ingenti multitudine Illyrios inuadentes, malis inexplicabilibus affecere. Aduersus quos Imperator exercitum misit, qui quum hostium copijs esset longe inferior, haudquaquam cum his congregari potuit, sed barbarorum sequutus uestigia postremos carpebat, unde non paucos ex his interfecit, quos uero uiuos cepisset, ad Imperatorem Byzantium misit. Haud tamen prohiberi omnino barbari poterant, ne damna grauiora inferrent, sed in ea populatione quum temporis plurimum hi contriuisent, itinera passim cadaueribus complent, & infinita

infinita hominum copia in seruitutem abacta, omnibus prouinciæ rebus direptis, nemine hic occurstante cum omni præda domum se tandem incolumes receperunt: non enim uel Histri flumē trañcientibus barbaris Romani moliri insidias potuere, uel uim alia quauis arte inferre, quippe quos Gepedes exceperunt mercede conducti, precio ab his non paruo exacto. Sed Imperator interim permolestè rem ferre & grauius angere, quum nullo pacto barbaros posset Histri transitu prohibere, quem iccirco trañciebant, ut Romanum de præda rentur Imperium, eaque de causa Iustinianus foedera iungere cum Gepedum gente animo destinabat. Sed Gepedes interim Longobardique inter se bellum gesturi cupidius erant, tametsi Gepedes Romanorum uires reformidantes, in nos hos prorsus contumaces esse exhiberent. Imperator tamen cum Longobardis belli fecit societatem, iureiurando ac sanctius confirmatam, ipsis primo studentibus cum Romanis amicitiam & foedus conciliare. Unde & oratores cōfestim ad Imperatorem Byzantium mittunt hunc enixius deprecatum, secum ut societatem iniret: qua re ocyus impetrata, data ultro citroque fide Longobardorum oratoribus ipsis petentibus, duodeni senatorij ordinis uiri iuramento facta omnia confirmantur. Iustinianus deinde Longobardis ex foedere id postulantibus exercitum aduersus Gepedas mittit: ex eo tamen præter Amalafidam præfectum, eiusque milites ad Longobardos nemo peruenit: nam ceteri Imperatoris iussu circa Vlpianam in Illyrios urbem stationem habebant, ob seditionem ea de causa inter incolas ortam, qua christiani solent de fide solertius disceptando inter se altercari. Longobardis itaque cum Amalafida Romanorum duce unam in Gepedas proficiscentibus, ut bellum mox initurus, & illis in occursum euntibus, prælio strenue gesto Gepedes superantur, quorum pars maxima fertur in ea pugna occubuisse: qua demum peracta Abduinus Longobardorum tunc Imperator ad Iustinianum è suis quosdam legauit, qui rem feliciter gestam hostesque superatos denunciarent, & item mox quererentur, haud quaquam sibi iuncto ex foedere Romanorum exercitum in tempore affuisse, cum aliis ipse immodica suæ gentis multitudine homines ad Narsetem aduersus Gothos misisset sub eo militaturos. Per id autem temporis ingens terræ factus est motus, ut qui Boetiam omnem & simul Achaiam ceteraque circa sinum Creseum concusserit: loca insuper alia quidem & infinita, octonasque ciuitates ad solum prostrauit, Coroniam præterea Coronamque, Petram item & Naupactum deleuerit prorsus. Quorum in oppidorum excidio ingens hominum facta est consternatio: terra uero nonnullis in locis cum maximum in chaos hiasset, in se rursus ac priorem in statum coibat: alibi tamen sic interscissa permanet, eius ut regionis tunc homines nisi longiore circuitu inuicem uersari nil possent. In freto autem quod inter Thessaliam esse & Boetiam constat, tantus derepente obortus est æstus, ut circa urbem quam Echinorum appellant, & in Boetia ipsa Scafiam oppidum cum in continentem plurimum

plurimum descendisset, ac ea è regione sic cætera inundauerit loca, ut magna ruentium edificiorum & hominum simul facta sit strages, in hisq; tandiu ea inundatio mansit, ut longiora transacta sint temporis spatia, atq; adeo ut uel supra id fretum insulæ ipsæ, unde aquarum illuuias illa exæstuarat, sic peruiæ sint hominibus factæ, ut pedibus ad eas haud secus peruaderent, ac fluctibus destitutas, aliarum terrarum longe lateq; superficiem omnem ad montes usq; operientibus, qui ea prominent regione. Sed ubi mare in pristinum se locum recepit, destituta in terram tanta & passim uis piscium est, ut uel in fuetum antehac eius regionis hominibus piscium genus portenti loco sit uisum. In eo autem terræmotu, quia ualidius incidisset, maior longe hisce in locis est facta quàm in reliqua Græcia strages, & in ludo præcipue quodam ac panegyrico, ad cuius spectaculum Græcorum magna cõuenerat multitudo. Hac eadem tempestate Crotoniatæ unà cum præsidarijs militibus ipsis ad arcis custodiam positis, acerbissime per Gothos obsessi, quum necessarium rerum inopia premerentur, spe hostes frustrati in Siciliam transmissere, obtestatiq; sunt Romani exercitus duces, & Artabanem ipsum præcipue, ne celerissime sibi opitulatū uenirent, et si non sponte, se tamen ipsos ac simul præsidium hostibus nõ longe post dedituros. Sed nemo his suppetias uenit, cū huius exacta iā esset & septimus decimus annus belli huius exiret, quod scripsit Procopius. Imperator uero de his iam certior factus quæ Crotoni tunc gererentur, in Græciā misit qui Thermopylarū custodibus imperaret, in Italiam confestim nauigationem susciperent, opem his enixe laturi qui Crotoni obsiderentur. Tum illi dicto audientes inde statim profecti, ac prosperū nacti uentum, de improviso ad Crotonis portū perueniunt. Barbari uero prospecta hostiū classe & metu ingenti percussī, tumultuosius obsidione soluta Tarentinum in portum cum nauibus partim se receperunt, partim intra Scyllæ delati fretum mox abiire: quæ ferme res quum sic accidissent, magnum in modum Gothorū animos subegere. Vnde & Roganes inter Gothos uir impiger qui Tarentino præsidio præerat, & Morax insuper Gothus Acherusiae præfectus custodijs, cum Bacuio Peranio in Hydrunte Romanorū duce suorum ex militum uoluntate in colloquium statim uenere, proq; eorū salute pacta ab Imperatore fidem quum accepissent, sese ac suos Romanis dunt, & simul munitiones in quarum fuerant custodias constituti. Narses interea ex Salonis profectus aduersus Totilam Gothosq; cum uniuerso & ingenti progrediebatur exercitu: iam enim magnas acceperat ab Imperatore pecunias, quibus is erat copias comparaturus quàm maximas, & alijs belli satisfactorum necessitatibus, & simul militibus qui in Italia erant integre persoluiturus stipendia, eorumq; animos largitionibus erigendo ad se demum reuocaturus, qui ad Totilam se ultro contulerant: nam quum negligentius id antehac Imperator bellū gessisset, maximam tandem momenti ad id exequendū fecerat

Regnaris &
Morras als

fecerat apparatū, hortante Narsete & operam simul ad ipsum id pollicente, ut qui quum in Italia sibi esset acie decernendum animi ferebat præ se magnitudinem præfecto dignam. Non enim aliter id bellū se administraturū pollicebatur, nisi & copias esset barbaris pares in præliū producturus. Factū itaque est, ut pecunias secū, uirorumq; robora armaq; pro Romani imperij dignitate ab Imperatore acceperit, & ipse simul quum impigerrimā de se ostendisset animi promptitudinem, maximum contraxit exercitum. Nam ex Byzantio Romanorum militum non paruas eduxerat copias, exq; ipsis Thraciæ locis & simul Illyricis hominum uim magnam coegerat. Ad hunc dein de suis cum copijs & cætero quem reliquerat Germanus exercitū & Ioannes accessit. Audufesq; item Longobardorum dux magnis pecunijs ut ipsum id faceret persuasus, & ipso ex foedere ac iuncta cum Romanis societate, duo milia & quingentos ex suis delectos Narseti in auxilium misit, subsidiariosque alios milites ad trium milium numerum, & bellicosos. Erulæ præterea gentis equitū ultra tria milia hos subsecutę, Hunnorūq; ingens manus. Ioannes deinceps Fagas Romanis præfectus cohortibus bello præualidis. Cæterum Narses in largiendo profusior erat, ad beneficiaq; in indigentes conferenda promptissimus, & ad ea intrepide exequenda in quæ antehac forte intenderat animum, miro studio utebatur. Qua ex innata liberalitate superiore tempore pleriq; principū beneficio huius erga se usi fuerant. Vnde aduersus Totilam Gothosque Narses ubi imperator est declaratus, libentius omnes sub hoc militare iam uelle, idq; enixe satagere, partim ei pro ueteribus in se beneficijs ut gratias redderent, partim uero quod uti par erat summa cum spe expectarent aliquod se ab eo insigne beneficium accepturos. Sed præter cæteros omnes Eruli ac barbari alij hunc beneuolentiā prosequerantur, hiq; præcipue qui aliquo affecti antehac beneficio fuerant. Postquam autem Narses Venetorū ad loca quàm proxime uenit, Francorū ad duces qui ea è regione præsidijs præerant nuncios misit, qui ab se peterent, ut eorum permissu eā sibi transire liceret. Tum illi nullo se pacto id permissuros respondent, nõ alia ulla apertius prodita causa, siue quia Francis ea res minus conducere, siue quia Gothorum potius rebus studerent: ut cunq; tamen ad excusationē demum id causę prætendebāt, nec iustæ quidē nec uerisimilis, quod Longobardos scilicet infensissimos Francis secum Narses ductaret, & eum iccirco transitu se prohibere. Narseti itaq; ut in re dubia animo fluctuanti rogantiq; Italos qui forte tūc aderant, quid nam esset in præsentia agendum, aperte illi denunciant, nisi Franci permiserint, ut eā omnes pertranseant, neq; Rauennam se inde posse contendere, nec Veronam quoquam pacto diuertere, quum plane cõstaret quod roboris in Gothorū exercitu esset Totilam delegisse, ac Teiam in re militari præstantissimū uirū his copijs præfuisse, Veronamq; transmississe Gothorū ditionis tunc urbem, ut quoad posset Romanū exercitum

f 2 transitu

transitu prohiberet. Et sane hic Teias ubi Veronam peruenit, aditus hostibus omnes ea è regione obstruxerat, locaq; omnia circa Padum undequaq; imperuia fecit, infestaque hosti & comitatibus reddidit, aditibus undique interseptis, ipse deinde ita se suosque pararat, ut inuasurus statim Romanos fuisset, sicunde forte transitum pertentassent. Sed Totilas hæc iccirco machinabatur, quia Romanos putabat per Ionici sinus tunc littora facere iter non posse, quandoquidem intermedia flumina que transiri nauibus antehac poterant, per id tempus tantopere inundassent, ut nemini transitus ea utcunq; è regione pateret: & satis callebat, non eam nauium his copiam esse, ut traiecturi simul omnes per pontum Ionicum exercitus essent: quod si per uices transfretare & cum paucis uellent, cum reliquis Gothorū se copijs in dies singulos abeuntes illos nullo negotio repressurum. Sed Narsetem interea animi dubium Ioannes Vitaliani ut eius regionis & locorū peritus identidem admonere cum uniuerso exercitu secundum mare iter ut faceret, cum suæ diuisionis homines essent qui maritimam oram incolerent, nauiumq; nonnullas iuberet se subsequi, & lemborum uim maximam, ut quū ad fluminū exitum exercitus peruenisset, ex his ponte mox facto facile pertransiret. Narsetes itaq; his monitis persuasus quū ita egisset, cum omnibus copijs Rauennam peruenit, cū hisq; Valerianus Iustinusq; duces, suos milites iungunt. Et dum Rauennæ interea dierū nouem conterunt tempus, Vsdrilas Gothus uir bello clarus qui Arimini custodia præerat, ad Valerianū litteras huiusmodi dedit. Omnia uos cõplexi rumoribus, & imaginatione umbratili quadam Italia uniuersa potiti, nec humanitus plane insolescentes, terreri hac uia Gothos posse existimatis, perinde Rauennæ nunc confidistis, tanquam hostes falli sic posse rati, & haud secus ac barbarorum ignauissimæ turbæ tempus in locis minus decentibus teritis. Sed agite dum, celerrime omnes consurgite, ac bellica quandoq; tandem attingite opera, uosq; Gothis ostendite, neq; spe longiore suspensos nos detinete, qui iam spectaculum id expectamus. Narsetes uero ubi hæc ad se delata cognouit, irrita barbari insolentia, & Iustino in custodia Rauennæ relicto, cum uniuerso exercitu se ad exeundum parauit. Quum itaq; Ariminum omnes quàmproxime iam peruenissent, transitum ea haud quaquam facile inuenere, quū Gothi nō longe ante eorū aduentum pontem ea è regione interrupissent. Amnis nanque qui iuxta Ariminum fluit, expedito cuiquam uni ac dearmato iter pedibus facienti uel nemine interpellante uix ponte peruius est, ne dum cum militū copijs & armatorū, & barbaris præsertim ex aduerso instantibus, ea quis transmittere queat. Narsetes igitur quū ad pontem uenisset, diu animo fluctuatus, unde nam transitum inueniret: nam & Vsdrilas Gothus eodem iccirco peruenerat, nō tamen magna cum equitum turma, ut nulla ex parte quæ gererentur se præteriret. Sed ex his quidam qui Narsetem tunc sequebantur, in hostes protinus sagittam

immisit,

immisit, & ex equitibus quempiam unum mox nactus interfecit: qua re exterriti Gothorum tum equites fuga citatiore intra Ariminum se receperunt, & alijs statim & recentibus secum eductis, per aliam portam aduersus Romanos deferebantur, ut ex improviso hos inuasuri, & Narsetem simul obtruncaturi, qui ex utraque fluminis parte transitum suis copijs quæsitum abierat. Sed Eruli fortuna quadam quū Gothis in se uenientibus obuiam processissent, Vsdrilam præfectum primo cõgressu occidunt: cui statim per Romanum quempiam cognito, præcisum caput ut ad Narsetem deferrent quū sustulissent, in castra perueniūt: unde omnes ob nauatam per Erulos Romanosq; egregie operam & animi promptitudinem identidem affirmare, Gothis deum esse infensorem. Narsetes uero Vsdrila cæso, suo cum exercitu procedebat: non enim ei animo inerat quæ per Gothos tunc tenerentur, aliquo pacto præsidia infestare, ne quid interea temporis incassum cõtereretur, uel quibus maxime intenderat animū moram aliquam faceret. Hostibus itaque præfecto orbatis iam quiescentibus, nec quoquam se pacto interpellantibus, Narsetes intrepide flumine ponte constrato & nullo negotio traiecto exercitu, omisso Flamineā uersus itinere ad læuam diuertit: nam ad dexteram Petra præsidium suapte natura munitissimus locus præoccupata ab hostibus fuerat, & omnia ea ex parte quæ in Flamineam defert Romanis omnino imperuia & plane infesta effecerat. Narsetes itaq; uia quæ breuior erat dimissa, in eam cõtendit qua transitus tuto patebat. Interea Totilas factus de his que in Venetos accidissent iam certior, Teiam quidē imprimis & eius copias præstolando, Romanorum in locis quietus & nusquam mouens se continebat. Vbi uero qui expectabantur deniq; affuere, duocq; equitū milia adhuc tamen deessent, his haud quaquam de cætero expectatis, cum reliquo exercitu statim profectus, idoneum in locum hostibus occursum contendit. Quo in itinere cū Vsdrilæ casum perdidicisset, & hostes Ariminū præterisse, Thusciam omnem hos conquirendo emensus ad Apenninum montem peruenit, ibiq; castris locatis, uicum quàmproxime constitit, quem Taginam uocant. Eodem & Romanorum exercitus duce Narsete nō paruo post temporis interuallo adueniens, statim uis habitis procul ab hostium castris stadijs centum in ipsa planicie mansit, ei loco propinqua in quo Romanorum tradunt Imperatorem Camillum potitum uictoria Gallorum quondam innumeram multitudinem trucidasse: cuius illatæ ob memoriam cladis, uel ad nostra hæc tempora Gallorum busta locus hic dicitur: nam & adhuc tumuli interfectorum uisuntur & frequentissimi. Narsetes itaq; uiris ad Totilam idoneis missis hominem commonefacerent imperauit, ut bello deposito quandoq; tandem de pace consuleret, secumq; id reputaret se quidem hominibus paucis quibusdam præesse, recensq; & temere in unum cõtractis, nec ullo pacto diutius posse cum uniuerso Romanorū imperio decertare. Ad cætera & illud

f 3 inuinxit,

iniunxit, quod si belli cupidum eum uiderent, iuberent statim ut diem ad pugnam statueret. Legati igitur quū Totilæ in conspectum uenissent, Narsetis iussa mox peragunt. Sed Totilas iam insolens factus & iactabundus, pugnam omnino his esse respondit. Tum uero legati ô strenue, inquit, certum aliquod pugnae statue tempus: at ille, octauū in diem prælio unā decernemus. Legati deinde quū in castra redissent, cōuentum inter se & Totilam ad pugnam diē Narseti denunciant. Sed is Totilam suspicatus dolos animo agitare, sic se præparabat, ut in alterū diem dimicaturus: nec sane hunc suspicio ea fefellit, nam & postera Totilas die cum uniuerso exercitu in conspectū mox affuit. Iamq; ex aduerso utriq; cōfederant, nec ab inuicē longius quā ad sagittæ duplicem iactū. Erat autem intermedius breuior collis, quem præoccupandi utriq; studium fuerat, ut sibi hunc fore peridoneum ratis, unde à dextera possent hostem ferire: & loca quidem ea in parte ut antea diximus prominentia erant, atq; adeo ut circūuenire à tergo hostem aliunde Romani nō possent, nisi ex calle quodam colli propinquire. Necessè itaque erat ut maioris utriq; hunc facerent collem, & præoccupare tentarēt, Gothi quidem ut hostes in pugna circumeundo dubios redderent, Romani ne dolo capi se paterentur. Sed Narsetes præueniendo quinquaginta ex peditum cohorte delectos, nocte intempesta eum in collem dimisit, ut occupatū tenerent. Tum illi nullis se hostiū prohibentibus, in collem quū deniq; euassent, taciti quiescebant. Ad huius uero collis radices torrens præterfluit quidam, & ab eo nō procul calle, cuius & nuper meminimus, ex aduersoq; loci in quo castra Gothi locauerant labitur. Quinquaginta itaq; illi inter se & ex ordine cōglobati in phalangem, ut in angusto constiterant: Totilas uero ubi primū illuxit, hos conspiciens inde propellere summo studio niti: unde in eos statim equitum turma immissa his imperat, ut de colle hostes extemplo reiicerēt. Equites itaque Gothi tumultuosius ac magnis clamoribus in quinquaginta illos sic irruunt, perinde hos uocibus tantum ac repentiū sublaturi. Sed illi in arctum se se colligendo, scutisq; loco ex necessitate obstructo unā constitere: quos inde Gothi celerius inuadendo turbandoq; insectati, haud quaquam loco mouerunt, quū milites illi umbonum impulsione, ac telorum crebro diuerberatu, suoq; ordine stantes, in subeuntes ualidissime depugnarent: nam & de industria ad terrorem clypeis concrepare territareq; hac arte astucq; equos & lanceis uiros incessere. Tum uero retrocedere præ pauore equos uideres ut loci difficultatibus ita & clypeorū sonitu perturbatos: quumq; nuspian esset qua possent pauefacti euadere, cū ijs ut nil uoci obtemperantibus & equites ipsi trucidabantur, qui cum Romanis tam bene munitis, & ne uestigium quidē cedentibus dimicarent. Quo factum ut in principio Gothi repulsi retro iam cederent, rursusq; pugnam tentantes quum eadem paterentur, pedem protinus referebāt, ac sæpius demum ita refugientes fusi fugatiq; sunt: unde his

in

in castra se referentibus, alteram Totilas equitum alam ad eam rem peragendam summisit. Quibus nil secus ac primi refugientibus, alij tertio summittuntur. Totilas itaq; quū turmas iam equitū multas aduersus Romanos per uices sic transmisisset, & cū his omnibus nil penitus effecisset, desperata re tandem ab incepto mox destitit. Qua ex re Romani milites illi quinquaginta pro nauata tam impigre opera gloriā retulere ingentē. His demū peractis, utriq; se ad acie decernendum parare. Sed Narsetes angustiore in loco contra cōto exercitu, huiusmodi uerbis hunc cœpit ad rem gerendam hortari. Hostibus his quidem ô milites, qui ex aduerso sunt ad certamē instructi, adhortatione forsitan maiore est opus, quæ ad animi promptitudinē excitet, qua sibi uictoriam referant: uobis uero ô uiri, quibus ut ob innatam uirtutē, ita & belli ob decora, & ad hæc insuper ob apparatus multitudinemq;, quandoquidē cum longe inferioribus pugna est ineunda, nil aliud reor necessariū fore nisi deo ut ipso propitio in acie nūc prodeatis. cōtinenterq; uestris hunc pro meritis in sociū nacti, de istis prædonibus maximo cum eorū contemptu uictoriam referatis: qui magno Imperatori, etsi à principio seruitute obstructi fuissent, fugitiui tamen effecti, tyranno sibi è turba homine cōstituto, Romanū Imperiū aliquandū & furaciter perturbarūt: tamen istos existimauerit quispian ut animo decentiora uersantes, haud quaq; nobis in acie nunc occursum. Qd' si ut mortis cupidiore ex temeraria audacia aliqua & furibūda præse petulantia tulerint, apertamq; & certiorē sibi audeant mortē deligere, profecto his nihil euenit quod ex fortunæ casibus præstolantur, sed pro eorū uita factisq; diuino ipso ex numine in supplicia adigentur, ut qui sponte se in tormenta proripiant, quibus fuerant iam pridē afficiendī. Cæterū ut ista mittam, uos quidē pro æquitate proq; Republica estis decertando in aciem prodituri: hi uero res innouando, uel suis quidē quū inter se legibus profus dissideant, & ad posteros nihil se transmissuros expectēt, deperituraq; secū omnia putent, ex Ariana cōsuetudine ad dei unius spem uiuunt. Fit itaq; ut cōtemnendi permaxime sint: nam quæ nec legibus cōstant, nec optimis quibusuis institutis, ab omni uirtute destituantur necesse est. His Narsetes quū suos cōmonuisset, Totilas ipse Romanorū copias admiratus, & suis ad se cōuocatis orationē huiusmodi habuit. Postremo uos nunc ô uiri cōmilitones, cō-

Narsetis ad ius
os exhortatioTotile ad suos
os concio

f 4 tales

tales namq; cum ipsis ex rebus quæ deteriora sunt semel delegerint, ad ea redire haud quaquam de cætero audebunt, uel necessitate ad id impellente, cū uoluntate hæc ipsa refugiant, malorum recordatione animos territante. Hæc milites cum ex me acceperitis, enixe operam hoc bello nauate: non enim in aliud tempus animi differenda est uirtus, insudate inquam enixius, nec in aliud id corpus discrimen ullum seruate, non equis, non armis nunc parcite, ut ulli posthac uobis usui affuturis. Fortuna siquidem cæteris rebus protrivtis, spei duntaxat summam in hunc diem seruauit. Quocirca animi uobis exercenda est magnitudo, & ad audendum uos præparate: nam quibus spes dubia est, ut in præsentia uobis, nec breuissimum quidem momentum excidisse conduxerit: temporis siquidem ubi occasio ipsa rei bene gerendæ præterijt, inutile proculdubio fit quodcunque posthac impenditur studiij, uel si id quidem permaximum fuerit, rerum natura superuacaneam nil admittente uirtutem: nam & prætereunte necessitate, uel ea quæ impostertum fiunt, uana & inania sint & nil opportuna necessarium est. Arbitror itaque uos perdecere, ut opportunissimo tempore, & impigre factis certamen aggrediamini, ut bonis ex hoc prodeuntibus uti possitis. Sed illud interea scire uos uelim, letiferam fugam omnibus fore. Fugere nanque iccirco homines solent, aciemq; ac signa deserere, ut esse superstitites queant. Quod si mortem, & hæc quidem cōspiciam illatura est fuga, profecto qui discrimen subierit longe tutior erit, quam qui fugam capefferit. Hostium autem cōtemnenda uobis erit hæc turba ex uaria hominum colluione inuicem cōuentium facta, quæ utique cum multis ex locis auxilia & societates contraxerit, nec fide quidem nec uiribus ualet, sed ut nationibus est interscissa, ita & merito diuisa sententijs. Nō enim existimetis Hunnos Longobardosq; & Erulos quos Romani mercenarios habent pecuniæque conductos, mortis discrimen pro his prælio subituros, ut quibus non tam parui anima sit, ut argento inferior habeatur. Sed ipse equidē iam satis intelligo, istorū tam uarios milites, nō ulro in nos impetum ac statim facturos, ut uideantur potius bellum gesturi, quam uel mercedem mereantur acceptam, uel suis ut pareant ducibus: nam & hominibus uel ea quidem quæ suauissima sunt, nedum hostilia dixerim, ni sponte sua ultrōque gesserint, sed inuiti forte coacti que operam precio locent, haud quaquam sunt uoluptati futura, sed laboriosa potius uidebuntur, dum cogit necessitas. Hæc igitur rerū recordatione & animi promptitudine imus in hostem. Hæc ubi Totilas perorauit, ad pugnam utrinq; cogebant exercitus, & hunc in modū instructæ copię cōstitere, uersa in inuicē facie acies utreq; stabant. Profundissimā duces phalangē effecerāt, fronte ipsa extenuatā oblongamq;. Sed læuū Romanorū cornu Narfes Ioannesq; circa collem tenebāt, & cū his simul quicquid erat in Romano exercitu roboris iungebat. Sequēbantur deinde præter barbaros Hunnos hastati aliij peltaticq; milites & dele-

ctorum

ctorum uirorū uis ingens. Dextro in cornu Valerianus Ioannesq; Fagas & Dagisteus cum cæteris Romanis cōstitierant, pedites sagittarij utrinq; à lateribus erant: in phalange autē media Narfes Longobardos Erulorumq; gentem ac cæteros barbaros collocarat, ex equis descendere iussos & peditum loco manere, ne forte ipso in prælio uel formidine caperentur, uel ulro timorē dissimularēt, sed ad obtemperandum ut paratiores efficeret. In læuo autem cornu postrema Narfes ipse tenebat, & Romani positi in fronte erant, equitum in ea quinque milibus constitutis, è quibus mille & quingentos præmonuit, Romanis ut statim auxilio essent, si quos forte terga uertere contigisset: reliquis uero iniunxit, quū primum rem aggredi hostiū peditatus cœpisset, post terga his protinus comparerēt, & dubios redderent. Eundem in modū & Totilas in hostes copias omnes instructas produxit, suasq; acies obeundo ad audendum milites suos hortari, & animos his uultu uerbisq; facere: id ipsum & Narfes satagere, diuersa futuræ uictoriæ præmia hastilibus imponenda, & ad subeundum belli discrimen incitamenta omnibus ostentare. Sed aliquandiu cum ex aduerso hi cōstitissent, neutra ex parte cœptū est præliū, utrisq; per hostem in se primo impetū fieri opperientibus. Vnus deinde quidam è Gothorū exercitu Docas nomine bellicæ industriæ famam adeptus, equo in hostem adacto, quāproxime Romanorum ad castra peruenit, & ad singulare certamē strenue prouocat qui secum uelit armis conflagere. Fuerat is autem Docas ex eo militum numero, qui ex Romano exercitu omnium primi ad Totilam ulro concesserant. Tum illi è Narsetis hastatis militibus quidam statim occurrit Armenius genere, equo & ipse uectus. At Docas in hostem aduersus se uenientem prior processit, uentrem illi ut lancea percussurus: sed Armenius ille in alteram partem equo subducto, periculū declinauit, & in se irruentis superuacaneū impetum fecit: ipse uero in hostem conuersus, dexterū illi in latus telum adegit. Quo ex uulnere Gothus ex equo moribundus prolabitur, prostratusq; iacuit. Ingens deinde per Romanū exercitum ex re bene gesta clamor attollit. Rebus igitur ita peractis, à neutris tamē adhuc pugnae initium fieri. Sed solus Totilas medium in campum prodire, nō singulare initurus certamē, sed ut tempus extraheret. Gothorum namq; duo milia equitū qui ad se haud dum uenerant, quū appropinquare iam accepisset, in eorum aduentum protrahere prælium nitebatur, & aliās haud quāquam se indignū putabat hostibus se ostentare qualis quantusq; esset: nam ad cætera ornamenta armis indutus processerat auro abunde celatis, ex equisq; ut ornatis phaleris ita & pilo ac lancea noscitabat, purpureaq; & regia ueste, & ex equo ipso præcipue quo ille miræ magnitudinis uehebat: in medio autē campo ut bellicæ artis peritus ac ludibundus processerat, equū diuersimodis calcaribus cōcitando in orbē frenis agiliter agere, obequitandoq; telū in auras sursum uersus apte diuerberare, & ipsum id rursum ad terrā delatū impigre ex-

gre excipere, momentoq; tēporis exceptū uibrare, & eodē alternis p̄ manus translato, gloriæ id artis plurimū ducere, supinandoq; se desuper equū, incli- nandoq; utrinq; ad terram & uicissim in latera, ut q̄ a pueris fuisset desultan- di ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendo, à prima luce ad multū diei hic tempus extraxerat, ut q̄ longiores uellet ad pugnandū moras producere. Vnde & ad Romanorū castra transmisit qui nunciaret colloqui cum præfecto se uelle prius quàm prælium iniretur. Narses uero ludificari se hunc affirmabat, & fallacijs agere, quandoquidem principio statim quū acie secum configere cuperet, ad colloquendum loci satis fuisset: nunc uero ubi in medium prodijt campum, ad colloquia tandem descenderit. Dum hæc inter- rea peraguntur, ad Totilam equitū duo milia expectata tandiu uenere, quor- um ipse aduentū quū cognouisset, cibum omnes ut caperēt imperauit. Id ip- sum & Romani acie resoluta, & signo receptui dato mox faciūt. Sed Totilas ubi se in statura recepit, duobus milibus equitum prandere etiam iussis, ut ad- huc erat armis indutus, & suis hominibus militū more armatis astantibus, extemplo in hostem educit exercitū, incautos improuisosq; se inuasurū Ro- manos ratus, quos tamen ne hac quidem arte imparatos deprehendit. Nar- ses nanq; iam antea ueritus quod demum euenit, ne de improuiso se hostes aggredierentur, suis omnibus iubendo denunciabat, nullo pacto uel prandiū sumerent, uel somnum capefferent, uel arma prorsus deponerent, uel equis re- mitterent frenos. Hos tamen haud quaquam omnino impastos dimisit, sed ut instructi paratiq; erant cibū ut caperent iussit, continenterq; in hostes in- tenti illorū opperirentur insultum. Haud tamen eodem hi ordine consistere, quo antea fuerant instructi. Romani nanq; in quibus sagittariorum quater- na milia erant, in semilunaris circuli sese cōtraxerant speciē. Gothi uero post equites locati omnes astant, ut si forte q̄ ex equis pugnabant ab hostibus fugarentur, ad peditatū statim refugientes sese in tutū reciperent, unaq; rur- sum in hostem procederent. Prædictum autem Gothis per Totilam fuerat, ne quoquam pacto sagittis uel alio telorum genere præter pilo in prælio ute- rentur. Qua ex re Totilam constat contra militarem id disciplinam & incon- sulte fecisse, ut qui in pugna hac ineunda, nescio quo nam persuasum inductus, hostibus suas copias præbuit, nec armis quidē nec ordine, nec ulla re alia pa- res, quū Romani ipsi quouis armorū genere, ut erat cuiq; opportunū, in præ- lio uterent, siue sagittis feriendus hostis esset, siue telo reiiciendus, siue necan- dus ense, siue aliud quippiā exequendū. Ad hæc accedebat, qd̄ Romanorū equites ipsi ac pedites in aciem cōstituti ut erat necesse in unū coibant, & ita ut alibi à tergo hostem circumuenirent, alibi uero in se uenientū excipiendo & resistendo clypeis propulsarent impressionē. Gothorū uero equitatus suis post terga relictis, cōsensus peditibus, & pilorū fiducia audendo, temere quū se in hostē inferret, mediaq; in acie uersaretur, suæ temeritatis pœnas mox la- tit.

Hi

Hi nanq; quū se confertos in hostes proripiunt, dum incōsideratius in aciem ruunt, nil prorsus aduertunt intra octomilium hominum peditatum se per- uenisse, unde sagittis quū undiq; peterentur, sui iam desperantes, ut ab utro- que sagittariorum cornu inter se cōeuntium circumuenti paucis euadentibus cadunt: multos mortalium hoc prælio Gothi, equorumq; uim maximam ami- serunt: tamen ubi cum hoste uix dum manus cōseruissent & iam essent infa- nabilibus malis affecti, uix tandem perpauca quidam ad instructas suorum peditum acies penetrarint. Sed hoc equidē prælio Romanorum ne aliquos an fociorum & barbarorū ex re nauiter gesta magis demirer incertum est, quū satis constet unam omnium ac similem animi promptitudinem & uirtu- tem fuisse, idēque certaminis studium, quandoquidem singuli hostium se inuadentiū impetus fortissime repugnando retuderint. Iamq; serū diei erat, & derepente utriq; loco moti exercitus sunt, Gothorū quidem in fugam, Ro- manorum uero ut fugientes insectarentur: nō enim Gothi Romanis se inse- ctantibus quoquā pacto conando fugam uel sistendo obnitebantur, uel uim propulsabant, sed se inuadentibus cedere, & effuse in fugam uerti, suaq; met- multitudinē impediti, turbatione uel terri, ad uires quibus se tuerentur, haud quaquā respicere, quin potius umbris perinde inquietati ac pauefacti, fugam capefferent. Gothorum itaq; equites quū ad suos se pedites retulissent, fugam pauoremq; auxere: non enim ex ordine discessione tunc facta ad suos, se inse- ctantes aggrediebantur, uel pugnae saltem præ se speciem ferre, sed temere trepidanterq; omnia exequi ordinesq; suos turbare: unde factum ut eorum pleriq; ab hostium equitatu oppressi ceciderint, & pedites ipsi nec suos ad se receperint equites, nec agmine constiterint uno, ut hos tuerentur, salutisq; fo- rent: sed cū equitibus simul & ipsi cursu effuso, se ita in fugam proripuerunt, ut in nocturno ueluti cōcursu suamet omnes impressione, eo in prælio perderen- tur. Romani præterea milites fugientium pauore freti, inclementius trucidab- ant quos nacti è propinquo fuissent, quū illi quidē nec se tuerentur, nec ex aduerso uictorem in hostem attollere oculos auderent, sed his potius se exhi- berent, ut pro arbitrio uterentur, adeo illos uel occupauerat pavor, uel terror infederat. Gothorū itaq; eo in prælio sex milia ceciderunt, multi se hostibus de- didere: qui forte uiui in potestatem capti peruenerant, paulopost ad unū om- nes necantur: nec Gothi solum peribant, sed ex ueteribus & Romanis militi- bus plurimi qui forte ad Gothos ultro transfugerant. Cæteri uero è Gotho- rum exercitu qui bello superfuere, delitescendo uel fugiendo euadunt, ut quis- que fuerat uel equū celerem nactus, uel pedibus ualuit uel fortuna. Hūc igit̄ id prælium habuit finem, iamq; & nox superueniēs uniuersa obtenebrarat, tunc demū & Totilas cum quinque duntaxat militibus fugit. Sed hunc fugi- entem Romanorū nonnulli insectabantur ignari prorsus eum Totilam esse, quos inter & Asbadus aderat Gepes, q̄ statim Totilā è propinquo adeptus, ut telo

ut telo feriret inuasit: in eo insultu adolescentulus ex Totilæ forte familia qui-
dam præsentem ægre domini ferens fortunam fugientem subsequabatur, ut
primum Asbadum aduertit in Totilam irruentem, quid canis inquit incla-
mitans, irruis dominum percussurus nunc tuum? At ille nil territus quanta
ui maxima potuit in Totilam telum intorsit, ipse uero à Scipuardo qui Toti-
læ fugienti aderat comes, in pedem ictus persequi non ultra hunc potuit, sed
Scipuardus & ipse ab hoste se infectante percussus mox constitit: milites ue-
ro quaterni qui cum Asbado hostes insequabantur, hūc ut saluum in castra
reducerent, Gothos de cætero infectari desistunt, qui tamen Romanos ad-
huc se insequi rati, cursum tenebant, & Totilam letali affectū iam uulnere &
animam fere exhalantē abducere celerius cogebantur. Stadijs itaq; quatuor
& octoginta fugiendo peractis, ad locum Capras nomine ueniunt, ubi à fu-
ga deniq; quiescentes Totilæ uulnus curabant: ex quo paulopost morientem
funere procurato terræ recondunt, ipsiq; inde mox abeunt. Is itaque Totilæ
fuit & imperij ac uitæ finis, cum Gothis annos undecim præfuisset, nec sane
rebus per eum tum primum tam feliciter gestis par exitus fuit. Sed in hoc ui-
ro fortuna quàm humana hæc sæpe extollat, ac deprimat rursus, quantum-
uē in se habeat temeritatis & inconstantia præ se facile tulit, quippe quæ To-
tilæ ut leui de causa diutinam contulit ultro felicitatem, ita temerario suo quo-
dam impulsu pauorem simul ac mortem iniecit. Sed Totilam è uita iam ex-
cessisse quū Romanos lateret, scemina his quædam & Gothicæ gentis om-
nium prima denunciauit, locumq; simul in quo defossus iam fuerat ostensu-
ram se dixit. Tum illi quū id accepissent, nil sani inesse sceminae dictis tunc
rati, eum ad locum confestim perueniunt, impigreq; humo effossa, Totilam
inde mortuum efferunt: quo satis superq; iam cognito, expletaq; ex eius spe-
ctaculo hostili cupiditate, in terram iterato recondunt, ad Narsetemque rem
deferunt omnem. Alij tamen haud quaquam hoc pacto Totilam interiisse
affirmant, sed modo alio quodam, quem in præsentem describere non absurdū
fore existimaui. Ferunt nanq; nil temere Gothorum exercitum fugæ se com-
mendasse, sed immitentibus sagittas Romanis, ex his alteram item atq; alte-
ram non tam sagittantis prudentia quàm casu delatam in Totilam incidis-
se, ut qui in gregarij militis speciem armatus instructusq; eo in loco constite-
rat, ubi phalangis pars erat neglectior, quum nollet ab hostibus noscitari,
illum tamen mortifero affectum uulnere præ dolore ingenti acie excessisse,
cum paucis quibusdam se subsequenter equo auctū, ad Capras (id loco
nomen) uenisse, ibiq; uulnus curantem obijisse non longe post mortem: Go-
thorum deinde exercitum, etsi bello hostibus imparem duce amisso pluri-
mum fuisse id demiratos, si non Totilam hostes per insidias occidissent, un-
de perterritos & plane exanimatos, turpem in fugam se deniq; coniecisse.
Narsetes itaque ex re bene gesta lætior factus id omne deo acceptū ut erat
in uero

in uero, indefinenter referre. Conuersus deinde ad ea quæ proxima erant ad-
ministrandum, Longobardorum in primis nefanda facinora se in expeditio-
nem sequentium, uindicare simul & expiare curauit. Illi nanq; ad cæteram ui-
tæ factorumq; impietatem & scelus, uel ædificia ipsa in quæ forte diuerterant
iniussi cremabant, stuprumq; sceminae & uim inferebant, sacras in ædes refu-
gentibus. Vnde magna pecunia hos primum donatos ad proprios redire
penates permisit, Valeriano Damianoque suis cum copijs ducibus traditis,
qui eos tandiu deducerent, quoad in Romanorum cōfinia, peruenissent, & il-
lis iniunctum ut sine aliorum iniuria pertransirent. Longobardis itaq; Ro-
manæ ditionis excedentibus terras, Valerianus circa Veronam, & hanc ob-
fessurus redacturusq; Romanorum in potestatem, castra locauit. Gothi ue-
ro qui in eius loci præsidio erant, hostium ex insperato aduentu perterrefa-
cti, cum Valeriano in colloquium ueniunt, & simul huic pollicentur, urbem se
illi ac suos non longe post dedituros. Quā rem Franci cum accepissent, præsi-
dia quæcunq; in Venetos Gothi & loca haberent præoccupare, conuentaq;
omnia inter hos facta de Verona urbe tradenda promptius impedire, eaq;
terra Romanos ut sibi debita enixe arcere, & dignū deniq; ducere p se hanc
esse recuperandam. Vnde Valerianus re inde infecta discedere cogitur. Ex
Totilæ autem copijs qui nuper è prælio integri euasere, flumine Pado traie-
cto, cum his qui in Picentibus & ea è regione loca tenerent, Teiam sibi in du-
cem cōstituunt, qui inuentis pecunijs omnibus per Totilam pauloante in Pi-
cente depositis, in belli societatem Francos asciscere animo agitabat, & Go-
thos interea undequaq; moderando ornandoq; contrahere ad se satagebat.
Quod ubi primum Narsetes accepit, iussu Valeriano suis cum copijs Padū ut
fluum custodiret, ne pro arbitrio Gothi & licentius inter se conuenirent,
ipse cū cætero exercitu Romā contendit. Cumq; in Tusciam peruenissent,
Narniā Spoletumq; deditioe mox cepit. Quæ oppida quū sine mœnibus
essent, præsidio ibi relicto edicit, ocyus ut muri tantundem extruerent, quan-
tum antehac Gothi prostrauerant. Perusiam deinde transmisit, qui præsidium
pertentarent. Cui tum^t Melidius Vlisiusq; præerant, à Romanis ad Gothos
transfugæ aliàs facti: quorum alter & is quidem Vlisius quū Cypriani mi-
les fuisset, à Totila pleraq; pollicente suafus, Cyprianum pauloante præsidij
eiusdem præfectū per fraudem obruncarat. Melidius uero Narsetis postu-
lationi assensus, de Perusia Romanis prodenda, suis cum militibus consulta-
bat. Tūc itaq; & qui sub Vlisio erant cognitis statim quæ querebantur, aper-
te se ad Melidium conferunt, & Vlisius inde cum paucis beneficiarijs suis ab
his interficitur. Tunc demum Melidius Romanis Perusiam tradit. Sed Vli-
sio diuinitus ea illata est mortis pœna. Nam & eodē interiit loco, quo & Cy-
prianū antea obruncarat. Gothi autem qui Romam custodiebant, ubi Nar-
setem & Romanorum exercitum acceperūt in se aduentare, & in propinquo
t iam

Melidius et
Vlisius al's

iam esse, strenue se præparabant his ut pro uiribus occurrerent. Sed quum de-
 mum hi animo agitaissent, ad eam se paucitatē redactos, ut haud quaquam
 urbis mœnia uniuersa custodire sat commode possent, breui admodū ædifi-
 cio circa Adriani molem locum complexi, eodemq; priori muro annexo in
 præsidij formā mox redigūt, ibiq; preciosissimis rebus depositis diligentissi-
 me præsidium id asseruabant, urbis mœnibus cæterisq; destitutis ac plane ne-
 glectis. Sed inuadentium hostium facturi periculum, paucis ad eius præsidij
 relictis custodiam, murorum in propugnacula se contulerunt, mœniumq; ta-
 men ambitum omnem præ longitudine nimia, nec inuadentes quidem Ro-
 mani poterant circumire, nec Gothi seruare: unde factum ut quum Romani
 mœnia urbis sparsim & ut cuiq; licuit aggredierentur, Gothi ipsi obsistendo
 pro uiribus defensarent. Sed Narses sagittariorum uir magna producta mœ-
 nium dum partem unam oppugnat, alteram Ioannes inuadit, ad aliam de-
 inceps Erulis se subsequens & nauantibus operam Philimuth succedit.
 Hos inde cæteri insecuti longoq; interuallo distantes, muros uiriliter impug-
 nabant. Tum uero barbari per se inuicem coeundo impetum Romanorum
 excipere ac strenue repugnare. Itaq; dum ea ingruunt Gothi, quæ & Roma-
 ni muros adorirentur, relinquebatur sine ullo præsidio muri pars quædam,
 & custodibus uacua: ad quam Dagisteus præfectus, Narses imperio infer-
 ri signa mox iussit, copiasq; ductauit, & numero scalis ingenti admotis, nemi-
 ne defendente in muros euadit, & nullo negotio cum suis militibus urbem
 ingreditur, proq; arbitrio aperit portas. Quod ubi Gothi factum sensere, si-
 ne ullo pristinae uirtutis respectu, fugam quocunq; tum licuit uniuersi capel-
 sunt, partimq; intra præsidium se receperunt, partim ad Portum urbem con-
 tendunt. Hæc me narrantem cogitatio subit, quo nam modo humana hæc
 & præsentia fortuna ipsa uariando eludat, cum haud quaquam eadē se sem-
 per mortalibus præbeat, nec æquis hos oculis conspiciatur, sed pro tempore si-
 mul immutetur & causis, his que ludificari appareat calamitosorum homi-
 num dignitatem, hanc sepius commutando. Bessas siquidem nobis tum pri-
 mum urbe Roma deperdita, paulopost in Lazico agro Petram oppidum a-
 missum recuperauit. Contra uero Dagisteus cum Petram eandem hanc ho-
 stibus permisisset, momēto temporis paruo Romano Imperatori restituit.
 Sed hæc quidem uel à mundi sunt primordijs facta, & ut fiant semper neces-
 se est, quoad fortunæ nutibus mortales reguntur. Tunc igitur Narses cū uni-
 uerso exercitu expugnaturus barbarorum præsidium prodijt: cuius terrore
 barbari capti, fide pro eorum pacta salute accepta, seipos statim & Adria-
 ni molis præsidium dedunt, quarto & uigesimo Iustiniani imperij anno,
 quū annum antehac quintum quo is coeperat imperare, capta urbs Roma à
 barbaris sit. Narses inde recepto urbis præsidio, clauis extemplo ad Impe-
 ratorem Byzantium misit. Vrbe Roma recuperata apertissimum fuit morta-
 libus

libus argumentum, hisce hominibus quibus cum male agi occeptum esset,
 necessarium fore aduersa semper contingere: & quæ felicitiora fuere, in perni-
 ciam uerti. Pleriq; nimirū post adeptam ex uoto iam libertatem & post de-
 clinata pericula, uel cum eadem fortunæ sapientia indulgentia disperditū eunt.
 In Romanos nanq; ut senatorios, ita & è plebe tunc homines parta hæc per
 Narses uictoria, liuoris & odij maior longe causa fuit. Gothi nanq; iam
 fugientes recuperandæ Italiae spe destituti, iter incassum quū facerent, quos
 ex Romanis obuios habuere desequendo obtruncant, & e Romano exercitu
 quos in primo ipso urbis per se captæ ingressu forte offenderant, pro hosti-
 bus usi interfecerunt. Ad hæc præterea & illud accessit, quod patritij uiri ple-
 riq; qui Totilæ ipsius imperio post redactam in potestatem urbem in Cam-
 pania loca secesserant, ubi urbem teneri per Romanum exercitum cognoue-
 re, & e Campania se domum referrent, Gothi ipsi re cognita qui per id tem-
 pus in proximis præsidijs erant, patritios passim ea e regione & diligentius
 conquisitos interficere, quos inter & Maximus fuit, cuius & supra memini-
 mus. Iam enim & antea Totilas, quū ex urbe occursum Narses prodiret,
 primorum quorundam contractis ad se ciuium liberis, ex hisq; trecentorum
 ad numerum pro uoluntate quibusq; delectis, quos egregia esse corporis spe-
 cie uiderat, & parentibus compellatis uitæ comites se hos habiturū, obsidum
 loco detinuit, & trans Padum abire mox iussit, quos inde Teias ea e regione
 cōuentos, ad unum omnes necauit. Ragnares uero uir Gothus qui Tarenti
 no præsidio præerat, & a Pacurio Romano Hydrunti præfecto pro Impe-
 ratoris arbitrio fide accepta ad Romanos se concessurum promiserat, deditu-
 rumq; urbem, ut supra iam diximus, & ea de causa senos Romanis Gothos
 obsides dederat, postquam Teiam accepit Imperatorem Gothis creatum,
 Francosq; hunc eius in auxilium traducturum, ac cum uniuerso uelle exerci-
 tu in hostes contendere, exequi quæ pollicitus fuerat de cætero noluit: quūq;
 studio obsides suos recuperandi nimio teneretur, & ei rei intenderet animū,
 id doli excogitauit, Ad Pacuriū Romanum mox mittit, qui suo nomine pe-
 teret, Romanorum aliquot sibi ut militum destinaret, quibus cum Hydrun-
 tem se tuto transferret, indeq; Ionico sinu transmissis Byzantium deferretur.
 Pacurius uero quid aliās sibi Gothus uir uellet profus ignarus, e suis militi-
 bus quinquaginta ad Ragnarem mittit, quos ille intra præsidium statim ad-
 missos, in arcto coercuit, Pacurioq; ipsi significauit, si suos ad se missos redi-
 mere milites uelit, necessariū fore Gothos sibi quos obsides haberet restitui-
 at. His auditis Pacurius paucis quibusdam ad custodiam Hydrunti dimis-
 sis cum cæteris copijs extemplo aduersus hostem contendit. Ragnares uero
 nulla interposita mora quinquaginta illis Romanis militibus interfectis, ho-
 stibus occursum ex Tarento Gothos eduxit. Vbi uero manus cōseruere, ui-
 ctis prælio Gothi Ragnares ipse non parua accepta suorū iactura, cum reli-
 quis

Roganes sup.
Bacuius sup.

quis cursu citato elabatur: quumq; se Tarentū recipere nullo pacto iam posset, circūstantibus undequaq; Romanis Acherontidam uenit, Romani uero Narsete duce ut iam Roma potiti, Portum non longe post obsidendo in potestatem recipiunt, & in Thusciam simul præsidium quod Nepetes dicitur, Teias interea ut qui suas Romanis non pares bello fore copias duceret, ad Theudibaldum Francorū principem misit, qui magnam se illi daturum pecuniam polliceretur, si secum arma hoc aduersus Romanos bello cōsociaret, Franci tamen, ut reor, quū rebus suis perquam bene consulere, ne pro Gothorum quidem Romanorumue libertate subire mortis discrimen uelle, sed sibi Italiā uendicare summopere niti, ob eamq; & bella suscipere malle. Sed Totilas uim pecuniarū ingentem in Picente & loco munito condiderat, pars tamen maior in ualidissimo Cumarum præsidio & Campaniæ oppido per hunc deposita antehac fuerat, in eo custodibus constitutis, quibus eius in primis germanum fratrem cum Erodiano præfecerat, His Narsetes pecunijs potiundi percupidus, exercitus partem Cumas obsessum misit: ipse uero Romanam instaurandi ornandiq; hanc causa mansit: & aliam paulopost Centūcellas emittit militum manum, ut uel hanc obsideret. Teias uero Cumarum custodibus & simul pecuniæ timens, Francorū desperatis iam auxilijs, sic suos instruxit, perinde ac esset protinus in hostē ducturus, Qua re Narsetes accepta Ioannem Vitaliani Philimuthq; suis cum copijs in Thusciam loca abire mox iussit, ibiq; stationē habere, ea hostes uia prohibituos quæ in Campaniam ducit, ut qui Cumas tunc eius imperio obsideret, fidentius uel ui uel deditioe has caperent, Teias uero breuioribus sæpe omissis ad dexterā conuersisq; itineribus longis circuitionibus & ingentibus spatijs uias obeundo emensus, per maritimā oram Ionici sinus, hostes frustratus in Campaniam uenit, De cuius aduentu Narsetes certior factus, militibus ad se reuocatis q; cū Ioanne Philimuthq; in Thusciam Teie transitum prohibitori concesserant, Valerianiq; copijs quæ Petram præsidium ceperant ad se redire mox iussis, contractis insuper undequaq; iam uiribus, cum uniuerso & ipse exercitu ut ad bellum instructo in Campaniam ducit, Est autem in Campania mons Vesuius dictus, Isq; plerunq; mugienti sonitum nō absimilem ædit, qui ferme cum sit, ingentis uis cinerū subsequitur statim & feruentiū eructatio, Huius autē montis haud secus atq; in Siculos Æthnæ, media omnia uacua abruptaq; sunt & in profundum tendentia, pari ab imo ad summum fastigium dimensione: in infimo uero sic ignis exæstuat, & in tantam descendit uacuitas ea profunditatem, ut si quis forte summo ipso in culmine montis constiterit, procumbensq; si modo id ausit, oculos deorsum intendat, haud quaquam ei exorta ex igne flamma compareat. Cum igitur ea ut diximus cinerum eructatio sit, præcisos ab imis penetralibus lapides exustosq; flamma sublimes acuarios uiolentior spiritus agit, ad summūq; propellit fastigiū, expulsosq;

hinc

hinc inde dispergit ac temere, Ex ipso præterea motis culmine in Æthnæ morem fluidus ignis descendens magna illuue ad radices usq; pertendit, fluentiq; aquæ similis quæ forte defert uniuersa absumit: huius montis ad infima potabilis aquæ sunt fontes, à quibus & amnis Dracon nomine quidā deriuat, qui iuxta Nuceriam labitur, Is uero Dracon leni quodam & breui cursu defertur, haud tamen pediti equitiue peruius est, nimirum qui in angustiorem se cogit defluxum, præcisq; undiq; terra, ripas utrinq; perinde præruptas erectioresq; reddit, Huius itaq; fluminis Gothi ponte præoccupato (nā & proxime castra habebāt) turribus ligneis in eo impositis, machinis statim tormentisue locum cōmuniunt, hostes ut inde infestiores ferirent, Nam flumine intermedio, ut pede collato prælium iniretur fieri non poterat: crebris tamē è ripis utrinq; sagittarum immissionibus se inuicem incessabant, Gerebatur & singulare nonnunq; certamen, Gotho uiro Romanum ad prælium prouocante & pontem pertransiente, & in his quidem contritum exercitibus est duorū mensium tempus, Sed eo in loco ut maritimo plurimum poterant Gothi, nam & nauibus necessaria transuehendo præstabant, ut qui nō procul à mari castra locallēt: quas naues Romani, Gothi hominis & classis totius præfecti prodicione ceperunt, & aliæ item ex Sicilia & alijs Romani Imperij locis in auxilium & infinita fere multitudine conuenere, Ad hæc accedebat, quod Narsetes turre contabulatas supra fluminis ripas construxerat, unde Gothorum sic fregerat animos, ut rerum necessariarū demum inopia territi, in proximum montem cōfugerint, quem Lacteū Itali dicunt, Hos uero Romani cum eò se recepissent, haud quaquam præ loci iniquitate insequi potuerunt: sed barbaros eum in montem se cōfugisse iam pœnitebat, ut qui commeatus penuria sic premerentur, ut nec sibi quidem nec equis arte ulla sumministrare necessaria possent, Itaq; uitam cū morte ex prælio commutare, fore longe potius rati, uno agmine omnes & de improviso in hostē erumpunt, Tum uero Romani ut in re subita ac præsentī fortuna mox licuit, barbaro impugnando consistunt: nondum enim per principes instructæ acies erant, non equitum turmæ dispositæ, non illi ex antepreparato in insidias collocati, nō ordine suo milites distributi, sed pro se quisq; ut in re trepida hostibus enixe occurrere, nec impetum in se factum pro uiribus coercere, Gothi igitur equis dimissis facie in hostes uersi in densiorem phalangem statim se colligunt, quos cōspicati Romani, & ipsi se equis amotis globoq; facto mox instruunt, Mihi uero hoc loco operæ precium est hanc postremo pugnam describere, quæ ob præstantem uiri unius uirtutem quàm maximi est proculdubio faciendā, & sane heroum quondam nullius certamine hæc ut inferior per me litteris commendabitur: in qua Teias mirum de se fortitudinis specimen dedit, Et Gothos quidem ad optime audendum præsentis fortunæ desperatio compellebat: Romanos uero in hos configendi secum tam auidos,

dos, ut nō statim impetum facere, ita & deterioribus cedere iam satis pūderat. Vtriq; igitur infensissimis animis & ira simul incensi appropinquantem in hostem eunt, hi quidem mortis contemptū, uirtutem illi prae se ferre percipidi. Et praelium quidem oriente sole inceptum: in eo Teias omnibus conspicuus factus, praelato clypeo uibratoq; telo paucis se ex phalange sequentibus, primus omnium ante aciem constitit: quem ut primum Romani uiderunt, haud dubie rati, si Teias hic caderet Gothorum dissolui aciem posse, ex templo aduersus hunc coeuntes, ut quisq; sibi uirtutis quicquam & uiriū uendicaret, magna uirorum agmine irruunt, eundemq; uniuersi telis partim inuadendo, partim missilia iaculando laceffunt. Teias interea clypeo se protegendo, excipiendoq; hoc ipso immissa in se omnia tela, in Romanos impetu facto quam multos obruncat. Quumq; praefixū undiq; telis clypeū quem gestabat uidisset, hoc proximo statim satelliti tradito alterum arripit: sic ille ad tertiam diei partem strenue praelians, duodena iam scuto pila cum affixa gestaret, nec mouere id quidem quō uellet sat posset, nec hostem in se insultantem propellere, ex armigeris demum quodam ad se euocato, nō loco motus ne ad uestigij spatium, nec retrocedens, uel hostibus progrediendi locum permittens, uel ad suos forte couersus, nec scuto incumbens, sed solo perinde affixus, eodem se uestigio tenuit, dextera quidem obuios obruncando, laeva strenue repellendo in se uenientes, & identidem accersendo qui scutum sibi aliud ferret. Quo demum allato, quod telis praefixū degrauabatur mox redidit. Sed contigit forte ut dum breui temporis puncto haec factitaret, pars pedis inferior illi denudaretur, ad quā fortuna quadam & temere delatum telum mox accidit. Quo statim ictus moribundus prolabitur: cuius deinde caput Romanorum nonnulli praecisum hastaeq; impositum, ut cunctis conspicius fieret, exercitibus utrisq; circumeundo ostentant, ut Romani fidentiores de caetero essent, & Gothi de summa rerum ut iam desperantes praelium soluerent uictiq; abirent. Hi uero neq; hac quidem iactura perterriti pugnare desistunt, sed ad noctem usq; strenue praeliantur, etsi satis iam scirent regē sibi hoc praelio cecidisse. Verū ubi tandem terras operuerant tenebrae, bello dirempto in armorum utriq; apparatus noctem eam egere: die autem postera & luce prima eundem in modum in acie instructi mox prodeunt, pugnatumq; ad uesperum est, nec tamen adhuc ab inuicem inde discessum, nec quoquam pacto uersa hostibus terga, etsi magnam utriq; cladem iam accerpissent: sed crudelius inter se efferati enitendo insistere, Gothi optime percallentibus ultimū id se cum hoste bellum gesturos, Romanis se indignum existimantibus, si ab his non relata prorsus uictoria discessissent. Sed barbari tandem se uictos professi, primoribus Gothorum nonnullis ad Narsetem dimissis, perdidicisse se affirmabant, cum deo sibi certamen fuisse, idq; ex oppositis praesensisse uiribus, & ex his quae sibi acciderant malis facile coiectati

ac de caetero secū ipsos armis malle cofligere quam cū Romanis certare, hisque conditionibus & bella prorsus se relicturos, ut liberi cum barbaris caeteris uiuant: orare interea pacificum sibi Romani comitum ut darent, & simul permitterent abeundi libere facultatem: nec sibi id uoluntatis ac moderationis inuideant: se uero firmius polliceri pecuniam omnem perinde ad comitum his in praesentia donaturis, quamcunq; in Italia praesidijs antehac condidissent. Narsetem itaq; ea de re consultantem Ioannes Vitaliani identidem comonere barbarorū ut postulata admitteret, ne de caetero esset praelium initurus cum deuotis morti hominibus, nec periclitari audaciam uellet, quae in uitae desperatione exoritur, & ut ex ea nitentibus, ita & his obuiā prodeuntibus perniciem demum sit allatura, satisq; dicere fore ad gloriam uiris prudentibus uictoriam ex hostibus retulisse: nimia autem uelle, cuique posse uel in iacturam couertī. Narsete itaq; his monitis nec inuito quidem acquiescente, in id tandem conuentum, ut barbarorum qui reliqui essent suis omnibus rebus secū auctis ex uniuersa Italia confestim abscederent, bellumq; cū Romanis nulla occasione nec quauis de causa in posterū gererent. Dum haec interea agerentur, barbari suis e castris mille numero abeuntes Ticinū ad urbem locaq; caetera huic circumiecta trans Padum flumē agmine uno contendunt. Caeteri iureiurando adacti, fideque data, conuenta omnia confirmarunt, executiq; sunt. Sic Cumis demū Romani & alijs nonnullis potiti praesidijs sunt, duocq; de uiginti belli huius anni exacti, quod Orator Procopius qui & rebus hisce interfuit, cum fide perscripsit.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM
libri tertij ac ultimi finis.

IUSTINIANVM principem si res eius domi forisq; mi frater recenseas, nulli priorum seu posteriorum Imperatorum, posthabito Constantino illo Magno, qui primus libertati trepidam religionem restituit, inferiorem gloria iudicabis: cuius ex otio leges foro, ac mores populis perpetuo manauerunt: ex negotio uero res Christiana incolumis seruata: quo sine frustra iam dudum apostolica fundamenta fuissent, quemadmodum tribus eius necessarijs in totidem orbis partibus ostenditur bellis, Persico, Africano & Italico, quae omnia per unum Belisarium ante omnes duces non minus religiose quam feliciter confecit. In primo siquidem Orientem Persarum regibus adsidue tumultuantibus laessitum, ultra etiam Tigrim & Euphratem pacatum reddidit. His quoque auxilia praestantes Hunnorum indomitam gentem, & Saracenorum exercitus Alamandaro duce ferocissimos compescuit. In secundo Vandilos ex aquilone Africam per tentes ac LXXXV annorum praescriptione possidentes penitus expulit. In tertio Gothos ex Italiae finibus disiecit. Duo namque prima quatuor comprehensa libris, quum ab eo qui Gothicum conuerterat praeterita conspicerem, non sum passus optimi principis labores, tum nobilis auctoris illos memorantissimo numentum aliqua ex parte nostris hominibus ignorari, quum in his praesertim tanta sit ut in breui historia rerum cognitio, ut quemuis curiosum alere, tot etiam, ut solet in huiusmodi bellis, ducum uertigines, stratagemata, consilia ordinandi, captandi, praueeniendi loca temporaque, animos quoque ex dictis prouocandi, refellendi, tergiversandi, mitigandi, ut quemuis ignauum, prudentem plane hominem, ac publicis & priuatis actionibus idoneum reddere ualeant. De autore uero sic habe, ut hunc mediocrem ac plane secundum naturam dictionem sequi iudicare possis, Asiatico tamen eidemque patrio proprio sermone quam Attico: in qua & conciones & epistolae quaedam breues admodum interueniunt, non usquequaque in hoc genere ineptae: uerum interpretis egebant diligentia, quum praesertim pleraque in exemplaribus mendosa reperiantur: sicuti tu quum a Vaticanae basilicae ac tuorum Collegiorum cura uacabis, facile haec lectitando perpendes, qui emuncta soles nare in Athenaeo acroamata aestimare. Monendum postremo censui quod a Romanis Romanos diduxi, quo Graeci uocabulo Romanos Latinosque ante Constantinum uocabant. Postea uero in antiqua nominis & Imperij possessione perseverantes Romanos se item dici contenderunt, quapropter non tam nominum potestates, quam gentes his appellationibus discretas adnotaui.

PROCOPII DE BEL-

LO PERSICO LIBER PRIMVS, RAPHAELE

VOLATERRANO INTERPRETE

PROCOPIVS Caesariensis bella conscripsit, quae Iustinianus Romæorum Imperator contra Barbaros tam orientales quam occidentales gessit, ut res contigerunt: ne opera ipsius praecleara orationis inopia obliuioni posteris seculis traderentur: quorum ipse memoriam operæ precium ante omnia & praesentibus & futuris fore putauit: ut si quando similia contingerent certamina, inde homines monstratione iuuarentur, ubi par historia legeretur, ex qua rerum finem in consultationibus deliberantes facile deprehendant. Nec mortalium ullus ad ea memoranda magis quam ipse idoneus, quod Belisario consiliarius adfuit, & rebus omnibus dum agerentur interfuit. Nam sicuti Rhetoricae dicendi uehementiam, & poeticae fabulositatem, sic historici ueritatem conuenire existimauit: neque quicquam haec scribendo uel amicorum turpe propterea caelauit, sed quae cuique fieri siue bene siue aliter contigerunt diligenter expressit: nihil profecto his bellis aut clarius aut fortius, quemadmodum uolenti considerare licebit, in quibus & magnitudo rerum & utilitas tales euenerunt, ut superiorum temporum palmis in hoc genere non cedant, neque illis ulla ex parte inferiores existimentur. Quod enim antiquitus & sagittarij & lintigeri ac cominus & eminus pugnantes & his similia in ordinibus nomina memorentur, ea propter quidam eorum ad nos uirtutem minime peruenisse putant: opinionem de his longe feliciorum quam ueritas habeat proculdubio faciunt, nec eis succurrit ut qui apud Homerum sagittarij ponuntur, arte ac disciplina maxime carentes spe decidebant. Non enim illis equus erat non hasta non scutum aut aliud corporis munimentum, ex quo in congressu latitare necesse fuit sub ferentibus scutum, aut apud aliquam sepulchri columnam, seu aliud confugere, ubi neque terga uertentes seruari, neque fugientes persequi hostes poterat. Neque item ex manifesto, sed furtim quodammodo pugnare uidebantur. Praeterea arcu tam lente ac imperite utebantur, ut (sicut apud eundem est poetam) neruum protrahentes usque tantum ad mammam, sagittam *δυστιδανδρ* id est, inutilem ac frustra emitterent. At nunc sagittarij in bellum thoracati procedunt, tibialia usque ad genu induiti, ab uno latere pharetra, ab altero ense adincti. Sunt & qui hastam ferant, & paruum supra humerum scutum, ut ora ceruicemque tueatur. Equitant insuper peritissime, ut uel equo

equo currente obiter hostem & persequendo possint & fugiendo ferire. Arcū ipsum longe ualidiorem usque in dextram tendunt aurem. Tali igitur apparatu emissam sagittam mirum non est frustra non iaci, cui neque thorax uelus neque scutum resistere queat. Qui autem hæc minime consideratione perpendunt, tantum priora collaudant tempora, neque arti aut diligentiae plus tribuere uidentur, quibus profecto sit ut nostra illis minime concedant. Sed ad institutam nobis inter Romæos ac Persas historiam reuertar. Arcadius Imperator Byzantiæ, iam iam moriturus ac de successore sollicitus, Theodosio filio paruo admodum in cunis existenti cogitabat quem nam curatorem sociūque administrationis simul & institutionis optimæ adhiberet, qui & inimicos uirtute expelleret & rem postremo incolumē traderet. Multi enim ut par est offerebantur potius tyranni quàm administratores futuri, quoniam Byzantiæ iam nullus consanguineus relictus erat. Honorius enim patruus satis idoneus non uidebatur, quod res Italiæ turbatæ iam erant, & bellum in Oriente Persarum nihilo minus formidabat ætatem pueri admodū spernentium. In hac animi angustia Arcadius constitutus, quanquam aliàs natura minime ingeniosus erat, salutare consilium inuuit, quo filium pariter & imperium seruauit, siue de procerum suorū qui & continuo adsistebant sententia, seu diuino impulsus spiritu testamentum cōdidit, in quo hæredem filium instituit, tutorem uero illius Isdigertem Persarum regem: cui quum plurima mandauit, tum ut Theodosio imperium sua & prudentia pariter & potentia incolume seruaret. Hoc itaque modo rebus constitutis è uita decessit. Isdigertes ubi testamentum ei oblatum legit, si prius indole ac magnitudine animi clarus habebatur, tunc maxime admiratione dignus apparuit. Arcadij enim mandata fidemque in eum minime spernens, pacem quæ Romæis toto tempore, tum imperium Theodosio custodij, ac litteras statim ad Senatum scribens, officium continuo adsumpto negotio sese præstaturum, & hostes si opus omnino prohibitorum promisit. Theodosio deinde iam ætate prouecto Isdigertes moritur: nec mora, Vararanes successor in Romæorum agrū cum exercitu magno irrupit: ubi nihil agens magnum, rebus infectis se breuiter domū recepit hoc modo, Anatolium Orientis ducem Theodosius legatum ad Persas misit: qui ubi prope fuit, de equo solus desiliit, pedibus in Vararanem uadens, quem quum ille conspiceret proximos interrogat, qui nam homo aduersus ueniret: quumque illi Romæorum ducem dicerent, stupefactus tanto erga se honore rex statim equū retro uertit, sequente Persarum populo, domi que legatum multa humanitate excepit, pacemque ei conditionibus quales ab ipso postulauerat dedit, ut neutri arcem de nouo aliquam in confinibus inuicem regionum exædificare liceret. Tempore uero insequente Perozas Persarum rex in contentionem de finibus uenit cum Hunnis Euthalitis quos albos uocant, aduersus quos magno cum exercitu uenit.

Sunt

Sunt enim Euthalita Hunnicum genus reliquis Hunnis nequaquam uicini neque ad eos pertinentes, sed Persis propinqui Boream uersus, quorū ciuitas Gorga nomine in Persidis confinibus sæpe cum colonis de ipsis finibus pugnat. Nec ut reliqui Hunni Nomades sunt uitam agentes pastorem, sed optimam iam pridem incolunt regionem. Hi nunquam in Romæorū terram nisi cum Persarū exercitu sunt ingressi, soli que Hunnorū albi sunt, neque item fœdi adspectu, neque ferarū modo ut illi uictitantes, sed sub uno degentes principe politicam agunt uitam inter se, & cum uicinis ius phasque colunt æque ac Romani & alij omnes: fortunatiores inter eos usque uiginti amicos habet, seu plus si contingat, qui conuiuæ continuo sunt, quibusque communis pecunia simul & potestas est, decedentem ex eis aliquem ad sepulchrū efferi mos est. Contra hos igitur Euthalitis cuncti Perozæ, Eusebius ab Imperatore Zeno ne missus legatus adfuit, Euthaliteque ubi inimicorum exercitum uident, timorem simulantes in fugam uertuntur, cursuque in locum quendam contenderunt, quem prærupti undique montes cingunt frequentibus obducti arboribus. Intra montes uero longe procedenti uia quædã lata apparet in medio, exitum uero nusquam habet, sed infra ipsum montium ambitum terminat. Perozas igitur nullum meditans dolum, per inconsiderantiam in hostili ingressus persequitur. Hunni uero pauci admodum antea fugerunt, sed longe plures in locis iniquis absconditi à tergo inimicorū exercitui existentes nondum se manifestare uolebant, ut illi longe intra montium anfractus penetrantes non amplius redire possent. Has itaque insidias Persæ sentientes (nam periculum iam expertis facile deprendere fuit) timore maximo perculsi consilium Perozæ clam damnabant, Eusebiumque legatū, quem supra nominauimus, multis obsecrant, regi persuadeat, ut rationem malorū quæ euenire possent habendo, securitati potius consulere uellet, quàm temere audendo in re nõ necessaria periclitari, ac demū si qua sit ad salutem uia cogitare. Hic uero quum in conspectum Perozæ uenit, præfens quidem periculum nõ subito manifestauit: à fabula enim incipiens ait leonem olim in hircum incidisse, quem quum timentem in locum quendam paulo altiore ut rapturus in escam persequeretur, incidit in foveam latam angustam undique uiam habentē, unde exitus non erat. Hoc itaque ira pastoris cōmenta est, ut leonem per insidias uenaretur. Hæc Perozas audiens timere cœpit ne Persæ maligna simulatione in persequentes uterentur, nec ulterius processit, ac ipsum præstolando rem in cōsultatione posuit. Hunni autē iam ex latebris sese manifestantes, aperte exitum ne illi redire possent custodiebant. Tunc uero Persæ proculdubio insidias & in quod incidissent malū animaduertentes, nullū iam periculo remedium habere. Euthalitarū autē rex nõnullos è suis ad Perozā misit, qui eius in persequendo temeritatē accusarēt, ex qua seque ac omne genus suū magna uerecundia prodidisset: salutē postremo pollicerēt, si Perozas se uti dominū adorare uoluerit,

uoluerit, ac iureiurando patrio adfirmare Persas nō amplius Hunnos bello petiuros. Hęc ubi Perozas audiuit, Magos qui secum aderant interrogat, an pręcepta essent faciunda. Illi autē responderunt, quod circa iusiurandū pręstandum ei liberū esset. In altero uero sapientia quadam circumuenire inimicum oportere: nam Persis adorare tantum solem esse legem, propterea tempus in hac re obseruandum, ut mane regem Euthalitarum cōueniat, ac ad ortum solis cōuersus eum adoret: hoc modo patrio more seruato, facti ignominiam eum uitaturum. Perozas igitur de pace cautione data, inimicum ē Magorum iussu adorat: protinusq; cum toto exercitu ex locorū asperitate libenter domū se recepit. Nec multo post tempore promissa irritando acceptam ab eis contumeliam ulcisci statuit. Omnes itaq; ex omni loco Persas ac socios cogens in Euthalitis mouit, Cabade tantū filio tunc primum pubescente domi relicto, reliquos qui xxx fuere secum ducens. Euthalitę autē eius apparatus sentientes magnopere incerebant, simulq; regem suum incusabāt ut Persis rem prodentē. At ille ridens quid inquit, perdidissent, terram ne arma, uel quid aliud ex omnibus opibus? Hi uero excipientes nihil aliud responderunt, quā occasionem, quę reliqua omnia intra se cōtinet. Quando uero res huc deducta esset, ut inimicis uenientibus ultro cōfestim occurreret rogabant. Ille uero in pręsens prohibuit, qđ eorū adhuc exitus manifestus non esset, nec propriam egressos esse terram cōstaret. Quapropter eos in eodem loco pręstolans hęc pręparauit. In campo Euthalitarum, in quem Persas erat suspicio uenturos, tumulum fossa circumdedit altissima lataq; satis, in medio loci eminentis ac pręcipitis tantum relinquens, quantum decem caperet equos: arundinibus uero fossam superne terra contactis operuit. Hunnis uero pręcepit postquam inde retro adequitarent, per locum in breui se congregantes numero paulatim ac ociosius irent, obseruantes ne in pręceps ruerent. Paginam quoq; in summo pratorij signo suspendit, in qua Perozas iuramentum pręstitit, quod ille cōtemnens contra Hunnos uenit. Igitur donec eum intra suas munitiones contineri uidit, in eodem loco expectauit. Postq; uero eos in urbem Gorgam in cōfinibus Persidis uenisse ab exploratoribus audiuit, & inde rursus discedentem in Euthalitis ire: ipse cum magna exercitus parte intra munitiones mansit: paucos uero misit exploratū inimicos per campum: quibus forte uisis statim retro exploratores fugerant, recordantesque regis mandatorum, quando fossę propius fuere, parua per interualla ex successione pedetentim supra eam transierunt, ac reliquo se exercitui coniunxerunt. Persę interim insidias minime sentientes, animo magno per campū admodum accliuem in hostes inuecti in fossam omnes cecidere, non solum primi, sed quot pone secuti sunt ob impetū persequendi, nihil & ipsi fraudis animaduertentes, cum equis & armis corruendo facile illos pondere interfecerunt, ac unā ipsi perierunt. Inter quos Perozas fuit unā cum omnibus filijs, qui

Stratagemā

qui se morientem sentiens, unionem candore ac magnitudine conspicuū, qui ex aure ei dextra pendeat, celeriter proiecisse dicitur, ne quis mortaliū eum postea ferret. Quod mihi uerisimile nequaq; fit, ut ei in tanta perturbatione aliquid simile in mentem uenerit: sed in eo casu auriculę ictu excussum ac deperditum crediderim. Quem Romęus imperator magno studio ex Euthalitis emere quęrens minime potuit, quum ipsi magno labore conquistū nequaquam repperire ualuerint. Nonnulli tamen ab eis repertum existimant, sed alium Cabadi filio redditum. Quę autem de hoc unione Persę prędicant operę precium narrare, cuius forte sermo non usq; quaq; incredibilis uidebitur. Dicūt enim hunc quondam in Pectine in mari Persico fuisse, quem non procul à littore aperta concha natantem, in cuius medio unio erat, pulcherrimum prębuisse spectaculum nulli comparandum ob magnitudinem simul & pulchritudinē, quę canem marinū mirę magnitudinis in eius amorem sollicitauit. Hic dies atq; noctes eum sequutus, si quando fames urgeret, aliquid escarum occurrentiū in eodem loco breuiter sibi sumebat, donec eum comprehendens desiderium omne uidendi expleuit. Quidā uero piscator hoc animaduertens, ac belluam simul & periculum formidans, regi Perozæ rem detulit. Is in eius item desiderium magnopere uenit, blanditijsq; ac palpatione non modica piscatorē inducere ad eum capiendum quærir. At ille mōstrans nullum tantę rei dignum compensari pręmium posse, ait, Mi rex, opes quidem homini optabiles, uerum longe optabilior uita, omnium deniq; charissimi liberi, quorum gratia quis omnia forte audebit. Ego quidem & hęc belluam me spero capturum, & unionis te dominum constituturum: uerum à te hinc mihi magna referri pręmia æquū fuerit, uel mortuo (si forte ab hac bellua absumar) filijs meis benigne faciendo paternum fatum compensare: sic & ego defunctus dignum laboris pręmium feram, tu uero liberalitatis gloriā hos qui pro te periculum adierunt munerando referes. Hęc dicens piscator, discedens uenit in locum ubi piscis erat simul & canicula sectatrix, ac supra petram quandam residentem obseruat, quando hęc in cibo sibi obuio occupata existat, tunc dimissis in littore his qui secum ministerio erant, ipse in piscem inuadens eum extra traxit, quod canicula animaduertens, subito latrauit. Videns autem fagenator concham in littore tractam, ilico sagiptauit: unde paulopost extinctā, suscipiētes hi qui in littore relicti huic operi erant, unionem ilico exceptum regi cuncta quę euenerant narrantes tulere. Et hęc quidem Persę de unione referūt. Nūc ad ea quę mihi supra proposita erāt, reuertar. Perozas hoc modo cum uniuerso exercitu extincto, si qui erant reliqui, statim in hostium manus uenerunt. Ex illo igitur lex Persis, nō amplius in hostilem, etiam si uis ultro irrueret, incurrere. Qui autem milites quum Peroza fines non exiuerit, hi regem Cabadem domi solum ac natu minorē relicto, regem sibi elegerunt. Persęq; ab Euthalitis annis duobus dominati,

u eousq;

eouſq; uidelicet fuere, donec Cabades uirtute fretus tributum amplius dare dedignatus eſt. Poſt hæc idem uiolentius Perſis imperitando legem tulit, ut omnes ſœminæ communes eſſent. Quū multitudo minime probaret, aduerſus eum inſurgentes, captū in uinculis habuere, Blaſe Perozæ fratre rege conſtituto, quando ex Cabade uirilis proles nulla relicta eſt. Perſis autem non phas priuatum aliquem regno præficere, niſi forte regium genus admodum exile ac obſcurum fuerit. Blaſes igitur regno accepto, Perſarum optimos conſilio ſibi delegit: quibus in cōſultatione propoſuit quid de Cabade agendū. Multitudini quidem interficiendus nō uidebatur. Hic plures utrinq; ſententiæ dictæ, Surgens autem quidam ex eis Guſanacades, honore Chanaranges: hic enim magiſtratus inter Perſas extremos & Euthalitas confines uti prætor putabatur: is gladium oſtentans quo Perſæ ungues accidere conſueuerunt, digitali longitudine, craſſitudine uero tertia digiti parte, Hūc, inquit, breuem admodum gladium uidetis, hic aptus, inquam, præſens negotium abſoluere, quod paulo poſt ne uiginti hominū armatorū milia perficere poterunt. Hoc ideo dixit, manifeſtās niſi Cabadem ſuſtulerint, Perſis poſtmodū eundem negotium facere. Nonnulli ſanguine regio uirū minime necare uolentes, in custodia ſeruandum quæ lethe uocabatur conſulebant. Inter hæc contigit Perſas contra alios barbaros nō longe ab Armeniis habitantes bellum gerere. Armeni enim conantes in Perſas ſœderatos beniuolentiæ ac pacis ſtudium oſtendere, in horū barbarorū terras incurſare ſtatuere. Quod Perſæ cognoſcentes, improuiſi & ipſi ruentes, ſerè omnes puberes interfecerūt. Poſt hæc Blaſes quosdam e ſuis fidelibus ad Arſacem Armeniæ regem rogatum mittit, uti ſub fide ueniret. Quē ubi adfuit, quū humanitate reliquisq; officiis eſt proſequutus, tum loco fratris habuit, iurantq; demum inter ſe beniuolos inuicemq; Perſas & Armenios in perpetuū ſocios fore. His actis ſtatim eum domum remiſit. Tempore uero non multo poſt, quidā Arſacem calumniari, ut rebus nouis ſtudentem cœperunt: quibus Pacurius credens, rurfus rogatū mittit uti ueniat, ſe cum eo de omnibus quæ agēda uelle cōmunicare. At ille ſtatim morem ei gerens, fortiffimos Armeniorum, quum alios tum Baſſitiū duxit, qui dux eius in bello pariter & conſiliarius fuit, quum & fortitudine & prudentia longe præſtaret. Quos ubi Pacurius uidit, ambos multis obiurgauit, pſidiæq; accuſauit, quod iuſiurandū irritū feciſſet, ac tã cito ad defectionē ſpectaſſent. Hi autē negantes perſanctē iurauerunt, nihil ab eis horum excoſgitatum. Pacurius autem in custodia multa cum ignominia ab initio tenuit. Deinde conſultis Magis quid in eos faciendum, illi reſponderūt, de his quæ negarentur nec manifeſte apparerēt, ſententiā ferri phas non uideri, modū autē eū docuere, quo Arſaces ſeiſpſum ſponte accuſare cogereſ. Regiæ itaq; aulae pauimentum terra operire iuſſerunt, ſumpta dimidia ex Armeniorum agro, altera dimidia ex agro Perſarū: quod quum rex feciſſet, Magi ſuis artibus in

eundem nego-
cium facturū

bus in his utentes ei dicunt, ut deambulationes cum Arſace in hoc ſpatio faciat, querendo ſimul pacta uiolata, ſeſe autē colloquutioni intereſſe uti teſtes oportere. Rex igitur ſtatim ſic agens Magis præſentibus interrogat, cuius rei gratia hac ueretur perſidia, ſœdera irritando, & Perſas ſimulq; Armenios maximis obijciendo malis. Arſaces autē donec in loco fuit ubi terra ex Perſide iacta eſt negauit, & iuramentis grauiffimis utens, ſeſe captiuū in fidē obtulit. Poſtq; uero ſpatij mediū præteriens in ſuam tellurē uenit, audacius ilico ſermonē habuit, ac ei & Perſis omnibus minitādo ſeſe acceptā euindicaturū iniuriā, ubi primū dominus eius efficeretur: atq; hæc iactans & fremēs ſimul deambulabat, donec rurfus reuertens in Perſidis terrā, tūc item mutatus uerba miſera proferre uiſus eſt, & iterū in ſuam reuertens ſuperbe loqui. Sic deniq; multoties factitando nihil archanorū cœlauit. Tunc igitur Magi ipſum ut ſœdiſragum ac periurū condemnarunt. Ex quo Pacurius Baſſicij pellē detractā, utrem conſtituit palea plenum, arboriq; altiffimæ ſuſpēdit. Arſacem uero quod regij ſanguinis cæde ſe cōmaculare noluerit, custodiae lethæ tradidit. Tēpore uero poſt quidā Armenius ex Arſacis ualde fidelibus, qui cum eo in Perſidem uenerat, Perſis poſtmodū contra barbaras gentes multas ut uir fortiffimus ſpectante Pacurio egregiā nauauit operā, potiſſimāq; uictoriae illius cauſa fuit. Ex quo Pacurius ei muneris optionē eorum quæ cuperet dedit. At ille ſeſe tantum una die Arſaci miniſtrare quomodo cuperet uelle ait. Quæ res quū regem uehementer triſtitia adficeret, tollere antiquā legem coactū, quæ fuit ut nullus eundē niſi moriturus ingredereſ, unde carceri lethæ nomen fuit: ut tamen uerus eſſet, poſtulata conceſſit. Ille uero poſtq; in custodia ingreſſus eſt, Arſacem cōſalutauit, cōgreſſiq; inuicē dulci lamentatione præſentē fortunā conqueſti fleuere, uixq; iunctis dextris ab inuicē diduci ualentes, ubi lachrymis exſaturati quieuerunt. Armenius Arſacem imprimis lauit, deinde in regium habitum reſtituens, in thoro collocauit. Hic etiā adſiſtētes ei regie accumbere iuſſit, ueluti prius cōſueuerat. In hoc itaq; cōuiuio multi & uarij ſermones habitj, qui Arſacem ualde delectauerunt, multaq; alia in medio quæ ad eius faciebāt uoluptatē parata, cōpotatione uſq; in noctē protracta, plurimisq; delinimentis habitis, quum iam hora digrediendū eſſet, Arſacem dixiſſe ferunt, quemadmodū dulciſſimum omniū diem peregiſſet: in qua feliciter actum cum eo eſſet, ſi ultima foret congreſſo cum omniū amantiſſimo uiro: nec reliquam ſe deinde æquo animo calamitatē amplius paſſurū. Atq; hæc dicentē, Armenius ſumpto gladio ex mēſa, quem de industria paratum ad hoc habuerat, eum interfecit. Sic igitur Arſacis exitus, uti Armeniorū hiſtoria refert, eſſe contigit. Ego uero unde ſum digreſſus reuertar. Cabadi ſic incluſo, uxor neceſſaria miniſtrabat, quā carceris præfectus quod eſſet forma præcellenti tentauit: quod ubi Cabades ab ea didicit, iuſſit illi morē gerere. Sic itaq; ille in eius ueniens amorē atq; complexū, optanti facile deſiderata conceſſit.

concessit, ut uidelicet ingressum ad maritum continuo haberet, nemine prohibente ac quocūq; tempore. Erat inter Persas uir existimatione magna, nomine Seofes, Cabadi ualde amicus, qui apud carcerē diu immoratus obseruabat, si qua uia ad colloquendū cum eo daretur, & per uxorei significauit, quemadmodum equi simul cum hominibus præparati non longe à carcere essent, locum ei manifestans: eandem insuper induxit ut nocte sequente mutatis cum Cabade uestibus ipsa pro eo in carcere remaneret. Ille uero egrediens uestitu muliebri, custodesq; fallens liberatus est: ubi autē illuxit, custodes fœminam uirili habitu adspicientes admirati, uirum hic etiam latere suspicant. Pluribus quoq; in hac opinione diebus erāt, donec ille procul emisso itinere apparuit. At postq; in lucē muliebres insidiæ uenerunt, quod nā pœnæ genus in eam statuerint non habeo dicere, quum Persæ minime inter se facta cōmunicent. Cabades interim clam omnibus cum Seofe ad Hunnos Euthalitas peruenit, ubi regis filia in matrimonium ducta, exercitum eorum in Persas ingentē duxit. Cui hostes quum resistere sese impares esse animaduertent, protinus in fugam se uerterant. Postq; uero Cabades in loco fuit, ubi Gusanascades imperabat, uersus ad quosdā e suis fidelibus ait, Quem admodum illum uirum Chanarangen constitueret, qui ea die Persarum primus in conspectū ueniens ei ministrare uellet: dicentē uero statim sermonis pœnituit, quoniā lege admonebatur, quæ Persas prohibebat in alienos imperia ferre, sed quibus honor cuiuslibet secundū genus conueniat. Timuit itaq; ne quis obuiam fieret Chanarangi propinquus non existens, ac propterea legem soluere ut uerus fieret cogereetur. Hæc igitur meditati cōtigat fortuita ut neq; legem soluendo dicta seruaret. Euenit autē ut primus Adergudunibades homo iuuenis, propinquus Gusanascadi, ac bello aptissimus occurreret, qui Cabadē regem protinus adorauit, sese uti seruum cuius usus offerēs. Cabades itaq; in regiam nullo labore perueniens, Blasem omnibus circa præfidijs destitutum offendens, exercuit modo quo Persæ uiros improbos exercere solēt, oleo uidelicet feruente supra oculos apertos infuso, seu cuspidē aliqua ferrea per uim extrahente, reliquo tempore in custodia habuit quum regnasset annis duobus. Gusanascadem uero interficiens, loco ipsius Adergudunibadem Chanarangē, Seofem uero Adrastadaram Selanē constituit, qui magistratus exercitibus & ducibus omnibus præest, quē ue primus Seofes inter Persas ac ultimus obtinuit, quū neq; prius neq; postea aliquis fuerit. Cabades ergo regnū tuto custodit & prudenter administrat, quū nulli & ingenio, & in agendis experientia inferior esset. Paulo autē post quū idem pecuniam Euthalarū regi deberet, quam exoluere nequaquā posset, ab Anastasio Romæorū Imperatore mutuo petijt. Quod ille quum in cōsultatione amicorum posuisset, eis minime uisum, inutile quippe dictitantibus proprijs pecunijs firmiorē inimicis in Euthalitas amicitia reddere, eosq; magis expe-

dire

dire inter se bello peti & uiribus absumi. Quas ob res Cabades indignatus, nulla alia de causa in Romæos exercitum mouere statuit, ac ipse primus nuncijs in Armeniorum agrum irrupit: unde multam populabundus prædam ducens ad urbem Amidam Mesopotamiæ uenit, hanc hyemis tempore obsidione cinxit. Amideni autē ut in pace agentes sine militibus ac omnibus imparati, quanquam hostibus occurrere non auderent, qua tamen potuerunt uia præter opinionem aliquandiu resistere. Hic operæ precium de Iacobo narrare. Is inter Syros uir admodū iustus, & qui in rebus diuinis diligenter exercebatur, in uico ab Amida unius diei iter distante, iam pridem sese intruserat, ut affatim quæ sunt ad pietatem meditari possit. Hic ei addicti homines in breui spacio cancellis inter se raris, ut uideri ab adeuntibus ac passim consuli posset, ipsum incluserunt, ubi neq; æstus neq; frigora curans, tantum ex seminibus quibusdam uictitabat, non cottidie, sed interuallo dierum multorum sumptis. Hunc igitur Persæ quidam excurrēdo ad ea loca sagittis petere tentantes, diuino portento manus arcusq; immobiles sunt uisi consistere. Hac fama in castra Persarū perlata, Cabades ire uisum statuit: quo animaduerso, horrore simul cum Persis qui aderant captus barbarorum noxam deprecari cœpit. Ille autem tantum uerbo malum hoc pepulit. Ex quo homines illi liberati, ac in pristinum restituti fuere statim. Tunc Cabades pro meritis ei quod uellet optionem dedit, putans eum magnas opes petiturū: tantum ab eo postulauit, ut homines qui in hoc bello ad eum uisendum secederent saluos esse uellet, quod Cabades facile concessit, insuper syngrapham pignoris loco ac tutelæ dedit. Hoc itaq; rumore peruagato, plurimi ad eum confugiētes incolumes seruabantur: & hæc sic quidē se habere. Cabades autem in obsidione perseuerans, omnibus machinis admotis mœnia cōquatiebat. Amideni trabibus quibusdam oppositis, impetum frangebant. Ille uero ubi murum inexpugnabile esse sensit, frustra se operam consumere uidit, ita ab initio ad fabre conditus fuit. Ex una tantū urbis parte quæ facilius expugnari poterat, tumultum quendā arte contra mœnia excitauit ea longe superantē. Oppidani uero subter mœnia cuniculum usq; ad eum fecerunt, indeq; clam terram extrahentes, uacuum intus ex magna parte tumultum reliquerūt, extrinsecus autem forma nihil propterea immutata. Persæ igitur hunc multi secure ad uerticem usq; ascendentes, inde mœnia oppugnabant: at quū turba militum cursu certatim cōsequeretur, tumulto protinus ruente omnes periēre. Cabades igitur casu tali perterritus, obsidionē relinquere statuit, exercitūq; discessum in diem posteram edixit. Oppidani itaq; tanto metu soluti, procul iam à periculo multis barbaros probris ac risu e mœnibus inceserunt: quin meretrices quædam magno dedecore sublata ueste pudēda Cabadi prope adstanti in contumeliam ostenderunt. Quod Magi animaduertētes, regem ad reuocandum exercitum adhortati sunt: eo nāq; ad spectu admoniti præ-

u 3 dixere,

dixere, ut breui tempore Amideni arcana omnia Cabadi essent patefacturi, quamobrem castra rursus firmata. Paucis post diebus quidam Persa Hipponomi, id est equorum pastoris antiqui tugurij ingressum ad moenia conspexit, quod tantum breui tegmine opertum fuerat. Nocte itaque solus huc ueniens, ingressu tentato intra muros penetrat. Vbi dies apparuit, rem omnem Cabadi nunciat, qui nocte insequenti cum paucis adhibitis scalis uenit, cui secunda quaedam contigit fortuna hoc modo. Turrem prope Hipponomum Christianorum sapientissimi forte custodiebant, quos monachos uocant. Hi festum quoddam annuum eo die celebrauerunt, nocte autem sequente ueluti fessi ob peractam celebritatem, magis autem in crapulam constituti liberioris potationis, alio dulcique somno dormierunt, ex quo minime ea quae euenirent ex hoste sentire potuerunt. Persae igitur per Hipponomum intra moenia ingressi, in turrim ascenderunt, ac dormientes monachos offendentes omnes interfecerunt. Quod ubi Cabades nouit, scalas euestigio muro prope hanc turrim admouit: iamque dies aderat, ac hi qui proximi turri custodes erant, malum hoc animaduertentes clamauere. Hic facta utrinque pugna, iam Amideni superiores apparebant, multis interfectis, plurimis etiam e scalis deiectis, iamque procul a periculo uidebantur, nisi Cabades ipse acinace stricto ad scalas adcurrisset, hic Persis eum intentans illos descendere non permisit, poena mortis proposita reuerti audentibus: quapropter multitudine ingenti irruente, superiores facti, ciuitatem facile ceperunt die ab obsidione octogesima. Amidenorum caedes plurima facta, donec Cabadi in urbem adequitanti, quidam e ciuibus & senex & sacerdos occurrens ait, O quam regium captos interficere. Cabades autem iratus respondit, Cur mihi bello resistere audetis? Hic statim excipiens, Quoniam, inquit, deus non nostra uoluntate, sed tua uirtute Amidam tibi tradere uoluit. Quo sermone Cabades laetatus caedi modum statuit: sed tantum gaza Persis direpta reliquos in captiuorum numero haberi iussit. Pauloque post multo haec praesidio e suis reliquit cum Glone praefecto uiro Persa, simulque paucos admodum & miseros Amidenos qui Persis ministrarent. Ipse uero cum reliquo exercitu ac captiuis domum se recepit, in quos humanitate rege digna est usus: nam breui post tempore omnes missos fecit, ex quo illi una domum abiire, quando uidelicet Anastasius princeps Romaeorum operam in eosdem uirtute dignam ostendit, septem annis a uectigali consueto urbem liberando, ipsos insuper & publice & priuatim multis donis munerando, ex quo praeteritorum malorum obliuione facile sunt capti: sed haec tempore post contigerunt. Nam tunc Anastasius ubi accepit Amidam obsideri, idoneum ilico misit exercitum, cui duces erant omnino quatuor, Areobindus Olybrii fover, qui pauloante in Occidente imperauerat, tunc Orientis praetor erat. Et Celer ordinum in palatio praefectus, quem magistrum Romae uocant. Reliqui duo Patritius Phryx, & Hypatius Imperatoris fratris filius, qui ambo Byzantij militum praefecti fuere. His additi erant

additi erant Iustinus qui post Anastasium imperauit, & Patriciolus cum Vitaliano filio, qui arma contra Anastasium sumens, paulo post tyrannidem corripuit, & Pharesmanas Colchus genere in rebus bellicis praestans, & Gogidasclus & Messas Gothi homines ex his qui Theodericum e Thracia in Italiam ueniens non sunt sequuti, ambo & sanguine generosi & bello aptissimi. Deinde nonnulli fortes uiri sunt secuti, quo facile exercitu nullus praestantior nec prius nec postea contra Persas a Romaeis exijt. Hi quidem omnes non in eodem loco congregati, neque una tantum expeditione ibant: sed quilibet cum suis militibus quibus praerat contra hostes tendebat. Dispensator uniuersi exercitus Apion Aegyptius missus est, uir inter patritios illustris, & in rebus agendis solertissimus, denique ab Imperatore consilio adhibitus. Huic igitur sumptuum erogandorum potestate quae ei uideretur dedit. Hic itaque exercitus quam ociosius procederet & tardius conueniret, barbaros in Romaeorum finibus non inuenit: quoniam Persae post uictoriam excurrentes, ac populabundi in patriam cum omni praeda reuerterunt. E nostris uero ducibus nullus ad expugnationem eorum qui Amidam tenebant ire tunc primum, quam multa prius necessaria forent expectanda, sed tantum in hostium regionem irruptionem facere in animo habebat, nec simul sed separatim inter se ut supra narraui procedebant. Haec ubi Cabades didicit (nam prope aderat) in fines Romaeorum celeriter ueniens sit obuiam. Nondum enim Romae Cabadem cum exercitu, sed parte ipsius tantum contra perficisci putauere. Qui itaque cum Areobindo erant apud oppidum Arzaniorum duorum iter dierum a Constantiнопoli distans castra posuere. Qui autem cum Patritio & Hypatio, apud oppidum Siphrim quod ab Amida stadiis non minus cl. abest. Celer enim nondum huc uenerat. Areobindus autem postquam Cabadem cum toto exercitu ei occurrere audiuit, castris cum omnibus sequentibus relictis fugam adripiens, Constantinam cursu peruenit. Paulo deinde post superuenientes hostes, castra opibus uacua sustulere. Inde euestigio ad alium Romaeorum exercitum properant. Qui autem cum Patritio & Hypatio erant, in dccc. Euthalitis inciderunt, Persarum exercitum praecedentes, quos omnes interfecerunt, nihil de Cabade & Persarum exercitu audientes, ac ueluti iam uictores securi arma deponentes, prandio se adcinxerunt, quam hora diei eodem protracta appeteret. In hoc loco riuus quidam fluebat, ubi carnes assandas, quidam autem aestu fessi se lauare coeperunt: cuius rei gratia aqua riuus turbata, ulterius procedens apparebat. Cabades autem ubi ea quae Euthalitis acciderant didicit, statim contra hostes est profectus, ac postquam turbata uidit, aquam euentum praesagies imparatos fore hostes, celeriter in eos adequare iussit: quibus uix sentientibus & inermibus existentibus, repente irruit. Romaei ut qui ueniens minime animaduertent, uiribus deficientes quod quisque potuit fugiunt: quos partim depressi interfecti, partim in montem uicinum ascendentes, inde cum terrore ac clamore multo praecipites acti fuere: ex quo nullum superstitem fuisse dicunt. Patritius autem & Hypatius iam inde ab initio irruptionis fugam adriperunt. Post haec

Cabades Hunnis hostibus in eius terrā inuadentibus domū reuerti coactus est, bellumq; longū cōtra gentē hanc in parte Septentrionalis regionis gessit. Interea uero alius Romāorū uenit exercitus, qui nihil sane dignū laude gessit, quū nullus ei præsset imperator, sed æquales ferē omnes duces inter se pugnantes sententijs discrepabāt, quapropter agere nihil in eodē ualere. Celer autē cum comitibus Nymphium fluuium transmittens, excursionem quandam in Arzanem fecit. Est autem hic fluuius prope Martyropolim, ab Amida uero octoginta procul stadijs, qui prædantes circum uicina loca, paulo post reuerterunt: nam breuis admodum excursus fuit. Post hæc Areobindus Byzantium ab Imperatore reuocatus redijt. Reliqui Amidam hyemis tempore profecti obsederunt, ac ui expugnare, quanquam plurimum conantes non ualere: fame autē id adsequi debuerant, quum omnibus oppidani necessarijs destituti nescientibus Romæis essent: nam milites iam obsidione hyemis tempore fessi, insuper Persarum exercitum aduersus iam iam uenite auxilio suspicātes, quocunq; modo inde se liberare contenderūt. Persæ uero non habentes quomodo in rebus difficilibus sufficerent, præsentem penuriā quoad potuere cælauerunt, speciem tamen copiæ hostibus præferentes. Super his igitur sermones ferunt, quod Persæ libras auri mille per Glonis Amidæ præfecti filium accipientes Romæis Amidam dedere. Illi libenter uoti compotes effecti sunt. Glones enim iam decesserat hoc modo. Non procul ab Amida ciuitate existentibus Romæis, rusticus quidam ut consueuerat in urbē clam ingressus, aues, panes, fructus, multaq; huiuscemodi huic Gloni pecuniæ commutatione tribuens, in Patritij conspectum uenit, ac Glonem cum Persis se traditurū recepit, si qua ex eo spes muneris esset. Patritius omnia pollicitus hominē remisit. Hic igitur ueste lacerata & similis ploranti in urbem ingressus ante Glonem constitit, Plurima tibi bona, inquit, mi domine ex agro adferebam, in uicinos milites incidens (nam palantes per agros excurrunt) plagis intolerandis sum ab eis petitus. Insuper his quæ ferebam omnibus spoliatus, uti prædones solēt, quos ex antiqua lege & Persæ timēt, & rustici uim ex eis patiuntur. Verum tibi & nobis ac Persis unā poteris facile subuenire, si hinc in ciuitatis suburbana uenabundus ibis, prædam non ignobilē consequeris, quini enim & quaterni simul nefandi homines circumeuntes omnia turbāt. His dictis Glones persuasus hominē interrogat, quot opus Persis ad hanc rem? Hic quinquaginta, inquit, satis uidentur: non enim plures illos q̄ quinos incedere: si autem horū duplos miseris, res longe tutissima. Glones igitur equites ducentos eligens homini ducendos dedit. At is longe melius ait putare exploratum prius mittere, ut si quos etiā in agris eisdem circumeuntes Romæos uiderint nuncient, sic itaq; tutius erit Persis exituris. Probe igitur loqui uisus à Glone ipsemet exploratū mittitur. Is statim ad Patritiū ducem intendens omnia retulit, qui equites hastatos duos & mi-

lites

lites mille cum ipso misit, quos circa uicū Thilafamū stadijs xl. ab Amida distantē, in saltibus & locis syluestribus abscondit, ac in insidijs manere iussit: deinde in urbem cursu reuertit, Gloniq; nunciat uenationē iam paratā esse, quapropter cum ducentis sibi traditis exiens ad insidias tendat inimicorum. Postq; uero locū transuere ubi Romæi collocati erant, ex insidijs eos excitat, iam hostibus prædæ oblati. Persæ ubi se perditos conspiciant, re noua perterrefacti ob rem improuisam multa cum anxietate fuere: quibus neq; retro reuerti facultas erat, à tergo existentibus inimicis, neq; aliō fugere in hostili poterant, spem unā salutis nullā sperare salutē duxere. Itaq; in præliū contra petentes eos descēdentes, facile numero uiribusq; inferiores superati, ad unū omnes simul cum Glone perierunt: quod eius filius rescens, dolore simul & ira furiatu, quoniā patrē ulcisci nō ualebat, Symeonis sancti uiri templū incendit, ubi Glones interfectus fuit, quum nullū aliud ædificiū neq; Glones ipse, neq; Cabades, neq; Persarū aliquis siue intra siue extra Amidā euertere aliquo modo tentauerint. Ego uero unde sum digressus reuertar. Hoc modo Romæi Amidā precio receperūt duobus post annis q̄ ab inimicis est capta. Postremo Persæ bello cum Hunnis diu perseuerante, septē annorū inducias cum Romæis fecere Celere & Aspendio autoribus, ac domū utriq; reuertentes quieuerunt. Sic igitur uti supra narratur, Romæorū ac Persarū bellū initiū habens in hoc desijt. Nunc uero ea quæ circa Caspias portas contigerūt referā. Taurus Cilicū mons primo quidē Cappadocas & Armenios circuit, terram quoq; Persarum uocatorū, insuper Albanos, Iberos, & quascunq; alias gentes suo nomine uocatas, Persis alioquin subiectas, circa habitātes. Extenditur enim in regiones multas, procedenti quoq; montis huius & latitudo & altitudo in immensum protrahit. Ascendenti quoq; Iberorū montes semita quædā in angustia multa stadijs supra quinquaginta producit, ea siquidem uia in abrupto quodā ac penitus inuio desinit loco: exitus autē nusq; apparet, præterq; porta quadā à natura inuēta, quæ Caspia antiquitus dicit. Hinc campi sunt equis apti pascendis, & aquis multis absq; arte referti, alioquin supini, ubi Hunnorum gentes ferē omnes habitant usque in paludē Mæotidē pertinētes. Hi enim si quando per portā supra nominatā in Persarū seu Romæorum regiones exeunt, pernicibus eunt equis, nulla utentes circuitione itineris, etiam si in prærupta inciderint loca, præterquam quinquaginta illa stadia quæ ad montes Iberos pertinent. Per alios autem quosdam exitus euntes multo labore ueniunt, neq; eisdē utentes equis: periodos enim ipsos circuire multos necesse, ut has portas præruptas ac præcipites euitent. Quod Alexander Macedo animaduertens muniminis ac breuitatis gratia dicitur eas ædificasse, præsidio ibidē relicto, quod postea quum alij plures, tum Ariabazutes habuere: is genere Hunnus Romæis & Anastasio principi amicus fuit, qui postq; in senecturē ultimā peruenit, iam iam moriturus Anastasio

per

per legatos se præsidio portisq; cessurum promisit, si pecuniam tribuat. Ille uero ut qui nihil inconsulto aut temere faceret, cogitans quod milites in ea loca mittere, ut deserta rebus omnibus, minimeq; subditis Romæorum uicina nequaquam commode poterat, gratiam quidē homini ob eius beniuolentiā se dixit habere, rem uero hanc se nulla ratione curare. Aribazutes nō multo post ex eo morbo decessit, portas deinde Cabades eiectis per uim illius filijs possedit. Anastasius autem postquam inducias cum Cabade fecit, ciuitatem Anastasiam ubi erat Dara in Mesopotamia longe inexpugnabile atq; pulcherrimā de suo nomine construxit, à Nisibi quoq; urbe stadijs nonaginta octo distantem, in Romæorum Persarumq; confinibus constitutam. Persæ id ædificium impedire maxime cupientes nequiuere, Hunnorum bello occupati. Postquam uero id Cabades dissoluit, misit ad Romæos questum ciuitatem in suis prope confinibus ædificatam esse, aperte negans hoc ab initio inter fœderum condiciones comprehensum. Anastasius uero partim amicitia, donis etiam plurimis rem protrahendo, causam belli abscondere quæsiuit. Idē quoq; aliam huic uicinam ciuitatem in Armenijs ac Persarmeniæ finibus ædificauit: quæ uicus olim erat, ac usq; Theodosij tēpore de suo nomine Theodosia est appellata, uerum mœnibus ab Anastasio postea instaurata, utriq; sane ædificium in regione Romæorum, ac Persis maxime ob uicinam in festum. Anastasio deinde paulopost decedēti, Iustinus successit, posthabitis illius propinquis, quanquam multis & illustribus. Tunc Cabadem cura subiit, ne Persæ res nouas in eius domum molirentur, quamprimum ipse decessisset, quoniam non sine controuersia in aliquem filiorum regnum traditurus erat. Ex his Cabadem natu maiorem ætatis gratia lex uocabat. Cui simul & naturæ, patris uoluntas aduersabatur, quod ei minime placeret. Barzes autem qui secundus erat, altero captus oculo longe prohibebatur. Nam monophthalmum uel alium corporis defectum patientem, non phas Persis regem constituere. Cosroem autem ex Abeuedo sorore filiū magnopere pariter amabat. Vidēs autē Persas omnes Zamī fortitudinem admirantes (erat in bello aptissimus, cæterasq; uirtutes maxime colens) ueritus est ne in Cosroem insurgentes res indignas in eius domū perpetrarent. Visum igitur optimum & bellū & belli causas cum Romæis dissoluere, ut Cosroes filius ad optiuis Iustino Imperatori fieret, sic deniq; regnū seruari posse. Duos itaq; legatos cū literis ad eum Byzantiū misit, in quibus hæc scripta erāt, Quancūq; iniusta à Romæis patimur, ut ipse scire potes, ego nihilominus querelas omnes dimittere statui, illud animaduertens, quod hi maxime hominū uincūt, qui phas colendo sponte cedentes uincuntur. Gratiā tamen hanc abs te magnopere contendo, quæ nos ipsos subditosq; nostros in unā consanguinitatē sit deuinctura: deniq; beniuolentiā pacemq; tum bonorū omnium copiam sit apta introducere. Hæc aut fuerit, si Cosroem meum mihi successurum in tuum

tuum adoptaueris filium. Hæc ubi Iustinus legit, unā cum Iustiniano, sororis filio, qui eius hæres esse sperabatur, uehemēter est animo lætatus, celeriterq; hanc adoptionem in literis ponere, ut est mos Romæorum curabat, nisi Proclus prohibuisset, qui tunc Imperatoris paredrus erat, magistratum Coæstoris appellati gerēs, uir imprimis iustus, & procul ab omni auaricia. Ideo neq; aliquam legem facile gratiæ causa conscripsit. Is itaq; tunc contra sentiēs ait, Res nouas aggredi nunquā facile consueui, quū maxime timeam, in his aliquid quod plerunque periculum aut insidias uersari, ut huic factō contingit. Non enim aliud existimo in præsentī cōsilio nobis esse, quā ut res Romæorum Persis honesta ratione tradamus. Illi aut non tacite, nec operimento aliquo, sed aperte fatendo consilium, impudenter imperium nobis adimere quærūt, sub aperta deceptione utilitatē obijcētes, re aut uera ineptam curiositatem ostendentes. Quapropter decet uos ambos hanc barbarorum petitionem omnibus uiribus abijcere: Te in quā imprimis Iustine ne Romæorum sis ultimus Imperator, te deinde dux Iustiniane, ne tibi ipsi ad imperij successione sis impedimento. Alia quædam sophismata honesta interdum specie inuoluta forte interpretatione apud nonnullos indigēt. Hæc uero ab exordio statim legatio ad Imperatorem Romæorum, hunc Cosroem quicūq; sit in hæreditatē adoptare uult. Sic enim mihi de his differere uidetur. Natura res paternæ filijs debentur, leges autem diuersæ hominibus inter se pugnant. Hic uero & apud Romæos & apud barbaros tantum cōueniunt, ut filij bonorū patris successores existant. Ex quo prima uobis tantum eligentes, reliqua omnia concedere oportebit. Et hæc quidem Proclus, Imperator uero ac Iustinianus ex eius consilio fecerunt. Inter hæc Cabades alias rursus literas simulq; uiros ad eum dignos misit oratū, ut pacem cum eo constituat, ac in literis modum ostendat, quo filij adoptio si uellet faciendā sit. Proclus autē tunc magis regis astutiā calumniari cœpit, adfirmans curę illi omnino esse, ut Romæorū potentiā rebus suis tuto adiūgat, quamobrem sententiā dixit, Pacē quidem quam peteret concedendā sibi uideri, eiusq; rei gratia legatos ad eum primarios uiros mitti, quos monere oporteat ut interroganti forte Cabadi de adoptione aperte respondeant ut barbaro decet, quod barbari non literis filios, sed armorū instrumento facere soleant. Iustinus itaq; legatos remisit promittens breuiter post eos se suos missurū, qui res pacis cum Cabade transigant, in hanc etiam sententiā illi rescripsit. Mittunt igitur Hypatius Anastasij Imperatoris sororis filius, & patritius prætor Oriētis, ac Rufinus Syluani filius inter patritios uir insignis & Cabadi usq; ex maioribus notus. Persarū autē legati Seoses Andrastādaras, genere Persa, uir grauissimus ac potētia & magistratu Salanes, ac Mebodes magistri munus obtinēs, qui oēs in locū unū conuenientes, Persarū Romæorūq; agros disterminantem, ac inter se cōgredientes, constituere quemadmodū ea quæ dissentiebāt cōciliarent, & quæ ad pacem

Questorē Iustini uocant

pacē attinebant probe constituerent. Venit autē Cosroes ad flumen Tigrim, qui à Nisibi duorum iter dierum abest, ut postquam de pace conuenissent, ipse Byzantiū mitteretur. Plures igitur & alij sermones inuicē super his quae dissentiebant habuere. Inter hæc Seoses dictabat Lazorum regionē uirū nūc à Romæis ereptam Persarum antiquitus possessionis fuisse, quod Romæi graue id putantes omnino negauerunt. Quo ad adoptionē uero dixerūt, hanc Cosroi fieri oportere uti barbaro cōueniret. Quapropter Persis se sugillatos esse animaduertentibus, utriq; soluto sermone se domū receperunt. Cosroes quoq; sine effectu ad patrē abiens, mœstus ex his quae cōtigerant, Romæos uehemēter optabat pro cōtumelia recepta punire. Post hæc Mebodes Seosem apud Cabadem calumniatur, quod sermo quem non iussus de Lazorū terra restituenda habuit, causa fuerit excludendi pacem: tum quod cum Hypatio suo Imperatori parum beniuolo rem primum cōmunicando, & pacem & Cosrois adoptionē ad effectum perducere non permisisset. Hæc & alia nonnulla insimulando Seosem ad iudicium uocarunt. Persarum igitur concilium inuidia magis quàm lege permotū, eius & honoribus simul & moribus offendebatur. Erat enim Seoses à pecunia donisq; admodū abstinentissimus, tum æqui seruantissimus, uitio tantum iactantiæ obnoxius, quod Persarum maxime principibus peculiare fuit. In ipso autem præter omnes hanc magno pere uigere arbitrabantur. Itaq; accusatores mihi iam dicta inferebant, tum quod à Persarū religione ac ceremonijs auersus erat uana colendo numina. Ex quo uxorem pauloante defunctam contra patrium ritum hoc prohibentem humauit, quamobrem eum capitis pœna damnauerūt. Cabades igitur mœsto similis ex Seosis amici casu, adloqui tamen eum nullatenus uoluit, non ob iram in eum aliquam, sed Persarū legem sermone dissoluere noluit, quamuis & uitam & regnum homini debuerit. Ex alia parte Rufinus Hypatium apud Imperatorem insimulauit, ex quo de magistratu deiectus, Imperator quosdam è suis studiosis uehementer increpans, quod nihil in hac accusatione sanū repperisset, nihil ulterius sc̄uit. Cabades autē quamuis maxime in fines Romæorum excurrere optaret, nullo modo potuit, casu quē iam referā huiuscemodi superueniente. Iberi qui Asiam incolunt, prope Caspias habitant portas ad Boream pertinentes. Ipsisq; sinistrorsus terra Lazorum, dextrorsus autem ad Orientem Persarum gentes sunt. Is igitur populus & Christianus est, dogmaq; fidei diligēter præter omnes quos sciamus obseruant, subditi regi Persarum sunt. Hos Cabades ad fidem deserendam compellere conatus, regi eorum Gurgeni cum alia mandauit ex suorum fieri consuetudine, tum ut mortuos terræ minime conderēt, sed auibus canibusq; Persarum more proijcerent. Quapropter Gurgenes ad Iustinum Imperatorem confugit, eius implorando fidem, ne Iberos à Persis Romæi iri perditum sinant. Ille uero alacriter re suscepta, Probū Anastasij principis sororis filium

uirum

uirum patritiū ad Bosphorum misit, ut Hunnorum exercitum ad præstāda auxilia Iberis induceret. Est enim Bosphorus ciuitas maritima sinistrorsus Euxinum pontum nauiganti. Hinc Chersonnesus iter dierū uiginti distans, in quorum medio Hunni cuncta possident, Bosphoritæ autem iam dudum liberi incolunt, ac Iustino nuper sese permisere. Postquam uero Probus inde sine effectu discessit, Petrum ducem cum Hunnis quibusdam ad Lazorum regem misit, Gurgeni cum omnibus uiribus auxilia ferentem. Interea Cabades magnum exercitum contra Gurginem & Iberos mittit, cum duce uiro Persa, qui magistratum Varizis obtinebat celebri fama. At Gurgenes quod inferior uiribus impetum Persarū nō ferre uideret, nec satis ei auxilia essent, cum Iberorū primarijs omnibus in Lazorum fines confugit, uxorem, filios, fratresq; secum ducens, quorum Peranius natu maior erat. ibi inter locorum prærupta ac inadcessa inimicos munitus expectabat: at Persæ insequuti, ac iniquitate locorum prohibiti, nihil penitus dignum gessere. Deinde Iberi, simul & Petrus redire iussus Byzantium uenerūt. Imperator autem in futurū Lazis suam regionem custodire nolentibus præsidium cum duce misit. Sunt autem inter eos arces duæ potissimæ statim ex Iberiæ finibus exeunti, quarū custodiæ ipsi ab initio præerant coloni, quanquam in magna sunt uictus angustia, quod neq; uinum neq; boni aliquid hic, neq; nascit, neq; aliunde importatur, ob locorum asperitatem, Elymorum tantum quorundam conuersionem habent. In has igitur arces Imperator Romæos milites misit, quibus Lazi ab initio uix necessaria ministrabāt, postremo penitus negauerūt: ex quo Romæi eas deseruerūt, quas Persæ deinde nullo negotio receperūt. Et hæc quidem in Lazis sic gesta sunt. Romæi autē Sitta & Belisario ducibus in Persarmeniam Persis subditam incurrentes, regionem omnem populati sunt, Armenijsq; multis captis domum reuerterunt. Hi nāq; uiri admodum iuuenes tunc primum pubescētes Iustiniani ducis qui postea imperio successit equites fuere. Altera item à Romæis irruptione in Armeniam facta, Narses & Aratius ex improviso occurrentes ad manus uenere: qui nō multo post ad Romæos confugerunt, & cum Belisario in Italia militauere, ac cum Sittæ & Belisarij exercitu coniuncti egregiam operam nauarunt. Alius item Romæorum exercitus, cui Libellarius Thrax præerat, in urbem Nisibim irruptionem fecit: qui fugiens, quanquam nullo persequente, rectā se domum recepit. Quamobrem Libellario de magistratu deiecto, Belisarius apud Daram exercitui præficitur, cui Procopius huius autor historiæ, consiliarius est additus. Nec multo post Iustinus decedens Iustinianū sororis filium Imperatorem constituit. Is ante omnia Belisario præcepit, ut arcem cōmuniret apud Minduum, qui locus in finibus Persarum est sinistrorsus euntibus Nisibim. Ille uero omni studio ac diligentia mandata exequens, turrim inexpugnabilem multis adhibitis fabris constituit. Persæ uero ædificium ulterius prosequi in-

x terdixere

terdixere, non solum uerbis, sed reaedificatibus minitantes, breuiter se opera duros ne coepta prosequantur. Hac ubi Imperator audiuit (neque enim Belisarius suis copijs Persas inde amouere potuit) eodem Cuzen & Buzen, qui apud Libanum exercitibus praerant, cum exercitu ire iussit. Hi enim fratres e Thracia uenerunt, ambo iuuenes, nec imbelles quam inimicis congregarent. Vtrinque igitur hostes armati circa aedificium consistentes, hi prohibentes, illi uero aedificantes, ad manus uenerunt: Romani superati plures cecidere, partim etiam capti, inter quos Cuzes fuit, quos omnes Persae uinctos domum ducentes, in speluncas toto aeuo coniecerunt, aedificium nullo custodiente solo aquauerunt. Deinde Iustinianus Belisarium ducem in Oriente constituens ulterius cum exercitu progredi iussit. Is igitur delectu plurimorum habito Darum peruenit, cui est additus Hermogenes dux alius ab Imperatore missus. Is enim dignitate magister erat, ac Vitaliano duci parendus, quando Anastasio principi inimicus fuit. Insuper Rufinus legatus e Constantinopoli uenit, iussus Hierapoli apud Euphratem se continere, donec quid agendum certior ab Imperatore fieret. Sermones multi utrinque de pace ferebant, quum subito quidam Belisario & Hermogeni nunciant, ut iam parati hostes ad inuadendam Romanorum regionem ac Daras euerfuri omni conatu putarent. Illi haec audientes, ad praelium hoc modo se adinixerunt. Non procul a porta quae ante Nisibim urbem consistit, quantum iactus est lapidis, fossam constituerunt plures habentem exitus, nec ea in rectum deducta, sed hoc modo, Circa medium breuis quaedam erat rectitudo, utrinque uero cornua recta duo, in quorum finibus rursus fossa item duae rectae perductae. Persae igitur non multo post cum magno exercitu superuenere, apudque Ammodium locum a Dara stadijs xx. distantem castrametati sunt, quibus duces quam alij tum Pityazes & Baresmanas altero captus oculo, omnibus uero praerat Perozas uir Persa, magistratu Mirrhanes, qui ad Belisarium statim misit nunciatum uti balneum sibi praepararet, in quo sequente die lauare decreuerat. Quamobrem Romani sese omnibus uiribus ad praelium parant, tanquam die sequenti congressuri. Mane autem oriente iam sole, ubi hostem appropinquare conspexere, sic aciem instruxerunt, Sinistrae partis ualle extrema quae infra rectum cornu est usque ad tumulum in hac parte imminente Buzes cum multis equitibus, & Pharas Erulus cum sui generis trecetis tenebat. In dextera autem ipsorum extra uallum secundum angulum quem cornu rectum facit, Sunicas & Aigar Massageta erant cum equitibus secentis, ut si hi qui cum Buzes & Phara erant forte fugerent, ipsi ex obliquo celeriter insequentes hostes inuaderent. Reliqui uero equites ac pedites per uallum dispositi erant, post quos Belisarius & Hermogenes cum suis in medio consistere. Sic itaque Romani numero uiginti quinque milia instructi fuerunt. Persarum uero exercitus equitum peditemque numero quadraginta milia, ordine omnes in fronte constituerunt, unam ingentem constituentem phalangem. Aliquandiu utrinque

parati,

parati, neutri tamen pugnam coepere. Persae ordinem quidem admirati Romanorum similes attonitis uidebantur. Sic ad meridiem res protracta, tunc pars equitum Romanorum qui dextrum cornu tenebant, ad eos qui in altero cornu cum Buzes & Phara erant iniussi procurrunt, statimque in eundem redeunt locum. Persae circumuentionem aliquam ex hostibus timentes minime se loco mouerunt. Post haec Romani in eos incurrunt. Illi uero minime impetum expectantes retro ad phalangem se receperunt, septem ex eis desideratis, quorum corpora Romani ceperunt. In reliquum uero quiescentes utrinque in ordine consistebant. Quidam uero Persa admodum iuuenis ad equitans in Romanos ad certamen eos singulare si quis cuperet prouocabat, nullus autem inuentus qui concurrere sit ausus praeter Andream Byzantium quendam, qui inter Buzes domesticos non miles quidem, neque alias in bello exercitatus, sed paedotriba, id est, Gymnastij magister Byzantij erat, tunc uero exercitum sequutus Buzes corpus ad balnea curabat. Is tantum ausus nullo neque domino iubente, sed sponte ad singulare cum eo certamen descendere. Bettharum igitur meditantem unde aut quomodo aggredieretur ipse fremens hasta in mamma dextra ferit. Ille autem grauis ictus impetum minime sustinens, ex equo ad terram cecidit, quem Andreas gladio quodam breui supinum uelut hostiam maetauit. Hinc clamor ingens e Romanorum castris exoritur. Persae uero mcesti ex euentu rei, alterum ad idem officium equitem substituere, fortitudine quidem ac corporis proceritate praestantem, non iuuenem quidem, sed iam parte capitis canescentem. Is in hostes ad equitans, ac flagellum quo equum impellebat sublatum quatiens, ad certamen aliquem uolentem inuitabat. Nullo item exeunte idem Andreas clam omnibus quamuis ab Hermogene prohibitus in medium progressus est. Ambo igitur hastis inter se magno concurrentes animo simul thorace percutiuntur adeo uehementer, ut equi una frontibus conuerberati ceciderint, ac equites solo excusserint. Illi uero cadentes exurgere certatim conabantur, sed Persa hoc agere facile ob corporis ingentis grauitatem non ualuit. Andreas praeniens (hoc enim ei palaestrae exercitatio dederat) illum exurgere nitentem rursus in terram genu pressum interfecit. Clamor igitur iterum ex Romanis magis quam prius longe auditur. Quamobrem Persae soluta phalange, Ammodium reuerterunt. Romani uero intra Darum apud quam praelium hoc fuit se receperunt. Iamque tenebris superuenientibus sic uterque hostis noctem transegit. Subsequente uero die Persis ex Nisibi ciuitate mille milites supplemento uenerunt. Belisarius autem & Hermogenes ad Mirrhanem Persarum ducem hoc scripsere. *Primum quidem bonum esse pacem apud omnes homines in confesso est, quibus paululum rationis existit: si quis autem ipsam turbare sit inuentus, malorum causa sibi ac proximis fuerit. Dux optimus ille profecto putandus, qui ex bello pacem disponere sit aptus: tu uero rebus in quiete constitutis, ac utroque rege concordiam exoptante, bellum absque ulla causa omnino inferre decreuisti. Aderunt &*

x 2 legati

*Belisarij ad
Persarum ducem
literae*

legati nostri propediem, qui si qua inter nos dissident, facile conciliabunt, nisi forte ex hac interim tua expeditione graue aliquid oriatur, quod spem pacis nobis eripiat. Sed age istum celeriter domum reducito exercitum, ne maximis impedimento sis bonis, neu tuis ut par est grauium euentorum causa feraris.

Responso Mirrhanis
 Has ubi Mirrhanes literas legit sic respondit. Tuis literis permotus profecto obtemperassem, nisi Romæorum epistola fuisset: quibus promittere promptum est, promissis autem quantum iuramento firmatis minime stare. Nos igitur uestræ occurrentes fallaciæ ad arma cogimur uenire. Vos ergo cari Romæi nihil in futurum aliud excogitate, quam uobis perpetuo cum Persis bellandum. In hoc enim nos & consenescere & mori simul oportet, donec re non tantum uerbis in nos æqui fueritis. Rursus autem hi qui cum Belisario erant sic rescripserunt.

Belisarii rescripta
 Non in omnes optime Mirrhanes iactantia uti oportet, neque proximos probris nullo modo ad rem pertinentibus semper incessere, præsertim quum Rufinum de concordia legatum iam iam ad futurum asseueremus, tuque breui uidebis. Vobis nihilominus, si hostilia tandem cupitis, occuremus autore deo, quem nobis in periculo propitium futurum ac Romæorum quieti fauentem iactantia denique Persarum aduersum speramus. Et quando nobis ad pacem prouocantibus restitistis, acie discernere parati sumus, iurandum ac conscripta foedera uiolata in summis signis ad prælium suspendentes. Mirrhanes uero rursus sic respondit. Neque nos absque dijs nostris in bellum descendimus, quin duobus ipsis comitati contra uos uenimus, quos spero cras in urbem Daram Persas introducturos, ubi & balneum & prandium fac mihi intra mœnia pares. His igitur lectis qui cum Belisario erant ad pugnam se adcingebant. Sequenti die Mirrhanes Persas omnes circa solis exortum conuocans hæc ait. Non ignoramus profecto quod non ducum sermone sed uirtute propria & uerecundia apud alios Persæ in periculis audentiores esse solent. Video namque uos cogitantes, cur Romæi semper in hostes cum tumultu & horrore incurrere consueuerint, in ultimo prælio sese loco minime mouentes, nulloque ordine Persas irruentes expectauerint. Neque falsa opinione ducamini. Non enim putate illos ad bellum magis aptos existere, neque artis aut experientia plus habere, sed longe timidiores quam prius factos: qui sic Persas formidant, ut nuper extra uallam in acie consistere non auderent, uel nobis pugnam iritantibus. Sed quoniam ad manus cum ipsis non uenimus, spe melius res eis cessisse putantes intra mœnia se receperunt: quapropter nondum in belli periculum uenientibus nulla potuit addidere turbatio: si autem ad manus uentum fuerit, anxietate metuque capti, in confusione ut par est consuetam facile cedendo inciderint. Et hæc quidem quo ad hostes. Vos autem uiri Persæ nunc regis uestri iudicium ante oculos habete. Si enim nos minime pares patriæ uirtuti in presenti pugna præstabimus, ignominiam non gloriam nobis paratam existimate. Sic demum Mirrhanes suos adhortans in aciem eduxit. Belisarius autem & Hermogenes pro mœnibus amotos aduocantes

aduocantes Romæos hæc monent. Quod non sint omnino insuperabiles Persæ, in pugna superiore uel stantes didicistis, quumque uirtute & robore facile superati, in uno tantum uos inferiores fuisse omnes fatebantur, dicto uestris ducibus minime audiendo. Quod breui admodum labore emendare licebit: Fortuna enim aduersa nullo studio corrigi potest, malis autem ex culpa prouenientibus uoluntas facile medetur. Itaque si uobis uolentibus decretum fuerit imperatis obtemperare, bello robur adicietis: hostes enim qui nostræ tantum externæ inordinationi confisi, contra nos ueniunt, ubi se spe frustratos esse senserint, facile pugnam detrectabunt. Multitudo uero qua se illi timeri putant, omnino uobis despicienda. Nam pedestres eorum copia nihil aliud quam rusticis miseri existunt, qui ad bellum haud alia de causa ueniunt, quam aut ualli faciendi, ac cadauera spoliandi, seu reliquis in rebus inutilibus ministrandi. Ideo arma quidem quibus nocere possint minime habent, tantum scuta eorumque præ se ferunt, quatenus ab hoste minime feriantur. Igitur si uiri fortes in hoc periculo fueritis, non solum Persas hodie superabitis, sed audentes in futurum Romæos inuadere fines facile reprimetis. His Belisarius & Hermogenes dictis ubi Persas contra uenientes conspexerunt, exercitum ut in prima pugna celeriter ordinauerunt. At contra barbari a fronte consistere, nec omnes quidem, sed eorum dimidium, reliquos Mirrhanes retro manere iussit, qui expugnatos forte recipientes fessis recentes succedere deberent. Solam autem turmam immortaliu appellatam quiescere donec ipse significaret iussit. Ipse uero in fronte media consistens, Pityazes in dextro, Baresmanas in sinistro cornu consistere. Ad hunc igitur modum utriusque ordinati fuere. Aigas autem Belisario & Hermogeni ait. Nihil mihi uideor hic cum Erulis hostes præstolando magnum aliquid facturum. Si autem latitantes in descensu hoc, deinde postquam in pugna erunt Persæ, per hunc collem ascenderimus, & ex improviso a tergo superuenientes feriamus, maximo eos incommodo adficiemus. Quam sententiam Belisarius quod his qui cum eo erant placeret, facile est executus. Pugnam igitur usque ad mediam diem neutri ceptabant: qua hora præterita statim barbari operi incubere, quod illi in meridie cibum capere consueuerint: Romæi uero ante, ex quo nunquam æque putant ipsos in pugna ualere. Primo igitur sagittis inter se utrinque petuntur, quæ nubem interdum multitudinem facere uidebant. Ex utrisque multi cecidere: a barbaris tamen longe frequentiora ueniebant: nec tamen Romæi incommodum sentiebant: uentus enim inde in barbaros ruens, ipsorum sagittas uim habere non sinebat. Iamque missilibus utrinque deficientibus, hastis uti ceperunt, & ex manu pugnam committere. Sinistrum Romæorum cornu maxime laborabat. Cadiseni enim in hac parte cum Pityaze magno clamore pugnantibus hostes in fugam uertunt, fugientesque plures insectando interfecerunt. Quod animaduertentes qui cum Sunica & Aiga erant, celeri cursu ad eos contendunt. Primi itaque trecenti simul cum Phara Eruli ex loco sublimi a tergo inimicorum

existentes, mirā operam cōtra Cadisenos ostenderunt: qui postquā eos qui cum Sunica ex aduerso ascendentes cōtra se uiderūt, in fugā uertunt. Facta autē clara hostiū conuersione ubi se inuicē cōmiscuerūt, barbarorum magna cædes consequit̄, quorū in dextro cornu nō minus quā tria milia ceciderūt, reliqui uero ad phalangē uix se recipientes seruari sunt. Romæi autē nō ulterius infecuti, sed utrinq; in acie parati aduersus cōstitere. Hæc itaq; sic ferunt. Mirrhanes autē quum alios multos tum Immortales appellatos omneis in partem sinistra clām misit, quos Belisarius ac Hermogenes conspicientes, secentos qui cum Sunica & Aiga erant in cornu dextrū ire, multosq; qui retro sequebant̄ sistere iusserunt. Persæ igitur qui cornu sinistrum tenebant, Baresmana duce cum Immortalibus in Romæos ex aduerso cōsistentes cursu contendunt. Illi uero impetū minime sustinentes, in fugam uertunt. Tunc uero Romæi & quicunq; post eos erant, multo studio in persequentes à tergo irruunt, eorumq; exercitū in duas partes distraxerunt: priores quidē Romæos dextrorsus habuere, quosdā etiam relictos sinistrorsus constituere. Inter socios autē Baresmanæ signifer erat, quem Sunicas incurrens hasta percussit. Iamq; Persæ imprimis persequētes, ut supra narratur, in quo essent periculo sentientes, terga relictis præcedentibus in sequentes uertunt, atq; in hostium medio clauduntur. Primi item fugientes ubi facta animaduertūt rursus contra uertuntur. Alij igitur Persæ ac turma Immortalium inclinatū uidētes uexillum & in terra procumbens, in Romæos qui ibi aderāt cum Baresmana impetum faciunt. Illi uero occurrunt, ac primū Sunicas Baresmanam interficit, ex equoq; in terrā deijcit. Barbari uero tunc in maximū incidentes metū, roboris pristinaq; uirtutis obliti, ualdeq; turbati statim fugiunt, quos Romæi insequentes ad quinq; milia interfecere. Sic exercitus utrinq; cōmoti, Persarū quidem in fugiendo, Romæorū in persequendo. In hoc tumultu omnes hostium pedites proiectis scutis nullo ordine capti ac interfecti sunt: quanquā hæc Romæorū persequutio parū durauit, Belisario simul & Hermogene prohibentibus, metu ne aliqua Persæ necessitate reuertentes rursus eos nulla ratione persequentes conuerterent, quū satis eis uisum uictoriā puram atq; incruentā seruare. Sic qdē inter se utrinq; diuisi, pugnā lōgo post tēpore finiuerunt. Persæ deinde nō amplius ex improviso Romæos petere decreuerūt, quāq; excursiones ab utrisq; postea breues factæ, in quibus semper Romæi nō inferiores fuere. Hunc itaq; finē expeditio in Mesopotamia habuit. Cabades autē alium exercitū in Armeniā Romæis subditā, ex Persarmenijs & Sunitis erant, qui Alanis uicini sunt, misit, cum quibus & Hunnorum, qui Isadeni uocantur, tria milia fuere, indomitum sanē genus, quibus omnibus Mermeroes uir Persa præerat: qui postq; à Theodosia urbe iter trium dierum distantes fuere, castra in Persarmeniorū regione posuere, ad pugnā sese adcingentes. Erat enim Armeniæ prætor Dorotheus, uir prudens, tum in belli periculis

exercitatus.

exercitatus. Sittas quidē qui prætor Byzantijs fuit, cuncto in Armenijs exercitui præfuit: hi exercitū hostiū in Persarmenijs esse audientes, equites hastatos duos hostiū uires exploratū misere, qui in castra hostium adeuntes, omniaq; diligentius contēplantes discedūt, ac in itinere Hunnis hostibus ex improviso occurrunt, à quibus alter quidē Dagaris nomine uiuus capitur: alter uero fugiens ducibus rem omnē narrauit, q; exercitū totū protinus armantes castra inimicorū adoriunt̄. Barbari uero subita re perterrefacti minime resistere ualētes in fugā se uertūt quā quisq; poterat. Hic Romæi pluribus interfectis ac castris direptis in sua se receperunt. Mermeroes autē cunctū cogens exercitū haud multo post in Romæorū fines ingressus hostibus ad Satalā urbē in planicie sitā occurrit. Inde apud lacū Octoben à ciuitate stadijs lvi. distantē castra posuit. Sittas igit̄ mille secū adsumens post quendā collē latitauit, ac Dorotheū cum multo exercitu intra mœnia manere iussit: quoniam hostes in plano sustinere posse minime putabāt, nō minus triginta milibus existentes, ipsi uix ad medietatē redacti. Sequentē die barbari prope muros cōsistentes corona eos aggredi conant̄, subitoq; adspiciētes eos qui cū Sitta erant, è loco sublimi ad ipsos descendētes, quorū numerū nō facile deprēdere ualuerunt, ut i æstatis tēpore puluere ingēti excitato, multo plures esse putabāt ac celeriter ad expugnationē festinantes in breuē cumulū sese coegerūt. Romæorū autē pars præueniēs urbē in occursum egredit̄: quod postq; reliquus exercitus conspexit, spiritus adsumētes cursu è mœnibus desiliēdo in hostes irrurrūt, ac eos in medio cōstitutos in fugā conuertūt: & quoniā uti supra narrat̄, multitudine barbari superabant resistere, pugnaq; atrox cōmittit̄ manu cōserta, mutuaq; inuicē ac breues cōuersiones & persecutiones utrinq; fiunt, quoniā oēs erāt equites. Hic Florētius Thrax q; equitibus præerat, in medios irruēs hostes, ipsaq; prætoria signa rapiēs, ac in terrā inclinata secū retrodixit, ipseq; postremo captus ac ibidē trucidatus cecidit. uictoriæ Romæis causa fuit, quoniā signa barbari in tumultu non uidebāt, ac in terrorē incidentes maximū, in castraq; reuertentes quieuerūt ex eis multis in prælio interfectis. Postera die domū omnes reuerterūt, nullo eos cōsequente: quoniā magnum quidē & memorandū Romæorū exercitui esse uidebat̄, tot barbaros in sua regione illa, quæ mihi paulo supra narrat̄, passos fuisse, & in hostilē ingressos sine effectu ac ab inferioribus superatos discessisse. Tūc etiā Persarū loca in Persarmenijs Romæi receperunt, arcemq; Bolum ac Pharangiū uocatū, unde aurum Persæ fodiūt regi q; ferūt. Pauloante Zanicā quoq; euerterunt gentē, qui in terra Romæorū liberi iam dudū agunt, quēadmodū nunc dicā. Ex Armeniæ locis in Persarmeniā eunti dextrorsus quidē Taurus est mons, ad Iberiā & circa ea spectans, sicuti pauloante mihi dicitur. Sinistrorsus autē præceps plerūq; pandit̄ uia, montesq; altissimi ac prærupti nebulis simulq; niuibus perpetuo rigētes. Hinc exiens fluuius Phasis in terrā fert̄ Colchorū.

x 4 hic ab

hic ab initio barbari Zani nulli seruietes habitauere. Sani antiquitus torcati, latrocinij in uicinos utentes Romanos usq; ad mare, breuicq; facto excursu domum se receperunt, ac in exercitum Romæorū forte incidentes, prælio uicti sunt, capi tamen difficiles ob locorum iniquitatem fuere. In pugna igitur quadam eos Sittas ante hoc bellum uincēs humaniter multa in ipsos dicens ac faciens conciliare conatus est, uictumq; eorum durum in nostratū modum transferens in catalogo militum Romæorum adscripsit: ex quo in reliquum tempus unā cum alio nostro exercitu contra hostes exeunt. Præterea de religione recte sentiunt, omnesq; Christiani sunt. Et hæc quidem de Zanis sic se habent. Prætereunti autē eorum fines, uallis apparet profunda ualdeq; præceps, ad montes Caucaeos pertinens, triū dierū iter prorogata, tributaria omnis. Hic oppida sunt frequētatissima, uuaq; & alijs fructibus referta. Inde uero Persarum fines incipiūt, ubi auri metallum est, quod Cabade concedente quidam loci indigena Symeones nomine curabat: qui postquam Lazos & Romæos in bello potentiores uidit, Cabadē pecuniarū redditu priuauit. Ideo & ipsum simul cū Pharangio Romæis tradens petijt, ut ipsi remotis alijs rem curarēt. At illis nihil de metallo curantibus, tantum satis uisum hostes hoc uectigal amisisse. Persæ autem nequeunt inuitis Romæis hic colonos ob locorum iniquitatem aliquo modo uiolare. Sub idem tempus Narfes & Aratius fratres Persarum genere, qui cum Belisario & Sitta in Persarum ab initio huius belli ad manus uenerunt, sicuti supra mihi narratur, unā cum matre ad Romæos transfugerunt: quorum Narfes Quæstor etiam ab Imperatore factus, suas quoque gentes pecunia corrupit. Quod postquam Isaces eorum minor frater nouit, cum Romæis clam in sermone ueniens, Bolum ipsis arcem proximam Theodosiæ ciuitatis sinibus tradidit: milites enim prope aliquo in loco latitare præcepit, quos in arcē nocte recepit, unam clam ipsis reclinans paruam portam: ipse postremo Byzantium uenit. Sic igitur res Romæorum tūc habuere. Persæ uero apud Daram à Belisario prælio uicti, non tamen inde discedere decreuere, donec Rufinus in conspectū Cabadis ueniens hæc ait, Tuus me frater o rex iure conquestū ad te misit, quod Persæ nulla laceſſiti iniuria in ipsius regionem cum armis uenere: quum præsertim potentissimi regis ac longe prudentissimi sit, ex bello magis pacem, quam ex rebus quietis tumultum nihil sibi ac proximis profuturum excitare. Ex quo ego bona spe ductus ueni, ut te semel admonito, in futurum inter utrosque pacis fructus eueniat. Et hæc quidem Rufinus. Cabades uero sic respondit, Cari Romæi, nullatenus ego belli causas nectere conor, quū maxime omnes sciāt huius omnis tumultus uos potissime causam esse. Portas enim Caspias nos habemus, inde olim à me barbaris ob Persarū ac Romæorum communem utilitatem expulsis: quoniam Anastasius Imperator, sicuti & tu nosti, oblatas ei pecunia mercari noluit, quod exercitum

Rufini ad Cabadem oratio

Cabadis responsum

hic ad

hic ad præsidium continuo necessarium nō habens, magnam pecuniæ uim erogare pro utrisq; cogere. Ex illo hic ego magnas copias continuo nutriui, non minus uobis quam mihi metuēs, ut cum ocio multo uestros fines tutos ab hoc hominū genere possideretis. Sed nec satis hoc, ciuitatē insup magnā Daram munimentū contra Persas fecistis, quanquam in scederibus expresse cautum quæ Anastasius ad nos tulit: & ex illo duorum exercitū necessitate laboribus quoq; & expensis res Persarū exagitaſtis, altero quidē ut ne Masagetæ amborum nostrorū regiones populari ualeant, altero uero ut uestras incursiones reprimi liceat. Super quibus nos conquerētes è duobus alterum à uobis fieri postulamus, uel ex utrisq; ad portas Caspias exercitū mitti, uel Daram diruere. Nec obliui sumus uestri ad Mirduum ædificij ad insidias nostras spectantis. Romæis enim dicta probe pro pace fuere, electa uero arma, ac iusta nobis proponentes, ipsimet aduersus eadē euntes. Igitur Persæ omnino arma posituri non sunt, nisi Romæi portas recte ac ordine custodiant, uel urbem Daram euertant. His Cabades dictis legatum ab se misit, manifestās quemadmodum à Romæis pecuniam accipere potuerit, si belli causas abolere uoluisset, quæ omnia Rufinus Byzantium perueniens Imperatori retulit, quō nō multo post & Hermogenes uenit. Hyems interea desinit simul & quartus Iustiniāni imperij annus. Veris autem initio exercitus Persarum Ezaretha duce in Romæorū regionem cum equitibus xv. millibus incurrit, cum quibus & Alamandarus Saracenus cum magna Saracenorū manu aderat, non quidē in Mesopotamiam uti prius consueuere, sed in Comagenem olim appellatā, nunc Euphratīsiā. Cur igitur sit Mesopotamia uocata, & quam ob rem Persæ ab ea nunc abstinerint, referā. Mons nō ualde præruptus in Armenijs est, à Theodosia ciuitate xliij. stadij distās, ad Boreā pertinens, unde duo exeunt fontes totidem flumina constituentes, Euphratē dextrorsus, Tigrim uero sinistrorsus. Horū alter Tigris neq; circuitionibus ullis utens, neq; alijs extrinsecus fluminibus receptis, nisi prius rectā ad urbē Amidam descendat, rursusq; in Boreā procedens, in Assyriorum regionem procurrat. Euphrates autē fertur ab initio in quendam pronū locum, longeq; procedens postea latitat, non quod sub terrā ingrediatur, sed mira quadam causa. Super enim aqua limus sit altus longitudine stadij l. latitudine xx. adeoq; dureſcit ut tangentibus nihil aliud q̄ continens esse uideat, super quo & pedites & equites secure contigit ambulare, currus item plures cotidie, super eodem calami quoque numerosi nascuntur, qui ab accolis singulis annis uento secundo flante usq; ad radices comburuntur, ne uiam prætereuntibus impediāt: aqua quæ tunc in quodā paruo loco apparet breuiter, deinde renascens terra figurā pristinā loco restituit. Inde q; fluuius in Edesenē regionē procedit, ubi apud Tauros Dianæ templū erat, quō Iphigeniā Agamēnonis filiā simul cum Horeſte & Pylade fuisse dicūt, Dianæ statuā ferentē. Alia autē

templa

templa eiusdem usque meam aetatem uisuntur, diuersa ab eo quod in Tauris est. Sed quomodo res habeat ostendam. Postquam Horestes in Tauris una cum sorore abiit, in ualitudinem incidit, ab oraculoque consulto responsum tulit, non prius morbum desitutum quam templum simile apud Tauros relictum aedificaret. Quapropter Horestes locis circa multis obitis in Poto constitit, ac montem hic praeruptum inspiciens, ad cuius radices fluvius Iris perfluit: hunc locum ab oraculo significari existimauit, ex quo ciuitatem hic clarissimam unam cum Dianae templo extruxit, quam Comanam ab excisa in eodem loco sibi coma appellauit, cuius in hodiernum diem nomen etiam durat. His ab se gestis quum morbus propterea nihil cessaret, quin potius cresceret, sensit non rite ab se oraculi mentem cognitam, ac rursus errabundus locum quendam in Capadocia illi qui est in Tauris maxime simile repperit: quem ego saepe adspiciens magnopere sum miratus, ac in Tauris esse mihi prorsus uidebar, adeo mons iste illi per omnia similis est. Nam & hic Taurus est, & fluvius Sarus huic Euphrati etiam persimilis. Igitur ciuitatem rursus nobilem hic Horestes condidit, ac templa duo, alterum Dianae, alterum uero Iphigeniae forori, quae postea Christiani in sua templa conuerterunt, nihilo aedificiorum penitus immutato. Vocauit & eam urbem etiam Comana, ab excisa rursus coma ipsius a morbo penitus liberati. Nonnulli non alium quam insaniam morbum fuisse dicunt, qua correptus fuit quum matrem necauit. Nunc ad ceptum supra sermonem reuertar. In Tauris igitur Armeniorum ac regione Edeffena Euphrates dextrorsus fluens, amnibus in itinere cum pluribus tum Acesinae admiscetur, qui ex Persarmenijs multus labitur. Maior etiam factus in Leucosyros, nunc Armenios minores appellatos profluit, quorum Melitene Metropolis est, urbs quidem dignissima. Deinde Samofata, postea Hierapolis omniaque circa loca praeterfluit usque ad Assyrios, ubi ambo simul confluit in unum Tigridis nomen exeunt. Regio igitur quae est Samofatis extra Euphratem est, iam dudum Comagene, nunc autem ex fluminis nomine Euphratisia uocata est: quae autem intra utrumque fluum existit, Mesopotamia ex argumento nominis dicitur, cuius pars non solum hac appellatione, sed alijs quibusdam dicitur nominibus, ut ea quae ad Amidam pertinet ciuitatem, Armenia nonnullis uocatur: Edeffa uero cum ipsius circa locis, Osroine. Est enim Osroes uiri nomen, qui hic regnauit superioribus temporibus, quando hi coloni Persis foederati erant. Persae itaque postquam ex Romanis Nisibim & alia Mesopotamiae loca receperunt, quando contra eos in bellum iure: regionem quidem extra Euphratem contemnentem, ut aquis & hominibus destitutam, in hac Mesopotamia facile conuenientes, uelut in regione & propria & hostili simul existenti, habitauere, inde excursionem continuo factitando. Quando autem Mirrhane praelio apud Dara uictus, ac pluribus ex illo exercitu interfectis, ad Persas demum se recepit, poenas maximas a Cabade sustinuit, ornatu imprimis priuatus, quo crines redimere solebat ex auro & margaritis laborato.

laborato, qui honor apud Persas maximus secundum regem existit. Nam apud Persas neque aureo anulo, neque zona, neque monili aut aliquo alio insigni ornamento, nisi ex regis munere ac gratia uti fas est. Quum itaque Mirrhane male gesta Cabades omnino rebus diffusus, in magnam ueniret animi anxietatem, Alamandarus Saracenus exurgens ait, Non omnia mihi rex est operam praestitum credere fortunae, neque bella putare cuncta bene succedere, quum nihil omnino inter res humanas praeterquam hominis propositum, calamitate careat. Cuncta enim sibi prospera futura pollicentes, spes non ex uoto postea succedens magis exulcerat. Quapropter prudentiores ac euentibus minimum credentes in belli periculo non ex directo consistunt, quauis hostibus in omni sint apparatu superiores: sed stratagematis ac artibus quibusdam inimicos circumuenire conantur: quod si aperte concurratur, nunquam certa consequetur uictoria. Nunc autem non phas in his quae Mirrhane male gessit o rex regum adeo uehementer angere, neque item fortunam rursus periclitari. Nam Mesopotamiae & Osroinae regionis tuis finibus uicinae ciuitates munitissimae omnium sunt, & militum multitudine quanta nunquam prius nunc refertur, nec eorum nobis uenientibus in tuto conatus erit. In regione autem quae extra Euphratem existit & huic uicina Syria, neque aliqua munitio neque exercitus alicuius existimationis est. Hoc enim saepe a Saracenis audiui, qui ad haec loca exploranda missi fuere. Hic urbs est Antiochea & diuitijs & magnitudine tum hominum frequentia inter Orientis ciuitates Romanis subiectas facile princeps, & haec quidem custodia ac praesidio militum destituta est, neque aliud illi populo quam festa ac deliciae sunt cura, & in theatris continua contentio: ex quo si aduersus eos ex improviso proficiscimur, uerisimile fuerit urbem subito opprimere, nullo praesertim hostili occupante exercitu, deinde statim se domum cum uictoria dijs fauentibus recipere, ac militibus nondum in Mesopotamia sentientibus. Quin neque aquae neque aliorum necessariorum penuria te deterreat. Ego enim exercitum ducam quocumque bene esse uidebitur. Haec Cabades audiens neque contradicere aut diffidere habuit, quum praesertim ea Alamandari prudentia & rerum bellicarum experientia, tum existimatio apud Persas esset, ut caeteros facile antecelleret. Nam annis quinquaginta res Romanorum ad genna uenire coegit, ex Aegypti finibus incipiens usque in Mesopotamiam loca omnia depopulando uastauit, aedificia cuncta incendendo, & homines saepe ad decem milia capiendo, quorum plures nulla de causa interficiebat, reliquos magno redimendos dabat. Inter haec nullus hostium ei occurrit, neque enim inexplorato unquam in praedam exiit, sed sic subito & adposite ut nunquam uacuum redierit. Duces autem ac milites quum percunctatione euenta accepissent, contra illum conuenere, si qua in parte eum deprendere potuissent, uerum imparatos ac sine ordine procedentes hic barbarus inuadens in fugam conuertit, partimque nullo labore interfecit, quum & milites quandoque omnes cum ipsis ducibus cepit. Demonstratus erat

Alamandari
oratio

erat Rufini frater & Ioannes Lucae filius, quos uictos postremo reddidit, diuitias eorum immodicas adsequutus. Denique difficile cuncta narrare quae hic gessit, Romæis maxime omnium infestus. Quas ob res regiam solus obtinens dignitatem, Saracenis inter Persas dominatus est, ac cum toto exercitu quocumque uellet in Romæorum regionem irruptionem facere. Nullus autem, neque Romæorum militum caput quos duces uocant, neque Saracenorum Romæis foederatorum ductor qui Chiliarchi dicuntur, cum suis comitibus Alamandaro concurrere idoneus est uisus. In qualibet enim regione inimicis congregabatur. Huius igitur metu Iustinianus Imperator tribubus Aretham Gabalæ filium praefecit, qui in Arabia Saracenis imperabat, regia eum dignitate exornans: quod sane factum nunquam prius inter Romæos uisum. Alamandarus autem nihilo minus si non magis res Romæorum prostrauit, & ipsum Aretham in omni certamine superauit. Quam ob rem perterritis omnibus, ac nemine iam resistente, omnem iam longo tempore Orientem depopulatur, quum & diu sine arte uixerit. Huius tandem tunc uiri monitionibus gauisus Cabades delectum uirorum quindecim milium egit, quibus Ezaretham uirum Persam praefecit longo bello exercitatum, hosque ab Alamandaro in itinere duci iussit, qui Euphratem transientes in Assyrijs terram quandam hominibus desertam ex improviso in Comagenorum regione inuasere (nam semper prima Persarum in regionem Romæorum incursum solet esse, quantum auditu aut alio modo deprædimus) ac omnes re subita perterrere. Quae ubi Belisarius accepit, primum quidem haesitauit, deinde ferre auxiliu decreuit, ac idoneo praesidio in ciuitate qualibet constituto, ne Cabades, aut alius hostium exercitus incustodita Mesopotamiae loca repperiret: ipse uero occurrens, ac Euphratem studio multo transiens, cum alio exercitu procedebat, qui ad equitum peditumque quindecim milia conuenit, quorum Isauri duo milia fuere. Equitibus hi praerant qui prius apud Daram contra Mirhanem & Persas praelium instituerant, peditibus uero quidam Petrus ex Doriphoris Iustiniani Imperatoris, Isauros quoque Iustinus & Stephanacius regebat. His se Arethas addidit cum Saracenorum copijs profectus. Postquam uero Colchos uenere, ibidem metati sunt castra. Alamandarus autem & Ezarethas qui apud Cabbula locum, cxx. stadijs a Colchis distantem constiterant, ubi haec audiuerunt, periculum formidantes, ulterius non ausi procedere, retro domum se recepere: descendentes autem ac Euphratem sinistrorsus habentes, Romæi pone insequentes in eodem loco ubi illi dormiebant nocte sequente remanebant. Belisarius enim de industria iustum iter suos facere non sinebat, quod ad manus uenire cum hoste nondum cuperet: sed enim satis ei habere uidebatur, Alamandarum in Romæorum ditionem transgressum, deinde sine effectu ad propria remigrasse: quam ob rem & duces & milites clam in eum mussitabant, aperte tamen nullus. Persae autem in Euphratis ripa constiterunt, quae contra Callinicum est urbs.

Inde

Inde quoque per regionem nemini habitata profecturi sic Romæorum terram omnino reliquere. Non enim securi prius, secundum fluminis ripam ire decreuerunt. Romæi uero apud Surrorum ciuitatem pernoctauerunt. Inde moventes, hostes deprendunt ad praelium se adcingentes. Instabat autem die proxima Pascale festum quod Christiani pra omnibus uenerantes prima eius die cibo potuque abstinent, nec solum die sed in multam noctem ieiuni. Tunc igitur suos Belisarius animatos ad pugnam animaduertens, ut ab hac eos sententia deduceret (nam & Hermogenes quoque qui nuper legatus uenerat haec etiam noscebat) cogens simul omnes haec est adlocutus. Quid o Romæi fortes dirum uobis accidit aut quid passi, uosmet in discrimen conicere uultis non necessarium? Vnam esse uictoriam puram ac synceram homines arbitrantur, nihil ab inimicis graue pati, quod uobis in praesens & fortuna dedit & uester contra aduersarios motus. An non praesentibus uti bonis praestat quam nos fugientia querere? Persae enim spe multa ducti in Romæos mouerunt, qua penitus nunc excident in fugam uertuntur. Itaque si eos inuitos mutare sententiam ac nobiscum praelio congregi cogamus, non amplius uictoriam semel consecuta possidebimus. Quod si forte male rem gesserimus, habitis iam trophaeis priuabimur, non quidem ab hoste deieci sed nobis ipsis. Sed & hostibus nostris regionem sine defensoribus ullis inuadendi occasionem in futurum praebimus. Hoc insuper uos cogitare fas est, quod necessaria nec prorsus uoluntaria eligentes pericula deus semper adiuuat: absque uero his non habentibus in quo se uertant, bene rem gerere non uoluntarijs continget. Vobis etiam aduersa multa in pugna contingunt: pedibus enim plures ambulat, ac ieiuni sumus omnes, praeterea quod nondum omnes conuenerunt. His a Belisario dictis exercitus non clam amplius eum obiurgabat: sed in faciem insurgentes aperte hominem imbellem ac fortitudini resistentem appellabat. Quorum impudentia perterritus Belisarius monitionem praeteritam detrahetans, adhortanti similis contra hostes uidebatur, sese excusans quod militum animos ad pugandum paratos prius non animaduertisset, nunc autem fiducia maiore se in eos esse. Igitur aciem in fronte hoc modo disposuit, in cornu sinistro prope flumen omnes pedites locauit, in dextro Aretam cum Saracenis, ipse uero cum equitibus in medio constitit. At contra Ezarethas, ubi paratos uidit hostes, talibus suis est adhortatus. Nemo dubitet commilitones, uos quem uiri Persae sitis si detur optio uirtute uita non commuturos. Nec opus existimo uobis huiuscemodi proponere deliberationem, quibus paulo ante fugientibus periculum licebat cum ignominia uiuere, ac pulchra uirtuteque digna delectabilibus posthabere. Quibus autem mori necesse uel in praelio cum gloria, uel a uictoribus ad supplicium turpiter ductis, magna profecto infamia non pro turpibus eligere meliora. Quando igitur nunc sic se res habent, oportere uos omnes existimo non solum hostes, sed Imperatorem nostrum ante oculis

Belisarij ad suos concio

Ezarethæ ad suos concio

y los ha

los habentes animo ingenti in hac pugna consistere. His Ezarethes dictis, sic aciem constituit. In dextro cornu Persas, in sinistro Saracenos collocavit, statimque in praelium processere: sed atrox pugna, caedes utrinque plurima. Sagittae utrinque densae ueniebant. Quidam inter utranque aciem procedentes opera egregia ostentabant, Persae autem magis a sagittis ledebantur, quod eorum quanquam densiores sine arte tamen mittebantur. Nam Persae fere omnes sagittarum ac alij celeriores in emittendo esse ab initio docentur: uerum ex molibus arcibus nec ualde protensis missilium ictus mollius etiam feriebant, uix thoraci aut scuto haerentium. Romaeorum autem missilia tardiora quidem uelut ex arcibus duris ac uehementer intensis extracta: his etiam quis addet ab hominibus fortioribus quam Persae, qui forte percussi statim concidunt utpote nulla armatura contra ictus muniti. Iamque praelium ad duas diei partes protractum, quum exurgentes qui fortissimi in exercitu Persarum uidebantur, in dextrum hostium cornu adequitant, ubi Arethas & Saraceni erant: qui sic aciem eorum in duas partes diduxerunt, ut opinionem facerent res Romaeorum a Persis teneri, ex quo nostri minime reliquorum expectantes incursum in fugam omnes uertuntur. Persae igitur intumescens aduersariorum aciem a tergo persequuntur. Romaei autem & uia & labore pugnae iam fessi, insuper ieiunii ad hanc diei horam existentes, denique ab hostibus ex utraque oppugnati parte, non amplius resistebant, sed multi certatim fugientes in proximi fluminis insulas se recipiebant, quidam uero etiam resistentes miram operam ac uirtute dignam ostendebant: in quibus & Ascan erat, qui multis prius ab se interfectis Persarum fortissimis, ad extremum & ipse trucidatus concidit, plurimum de se sermonem hostibus relinquens, cum eoque simul octingenti strenue milites interempti, Isauri fere omnes cum ducibus suis imbelles quidem homines ac armorum usu carentes, quod tunc primum ex agricultura rapti ad certamen uenerunt prius eis ignotum, quanquam ipsi ante alios periculi ignorantia in pugna tunc alacriores ac maiore fremitu sunt uisi, & primi fere qui Belisarium timiditatis accusauerunt: nec omnes tamen Isauri, sed ex magna parte Lycaones erant. Belisarius autem cum paucis quibusdam in acie permanens finem eorum qui cum Ascane perierunt uidere decreuerat, denique cum praesentibus quoad potuit restitit. Vbi autem uidit suos partim caesos, partim in fugam uersos quod quisque poterat, tunc & ipse cum sequentibus in peditum aciem con fugit, qui cum Petro etiam pugnabant non admodum multi existentes, quod ex eis etiam plures fugissent. Hic itaque ex equo ipse descendit, omnes item sequentes idem facere iussit, ac una peditibus contra hostes auxilio esse. Persae autem relicta fugentium persecutione quae parum admodum durauit, statim se cum reliquis aduersus pedites & Belisarium conuertit. Nostri terga in flumen uersi ne quis hostium retro inuadere posset, cum omnibus qui aderant occurrentes hostes reprimere contendunt: rursus atrox committitur pugna, quanquam

quanquam non pari numero. Nam pedites nostri pauci admodum contra totum Persarum equitatum, non tamen ab eis neque uerti unquam neque dimoueri potuere. In breui autem spatio reducti, ac scutorum munimine se tuentes, magis hostes feriebant quam ferirentur. Barbari equitatu turbare atque dissoluere confertam eorum phalangem conantes, sine effectu retro rursus reuertebant: nam ipsorum equi clypeorum sonitu perterriti reprimebantur, ac una cum adfessoribus turbabantur. Sic itaque utriusque usque ad diei serum perseuerauerunt. Nocte iam superueniente Persae quidem in castra secesserunt, Belisarius autem onerarium nactus nauigium, in proximi fluminis insulam quod Romaei confugerant adnauigauit. Sequenti die reliqui omnes in nauim & ipsi in Callinico aduectam ingressi, in eundem locum adplicuerunt. Persae autem spoliatis prius cadaueribus domum reuerterunt, inter quae non minorem suorum numerum quam hostium inuenerunt. Ezarethas postquam cum exercitu ad Persas peruenit, quanquam re bene gesta, Cabadis tamen animum magno pere offendit ex causa huiusmodi. Mos est Persas in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum duce totoque simul exercitu comparere, ac quemlibet sagittam unam in cophinos ad hoc paratos proicere, eos deinde regio sigillo signatos custodiri: postquam autem in Perside idem exercitus redijt, quilibet rursus sagittam suam ex his aufert: nunciant postea regi, quot uacant sagittae, multitudinemque militum non reuerforum: qua ratione quot in bello interiere manifesti sunt. Interrogatus igitur a rege Ezarethas, an aliquod Romaeorum oppidum cepisset, quando cum Alamandaro Antiocheam euersurus exisset, Ille nullum ait, uerum Belisarium praelio uicisse. At rex in sagittis uacantibus uictoriam nimis cruentam continuo damnans, eum de honore deiecit proque contempto habuit. Ea tempestate Iustiniano Imperatori succurrit Aethiopes & Homeritas contra Persas cum eo societatem iniuisse. Qui autem hi sint homines & ubi habitent ac quemadmodum eos Romaeis profuturos Imperator speraret, nunc dicam. Palestinae fines uersus Orientem ad mare pertinent rubrum. Ipsum uero mare ex Indis incipiens hic in Romaeorum ditione desinit, ciuitasque Aila uocata prope huius est littus, ubi mare ut mihi dicitur desinens, fretum quoddam ualde angustum fit. Inde uero ad nauiganti dextrorsus montes Aegyptiorum ad Austrum conuersi sunt. In altero autem regio hominibus deserta ad Boream pertinet. Terra uero ipsa nauiganti utrinque spectatur usque ad Iotabim insulam ab Aila urbe stadiis non minus mille distantem. Hic Hebraei gens libera antiquitus habitat. Sub Iustiniano autem nuper Romaeorum subditi sunt facti. Pelagus inde maximum extenditur, ubi nauigantes dextrorsus terram non adspiciunt, in sinistra uero nocte insequentem semper adplicant. In tenebris enim mare hoc minime procellosum, in luce uero aestuosum plerumque contigit esse: portus hic plures non manufacti sed naturales. Ex hoc nauiganti non difficile ubicunque conti-

gerit adplicare. Rectà uero per hoc littus Palestinæ montes superanti Saraceni tenent, qui Phœnicum regionem iam dudum incolunt. Est enim Phœnicia in mediterranea in magno tractu procedens, quæ nihil penitus aliud quàm palmulas fert. Hanc Iustiniano donauit Abocharalus Saracenorū in ea parte præfectus, quem Imperator Phylarchum Saracenorum in Palestina constituit: qui tutam regionem ab incursionibus toto tempore custodit, quod barbaris subditis, nec minus hostibus formidolosus ob eius uirtutem, tum rerum experientiam fuerit. Ergo quum uerbotenus hanc Imperator possideat, locorum eius curam minime suscipere ualens alij delegauit, quod terra hominibus omnino uacua & inaquosa existat, in medio decem iter dierū prorogata, denique nulla existimatione digna, minimèque ab eodem Imperatore cognita quum ei dono est oblata. Et hæc in uniuersum de Phœnicia. Horum igitur hominum alij Saraceni littus incolunt, qui Maddeni uocantur Homeritarum subditi existentes. Homeritæ autem hi in regione uicina iuxta mare habitant. Supra uero ipsos plures aliæ gentes usque ad Anthropophagos Saracenos esse ferunt. Post hos Indorū genera sunt: sed de his quod fabulosa multa dicantur, quisque suo modo loquatur. Homeritæ autem contra littus aduersum maxime habitant: qui etiam Auzomitæ cognominantur, quod ipsorum in ciuitate Auzomide regia sit. Mare autem quod in medio est, uento mediocriter flante quinque diebus ac totidem noctibus nauigatur, nocteque tantum conuicti fertur. Idem à nonnullis rubrum appellatur. Qui autem apparet ex hoc nauiganti usque ad littus & maritimam ciuitatem Arabicus uocatur sinus. Inde quoque regio usque Gazam ciuitatem Arabia nominatur, cuius regia Petra est ciuitas. Portus igitur Homeritarum, unde soluentes ad Æthiopes adplicare solent, Bulicas dicitur. Nauigantes quoque semper hoc pelagus portum Adulitarum contingunt. Adulis enim ciuitas est à portu stadijs x x distans, tantundemque à mari remota, ab urbe autem Auzomide iter dierū x ii. Nauigia quoque & in Indis & in hoc mari non eodem modo quo cætera. Non enim pice nec alio quocumque sunt illita, neque item in eisdem ferro afferes inter se compacti, sed laqueis quibusdam uincti. Causa est, non quam multi existimant, petrae hic quaedam ferrum ad se trahentes: signum, quod Romæorū nauibus ex Aila urbe in hoc mari nauigantiū ferro multo concinnatis hic effectus non eueniat: sed quoniā neque ferrū, neque aliud quid ad hoc necessariorū Indi uel Æthiopes habent, neque item eadē ex Romæis mercari queant, lege omnino prohibente, deprenso enim mors pœna est. Circa igitur mare rubrū regio ex utraque ipsius parte consistit, ex Auzomide ciuitate usque ad Ægypti fines pertinens in Romæorū ditione: ubi Elephantina est urbs x x x iter dierū homini expedito distans. Hic multæ habitant gentes, Blemyes & Nobatæ populi frequentissimi. Blemyes enim regionis media tenent, Nobatæ uero circa Nilum fluuium. Nam hi ante Diocletianum ulterius habitabant.

Romaniq̃

Romaniq̃ prolixiores vii iter dierū fines erant. Is primū hic existens didicit quod oppidorum reditus minimus esset, quod angustam sterilemque terram haberent. Nili enim petrae ualde sublimes non procul distantes regionis reliqua occupant. Militum quoque magnus hic numerus consistit, quorum sumptibus maximis ærarium magnopere grauatur. Simul autem & Nobatæ circa ciuitatem Oasim petras habitabant. Hos igitur Barbaros idem Imperator induxit è suis finibus migrantes ad Nilum habitare, ac eis urbes magnas dare promisit, regionemque longe meliorem atque illa quam reliquissent. Sic enim existimauit eos non amplius illis qui circa Oasim sunt nocituros, ac à regione eis data tanquam à propria ut uerisimile est alios Barbaros expulsuros. Hæc quum illi libenter acceptassent, statim huc adnauigant, regionem omnem ex utroque fluminis latere, cum urbe Elephantina habuerunt: insuper ab eodem Imperatore uterque populus certum auri pondus habuere ut Romanos fines non amplius prædarentur, quod usque in mea tempora seruatum: quanquam nihilo propterea minus ea loca excurrunt, sic profecto nullo delinimento aut ratione Barbaros omnes retineri licet, quin in fide Romæis aut in officio, nisi tantum timore coercerentur militum persistant. Nec profuit eidem Imperatori in optima eos terra apud Nilum collocasse, ut firmiores fidelioresque essent, templa hæc & altaria Romæis ac illis communia constituisse, amborum quoque sacerdotes addidisse, quod speraret sacrorum commercio eorum perpetua frui amicitia: ex quo oppidum in ea parte Philas ex argumento appellauit. Hæc namque gentes & Blemyes & Nobatæ quum alios deos uti Græci, tum Isim & Osirim magnopere colunt, nec minus etiam Priapum. Blemyes etiam humana hostia Soli sacrificare consueuerunt, qui mos Barbarus usque ad hoc tempus seruatus iussu pijsissimi principis Iustiniani sublatus est. Narses igitur genere Persarmenius, cuius supra ut ad Romæos transfugæ memini, illorū militum dux eiusdem Imperatoris mandato & templa deleuit & sacerdotes in custodia uinxit, statuasque illorū Constantinopolim misit. Nunc autem ad institutum prius sermonem redeo. Sub huius belli tempus Hellisthæus Æthiopum rex Christianus, dogmatis que huius maxime obseruantissimus, postquam ex Homeritis his qui in alterius littoris continente sunt, plures esse Iudæos didicit, multos autem sectam ueterem colentes, quam gentilem nunc homines uocant: quum non cessarent continuo in uicinos Christianos incurrere, cum classe aduersus eos uenit, ac uictoria potitus regem cum Homeritis pluribus interfecit, alio surrogato Christiano genere item Homerita, cui nomen Esimiphæo, imperatoque tributo quotannis Æthiopibus dando domum se recepit. In hoc Æthiopum exercitu serui nonnulli de industria regem redeuntem sequi nolentes inter Homeritas remanserunt, quod eorum tellus sit optima. Hi demum non multo post cum alijs quibusdam in Esimiphæum insurgentes, in arce quadam captum

y 3 coniecer

coniecerunt, alio Homeritis item rege substituto nomine Abramo. Is enim feruus erat Romæi uiri, qui apud Adulidem Æthiopum ciuitatem prope mare officinam quandam habebat: quod quum Hellisthæus audiisset, Abramum ipsum simul cum sceleris in Esimiphæum socijs punire statuit, exercitumque trium milium armatorum unâ cum duce quodam sui generis contra eos misit: qui exercitus loci amœnitate captus, nō amplius & ipse redire constituit, ac cum Abramo clam collocutus simul de proditione conuenere. Postquam uero in acie constiterunt, pugna commissa ducem suū interficiunt, statimque ad hostes transfugientes ibi mansere. Hellisthæus itaque ira uehementer incensus alium protinus exercitū misit, qui cum hoste decertans ac uictus prope domum reuertit. Quamobrem nullo succedente conatu, Hellisthæus in futurū sibi metuens nihil amplius tentauit: quo mox decedente, Abramus eius successori tributum singulis annis dare promisit, eoque modo in regno confirmatus est, sed hæc tempore post subsequuta. Regnantibus igitur apud Æthiopas Hellisthæo, apud Homeritas uero Esimiphæo, Iustinianus Iulianum legatum reges ambos rogatum misit ob communem in Christum fidem, uti sibi contra Persas essent auxilio: ut Æthiopes quidem ex Indis sericum mercantes ac Romæis mittentes, ipsi quidem pecuniæ maximæ sint domini, Romæis uero causa existant, ut nō amplius nummos in hostes serici emendi gratia transferre cogantur: ex quo uestem cōficere consueuerūt, quam olim medicam, nunc uero sericam uocant. Homeritæ autem ut Carsum Phylarchum Maddenis constituant, & magno suorum & Saracenorum Maddenorum exercitu in Persarum regionem incurrant. Hic enim Carsum ex genere Phylarchorum ac belli disciplina insignis quendam è propinquis Esimiphæi interficiens in terrâ fugit quæ hominibus omnino destituta est. Ambo itaque quod peteret pollicentes legatū remiserūt. Neuter uero promissis postea mansit. Æthiopes enim mercari ex Indis sericū nō poterant, quod cōtinuo Persarum mercatores apud ipsos portus existentes, ubi prius Indorū naues adplicant, ueluti regionem incolentes proximam omneis commeatus emere cōsueuerunt: ac Homeritis durum uideri per regionem desertam ac multi temporis itinere prolixam contra homines maxime bellicosos ire. Sed & Abramus postremo, qui & regnum firmissime obtinuit, sæpe Iustiniano promisit in Persidem irruptionem se facturum: semelque tantum iter ingressus statim remigravit. Æthiopes ergo & Homeritæ hoc modo cum Romæis se habere. Hermogenes autem tunc postquam uelociter prælium apud Euphratem gestum est, ad Cabadem legatus proficiscēs nihil de pace egit, cuius gratia iter cepit, quod ipsum adhuc in Romæos tumidum offenderet: quamobrem sine effectu rediit, ac Belisarius ab Imperatore reuocatus Constantino-polim uenit, ut in Vandilos exercitum duceret. Sittas autem eiusdem Imperatoris

ratoris iussu ad Orientis custodiā in eius locū profectus est. Persæ uero iterū magno exercitu Chanarange & Aspebedo & Mermeroe ducibus in Mesopotamiā excurrūt, & quando nullus resistere auderet, Martyropolim circūstentes oppugnāt: ubi Buzes & Bessas præsidio aderant. Ipsa autem in regione quæ Sophosene dicta est, ab Amida cccxl stadijs distās ad Boreā uentū, prope Nymphium fluuium qui Persas à Romæis determinat. Persæ igitur moenia oppugnabant. Oppidani uero quantum ab initio se acriter defendebant, non diu perseueraturi erant, quod moenia ipsa debilia ac expugnata facilia ex magna parte essent. Ipsi quoque necessarijs ad uictum & ad resistendū machinis carebant. Sittas autem & Romæorū exercitus in oppidum Attacham uenerūt à Martyropoli centū stadijs distans: ulterius nō ausi procedere, ibidem castrametauere. Erat cum eis Hermogenes rursus è Byzantio legatus ueniens. Interea uero res huiuscemodi contigit. Exploratores iam antiquitus tam apud Romæos, quam Persas lex est publice alii, qui clam aduersus hostes ire consueuerunt, ut illorum facta diligenter uestigata ducibus renuncient. Horum itaque multi beneuolentia in sui generis homines ut par est uti conantur, quidam uero aduersarijs secreta referunt. Tunc igitur è Persis quidam explorator contra Romæos missus ante Iustiniani conspectum ueniens quā alia multa inter Barbaros gesta dixit, tum quod Massagetarū gens iam iam ad Persarum exhibant regionem, cum eis inde in Romæorum ditionem incurrere parati. Hæc audiens Imperator an uera homo loqueretur periculum facere decreuit, ac eum opibus magnis inducit ut in Persarum castra proficiscatur, qui Martyropolitans oppugnabant, ac Barbaris nunciaret, quemadmodum hi Massagetæ pecuniā corrupti à Romæorum Imperatore iam nō amplius contra ipsos sint ituri. Hic autem iussa facit. Ex quo Chanaranges ceterique Persarum exercitus magnopere timuerunt. Inter hæc Cabades grauiter ægrotans, Mebodem inter Persas unum fidissimum aduocans cum eo de rebus regni ac successoris communicauit, timeréque ait ne quid ab eo decretorum Persæ irritarent: quamobrem ut eius sententia firmior populis appareret, Cosroem filium successorem scribi iussit, statimque decessit. Post autem funus regium elatum ac iusta parenti reddita, Cosroes legi confisus ilico regnum inire paratus erat, nisi Mebodis prohibuisset autoritas, adseuerantis nihil in hoc genere temere fieri oportere, sed de optimatum ac magistratuum sententia, ut res ordine procedens perpetuo duraret. Itaque senatu ad hoc congregato Persarum, Mebodes Cabadis commentarium recitauit: illi uirtutis Cabadis ac officij memores Cosroem filium regem Persarum declarant: sic ille rem suscepit. Apud Martyropolim uero quum Sittas & Hermogenes ciuitatem tueri se non posse conspicerent, certos ad hostes misere qui in eorum uenientes conspectū hæc dixere, Fas iam uos paci studere ac omnis ini-

micitiæ penitus obliuisci, nec tot bonis utriusq; reipublice esse impedimento. Adfunt iam prope legati de concordia ad regem uestrum proficiscentes, ut quæ sint ex usu amborum transigant: parati enim sumus de his ita ut dicimus euenturis obsides uobis uiros imprimis nobiles dare. hæc illi. Nuncius interim in castra de morte Cabadis, ac de Cosroe rege constituto uenit. Illi res nouas simul & Hunnorum irruptionem timentes, oratorum sermonem libentius audiuerunt, statimq; obsidibus acceptis Martino & Genecio uno ex Sittæ doryphoris obsidionem soluentes domum reuerterunt. Nec multo post Hunni in fines Romæorum ingressi postquam hic Persarum exercitum non offenderunt, paulo post excursionem facta domum se recepere. Mox Rufinus, Alexander, Thomas & Hermogenes legati ad regem Persarum missi ad Tigrim usq; uenerunt: quos ubi Cosroes uidit, obsides subito missos fecit. Legati adsentando multa demulcentia dixerunt ac minime Romæorum dignitati cõuenientia: quibus Cosroes captus, pacem prius termino carentem decem supra centum annis concessit hac conditione, ut qui militibus in Mesopotamia præficeretur, nõ amplius apud Daras, sed apud Constantinã urbem cõtinuo moraretur sicuti olim consueuit. Arces quoq; apud Lazos Pharangiu & Bolum sibi reddi oportere: quæ quum nomina sint etiam mensurarũ centum pendentia libras, tantundem auri à Romæis poposcit, ne Daras euertere cogantur, ac à sumptu cõmuni cum Persis in custodiendis Caspijs portis simul eximantur. Hic legati quum alia proposita laudassent, arces tamen dare nõ posse dixerunt nisi Imperatore prius consulto. Visum est igitur Rufinum super his Byzantium mitti, alios uero donec ille redeat expectare, datis diebus LXX spatio redeundi. Is postquam Byzantium uenit, Imperatori quæcunque Cosroi de pace sunt uisa refert. Ille his omnibus facile annuens pacem firmari iussit. Interim fama quædam non uera ad Persas penetravit, Iustinianũ iratum Rufinũ interfecisse, cuius rei gratia Cosroes turbatus cum toto exercitu in Romæos proficiscitur. Rufinus interim reuertens non longe à Nisibi urbe erat, apud quam illi cõuenerant, ut postq; pacẽ firmassent huc pecuniam ferrent. Verum Iustinianũ arces apud Lazos Persis cõcedere iam pœnituit, literasq; idem contra iam dicta legatis scripsit, nullatenus eas Persis tradi. Tunc enim Rufinum cogitatio subiit uelox potius quàm secuta in Persarum terram pecuniam ferre, protinusq; Cosroem adiens pronus in terram supplicat ne in Romæos exercitũ ducat, sed in aliud quoddam tempus bellum differat, scq; propterea ei pecuniam traditurum. Cosroes autẽ indurgere iubens cuncta facile concessit. Legati igitur cũ pecunia Daras ueniunt, ac Persarũ exercitus retro remigrauit. Tunc itaq; Rufinũ legati socij suspectũ habentes apud Iustinianũ insimulauerunt, ex hoc coniecturam facientes quod cuncta Cosroes quæcunq; ille uoluit persuasus cõcessit. Imperator uero nihil propterea

propterea mali in eum ostendit. Breui deinde post tempore Rufinus ipse & Hermogenes rursus ad Cosroem de pace mittuntur, conuentumq; inter eos ut ambo utrinq; oppida ablata inter se restituant, nec ullus apud Daras militum præfectus existat. Sic igitur pacem aperantam, hoc est, sine termino fecerunt, anno Imperij Iustiniani septimo: ac Romæi tunc Pharangium & Bolum arces cum pecunijs Persis tradidere. Ex parte alia Persæ Romanis oppida apud Lazos præterea Dagarim reddidere, alium pro eo uirum recipientes. Is enim Dagaris tempore post Hunnos sæpe in fines Romæorum ingressos in prælijs superans fugauit: erat enim in bello præter ceteros fortissimus. Hoc igitur modo ambo scœdera iunxerunt. Post hæc statim uterq; princeps à suis insidias passus sunt, quo nam modo iam dicã. Cosroes Cabadis filius ingenio uehemẽti & inquieto simulq; rerum nouarũ cupido erat, quam obrem ipse tumultu seditioneq; plenus ut alij similiter essent causa fuit. Igitur eius pertæsi dominationem Persarũ nobiles ac sapientes aliũ regem ex Cabadis item domo sibi facere in concilio deliberãt. Optabant autẽ Zamam, uerum quod monocus esset uti supra narratur, lege prohibebatur: hoc tamen remediũ uisum eis adhibere, ut Cabadem patri cognominem successorem, Zamam uero natu maiorem ei adstantem cõstituerent, qui res Persarum pro arbitrio dirigeret: quapropter Zamæ consilium referunt, eumq; prensant, ac multa alacritate ad rem suscipiendam adhortantur: quumq; ille obtemperasset, occasionem quærebant quo nam modo Cosroem inuaderẽt. Consilium uero iam diuulgatum ubi Cosroes accepisset, prohibere conatus Zamam ipsum ac eius reliquos fratres cum omni uirili stirpe interfecit: sustulit item omnes Persarum nobiles qui consilio essent adhibiti, aut eius quocunq; modo participes fuissent, inter quos fuit Aspebedes Cosrois auunculus. Cabadem quidem Zamæ filium paruũ adhuc, Adeogundubadi Chanarangi qui eum nutrebat mandat uti puerum de medio tollat. Ille autẽ ubi de regis uoluntate accepit, dolens flensque calamitatem hanc cum uxore ac pueri nutrice communicat: uxor uero lachrymans ac uiri genibus aduoluta rogauit nulla ratione eum interfectũ iri. Cogitantes igitur inter se quo nam modo seruare possent, abscondere ac clam nutrire uisum est eis, ac protinus ad Cosroem scribere iam sublatum: atque ita egerunt, adeoque occultum tenuere, ut nullus hominum sciret, præterquam Varames eorum filius, ac uerus è seruis qui longe fidelissimus uidebat. Tempore uero procedente postquam Cabades ætate creuit, timens Chanaranges ne res in lucem ueniret, eum cum pecunia dimisit ut ubicunq; posset fugiens latitaret, resq; tunc aliquandiu occulta fuit. Tempore insequente Cosroes quum in Colchidem cũ magno exercitu proficisceretur, sicuti mihi postea dicitur, secutus est & Chanarangis filius Varames alios secum seruos ducens, inter quos erat ille seruus rei conscius. Is itaq; Varames omnia de Cabade gesta refert, testemque seruum

Varames
infra

seruum adducit. Hæc ubi Cosroes audiuit, ira incensus graue putauit hæc à Chanarange suo seruo pati, quumq; eum facile capere nō posset, hæc est menditatus. Quando è Colchis domum reuersurus erat, ei scribit quemadmodū cum omni exercitu decreuerit in fines Romæorū inuadere, nec in unam tantum partem sed bifariam exercitū diducere, ut extra & intra flumen Euphratem contra hostes esset incurfus. Vnam itaq; exercitus partem ipsemet erat in hostilem ducturus, alteram nulli seruorum æquo cum rege honore facile crediturum, nisi tantum Chanarangi ob uirtutem: quamobrem in tanta necessitate maturet ad eum protinus uenire, ut de cōsiliij sententia simul omnia quæ ad hanc rem opus decernat, certosq; post eum ire iubet. Hæc ubi Chanaranges legit, lætatus ob honorem ei à rege collatum, oblitusq; domesticorum malorum statim iussa peragit: erat autem senex, quumq; equi frenū negligentius regeret excidit, crurq; propterea læsus, necesse fuit ei apud eundē locum ob curam remanere: cui rex eō ueniens obuiam, ac claudum offendēs minimeq; militare aptum, in aliqua contineri arce donec curetur mandauit, sic eum ad supplicium euntem certi subsequentes de mediō sustulerūt, uirum omnino unum inter Persas in bello inuictum & qui gentes Barbarorū duodecim Cabadis adiecit imperio. Hoc extincto eius filius Varranes Chanarangi magistratui paterno successit. Non multo post tempore siue Cabades ipse Zamæ filius, seu quis alius Cabadis sibi nomine usurpato (nam Cabadi regi ore similis erat) Byzantiū uenit, quem Iustinianus ut Cabadis nepotem honore magnificentiaque multa excepit. Et hæc quidem circa Persas in Cosroem insurgentes sic contigerūt. Postremo item Cosroes Mebodem sustulit hoc modo. Zabergani mandauit Mebodē uocari, qui quū iussa perageret, ille se iam iam uenturum respondit quamprimū rem præsentem quam tractabat cito absoluisset. Zaberganas uero odio in eum uetere ductus regi retulit Mebadem nolle uenire quum alia sibi negocia sint. Cosroes igitur iratus quendam è sequentibus mittens iussit ad tripodem eum ire. Quid autem hoc sit mox indicabo. Tripus ferrea ante regiā semper stare solebat, quando autem Persarū aliquis audit regem contra se grauerit iratū, non ei fas neq; in templum neq; aliō quouis cōfugere: sed apud hanc tripodem regiā expectare sententiam, nullo penitus ipsum seruari rogante. Hic Mebodes miserabili specie plures confedit dies, donec eum quidam iubente Cosroe interfecit. Hæc uiri merces post multa & præclara in regem beneficia. Sub idem tempus apud Byzantium populi seditio improuisa contigit, quæ maxime præter opinionem fuit hoc modo. Populi in qualibet ciuitate iam dudū in Venetos & Prasinos diuisi erant, fullonia quidem nomina, quorū gratia inter spectatores & pecunias erogare & corpora diris cruciatibus adfligere, deniq; ignominiosam oppetere mortem nō dedignantur. Certant enim cū opposito, nō animaduertentes cuius gratia periculum subeant, nasciturq; illis erga proximos

mos inimicitia quædam nulla de causa, quæ nec generi nec necessitudini ulli parcat: apud hos uincere fuerit, si qua impietate in deū utant, si & leges & res publicæ uiolentur. Cuius sceleris participes quoq; sceminae sunt, non solū ipsos sequentes uiros, sed cū eis si oporteat in certamen descendentes, quamuis aliās in theatrum nō ueniant. Super quibus nihil ego satis habeo dicere, nisi morbum hunc esse animi cōmunem, qui omneis ciuitates ac populos inuasit. Tunc autem magistratus qui erat Byzantiij, horū quosdam seditioforum ad supplicium ducebat: reliqui uero simul conuenientes rapiunt, ac in carcerem ingressi eos qui pari seditione aut alia quauis turpi causa uincti erant liberāt, ministros ac satellites magistratū sequentes interficiunt. Ciues si qui boni relictī erant, in proximam continentem trañciantes cōfugiunt. Ignis tota urbe haud aliter quàm ab hostibus cernebatur, ex quo Sophiæ templū & balneū & Augustæ domus uestibulum usq; ad domū Martis uocatam flagrarunt: præter hæc quoq; porticus magnæ usq; ad forum Constantini appellatum, tum domus opesq; maximæ consumptæ. Imperator unā cū coniuge & quibusdam senatoribus sese in palatio includens quieuit. Signum hoc tribus inter se dedere, Vince, ex quo nomine ea seditio in hoc usq; tempus appellata est. Prætorij præfectus tūc Ioannes Cappadox erat: Tribunianus autē Pamphylus Imperatoris Paredrus, quem magistratum Romæi Coæstorem, Latini Iuriconsultum uocant. Horum alter Ioannes artium liberalium ac disciplinæ omnis expers fuit: nihil enim è scholis nisi tantū litteras ab initio malas & has male scribere didicit, naturæ tamen robore omniū quos scimus uehementissimus, ac nosse opportuna idoneus tū rebus dubijs uiam reperire, cū his uitia miscuit ingentia. Nam imprimis improbus ac natura maleficus, neq; dei ratio neq; hominum reuerentiæ respectus ullus. Perdere insuper hominū uitas urbesq; delere ei curæ fuit, ex quo breui tempore multas opes cōsecutus est, quas undecūq; rapere simul & perdere natus erat. Voluptatibus insuper deditus, ebrietati quoq; ac saturitati uomitionibus occurrebat: & Ioannes quidem talis erat. Tribunianus uero contrā uir moribus & disciplina omnium artium nulli secundus. Iustum sectabatur lucrum, singulis diebus leges aliquas aut antiquabat aut cōdebat, ut ex usu esse uidebat. Donec igitur populus pro colorum nominibus inter se dissidebat, nulla erat ratio eorum qui in rempublicam peccabant. Postquam uero simul conspirantes in seditionem se cōuerterunt, aperte per totam ciuitatem in hos duos probra conijciebant, ac sedulo ad necem quærebant. Quamobrem Imperator satisfacere cupiens ambos de magistratu deiecit, ac Phocam uirum patricium præfectum prætorij cōstituit prudentissimum unum ac æqui seruantissimū. Basilidem uero Coæstorem fecit mansuetudine ac æquitate inter patricios clarum: in hos igitur inuidia aut insectatio nulla fuit. Die uero quinta tumultus sub uesperā Iustinianus Hypatio & Pompeio Anastasij principis fororis filijs

filij domum celeriter ire iussit, siue res nouas in proprium corpus ab eis pari suspicaretur, siue fatum eos duxerit. Hi de inuadendo imperio coniurati, ac quod euenit timentes, ne in regia à populo uiolarentur, dicebant se non ordine facere si suum Imperatorem in tam graue periculum conijcerent. Hæc autem diens Iustinianus etiam magis suspicans, eos statim iussit discedere: qui domum tandem uenientes, die sequenti oriente sole fama est utrunq; in palatio morari: populus itaq; omnis adcurrens Hypatium Imperatorem consulat, in forumq; ad rem suscipiendum ducunt. Maria uero eius coniunx prudentissima simul & castissima uirum prensans uociferabatur, ululatuq; multo ipsum ab eo facinore retrahebat, ad mortem non ad Imperium trahi dictitans. Tandem à turba compulsa destitit. Ipsum igitur in forum Constantini productum in regiam reuocauit: quumq; ad manus diadema quo Imperatores redimiri solent non haberent, tunc quoddam aurum supra caput eius ponentes Romanorum Imperatorem declarant. Iamq; ad consiliū senatoribus quicumq; in aula aderant conuenientibus, plures pro illorum parte dictæ fuerunt sententiæ. Origenes autem ex eis unus surgens hæc ait. Res præsentēs Romæ bello decerni non possunt. Bellum enim & regnum omnium inter homines maxima esse palam est. Res quidē maximæ non temporis breuitate sed probo rationis consilio ac corporis labore gubernantur, quæ quidem hominibus non admodum repente succurrunt. Si enim in bellum descendamus in præcipiti ac momento nostra salus erit, deque omnibus hic in tempore periclitabimur, fortunamq; quomodocunq; res eueniet uel adorabimus uel omnino accusabimus, quod res ueloces in fortunæ plerumque temeritate uersantur. Si autem otrosius res præsentēs administrabimus, Iustinianum quidem minime capiemus, potius eorum sententiam sequentes qui eum aufugere sinent. Spretum enim imperium deficiente cottidie robore continuo fluit atq; deficit. Habemus insuper regias alias quæ Placillianæ & Helenæ appellantur, unde opus ei soluere, si bellum inferre, aut aliquid tractare decreuerit. Origenes hæc ait: alij quoq; quod turba facere consueuit, contra otocycus agendum expedire opinantur: nec minus Hypatius rem adcelerabat, ac in Hippodromum confestim cõtendere, quod nonnulli de industria dixisse ferunt quod in partes Iustiniani adspiraret. Ex alia parte qui Iustinianum sequebantur, in consultatione & ipsi posuere, utrum manere uel fugere expediret. Theodora itaq; Augusta inter hos primū sic ait. Fœminas inter uiros non oportere audere, uel in rebus dubijs leuiter agere, nunc maxime tempus est: ubi enim res in periculū uertitur, nihil magis expedit quàm in promptu optimum capere consilium. Existimo igitur fugam, si unquam nūc maxime, etsi salutem pariat, minime nos decere, quando semel nato non mori quandoque minime concessum. Illi autem qui semel imperauerit exilium nequaquam tolerabile. Possent ne ego purpura semel adsumpta priuari, aut diem uiuere unum.

unum, in quo me Augustam aduētes non salutaerint? Igitur optime Imperator uolenti nunc uiuere proculdubio nullo negotio licet, pecuniæ nobis magna uis, mare opportunum, nauigia multa. Considera tamen ne seruato tibi contingat uitæ iocunditatem cum mortis ad extremum acerbitate commutare. Mihi autem antiquum sane placet prouerbiū, Quam pulchrū est in sepulchri elogio Imperatorem adscribi. Hæc Theodora dicente cæteris fiducia est orta, omnesq; in concilio ad fortitudinem conuersi, qua se uia defendere possint, ac bellum mouenti resistere meditabantur. Milites nanq; omnes ac reliqui in aula Imperatoris ei minime clam adficebantur, uerū exitum rerum expectantes dissimulabant. Spes nanque omnis in Belisario ac Mundo ducibus erat, quorum Belisarius nuper è bello Persico reuertens quū præsentia omnia remedia festinasset, tum doryphororum ac scutigerorum multitudinem in periculis exercitatum ac fidam præsto paratam secū habebat. *forte, teta set* Mundus uero Illyricorū dux factus fortuna quadam dominabatur, barbaros Erulos ducens, tunc quibusdam necessarijs de causis Byzantium accersitus forte ueniebat. Hypatius igitur postquam ad Hippodromum uenit, statim ascendens ubi Imperator consistere consueuit, ac equestre gymnicumq; solitus est spectare certamen, in eius throno consedit. Mundus autē per portam Cochleam ex rotunditate dictam egressus est. Belisarius uero primum quidem aduersus ipsum Hypatium & thronum augustum ascendit. Ut autem in proximam habitationem uenit, ubi militum custodia antiquitus est, clamat iubens illos confestim portam aperire ut contra tyrannum eat. Illi uero quod alteri nequaquam fauere nisi uictoria obuēisset decreuerūt, ilico resistunt. Reuertens igitur Belisarius perisse iam res Imperatori renunciat, milites quoq; q in palatij præsidio erant, ad res nouas excitatos. Iussus igitur ab eodem ad portam Æream uocatam ipsiusq; uestibulum ire, cū maximo labore per cadauera & loca semicomusta exiens ad Hippicū ascendit, ac postquam ad Venetam cōstitit portam quæ dextrorsus imperatorio throno est, in Hypatium ipsum primum ire constituit. Existente autem hic parua porta quæ clausa à militibus custodiebatur, timuit ne in loco angusto populus congregatus ipsum cum sequentibus interficiendo facile in Imperatorem incurerent. Considerans igitur quod aduersus populum esset eundum, qui in Hippodromo constiterunt multitudine quidē innumerabiles & absq; ordine sese cōfundentes, ipse cæteriꝝ eius iussu strictis gladijs cursuq; & clamore multo in ipsos tendunt. Populus autem qui & in turba & in ordine militari constebant, postquam milites uiderūt thoracatos cum ensibus ferientes, qui estimatione multa & belli gloria pollebant, euestigio fugam clamore multo ut par est adripuerunt. Mundus autem iuxta consistens ac uolens rem uiuare (erat autem audax natura simul & in agendo promptus) stetit anceps qua nam uia uteretur: ubi Belisarium in hoc certamine uidit, rectā in Hippodromum

dromum per ingressum qui Mortuus dicitur inuadit. Tunc uero utrinque Hypatij coniurati certatim cædunt. Postquam uero clara iam cõuersio facta est, cædesque multa populi subsecuta, Boraides & Iustus Iustiniani fratris filij nullo resistere iam amplius audente, Hypatium è throno raptum ducentes Imperatori, simulque Pompeium tradiderunt. In hoc die è populo amplius quam xxx milia desiderata. Ambos igitur Iustinianus in arcta custodia iussit adseruari. Hic Pompeius quidem plorabat ac digna misericordia loquebatur. Erat enim uir in malis huiusmodi minime uersatus. Hypatius autem eum multis increpans, non oportere ait eos qui non iuste pereunt flere: se autem à populo coactos rem suscepisse, nec in Imperatoris Iustiniani iniuriã postremo in Hippodromum uenisse. Postera uero die ambo à militibus cæsi & in mare proiecti. Imperator autem eorum ac aliorum qui eius consilij factique participes fuerunt opes omnes publicauit. Reliquos uero omnes tum Hypatij ac Pompei liberos pristinae dignitati restituit, opibusque quod fortasse multi ex amicis non sunt consecuti donauit. Hic seditionis Constantinopolitanæ finis. Tribunianus autem & Ioannes sic honoribus deiectioni, uti supra memorauimus, tempore post eisdem restituti fuerunt. Sed Tribunianus multis post magistratum uiuens annis ex morbo decessit, uir qui nihil à quoque ingratus est passus, quum natura mitis & humanus esset, quibus moribus simul & doctrina singulari unicuique avaritiæ morbum obscurabat. Ioannes uero contra omnibus grauis & difficilis, avaritia, crudelitate perfidiaque infamis, eoque insaniam processerat ut Theodoram Augustam sceminam sapientissimam apud uirum calumniaret: at illa cum diuersas eum perdendi occasiones quaereret, hæc ei quam mox dicam succurrit. Belisarius ex Italia ubi res gesserat unam cum Antonina coniuge reuocatus ut in Persas iret, omnes Byzantij suæ repperit uirtuti honorisque fauētes præter hunc Ioannem, non alia de causa quam quod ipse omnium in se maleuolentiam, ille contra beneuolentiam contraxit: quodque in eo spes esset Romæorum, rursus ad bellum mittitur Persicum, relicta domi Antonina. Hæc scemina omnium una sagacissima ac rebus dubijs uiam subito repperire aptissima, quum Theodoræ Augustæ gratificari cuperet hæc excogitauit. Erat filia Ioanni Euphemia pudicitia insignis, ac admodum iuuenis, eaque de causa ualde decipi apta, quam pater quod unica ei esset magnopere diligebat. Hanc Antonina blandiendo pluribus diebus ad amicitiam sibi conciliare curauit, archanorum propterea participem facere non est dedignata, cum qua quandoque in cubiculo sola existens de sua fortuna parum secunda per simulationem quæstata est, quod uir suus Belisarius quum Romani Imperij fines longe atque prius erant dilataisset, duos præterea reges cum tot diuitijs Byzantium in triumphum duxerit, Iustinianum tamē ingratum repperisset, remque publicam ut iniustam ualde detestata est. His querelis adsentiens Euphemia simul & ipsa præsentis status conditionem obsequitiam persecutionemque Theodoræ Augustæ uituperauit. Huius inquit, mali

mali uos o carissima, causa estis qui uiribus quas possidetis uti non uultis. At illa excipiens, non ait filia possumus in castris nouarum aliquid rerum aggredi, nisi aliqui nobis intus sint auxilio. Quod si tuus pater uellet, facile quæcumque deus iuberet exequeremur. Hæc audiens Euphemia protinus se id efficere recepit. Nec mora, inde discedens rem ad patrem detulit. Hic uero lætatus facile hanc esse uiam ad imperium existimauit, quapropter statim se rem facturum promisit, ac filia iussit ut die postera daret operam ut in colloquium cum Antonina & ipse admitteretur, fidemque suam obliget. Antonina Ioannis uoluntatem audiens, ac hominem procul à ueritatis cognitione deducere quaerens, nunc ait nos simul cõgredi tempus opportunum, quando nulla suspicio rem prohibere sit apta. Nam ad uirum in Orientem mox se ituram dicit, ac primum è Byzantio digredientem in suam uillam quam Rufinianas uocabant prima die diuersuram. Huc itaque Ioannem ut salutantem ac prosequentem uenire oportere, ac sermonem de re tota cõferre, tum fidem ultro citroque recipere. Hæc itaque ab ea dicta probe sunt uisa Ioanni, ac certa huic negotio dies constituta. Interim Augusta omnem sermonem ex Antonina percipiens eam collaudat, simulque ad rem prosequendam adhortatur: illa discedens ad Rufinianas proficiscitur, huc Ioannes rem transacturus nocte uenit. Theodora uero re prius Imperatori patefacta, Narsen eunuchum & Marcellum prefectum uigilum palatii ad Rufinianas cum multis militibus misit, ut inquirentes de Ioannis gestis, si eum rebus studere nouis cõpererint statim interficiant. hi ubi ad locum peruenunt, post septem quandam latitantes nocte sermonem omnem Ioannis cum Antonina hauserunt: ubi ille effreni lingua ea quæ contra Iustinianum decreuerat adseuerauit, ac iuramento grauissimo denique firmauit. Narses uero & Marcellus extemplo in ipsum tumultu ut par est facto irruentes à doryphoris Ioannis proxime consistentibus prohibiti sunt, Marcellus etiam ab uno ex eis nescio qui uir esset fauciatur. Ex quo Ioannes elapsus in ciuitatem fugit. Quod si animo confidenti rectam ad Imperatorem uenisset, profecto nihil ab eo mali sustinisset: uerum ad templa confugiens, Theodoræ potestatem dedit in ipsum insidijs utendi. Igitur de magistratu primum deiectioni in exilium in Cyzici suburbanum quod Artacem uocant missus est: ubi presbyteri tantum habitum, non autem sacrificandi aut profitendi animo sumpsit, ne impedimento fieret ad repetendos forsitan honores, quorum spem non omnino abiecerat. Bona eius Constantinopoli publicata, quantum bona pars ei Imperatoris benignitate dimissa est. Cum his itaque ac alijs quæ occultauerat ditissimus etiam remanserat, eaque uixit nihilominus licentia & his delictis quibus prius, adeo procul ab omni cura fuit: quamobrem odium in se Romæorum accumulauit, perspecta hominis impudentia & in calamitate merita inconsiderantia. Verum deus eum grauiori poenæ puto reseruauerat, quod hoc modo contigit. Erat quidam apud Cyzicum episcopus Eusebius, omnibus cum quibus uersaretur non minus

quàm Ioannes grauis. Hunc Cyziceni apud Imperatorē accusantes ad iudicium accersuerunt: uerum eo uiribus ac potentia resistente nihil tunc egerūt. Conspirantibus demū quibusdam iuuenibus in foro interficitur. Erat autem Ioannes in dissensione cum Eusebio, ex quo illi insidiæ imprimis prouenisse putabantur. Mittuntur igitur è senatu Romæorū qui crimen cædis inquirāt, hi Ioannem ante omnes in carcerem cōficiunt, deinde hominem olim inter patritios potentissimum & præfectum & quandoq; consulem nudum more latronis constituentes autores cædis dicere coegerunt. Deinde cunctis ei bonis direptis breui tantum eum ac lintea contactum ueste nauis imposuerunt, sic itaq; circumductus per totum Ægypti iter usq; ad Antinoi urbem petere ab obujs stipem cogebatur. Hic uero tris annos in custodia seruatus est. Quodq; mirum, in tantis erumnis constitutus nunquam imperandi spem dimisit, sed & quosdam Alexandrinos publice aurum debentes palam etiam calumniabatur. Post decem itaq; annos male administratæ reipublicæ à Ioanne pœna exacta. Nūc ad institutum supra sermonem reuertar. Belisarius in Orientis expeditione dux rursus constitutus, in Aphricam deinde missus ea potitus est, sicuti mihi postea dicitur. De qua uictoria quum Cosroes accepisset grauius tulit, pœnitentiā ductus quod pacem cum Romanis fecisset, quum magnum sibi exercitum adesse sentiret. Missis tamen ad Iustinianum legatis congratulatus est, simulq; partem spoliū per iocum petens, qd̄ hanc nō fuisset adsecutus nisi fœdera cū Persis prius iniuisset. Iustinianus uero Cosroe donis pluribus munerato legatos paulo post remisit. Interea apud ciuitatē Daras res cōtigūt huiusmodi. Ioannes quidā in peditū numero hic erat. Is cum paucis admodum militibus de tyrannide cōspirans ciuitatem occupauit, atq; in palatio uelut in arce residens quotidie tyrannidē exercebat: quod nisi pax cū Persis pauloante subsecuta fuisset, in magna Romæos ibidem mala coniecisset. Quarta uero tyrannidis die milites reliqui adhortantibus Manante ciuitatis præfule ac Anastasio ciue illic nobili circa meridiem in palatium ascenderunt, quilibet sub ueste gladium paruum ferens, ac prius in uestibuli porta paucos offendentes milites interficiūt, deinde ad interiora penetrantes tyrannum superauerunt. Quidam uero aiunt non milites primum hoc prohibuisse, sed ipsis in uestibulo rem morantibus simulq; periculum formidantibus quendam inter ipsos constitutum exilisse cum ense, ac Ioannem obuium ex improviso percussisse, ac uulnere minime letifero accepto, tumultu exorto fugientem in milites incidisse, ita demum ab eis captum. Palatium euestigio cremauerūt, ne qua in futurum spes similia excogitandi relinqueretur. Ipsum in carcerem uinctum duxerunt. Quidam uero ex illis potiore consilio ductus, ne aliquis ex his qui eum secuti fuere uiuum esse audiens res rursus nouas moliretur, ipsum protinus necauit, atq; hoc modo tumultus penitus sedatus.

PROCOPII DE BELLO PERSICO
LIBER SECVNDVS

REVI post tempore quàm hæc gesta sunt, Cosroes audiens quod Belisarius Italiā restituere cœpisset, nō ultra contineri potuit quin causas excogitaret, qua ue ratione honesta seu adumbrata saltē fœdera solueret: super quibus cum Alamandaro collocutus causam belli aliquam iussit eum commentari. Hic autem Aretham Iustiniani ducem expostulans quod agri fines præteriret, Romæorū ipse regionem inuadit, ad bellumq; hostem prouocat, dicitans quod non ipse fœdera uiolaret, quoniam ad hæc neutri illorum se inscripserunt: eratque ita profecto: nullus enim unquam Saracenorum in conditionibus fuit ueluti Persarum & Romæorū nomini coniunctorum. Ipsa autem regio de qua inter utrosque contentio uersa batur, Strata uocabatur Palmyræ ciuitatis ad austrū spectans: arborem quidem nullam nec bonorū aliquid in campis fert, maxime solis ardoribus exposita ac torrida est, quibusdam tantum ouium pastionibus bona. Arethas igitur hanc omnino esse Romæorū possessionem contendebat nominis primum coniectura, quod diu ab omnibus sic uocata sit (Nam Stratam, uiam latini dicunt) testimonijs antiquorum utens hominum. Alamandarus autē de nomine contendere minime iustum putabat, mercedes autem hic pastionis eos qui oues possiderent antiquitus solere dare dicitabat. Ideo Imperator Iustinianus Strategio uiro patritio & Gazæ imperatoris præfecto, alioquin prudenti & optimo genere nato summoq; duci in Palestina, de his cognoscendis curam mandauit. Sumnius autem Iuliani illius frater erat, qui pauloante ad Æthiopas & Homeritas legatus est profectus. Ipsorum alter Sumnius non oportere Romæorum regionem negligere rogabat. Strategius autem Imperatori suadebat, ne ob breuem admodū agrum ac infructuosum omnino existentem, Persis ingruentibus belli causam gratificari uellet. Imperator itaq; hæc in consultatione posuit, multumque inter hæc temporis intercessit. Cosroes à Iustiniano fœdera soluta palam dicebat, multis insidijs in eius domum illum usum fuisse, quibus in amicitiam Alamandarū sibi conciliaret. Interim uero Sumnium ad eum specie colloquij missum, ut magnæ pollicitatione pecuniæ ad Romæos transfugere persuaderet, litterasq; ostendebat quæ super his ad Alamandarum Iustinianus scripsit: præterea dicebat eum ad quosdam Hunnos epistolam misisse suadentem illos Romæorum fines inuadere, ac eorum locis damna plurima inferre: facileque ipsos potituros docebat, quū primum in conspectu fuissent. Hæc igitur Cosroes Romanos expostulans iratus arma tentare decreuit. Hæc autem si uera fuerint nō

habeo in præsens dicere. Inter hæc Vittiges Gothorum dux iam bello adsumpto legatos duos ad Cosroem misit suadentes cōtra Romæos bellū mouere, & hos non Gothos quidem, ut nō sese inde ostendentes iam facta confunderent: sed Ligures sacerdotes multa pecunia ad hoc factū inductos: quorum alter quidem sicuti dignior uisus speciēque ac nomen episcopi præferens, nihil sibi congruum in legatione constituit, alter uero eum tanquam minister sequebatur. Per Thraciam uero iter facientes quendam inde in amicitiam sibi conciliant Syra Græcæq; linguæ peritum ac interpretem futurum, clam omnibus Romæis in Persidem ueniunt inexplorato, quod in fœdere consistentes illi minimum custodes adhiberent: utq; in Cosrois conspectu fuerunt hæc dixerunt. Cæteros quidem omnes legatos o rex plerunq; de rebus calamitosi ire contingit. Nos autem Vittiges Gothorum simul & Italicorum rex misit uti sermonem de his quæ ad tuum regnum faciunt habeamus, eaque de causa tantum hæc nos loqui existima. Si quis enim te regnum que tuum à Iustiniano prodi dicat, recte sentiat: quod is ea sit natura, ut res nouas quæ nihil ad eum pertinent semper quærat, præsentibus uero ac pacatis minime contentus uniuersam terram possidere, tum singulorū imperium certatim inuadere cupiat. Quumque non uideat Persas ex se capere, neque item Persis obstantibus posse alios subiugare, te tantum ambit specieq; pacis capere cōtendit, reliquos deinde uiolaturus magnos exercitus sub tua potentia conciliare. Vandilorum nanque regnum & Maurusios ubi euerterit, contra uos longe sepositos uenit. Nec profecto dubiū, quod si Gothos omnibus de medio tollere poterit, ut nostro ac eorum qui iam in seruitutem redacti sunt auxilio contra Persas bellum mouebit. Neque enim illi aut amicitiae aut iurisiurandi respectus seu pudor ullus. Nam donec tibi salutis spes aliqua supererit, nihil nos profecto lædere neque tu propterea patieris. Sed uide ex nostris malis paulo post quanta Persis sequentur incommoda. Cogita quàm Romæi tibi tuoq; regno nunq; beneuolentes essent, si maioribus poterentur uiribus, nihil profecto esset moræ quin suum in Persas ostenderent uirus. Vtere igitur præsentī facultate quam desinentem nunquam recuperabis: opportunitatis enim momenta redire omnino nesciunt: præstat enim præuenientem in tuto esse, quàm bene gerendæ rei occasione amissa turpiter ab inimicis pati. Hæc ubi Cosroes audiuit, bene monuisse Vittigem putauit, uelut calcari currenti addito magis ad agendū cōtra Iustinianū est incensus, cuius odio deceptus facile ea quæ ex ipsius inimicis audiuit uera esse credidit, quæ postea ad Armenios & Lazos etiam peruenere, uti mihi mox dicitur. Nā tales à Iustiniano causas desciscendi quærebant, quæ generoso principi inter laudes maximas reputari poterant, quod uidelicet imperium propagare ac clarius reddere cupiebat. Hæc eadem & Cyro Persarum regi, & Alexandro Macedo

Legatorum
Vittigis ad
Cosroem oratio

dro Macedoni hoc modo etiam quis obiecerit: sed iustitiam nequaquam omdium sectatur. His igitur de causis Cosroes fœdera soluere statuit. Inter hæc autem & aliud huiusmodi euenit. Simeones ille qui Romæis Pharangium tradidit, Iustiniano persuasit adhuc bello uigente ut nonnullos Armeniorum uicos ei donaret, quorum dominus effectus, paulo post à colonis locorū per insidias interficitur: cæde patrata autores statim ad Persas confugiunt. Iustinianus ubi hæc accepit, euestigio uicos hos Amaspi Simeonis fratris filio tradit, eumque præfectum Armeniae constituit. Hunc igitur procedente tempore quidam Acacius ex Iustiniani amicis insimulauit Armenios prodere ac Theodosiam ciuitatem aliāque oppida Persis tradere uoluisse, quapropter eius mandato illum interfecit, ipseque Armeniorum administrationi successit, uir natura improbus uti ex gestis plane indicauit. Fuit nanque in subditos crudelissimus omnium, & pecuniæ rapacissimus undecunq; uenientis, & tributum nunquam cōsuetum quadringentena imperauit: quem quū Armenij diutius tolerare nequirent, unā cōspirantes interfecerunt, & ad Pharangium protinus cōfugerunt, aduersus quos Imperator è Byzantio Sittam misit. Is igitur apud eos mansit ex illo quo fœdera inter Persas & Romæos fuere: primo quidem circa bellum segniter egit, ac palpatione blanditiāque magis quàm ui homines eos lenire, ac paulatim ad pristinū reducere officium tentauit, de Imperatore spondendo quemadmodū eis nouum tributum remitteretur. At Iustinianus eius mollicie ac cunctatione turbatus ipsum uehementer obiurgauit, Adolij Acacij filij calumnijs excitatus. Sittas uero ad prælium se interim præparabat: ac primū quidem multorum pollicitatione bonorum plures eorum sibi cōciliare conatur, ut reliquos postea facilius comprimeret. Et iam Aspetiani uocati gens Persidis maxima ac frequentissima, in quos iam incurrere Sittas parabat, ad eum misere, postulantes ut per litteras fidem obliget, si relictis suis gentibus in hostium aciem transfugiant, ut omnium immunes malorū remaneant, suaq; ipsis hinc liceat traducere. Sittas uero illis in his quæ petiere morē gessit, libello in fidem tradito ac subscripto, spe ductus quod illorum auxilio sine ullo labore in bello potiretur: cum uniuerso exercitu ad oppidum Oenochalacorū uenit, ubi Armeniorum castra erant. Sorte autem quadam qui libellū ferebant, alia euntes uia Aspetianos conuenire non ualere. Pars autem Romanorum exercitus quibusdam ipsorum occurrentes minime quæ ferebāt adspicientes ut hostibus sunt usi, ac ipsorum uxores & filios in spelunca Sittas comprehendens interfecit, seu factū ignorans, seu certe Aspetianis iratus quod nō sicuti promiserūt ad ipsum transfugerunt. Illi autem pristinam resumentes iram, ita cum cæteris sui generis in acie constiterūt. Quumq; utriq; in locis iniquis & præruptis essent, nō in uno tantum loco, sed in collibus & uallibus dispersi palantesq; pugnabant. Cōtingit igitur

git igitur ex Armenijs paucos, & ex altera parte Sittam cum nō admodum etiam multis sequentibus inter se propinquare: ubi tantum uallis media, utrinque uero equites erant. Sittas igitur cum paucis ualle transmissa in hostes iuit. Armenij uero regredientes constiterunt, quos Sittas nō ulterius est persecutus. Quidā uero Erulus genere animo fretus Romæos insecutus usque in conspectum Sittæ uenit insultabundus, admotisq; calcaribus in eum irruens, hastam quam ille ex humo raptam cōtra eum tetenderat rupit, quæ res eum uehementer adflixit: quidam uero ex Armenijs eum adspiciens agnouit quod sine casside esset, alijsq; socijs monstrauit. Sittas uero hoc audiens hasta quam supradixi fractam in terram demissa, ensẽ educens uallem transmittere non dubitauit, hostis certatim occurrit, ac ex eis unus ense summo cum uertice feriens sinciput abstulit, nequaquam ad ossa plaga transuersa penetrante, quin illum ulterius progressum Artabanes Ioannis filius à tergo irruens hasta interfecit. Hic Sittæ finis haud impar eius uirtuti ac gestis contra hostes, uir præterea & ore probus & belli disciplina ac gloria nulli temporum suorum secundus. Quidam uero dicunt eum nō ab Artabane interfectum, sed à Salomone uiro ualde obscuro. Sitta igitur interfecto Buzem Imperator contra Armenios ire iussit: qui ubi proxime stetit, ad ipsos nunciatum misit, uti uelit ad se nonnullos ex eis electos mittere cum quibus colloquatur, sese operam daturum ut Imperatori concilientur. Aliqui tamen Buzi minime credendum putauerunt, neq; sermones eius probare uoluerunt, erat autem ei maxime amicus Ioannes quidam Aristiades Artabanis frater, qui Buzæ tunc ueluti amico confidens cum Bassace focero ac alijs paucis ad eum uenit: qui in oppido præstolantes, hic Buzem postera die conuenturi erant. Bazaces autem Ioannem eius focerum ad fugam magnopere est adhortatus, quam ubi minime persuadere potuit, solum hic relinquens cum alijs omnibus clam Romæis eadem uia remigrans adequitauit. Buzes Ioannem solum inueniens interfecit: & ex illo nullam spem successus in Romæos Armenij habentes, neq; Imperatorẽ in bello superare uolentes, ad Persarũ auxilia autore Bassaca uiro in rebus agendis solerti confugerũt, quorũ primi regem Cosroem ita sunt adlocuti. Sũt quidẽ nostrorũ multi Arfacidæ o rex, illo Arface prognati, qui neq; à Parthorum regno alienus quando Persarũ Parthi subiecti fuere, rex quoq; fuit nulli suorũ temporũ uirtute secundus. Adsumus igitur uobis omnes serui & ministri facti, non quidem uoluntarij, sed coacti ut quidem apparet à Romanorũ imperio, re autẽ uera à tua uoluntate, si quidẽ ille qui iniuriã facere uolentibus uires tribuerit in causa putandus. Supra enim dictus, quẽadmodũ ex rebus gestis nosse potestis, Arfaces nostrorũ progenitorũ rex ultimus proprio se spõte abdicauit imperio sub Theodosio Imperatore, ut sui generis homines quã ceteris in rebus liberi degerẽt,

*Armeniorum
pro auxilio
ad Cosroem
oratio*

um

tũ ut ab omni uectigali immunes imperpetuũ esset. Et hæc quidẽ incolumbia seruauimus, usquequo hæc fœdera iniuistis, quẽ potius si quis pestem dixerit non iudicauerim errare. Nam ex illo hic tuus Imperator nulla neq; amicorũ neq; inimicorum ratione habita, humana omnia miscuit, tibi quidem uerbis amicus, re autem inimicus, quemadmodum & ipse breui tempore puto intelleges: nam omnibus in Occidente perdomitis nulla erit mora quin reliqua omnia euertat. Quid enim quæso intentatum reliquit, aut quid pacatũ? nõne nos nouo tributo minimeq; consueto grauauit? Zanosq; nostros amicos liberæ conditionis in seruitutem reduxit, miserorum Lazorum regi Romanum magistratum intulit, res profecto nec naturæ congruens nec dictu facilis. Insuper nõne in Bosphoranos Hunnorum subditos expeditiones cum ducibus misit, ipsamq; urbem nihil ad se pertinentem sibi acquisiuit: quin & societatem ausus facere cum Ethiopum principibus, quos Romani ne quidem unquam audierunt. Sed & Homeritas, & mare rubrũ præteruectus etiam Phœniciam Romano adiecit imperio. Non dicam de Aphrorum atque Italorum uexationibus. Terra enim uniuersa eum non capiat. Nam parum est & omnibus dominari hominibus, si quod est latebrarum ultra ætherem ultraq; oceanum uestigat, alium sibi orbem parare cupiens. Quid igitur rex cunctaris? quid pacẽ uitiosam obseruas, ut uidelicet te ultimæ post alios omneis uoracitati reseruet? Si quidẽ discere cupis qualisnam Iustinianus in obtemperantes ei existat, prope nos exemplum inspicere poteris ac miserorum Lazorum. Si autem Vandilos Gothos & Maurusios meditare insontes, ac nullam usquequaq; ei inferentes iniuriam quo nam modo habuit, nõ adhuc omnia in summa dicta fuerint. Nõne Alamandarum o bone rex seruum tuum durante fœdere quandoq; tentauit uera tuo deficeret regno? quin Hunnos sibi omnino ignotos nuper sibi conciliare ut rebus plane tuis insidiarentur in animo habuit, quo facto nullum ullo unquam tempore fuit audacius. Post igitur occidentalium euerfionem iam in orientales contra uos se conuere cœpit, quod solũ illius uictoriæ uestra potentia restat. Pax igitur illi, nõ tibi soluta, & fœderibus sine fine ab initio constitutis ipse primus finem imposuit. Soluunt enim pacem nõ qui bellũ primi mouent, sed qui per insidias fœderũ tempore arma capiũt. Nam illi qui tantũ causa est belli, retractare licet, æquũq; ab iniuria discedere: quod minime facienti, ubi ad manus uentũ est, quis dubitat ut nõ discordiæ causam præbẽtes, sed ipsos propulsantes potius uincere consueuerũt. Nec paribus inter nos certamen uiribus erit. Nam Romæorũ bona pars militũ in Occidentis agit partibus, quorũ duo præcipui duces, ex his alterũ Sittam interfecimus, Belisariũ uero nõ amplius Iustinianus uidebit, ut uerisimile: quẽ ille cõtemnens, Italorũ nũc potentia fruitur. Ex quo tibi cõtra hostes eũti nemo occurret. Habebis insup nos & beneuolentia, ut par est, & multa locorũ peritia in exercitu suffragantes. Hæc Cosroes ubi

ubi accepit, quicquid in Perside integri erat ac fidelium cōuocauit, eosq; quæcunq; Vittiges scripsit, quid uel Armenij narrauerūt docuit. Idc; ante omnia in consultatione posuit, ubi plurimæ dictæ sunt utrinq; sententiæ. Tandem eis ineunte uere bellum contra Romæos sumendum uisum. Erat enim tunc autumnus, annus uero Iustiniani imperij tertius ac decimus. Nec unquam Romæi existimare potuerunt, fœdera aperantia primum à Persis uiolatū iri, quamuis Cosroem audierint, ex his quæ in Occidente prospere ipsis euenerant, magnopere turbatū, causasq; iam dudū quærere tales quas pauloante memorauimus. Insuper cometes eo tempore diebus pluribus apparuit, prima quidem parte uiri magnitudine in Occidentē uersa, posteriore autem longe maior in Orientem spectans solem in capricorno existentē ipse in sagittario sequebatur, xiphiam uocant quod longe in acutum tendat, nonnulli pogoniam. De quo sapientes alij alia opinantur diuersa mortalibus portendere. Nos autem ea quæ contingunt scribere conabimur: quilibet suo pte ingenio rem postea iudicaturus. Ingens igitur tunc Hunnorū exercitus Histru transmittentes in omnem Europam inuaserūt, nec ulla natio tot in hac parte maleficia damnac; intulit: à sinu enim Ionico hi Barbari omnia usque Byzanti suburbana populati sunt, arcesq; duas munitissimas in Illyrico, ciuitatemq; Casandream uel euerterūt, quam antiqui Potideam uocabant, multaq; gaza simul cum centum & uiginti millibus hominum captis domum reuerterunt, nullo penitus eis resistente. Posteris autem temporibus sæpius reuerfi intoleranda Romanis mala intulerūt. Nā in Chersonnesi expugnatione oppidanos deceperunt, ex parte maris quæ Melanes uocatur, muros ascendentes de improviso eos opprefferunt, quorū partim capti, partim interfecti sunt. Nonnulli angustias maris inter Abydum & Sestum transeuntes in Asiæ loca excurrentes Chersonnesum reuerterunt. Inde deniq; rursus domum cum toto exercitu se receperunt. In alia item irruptione Illyricum repetentes Thermopolim obsedere, oppidanis se acriter defendentibus: uestigabant qua nam uia facilius ascendere possent, præter spem unam reppererunt quæ ad montem his superuenientem ducit. Sic omneis fere Græcos præterquam Peloponnesiacos infestantes tertio domum remigrarunt. Persæ igitur haud multo post fœdera uiolantes in Romæos ea gesserūt quæ nunc dicam. Belisarius Gothorum atq; Itolorum regem Vittigem captiuum Byzantiū eo tempore duxit: quando enim Iustinianus Cosroem audiuit bellum mouisse, prius monitione quadam eum ab incepto deducere conatus est, forteq; ea tempestate Anastasius quidam Byzantium uenit, Daræ ciuitatis tyrannidē relinquēs uir alioquin prudens. Hunc Imperator ad Cosroem cum litteris huiuscemodi mittit. Prudentium est hominum & eorū qui religionem ac deum rite colunt, pullulantis belli causas præsertim cū amicissimis protinus incidere. Contra uero imprudentium ac deum sibi maxime iratum reddere quærentium,

*Iustiniani ad
Cosroë literæ*

tumultus

tumultus occasionem excitare. Pacem enim soluentibus arma sumere nulla est mora, quando studia peruersissima uel infimo generi hominum facilia factu rerum natura uult: bellum uero semel ingresso ad pacem rursus inclinare homini nequaquam facile existimo. Quamuis enim tu scripta inter nos minime quomodo oporteat causaris, & ea quidem tuo modo interpretari tibi fas esse putas, nō ut nos deliberati scripsimus, sed ut ea quæ iam facere decreueras, tibi ad excusationem peruersæ uoluntatis umbram quandam præberent: iam nos quæ palam uidimus queri possumus, Alamandarum tuum fines incurrentem nostros manente fœdere uniuersos populatum fuisse, resq; gessisse nefandas, oppida cepisse, opes rapuisse, cædes maximas patrasse, pro quibus non te nos tam accusare quàm te super his excusare fas esset. Qui enim huiuscemodi quærunt alios lædendi occasiones, sese factis quàm mente manifestius ostendūt. Sed his quanquam hoc modo se habentibus, nos pacem omnino sectari decreuimus, te autē contra Romanos audiuius causas nullatenus ad nos pertinentes iure fingere. Nam qui præsentia subornare in animo habent, in amicos uehementer causas excitant: quibus enim amicitia ius minime placet, nō existentes & cōmentari occasiones conant. Sed hæc ne uilibus quidē hominibus nedū regibus cōuenire profecto uideantur. Tu uero his aliquantulū dimissis considera quæso numerū in bello utrinq; desideratorum, partemq; illam merito damnari uidebis quæ tantæ cædis causa fuit. Præterea iusiurandum reputa tuum, pecuniam demum quam recepisti, quæ omnia despiciens, nō artibus aliquibus quàm sophismatis & cauillis fas iusque interuere cupis. Non enim deus quem offendis decipi idoneus. Hæc ubi Cosroes legit, neq; statim respondit neq; Anastasiū remisit, sed ibidem remanere coëgit. Post hæc autem hyems desijt, ac tertius & decimus Iustiniani imperij annus erat. Cosroes uere appetente in Romæorū terras cum magno exercitu ingreditur, ac pacem aperantam, id est, quæ sine termino fuerat, manifesto soluit. Iterq; fecit non per Mesopotamiam, sed Euphratē dextrorsus habens. Est enim in altera fluminis ripa Romæorum oppidū munitum quod Circesion uocatur, præruptum ex magna parte, quod Aborras fluuius ingens hic ostia emittens Euphrati miscetur, angulum iuxta oppidum facit, ac murus extra castellum longus, regionem utriusq; fluminis mediam complectens, triangularē efficit loci formam. Quapropter eum sic natura munitum Cosroes neq; tentare, neq; Euphratē transire nullo modo decreuit: sed in Cilices & Syros ire nihil cunctatus, ante exercitum trium iter dierum expedito adequitauit, iuxtaq; Euphratis ripam ciuitatem Zenobiæ contigit, quam illa restituens de suo nomine uocauit. Hæc Odonathi regis uxor fuit in ea regione Saracenorum, qui in fœdere Romanorū iam dudum erant. Is autē Odonathus rempub. Romanis à Persis in Oriente occupatā seruaui. Sed hæc superioribus gesta temporibus. Cosroes autē proxime ad Zenobiā adcedens

adcedens ubi oppidum esse nō admodum clarum didicit, ac regionem eam inhabitatam & omnibus destitutam bonis intellexit, timens ne hic moram nullo usui trahendo rebus ei magnis esset impedimento, oppido prius ex cōditione frustra tentato, ulterius celeriter tantundē rursus adequitans ad Surenorum ciuitatem prope Euphratem sitam cōstitit: ubi equus in quo insidebat, terram pede percutere cœpit, quod Magi oppidū id in potestatem eius uenturū coniecerunt, ex quo statim ille exercitu propius admoto moenia oppugnare cœpit. Erat autem hic Arfaces quidam nomine, Armenius genere, dux: qui milites ad propugnacula superiora ducens, inde pugnando fortissime ac plures interficiendo hostes sagitta percussus cecidit. Persæ quod serum tunc esset diei, ut postera luce rursus pugnaturi ad exercitum se receperunt. Romæi autem ignorantes extinctū eis esse ducem, supplices Cosrois esse decreuerunt: postera die ciuitatis episcopum pacem rogatum & sese excusatum mittunt. Is quosdā ducens ministros aues ferentes uinumq; ac probos panes ad Cosroem uenit, ac humi procumbens flere cœpit ac orare, iam miseris parceret simul & ciuitati, quæ Romæis quidem sine honore esset, Persis uero in nulla ratione prius habita nec in futurum habenda, Surenos precium redemptionis libenter pro se proq; oppido quod inhabitaret duros pollicetur. Cosroes autem quum male in Surenos animatus esset, quod primi omnium Romæorum in quos incidisset, urbe eum non excepissent, quin arma corripere ausi multam Persarum fortissimorum cædem fecissent, itam tamen ad tempus dissimulauit, ut in Surenos postea cōmodius animaduertendo cæteris timorem incuteret, fama quaqua uersus eius formidinis peruulgata facilius reliquos sponte cessuros sperabat: quamobrem multa placabilitatis specie donis receptis, spem tribuit communicato cum suis Persis consilio eis omnino satisfacturū. Interim episcopum remisit, cum eoq; Persas aliquot uiros prudentes comites & quasi promissionis testes ire iussit, quibus clam præcepit ut cum ipso usq; ad moenia procedentes, eos plane hortando & laudando omnem metum adimerent: ubi uero custodes eos recepturi, paruum portam aperirent, lapidem aliquem aut lignum in medio telluris & portæ proijcientes claudī non sinerent, sed conantibus ipsi aliquandiu sint impedimento sermonem de industria protrahendo, paulo enim post exercitū esse subsecuturum. Hæc Cosroes postquam euntibus mandauit exercitū præparat, cursuq; dato signo ad ciuitatem contendere iussit: ubi uero prope moenia fuere, episcopum humaniter salutantes extra expectant. Sureni autē episcopum uidentes multa hilaritate relictis belli curis, obuiam securi procedūt, totamq; pandentes portam, eum cum sequentibus in urbem multo honore, plausu, laudibusq; excipiunt. Postquam uero omnes intra fuere, custodes portam claudere nituntur: at Persæ lapidem paratum in medio proijciunt, custodes multo magis innitentes nullo modo potuere, referare autē rursus non sunt

sunt ausi, quod ab hostibus teneri animaduertent. Nonnulli non lapidem sed lignum Persas iniecisse portæ adfirmant. Sureni interim nondū fere remiserant, quando Cosroes cum toto exercitu adfuit, ac portā barbari uī apertientes in urbē irumpunt, omnemq; diripiunt atq; incendunt, homines partim cædentes, partim captiuos ducentes. Deinde Anastasium legatū ad Iustinianum remisit, nunciatum ubi nam Cosroem locorū reliquisset. Post hæc siue aliqua humanitate siue auaricia fretus, seu etiā amore permotus sceminæ cuiusdam forma præstanti nomine Euphemix, quam ex omni præda matrimonio sibi iunxit, cupiens etiam aliquā ex captiuis utilitatē, ad Sergiopolim eos misit Romæis subditā, quæ à Sergio uiro sancto nomen accepit, cxxvi. stadijs à capta ciuitate uersus Austrum distantem, sitamq; in campo Barbarico appellato. Hic Candidus erat episcopus, cui Cosroes captiuorum xij. millia si uellet se ducentis tantum aureis cōmutaturū est pollicitus: quumq; se ille pecuniam habere negaret, Cosroes fide se obtulit uenditurū. At Candidus sequente anno se aurum daturum & chirographo & iureiurando adfirmavit, pcena dupli nō reddenti cōstituta, insuper sacerdotio ut indignum priuari. Igitur redempti Sureni paulopost ex magna parte ob doloris acerbiter & labores continuos interierunt. His gestis Cosroes ulterius procedens duxit exercitum. Imperator autem Iustinianus paulo anteq; hæc gesta sunt, res Orientis in duos diduxit duces. Citra fluuium Euphratē omnia Belisario tradidit regenda. Inde uero usq; ad Persarum fines Buzæ commisit, quem unum usq; ad aduentum ex Italia Belisarij omnia iussit administrare. Quamobrem Buzes uniuersum habens exercitum ab initio apud Hierapolim substitit. Vbi uero audiuit quæ Surenis acciderant, conuocatis Hierapolitanorum primatibus hæc ait. Eos profecto qui æquis cum hoste uiribus concurrunt, aperte ac statim ad manus uenire absurdū non fuerit: at qui longe inferiores existūt, stratagematis artibusq; reliquis utilius inimicos circumuenire, quàm in aciem manifestā eundo darum adire periculum. Exercitus enim Cosrois quàm creuerit uidetis, si enim nos obsidione oppugnati cūcti uelimus ex moenibus certando resistere, necesse ut necessarijs destituamur, Persæ uero per campos nostros nullo repugnante discurrent. Hac autē obsidione durante, moenia hæc quantacunq; quamuis inexpugnabilia non existimo hostiū uiribus posse resistere. At si pars nostri tantū exercitus muros tueatur, reliqui uicinos urbis montes occupent, ac inde quādoq; in castra hostium, quandoque uero ad inquirenda necessaria excurrant, cogent profecto Cosroem euestigio relictā obsidione discedere, quū neq; cōmode aut libere in moenia irruptiones facere, neq; tantæ multitudinī necessaria suppeditari queāt. Hæc à Buzæ dicta ex re atq; usu esse omnibus uisa sunt. Nihil tamen ex his gestum, propterea quod Buzes probatiores de exercitu delectos secū abiens duxit. Vbi autem terrarum fuerit, nullus ex his qui Hierapolim reman-

Buzæ ad filios oratio

A fere unquā

fere unquam scire potuit. Iustinianus autē audiens Persarum irruptionem, Germanū mittit fratris filiū cum magna celeritate, ac trecentis eum sequenti bus, reliquū ingentem exercitū cito subsequuturū promittens. Is quū Antiocheā uenisset, mœnia statim obiuit, ipsaq; ex magna parte inexpugnabilia repperit. Hæc Orontes abluēs in plano hostibus inadessa reddebat, & quæ in accliu ac arduo sita erant, ab oppidi præruptis obfessa minime ab hostibus inuadi poterant. In summo autē Orocasiam ab accolis uocatū inexpugnabile, optimum ipsi propugnaculū obfistere putabant. Petra hic est latitudine quidē mediocri, altitudine paulo minus quàm mœnia. Iussit igitur aut petram hanc concidentes, profundam circa muros fossam facerēt, ne quis inde ascendens in mœnia conscendere ualeat, uel turrim aliquā magnā ædificantes quæ muros attingat. Sed fabrorū præfectis neutrum horū faciendū est uisum, quod breui tempore perfici nequirent, incumbēte præsertim hostium irruptione. Incipiētes uero opus nec perficientes, nihil aliud est quæ hostibus ostendere, quā nam potissime mœnia sint expugnanda. Germanus autē huius ignarus consilij, ab initio quidē exercitū e Byzantio expectans spei aliquatulum habuit. Postquæ uero longo procedēte tempore nullus adueniebat, spesq; ueniendi nō erat, in metū incidit, ne Cosroes audiens Imperatoris fratris filiū adesse, hoc alijs omnibus negocijs præuerteret, ac toto statim exercitu cōtra Antiocheā ueniret. Hoc sentientes Antiocheni, de concilij sententia ad euitandū periculū, statuunt Magnū Berrhœæ episcopū loci indigenā uirū prudentē ad Cosroem mittere periculum deprecaturū. Is igitur discedens inuenit Persarum exercitū haud longe ab Hierapoli esse: ubi in cōspectū Cosrois uenit, multis eū rogat ut miseros respiciat, quæ neq; in ipsum peccauerūt, neq; contra Persas uenire sunt apti. Decet, ait, regē hominē omnium maxime humilibus nequaquæ resistere, uolentibus nullo modo inuadere ac uiolare. Nam rem hanc improuisam & à deo præparatā minime regiā dici oportet, quū Romæorū Imperatori nullū detur ad deliberandū tempus, ut uel de pace inter se conueniant, uel bellū de cōdicto uti fas est gerant. Hæc ubi Cosroes audiit, animū indomitum nequaquā temperare ualuit, quin insolenter responderet. Fessus igitur Syros ac Cilicas delere omneis, ac Magnū sequi iussit exercitū Hierapolim ducens: ubi postquæ uenit exercitū collocauit, postquæ uidit mœnia iam tuta ac munita, & militū præsidium firmū adesse, Hierapolitanis pecuniā imperauit Paulum interpretē mittens. Is enim in regione Romæorum nutritus erat, ac scriba apud Antiochenos erat, dicebat & genere ab initio Romæus esse. Illi autē circa mœnia ædificantes spatij multum usq; ad Orontē qui in hac parte eminent complectebantur, deinde terram illæsam ac minime depopulatam habere uolentes, pondo argenti duo millia se daturos promiserūt. Tunc Magnus pro omnibus Orientalibus Cosroi supplicans non prius reuertit, quàm ei Cosroes promiserit ut mille pondo auri acceptis uniuersam in Oriente

Oriente Romæorū ditionem à metu liberaret. Sic ea die Magnus inde solutus, Antiocheā uersus, & Cosroes Berrhœā iuere, quæ ciuitas inter Hierapolim & Antiocheā sita, unius iter diei expedito ab utrisq; distas. Magnus igitur ut qui cum paucis uelocius proficisceretur, Persarū autē exercitus medietatē itineris illius tantū peragebat, quarta post die ille Antiocheā, hi in Berrhœæ suburbanū uenerūt, ac pecuniā Cosroes à Berrhœeis per Paulum eō missum exegit, non solum quantā à Hierapolitanis accepit, sed huius duplā. Illi autē quod mœnibus ualde expugnabilibus minime confiderēt, statim se daturos receperunt, moxq; duo milia tantū argenti pondo dederunt, reliqua non facile posse se dixerunt. Cosroe autē rem urgente, illi timentes nocte sequente omnes simul cum militibus in munitionē quæ uicina est confugerunt, custodiasq; adhibuerunt. Diē sequenti quidam à Cosroe in ciuitatē missi ut pecuniā acciperent, mœnibus propinquantes clausas offenderunt portas, nullumq; prope custodē aut defensorem: quod ubi rex accepit, per scalas muris adpositas, ascendendo ingressum tentare iubet: quo facto ac nullo resistente intra mœnia penetrantes, portas ipsimet aperiuunt, ac intus exercitum simul cum rege recipiūt. Cosroes igitur iratus paulo minus quin urbem omnē incendit, arcem inde expugnare cœpit. Hic milites Romæi acriter resistētes, quosdam ex hostibus occidunt. Magna hic Cosroi de obfessis felicitas obuenit, qui quidē in hanc arcem non expediti, sed nimio timore cōtra militiæ disciplinam cum equis cæterisq; omnibus animalibus confugerunt, in qua unus tantū fons existeret, facile à tanta multitudine consumptus, causa fuit ut ditionē postea facerēt. Res igitur Berrhœorū hoc modo se habere. Magnus interim Antiocheam perueniens, ea quæ circa Cosroem contigerunt nunciavit, utq; cōmuni periculo pecunia & ipsi uellent occurrere suauit. Interim à Iustiniano legati Ioannes, Rufinus, & Iulianus Antiocheā uenerunt, quorū Iulianus secretorū scriba erat, quod munus à secretis Latini uocant. Is tantum inter eos dandā esse hostibus pecuniā negauit, ac Imperatoris ciuitates hoc modo emendas. Insuper Euphemius Antiocheæ præsul eundē præsulē insimulabat ueluti Cosroi tradere ciuitatem in animo habentem. Quapropter Magnus re infecta migravit. Euphemius uero ipse ad extremū Persarū impetū metuēs, in Cilices migravit: quod paulopost & Germanus uenit, paucos admodū secum ducens, pluribus dimissis. Vbi ergo casum qui de fonte accidit accepit, lachrymans ad Cosroem rursus uenit, pronusq; iacens orat nihil de rebus ac bonis Berrhœorū sed tantum corpora seruari. Rex misericordia motus precibus uiri facile concessit, quamobrē iureiurando promisit omnes quos in arce essent saluos fore. Berrhœei itaq; è tanto discrimine incolumes arcem reliquerunt, ac abeuntes quod quisq; uoluit habitauerūt, milites uero pauci consequuti. Reliqui uoluntarij ad Cosroem transfugerunt, indignati quod multi temporis stipendiū eis publice deberetur, ac postremo cū ipso in Per-

fas migrare. Post hæc quum Magnus Cosroi nunciaisset, nullo modo Antiochenos ad exoluendâ pecuniam induci potuisse, illè cū exercitu aduersus eos tendit. Antiocheni uero quidam cum omni substantiâ inde quò quisq; uoluit aufugerūt. Idem fere & reliqui erāt facturi, nisi forte interim duces militum Theoctistus & Malazes q; apud Libanū erant, auxilio cū sex millibus uenientes, eos omnino prohibuissent: ubi non multo post & Persarū exercitus ueniēs apud Orontē fluiū castrametatus est. Milites autē cum Theoctisto & Molaze statim in equos insilientes qui apud manus erant, ad portas adequitant, Buzen diuulgâtes cum exercitu iam auxilio uenire, ac receptum celeriter in ciuitatē, unâ cum ipsis hostibus resistere uelle. Hic itaq; Antiochenorum multi utriusq; sexus cum filijs ad portas contendūt, ubi ab equorum multitudine ut in loco angusto, proiecti ceciderunt: milites uero nullis ex improviso parcentes, supra iacentiū corpora adequitabant, ex quo strages plurima facta. Sed & ad portas ipsas Persæ nullo resistente scalas adponentes, murum nullo labore ascenderunt, ac in turribus celeriter euadentes, aliquandiu descendere in urbē nullatenus uoluere: sed addubitantibus ac uerentibus similes, oculis ac animo loca iniqua prolustrare, ac insidias hostiles suspicari uidebant. Nā ea quæ extra mœnia sunt à promontorio statim descendenti, inhabitabilis ex magna parte regio est, petrae altissimæ hic eminent, ac loca prærupta. Quidā ferūt Cosrois iussu cunctationē hanc Persas fecisse. Postq; enim loci difficultatē nouit, ac milites fugiētes uidit, timuit ne qua necessitate inducti, retro rursus conuersi negociū eis facefferent, impedimentoq; essent si ita contingeret quo minus ciuitatē caperent antiquā ac omnibus potiorē, quas Romani in Oriente possiderēt. Nā & diuitijs, & hominū multitudine, & felicitate reliqua præstabat. Pro qua consequenda Cosroes cætera cōtemnens, Romæis militibus quocūq; uellent fugiēdi potestati fecit: quapropter manibus significantibus Persis uti uelociter fugerent, illi unâ omnes cum ducibus abierunt per portā quæ in Daphnē Antiocheæ suburbanū ducit, à qua tantum Persæ cæteris captis abstinerunt. Ex populo pauci admodū milites sequuti sunt. Vbi uero eos Persæ nō ulterius procedere uiderunt, è monte descendentes in medio ciuitatis apparuere. Hic itaq; Antiochenorū plures iuuenes, ad manus uenientes, primū in pugna superiores esse uidebantur. Erant enim quidā illorū armati, plurimi uero inermes, ac tantū lapidū ictibus hostes propellentes pæona canebāt, & Iustinianū Imperatorē Callinicū (nam hoc ei cognomen in bello erat) tanq; si uicissent clamabāt. Inter hæc Cosroes in turri secundū Acranen cōsidens iussit ad se legatos uenire, cum quibus aliqua tractaret. Quidā uero ex eorū magistratibus Zaberganes putās de concordia uelle cū legatis in sermonē uenire, in conspectū regis protinus cū hac oratione adcessit, Nō mihi uideris domine ea quæ ad horū salutē pertinent cognoscere. Hi enim ante pericula tuū spernunt imperiū, uicti quoq; ardua

tentant,

tentant, & Persas grauiter adfligunt, tanq; de tua pietate diffisi. Tu autē eorū qui seruari minime petunt misereri cogitas, tū parcere minime uolētibus parere contendis. Nam turmatim in insidijs positi, quanq; uicti & militibus destituti uictores passim cædunt. Hæc Cosroes audiens, quosdā è suis primoribus ad eos misit, qui breuiter redeunt, nihil mali euenisse renunciauerūt. Iam enim oppidanos resistentes, Persæ multitudine euerterant, ac cædes hic magna facta est. Hostes nanq; nulli parcētes ætati, omneis obuios interfecerūt. Tunc ferunt duas Antiochenas scæminas illustres extra mœnia sentientes quod ab hostibus urbs esset capta, ne quid à uictoribus turpe paterent, cursu statim ad Orontē contēdisse, ac opertis flammælo capitibus, in profluentē se iecisse. Hic itaq; finē Antiocheni habuere. Hic Cosroes legatis hæc dixit, Non pcul à ueritate antiquū puto prouerbiū, Quod nō pura deus bona, sed malis semper aliqbus admixta præbet hominibus, neq; risum sine fletu habemus, resq; secundas semper calamitas quædā subsequit, ac uoluptatē tristitia comitat, deniq; legitima synceraq; quandoq; felicitate frui nusq; dat. Ciuitatē igitur hanc pulcherrimā ac dignissimā Romæorū, cum labore deo uictoriā concedente uti uidetis cepimus. Cædem quidem hominū mihi spectanti post tot incōmoda uoluptati est. Huius itaq; mali miseri Antiocheni causa sunt, qui nostris impares uiribus in expugnādis mœnibus resistere uoluerunt. Sed & iam uicti, ac capta fere ciuitate, stulta audacia nobiscū etiam pariter certare constituerūt. Omnes enim Persarū nobiles ob hæc irati, omneis ad unum interfici permittentē me rogabant. Ego uero eos ut aliquò cōfugientes seruarent iussi, quum fas nō putarē in captos iam uti scæuitia. Hæc itaque rex legatis simulata mente ac aliò tendens loquutus est: non enim eum latebat cuius rei gratia fugiēdi tempus dedisset. Erat nāq; omniū uersutissimus, ac simulandi dissimulandiq; peritus, tum malorum perpetratorū causas necitare. Insuper cōmodi gratia omnia polliceri, ac eadem iureiurando firmare, pauloq; post irritare & aliò uertere paratus. Ob pecuniā quoq; ad omne nefas promptissimus: hæc deinde omnia cælare crimina, & ore pietatem præferre, facinora sanctis uerbis honestare mirus artifex: sicuti contigit in Surenos, qui quū nihil admississent, dolis ac modis supradictis circumuentos perdidit. Postq; enim capta ciuitate audisset scæminā nobilem & ornatā ab uno barbaro manu sinistra per uim tractā, ac filium paruū tunc lacte depulsum altera manu dimittere nolente, quod consequi nō posset, pauimento illisum, ita uerbis ac uultu se dolere casum hunc miserandū suis artibus ostendisse dicunt, ut etiam fleuerit, ac præsentibus quū alijs tum Anastasio legato deum orasse, ut eum qui causa horū esset malorū plecteret, Iustinianū uidelicet notans, quum se probe sciret illorū esse causam. Hæc igitur natura Cosroes uersatili rex Persarū factus est, quum Zamas qui ætate prior, altero tamen captus oculo successurus esset. Deniq; nullo labore aduersariorum est potitus, ac

Cosrois ad legatos oratio

Cosrois mores

A ; mala

mala Romæis quot uoluit intulit. Cupiens enim fortuna magnū in futurum aliquē facere, nullo resistere ualente id peragit, neq; uiri dignitatē cōsiderans, neq; quod nihil eorū quæ oportet fiat, neq; quod multi querant ac eam ac cūsant penitus curans, quod semel constituit id exequit. Nunc ad rem propo sitā reuertor. Cosroes capta Antiochea, exercitui præcepit uti Antiochenos sparsim fugientes caperent, substantiamq; omnē ac bona diriperēt. Ipse autē cum legatis in templū à monte descendit, quod ecclesiā uocāt. Hic tantā aurī argentiq; ac aliarū rerū gazam, margaritasq; pulcherrimas repperit, ut præ ter cætera satis hæc essent ut inde ditissimus discederet. Quæ omnia educi ex tra moenia ut domū ferrent iussit. Post hæc uniuersam ciuitatē incēdi man dauit: rogantibusq; legatis, ut tantū templo parceret, pro quo precium se da tuos receperunt, facile concessit, relictisq; tantū paucis patrandō incendio, ipse in castra cum reliquis se recepit, in eo loco ubi ab initio constitere. Tantā igitur Antiochenorū calamitatē deus omnipotēs prodigijs quibusdā apud eos futurā significauit. Signa enim militū qui hic iam dudū cōsistere solebāt, fixa ac in solis occasum spectantia, conuersa in Orientē, ac rursus in ordinem pristinū reuersa nullo attingente apparuere. Hæc milites quū alijs proximis tum quæstori militiæ sumptus ostenderūt, signis adhuc penē se mouētibus: erat autē hic Taturius nomine uir admodū prudēs è Mopso Vestæ ciuitate profectus. Nonnulli sanē interpretati sunt, quod à rege Occidentali ad Ori entalē huius urbis potentia quandoq; perueniret, neq; ulla arte quin hæc uti euenit paterent uitari potuisse. Ego uero hæc posteris prodens nō habeo di cere qd profecto deus uoluerit res uiri uel loci sublimes facere, rursusq; easdē perdere ac obscurare ex nulla cōmuni nobis cognita causa: quū fas dicere nō sit cuncta ab eo sine ratione nō procedere, qui quidē Antiocheā tunc à uiro nefando perditum iri, ac solo æquari sustinuerit, cuius urbis pulchritudo ac magnitudo nunc quoq; abscondi non potest. Ecclesiā igit, uti supra narraui, tantū relicta eorum cura Persarū, quibus res hæc mandata fuit, relicte quoq; circa Cerataū appellatū domus multæ, nulla tamen hominū prouidētia, sed quoniā in extrema ciuitatis parte à cæteris disunctæ ædificijs fuerunt, nullo modo ignis eò penetrare ualuit. Extra uero moenia etiam barbari cuncta in cenderūt, præterq; sancti Iuliani templū, ac domos ei proximas ubi legatos diuertere contigit. Moenia uero ipsa nusq; attigerunt. Legati paulopost rursus ad Cosroem uenientes hæc dixerūt. Nisi corā te ò rex uerba forēt, nuncq; existimarem Cosroē Cabadis filiū fines Romæorū armis inuadere, iusiur randū nuper adhibitū quod inter homines supremū ac firmissimū fidei pi gnus esse uideēt, irritū faciendo, tum fœdera soluendo, quorū spes sola relicta nō tuto inter belli incōmoda uiuēt. Nec aliud hoc esse quis dixerit, quàm ho minū cultū in ferarū uitam cōmutare. Nam si concertātes nuncq; inter se con uenirent, infinitū omnino bellū esset: quod si finē non est habiturū, de statu

Rom. legati
ad Cosroē

hominum

hominū ac naturæ eos q in illo sunt occupati, est aptū dimouere. Quod autē pauloante significans per literas querebaris fratrem tuū Iustinianū primū fœdera soluisse, sanē respōdimus, quod si nihil ille admisit, nō fas te nunc cōtra nos uenire: si autē aliquid tale ab illo fieri contigit, tibi hæctenus licuerit: noli ulterius nobis querendī occasionē præbere, ut melior illo uidearis: qui enim in malis inferior, idem in bonis iure superior apparebit. Quancq; nos scimus Iustinianū Imperatorē nunquā contra pacem uenisse. Te igitur rogamus ab his in Romæos abstinere iniurijs, unde Persis nullus proueniet usus: tu uero hæc tantum lucrabere, ut nefanda opera in tuos nuper fœderatos perpetrando minime ex officio facias. Hæc à legatis dicta ubi Cosroes audiuit, instando adfirmare conatus est à Iustiniano initium malorū prouenisse, nonnullasq; causas quas ille præbuit cōmemorauit, quarū aliqua defensione dignæ, nonnullæ friuolæ satis ac contemnendæ: maxime ipsius epistolas belli causas ostendi petebat, quæ ad Alamandarū & Hunnos ab eo cōscriptæ essent, sicuti mihi supra narrat. Virū quidē Romæū in Persarū fines ingressū, uel hostile aliquid perpetrasse dicere aut ostēdere nō habuit: legati enim causas partim nō in Iustinianū sed in quosdā ministros retulerunt, partim uero dicta nō sic esse exceperūt. Deniq; multā pecuniā Cosroes à Romanis petēs, sanē ostēdebat nō in perpetuū pacē se facturū. Amicitia enim ob pecuniā inter homines facta, cum eadē absumpta consumit. Oportet igit, inquit ille, certū dare quotannis aurū, ut firma sit in futurū pax. Sic Persæ Caspias custodient portas, nec ex his aut ob ciuitatē eorū Daras aliquid incōmodi patient Romæi. Ergo dicunt legati, tributarios Persæ habere uolunt Romæos? Minime, inquit Cosroes, sed milites seruos habebunt in futurū Persas Romæi certā seruitij operā exhibētes, quoniā & Hunnis quibusdā & Saracenis annuū aurū præbetis, non tributari debitorum existentes, sed ut uestros fines incolumes in omne tempus custodiāt. Hæc itaq; inter se legati & Cosroes disceptantes in hoc demū cōuenere, ut Cosroes in præsens quinquaginta milia nummū aureorū, ac totidē perpetuo singulis annis accipiat, neq; ipsos ulterius laceffere deberet. Atq; hoc modo legati firma in futurū fœdera fore pollicentes obsides dederunt. Tunc rex cum legatis ac toto exercitu Seleuceā ciuitatē maritimā cxxx. stadijs ab Antiochea distantē uenit. Hic uero neminē Romæorū inueniens, aqua marina tantū lotus, Soli ac alijs quibus uoluit dijs sacrificauit: inde in castra perueniens se maxime cupere ciuitatē uicinam Apameam inuisere dixit: cōcesserunt id ægre legati hac conditione, ut ipse urbem spectaret, & inde argenti libras mille ferret, deinde nihilo turbato retro adequitaret. Nam pro comperto ijdem habebāt regem ea tantū de causa illuc uelle proficisci, ut sumpta nō digna excusatione & ciuitatem & agrū popularet. Tunc Daphnē uenit Antiocheæ suburbanū, ubi nemus amcenū fontibus aquarū irriguum, cæteraq; digna opere mirando conspiciunt. Hinc ubi Nymphis

A 4 sacrificauit

sacrificauit abijt, saluis cæteris, tantū Michaelis archangeli templū cum quibusdam domibus incendit ex hac causa. Vir quidā Persa equo inuectus in exercitu Persarū clarus ac Cosroi notus in locum præcipitē circa Tretum appellatum uenit cum alijs nonnullis, ubi templū est Euaridis architecti opus, hic iuuenē Antiochenum nomine Aimachū, arte lanium, solū absconditum adspiciens, relictis socijs persequitur: ille fugiens lapide hominē in fronte percutit, quo ictu cadentē protinus idem ense iugulauit, ac armis & auro si quid habebat spoliavit. Equo deinde conscenso abijt, qui siue fortuna seu locorū usu fretus, cælare inimicos ac fugere tutus potuit. Hæc Cosroes discens ac dolens templum, uti supra memorauimus, iussit incendi. Post hæc cum exercitu Apameā uenit, ubi pars crucis dominicæ magnitudine cubitali uisitur, ab homine Syro huc clām delata, quam oppidani magnā eius loci tutelā esse existimāt, ac uenerantur, theca ei condita lignea, quam auro multo ac gemis, tribus sacerdotibus custodiendā tradiderunt, insuper quotannis certa die adorant. Tūc itaq; Apamiensis populus uidens Persarū exercitum ad se uenire, in magna trepidatione fuere, Cosroēq; audientes ut minime promissis maneret, Thomam urbis præsulē aduentem, rogauerunt crucis lignum eis ostendi, ut eo uiso feliciter morerentur. Ille uero quū eis morē gessisset, spectaculū fieri contigit sermone ac fide maius. Præsulē enim id tenente ignis iubar supra ferebatur: unde in templi tholo splendor præter solitum apparens, illum continuo circumuectē sequebat. Post hæc Iustinianus ad Lazos quū magistratus alios tum Ioannē Zibum cognomento misit, hominē sanè obscurū, ac ducē factū non ob aliam causam, quā quod omnium hominū pessimus, ac pecuniæ reditus undecunq; uel contra fas repperiret, qui Lazorū ac Romæorū res omnes magnopere turbauit. Is Iustinianū induxit ad excitandū in Lazis ciuitatem nomine Petrā, ubi ipsemet tanq; in arce permanēs, res Lazorū improbe administrabat. Nā salē & alios cōmeatus Lazis necessarios in Colchorū terrā mercatoribus importare nō licebat, nec uel aliud inde exportari, sed ipse monopolium tantū factitabat, omnibus officinis præfectus erat, omnia solus emēs, ac eadē Colchis uendens, nō uti mos erat, sed uti uolebat. Qua de causa barbari illum præesse sibi ægre ferebant, quē ferre nullatenus uolentes, de ditione ad Cosroē & Persas cogitauerunt. Quapropter legatos clām Romæis ad eum mittunt, quibus ante omnia mandant, ut iureiurando accepto caueant ne Romæis rursus tradant. Igitur hi in regis conspectū uenientes hæc dixerunt. Si quos ullo tēpore subditos ad homines sanè impios quomodocunq; deficientes, fortuna quanq; immerētes ad pristinos dominos feliciter reduxit, tales esse nunc Lazos maxime rex existima. Colchi enim Persarū socij superioribus tēporibus existētes multa eis cōmoda attulere, ipsiq; pariter receperunt: quorū monumēta plurima in literis nos habemus, quanq; in tuis regijs in præsens seruant. Tēpore uero post, siue à uobis neglecti, siue alia de causa

Lazorū legati ad Cosroē

non satis

non satis super his exploratū habemus, cum Romæis fœdera iniuerūt. Nūc uero & nos & omnem nostrā regionē ō rex uobis tradimus, ut his ex uestra potestate utamini, tantum rogamus ut ita de nobis consideretis. Si quidē nihil graue à Romæis passi, sed erga eos ingrati ad uos cōfugimus, has nostras preces rejicite, non uobis fideles esse Colchos aliquando putantes: amicitiae tantum dissolutæ mores post illā ad alios cōuersæ erunt argumēto. At si sermone quidem Romæorū amici, re uero captiui ac serui facti, alioquin fideles opera passi sumus ab his qui tyrannidē in nos exercuerūt impia, recipite nūc seruos quos amicos ante habuistis, odio persequimini crudelē tyrannidē, uobis ac iusticia uestra digna facientes. Nō enim quod ipse nihil iniuste facias iustus eris propterea, si eos qui ab alijs iniuriā patiunt, ubi tibi potestas erit, non defendas. Singula enim dicere quæ contra nos ausi sunt execrabiles Romæi, nō ab re fortasse narrare. Imprimis nostro regi specie tantū regni relicta ipsi rerum potestate usurpati sunt, iacetq; rex in ministri sorte, ducis metues imperiū: exercitū nobis magnū induxerūt, nō ut regionē à grassatibus custodiant, quū nullus uicinarū nobis præter Romæos noceat: sed ut nobis uelut in carcere uinctis nostris potiantur rebus, cōmodiorem sic nostrorū bonorū rapinam fieri existimantes. Vide insuper in quam uenerint cogitationem, ut ea quæ ad usum superuacanea apud illos esse contingunt, miseris Lazos uel nolentes emere cogant: quæ uero Lazorū terra ad usum rerum optima fert, fide ex nobis mercari contendūt, precio uoluntate magis potentiū indicato. Sic cum necessarijs omnē etiam pecuniā à nobis auferūt, sub honestæ mercaturæ nomine nos nostraq; uiolādo. Præfici nobis nō rector imperij, sed uilis institor nostra tanq; in officina quadā negociādo. Nobis igitur rebellionis causa huiuscemodi existens ius fasq; uti uidetis præ se ferre uideat. Nūc uero quanta uobis ex nostra accessione si nos recipiatis utilia proueniēt dicemus. Regnū imprimis antiquissimū Persarū imperio adijcietis, ex eoq; progatā late dominationē obtinebitis, ex nostra item regione Romæorū mare exercere potestas erit: ubi si ō rex naues comparabis, facile tibi fuerit ad palatiū usq; Constantinopolitanū percurrere, quum nihil intermediū obstet. Adde quod in uobis etiā erit ut uicini barbari singulis annis Romanorū fines populentur. Montibus enim Caucasijs munimentū usq; huc Lazorum fieri regionem omnino scire potestis. Duce igitur iusticia, & utilitate suadente nostros suscipite sermones, quos pfecto neglectos ex nullo uobis usu putamus esse. Hactenus legati. Cosroes autē his lætatus, ferre auxiliū Lazis promisit, legatosq; interrogauit si cum magno exercitu Colchidē adire possit, quoniā à pluribus accepisset quod difficilis hæc aditu uel expedito esset ob loca uehemēter prærupta, tum arboribus densis ac cōtinuis iterq; omne obumbrantibus. Illi uero omni Persarū exercitui facile fore uia dixerunt, si arbores incidentes ad loca prærupta deijcerēt, cuius sese duces Persis futuros pollicerent. Hæc

Belisarij ad suos oratio

Hac igitur monstratione Cosroes erectus, multum congregauit exercitum, seque ad iter adcinxit, minime Persis prodito consilio, preterquam quibus archana communicare consuevit, legatisque denunciauit ne quid & ipsi gestorum inter eos efferrent, sed in Iberiam Orientalem se iturum simularent, ut hic res constitutus quod gentem Hunnicam diceret in Persarum fines irrupisse. Inter hac Belisarius in Mesopotamia undecunque exercitum conscripsit, ac certos exploratum regionem misit. Ipse autem hic hostibus occurrere uolebat, si quam rursus excursionem in fines Romanorum fecissent. Ibi denique milites disposuit nudos atque inermes ex magna parte existentes, ac Persarum nomina horrentes. Interim exploratores reuersi, nullam hostium irruptionem esse, in bello tantum Hunnico Cosroem occupatum nunciant. Belisarius hac audiens simulque uidens Aretham cum multo Saracenorum exercitu uenientem, tum Imperatorem ei per literas precepisse, ut hostile subito inuaderet, cum toto exercitu irrumperere decreuit, prius tamen prefectos omnes apud Daras hac est adloquutus, Vos omnes commilitones iam dudum belli peritissimos uidi, tantum in presens coegi, non uti exhortationem aliquam facturum, uestros animos in hostes magis impellam, quam non oratione apud uos opus esse certo sciam, que uos faciat audetiores, sed ut in bellum ituri consilium ineamus, ac potiora ex omnibus que uel ex re atque usu Imperatoris nostri sint magis eligamus. Bellum enim preter cetera sana ac diligenti consultatione administratum feliciter succedere solet. In quo ante omnia deliberaturos uos ab omni pudore ac metu uacuos esse decet. Timor enim mentem agens attonitam non sinit utiliora decernere. Pudor uero saepe adumbratam bonorum opinionem cogitationem in contrariam deducit sententiam. Si quid igitur uel Imperatori uel mihi deliberatum esse super rebus instantibus uobis uidetur, hac omnino abijcite opinionem: quam ille procul a rebus nostris gestis existens non ualeat occasionibus actiones adcommo-
 dare, ex quo timor ei nullus contra ipsum euntes rebus nocituros fore. Me autem & hominem existentem, nec longo iam tempore ex Italia huc uenientem non latere aliquid ex his que sunt factu opus, consentaneum non est. Quamobrem meam minime respicientes sententiam uos hodie decet quacumque & nobis ipsis & Imperatori nostro salubria sint audacter enarrare. Nos enim commilitones huc ab initio uenimus, ut excursum hostilem in nostros fieri fines prohibeatis: nunc uero rebus nobis preter spem melius succedentibus, superest de his consultare ob que nos esse congregatos fas puto, nihil prorsus ueretes quecumque utiliora uideant manifestari. eo quod Belisarius suis prefectis sic dixit. Mihi namque animus uolenti non erat in omnes que cognosco efferri. Sermo enim in castris circumlatus, archana conseruare non nouit, quod uelociter procurrens usque ad hostes diffunditur. Videns autem multos ex uobis desidia quadam euntes, & quemlibet belli imperatorem esse cupientem, dicam que oportet, illud imprimis inferedo, quod in exercitu multis libera utentibus uoluntate fieri aliquid pulchrum aut gloria dignum non poterit.

poterit. Existimo igitur Cosroem aduersus alios euntem barbaros propriam regionem non sine idoneo presidio reliquisse, sed & in hac ciuitate Nisibi, que prima est inter omnes, milites tot numero ac tales uirtute constituit, ut apti sint nostris irruptionibus resistere, quam presertim ducem habeant Nabadem, qui secundum Cosroem ipsum gloria ceteraque existimatione primus apud Persas esse uidetur, ac puto nostrum exercitum inuadet, nec exitum nobis alia uia quam prelio superatus daturus. Si quidem prope ciuitatem pugna fuerit, non ex aequo nobis ac Persis certamen erit. Ipsi namque ex loco munito exeuntes, si uincant cum magna nos audacia insectabuntur: si uincantur, facile nostram insectationem fugient, quod hac breuis admodum fuerit, in ciuitatem se statim recipientibus, quam inexpugnabilem militibus eam defendentibus uidetis: si autem hostium nobiscum ad manus uenientium potiamur, multa mihi spes est ciuitatem capiendi: fugientibus enim inimicis, uel simul commixti, intra portas ut par est & nos irruemus, uel nos eos preuenientes in alteram cogemus confugere regionem, Nisibim uero sine defensoribus facile consequemur. Hac Belisario dicente, ceteri obtemperauere, ac cum ipso in castris manserunt. Petrus autem Ioannis amicus illius qui militum in Armenia dux non paruam admodum exercitus partem habebat, non procul a moenibus stadijs decem quietus manebat. Belisarius autem & eos qui secum erant in acie ordinauit, & his qui cum Petro erant mandauit, ut in pugna parati essent, donec ipse significaret, ac probe animaduertent, quemadmodum barbari circa meridiem in ipsos exhibunt: quoniam ipsi in die serum cibum capere consueuerunt, Romani uero circa meridiem. Belisarius igitur hac admonebat. At illi qui cum Petro erant mandata despicientes, circa meridiem sole grauati (nam urbs ea uehementer aestuosa existit) & arma posuerunt, & inimicos minime curantes, sicut hic ortos nullo ordine comedebant. Quod Nabades animaduertens, multo cursu in eos cum exercitu contendit. Romani autem quum emoenibus exeuntes barbaros uidissent (nam clare conspici ut in campo accliuu euntes poterant) ad Belisarium miserunt rogatum, ut eis subueniat. Ipsi quoque sic ut erant inconditi atque imparati, multo tumultu occurrerunt. Qui autem cum Belisario erant, nondum accepto nuncio, Persarum motum ex puluere uidentes, cursu auxilium ferebant. Persas uero interim irruentes Romani minime sustinentes, in fugam sunt uersi. Hostes uero insequentes, rapti ex Petro signifero uexillo, ex eis quinquaginta interfecere, omnesque proculdubio perissent, nisi Belisarius & qui cum eo erant exercitus laborantes excepissent. Primos namque omnium Gothos cum densis ac longis hastis uenientes, Persae non sustinentes, in fugam se uerterunt, quos Romani simul cum Gothis insequentes, cl. interfecerunt, breuiterque durante persequutione, hostes intra moenia se receperunt. Tunc autem Romani omnes in castra Belisarij reuertunt. Persae autem postera die in turri quadam signa Petri ablata loco trophaei constituen-

Belisarij ad suos oratio

constituentes in hostes cum risu insultauere, exire tamen non audentes se in ciuitatis praesidio tenebant. Belisarius quoque quum Nisibim uideret natura loci munitam admodum existentem, desperata expugnatione ulterius ire maturauit, ut excursu hostibus officeret: quumq; toto exercitu unius iter diei peregisset, incidit in arcem quam Sisauranum uocant. Persae hic coloni quamplures & Persarum equites octingenti in praesidio erant, quibus uir nobilis Belismaches praerat. Romae itaque prope castrametantes arcem obsidebant, ac impetum in moenia facientes, repulsi fuere, plures tamen interficietes. Nam & muri inexpugnabiles munitione, & a barbaris acerrime defendebantur, quamobrem conuocatos ad se praefectos Belisarius haec est adloquutus, Multorum experientia bellorum comilitones, dedit nobis & in rebus dubijs futura posse conijcere, & deliberando deligere potiora. Scitis igitur quantum est periculum exercitum in hostile multis post terga munitissimis locis, multis etiam in his fortissimis uiris relictis proficisci, sicuti & nobis in praesens contingit, quos relicta Nisibi ulterius procedentes, nonnulli hostes clam insecuti in oppidis ex insidijs deprendere conantur, in quos si forte inciderimus, ad pugnam uenire opus erit. In medio igitur constitutos, ac utrinque oppugnatos indigna profecto pati periculum fuerit: quod si forte in pugna inferiores fuerimus, reditus uobis in patriam omnino interclusus nulla uia patefiet. Ne nunc stulto utentes consilio, nos ipsos spoliasse uideamur, neque contentione res Romanorum perdamus. Insulsa enim audacia in exitium ducit, prudens uero cunctatio seruare satis est apta. Quare censeo ut nos hic ad arcem hanc obsidendam consistamus, Arethas cum socijs ad oppida Syriae proficiscatur. Saraceni enim expugnare moenia minime sunt apti, ac excursionibus ac praedibus habiles: simul secum adsumptis militum fortissimis nonnullis, ac nullo fortasse resistente omnia populentur, si in potentiores incident, facile ad nos reuertendo incolumes seruabuntur. Nos uero si deus dederit hanc arcem capere, sic cum toto exercitu Tigrim transiemus, ut non retro metuentes insidias res Assyriorum quo se loco habeant prospicere possimus. Haec Belisarius dicens probe uisus est omnibus consultasse. Aretham itaque cum suis in Assyriam ire iussit, cum eoque milites mille ac ducentos, doryphoros item duos Traianum & Ioannem Phagam cognominatum, ambos in bello claros: quibus praecipit Arethae in omnibus obtemperarent: ipsi uero Arethae, ut in prociectu omnia excurrat, ac in castra reuertatur, nunciaretque si quis Assyriorum exercitus appareat. Igitur hi Tigrim transmittentes inter Assyrios constitere, ubi optimam repperientes regionem, ac longo tempore ab hoste incolumem & incustoditam, excursionem multa praedantes oppida, magnas adsecuti sunt opes. Tunc Belisarius quosdam Persas comprehendens nihil esse in arce ad usum necessariorum omnino didicit. Non enim sicut apud Daras & Nisibim in publico cibaria deposuerant, sed hostium exercitu ex improuiso in eos irruente illorum partem exportauere.

rauerunt: subito autem pluribus in arcem fugientibus, necessariorum penuria ut par erat premebantur. Quod Belisarius animaduertens, Georgium uirum prudentissimum, ac eius archanorum participem misit hos homines tentatum si qua condicione posset oppidum accipere. Georgius autem iussa faciens multa eos blanditia palando induxit, ut accepta fide de salute seque ac arcem dederent Romanis. Sic itaque Belisarius Sisaurano potitus moenia solo aequauit, colonos omnes Christianos ac olim e stirpe Romanos existentes illaesos dimisit. Persas uero simul cum Blesehamo duce Byzantium misit, quos Iustinianus postmodum in Italiam contra Gothos pugnatos ire iussit. Et haec quidem quo ad Sisauranorum arcem sic se habent. Arethas autem timens ne a Romanis eius praeda caperetur, non amplius in castra reuerti uolebat. Mittens itaque socijs quosdam explorandi gratia, iussit clam subito reuertentes significaret, an aliquis hostium magnus exercitus apud fluij transitum consistat. Quapropter Traianum & Ioannem admonet, alia euntes uia in Romanorum terram reuerti. Ad Belisarium igitur non amplius uenerunt, habentes Euphratem fluium dextrorsus, sic in urbem Theodosiam prope Aborram fluium iuere. Belisarius uero ac Romanorum exercitus nihil de hac expeditione audiens, in formidinem ac suspicionem quidem non mediocrem uenerunt. Tempore igitur iam longo in ea obsidione consumpto, contigit multos hic Christianos febre maligna corripi, quod Mesopotamiae praesertim pars illa Persis finitima sit, omnis uehementer aestuosa, ubi minime adfuerit Romae ac e Thracia ualde huic ob frigus contraria uenientes, in oppido tam solis ardoribus obnoxio, & tugurijs quibusdam suffocantibus aestatis tempore uiuentes, sic ualetudinarii sunt facti, ut tertia fere pars exercitus semisepulta iacuerit. Omnes igitur inde discedere, ac domum reuerti maturauerunt: maxime uero omnium Belisarij militum praefecti Rhecitangus & Theoctistus, uidentes quod Saracenorum stipendij tempus praeterisset. Igitur Belisarium frequenter aduocantes missionem postularunt. Quamobrem Belisarius omnes aduocantes praefectis consilium indixit, ubi Ioanes Niceti surgens haec ait, Optime Belisarie, nullum unquam neque fortuna neque uirtute ducem aequae atque tu es me uidisse fateor, qui gloria rerum gestarum non solum Romanos sed barbaros omnes uicisti. Hanc itaque famam diligentissime conseruabis, si nos uiuos in Romanorum ditione perducere poteris, sicuti nobis omnibus spes est. De hoc enim exercitu sic habes considerare. Saraceni quidem ac milites quique fortissimi Tigrim flumen transientes, non uideo quomodo die superiore ad hoc fortunae peruenerint, ut neque nunciu mittere aliquem ad nos curauerint. Rhecitangus & Theoctistus dubitant, uti plane uides, statim Alamandari exercitum in Phoenicibus medijs esse, ac ibi oppida omnia populari. Praeterea ex hic relictis tot sunt ualetudine correpti, ut longe plures quam ministri aut ferentes impedimenta existant. His igitur sic existentibus, si quid hostile uel ibidem manentibus

Belismaches supra

Ioannis ad Belisarium oratio

B uel

uel retro euntibus nobis occurrerit, nullus casum Romæis apud Daras existentibus nunciare posset. Nam ulterius procedere ratione non facile posse nos existimo: donec igitur spes aliqua relinquatur, quæ sunt ad reditum cogitandum. His autem qui in huiusmodi sunt constituti periculis, de hoste inuadendo potius quam euitando meditari summa stulticia. Hæc Ioannem dicentem ceteri laudauere, in tumultumque excitati reditum postulabant. Quapropter Belisarius ægrotis primum in curribus positus, exercitum retro consequi iussit. Vbi primum in finibus Romæorum fuere, de gestis ab Aretha certior factus, nullum tamen eum iudicium subire uoluit, quod in conspectum nondum uenisset. Romæorum igitur irruptio hunc habuit finem. Cosrois interea Petram capienti, nunciatur Belisarii in Persidæ ingressus, & apud Nisibim pugna, & arx Sifauranorum amissa, & quicquid rerum Arethas ultra Tigrim penetrando gesserit, statimque præsidio relicto, ipse cum reliquo exercitu ac Romæis captiuis in Persidæ reuertit. Hæc autem in secunda Cosrois expeditione fieri contigit. Belisarius deinde à Iustiniano Byzantium reuocatus, ibidem hibernauit. Vere postea inuente, Cosroes tertiam in Romæorum regionem irruptionem maximo fecit exercitu, Euphratē dextrorsus habens. Candidus autem Sergiopolis præsul postquam Persarum exercitum prope moenia perspexit, timens & sibi & ciuitati quod pacta inter eos priora non seruauerit, sese ultro excusans Cosrois occurrit, ac rogans ne propterea ciuitati sit iratus: nam ei pactam pecuniam nunquam fuisse, quam ei pro redemptis Surenis, uti supra commemorauimus, debebat. Cosroes autem ipsum in custodiam duci, ac eius corpus probris omnibus adfici, pecuniam deinde duplam atque prius conuenerat exolui iussit. Ille uero Sergiopolim aliquos mitti rogauit, qui omnem preciosam templi suppellectilem auferret, cum quibus etiam alios ipse misit. His Sergiopolitani quæcumque sunt iussa tradiderunt, sibi nihil aliud relictum dicentes. Quumque Cosroes non satis hoc esse diceret, aliamque expeteret, adhuc alios de bonis eorum nomine quidem uestigatum misit, re autem uera ut urbem caperet. Sed quando diuinitus datum non erat ut ea potiretur, quidam è Saracenis Christianus, alioquin sub Alamandaro militans, Ambrus nomine, nocte per muros ascendens, omne consilium ciuibus nunciavit, suavitque nullatenus Persas in urbem recipiendos. Sic igitur à Cosroe missi sine effectu reuerterunt, quamobrem idem urbem euertere statuit, protinusque exercitu sex millium missis moenia obsidere atque oppugnare cepit. Sergiopolitani autem fortiter ab initio resistentes, deinde periculum metuentes, ciuitatem hosti dedere decreuerunt. Milites enim non plus quam ducenti erant. Sed Ambrus rursus ad moenia noctu ueniens, duorum tantum spatium dierum Persarum obsidionem duraturam dixit, aqua eis deficiente, quapropter illi nullatenus in sermonem cum hoste uenerunt. Interim uero barbari premente siti inde discedentes ad regem uenerunt, qui Candidum adhuc non dimiserat, oportebat enim, existimo, illum tantum periturum à sacerdotio deijci. Et hæc quidem sic se

sic se habere. Postquam uero in Comagenorum regionem, quam Euphratissiam uocant, Cosroes uenit, ad urbis supradictæ expugnationem amplius non redire decreuit, sed ex improviso usque ad Syros partim ciuitates capiendo, partim pecuniam imperando ibat, uti mihi supra narratur. In animo quoque habuit rectam in Palestinam tendere, ut quum alia, tum Hierosolymitani templi sacram ac preciosam suppellectilem prædaretur. Hanc enim regionem bonam tum colonis auri diuitibus cultam audiuerat. Romanorum autem præfecti & milites hostibus occurrere, uel eunti esse impedimento nullatenus stauerunt, tantum loca hostilia capientes, ut quilibet poterat eadem custodire ac seruare satis esse putauere. Interea Iustinianus audiens ueram Persarum expeditionem, rursus Belisarium contra ipsos misit. Is igitur equis publicis inuectus, quos Veredos uocant, sine quibus exercitus non erat, celeriter in Euphratissiam peruenit. Iustus autem Imperatoris fratris filius Hierapoli quod confugerat unam cum Buze & alijs quibusdam erat, qui audientes Belisarium hic procul esse, literas ad eum in hanc sententiam scripserunt, Cosroes, uti plane scis, contra Romanos rursus uenit, exercitum longe priore maiorem adducens: sed tu uelociter ad nos propera, si quidem potes, clam inimicis, ut & tu te imprimis, deinde nos unam cum Hierapoli incolumes serues. Belisarius his literis perlectis, eorum consilium ac timorem minime collaudans, statim in Europum oppidum peruenit, quod prope Euphratem est situm, ibique collecto undecunque exercitu castrametatus Hierapolis præfectis hæc rescribit, Si quidem aduersus alios homines quam Romæorum subditos Cosroes proficisceretur, bene ac tuto uobis consultum, quibus procul à malis tantum quietis esse licet, quum in periculum non necessarium sponte se obtrudere magna sit dementia. Si autem nunc Barbarus inde discedens aliam Imperatoris nostri regionem inuadit, & hanc quidem optimam, & sine præsidio, scitote quod longe præstat cum uirtute pugnando perire, quam sine certamine turpiter incolumem seruari, quum hæc proditio potius quam salus appellari possit. Sed uos huc protinus ad Europum uenite, ubi omnem quem in his deus exercitum parauit instruendo spem habeo inimicis negocium faceffere. His præfecti acceptis gauisi, magnopere in fiduciam uenere, ac ibidem Iusto cum paucis alijs ad præsidium relicto, ipsi cum reliquis ad Europum uenerunt. Cosroes autem quum accepisset Belisarium castra ibidem locasse, non ulterius processit, & Abandanem unum è regijs scribis opinione prudentiæ clarum ad Belisarium ubi cunque fuerit mittit, conquestum quod Imperator Iustinianus legatos ad Persas minime miserit, qui de pace conditiones confirmet: quod Belisarius discens hæc egit. Ipse quidem sex millium delectum uirorum forma præstanti ac procera, quos procul à castris tanquam uenaturus misit, Diogenem uero doryphorum, ac Adolium Acacij filium genere Armenium, ac in palatio Imperatoris ad ea quæ sunt quietis ministrum, quod munus Romæi Silentiarium

B 2 uocant,

uocāt, tunc Armeniorū quorundā ducē, cum equitibus mille ripam Euphratis circumagere iussit, speciem continuo opinionemq; hostibus præbendo iamiam Euphratem transeundi, ac eorum fines inuadendi. Ipse post hæc ubi legatum propinquare audiuit, subito tugurio ex crassis asseribus compacto, quod papilionem uocant, ibidem residebat, ut in oppido deserto, quasi nihil ad usum habente se esse indicaret: militesq; hoc modo disposuit. In parte altera tugurij Thracas atq; Illyrij fuisse, Gothi uero post illos, deinde his proximi Eruli, deinde Vandili ac Maurusij campi plurimum implebant. Non enim stantes in eodem continuo loco manebant, sed distātes inter se ac ambulantes tum negligentes admodum ac remisso animo in legatum Cosrois respicientes, nec insuper ullus eorum chlamydem habebat, sed tunicas lineas more foeminarum induti ac succincti, in manu quisque equi flagellum: arma uero fuisse alijs ensis, alijs securis, quibusdam nudus arcus, deniq; uenatorum speciem præbentes, ad feras laceffendas cæteris neglectis properare uidebantur. Banadares igitur legatus in conspectum ueniens Belisarij rem indignam dixit esse, quod Cæsar (sic enim Persæ Romæum uocant Imperatorem) legatos ad eum de his quæ circa pacem conuenerant non misisset, qua de causa ipse sit coactus in Romæorū agrum armatus uenire. Belisarius autem neque exhorrens barbarorum tantorum uicina castra, neque ulla mentis aut sermonis perturbatione captus, ridere cœpit, ac hilari uultu respondit. Non eadem, inquit, ratione qua Cosrois gestæ sunt res ab hominibus iudicantur. Nam alij si quid à proximis contendunt, legatos ad eos imprimis mittunt: ubi uero ad æquum non uenitur, bellum eis postremo inferunt. Ipse autē iam cum armis in medijs existens Romæis, uerba impudentissime de pace facit. His dictis legatum ab se dimisit, qui ad Cosroem reuertens ei suadet, ut statim ab armis discedat: nam se in ducem incidisse dicit fortissimum ac omnium prudentissimum, & milites quales nunq; aliās uiderit, quorum ornatum magnopere admiraretur: præterea non ex æquo periculo ipsi ac Belisario certamen, quod tu fortasse uictor Cæsaris seruum superabis, uictus uero magnum tibi generiq; tuo dedecus paries: & Romæi quidem uicti facile in locis munitis ac ipsorum regione seruabuntur incolumes, si quid autem Persis acciderit, ne quidem nuncijs calamitati supererit qui hæc ad Persas referat. His Cosroes persuasus reuerti quidem cupiebat: uerum dubitatione multa anxius hærebat, sciens quod fluminis transitus ab hoste custodiretur. Deinde eadem uia hominibus ac rebus omnibus deserta redire facile nō erat, quod ab omnibus iam quæ sunt usui necessaria destituerent, quæ prius in bellum exiens secum habebat. Denique multa cogitanti succurrit regionem quæ trans fluuiū est omnino periclitantē percurrere, ac ita copiam sibi rerum parare. Belisarius uero cum toto & ipse exercitu fluuiū trañciens, ad Cosroem statim legatos misit, qui postquā ad eum uenerunt, multis eius ad propria

ad propria reditū collaudantes, legatos etiā dixerunt se Imperatoris ad eum expectare, qui ea quæ de pace conuenerunt sedulo confirmet: rogauerūt insuper ut tanq; amicus per Romæorū agrum iter faceret. Ille uero se facturū recepit, siquidem obsidem de seruandis inter eos pactis dederint. Legati ad Belisarium reuertentes, Cosrois uerba retulerunt. Is uero Aedessam ueniens, Ioannem Basilij filium genere ac diuitijs omnium Aedessenorum clarissimū obsidis loco alioquin inuitum misit. Romæi autem Belisarium magnopere laudantes, longe magis probare sunt uisi, quàm quum Gelimerem aut Vitigem captos Byzantium duxit, & ut uerū fateamur sic erat. Formidantibus enim Romæis in arcibus constitutis latentibus, Cosroe uero in medijs eorū terris cum maximo exercitu existente, Virum ducē cum paucis quibusdam ueloci cursu è Byzantio inter hæc uenientem, contra Persarum regem castra metari, ac eum ex improviso ipsius uiri seu fortunam seu uirtutem metuentē, uel etiam quibusdam deceptum sophismatis ac stratagematis non ulterius tendere, sed re tantū fugere, uerbo autem pacē postulare: hæc quidem considerantibus res eum magnas gessisse facile apparebit. Inter hæc Cosroes iurandum ac pacta irrita faciens, Callinicum ciuitatem nullo penitus defendente cepit. Huius moeniū Romæi ut cōsumptorū & debiliū partem iam ædificio reconcinnauerant, tunc reliquam deiectam partem nondū absoluerant. Ditiores uero ciues postquam hostes propinquare uiderūt, preciosiora secum exportantes, in alia munita loca migrauerunt: reliqui autē sine militibus ibidem remanserunt, tum agricolarum magnus hic numerus conuenit, quos omneis Cosroes captiuos ducens, urbē solo æquauit, pauloq; post obsidem Ioannē recipiens, domum reuertit. Armenij autē qui ei adhæserāt, sub fide cum Bassace Byzantium uenerunt. Et hæc quidē in tertia Cosrois irruptione fieri contigerunt. Ac Belisarius rursus ab Imperatore aduersatur Byzantium, ut in Italiam iterum mitteret, rebus iam ibi imperij collabentibus. Fuit insuper hisdem temporibus ingens pestilentia, cui remedium nullum inuen-

Mira pestilentie lues

eadem accidebāt. Corripiebantur enim statim febre, calore coloreq; pariter corporis nusquā mutatis, neq; ulla item inflāmatiō uti febricitantibus solet, sed tussis quādam ab initio, usq; ad uesperam febris erat, adeo ut nullo adhibito medico, nullius opinionem periculi præberent. Eodem uero die, nonnullis sequenti, alijs non multo post tuber succrescebat, alijs alibi: præterea quibusdam somnus inerat profundus, nonnullis acuta quādam stulticia, & primum quidem omniū oblitū rerum etiam cibum negligentes moriebantur. In stulticia uero corripī sibi uisi aut inuadi clamitabant, auertentesq; fugiebant, quorum curatores & ministri dira atq; intoleranda patiebantur, adeo ut nō minus ipsi quā ægroti misericordia digni fuerint, non quod morbo & ipsi adficerent, non enim is contagione nocebat, sed quod furentes aut è lecto se præcipitare, aut ad flumina ob sitim properare uolentes uix retinebant. Peribant aliqui eodē die, nonnulli multis post diebus. Tribus igitur mensibus huiuscemodī lues Constantinopoli præualuit, & ab initio quidem pauci, deinde in singulos dies quinq; sæpius etiā decem milia efferebant, adeo ut plures etiam diuites ministris iam omnibus extinctis, curatorū penuria magis quā morbo perirent, simulq; insepulti manerent. Quamobrē pijsissimi principis Iustiniani prouidētia, Theodorus huic curæ delegatur. Is enim responsionibus imperatorijs præerat, continuo eidem supplicantiū preces nunciās, Referendariū Latini hoc munus appellāt. Hic itaq; destitutis ope, ac miseræ turbæ erogata pecuniā auxiliū publice præbuit. Iamq; in adflicta ciuitate artes officinæq; nullæ uidebantur, pluresq; ob metū dimissa pristina uiuēdi formula novos mores induerant, religioniq; se ac deo dicabant: multi etiam è periculo elapsi, ad pristinā redibant uitam, dei contemptores. Nūc ad institutum prius sermonem reuertar. Cosroes in Assyrijs in oppidū Ardabigarā uersus Boream ibat. Hinc Romæorū agrū per Persarmenios inuadere constituit. Hic magnum Pyreum est, quod Persæ deorum maxime uenerantur, ubi ignem perpetuum custodiunt Magi, ac alia diligenter sacrificantes, tum uaticinio in rebus maximis utuntur. Hic est ignis quem Vestam olim Romani uocabant. Hic missus quidam è Byzantio Cosroi nunciauit, Constantianum & Sergium legatos de concordia statim uenturos. Erāt enī hi ambo rhetores ac ualde prudentes, Constantianus quidem Illyrius, Sergius ex Aedessa ciuitate Mesopotamiæ, quos Cosroes expectans in pace mansit. In itinere autem Constantianum contigit in ualetudinem incidere. Tempore deinde post longo pestilentia in Persas demū irruit. Nabedes autem qui tunc in Persarmenijs præfectus erat, Eudulium Christianorū præsulem iussu Imperatoris ad Valerianum Armeniæ præfectum misit, accusatum legatorum tarditatem, ac Romæos omni studio ad pacem hortatū. Is cum fratre ad Armenios ueniens Valerianum conuenit, ipseq; erga Romæos tanquam Christianos dictitabat se erga eū egregia esse uoluntate, ac Cosroi omni diligentiā persuar

tia persuasurū, ut quādo legati Romæorū in Persidē cum ipso congregiant, nihil sit ipsis impedimento in pace quomodo uelint disponenda. Præsul hætenus. Præsulis uero frater clam Valeriano congregiens Cosroē, in magnis esse malis dixit, filium enim tyrannidi adspirantē, ipsum uero cum toto exercitu pestilentia correptum, quapropter eum pacē expetere. Hæc ubi Valerianus accepit, episcopū statim remisit, legatos promittens breuiter ad Cosroē uenturos. Ipse uero sermones quos audiuerat ad Iustinianū detulit, quibus Imperator statim permotus, ipsi & exercitui in hostilē irrumpere mandauit. Non enim uidit quod ipsis ullus hostiū impedimento foret, iussitq; congregatos in eodē omnes sic irruptionē in Persarmenios facere. Has literas postquam præfecti legerunt, omnes simul cum sequentibus in Armeniorū loca excurrunt. Iamq; Cosroes pauloante Adarbiganos timore pestilentiae relinquens, in Assyriā cum toto exercitu discessit. Huc autē nondū is uenerat morbus. Valerianus quidem apud Theodosiam castra habebat cum suis militibus, cui Narses sese iunxit Armenios ac Erulos quosdā secum habens. Martinus autē Orientis præfectus cum Ildigere & Theoctisto in Citharizum arcem perueniens ibidem castra posuit, quod à Theodosia quatuor iter dierū distat, quod & Petrus non multo post cum Adolio & alijs quibusdam præfectis uenit. Toto autem exercitui præfuit Isacius Narsis frater. Philomenes autem & Verus cum Erulis consequentibus ad Chorzianorū loca uenerūt, non longe à Martini castris. Iustus autem Iustiniani fratris filius, & Peranius, ac Ioannes Niceti filius cum Dominentiolo & Ioanne Phaga apud arcem Phison castrametati sunt, quæ iuxta fines Martyropolis est. Sic igitur Romæi præfecti omnes castra locauerunt, neq; simul conuenientes, neq; in colloquium inter se congregientes, sed tantū per nuncios inuicem de irruptione facienda statuerunt. Petrus igitur alijs inconsultis ex improviso in hostilem incurrit: quod ubi sequenti die Philomenes & Verus cognouerunt qui Erulos ducebāt, statim sequuti sunt. Post eos Martinus & Valerianus cum suis. Nam omnes inter se parum distabant, præterquam Iustus cum suis, qui, uti supra narratur, longius habentes castra, postremo & ipsi excurrando cæteros sequuti sunt, nec tamen coniunctim. Reliqui omnes simul rectā in Dubium proficiscuntur, nihil omnino prædantes, aut aliquid agentes maleficij. Est enim Dubium Persidis regio quum cæteris, tum cœli & aquarum salubritate præstans, à Theodosia octo iter dierum distans, ubi & campi equorum fertilissimi, & uici plurimi frequentissimi, rebus que referti bonis, officinæ præterea mercatores que plures ex Indis & eis uicinis Iberis, Persarum, Romæorum que commeatus ferentes. Hic Christianorum episcopus, quem lingua Græca Catholicum uocant, quod unus omnibus præsit huius regionis accolis. Hinc igitur prope stadijs centum uiginti eunti dextrorsus in regione Romæorum, Dubius est mons præruptus quidem,

& inadcessus, & uicus quidam in loci angustia situs, nomine Anglon: ubi Nabedes postquam hostium irruptionem didicit, cum toto statim exercitu se recipiens, loci munimento confidens sese inclusit. Vicus autem ad montis radices situs, arcem eiusdem nominis habet in alto & præcipiti loco inexpugnabilem. Nabedes itaque lapidibus & curribus ingressus ad uicū obturans etiam magis inadcessum hūc reddidit: ante uero fossa ualloque extructo, exercitum hic peditum in domunculis quibusdā ueteribus in insidijs collocauit. Ad quatuor itaque millium omnes Persarum copiarū conuenerunt. Et hæc quidem sic se habuerunt. Romæi uero uenientes ad locum iter diei ab Anglone distantem, quendam ex hostibus exploratorem capiunt, quem ubi Nabedes esset percunctantur. Is hominē ex Anglone cum toto exercitu domū reuertisse dixit: quod Narses audiens ac graue putans, socijs præfectis moram increpauit. Idem & alij in alios obiurgantes fecerunt, pugnam tantum relicta profus præda spectantes. Mouentes igitur sine disciplina ac ordine, nulla præferentes signa quæ in similibus certaminibus solent anteibant, neque item distincti, militibus cum seruis supellectilem ferentibus, cōmixtis tanquā non ad bellum, sed prædam manifestam confusim ituri. Postquam uero prope Anglonem fuere exploratores mittunt, qui reuersi renunciant hostes paratam habere aciem. Duces uero re improuisa perterriti, reuerti quidem cum tanto exercitu turpe ac effœminatū putauere: ex instanti itaque necessitate copias omnes in tris acies ordinauerunt, Petrus dextrū cornu habebat, Valerianus sinistrum, medium uero Martinus. Prope autē hostibus existentibus constitere, ordinem absque modo & ornatu seruantes. In causa erat loci iniquitas præcipitis, unde dispositos in pugnam procedere oportebat. Hostes uero sese in breui cogentes etiam quieti manebant Romæorū perlustrantes exercitum, iussique à Nabede pugnam nullo modo incipere, ubi uero ab hoste incepta esset acriter se defendere. Primus itaque omnium Narses cum Erulis & Romæis procurrit, ac uiribus fretus, Persas contra se constitutos conuertit. Fugientes barbari in arcem cursu contendunt, hic in loco angusto coactos suos Narses adhortando pugnam instat. At barbari statim ex tugurijs, ubi ut supra dixi latebant, exeuntes improuisos Erulos adoriuntur, ac ex eis multis interfectis, Narses quoque iuxta tempora sauciant, qui ex isto sic hoste subtractus paulo post decessit, uir quidem fortissimus, & huic bello longe utilis. Hinc turbatione inter Romæos maxima, ut par est, subsequuta. Nabedes omnes copias in hostem simul eduxit, qui in locis iniquis quum multos tum Erulos potissime occidebant, quod hi primū quidem procurrissent, ac inermes pugnarent. Neque enim cassidem neque thoracem, aut aliquid profus muniminis habebant, præterque scutum ac tritam uilemque uestem, qua succincti incertamen ruunt. Sed ne scutis quidem eorum serui in pugna utuntur, nisi postquam uiri in bello fortes fuere. Et hæc quidem de Erulis. Romæi autem hostes minime

nime sustinētes certatim omnes fugiunt, neque uirtutis memores, neque decoris. Persæ autem tam impudentē animaduertentes fugam, insidias potius putauerunt. Quamobrem per angustias tantum locorum eos persequuti domū reuenterunt, non ausi in aperta planicie pauci contra multos pugnare. At Romæi præsertim quod duces hostes continuo retro consequētes esse opinabantur, magis etiā fugiebant, ac nullū remittentes tempus, citatis insuper & flagello & clamore equis currebant, thoracibus reliquaque armatura ab se proiecta, quod non amplius his opus habere, aut cum inimicis cōgredi putarent: sed tantum in equorum pedibus salutē collocantes erant, & ut breuiter dicā, talis exitus fuga, ut nullus fere ex illis equis superuixerit, sed ubi à cursu desistebant, subito exanimis concidebant, nec unquam similis clades in ea parte Romæis extiterit: nam qui fugæ defuerunt partim cæsi partim capti. Præda quoque tanta fuit armorū, iumentorum, reliquarū rerum, ut Persas diuitijs maxime cumulauerit. Adulius autē qui in hac reductione apud arcem in Persarmenijs existens se continebat, lapide à colonis caput appetitus ibidem perijt. Iustus cum suis Taraborū oppida pauca excurrando deprædans, domū & ipse statim reuertit. Anno insequente Cosroes in Romæorū agrum rursus incurrit, in Mesopotamiam exercitum ducens, quæ quidem irruptio non aduersus Iustinianum Imperatorem aut alium quenquam mortaliū facta, sed in ipsum deum quē Christiani colunt: quoniā in prima expeditione quum Aedessam frustra tentasset domū ilico se recepit, quo tempore magnopere unā cum Magis turbatus ad suos conuersus ait, Aedessenos se omnino sub iugū missurum, ac ciuitatē eam ouibus pascendā redditurū. Nunc uero prope ad eam cum exercitu accedens, quosdam ex Hunnis eum sequentibus ad moenia ciuitatis misit, quæ sub Hippodromum sunt, nihil aliud maleficij perpetrantes. Oues huc pastores reduxere, loci munitioni confidentes, quod is maxime adcliuis esset, neque hosti facile adeundus speraret. Barbaris igitur eas rapere conantibus, acriter pastores resistebant. At Persæ simul & Hunni uiolentiū instantes, cum Romæis simul & oppidanis executibus ad manus uenerunt. Oues interim raptæ sponte ad pastores rursus reuenterunt. Quidam autē ex Hunnis ante alios pugnas maxime omnium Romæos adfligebat, à quodam uero agricola genu dextrū funda percussus cernuus ilico ex equo cecidit. Pugna uero mane incepta ad meridiem desijt, in qua utriusque satis habere putates disiuncti sunt, Romæi quidem intra moenia se receperunt, Barbari pulsi à ciuitate stadijs septē palātes omnes in castra se receperunt. Tūc Cosroes siue insōnis admonitus, siue ex cogitatione quadam quod bis tentado nequisset Aedessā capere, unde plurimū ei decoris eueniret, multa pecunia ab Aedessenis accepta ab eorum obsidione discedere decreuit. Itaque sequenti die Paulus interpretes ad moenia iussu regis ueniēs dixit, Romæos aliquot uiros graues ad se mitti Cosroem expetere. Hi uero celeriter quatuor delectos claros hoīes miserunt, quibus in castra Persarū ueniētibus Zabarganes mandato

mandato regis occurrens minanti similis eos percunctatur, quæ nam sint eis potiora, an quæ ad pacem uel bellum faciunt: respondentibus illis, se pacem potius electuros: ergo Zaberganes ait, emere hæc uobis multa est opus pecunia. Illi uero se totidem dicunt duros, quot dederunt quando Antiocheam capiens ad eos primo uenit. Zaberganes autem eos cum risu remisit, ut diligentius super eorum salute deliberantes sic deinde reuertantur. Hos Cosroes paulo post iterum uocans repetit quot aut quomodo prius Romanorum oppida cepit, minatur deinde Aedessenis grauissima à Persis euentura, nisi pecuniam tribuant quantam intra moenia possederint. Sic denique inde exercitum se deducturum recepit. Hæc Legati audientes professi sunt se pacem quidem à Cosroe libenter accepturos, modo quæ liceant eis imperet. Belli enim finem nulli omnino ante certamen satis exploratum esse, nec pugnae periculum in conditione uenire. Tunc uero iratus Cosroes, iussit cõfestim legatos discedere. Die autem obsidionis octaua tumultum arte excitare ante urbem constituens, iam excisa in locis propinquis materia ante moenia quadrata specie composuit, quod missilia ex urbe peruenire non poterant, terram quoque multam qualemcunque arboribus ingerens magnam uim lapidum superiecit, qui non quidem alias ædificio apti, sed ad id tantum officium excisi atque elaborati erant: ut autem affatim in altitudinem cresceret, ligna longa in medio terræ & lapidum continuo inficiens, uinculum quodammodo huic operi adhibebat, ut præ altitudine minime debilitaretur. Petrus autem dux Romanorum hic cum Martino erat, ut hostes operi intentos prohiberet, Hunnos quos secum habebat his obiecit, qui plures interfecerunt, ac omnium maxime Arges nomine, solus septem & uiginti occidit. Ex hostium uero custodibus nullis adhuc exire audentibus, donec opus succreuisset, tunc constantissime oppugnantes Romani ex moenibus fundis ac arcibus reiciebant, quapropter barbari testudines operimenta quoque ex hircorum pilis quæ uocant Cilicia, crassitudine atque longitudine quantum satis habentia, suspendebant ex lignis longis: quod opus ab igne arcu excusso minime aut ullis missilibus lædi poterat, sed à testudine cuncta repulsa prohibebantur: quod Romani conspicientes in metum uersi, legatos ad Cosroem mittunt, inter quos Stephanus erat medicorum sui temporis princeps, & qui Cabadem Perozæ filium quandoque ægrotantem curans, multas ex eo retulit opes. Quumque in Cosrois conspectum unam cum alijs uenisset, hæc ait, Regis profecto boni officium, mansuetum esse omnes affirmant: Nam cædes ac bella facere, ciuitates diripere, agros populari, alijs forte nominibus conuenit, bono autem nequaquam: quanquam Aedessenorum ciuitatem ex te malum aliquod pati minime omnium oportebat. Inde ego prodij, qui nihil futurorum præuidens te nutriui, ac tuo patri autor extiti, ut te regni successorē constitueret: tibi ergo Persarum imperij causa fui, patriæ uero presentium malorum. Homines namque multa sibi ipsis incõmoda ob futurorum

*Aedessenorū
ad Cosroem
oratio*

ignorationem

ignorationem inferunt. Verum si qua te huiusmodi beneficij memoria subit, nihil quæso mali nobis ulterius irrogato, hæc mihi ad extremum tribuendo mercedem, ex qua tibi maxime rex hoc boni adcedet, ut crudelissimus non uidearis. Stephanus hætenus. Cosroes autem non se professus est prius inde discedere, quam Petrus & Peranius ei tradantur, quod paterni serui existentes ausi sint contra ipsum arma capere. Quod si hoc facere Romanis non placet, alterum è duobus est eligere necesse, uel aureorum quinquaginta milia dare, uel quosdam in ciuitate recipere qui pecuniam uestigantes omne aurum quoque & argentum ad eum referant, reliquorum uero dominos esse permittant. Hæc Cosroes magna est loquutus adrogantia, ut qui paruo labore Aedessam se capere speraret. Legati quod ab eo imperata nullo modo se facere posse uiderent, anxij perturbatique in ciuitatem reuerterunt. Postquam uero intra moenia constituti regis mandata retulere, tumultu ac luctu plena ciuitas fuit. Turrem attamen in magnam erectam celsitudinem multoque studio procedentem animaduertentes, cæteris priuati remedijs rursus legatos mittunt, qui postquam in castra fuere, eadem atque prius oratum uenire se dixerunt: sed ne uerbo quidem à rege dignati, quin multa contumelia inde abeuntes in ciuitatem redierunt. Igitur Romani quibus possent uiribus sese tueri decreuerunt, ac ante omnia muri partem qui tumulo opponebatur alio adaugere contendunt ædificio, ut Persarum operi superemineat. Iamque ad finem uentum erat, quum Martinum rursus hortantur, ut de pace quomodo ei uideatur transigat. Is prope ad hostium castra accedens cum quibusdam Persarum præfectis in colloquium uenit. Hi uero Martinum pluribus diebus sermonibus distraxere, pacem uelle simulantes, donec opus in castris absoluerent. Dixerunt enim se quidem ad concordiam paratos, attamen Imperatorem nullo modo eam uelle se existimare. Nam & Belisarius qui Martinum & potentia & dignitate præcedit, quum Cosroem ex agro Romano exercitum deducere persuasit, spe legatorum uenientium huius rei gratia, nihil tamen eorum quæ promiserat præstitit, falsus se Iustiniani uoluntatem extorquere non posse. Interea Romani hæc fecerunt, fossam in ciuitate, quæ aditu subterraneo usque ad tumuli ab hostibus extructi fundamentum medium penetraret, ubi igne succenso ædificium etueret: itaque strepitum fodientium hostes sentientes, & ipsi superius incipientes, ex utraque parte medijs fodiebant, ut Romanos in opere deprehenderent. Quod illi cognoscentes abstinerunt, terram in locum uacuum ingerentes: è summo autem tumulo inferius quod prope murum erat, ligna & lapides ac terram inferentes habitationis specie extruebant, arborum quoque facile combustarum siccos truncos huc aggerando, oleo insuper cedrino infarto & sulphure & bitumine multo: nam hæc in munitione habebant. Persarum uero præfecti interea Martino qualia mihi supra paulo narrantur dixere, ut sermonem de pace specie monstrarent. Postquam uero collis ab eis iam absolutus est, ac moenibus

nibus ciuitatis propinquans in sublime crectus apparuit, Martinum remis-
runt manifesto concordiam negantes. At Romæi statim arborum illarum trun-
cos incendunt, quos ad hoc præparauerant. Igne autem partem tumuli quan-
dam comburente, nec per totum diffundi ualente, quum ligna priora consu-
merentur, alia deinceps in fossam iniiciebant, nullum intermittentes tempus.
Iamque ignis tumulum omnem absumentis fumus quidam nocte supra tu-
mulum passim apparebat. Romæi autem nondum uolentes à Persis rem-
sentiri hæc commenti sunt. Parua uasa, igne carbonibusque implentes, hæc &
ignifera missilia aggeris per totum tumulum frequentia miscuerunt, quæ Persæ
qui custodiæ hic præerant, cum omni studio circumeuntes extinguebant, &
ex ipso procedi fumum existimabant. Malo uero gliscente Barbari clamauere,
Romæi uero eos ex mœnibus ferientes multos interfecerunt. Huc & Cosroes
circa solis exortum uenit, magna exercitus parte consequente, atque in aggerem
ascendens primus hic malum deprehendit, subitus enim fumi causam esse mon-
strauit, non ex his quæ ab hoste iaculabantur, continuoque omnem exercitum
clamare iussit. Tunc Romæi confidentes uerbis eos contumeliosis incessant:
barbarorum uero hi quidem terram, alij aquam quæ maxime ignis apparebat
iniicientes, malum uincere sperabant: uerum nihil agebant, quia enim in parte
terra iniecta erat, fumus quidem ut par est, reprimebatur, ex altera uero parte
paulopost multo magis ex igne alibi fortius erumpente exibat. Aqua item
in qua parte proieciatur, maiorem sulphuri ac bitumini uim addebat. Ex
quo ignis ulterius procedendi causa erant, nec intus aquæ tantum, quantum
ignis præualebat, effundere poterant. Fumus itaque circa diei serum tantus est
factus, ut & Carenis & alij ibidem accolis manifestus esset. Persis itaque ac Ro-
mæis pluribus supra tumulum ascendentibus pugna hic orta, uicerunt Romæi,
& flamma in tumulo clare omnibus apparuit. Persæ autem hoc opere dimisso
sexta post hæc die satis ante lucem partem murorum clam inuadunt, Romæis
alto somno dormientibus, scalis clam apposis ascendunt. Quidam autem ru-
sticus solus expergefactus, tumultu clamoreque multo Romæos excitat: hinc
orta pugna, Persæ uicti statim se in castra receperunt, scalis ibidem relictis,
quas Romæi intus traxere. Cosroes autem circa mediam noctem, bonam exer-
citus partem portam Magnam uocatam expugnatum misit, quibus Romæi
occurrentes, non milites solum, sed & rustici, & ex populo quidam, pugna su-
periores barbaros in fugam uerterunt. Adhucque Persis fugientibus, Paulus
interpres à Cosroë ueniens in medios Romæos nunciauit, Recinerium de pace
legatum à Byzantio iam iam uenire. Sic utriusque dissoluti. Iamque quibusdam an-
tea diebus Recinerius in castra barbarorum uenit, sed hoc Romæis minime
retulerunt Persæ, expectantes uidelicet in mœnibus insidias, ut si quidem uoti
compotes essent, minime in foedera uenirent: uicti autem, sicuti contigit, ad
ea prouocantibus Romanis facile accederent. Postquam uero Recinerius prope
ad portas

ad portas fuit, Persæ ad Cosroem statim mitti petierunt aliquos, quibus cum
de pace transigeret. Romæi uero tribus post diebus se missuros legatos dixe-
runt, quod Martinus eorum dux male circa ualitudinem haberet. Cosroes au-
tem non sanum esse responsum suspiciens ad prælium se adinxit, magnam-
que laterum uim supra tumulum iniici iussit. Duobus uero post diebus cum
toto exercitu mœnia expugnaturus accessit, in qualibet porta partem exerci-
tus cum præfectis collocans, cunctaque hoc modo mœnia circundans, scalas
& machinas eis adhibuit, retro uero Saracenos cunctos cum Persis quibus-
dam locauit, non ut in muros incurrerent, sed ut capta ciuitate fugientes cape-
rent. Tali quidem ordine Cosroes exercitum disposuit. Pugna autem mane incipi-
ente, ab initio quidem Persarum res superior fuit, ut qui multi aduersus paucos
pugnarent, quoniam plures Romæorum impræmeditati nihil adhuc sense-
rant: procedente autem prælio turbatione ac tumultu plena ciuitas fuit, & iam
omnes cum ipsis coniugibus & parujs filijs in mœnia conscenderunt: qui au-
tem in ætate fuere, hostibus acriter resistebant. Sed & rustici multi aduersus
Barbaros facinora multa præclara ostenderunt. Filij autem & sceminæ cum
senibus lapides pugnantibus suggerebant, aliaque ministrabant, quidam ue-
ro & lebetas oleo calefacto plenos in hostes de mœnibus iaciebant. Iamque
Persæ pugnam detrectantes arma abiiciebant, regique in conspectu uenientes
non oppugnatione ulterius tendere posse dictabant. Ex quo in iram Cosro-
es conuersus minitendo intentandoque omne in hostes iterum reduxit, qui cla-
more multo turres scalasque & alias machinas mœnibus adhibuerunt, ut ciui-
tatem euestigio euerterent. Romæis uero confortim ac uiribus totis defenden-
tibus Barbari in fugam uertuntur, discedentemque Cosroem Romæi exhibi-
lauere ad mœnia oppugnanda prouocantes. Solus autem Azarethes circa por-
tas Soënas uocatas cum sequentibus pugnavit: ubi Tripugiam uocant locum,
unde Romæorum fortissimi milites ad certamen extra discesserant. Itaque par-
tem pro mœnibus quam Protichisma uocant, Persæ omni conatu aggredi-
entes fortissime defendentibus instabant, donec ipsis Peranius cum multis mi-
litibus & Aëssenis quibusdam in pugna uictor adequitauit, & mane murum
oppugnare incipiens in seram noctem desijt. Vtrique igitur eam noctem in-
quiete manserunt, Persæ quidem circa uallum sibi ipsis timentes, Romæi ue-
ro lapides in turribus collocantes & alia in munitione præparantes præpara-
bantur, ut die postera pugnaturi cum hostibus ad mœnia irumpentibus.
Sequenti igitur die nullus Barbarorum ad mœnia uenit. Perendie uero
pars exercitus Cosroë adhortante portas Barlai uocatas inuaserunt, occurren-
tibus uero Romæis uicti sunt in prælio, breuiterque in castra reuerterunt. Tunc
uero Paulus Persarum interpres ad mœnia accedens Martinum uocabat ut
ad concordiam ineundam ueniret, quod & ille fecit, ac quinquaginta milia ab
Aëssenis Cosroes recipiens foedera conscripsit, sed deinceps Romæos non
C amplius

amplius uiolaturum promisit, ad extremum uallo munitiōibusq; incensis cum toto exercitu domum reuertit. Sub idem tempus Romæorum duo duces periere, Iustus Iustiniani Imperatoris fratris filius, & Peranius Iberus: alter morbo, Peranius uero ex equo in uenatione collapsus: quorū loco Imperator ipse totidem surrogauit, Marcellū fratris filiū puberem, & Constantianum, qui paulo post unā cum Sergio legatus ad Cosroem de cōcordia missus est. Hi apud Assyrios eum conuenerunt, ubi ciuitates duæ maximæ sunt Seleucia & Ctesiphon Macedonum ædificia, qui post Alexandrum Philippipi Persis & his uicinis gentibus imperauerunt: quas Tigris fluuius disternat, nulla alia in medio existente regione. Hic regem offendentes rogauere ut oppida quæ in Lazis sunt Romanis redderentur, ac pacis fœdera confirmaret. Cosroes autem non facilem dicebat inter se fore concordiam, nisi aliud quod prius induciarum tempus statuissent, per quas ultro citroq; colloquentes ac conuersantes securius de pace perpetua statuerent. Ad has igitur obtinendas inducias pecuniam Romæos tribuere oportere, præterea quendam mittere nomine Tribunū, cum quo certo tempore rem transigat. Erat enim hic medicus qui eum à morbo graui liberauerat, ex quo amicus ei atq; gratissimus erat. Hæc ubi Iustinianus audiuit, & Tribunū & pecuniam statim misit: usq; ad milia uiginti: sic inter eos induciæ in annos quinque constitutæ, Iustiniani Imperij anno xix. Paulopost Arethas & Alamandarus Saracenorū duces bellum inter se tantum decernunt sine Persarum aut Romæorum auxilijs. Alamandarus quidem unum Arethæ filiū equos pascentem excursionē capiens Veneri statim consecrauit, & ex eo cognitū Persis res Romæorū Aretham uendidisse. Post hæc cū toto exercitu ambo ad pugnam uenerunt, in qua superior Arethas hostes cōuertit, multosq; occidit, pauloq; post idem duos Alamandari filios persecutus capere non potuit. Et res quidem Saracenorum sic se habuere. Cosroes deinde constituens Isdigunnam legatum Byzantium ad Imperatorem mittere, Persas quingentos electos uiros cū eo ire iussit, quibus mandauit apud Daram urbem adesse ac in domibus diuertere multis, nocteq; sopitis omnibus portas aperiant ac reliquū admittant exercitū, Nisibis quoq; præfecto mandauerat ut copias clam præsto paratas haberet. Sic Cosroes paruo labore Romæos omnes interficere ac urbē eam capere sperabat. Sed uir quidā Romæus qui pauloante ad Persas transfugit, facinus animaduertens Georgio rem aperuit huius tunc urbis præfecto, cuius supra meminimus ueluti Persis suadentis in arce Sisauranorū obsessis sese Romæis dedere. Georgius huic legato in Romæorū atq; Persarum finibus obuiam procedens, ait eū non more legati uenire, nec tot numero Persas in ciuitate Romæorum recipi fas esse. Isdigunnas indignanti similis fremebat ueluti legatus ad Romæos probro super his ab eo laceffit. Georgius autē eius iram minime curans seruate ciuitatem maluit, quapropter eum cum uiginti tantum

tantum in urbem recipit. Hæc igitur spe legationis Barbarus excidēs Byzantium uenit, uxoremq; ac filios duos secū ducens, honestandæ magis legationis gratia. Vbi autē in Iustiniani conspectū uenit, dona ei regia cū litteris tantum tradidit, per quas ille certior & solū fieri petebat, an ualeret Imperator: eum tanto exceptit honore quanto nullius unquam alterius meminimus, ut quando secū epularetur, Bradunam interpretem qui eum sequebatur etiam mensæ adhiberet, quod nunq; prius consuetū. Non enim interpretē quanq; nullo magistratu inferiorē simul cum Imperatore epulari fas esse omnes norunt. Sed & ornatiorem longe muneribus legatū quamuis nulla de causa uenerit remisit, longe uberioribus quàm ipse acceperit, aut quàm sumptus itineris fuerit. Hunc igitur finem Cosrois apud Daras insidiæ habuerūt. In Lazorum autē regionem materiæ multū excisæ ad nauū fabricationem misit, nulli cōmunicans cur eas factitaret, sed uerbo quidem se machinas in Petræ mœnium defensionem parare monstrando. Deinde Persarū fortissimos trecentos eligens simul cum Phabrizo duce, cuius nuper meminimus, in Lazicem misit: materia interim sorte quadam fulmine icta omnis in cinerē cōuersa est. Phabrizus eō cum his ueniens fecit ut ea quæ à Cosroem mandata Gubazi fuere perficerent. Erat enim Colchis uir nobilis Pharsafes Persis fidissimus uisus, quem Gubazes priuata inimicitia maxime insectabatur: quapropter ut minime cōfidens in regis conspectum uenire uerebatur. Quod ubi Phabrizus nouit Pharsafem aduersiuit, ac ei omne cōsiliū cōmunicans hominem percunctatur unde primū res aggredienda esset. Visum igitur eis de consilij sententia deliberantibus Phabrizum quidem apud Petram ciuitatem esse, atq; huc Gubazem uocare ut nunciet quæ regi circa ea quæ ad Lazos faciunt uideantur. Verū Pharsafes clam Gubazem rem gestam significauit, quapropter Gubazes ad Phabrizū nequaquā uenit, ex quo palam ad defectionem spectabat. Phabrizus autem alijs Persis apud Petram cum toto exercitu esse mandauit, & quæ facerent ad expugnationem diligentissime præpararēt. Ipse uero cum eisdem trecentis sine effectu domum reuertit. Gubazes autem ad Iustinianum rem omnem deferens ante omnia petijt ut Lazis præteritorū ueniam daret, deinde sponte se à Persarum seruitute eximere uolentes quando non soli possent, exercitu suo iuuaret. Hæc postquam Imperator audiuit, animo lætatus uiros septingentos cum Dasisthæo duce ac Zanos mille auxilio Lazis misit, qui in Colchidem peruenientes simul Lazis & Gubazi militantes ad obsidionem Petræ constiterunt. Persis autē fortissime ex mœnibus resistentes, obsidionis tempus diu prorogatum, quod cibariorū fatis in munitiōibus intus haberent. Cosroes his turbatus exercitum quàm magnū equitum ac peditū subsidio misit cum duce Mermeroe, quod Gubazes ubi didicit cū Dasisthæo de cōmuni sententia hæc constituit. Boas fluuius extra Zanorum fines exit in Armenijs qui circa Pharangiū habitant, ac primū dextrorsus

trorsus ut plurimum fluit, breuis quoque uadis nulloque labore omnibus permeabilis existit usque ad locum ubi dextrorsus quidem Iberorum sunt fines, contra uero desinit mons Caucasus. Hic gentes quum alia multa tum Alani ac Abasgi habitant, Christiani quidem & iam dudum Romanorum amici. Insuper Zechi, & post eos Hunni qui & Saberi nominantur. Deinde fluuius hic usque ad Caucaſi & Iberiæ fines peruenit. Hinc uero superuenientibus aliorum fluminum aquis maior longe apparet, mutatoque nomine Phasis incipit appellari, qui nauium capax factus usque in Euxinum deducitur, ubi eius ostia sunt; atque ibidem utrinque Lazorum conspicitur terra, sed à fluuii sinistra diei tantum unius iter expedito fines habet, regio sane hominibus deserta, prope hanc habitant Romæi Pontici uocati. In hac igitur Lazicæ parte inhabitata Iustinianus meo tempore Petram ciuitatem ædificauit, ubi Ioannes Zibus monopolium constituens, uti mihi supra narratur, causa fuit Lazorum defectionis. E Petra igitur eunti recta ad austrum Romanorum montes conspiciuntur; oppidaque hominibus frequentata Rhizeum uocatum & Athenæ & alia nonnulla usque ad Trapezuntios. Itaque Lazice quum esset incustodita facile ad Persas unam cum Petra peruenit. Nunc autem Gubazes sciens Persarum aduentum, Dasisthæo mandauit mitti aliquos qui fauces extra Phasim existentes custodirent, nec interim obsidionem relinquere, donec deuictis Persis urbem capiat. Ipse uero cum toto exercitu Colchorum ad extrema Lazicæ uenit, ut hic fauces præsidio teneret, ac pauloante Alanos ac Saberos in societatem adsciuerat, ac xxx milia se daturum Imperatoris nomine promiserat ut Lazorum regionem custodirent, simulque Iberiam ita uacuum redderent hominibus ut aditus inde Persis in futurum non esset. Gubazes itaque his conditionibus Imperatori relatis eum orauit, ut Lazicæ pecunia mitteretur, ut miseri de uita laborantes seruariantur. Insuper & sibi met stipendium decem annorum deberi dicebat, postquam in Silentiariorum numero in palatio cooptatus nihil inde tulit. Iustinianus uero eius postulatis facile annuit, superueniente tamen negotio quodam, insequente tempore pecuniam non misit. Gubazes itaque hæc egit, Dasisthæus autem ut iuuenis admodum minimeque huic bello Persico aptus, studio ac diligentia in rebus nequaquam fretus centum ad fauces misit, quibus ipse adesse in tanto periculo neglexit, sed ad Petram obsidionem remanens nihil egit, quanquam paucis existentibus inimicis: ab initio enim non plusquam mille & quingenti erant à Romanis & Lazis per longum tempus apud moenia oppugnati, uulnerati autem & uirtute maxima quam unquam uiderimus, durantes plurimi perire, ad paucosque demum redacti sunt. Persæ igitur in desperationem atque anxietatem uenientes quieuerunt. Romæi autem circa muros fossam in breui loco fecerunt, ut murus hic rueret: uerum adeo propinqua huic domus erant, ut pro moenibus hosti essent: quod Romanos nihil commouit, magnopere sperantes quod si alibi foderet facile se potituros. Quamobrem

Dasisthæus

Dasisthæus de his omnibus Imperatorem certiosem fecit, ac interim præmia uictorie militibus proposuit, plane significans, quæ per ipsum munera Imperator fortibus daturus esset. Persæ igitur Romanis & Zanis acriter oppugnatis præter opinionem acriter resistebant, quanquam pauci admodum relictis. Postquam autem Romæi nihil agebant, rursus ad fodiendum conuersi, adeoque opere subitus processere, ut murorum fundamenta præterierint. Quod si Dasisthæus statim ipsis fundamentis ignem subijcere uoluisset, existimo profecto facile ciuitatem cepisset: nunc uero ab Imperatore responsum expectans morando tempusque terendo supersevit. Et hæc quidem in Romanorum exercitu sic se habuere. Mermeroes autem cum toto Persarum exercitu in Iberiæ fines processit, Phasim fluuium dextrorsus habens, per loca Lazicæ ire nullatenus uolebat, ne quid ex ea parte aliquid esset impedimento. Erant enim in ciuitate uiri quinquaginta uoluntarii atque electi Imperatorem Iustinianum Callinicum clamantes, quibus præerat Ioannes Thomæ filius uir Armenius cognomēto Guzes. Hic enim Thomas multas arces apud Lazos iussu Imperatoris ædificauit, exercitumque illic rexit. Ioannes igitur ad manus cum Persis ueniens uulneratusque statim cum sequentibus in castra reuertit, postquam nullus ex Romanorum exercitu alter alteri auxilio uenit. Vir autem Persa Miranes nomine qui Petram præsidio præerat, ciuitati timens Persis omnibus mandauit diligentissime custodiam habere. Ipse autem ad Dasisthæum palpatorios ac deceptorios habuit sermones, nulla tamen ratione in concordiam ueniens Persarum plusquam mille ceciderunt, Romæi iam turba irruente reiecti in montium illorum cacumina cursu se recipiendo seruari sunt. Hoc Dasisthæus discens statim obsidionem soluit, nihilque exercitui dicens Phasim fluuium primus traiecit, reliqui confestim Romæi subsecuti sua omnes apud castra relinquendo. Persæ autem hæc animaduertentes & portas aperuerunt, & exeuntes ad hostium tabernacula castra euergebant. Zani uero minime Dasisthæum secuti hic clamore sublato se cursu in hostes conuertentes paruo labore multos interfecerunt, Persæ intra moenia rursus fugerunt. At Zani ubi castra Romanorum spoliauerunt, recta Rhizeum deinde Athenas uenientes per Trapezuntios postremo domum reuerterunt. Mermeroes autem ac Persarum exercitus huc die nona post Dasisthæi discessum uenerunt, ubi & Persarum præsidio relictos faucios quidem ccc. integros ac incolumes cl. inuenerunt, reliqui omnes interiere: quorum corpora extra moenia nullatenus eiecerunt, sed tetro intus laceffiti odore præter opinionem tolerauerunt, ut nullam hostibus obsidendi promptitudinem fetore auersis præberent. Quod Mermeroes animaduertens simulque increpans ac lachrymans dignam Romanorum rempublicam dicebat esse, qui ad hoc debilitatis uenerint, ut centum & uiginti Persas sine moenibus nulla arte aut ui capere potuissent, protinusque murorum partem quæ corruit exædificari magna diligentia iussit. Vbi uero neque calcem in promptu, neque aliquid aliud ædificio aptum paratum habebant

*Hic uerba non
nulla in Greco
exemplari
deficere uidentur.*

bant hæc cōmenti sunt, Culleos lineos in quibus Persæ necessaria in Colchidem ferunt, arena repletos in lapidum loco posuere, quæ hic simul congesta pro muro fuerunt: deinde è fortissimis tria milia ibidem præsidio dimisit, quibus nō multi temporis cibaria reliquit, simul & curam ædificandi mandauit, ipse cum reliquo exercitu retro adequitauit. Gubases inter hæc discens quæ Romæis & apud Petram & apud fauces contigerunt, alteras ipse apud Phasidem fauces minime propterea reliquit, ubi totius spei summa erat, pro cōperto habens quod quantū Persæ Romæos extra fluuiū uolent, nullo modo Lazorū regiam neq; Petræ ciuitati nisi flumen transissent nocituri erant, nec eos ullum transeundi modū deficientibus etiam nauibus habere. Nam fluuius is si usq; alter maxime profundus, latitudine magna, impetu quoque tanto, ut in mare prorumpens longe distinctus feratur, nusq; cæteris maris aquis cōmixtus, ut ex ea pura bibendi nautis in medio pelago sit facultas. Intra fluuiū ubiq; præsidium habent Lazi, ne nauibus hostilibus locū trañcendi ac in terram adplicandi tribuant. Imperator autē Iustinianus Saborum genti pecuniam ex fœdere pactam misit, pauloante aliū quoq; exercitū magnum in Lazos misit, qui nondum huc uenerunt, cui præfuit Rhecitangus homo Thrax genere, prudentiaq; & rei militaris disciplina insignis. Et hæc quidē sic se habuere. Mermeros interea in montibus quò cōfugerat, uti mihi supra narratur existens, Petram inde ad uictum necessarijs munire studebat, quum non satis habere cibariorū custodes qui ad tria millia relictī erant animaduerneret: sed quæ in promptu erant, uix ad sumptū exercitui suo satis erant nō minus quàm xxx. millium existenti, & ex eo nihil quod referret Petram mittere posse existimabat. Putauit itaq; eis potius fore partem exercitus magnam è Colchide discedere, paucosq; hic remanere, qui cōmodius ad Petræ præsiidiū quæ opportuna forent importare ualerent. Quamobrē Romæi & Lazi hostes mille inuadentes quorū nullus diffugere ualuit, partim cędunt partim capiunt, quicq; circa Gubazen & Dasisthæum & numerū Persarum exercitus & uia longitūdinem discere potuere, & in quo loco res ipsorū essent. Mouentes igitur cū toto exercitu aduersus eos profecti sunt numero xiiii. millia, ut in recensendis nocte militibus in stationibus apparuit. Persæ igitur quū nihil obuium in toto quàm longū itinere habuissent, nihil hostile cogitantes, simulq; fluuiū minime permeabilē esse putantes alto somno dormiuerunt. Romæi autē & Lazi ante lucem ex improviso irruentes partim dormientes partim semisomnes in lectis iacentes offenderūt: quapropter ipsorū nulli uires adesse contigit, sed plurimi deprehensi ac interfecti sunt, partim capti, inter quos unus fuit præfectus, pauci admodū in tenebris sequentes incolumes euasere. Romæi itaq; & Lazi hostiū castra inuadentes multas inde opes sunt adsecuti & arma & iumenta, eosq; longe infectando ad Iberiā usq; peruenere, hic & alijs occurrētes Persis plurimos interfecere. Sic è Lazice Persæ omnino

sæ omnino discesserunt. Romæi autem itemq; Lazi quū alia usui opportuna tum farinæ plurimū hic inuenientes, omnia cremauerunt, quæ ex Iberia Barbari importauere ut Petram inferrent, ac Lazorū plures in faucibus reliquerunt, ut nō amplius huc usui necessaria Persæ importare ualeant, cumq; præda omni ac captiuis reuerterūt anno quarto expeditionis in Persas, Iustiniani uero imperij tertio & uicesimo. Ioannes autē Cappadox anno superiore ab Imperatore reuocatus est, quo tempore finis item uitæ Theodoræ Augustæ aduenit: qui Ioannes ob suspicionem magistratu deiectus, sacerdotiū sumere cōpulsus est, quantū in eo statu in phrenesim quandoq; atq; opinionē cōsequendi imperij uenit. Quærit enim dæmon ambitioni homines deditos summorū honorū spe deludere, qui præsertim cōstanti natura seu proposito nō sunt: quod Ioanni accidit, cui mira ac uana soliti prædicere homines, quū alia tum futurum, ut is quandoq; Augusti habitum indueret: quod fortasse fatum in hoc uerum apparuit, quod quidam sacerdos nomine Augustus Byzantij Theauri Sophiæ templi custos prope aderat quando Ioannes sacerdotis habitum induit, forteq; suam cæteris tunc deficientibus cōmodauit.

PROCOPII DE BELLO VANDILICO LIBER TERTIVS

IUSTINIANVS peracto Persarum bello Vandilicum cepit. Decedenti Theodosio uiro imprimis iusto duo filij succedere, Arcadius natu maior qui Orientis, & Honorius qui Occidentis Imperium tenuere. Sic enim diuisum iam dudū à Constantino eiusq; filijs, qui eò rem traduxit, utremq; ante omnes longe clarissimā cōstituit, & ab eo nominari uoluit. Ambit enim Oceanus terram siue uniuersam seu magna ex parte: nam in geminam eam diducens continentem hoc mediterraneum efficit, quod à Gadibus incipiens in ipsam paludem Mæotidem desinit. Harū igitur cōtinentium altera quidem dextrorsus in paludem nauiganti Asia uocatur, ad Gadeis uero ac alteram Herculis columnam Septensem ponunt arcem, ob septem apparentes in eo loco montes. Huic aduersa tellus Europa dicitur. Fretum uero inter utranque stadijs lxxxiiij. est. Ambæ itaque usque in Hellepontum æquoribus diducuntur, cōueniunt rursus circa Sestum & Abydum, iterumq; apud Byzantium & Chalcedonem usq; ad Cyaneas petras uocatas, ubi nunc Sacrum nominatur, quæ loca decem inuicem stadiorum spatio dirimuntur. Ab altera enim columna usque ad alteram, longe per littus eunti, non autem per sinum Ionicū & Euxinum, sed è Carthagine Cōstantinopoli & Hydrunte rectā in continentē transmittenti cclxxxv. dierum est iter expedito. Quæ autē circa Euxinum cōsistunt, qui è Byzantio in paludē tendit, omnia descriptione difficilia, quod Barbari à quibus Hister

seu Danubius colitur, minime famam illorū faciant Græcis. E Byzantio rur-
sus ad Histri ostia, quæ in Europa computantur, dierū est iter xxij. Per Asiæ
uero partem è Chalcedone in Phasim fluuium qui è Colchis in Pontū fluit
dierum est iter xl. Omnis itaq; Græcorū potentia iuxta mare iter est dierum
cccxlviij. Quod si quis uti supra narratur, Ioniū sinum stadijs longum maxi-
me dccc, ex Hydrunte prætereat, diebus nō minus quatuor adnauigatio fue-
rit, Tale igitur in hodiernum diem Orientis Romanorū Imperiū. Occiden-
tis autē in Aphrica primū nonaginta dierum iter (tantundem enim à Gadibus
ad fines Aphricanæ Tripoleos existit) prorogat. In Europa uero lxxv.
iter: nam tantundem ab altera columna ad Ioniū sinum censetur. Si quis autē
sinuum nauigationē addiderit, Imperator Orientis cxx. dierū iter sortitur è
Cyrenes finibus usq; ad Epidamnū, quod cōtra ipsum Ioniū sinum est nūc,
Dyrrhachiū uocatū: circa item Euxinū omnia, uti supra narraui, Romanorū
sunt. Vno autē die ex Athenis usq; Megara cxx. stadia absoluuntur. Sic igitur
utriq; continenti Romæi Imperatores dominantur. Britannia extra Her-
culis columnas omniū maxima ad Occidētis ut par est imperiū pertinet. In-
tus uero Ebusa est ad septē iter dierū maxime protensa, duēq; circa aliæ Ma-
iorica & Minorica ab incolis appellata. Aliarū uero quælibet alterutro Impe-
ratori obtemperat, ut intra illius fines sita esse cōtingit. Honorio igitur Occi-
denti præsidente Barbari illius inuasere regionem: qui uero fuerūt & quomo-
do, dicam. Gothicæ gentes multæ quidē & aliæ prius fuere quàm nunc. Om-
nium autē maximæ ac potissimæ Gothi & Vandili & Visigothi & Gepedes,
iam dudum & Sarmatæ & Melanchlæni appellati. Sunt & qui Geticas gen-
tes has uocent, qui omnes nominibus quidē inter se differunt, cætero cōueni-
unt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aspectu
probo, legibus item eisdem utuntur, similiter & Arianæ omnes opinionis, uo-
ce una Gothica appellata utentes: & ut mihi sanè uidetur, ex una omnes gen-
te procreati, nomina postea ab eorū ducibus uaria sortiti. Is autē populus lo-
ca supra Histrum iam pridem incoluere. Deinde Gepedes loca circa Singi-
dum & Sirmiū tenuerunt. Intra uero & extra Histrū meo usq; tempore nūc
habitant. Ex his igitur Visigothi hinc mouentes primū quidem in societate
cum Arcadio uenerunt, tempore uero procedente minime in fide perseveran-
tes duce Alarico insidias alteri Imperatori parauerunt, è Thracia enim mo-
uentes omnē Europam bello infestauere. Alaricus deinde Roma discessurus
Attalum quendam nobili ortū genere Romanorū Imperatorē cōstituit, dia-
demate, purpuraq; & alijs exornans insignibus, hoc animo ut Honorio eri-
peret, huic uero tribueret Occidentis imperiū. His itaq; gestis Attalus & A-
laricus cū exercitu Rauennā inuadūt. Erat autē Attalus ipse nec per se satis re-
gere aptus, nec bene cōsulenti credere uisus; insup in Aphricā præfectos sine
exercitu minime pbante Alarico misit. Britānia interim à Rom. desciuit, Cō-
stantinumq;

stantinumq; sibi regem constituit, uirum quidem haud obscurum. Is statim
armatus cū exercitu satis magno in Hispaniam atq; Galliam ruit. Honorius
uero naues in munitione paratas habens tantū in Aphrica occasiones expe-
ctabat, ut si ab Attalo missi repellerent ipse protinus adnauigaret, eiusq; Im-
perij partem conquereret: si uero illic res minus prosperæ orientur, ad Theo-
dosium se cōferre cogitabat, ut unā super his animaduerneret. Arcadio enim
longe antea decedenti Theodosius filius in Oriente successit. Hæc Honorio
meditanti ac animo fluctuanti admirandi fortunæ successus contigerunt. A-
mat enim deus non quidem astutos aut aliquid domi machinantes, sed ex-
trema in angustia constitutos, modo nō sint improbi, quemadmodum huic
contigit Imperatori: ut enim statim nunciatum est ex Aphrica Attali præfe-
ctos interiisse, nauium multitudinem protinus è Byzantio sibi nō expectan-
ti auxilio adesse uidit. Alaricus autē cum Attalo ob eius ignauiam in dissen-
sionem ueniens imperatoris priuatum insignibus in custodia tenuit. Interea
Alarico morbo extincto Visigothorum exercitus duce Adaulpho Galliam
petijt, & Constantinus quem Britannia tyrannum diximus, bello superatus
unā cum liberis interiit: nec eam propterea Romani liberauerunt, succedenti-
bus continuo tyrannis. Gothi autē Histrū transeuntes primo quidem à ma-
lesicio non temperabant, donec permittente Imperatore Thracia loca inco-
luerunt: nec tamen diu, quum ulterius transeuntes rerū in Occidente sunt po-
siti. Sed hæc in bello postea Gothorum dicentur. Vandili interea circa Mæo-
tidem confidentes, ubi fame pressi sunt in Germanos irruunt, qui nunc Fran-
ci dicuntur, simulq; Rhenū fluuium traiecerūt, in societatem Alanos Gothi-
cum & ipsum genus adsciscentes: inde postea duce Gogidisco in Hispaniam
penetrauere, quæ primum ex Oceano è Romanorum ditione occurrit: cum
Gogidisco Honorius conuenit, ut in hac sedes minime tamen cæteris habita-
toribus nocentes haberet. Nam quū lex Romanis esset, ut his qui iam annis
xxx ad manus sua non possiderent, ob præscriptionem ius amplius repeten-
di non esset, ea annorum præscriptione Vandilis nullo pacto uti liceret. Ho-
norius igitur ad hunc modū Occidente lacerato morbo excessit, cum quo Im-
perium antea Constantius simul gessit Placidia sororis uir, qui ob uitæ breui-
tate nihil laude dignū uiuente Honorio gessit. Huius igitur filius Valentinia-
nus iam à nutrice liber apud Theodosiū educabat. Interea Romæ Ioannes
quidā è militibus Honorij occupat Imperiū, uir quidē ingenio mitis ac uirtu-
te præditus, qui annis quinq; quibus præfuit nec delatoribus aures adhibuit,
nec cædem ullam iniustā, nec deniq; pecuniæ gratia quicq; fecit: cōtra Barba-
ros nihil penitus gessit, quod è Byzantio bello sit ipse petitus. Cōtra hūc igitur
Theodosius Arcadij filius exercitū magnū simul cum ducibus Aspare &
Asparis filio Andaburio mittēs eū è tyrannide deiecit, simulq; Valentinianū
adhuc puerū rebus præfecit. Is Valentinianus hunc Ioannē captū priuatūq;
altera

altera dextra in Hippodromo coniecit, asinoque insidentem cum omni contumelia circumduxit, ad extremumque necauit. Ad hunc igitur modum Occidentis inuito Imperio Valentinianus quod a Placidia matre in omni mollicie nutritus atque illius uitio effoeminatus esset, ad incantamenta mathematicaque se conuertit, utque matronis potiret alienis omni studio ac uite infamia curauit, quamquam & ipse uxore longe formosissima non carebat. Quapropter eodem ob ignauiam uenit, ut non solum amissa non recuperaret, sed denuo Africam amitteret, in qua talia contingerent. Duo Romanorum erant tunc duces Aetius & Bonifacius belli disciplina nullis suorum temporum secundi, uerum inter se in administratione discordes, praeterea animi magnitudine & reliquis uirtutibus ita praestitere, ut si quis ipsorum alterutrum summum Romanorum dixerit non errauerit. Bonifacium itaque Placidia Africam totius praefectum fecit, inuito, uerum dissimulante Aetio, quod nondum aperta esset inimicitia. Postquam uero is ad locum peruenerat, Aetius manifesto obtractare laudibus eius, maleque ad Placidiam referre, insuper quod Africa tota per eum spoliaretur accusare coepit, rem facile posse deprendi, si iussus minime reuertat. Vbi uero haec illa accepit, consilium sibi placere seque ita facturam dixit. Aetius uero negocium praeueniens epistolam Bonifacio scribit uti caueat, eum Placidiam suspectum haberi, quaerereque delendi occasionem, & hanc fore coniecturam quod primum absque ulla causa discedere iuberetur. Quod ubi ille legit, missis euestigio qui eum reuocabant respondit, se nullatenus nec Imperatori nec matri obtemperaturum. Quocirca Placidia Aetium opinata rebus Imperatoris fauere maximeque fidum, illum uero infidum ac suspectum esse arbitratur. Bonifacius ex altera parte in hoc animi aestu nec Imperatori mouere bellum impar uiribus est ausus, nec Romam ob metum uenire, sed Vandilis tantum se coniungere cogitauit, qui in Hispania parum ab Africa distante uti supra dixi constiterant. Hic Gogidisco defuncto eius liberi succedere, Gontharis ex matrimonio, & Gizerichus nothus, cui quod armorum peritus esset, & frater eius adhuc puer, rerum summa delata. Bonifacius igitur certos fideles in Hispaniam utrumque fratrem sibi conciliatum mittit, monstratque si in Africam traſſiant, in tris eam inter sese partes posse diuidi, ex quo facile contra insurgentes inita societate ualeant inuicem iuuare. Igitur Vandili statim accepta conditione per angustias Herculei freti in Africam penetrant, Visigothi paulo post in Hispania succedere. Interea Romae amici Bonifacii facinus considerantes, quem semper in officio perseverantem cognouerant, satis admirari non poterant, nonnullique iussu Placidiae Carthaginem delati eundem conueniunt. Vbi uero Aetii insidias, ac litteras ab eo exhibitas conspiciunt, statim reuersi Placidiae rem omnem deferunt, Bonifacium non sua sed aliena culpa errasse dicunt. Illa animo percussa cum Aetio quidem dissimulauit, nec quicquam eorum quae contra Imperatorem gesta erant probro obiecit, quod exercitum rerumque summam

summam in potestate haberet, & res in discrimine iam esset: uerum Bonifacii amicis omnia comunicauit, de Aetii fraude uehementer conuincitur, iurat sese aequam Bonifacio fore, si illi rem animo detrectare, tum rem Romanam a Barbaris perditum iri non permittere persuadeat. Haec ubi ille accepit, facti illico poenitens & initam iam societatem detestans, Vandilos multis millibus numerum tentare coepit uti ex eo loco discederent: quod quum minime ausculturum, quin probris potius insultare uiderent, necesse fuit ad manus uenire. Victus Bonifacius Hipponem regium se recepit, ciuitatem Numidiae maritimam ac munitissimam. Hanc Vandili Gizericho duce exercitu admoto obsederunt. Gontharis uero iam decesserat, a fratre uti putatur interfectus. Vandili autem illum potius dicunt in Hispania a Germanis captum paloque infixum, iam in Africa Gizericho res gerente. Tempore autem longo procedente quum neque ui neque conditione ulla oppidum id expugnare possent, fame urgente obsidionem reliquerunt. Interea est Constantinopoli Romaque exercitu adueniente cum Aspare duce Bonifacius Romanique qui in Africa erant, spiritus adsumentes acriter resistere coeperunt: uerum non melior priore fortuna successit, uicti ad unum omnes alij alio fugam arripuerunt, Aspar Constantinopolim unde uenerat, Bonifacius Romam profectus sese Placidiae ex his quorum culpa uacabat reconciliauit. Hoc igitur modo Vandili Africam Romanis eripuerunt, captiuos uero quos ceperant in custodia habuere, inter quos Martianus fuit qui postea Theodosio successit. Quumque Gizerichus forte praeciperet uti captiuus in aula subdicio cogerentur, ut ad spectibus eorum consideratis sane conspiceret si quis regiam haberet indolem ac indigna praesente fortuna pateret, interim eodem inedia ac labore fessi humi obdormiscerent, aquila forte uolitans supra Martiani caput passis adstitit alis. Gizerichus igitur portentum tacite notans non frustra hoc fore, iussu ad se uenire qui nam uir esset interrogat: Ille se Asparis archanorum omnium socium esse inquit, quem Romani Domesticum uocant. Gizerichus itaque meditans & aquile gestum & Asparis quanta esset apud Byzantium potentia, hominem de medio tollere ab re putauit esse, neque uerisimile ut supra quam primum interituro signa uolatu illa ostendisset, nulla enim ratione eum interfici oportere: nam si postremo regnaturus est, morti non esset apud eum delictus, quod ea quae deo sunt decreta nullatenus prohiberi possunt. Quapropter iureiurando eum obligat sibi amicum fore, nec ullo pacto contra Vandilos uenturum. Sic igitur dimissus Martianus paulo post Theodosio defuncto successit, rerumque habenas suscepit, optimusque fuit princeps. Quae uero in Africa uersabantur, in nulla ratione habuit. Sed haec postremo tempore facta sunt. Gizerichus postquam Asparem & Bonifacium uicisset, prudenter animo fortunae uarietatem examinans, formidansque ne est Constantinopoli Romaque si mul contra nouus mitteretur exercitus, quum suae uires Romanorum armis non essent aequandae, & humana saepe contingi adeo mutari & corpora deficere,

potius

potius ob ea quę ratione metuebat moderatum, quàm ob iam partam uictoria elatum animum gerere statuit. Itaq; fœdus cum Valentiniano iniit, tributum quotannis simul cum Honoricho filio obside dedit, quem paulo post amicitia inter eos gliscente sponte recepit. Placidia interim Romę moritur & Valentiniano uirili prole carenti duę tantum fuere ex Eudoxia Theodosij filia natę, quomodo autem interiit breuiter repetam. Maximus erat quidam ę Senatoribus unus, ac ę stirpe illius Maximi tyranni quem Theodosius senior sustulerat, pro qua uictoria Romani quotannis festum agunt: huic uxor formosissima simul & prudentissima fuerat, qua Valentinianus amore incensus quum potiri cuperet, resq; admodũ ardua foret, rem iniquam excogitauit, Maximum iussit ad se in palatium uenire, quo cum talis colludens auro certo proposito, anulum eius uictor nactus est, hunc clam ad uxorem mittit uiri nomine, ut quamprimum signo perspecto in palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem ueniat. Illa subito paret, quam certi quibus res nota ac mandata erat, protinus in aula excipientes longe in gynęconitidē duxerunt, ubi Valentinianus occurrens uim ei attulit. Illa post hęc mœsta domum regressa, calamitatem fatumq; suũ flere, uirumq; magnopere detestari cœpit, ut qui occasionē huic rei dederit. Maximus uero dolore ingenti percussus de insidijs contra Imperatorem secum meditatur, quumq; uideret Aetium tunc maximum ducem qui pauloante clarissimam uictoriam de Attila Massagetarum Scytharumq; exercitu armato contra Romanum Imperiũ retulerat: ei succurrit ita agere, ut laudem omnem ac merita gestorum amitteret, suspectumq; illum reddere Imperatori, tempus quoq; commodum tunc uisum, quod longe abesset, quod spes in eo potissima Romanorum esset: cum Eunuchis agit, quorum custodię uti fidissimorum corporis sui curam Imperator tradiderat, ut ei persuaderent Aetiũ rebus nouis studere. Imperator facile credens suspectamq; illius habens uirtutem ut interficeretur mandat: fertur & proximũ quendã ex Romanis interrogasse, an utilis foret Aetij mors: ille autem respondisse, hoc ipse uideret bene an male, se tantũ scire quod sibi dextram altera manu incideret. Igitur sublato Aetio Attila ut qui nullũ amplius aduersarium haberet, nullo negotio cunctam populatur Europam occidentisq; Imperium tributarium constituit. Nam & Imperatores quotannis tributum ei dare perseuerauerunt, talem ei felicitatem Aquileia direpta prębuit ciuitas potentissima simulq; frequentissima pręterea iuxta Adriaticum constituta. Dicitur enim longa iam obsidione fessus quũ iuberet exercitũ rebus infectis discedere, indictaq; postera die in exortu solis, quodam permotus auspicio restitisse, siquidem ciconiam in turri quadam ciuitatis animaduertenter inde pullos suos paulatim auferentem, quum nõ satis firmi adhuc ad uolandum, quisq; supra pręcedentis dorsum innitens, ex successione unã omnes euolauerunt: quod Attilas inspiciens (erat enim in auspiciorum coniectura

ctura ingenio prospicax) iussit exercitũ sistere: nõ enim frustra inqt, hęc auis nidũ defereret, nisi malum quid diuinitus ciuitati euenturũ pręsagiret, quod profecto euenit: nam post paulo eam muri partem ubi nidus fuerat, sponte nullaq; ui corruentem conspexerunt, unde Barbaris ingressus fuit & ciuitas tota direpta. Et hęc circa Aquileiam hoc modo contigerunt. Interea Romę Maximus Imperatore nullo negotio interfecto tyrannidem capit, Eudoxia potitur, eamq; sibi coniugio iungit, quum forte antea prima uxor decessisset, eiusq; tandem amore dum unã cubaret se fassus est uirum interfecisse: quare illa exacerbata prius animo ac de ultione uiri cogitans, multo magis ob eius uerba & animum impudicum detectum ad uindicandum facinus est incensa. Vbi igitur illuxit, Carthaginem mittit rogatum Gizerichũ, ut uiri necem ab impio tyranno interfecti ulcisci uelit, ipsam uero indigna ab eodem pati, Imperium occupatũ, omnia perditum iri, addit quoq; ex officio illum facturum si afflictis auxilium ferat, quum in amicitia societateq; Valentiniani esset, ę Cõstantinopoli nullam esse spem Theodosio iam extincto & Martiano imperante. Gizerichus igitur avaritia imprimis permotus specq; opum maxime consequendarũ, ingenti classe in Italiam ad nauigans Romam nullo aduersante facile ingreditur, Maximũ euestigio Romani fugientem instanti lapidibus obruunt membratimq; discerpunt. Gizerichus uero Eudoxiam simul cum Eudocia & Placidia eius ex Valentiniano filiabus capit, gazamq; omnem Imperatoriam in nauibus positam secũ in Aphricam tulit, ac si qua erant Romę decora, inter quę Iouis Capitolini tegularũ ex ære auratarum partem dimidiã adripuit. Vnam uero ex his nauibus ubi statuę fuerunt, tempestate perisse dicunt, ceteras incolumes in Aphricam delatas, ę captiuis mulieribus Eudociam Honoricho filio, Placidia uero Olybrio nobili Senatori Romano locauit, quam Placidiam simul cum Eudoxia matre, rogante Leone Imperatore Constantinopolim misit, qui post Martianum Asparis opera imperio successerat. Gizerichus post hęc ad Aphricę statũ conuersus ciuitates omneis pręter Carthaginem mœnibus nudauit, ut neq; ipsi Aphri Romanorum agentes prędam haberent quõ se reciperent, neq; Romani si ab Imperatore in Aphricam mitterentur, dum discedunt munitas pręsidijs relinquunt, negocium propterea Vandilis faciant: quod quam bene ab initio succedere uideretur, tempore procedente Belisarius loca sic disincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est uisus, qui quod optimum ei uidebatur cõsiliũ in stulticiam damnũq; uersum uidit. Homines enim ex euentu postea fortunę quę prius consulta sunt iudicant. Gizerichus deinde si quid inter Aphros boni fuerat aut agri aut rerum aliarũ omne inter filios diuisit Honorichum & Genzonem: nam Theodatus omnibus iunior iam decesserat sine liberis. Ceteros item agros optimos Aphricę a dominis ereptos Vandilis distribuit, qui adhuc hodie

D Vandilo/

Vandilorū agri uocantur, liberiq; fuere longo tempore possidentibus: nam ab omni eos uectigali aut tributo imperpetuum liberauit, quin si quis nō bonam nactus terram sibi uideretur, illam prioribus possessoribus dimittere licitum erat, & ex publico tantundē accipere ac cum alijs cōmutare. Itaq; hoc pacto Aphri frustra sua possidebāt atq; appellabāt, quapropter multi multis de causis fugiebāt & interficiebantur, potissime uero quod pecuniā si quis haberet domi abscondebāt: sic omnis Aphrica calamitatibus inuoluta uidebatur. Insup Gizerichus Vandilos & Alanos in insidijs & locis opportunis custodia gratia posuerat cū ducibus nō minus octoginta quos Chiliarchos uocabat, quumq; quinquaginta miliū tantum esset exercitus, speciem octoginta præbebat, ab initioq; Vandilos tantū & Alanos autoratos habuit, de inde numero quotidie gliscente Barbaros alios in societatem adsciuit, cunctā tamen Vandilorū nomine appellati præter Maurusios, quos demum & ipsos in exercitu accepit. Post mortem uero Valentiniani aliquot annos ueris initio continuo longas fecit prædando ac populando excursiones, nunc in Sicilia, nunc in Italiā, ciuitates insuper partim diripiendo partim solo æquando: ubi uero omnia deleuit, ad Orientis cōuersus imperiū, Illyricum omne simul & Peloponnesum hisq; adiacentes insulas cum reliqua Græcia inuadit. Ad Italiā rursus Siciliamq; reuertens si quid erat reliqui diripuit. Ferūt quondam quū è Carthaginis portu uelis passis soluturus esset, interrogatus à nauclero quò tendere populabūdus uellet, respondisse quò deus impulerit, adeo ex nulla causa in obuios quoscuq; hostiliter ferebatur. Talem igitur Imperator Constantinopolitanus audaciam perosus contra Vandilos mouere decreuit, cuius exercitus terrestris fertur ad millia centū fuisse, classis autē magnitudinem undecūq; ex omni Græcia collectā habuit: in milites & nautas sumptus ingentes ostendit, eo quod contra Barbaros procul ituri essent: ferunt enim milia trecenta in hoc bello frustra erogasse, & ut uictoriā de Vandilis minime adsequeretur, classis præfectum Basiliscum misisse Verinæ coniugis fratrem, imperio tunc maxime fidum, quod tutū sibi fore arbitrabatur Asparis durante amicitia. Ipse enim Aspar qd' facta esset Ariana Imperator esse nō ualuit. Leonem tamē facere potuit, cui paulo post insidias uisus est tendere, metuens ne ex uictoriæ Vandilicæ successu elatus, nō æquus ei tum cæteris Imperij rebus foret, quapropter multa Basilisco discedenti mandasse, tum ut bellū duceret suasisse fertur. Leo uero iam Artemiū senatorē opibus ac genere magnū ad imperiū Occidentis suscipiendū miserat, ut Vandilorū bello auxilio foret. Gizerichus uero Olybrio item senatori potentissimo pollicetur, si unā cōspiret ei Occidentis imperiū simul cum Placidia Valentiniani filia se daturū: quo fretus maiores adsumpsit spiritus, audaciusq; omnem Imperij ditionē uexauit. Erat ea tempestate in Dalmatia quidam Marcellianus notus Aetio, uir admodū probus, qui post Aetiū interfectū ad Imperatorem

torem redire recusauit res in ea parte nouas excitando, eaq; fuit potentia ut nemo resistere auderet. Leo igitur hunc metuens omnibus modis sibi conciliatum in Sardiniam misit ut eam à Vandilis liberaret, quod breuiter ac facile factū. Heraclius interea è Byzantio cum classe in Aphricam ueniens apud Tripolim Vandilos uicit: nauibusq; dimissis, cum exercitu pedestri aduersus Carthaginem tendit, hic igitur initium belli. Basiliscus enim cū tota classe ad paruum oppidum à Carthagine nō minus cclxxx stadijs distans adplicuit, ubi Mercurij templum antiquitus conditum fuit: quod si minime cunctatus inde euestigio Carthaginem aduolasset, ipsam proculdubio cepisset, Vandilosq; simul in seruitutem redegisset. Gizerichus autē ubi Sardiniam ac Tripolim captas audiuit simulq; Basilisci classem ingentem animaduertit, Leonem Imperatorem ut admodū inexpugnabilem formidare cœpit. Tantam itaq; uictoriæ occasionē amisit ducis siue tarditas siue ignauia, seu etiam proditio. Gizerichus autē Basilisci indiligentiā nactus hæc gessit. Imprimis subditos omnes uelociter cum nauibus quibus potest armat, partim uiris uacuas mittit, ut repente adnauigantes cū instrumentis ac munitionibus sint præsto parati, interimq; legatos ad Basiliscū mittit rogatum uti quinque dierū spatium præliū supersedeat, donec quid nam facturus sit tempus habeat deliberandi, an Imperatori obtemperet ac cū eo cōueniat. Ferunt quidam hanc auri corruptione nactū opportunitatē fuisse: & hæc quidē hoc modo se habere. Artemius autē qui Occidentis suscepit Imperiū, paulopost ab eius sororio Recimere de medio tollitur. Olybrius ei succedens breuiter & ipse eundē fortitus est exitū. Decedente interim in Oriente Leone, alter Leo eius ex Ariadna filia & Zenone nepos puer adhuc unā cum Zenone patre uolente populo imperauit, ac paucis post diebus extinctus est. Sed Maiorini fas meminisse fuerit, qui antea prius Romę imperauit, hic enim cunctis qui Occidenti præfuerunt uirtute antefendus. Nam & cōtra Vandilos fortissime bellum sumens maximo collecto exercitu in Liguribus cōstitit, ipse dux impiger nullū neq; laborem recusauit, neq; ullam bene gerendæ rei occasionē prætermisit, primusq; qui Vandilorū Gizerichiq; mores ac mentē exquireret, & an Aphri bene an male erga nos adficerentur, quod nullorū auditione, sed propriis deprehendit oculis. Legatus enim quondam ab Imperatore missus causa ineundæ cōcordiæ, alio sibi uultu ac nomine mutato ne forte notus incōmodum pateretur & quæ agenda erant impediret talia cōmentus est, Crines flauo sibi colore infecit, quod fama sit Vandilos auro fuluo similes habere: ad eum proficiscit Gizerichus quā primū, ut amicū ueniētē honorat, ducitq; in penitiorē domus habitationē, ubi arma cuncta disposita multaq; preciosa alia & præclara fuere. Hic forte sponte sua cōmotis sit ingens sonitus ut locus cōtremere sit uisus, ex quo Gizerichus terræmotū esse suspicans foris interrogat an quicq; audierint: negātibus omnibus, unde mirū hoc nascere

D 2 cōijcere

Hic aliqua
uerba puto de
ficere in Grae
co exemplari

conijcere nullo modo ualuit. Maiorinus igitur omnibus quæ uolebat exploratis in Liguriam ad exercitum reuertit: quem terrestri itinere ad Herculis columnas ducens inde per angustias freti transire in Aphricam, cum hosteque congregari omnino cogitabat, tanta ipsius exercitus admiratione ac uoluntate ob eius uirtutē, ut in spem uenerint certam omnes breuiter Aphrica per eum potituros. Verū eo ex morbo paulopost decedente ab incepto destitit, uir quā suis mitissimus, tam hostibus formidolosus: post quem Nepos paucis diebus & ipse habenas imperij tenuit, morbo similiter extinctus: cui Glycerius eodem quoque fato successit, ad extremū uero Augustulus. Alij item Imperatores antea in Occidente fuere, quorū nomina prudens prætereo, quod breuiter præfuerint & nihil ab eis præclarū sit gestū. Hæc igitur in Occidente sunt acta. Byzantijs interea Basiliscus cupiditate dominandi tyrannidē nullo negotio sumpsit Zenone absente, qui unā cum uxore in Isauriam ob metū secesserat: quumque octo menses supra annū tyrannidē exercuisset, omnibusque ob eius auaritiā & aulicis & militibus infestus esset, à Zenonis tandē exercitu petitus est: ubi prope amborū copię in cōspectu fuere, Armatus (sic enim duci nomen erat qui ab eo missus fuerat) Zenonis ducibus se cum toto tradidit exercitu, Basiliscumque Zenonis filiū Cæsarem constituit, ac patri post mortē successorē. Igitur Basiliscus Constantinopoli accepto cladis ac prodicionis nuncio, protinus in templū confugit: ubi captus ab Acacio præfule Constantinopolitano ob eius impietate, ac Zenoni traditus est. Nam ab orthodoxa fide deficiens in Eutythianā sectam inclinauerat, omnemque uitam pessimis moribus inquinauerat, ex quo odio cunctis erat. Zeno rursus Imperiū repetens Armati officium ante omnia probauit, uerū paulopost eum in suspicionem uenientem de medio sustulit, Basiliscū autē tyrannū simul cum uxore & filijs in Cappadociam mittens hyemis tempore, iussit neque ueste neque cibarijs iuari, ex quo breuiter unā se complexi corporibus collachrymantes misere perierunt, unde tyrannidis pœnam breui tempore dedit, sed hæc postea cōtigerunt. Gizerichus tunc, uti dixi, Maiorini legatione deceptus nihilo propterea minus Romanis resistere paratus erat, tamē abstinuit, sedere cū Zenone inuito sine ulla temporis præscriptione, quod & ipse Zeno & eius successor Anastasius usque ad Iustinum seruauerunt. Huius demū sororis filius Iustinianus rem suscepit, sub quo bellū hoc fuit modo quo inferius narrabitur. Paulopost Gizericus iam senex decedens testamentū condidit, in quo quā alia multa Vandilis mandaret, tum ut per manus eius regni successores illi propinquiori ex genere uirilī prolis traderentur, & ex his qui ætate præcederent. Decessit post Carthaginē ab eo captam annis xxxix. Honorichus eius senior filius successit, quū Genzon frater iam decessisset. Maurusij qui metu Gizerichi nihil prius ausi fuerant, post eius mortē Vandilis quā plurimis incōmoda intulere, passique item ipsi sunt. Fuit autē Honorichus in Christiana

nos

nos sæuissimus omnium suorum, eos in Arianam sectam deducere omnibus contumelijs aut igne aut alijs supplicijs cogens, multis etiam linguas incidendo, suntque usque meo tempore Byzantijs qui impedita sunt uoce, non autē omnes hoc pœnæ genus passi: sed si duo conscij fuissent amicarum cum illo concubitus, loqui amplius nō permittebantur. Decessit Honorichus ex morbo, Maurusij iam in monte Aurario consistentibus (est enim hic mons in Numidia iter dierum xxxiij. à Carthagine distans ac ad meridiem spectans) ubi se à Vandilis tuebantur non ualentibus in monte arduo bellum eis inferre. Honoricho extincto Gundabūdu Genzonis fratris filius successit, qui propior genere Gizerichū attingebat, cum Aphris pluribus decertauit prælijs. Christianos imitatione suorum supplicijs etiam maioribus adflixit. Excessit ex morbo, anno regni xij. Post quem frater Trasamundus rem suscepit, uir indole sapientiæ maxime, tum animi magnitudine omnes maiores antecedens, Christianos nō pœnis corporis aut supplicijs ueluti illi, sed præmijs ac honoribus omnibus ad deserendam fidem inuitauit: non auscultantes uero minime plebebat: si quos magnis criminibus obnoxios uidisset seu fortuna seu uoluntate, hos non dare præteritorum pœnas, sed præmijs muneribusque meliorem induere mentem cogebat. Fuit autem Anastasio principi amicissimus. Sub hoc item Vandili magnum à Maurusij incōmodum accepere, quale nunquam antea contigit. Cabaon præfectus quidam apud Tripolim bello exercitatus & animo uaser: ubi audiuit se à Vandilis bello peti, talia cōmentus est, Primū subditos iussit ab omni iniuria ac cibis lautioribus præterea mulierū concubitu abstinere, geminū quoque uallum cōstitui: in altero ut ipse cum exercitu omni uirorum esset, in altero mulieres conclusit pœna mortis proposita si quis ad id accederet. Post hæc certos antea mittit exploratores cū his mandatis, quā primum Vandili exercitum mouerint, si aliquod templū ex his quæ Christiani honorant profanauerint, ubi statim inde discesserint, contra illis agant templū uidelicet purgando, hoc enim nō ab re dicebat, ut deū quem Christiani colunt ueneraretur. Nam si uti fertur pius erit, par est ut ini quos ac ei contumeliā inferentes plectat, famulantibus uero præsto sit. Igitur exploratores ubi ad Vandilos uenerunt, eosque Tripolim cum exercitu petere conspexerunt, secuti sunt & ipsi humili habitu ac specie. Vandili prima die in templis Christianorum se cum equis ac alijs animalibus locant, nullū more ipsorum in deum eiusque habitationem probrū prætermittentes: sacerdotesque & ædituos colaphis terga uerberantes, more uilium seruorum sibi ministrare cogebant. At exploratores ubi discedentes uidissent, mandata Cabaonis protinus exequabant, templa purgant, stercusque ac si quid aliud immundum à gente turpissima relictum educunt, odorem incendunt: sacerdotes ab eis ludibrio habitos adorant, argentum pauperibus præbent, qui pro templis rogantes confidebant. Sic igitur toto itinere Vandilos secuti, quæ illi

D 3 profana

profanabant, ipsi continuo sedulitate ac omni pietate refarciebant. Vbi uero Cabaon hoc accepit, euestigio exercitū in occursum educit, septemque uallo camelis circa per munimine dispositis, ex eisque duodecim in fronte collocauit: pueros autem ac feminas omnemque imbellem turbam simul cum thesauro in medio ponit, fortissimos quosque ad camelorum pedes cum scutis constituit. Sic itaque collocatis Aphris Vandili ancipites qua nam aggredi eos oporteret: non enim neque iaculatores, neque sagittarii, neque etiam pedites qui in pugnam procederent erant, sed tantum equites omnes hastis plurimum ac ensibus utentes, quibus nullo modo cominus aduersariis nocere poterant: praeterea equi a camelorum adpectu perterrefacti progredi non audebant, quapropter magna ipsorum strages frequentibus ab hoste sagittis irruentibus facta est. Haec igitur Trasamundus ab Aphris passus paulo post decessit rex annis xxvij. Cui Ilderichus Honorichi Gizericho nati filius successit, qui & suis & Christianis aequae mitis extitit, armis tamen minime ob mollitiem idoneus minimeque exercitatus: uerum his praerat Amer eius propinquus, quem alterum uocabant Achille, ea fortitudine fuit. Huius itaque auspicijs cuncta gerebant. Sub hoc etiam rege alteram contra Vandilos habuere uictoriam Aphri, qui apud Byzantium, duce Antala, qui Theoderichum tunc in Italia existentem in societatem adsciuerunt, Gothosque omnibus pollicitationibus corruperunt ut Ildericho & Vandilis bellum inferrent. Theoderichus uero negotium minime suscepit, quod ei nequaquam facile fuisset, uti res exposulabat, classe in Aphricam transire. Ilderichus insuper Iustiniani amicissimus fuit nondum Imperatoris, uerum iam omnia potentis, eo quod Iustinus longo iam senio confectus & Reipublicae administrandae minime aptus a natura fuisset. Itaque magna utrinque dona inter se amicitiae pignora missitarunt. Erat in Gizerichi genere quidam Gilimer Genzonis Gizericho nati filius aetate prouectus post Ilderichum, cuius rei gratia successurus post eum sperabatur, hic & rei militaris peritissimus ac ingenio grauis, tum pecunia uicque ac rebus alijs aliena inuadere promptissimus: qui quamquam se iure successurum quandoque uideret, dilationem tamen ac moram minime tolerauit, quin uiuente adhuc Ildericho honores intempestiuos factaque Imperij sibi usurpare, illum ut ignauum & inertem apud Vandilos accusare, praeterea ob eius imperitiam ab Aphris superatum dicere coepit: insuper calumnijs onerare, quod Vandilos simul cum tota ditione Iustiniano prodere uellet, nec aliud legationem Byzantium missam uoluisse. Quae omnia Vandili facile credentes eum regem constituunt, Ilderichum post annos regni septem simul cum Amere ac eius fratre Euagene custodiae tradunt. Vbi uero Iustinianus iam factus Imperator haec audiuit, legatos in Aphricam ad Gilimerem mittens haec scripsit. Impie facis minimeque dignum Gizerichi testamento, quod Ilderichum legitimum regem in custodia teneas, quam breui post tempore tibi liceret ex lege omnino succedere: nunc uero ut modicum praueñas tempus, iura prodis & regni nomen

*Iustiniani ad
Gilimerem
epistola*

nomine in tyrannidem conuertis. Hunc igitur hominem sine donec uiuat regni saltim imaginem habere, ageque tantum quod regem deceat, & aui tui Gizerichi mandatum circa regni successionem exposulat, ut quod nunc iniuste possides, ex aequo retineas. Hoc si in animum induxeris, & res tibi felicius & nostra simul amicitia prouenerit. Haec itaque summa epistolae. Gilimer autem legatos re infecta remisit, statimque Amerem excacauit, Ilderichum uero & Euagenem arctiori tradidit custodiae, insuper illudens hortabatur uti Byzantium ad Imperatorem fugere meditare. Iustinianus ubi haec audiuit, alios rursus legatos mittit cum his litteris. Nos quam te minime nostris monitis aduersaturum putaremus, priorem tibi epistolam scripsimus: quando uero tibi placet regnum hoc pacto habere, tibi habe quod fortuna ex ipso tribuerit. Tu autem Ilderichum & Amerem luminibus cassum eiusque fratrem ad nos mitte, solatium habituros quale poterunt qui regno aut oculis sunt priuati: quod si minime feceris, nos profecto coges amicitia relicta, foedereque quod cum Gizericho eiusque successoribus gessimus soluto, te non solum armis petere, sed poena quali possumus persequi. Haec uero Gilimer excusans hoc modo respondit, Gilimer rex Iustiniano Imperatori salutem. Neque ego per uim regnum accepi, neque contra meos propinquos quicquam iniustum perpetravi, Ilderichum enim noua querentem in familiam nostram Vandilorum gens magistratu deiecit, neque tempus & ex lege aetatis honor in regnum uocauit. Talem enim quendam uirum bonum regnum exposulat, qui nec alienas ab re curas persequatur. Tu uero item rex curiose facis ac iniuste, aliena curare: quod autem foedera solues nobis bellum inferendo, respondere sum paratus, quibus potero uiribus obtestans atque fide exposulans, simul & iusiurandum Zenonis cuius tu successor existis. Has accipiens Iustinianus litteras si male prius erga illum fuerat animatus, tunc multo magis: quapropter ei uisum ante omnia Persicum soluere bellum & in Aphricam transferre: erat enim & inspercutando ingeniosus, & ad ea quae decreuerat perficienda non piger. Adeurat insuper ex Oriente Belisarius dux non ut ad hoc bellum quaesitus, sed iam exacto magistratus tempore. Nam & cum Persis induta, uti supra narratur, facta fuere. Igitur postquam Iustinianus domi forisque rem in pace constitutam uidit, negotium Aphricanum in consultatione posuit. Vbi uero bellum decreuit ducesque ad id delegit, uulgi murmur atque indignatio exoritur Leonis Imperatoris classem & Basilisci cladem non absque stomacho memorantis, ubi & milites fere omnes periere, & uim pecuniae magnam publicum debuit: maxime uero dolebant curaque molesta adiciebantur, quod aulae praefectus, quem Romani praetorem nominant, & aetarii quaestor ad hoc pecuniam imperabant, cogitantes quantam belli usus exposceret, quae nec ulla uenia praeteriri posset nec differri: adde quod ipsorum ducum quilibet in quo rei benegerendae sit spes, exhorreret periculi magnitudinem, quando ei sit necesse ex maris primis periculis seruato, in hostili & ex nauibus contra maximum regnum dimicare:

*Alia eiusdem
ad eundem
epistola*

*Gilimeris re/
sponso*

D 4 praeterea

præterea milites nuper ex longo difficiliq; bello Persarum redeuntes qui ad huc domi non respirauerant, aut quicq; boni degustauerant, in nouos rursus naualis pugne labores se reiectos uidentes in angustia uersabantur, & in eos populos quos nunq; audierant, in occasumq; solis ab Orientis finibus deducti contra feroces Vandilorū gentes. Alij uero sicuti mos est hominū, res nouas alienis periculis spectare cupiebant: nullus tamen ex his qui rem agerent ferrent improbare ausus est apud Imperatorē, præter Ioannem prætorij præfectum unum omnino audacissimū simul & grauissimū. Is enim per os Iu-
Ioannis ad Iustinianum oratio
 stiniani propositū sic eum oratione aggreditur, Tua in subditos humanitas simul & affabilitas princeps nobis audaciā tribuit, ut ea quæ usui tibi rebusque tuis uidentur, citra uoluntatē tuam aut nostram adlentationē memoremus. Ita enim potestatem cum iusticia coniunxisti, ut in omnibus tibi placentem minime beneuolū arbitreris, cōtraq; quandoq; resistentē minime moleste feras: uerū mente sincera cuncta perpendēs, nullū interdum tuis resistendo consilijs ostendis periculū fore. His fretus Imperator dicam quod sentio, ita tamen animatus, ut si quid eorū quæ metuo forte acciderit, meam erga te beneuolentiam manifesto adspicias, cuius nullū præter te testem exquirā. Si enim minime auscultando decreueris Vandilis bellū omnino inferre, quādo res longa est, hac tibi diu durante molestia meū consiliū necesse tibi probare fuerit. Si autē potiaris, ita propterea confides ut nō incredibile sit te militum sanguine abuturū ac uim pecuniæ maximam cōsumpturū, tum laboribus nouos additurū esse labores. Victoria enim omnia tegit, præteritorūq; oblita malorū semper noua meditatur. Si rursus in dei potestate hoc erit, exemplo ac imitatione maiorū nostrorum necesse fuerit belli exitū timere: cur igitur nō præstat securū esse in quiete, quā cum periculo in laboribus? Contra Carthaginē cogitas expeditionē ducere, ad quā iter est terrestre dierū cxi. nauiganti uero necessariū usq; ad extremū pelagus peruenire, ex quo eorū quæ contingūt uix annuū habebis nunciū: adde quod si de hostibus triumphaueris, nō propterea Aphricam cōsequeris, Sicilia simul & Italia sub aliena existentibus ditio. Si uero res aliter eueniet, soluto iam scedere in nostram regionē omne periculū transferes: fortunę quoq; cōmutatio res etiam destruit bene cōstitutas. Negociū igitur consilio præuenire oportet, decidentem uero post factum pœnitere stultissimum. Securum antequam pericula ueniant cogitare quid agendum, deniq; magnopere profecerit in rebus obeundis temporis uti opportunitate. Et hæc quidem Ioannes, Imperator uero hac motus oratione de studio in bello suscipiendo aliquantulum remisit. Post hæc episcopus quidam ex Orientis partibus ueniēs dixit se paucis eum adloqui uelle, facta potestate ait deum ei somnium noctu misisse Imperatori adsimilatum, illūq; impietatis accusasse quod Christianos ē manibus Barbarorū in Aphrica liberare cōstituens, nulla postea de causa destitisset, negociū aggredienti

dienti omnino præsto esse, ac Aphricæ dominū eū facturū se recepisse. Hæc ubi Iustinianus audiuit, animo iam deliberato rem ultra differre non potuit, exercitum propere cōgēgit, naues quoq; & cibaria præparauit, Belisarium uero exercitui præfecit. Ea tempestate uir Aphricæ indigena Pudentius apud Tripolim urbem à Vandilis deficiens ad Iustinianum misit nunciatum, ut si exercitum confestim eō mitteret, omnē regionem nullo negotio subiugabit: Nam urbi præerat Tattimuth cum paruo admodū exercitu à Gilimere missus, Belisarius igitur Pudentij societatem nactus, nō cōparentibus hostibus regionem eam omnē Imperatori acquisiuit. Gilimeri autē de Pudentio pœnas sumere uolenti aduersum hoc euenit. Godas unus ē Gilimeris ducibus erat genere Gothus, animo sagax ac in rebus agendis solers, tum erga dominum fidelis uisus. Is ad regendā Sardiniam fuit & custodiæ & tributū ex ea exigendi gratia missus: fortunæ successum ex æquo sustinere nō ualuit, quin protinus in tyrannidem inclinauit, nec solum tributum nō misit, sed insulam per defectionem occupauit, sciensq; quod Iustinianus Aphricam cum Gilimere debellare statuerat, hæc ei scripsit. Neq; per ingratinē aut perfidiam à domino meo descisco, sed eius uehementem crudelitatem simul & inhumanitatem qualem in suos exercet cōsiderans, animo ei libenti subesse nequeo, longēq; præstat iusto seruire regi quā tyranno iniuā imperanti. Quare te cum sentienti fer quæso auxilium, ut ultro me petentibus quū opus possim resistere. Hanc Imperator epistolam accipiens, Eulogium legatum cum litteris mittit: quibus eius prudentiā, iusticiam, tum egregiam in societate inuēda uoluntatem laudat, deinde exercitum ducesq; pollicetur, quibus non solū insulam retinere, sed etiam alia capere, neu Vandilorum minis aliquo modo terri possit. Eulogius igitur in Sardiniam profectus Godam offendit habitu nomineq; regio sumpto circa se satellites habere, qui lectis Imperatoris litteris ait, se quidem militum satis habere, duce tantū carere. In hanc ille sententiam. His igitur Iustinianus nō satis credens, milites quadringentos unā cū Cyrillo ut insulā Godæ custodirent parat: cū quibus aliam simul habuit expeditionē, quæ Carthaginē profectura erat, uidelicet pedites mille, equitū quatuor milia ē suis ac scederatis coactos. Inter scederatos uero Barbari tantū fuere q; nec serui existerant, ueluti minime à Romanis uicti sed sponte in societate uenientes. Horū igitur scederatorū duces erant Dorotheus qui Armeniæ exercitui præfuit, & Salomon qui Belisarij curauit exercitū, hunc Romanum Domesticū uocant: is enim erat Eunuchus. Præterea Cyprianus, Valerianus, Althias, Ioannes, Marcellus & Cyrillus cuius supra memini. Equitū uero duces Rufinus & Aigan ē Belisarij domo existētes, & Barbatus & Pappus. Peditum Theodorus quem Parthenium cognominabant. Terentius, Zaidus, Martianus, Saraias & Ioannes quidam ē Dyrrhachio qui cæteris præerat ducibus. Horū itaq; omnium Salomon ē Dara ciuitate Orientis quæ Romæorū

Godæ ad Iustinianū literæ

Romæorum est, Aigan Massageta erat quos nunc Hunnos uocant. Reliqui fere omnes è Thracia uenerāt. Hos Eruli quadringenti sequebant, quos Pharas ducebat, præterea socij Barbari secenti maxime è Massagetarū gente sagittarij omnes, quos Sinion ducebat & Balas summa uir fortitudine. Naues deinde quingentæ in tota expeditione, quarum nulla plusquam medimnorum millia quinquaginta ferre non ualebat, nec minus quàm tria milia. Nauatarum uero in cunctis tria milia, qui Aegyptij & Iones ac Cilices ex magna parte fuere, quibus omnibus præfuit Calonymus Alexandrinus. Erant & cū ipsis nauigia longa ad duo & nonaginta superne tegminibus contacta nemi miges ab hostibus lædi possent, hæc Dromonas nunc, id est, cursorias uocant, excurrere enim celeriter possunt: in his Byzantium duo milia sponte ac uoluntarij nauigabāt. Mittebatur insuper Archelaus uir è patricijs genus ducens, iam Prætorij præfectus & Byzantijs & in Illyrico factus, tunc in exercitu quæstor (sic enim sumptus dispensator uocatur) erat. Cunctorū uero ducum exercitusq; totius Imperator Belisarius ibat, qui pauloante in Orientali expeditione uisus fuerat: cum eo item plurimi partim hastati, partim scutati equites, uiri alioquin & in periculis & in bello plurimū exercitati: cui Iustinianus scripsit omnia quæ illi uidebant ac si princeps obiret, se rata omnino habiturum: quæ res plurimū illi & uirium & animi addidit. Mouit autē è Germaniæ parte quæ inter Thraciam & Illyricum cōsistit. Hæc itaq; in hunc se modum habuere. Gilimer autem iam Tripoli per Pudentiū & Sardinia per Godam priuatus, de recipienda Tripoli spem admodum paruam habebat, quod longe ab eo situ erat, & iam Romæi cum his qui defecerant coniuncti existebant. Insulam uero seruare maturauit antequam Romæorum auxilia ad eam peruenirent, quapropter quinque Vandilorum milia, tum naues cxx armat, hisq; fratrem Zazonem præficit, qui omnes studio plurimo ac alacres in Godam ferebantur. Iustinianus autem Valerianum & Martinum præmisit, ut aliam quæ erat ad Peloponnesi loca expeditionem expectarent. Vbi uero simul ambæ in nauibus iunctæ fuere, aliquid eis mandare quod prius iam dicere decreuerat excogitauit, uerum alio præoccupatus negocio exciderat. Eos igitur conuocans, quæ uolebat dicturus erat: sed deinde rursus succurrit, minime fortunatum fore reuerti. Misit igitur certos qui denunciarent ne in eundem reuerterentur locum neq; ex nauibus descenderent. Illi prope ad naues adcedentes alta uoce imperata fecere. Visum ergo eisdem haud felix auspiciū, utpote nemo ex eis Byzantiū amplius ex Aphrica rediturus. Nam execrationem quandam ea putabant principis mandata non uolentis. Verum si quis Valeriani & Martini ducum prædictorum exitum considerat, nō uera fuere neque infausta uti putabantur auspicia. Erat tamen inter Martini milites quidam qui ad defectionem spectabat, tyrannidemq; animo conceperat, nec amplius Byzantiū redire statuerat, in quem forte execrationem cecidisse

cecidisse uerisimile uideri poterat. Verum hæc siue hoc modo siue aliter gesta alijs uestiganda relinquam. Quomodo autē Belisarius simul & exercitus missus fuerit, nunc tantum referam. Iustinianus igitur anno septimo principatus in ueris initio nauim prætoriam ad littus iuxta ædes Imperatorias deduci iussit, tunc Epiphanius ciuitatis præful classi de more benedicens ac bene precatus, milites pauloante baptizatos nomen profitentes Christianū sigillatim in nauim introduxit. Sic itaq; Belisarius cū Antonina uxore soluit, cum quibus Procopius etiam huius autor historiæ fuit, ab initio quidem cunctabundus ac periculum metuens, deinde somnio quodam admonitus, maxime fuit ad iter incensus. Videbatur enim ei in domo esse Belisarij, ubi quidam è seruis nunciant dona esse à quibusdam adlata: quæ Belisarius quum è pergula adspiceret, uidit homines quosdam supra dorsum triticum cum floribus ferentes, quod deponi iussit in atrio domus, ubi ipse cum suis militibus accumulans flores ipsos edebat, qui cibus longe suauissimus est eis uisus. Hæc somnij summa. Igitur classis omnis prætoriam secuta Perinthum adplicuit, quæ nunc Heraclea dicta est. Hic dies quinque consumpti sunt, quod plurimis ducem equis donauerat è sobole equorū imperatoria, quæ in Thraciæ locis educitur. Inde soluentes Abydum perueniūt, ibiq; dies item quatuor maris tranquillitatem expectandā censenibus casus contigit huiuscemodi. Duo Massagetæ quendam è socijs ut ebrios irridentem interfecerunt. Nam omniū maxime uino dediti Massagetæ sunt. Belisarius igitur ambos hos in Abydi quodam promontorio palo infixit: quod factum quū alij tum ex eorum genere uiri maxime ægreferre. Belisario dixerunt, se non ex lege aut pœna aliqua coactos, quū Romæis subditi nō sint, sed sponte in exercitu esse, tali igitur supplicio nō esse apud eos consuetudinem delinquentes plectere. Cum his itaq; plures cōsensere, qui maxime propter scelera, impunita esse delinquentiū peccata cupiebant. Belisarius igitur uniuersum congregans exercitū ita adloquitur, Si nunc apud uiros belli expertes ac nunc primū militantes uerba habetis, longa mihi esset opus oratione ad enarrandum quantam uim habeat ad uictoriam obseruatio iusticiæ. Huius disciplinæ summā tum pugnae finem atq; fortunam imperiti in dextris cōsistere tantū existimant. Vos autē qui sepe inimicos uicistis neq; corporibus neq; uiribus uobis inferiores, sepe etiam uicti fuistis: nō ignorare puto quod homines quidē utrinq; ex acie inter se dimicant, finē uero tantū quē deus uoluerit cōsequuntur. Nam & corporis prosperitatē & armorū diligentiam ceteraq; belli præparationem longe inferiora iusticia & in deū obseruantia esse nō dubiū: quā si quis sectatus fuerit, magis ei q̄ è supradictis felicitas obuenerit. Prima igitur iusticiæ cura, iniuste interfectos ulcisci. Si enī iusti & iniusti iudiciū in eos exerceri q̄ prope nos sunt prætereant, nullus iam metus erit, uilis admodū fuerit homini anime ratio. Si quis enim Barbarus proximū p̄ ebrietatē occiderit, ac uenia p̄pterea postulata se

Belisarij ad suos oratio

crimine

crimine solutum dixerit, peccata licentia longe fuerint peiora. Neque enim ulla ratione fas ebrium esse, multo minus in exercitu militi proximos ob id interficiendo. Ipsa enim per se temulentia uel caede non consequente, poena est digna: quanto magis si ea consequatur, multoque item magis in proximum quam alienum: exemplum itaque facti quale sit ac quam detestabile ipsi conspiciatis. Vos ergo manibus temperare ab iniuriaque abstinere opus, nec putate me conuiuentem iniustum quocumque modo toleraturum, neque illum quamuis hostibus formidolosum ac terribilem, qui alioquin manibus in hostes puris non feratur, ullo modo commilitonem putaturum, quum frustra sit fortitudo ubi iusticia defuerit. Vbi Belisarius sine dicendi fecit, exercitus omnis & uerba Imperatoris non contemnenda considerans, & illorum supplicia spectans timore corripitur, iamque ex illo frangi esse, & ex aequo inter se uiuere apud talem ducem non iniusta passurum cogitabant. Post haec Belisario curae fuit uti omnis classis continuo simul ad nauigaret, in eodemque semper loco quod adplicuisset una conuenirent. Nam in magna classe par erat pelago longe diffundi, praesertim si aduersi irruerint uenti dissipari, nihilque propterea ad hoc utilius cogitanti subijt quae aliquas praere quas caeterae per signa subsequerentur. Quapropter trium nauium in quibus ipse comitatusque ferrentur, mala superne triangulari forma constituit, minioque infecit, ac subleuis in puppi erectis faces accendit, ut nocte ac die naues praetoriae uiderentur, quas caeterae subsequerentur: sic itaque ex omni classe nullam deinde relinqui aut errare contigit. Quando uero a portu solui deberent, tubae sonitus signum daturus erat. Soluentes igitur ex Abydo aduersis uentis ad Siculum adplicuere, rursus redeunte tranquillitate alacres Maleam uenerunt. Hic ob loci angustiam nocte sequente tanta classis tam magnarum nauium simul constipata ac collisa magno fuit in periculo, ubi & gubernatores caeterique nauis uirtutem facile ostenderunt. Nam & alta uti mos est uoce & contis perire utentes inter se spatio diuisi ac rarefacti sunt: quod si ruentem contra uentum forte habuissent, uix, uti mihi uidetur, nauis seque ac naues seruassent. Sic igitur dispositi Tena- rum inde peruenerunt quae nunc Cereapolis cognominatur, inde uero Methonem: hic eos inuenerunt qui ducibus Valeriano & Martino nauigabant, pauloante adplicuisse: & quando uenti non flarent, in eodem loco naues sistere Belisarius iussit, in quibus illos ordine collocauit, milites disposuit, redeuntes quoque duces ornauit. His administratis quum aliquandiu expectando uentos morarentur, plures morbis correpti interiire ex hac causa. Ioannes quem supra nominavi, praefectus praetoriae erat quum in alijs detestabilis tum uehementis in ea commentando quae publice sint ad hominum perniciem: & quando de his nonnulla in initio historiae dixi, nunc quomodo ex eius auaritia adfecti sint milites dicam. Panem qui in exercitu fertur bis est consuetudo in cli- banum ponere, ut diligenter coctus diu duret neu breuiter corrumpi possit, uerum

uerum eundem pondere a primo deficere, e quarta saltem parte necesse est. Ioannes itaque cogitans quo nam modo artoptis ac pistoris minus lignorum ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum ubi ignis uigebat collocare iussit, donec uehementer coctus uideretur, deinde in culleis positos nauibus immisit. Postquam uero classis apud Methonem fuit, panes soluti omnes rursus in farinam reuersi marcidam quidem & tabidam, ac uiritim minutatimque, illis uero qui in dignatione aliqua essent, per medimnos & modios distributi fuere. His itaque milites aestatis tempore in loco etiam aestuoso pasti, in morbos facile inciderunt, periereque non minus quadringenti: plures etiam interissent, nisi Belisarij providentia his prohibitis, in regione conquisitos alios probos dare iussisset. Imperatori deinde de hoc conquerendo scripsit: ille quanquam rem detestari, attamen Ioannem nulla tunc poena iussit plecti. Et haec quidem sic se habuere. A Methone soluentes Zacynthum peruenerunt, ubi aquam nauibus aduexere, quanta satis esset Adriaticum remigantibus pelagus, aliaque praeparantes opportuna praeteruehuntur. Vento autem molli ac tardo perflante, diebus xvi. in Siciliam delati, locum desolatum attingunt, ubi mons Aethna prope conspicitur. In huius itaque cursus adeo lenti spatio contigit apud omnes aquam munitioni sumptam putrescere, praeter eam quae apud Belisarium eiusque conuictores erat, quam hoc modo eius uxor Antonina adseruauit, Amphoras uitreas aqua repleuit, easque in nauis imo, ubi sol minime penetrarat, in arena fodit, circaque ex asseribus locum muniuit. Belisarius uero ut insulam attigit, cunctabundus animo torquetur, cogitansque quo nam modo aut qua primum in parte cum Vandilis sit bellandum. Maxime uero militum querelis turbabatur, qui naumachiam expauescentes non dubitauerunt aperte praedicare, si terrestre praelium sint inituri, sese officio fortissimorum non defuturos: si autem nauale, plurimos se auersuros fugamque capturos. Non enim se unam posse & cum aqua & cum hostibus dimicare. His igitur omnibus Belisarius commotus, Procopium eius paredrum Syracusas seiscitatum ac clam uestigatum mittit, an aliqua hostium insidia siue in insula siue in continente contra nauigantes sint paratae. Deinde in quem potissime locum ubi Africam attingerent adplicarent, unde etiam melius aggredi Vandilos. Postquam uero haec egerit, in reditu Cauconem ueniat locum ducentis a Syraculis stadijs distantem, quod omnis classis conuenire debebat: praeterea ut in Sicilia cibaria necessaria ex Gothiis mercetur, ob amicitiam quae inter Iustinianum & Amalassuntham Athalarici matrem erat. Is enim adhuc puer sub matre educatus, & Gothorum & Italarum potentia fretus est. Amalassuntha post Theoderici patris mortem metuens puero, Iustiniani amicitiam sibi adsciuit: cui quum in alijs obtemperaret, tum necessaria expeditioni uendere se recepit, quod & praestitit. Procopius igitur quum Syracusas peruenisset, praeter spem ciuem

E amicam

amicū offendit eius iampridē inquilinū loci, qui à puero præfectus erat horū quæ ad maritimā erant opus expeditionē, ac Procopio datis quæ fuerant necessaria, insuper de cæteris interroganti satisfecit, seruum ait suum tertia die à Carthagine aduectū, qui dicebat nullas Vandilorū insidias classi se in his locis repperisse, tantū contra Godam omnē belli apparatus traducere, ipsum uero Gilimerem nihil hostile metuentē, relicta Carthagine ac locis maritimis, apud Hermionē moram habere, quæ est apud Byzantiū quatuor iter dierū à littore distans. Itaq; nihil minus q̄ Romæorū classē, aut aliquid ei nociturum timere. Hæc Procopius audiens seruum dextra apprehendens per Arthusa portum ambulat, ubi nauigium reliquerat, multa q̄ percunctando, ac singula perscrutando simul cum eo nauim ascēdere induxit, euestigio q̄ ueladare iubens, Cauconem petebat. Domino autē apud littus existenti, simul q̄ admiranti quod seruus non redderet, clamans Procopius de nauī ait, excusatum habeat neq; ægre ferat, uelle illum ad ducem, deinde in Aphricā cum exercitu deportare, breuiq; tēpore opibus auctū plurimis remittere. Quūq; Cauconem peruenissent, omnes in luctu maximo offenderunt. Dorotheus enim qui ex Armenia aduectorum dux fuerat decesserat, magnum sui reliquens desiderium. Belisarius itaq; ubi seruus in conspectu fuit, cunctaq; accepit, animo lætatus ac Procopiū magnopere collaudans, tubicines dare signū discedendæ classis iubet, sublatisq; repente malis Gaulum & Melitam insulas uelociter contingunt, quæ Adriaticum à Tyrreno diuidūt pelagus. Hic Eurys perflans eos die secunda in Aphricæ littus deducit ad locum qui Caput uada uocatur, quinq; iter dierum expedito à Carthagine distans. Postq; littori adpropinquauere, Belisarius uela poni iubet, ac ancoris naues iactis firmare. Ductores hic alios omnes in suam conuocans nauim, consilium de descendēdo in terram proponit. Hic quum ab alijs quidem multæ in mediū adlatæ sententiæ utrinq; fuissent, Archelaus procedens talia loquutus est, *Durcis nostri uirtutem maxime collaudare decet, qui quum ingenio & rerum experientia cæteris præstet, his quoq; potestatem habeat adiunctam, concilium coëgit, nosq; dicere iubet, qua nam maxime in parte ad littus adplicandum, quanquam ipsi tantum hoc notum, quid opus facileq; factu ob peritiam existit. Vos autem præfecti nequeo satis mirari, quod uestrum quilibet hæc descensionem ita celeriter suastis, quum sciam adhortationem in præsens periculum nullam ferre admonenti utilitatē, quod accusationis plerunq; occasionem subiiciatur. Homines enim si forte sibi ex sententia quæ facta sunt eueniant, bene ac libenter ferre uidentur: si uero secus, autorem consilij protinus accusant: quanquam quis dixerit, pro salute deliberantem simul & consiliandantem minime fas est calumniam timere. Vultis tandem in hostilē descendere præfecti, in quo portu naues relicтури, uel cuius ciuitatis murorū munitiōnem atq; septum hinc cogitatis? An nō audistis quemadmodū hoc littus nouem*

Archelai sententia

noūem iter dierum à Carthagine usq; Lucam extendi dicunt importuosum omnino uentisq; undecunq; flantibus maxime obnoxium: mœnia insuper nulla in tota Aphrica præterquam Carthagini Gizerichi olim mandato existunt, adde quod omnino locus aquarum est indigus. Quid si forte cum his omnibus incōmodis aliquid aduersi acciderit? quid nā iudicabimus? an non quum in prælio fuerimus, sinistra alia cogitare oportet non humana rerum natura huiuscemodi digna. Si enim in terram descendentes uobis tempestas superueniat, nōne alterum è duobus euenire nauibus est necesse? uel q̄ procul hinc diffundi, uel in hoc perire littore? Deinde qui uobis ad uictū necessariorum prouentus aut refugium? Nemo in me respiciat sumptus dispensandi præfectū. Præterea in toto regno nulla ministeria aut seruitia, ad quæ necessariū fuerit ex uestris idiotis personas nominaq; secerni. Vbi deniq; arma onera q̄ superflua ponetis, aut unde si quid necessarium sumetis? Ego uero existimo oportere uos rectā Carthaginem tendere, portum xl. non amplius stadij dicūt ab ea distantem, quem stagnum uocant, omnino incustoditum, classis quamuis magnæ capacissimum, unde soluentibus uobis cōmode in bellum procedere poteritis: puto nanq; primo statim incurfu uos Carthaginem capturos, ex quo extinctis procul ab ea inimicis, uobis uictoribus nihil reliquum difficile aut formidandum fuerit. Sic est rerum humanarū natura, ut capite sublato, cætera breui tempore corruant. Quæ omnia socij considerare fas est, optimaq; ex omnibus deligere. Post Archelai orationē Belisarius sic incipit, Nullus o socij putet me cognitorem aut iudicem his quæ dicta sunt adistere, neq; propterea me postremo loco dicere, ut illa qualiacunq; sint necesse sequi aut fieri omnino oportere existimem. Quæ enim uestrum cuiuslibet uisa sunt optima dudū audiui. Meum est item quæ nouerim in medium adferre, deinde unā uobiscum potiora deligere. Illud imprimis meminisse debetis, quemadmodū paulo ante milites expauescere maris pericula, se aperte sunt testati, ac ueniente aduersus nauē hostili se statim in fugam uersuros. Sic enim se rebus habentibus, stultorum arbitror esse hominum à deo petere ut det euenire meliora, ipsis aduersus ire timētibus ac in causa existentibus ut contra eueniat. Si autem nauigantibus nobis rectā Carthaginē classis inimica forte occurrat, nostricq; propterea milites certatim fugiant, consiliū nostrum non sine pœnitentia ac querela fuerit. Error enim fatalis ac necessarius excusationem per se aliquā habet, nobis uero saluis nulla uenia fuerit. Illud tantū haud satis probe dictum existimauerim, quo maxime nos timere rogant tempestatē memorantes: quæ si qua irruat nauibus uti plene dicunt, è duobus alterum euenire necesse, uel procul ab Aphrica eas dissipari, uel in ipso littore perire. Quid igit quæso ex his utilius nobis extiterit, an solas corrumpi naues, uel cū ipsis cæterisq; omnibus uiros quoq; sub hoste corruere? Præter hæc improuisis nunc atq; imparatis dum licet irruentes, ex sententia

Belisarij sententia

E 2 compotes

compotes discedemus, res enim inimicorū ex improviso in seruitutem probe reducuntur, paulo autē post illis adinctis atq; præparatis ex æquis uiribus discrimen belli subeundum. Dicit forte aliquis, in præfenti tantū concilio necessaria ac de ipsa in terram adplicatione perscrutanda. Verum scitote, non etiam necessaria exquiri oportere. Nam si tempestas nobis in nauibus bellū gerentibus ingruat, ut sæpe contingit cōtra fluctus simul & Vandilos dimicantibus, tūc ne discere incipiemus quid nam factu sit opus? Igitur ego sic existimo, nos in terrā cōfestim descēdere oportere, ac unā ē nauibus equosq; & arma, ac quæcunq; alia sint opus deducere, fossam euestigio facere, ac uallo circumdare nihil minus muniminis quā murus nobis firmissimus præstaturo, indeq; ad bellum procedere: nihil enim putatote nobis necessarium defuturum, si uiri erimus: uincens quoq; hostes, illorum etiam omnia accedent. Victoria nanq; opes omnes in eam partem in quam inclinauerit, de ferre est apta. Itaq; & salus & bonorū omnium copia in uestris sita sunt dextris. Hæc dicenti Belisario cæteri facile cōsensere, solutoq; concilio inde statim in terrā descenderunt, tertio postq; ē Byzantio cum classe discesserāt mensē. Locus ilico iussu ducis in littore militibus ac nautis capitur, fossa munit, ualloq; circumdatur, utpote hominum tot coeuntibus manibus, simulq; timore animos sollicitante, tum duce instante, eodem die & fossa peracta, & uallo ac palis fixis locus est munitus. Vbi autem fossa fodiebatur, miraculū quoddā animaduersum: aquæ multum sub terra erupit, nunq; prius apud Byzantiū uisa, ut locum perpetue siccum. hæc igitur cunctis tunc & hominibus & animalibus suppeditauit. Procopius uero simul cū duce lætatus, ait nō ob aquæ usum atq; copiam se gaudere, sed ob auspiciū uictoriæ facilis & paruo negotio cōsequuturæ, coelicolas uoluisse significare, quod profecto euenit. Noctē igitur sequente milites omnes in castris ac munitionibus constiterunt, custodias aliq; cōsueta factitantes, sagittarijs tantum quinq; in qualibet naui ob tutelā à Belisario dimissis, excurforibus itē circa illas adhibitīs, ne quis inuadere aut nocere possit. Die sequente postq; militum quidam in agros discurrentes fructus attigerunt, eos ignominia notatos conuocans Belisarius sic est adlocutus, Vim adferre & ex alienis pasci, turpe semper ac probrosum uidetur, quod iniustum in ipso feratur: nunc autē nobis etiam in eo periculum cōsiderandū, ut si fas est dicere, iusti ratio sit periculo posthabenda. Ego enim hoc tantū confisus uos in hanc terram descendere iussi, ut Aphri à Romæis procul existētes sint Vandilis pro nobis infidi ac molesti, quamobrem nihil necessariorū propterea nos deserat, neq; excursionibus ab inimicis posse nos lædi. Verum nunc uestra immodestia omnia nobis hæc contraria reddidit. Aphros enim quodammodo Vandilis conciliastis, ac in nos ipsos iam ob uestrum hoc factum ad inimiciā deduxistis. Natura enim inest adfectis iniuria erga adficientes continuo maleuolentia. Vestram igitur securitatem ac omnium

Belisarij ad suos concilio

omnium copiam bonorum paruo admodum argento posthabetis, quum uobis ex uoluntarijs dominis quæ sint opus liceat emere: erga quos minime iniustos esse decet, ut nobis illorum amicitia sit usui. Nunc uero effecistis ut contra Aphros æque atq; Vandilos nobis etiam sit bellum, imò contra deū ipsum, quem nullus iniustus sentiet adiutorem. Parcite igitur posthac aliena inuadere, lucrumq; sequi periculis plenū: hoc enim illud est tempus, quo maxime modestia nos saluos faciet, iniuria interitu plectet. Hæc uobis curātib; deus erit imprimis placatus, deinde gens Aphrorū beneuola, postremo de Vandilis uictoria facilis. His dictis concionem soluit. Erat Syllectum ciuitas unius iter diei à castris distans iuxta mare quod Carthaginem ferebat, cuius moenia iam dudum diruta fuere, domos oppidani circummuniuere, incursum Maurusiorum metuentes. Belisarius itaq; Boriadem ē militibus quendā hastatis simul cum scutatis quibusdam eis nunciatum misit, in animo sibi esse ciuitatem tentare: quam si libenter dederint, nullo eos malo adficeret, quin se bonā illis plurima daturum, insuper in libertatē restitutum. Hi itaq; sub diei serum ciuitati propinquantes in conualle quadam nocte latuerunt. Vbi autem illuxit, in currus rusticorū in urbem euntium incidentes eos ascendit, ex quo nullo negotio clam eam ingrediuntur: claro iam die nullo excitato tumultu sacerdotem ilico & si quid nobilitatis in ea fuerat coegerunt, ac ducis mandata referunt, statimq; ab oppidanis clauas adituum claustrorumq; acceptas Belisario mittit. Eodem quoque die ille qui equis præerat in ciuitate, transfuga in castra Romæorum omnes equos publicos tradidit, Belisarius item quendā ex his qui equo celeriter inuecti regias perferūt literas, quos uē Veredarios appellāt, cepit nullo illato incommodo, quin potius auro multo munerans sub fidem epistolas ei tradidit, quas Iustinianus Imperator Vandilis scripsit, ut eorum præfectis per urbes ostenderet, quarum sententia hæc fuit, Neq; Vandilos debellare nobis est animus, neq; Gizerichi fœdera sol-
iustiniāni ad
Vandilos epi
stola

uere: sed uestrum tantum tyrannū de medio tollere uenimus, qui Gizerichi testamentum pro nihilo pendens uestrum regem in uinculis habet, suosq; propinquos quos odio uehementi prosequit, ab initio sustulit: reliquos uero oculis erutis in custodia seruat, ut his pœnis crudelius quā morte excruciet. Nobiscum igitur consentite, uosq; metipsos à tam pestilenti tyrannide quocunq; modo liberate, paciēq; ac libertati uobis studentibus, nos auxilio fore omnino recipimus, ac ita futurum nostrā ex deo fidem obligamus. Hæc summa literarum. Has igitur ille à Belisario sumptas efferre in publicum non est ausus, clam autem amicis ostendens nihil memoratu dignum propterea fecit. Belisarius his gestis ubi exercitum ordine disposuit, Carthaginem uersus iter adripuit: trecentos scutigeros eligens, uiros bello aptissimos, Ioanni tradidit, qui sumptibus domesticis præerat, homo Armenius genere, prudentiā uero ac fortitudine summus, huic præcepit uti exercitum non stadijs xx. di-

E ; stando

stando præcederet, & si quid hostile animaduerneret, confestim nunciaret ut imparati cum hoste dimicare non cogerentur. Massagetas uero socios tantumdem ac etiam plus abstantes sinistrorsus iter facere. Ipse uero cum electis ponè subsequeretur. Nam Gilimerè ex Hermione eos insequentè haud procul inuasurum suspicabatur. Dextrorsus uero nihil formidabat haud procul à littore procedendo. Nautis insuper mandauit continuo exercitum consequi, nec ab eo ualde distare: quod si uenti forte irruerent, maiora colligentes uela quæ dolones uocant, paulatim adsequerent: si contra, desinerent omnino, remis quoad fieri possit incumbendo maturarent. Ipse deinde Syllectum proficiscens, milites ut essent abstinentes, sibiq; ac manibus imperarent admonuit, neue aliquid ab re aut contra officium facerent. Ipse uero mansuetudinè atq; humanitatè præferendo Aphros sibi conciliauit. Ex quo reliquo tempore sicut in propria regione magna cum modestia iter fecit, colonis circa nec latitantibus nec quicquam expauescentibus, quin potius quæ oportet omnia uendentibus simul & exercitui ministrantibus, lxxx. non amplius stadiis singulis diebus usq; Carthaginè procedebamus, siue in ciuitatibus si cõtingeret, siue in castris securi quiescendo. Sic igitur per urbes Lectum & Adrametum ad oppidum Græssam ccl. stadiis à Carthagine distans peruenimus. Hic regia ducis exercitus Vandilorum & paradisus erat omnium pulcherrimus quos scimus, aquis quidem irriguus, tum nemore circa ornatus, arboribus ac pomis plena omnia iam tunc uernantibus, ut etiam ex eis nostri milites tabernacula sibi constituerent, ac in eorum edendo satietatem ueniret: deniq; sensus ullus sine pomorum suauitate non fuit. Gilimer autem apud Hermionem ubi primum accepit hostes prope adesse, ad Ammatam fratrem Carthaginem scribit, ut Ilderichum & alios sibi sanguine cõiunctos, aut quocumq; modo proximos quos in custodia haberet interficiat: tum Vandilos & si quid est in ciuitate munitionis, in promptu ac præsto paratum habeat, ut hostes in angustia locorum constitutos circa ciuitatis suburbanum, quod Decimum uocatur, à duobus utrinq; exercitibus conclusos, tanquam in sagena captos perire contingat. Ammatas igitur mandata exequit, Ilderichum & Euagenen necat, præterea Aphros quicumq; illis studebant. Amer enim iam decesserat. Vandilos deinde armat, ut quum tempus congregandi parati sint. Gilimer autem retro clandestine, ut à nobis minime sentiretur sequebatur. Verum in hac nocte in qua apud Græssam constitimus, nostri exploratores utrinq; dispartiti euntes inter se commixti ac collisi, ad exercitum se utriq; receperunt, qua de causa nobis innotuit haud procul esse hostes. Hinc quoq; procedentibus naues ad spicere facultas non fuit, quod petrae altissimæ longe à mari erectæ circuitu magno ad spectum obduxerant nauigantium: præterea promontorium prohibebat, apud quod Hermes est oppidum. Belisarius itaq; Archelao magistro equitum mandat, ne Carthaginem adcedat stadiis circiter ducentis ab-

sistendo

sistendo, donec ipse iubeat manere. E Græssa demum quarto die Decimum peruenimus locum à Carthagine stadiis lxx. distantem. In hac die Gilimer Gibamundum fratris filium iussit simul cum Vandilorum duobus millibus alium exercitum præuenire, ac sinistrorsus procedere, ut Ammatas è Carthagine, Gilimer retro, Gibamundus autem sinistrorsus euntes, ac in eodem loco se iungentes, facilius hostes in medio concludant. Mihi autem & diuina simul & humana in hoc labore admirari succurrit, ut deus procul futura respiciens præscribit ubi aliquando res casura sit: at homines à spe sæpe decepti, ignorat se cecidisse, etiã si compotes sint aut recta cucurrerint fortunæ uia ferentis ad ea quæ bona uisa sunt prius. Nisi enim Belisarius sic ordines diuisisset, & Ioanem cum illis quos præcedere supra dixi, & Massagetas ab exercitu sinistrorsus ire iussisset, nunquam Vandilos uitare potuissemus. Et quanquam sic duci probe sint uisa excogitata, si temporis opportunitatè Ammatas seruasset, neq; hunc quarta tantum diei parte præuenisset, res omnino Vandilorum non ita corruissent: nunc ipse Ammatas præueniens circa meridiem ad Decimum profectus est, longe nostrum simulq; Vandilorum exercitum relinquens. Nec solum hac temporis festinatione peccauit, sed Vandilorum optimam partem Carthagine relinquens, nunciandisq; se ad Decimum proficisci, ipse cum paucis, nec sane è fortioribus electis cum Ioanne in pugna congressus, duodecim sane è nostris melioribus in prima acie interfecit, ipseq; postremo cecidit, uir admodum fortis atq; huic operi maxime usui. Ammata igitur caelo clarum est sequutum trophæum: reliqui enim fugientes, cæteris timorè incusserunt, qui è Carthagine ad Decimum ueniebant: ibant enim absq; ordine ullo, neq; tanquam in pugna constituti, sed ut confusi & palantes ordines, nec satis magni, ex triginta enim fuere ac uiginti. Hi quum Vandilos qui cum Ammata erant fugientes uiderent, opinantes insequentes uictores maiore esse numero, terga & ipsi dederunt. Ioanes autem & qui cum eo erant sequuti uictoria, quos potuere interficere usq; ad Carthaginis portas peruenerunt, ex quo facta Vandilorum caedes per stadia lxx. quantum cõiungi licuit, hostium duorum milium. Eodè ferme tempore Gibamundus simul cum duobus millibus ibat in campum Solis, qui stadiis xl. à Decimo abest, eunti Carthaginè sinistrorsus, uacuis præterea & hominibus & arboribus, nihilq; penitus præter salè ferebat, qui ex aquis salis fiebat: hic cum Hunnis congressi omnes periire. Erat enim inter Massagetas uir & fortitudine & corporis robore præcellens, qui paucos ductabat. Is ex maioribus usq; suis honoris præmia est adsecutus in cunctis Hunnicis expeditionibus, quod primus semper in hostes incurrere sit solitus. Non enim Massagetae homini fas est aliquè in acie hostium capere, nisi prius ex eadè gente aliquis in hostes manibus abstinentendo incurrat. Hic itaq; haud longe ab hostibus existens, currès equo incitato solus in eos proxime cõstitit. Vandili uero uel quod animi magnitudinè uiri expauescerent, uel quod aliquid insidiarum parari sibi suspicarent, neq; se

E 4 mouere

Belisarij ad suos concio

mouere, neque eum aliquo telo petere sunt ausi. Existimo enim quod nondum illorum pugnandi consuetudinem uiderint, tantumque audierint inexpugnabile genus esse, ac propterea periculum extimuisse. At ille in suos conuersus ait, quam paratam nobis escam misit hodie deus. Incurreres itaque ilico Vandilos non sustinentes ordinem soluerunt, ac robore minime respondentes omnes turpiter perierunt. Nos autem ea quae gesta sunt nondum omnia scientes ad Decimum iter direximus, Belisarius locum castris aptum uidens stadiis xxxv, a Decimo distantem uallo firmissimo cinxit, ubi pedites omnes constituens, ac uniuersum congregans exercitum haec est alloquutus, Nunc o uiri commilitones certaminis laborumque tempus aduenit, sentio enim propinquantes hostes, naues quoque procul a nobis loci natura amouit, unica spes est tantum salutis in manibus, nulla enim amica ciuitas adest, nullum refugium cui nos credentes confidere oporteat: si fortes erimus uiri, uerisimile fuerit nos hostes superaturos: si autem molles, sub Vandilis turpiter perire continget: quanquam multa nobis uictoriam pollicentur, iusticia imprimis pro qua contra iniustos & iniquos uenimus, nostra quoque recuperaturi, praeterea Vandilorum contra suum tyrannum odium atque maleuolentia. Deus namque auxilium iusta petentibus semper adesse solet, miles quoque imperanti minime beneuolus agere fortiter ignorat. Praeter hoc nos cum Scythiis & Persis omne aeuum res gessimus. Vandili autem ex quo Aphricam sunt adepti, neminem inimicum praeterquam nudos Numidas habuerunt. Quis autem ignoret, quod omnis disciplinae ratio exercitatione augetur, ocio uero debilitatur: Nam uallum uidetis nobis esse, unde aciem progredi oportet, munitissimum. Adsunt & arma & alia quaecumque ferre non ualemus, hic praesto parata, & demum huc reuertentibus nobis nihil necessarium deest. Oro igitur uos omnes ut propriae memores uirtutis & charissimorum omnium quae domi reliquistis, ingenti nunc animo rem aggrediamini. Haec dicens Belisarius, deumque obtestans atque orans, uxorem simul cum pedibus intra munitiones custodiendam reliquit, ipse uero cum equitibus omnibus adequitauit: neque enim in praesens uisum est utile de toto simul exercitu periclitari, sed tantum cum equitibus concurrente & iaculando uires hostium experiri, ad extremum cum omnibus copiis pugnare: praemittens igitur prius foederatorum duces, cum suis hastatis & scutigeris & reliquo simul exercitu ipse sequebatur. Vbi uero ipsi foederati cum suis ducibus ad Decimum perueniunt, ac intersectorum corpora humi disposita uiderunt, inter quos xij, erant socii qui cum Ioanne fuerunt, & ipse Ammatas Vandilorumque nonnulli, insuper ex colonis rem omnem gestam audierunt, anxij ac ancipites fuere, qua nam in parte telluris locum capere oporteret. Haec animo uersantibus, ac omnes circa colles peruestigantibus, puluis subito ex Austri parte apparuit, pauloque post Vandilorum magna turma. Illi euestigio ad Belisarium mittunt uti uenire maturet, apparentibus iam atque incumbentibus hostibus.

hostibus. Ducum igitur bifariam sententiae fuere, nonnulli censebant ut irruentibus simul occurreret, alij rem esse non tanti adfirmabant, ut uires omnes opponere deberent. Haec inter se altercantibus barbari adpropinquauerunt cum duce Gilimere, qui mediam corripuit uiam qua Belisarius inerat, & qua Massagetarum uenerunt cum Gibamundo congressi: colles hic undique aderant qui nec Gibamundi turmas ac Belisarij munitiones, neque item uiam qua ibant qui cum Belisario erant, uideri permittebant. Vbi uero prope ambo fuere, contentio utriusque fuit exercitus, qui nam prius collem in eo loco altissimum caperet, qui maxime ad rem gerendam uidebatur opportunus, indeque uterque continebant ad manus cum hoste descendere. Festinantes igitur Vandili collem occupant, incurrentes ac hostes in fugam uertentes: ex quo Romani perterriti facti, in uicum se fugiendo receperunt septem stadiis a Decimo distantem. Hic enim Vliarem Belisarij militum hastatum cum scutigeris decem offendentes, perstruere omnes ut ab eo succurrerentur ac una Vandilis resisteret, quod secus euenit. Nam & ipsi quoque horrescentes cursu ad Belisarium contenderunt. Hic ego non habeo dicere quod nam fatum Gilimeris fuerit, ut in manibus uictoriam habens sponte neglexerit, ac hostibus spatium respirandi dederit, nisi quod in deum omnia referri oportet, qui quando male quid euenire homini statuit, consilium ac mentem imprimis aufert, nec quae sunt utilia in deliberando monstrat. Si enim Gilimer eo die recta hostes insectatus fuisset, non puto Belisarium aliquo modo sustinere potuisse, sed cuncta nobis corruisse, tanta erat & Vandilorum multitudo, & Romae formido incussa. Seui etiam si recta Carthaginem petisset, omnes qui cum Ioanne erant, procul dubio interemisset, qui palantes & securi per campum ambulantes praedabantur. Ciuitatem quoque seruasset, insuper naues nostras haud longe sequentes facile cepisset, nobis denique & redeundi & uictoriae spem omnem simul eripisset. Verum nihil horum egit, sed paulatim e colle descendens, ubi in plano constitit, ac fratris cadauer adspexit, in luctum ac sepulchri curam conuersus est. Atque hoc modo rei bene gerendae pulcherrimam amisit occasionem, quam amplius recuperare non ualuit. Igitur fugientibus Belisarius obuiam factus stare iussit, cunctosque ordini reponens atque restituens ignauiam exprobrauit. At ubi Ammatas mortem ac Ioannis trophaum audiuit, & de loco & de re gesta quae uoluit accepit, cursu contra Vandilos fertur: barbari uero sine ordine ac improuisi existentes impetus illorum minime sustinere, sed certatim fugientes, ac partim pereuntes adspiciebantur: pugnae nox diremit. Vandili itaque non Carthaginem neque Byzantium unde uenerant, sed in Bulae campum ac in partem quae ferebat in Numidas fugerunt. Hi autem qui cum Ioanne erant & Massagetarum diei sero ad nos reuersi, ac omnibus quae contigerant ultraciteque narratis, nobiscum apud Decimum pernoctauerunt. Die sequenti pedites omnes e munitionibus una cum Belisarij uxore adfuere, unaque omnes Carthaginem

thaginē contendimus: quò quum uespere peruenissemus, extra urbē sub tentorijs ea nocte fuimus, quanquā nemine ingressum prohibente: Carthaginenses enim portas ilico aperuerunt, lumina ubique disposuerunt, ignes nocte tota per urbem accenderunt. Vandili qui relictī erant, ad templa supplices confugerunt. At Belisarius statim rem ita disposuit, ut tam ex hostibus quam ex nostris insidias utrinque prohiberet, ne per noctis tenebras latentes in rapinam ac direptionē uenirent. Hac insuper nocte naues Euro spirante ad promontoriū sunt actæ, quas ubi Carthaginenses cōspexere, ferreas cathenas portus, quem Mandraciū uocant, trahentes, facile classi aditum fecerunt. Est autē in domo regia carcer, ubi omnes miseri supplicio destinati à tyranno concludebantur: inter quos mercatores fuere plures eius temporis, qui ad bellū Gilymerem euntē iuuare opibus rogati fuere: eaque die perituri erant qua Ammatas apud Decimū interijt, in tantū uenere discrimen. Huius igitur carceris custos ubi hæc apud Decimū gesta audiuit, tum intra promontoriū classē iam uidit, intus ingrediens eos qui nunquā ad eam diem ex quo capti fuere bonū nunciū audiuerunt, sed in tenebris constituti mortē quotidie expectabant, interrogat, quid ex eorū substantia concessuri essent his qui eos liberarent. At illi protinus respondent, quacūque uelint. Ipse autē nihil se dixit aliud ab eis uelle quam omnes iurare, si inde aufugerent, ei in periculo constituto, omnibus uiribus se auxilio adfuturos. Illi uero sic egerunt. Ipse rem omnem manifestas, fenestrasque ex ea parte quæ mare prospiciebat aperies, classē nostrā ostendit, nec mora, cum eisdē e carcere liberatis simul abijt. Qui autem in nauibus erant nihil eorum quæ gesta erant ab exercitu in terra audientes, animo habebant, ac uela legentes in Mercurium sciscitaturū miserunt. Vbi rem gestam didicere, uehementer lætati nauigauere: quūque uento prospero iam prope Carthaginem cl. stadijs delati essent, Archilaus simul & eius milites ibidē adplicare iusserunt. Nautæ uero minime obtemperauere, littus id importuosum esse dicentes, uerisimile fore cito tempestatem oriri, quam loci accolæ Cypriam uocant: aperte prædicentes, si forte in eo loco consisterent, ne unā quidē ex nauibus seruari posse, quod ita pfecto erat. Itaque uelis euestigio collectis, in consultatione fuere quid nam facturi, ad Mandraciū ire nullo pacto uisum est, priusquam Belisarij mandata uenirent. Præterea portum eum cathenis clausum fore suspicabant, nec etiam totius classis capacē. Igitur locus erat quem stagnum uti supra memorauī appellat, xl. stadijs à Carthagine procul, nauiū capacissimus, optimeque ad excipiendum situs, facile huc cursum putantes, omnes post solis occasum adplicuere, præterque Calonymus cū suis aliis quibus, qui ducē minime curās, in Mandraciū clam delatus nullo prohibere audente descendit, ac opes circa mare incolentium mercatorū hospitium uel ac Carthaginensium diripuit. Sequentē die Belisarius cunctos e nauibus descendere iussit, atque omnem ordinans exercitū tanquam ad pugnam processurus

surus Carthaginem contendit: timebat enim ne quis hostium in insidijs collocatus occurreret. Hic igitur multis milites commonens, & quantam ex hoc labore felicitatē essent consequuturi cōmemorans, si modestiam in Aphros ostendissent, multo magis quum adessent Carthagine seruarēt est adhortatus. Aphros enim omnes Romæos procul existentes existimare oportere, nec facile Vandilorū imperium sustinere posse, ut qui à barbaris hominibus incōmoda multa sint passi, quamobrem Iustinianus bellum contra illos mouisset: nec fas esset ingratum aliquid erga illos perpetrare, quibus uenerint libertatem ac salutē daturi. His dictis Carthaginē ingressus est, & quādo hostis occurrit, nullus in palatium ascendens in Gilymeris throno confedit: hic illi obuiam fiunt & mercatores & alij Carthaginenses qui circa littus illud habitabant, uociferantes querebantur nocte præcedente ab eius nautis direpta sibi bona. Belisarius igitur Calonymum qui erat in causa, iureiurādo cōegit omnia furta in medium adferre ac manifestare: ille autē quum iussa fecisset, periturus nihilominus ablata omnia secum tulit: uerum paulo post pœnas dare Byzantijs uisus est, morbo enim apoplexiæ correptus, mēte ac sensibus alienatis, lingua etiam impedita in ærumnis decessit: sed hæc postea contigerunt. Igitur Belisarius tempus nactus opportunū suis esse præcipit, ubi Gilymer & duces cibum capere ac morari consueuerunt: Delphicum appellant eum locum Romani, non tamen propria lingua, sed quum iam diu græcizarent Romæ in palatio, ubi lectus stramineus regis fuerat, tripus etiam constitit in quo pocula regij pincernæ ponebant: Delphicum hanc uocant habitationem, nam & palatium ipsius Imperatoris ædes uocant Romani græcissantes. Augustus hic primū habitauit, unde palatium omnem regiā appellare ab eo postea contigit. Igitur Belisarius in Delphico est epulatus, ac si quid in exercitu clarū seu preciosum aderat uidere statuit, tum uniuscuiusque fortunam manifestari, ut omnia essent cōmunia, nihilque homini proprium. Contigit igitur Belisario eadem die tantam ferre laudem, quantam nec suo tempore neque superiore dux aliquis æquare potuerit: quum præsertim Romæ milites in ciuitatem etiam subiectam absque tumultu ingredi non consueuerint, neque ordinatim secundum quinquagenos, multo etiam minus ex improviso uenientes. Sic enim modestos omnes dux hic suos reddidit, ut neque contumeliam aliquam, neque minas ullas, aut unius officinæ impedimentū, uti mos est eorum, interuenire uideremus: sed in capta ac statim mutante ciuitate nulli contigit tabernas claudere, aut quicquam uenialium sponte negare. Post hæc Belisarius Vandilos qui ad templa confugerant, metum deponere iussos in fidem accepit, deinde muros urbis restituere, qui adeo neglecti erant superioribus temporibus, ut plurimis in locis peruij ac transiri faciles uolenti essent. Pars enim bona ipsorum ceciderat, quamobrem putauere Carthaginenses Gilymerem in ciuitate hostes non expectaturū, quum non paruo negotio, nec breui

nec breui tempore existimaret hos posse restitui. Dicebant quoque antiquum Carthagine prouerbiū à pueris solitū esse iactari, quod Gamma quandoque Betam, & rursus Beta Gammam persequeretur. Quod enim ludentibus tūc pueris in ænigmate, nunc omnibus manifestum esse. Primum enim Gizerichus Bonifacium expulit, nunc uero Gilimerem Belisarius. Hoc itaque siue ex fama quadam seu ex oraculo fuerit, sic se res habuit. Tunc insuper insomniū quoddam prius uisum atque obscurū, ubi res contigit in lucem uenit. Fuit autē huiusmodi, Cyprianum uirum sanctū ex omnibus maxime Carthaginenses colunt, ipsiusque templo pulcherrimo ante urbem iuxta littus constituto, festum quotannis celebrant, quod Cypriana uocant, eodemque uocabulo, ut ego nuper didici, ruentem tempestatem nominare solent, quod hæc eodem tempore quo festum hoc Aphri celebrant oriri consueuit. Hoc itaque templum Vandili imperante Honorio pulsus Christianis, ac sacerdotibus multa ignominia eiectis tenuerunt, ipsius cura Arianis delegata. Quamobrem Aphris maximo dolore percussis ac animi pendentibus dicunt Cyprianum in somnis apparuisse, ac bono se animo Christianos huius rei gratia iussisse, se breui tempore ultorem futurū pollicēdo. Vbi uero res in uulgus prodijt, Aphri omnes ultionē hanc in Vandilos expectabant, nec propterea unde hæc procedere posset conijcere ullo pacto poterant. Postquam autem Iustiniani classis aduenit, dies erat sequuturus in quo festum consuetum reuertebat. Sacerdotes tunc Christiani quanquam Ammatas ad Decimū contra nostros ueniret, in spem erecti, protinus pulsus Arianis templum recipiunt, lustrationibus curant, superstitionibus purgant, donaria que pulcherrima essent tholo suspendunt, lychnos præparant, aurea uasa, omnemque preciosam ac sacram suppellectilem è sanctuarijs promentes reconcinnant, diligenterque in ordinē restitunt, ut quum opus sint usui parata. Hæc apud Decimū gesta, ut mihi relatū. Christiani igitur reliqui, quibus ex opinione res pulchre successit, templum & ipsi adeuntes lychnos omnes accendunt, sacerdotibus quibus ex lege cura est horum præsto adsunt. Sic igitur somnij ueritas patefacta. Et hæc quidem sic se habent. Vandili autē huius uerbi reminiscētes admirabantur, putantes in futurū omnia iam credi posse, nec ullam penitus spem esse abiiciendam, neque item possessionem ullam perpetuam ac firmam: quod uerbū unde procedat & quomodo sit dictum referam. Quando enim Vandili ab initio fame pressi, ex eorum patria migrauerunt, pars eorum relicta est, quibus pigritiæ se dedentibus metu laborum Gogidiscum sequi nō uidebatur. Procedente autem tempore necessariorum his qui remanserunt, bona copia ex sententia successit. Gizerichus enim cum his qui secum erant Aphricā cepit, quod audiētes hi qui in patria relicti erant gauisi sunt, quum eis regionē iam reliquā satis ad uictum amplam sibi dimissam animaduertent, timētes in reliquum tempus, ne siue ipsi qui Aphricā ceperunt, siue nepotes eorū

quocunq;

quocunq; modo expulsi in patriam unde discessere reuenterentur, quod Romanos non diu eos passuros putauere, legatos ad eos misere: qui ubi in conspectu Gizerichi fuere, se imprimis uehementer lætari dixerunt, quod eos cognatos suos & eodem genere natos talem uiderint adsequutos felicitatē, sese excusatum uenisse, quod regionē patriam ab eis quondam relictam nō possent diutius quum sint pauci custodire: quapropter rogabant, ut si quo illius amore pristino forte tenerentur, ac redeundi spem nullā propterea haberēt, inutilem eis possessionē atque relictam donarent, ut domini regionis totius facti si quis aduersus hostis ueniat, non recusent pro ea mortē oppetere. Gizerichus igitur ac cæteri Vandili legatis quod bene loquutos ac iusta petere uiderent, facile annuere: quidam autē senex inter eos qui autoritate prudentiæque clarus habebatur, sese ait nullatenus eodem rediturum, quapropter animo fretus, Zacynthum adplicuit, & multos quidem de improviso interficiēs, ac fortissimos quosque inter quingenos capiens paulopost adnauigauit. Postquam uero in medio maris Adriatici fuit, illorum corpora trucidans, per totum pelagus quaqua uersus dispersit, sed hæc superioribus gesta temporibus. Gilimer igitur quum Belisarium iam potitum audisset, Aphros rusticos multa pecunia, multaque humanitate in suas partes sollicitauit, ac eos induxit, ut Romanos per loca dispersos Aphricæ aggredierentur, se pro quolibet illorum capite aureum præbiturū pollicitus. Hi uero multos ex illorum exercitu interfecere, non milites quidem sed ministros, qui prædandi auidi in uicos circum uicinos euntes clam capiebantur, eorumque capita recisa Gilimeri ferebantur. Ipse uero promissa præstans, milites hostium non seruos putauit esse. Hoc item tempore Diogenes Belisarij eques hastatus rem memoria dignā gessit, missus enim simul cum scutigeris duobus & uiginti ad explorandos hostes, uenit in uicium duorum iter dierum à Carthagine remotum: hos itaque rustici quum satis uiriū non haberent ad inuadendū, Gilimeri nunciant adesse. Ille trecentos electos equites ilico mittit, mandans eis uti captos ad se ac uiuos ducant. Res quidem memoranda, Belisarij equitē cum scutatis tantū xxij. eos omnes uicisse. Nam domum quandam ingressi in superiore cœnaculo dormierunt, nihil omnino suspicantes, quum audissent hostes procul abesse. Vandili autem mane paulo ante lucem uenientes, effringere quidem ianuam, seu nocte domum ingredi minime tutum putabant, metuentes si in nocturnam incidissent pugnam, ne seipos inculcantes in tenebris pro hostibus inuicē interficerent: quod si accideret, hostibus exitum ac euadēdi tempus duros: hæc tamen ob formidinem cum nostris cōgrediendi cogitabant, quum nihil facilius fuisset hominibus illis frumenta cōuehere solitis, uiros improuisos nec solum disarmatos, sed nudos ac humi stratos capere. Verum ipsi domū omnem circumstantes, portas primum phalange constituta obseruāt. Interim unum è militibus Romanis contigit è somno excitari, ut qui tumultum audi-

F uerit

uerit, Vandilorumque uoces inter se clam murmurantium atque arma mouentium, quumque quid nam rei esset secum sciscitaretur, quemlibet sociorum excitat, quae audiuit nunciat. Illi uero statim Diogene monente, uestes tacite omnes induunt, arma corripunt, ad inferiora descendunt, ubi frenis equis iniectis, protinusque nullo ex hostibus sentiēte conscensis, paululum sic parati intra domus atrium constiterunt, ac repente unam oēs egrediuntur. Vandili uiribus quibus possunt in eos irruunt, frustra que instant: nam Romaei scutis operati contra tela erant, & hastis inuadentes certatim repellebant. Sic demum Diogenes hostes euasit, duobus tantum desideratis, reliquos seruauit: nec tamen ipse sine cruore, nam manum laeuam fauciat, digitum minimum amplius mouere non uoluit: deinde tria in ceruice ac ore uulnera accepit, ex quibus paulo post excessit. Belisarius igitur, uti supra narrare cepimus, ad muros resarciendos conuersus, multam operarijs aliaque turbae pecuniam erogauit: moenia ipsa fossa circumdedit ingenti, ualloque ac densis cancellis eam munijt, atque haec omnia mira celeritate, ita ut Carthaginenses mirarentur. Ipse Gilimer quum captus Carthaginem uenisset, opus magnopere probauit, simulque propriam in his obeundis negligentiam damnauit, dictitans manifesto sibi causam insequuti casus fuisse. Haec itaque a Belisario apud Carthaginem gesta. Zazon uero Gilimeris frater, uti supra narratur, cum classe in Sardiniam inuectus, in Caralis portum descendit, ciuitatemque eam repente cepit, ac Godam tyrannum ac quicquid cum eo inexpugnabile uidebat sustulit. Vbi uero audiijt classem Iustiniani Africam terram attigisse, nescius adhuc eorum quae gesta erant, fratri in hanc sententiam scripsit, Godam tyrannum meis manibus perijisse, & insulam rursus regno tuo restitutam o Vandilorum atque Alanorum rex profecto scias, quapropter uictoriae festum celebritatemque agito: reliquos uero hostes qui nostram inuadere sunt ausi terram, existima eundem fortunae breuiter exitum habituros, qui eisdem contra nostros maiores uenientibus contigit. Has itaque literas Africi nihil hostile cogitantes ferunt per mare in Carthaginensem portum, ubi a custodibus Belisarii capti, ac ad ducem missi literas tradunt, tum omnia narrant: uidentes autem fortunae commutationem, ac tantam subito uarietate stupere, nihilque propterea ex Belisario mali tulerunt. Sub idem tempus aliud huiusmodi contigit. Gilimer paulo ante quam nostra classis in Africam peruenisset, oratores misit in Hispaniam quosdam quorum principes Gotthaus & Fuscias fuisse, ut Theudim Visigothorum regem ad societatem ineundam cum Vandilis inducerent. Hi postquam ad Gadeis peruenissent, per Herculis fretum transeuntes Theudim offendunt in paruo oppido prope mare commorante, humaniterque ab eo domi excepti in conuiuio ante omnia interrogantur, quo nam modo Gilimeris Vandilorumque res se habeant. Nam dum ipsi legati in itinere cunctarentur, contigit onerariam nauim eodem die quo Romaeorum exercitus Carthaginem ingressus

Zazonis ad
Gilimerem
literae

gressus est discedere, ac in Hispaniam uento secundo celeriter deferri: unde Theudis rem omnem gestam ex Carthagine accipiens, mercatores quicquam referre antequam omnia patefacta essent ac uera prohibuit. Postquam uero legati regi respondissent omnia prospere se habere: interrogat rursus ille, cuiusnam causa uenerint: respondētibus societatis ineundae se gratia uenisse: ait ut ad littus Africam reuertentur, ibique se omnia tuto scituros. Legati autem quum non sanum regis uti forte ebrij uerbum putassent, tacentes rem distulerunt. Postero autem die in colloquium rursus uenientes, ac societatem petentes, idem ab eo responsum tulere. Existimantes igitur res nouas in Africa ortas esse, nihil tamen de Carthagine suspicantes, uersus eam remeant: propeque iam existentes, in Romaeos incidunt milites, captique & ad Belisarium ducti cuncta quae contigerant narrauerunt: nihil propterea & ipsi laedi ducis humanitate fuisse. Haec itaque sic se habuerunt. Interea Cyrillus, quem supra in Sardiniam missum a Iustiniano memorauimus, quum prope insulam cuncta quae Godae accidissent accepisset, Carthaginem euestigio adnauigauit: ubi quum Belisarii Romaeorumque uictoriam subsequutam uidisset, hic substitit. Salomon quoque res Iustiniano nunciatum mittitur. Gilimer postquam in Corbulae campum se recepit, qui quatuor iter dierum a Carthagine, nec procul a Numidarum finibus distat, hic Vandilos omnes ad se uindicandum excitat, ac si quos inter Mauritanos amicos habebat: nam pauci admodum in eius uenerant foedus, atque hi omnino liberi & sine principe: quinque enim & in Mauritania & in Numidia apud Byzacium Mauritanis dominati sunt, legatos ad Belisarium miserunt, sese Iustiniani seruos profitentes, in eiusque foedere libenter fore adfirmantes: nonnulli etiam filios oblidum loco sponte miserunt, signaque ab eo imperij ex antiqua lege mitti petierunt. Lex enim Mauritanis erat, praefectum nullum esse oportere qui Romaeis sit aduersus, quiue non signa prius magistratus a Romaeorum ferat Imperatore: quae si a Vandilis ipsi acciperent, non putabant firmam habere dominationem. Sunt autem signa haec, baculus argenteus supraque auratus, pileum argenteum non totum obtegens caput, sed ueluti corona loris argenteis circumpendentibus ornatum, uestis aliqua uilis admodum & alba, uarieque distincta, arbyla (nam genus id est soleae) aurata. Belisarius igitur & haec illis misit, & pecunia multa quemlibet ipsorum donauit: nec propterea in foedus cum eo uenerunt, neque item Vandilis auxilium ferre sunt ausi, uerum quiescentes neutrique adhaerentes parti exitum fortunae belli expectabant. Sic Romaeorum tunc res se habuere. Gilimer autem amissa Carthagine, quendam a Vandilis in Sardiniam Zazoni fratri cum epistola mittit, qui cōfestim ad littus ueniens onerariam tunc forte soluentem nactus in Caralis portum ad nauigauit, epistolamque Zazoni tradidit, in qua haec scripta erant, Existimo profecto non Godam in Sardinia a nobis deficientem, sed quoddam Vandilorum

Gilimeris ad
Zazonem
epistola

dilorum hoc tempore fatum, teq; ac ceteros fortissimos mihi subripuisse, ex quo contigerit omnes Gizerichi opes ac bona simul corruisse: non enim ut insulam nobis seruares à Goda hinc abijsti, sed ut Aphricæ totius Iustinianus potiretur. Nam quod fortuna prius sibi uoluit, nunc licet ex euentis iudicare. Belisarius igitur paruo admodum exercitu contra nos uenit, uirtus autem solita Vandilorum omnino deficiens unà secum fortunam etiam abstulit. Ammatas enim & Gibamundus ob nostrorum ignauiam atque molliam perierunt, insuper equi & naualia, omnis denique Aphrica cum ipsa Carthagine ab hostibus tenentur: quibus nunc quiescere licet, pro labore ac uirtute bellica filios ac uxores, omneis denique opes nostras possidentibus: nobis tantum Bulæ campus relictus, ubi si qua reliqua spes, nos uosq; defendat ac muniat. Quapropter tyrannidem ac Sardiniam, omnemq; circa ista loca curam deferens, ad nos cum omni classe protinus aduola. Nam quibus de rei summa periculum imminet, stultum est alia curare. Simul enim in futurum pugnantibus contra hostes, uel fortunam pristinam recuperabimus, uel hoc saltem lucrificemus, quod simul etiam ferre casus quos nobis deus inflixerit adsucescimus. Hæc ubi Zazon accepit, atque Vandilis retulit, in lacus atque lamentationes conuersi sunt, neque tamen manifesto, sed clam insularibus intra se tacite suum fatum conquerebantur, ac statim ita ut erant in præsentia naues conscendunt, inde cum omni classe soluentes, tertia die in Aphricæ littus perueniunt, quod Numidas à Mauritanis diducit. Inde uero per deserti itinere in Bulæ campum contendunt, ubi cum alio exercitu se coniunxerunt. In quo congressu tot fusæ querelæ, ut uel hostes ad misericordiam deducere potuissent. Quum enim ambo fratres in cōspectu fuere, collo inuicem complectentes (neque enim amplius simul conuenturi erant) nihil sunt colloquuti, sed tantum dextris coniuncti lachrymas uberes fundebant: eodemq; modo quisque Vandilorū qui cum Gilimere aderat, cum eis qui è Sardinia aduecti erant faciebat: sic demū aliquandiu morati, dolorē parumper lenierunt. Nulli autē ex utraque parte postquam præsentia sunt fortuna destituti, priora quæ eis ex sententia euenerant prospera putauere, neque qui è Sardinia redierant interrogare quid in Aphrica malorum contigerat curabant: factis enim ex loco & uestitu existimare facile quæ acciderūt potuere,

neq; item filiorum aut uxorū sermonē ullum fecere, certo arbitrantur, si quis eorū abesset, aut extinctus, aut in hostium manibus existeret.

Hæc quidē sic se habuere.

PROCOPII DE BELLO VANDILICO
LIBER QVARTVS

GILIMERE autem ubi congregatos circa se omneis Vandilos uidit, Carthaginem uersus duxit exercitū, ut prope ciuitatem aqueductum pulcherrimū qui in eam aquas introducebat abrumperet: quūq; aliquandiu in castris fuissent, se in sua receperunt, tanquā minime occurrentibus hostibus, spernentesq; cetera ibi oppidula, tantū uias obsidere atq; custodire decreuerunt, & hoc demum pacto Carthaginem expugnare posse putabant: neq; enim aut prædabantur, aut agrum aliquo modo populabantur, sed tanquā proprii curam gerebant, simulq; proditiōem quandam sibi breuiter sperabant ab his prouenturā tam Romæis quā Carthaginensibus qui sectæ studebant Arianæ. Insuper ad Hunnorū principes misit rogatū auxilia, plura & quāmaxima promittens si auscultauerint. Illi autē quū Romæis minime afficerent, utpote non sponte ad eorum societate & fœdus deducti (querebantur enim Romæorū olim ducē Petrū iurasse, ab eodemq; periuro paulopost se perductos Byzantiū) Vandilorū petitioni clam annuerunt, ac postq; in rem præsentē ac ad pugnam uenissent, simul cōtra Romæorū exercitū se conuersuros receperunt. Hæc igit omnia Belisarius suspecta iam dudū habens quod eadē à transfugis audiuisset, nondū tempus opportunū egredi contra hostes uisum est ei, sed tantū operi cœpto restituendorum mitorū quos nondū absoluerat uacare decreuit. Deinde Carthaginensē quemdam nomine Laurū, in proditiōe deprensū, & à suo notario captū in collo quodā ante ciuitatē palo infixit: cuius exemplo ceteri territi, si quid & ipsi animo tale excogitassent destitere. Massagetæ quoq; qui lente in bello procedere sunt uisi, & donis & mensa placando induxit aperte fateri quid nam præmij à Gilimere expectassent, quod ipsi tam pigre ac segniter in pugnam processissent: responderunt nihil penitus ex eo sperasse, uerū nō prompto fuisse animo, quod metuerent Vandilis uictis ne ipsi missionē impetrare possent, aut ad patriā reuerti, sed à Romæis in Aphrica remanere ac mori cogerent, demū ne præda ipsa priuarent: quibus Belisarius iureiurādo adfirmauit, metū omnino abijceret, quod si Vandilos penitus subiugare deus dederit, se protinus domum cum omnibus spolijs ac præda remisurū, sic ad bellū deinceps animosiores promptioresq; restituit. Deinde quum mœnia perfecta essent, omniaq; ad pugnam ineundā parata esse conspiceret, ut suos accenderet cōuocato exercitu sic exorsus est. Nō uideo cōmilitones quorū exhortatione aliqua in præsentia certamine sit opus, quod ita nuper uos strenuos uidi dimicando, ut uictis hostibus Carthaginē ac omnē Aphricā uestræ uirtutis possessionē feceritis: quapropter nullo uos egere uerborū incitamento putauerim: nā qui

F 3 semel

Belisarij ad suos oratio

semel uicere, non uerisimile in futurū animo priori pares nō esse. Illud tamen non ab re monuisse putauerim, ut si rursus tales uos uiros ut in pugna præterita præstabitis, sinē profecto omni Vādilorū spei uestroq; labori ac pugnae statuetis. Itaq; uos omnino magno animo in hoc ultimo prælio decet esse, quod requiē uobis ac ocium sit pariturū. Neq; est quod hostiū metu terreat; tmini: nam neq; hominū multitudine, neq; corporū proceritate, sed animorū uirtute rem bellicā metiri ac expēdere fas est. Pudor ante omnia quū in acie steteritis, uestros ob oculos uerfet, quæ una res omniū fortissimos reddit. Verecundia profecto est generosos homines seipsis inferiores ac infra suam uirtutē agere uideri. Nec dubiū quin hostes & præteriti timore & præteritorum malorū memoria coacti, mollius se in hoc cōflictu sint habituri: fortuna enim ubi primū aduersa conspicit, ipsam ab ea decidentīū mentē prosternit, atq; in seruitutē redigit. Insuper uobis pro rebus longe maioribus atq; prius certamen erit: in prima nanq; pugna si forte conatus minime successisset, usq; tantum eō periclitandū erat, ut aliena terra careremus: nunc autē ne nostram amittamus: quāto igit nō possidere leuius q̄ possessis quandoq; priuari, tanto nunc magis periculū q̄ prius nobis extimandū. Sed quū multa nobis uictoriā pollicent, tum imprimis nobis deus propitius, deinde quod toto concurrimus exercitu: si enim absq; peditibus prius hostes uicistis, quanto nunc magis quū eis potiemini. Præsentē igitur occasiōē cognoscite, sinemq; bello imponere, quū sit in uestris hodie dextris, ne differte. Fortuna enim in rebus sese offerentibus neglecta nō æque postea redire solet. Paratā enim felicitatē spernentibus numina irasci consueuerunt. Si quis autē hostes qui & filios & cōiuges, uniuersaq; sibi charissima in nostris esse manibus uident, aufuros ex sententia ac uoluntate eorum esse putat, non recte existimat. Doloris enim uehementis acerbitas, & robur, & uires omnes absumit, ut ne præsentī audacia rebusq; paratis uti permittat. Quæ omnia uos diligentius examinare ad bellū paratos addecet, tū dignā generi nominiq; uestro laudē referre. Talibus Belisarius adhortatus, eqtes omneis præter quingenarios eo die præmisit, scutigeros uero ac signum quod Romæi Bandū uocāt, Ioanni Armenio cōmittens, ac si fuerit occasio iaculari mandauit. Ipse uero postera die cum reliquis peditibus ac quingenarijs equitibus consequutus est. Massagetas autē liberos dimisit, quod cum Gilimere pariter ac cum Romæis cōsentire, & ubi inclinātā uiderent uictoriā, hos tantum sequi uiderentur. Romæorum itaq; exercitus aduersus Vandilos egressus deprendit eos apud Tricamarū castra habere cxi. stadijs à Carthagine distans, hic procul inter se castrametant Romæi. Vbi autē plurimum noctis processit, quum in parte suorū summa hastarum igne adligato ardentia conspicerent, non sane omnes, sed tantū clare intuentes perterriti sunt, prodigium putantes, ac plane ignorantes hoc fieri solere. Contigit & idē Romæis in Italia rursus longo post tempore, quando

uictoriæ

uictoriæ signū pyræ instar ardentis adspicientes uictoriā esse putauere: uerū nunc huius nescij moris, multa trepidatione noctem eam traxere. Sequenti die Gilimer pueros ac scēminas opesq; omneis in medio munitionū ponere iussit, conuocatisq; ad concionē militibus sic ait, Non pro gloria nobis uiri Vandili, neq; pro imperio tantum hodie certamen est, quibus spretis forte a nobis possimus saltē domi manere, nostra tantū possidentes, ac reliqua utentes fortuna. Sed eō uenimus ac in eam forte necessitatē compulsi, ut nisi uicerimus, nos imprimis pereuntes, liberorum, coniugū, ac omniū bonorū, regionis deniq; totius dominos hostes relinquamus: si autē superuixerimus, hæc omnia nostris oculis grauius uidere nobis erit. At si hostiū immanissimorū potiemur, uiuentes in omni rerum copia ac pace, tum decore, liberisq; item ac coniugibus perpetuā relinquere felicitatē licebit. Vandilorū præterea nomen illustre reddetis, ac templum restituetis amissum. Si enim ullis unquam de omnibus periclitari contigit, nunc nobis maxime, ut spes omniū in nobis tantum ipsis ferentes in acie consistamus. Nō enim corporibus tantum proprijs aut de morte sed de re tota periculum, uictoria nanque desperata nihil prius nobis fuerit q̄ mori. Ut igitur ex sententia conatus eueniant, nemo uestrum effeminato sit animo, propositi magnitudine corpus tueatur, malorū uerecundiā, uitæ postremo turpis cōmutationem exhorreat. Nam si turpia erubescetis, nullum in futurū periculum timebitis. Ante omnia uero prioris pugnae omnino nulla uos memoria subeat, non enim ignauia uestra, sed fortunæ malignitate corruimus, quæ non semper eadem redire, sed singulis diebus multa uarietate consueuit. Post hæc fortitudine imprimis Vandili Romæos anteire gloriamur, tum militū numero longe præcedere, decuplo plures existentes: addā quoq; illa quāmaxima, quæ nos ad uirtutē magnopere excitare deberent, gloriā uidelicet maiorum nostrorum, tum imperiū nobis ab illis per manus traditum, quod nobis ut ab eis degenerantibus relictum turpe fuerit per secordiā amittere. Nihil de cōiugum querelis aut liberorum lachrymis dicam, quorum nunc aspectu ego penē exanimatus sermone ulterius tendere nequeo. Illud tantum memorabo extremū, quod non amplius ad hæc nobis charissima reuerti licebit nisi uictoribus: quorum omniū remissentes uiri quæso estote fortes, & Gizerichi domum ac gloriam minime dedecore labefactate. Hæc ubi Gilimer fuit exhortatus, Zazonem fratrem iussit priuatim uerba ad eos facere Vandilos qui è Sardinia cum eo uenerāt. Ille uero longe aliquantulū ab exercitu suos congregatos sic adloquitur, Omnibus profecto Vandilis ò cōmilitones de his certamen esse scitote quæ nuper à rege omnes audiulistis. Vobis autem præter cæteros omneis uobiscum certare ad pristinam excitandam uirtutē fas erit: nuper enim uicistis de Sardinia principatu contendētes, eamq; Vandilorum regno restitulistis: multo nunc igitur magis fortitudinem ostendere, ubi de tota re periclitamur, oportet.

F 4 tebit;

tebitorum: nam eos quibus de maioribus est contentio, maiorem etiam in pugna uirtutem praefere addebet: si forte uos illic succumbere contigisset, pro unius tantum loci tyrannide dimicantes contigisset: hic ubi de summa rerum ac necessarijs agitur, uincere adniti debetis. Enim uero qui de omnibus decertat, uictoriae sine simul cum malis omnibus in exitu belli connumerat. Sed & si in praesens uiriliter agetis, de Goda tyranno paulo ante uictoriae uestrae adscribetis uirtuti. At si nunc inertia uos corripit, omnem priorem gloriam tantum non uestrum sed fortunae opus existentem omnino amittetis: quantum aliam promptiores uos esse caeteris Vandilis in hoc certamine par erit. Illos enim aduersa fortuna quam semel passi sunt, tardiores timidioresque reddit: uos autem incolumes & in uictoria exultantes, maiore rursus in periculum audacia ruere nullus prohibet casus. Illud insuper ab re dictum non putauerim, ut si hostium potiamur, uobis ex magna parte huius uictoriae laudem uindicabitis, quin caeteri uos potissimum gentis Vandilorum tutelam firmissimam uocitabunt. Non enim uerisimile eos qui semel excidere, meliorem postea sortiri fortunam. Haec igitur cuncta animis uestris meditantibus, oportet puto liberos coniugesque plorantes bono esse animo iubere, deique ante omnia auxilium exposcere, denique audacter caeteros ducendo Vandilos in pugnam descendere. Haec & Gilimer & Zazon admonentes in aciem milites educunt circa prandij horam, Romaeis minime praeparatis, ac in prandio disponendo occupatis. Tum circa fluuij ripas consistentes ad prelium ordinat. Est enim hic fluuius perenne quidem fluens, sed adeo paruus ut accolae nullo dignitatis nomine in riuus parte appellent. In altera uero ripa Romaei aduersus locati aciem sic ordinauerunt. Sinistrum cornu Martinus, Valerianus, Cyprianus, Althias, Marcellus, ac foederatorum duces tenuerunt. Dextrum uero Pappus, Barbarus, Aigan, & omnes qui equitibus praerant. In medio uero Ioanes simul cum scutigeris & hastatis equitibus Belisarij aderat, qui ducis signum ferebat, non enim Belisarius in tempore cum quingenis uenit, retro pedites qui sublequebantur relinquens. Hunni autem omnes in alio loco constituti fuere. Massagetas uero qui prius minimum cum Romaeo exercitu se miscuerunt, iam animo cogitantes quae antea narrauimus, nequaquam cum caeteris in acie disponi sponte licuit. Et Romaeorum quidem sic se ordines habuere. Vandilorum uero in hunc modum. In altero cornu Chiliarchi erant, quorum quilibet turmae praerant ei subiectae. In medio Zazon Gilimeris frater, retro autem Maurusij positi fuere. Ipse Gilimer quam uersus in exercitu ad equitatis nunc hos nunc illos ad pugnam fortitudinemque impellebat. Suis omnibus autem edixit, ut neque hasta neque alio quouis instrumentum in hac pugna nisi tantum ensibus uterentur. Dum utrinque in armis parati consistissent, nemine adhuc pugnam incipiente, Ioanes cum paucis ex suis electis Belisarij iussu flumine traiecto primus in medios incurrit hostes. Hic Zazon eos uel repulso insequitur: at illi fugientes ad suos statim se recipiunt. Vandili persequendo flumen usque peruenerunt. Iterum Ioannes a Belisario plures atque prius scutigeros

geros adducens in Zazonem inuehitur, iterumque repulso in Romaeorum exercitum recepit. Tertio item cum omnibus penes Belisarij & hastatis & scutigeris ducis ferens uexillum cum clamore strepituque maximo procurrit. Barbari autem fortiter resistentes, aliquandiu ensibus tantum utendo fuere, pugnaque ardua & anceps fuit usquequo hostium fortissimi atque optimi plures cadunt, pauloque post ipse Zazon Gilimeris frater. Tunc uero omnis simul Romaeorum exercitus confertim motus, ac flumen traiciens in eos fertur, hostium fuga clarissima in medio facta, caeteri nullo negotio fugantur: quod Massagetae adspicientes, ut iam dudum animo conceperant, simul cum Romaeis insectando processerunt: neque longa fuit insectatio. Nam Vandili in castra munitionesque recipientes quieuerunt. Romaei uero quum non uiderent eos intra uallum constitutos expugnare posse, mortuos qui aurum secum haberent spoliant, & in castra reuertuntur. Desiderati in hac pugna fuere Romaeorum minus quam quinquaginta, hostes uero octingenti. Belisarius cum reliquo peditum exercitu adcelerans circa diei serum Vandilorum castra petit: quem quam procul Gilimer uenientem cum omni reliqua multitudine conspexisset, nihil penitus neque dicens neque mandans, clam equo conscenso, per uiam aufugit quae ducit in Numidas, una propinquis eius ac paucis admodum seruis consequentibus. Vandilos autem reliquos animo consternatos atque exterritos quam aliquandiu Gilimeris fuga latuisset, ubi primum eam cognouissent, Romaeosque in conspectu habuissent, uiri quidem tumultum excitant, pueri constrepunt, foeminae ululant, neque substantiae aut rerum preciosarum curam habentes, protinus uia quae cuique occurrit nullo decore certatim fugiunt. Romaei euestigio castra uiris uacua ingressi, pecuniam ac opes omnes diripiunt, totaque perseverantes nocte hostium quot occurrerant interfecerunt, pueros uero ac foeminas inter captiuos habuere. Tantam igitur pecuniam in his castris reppererunt, quanta nec usquam uisa est. Nam quum iam dudum Vandili imperium Romaeorum usurparent, multas inde pecunias in Aphricam miserunt. Deinde quod ea regio fructus copiosissime omnis generis ferret, redditus inde ex his quae ibi prouenirent esse contigit, nec eos ob usui necessaria extra terram illam erogare aut mittere opus: quapropter magnus coactus census spacio annorum lxxxv. quibus Vandili Aphricam possederunt, in manus Romaeorum rursus eo die uenit. Haec igitur pugna & insequutio & castrorum expugnatio tribus factae sunt mensibus supra medium Decembrem, postquam Romaeorum exercitus Carthaginem est ingressus. Belisarius itaque quum exercitum in redeundo sparsum ac ordine nullo procedentem animaduertit, ualde succensuit, metuens ne in tota nocte hostes simul in insidijs conuenientes, in eis ex aliqua parte uenirent, ac incommodum aliquod inferret. Quod quidem si modo aliquo tunc fieri contigisset, puto Romaeum nullum periculum euitasse. Milites enim pauperes admodum homines extantes, quam in tot diuitias paratas simulque & pulcherrima corpora magno

perereque

perecque decora subito incidissent, animum nullo modo compescere, nec ullam presentium bonorum satietatem reperire ualuerunt, sed ita libidinibus, rerumque copia atque auaricia sunt capti, ut quilibet secum omnia ferre Carthaginem redeundo uoluerit: neque multi simul in hac cura occupati fuere, sed sparsim accipientes unus uel duo quocumque spes lucri trahebat uagabantur, nec solum in aperto, sed in saltibus locisque asperis aut speluncis in manifestum se periculum ac insidias coniciebant. Neque enim hostium metu, neque Belisarii reuerentia, neque aliqua alia re mouebant, quin ubi spolia praedamque uiderent, protinus sprete omnibus eum adcurrerent. Quae omnia Belisarius animaduertens, magna in angustia uersabatur, quo nam modo rem quassam componeret: ubi uero illuxit mane, in colle iuxta uiam constitit, eoque turbam aduocans, & milites & ductores simul acriter obiurgauit: tunc hi qui proximi aderant, praesertim e Belisarii domo, rapta omnia, censumque & captiuos cum tabernaculis & mensis Carthaginem miserunt: ipsi autem iuxta ducem ambulantes dicto audientes fuere. Ioanni quoque cum ducentis iussit Gilimerem persequi, nec ullum diem neque noctem intermittere, donec aut uiuum aut mortuum comprehenderent. Vandilos uero quicumque in proximis ciuitati locis ad templa supplices confugissent, sub fidem primum uocatos, ac armis ne nocere possent exutos, Carthaginem ire posse mandauit, donec ipse ueniret, his qui quieti inuenirentur minime officere promissit: qui uero armati essent in templis, ereptis armis in urbem ducebantur. His igitur hoc modo constitutis, quum recte omnia se habere conspiceret, ipsemet cum toto exercitu quanta poterat celeritate persequi decreuit. Ioannes interea decem iam dies totidemque noctes adequitans, non procul a Gilimere existeret, quin postera die ad manus cum eo uenturus erat, uerum rem casus impedit huiusmodi, Erat in Ioannis societate Vliares Belisarii eques hastatus unus omnino & animi magnitudine & uiribus corporis praestantissimus, uerum tunc procul a curis, ut saepe fit, uinoque ac iocis plus solito indulgens. Hic sexta persecutionis die uino grauis circa solis exitum auem quandam super arbore residentem conspexit, statimque arcu sumpto in eam telum dirigit, neque attigit, sed Ioannem forte in colle retro consistentem ferit, quo ex uulnere ille paulo post perit, multum sui desiderium & Imperatori Iustiniano, & Belisario, & exercitui toto, insuper Romae simul & Carthaginensibus relinquens: praeterea fortitudine reliquisque uirtutibus excellens, urbanitate & mansuetudine ingenti, aequitate ac iusticia nulli inferior. Sic igitur Ioannis fatum fuit. Vliares autem ubi ad se per rationem rediit, in proximi uici templum simplex ac modestissimum confugit. Interim milites ulterius contra Gilimerem tendere super sedentes, circa Ioannis curam assidue constiterunt. Deinde extinctum honorifice tumularunt, iustaque ei ex pietate fecerunt, remque ex ordine omnem Belisario scribentes ipsum expectauere. Ille nuncio statim accepto ad Ioannis properans sepulchrum, illius casum insontis magnopere fleuit, nunc illum miserando,

miserando, nunc suum fatum conquerendo qui tali orbatum esset uiro, eiusque tumultum quem rebus alijs tum census reddito honestauit, nihil propterea mali Vliari fecit, eo quod milites adfirmarent per sancte sibi iuratis mandasse uti nullam permetterent eum ex hoc poenam subire, nec ex sententia sed casu atque fato id accidisse. Hoc igitur fugae spatium nactus Gilimer manus Romanorum eo die euasit. Belisarius inde eum persequens, usque munitam perueniens ciuitatem iuxta mare sitam, decem a Carthagine dierum iter distantem, quam Hipponem regium uocant: ibi Gilimerem audiuit in Papuam montem confugisse, nec facilem a Romanis captum esse. Hic enim mons in Numidiae finibus extremis ualde quidem abruptus, adituque difficilis, petris undique altissimis communitus, in quo Maurusij barbari habitant Gilimeris amici ac in bello socij, iuxta quoque montem urbs Medeos sita, in qua tempore Gilimer simul cum his qui eum sequuti fuerant quiescebat. Belisario autem hunc locum commode expugnare non est uisum, praesertim quod hyemis tempus esset, tum quod Carthagine res adhuc pendentes, nec satis constitutas reliquerat, certos delegit milites cum duce Phara, quos ad eius montis obsidionem reliquit. Erat autem hic Pharas uir negocijs obeundis idoneus, tum uirtute praecellens. Huic Belisarius mandat ad ipsius montis radices per brumam diligentem custodia consistere, ut neque eum discedere quoquo modo, neque quicquam necessarium ad eum conueni sinat, quod & fecit. Belisarius interim quicumque Vandilorum apud Hipponem regium ad templa supplices confugerant, sub fidem saluos & incolumes esse iussos Carthaginem protinus cum custodibus misit. Interim eidem in Gilimeris domo huiusmodi contigit fortuna. Erat scriba quidam Bonifacius, Apher genere, a Byzacio ueniens, ante omnes Gilimeri fidelissimus: hunc Gilimer ab initio belli huius in nauim simulque pecuniam eius omnem ferentem conscendere iussit, ac ad Hipponis regni portum adplicare, ibique belli euentum expectare: quod si rem male succedere uideret, protinus cum uniuersa gaza in Hispaniam adnauigaret. Is igitur quem Belisarius Hipponem regium uenisset, ad eum certos mittit: quos in templo prius consistere iussit ac ei dicere, se a Bonifacio regias pecunias habente missos, nec ante ubi sit idem manifestare, quam illum iureiurando polliceri cogant, eam si reciperet datorem esse saluum, ac cum proprijs omnibus bonis illaesus abire: quibus mandata facientibus, Belisarius tam bono nuncio laetari coepit, ac ex illius uoto omnia facile concedere. Deinde certis ad thesaurum recipiendum missis, Bonifacium cum bonis liberum dimisit, quae Gilimeri non admodum pauca surripuerat. His gestis quum Carthaginem reuertisset, Vandilos omnes praeparari iussit, ut eos ueris initio Byzantium mitteret. Deinde exercitum ordinare, ut reliquum quod Vandili Romanis usurpauerant recuperaret. Cyrillum igitur cum magna multitudine in Sardiniam mittit, Zazonis caput ferentem: quod insulares minime Romanis obtemperarent Vandilos formidantes, nec sane quae

quæ contigerant apud Tricamarū facile credentes, mandatq̄ eidem ut exercitus partem in Corsicam mittat non procul à Sardinia sitam, quæ Vandilorum sequebatur autoritatem. Pharas itaq̄ in Sardiniam ueniens, Zazonis ilico caput ostendit. In Cæsaream uero quæ in Mauritania est Ioannē cum peditum parte mittit, quæ urbs iter dierum xxx. procul à Carthagine expedito est, Gadeis uersus & solis occasum eunti, sita quoq̄ in magno mari iam pridem hominibus frequens. Ioannem item alium ex hastatis equitibus ad fretum Gaditanum, ac alteram Herculis columnam misit, qui arcem quam Septum uocāt custodiret. Ad insulas uero quæ prope oceani ingressum sitæ sunt, Ebusam, Maioricam & Minoricam ab accolis uocitatas, Apolliciarium misit, qui dudum adolescēs ex Italia in Aphricā adnauigauit, in dignatione Ilderichi fuit, & ab eo donis plurimis ornatus: qui postquam eum à fratre captum rebus excidisse, uti supra narraui, animaduertit, ad Iustinianum Constantinopolim unā cum cæteris Aphris qui Gizerichi res tractauerant, supplex uenit. Missus deinde unā cum classe inter alios contra Gilimerē & Vandilos, uir fuit in hoc bello omnium fortissimus, præsertim in pugna Tricamarensi, cuius rei gratia Belisarius insulas has ei cōmisit. Post hæc Tripolim exercitum mittens ubi Pudentius & Tatimuth Maurusij premebant, uim Romanorum minime sustinuit. In Siciliam etiā quosdā ire iussit, ut Lilybei præsidium ad Vandilorum pertinens imperium inde eijcerent, Gothis minime uolentibus Siciliæ partem aliquā concedere, quod hæc arx sub Vandilorum ditione nō existeret adfirmantibus. Belisarius ubi hoc audiuit, ad præfectos qui illic erant hæc scribit, Lilybei arcem quæ à Vandilis tenebatur, nobis Iustiniani seruis adimendo neq̄ facitis æquum, neq̄ uobis consulitis, ac regi demum uestro nolenti ac longe ab hoc dissentienti nostrum Imperatorem reddere cupitis inimicū, cuius ille beneuolentiā nullo labore acquisiuit. Hic igitur ex lege humana nequaquam agere uidemini: si enim Gilimerem nuper hæc arcem tenuisse fatemini, Iustinianū uero Gilimeris dominum factum, uos o serui boni uiri illum non nos bonorū possessione priuare cognoscite. Deinde cogitate quæ admodū amicitia multas est apta obtegere querelas, inimicitia uero ne minima sustinet errata, sed omnia superiora perscrutatur, nec præterit hostes qui auctiores ex alieno sunt facti, decertatq̄ pro quibus maiores læsi fuere: & quanquā in ipso periculo succumbit, prospera tamen quandoq̄ sua recuperat, docetq̄ uictos ueniam petere præteritorū. Vos ergo ne ulterius nos lædite, neu nostrum Imperatorem Gothorum inimicū reddite, quem uobis nunc esse propitiū existimatis: certo scientes, quod si uobis arcē uindicabitis, bellum in promptu erit non pro Lilybeo tantum, sed pro omnibus quæ iniuste possidetis. Hanc itaq̄ Gothi epistolam acceptā, Atalarici matri legendam mittunt, ac ex eius deinde mandato sic responderūt, Literas quas nuper optime Belisarie scripsisti, monitionē quidem ueram ad alios fortasse quosdam

*Belisarij ad
Gothos in Lilybeo litteræ*

Gothorum responsio

quosdam homines, nō autē ad nos Gothos præ se ferre uidentur. Nos enim nihil ex Imperatore Iustiniano possidemus, neq̄ ita insani sumus. Siciliam nanq̄ omnem nostram existentem belli iure acquisiuius, cuius promontorium unum Lilybei est arx. Si autē Theoderichi permisso soror eius Vandilorum regi locata hanc cuidam in Sicilia mercatu tribuit utendam, nihil ad rem, neq̄ hoc quodcunq̄ huiusmodi uobis conquerendi occasionem præbere debet. Tu igitur dux ex æquo nobiscum age, si non ut hostis, sed amicus esse cupis his qui nobis fœderis solutionē dissuadent. Refert enim quū amici quidem in pace aut inimici in pugna decernere sunt apti. Nos Iustiniano Imperatori de his cognoscendis curā permisimus, ut quæ sunt legitima & iusta iudicet. Cupimus ut tua cōsilia salutaria atq̄ optima sint, ac Imperatoris tui celeriter expectare sententiam. Hæc itaq̄ Gothorum litteræ manifestabant. Belisarius autem de cunctis Imperatorem certiore faciens, quieuit donec ab eo quid esset acturus responsum acciperet. Pharas interea obsidione atq̄ instantia præsertim hyemis tempore omnino fessus, simulq̄ quod Maurusios longe ab eis permansuros uideret, suos ad sequendū hortatus, montē audacia magna conscendere tentauit: clamantes autē Maurusij, uelut in loco præcipiti ac ualde inadcesso audentibus resistunt: acris fit defensio. Pharas uero adnitendo atq̄ omnibus uiribus superare cōtendendo, decem supra centum è suis in certamine amisit, ipse uero cum reliquis etiam repulsus in pristinum locū se recepit: nec iterū deinde experiri est ausus, custodiam nihilominus diligentissimam adhibens, ut obsessi tandem fame seipso dederent, expectare iussit. Hic igitur Gilimeri & his qui cum eo erant fratris filijs cæterisque propinquis casus contigit, qualem nemo atque ut res euenit satis explicare poterit. Vandili nanq̄ omnium sunt quos sciam mollissimi atq̄ delicatissimi: omnium uero miserrimi Maurusij. Illi ex eo quo Aphricam tenuerunt, mensa quotidie copiosa, tum omnium rerum quas ea fert regio cōtinuo referta: gestabant præterea uestem medicam ac sumptuosam, quam sericam uocant: in theatris quoq̄ & hippodromis ac omnibus alijs oblectamentis præsertim in uenationibus continuo uersabantur, saltatores & mimos spectabant: auditum & acroamatis & musicis & omnibus quæcunque grata animo male instituto deliniebant: eorum item plurimi in paradisis agitates aquis & arboribus amoenis, ac symposia plura cōuiuiaq̄ facientes, Venerea deniq̄ magnopere frequentantes. At Maurusij contra duris adsueti in paruis tugurijs ubi uix respirare licet degunt, hyemisq̄ ac æstatis temporibus, neq̄ niuibus neq̄ solibus neque alio quocunq̄ malo necessario carentes. Dormiunt nuda humo: si qui beatiore inter eos, aliquid substernunt. Vestes insuper secundū tempora uariare ex lege prohibentur, sed laceram uestem atq̄ crassam tunicaq̄ asperam in omne tempus induunt. Pane uinoq̄ & alijs bonis omnibus usui necessarijs carent, sed triticū siue siliginem siue hordeū minime aut

G coquen,

Pharas ad Gilimerē littere

coquentes aut in farinam terentes, more belluarum passim depascuntur. Cū his igitur hominibus ac taliter uiuentibus hi qui Gilimerem secuti erant quū diu cohabitassent, ac solitum & delicatum uiuendi modum in miserum hūc uictum cōmutantes, postquam ab ipsis sunt destituti necessarijs, nō amplius resistere, sed mori dulcissimum ac in seruitutem redigi minime turpe putauerunt. Quæ quū Pharas audiisset, hæc ad Gilimerem scribit. Sum & ipse Barbarus neq; litterarum neq; sermonis peritus. Tantum scribo quæ me hominem existentem ex rerum natura sponte dicere necesse fuit. Quid quæso o care Gilimer, non te solum, sed omne tuum genus in istud barathrū coniecisti, ne uidelicet seruus fias? Omnino te pueriliter facere puto & libertatē hanc actare, ut omnia extrema quodammodo cum ea commutanda sint: te tamen infelicibus Maurusijs seruire nō uides? Qui per eos seruari posse, seu meliora consequi speras? nōne omnino præstat inter Romæos te seruum ac pauperem esse, quàm in Pappua istis Maurusijs dominari? An tam magnum probrum tibi uidetur Romæorū Imperatori unā cum Belisario tanto uiro seruire? An nō nos quoq; ex optimo genere existentes eadem subire gloriamur? quanquam dicunt Iustinianum te sponte inter Senatores recepturum, honoreq; summo quem Patritium uocant honestaturum, insuper regione te ampla atq; optima & pecunia multa donaturum, Belisarium uero se recepturū fidemq; obligaturum hæc omnia tibi futura. Tu uero quæcunq; infausta fortuna tulit, generose feres omnia reputando quæ homini possint necessaria contingere. Si autem illa mala hæc aliquo modo compensare tibi parata est, id suscipere omnino dedignaberis? an non similiter à fortuna mala nobis atq; bona computanda? Sed hæc ab his qui sine sensu uehementer sunt minime degustantur. Nam te nunc tot aduersis percussum à mente alienatū esse credibile est. Vehemens enim dolor in consilium peruersum hominem trahere aptum est. At si tibi ea uis est ut æquo animo feras fortunam, rationemq; facile in promptu habeas, neq; querelis tuorū casuum incumbas, libera tibi facultas proponitur utiliora eligendi ac ab instantibus malis liberandi. Has Gilimer litteras legens flensq; grauius sic rescripsit. Quod mihi das consiliū multas habeo tibi gratias: seruire tamen inimico qui magnopere me læsit, nequaquam existimo tolerandum, à quo poenas potius optauerim sumere si deus propitius fuisset, qui nunq; neq; ingratum aliquid à me nec mali quicquam passus, belli aduersus me occasionem omni culpa uacantem sumpsit, meq; ad hoc fortunæ compulit. Belisarium non uideo cur etiam feram, quam & ipsi pariterq; & Imperatori quum sint homines, non absurdum aliquid accidere posse quod fortasse nolint. Ego uero tibi plura scribere nō habeo, præsens enim fortuna omnem mihi eripuit cogitationem. Sed uale mi care Phara, mitte quæso mihi citharam & panē unū ac spongiam, quod his mihi opus. Hæc itaq; quum Pharas accepisset, aliquandiu hæsit extremam

Gilimeris responsio

episto

epistolæ partem conijcere non ualens, donec nuncius qui eam attulerat ait, quod unum quidem panem Gilimer optaret, cupiens eum & uidere simul & edere, quod ex eo tempore quo Pappuam ascendit nullū coctum uiderit panem. Spongiam ei necessariam esse, quod alterū oculū lachrymarū copia offensum maxime doleat. Citharam petit ut musicus quū sit bonus, præsentē calamitatem flebilibus numeris demulceat. Hæc ubi Pharas intellexit, humanam miseratus conditionē pariter & animo condolens ei morem gessit, omniaq; misit quæcunq; postulauit, obsidionem tamē nequaquam intermittendo maiorem quàm prius adhibuit custodiam. Trium iam mensū spatio in hac mora consumpto ac hyeme iam finita, Gilimer timere cœpit ex inimicis expugnationem haud longe adfuturam, menteq; ac corpore pariter affligebatur, uiscerum doloribus adsidue tortus, quibus uix præterq; opinionem resistebat, donec rem huiuscemodi uidit. Mulier quædam Maurusia frumentum contusum torrendum supra cratem posuit, sic enim mos Maurusijs panes coquere. Iuxta duo pueri sedentes ac fame ualde pressi, alter quidē ipsius sceminae filius, alter Gilimeris fratris filius finem expectabāt ut ederent. Horum Vandilus massam nōdum coctam præueniendo abstulit, ac feruentem adhuc cinereq; refertam fame coactus in ora conijciens gaudebat: alter uero crine capitis eum apprehens cecidit, & massam ui raptam ac iam semideuoratam coëgit è faucibus reddere. Quod ubi Gilimer animaduertit, signum esse id coniuratae in eum fortunæ nec à superioribus euentibus discrepantis cognouit. Quapropter animo penitus deiectus rebus omnino desperatis, hæc celeriter ad Pharam scribit. Si ante unquam contigit grauia omnia patienti priorem mutare sententiam ac antea decreta contraire, me illum esse putat optime Phara. Tuum enim consilium omnino nō spernere decreui, nec ulterius fortunæ resistere, aut contra meum fatum pugnare, sed protinus quod me illa uocat absq; mora consequi, deniq; Belisarium expectare ut eius fide accepta de me ac meis seruandis, ac de Iustiniano polliceatur quæcunq; nuper mihi scripsisti, ut ilico me meosq; omnes cōsanguineos ac Vandilos qui mecū sunt, in uestris dedam manibus. Hæc ille in epistola. Pharas euestigio hanc simul cum prioribus quæ ultro citroq; scriptæ fuerant Belisario mittit, rogatq; uti q; cito respondeat. Ille uero ut qui magnopere cuperet Gilimerē uiuum ad Imperatorem adducere, ubi has epistolas legit ualde gauisus, Cyprianū fœderatorū ducem cum alijs quibusdam cōfestim Pappuam ire, ac de eo seruando, apud etiam Iustinianum ea quæ Pharas scripserat cōsequendo iuramentum præstare iussit. Igitur hi quū ad Pharam peruenissent, simul ad locum quendam iuxta montis radices conueniunt. Huc itaq; Gilimer cum eis congressus, postquam ex sententia omnia tulit, Carthaginem simul cum eis uenit. Erat tūc forte Belisarius in ciuitatis suburbano quod Aelas uocant motam faciēs. Hic ubi Gilimer in eius cōspectu fuit, ridere palam cœpit minime

Gilimeris ad Pharam epistola

ut est uisus dissimulante: quod quum mirum uideretur, adstantium nonnulli ob ingentē animi mœstitiā eum penitus mente excidisse suspicabantur; quidam sagacem potius hominem putabant, & ut natū ex regia domo magnam potentiam & opes maximas à puero usq; in senectam possidentē, deinde repente in fugam ac trepidationem conuersum, insuper tot mala apud Pappuam sustinentem, postremo captum in hostium se manibus cōspicientem, bona malaq; hoc modo fortunæ expertū tunc considerasse, nihilq; propterea res humanas pendendas, ac risu plurimo dignas existimasse. Sed de huiuscemodi Gilimeris risu quisq; suoapte modo diiudicet. Belisarius igitur ad Iustinianum scribit belli successum, Gilimerem esse captum Carthagine, cupere se cum illo Byzantium redire. Interea ipsum simul cum reliquis Vandilis ex dignitate custodijt, classemq; paratam habuit. Hic tandem philosophari licet, ac res humanas pensare, nec quicquam omnino desperandū, quin in omni seculo semper meliora sperare liceat, donec ipsæ hominū fortunæ fuerint, & quæ dictū factūq; difficilia ac fieri posse minime uidentur, audentibus sæpe ad effectū deducunt, ita ut admiratione multa sint digna, quemadmodum hic contigit. Nam si talia unquam euenirent non habeo dicere. Quartū enim à Gizericho successorem uenientem, eiusq; regnū opibus multis ac militū robore florens à quinq; millibus hominum aduenarum portu stationeq; carentium tam breui tempore dissolui atque ruere (Tantus enim equitum numerus, qui Belisariū est secutus, ac toto hoc tempore bellum sustinuerit) siue fortunæ siue uirtuti sit adscribendum, iure quis ita euenisse admirabitur. Ego uero unde sum digressus reuertar. Vandilicum itaq; bellum hunc finem habuit. At inuidia quæ in magna felicitate solet euenire, Belisarium perijt quanquam omni uacantem culpa. Quidam enim eius belli ductores ipsum apud Iustinianum insinulauerūt quod tyrannidem sibi usurpasset. Imperator uero rem non admodum curare uisus est, siue quod calumniam delatoresq; spreuerit, seu quod ei sic agere potius est uisum, Salomonem misit uti Belisario det alterius optionem, aut cum Gilimere & Vandilis Byzantiū uenire, aut ibidem remanere, illos uero mittere. Belisarius uero quæ minime inuidorum criminatio latebat, Byzantium proficisci maturauit, ut & se omni suspitione solueret, & illorum posset calumniam contemnere. Quomodo autem accusatorum iter didicerit ego narrabo. Qui rem hanc in animo habebant, metuentes per unum tantum nūcium Imperatorem facere certiores, ne forte in mari periclitaretur, remq; propterea differret, duas epistolas per totidem nuncios miserunt. Quorum alter statim adnauigauit, alter ob suspitionem quandam cum litteris interceptus, resq; patefacta & ad Belisarium delata est: ex quo ille ad Iustinianum, uti supra memorauī, se purgatum ire contendebat. Et res in hoc quidem statu apud Carthaginem erant. Maurusij interea quot apud Byzacium & in Numidia habitabant, ad defectionem

ex

ex nulla penitus causa tendebant, ac statim scedere soluto arma contra Romanos parare decreuere, & hoc quidem ex more patrio faciebant. Illis enim neq; dei metus est ullus, neq; hominum reuerentia, neque item iurisiurandi aut obsidum ulla cura, etiam si filios aut fratres ipsorum ducentium exercitū eos esse contingeret: deniq; cum nullo pacem habent, nisi cum his quorum metu coërceantur. Quomodo autem scedera cum Belisario iniuerint, quomodo uel soluerint ego narrabo. Quando enim classis in Aphricā ab initio mittenda parabatur, formidantes Maurusij nequid inde incommodi acciperēt, septem uaticinijs sceminarum sunt usi: nam in hac gente uiros uaticinari nefas. Hæ itaq; in quodam eorum sacrificio retentæ antiquis non inferiora responsis ediderunt. Interrogatæ namq; à uiris prædixerunt exercitum uenturum excidio Vandilis pariter & Maurusijs, quando Romæus dux imberbis uenerit. Quod ubi illi audiuisent, simulq; Imperatoris expeditionē per mare uenientem uidissent, in maximo metu uersati societatem cum Vandilis nequaquam inire uoluerunt, sed ad Belisarium mittentes pacem uti supra narraui firmare, ac in futurū usq; ad belli euentū quiescerunt. Postquam uero res Vandilorum ad finem peruenere, ad Romanorum mittunt exercitum uestigatum, si quis inter eius duces sit imberbis, ut ex uaticinio supra memorato acceperant. Vbi uero barbatos omnes cognouere, uaticinium id nō de ipsis loqui putantes statim de defectione & linquendo scedere cogitarunt. Verum Belisarij timore destitere, non enim ipso duce uires Romanorum se superare sperabant. Ut autem eius irruptionem cum scutigeris & hastatis equitibus audiuerunt, ac iam contra ipsos pariter & Vandilos naues præparari, arma statim corripientes Aphris turpem fugæ speciem ostenderunt metumque pariter incussere. Pauci autē milites in extrema regione & imparati existentes fugientibus minime resistere habuerunt. Non enim confertorum excursionēs & ex manifesto prodeuntes prohibuere, sed homines sparsim nullo ordine. Fœminæ autem cum pueris capiuntur, pecunia opesq; ex uniuersa regione abducuntur, deniq; fuga locus omnis refertus. Hæc Belisario iam ad reditum soluenti relata quæ essent, nec redire opus ei iam esset, Salomoni res Aphricæ regendas dimisit, scutigeros ac hastatorū equitum bonam partem relinquens: qui eum sequentes cōfestim Maurusios qui rebellauerant, uehementissime persequentes uiolati scederis pœnas expetierunt. Iustinianus uero alium Salomoni exercitū misit cum Theodoro Cappadoce & Ildigere Antoninæ Belisarij uxoris genero: qui ubi nusquam in Aphrica tributa dari Romanis consueta & ab eis in codicibus conscripta inuenerunt, quod Gizerichus olim potitus cuncta deleuerat codicesq; sustulerat, Tryphonem ac Cōstantium ad Imperatorem miserunt, ut tributa rursus ipsis constituat parua tamen à quolibet exigenda, quod priora modum excedere neq; tolerabilia Aphris uisa fuere. Belisarius interea unā cum Gilimere ac Vandilis Byzantiū

G 3 profectus

profectus omneis adsecutus est honores, qui superiorum temporum ducibus maximas adeptis uictorias statui consueuerunt, quos uero nemo ab hinc annis secentis habuisse uisus est, præterquam Titus & Traianus ac alij quicumque imperatores in bellum euntes, barbaras gentes superauerunt. Spolia namque atque trophæa patefaciens captiuosque præferens per mediam urbem triumphum egit, non quidem antiquorum modo, sed ex propria domo pedibus usque ad Hippodromum processit, inde rursus ad locum usque ubi sedes erat Imperatoris. Erant enim spolia quæcumque ad regis capti ministerium esse consueuerunt, aurei throni, uehicularumque quibus regis uxorem uehi mos erat: ornata deinde uario plurimisque lapidibus preciosis constructa, aurea quoque pocula, & alia omnia quæ regis mensæ adhibentur: argentum præterea multarum talentorum myriadum, omnis denique regia suppellex admodum preciosa atque admiranda, utpote à Gizericho quondam Romæ è palatio direpta, uti supra commemorauimus. In qua & Iudæorum res multæ nobiles extitere, quæ olim à Tito Vespasiano quum Hierosolymas cepit, Romam cum quibusdam alijs exportatæ fuerunt: quas quum Iudæus quidam adspiceret, ait ad quendam sibi proximum ex notis Imperatori, has opes Byzantinum inferri palatium minime oportere, quod alibi nusquam quam in loco ubi Salomon Iudæorum rex ab initio eas constituit, consistere queant: propterea Gizerichus Romanorum Imperium diripuit, nunc rursus ex eadem causa Romæ exercitus Vandilorum. Hæc ad se delata Imperator intelligens ualde timuit, ac ilico omnia illa Hierosolymam ad Christianorum templa remittenda mandauit. Erat autem inter triumphum captiuos Gilimer ipse purpuream quandam uestem humeros amictus, unam cum omnibus consanguineis ac Vandilis quot proceritate corporum ac pulchritudine præstarent. Postquam uero Gilimer in Hippodromo constitit, ac Imperatorem in alta sede constitutum, populumque circa adstantem conspexit, ac demum seipsum in quod fatum peruenerit considerasset, neque fleuit neque aliter conquestus est, tantum illud Hebræorum uoluminum memorauit, Vanitas uanitatum & omnia uanitas: nec mora, ipse pariter & Belisarius iussi ab his qui Imperatoriam purpuram sustinebant, Iustinianum supplices adorauerunt: at ille simul & Theodora coniunx Ilderichi filios ac nepotes omneis, ut ex Valentiniani Imperatoris sanguine uenientes necessitudine quadam sibi deuinctos opibus satis amplis munerauerunt. Gilimeri autem loca quædam in Gallia non admodum contemnenda ad habitandum simul cum suis omnibus propinquis dedit. Inter patricos autem eum referre non licuit, quod à secta nollet Ariana discedere. Paulopost Belisario decretus triumphus antiquorum more. Nam consul factus est, curruli sella humeris captiuorum inuectus argentea, zonas aureas, aliasque è spolijs Vandilorum diuitias populo disperfit, quanquam rem nouam facere uisus. Et hæc quidem apud Byzantium sic gesta. In Aphrica uero Salomon exercitum suscipiens

sciens ubi Maurusios erectos ad defectionem, uti supra narraui, turbatasque res ualde uidit, animi pendens quidnam facturus in præsens dubitauit. Nam multos quoque apud Byzacium & in Numidia præsidio relictos à Barbaris sublatos, tum omnia in his locis direptum ac perditum iri nunciabatur. Præter omnia uero & ipsi & Carthagini maxime terrorem incussere, quæ Aigani Massageræ & Rufino Thraci apud Byzacium acciderunt. Ambo enim ualde prudentes & in Belisarii domo & in exercitu Romanorum in magna dignatione fuere. Alter enim ipsorum Aigan inter equites hastatos, alter uero omnium animosissimus inter ordines ducis ferre signum consueuit, quem Bandophorum Romæ uocant. Igitur hi quum equitibus apud Byzacium præfessent, ubi Maurusios prædam agentes, ac omnia populantes, tum Aphros captiuos ubique ducentes uiderent, sese cum sequentibus eos in loci cuiusdam angustia constituentes, Maurusios omneis ad prædam huiusmodi dispersos, partim interficiunt, partim capiunt. Ut autem res ad Cuzinam & Dilasan & Surphuthen & Medisnissam ductores Barbarorum delata est non longe ab hoc loco distantes, circa diei serum cum toto exercitu illos petunt. Romæ quum pauci numero & in loco angusto essent, & in medio multarum myriadam se clausos esse adspicientes, non se defendere aliquo modo potuerunt. Si quam enim in partem se conuertissent, protinus à tergo petebantur. Tunc Rufinus & Aigan cum paucis ex illis in Petram uicinam se recipere festinant unde arcibus aduersarios prohiberent. Illi repulsi non ausi prope pugnare, hastas tantum iaciunt, donec Romæ telis deficientibus ad manus cominus uenientes ensibus pugnant. Multitudine autem Barbarorum superante, Aigan toto corpore sauciatus cecidit, Rufinus captiuus ducitur. Continuo unus è ducibus Medisnissas metuens ne surgens iterum atque aufugiens ei negocium faceretur, caput ei incidens ad propria festinauit, idque foeminis ostendit: erat enim spectatione dignum ob uastam magnitudinem, tum capillorum copiam ingentem. Et quando in hunc incidimus sermonem historiae, necesse fuerit Maurusiorum originem repetere, & unde in Aphricam ab initio uenerint. Postquam enim Hebræi ex Ægypto reuerterunt, atque in Palestinæ finibus constituerunt, Moses uir sapiens qui eos in itinere ducebat moritur. Cui Iesus Naue filius successit, qui & in Palestinam populum introduxit, ac uirtutem supra hominis naturam longe ostendens, regionem habuit unde gentes euertens multas ciuitates facile parauit, ac omnibus inexpugnabilis uisus. Tunc igitur uniuersa regio maritima à Sidone usque in Ægypti fines Phœnicia est appellata, quibus unus iam dudum inperabat, uti omnes testantur qui antiquam Phœnicum scripsere historiam. Hic populi numerosi habitauere Gergesæi, Iebusæi, aliaque habentes nomina in Hebræis uoluminibus memorata: qui quum inexpugnabilem conspicerent aduenarum exercitum, patrios fines deferentes in Ægyptum uicinam migrauerunt, ibique numero ac sobole crescentes quum non satis

Maurusiorum origo, quos Zinganos esse à Saracenis pulsos late per Europam uergentes uniuersam, ex moribus supra narratis, uerissime est.

commodum tantæ multitudini locum inuenissent, in Aphricam penetrare, ubi ciuitates quàmplures habitantes omnem eum tractum usq; ad Herculis columnas tenuerunt, semiphœnicia lingua ac catalecto utentes. Oppidumq; Tingem situ munitissimum in Numidia ædificauerunt, ubi duæ ex albo lapide columnæ prope magnum fontem constitutæ, in quibus Phœnicæ lingua litteræ incisæ sunt huiuscemodi. Nos à facie fugimus Iesu prædonis filij Naue. Hi demum quod nulli sint eis antiquiores, Aphricæ indigenæ dicuntur esse: cuius rei gratia rex quondam eorū Antæus qui in Palestina cum Hercule congressus est, terræ filius est appellatus. Tempore uero procedente qui è Phœnicia cum Didone uenerunt, hic ob suorū consanguinitatem constituerunt, eisq; permittentibus Carthaginē condidere: quæ potentia ac hominū multitudinē adeo creuit, ut uicinis bella intulerit, & Maurusios ipsos qui priores è Palestina uenerunt expulerit, ac procul ab eis habitare iusserit. Postquæ uero Romani omnium sunt potiti longe bello superiores, Maurusios quidem in extremis Aphricæ locis confidere mandarunt, Carthaginenses uero & Aphros alios eis obtemperantes tributarios fecerunt. Postea Maurusij plures de Vandilis uictorias habentes aliquantulum respicientes Mauritaniam à Gadibus ad Cæsareæ fines pertinentē, pluraq; reliquæ Aphricæ loca possederunt, postremo per Iustinianum sublati. Et de Maurusiorū quidem origine hæcenus, Salomon interea postquam de his quæ Aigani & Rufino acciderant nuncium accepit, sese ad bellum adinxit & ad Maurusiorum duces hæc scribit. Nonnullis quidem hominibus temere agere, simulq; perire contingit, quod ex nullo ante oculos exemplo conijcere possint quæ nam finem eorum temeritas sit habitura. Vos autem qui pauloante ex uestris uicinis Vandilis exitum animaduertistis quid nam passi fuerint, manus in maximū Imperatorem cornuæque ausi estis attollere, uestramque salutem contemnere, minime memores quod fœdera iniueritis, liberósque uestros obsides derideritis. An dei prorsus contemptores estis? nec fidei nec consanguinitatis neque salutis, aut cuiusuis alterius ullus sit respectus. Deinde si deum sperneritis, cuiusnam hominum aut sociorum auxilio fideles contra Romanum eritis Imperatorem? si filios uestros amittitis, pro quibus iam ultra bello periclitamini? At si uos pugnae ac pauloante gestorum poenitentia subit, nos certiores per litteras facite, ut ea bene uobiscum agendo transigamus. Si autem temeritatis non adhuc piget, bellum Romanorum expectate uestram per uim ac perfidiam liciturum, tum de uestris proprijs filijs iniuriam ulturum. Hæc quum Maurusij legissent sic responderunt. Belisarius nos magnis pollicitationibus circumueniens induxit nos Imperatoris Iustiniani sponte subditos esse, nihilo bonorum nos impertiendo fame pressos amicos nos esse ac socios rogauit. Itaque non Maurusios magis quàm uos infidos appellari iure oportebit: fœdera soluunt, non qui iniuriam patientes à proximis desciscunt, sed

Salomonis
ad Maurusios
epistola

Maurusiorū
responsio

sed qui fœderatos habere aliquos postulantes deinde uiolant. Deum quoque sibi aduersum constituunt, non qui sua ferentes ad alios cedunt, sed qui aliena inuadentes in belli periculum deducunt. Quod si filiorum charitas uobis est cura, quibus licet unam tantum ducere uxorem: nos quibus si sic contingat quinquaginta sunt uxores, filiorum nunquam destituet soboles. Hæc Salomon ubi legit, uniuersum coëgit exercitū, ac rebus prius apud Carthaginem dispositis in Byzacium mouit, apud oppidum Mammæ ubi quatuor Maurusiorum duces (uti paulo supra memorauimus) castrametati sunt, uallū firmavit. Montes hic altissimi sunt & paruum oppidum Males ad montium radices. Hic Barbari se ad pugnam adcingentes, aciem hoc modo constituunt, Camelos circa in gyrū locant, quod Cobaonē supra narraui fecisse. In fronte uero duodecim ponunt: fœminas autē cum pueris intus in medio statuunt. Nam Maurusios mos est fœminas cum pueris in expeditionē ducere, ut uallum tuguriaq; faciant: præterea equos scite ac diligenter curant, camelis pabulum subministrant, armaturamq; omnem ferream poliunt, ac mundant, multis deniq; per eas laboribus leuantur. Pedites autem ad camelorum pedes consistunt, clypeos & enses habentes ac hastilia quæ in hostes iacere solent. Eorū quoque nonnulli in montibus equos habentes quiescebant. Salomon autē ubi suos congregatos uidit, ne ob casum Aigani & Rufini propterea terrerentur, sic est allocutus. O uiri qui sub Belisario militastis, nullus uos horum hominum subeat timor. Nam neq; Maurusiorum quinque milia collecta quingentos Romanos superare ualuerunt, quod uobis in exempli parte maxime succurrere dubitantibus potest: quin uestræ potius uirtutis recordemini, ac cogitate quemadmodum Vandili Maurusios uicerunt, uos autem Vandilorum nullo labore potiti estis: nec eos qui uictores uicere, uictos ac inferiores factos timere decet: multoque omnibus hominibus in bello fragilius Maurusiorum genus esse noscitur, nudi enim pleriq; ipsorum sunt: si qui uero clypeos habent, graues hi admodum nec adfabre facti aut tela uenientia repellere apti sunt: ac duo tantum hastilia proijcientes in hostem si forte frustra fuerint, in fugam statim conuertuntur. Itaque si primū eorum congregantiū impetū diligenter custodiendo toleraueritis, facilem in manibus uictoriam habebitis. Vosmet insuper quanto armatura & munitione corporis præstatis, considerate ad hæc animorū uirtutem, corporum uires ac bellorū disciplinam: deniq; uictoriæ nuper de hoste consecutæ audaciam in uobis esse cōspicitis. At Maurusij his omnibus priuati, tantum suæ fidentes multitudini sunt. Bello igitur non aptos quamuis multos facile fuerit paucis ad omnia paratis superare. Bonus enim miles propriæ tantum uirtuti cōfidit, ignauus uero alterius. Militū multitudo in periculosi angustia loci pugnantium plerumq; superatur. Hos inquam quasi camelos contemnere uos oportet, qui neq; resistere hostibus possunt, & uulnerati atq; repulsi maiorem suis turbationis inferunt motum.

Salomonis ad
suos concio

Maurusio-
rum ad sur-
os oratio

motum. Audacia uero quam pro re pauloante bene gesta sumūt, nobis magnopere opitulatur: ea siquidē uiribus adæquata utentes facile proficere poterunt, at uiribus ac potentia maior in manifestum periculum deducit. Quæ omnia cogitantes animis uestris & hostes despicientes silentium simul & ordinem præstare. His à Salomone dictis Maurusiorum duces postquam instructam Romæorum aciem suos horrere conspexerunt, rursus in pugnam accendere uolentes talibus adhortati sunt. Quod humanis Romæi sint corporibus, & ferro si contingat obnoxii ac penetrabilibus o' cōmiliones nuper didicimus, quum ipsorum fortiores partim nostris obrutos hastis interfecimus, partim captiuos duximus. Contra tales igitur existentes nunc longe numero plures esse gloriamur, præterea certamē pro rebus maximis uidetis excitari, an uobis Aphricæ totius dominis esse liceat, uel Romæorū adrogantiæ seruire. Quapropter quum de summa rerum in præsens periclitemur, minime nos ignauos esse oportet. Armaturas eorum imprimis contemnere habetis. Nam si pedites contraueniant, ob armorum grauitatem impediti à nobis leuioribus, ut satis uerisimile, superabuntur. Equos item illorum aspectus simulq; uoces camelorum perterrefacient, in tumultumq; uertent, deniq; militum ordinem turbabunt. Si quis autem ob uictoriam quam pauloante de Vandilis habuerūt, putat eos inexpugnabiles fore, maxime uidetur errare. Belli enim momenta aut ducis uirtute aut fortunæ felicitate constant. Belisarium enim qui hostes superandi causa fuit, nunc deus procul à nobis constituit, quanquam nos Vandilos ipsos sæpe uincendo debiliores eorū uires, ac Romæorū uictoriæ faciliores reddidimus. Horū tandem hostium in hoc extremo labore spes est commilitones, si uiri estis magnopere potiri. His dictis duces pugnae signū dederunt, ac primo Romæi congressu turbati sunt. Equi enim camelorū ad spectu ac uocibus perterriti effrenesq; facti equites exculsere, ex quo nullo ordine in fugam uertunt. Hos Maurusij hastilibus ut quæque ad manus habebant insequunt, tumultuq; omnē exercitū, metu quoq; acturbatione complent, ut neq; se nostri defendere possent, neq; in acie ullo modo cōsistere. Postremo Salomon uidens in quo res loco erat, quā primū ex equo desilit, idemq; alios facere iubet, ac cum scutis in ordine cōsistere, hostium tantum missilia prohibentibus. Ipse milites non minus quingentos se cum ducens in partem ualli mittit, mandatq; ut ensibus utentes camelos qui in ea parte erant interficerent. Quo facto Maurusij quot ibi aderant fugere cœperūt, illi uero camelos fere ducentos perimunt: quibus cadentibus statim ad munitiones aditus Romæis aperitur, qui euestigio in mediū ubi Maurusiorum sceminæ erant irruunt: Barbari uero attoniti in montē uicinū se recipiunt, fugientes Romæi persequunt: in quo prælio hostes fere mille perisse dicuntur, sceminas autē cum pueris omnes captiuos duxere, camelos etiam partim interfecere, partim ceperunt. His feliciter gestis cum omni præda Cathaginem

thaginem remeantes diem uictoriæ solennē agunt. At Barbari animo freti, exercitu rursus reintegrato nullū è suis relinquunt quin in bellum ducerent, ac loca primū circa Byzacium populari ac uastare cœperunt, nulli neq; ætati neq; sexui parcentes. Salomon ubi audiuit nouam hostiū audaciam ac omnia percurrere, confestim cum uniuerso exercitu contra eos proficiscitur, ac apud Burgaonem consistens ubi hostes castrametabantur, diebus quinq; expectauit ut si hostes ad plana descendissent prælium cōmitteret. At illi iam mollitudine animi formidineq; correpti, nullo modo descendere aut cū Romæis in pugna congregi decreuere. Est enim mons Burgaon plurimum abruptus, ac ex orientis parte ualde inadcessus, ex parte autem occidentis aditu facilius ac resupinus. Duos habet altissimos scopulos, in quorū medio sylua adfabre facta angusta quidem, sed profunda conspicitur. Barbari igitur montis cacumen hominibus uacū quod nihil inde hostile metuerent, similiter & eius radicem ubi ad eum ingressus erat relinquendo, media tantū cum exercitu tenuerunt, ut si Romæi in eos ascendendo irruerent, ipsi superiores facile deicere conantes possent, equos præterea secum habebant aut ad fugam paratos si quid adcideret, aut ad persequendos hostes si uincerent. Salomon itaq; quū uideret eos neq; descendere neq; pugnare uelle, simulq; exercitum suum in loco deserto diutius in obsidione perseuerare nō posse, in ipso monte ad manus uenire decreuit, cernensq; milites multitudine hostium multo maiore quàm in priore pugna perterritos, his eos uerbis ad se uocatos adhortatur, Timor o' commilitones quem ex uobis præ se ferunt hostes, nequaquam alterius indiget accusatione, se ipsos tantum indicantes. Tot enim milia contra uos coacta in plana minime descendere ad pugnam audentia, neq; se suis met uiribus credentia sicuti uidetis, faciunt ut uos ulterius adhortari superuacū existimem: nam quibus propriæ res gestæ aut inimicorū debilitas fiduciam præbent, nihil puto uerbis ad persuasionem indigere. Tantū uos meminisse oportet, q; si in hanc pugnam ea quā uos decet animi magnitudine adcingitis, & Vandilos uictos & Maurusios in eadem fortuna constituetis. His dictis Theodoro mandat ut circa diei serum cum excubitoribus ducentis (sic enim Romani custodias uocant) simulq; peditibus nōnullis montem ex orientis parte qua maxime cōfragosus fuerit, clam ascendat, ibiq; noctis reliquum quiescant: deinde oriente sole hostes supra apparentes signaq; præferentes iaculis petant. Is itaq; imperata fecit, ac nocte intempesta per loca prærupta cum illis conscendit clam nō solum hostibus, sed reliquo exercitu (nam exploratorum specie tantum missi fuerant) Salomon ex alia parte ualde diluculo in extrema montis parte cum toto exercitu apparuit. Manēque iam claro hostes uerticem non ut antea nudum simulq; signa Romana conspicientes attoniti aliquantulum constiterunt, pugna deinde exorta ab alio se exercitu retro peti animaduenterunt. Ex quo in medio constituti,

Salomonis ad
milites cōcio

constituti, in fugam statim omnes se conuerterunt, neque in montis cacumen ab inimicis captum, neque rursus ad plana descendere quod montis radices ab hostibus item tenerentur, recurrere habentes, in syluam profundam ac alterum scopulum equites peditesque cursu simul contenderunt, praecipue timore ac tumultu in syluae praerupta primi cadentes nullum sentiendi malum post se cadentibus causa fuere, quod nemorosa uallis equis hominibusque iam referta transitum è Burgaone ad alterum montem tutum parauit. Hic igitur reliqui per interemptorum corpora traicientes sese incolumes seruauerunt. Interiere in hoc labore Maurusiorum millia quinque, Romæorum uero nullus. Plagam enim nullam aut ab hostibus aut à fortuna accipientes, integri incolumesque hanc facile uictoriam sunt adsecuti. Fugerunt simul & hostium duces, praeterquam quidam Dilasas qui in fidem se Romæis tradidit. Inde postea uia facilis ac supina hostibus in propinquam huic monti ciuitatem Tingem ubi fons in angusto quodam loco maximus erat, quem Althias è ducibus unus occupare decreuit, quod nusquam alia prope consistente aqua hostes siti laborantes huc peruenturos existimarent, cæteris pene omnibus contra sentientibus ac tantam multitudinē non facile prohiberi posse existimantibus. Maurusij itaque æstu laboreque fessii ad hanc nihil hostile metuendo properantes, ubi aquam ab inimicis teneri conspexere, omnes hæsitantes consistunt, multum tamen uirium ac roboris ob sitim amittentes. Quamobrem Iaudas eorum dux ab Althia postulauit, ut si fontem concederet tertiam ei prædæ partem darent. Althias reiecta conditione ipsum singulari certamine prouocauit, præmiū ei forte uicenti liberam fontis concessionē præbiturus. Hic Iauda audente Maurusij omnes in spem erecti fuere, quod ille corpore ingens ac omnium suorum pugnacissimus esset, Althias uero sane breuior ac etiam tardior uideret. Vterque itaque cū equo erat, Iaudas primus hostile iacit, quod Althias contraueniens manu dextra prendere omnibus admirantibus ausus, Iaudam ipsum ac reliquos hostes perterritus. Deinde arcum læua tendens protinus ubi dextra uacuis fuit, aduersarij equum telo perfodit: quo cadente ille confestim alium à suis adductum conscendens fugam adripuit, quem Maurusiorum exercitus nullo ordine secutus est. Althias itaque & captiuos & omnem prædam auferens magnū sibi nomē ac decus ex hoc facto per omnem Aphricam parauit. Et hæc quidem sic se habuere. Salomon uero apud Carthaginem aliquantulum temporis comorans ad Aurasiū montem contra Iaudam exercitum mouit pœnas ex eo exostulans, quod quando Romæorum exercitus apud Byzacium occupatus erat, multa in Numidia oppida populatus est, quod sane contigerat. Ad hoc Salomonem Massonas & Orteas Maurusiorum duces priuata inimicitia compulerant, quorum alterius patrem Mephaniam Iaudas propinquus existens dolo interfecit: alterum uero Orteam Mastinæ Mauritaniæ præfecto suasit ut ex ea regione cum omnibus

nibus suis quā diu inhabitauerat pelleret. Romæorum igitur exercitus duce Salomone & Maurusijs qui se illi adsciuerant iuuantibus apud fluiū Abisam castrametati sunt, qui iuxta Aurasiū transiens eius circa loca oberrat. Iaudas interim in campum contra hostem descendere minime tutū putans, sese munijt ex ea parte quæ minus expugnari ab inimicis posset. Hic enim mons dierum iter decem à Carthagine distat, maximusque omnium quos usquam scimus: Nam dierum trium eius circuitus expedito patet, uolenti que ad eum adcedere difficilis ac inuius est. In uertice autē planiciem camposque habet, tum fructus hic prouenientes duplo quā in reliqua nascuntur Aphrica maiores. Hic denique arx est, incustodita quod minime habitantibus necessaria uideatur existit: ex quo enim Aurasiū Maurusij Vandilis ademerunt, nullus ad ipsum hostis adcessit, nec propterea Barbaris unquam incussus timor. Sed & ciuitatem Tamugam quæ contra montem in campi principio ad solem pertinet orientem, Maurusij hominibus euacuantibus ad solum usque deleuerunt, ut hæc occasio non esset aut statio inimicorum expeditionibus ad oppugnandum facile ipsum uicinū montem. Habebant & hic Maurusij ex parte montis quæ occidentem spectat, regionem bonam atque amplam: quæ ab alijs Maurusiorum populis est habitata, quibus Citaias dominabatur, unus ex his qui ex hostibus Salomoni Romæisque adcesserunt, uti supra memoraui. Hanc ego hominem dicentem audiui, quod regionem quam ipse tenebat nulli mortalium habitant, sed uacuam esse penitus colonis. Ultra uero hanc hominum aliquantulum esse, non sicuti cæteri Maurusij colorati, sed ualde albitum coma flaui. & hæc quidem sic se habent. Salomon autem Maurusios socios multis augeus muneribus, montem Aurasiū cum exercitu ad pugnam paratus ascendit, existimans eo die ad manus cum hoste uenire, cum ipsisque uolente fortuna ubicunque cōgredi. Non enim cibaria praeter pauca & sibi & equis suis milites festinantes secum tulerunt. Proficiscentes itaque itinere ob locorum asperitatem difficili, ad quinquaginta maxime stadia castra posuere, tantundem singulis diebus eundo, septimo die ad locum peruenerunt, quem Latini Aspidis montem uocant quod scuti similitudinem habeat, ubi arx antiqua fluiusque perennis. Hic castrametari hostes dicebantur. In hoc igitur quum nihil hostile offendissent, consistentes aciem tanquam pugnatuiri ordinauere. In hac itaque expectatione quum trium dierum spaciū cōsumpssissent, ipsique simul & socij qui contra Maurusios arma ferentes auxiliaria exercitū iam premi animaduertent, protinus rebus infectis sese recipiendo ad plana descenderunt, ubi uallum constituerunt. In hac parte Barbari habitant, contra quos (Vandili enim in hos iam dudum Barbaros iram exercentes, eos non admordum multos simul cum uxoribus in Sardiniam mittentes hic sunt dominati: procedente autem tempore montes occupauere qui prope Caralim sunt, ac primo quidem clanculum latrocinia in uicinos exercentes, postea uero non

H minusquā

minusquam ad tria milia creuere, ex manifesto excursions facientes minime latere curauerunt, ac omnem circa oram depopulati sunt, quamobrē Barbari cini à uicinis appellati sunt. Contra hos igitur diuerso genere Maurusios, Salomon in hac hyeme classem præparauit. Hæc itaq; in Aphrica per ea tempora gesta sunt. In Italia uero eadem tempestate, Belisarius contra Theodatum & Gothorū gentem à Iustiniano missus, primo Siciliam cursu nullo labore adeptus est, sicuti postea dicitur quū me ad res Italicas historia ducet. Nunc uero nō ab re mihi uidetur prius quæ in Aphrica contigerunt singula enarrare, deinde ad Gothorū res in Italiam uenire. Hæc igitur hyeme, uti supra dixi, Belisarius apud Syracusas, Salomon apud Carthaginē moram traxere. Prodigium quoq; hoc anno grauissimū uisum. Sol sine radijs sicuti luna splendorem toto anno emittere, ac quodammodo ex magna parte deficere uisus est, sic de solito iubare remittens subfuscus apparebat: ex quo cōtigit ut neq; bellum neq; fames neq; pestilentia, nihil deniq; malorū hominibus deesset, annus quoque Iustiniani Imperij agebatur. Simulq; uere ineunte quando Christiani festū celebrant quod pascha uocant, seditio in Aphrica inter milites cōtigit: quæ quo nam modo sit orta, quomodo uē defierit narra- bo. Postq; Vandili prælio uicti sunt, uti mihi supra narratur, Romæi milites hostium filias & uxores matrimonio sibi iunxerunt. Illarū uero quælibet uiro persuasit ea sibi oppida uindicaret, quibus ipsa prius dominabatur. Non enim fas esse se Vandilis quondam nuptas hæc possedisse, deinde eorū coniuges factas qui Vandilos uicissent, inferiores esse quàm sub uictis conditione, dum bonis pristinis priuarentur. Hæc milites meditates Salomoni minime consentire putabant oportere, qui Vandilorum oppida in publicum & ad principis domū referre uolebat, dicenti captiuos opesq; alias omnes cū spolijs inter milites dari tantū fas esse, terram autem ipsam principi Romanoq; Imperio solum cōuenire, à quo ipsi & nutriti sunt & ut milites uocarentur habuerūt. Sermones itaq; plures simul & iuramenta per castra super his fuere. Postq; uero dies festus proxime futurus erat, Ariani mæsti ob templorum prohibitionem ualde instabant: uisum itaq; ipsorū primatibus, ut in prima festi die quam magnam uocabant, Salomonem interficerent. Resq; aliquandū latuit nullo consiliū regeunte, utpote multis graua & dira consulentibus sermo manifestus in nullum fuit inimicum, qua de causa rem cæleri putauerunt. Postquam uero multi Salomonis equites hastati ac scutigeri ad hanc coniurationem oppidorum cupiditate adsciti sunt, adueniente die Salomon in templo securus proculq; omni suspicione refedit: egredientes autem quibus datum erat negocium, ac spiritu uehementiore inter se ensibus adiecti, murmurantes nihil omnino sunt ausi, seu templi tunc sacra, ceremoniasq; uerentes, seu ducis gloriam adspectumq; erubescerent, uel aliqua alia re diuinitus prohibiti. Sacris deinde peractis eadē die domū redeuntibus coniurati

inter

inter se obiurgant, ac plane illorum detestantur ignauiam atq; mollitiē. Rur- sus autem in diem sequentē eodem consilio re delata, similiter rebus infectis discesserunt, ac in forum uenientes se inuicem accusabant, quisq; in alterū causam reijciebat ut mollem ac societatis & officij desertorem, simulq; Salomonis adspectus timorem probro dabant. Iamq; uti par erat re uulgata, eorū pleriq; non tutum in ciuitate morari putantes, extrauagando & oppida & agros populabant. Aphrosq; in quos incidebant omneis loco inimicorū habentes. Alij uero ex coniuratis in ciuitate remanentes, consiliū mentemq; dissimulando admirari uidebantur. Salomon igitur ubi accepit regionem omnem uastari à suis militibus, ut rem nouam plane mirabatur, simulq; in hoc tumultu hos qui remanserant, omneis ne ab officio discederent ac ad Imperatoris beneuolentiam sequendam est adhortatus: qui ab initio quidem auscultare uisi, postquam dies quinta aduenerat, ac illos qui extra prædabantur iam in tuto esse ac in tyrannidem confirmatos audierunt, in Hippodromo conuenientes, in Salomonem simul cum alijs ducibus aperte conuiciū iactabant. Itaque Theodorus Cappadox à Salomone missus eos blandis uerbis ac persuasionibus ad æquū deducere minime dicto audientes conatur. Erat enim quidam huic Theodoro tunc inimicus & Salomonis insidiosus atq; suspectus. Hunc itaq; milites ilico ducem suū de consilij sententiā conclamant, ac cum eo arma corripientes multo tumultu in palatium properant: hic quidem Theodorum alium qui custodibus præerat, ante omneis trucidant uirū profecto quū alijs uirtutibus clarum, tum belli disciplina præstantissimum: idem in omnes fecerunt obuios siue Aphros siue Romæos, qui essent Salomonis amici, seu pecuniam ad manus haberent. Hinc ad rapinam conuersi per urbē domos expilauere ubi milites nulli resisterēt, donec nox insequens eorum furori silentium ac quietem imponeret. Salomon autem in templum quod admodum magnum in palatio est fugiens latuit. Huc ad eum & Martinus sub uesperam uenit. Postquam uero milites somno se dedere, ambo è templo egredientes ad domum Theodori Cappadocis uenerunt: qui eos secum cenare quanquam nolentes cogit, & in portum inde deducens lembo cuiusdam naualis tulit qui hic à Martino præparatus erat: secuti sunt eos Procopius huius auctor historiæ, simul & uiri quinque è domo Salomonis. Soluentes itaq; hinc stadijs trecentis peractis ad Misnam Carthaginensiu nauale peruenerunt. Vbi in tuto constiterunt, statim iussit Martinum in Numidiam ad Valerianum & alios ductores Romæos proficisci rogatum ut tentarent si quo modo possent aliquos è seditiosis militibus à pertinacia desistētes ad Imperatoris sui beneuolentiam fidemq; traducere. Theodoro quoque per litteras Carthaginis curam simul & quæcunq; ad præsens negociū facere uiderit mandauit. Ipse uero cum Procopio ad Belisarium Syracusas adnauigat, cuncta quæ in Aphrica audiuerat narrat, hortaturq; uti cōfestim

H 2 Carthagi

Carthaginem eat Imperatorem ulturus qui à suis militibus indigna patitur. Dum hæc Salomon agit, milites Carthaginem diripiunt, & in campum Bulæ egredientes Stozam uirum è Martini equitibus hastatis tyrannum sibi constituunt uirum imprimis magnanimū tum agendorum peritissimum, ut Iustiniani duces omneis de medio tollens Aphricæ totius potiretur. Hic itaq; exercitum octingentorum militum cōgregans Carthaginem duxit, ut cum nullo labore obsessurus. Mittensq; ad Vandilos qui è Byzantio cū nauibus fugerant, qui ue ab initio Belisarium non sunt secuti, seu etiam latitaerant, uel qui nullius precij relictū fuere. Erant igitur omnes non minus quàm mille qui non procul à Stozā in castra promptissimi uenerunt. Seruorū præterea magna multitudo adcessit. Vbi autē prope Carthaginem fuere, misit ad eos Stozas qui urbem tenebant hortatum, uti ciuitatem dederent si malorum esse immunes optarent. Illi autem simul & Theodorus se id omnino facturos negauerūt, urbem eam se Imperatori custodire profitentes: miseruntque ad eos Iosephiū custodum Imperatoris scribam è clara stirpe, qui è domo Belisarij erat & nuper ad obeunda negocia quædam Carthaginem missus. Hic eos rogat ne ulterius scruiant ac à pertinacia desistant. Stozas ubi hæc audiuit, Iosephiū ilico trucidat, ac urbem obsidione cingit. Qui autem intus erant, tali exemplo perterrefacti sibiq; consulentes Carthaginem Stozæ decreuerunt. Hæc itaque in Aphrica exercitus agitabat. Belisarius autem cum Salomone ac centū ex eius equitibus hastatis, & scutigeris delectis unā in nauī Carthaginem adnauigat circa diei serum, quando postera hi qui ciuitatem obsidebant per deditiōnem accepturi erant, ac in spem erecti tota illa nocte uigilauerunt. Postquam uero illuxit ac Belisarius adesse nunciatur, euestigio castra obsidionēq; soluentes turpiter ac ordine nullo fugam adripuerunt. Belisarius uero exercitum ad duo millia congregans ac eos ad Imperatoris beneuolentiam & uerbis adhortans & pecunia multa impellens fugientes persequitur, ac eos apud Membresam ciuitatem ccc. stadijs à Carthagine distantem deprendit. Hic igitur utriq; castrametantes ad pugnam se adcingebant, qui cum Belisario erant ad Bagradam fluuium, aduersarij uero in loco alto atq; iniquo uallum cōstituere. Ciuitatem uero ingredi neutri uolere quod sine mœnibus esset. Postera die ad pugnam parati, aduersarij quidem suo numero confidentes, à nostris ut imperiti ex magna parte rei militaris (nam in huiuscemodi seditionibus omne genus hominum sine delectu confluere solet) spernebantur: quos Belisarius ad pugnam ascendere uolens ad se uocatos talibus adloquitur. Præter spem ac uotum commilitones erga Imperatorem ac Romæos res se habent. In pugnam nunc congregimur, in qua neq; uictoriam sine luctu habebimus, cōtra consanguineos & simul educatos ituri. Hoc tantum mali solamen, quod causa atq; initium belli non ipsi existentes, sed periculum propulsantes in periculum descendimus: qui enim

Belisarij ad suos oratio

amicissimo

amicissimo atq; charissimo insidias tendit, consanguinitatis ac necessitudinis iura uiolando, quanquam uictoriæ superstes, non fatum uitare, sed facinoris conscientia pœnam prorogare uidetur. Hos enim & inimicos & Barbaros seu quoduis aliud acerbissimum dictu iudicat esse nō solum Aphrica sub eorum manibus in prædam ueniens, sed Romæorum militum multitudo, quos non inimicos existentes hi trucidare sunt ausi, non alia de causa quàm quod fideles Imperatori existunt: à quibus profecto scelerum pœnas nunc exacturi uenimus, iure aduersarij familiarissimis facti. Natura enim neq; amici neque inimici inter se homines existunt, actiones enim cuiuslibet aut mōrum similitudine in concordiam & societatem mortales coniungunt, aut moribus discrepantes in inimicitiam diducunt. Ut igitur contra homines iniquos atque nobis aduersos pugnemus, satis puto cognoscitis: nunc quod à nobis despicendi minimeq; reputandi sunt, ego monstrauro. Hominum enim multitudo nō ex lege, sed per iniustitiam & scelus congregata strenue quicquam in bello agere non potest, quum nullo modo uirtus cum iniquitate congregi aut conuenire ualeat, uerum à nefarijs abistens eos secundum ordinem rei militaris aut disciplinam agere non sinit. Destituti igitur & animi uirtute & rei militaris disciplina atq; ordine, nulla mora quin succumbant. Sprenendi sunt inquam, ob has causas aduersarij nostri, ac audacter in eos eundem: quū nec in numero aut multitudine bellatorum, sed in ordine atq; fortitudine belli exitus ac robur consistat. Belisarius quidem hæcenus. At Stozas suos exhortans sic ait. O uiri qui unā mecum è Romæorū seruitute liberati estis, ne quis uestrū nunc mori pro libertate detrectet, quam & uestra uirtute uestrisque armis pauloante consecuti estis. Neq; ita graue in malis senescentem uis que ad extremū uiuere, quàm à malis semel liberatum rursus in eadem recidere, quod medio tempore bona degustanti difficilis ut par est calamitas reuersa uideatur. Rebus itaque sic existentibus, necessariū uos meminisse quod quum Vandilos & Maurusios ipsi uiceritis, uos inquam belli labores subiistis, alij uero spoliōrū aliarumq; rerū domini fuere. Illudq; cogitatote quod milites quum sitis, perpetuo uos in bello ac periculis uersari oporteat, uel pro Imperatoris gloria si rursus ei serueritis, uel pro uobis ipsis si libertatē hanc quam tenetis seruaueritis. Quod enim è duobus optabilius uisum uobis eligendum, aut in præsentī pugna molliter agere uel fortiter uelitis. Succurrere uobis etiam debet, quod cōtra Romæos arma sumentes si subiugati fueritis nō æquos dominos neq; clemētes experiemini, sed grauiā intolerādāq; uos manebūt. Promptum est igitur uobis mori, mors enim quocunq; modo uobis in bello contingat, admodum honesta uidebitur. Vita nanq; uictoribus & felix & suauis est, uictis autem nihil aliud acerbius dicam, quàm toto uitæ tempore spem in hostium misericordia collocare. In congressu quoq; impares illi erunt longe numero inferiores: quapropter minimum in eis audaciæ

H 3 ac animi

Stozas ad ho-
stes supplica-
tio

ac animi contra nos fuerit, eo magis quod nobiscum huius participes esse li-
bertatis exoptant. His dictis quum utroque inter se propinquante exercitu ad
manus uenturi essent, Stozas rursus ante medios sese offerens hostes hæc lo-
quitur. Viri commilitones scitote uos inique facere contra generis uestri ho-
mines ac simul educatos militantes, qui comunibus uobis malis simulque ac-
ceptis iniurijs fessi, Imperatori ac Romæis bellum inferre decreuerunt. An nõ
recordamini, quod nullum uestrorum laborum fructum retulistis, priuati do-
nis ac spolijs hostiũ, quæ belli lege his qui cum uirtute ac strenue se gesserunt
militibus præmia dari solent. At his alij gaudet, fructusque uictoriæ toto tem-
pore consequuntur, uos uero in seruorum collocant parte. Si igitur in me ali-
qua de causa irati estis, me meumque corpus petite præsto adsum, reliquis qui
me sequuntur hoc tantum piaculum uitare liceat. Si autem nihil est cur fac-
censere debeatis, tempus iam nunc pro ipsis arma sumere. Talibus locutum
Stozam hostes collaudauere, confestimque aduenientes multa beneuolentia
salutauere. Duces autem hoc animaduertentes metu correpti clanculum se
militibus subtrahentes in templũ quod in Gazophylis erat aufugiunt, quos
quanquam sub fide de incolumitate acceptos ilico trucidauerunt. Hæc ubi Im-
perator accepit, Germanum fratris filium uirum patricium cum paucis in A-
phricam misit, cum quo Symmachus & Dominicus senatores erant, quorum
alter equitibus & sumptibus præfaturus, alter Dominicus pedites ducturus
erat. Ioannes enim iam ex morbo decesserat, cui munus hoc additum erat.
Hi postquam Carthaginem peruenerunt, Germanus confestim militum nu-
merum recensuit, ac scribarum codices perlustrans in quibus ipsorum nomi-
na inscripta fuere, uidit tertiam exercitus partem tam Carthagine quam in A-
phricæ ciuitatibus esse, reliquos uero omnes tyranno contra Romæos
militare: quamobrem pugnam committere non adhuc ei uisum, sed exercitum
quam multum sibi conciliare nitentur, præsertim hostium consanguineos
aut familiares qui Constantinopoli remanserant, quos quum arte omni de-
liniret, tum se dixit ab Imperatore in Aphricam missum, ut milites deficien-
tes comprimeret, & iniustitiæ ac perfidiæ pœnas ab eis exigeret. Hæc aduer-
sarij audientes nonnulli ad eum transfugere cœperunt, quos Germanus in ur-
bem multa humanitate sub fide receptos in honore habuit, præfecitque ordi-
nibus quibus ipsi contra Romæos prius præfuerunt. Postquam uero de his ser-
mo quoquo uersus ad omnes peruenit, plures indies tyrannum deserentes,
Carthaginem se conferebant. Germanus autem ubi adæquari iam nume-
rum cum hoste uidit, se inferiorem non putans ad prælium adinxit. Stozas
uero suos animaduertens quotidie deficere, metuensque ne magis continuo
debilitarent, armis iamiam discernere, ac de re tota periclitari, denique hostes
improvisos aggredi statuit, eo magis quod speraret si prope adcederet, mul-
tos ex his qui iam cum Germano erant Carthagine facile transfugituros.
Quare

Quare ad spem suos magnopere excitauit, ac iam propterea uictoriam tene-
rent. Itaque cum omni exercitu euestigio Carthaginem petit, ab eaque longe
stadijs xxxv. castra posuit. Germanus parte alia suos animans ac disponens
tanquam in bellum processurus extra portam eduxit, quumque hostes pro-
pinquos audiisset, conuocatis omnibus hæc ait. Quod nemo uestrum õ ui-
ri commilitones de Imperatore queri, neque aliquam in rebus gestis eius in
uos culpam ostendere possit, nullus est qui non fateatur. Ille uos agrestes
olim homines cum pera & una tantum uilissima ueste apud Byzantiũ con-
gregatos tales esse fecit, ut Romæorum res in uestris nunc uerfetur manibus.
Ut autem idem à uobis non solum probum ac contumeliam, sed quæ sunt
omniũ grauissima & maxima sit passus, uos hoc tempore probe nostis: quo-
rum memoriam ut seruare perpetuo possitis, omnium causas ac querelas di-
misit, tantum hoc ei officium præstare uos rogans, ut ob talia uerecundia pu-
doréque adficiamini: hac igitur ducti uos æquum fuerit pristinam fidem re-
uocare, ac ueterem iniuriam noua officij diligentia compensare. Præteritorum
nanque pœnitentia his qui errauerunt clementes reddere solet iniuriam pas-
sos. Officium enim tempore præstitum ingratorum nomen mutare consue-
uit. Illud autem uos uidere oportet, ut si in præsentis negotio Imperatori fide-
les eritis, nullam præteritæ culpæ memoriam relinquetis: omnis enim actio
ab hominibus ex ipsorum cõmutatione appellari debet: peccatum semel ad-
missum nullo unquam tempore efficies ut sit infectum: quod autem bonis
actionibus corrigitur, illis autoribus maxime fauet, pristinamque famam erro-
ris obliuione sempiterna restituit. Nam si hos execrabiles nunc ut est æquum
despicitis, multis deinceps in bellis pro Romæis contra hostes alios uos forti-
tudinem ac animi alacritatem præstaturus indicabitis, neque unquam aliter fe-
cisse aut Imperatori aduersos fuisse ostenditis. Qui enim in his quæ admise-
runt retractando probantur, honestissimam præteritorum excusationem præ-
ferunt. Hæc itaque uestrum quilibet erga Imperatorem sic cogitet. Quod au-
tem ad me pertinet, scitis quemadmodum ego nullius memor iniuriæ uos nul-
la ex parte laceffiuerim, quin potius omni beneuolentia prosequens in huius-
cemodi certamine constitui. Vnde habeo uos magnopere rogare, ut nemo
uestrum mente dissimulata contra hostes procurrat: quin si forte adhuc ad il-
lorum exercitum transfugere exoptat, ne contetur, nunc protinus ei cum om-
nibus armis liceat, hoc solum mihi gratificando, ut non clam aut per insidias
sed aperte sit iniustus: cuius rei gratia hæc ad uos uerba non apud Carthagi-
nem, sed in acie ante hostem habui, ut nulli hoc facere uolenti sit aliquid impe-
dimento, quin ab omni liber periculo tutus discedat. His à Germano dictis
tumultus in castris Romæorum plurimus exoritur, ac quisque pro se primus
fidem beneuolentiamque suam erga Imperatorem duci monstrare contendit,
insuper grauissimis adfirmare iuramentis. Aliquandiu igitur in acie stanti-
bus, ac

Germani ad
suos consilio

bus, ac nullis utrinque se mouentibus, quum hostes nihil profus earum rerum quas Stozas praedixit iam contingere uiderent, speque se deceptos animaduertent, protinus aciem deferentes aufugiunt, ac se inter Numidas recipiunt ubi eorum & uxores & bona ex praeda erant. Huc paulopost Germanus cum exercitu uenit praeparans quum alia optime, tum currus immodicos ducens, aduersarios est adsecutus ad oppidum, quod Calabastores Romaei appellant, ibique castra hoc modo collocauit. Currus in fronte constituens pedites apud eos posuit quibus Dominicus praerat, ut habentes in tuto humeros magis fiderent. Ex equitibus autem optimos atque fidissimos quos e Constanti-nopoli adduxerat, peditibus dextrorsus positos ipse regebat: alios autem omnibus in cornu dextro non coniunctim, sed diuisim in tris maxime turmas constituit, quarum uni Ildiger, alteri Theodorus Cappadox, tertiae omnibus maiori frater praerant. In hunc modum Romaei ordinati fuere. Aduersariorum uero contra steterere nullo quidem ordine, sed more Barbarico sparsi. Hos Maurusiorum millia multa non longe sequebantur, quos quum alij multi, tum Iaudas & Ortaias ducebant, minime quidem omnes his qui cum Stozas erant fidi, sed plurimi cum Germano prius per nuncios conuenerant, postquam in rem praesentem uenissent, partibus Imperatoris contra hostes aperte dimicarent. Quibus Germanus omnino non credidit, ut quod infidum genus Maurusiorum in omnibus sit homines: cuius rei gratia cum alijs seditiosis in exercitu simul non erant, sed pone sequentes plane belli euentum expectabant, ut una cum uictoribus uictos insequerentur. Stozas autem prope inimicos consistens ubi signum Germani uidit, suos adhortans in eum processit. Eruli uero qui cum eo erant minime secuti sunt, omnino dubitantes in dextro cornu sibi oppositos hostes si incurrerent minime se posse tolerare. At reliquorum tantus fuit impetus, ut Romaeos terga statim uertere cogerent, quidam & contra pedites incurrerent, qui iam ordinem deserere coeperunt. Inter haec Germanus enses strictum supra fugientium capita intentans multo labore eos qui circa se sunt sistit, ac rursus in hostes conuertit, cursuque ipse demum in Stozam contendit. quo facto & ipse & qui circa Ildigerem & Theodorum erant, ita cum hostibus sunt confusi, ut inimici persequentes in turba multos e suis interficerent. Commixta igitur multitudine qui circa Germanum erant retro euntes etiam magis pugnae incumbabant, ac hostes in multam formidinem incidentes non amplius fortiter egerunt. Neutri enim satis perspicui aut noti ne quidem sibi ipsis neque inter se fuere, una enim uoce, unoque armaturae genere omnes utebantur, neque specie aliqua aut figura aut ulla re alia inter se distincti. Quamobrem ex Germani sententia Imperatoris milites ubicunque comprehenderentur interrogati quicumque essent. Si quis se Germani militem esse dixerit, omnino Germani signum dicere iubebat: hoc autem dicere nullatenus habentem statim interficiebant. In hoc autem labore quidam ex hostibus

hostibus latens equum Germani interfecit. Ex quo ille cadens in maximum uenit uitae discrimen, nisi equites hastati celeriter occurrentes eum seruassent, ac rursus alium obtulissent equum. Stozas igitur in hoc tumultu cum paucis quibusdam fugam tentauit. Germanus uero suos hortatus recta in aduersariorum castra erumpit. Hic illi qui ualli custodiae adhibiti erant occurrunt, pugnaque ad ipsum ingressum atroci facta, pauloque post & reliqui hostes superuenientes, Germanum cum suis repellunt: at ille e suis nonnullos aliam castrorum partem tentare iubet. Hi quum imperata fecissent, ac nullum offenderent resistentem, intra munitiones nullo labore ingrediuntur, quod hostes uidentes fugam adripiunt. At Germanus ex alia parte cum reliquo exercitu in uallum irrumpit. Hic milites tantum praedae uacantes ac hostes omnino spernentes, nec duci admonenti audientes ob avariciam fuere: quamobrem Germanus hostium rursus contentionem moturus, ipse cum paucis ualli ingressum tuetur, querens simul atque obtestans eorum temeritatem, in ordinem reducere minime auscultantes frustra nitentur. Maurusiorum interim multi hac facta conuersione hostes sunt persecuti, ac Imperatoris partibus studentes simul castra cum caeteris praedabantur. Stozas uero qui ab initio Maurusiorum exercitui maxime confidebat, ut inimicos repelleret ad eos auxilij gratia aduequit, utque rem sentiret quomodo se haberet, cum hominibus centum uix aufugit. Rursus igitur plures ad ipsum congregati ad manus iterum cum hoste uenire tentauerunt: repulsi rursus nihil minus quam prius, si non magis, ad Germanum omnes transfugerunt. Solus autem Stozas cum Vandilis quibusdam ad Mauritanos se recepit, ibique cuiusdam uiri principis filia in matrimonium ducta remansit. Et militum quidem seditio hunc finem habuit. Erat autem quidam inter Theodori Cappadocis hastatos equites nomine Maximinus magnopere improbus. Hic militum plures secum iuratos ad conspiracyonem habens tyrannidem inuadere decreuerat, pluresque sibi etiam alios adiunxit, consilium quum alijs tum Asclepiadi comunicauit. Is e Palestina aduenerat bono genere natus, ac imprimis Theodoro fidissimus: qua propter rem ei, deinde Germano retexit: at hic quum priora facta minime adhuc composuisset, aliam exacerbatis rebus addere turbationem nequaquam tutum existimans, blanditijs potius eum & honore lenire quam aliqua poena mulctare quaerebat. Itaque iure iurando eum praueeniens Romaeorum Imperatori autorare conatus est, quum nullum equitem hastatum fieri mos esset, nisi qui prius sese iuramento ac fidem suam ipsi duci ac eidem Imperatori obligasset: hac sumpta occasione Maximinum ut uirum fidissimum laudauit, simulque ad ordines promouit equitemque suum constituit. Is hoc honore accepto laetior factus, faciliorem uiam ad ea quae cogitauerat sibi datam existimando, fide ab eo expetitam iureiurando firmavit: quam protinus irritam fecit, multo magis tyrannidi iam animo conceptae inuigilando. Eodem forte tempore quoddam ciuitas festum celebrabat, multique

ex Maximini coniuratis sub prandij horam officij gratia ad palatium conue-
nerunt, quod Germanus sui studiosos simul & Maximinum inuitauerat. Du-
ces igitur quum accumberent omnes, ecce quidam Germano nunciat, plures
nullo ordine ante ianuam stantes queri stipendium iam longi temporis Impe-
ratorem eis debere. Germanus uero equitibus ei fidissimis iussit, Maximinum
in custodia tenerent, nihil ei rei gestę retegendo. Tunc uero coniurati qui ad-
erant ei studentes protinus minis multis ac tumultu ad Hippodromum cur-
runt, ibique ab his qui parati erant partim interfecti partim capti ad Germa-
numque ducti sunt. At qui ad Hippodromum minime properauerunt, sese ne-
quaquam proditoris conscios monstrauere. Germanus autem a ceteris qui-
dem ulterius exquirere superfedid, tantum Maximinum interrogauit, an postquam
iurasset se in officio permansurum, ultra insidijs etiam tenderet: fatentemque se
postquam inter equites eius acceptus fuisset, magis adhuc tyrannidi studuisse,
prope ciuitatis moenia palo infixit: sic itaque seditio dissoluta, Maximinique
proditio hunc habuit finem. Germanus igitur post hancuna cum Symmacho
& Dominico a Iustiniano annum iam Imperij tertium ac decimum agente reuo-
catus, Salomoni rursus rerum summam in Aphrica permisit, exercitum ei tra-
dens, ducesque quum alios tum Leontium Zaunæ Pharesmanis & Ioannem Si-
sini filios. Martinus enim & Valerianus iam antea Byzantium reuocati fue-
rant. Salomon igitur Carthaginem adnauigans ac omni seditione liberatus
æquum se gessit, ac Aphricam diligenter custodij ornans ac instituens exer-
citurum: tum si quos suspectos repperit, Byzantium ad Belisarium mittens, tyrones
autem in illorum surrogans locum. Vandilos quoque relictos simul cum omni-
bus eorum uxoribus ac mulieribus ex omni Aphrica dispulit. Ciuitates insu-
per omnes moenibus cingens ac leges diligentissime custodiens rempubli-
cam magnopere conseruauit. Fuitque Aphrica sub illo in prouentibus potens
& in reliquis rebus felicissima. Postquam uero cuncta probe disposuerat, contra
Iaudam & Maurusios qui erant in Aurasio monte rursus expeditionem sum-
psit, ac primum quidem Gontharim unum e suis equitibus uirum fortissimum
cum exercitus parte mittit. Is ad Abigan fluuium circa Bagasim desertam ciui-
tatem castra posuit: hic cum hoste concurrat, ac praelio uictus se intra munitio-
nes recipiens a Maurusijs obsidione premebatur. Postquam uero Salomon cum
toto exercitu ueniens longe stadijs lx. a castris Gontharis castrametatus ual-
lo locum munit, ubi de clade Gontharis quę contigissent audiuit, exercitus
partem misit ac bono esse animo rursusque cum hoste concurrere iussit. Mau-
rusij autem bello superiores facti, uti supra narratur, hanc egerunt. Abigas
amnis ex Aurasio monte in campum fluit, terramque irrigat quantam ac eo
modo quo illius accolę uoluerint. Hi enim huius defluxum circumducunt
quando ac ubi profuturum sibi uideant. Nam in hoc campo frequentes in-
sunt rupes & anfractus, in quos Abigas deductus ac scissus prouens sub
terram

terram fertur, rursusque supra alibi apparet fluens. Hoc autem quum saepe in
hoc campo eueniat, in accolarum potestate situm est quo nam modo aquis hu-
ius fluminis uti uelint, an aggere ipsum obturare, an rursus recludere. Igitur
Maurusij tunc anfractus huiusmodi aperientes totam fluminis inundatio-
nem in castra Romæorum dimiserunt. Ex quo palus profunda & impenetra-
bilis facta eos maxime adflixit ac in animi anxietatem deduxit. Quod ubi
Salomon audiuit, celeriter eò proficiscitur: Barbari subito illius aduentu terre
facti, ad Aurasijs radices se recipientes in loco quę Fabosim uocant, castra po-
suere. At Salomon cum exercitu huc contendens ad manus cum hoste uenit,
uictorque eos in fugam conuertit: ac ex illo Maurusij cum Romæis concurre-
re haud tutum sibi, nec iam amplius eos superare posse putauere: tantum in
Aurasio monte spes erat, quod Romæos ob loci iniquitatem non diu moram
toleratos, indeque cito sicuti prius discessuros existimabant. Multi uero ex
eis ad Mauritanos ac ad Aurasijs partem quę meridiem spectat se contulere.
Iaudas uero cum Maurusiorum duobus millibus in hoc monte mansit. Erat
autem Zerbules quidam nomine qui arcem in Aurasio ædificabat, in quam
Iaudas cum omnibus Maurusijs est ingressus. Salomon autem terere tempus
in obsidione minime uolens, ubi audiuit apud Tamugadam ciuitatem campum
iam frugibus maturis abundantem esse, eò exercitum duxit, ibique moram fa-
ciens agrum populabatur, in Zerbulis arcem rursus triticum omne relaturus.
Dum hæc Romæi agebant, Iaudas relictis arcis præsidio nonnullis Mauru-
sij quibus maxime confidebat, ipse cum reliquo exercitu in Aurasijs cacumem
ascendit, ut si forte expugnaretur huc se reciperet, locumque muniens præru-
ptum ac sub arduis petris latentem Tumar nomine, hic constitit. Barbari ue-
ro præsidio relictum quum obsidioni resistere non posse sperarent, ducibus præ-
sertim sublatis, euestigio arcem relinquere cogitabant. Clam igitur hostibus
omnes silentio fugam adripuerunt. Romæi autem qui eadem fere die obsi-
dione relictæ discedere parabant, postquam in moenibus nullus apparuit hostis,
admirati inter se plurimum hæsitabant: ausi demum ulterius ire portam par-
uam unde illi egressi fuere, apertam offendunt: intrantes itaque omnia depræ-
dantur, persequi autem eos quod leuis essent armaturæ ac regionis peritissimi
minime uisum, custodes tantum arci dimittentes pedibus omnes altius ascen-
dere cœperunt, usquequo Tumar peruenirent, locum ubi se tanquam in carcere ini-
mici cluserunt, propiusque castra mouentes in loco iniquo & prærupto ubi ni-
hil penitus aquæ aut alicuius rei necessariæ nec erat nec esse sperabatur. Lon-
giusculo autem tempore hic consumpto, quum Romæi & ipsi quoque aquæ
penuria pressi laborarent, Salomon ut diligentem adhiberet custodiam ino-
piamque sustentaret, singulis diebus calicem tantum cuiilibet militum distri-
buebat: quos ubi uidit ægreferre nec diutius hanc uictus duritatem pati posse,
iam non ultra morari ac prope castellum pugnam tentare constituens sic eos
est

Salomonis ad
milites oratio

est adhortatus. Postquam Romæis deus dedit apud Aurasiū Maurusios expugnare, rem quidem arduam & his qui hactenus per nos facta nō uiderunt penitus incredibilem, necessarium & uos pristinam adsumentes uirtutē diuinæ gratiæ munus minime cōtemnere: sed audacia qua soletis instando, tum periculum subeundo, ex rerum præteritarum felicitate futuram auspiciamini uictoriam: rerum enim humanarum momenta in occasionis perceptione cōsistunt. Nam si quis per ignauiam fortunam paratam neglexerit, si sua culpa ab ea deferatur, nequaquam illam, sed seipsum accuset. Maurusiorum nunc cernitis debilitatem, castellumq̄ ubi se ad defensionem incluserunt omnibus destitutum necessarijs. Vobis autem alterū ē duobus deliberandū, uel obsidioni patienter instantes hostium deditioem expectare, uel eam omnino despicientes cū nostro periculo uictoriam nobis paratam despiciere. Sed quanto magis contra Barbaros armis experiri præstabit, ac sine periculo fuerit, quos profecto fame iam absumptos nunquam ad manus uobiscum uenturos putauerim. Quæ quidem diligentius euoluentes imperata uos prompto decet animo facere. His igitur Salomon dictis uestigare cœpit, unde cōmodior ad irruptionem uia daretur. Nam animo ualde hæsitabat qua nam prius aggredereur quum undiq̄ prærupta essent. Hæc meditantī iter fortuna protinus ostendit. Gezon erat nomine quidam inter pedites eius ordinis quos optios Romæi appellāt, qui siue ioco siue serio seu etiam diuinitus instigatus contra inimicos ire uisus solus ascendit, pauloq̄ post haud longe nonnulli ex alijs militibus secuti hoc factum audax admirabantur. Tres autem Maurusij qui ingressum custodiebant suspicantes aduersos eos uenire, cursu ire contra festinant, ut in angusto loco sine ordine quisq̄ solus per se properabant, quumq̄ primus forte caderet à Romæo statim data occasione occiditur. Reliqui qui ponē sequebantur hoc animaduertentes multo tumultu ac clamore in hostes incurrunt: ubi autem Romæus exercitus omnis hæc uidit, ducem minus expectantes qui iter monstraret, neq̄ tubæ sonitum, ut est de more in pugna congressu, neq̄ ordinē seruantes, sed clamore multo utentes ac se inuicem excitantes in hostes impetum faciūt. Hic primū Rufinus & Leontius Zaunæ Pharegmanis uirtutis præclara facinora contra inimicos ostenderunt: quibus Maurusij perterriti postquam custodes interiisse didicerunt, statim qua cuiq̄ uia dabatur se conuertunt, ac eorum pleriq̄ in locis angustis deprensi interficiebantur. Ipse autem Iaudas iaculo crus fauciatus nihilominus fugit, sc̄q̄ in Mauritanos recepit. Romæi autem castra inimicorū diripientes Aurasiū relinquere ex re fore minime putabant. Sed hanc Salomon arcē ab se recōcinnari iussam custodiendā mandauit, ne rursus Maurusijs ad res nouas huc aditus esset. Est autem quoddam in Aurasio saxum abruptum Petra Geminiani ab accolis uocata, ex alta crepidine emergens, ubi breuē turrem prisca ut refugium esset loci illius natura iniqui ædificauerūt. Hic

Hic Iaudas paucis ante diebus opes omnes simul cū sc̄minis collocauit, custodemq̄ unum Maurusium senem thesauri adhibens, quò tantū hostes nunquam peruenturos suspicabatur, neq̄ ui ullo tempore hanc turrē expugnatos. At Romæis difficultates Aurasijs omnes superantibus, quum quidam ex exercitu miles quasi per iocum turrē ascendere primus cœpisset, à mulieribus ac sene illo uelut insanus & rem longe durā aggressus irridebatur. At ille manibus pedibusq̄ paulatim adnitēdo emergens, ac ensē educēs sene protinus ceruicem amputauit. Milites autem reliqui alacres atq̄ cōfidentes inter se iuuando inuicem omnes conscenderūt, sc̄minasq̄ ac thesaurū maximum inde rapiūt, ex quo Salomon multas postea ciuitates in Aphrica moribus restituit. Maurusij postquam è Numidia superati, uti supra narratur, refugientes Zeben regionē petierunt, quæ supra montem Aurasiū est ad Mauritaniam pertinens, Sitiphen metropolim habens Romæorum imperio tributariam. Mauritaniæ uero alterius Cæsarea caput est, ubi omnia similiter oppida uestigalia facta, præter ipsius caput Cæsaream à Belisario Romæis immunē seruata, quam ipsi nauibus adeūt, quū terrestri itinere nequeant. In hac igitur Maurusij regione confedere, ac ex illo Aphri omnes Romæis obtemperant, pace certa utentes, ac sub Salomonis quidem uiri sapiētis ac modesti magistratu nihil mente hostile retinentes, uisi sunt omnium hominū felicissimi. Quarto autem post anno omnia bona in mala eis cōuersa fortunæ cōmutatione contigerūt. Nā anno Iustiniani quartodecimo Curtius & Sergius Bacchi Salomonis fratris filij ab Imperatore ad regendas in Aphrica ciuitates missi, alter senior Pétapolim, Tripolim uero Sergius. Maurusij uero Leuchata appellati, cum magno exercitu in urbem Leptim magnā uicinam uenientes palam dicebāt hac de causa profectos esse ut digna dona eisq̄ debita dando pacem firmarent. Sergius uero à Pudencio persuasus uiro Tripolitano, cuius supra memini, ut ab initio Vandilici belli Iustiniano cōtra ipsos Vandilos militantis, lxx. barbaros & maxime probatos in ciuitate receptos, etiā conuiuio humaniter adhibuit, cuncta se promittens postulata præstare, alios uero in suburbano manere iussit. Hos autē dicunt barbaros mente dolosa in urbem uenisse, ut Sergium per insidias interficerent: postq̄ uero cum ipso in colloquium uenerunt, quum alia Romæos exoptulasse, tum segetes agrosq̄ ab ipsis cōtra ius fasc̄q̄ populatos. Quæ Sergius spernens è loco surgens in quo sedebat, inde discedere uoluit, tunc quidam ex illis chlamyde ipsius adsumpta eum retinere tentauit. Hinc reliqui in tumultum excitati insurgunt, ipsumq̄ circumstant: quidam uero è Sergij equitibus ensē educens hūc Maurusium interfecit, & ex illo magna in tota domo turbatione exorta, equites Sergij barbaros omnes interfecere. Vnusq̄ ex eis ut cæteros interemptos uidit, è conclauis clam oibus subterfugiens ad suos Maurusios ocyus contendit, hisq̄ omnia quæ contigerunt narrat. Illi hæc audientes ilico ad ca

stra propria concurrunt, cæterisque se iungentes contra Romæos adcingunt. Quibus Leptim magnam uenientibus Sergius & Pudentius cum toto exercitu obuiam fiunt. Pugna uero cõmissa, primum Romæi uictores apparuerunt, multumque hostium interemere, ac eorum castra diripientes simul uxores & liberos, omnemque gazam adripuerunt. Postremo Pudentius uiribus temere cõfusus reijcitur. Sergius autem cum toto exercitu Leptim magnam se recepit. Breui post tempore barbari maiore expeditione contra Romæos ueniunt. Sergius autem ad Salomonem cõfugit, ut & ipse maiore exercitu contra hostes ueniat, ubi & Cyrum fratrem repperit. Barbari in Byzaciũ excurrentes plurimum locorum uiciorum sunt populati. Antalas autem, cuius supra mentionem feci, ut in officio erga Romæos perseuerantis ac propterea solius apud Byzacium Maurusios regentis, iam Salomoni bellum inferebat, quod frumenta quibus Imperator ea distribuit abstulerat, ac eius deinde fratrem occiderat, quamobrem apud Byzacenos tumultũ excitauit, & cum Leucathis societate inita, cõtra Salomonem & Carthaginem dux fuit. Salomon autem ubi hæc resciauit, cum toto exercitu cõtra eum ire pergit, antequam omnia apud Bastem ciuitatem sex dierum iter à Carthagine distantẽ castra posuit. Ipseque cõ Bacchi fratris filijs Cyro & Sergio, ac Salomone iuniore metuens barbarorum multitudinis impetum, ad præfectos Leucatharum mittit conquestum quod in Romæorum fœdere existentes arma contra eos corripuissent, pacem autem rogans inter eos seruari, grauissima est iuramenta præstare pollicitus, quod obliuione præteritorum sempiterna in eos uteretur. Barbari uero irridentes, dixerunt semel eos quidẽ prius iurasse per sua sacra quæ euangelia dicuntur, deinde Sergium his credentibus exitium intulisse: uelle igitur se experiri quas nã uires huiuscemodi sacra in periuros habeant, utrinque in certamen euntibus, ut & ipsis deinceps illis firmiter credentibus perpetuo pacem ineant. Hæc Salomon audiens ad pugnam se parauit: postero uero die cum hostium parte quadam prædam maximam agente congregiẽs in prælio superauit, prædam uero eis ablatam seruauit, succensentibusque militibus, ac palam uociferantibus eis spolia non impartiri, ait finem belli se expectare, ut tunc omnia simul cuique pro dignitate ac uirtute distribuatur. Postquã uero rursus barbari cum toto exercitu in pugnam ruerunt, Romæi quidam certamen detrectantes aciem deseruere. Reliqui item citra animi alacritatem segnes ac pigri concurrerunt, ac primo quidem anceps prælium fuit. Deinde magna Maurusiorum superueniente multitudine, plures Romæorum fugerunt. Salomon uero & qui cum eo erant nonnulli aliquandiu oppugnati restiterunt: postremo instantibus hostibus & ipsi certatim fugientes ad riuum cuiusdam prope fluentis alueum uenerunt, hic equo laborante Salomon in terram cecidit, equites uero statim adcurrẽtes eundem semifractum ac languentem uixque habenas sustinere ualentem equo restituerunt: quem protinus barbari

compre-

comprendentes simul cum equitibus pluribus interfecere. Hic Salomonis finis. Quo extincto, Sergius eius fratris filius Iustiniani mandato Aphricæ præfecturæ successit, qui calamitatis plurimæ causa Aphrorũ generi fuit. Omnes enim eius administrationem ægre tolerantibus detrectabant, quod & natura ualde imprudens esset, simulque iuuenis, tum moribus fastosissimus cunctorum esset hominum, ut & magistratus ipsos etiam despiceret, nulloque in honore haberet, diuitijs autem ac potentia continuo abutebatur. Quamobrem omnes eum odio persequebantur, milites imprimis ut mollẽ & effœminatũ. Aphri uero ex eadem causa, tum etiam quod & scõminas & opes eorum omni libidine sectaretur: sed omnium maxime Ioannes Sisinij eius impotentiam moleste ferebat, qui uir fortissimus, & uirtute bellica præstans, sub ignaui esse duce dolebat, quamobrem nec ipse neque ullus omnino arma contra hostes sumere uolebat. Tunc item Antalas Iustiniano principi literas in hæc uerba scripsit, Seruus esse tui imperij nunquam ipse negauerim. Maurusij tamen qui erant in fœdere, à Salomone intoleranda indignaque passi nuper arma sumere coacti sunt, non quidem te sed inimicũ suum petentes. Ego quoque inter cæteros maxime laceffitus, quem ipse non solum cibarijs quæ mihi pauloante Belisarius tuque dedisti priuauit: sed fratrem meum à quo nullum acceperat incommodum interfecit. Pœnas igitur de eo qui nos tot adfecit iniurijs sumpsimus. Nunc uero si Maurusios tibi subditos esse ac in officio solito perseuerare cupis, Sergium hunc ex hac regione reuoca, alium in illius locum sufficiendo. Non enim tibi uiri sapientes ac eo longe digniores deerunt quos huc mittas. Donec enim iste tuo præerit exercitui, mirum profecto fiet si Romæos inter ac Maurusios pax unquam interueniat. Hæc ab Antala scripta quum Imperator legisset, ac omnium causam malorum Sergij maleuolentiã esse cognouisset, non tamen eum à magistratu remouere uoluit, Salomonis bene de Republica meriti non solum uirtutẽ, sed recentis memoriã mortis pro Romæis uenerans. Et hæc quidem sic se habere. Salomon autem iunior Sergij frater, putatus unã cõ patruo in acie cecidisse, iã & ab alijs & à fratre negligebatur, nemo enim eum certamini superstitem existimabat. Nam Maurusij qui eum ceperant ualde iuuenem, interrogauerunt qui nam esset. Ille se Vandilum genere dixit Salomonis seruum, habere autem amicum quendam medicum Pagasium nomine, in urbe Laribo prope existente qui ipsum libenter dato precio mercaretur. Maurusij uero prope moenia ciuitatis adcedentes Pagasium uocant, eique Salomonem ostendentes sciscitantur, si hunc emisse ex uoluptate sit: profitentique se quinquaginta aureis illum empturum continuo reddiderunt: ubi autem ille intra moenia fuit, Maurusios ut ab adolescentulo deceptos irridebat, ac sese Bacchi filium Salomonis ex fratre nepotem esse manifestauit. Maurusij hac deceptione mœsti & attoniti remanentes, quod tale pignus & Sergij & Romæorum apud se habentes.

Antale ad Iustinianum epi stola

per ignauiam segniter amiserunt, Laribum obsidione cingunt, ut Salomonē simul cum urbe deleant. Oppidani barbarorum uastationem horrētes, praefertim quod necessaria in urbem non inuexerant, ad colloquium cum hoste ueniunt, pecuniae uim magnam pollicentes ut inde discederent. Illi autē quum nullis uiribus expugnare urbem posse existimarent, quod maxime Maurusij expugnandi moenia nunquam adsueti essent, tum usui necessaria ac com meatas prohibere nescirent, conditionem non refellunt. Itaque tribus aureorum millibus acceptis, statim obsidionem soluunt, ac Leucathae domum cuncti se receperunt. Antalas autem ac Maurusiorū exercitus rursus apud Byzacium congregati, cum quibus Stozas erat, milites quidem paucos ac Vandilos habens. Ioannes autem Sifinijs Aphris maxime rogantibus cum exercitu delecto contra ipsos proficiscitur. Aderat & Imerius Thrax, qui militibus apud Byzacium praerant, quem Ioannes iussit cum omnibus qui ibi essent collecti, cumque suis ducibus in oppidum Menepheffam uenire, quod est in Byzacio, uti simul coniungerent. Postea uero audiens hic hostes castra posuisse, Imerium de his quae contigerant certiozem facit, ut alibi coniungerentur, nec sigillatim sed simul omnes hostibus occurrat: sorte quadam accidit ut nuncius qui literas ferebat alia uia nusquam Imerium repperiret, sed in manus hostium incideret ac ad eorum castra duceretur. Erat quoque in Romaeorum exercitu iuuenis quidam Seuerianus Asiatici filius, Phoenix Emefenus genere, qui equitibus praerant. Is cum suis tantum numero quinquaginta existentibus cum hoste ad manus uenit: qui aliquandiu resistens, tandem a multitudinae superatus, in uicinum montem se recepit, ubi castellum non satis munitum erat, quapropter facile id expugnantibus se cum omnibus dedit, quorum nullum interfecerunt, Imerium tantum in custodia habuerunt, reliquos milites Stozae tradiderunt, sese in fide permanuros, ac contra Romaeos omnibus uiribus pugnuros pollicentes. Imerium omnino de medio tollere, nisi iussa faceret minati sunt. Iussere autem ut ciuitatem maritimam Adrametum eis quodam fraudis machinamento ac stratagemate traderet. Se uero omnia facturum recipientem Adrametum ducunt, ac prope urbem existentes ipsi pone sequebantur, Imerium uero paulo ante praecedere Maurusios uinctos tenentem iubent, ac portarum custodibus dicere Imperatoris exercitum omnino uicisse, uenireque iam iam Ioannem cum Maurusiorum captiuorum multitudinem. Adrameteni hoc modo decepti (neque enim ductori militum qui erat apud Byzacium non credere fas uidebatur) portas aperientes hostes receperunt. Tunc simul cum Imerio omnes ingressi, custodes portis subito ponere non est uisum, donec omnem prius corripent ciuitatem. Barbari igitur cuncta praedati, custodes paucos portis relinquentes discesserunt, et Romanis uero nonnulli captiuis fugientes Carthaginem uenerunt, inter quos Seuerianus & Imerius fuere. Nec enim est Maurusijs transfugere uolentibus difficile fuit, quum

quum multi cum Stozas uoluntarij manerent, Maurusij uero ac Stozas cum his qui eum sequebantur haec audientes, ab initio quidem extimuerunt, ac in extremas Aphricae partes fugerunt. Postquam uero rei ueritatem acceperunt, grauissima moliti sunt, se reputantes quod haec ab Adramitenis paterentur, quibus ipsi pepercissent. Quapropter ubique per Aphricam caedes Aphrorum facere iusserunt, nulli neque aetati neque sexui parcentes, ex quo tempore regio ipsa desolata orbataque hominibus ex magna parte fuit. Nam Aphrorum qui supererant, aliqui in urbes quaquam uersus ac in Siciliam reliquasque insulas fugerunt: sed nobilitas fere omnis Byzantium migravit, inter quos & Paulus fuit, qui Adrametum Imperatori restituit. At Maurusij nullis iam ob metum resistentibus omnia diripere, cum quibus & Stozas erat, iam tunc in potentia, quem Romaei multi sequebantur, partim transfugae, partim ab initio captiui ducti uoluntarij remanentes. Ioannes autem, cuius mentionem in Maurusijs feci, Sergio aduersatus maxime quiescebat. Inter haec Imperator alium in Aphrica ducem Areobindum uirum senatorium & optimo genere natum, sed rei militaris minime peritum, & cum eo Athanasium magistrum equitum nuper ex Italia profectum misit, praeterea Armenios quosdam quibus Arababanes & Ioannes Ioannis filij genere Arfacidae praerant. Hi nuper Persarum exercitum relinquentes, ad Romaeos unam cum alijs Armenijs transfugerunt. Erat cum Areobindo & soror & uxor Preicta Biglentiae filia Iustiani imperatoris sororis. Nec tamen Sergium amouit, sed ipsum & Areobindum praetores esse mandauit. Ambosque delectum in tota regione militum habere, & Sergio quidem bellum in Numidia contra barbaros decernere, Areobindo autem continuo cum Maurusijs in Byzacio pugnare iussit: quumque classis cum his uiris Carthaginem uenisset, Sergius euestigio cum suo exercitu contra Numidas proficiscitur. Areobindus autem ubi accepit Antalam ac Stozam circa ciuitatem Sicaueneriam trium iter dierum a Carthagine distantem castra habere, Ioannem Sifinijs contra ipsos ire iussit cum delectis qui essent in exercitu fortissimi: Sergio item scripsit cum his qui cum Ioanne erant se coniungeret, ut simul omnes hostibus occurrerent: quumque mandatum neglexissent, coactus est Ioannes parua manu cum magna hostium multitudine praelio congregi: erat namque illi cum Stozas uetus inimicitia. Vterque igitur alterutrum inuicem interfectorurus currebat. Ioannes ante arcum tendens Stozam prodeuntem in dextro inguine transfixit. Ille statim humo semianimis concidit scutum minime deferendo, paucis post diebus ex eodem uulnere extinctus est. Omnes itaque qui eum sequebantur simul cum Maurusiorum exercitu eum quamprimum fauciatum est praelio trahentes, sub arbore quadam posuerunt, ac in hostes animo ingenti properantes, Ioannem Romaeosque omnes ut numero longe superiores, nullo negotio in fugam uerterunt. Tunc

Ioannem dixisse ferunt, se libenter mori si contingeret, quando maximi iam uoti compos factus esset: nec mora, quū locus hic esset præceps, ex equo iam fesso ac ruente cecidit: in quem rursus insilire conatus, ac ab hostibus deprensus interficitur uir & gloria & uirtute admodū magnus. Quod audiens Stozas, statim ex uulnere decessit, dicēs ei mortem dulcissimam fore. In hac item pugna Ioannes Armenius Artabanis frater cecidit, facinora in hostes pulcherrima ostendens. Hæc Iustinianus audiens, ac inutile putans duorum imperio ducum res administrari, Sergiū statim reuocans in Italiam cum exercitu mittit, Areobindo totius Aphricæ curam delegauit. Gontharis autem duobus post mensibus quàm Sergius inde discederet, tyrannidi studebat hoc modo. Quum in Numidia militibus præesset, clam cum Maurusijs egit ut Carthaginem uersus excurrerent. Illi confestim ex Numidia & Byzacio hostium exercitu collecto, eandem certatim inuadunt. Ducebat autem Numidas Cuzinas & Iaudas, Byzacenos uero Antalas: conuenit quoq; unā Ioannes tyrannus, quem seditiosi defuncto Stozas ducem sibi constituerunt. Nescens autem Areobindus hostiū irruptionē, quum alios ductores eorumq; sequaces tum Gontharim Carthaginē mittit. Aderat & ei Artabanes cum Armenijs. Areobindus itaq; Gontharim cum toto exercitu contra hostes ire iussit. Ille uero cuncta in bello obire diligentissime se recepit ac præstitit, & unum ē seruis Maurusium genere, arte cocum ad hostium castra ire iussit, ac palam se fugitiuū simulare, clam uero Antalæ dicere. Gontharis Aphricæ imperium tecum communicare quærit. Is imperata quum fecisset, Antalas libenter hoc audiens respondit, Non solere hoc negociorum genus per seruos tractari. Hęc ubi Gontharis accepit, unum ex militibus Vlitheum nomine quo maxime fidissimo utebatur, ad Antalam statim misit hortatū, ut propius Carthaginem adcederet. Vlitheus itaq; clam cæteris barbaris Antalam conueniens ei consilium Gontharidis de cæde Areobindi cōmunicat, persuadetq; ut ipse apud Byzaciū imperaret, medietatēq; pecuniarū Areobindi haberet, ac mille & quingentos milites Romæos cū eo ducat, uti Gontharis Carthaginis reliquaq; Aphricæ imperiū teneat. Hęc ubi fecit in Romæorū rediit castra, quæ circum omnia uallo munita custodias singulis habebant portis. Barbari autem haud multo post rectā Carthaginem tendūt, apud Decimum castrametantes. Inde postera die ulterius processerunt, quibus nonnulli ex Romæorum exercitu ex improviso occurrentes pugna conferta, Maurusios aliquot interfecerunt: eos nanque Gontharis dolo uocauerat, ut imprudenter audentes in manifestū periculum compelleret. Inter hæc Areobindus Cuzinam per nuncios clam ad proditionem sollicitat. At ille pollicitus postquam in rem præsentem uenisset, ab Antala & Maurusijs qui apud Byzacium erant transfugere. Maurusij enim non solum erga cæteros

sed ne

sed ne inter se fidem seruāt. Hęc Gontharidi Areobindus retulit. Ille autem detrectare, ac rem ducere cupiens, Areobindū hortatur ut fidē Cuzinæ pollicenti minime credat, nisi filios obsides ab eo accipiat. Areobindus autē & Cuzinas clam inter se nuncios continuo mittentes, de insidijs in Antalam agitabant. Gontharis itaq; Antalam per Vlitheū de his certiorē facit. Is autem rem cum Cuzina dissimulando nihil eorū quæ acceperat aut quæ inter se ac Gontharim uersabant manifestauit, sed tantū inuicē clam inimici, mētēq; diuersa, aperte in amicos quisq; proprios iuncto simul exercitu ire uidebantur. Hoc igitur animo Cuzinas & Antalas Numidarū exercitū aduersus Carthaginē ducūt. Gontharis Areobindum interficere decreuerat: ne autē tyrannidē inuadere uideret, hoc in acie clam facere constituit, ut ab alijs insidiæ in ducē fieri uiderentur, ipse autē quasi coactus esset à Romæorū exercitu Aphricæ dominationē sumere. Dolo igitur Areobindū circumueniens, hostibus occurrat hortatur iam Carthaginē propinquantibus. Videbat igitur ipse postera die in exortu solis totum exercitū in acie contra hostes educturus. Sed Areobindus imprudenter ualdeq; segniter hoc negocium tractans, tarditate intempestiua nullaq; ratione est usus: cunctādo enim quo nam modo arma induere, aut exercitū disponere oporteret, bonā diei partē consumpsit: quam ob rem in diem sequentē pugnā differens quieuit. Interim Gontharis apud milites eum accusare cœpit, ut mollē ac in aggrediendo certamine timidum, simul ordines in acie disponere noluisse: ex quo ille fugā unā cum Athanasio ac statim ē Mandracio soluere meditāt, ut milites fame simul & Maurusiorū gladijs absumerentur: quod si eis uidebitur, sese ambos comprehensurum, ac in custodia habiturū pollicet. Sic enim sperabat Areobindū uel metu tumultus fugiturū, uel remanentē nullo negocio à militibus interfectū iri, pecuniā uero quanta eis ex publico debet, se daturū de suo promisit. Milites ubi hæc audiuerunt, sermonē probāt, Areobindū execrant odioq; psequunt. Interim Areobindus cum Artabane ac suis huc uenit: præliū cōmittitur supernè è turribus atq; inferius ad portas ubi Gontharis constiterat, neutriq; inclinauerūt. Congregati uero ex Romæorū castris quicūq; Imperatoris partibus studebāt, seditiosos certatim de medio tollere conabant. Non enim Gontharis oēs persuasionē decepit, plurimi nanq; sincera mente in officio perstiterūt. Areobindus autē tunc primū uiros adspiciens interfectos (nō enim unq; talis ac tātus inciderat exercitus) clam oibus profugit. Est enim intra Carthaginis mœnia templū ppe maris littus, ubi uiri habitāt quos monachos appellare solemus, quibus rē diuinā exercere moris est. Hoc Salomon ædificans nō multo prius muro circūdedit, arcemq; munitissimā constituit. Huc Areobindus simul cū coniuge & sorore cōfugit. Tunc etiā Artabanes & ipse discessit, reliquiq; inde omnes quō quisq; potuit abierūt. Gontharis igitur uictor unā cum seditiosis

I 4 palatium

palatium cinxit, portasque ac portum diligentissime custodit. Primum quidem Athanasium euocat, qui nulla mora ueniens multa adsentatione usus factum probare uisus est. Deinde Gontharis Reparatum ciuitatis praesulem Areobindo nunciatum misit, ut sub fidem incolumitatis ad palatium uenire maturaret: quod si contempserit, sese illum expugnaturum, ac ilico interfecturum minatur. Areobindus susceptis ab episcopo mandatis, metuens se statim uenturum dixit, si lauacro filium diuino de more prius abluerit, deinde per idem iurauerit spem ei certam salutis se daturum. Praesul itaque ei morem gessit. Ille euestigio redeuntem sequitur, uestem indutus seruilis, neque duci neque ullo militari uiro conuenientem. Postquam uero prope palatium fuit, sacrum euangelium a praesule accipiens in eius conspectum uenit, pronusque aliquandiu iacuit, preces & sacrum euangelium, ac paruum filium tunc sacro baptis mate ablutum, per quod praesul iurauerat protendens. Gontharis eum miseratus, ad spem quoque exhortans surgere iussit, omnia quae praesul pollicitus fuerat sese praestitutum adfirmando, posteraque die eius & uxorem & substantiam Carthaginem transferri mandauit. Deinde praesulem missum faciens, Areobindum & Athanasium secum cenare iussit, ac Areobindum ante omnibus in summo accumbere. Post cenam uero in cubili solum dormire coegit, ubi Vlitheus cum nonnullis alijs ab eo missus ipsum & flentem & multa obtestantem, ac ad misericordiam fidemque datam implorantem interfecit, non esse immortalem dictitans, in longam puto senectutem eius cauillando. Postera die Gontharis pecuniam simul & milites ipsius inuasit, ac caput ad Antalam misit. Is accepto nuncio, nihil probe ex his quae una conuenerant ab eo gestum putauit. Nam ubi fidem ac iurandum uiolatum esse uidit, uehementer est iratus, quae nec illi nec cuiquam mortalium uiolanda existimabat. Multa igitur de ipso cogitans, tandem Iustiniani partes sequi constituit, quapropter retrò remigravit, noscensque Marcentium qui apud Byzacium militibus praerat, in quandam uicinam insulam ob seditionis huius formidinem aufugisse, misit eum hortatum uti ad se ueniret, simulque fidei cautionem de incolumitate dando. Ille euestigio discedens, apud eum in castris mansit. At milites qui apud Byzacium manebant, Adrametum ciuitatem custodiebant. Milites autem Stozae non minus quam mille existentes, ubi factum hoc audierunt, cursu statim ad Gontharidē contendunt. Ille uero libenter eos excepit. Erant enim Romaei quingenti, Hunni uero octoginta, reliqui uero Vandili omnes. Artabanes quoque fide accepta ad palatium una cum Armenijs uenit, sese tyranno obtemperare uelle simulans, clam uero eum de medio tollere cogitans, ac Gregorio fratris filio & Artasiri equiti rem comunicat. Gregorius uero eum ad rem adhortans sic alloquitur, Artabanes optime, nunc tempus adest Belisarij gloriae equae, imò longe excedendi. Ille enim cum exercitu magno & pecunia

Gregorij ad
Artabanem
oratio

& pecunia plurima ab Imperatore huc missus uenit, ducensque consiliarios ac duces plures, insuper classem qualem nunquam adhuc audiimus, equitatum quoque plurimum, & alia quaecunque Romaeorum Imperatore digna ad hanc expeditionem missa fuere: sic deinde & labore multo Aphricam Reipub. reddidit, quae quidem omnia nunc pereuntia rursus restituere in tua & uita & uoluntate ac uirtute situm est. Reputa imprimis te Arfacidam optimo loco natum esse. Cogita quod generosos homines semper & ubique fortiter agere decet. Multa quidem ante hoc tempus pro libertate admirabilia sunt a te gesta facinora. Nam & Acacium Armeniae praefectum, & Sittam Romaeorum ducem adhuc iuuenis interfecisti, & ex illo Cosroi regi cognitus cum ipso contra Romaeos bellum suscepisti. Denique tantus es ut tuum iam sit non patiri Romaeorum Imperatorem a cane temulento subiugari. Ostende nunc optime Artabanes tua facta praeterita ex uirtute demum potius quam a fortuna prouenisse. Quod autem ad nos pertinet, ego simul & Artasires hic omnibus conatibus tibi hanc rem aggredienti praesto erimus obtemperantes. His Gregorius dictis Artabanis animum etiam contra tyrannum magis incendit. Gontharis interea Areobindi uxorem & sororem ex arce deducens in domo quadam manere coegit, nusquam neque uerbo neque re ab eo laesas, quin in honore habuit, necessariisque omnibus ut eas decebat prosequendo, nec dicere aut facere quicquam inuitas coegit, praeterquam Praectam coniugem ipsius, quam scribere ad Iustinianum iussit, quemadmodum Gontharis eas probe tractaret, quodque caedis uiri minime conscius fuisset, sed ab Vlitheo scelus patratum, Gontharide minime probante. Haec Gontharis Pasiphili consilio fecit: qui uir inter Byzacenos genitus, princeps seditionum fuit, secus Gontharidis tyrannidi socium addidit, spem ei proponens, quod si haec succederent, ipsam Imperatoris filiam in matrimonium duceret cum dote, ut par erat, ex dignitate principis ad finis ingenti. Post haec Artabanem cum exercitu contra Antalam & Maurusios in Byzacium ire iussit. Cuzinas autem ueluti dudum Antalae clam aduersus, iam palam ab eo dissidens, ad Gontharidem transfugit, cui & filiam & matrem obseques dedit. Artabanes item ex altera parte se cum exercitu Antalae, contra quem missus fuerat iunxit, cum his & Ioannes erat dux seditionum, & Vlitheus eques, sequuti & Maurusij, quibus Cuzinas praerat, ac ciuitatem Adrametum praetereuntes, hostes in itinere offendunt, a quibus paulo longius castrametati sunt. Postera die Ioannes ac Vlitheus cum parte exercitus ibi remansere. Artabanes ac Cuzinas in aduersarios exercitum duxere, quos Maurusij minime cum Antala conuenientes in fugam uerterunt. At Artabanes dolo repente signa conuertens remigrat, quapropter Vlitheus ipsum ad exercitum uenientem interficere statuit. At Artabanes sese excusans, ait timuisse ne Marcentius ex Adrameto ciuitate auxilium aduersarijs ferens, ubi hic erat, magnis eos

eos incōmodis adficeret: sed Gontharim cum toto exercitu oportere contra hostes ire, & primo quidem Adrametum iens cum Imperatoris exercitu se coniungere statuit. Multa uero cogitāti potius uisum, Gontharim de medio tollendo & Imperatorem ac Aphricam omni molestia liberare. Reuertens igitur Carthaginem tyranno nunciat, quod exercitus ipsius minor sit quā hostium. Hic uero cum Pasiphilo rem communicans, omnem armare exercitum decreuit, ipseque met contra hostes duceret, elicto Carthagine presidio. Multos igitur quotidie ex his quos ulla causa suspectos haberet, interfecit. Pasiphilo autē quem Carthagine in presidio reliquit mandat, uti omnes Graecos interficeret, ac alia faceret ut ex re uiderit esse. Igitur Gontharis statuens die sequenti cum hoste concurrere, prius epulum dare suis studiosis ac fidissimis statuit. Conuiuium itaque in conclauī ubi tres mensae paratae erant. Ipse in prima, ut fas erat, accubuit, cui Athanasium & Artabanem adhibuit, praeterea Petrus Thrax genere, & Salomonis olim eques hastatus, nonnullique eius amici. In alijs uero duabus mensis Vandilorum optimi ac primi accubere. Ioannem autē qui cum Stoza militantes seditiosos rexit, Pasiphilum priuatim accumbere iussit, & alij quoque ut Gontharidis amicis est uisum adhibiti. Artabanes igitur quando ad hoc conuiuium uocatus erat, tempus opportunum ad tyranni caedem patranda existimans, consilium quidem nemini comunicauit, praeterquam Gregorio, Artasiri & equitibus tribus, quos equites iussit cum ensibus intrō cum proceribus esse (Nam ducibus accumbentibus retro consistere equites mos erat) quumque intus essent, rem quando tempus opportunum uideretur aggredere: prius tamen Artasiri mandat negotio incumberet, Gregorio uero ut Armeniorum quos maxime audacissimos uideret, secum in palatium duceret, enses in manibus habentes (nam nullis praeterquam ducibus ducere armatos fas erat) ac hos in angiportu relinquens intrō cum militibus ingrederetur, neminique Armeniorum illorum rem comunicaret, tantumque diceret quod suspectum habeat Gontharim: deinde Artabanem ad conuiuium uocatum, uelle propterea ipsos consistere apud Gontharidis custodes quicumque adhibiti fuerint, ac specie ludi scuta quae illi tenent atrectare, uersarique per iocum in omnem partem: ut si forte tumultus ac clamor oriatur, ea scuta rapientes statim auxilio adcurrant. Gregorius igitur haec Artabanis mandata diligenter exequitur. Artasires autem haec ex alia parte meditatatur, Iacula nonnulla duplicia in sinistrae manus palma posuit, secundum partes usque ad cubitum protensas, ipsa quoque uestimenti parte diligenter superinducta contegit, ut si quis eum ensis aggredere, brachium protendendo munitum ac ictum in ligno excussum uitando corpus a uulnere custodiret. Artasires itaque his hoc modo constitutis Artabani sic ait, Ego quidem nulla mora aut metu rem aggrediar, atque hoc ense Gontharis corpus me recipio uulneraturum: quid autem deinde sequatur, non habeo dicere.

dicere. Si enim deus tyrannidem odio persequitur, & propositum meum simul iuuabit. Si uero alicuius a me ueteris culpae poenas est expetiturus, profecto huic facto impedimento erit. Vtunque res eueniat, si tyrannum letali uulnere faucium hodie non uideris, nihil morae sit quin eodem me tu ense meo confodias, ne mihi superstiti durior ex illo sit exitus, & qui tuo mandato rem fuerim aggressus, te quoque perdendi sim causa inuitus. His Artasires dictis cum Gregorio & uno ex equitibus mensae locum adiens, a tergo Artabanis constitit. Reliqui iuxta custodes manentes imperata fecerunt. Artasires igitur in conuiuij principio rem aggredi decreuerat, ac iam acinacis capulum attigerat, nisi a Gregorio prohibitus fuisset, qui Armeniorum lingua ei significauit tempus expectandum, quo iam processu epulari ebrietate madidus Gontharis esset. Artasires itaque eadem uoce respondit, Heu bone uir, quur animum pulchre dispositum prohibuisti? Iamque perseverante conuiuio Gontharis temulentus ambitione quadam de mensa equitibus dedit, quae extra conclauē esuri erant, relictis tantum tribus equitibus, quorum unus Vlitheus. Exiit & Artasires una cum alijs cibos gustaturus. Hic quaedam illi subit cogitatio, ne quid acinacem educere uolenti esset impedimento: quapropter nudum eum eductum, ac sub ueste conditum ferens, intro ad Gontharidem adcessit, quasi clam alijs aliquid ei dicturus: quem ubi Artabanes uidit, animo ob uehementem iracundiam commotus, caput agitare, ac uarios ore colores mutare coepit, ut facile quis eum rem meditari nouam deprehendere potuisset, quod & Petrus qui iuxta erat animi sagacitate animaduertit, quanquam tacitus, quod rem ob erga Imperatorem beneuolentiam animo magnopere probaret. Artasirem interea tyranno propinquantem quidam a seruis repulit, retrocedentisque paululum nudum uidit ensē, protinusque clamans, Ecquid hoc, inquit, bone uir? Ad quam uocem subito Gontharis manu ex aure dextra, forte capiti adposita conuersus, ac quasi diuinitus quo in loco peti deberet inimico indicans, eadem in parte statim feritur, ex quo cerebri pars cum digitis excussa est. Petrus igitur exclamans in hoc tumultu Artasirem hortabatur, ut omnium sceleratissimum hominem de medio tolleret. Gontharidi itaque saucio exilire conanti, Artabanes qui iuxta accumbabat, ensē ab latere quam magnū educens, latus dextrū capulotenus confodit, ex quo ille statim moribundus cecidit. Artasires quum ipse a uulnere tutus, ob brachium sagittis munitū, uti supra narraui, esset, facile Vlitheum deinde trucidat. Petrus igitur & Artabanes hic Gontharidis, ille Vlithei extinctorum ensibus adreptis, reliquos illorum equites ibidem interfecerunt. Armenij uero quibus datum erat negocium scuta ad tumultum exortum corripere, ilico his a custodibus direptis, intro ingressi, & Vandilos omnes & Gontharidis amicos nullo resistente trucidant. Vbi uero custodes ipsi rem gestam uiderunt quum ex magna parte ex Areobindi domo essent, plerique Armenios sequuti sunt, omnes

omnes deniq; Iustiniani partes adsumentes Callinicum (nam sic in bello uocabatur) clamabant: quæ uox in ciuitatem omnem cito diffusa, Imperatoris studiosos excitauit, ut hi cõiuratos omnes de improuiso aggrediētes, in proprijs domibus partim dormientes, partim edentes, nonnullos mente præcipiti ob timorem existentes interfecerint, inter quos Pasiphilus fuit. Ioannes autem cum quibusdam Vandilis in templum aufugit: quos omnes Artabanes in fidem de incolumitate receptos, Constantinopolim misit, Carthaginemq; Iustiniano hoc modo tumultuantē restituit, anno ipsius imperij nono ac decimo, à cœpta uero tyrānide ac seditione die sexta ac tricesima. Quo facto Artabani ingens gloria nomenq; accessit, ac Prinecta Arcobindi uxor multam dono pecuniam dedit. Imperator quoq; eum Aphricæ totius præfectum cõstituit: cui paulo post missionem flagitanti, Ioannē Pappi fratrem successorem misit. Is quamprimum in Aphricam uenit, nihil potius habuit, quàm Antalæ ac Maurusijs apud Byzacium bellū mouere: quod feliciter gerens multis in prælio interfectis, signa olim Salomone extincto à barbaris erepta Imperatori Byzantium misit, reliquos extorres à finibus Romæonū fecit. Procedente deinde tempore Leuchatæ Maurusij cum magno exercitu se Antalæ coniungentes, è finibus Tripolitanorum in Byzaciū irruerunt: quibus Ioannes occurrens, ac prælio cū suis superatus Laribum confugit, hostes uero usq; Carthaginem excurrentes, magnas clades incōmodaq; omnibus circa locis intulerunt. Paulo deinde post Ioannes redintegrato quoad potuit undecunq; exercitu, Maurusijs alijs quibusdam simul cum sequentibus Cuzinā sibi adiunctis, hostes rursus petens, partim peremit, partim ad extremos usque Aphricæ fines fugauit. Hoc igitur modo pauci admodum & imbelles in tota prouincia relictī, uix tandē ac sero quieuerunt. Et Aphricæ quidem res sic se cum Romæis habuerūt. Ego uero nunc ad bellum uenio Gothicum.

PROCOPII DE BELLO PERSICO ET VANDILICO
lib. IIII. Raphaele Volaterrano interprete, finis.

AGATHIVS DE BELLO

GOTHORVM ET ALIIS PEREGRINIS HISTORIIS,

per Christophorū Persona Romanum, priorem sanctæ Balbinæ, è Græco in Latinū traductus.

PER AEPRECIVM in bello uictoriæ sunt, trophies, urbiumq; exædificationes, & ornamenta, cuncta denique, quæ uel magnitudine præsent, uel digna sint laude: hæc ferme & istiusmodi cetera adeptis iam & gloriam afferunt, & uoluptatem: mortuos uero, & ad uitam aliam abeuntes, haudquaquam sequi facile uolūt, quin potius obliuio mox interueniens, occultando auertit ueros rerum gestarum euentus, & ubi è uita excefferint qui eas nouerunt, abscedit simul & fugit unà oblitterata cognitio: sic fit ut nuda recordatio quædam & simplex, inutilis sit & plane inconstans, ita ut nequeat prorsus in longum extendi tempus. Ipse uero haudquaquam existimauerim ullos hominum, aut pro patria subijisse pericula, aut alios suscepisse labores, quum essent nō nescij, quod si uel res maximas gesserint, deperituram secum unà quandoq; & gloriam esse defluxuramq; breui, ut quæ eorū duntaxat uitæ curriculo dimensa sit, nisi quis, ut apparet, prouidentia quadam diuina naturæ obfirmante fragilitatem, quæ historiæ insunt, quæue ex ea sperantur, superinduxerit bona. Non enim coronæ ob gratiam quæ ex oleastro selinoue constet, Olympionicæ athletæ in palæstris exuebant: nec bello boni decertatores exuuiarum de causa assequendarum, & futuri mox lucri auiditate, in prompta sese & aperta discrimina ingerūt: sed ob firmiorē immortalēq; gloriam, qua frui haud sane aliter queunt, nisi accedat historia, quæ ipsos faciat immortales, nō ut Zamolxidis instituta & Getica desipientia faciunt, sed modo quodā diuino & immortalī, & quo solo mortalia ista uiuere perpetuo possunt. Nō igitur facile fuerit omnia explicare aut enumerare, quot bonis historia humanam expleat uitam, & summatim ut dicam, ciuili philosophia haud longe inferiorem hanc duxerim, ni forte plus aliquid conferat. Siquidem hæc ipsa historia haud secus ac domina, nec nutabunda quidem nec adulatrix iubet plerūq; & plane constituit, quibus nam sit inhærendum, quæue sint fugienda, & perinde necessitatem persuadendo immiscet in animos se dum insinuat uirtutemq; collocat, ubi plurimum allicibili utitur oratione, uel exemplorum uarietate, ueluti condimentis quæ narrantur excolit, ea dicendo confirmans in quibus homines rectiore consilio usi, uel æquitate probatiores sint redditi, uel forte pro cuiusquæ sententia, siue fortuna duce &

K hæc

hac aduersante falsi quandoq; à recto decoroq; aberrauerint: nam mortaliū animis est illud præcipue insitum, ut ad uirtutem inclinent, & ultro hanc appetant. Ipse igitur hæc iam pridem animaduertens, & admiranda esse maximum in modum ratus, collaudandos existimauit ut in omnes beneficos, qui tale aliquid scribendo elaborarunt: sed mihi haudquaq; antehac uisum, id ut laboris aggrederer, uel à principio attentarem: fueram namq; uel in primæua illa mea ætatula heroicis modulationibus apprime deditus, & poëticæ artis suauitudinibus delectabar, atq; adeo, ut in hexametro breuia poëmata quædam ediderim, quæ Daphnica nuncupantur, amatorijs fabulis uariata nonnullis, & eiusmodi plena deceptiunculis. Et sane tum primū dignum id laude uidebatur, & nihil ingrātū, si ea quæ apud quosdam recens conscripta essent, nec in apertū à nonnullis ut mussitantibus ederentur, in unum utcunq; liceret colligerem, & singula quæq; ordine suo distincta perscriberem: & id quidem mihi sedulo factitatū. Hac igitur nostra ætate, ubi magna undequaq; terrarum bella ex insperato contigerit erupisse, exciriq; sedibus suis barbarorū nationes non paucas, & rerum gestarū fidem uix capientiu, absurdiores constet fuisse euentus, temerariosq; & diuersos fortunæ casus, generationes præterea ad internecionē attritas, & urbes captas, traductosq; aliò incolas, atq; adeo ut cōmota omnia sint, timor incessit animum, ne forte haudquaquam par sit ea facta quæ ut ingentia sunt & miranda, ita & posteris profutura, in explicata relinquere ac silentio præterite. Quocirca non indecens fore existimauit, utcunq; illa periclitando perscribere, ne omnis uita in fabulis & superuacaneo quodam labore consumeretur: & quamuis haud prius me ad historiam conscribendā contulerim, quàm Iustinus ipse & iunior Iustiniano suo iam fato perfuncto imperium gubernaret, recurrā tamen ad tempora ipsa superiora, ita ut quæ alius nemo scribendo elaborauit, proprium opus facturus sim: tametsi pleraq; Iustiniani tempore gesta, quæ Procopius Cæsariensis rhetor diligenter conscripsit, prætereunda nunc uideantur ut per eum sufficienter iam explicata: quæ uero deinceps sunt subsequuta, pro uiribus mihi narranda desumpsi. Cæterum Procopius ab Archadij morte exorsus historiam est, qui Isdigerti Persarum regi & imperij procurationem, & Theodori filij curam reliquit, & ab his insuper quæ Urbano Perozoq; accidere. Narrat præterea quemadmodum Cauades Imperator creatus regno priuatus sit, quod statim recuperauit. Utcq; & Amidam Anastasius Romanorū rex cepit, & post hūc item Iustinus Imperator & senior eadem in re ut plurimū insudarit. Post hæc Persarum prælia explicat, & quæ Iustinianus Imperator aduersus Cauadē Cosroemq; reges circa Syriam Armeniamq; & per Persarum cōfinia gesserit, utq; Vandalorū Gelimer, id loco est nomen, Carchedonq; urbs, & Astorum regio omnis per Bonifacium Gesericumq; præfectos post defectionem multis post annis Iustiniano in seruitutem concesserint.

idem qui supra Cabades

serint, quum aliās quondā sub Romanorū fuissent imperio, deletisq; Vandalis, quæ nam gens illa siue intulerit, siue perpeffa sit mala, quū in Libya & multis in locis contra Romanos acie instructa processerit, utq; Stozas ille & Gontharis, & si partium Romanorum fuissent, tyranni tamen iam facti ingentium calamitatum & seditionum Libijs causam præbuere, nec prius sedata sint mala quàm uiri isti deperderent. Ciuilē præterea scribit Byzantiū aduersus Imperatorē seditionē exortam, maximum processisse in malum, & damno Rempub. affecisse, factasq; per Hunnos incursiones, qui ea tempestate Histrū flumen transgressi Romanū imperiū acerbissime deuastarint, Illyrios, Thessalosq; & Europæ alia pleraq; depopulati, & Asiæ partē nonnullā, in Hellepontū transferint, Surorūq; urbē in Syria Berhœa, & ad Orontē fluuium Antiochiā hostiliter fuisse à Cosroe Persarū rege deletas, Edessamq; ciuitatē obsessam, à qua postmodū depulsus abscesserit. Poterūt igitur ex Procopij scriptis nō solū hæc noscitari: sed Æthiopū Homeritarūq; acies peruideri, & causa simul quur utræq; hæc gentes ad inimicitias uenerint. Quammulta ille de morbo pestilentissimo dislerit, qui tunc temporis in genus humanū irrepsit, & q; absurda cum eo simul inuaserint. Poterit deinceps ex eodē ipso Procopio colligi, quemadmodū multa & strenue Romanus exercitus circa Alazorū castella, & Petræ præsidium aduersus Chorianē, & Mermeroem Persarumq; multitudinē gesserit. Porro trāsgressus ad Occidentis plagam, haudquaq; præterijt, Theodericū Gothorum regem excessisse è uita, eiusq; filium Aminundam per Theodatū quendā occisum, unde & Gothicum bellū eruperit. Nec plane omisit Vittigem quempiā, qui post Theodatū Gothorū potitus imperio est, per Belisarium præfectū post multa certamina bello fuisse deuictū, Byzantiumq; demū ad Imperatorē transmissum, Siciliamq; & Romam, & uniuersam Italiam barbaris peregrinis eiectis, iterato patrium & pristinum decus recuperasse, Narsetemq; eunuchum liberæ mox potestatis præfectū, aduersus Totilam Gothorū imperatorem creatum egregie bella gessisse. Post hunc Phredigerni Teiam Gothorum suscepto imperio fuisse haud longe post interfectū. Hæc omnia ad annū usque uigesimalimum sextū imperij Iustiniani sunt gesta. Deniq; Procopius Rhetor in his finē historię fecit. Ipse uero ad ea quæ ex his ipsis dependēt, & subsequuta postmodū sunt, explicanda accedā, hincq; mihi inītiū historię sumam.

AGATHII HISTORIAE LIBER PRIMVS.

Ueritas post Totilam Gothorum dux factus, in unum contractis iam exercitibus aduersus Narsetem Romanosque uniuersis uiribus bellum parauit, in eoq; ad internecionem deuictus prælians cadit. Qui uero ex prælio & si non multi superfuere, Romanis instantibus, nec fugæ spaciū permittentibus, crebris tamen oppressi incursionibus, ubi in loca aridiora

aridiora se coëgissent, à Narsete has pacis acceperere cōditiones, ut suas terras libere & sine formidine regerent, Romanorū tamen Imperatori obedienter tributa dependerēt. Quum itaq; hisce in locis res prospere cederēt, uisum est omnibus belli finem Italiam de cætero habiturā: quum id alioquin alterius belli principium esset, atq; adeo ut plane autumem nuncq; nostrū id seculum mala huiusmodi relictura, sed permanens perpetuo, & in maius hæc semper auctum iri, quoad humana hæc natura perstiterit: quandoquidē uel à principio, ut ita dixerim, cum uita simul mortalium inuecta sint prælia: & sane poetica omnis & quæuis historia bellorum sunt plena, nec aliud es in his comperiturus uberius proditum. Cuius rei causam haudquaquam, ut uolunt pleriq; astrorum esse decursus uel fatum, uel absurdas quasdam necessitates crediderim. Nā si fortuna in omnibus superaret, demereturq; & mortalibus arbitrari & uelle, profecto instructiones omnes & artes disciplinasque uanas & plane inutiles iudicarem, deperdereturq; & euanesceret, infructuosaq; foret spes recte uiuentiū. Haud tamen ita se habet, non enim deum qui mihi cognitionis sit causa, præliorū ducem esse & cædium conuenit: eum nāq; qui & summæ sit bonitatis, & malorum abactor, homicidam esse & prælijs delictari, nec affirmanti quidem fidem sum præbiturus. Sed in cupiditates & iniusticias animi hominum sponte labuntur, discordijsq; & perturbationibus omnia complent. Hinc nimirum perniciēs affatim occurrit, nationesq; diripiuntur mortaliū, & mortes infinite exoriuntur. Hunc igitur in modū ea tempestate & Gothi ictis cum Romanis fœderibus diuersi mox abiire. Siquidē qui infra Padum loca incolerent, in Thusciam Liguriamq; quocūq; animus ferret, uel forte singuli insueuissent, mox abcessere. Alij uero Pado traiecto circa Venetiā per castella & oppida dispergebantur, in quibus antea mansissent. Quū igitur Gothorū hoc statu res esset, perdecuisset hos haud dubie re ipsa & factis ut confirmaret quæ iureiurādo sanxissent, suaq; securius iam possidentes à diuturnis periculis uindictarēt, ut aliquando tandem à malis respirarent præteritis. At contra hi quum se ad breue continuissent, res nouā percipidi, uel denuo aggredi bellum parabant: suis tamen hi uiribus parum confisi, quum se pares Romanis minus existimarēt, confestim ad Francos se contulerūt, longe melius præsentia processura sibi hoc pacto rati, utilitatēq; ex eo esse ad omnia suffecturā, si cū finitimis propinquisq; ciuitatibus belli societatem inirent, sic fore ut hostes ocyus debellarēt. Est autem Francorum hæc natio Italiae proxima, & terminis iuncta. Veteres tamen hos esse Germanos dixere, quod utiq; ex eo sat liquet: nam circa Rhenum hi habitant, & huic propinquas incolunt terras, Galliarumq; maximam possident partem, non propriam, sed uel & in posterum occupatam. Habent præterea Massiliā urbem, Ionum olim coloniam. Hanc enim Phocenses quondam per Medos sedibus suis abacti incoluere, Dario Idaspis filio rege Persarum regnante:

nunc

nunc uero Græca ex urbe, reddita iam barbara est. Nam patrio illo reiecto & prisco uiuendi modo, imperantiū utitur institutis: tamen hoc tempore uideatur non admodū pristina dignitate defectior, nimirum quum Germani haudquaq; sint, ut plurimi barbarorum pastores: sed Romanorū politia & alijs institutis & multis utuntur, hisdemq; legibus uiuunt, & cæteris item ut in conuentibus faciendis & nuptijs, medeliscq; eadem statuunt. Sunt quippe omnes hi Christiani, & rectissimæ inter cæteros omnes opinionis. Habent præterea per ciuitates antistites, sacerdotesq;, festos insuper haud secus ac ipsi nos peragunt dies. Et sane hi mihi & si cætera barbari, moribus tamen uidentur quā optimis præditi, & maximū in modum ciuiles, nec quicquam habere quod à nobis hos faciat alienos, præter uestitus barbariem, & uocis innatæ sonum linguæq;: quos equidē quum ob eorū uirtutes, tum ob in cæteros æquitatē, inter seq; concordia, mirum in modū admiratione ac laudibus prosequor & magnifico. Nam & si antehac sæpe & nostris his quidē temporibus in principes tres plures ue eorū sit partitum imperiū, nuncq; tamen in inuicem bella suscepisse hos constat, nec ciuili patriā sanguine inquinasse. Quum alioquin ubi magni esse uidentur, & non impares aut dubij potentatus, ibidem & necessarium sit omnino & multis de causis inflatiores animos fieri, honorumq; exoriri & primatus cupiditates, & infinitos alios animorū affectus, ut perturbationis ita & seditionum plenissimos. Apud hos tamen, & si diuisa imperia sint, nil prorsus offertur huiusmodi. Sed si qua forte de re inter principes oriatur contentio, cæteri omnes ad bellū se parant, ut armis decertaturi, & ita instructi simul procedunt: quibus conspectis, utrinq; dissidentium principum copia, depositis euestigio odijs, in gratiam redeunt, iustisq; parent, ut iure potius ea de quibus ambigitur, quam armis decernant: alias uero si pergāt, suo se malo scirent decertaturos, perinde haudquaquam par foret, nec patria id sineret cōsuetudo, ut pro priuatis inimicitijs detrimentum Respublica ruina ue patiat. His moniti phalangas mox soluūt, & arma deponunt, hoc pacto pace conciliata placantur, ex tutoq; accessus & mutuo fiunt, unaq; uersantur & odia abcessere. Sic fit ut inferiores & subditi iusticiam simul ac patriam colāt, Principes uero ubi opportunum est, & benignos se præbeant, & facile obsequantur. Vnde & uires quum habeant hi firmiores & legibus hisdem utantur, nulla rerum suarum facta iactura, quam multa sibi & sedulo uendicant. Iusticia nāq; & charitas ubicunq; inter mortales fouentur, felicem proculdubio Rempublicam reddunt, stabilemq; atq; adeo diu mansuram efficiunt, nec facile iniuriæ opportunam, ut capi ab hostibus queat. Franci igitur quum optimum degant id uitæ genus, seipos imprimis & proximos quosq; peruincunt, & ex parentibus filij regna suscipiūt. His uero per id tēporis quo ad se Gothi oratores misissent, reges tres erant. Sed haudquaq; ab re fore existimauerim, si istorum genus paulo altius reptendo,

K 3

Francorū mores laudatissimi

tendo, & breuiter enarrando quæ his antea cōtigissent, in eos sit transgressio nostra hæc delitura, qui nam ea Gothorum tempestate imperio potirentur. Constat sane Childebertum, Clothariū, Clodamirum, ac Theodericū germanos fratres fuisse. Hi itaq; patre defuncto, in partes quatuor partiti imperium, quantum cognitione capere potui, æquam singuli partē ciuitatū & gentium acceperunt. Clodamirus uero haud longe post aduersus Burgundiones, qui & Gothicæ sunt nationis, ductauit exercitū: qui quū suapte natura & insolenter esset ad res bellicas promptior, pectus telo transuerberatus occidit: eo cadente mox Burgundiones coma animaduersa profusione quæ illi ad tergam protendebatur, sensere hostium ducem se occidisse. Neq; enim fas erat Francorum imperatoribus comā tondere, sed à pueris intonsi manent, atque adeo ut à tergo his defluant crines: nam à fronte discriminati utriq; ferunt. Nec sane Turcorū more barbarorumq; impexi & squalidi sordidioresq; capilli his sunt, uel aliàs calamistrati & indecenter perplexi, sed uaria his superinfundūt ungueta, & diligenter pectendo expoliunt. Idq; perinde præcipuū & regiū decus constitutū est, solis ut regibus permittatur: nam subditi circumtonsi sunt omnes, nec plixior his coma concedit. Burgundiones igit Clodamiri præcisum mox caput hostium exercitibus ostendūt: unde desperare hi de summa rerū iam coeperunt, & ignauiter adeo eorū diffracti sunt animi, in eamq; trepidationē iam uenerunt, ut de cætero inire præliū recusarent. Quo factum est, ut uictores, uti his uisum est, datis conditionibus, & pro arbitrio pacti bello se liberarint, Francorū copiæ quia incolumes & integri omnes dimitterent uolētes ad suos se receperūt. Sic itaq; Clodamiro occiso, quia nondum liberos suscepisset, eius statim imperiū inter se partiti sunt fratres. Theodericus uero haud multo post tēpore morbo correptus interiit, Theodiberto filio inter cætera bona præfecturæ etiā dignitate relicta, qui paterno suscepto iam regno, & Alemannos bello prostrauit, & gentes alias uiciniores peruicit: nam & audacissimus erat & turbulentissimus, ac præter modum cupidius discrimen omne adibat. Vnde in ipso belli ardore quod aduersus Totilam Gothorum ducem Romani susceperant, id Theodibertus animo agitabat, & curabat enixius, ut dum interea Narfes in Italia & Romani simul exercitus labore & sollicitudine tenerentur, ipse quàm maximis posset fortissimisq; & bellicosissimis copijs in unū coactis, ad Thraciæ regionē ductaret, ibiq; omnibus deuastatis, Byzantiū regiam urbē bellū transferret: atq; adeo id consilij reipsa & factis exequerat, apparatusq; superbiorē & præpotentem insuper factitabat, ut uel ad Gepedas Longobardosq; & finitimas alias nationes quosdā legarit, ut secum hi omnes bellū susciperent: non enim ferendū esse existimabat Iustinianū Imperatorē suis & imperatorijs præscriptionibus, titulisq; Latine, Alemānice, Gepediceq; & Longobardice, & eiusmodi nuncupationibus prædicasse se gētes has omnes & nationes subactas habere,

habere, & quemadmodum ipse hanc grauiter ferret iniuriam, ita & cæteros ut molestius tolerarent orabat, ut secum unā contumeliam passos. Ipse uero si expeditionem hanc ille fecisset, non in bonum audaciā sibi cessuram crediderim: nam siue in Thraciam siue in Illyricos ille ductasset, quandoquidem utrobicq; omnino & necessario erat futurū, ut Romanas incideret copias, cum ignominia haud dubie erat delendus. Quod si hæc ille animo mandasset, deinde id uoluisset, aut optasset, uniuersaq; & pro uotis de se perfecisset, expediēbat tamen sese ut audaciæ & temeritatis argueret, qui furorē atq; demerentiam fortitudinē duceret. Nam si haudquaq; eius uitæ finis rem quam animo destinarat mox præuenisset, iter forte aggressus foret. Sed quū interea uenatum is isset, miræ magnitudinis taurus porrectis in altum cornibus, ei obuiam uenit: erat autem is non ex pusillis hisce qui terram aratro scindunt, sed syluestris, montanus, ferusq; & cornupeta, & magna corporis mole, unde quodcūq; obuium habet obterendo occidit: istiusmodi multi in his terris aluntur, umbrosæ nanq; ibi sunt syluæ, densi montes, locaq; ipsa frigidiora: his omnibus suapte natura animal id delectatur. Hunc nanq; taurum Theodibertus quū è loco superiore in se ruentē uidisset, mox constitit, ut uenabulū obiecturus: tum ille ubi in pximo fuit, cursu delatus, impetu & arborē haud sane magnam fronte & cornibus impetit, quæ statim omnis concussa procubuit, simulq; ex ea ingens diffractus ramus & solo uolēter impactus, Theodiberti caput afflixit: tum ille quum letifera esset & incurabili plaga affectus, supinus mox cecidit, & uixdum domum delatus, die eadem è uita excessit. Theodobaldus itaq; filius regnum suscepit, quem & si iuuenis admodum esset, & sub pædagogo adhuc nutrireretur, lex tamen patria ad paternū regnum uocabat. Eo igitur tempore quo Teias suo perfunctus est fato, & Gothicis rebus peregrina erant perneccessaria auxilia, apud Francos Theodobaldus, & is quidem adolescentulus, Childebertusq; & Clotharius reges Theodobaldi coniunctissima iuxta leges Romanas cognatione patruū erant: ad hos tamen quia longius aberant, haudquaquam eundem Gothi existimarunt, non tamen ex uniuersæ gentis consensu, sed eorum qui iuxta Padum tunc habitarent: nam cæteris Gothis haud dubie erat rerum hæc innouatio uoluptati & status firmitatis turbatio, percellēbatur tamen futuri prænotione & fortunæ inæquabilitatem extimescebant: siquidem suspensis hi animis & dubijs essent, expectando & rogitando quæ interea fierent, quum alioquin eius sententiæ essent, uictoribus in ditionem ut cederent. Gothorum itaque oratores ubi regi in conspectū uenere, & magistratibus cæteris coram adstiterunt, ne se despicerent precabantur à Romanis oppressos, sed secum si unā aduersus hos certamen susciperent, gentemq; ut finitimam, ita & beneuolentia coniunctissimam subleuarent, quæ ne euerteretur in discrimine esset. Monebāt præterea nō minus & illis permaxime id profuturum, si Romanis nil

Francorū ad
gothos oratio

cesserint ad tam magnas vires euectis, sed enixe nunc ne ultra prouherentur coërceant: nam si Gothorum genus omne procul abegerint, haud löge post uel aduersus Francos uenturos hos esse asseuerabant, instauraturosq; pristina bella, nec fore ut honestior aliqua causa ad auariciae prouocationem his desit, quin potius iure hi uidebuntur & uos attentasse, dum Marios & Camillos, & Cæsarum plerosq; commemorabunt, ut qui bella quondam priscis Germanis intulerint, & trans Rhenum occupauerint: uniuersa hac uia, non uim intulisse hi uidebuntur, sed iure exercitus immisisse, ut nil alienum reposituri: possessionem nec ab similem quidem, contra nos aliàs quondam adinuenta occasione, perinde Theodericus qui Gothis post undeuigesimum regem tunc imperabat, & nouas his sedes pararat, indecenter Italiam occupasset, nostra omnia diripere, ac nostræ gentis maiori parte occisa, felicium tunc hominum & primorum uxores liberosq; indecentius abduxere: tamen non ui Theodericus cepisset Italiam, sed Zenonis eorum imperatoris permissu suæ fecisset hanc ditionis, quum nil prorsus ademisset Romanis, quippe qui Italia priuati iam essent: quin potius Odoagro aduentitio & peregrino strenue debellato tyrāno, belli iure quæ illius fuerant obtinuit. At hi ubi uim inferre iam poterant, nihil ex æquo mox agere, sed Theodato primum Amalassunthæ ob gratiam infestiores esse, idq; belli principium & causam facere, atque adeo ut ne uel ad id tempestatis bellum id intermiserint, sed uiolenter omnia agunt & rapiunt. Isti ergo sapientes haberi uolunt, & acerrimi deorum cultores, ut qui soli in terris iuste se uiuere iactent. Ne itaq; nos qui ista nunc patimur, negligentiæ demum & nil opportune pœniteat, uel erit ab hostibus his præcauendū, nec præfens id tempus intermittendū, quo minus exercitū in hos bellicosum mox immittamus, atq; adeo è uestris imperatoribus quæpiam belli peritū, qui prælio aduersus Romanos optime gesto, hinc eos confestim propellat, & quamcelerrime saluas nobis terras has faciat. Si ita egeritis, & Gothicæ genti rem gratam facturi estis, ut quibus salutis eritis autores propulsoresq; malorū: & uestra simul in tuto constituetis, uel si nobis aliud nihil qui Romanis infensissimi sumus, ex uestra propinquitate utilitatis accederet. Ad hæc autē & pecuniæ nobis innumeræ nō modo Romanorum res populantibus, sed aliæ per nos dependunt. Vbi uero legati dicendi finem fecere, Theodobaldus ut erat adolescentulus, abiectior quidē & plane imbellis, ac iam morbidus factus, ut qui corpore esset inualido, legatis haud multū fauebat, nec ferme dignum existimabat pro alienis calamitatibus proprijs ut sibi labores infumeret: Leutharis tamen Bultinusq;, & si res ea regi minus placeret, cum his fœdera iniierunt: erant nanq; hi duo germani fratres, genere quidē Alemanni, sed apud Francos vires quāmaximas consequuti, ita ut suæ gēti Theodobaldi permissu præessēt. Alemāni autē, si Alinio Quadrato uiro Italicensi fides præstanda est, qui res Germanorū diligēter perscripsit, aduentitij sunt

*Alemannorū
origo & in-
stituta*

titij sunt & ex uaria hominum colluione conflati, quod sane eorum cognomento præfertur: hos nimirū Theodericus olim Gothorum rex quū totius Italiae potiretur imperio, tributarios fecerat, & gentem hanc subegerat uniuersam. Vbi uero is humanis excessit, & Iustinianus Romanorum Imperator, & Gothi bella inter se uel acerrima gererent, Gothi ipsi quū Francis interea adulando gererent morem, & enixe quauis arte machinarentur, ut amicos hos sibi & beneuolos cōciliarent, quammaxime uel ex alijs pluribus suis eiecti sunt locis, iamq; Alemannorum gentem reliquerant: nam undequaq; cogendas sibi tunc vires esse existimabant, & subditos omnes quos superuacaneos ducerent, & nil opportunos mox omittendos, perinde haudquaquam iam de imperio & gloria decertaturi, pro quo ipsa Italia ne ad internecionē deperderentur, propulsaturi discrimen, unde quū futuri temporis periculum animo percepissent, uoluntariam fecerant necessitatē. Sic itaq; Alemannorū gentem per Gothos dimissam Theodibertus in ditionem accepit: quo mortuo (ut supra iam diximus) ad Theodobaldū filium cum cæteris & hi simul in potestate cessere. Huic genti legitima quædam & patria sunt instituta, siquidem in Rebus publicis administrandis & magistratibus, Francorum politiam sectantur, & leges in his tamen quæ ad religionem ac deum spectant, ab his longe dissentiunt: nimirum qui arbores quæsdā adorent propicietq;, nec secus & fluminum aquas, collesq; & saltus: quibus perinde religiose id agant, equos & boues, & infinita huiusmodi pecora defectis ceruicibus immolant. Sed cum Francis assidua cōuersatio maximū his in modum conducit, & ornamenti plurimū affert, ad seq; quotidie trahit, qui sui compotes sint, & spero fore ut non longo post temporis interuallo istorū peruictura sit pertinaciam. Nam & prauæ opinionis absurditas ipsa atque uelania uel utentibus ipsis innotescunt quandoq;, & facile uanitatis coarguentur, restringiq; haud magna ui poterunt, ni forte omnino dementiant & efferantur. Sed hi profecto misericordia potius sunt quàm odio digni, ut omnes ueniam assequantur quocunq; à uero aberrant: non enim hi uel captantur uel labuntur uolentes, sed boni forsitan ducti cupiditate, & si alioquin iudicio falsi, conceptis opinionibus qualescunq; sint, pertinacius hærent. Ipse uero huic sacrificiorū immanitati & infelici deorū cultui, haudquaquam intelligo, utrum mereri uerbis quis possit, siue in syluis hæc peragant & lucis, ut apud barbaros, siue legitimis fiant priscorum dijs, ut apud Græcos & quondā gentiles. Sed nil equidem aris inesse reor, quod iocundius sit sanguine inquinatis, & uiolentissima bestiarū pernicie. Quin potius ad istiusmodi quodcunq; concesserit, nec bonum omnino futurum est, nec mansuetum, sed ferum magis & furibundū, qualem Pauorem Timoremq; fingūt poëta, Bellonamq; quandam, iacturam insuper ac indefessam ut perhibent isti contentionem, adde si uelis uel apud Persas Anininem quempiam uocitatū, & ex inferis phantasmatibus

matibus quæcunq; malefica sint ac sanguinaria. Sed hæc forsitan uideri cuiquam poterunt non admodum nostræ historiæ conuenire, quin potius superuacanea esse, & ab his aliena, ad quæ ipsi contendimus. Me uero iuuat in medium cuncta producere, quæ cognita sunt, & quæ rectiora fuerint collaudare, apertiusq; improbare quæ non istiusmodi sint, & perinde inutilia coarguere. Nam si haud ita se haberent historiæ, ut hoc pacto diuariatæ meliores delectabilioresq; efficerent, & uitæ magis conducerent, sed sola fieret rerum gestarum simplex & indiligens quædam narratio, in discrimen hæc forte apud nonnullos uenirent, si dictu id sit non admodum graue, ne haud multum uiderentur præstantiores, ac decantatæ in opere muliebri sint fabulæ. Verum de his ut lubet sentiat quisq;, mihi uero ad ea quæ coeperam progrediendum. Leutharis itaque Bultinusq; ubi se primum aduersus Romanos ductare exercitus impetus cepit, inflati ac spei pleni, nec sua forte contenti, Narsetem Romanorum præfectum, nec primam quidem incursionem laturum existimabant, sibi uero Italiam omnem in possessionem cessuram, & se simul in potestatem Siciliam redacturos, mirariq; se Gothos iactabant, qui homuntionem cubili assuetum, & umbræ delicijs deditum, & plane effœminatum reformidarent. Hi itaq; dum ita sentirent, fremendo & acies magnificando suas, ex Alemanijs Germanisq; exercitu ad duo & septuaginta milia fortiorum uirorum coacto, sese ad bellum parabant, ut iam iam Italiam inuasuri. Narsetes uero Romanorum præfectus, & si ea quæ apud hos gererentur haud satis calleret, prouidentia tamen fretus maxima, ut qui mallet semper hostium impetus præuenire, intellexit castella quædam in Thuscia per Gothos iam occupata, summa ui communiri. Is sane uir nec uictoria præter modum uel indecenter efferebatur, nec post labores ad delicias declinabat & luxum, ut alij solent pleriq;, sed confestim exercitu moto ad Cumas ductabat: est autem oppidum id in colle situm, aditu difficili præruptoq;, & in Tyrreni maris prospectu: & quoniam supra littus sic imminet collis, ut ad inferiorem partem ingenti cum strepitu diffracti fluctus illidunt, & loco superiore ualidis circumcingitur muris, turribus & propugnaculis firmiter elaboratis, idcirco eo in oppido perinde tutissimo per Totilam Teiamq; qui inter Gothos priores regnant, quæcunq; uel preciosa uel admiranda his erant recondebantur. Eodem igitur Narsetes ubi uentum iam est, quammaximi faciebat, ut celerius oppido & pecunijs potiretur, ne de cætero Gothi locum haberent, unde insultus tuto & pro arbitrio factitarèt, & ipse tandem uictoriæ finem enixe satagendo & operando assequeretur. Fuerat Aligernus Teiæ Gothorum ducis germanus frater, is intra oppidum erat, exercitumq; circa se quoad licuit maiorem coegerat, nec pacificum quicquam animo agitabat, tum quia Teias in bello ceciderat, tum etiam quia Gothorum res iam declinassent, & dissolutum has iri pro indubitato acceperat, sed alioquin nec animo angebatur, nec allatam & præ-

sentem

sentem fortunam extimescebat, sed loco confusus & rerum necessariorum ubertati & copiarum audetior erat, & ea animi magnitudine, ut in hos uideretur qui se utcunq; aggredierentur uindicaturus. Tunc Narsetes iubendo copias statim oppido applicauit. Romani uero ubi non paruo labore in collem proximum euasere, tela mox cominus in hostes iaculabantur, qui in propugnaculis comparebant, & crebra sagittarum emissionem stridorem arcus edebant, fundisq; lapides sublimes deferebantur, admouebanturq; & bellica cætera instrumenta, quæcunq; ad murorum oppugnationem parari solent. Contra uero qui circa Aligernum milites erant, è turribus coeuntes haud segnius iaculando, sagittasq; emittendo præliabantur, è muroq; magnæ molis saxa manibus prouoluebant, fudes securesq; demittebant in subeuntes, armorumq; genus omne, quod ab ea uideretur necessitate non alienum, hostesq; oppugnando seque tuendo, tormentis & machinis utebantur, ita ut nihil omnino sit intermissum, quod ad se tuendos ualeret. Sed imprimis Aligerni ducis sagittationes Romanis præcipue noscitantur. Nam & stridore multo per hunc emissæ sagittæ, & uelocitate non segni deferebantur, atque adeo ut si in lapidem incidissent, siue aliud quippiam durius, præ uelocitate & impetus uolentia mox prorsus illis perfringeretur. Unde Palladium qui apud Narsetem non inter segnes locum tunc obtineret, sed copijs præfesset Romanis, & inter primores præfectus esset, ubi Aligernus ferro & thorace armatum, animoq; ingenti & celeritate nimia inuadentem aduertit, sagitta in eum ex prominenti immissa, cum thorace simul & scuto transfodit: tantopere uiribus multos hic anteibat, & tam illi ualidæ erant dum arcum inflecteret manus. Sic multis deinceps diebus pugnatum leuibus prælijs, neutrisque ex spe uotoq; res procedebant. Romanis quidem turpis discessio uidebat, nisi prius in potestatem oppidum redegressent, & Gothos iam satis constabat obsidioni nil concessuros. Narsetes uero præfectus fluctuanti animo angebatur quammaxime, ægerri me que ferebat, si tempus esset longius in expugnando tam perexiguo oppidulo conterendum. Versanti hæc animo, ac singula meditati, uisum est tandem hoc pacto præsidium experiri. Sub ea collis & superimpositi præsidij parte quæ ad orientem solem uergebat, spelunca erat utrinq; patentior & profunda, penitissimisq; & amplissimis penetralibus, uoraginibusq; immensis in abruptum descenderat: hanc ferunt Sibyllam Italicensem illam & magnam incoluisse, quæ Phœbo capta & spiritu diuino instincta, petentibus futura prædiceret. Siquidem & Æneæ Anchisæ filio tradunt se aduenti omnia prædixisse quæ illi essent in posterum occursura. Et speluncæ castelli pars quædam innitebatur, quam ut dirueret Narsetes secum tacitus uersando præcogitarat, & huc in modum peregit. Magnam uim hominum in speluncæ concavitates immisit, iussitq; ut dolabra & instrumenta eiusmodi cætera ad lapides excidendos, murosq; demoliendos accommodata secum deferrent, sensimq; speluncæ fastigium

ea ex

ea ex parte præcideret, qua præsidij fundamenta obfirmarentur. Quo factum est ut cœtenus excidendo ædificij hi basem purgarent, ut prima ipsa fundamenta denudarentur: quibus nudatis erecta ex ordine tigna subiiciunt, quibus muri innixa moles sustinebatur, ne statim rueret, uel compages ipsa dissolueretur, uel Gothi quæ gererentur celerius præsentirent: nam alias principio statim sarcita iactura suis mox rebus opem tulissent, de cæteroq; firmissimis custodijs omnia asseruassent: ne itaq; omnino quæ fieret his innotescerent, neue deciforum & cadentiũ lapidum fragor exaudiretur, ex altera superiore castelli parte quammaxime licuit Romanus inferebat exercitus, ita ut conclamantibus uniuersis & ex adhortatione mutua perstreptentibus, perturbationo quidem iniecta hostibus sit, & obsidio horridior reddita. Verum ubi iam murus eo spacio quo supra specum porrigebatur, pendulus totus & sublimis est factus, ita ut lignis duntaxat incumberet, quæ erecta ex ordine solo collocabantur, aridior & undequaq; collecta materia ac tignis supposita, igne iniecto confestim ipsi specu ex infimo prodire. Flamma igit non longe post excitata, sustentacula statim igne correpta perfringebant, & imposito ponderi concessere: præsidij autem pars omnis quæ tignis subleuata detinebatur, inuacuum collabendo subsedit, turresq; ea è regione & propugnacula celerrime à cætera compage diuisa, in decliue deferebantur. Fores præterea portis arctissime inhærentes, quæ ut in hostium conspectu sitæ claustris percustodes obseruatæ ualidius occludebantur, cum uectibus ipsis obicibusq; uadosum in littus & saxa extantia excutiuntur. His gestis Romani aditu facile oppidum iam fore rebantur, & hostes de cætero contemnendos. Sed falsa hi spe ducebantur, siquidem abruptæ iam foueæ, & infra collem ipsum præcipitia & patentia loca, ut subsidente iam solo fiunt, eum locum nil minus præruptum & ascensu difficilem ostendebant. Sed Narses iterato præsidium oppugnando aggreditur, ut celerrime direpturus: Gothis tamen in unum iam coeuntibus, enixeq; depugnantibus, re infecta repellit. Tum Narses ubi nec bello neq; incursionibus expugnari oppidum poterat, nec ulla ui capi, statuit non omnibus copijs tantum hic laboris infumere: sed Florentiam Centumcellasq; parua tunc Thuscæ oppida se statim conferre, ibiq; omnibus pro tempore constitutis, hostium præuenire aduentum. Iam enim Leutarium Bultinumq; cum Francorum Alemannorumq; exercitibus infra Padum esse nunciabatur, unde quam concitatissime maximam exercitus partem eò ductabat. Interea uero Philimuth sequentium se Erulorum præfectus, non multis ante diebus morbo correptus obierat: unde quum esset necesse ut sub altero & suæ gentis præfecto hi militarent, Fulcraem mox eis præfecit Phaniceï nepotem, iussitq; ut cum Ioanne Bataliani, Valerianoq; & Artabane, & alijs nonnullis præfectis ac ducibus exercitus maiori & bellicosissima parte, Alpium monte qui Thuscæ Amyliæq; intermedius prominet circumuito, circa Padum se flumen reci-

men reciperet, ibiq; belligerando & loca præoccupando munitiora hostium propulsaret insultus & coërceret, ea conditione, ut si abigere prorsus hos qui ret, gratias haberet fortunæ: sin uero præ multitudine uim pateret, idq; exequi nequeat, illorum saltem ut iter moretur indicit, nec sinat ut fidenter & intrepide progrediantur, sed quammaxime illos perterrendo & insultando q; longissime abigat, quoad ipse in proximo omnia quemadmodum geri uelit constituat. Tum illi sic moniti abiire. Narses uero ad Cumarum oppidum quod oppugnare occæperat, exercitum non contemnendum reliquit, ut sedendo & cohibendo hostes contra oppidum contineret, & longa obsidione hoc deniq; potiretur, unde fossa Romani circumducta exitus asseruabant, si quem forte pabulatum euntem comprehenderent: rebantur namq; si per annum obsiderentur, omnia his defutura. Narses autem ciuitates aggrediendo maiorem in partem nullo labore in potestatem recipiebat. Florentini namq; obuiam illi & pacifice prodeundo, fide accepta ne quid hostile paterentur sponte sese suaq; omnia tradiderunt. Centumcellenses deinceps id ipsum fecere, Volaterranq; ite hos subsecuti, nec secus Lucenses Pisaniq;. Hoc pacto Narseti prospere & ex uoto omnia procedebant, atque adeo ut uel iter agendo proxima quæq; reciperet: soli Lucenses ciuitatis deditionem differre contabant, nec illi se permittebant, tametsi pactionibus factis, & obsidibus datis iureiurando id confirmassent, quod si infra dies triginta nemo sibi suppetias miserit nec auxilia ferat, quibus aperte bello tutari se queant, & non è turribus mœnibus ue depugnando, sed pede collato manus conferere, euestigio urbem seq; tradituros: sperabant namq; non longe post Francorum exercitum sibi præsidio affuturum: unde his illi confisi, huiusmodi cum Narsete fecerant pactiones. Iamq; conuentum exierat tempus, Franci uero nondum his opitulatum aduenerant, Lucenses itaq; cum perinde conuenta & paruifacere & renuere uel lent, illusus Narses, ut par erat, quum moleste id ferret, ad expugnanda mœnia se comparabat: quum interea è suis pleriq; decerneret, à Lucensibus accepti ut obsides necarentur, & hoc pacto ingenti ciues dolore affecti perfidiæ luerent poenas. Sed Narses qui prudenter omnia factitabat, ne iræ frenos laxaret, haudquaquam ad id crudelitatis euasit, ut eos necaret qui nulla se iniuria affecissent, præsertim cum alij in noxia essent: sed arte hac usus obsides quam primum produxit in medium, manibus post terga reuinctis, capiteq; ad terram demisso, suisq; hos ciuibus tam calamitose affectos spectaculum præbuit, comminabaturq; se iamiam hos necaturum, ni Lucenses ipsi quæ iurassent exequerentur: obsidibus autem à tergo ad collum lignum summittebatur pannis opertum ne hostes possent uel è longinquo dolum prospicere: his ubi ne hoc quidem modo productis ciues paterent, iussit omnes ex ordine capite luere truncariq;: tunc statim strictis milites gladijs uiolentissime feriebant perinde ceruices his præcisuri, sed illata plaga sine illorum pernicie ligno infligebatur.

*Narfes ad
obsessos cōcio*

batur: obsides tamen ut erant instructi, proni in terram ut moribundi prolabebantur, pedibusque identidem calcitrando simulabant se morte affectos. Tūc uero qui in ciuitate erant, ubi tam atrox facinus prospectassent, ut sæpe fit, quum minus possent tam longo ex interuallo uera prospicere, comploratione mox facta, calamitosa sibi existimabant quæ patrata iam essent: erant namque obsides illi non uulgares quidam & sordidi generis, sed insignes & nobiles. Quo factum est quū suis se Lucenses priuatos putarent, ut exortus mox multiplex fletus circumsonaret ululatusque frequens, & flebiliter lamentabiles uoces, sceminarumque cœtus percutientium pectora laceratis uertibus in propugnaculis uagarentur, siue matres hæc essent, quæ de se natos mortuos crederent, siue sanguine propinquo, siue aliâs utcunque illis afficerentur. Iamque omnes Narseti apertius ingerere contumelias, insolentiamque exprobrare & uanitatem, & re quidem hūc uiolentum esse & sanguinarium dicere, quum alioquin pium se frustra iactaret, & dei cultorem. Hæc his inclamantibus Narfes respondit, Nōne uos istius exitij causam præbuisstis, quorum nulla apud uos sit habita ratio? quandoquidē & hos proditos per uos esse sat constat, ac uobis ipsis uidemini nil recte consuluisse, qui iurando & peierando, fractis conuentionibus & sacris contemptis, prodideritis fidem. Verum si placet iterato perdiscere quæ uobis sint profutura, & factis conuenta peragere, nihilo estis à me minora impetraturi. Nā & obsides ipsi ad uitam redibunt, & ciuitatē hanc uestram inoffensam tuebor: sin minus, necesse erit omnino ut malefactis demum indoleatis: nunc uero quid facturi sitis considerate, ne & uos omnes eadem hæc patiamini. Hæc ubi acceperūt Lucenses, eludere & se irridere præfectū rebantur, quia reuicturos mortuos diceret: & erant proculdubio pro eorum captu ludibria quæ dicebantur, haud tamē eō tendebant. Sed alioquin tunc rursus promptissime fatebantur, & iuramento asseuerabant seipso Narseti ac ciuitatē, ut pro arbitrio uteretur, mox dedituros, si obsides superstites cernerent, tanquam quū impossibile factu id uideretur, ad se demum æquitatem transferrent. Tunc Narfes extemplo omnes simul existere iussit, ac suis spectandos exhibuit integros quidē & nil imminutos. Quibus hi uisis, uti parerat, spectaculi nouitate obstupere, haud tamen idcirco omnes obseruandum esse iusiurandum censebant, sed erant qui promissis obstitērēt: nam ubi & suos uiuere certiores sunt facti, & quod molestum animis fuerat seque angebat quāmaxime in spem bonam euasit, rursus ut uulguis solet, ad ingeniū redibant & fraudem, perfidiaque apud eos superior erat. Demū ubi ad id est dementiae uentum, Narfes præfectus magnitudine animi fretus obsides omnes ad suos remisit, nulla in redimendis uel accepta pecunia uel à ciuitate expressa confessione. Lucensibus itaque stupore affectis, & cuius rei ob gratiam id Narfes egisset addubitantibus: non suæ esse cōsuetudinis dixit, uana quædam & spem lubricam aliquam gloria ducere:

ducere: sed uel nullis acceptis obsidibus se omnino facturum, nisi sese ocys dedant, ut his armis (gladios ostentando) in potestatem uenirent. Obsides uero qui dimissi ad suos iam fuerant, ciuibus suis immixti cœtus hominum obertes Narsetem laudibus ferre, & identidem memorare apud eum se comiter & amice non hostiliter habitos, perhumanumque Narsetem esse & popularem, & cum iusticia hunc coniunctam habere animi magnitudinem ubique missitabatur: unde futurum erat, ut uulgatus hic sermo maiora esset nō longe post effecturus, quā arma, nimirum quū obsides multitudinem contentiosam & inconstantem facile uoluerent, & pluribus suaderent Romanorum ut partes susciperent. Narfes uero quū Lucam adhuc obsideret, ubi alterius exercitus quem in Æmyliam miserat acceptum detrimentum intellexit, perturbatione affectus, ut decuit animi mœrore ingenti capiebat. Siquidē postquam eō quō mittebatur exercitus ille peruenit, consultius omnes omnia factitabant: in hostili namque siue in uicos prædatum, siue in oppida eundem erat, compositi omnes admodum procedebant, nec temere agebant prædas, etsi diuersi abissent, nō dissipati palantesque uagabantur, sed ordines suos seruabant, custodijs opportunis in locis ad omnem necessitatem locatis, & agmine quadrato incedendo in medium prædam recipiebant, ut eam firmissime tuerentur. Sic itaque tum primum depopulatis hostium agris paucis post diebus uniuersa quæ gesserant euanuere. Fulcaris namque Herulorum præfectus etsi cætera strenuus adeo ut hostile nil quippiam extimesceret, quū audax esset & turbulētus, & nil opportune uires tū nactus. Imperatoris namque & præfecti nō modo phalangē ordine suo disponere peritiā esse sibi arbitrabatur, sed ubi in aciem iam produxisset, & furibunde medios insilisset in hostes, rem ut mox bellicam exerceret, hæc ille fremendo iactandoque gloriabatur. Tūc itaque insolentia magnū in modum elatus, incursionē in Parmam urbem ex templo fecit: erat autem hæc sub Francorum tunc temporis potestate: quum potius hunc decuisset, ut dimissis primo speculatoribus quid sibi hostes uellent perdisceret, deinceps ad præcognita se statim offerret. At ille peruicacia ductus impetuoseque satis & temeraria audacia fidens, Herulorum sine ullo ordine copias in hostem duxit, & prosequentibus Romano ex agmine multis concitacius iter habebat. Hæc uero ubi Bultinus Francorum princeps accepit (habebat enim ad amphitheatrū per id temporis stationem haud longe à ciuitate situm, quod utique his erat exstructum qui cum bestijs populo inspectante certarēt) habito statim eorū delectu qui ex suo exercitu & audacia plurimum & bello ualerent, hisque in clandestinas insidias collocatis expectabat simul & obseruabat bene gerendæ rei occasionē. Sed postquam Fulcaris Herulique in medios hostes sese cōtulere, dato tunc signo impressioneque facta, Franci omnes uno agmine hos inuadunt segniter & temere prodeantes, extemploque qui tam turpiter in manus uenissent, subito & inopinato

casu perterrefactos & retibus perinde cōprehenfos gladijs cædunt: uix tamē istorum pars maior, ubi tandem quò calamitatis uenissent non ignorarent, ignobilem & turpissimam maluerunt salutem: nam terga hostibus dantes celerrime in fugam se coniecere, pristinae prorsus uirtutis obliti, & diuturnae in periculis aduendis solertiae. Sic itaq; deleto exercitu Fulcaris Herulorum praefectus solus cum satellitibus & beneficiarijs suis nonnullis relictus, haud quaquam se dignum existimauit ut cum caeteris simul fugam capesseret, sed longe melius sibi & consultius fore, si cum gloria obeat mortem, quam uitam per ignominiam duceret: unde & constitit ut licuit tutius ac proximo munimento, tergo inanius, ex hostibus plures bellando occidit, quū nunc hostem inuaderet, nunc facie aduersa se sensim reduceret, & cum ei licuisset, uel facillima quidem fuga salutem peteret, suiq; id ut faceret hortarentur. Et quoniam pacto, respondit, Narsetis linguam postea tulerim, me temeritatis insimulantem: Criminationē itaq; ut uidebatur, magis hic ueritus alienam quam gladios, diutius obistendo haudquaquam pugnam intermittebat, quousque tandem multitudine circumfusa & multis telorum ictibus pectore iam aperto exceptis securiq; capite interciso, uix demū ut moribundus supra scutum procubuit. Super hunc & caeteri ad unum omnes quos circa se habuisset, siue sponte siue inuiti, ut ab hoste coacti contrucidantur. Praefectus itaq; hoc modo occisus nec diu honoribus fretus, sed breui prospera usus fortuna haud secus ac somniantis laetitia, celerem habuit praefecturae & uitae finem. Id igitur Romanis iacturae perpensis, Francorū animi magnum in modum intumescebant cōfirmabanturq;: & Gothi qui Aemiliam Liguriam locaq; illa propinquiora incolerent, etsi prius dissimulanter quidem nec libere pacem aliquin, & formidine potiusquam uoluntate cum Romanis societatem inissent, resumptis tamē iam animis fidentius & aperte ruptis foederibus quam primum ad Barbaros & sui similes se contulere. Romanorū uero exercitus quem Ioannes Vitaliani, ut diximus, & Artabanes praefecti ductabant, Herulorumq; copiarum reliquiae, quae forte fuga integrae iam euaserant, Fauentiam confestim se receperunt. Praefecti nanq; haudquaquam eorum referre arbitrabantur circa Parmam urbem tempus diutius terere, praesertim hostiū coeunte iam multitudine, quae pro rerū successu in delicijs ageret, nec prosperam ferret moderate fortunam: siquidem ad eos Gothorū ciuitates affatim iam conuolabant, ita ut ualidioribus receptis in potestatem praesidijs, satis illos constaret omnibus uiribus in se incururos: quo metu percussi quā proxime possunt Rauennam se recipere statuunt, ut hac uia hostes uitarent, quibus se bello haudquaquam pares fore rebantur. His rebus Narseti renuntiat acerrime angebatur, & Barbarorum ut insolentiam, ita & Fulcarem tam subito interisse moleste ferebat, uirum sane nec ignobilem quidem, neq; obscurum, sed bello egregium & factis clarum uictorijsq; ornatum multis, &

qualem

qualem nec bello capi ab hostibus potuisse crediderim, si coniunctum cum fortitudine consilium habuisset. Ob haec igitur decora Narsetes & dolore afflicebatur ingenti, & tanti uiri interitum deplorabat, haud tamen, ut quidam in aduersis consueuere, perterrebat. Interea tamen apud exercitum qui circa se erat, pro re subita & clade accepta, animi consternatione perculsum, qualem esset habiturus orationem non ignorabat, ut ad bene sperandum hunc reuocaret, & formidine captis iam mederetur. Erat nimirū Narsetes sui admodum cōpos, industriaq; pollebat ac factis, & incidenti fortunae aptare se per callebat, tametsi non magnam haberet litterarū peritiā, nec eloquentiae studiū, sed naturae dexteritate in his tam clarus euaserat, ut uel confirmare cum ratione sat posset quae in consultationem uenissent, etsi apud principes fuisset per delicias enutritus. Erat autem statura is corporis breui exiliq; sed alioquin eam fuerat strenuitatem & in rebus gerendis magnitudinem animi iam cōsecutus, ut credi uix posset: unde sat liquet cui animus insit liber ac strenuus, nil prorsus impedimento fore, quo minus quauis in re plurimum ualeat. Narsetes igitur ubi in mediū prodijt, ad milites uerba istiusmodi fecit. Exi-

Narsetis ad
milites cōcio

stimo equidem qui quotidie hostes uincere consueuerunt, & continenter res prosperas experiri, si quid forte uel ad breue praeter uota acciderit, dempturū extemplo id ei ex re praeterita & bene gesta laeticiam, & spem omnem hebetaturum. Enim uero decere sapientes nil ambigo, ne cum fortuna simul secundis in rebus se efferant, sed quemadmodum facile praesentia haec immutantur, ita & animū ad uarios uelim hi praeparēt casus: nam his quidem qui hoc pacto se habent, suauissima apparebit felicitas, non tamen molestum si qua in re praeter eorum sententiam utcunq; fallantur. Nunc uero o uiri animaduerto uos longe plus angere quam recens hic exigat casus, & constat id plane non aliunde uos pati, nisi ex nimia gloria & uincendi cōsuetudine: tum quia in animum induxistis nulla in re aut falli aut peccare uos posse: quod si opinione hac ipsa deposita rem gestam duntaxat spectabitis, haudquaquam id tam graue uidebitur, ac ipsi uos frustra existimatis. Nam si Fulcaris praefectus ut Barbarus petulanter & temere in tantas se hostium copias periclitando ingessit, profecto iam habet quae se ut sequerentur par erat: haud tamen uobis iccirco uel praesentia negligenda haec sunt, uel imposterum quae praecognita sunt differenda. Nam si Gothi uel eorum gente deperdita qui reliqui sunt belli socios sibi asciscunt, & maiores excitant nobis labores, nec tamen prorsus in aduersis desperant: turpe proculdubio fuerit, si hac sola de causa uictos nos esse duxerimus quia non ipsi strenue uicimus, & hoc pacto praeteritarum rerū gloriam negligamus, animi amissa iam promptitudine: quum deceat potius pro re male gesta ut alacritate afficiamur: in ea nanq; fuisse reor felicitatis magnitudinem castigatam, nosq; hoc pacto inuidiam declinasse, atque adeo ut de caetero liceat animo esse fidentiore, ex ea iactura iterato

L 3 nos.

nos posse & detrimentum sarcire, & certamina uincere. Nam etsi hostes multitudinem iactent, ordine tamen & prouidentia, si modo sapimus, superaturi hos sumus: est namque cum aduenis nobis susceptum certamen, & cum his qui dem qui in aliena necessarijs indigent, quum alias ipsi nos omnibus abundemus, quandoquidem & praesidia multa & ciuitates securitatem nobis, si necessitas cogat, praestabunt, quum illis nulla sint usquam ad receptum loca. Quis etiam omnia nobis ueri dei cultoribus pro aequitate pro patria pro liberis & propinquis pugnantibus praesidio erunt, quum illi aliena depopulentur. Fit itaque ut absurdus uideatur, si non undequaque quamoptime sperandum duxeritis, ne dicam timore percelli quoquam pacto uos posse. Nunc uero Lucensibus istis ne respirandi quidem locum obsidendo iam demus, ad bellique finem se quisque uestrum enixe & promptius parat. His Narses dictis & exercitum ad meliora sperandum erexit, & Lucenses acrius obsidione urgebat. Illis uero quos emissis iam praefecerat copijs succensebat, quia locis opportunioribus derelictis Fauentiam pauloante se recepissent, & res aliter longe procederent, atque ipse pro eius prouidentia iniunxisset. Siquidem circa Parmam praesidij & obicis loco statuendas esse copias illas rebatur, quae hostes ne ultra progredere arctius coerceret, ut ipse paulo post in Thusciam recte omnibus constitutis aduersus eos confestim ductaret. Nunc uero relinquebatur, Romani ut milites qui circa Narsetem tunc erant, Lucensi ommissa obsidione, & procul ab hostibus abscedendo omnium primi Francis obuiam irent: unde quum haudquaquam ferendum id Narses censeret, extemplo ad praefectos per idoneum uirum legauit, cui Stephanus nomen erat, ex Epidamno ortum castello Illyrico, ut hos castigando timoris & fugae infimularet, & plane argueret deprehensos hos esse Rempublicam prodidisse, ni iterato quae dimississent loca repeterent. Tum Stephanus equitibus ducentis & bellicosissimis secum deductis apprimaeque armis instructis, concitatissime iter aggressus est: sed multo cum labore uigiliisque cautiore illa profectio erat. Franci nimirum cum exercitus parte per proximos campos, ut pabuli ita & praedae gratia uagabantur, quam ex agris auerent. Vnde Romani noctu potius quam interdiu acie instructa progrediebantur. Exaudiebatur itaque agrestium eiulatus, & abactorum mugitus bouum, sonitusque praecisae materiae, & fragores huiusmodi aures circumsonabant: ita uix tandem Fauentiam ad exercitum equites peruenerunt. Legatus uero ubi in conspectu astitit praefectorum, Quod malum, inquit, uos cepit o uiri, ubi nam rerum quondam gestarum nunc gloria, & tantorum trophaeorum commemoratio? Quo nam pacto Lucenses ceperit Narses, & quae infra Alpes sunt omnia est subacturus, si uos hostibus transitum perinde confederati dederitis, hosque siueritis pro arbitrio quod uelint abscedere? Sed ipse equidem nil prorsus quod uos urgeat malum dicturus in praesentia fuerim: erit forte qui dicat molliciem rem istam praeferre & eorum

Legati ad Rom. oratio

eorum ignauiam qui Rempublicam iuuent. Sed unum illud uos monitos uelim, nisi quamprimum redeundo Parmam uos contuleritis, haudquaquam succensere uobis nec iniuria desiturus est Narses, pro futurorum euentu uestram inertiam causando, si quid forte inferatur hostile: cauendum praeterea ne & uos oderit Imperator. His auditis praefecti non nescij, Narsetes haec esse mandata, nec quicquam haberent quo iniustius se infimulari arguerent, argumenta quaedam & causas praeferebant, ut coacti necessitate discesserint, perinde non potuissent ex circumiectis Parmae oppidulis tantum comectus habere quod satis exercitibus esset. Nec Antiochum sibi eparchum in tempore affuisse, cui ea cura demandabatur. Quinetiam nec pecuniam in stipendium consuetum sibi depensam fuisse. Tum Stephanus celerrime Rauennam se conferens, & eparchum ad praefectos perduxit, & ambiguus omnibus quoad licuit iam medicatis, his persuasit ut Parmam repeterent, eodemque ut stationem haberent. His omnibus breui peractis Lucam reuertit, Narsetemque iussit bono animo esse, & promptiore rem exequi, ut minus uerendum hostes sibi impedimento fore, sed eorum coerceri iam impetus, Romanis exercitibus his opportune instantibus. Narses igitur quum haudquaquam ferendum esse iam duceret, quod Lucenses obsessi remissius, tamdiu sibi repugnando obstiterint, moenibus ipsis admouit exercitum, iamque & machinationes tormentaque ad diruendam urbem muris applicabantur, ad locaque eminentiora cum igne emittebantur sagittae, simulque qui in turtibus comparebant feriebantur, subruiebanturque nonnulla in parte & moenia, atque adeo ut quaeuis species mali urbem iam circumstiteret. Tunc qui prius obsides fuerant, oblata occasione Romanam rem enixe ciuibus optime consulendo iuuabant, & quantum in eis erat ciuitas ad deditioem mox inclinasset, ni Francorum legati qui intus constituti ad urbis custodiam fuerant, mox obstiterent, & quam acerrime alios ad praelium concitassent, armisque propulsassent obsidionem. Vnde extemplo factum, ut apertis & dispatentibus portis eruptione repentius facta, impressionem in Romanos hi facerent, hac uia existimantes se fore superiores. Sed parum hostibus obsuerunt, sibi uero quammaxime. Nam plerique Lucensium his plane confisi, quae in urbe iam gererentur, ultro praebantur. Verum ubi saepe iam tentata fortuna spes nulla procederet, sed suorum iacturam maximam facerent, turpiterque & per ignauiam fugam caperent, & intra urbem saepe reiecti ita coercerentur, ut nulla his esset de caetero in hostem prodeundi facultas: tunc uniuersi quandoquidem alia nulla iam esset ad salutem uia, compulsi ad pacem animum induxerunt. Ita demum a Narsete fide accepta, ut sibi pro praeteritis factis nil succenseret, ciuitate tradita libenter exercitum intra moenia exceperunt, tertium iam mensem obsessi. sic iterato Lucenses Romanorum in ditionem uenerunt.

L 4 Narses

Narſes uero poſt eam Luca obſidionē quandoquidem nec hoſtile aliquid reliquum eſſet, ibidem moram ut diutius traheret neceſſarium fore nil ratus, tamdiu immorandum cenſebat, quoad reſpirare milites à laboribus ſineret. Relicto itaq; ibi Bono, id illi erat nomen, præfecto ex Miſſa oriundo ad Hiſtrum flumen appoſita, uiro ſane qui & mirifice ſaperet ac domi foriſq; maximum in modum ualebat, traditæque ei magna militum copia, qua hos facile poſſet, ſi quam forte rem innouarent, & uincere & cohibere. Hiſq; ſic conſtitutis, rectâ ire Rauennam pergit, ibiq; exercitū in hibernis dimiſit. Nam quum autumni finis adeſſet, & tempus iam in hyemem uergeret, haudquaquam per id tempeſtatis belligerandū eſſe Narſeti eſt uiſum. Id nanq; Francis quibus æſtus inſenſior eſt & moleſtiæ plurimum affert, quàm maxime cōduxiffet, ut qui haudquaquam uolentes per æſtatem ineunt pugnam, ſed in iſtis algoribus dum maxime rigent, ualidiſſimi ſiunt & labores perlibenter inſumunt. Sunt enim frigorebus aſueti, ut qui gelidam ſint patriam naçti, & algere perinde hiſ ingentum eſt. Hiſce de cauſis Narſes rem extrahere nitetur, & ad Neota oppidum bellum transferre: unde cum centurionibus tribunisq; militū partito exercitu, circa finitima caſtella & loca ſic hibernare iniunxit, ut ueris principio ſtatim Romam omnes aduentando ſe cogere, ut inde cum uniuerſis copijs ductarentur. Hiſ illi iuſſis in hiberna iam abſceſſere. Narſes uero ſe Rauennam recipiens familiares & ſatellites priuatos quosdam ſecum reduxit, & alios nonnullos qui ſibi in magiſtratu ſamularentur, nec ſecus & qui eius dignitatem curæ haberēt, ne pro arbitrio ſe adeundi potestas omnibus fieret. Hunc præterea Zandilas præfectus eorum qui domi nutriebantur, & domeſtici cæteri ſunt conſecuti, eunuchiſq; item cubiculares, hoc trecentorum iſ hominum comitatu Rauennam peruenit. Interea uero Fredigerni filius Aligerus Teiæ germanus frater, cuius & ſupra in Cumarum obſidione meminimus, ubi Franci iam in Italiam adueniſſent, Gothiq; omnes ad eos tranſirēt, ſolus uiſus eſt noſſe quod ſibi in rem fore exiſtimariſſet, & cōtemplatus futura deq; præſentibus cōſultando ad eam peruenit cognitionē, ut ſatis iam animo præuideret Francos ſub nominis prætextu decenti quodâ & ſimulatione ineundæ cū Gothiſ ſocietatis, perinde ac ſi acciti ueniſſent, & aliud ſibi uellent ac præ ſe ferrēt, nec fore omnino uel Romanis deuiçtis ut hi Italia Gothiſ decedāt, ſed hos potius quibus uerbo non re ſuperſtias ferre uenerint, cōfeſtim ut ſubigant, & cū imperio ſimul ſublatis proſus patrijs legibus, hiſ iſtis ut Francos præficiāt. Hæc igit Aligerus quū animo frequenter uerſaret, obſidioneq; ſimul coërceret, fore id longe ſatius iudicauit, Narſeti ut oppidū cū pecunijs traderet, ac de cætero Romanis ut uiueret moribus, ab omniſq; discrimine & barbarico cultu procul abeſſet: par nanq; fore cenſebat nō amplius Italia Gothos potiri, ſed ueteres ut eā habitatores & priſtini

& priſtini duces recuperarēt, ut terræ aſſueti & geniti, & ſuis nō perpetuo rebus fraudarent. Hæc ipſe de ſe exeq; & priuatim decernit, ut cæteris ſuæ gentis exemplo foret. Vnde obſidentibus Romanis, ſignificauit ſe uelle ſi eorū permiſſu liceat, præfectū mox conuenire. Permiſſus ille ad caſſis caſtellū in Rauennate agro ſitum ubi Narſetē morari didicerat, uenit, ibiq; ubi coram aſtiſſet, præſidij claues illi in manus tradit, proq; ſua uirili beneuole miniſtratum ei de ſe omnia nauaturumq; operam pollicetur. Tum Narſes aduenientem benigne ſuſcepit, & maioribus bonis id ſe beneficij compenſaturum aſſeuerabat: deinde eam exercitus partem quæ Cumas obfederat, inire præſidiū iuſſit cum eaſq; ſimul ut pecuniam omnem reciperent, in tutoque omnia conſeruent: quod reliquum eius exercitus fuit, ſecedere in alia caſtella iniunxit ibidemq; hibernare. Sic Narſes egregie rem omnem ad id tempus cōfecit. Verum quū Herulorū iam copia iterato fuiſſent ſuo duce orbata, duo quidam inter hos erant uiri inſignes, quorum ſtudio diuerſim plebs ipſa detinebatur, interſciſſa tamen ſententijs rem in dubium euocabat: nam pars altera Aruth maximi faciebat, & omnia ſibi proceſſura in melius arbitrabatur ſi ad hunc eſſet præfectura delata. Alteri uero placebat Oſindual ut ſtrenuus factiſq; clarus. Hunc Narſes aſſentiendo Herulis præfecit, emiſitq; ubi commodius hibernaret. Aligerum uero ad Caſſiam urbem ire iuſſit, monitum ut ubi eò ſe contuliſſet, murū conſcenderet illiſq; ſic aperte incumberet, ut quis eſſet ab omnibus facile noſcigaretur. Hæc autem illi iccirco mandauerat, ut Franci (Nam eā erant pertranſituri) eum uiderent, qui ſponte ad ſe conſceſſiſſet, desperarētque per Cumas ſe iter facturos uel pecunias habituros eodem reconditas, uel forte ut de ſumma belli, opportunis iam locis omnibus præoccupatis, nihil hiſ eſſet in poſterum ſpei. At Aligerus ubi Francos illac traſcuntes ex eminenti uidiſſet, irridere hos ſimul & increpare, fruſtra ſe tandem & tam ſero ueniſſe, & rebus perfectis, quandoquidem Gothorum opes cum ducibus ipſis Romani ſibi iam uendicarint, ita ut ſi quis inter Gothos compareat imperator, neminem habeat cui uel cognitus uel honoratior ſit, ſed militarem iſ ut induat ueſtem ſit omnino futurū, & ex habitu ipſo priuatus ut uiuat. Tum Franci hunc probriſ afficere & inceſſere cōtumelijs ſuæq; gentiſ proditorē identidem nuncupare, unde factū eſt ut pro præſentiū rerū conditione in ambiguo hiſ animus uerſaretur, atq; adeo ut utrum bellum gerendū eſſet inter ſe cōſultarent: uicit tamē ea ſententia ne cœptæ iam rei hos poeniteret, ſed ad ea quæ aggreſſi iam eſſent progredierentur. Narſes uero dū hæc agerent, Rauennæ quū eſſet ibidemq; cū manentibus copijs uerſaretur, ſuo ex ordine omniſq; conſtitutis ſe Ariminū cōtulit, deducto quē ſecū habuerat comitatu. Vacarus interim Burnus genere pauloante è uita exceſſerat, uir ſane grauis & bellicoſus. Huius Theudibaldus filius cū Burniſ ſuis ſequacibus Imperatori Romano ſtatim acceſſit, Arimini aderat ut Narſetem iam cōuenturus

conuenturus, cuius gratia eò contenderat: itaq; auro donatis liberaliter omnibus firmissimam cum Romanis iniuit societatem. Quum itaq; hæc Theudi baldus ageret, Francorum milites ad duo milia peditum equitibus intermixti qui prædatū in agrum Ariminensem aduenerant, à suis præfectis dimissi quū ciuitati appropinquassent, agro depopulato Arantiū boum prædam agebant, impudenterq; omnia peruastabant. Quæ Narfes ubi ex ædito adificij loco spectasset, unde in campum erat prospectus, indecorum esse ex malis præsentibus iudicauit non statim uim & iniuriam uindicare: itaq; equo incenso ductu perfacili superbioreq; qui non modo agilius proflire & defaltare non indecenter, sed incursiones insuper facere & media in acie apte uersari experientia & exercitatione perdidicisset, iussisq; omnibus qui nõ omnino certaminis essent ignari confestim se sequi, urbem egreditur, in hostesq; ducit: tum illi mox equis incensis (erant enim uiri trecenti) decem unã sequebantur, & cursu citato rectã hostes petebant. Tum hi quū in se iri uidissent, nõ dispersi ut prius populabantur: neq; enim hos prædæ duxerim opportunos: equites quippe ac pedites in unū protinus coiere & se in phalangem coegerant, haud tamen hanc densiorem: qui enim fieri id poterat, cum prædatum non multi prodissent, sed ualidam alioquin, quia communi defensione & coeuntibus cornibus ex ordine se tuebantur. Romani uero ubi ad sagittarum iactum ad hostes uenissent, cum his tam bene instructis manus conferere & præliari haudquam in rem fore duxerunt, sagittando tamē & iaculando qui primi bellando starent fallere pertentabant, & à fronte densitatem perumpere. Sed illi scutis optime communiti stabiles permanebant & plane immoti, aciemq; tam bene densatam nusquam auellebant, & eo minus quo & spissiore syluam tūc nacti pro munitione arboribus uterentur, iamq; telorum iaculatione se tuebantur. Verū ubi nihil inferri iacturæ his poterat, omnibus Narfes animo agitatis, belligerandi genus quoddam & barbarum excogitandum machinabatur. Hunnorum gentibus primum tūc adinuentum. Iussit nanq; qui circa se essent, ut hostibus terga dando quàm primum retro se uerterent tanquam timore in fugam actos, & hostes insuper à syluis ad nudos expeditosq; campos quàm possent longius auocarent, sibi uero reliqua curæ fore. Militibus itaq; imperia exequendo fugam iam capebantibus, Franci hæc fuga illusi & ueram esse formidinem rati, intrepide phalange soluta, & syluis relictis ad hos insectandos enixe incubuere, ac primi quidem equites cucurrerunt, hos pedites sequebantur, qui & fortissimi essent & perniciosissimi, ita ut fugientibus effuse omnes insisterent, perinde Narsetem ipsum uiuum capturi, & exiguo cum labore imposituri bello optatum iamdiu finem. Sed hi quidem militaris disciplinæ prorsus obliti, effusius & incaute procedebant, alacres & bona spe freti. Romani uero laxatis habenis Ariminum uersus deferebantur, diceres illos certiore captos formidine quadam fugam inisse

inisse, adeo hi ad uerum quàm proxime timorem dissimulant: & ubi nudo in campo erant iam Barbari dissipati, & à nemore quàm longe diuulsi, tunc Romani Narsetis significatione & iussu, equis conuersis, ex aduersoque sese explicantes, persequentibus hostibus obuiam his in frontem eundo se obtulerunt, & omnes re subita consternatos inclementer urgebant, ita ut qui fugere uidebantur euestigio hostes insectarentur. Barbarorū igitur equites ubi instans periculum præsensissent, celerrimo cursu exercituiq; ad syluam redacto saluti fuere, pedites tamen relictis fœde & passim iam cædebantur, atque adeo ut torpentes iam redditi ne manus quidam mouerent: erant nimirum ex subita rerū immutatione obstupefacti & quasi sui nil compotes, unde periculum more prostrati per campos iacebant. His itaque supra noningentos iam caesis, cæteri abscessere & ad suos sic se recepere duces, ut non alias se in tuto fore existimarēt, quàm à cæteris copijs abgregati. Narfes igitur Rauennam repetens, omnibus ibi egregie dispositis rebus, Romam se demum hysce mandati causa contulit.

AGATHII HISTORIARVM LIBER SECVNDVS

ERE autem iam ineunte, uti edictū per Narsetē antea fuerat, ad urbem Romam magna uis militum se conferebat, & non parui cogebantur exercitus: quos Narfes magnū in modū, ut in bellicis simulachris exercerentur iniunxit, sic militantium animos assidua exercitatione firmabat. Nam & decurrere eos cogebat, & in equū agiler defilire, armatosq; tripudijs agitari, & tuba classicum personante obtundi, ne forte ex longa hibernorum quiete & ocio, belli prorsus obliti in ueris prælijs remollescerent. Interea Barbari dum liberius uagarentur, quæ in promptu erant populabantur & peruastabant: ab urbe tamen Roma & locis urbi proxime circūiectis iter quàm longe habentes progrediebantur, ita ut ad dexteram Tyrrenum mare haberent, utrinq; uero Ionici sinus littora protendebantur. Sed ubi in agrum Samnitum uenere, hinc inde diuisi ab inuicem principes abiire. Bultinus nanq; cum maiori copiarū parte per Tyrrenū littus tendebat, & quàm multa Campaniæ loca deprædabatur. Nam & Lucanos transgressus est, & ad Brutios deinde diuertit, ad fretumq; demū peruenit, quod Siciliam insulam & Italiæ dirimit fines. Leuthares uero quod reliquum erat exercitus ductans Apuliam & Calabriam petit, & adusq; Hydruntem urbem processit, quæ supra littus insidet Adriatici maris: unde Ionicus incipit sinus. Eò ubi uentum iam est, Franci omnes qui locis hisce ante insueuissent, erga sacra pietate & reuerentiã utebantur, ut qui ad potiores leges tanquam ueræ fidei cultores concesserant, ut supra iam diximus, & haud secus ac Romani sacrificarent.

Sed

Sed Alemanorū exercitū omnis (nam aliter longe hi sentiunt) sine ullo delectu & per impietatem templa diripiabant simul & deformabant, sacraque ex auro uasa & ad peragendam rem diuinam parata, preciosamque ceteram supellectilem quā sustulissent, in possessionem turpiter uendicabant: quumque ea patrasent, necdum malefactorū exatiati, uel urnas ipsas quibus templorū structores recondebantur frangebāt, euergebantque pauimenta, & cruore templa scedabant, praedaque omnis conspurcatur, quū mortuos insepultos disijcerent: haud tamen diuina longe post ira quae ob tanta haec scelera inferebatur, hos poenis affecit, quandoquidem bello partim, partim morbo interiere, ita ut eorum nemo quippiam sit ex pristina rapiendi spe consecutus. Iniusticia namque & erga deum impietas ut fugienda permaxime sunt, ita & prodesse nil poterunt & in ipso praesertim bello. Nam patriae opem ferre ac patrias leges tueri, & has deuantibus se minus permittere, sed enixius hos impugnare aequū proculdubio fuerit & generosum. Qui uero lucri & auaritia gratia odijque, nulla ratione subnixi quū nullum criminandi ius habeant, si uelint in aliena irrumpere, & eos incessere, qui iniuriā nihil intulerint, profecto insolentes hi sunt & plane insaniunt, neque quid ius fasque sit norunt, nec magni id faciunt, si maleficis sit infensor deus. Quo fit ut acriora his inferantur supplicia, & ad insanabilem calamitatem qui praeue gesserint recidant, etsi ad breue felices existimentur. Leuthari itaque Bultinoque istiusmodi euenere. Nam ubi ea tam scelestē patrarunt manubiarumque & praedae ingenti se copia obduxere, & iam ueris tempus & frumenta in proximo erant, ut demeterentur matura: Leuthares interea ex ducibus alter animo agitabat se domum recipere, & opibus male partis ingurgitare: unde & eius germanū fratrem Bultinum nuntiis missis ad celere in patriam reditum hortabatur, abire in rem malam & bella iubens & fortunae incertitudines. Bultinus uero quum iureiurando iam confirmasset aduersus Romanos & pro Gothis se bella gesturum, hicque adulando Barbarum permulcerent, ac suum imperatorem fore se praedicarent, uisum est tandem manendum apud hos potius esse, & peragenda couenta: unde apud Gothos is mansit, & ad bellum necessaria comparabat. Leuthares itaque cum ceteris circa se copijs praedam omnem quamprimum deferre secum accelerabat & domum contendere: sed maxime is confidebat germanum statim ad se transmissurum qui periclitanti sibi praesidio forent, uersi tamen, nec illi quidem quae cogitarat operatum sunt finem sortita, cum fratri auxilia mittere Bultino nil placuisset. Leuthari igitur eadem qua uenerat uia iam redeunti, adusque Picenum agrum nihil hostile obuium fuit: ubi autē eō peruentum est, positus circa Fanum oppidum castris, praemissis extemplo ut antea consuere exploratoribus ad hominum tria milia, qui non solū quae ante se fierent specularentur, sed sicunde etiam hostes forsitan comparerent cum his bellum capefferent. Artabanes interea & Vldah Hunnus qui ad Pi

saorum

saorum iunctis exercitibus stationem habebant, & saltū infederant ubi praesidios hostium equites conspexere in ipso littore Ionici sinus iter habentes, ex oppido mox prodeuntes hostes inuadūt, multosque gladijs caedendo obtruncant: nonnulli rupe praecipiti superata, deinde in decliue delati, in mare pronocapite desultantes, uorticibus absorpti moriebantur. Eo namque in loco littus aliquanto erigitur, & tumulum perinde facit, non unde quaeque sat peruium, nec illi qui ad eius summam peruenirent facilem praebet descensum, lubricum praeterea, & id quidem abruptum, ut plerumque, in ponti profunditatem deuergit. Ex his itaque maiori suorum parte amissa, qui forte superfuere, nullo ordine in fugam se coniecerunt, & clamore ingenti & eiulatu, in sua castra trepidi irrumpentes, perturbationis & tumultus sic omnia complent, ac Romani iam instando in se aduentarent. Tum Leuthares ipse ad ineundum praedium excitatus, uniuersum exercitum mouit, atque ita ut armati omnes in phalangem instruerentur & hanc quidem densissimam & longe protensam. Quū igitur ita se Franci haberent, & nihil aliud quod animos faceret tempus afferret, captiui quorū apud hos magna uis erat, quū relictī sine custodijs essent, hostium occupationibus opportune abusi, quam celerrime poterant se in fugam dedere, exuuias quascunque his licuit ē castris direptas in proxima oppida contulerunt. Sed Artabanes Romanorū & Vldach Hunnorum praefecti, quū haudquaquam in hostes educerent copias, nimirū qui nec bello his pares se fore existimarent, tamen Franci soluta iam acie, ubi in castra se recepere, quanta rerū fuissent iactura affecti intellexerunt. Prius itaque quam dampni aliud quippiam paterentur, uisum est in bonum his concessurum, si celerrime educto exercitu ultra progredierentur. Extemplo itaque iter aggressi, relicto à dextera Ionico sinu, & littore omni harenosaque uia, iuxta Apennini montis radices iter fecere. Sic itaque in Aemiliam procedentes, uix Pado transmissis, quum ad Venetiae loca iam peruenissent, Cenedam urbem suae tunc conditionis incoluere, in ea de cetero ut in tuto uicturi. Angebantur tamē & perquam moleste ferebant, quia tanta ex praeda haud multum his reliquum esset, uisumque est frustra tantos subijisse labores. Sed non eotenus processit his infortunium: nam & paulopost pestilens morbus derepente quū hos inuasisset, multitudinem absumebat, ita ut partim circumiectorum locorum aërem ut noxium causarentur, & eius mali originem fuisse hunc ducerent, partim etiam uitae incusarent mutationem, quandoquidem ex assidua belli exercitatione longisque itineribus ad ocium & delicias diuertissent: morbi tamen principium & calamitatis necessitatem non admodum pernoscebant. Iniusticia namque & rebus sacris humanisque legibus illata iniuria, exitij causa his ut equidem reor fuere: cui rei uel princeps ipse argumento sat fuit, quē ex deo ingesta supplicia diuexabant, quippe qui demens iam factus in apertam est rabiem uersus ut amentes solent & furibundi, uertigo praeterea crebrior quaedam eum ex-

M cepit

cepit, eiulatusque edebat horribiles, cernuusque nonnunquam uel utrunque in la-
tus se prouendo illis solo uolubatur, abundantique spuma os ipsum pro-
luebatur: tamen oculi horribiles uisu inuersi que erant, & eodem iam miser uela-
nia uenerat, ut uel propria membra desatiendo gustaret: brachijs siquidem
ubi iam mordicus inhaesisset, dentibus carne dilacerata in fere bestiae morem
is uescebatur, defluentemque lingebat cruorem, sic demum suo exsatiatus & pau-
latim deperditus miserime ex humanis excessit: ceteri uero passim morie-
bant, nil penitus remittente malo, quousque tandem uniuersi interiire: quin eti-
am uel febre maior pars degrauiata mortem obibat, nonnullos apoplexiae mor-
bus acerrimus inuadebat, alij capitis dolore peribant, & mentis excessu qui-
dam. Itaque dum uarie omnes afficerentur, in perniciem morbi ipsi cedebant.
Cum Leuthare igitur & ceteris omnibus qui se sequebantur sic actum, & hunc
ea expeditio habuit finem. Vnde quum Venetiae se res ita haberent, Bultinus
interea alter Francorum praefectus oppidis castellisque omnibus ad Siculum
usque fretum fere deuastatis, extemplo Campaniam uersus urbemque Romam
redibat: intellexerat namque Narsetem & Imperatoris exercitus eodem iam
conuenisse, unde inerat animo illis in locis nec moram diutius trahere nec a-
lias diuagari, sed cum omnibus copijs acie decertare & summam rerum pericu-
lum facere, quandoquidem sui exercitus pars non exigua interiret morbo
correpta: iam enim aestas finierat, & autumnus mox subeunte uinae fructi-
bus abundabant, quos tamen Narsetis milites quum summa rerum his esset
omnium copia, continentissime iam praeripuerant: Bultini tamen copiam om-
nes, direptis uuis & manu compressis noui se odoris musto ingurgitabant:
unde intumefactus his uenter disrumpebatur, atque adeo ut euestigio interi-
rent nonnulli, quidam uero morbi uim superarent. Sed Bultinus ipse prius
quam omnes hic morbus peruinceret, belligerandum esse percensuit, utcum-
que belli futurus esset euentus. Quocirca quum se in Campaniam contulisset,
haud longe a Capua castrametatus est, & in ipsa Casilini fluminis ripa, quae
ex Apennino defluens monte, per proximos circumages se campos in Tyr-
rhenum mare defertur. Hic itaque quum locasset exercitum, fossaque & uallo firmis-
simo comunisset, ei loco satis fidebat: ab laeva namque pro munitione esse pro-
ximum flumen existimabat, ne quis ea ex parte libere insultaret: & e curribus
rotas quos secum affatim deduxerat, inuicem iunctas in terram ad axem us-
que ita defixit, ut superne semicirculus duntaxat extaret: his ille & magna sti-
pitum uel exercitu communito, exitum quendam non satis amplum nec ual-
lo obductum reliquit, ut ea facile ire dum uellent sui, in hostem possent incur-
sus recursusque facere: quin etiam ne supra flumen pons sibi incustoditus re-
linqueretur, ne uel ex eo iacturam acciperet, hunc statim preoccupat, & lignea
turri desuper structa in ea uiros imponit ut pugnacissimos, ita & armis opti-
me communitos, quum ut e tecto praeliarentur, tum ut hostes transitu prohibe-
rent, si

rent, si transire forsitan pertentassent. His itaque singulis hoc pacto disposi-
tis, uisum est opportune se omnia praeparasse, ita ut uel dormienti sibi liceret
iam bellum inferre, nec quoquam pacto sibi id contra posset inuito inferri. Quae
autem fratri apud Venetiam accidissent, nondum intellexerat: admiratione ta-
men capiebatur, cur sibi uti inter se forte conuenerant, nondum ille misisset ex-
ercitum: nec deerat quin in suspicionem ueniret, haudquaquam eum moram id
tamdiu traxisse, nisi aliqua sibi & grauiam occurrissent. Sed alioquin uel sine fra-
tris praesidio superaturum se hostes sperabat, ut qui maiores quam illi habe-
ret apud se copias, nimirum quod reliquum sibi exercitus fuit ad triginta mi-
lia uirorum fortium accedebat, quum Romanis uix duo de uiginti milia essent:
unde quammaxime confidebat se rem bene gesturum. Itaque uniuersum ex-
ercitum pro imperio hortabatur, ut scirent non paruis de rebus praesens id fo-
re certamen: nam aut Italiam possessuri, inquit, nos sumus, cuius rei huc gra-
tia uenimus: uel plane id relinquatur, ut omnes hic per ignauiam moriamur.
Quocirca o uiri fortissimi illud potius quam hoc uelle debemus, quum satis con-
stet si bello boni futuri sumus, ea nos consequi posse quae diu optauimus. Bul-
tinus itaque his multitudinem comonefacere nihil intermittebat. Milites uero
ut spei iam pleni confirmabantur, & utcumque uisum arma parabant: siquidem
alibi seures acuebantur, hic patria tela quae illi anconas dicunt, illic uero fra-
cta resarciebantur eiusmodi caetera. Huic nationi tenuis est & neglectior arma-
tura, & quae non uaria ad ornatum indigeat opificum arte, nisi eorum qui ea
utuntur, si quid forte ut sit corrumpatur: non enim thoraces hi uel ocreas no-
runt, plerisque in bello detecta sunt capita, perpauci casside operiti, armis decer-
nunt, sed pectore nudato & tergis ad infimos renes amiculo praeterea lineo
partim, partim e corio succincti, & tibias contegunt, equis haudquaquam u-
tuntur praeter paucos admodum, ut qui patrio more pedestri in pugna coalue-
runt, itaque exerciti egregie sunt: ensis a femore laevo, ex latere scutum dependet:
arcus, funda & tormenta eiusmodi caetera tela saxa uel torquentia insueta his
sunt, sed dolabra seures uel ancipites gestant, & breuia pro patria consuetudi-
ne tela quae ipsi anconas ut diximus uocitant, & quibus res magnas quum opus
est gerunt, ac tunc praesertim quum pede collato decertant, aut in hostem incur-
runt: huius teli pars maior ferro obducta est, ita ut ex hasta parum aliquid pra-
ter capulum totum uix proferatur: in superiori autem parte circa ferri aciem ip-
sam recuruae extant utrinque tanquam hami, laminulae quaedam coarctatae pera-
cutaeque, & ad ipsius teli partem inferiorem deurgunt: id teli genus in ipso con-
gressu emittunt, ita ut si altius forte inhaerit corpori, subeat mox uti par est
& acies ipsa hamata: unde nec qui uulnus exceperit, nec alius quispiam que-
at id telum auellere: urget namque recurua acies illa ceruice latius haerens, dolo-
resque affert acerbiores, atque adeo ut si non alias hostis letali sit uulnere ictus,
ex eo tamen emoritur: quod si impactum clypeo telum id fuerit, ex eo mox peri-
dulum

dulum hæret & circumfertur, per solumq; trahitur: unde ea est Francorū consuetudo, ut ubi affixum scuto telum id uiderint, impetu facto ac pede capulo conculcato hostis scutū umbone quassatū perfringant: quo fit ut & gestantis manu depressa, caput illi nudetur & pectus: hoc pacto hostē nactus nulla parte munitum, siue frontem securi percutiat, siue gulam ferro traiciat, confestim obtruncat. Istiusmodi igitur Franci sunt arma, & in præliū ituri hoc se armatu cōmuniebant. Narfes uero Romanorum præfectus ubi Francorum in se aduentare exercitum comperit, extemplo omnibus eductis ex urbe copijs, tam longe ab hostibus castra locat, ut & audire strepitū posset & uallū prospicere. Sic itaq; duo exercitus quū ad inuicem in conspectū uenissent, dū interea acies utrinq; instrueretur & locarentur præsidia uigiliæq; frequentes iam fierent ac duces spectando copias circumirent, spes quidem & timor mutuus erat, & affectus huiusmodi cæteri quibus affici solent qui magnis de rebus contendunt, uicissim hos inuadebant: nec secus & Italię oppida uniuersa suspensa quidem & nutantia erant, & ad quos nam accederent dubia. Franci interea proximos uicos depopulati necessaria apertius importabant. Quod Narfes ubi primum aduertit, sibi quidem si id pateretur indecorū fore arbitratur, & aliās animo haud satis æquo ferebat, si aduersus onera gestantes exeundū iam esset qui tam libere & quā proxime uagarentur, perinde ac in re pacata hostile nihil spectarent. Itaq; uisum est tandē haudquaquā de cætero tantū his licentiæ permittendū, sed inhibendos enixius esse. Charanges uir quidam Armenius erat, ut corpore ualidissimus, ita & prudentia mirifice præditus, & quū res posceret, adire pericula assuetus: huic itaq;, fuerat nanq; in ultimis castris hostibus imminens ex aduerso locatus, iniunxit Narfes ut in eos qui uehicularum ducerent confestim irumperet, & quamcunq; his posset iacturam inferret, ne ultra hi auderēt pabula tam licenter inuehere. At Charanges equo inscens cum paucis suæ turmę militibus carpenta partim hostibus demit, ductores partim obtruncat. Vnum forte arido & syluestri onustum sceno ad turrim quā Franci supra pontē & ligneam fabricarant quā proxime applicat, & igne immisso flammaq; ingenti ocyus excitata, machina omnis illa cōtabulata corripitur. Tunc Barbari qui in eo fuerant præsidio collocati, quū se ac turrim tueri nil possent, relinquere locum decernunt, & uix quū se ex alto præcipitassent ad Francorum exercitum fuga se receperunt, & Romani ponte euestigio potiuntur. His igitur ita peractis, Franci quā primum uti par erat turbati, tumultus & trepidationis omnia complent, frementesq; ac ira succensi & rabidi ad arma capeflenda procedunt, ita ut animum continere nil possent, sed præter modum omnia auderent, & ea cōfidentia essent, ut nec quiescendū sibi amplius esse censerent, nec belli tempus aliud expectandum, sed die eadem in aciem prodeundū: tametsi his Alemanicæ uates prædixerant, ne eo die bellū susciperent: quod si fecissent, scirent se omnes ad

ad interuentionē interituros. Ipse uero nil ambigo, siue in alterū diem, siue in alium item atq; alium utcunq; fuisset prælio decertatum, eundem euentum hos habituros fuisse qui & tunc fuit. Non enim dici hæc immutatio his satis fuisset, ne impietatis & scelerum luerent pœnas. Siue igitur ob eorum facinora id ita euenerit, siue pro suarum uatum oraculo prædicentium utcunq; futura, haud tamen uel uanum fuisse id uaticinium, uel non finem sortitū ut multis iam uisum fuerat, sat constat. Nunc uero quemadmodū res gesta hæc sit, ad uerū iam explicemus. Franci quū eo animi impetu essent & iam arma tractarent, Narfes armati suos mox iussit, & in eum locū eduxit exercitū, ubi in phalangē erat hic militem instructurus. Dum interea mouetur exercitus, & præfectus equum inscenderet, interuenit qui nunciaret Herulum quempiam nec apud suos uulgarem, neq; obscurum, sed clarum & primum uirum, domesticum seruum & delinquentem miserrime occidisse. Tunc Narfes inhibito frenis equo deduci in mediū iubet qui hominem occidisset, perinde haudquaquam par esset prius in prælium ire, quā abolitū esset & expurgatū scelus. Eo igitur factum id percontante, fatebatur Barbarus nec inficias ibat, & licere dominis asserere, pro arbitrio seruos necare, ut eiusmodi sortis & cæteri scirent eadem se ni sapiant perpeffuros. At Narfes ubi hominē uidit commissi facinoris nil pœnitere, sed audaciam adhuc præ se & insolentiam ferre, & prudentiæ sibi nimium uendicare, licitoribus iubet in eum iure ut agerent & necarent, unde mox ilia ense transfossus occubuit. Herulorū tamen turma omnis ut barbara id ægre factū ferebat, & acerrime angebatur. Tum Narfes cædis iam scelere expiato & Herulorū nō magna habita ratione, in aciem statim processit, ingenti uoce id clamitans. Quicumq; uictoriæ uult se participem fieri, me sequatur: ea hic erat animi magnitudine, atq; adeo diuino præsidio confidebat, & ad rem procedebat longe ante præcognitam. Sindual autem Herulorum præfectus, & turpe simul nec plane ingenuum fore rebatur, si in tanta belli mole quū ipse tum Herulorum exercitus defectionis & perfidiæ arguerentur, & re quidē appareret se hostes reformidare, & alioquin sub prætextu quodam in mortuum beneuolentiæ conceptam animo formidinē occultarent. Igitur quū nō ultra interpositam iam moram tulisset, Narseti significauit se ut statim cum exercitu uenturū opperiretur, etsi aliās unquam nunc tamen quā maxime opem laturum. Tum ille expectandi tempus nō esse respondit, curaturum se tamen ut & hi ordine suo locentur, si uel paulo serius ad se aduentarint. Heruli itaq; armis quā optime cōmuniti & instructi sensim progrediebant. Narfes uero ubi ad locū peruenit quo erat acie decernendum, exercitum extemplo in phalangem instruxit. Equites utrinq; dispositi erāt, postremi peltati hastatiq; quiue gladios præacutos & sarissas gestarent, Narfes ipse in dextro constitit cornu, Zandalas deinceps familiæ & domesticorū præfectus nō tamen imbelliū hunc sequebatur: è duobus lateri

bus Valeriani & Artabanis milites erant: his imperatū, in densiorem se syl-
 uarū partē occulerent, & ubi in congressionē hostes uenissent, de improviso ag-
 grederentur, terroremq; illis incuterēt: pedites deinde quicquid erat inter me-
 dium loci tenebāt. In fronte præterea principes stabant quibus ad bellū erat
 cū Romanis inita societas, thoraces oblongos induti & solidissimos cassides
 capitibus gestantes: post hos & alij densiores sibi inuicem incumbebant, sic
 ad postremos usq; agmen claudebatur. Leuis insuper armaturæ omnes & sa-
 gittatores post hos collocauit, sagittandi tempus opperietes. Fuerat Herulis
 locus in phalāgis medio seorsumq; destinatus, isq; adhuc uacuus erat, nōdū
 enim aduenerant. Interea ex Herulis duo ubi iam aduenissent, sua sponte ad
 hostes se pauloante cōtulerant, ignari tamen quid postea Sindual eorū præ-
 secto animi esset, Francosq; cōcitarūt ut quā celerrime in Romanos irruer-
 rent: fore nanq; hi affirmauerant, ut Romanos turbatos terrosq; & sine or-
 dine ullo deprenderent, quandoquidē Herulorū exercitus his merito succen-
 deret, negaretq; pro his se bellū gesturos, unde & pro istorū defectione cate-
 ram esse multitudinē territam. Tunc Bultinus his facile persuasus, ut qui ita
 rem fore quā maxime cupiebat, cōfestim in hostes copias duxit, rectaq; &
 animi nō mediocri cum promptitudine Barbari in Romanos prodibant nō
 quieti neq; ex ordine, sed pro Herulorū & trāsugarū dictis rapidi & uolūtā-
 tes, barbarico cum ululatu, turbido quidē & petulanti, perinde clamoribus re-
 uoluturi quodcunq; obuiū fieret. Erat autē Barbarici agminis species triangul-
 aris, & Δ litteræ similis: frons ipsa anterior quæ in acutum claudebatur, fre-
 quens quidē & densior erat, quia circumqua; scutis obstruebat, dixeris sane
 suis hos caput ex ea instructi agminis ferie figurasse. Alæ autē utrinq; per tur-
 mas & agmina cōdensatæ & quā maxime introrsus protensæ, placide ab in-
 uicem dirimebantur, in progressuq; in uastam terminabant hæc latitudinē, ita
 ut in medio uacuus locus relinqueret, è quo terga nudata ex ordine cōpare-
 rent. Nam terga tergis inuicem uerterant, ut facie uersi in hostem essent, è tu-
 toq; & scutis prælatis certaret: posteriora uero opposita erant, ut se acius tue-
 rentur. Narseti uero ut prosperam fortunam iam nacto, & his quæ gerenda
 essent quā optime arte & prudentia preparatis, cuncta in rē successere: nam
 postq; Barbari cum clamore ingenti & ululatu, citatoq; cursu uadentes im-
 petum in Romanos fecere, extemplo qui in fronte principes erāt, circa uacūū
 locū Herulis relicti irruendo mouerunt, mox primi ex Barbaris agminū den-
 sitate perfracta, & strage haud sane magna tunc edita, ad postremam aciem
 peruaserunt: nōnulli etiam impetu facto hanc præteruecti pertransierunt, ut
 Romanū prorsus exercitū sublaturi. Tūc Narsetes inflexo sensim porrectoq;
 cornu, phalange facta equitibus sagittarijs iussit utrinq; in hostium terga sa-
 gittas immitterent. At illi iussa exequiebantur, ex equis nanq; pedites Barba-
 ros distantes dispersosq;, & ex ædito ferire quā facillime poterant, & quū
 non

nō procul ea ex parte hi ab equitibus essent qui tūc extrema tenerent, hostes
 haudqua; longe astantes & ea è regione qua & ipsi bellaret, sagittis erat mi-
 nus difficile superare, & q se ex aduerso offerrēt ferire. Undequaq; igit Fran-
 cis terga trañciebant, quū interea à dextro cornu Romani ex ea regione ho-
 stes uastaret, & alios uti qui utrinq; pugnarent: quo factū est, ut quū nō ex or-
 dine Romani, sed alterni in hostes ferrent & obuiū quodcunq; fieret deper-
 derent, Barbaros prorsus lateret quemadmodum se tuerentur, nec unde nam
 ictus exciperent satis cōsiderarent: nam quū in Romanos uersi hi astitissent,
 & sibi quisq; duntaxat intenderet, cum armatisq; qui in cōspectu essent ma-
 nus cōserent, sagittarios equites à se prorsus auersos instructosq; nondū cō-
 spicati quandoquidē nō pectore cederentur, sed tergo, quò malorū uenissent
 nosse nil poterant: tametsi multis ut hoc animo agitarent, nec locus quidē da-
 retur, subsequente mox uulnus morte. Nam primis qui in fronte præliarent
 affatim cadentibus, alij qui in interiorē aciem erant prodibāt: quūq; cōtinen-
 ter id fieret, cōsumebantur his copiæ & magna uis hominum interibat, & ad
 paucitatē redigebant. Interea Sindual Herulicq; quū è proximo pugnae inter-
 uenissent, hostibus obuiam fiunt qui acie iam excedebāt: cū his statim ubi ad
 manus uenissent, rem enixe gerebāt: tamē illi re subita cōsternati, insidias ue-
 riti, extemplo in fugam uersi Herulos transfugas proditiōnis insimulabant.
 Sindual uero agmine toto in hostē immisso, temporis nihil intermittendo
 tamdiu fugientibus institit, quoad partim prostrasset, partim in fluuiū impe-
 gisset. His peractis, ubi in aciem reducti hi constitissent, locus ille & uacuus in
 phalange relictus opplet. Franci itaq; perinde retibus inuoluti, undiq; cade-
 bantur: nam & ordo ipse dissolutus his penitus erat, & se passim & temere cō-
 fusi inuicē adglomerabant, quū sibi quid agendū esset, ut in re trepida, nil in-
 ternoscerent. Tū Romani nō solū hos sagittis necabant, sed unā omnes q uel
 armis cōtegebant, uel leuioris armaturæ milites essent, acius his insistebant,
 iaculandoq; & fudes diuerberando turbatos insectabant, & gladijs obtrun-
 cabant: haud secus & equites cornu altero facto in mediū hostes excipiebāt,
 etsi qui forte gladios declinassent, præcipites his insectantibus in flumen de-
 ferebant, & gurgitibus hausti interibāt: unde & barbarorū cōtinens eiulatus
 ubiq; miserrime morientū audiebat, demū & Bultinus ipse Francorū præfe-
 ctus cū uniuerso exercitu ad internecionē occiso occumbit, ita ut Francorū ne-
 mo se ad proprios lares receperit, præter homines quosq; q utcunq; euaserūt,
 inter hos & Heruli duo illi & transfugæ cecidere. Quo igitur pacto nō perspi-
 cū fuerit luisse hos scelerū pœnas, & maiorē uim aliquā hos affecisse? quan-
 doquidem infinita illa Francorū Alemanorumq; multitudo & ceteri omnes
 qui hos consecrati bella gesserūt, sublati funditus sint: Romanorū uero octo-
 ginta duntaxat desiderati, qui primam hostium impressiōne susceperant. In
 hoc prælio egregie se gessere Romani agminis fere omnes, sed Barbarorum
 M 4 qui

qui simul belligerassent, Aligernus Gothus qui & pugnae interfuit, Sindualque Herulorum praefectus & his nemini inferior factus, Narsetem tamen omnes laudibus ferre & demirari, quod eius prudentia fuerint ad gloriam ingentem euecti. Ipse uero uictoriam tam claram & celebrem non alteri cuiquam antehac duxerim exercitui contigisse: etsi quos forte quondam copereris non absimilem fuisse cladem perpeffos quam & Franci hoc praelio tulerint, ob iniusticiam tamen inuenies hos interisse. Datis olim Darij praefectus & satrapes, ubi cum Persarum exercitu Marathonam se contulisset, euertendam Atticam esse censebat, cum hac simul & Graeciam uniuersam. Causa eius aduentus quidem nec iusta, sed uti apparet, quum Darium totius Asiae non caperet magnitudo, moleste ferebat nisi & Europam insuper occupasset: unde per Miltiadem deuicti cum Date ipso & principe & debellati sunt Medi. Fuere namque tam multi eo praelio caesi, ut Athenienses ferant nonnulli, antequam ad bellum inirent, pro interfectis hostibus parem hircorum numerum se Dianae immolatos comminatos fuisse, & in eam necessitatem redactos, ut deficientibus hircis quum nequirent uoti compotes fieri nec promissa persolueri, uel capras insuper immolarint, nec tamen ad numerum has suffecisse. Xerses praeterea ille & magnus, cum suis mirandis eodem modo deuictus a Graecis est, siue quia insolens esset & nebulo, & subacturus uenerit qui nil deliquissent, multitudi ni duntaxat confusus armorumque apparatus, rectiore consilio non admodum utebatur. Sed iuste pieque Athenienses fecerunt, qui pro libertate pugnant, & nihil pro uiribus omittendo quae in rem essent & consultarent & gererent. Lacedaemonij praeterea Gylippi aduersus Athenienses trophaea, Niceaeque & Demosthenis internecionem, & mala caetera quae apud Syracusas perpeffi hi fuerant, num ob aliam causam facta fuisse coperiturus est quispiam, nisi ex temeritate & iniusticia. Quid enim sibi in aliena Athenienses uolebant, qui hostibus omissis qui pro foribus essent, quam longissime a domo ut ductarent exercitus, & pro Sicilia assequenda iactura afficerentur? Posset quispiam & eiusmodi alias temeritatis & iniusticiae origines recensere, & quemadmodum haec autoribus ipsis offecerint plurimum. Sed de his haecenus. Hoc bello peracto, debellatisque Francis quum tempus iam esset ut in patriam se quisque reciperet, Romani suis qui in bello ceciderant pro eorum more ritumque sepultis, lectisque ex occisis hostibus spolijs, facto insuper ingenti armorum cumulo, & eorum pecunia omni auersa, direptisque rebus caeteris, ac praeda onusti, praena canentes, laeti & alacres coronatique ante praefectum ordine incedentes Romam uenerunt. Poterat circa Capuam quisque campos spectare cruore ac sanie diutius inundasse, & proximum flumen excessisse iam ripas, quia ultra quam ferre posset hostium cadaueribus repletur. Mihi uero ex incolis quidam nonnulla elegia recitauit in urnam insculpta lapideam, sub Casilini fluminis ripas locata, quae huiusmodi sunt, Aquas Casilini fluminis mortuis

mortuis grauatas suscepit Tyrrheni maris littus, quando Francorum gentem occidit Aufonius ensis, ubi misero haec gessit morem Bultino: felix etiam iste fluctus, & erit Barbarico pro trophaeo diutine eructas sanguine. Id epigramma siue in uero lapide fuerit insculptum, siue alias utcunque celebre sit, ad me peruenit: haud tamen diffido fuisse hoc modo inscriptum, erat nimirum eorum forte in monumentum, nec sane ingratum, qui in ea congressione & bello fuere. Interea Romanis renunciatur quemadmodum Venetiae cum Leuthari suisque omnibus actum fuisset: unde quum ciues ipsi tum & exercitus tripudia passim & panegyricos ludos praevoluptate agebant, perinde nihil his esset hostile de caetero occursum, sed futurum ut pacifice in posterum & per quietem duceret uitam, quando quidem ubique deperditis Italiae inuasoribus, minus putarent alios se de integro inuasuros: & uulgo quidem hoc animo hi agitabant, ut qui uera contemplari haud sat noscent, sed delicijs inuoluti ad uoluptatem omnia & pro arbitrio iudicarent. Narseti uero ex aequo omnia meditantem, ut rerum imperiti & plane desipientes hi uidebantur, qui non ultra necessarium duceret alios sibi subeundos esse labores, sed ad uitae molliem potius relabendum: relinquebatur ergo, ut arbitror, pro uini ut amphora scutum & cassidem darent, adeo hi superuacanea & inutilia in posterum arma fore rebantur. Narses tamen qui decenter cuncta calleret, iterato sibi cum Francis suscipiendum omnino bellum existimabat: unde quam maxime uerebatur ne Romanorum ocium iners corrumpere animos ita, ut si rursus esset in aciem prodeundum, segnitie marcentes pericula declinarent, quod sane haud longe post erat futurum: idcirco statim exercitu conuocato ad continentiam & fortitudinem militum animos transferendum, insolentiamque immodicam praecidendam, orationem huiusmodi praecipuam habuit & elegantem. Qui *Narsetis ad milites ocio* temere & non alias quondam felicitatis participarunt, non indecenter hos duxerim ad rerum imperitiam declinare, insuetudineque perterri, & tunc maxime quum de improviso, & praeter dignitatem se aliquid offerat. Vos uero o uiri quam excusationem aut praetextum opposituri iam estis, si quis uos forsitan inconstantiae & leuitatis insimularit: num illud dicturi, quia nunc primum uictoriam degustastis non antehac uincere assueti? Vos tamen Totilam Teiamque praefectos & uniuersam Gothicam nationem quam longissime propulastis: nunc uero supra uires fortunam periclitamini. Quanam enim felicitatis magnitudo cum Romana poterit gloria comparari? Est sane nobis innatum & patrium, hostes continenter peruincere. Vincite ergo & non minus quam uestra ad uincendum dignitas postulat, nec praeter decus, rerum experientiam imminutam praestare: horum namque uos decorum participes facti iam estis, non ex ocio aut uoluptatibus, sed labore continuo & sudore & in adeundis periculis studio & exercitatione. Quocirca insistendum his erit quibus antea insueuistis, nec solum oportet praesentibus delectari, sed futura prospicere, ut uel

ut uel ea pari felicitate sequantur. Ista uero haudquaquam considerantibus, nec firmior erit rerum prosperitas, sed fortuna in contrariū uersa, ut sæpe aliās contigit mox immutabitur. Et Franci ipsi ex his quæ sunt recens perpeffi uobis sint documento, quibus deuictis non iniuria uos gloriamini. Hi nanq; eorum rebus recte agentibus, in insolentiam uersi, bellum aduersum nos susceperunt, quū nil præuiderent quàm falli spes solet, sunt enim sua potius temeritate quàm nostris armis deperditi. Indecorum igitur uos uiros Romanos his ipsis affici malis quibus & Barbari, & non magis sapientia hos superare quàm robore. Nō enim quis uestrum existimet nihil in posterū hostile nos inuasurum, uniuersis iam hostibus trucidatis. Quod sane etsi ita se habeat, haud tamen idcirco mores sunt immutandi, nec decus pristinum omnitemporum: accedit etiam quod uestre opinionis præsentium rerum naturam conuenire posse cōperturus est nemo. Francorum nanq; id genus, & uir hominū ingenti abundat, & late diffunditur, in rebusq; bellicis est probe exercitatum: istorum pars quædam & paucula quos uicimus sunt, adeo ut illorū iactura non istos perterreat, sed in iram potius concitarit: unde haudquaquam futurum est ut quiescant, uel acceptam iniuriam ut tacitam ferant, sed maiores in nos ducturi sunt copias, & bellū haud longe post illaturi. Nunc itaq; si id fore uidetur, reiecta secordia ad bella gerenda acriter longe quàm antehac animos renouate, & eo magis quo longe maiora quàm præterita fuerint, futura sint expectanda: uobis nanq; ita agentibus, si illi quàm primū irruerint paratos aggredientur & eo in statu, ut ad cogitandū quæ in rem sint nulla mora indigeatis: quod si forte cessauerint, nam dictū esse utrunq; uelim, nostra sunt tamen in tuto mansura, & quàm optime uidebimini uobis rebusq; uestris consuluisse. His Narses Romanos cōmonescit, cepit mox omnem exercitum pudor, furoris pristini pœnitentem: quo factū est, ut negligentia proflus eiecta, & depulsis quæ prauè iam senserant ad patriæ cōsuetudinis decus redierint. Gothorum autem agmē ad hominum milia septem bellicorum qui pleriq; in locis Francos bello adiuuerant, quū Romanos crederēt haudquaquam se missos facturos, sed non longe post incurfuros, confestim in Capsum oppidum se receperunt. Erat sane ualidus hic & munitissimus locus, ut in ædificiis & præcipiti situs, præcisissq; undiq; & extantibus saxis protenditur, ita ut hostibus sit haud facile peruius: huc Gothi quū se recepissent, in tuto se fore rebantur, nō enim his quoquam pacto animo inerat Romanis se dedere, sed totis uiribus impugnare, si qui forte contra se irent: & hos quidem uir barbarus concitabat eorum dux factus, Ragnares huic nomen, haud tamen Gothicæ gentis, nimirū qui Brito esset (Hunnica natio Britones sunt) sed alioquin uir acer is erat & uaser: & utcunq; uires iam nactus agminī præerat, renouandi aduersus Romanos hūc bellū cupido incesserat, ut ex eo celebraret. Extemplo itaq; Narses cum uniuerso exercitu ad hos oppugnandū processit

cessit: quūq; minime posset castello ex incurfu appropinquare, & loco nollet difficili bellum is gerere, in obsidionē mox circumfedit, dispositis circumquaque custodijs, ne quid inueheretur ne ue quò libitum esset illi abscederēt. Ex his tamen haud magno afficiebantur Barbari detrimento, quū in oppidum necessaria omnia & magnam uim pecudū iam antea importassent: sed alioquin moleste ferebāt Romanorū obsidionem, indecorumq; fore rebantur si moram ibi hi diutius traherent, & ipsi in mediocri præsidio coercerentur: eruptiones tamē crebras hi factitabāt, si inde possent Romanos propellere, sed nihil memoratu dignum gessere. Interea transacta iam hyeme & uere incipiente, Barbarorum præfectus colloquendū de præsentibus rebus cum Narsete necessariū duxit: permissum itaq; ut cum paucis ad destinatū colloquio locum ueniret: ubi eo cōuentum, pleriq; de rebus disceptatione iam facta, ubi Narses iactari iam & insolescere Barbarū uidit, & magnificis uerbis nimirū sua efferre, conuentū mox soluit, de cæteroq; ne se adiret prohibuit, illūq; ad suos re infecta dimisit in sua & priori conditione mansurū. Tū Barbarus ubi in collem euasit, nec longe ab oppidi muris abesset, grauitur ferēs quod nihil sibi pro spe successisset, sensim & clam arcum intendit & in hostem uersus sagittam in Narsetem immisit: qua aliō spem præter delata, & neminem offendente, cōsecuta est statim Barbari hominis nequitiam pœna. Siquidem qui circa Narsetem tunc temporis erant satellites, illi ob audaciam ira succensi, euerberatis sagittis letali uulnere miserū affecere: quo enim pacto nō erat id perpeffurus, qui tam audax facinus & tam nequiter admisisset? Vix itaq; ille in castellū per suos relatus, & biduo uiuens inglorius è uita excessit, & hunc Barbarus habuit temeritatis & perfidiæ exitū. Hoc mortuo Gothi, nō enim de cætero se obsidionem laturus existimabant, Narsetem precibus fatigarunt ut fide data incolumes se abire permitteret: qua re iureiurando firmata, se ipsos & oppidum tradidere. Tunc Narses integros omnes seruauit, & quia facturum se ita iurauerat, nec æquum fore decerneret uictos crudelius trucidari: ne tamen iterato res innouarent, Byzantiū omnes ad Imperatorem transmissit. Dum hæc agerentur, Theodobaldus adolescēs qui Francis Italiæ proximis imperitabat, ut supra diximus, miserrime iam ex humanis excesserat, morbo quo afficiebatur cōfectus: Childebertum uero Clothariumq; ut generis propinquitate quàmproximos, ad hæreditatē leges uocabant: hos inter tam grauis contentio nata, ut non multum abesset quin tota natio deleretur. Childebertus grandis iam natus erat senioq; & ægritudine tenebatur, atque adeo, ut emaceratum haberet & tabidum corpus, liberos mares nullos susceperat, qui sibi essent in Imperio successuri, sed ad filias rediisset hæreditas. Clotharius uero adhuc ualidior erat, & non multum ætate prouectus, sed rugate tamen primum ei facies cœperat, iuuenes huic filij erant, & ad omne facinus promptiores, & qui rem aggredi iam inceperant apertiusq; inter se consul

se cōsultarent, patriq; identidem dicerent haudquaquam Theodobaldi bona esse per se omittenda, præsertim quū uel Childeberti ipsius imperiū, quia exactæ ætatis iam sit, ad se suosq; liberos esset haud longe post recasurum. Haud tamē spes eos sefellit: nam senex ille sua sponte his regno cessit, uerebatur nimirū, ut arbitror, alterius uires, & declinare inimicitias cupiebat, ipse tamen paulopost uita excessit: unde Francorum Imperium ad Clothariū integre statim peruenit. Italarū itaq; Francorūq; res ita se tunc habuere. Tempestate hac ipsa maturis iam frugibus, Byzantiū & alijs plerisq; in locis terra uehementius mouit, atq; adeo ut ciuitates quāmultę tam insulares quā continentis derepente quasi statim euerterentur, habitatoresq; funditus interierint: unde Berytos ciuitas illa pulcherrima, Phœnicia maximū ornamentū prorsus dehonestata prostratur, & inelyta illa & celeberrima mira uarietate antehac ædificia corruere, ita ut præter pauimenta nihil fere sit reliquum factum, multi mortales ut incolæ ita & peregrini ruentium ædificiorum mole oppressi occubere: haud secus & iuuenes alienigenæ quidam & sane ingenui & q̄ optime eruditi, qui perdiscendarum legum de causa & Romanorū ea in urbe cōmorabantur, cui id patrium erat & perinde munus præcipuum, legum apud se ut haberet studia constituta. Hac ciuitate deleta, qui leges docebant & cladi superfuere, Sidonem propinquam urbem se transtulerunt, quousq; Beryton exædificata iterato iam staret: instaurata tamē haudquaquam prioris specimen præbet, tametsi recognosci sat queat pristinam illam hanc esse Berytos. Per id temporis & in uasta illa Alexandria urbe, quæ ad Nilū flumen est sita, sensus quidam eius turbinis fuit, breuis tamen & pauculus, nec omnibus cognitus: unde incolæ omnes & præcipue iam ætate prouectiores, pro ingenti miraculo quod contigit habuere, quū ibi antehac nunquam terræ motus fuerit: præ formidine tamen omnes re mira & subita consternati in publicum se effundebant: & me simul qui ibi tunc legum & eruditionis gratia aderam, etsi parui motus terror inuasit, & eo magis quia mecū tacitus cogitare Alexandria ædificia nec firmiora esse, nec satis ampla, nec posse uel ad breue cōmota subsistere, nimirum quū extenuata hæc sint, & sub uno lapidum cōtextu extructa: qui timor haud sane superuacaneus uidebatur, quū uel uiri litteratissimi eodem pauore, non præteritæ adeo concussionis de causa, quā futuræ detinebantur: hi nanq; exhalationes quasdam esse asseuerabant inflatiores quidem & siccas, infra terræ cōcauitates coercitas, & quia nō facile euaporarent, in interiorē terræ has partem uiolentius conuolutas uniuersa superstantia cōmouere, quousq; tandem impetu uiolento compressionis in apertum ferantur. Hi præterea qui pro rerū natura ista edisserunt, Ægypti terram affirmant suapte natura nil posse, ut humilem quidem & planam nec cōfragosam, inflari spiritibus, eosdemq; præ eius fragilitate crebrius eructare, si hos forte admiserit. Sed quum opinatio ista, etsi nō forte iniquior esse

esse deprehenderet, arguebatur tamen haud satis habere iam firmitatis: unde nō iniuria cæteri uerebantur, ne in cōtrarium, ut aiunt, his cederet titulus, & in discrimine forent, ut non solum Ægiochum Iouem experirentur, sed & terram quatientē Neptunum. Sed si qua forte Ægypti pars quatiatur, profecto non deerunt, qui eius motus & causam satis percalleant, nec aliæ defuturae sunt rationes, quibus quæ de terræ uaporibus hi senserint cōfirmentur. Mihi uero uidentur, quantum homini spectare licet argumentis freto ut recondita internoscat, non omnino à uerisimili decentiq; hi aberrare, à uero tamen quammaxime. Qui enim ad uerum nouerit quispiā, quæ minus uident & superna esse sat constat: Nos uero contenti erimus, si cognitione eousque prouehimur, ut non ignoremus diuino quodam & potiori consilio fuisse omnia instituta, sed naturæ principia simul & motus, & singulorum quæ fiunt causas contemplari, & ratione quadam scrutari, & si nō omnino inutile, haud tamen ingratū fore existimandū est. At opinari & pro indubitato habere, quemadmodum attingi quæ uera sunt possint, uereor ut insolentia ea res sit, & rudior longe quā duplex sit ignorantia. Sed de his satis, & iam redeat unde digressa paululum oratio est. Eodem igitur tempore & Cei insulæ in Ægæi maris terminis sitæ, terræ motu concussæ, pars minima quædā seruata est, cætera solo prostrata: uarijs nanq; & fidem fere excedentibus affecta est malis, mare siquidem in immensum euectum proxima littori ædificia meruit prostrauitq; cum hominibus ipsis & rebus: tum magnitudo ebullientium fluctuum, hisq; in altum euectis, ubi redire in se non poterant uortices, uniuersa protinus diruēdo sternebat: ciues uero & incolæ omnes, siue in templis hi confugissent, siue domi manerent, siue alibi in unum coissent, seruatis paucis, interiere. Mihi nanq; ex Alexandria Byzantiū tunc temporis nauiganti, in eam insulam forte delato (est nanq; in eo transmissu sita) miserum id spectaculū fuit, atq; adeo ut uerbis explicari haud sat possit: nam ciuitas omnis in terræ cumulū & sane immensum redacta iam erat, lapides dispersi passim iacebant, itemq; columnæ diffractæ tignaque præcisa, & pulueris uis tanta superne deferebatur, ut aërem sic obscuraret, ut ne uel publica loca & uia internosci facile possent: domus tamen perpaucae integræ stabant, non calce & lapide uel eiusmodi materia structæ, sed crudo puroq; & argillaceo latere fabricatæ: perrari homines comparebant, & hi mœrorem præ se ferentes & summissis in terram capitibus, ut qui de uita iam desperassent: & quod ad cætera mala accesserat, dulces & potabiles aquæ sua & puriore natura priuatae, falsiores iam redditæ erant & impotabiles: cætera uero ita solo prostrata, ut ciuitati ad ornamentū nil reliquum esset, præter inditum illud Asclepiadum nomen & quod de Hippocrate incolæ gloriantur. Ista igitur cōmiserari non alienum ab humana natura uidetur: mirari uero atq; adeo perterriti, hominum foret uetera haud satis callentium, & qui nec plane intelligant loca ista

N inferiora

inferiora suapte natura uaria in se mala continēter suscipere, quandoquidem & sæpe aliās quondam sic terramotu ciuitates deletæ penitus sint, ut ueteribus colonis amissis, per alios fuerint habitatores deniq; restitutæ. Trallis ciuitas olim in Asia quæ Chora nunc dicitur, iuxta flumen Mæandrum sita Paphlagonum quondam colonia fuit: hæc Augusti Cæsaris tempore terramotu quasiata euerlaq; funditus est, ita ut ei nil integrum relinqueret. Hoc modo calamitosius ciuitate iacente, hominem quempiam ferunt ex his qui suo labore terram excolunt, Cheremon illi erat nomen, magnum in modum eius ex casu mœrore affectum, quum non diutius illius ruinam tulisset, rem sane miseram & incredibilem peregrisse, quandoquidem nec longitudine uia, nec rei magnitudine quam esset à principe petiturus, nec periculis subeundis absteritus, præsertim quum esset pro incerta fortuna domestica relicturus, à cœptis hic destitit, uel aliud quicquam, ut homines solent, animo agitabat, quo sententiam immutaret, quum illi non iam Romam eundum tunc esset, sed Cantabriorum circa mare oceanum petēda loca (eò nãq; Augustus contenderat gentes alias debellaturus) ut illi quæ iam contigissent renunciaret: unde Imperatoris animū dicunt ita persuadēdo cepisse, ut protinus septem delectis ex urbe consularibus & primoribus uiris, iussisq; cum magna uirum in Coloniam ire terramotu excussam, tradita his ingenti pecunia, urbem iterato extruxerit, ita ut uel ad id temporis exædificatæ forma seruetur. Nūc itaq; eius urbis ciues haudquaquam Pelasgi ut olim de cætero sunt, sed Romani potius nuncupandi, tametsi uocis sonus in Græcum sit & hunc Atticum uersus: qui enim aliter fieri id poterat, quum finitimi Ionum sint? Hæc autem ita se habuisse argumento sunt ciuitatis annales, nec secus & titulus quem ipse equidem quū eò forte me contulisset perlegi, & in agello quodam urbi propinquo, unde oriūduus erat Cheremon, Siditus est loco nomen, ara erat & uetustissima collocata, in qua olim, uti apparet, Cheremonis statua insidebat, nūc tamen in ea nil profus uidetur impositum. Erat præterea elegion aræ adhuc his uerbis insculptū, Fracta terramotu iam patria, Cantabriam Cheremon mox aduolauit, aduolutus pedibus gloriosam excitauit Trallim olim sic uocitatam: pro quibus hanc illi statuam fecere propinqui, ut aræ merito astructam hanc referant gratiam. Trallianorū res hoc pacto habuisse se creditur. Haud secus & alias in Asia ciuitates, ut Ionicas, ita & Æolidas per id temporis quàm multa fuisse ex terræ concussione perpeffas constat. Sed ea mihi nunc omittēda, & prosequēda quæ dicere cœperamus, ad Persarumq; prælia cum Romanis in Lazico agro eodem hoc tempore gesta pertransendum. Nam inter Romanos & Persas iam pridē maxima sunt bella inita, ita ut crebris incurfionibus alternis agros popularētur & deuastarent, nūc repentinos machinando insultus, nūc copioso exercitu in acie apertius prodeundo, ita ut & si paulo ante fecisse inducias uiderentur, haud tamen

tamen omnino pacifici erant, neq; ubiq; bella cessabant, nisi Orientē uersus & circa Armeniæ fines, ubi utrisque sancita pax erat firmior: circa Colchos uero prælia gerebantur, Lazi quondam Colchi dicebantur, & hos illos esse perspicuum est, deq; his ambigit nemo, qui Phasidem fluuiū & Caucasum montem aduertat, & accolas effuse his circumiectos. Ferunt autem Colchos Ægyptiorum fuisse coloniam, siquidem longe prius quàm Iasonis & eorum eò nauigatio fieret, & antequam Assyrii potirentur imperio, anteq; Nini & Semiramidis tempora, Sefostrem quempiam tradunt Ægyptiorum regē, ingenti suorum coacto exercitu, uniuersam Asiam peruagatum: ubi eā euerit, ad id loci uenisse, eodemq; reliquisse agminum partem, unde Colchorū id genus deriuat: id ipsum Diodorus Siculus asserit, & alij multi q; res gestas ueterum conscripserunt. Hi igitur siue Lazi, siue Colchi, siue Ægyptij in aliena locati, nostra ætate bellis undiq; diuexant, & multa ipsi iniere certamina, eorumq; de causa oppida nonnulla solo æquata sunt. Chosroi nanq; Persarum regi opportunioribus quibusdam ea è regione Colchorum locis præocupatis, haudquaq; est uisum semel armis parta relinquere, sed potius Colchidis quæ reliqua essent, surripere animo inerat. Iustinianus autem Romanorum tunc Imperator Gobazem Lazorū regem gentemq; omnem ut sibi obedientem atq; beneuolam, ita & de deo secum eadem sentientem, ut uolenti cuiq; diripiendam iam proderet, nec ferendum quidem, nec æquū fore censebat, sed longe magis enitebatur, uniuersis ut uiribus hostes inde propelleret. Ac illud animo agitabat, atq; adeo uerebatur, ne si bello forte uincerent Persæ, regionemq; omnem suæ facerent ditionis, nihil his foret impedimento quo minus in Euxinum pontum intrepide nauigent, interioraq; omnia imperij Romani percurrant: unde ingentes & bellicosissimas copias circa Colchos constituit, hisq; & duces præfecit quamoptimos. Bessas nimirum Martinusq; & Buzes eas ductabāt, uiri ut summi, ita & bello exercitatissimi, cum his & Iustinū Germanicū iuuenem admodum misit, sed rei bellicæ non imperitum. Nunc uero quæ Mermeroës Persarum præfectus antehac gesserit, quū de his ad id usq; loci Procopius rhetor satis perscripserit, prætereunda uidentur. Sed quum præsentis historiæ hinc mihi initium sim desumpturus, decentius erunt quæ subsequuntur his coaptanda. Muchirisim itaq; præfectus Persarum Mermeroës & Coataisim oppida petit, ea mente ut locorū difficultate superata, se infra Phasidem amnem reciperet, ut re subita Romanis perterrefactis, tentaret si qua posset castella in potestatem redigere, quod tamen quum palam incederet & in hostem ueniret, fieri non poterat. Martinus nanq; præfectus cum suo exercitu ad Telesim stationē habebat (Est autem Telesim oppidum ualidum quidem & munitissimū) ibiq; saltus diligentissime asseruabat. Erat præterea locus ille aditu difficilis, & qui è pximo peti nō posset: nã & præruptæ illi sunt rupes & saxa undequaq; præcisa, inuicēq;

in seipsa uergentia, ita ut angustissimā subiectam semitā redderēt, aliundeque oppidū nisi hac adiri nō poterat: nam & circumiecti campi palustres nimium sunt & limosi, ex altera parte densiores sylvæ arbuta que extantia, ut uel expedito nulli hac pateat iter, nedum armatis agminibus. Romani uero quū laboris nil intermitterent, sicubi forte locum immunum & peruiam inuenissent, stipitibus & saxis reficiebāt, & enixe huic operi insudabāt. Interea Mermeroēs meditabundus & dubius hisce in rebus quid opus facto nam esset, quū diu secum uersaret, subijt animū cogitatio, quod si utcūque Romanorum præsidium solueret, & sensim propelleret, non omnino esse nō se perfecturū quæ ad demolendum clausum iter parasset: nam hostibus saltus continētissime insidentibus fieri non posse existimabat, ut hos superaret, & illos peruinceret: sed si forte abscesserint, id solum relinqui, ut locorum iniquitatibus mederetur, & difficiles iterum aditus ut peruios redderet, quod utique non impossibile factu fore rebatur. Sperabat namque nauante multitudīne operam & præcisa materia repurgatisque saltibus, & excussis sublatisque demum obicibus non difficulter se transiturum. Verum ut iam perficeret quæ animo agitabat hanc excogitauit fallaciam, graui & insanabili morbo se teneri dissimulauit, cuius ut impotens mox lecto decubuit, & perinde grauiter ferens hunc casum, flebiliter querebatur. Huius rei fama totum peruasit exercitum, præfectum grauiter ægrotare, atque adeo ut in proximo illi sit moriendum. Id tamen ut in re erat haudquaquam his creditum est, qui quæstui haberent suorum proditiōne, & hostibus occulte omnia aperirēt quæ gererent. Sed præfectus quid sibi uellet pertinacissime occulebat, atque adeo, ut ne ad amicissimos quosque illud peruenerit: nam qui Romanis id rei significarunt, ædita & sola in uulgus fama facile fallebantur, & Romani ipsi facilius his fidem præstabant, neque adeo nuncijs mouebantur, quam quia sic fore peruellent, unde remissa fortiore illa & diligenti cura segnius custodias faciebāt: paucis post diebus Mermeroem obisse mortem his nunciatur. Nam interea in domicilio quodam sic delituerat, ut uel apud familiarissimos qui rei dissimulatæ essent nil conscij, mortis suæ opinio uicerit. Tum demum Romanis superuacaneū fore est uisum ad saltus tutandos multū de cætero uigilare, uel labores suscipere: unde relictis quos iam obstruxerant locis, & simul in his insudatis operibus omnem solertiam in segnitiam cōmutarunt, quandoquidem noctibus somnos æquando, locis immorando amcenioribus, nec exploratores præmitterent, nec quæ in rem essent exequerentur: nimirum quia Persas existimarēt ut antehac rei bellicæ imperitos in se nunquā ituros, sed ab se procul potius abituros. His omnibus Mermeroēs cognitīs rem aliquādiu dissimulatā præter spem omnium patefacit, ac Persis uisendum se talem præbet, qualis antehac fuerat, cōfestimque copijs omnibus quanta potuit celeritate motis itinerū difficultatibus, ut antea cogitabat, perquā bene dispositis oppido appropinquauit.

quauit: & iam proximus erat, Romanis pro rei miraculo animo cōsternatis, nimirum quum de improviso oppressi tutari se minime possent. Tunc igitur Martinus deserere prius locū decreuit quam ad se Mermeroēs penitus peruasisset, & ingenti malo quos deprehendisset Romanos afficeret. Quo enim hi pacto quum perpauci essent, tantam hostiū multitudinē sustinuissent, & nō statim obruti potius deperissent: hac itaque arte deuicti à barbaris, turpiter discessione facta Romani ad suos se receperunt, qui cum Bessa & Iustino tunc essent haud longe à Telese positus in campo castris: nam inde septē stadijs aberant: quo in loco præter uenales ollas nihil operis exercetur, è quibus & loco est inditū nomen, nā Ollaria dicūt Latini, nos Chytropolia. Sed quū ad exercitus quam multi fuga præcepta Martinum iam præuenissent, denuntiassentque hostium celerem & futurum aduentū, seque in tuto iam recepissent, præfecti omnes cōmuni consilio decreuerunt hostes expectandos ibidē esse, instruendasque acies, & his strenue obsistendum si progredi pergant. Erat inter duces exercitus uir sane clarissimus Theodorus, qui Zannus genere, sed apud Romanos nutritus, barbaricos mores quos è patria ceperat iam plane depositos, dexteritate quadā ornauerat. Is igitur suo cum agmine, non enim minori numero quam hominum quingentorum, & suæ gentis hunc milites sequebatur, circa Tesim stationē habebat, per Martinū iam iussus ne prius inde abscederet quam hostes uidisset iam irrupisse, & quoad fieri posset, numerum imaginando complecteretur, ac demum cognosceret quid nam his uirium, quid ue animi esset. Tum ille ut ad omnia audax & industrius erat, inssa exequabatur, & hostiū copias infra præsidium adesse iam conspicatus, satis gnarus non eotenus staturum hostem, sed bellandi percupidū fore, cōfestim loco abscessit: in ipso itinere quum Romanos nō paucos deprehendisset nō rectā ad Chytropolia contendētes, uti erat iniunctum, sed in Lazorū domicilia impetu facto, ordeum & alia id genus diripiētes, ut eos abduceret nitebatur, & istorum temeritati obuiam iret, qui plane nescirent quibusnam in malis tunc essent. Itaque qui gulæ erant non admodum dediti, nec omnino deperditi homines, ubi potiora moniti didicissent, Theodorum mox sequebantur, & sensim se referebant. Interea Persæ de improviso superuenerūt, & Romanorum nonnullos militum ex insperato obruncāt, cæteri cursu citato in fugam uersi abibant, derepenteque in suorum castra cum trepidatione & eiulatu irrumpunt, atque adeo ut omnes re subita pauefacti, & præ formidine tumultuati præter modum, sic trepidi consurrexerint, ut uno agmine castris excederent. Tunc præfecti, nondum enim instruxerant copias, ueriti ne sibi & imparatis insisterent barbari, sprete priori sententiā: nō enim in re trepida quid acturi iam essent offerebatur, quandoquidē de præsentibus consultare nec tempus ipsum permetteret, præsertim omnibus animo consternatis: motis cōfestim è campo castris, coactisque in unū iam copijs, instrenue, incompositis

positiꝫ ac pro arbitrio ferebant, & à continente cursu nō prius hi destitire, quā ad insulam peruenissent: abest autē hęc à Telese insula quinꝫ summū parasanges: nam tantum uiaē perstrenui illi una die emensi sunt & fuga celerima. Parasanges autē, ut Herodoto & Xenophonti uidetur, triginta stadia sunt: iuxta Iudæos uero & Persas uno & uiginti stadijs terminatur. Et ipsum id sentiunt Lazi, & iure ut arbitror: nam & apud hos baiuli ubi singulos parasanges pertransiere, & onera quæ gestant deponūt, & ipsi parumper quiescunt alijs in ferendo uicissim onere succedentibus: idꝫ quoties factitāt eodē spatio itinera metiuntur & interrumpunt. Vtūꝫ tum parasanges dicantur, stadijs centū & quinquaginta disiungitur hęc ab oppido insula. Est autem huius insulæ locus placide munitus & peruius, amniumꝫ aquis fluentibus circumactus: siquidē Phasis & Deconus flumina è Caucaſo mōte disiectim fluentia, & à principio magno distantia interuallo, locorum cogente situ, sensim proxima fiūt adeo, ut abinuicē nō longe ferant. In ea intercapedine molientibus fossam Romanis, & Phasidis aquis in Deconi alueū demū transfusis, ex ea insulæ parte quæ in Orientē uergit, amnes utriꝫ in unum coeunt, & locum cingūt. Proin rursus quū uario diuersoꝫ cursu se insinuando inflectunt, haud sane parua terrarū spatia complectunt. Descēdendo uero ad occidentem solem & prolabendo sponte conueniūt & cōmiscuntur, ita ut omne quod ab his intercipiē insula fiat. Hic igit̄ coeuntes Romani immorabant, Mermeroēs uero ubi ad Ollaria tandē peruenit, absentiu hostium cum obiectis etiam contumelijs irrita diu ignauia, statuit nō ultra sibi progrediendū, nec inuadendam insulam esse, quandoquidē in hostili nec tantis exercitijs subministrare necessaria posset, nec aliās obsidionē parare: unde retro ad Telesim, & eas locorum iniquitates redeundum haudquaquam censebat. Itaq; paruis uauigijs ad id ipsū paratis, cratibus pluteisꝫ superimpositis Phasidis ripas consternit iungitꝫ, & ponte perinde facto, intrepide & nemine obstante exercitū traicit, & Persas quidē quos in Onogori locauerat oppido, quod ipse in loco Archēopoli circumiecto aduersus Romanos ut propugnaculum struxerat, magno ut animo essent hortat̄, & aliud huic præsidiu addit, omnibusꝫ ibi quoad fieri potuit cōmunitis, retro se ad Cotaisim & Muchirisim castella recepit: tum derepēte morbo correptus grauissimo, maiori exercitus parte & ualidissima suis ibi rebus relicta præsidio, se in hiberna transtulit, ad urbemꝫ Mischitam, id urbi nomen, uix tandē delatus quū uim morbi pati non posset, ibidem tunc demum Mermeroēs obiit mortem, uir sane apud Persas, ut præstantissimus, ita & honoris apud suos plurimum consecutus: ualebat nanꝫ maximū in modum consilio, reiꝫ bellicæ peritissimus erat, & animi præstabat is magnitudine, nimirū & si effoetæ ætatis iam esset, & iam pridē duobus pedibus captus, nec uehi equo iam posset, in laboribus tamen haud secus ac robustissimus iuuenis uersabatur, neꝫ hos quidē resu-

giebat,

giebat, sed impetu facto prodibat in aciem, ita ut hostes turbaret, suosꝫ uē fortiter facerent admoneret, hortando iubendoꝫ, quæ in rem essent quam optime disponebat, referebatꝫ laudis plurimum hostes uincendo: unde perspicui potest, nō magis corporis robore quā consilio & prudentia bella geri. Tunc demum Mermeroēs demortuū corpus qui circa se erant elatū, & extra urbem destinato in loco depositum, solum nudumꝫ reliquerunt, canibus simul & auibus uel eiusmodi cæteris obscenis & sarcouoris animantibus lauiandum & absumendum. Hunc ex lege seruant Persæ sepulturæ ritum, nuda ut carnibus ossa per campos dispersa iaceant uelint: apud hos nanꝫ in arcam urnam uē mortuos condere uel terra obruere haudquaquam fas est. Cadauer uero ad quod non statim dilacerandum aduolent aues, aut canes accedant, hominis fuisse affirmāt qui inquinatis moribus fuerit, iniquiorisꝫ animi, & dignus plane qui in barathrum detrudatur, in prauisꝫ dæmonis ditionem ut ueniat: & propinqui mortuū tunc maxime deflent, ut cui nihil putent spei reliquū esse, nec Parcæ melioris participes fore. Quod si quā celerime mortuus deuoretur, beatum hunc & felicem dicunt, huiusꝫ animam & demirantur quam maxime, & deo similem faciunt, & dignā omnino quæ in campos Elysios deferat̄. Accedit etiam quod si obscuriores quidā & infimæ sortis interea dum rem militarem exercent, grauissimo morbo acius urgeantur, ut uel spirantes adhuc & sobrios efferant, & quodam depositis loco panis frustum & aquam baculumꝫ iuxta apponant, ut quamdiu cibū poterūt degustare & uirium aliquid his relinquatur, eo se baculo à beluis tueantur, & cōuiuas hoc abigant ad se uenientes. Sin uero uel spirantes adhuc uis morbi peruicerit, atꝫ adeo ut manus mouere nil queant, tum miseros illos & semimortuos, incipientesꝫ animā exhalare, aues canesꝫ deuorāt, & uitæ spem demunt, siqua tunc forte fuisset: qui uero ea ex ægritudine conualescunt, & se domum receperint, haud secus uisi alijs sunt, ut in Tragœdicijs fit tabernaculis, ac si tenebrarū è foribus prodissēt, & extenuati prorsus, orisꝫ colore alienato, obuijs timorem incuterent: unde uniuersi hos auersantur, & perinde omnium sceleratissimos confestim defugiunt, & tanquam apud inferos adhuc forte agentes declinant, nec pristinis & consuetis ad uitam muneribus frui prius hos sinunt, quā per Magos admissa in se inquinatio expurgetur, quam perinde ex mortis expectatione contraxerant, & quasi ut uiuere possint potestatem recipiant. Liqueat sane homines & singulas nationes eas leges sanctiores cæteris ducere & potiores, quibus diu insueuerunt, atque adeo, ut si quid præter illarum instituta geratur, fugiendum his esse & plane ridiculum uideatur, & eiusmodi demum, ut prorsus nil fidei faciat. Adinuentæ sunt tamen mortalibus diuersæ quidem pro legibus suis tutandis rationes & causæ, partim forsitan ueriores, partim quæ ad persuadendum sic ualeant comparatæ. Vnde nec mirum arbitror fore, si Persæ

N 4 suorum

suorum morum & uitæ cōsuetudinis redditis rationibus, suos adnitantur arguere præstare ceteris ritus. Et sane admiratione ingēti afficior, uetustissimos eius terræ habitatores, siue Assyrii, siue Chaldæi, siue Medi hi fuerint, nō eadem cum Persis istis sensisse: siquidē circa Niniuen urbem Babyloniacq; terras, & Mediam tumuli extant, arcæq; adhuc permanent obfirmatæ, quibus prisca illi & mortui reconduntur, ita ut nō alienos sed nostros uideantur ritus seruare. Quod siue cadauera, siue cineres Græcorum more exustos illa contineant, haud tamen cum his aliquid habent quæ Persæ hi factitant similitudinis: nec solum in sepulturis & mortuis, sed ne & nuptiarum quidē & rebus Veneris flagitiosissimis ritibus, pro quibus præsentis & huius tēporis Persæ sceleratius ac deperdite luxuriantur, qui non solum cum sororibus suis & consobrinis impudenter congregiuntur, sed cum filiabus uel genitores (proh scelus) miscuntur, & quod omnium est impiissimum (ô natura, ô leges) cum matribus filij. Persis autem fuisse nuper id sceleris adinuentum, ex eo quod narraturi mox sumus, nosse quis poterit: ferunt quondam magnam Semiramidem illam & Assyriam fuisse eò temeritatis euectam, ut cum Nino filio habere congressum uoluerit, iuuenemq; pertentasse, huncq; reuentē concubitum, remq; permolestē ferentē, pergentē ad facinus matrem protinus occidisse, patrareq; id maluisse quàm scelus cōmittere. Nō enim si id lege permittebatur, Ninum duxerim ad id crudelitatis uenisse. Sed quid est opus nimirū uetusta repetere? Paulo ante quàm Macedones tantas res gererent, & Persæ destruerentur, Artaxersem Darij ferunt Parisatidem matrem quū eodem malo afficeretur, quo & Semiramis, & secum rem habere percuperet, haudquaquam necasse, sed eiecisse iracundius & propulsa, quia nec pium id esset, nec patrium, nec in uita hominum cōsuetum. Sed huius temporis Persæ prisca omnes fere omisere, & perinde iam euerterunt, alienisq; legibus tanquam adulterinis utuntur, ex Zoroastri desumptis Orimasdei disciplinis. Is autem Zoroaster siue Zarades, nam duplici uocatur cognomine, quo tempore in principatu floruerit, & tulerit leges, satis clare internosci non potest. Persæ nanq; nostræ huius ætatis Idaspis temporibus, simpliciter tamen hūc fuisse affirmāt, ita ut in ambiguo sit, nec plane satis dignosci queat, utrum Darij pater an alius quispiā is fuerit Idaspes. Sed quouis ille floruerit tempore, magister tamen & Persis fuit, & magici sceleris adinuentor, qui prisca sacrorum ritu mutato, promiscuas quasdam & uarias opiniones induxit. Siquidem uetustiores illi Iouem, Saturnum, & huiusmodi cæteros apud Græcos quondam percelebres ut deos uenerabantur, quum alioquin cognomina minus seruarent: nam Iouē Belum dicebant, Herculē Sandem, Anaitida Venerem, & alios item aliter uocitabāt, quemadmodū Berosus Babylonius, & Athenocles Symmachus, q̄ Assyriorū Medorūq; res antiquissimas conscripserunt, historia produnt. Nūc uero maiore in partē cum Manichæis Persæ

Persæ conueniunt, & in eo præcipue, quod duo illi & prima inducunt principia, alterum quidem ut bonum ita & optima quæq; parturiens, alterū quod penitus utriusq; his aduerfetur: nomina uero istis imponūt & barbara, & pro eorum lingua composita: bonum nanq; siue deum siue creatorem Hornus datim dicūt: Arimanes pernicioso ac pessimo dæmoni est apud hos nomen: festum autem omnium apud se celeberrimū, quod uitiorum uocant interitū, peragunt, in quo & serpentiū pleraque & quorumuis animantium quæ fera & solitaria sunt, interficiunt, & magicis offerunt, perinde insigne aliquod pietatis argumentum, hac uia se arbitrantur ei quod bonum dicūt gratam operam insudare, molestiam uero & perniciem Arimani illi inferre: uenerantur autē quam maxime aquam, atq; adeo, ut ne hac quidem faciem abluant, nec eam quoq; pacto attingant, siue potandī gratia, siue arbores irrigandī, siue ut aliascunq;. Quin etiam deos alios plerosq; hi nuncupant, & Græco ritu propitiant: utuntur præterea sacrificijs, purgationibus, oraculisq;, & his quidem Græcorū more. Porro ignis his preciosus uidet, & plane sanctissimus, unde in ædiculis quibusdam ut sacris semotisq; ignem hunc Magi perennē seruant, eundemq; dum intenti custodiunt, arcana peragunt sacra, & de futuris interrogant. Hæc autē instituta siue à Chaldæo, siue à quouis hominū genere coeperint (nō enim multis hæc congruunt) ita tamen hi sentiunt, & pertinacius hanc tenent opinionem è plurimis nationibus haustam: quo fit ut quàm uarie composita sit. Et sane id mihi nō ab re factum uidetur, nondum enim aliā Rempubicā uidi in species uarias formasq; mutatā, quæ diu consisteret: sed quoniā multarū gentium dominatū hi admiserūt, idcirco & una specie legum cognitionē nunc seruant. Primos omnium Syrios ferunt uniuersam Asiam occupasse, præter Indos, qui supra Gangem siti sunt fluiū. Nā Ninus uidetur tunc primum hic imperiū obfirmasse, post hunc Semiramis illa, & huius deinceps posteritas omnis ad usq; Belū Decortari cognomēto, in quo Semiramidis & regnum habuit finem & genus: Belitaras deinde quidam sic uocitatus, plantarum quondā infertor, & regionum hortorum magister, mirū sibi in modum imperiū uendicauit, ad suosq; bene plantatū transmisit, quemadmodū Bion & Alexander scripsere, ita ut adusq; Sardanapalum, ut idē affirmant, successio ista peruenerit: sub quo hebescente iam principatu Arbaces Medus, & Belesis Babylonius ab Assyrijs rege deperdito sublatum ad Medos transtulerunt imperiū, quū anni mille, sexq; & trecenti, aut paulo plusculū pertransissent, eo ex tempore, quo Ninus tum primū eas res tenuit. Sic enī Ctisias Gnidius, cui & Diodorus Siculus assentit, de his tēporibus scripsit. Medi deinde sic rurū hoc potiti imperio sūt, ita ut omnia prohorū legibus statuerent: deinde p̄ annos ccc. his in principatu agētibus Cyrus Cābyli Astyage deuictō, ad Persas traduxit imperiū: q̄ enī nō id erat facturus, cū Persa is esset, & Persæ insuetus, p̄ gestōq; cū Astyage bello oderit Medos.

Medos. Vbi uero & Persici reges per annos ducetos, additis octo & uiginti regnassent, uel istorum deniq; regnum defluxit peregrino exercitu, & à rege alienigena dissolutum: siquidē per Alexandrū Philippi Dario Arsami iam interfecto, uniuersaq; Perside in potestatem redacta, ad Macedonicos mores res transiere. Nam adeo rebus quammaximis gestis hic ualuit, ut uel eius post mortem Macedones uiri alienam & peregrinam diu tenuerint, & ad multū prouecti uirium sint: & sane crediderim, ui quadam percepta apud homines de Alexandro opinionis, uel ad id temporis fuisse hos regnatos, nisi inter se inuicem dissidendo, atq; ut in seipos, ita & in Romanos exercitus comprehendendo, plura habēdi ducti cupiditate, suas ipsimet uires soluissent: quo factū est ut non de cætero capi non posse sint finitimis uisi, tametsi non minori hi tempore, uel summum annis septem minus quàm Medi regnauerint. Vnde his tamdiu potitis imperio, Parthorum gens alterius ditionis iamdiu facta, nec olim admodum celebris, Macedones regno priuarūt, ipsiq; Asiæ totius præter Ægyptum imperium susceperunt, Arsace tum primū defectionis auctore, unde eius uel posterius Arsacidæ dicti. Inter Arfacem & Artabanum regem anni ducenti intercessere. Eodem autem tempore quo res Græcorū per Alexandrum Mammeā adolescentē administrabant, & Chosrois apud nos cœpit genus regnare: ex quo præfecto instituta & mores qui apud Persas ad id temporis obseruantur, ortum cœpere perinde prima stabilimenta: siquidē Artaxerxes quidā uir Persa, inglorius imprimis & obscurissimus, aliās tamē factis sat potens & sane industrius peridoneusq; posse constituta mouere, & obturbare pacata, coniuratorum manu mox facta, Artabanum regē obtruncat, & tiara regio insigni sibi imposta, Parthorumq; uiribus debilitatis, denuo Persis pristinū regnum restituit. Erat is sane ex magica arte factorum peritus, de seq; archana confecit: unde & Magorum gens omnis ex eo ualidior facta & insolēs, iam pridem id nominis seruat, haud dum tamen ad id honoris fastigium in quo nunc sunt uenerant, neque eò licentiæ prouehantur, sed plerunq; principibus cōtemptui erant, quod utiq; ex eo apertius liquet. Nō enim Persæ qui circa Dariū erant, Semerde quodam & Mago post Cambysē Cyri imperium subtrahente, id factum calamitatis loco duxissent, Semerdemq; obtruncassent, & alios tanti facinoris conscios, quia haudquaquam fas esse existimassent, Magos homines regiæ insidentes sellę ornari: unde his obtruncatis tantopere eam cædem nullius momenti facere, atq; adeo nec scelus ex ea se admisisse rebantur, sed dignū potius memoratu patrassē se facinus, ut eius seditionis ob gratiā in patrataq; cædis memoriā, festos quosdā & celebres statuerint dies, quos Magophonios nuncuparunt, & sacrificia fecerint ob uictoriā dñs. Nunc uero Magos huius temporis Persæ & honorāt quāmaxime & uenerant, ut quorū consilio publica omnia & prædictionibus administrantur, seorsumq; quid quisq; præmij pro re bene gesta

gesta promereatur, quid uel supplicij qui flagitium fecerit, præsidendo & cognoscendo decernunt: nec sane Persis uel legitimum aliquid fore uel æquum uidebitur, quod Magorum non sit sententiā confirmatum. Ferūt quondam Artaxerxis matrem Paueco cuidā nupsisse infimæ fortis uiro & coriariā exercenti, qui tamen syderum decursus calleret, & scientissimus esset perquā facile posse futura prospicere: apud hunc semel Sannū quempiam & militarē per Cadusiorum agrum iter habentē, in tugurium diuertisse, tūc & Pauecū perinde uatem, utcunq; hospitis semen & maximū fore & celeberrimū præuidentē, & euasurum quandoq; ad summam felicitatem, affectū primo mœrore fuisse, ac flebiliter questum, quod sibi nec filia esset, nec soror, nec scemineum deniq; aliquid quod se propinquitate contingeret, ut cum Sanno illo & hospite necessitudine iungeretur. Sic demum illi & noctu uxore apposita thoro cessisse, sprete perstrenue uerecundia & breui cum nota futura, & optima cōmutata fortuna: quo ex nocturno congressu Artaxersem natū, sub Pauecoq; educatū, ad iuuenilesq; annos prouectum fortissime sibi imperium comparasse: unde inter Sannū Pauecumq; ortam fuisse contentionē, dum eorum quisq; iam uellet puerum ex se filium dici, & uix tandem in id conuenisse, ut puer Paueci filius diceretur, sed alioquin ex Sanni semine ortus. Hoc pacto dum Artaxerxis genealogiā repetunt Persæ, uera fuisse quæ de eo traduntur affirmant, ut in regum suorū annalibus literis prodita. Nos uero posterorum omnium nomina qui post hunc in imperio successerūt, paulopost explicabimus, nec secus & quamdiu eorū quisq; regnauerit: quod tamen ad id temporis est ab his intermissum qui annales conscripserant, nec magni fecerunt ista perquirere: nam qui de Imperatoribus Romanis scripsere, a Romulo, siue quum altius repetunt, ab Ænea Anchisæ filio initium sumunt, & ad Anastasium usq; Iustinumq; seniore illos recensent. Persarum uero reges, hos ipsos dico qui post deletos Parthos regnarūt, haud æque annis suæ serie explicatis peruestigando enumerarunt scriptores, quū fieri sic decuisset. Mihi tamen de regibus istis Persicis, ipsorum ex scriptis certiora omnia & uera collecta accuratius sunt, & reor equidē præsentī historiæ plurimū conuenire, istorum omnium meminisse: itaq; quum opus fore existimauerim, hæc suo loco cōmemorabo, tametsi istorum nomina uaria sint, & ea quidē barbara recēsenda, & quorundā pleraq; qui memoratu dignū nil gesserint. Sed illud in præsentia, ut res apertius pateant, & plurimum conferant, sum dicturus, trecentorum & undeuiginti annorū, ad annum hunc usq; quintū Chosrois imperij, finem adesse, quo & bella in agro Colchico gerebant, & Meroes est suo fato defunctus, Iustiniani uero Romanorū Imperatoris annis octo & uiginti. Nūc autē ubi de Chosroe perpauca explicarim, confestim ad ea me referā, quæ narrare iā cœpi. Nō enim hūc Persæ solū ultra q̄ decet laudibus ferunt & demirantur, sed Romanorū pleriq; ut eloquentiæ studiosum & qui

& qui ad nostræ philosophiæ summam perueniret notionē, & Græca opera in Persicam linguam nonnulla transtulerit: addunt tamen & Stagiritem, id est, uini amphorā longe melius perpotasse, quā rhetor peranicus olori perscripserit fabulam, quinetiam Platonis imbutum dogmatibus tradūt, atq; adeo, ut ne Timæus hunc quidem prætereant, tametsi lineari speculatione diuarietur, & naturæ rimetur motus. nec Phædon ipse, neq; Gorgias uel dialogorum autor alius quisquā, ut Parmenides, & cæteri item quibus uaria sententiarū profunditate sunt multa conscripta. Ipse uero non egregie adeo hūc eruditum fuisse existimauerim, ut summam disciplinarum teneret. Qui enim fieri id poterat, ueram illam & liberam ut ueterum nominum pronunciationem, ita & rebus ipsis maxime congruentem, lingua quædam ut agrestis & rudior & à Musis penitus aliena seruariet: quo inquā pacto uir regio fastu ex immodicis adulationibus ab ineunte ætate illectus, ac uiuendi consuetudinem nactus supra modum barbaricam, & qui bella semper & acies animo agitarit, exerceri in his poterat disciplinis, ex hisq; sibi fructus aliquid uendicare? Quod si quis idcirco hūc laudet, quia quū rex esset & Persa tantarūq; gentium & maximarum rerum curam haberet, utcunq; tamen degustare artes literarias uoluisse, ex eaq; ut gloriam ita & animi capere uoluptatē, profecto & ipse hūc laudarem, perinde præ cæteris barbaris admirandum. Sed qui hunc nimium sapientem appellant, & quasi philosophos cæteros præstitisset, omnium artium disciplinarumq; causas nosse affirmant, & qualem fortasse peripatetici maxime eruditū præfinit: deprehendetur is haud dubie nihil prorsus ea quæ uera sunt peruidisse, sed uulgi duntaxat famam sectari. Vir quidam genere Syrus Vranus uocitatus, dum Byzantijs uersaretur, artem quidē medicam profitebatur, sed Aristotelicæ disciplinæ prorsus ignarus, nil deniq; uera cognitione tenebat, fremebūdus tamen & insolens quā multa se percallere iactabat: & quum forte inter cœtus hominum uersaretur, ut erat suapte natura contentiosior, sæpe etiā pro regijs porticibus ipsis altabat, plerunq; in librariorum tabernis uenalijs affidebat, & ad hominum turmas se eodem cogentium, uerba magna perinde mirabundus & stupidus factitabat, consueta quædam de deo longis uerborū ambagibus: his qui se circumfisterent postulantibus, qualis nam scilicet esset illi natura, quæ nam substantia, utrum afficiatur, utrum curæ sit expers, & alia quædam eiusmodi: qui uero ista profitebatur, ne grammaticum quidem adijisse unquam crediderim, nec uitam forte rectiorem egisse. Proinde pūtent hi facile aliquid esse & plane promptissimum, aut cuiq; peruium quod uulgo fertur, pedem porrigere, & theologiam attingere: quum hanc constet rem esse & probatam & inexplicabilem & longe superiorem, quā ut eam assequi cogitatio queat imperitorum qui ignorando hanc demirentur. Sunt nanq; qui uespera ex ipsa statim ebrietate & crapula impediti quā multa deblaterent, deq; excellentis-

simis

simis rebus illis diuinisq; questionibus sermones indecenter inceptent, & in eiusmodi nugando delirēt, & haud secus ac qui aleam ludunt rixentur. Hisce in rebus principatū nactus Vranus perinde Homericus ille Therites, alios arguebat, extrahereq; in longum sermones minime desistebat, & si aliās de deo haud satis recte sentiret: nec sane disceptationem sinebat iamdiu occipit, ordine saltem suo procedere, sed apertiora potius confundebat, & quæ sitæ rei propulsabat inuentionem. Volebat hic forsitan Platonis Pythonem, Sextumq; deniq; imitari, & eorum more responsiones ut fierēt, ut finis esset nil obturbari, quia id animo præsumptum iam esset, nihil esse penitus constitutum. Sed Platonica ista haud satis ille didicerat, ni forte alicunde uenatus perpauca collegisset, quibus posset ineruditos iam fallere. Et quemadmodū literarum erat is re ignarus, ita & bonorū morum omnium expers istiusmodi quum esset Vranus, ad Persas se contulit, per Areobindum Persam & regis tunc oratorem ut cothurnus & nebulo ductus, nimirum qui ea sibi ornamenta stolide uendicasset, quibus omnino careret, palliumq; protinus induit, quod disciplinarum magistri gestare apud nos solēt. Sic itaq; obstipa superbaq; facie Chosroë adiuit: tum ille inopinato miraculo percitus, & factū aliquid esse imaginatus, suspicatusq; uerū hunc esse philosophū, nā & ita apud Persas uocitabatur, eundem hūc & libens uidit, ac benigne suscepit. Magos deinde ad se conuocatos, cum nouo philosopho ut sermones conferrent constituit, deq; rerum ortu naturaq; ut disceptatio haberetur iniunxit, & utrum id omne quod uisitur finem sit habiturum, num uel unum esse omnium rerum principium putandū sit. Tum Vranus, quod ad rem faceret nil opportune respondens, ut qui nec responsurū quidem se à principio cogitarat, sola audacia & dicacitate, ut in Gorgia Socrates, inter ignaros ignarus peruicit. Quo factum est, ut uanus ille & demens regem sic ceperit, ut nō solum pecunia ab eo sit & non parua donatus, sed regiæ mensæ admissus, & eo honore dignatus, ut rex ipse & prior pateram huic prælibarit, quod utique nondū in alios factitasset, & iureiurādo dixerit, aliās nunquam se talem uirum uidisse, tametsi antehac summos in uero uidisset philosophos, qui hinc ad se concessissent: nam paulo ante Damascius Syrus, Simpliciusq; à Cilicia, & Eulamius Phryx, Prifanusq; Lydus, Hermias præterea & Diogenes ex Phœnicia, Isidorusq; Gazeus in Persiā se ad regem hunc uisendū contulerant, qui omnes facile hac nostra ætate omnium erant philosophantium principes: hi quidē quum minus placerent quæ de deo Romani rectius sentiunt, & multorū relatu persuasi iam essent Persarum instituta & mores cæteris longe præstare, in Persiam ad regem ut in ea uicturi unā concesserunt, & eo libentius quod regem in primis iustissimum continentissimumq; esse acceperant, & qualem uult Plato, ut philosophia sit cum imperio iuncta: subditos uero pollere uirtutibus, quandoquidē nec fures apud hos essent, neq; prædones, nec deniq;

O qui

qui iniustiora cætera facerent, atq; adeo ut preciosissima quæq; uel in solitudine quauis relicta qui forte inuenerit, haudquaquam sit sublaturus, sed relinquenti utcunq; domino integra omnia adusq; redditum maneant. Vbi tamen eò est tandem peruentum, quum omnia aliter longe ac ipsi acceperant sese habere iam comperissent, & omnem scelerum apud hos specie exerceri, ipsiq; hæc molestissime ferrent, inconstantia & leuitatis se statim insimularunt, & mutati loci cœpit hos pœnitere: unde & si Chosroes eos & beneuolentia prosequeretur, & ut apud se manerēt precibus fatigasset: confestim tamen ad pristina loca è quibus excefferant se receperūt, extimantes longe sibi potius fore, initis mox Romanorum confinibus mortem si forte contingat obire, quàm apud Persas morando maiora sibi præmia comparare. Sic demū omnes ad pristinas sedes reducti, barbarica detestabantur hospitia. Sed quum interea iter hi facerent, mirandum quiddam his ferunt & dignum memoria contigisse: nam quum in agrum quendam & Persicum philosophi diuertissent, hominis eiectum cadauer uiderunt recens demortui inhumatum: tum hi legis barbaricæ prauitatem cômiserati, quandoquidē nec par fore existimarēt, ut uel in partem aliquam natura iniuriam pateretur, cadauer illud per seruos elatum terra ut licuit obruerūt: noctu uero his quiescentibus, unus quidam eo ex comitatu, nō enim nomen sat calleo, obuersari sibi speciem uidit hominis senioris, sibiq; incogniti, aliàs tamen grauis & uenerandi, & qui philosophiæ student, ut pallio ita & barba promissiore nihil esset absimilis, sibiq; perinde iubendo, monendoq; huiusmodi inclamasse, Noli inhumatum humare, permitte canibus lacerandum, Terra uniuersorum mater matris corruptorem hominem non suscipit. Tum ille quamprimum præ formidine experrectus, alijs somnium statim renūciauit. At illi tum primum dubij animi erant, quò nam esset id somnium euasurum: antelucano autem tempore surgentes progrediuntur quò erat iter occceptum, agrum eundem carpendo, cogente ad id loci situ, in quo pridie mortui cadauer suffoderant, nudum illum iterato inueniunt, in agri superficie iacentem, tanquam sponte sua in apertū remittente terra, nec tolerante non à bestijs absumptum seruare: illi igitur rei miraculo obstupefacti, iter prosequébatur omisso humanitatis officio, quod sibi ex lege iniungebatur: somnium tamen quum interea sermonibus agerent, ex eo facile fatebant pœnas luere Persas pro impudico & materno concubitu, eoq; & insepultos manere, & non iniuria per canes dilacerari. Chosroes igitur, & si tantorum philosophorum periculū fecerat, Vranium tamen longe plurimum & mirabatur & beneuolentia prosequutus est: cuius rei causam insitam puto humanæ naturæ qua ducimur omnes, ut nostra nostriq; simillima gratiora ducamus, & plane omnium maxima reputemus, declinamus tamen quod est alienum, & si præstantius sit. Chosrois igitur erga Vranium beneuolentiæ, argumento literæ sunt & gratissimæ per eum ad hunc

post

post eius ad nos redditum missæ, in quibus Vranium præceptorem appellat. Quo factum est, ut Vranium iste non ultra uideretur ferendus, ex regia amicitia iam insolens factus, atq; adeo, ut æque in symposijs atq; conuentibus his uerbis uniuersos obtunderet, quod se honorasset Chosroes, quod apud hūc pleraq; disputasset, ita ut sinisterior longe strenuus ad nos se receperit, q̄ antea fuerit, perinde ac eius rei duntaxat de causa, tantum itineris sit emensus. Sed alioquin ut mendacissimus est & perridiculus, quum sæpe barbarū hūc laudasset, multis tamen quāmaxime persuasit, Chosroē esse apprime eruditū. Et sane ex usu euenire id solet, ut qui ad omnes accedāt, & res miras atq; adeo forte absurdiores intenti hiantesq; audiant, haud difficulter per eū fallantur, qui & sua iactare sit solitus, & ad gratiam aliena perinde ingentia explicare, quū minus intelligitur qualis nam sit qui uel suas uel alienas laudes canat, & quotus sit ille qui laudat, uel cuius rei gratia laudetur. Sed in exercitijs comparandis exornandisq; armis, & bellandi exercitatione quadā assidua iure forsitan Chosroem quis demiret, ut qui nec præ ignauia labori succubat, nec senectutis debilitate: in eloquētia uero & philosophia talis erit existimandus, qualis esse nō indecēter arguit, q̄ & amicus & auditor Vranij sit.

AGATHII HISTORIARVM LIBER TERTIVS

VAE apud Persas legitima sunt, & uaria quædam uitæ & consuetudinis immutatio, & alia quæuis quæ de Chosroe eiusq; gente dicēda esse necessario duximus, & si prolixius forte sunt explicata, ita ut à superioribus non multū dependeant, haud tamen uel superuacanea uidebuntur uel inutilia, sed ad nostram opinionem delectationē cum utilitate complexa. Ipse uero perquam maxime uellem, si in me foret, & id plurimi facerem, multis, ut aiunt, gratias immiscere, tamen aliò me distrahunt curæ, nec uolens quidem uel sequar uel subeam circumagentem necessitatem: nam & scribendū id munus, opus sane egregium, ut lyra Bœotica dixit, occupationibus quibusuis excellentius, præter occceptum mihi detritumq; iter exigitur: non enim mihi fas est in his uitam ut ducam quæ maximum in modum oblectant, siquidē quum maxime opus foret, ut imitationis gratia priscorum illorum & sapientium scripta repeterem, & per ocium lectitarem, ut uniuersa quæ ubiq; literis prodita sunt, & in rem facerent, scrutata diligentius nossem, animumq; his rebus intentum & solutū cæteris curis haberem: ipse uero aliter longe facere cogor, nam in porticibus regijs libellosq; multos forensium causarum & negociorum repletos à mane ad occidentem solem contemplor & uerso, & obstrepentibus alijs nimium grauor, & angor rursus nisi & obstrepāt, ut qui nequeā sine labore atq; molestia necessarijs satis expleri. Sed neq;

Q 2 hoc

et figuram

hoc pacto quod ad me attinet sum relicturus, nec plane ab inceptis desista, quoad mea hæc me cupiditas duxerit: ni forte quispiam mihi succenseat perinde maiora quam uires sint cupienti, & in dolio, ut aiunt, regulam operanti. Quod si cui mea scripta adulterina in uero & leuia uidebuntur, & perinde ex animo prodeuntia in multa distracto: me tamen forsitan oblectabo, ut solent canentiū quidam insuauissimi. Veruntamen ne de cætero ad alia item atque alia eundo & transgrediendo, in rem uidear indecoram deferri, iam mihi resumenda certamina sunt, & ad præposita redeundū. Tunc igitur quū Choroï esset renunciatum, mortem obiisse Mermeroem, dolore ut decuit pro accepto iam detrimento affectus maxime angebatur: unde ne in Lazico agro exercitus duce orbat sine præside essent, Nachoragan protinus præfectum creauit, uirum sane & eloquentem & celeberrimum, qui cōmeatibus præparatis, ad exercitum se cōferebat. Dum hæc interea agerentur, mira quædam & plane nefanda in agro Colchico obtigere. Nam postquā Romani, ut diximus, ignominiosissimā fugā inierant, rebus ipsis in partē hostibus & in prædam relictis, Gubazes Lazorum tūc imperator, quum minus ferendum acceptum dedecus duceret, ueritus ne in maius delictum res ea prodiret, Iustiniano mox singula detulit, præfectos maxime causatus, & eorum dementiæ quod accidisset ascribens, Bessam tamen acrius inculcauit, post hunc Martinū & Rusticum. Ex Galatha oriundus is erat & Græcus, in exercitu uero nec ducis nec præfecti munere fungebatur, nec miles quidem, quæstor alioquin, & regniæ pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendiū pendebantur: nam alteri erat cura hæc demandata: sed quæ ex Imperatoris arario ad exercitum his & in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent: qua ex re nō obscurus is erat, sed præpotēs factus, atq; adeo ut arcanorum esset inter cæteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimū & si dei principum dicta uiderentur habere, quum illi placerent, Iustinianus uero & si Bessæ antea succensebat, quia Petram præsidium ante Mermerois aduentum in potestatem redactū amiserat, quum è regione Hiberiæ fauces omnes fuissent huic ex præfecturæ officio obstruendæ, loci præsertim adiuuante natura, & Lazici agri montes inuicem barbaris faciendi: id tamen præ ignauia facere intermisit, sed tempus incassum terens ciuitates obibat suæ traditas potestati. Quorum omnium Imperator nihil oblitus, & recentibus malefactis facile persuasus, Bessam cōfestim exautoratū, priuatumq; omnibus bonis in Asbascos exterminauit, ibi tamdiu mansurū, quoad de eo aliud decerneret. Martino autē & si erat infensior, permisit tamen præfecturæ primatū, ita ut inter præfectos primus is esset, & secundū locum Iustinus teneret: post hunc Buzes, deinceps itē & cæteri sigillatim subsequerentur. Martinus tamen & Rusticus uel antehac Gubazi erāt infensiores, cum eoq; inimicitia intercesserant grauiores, ita tamen ut adhuc latitarēt, ex inuidia alioquin haud lōge
antea

antea cœptæ, præq; assidua & inconsiderata suspicione maximū in modum excreuerāt: unde quicquid per Gubazem gerebat, ex affecti animi libidine scrutabant: & quum nimium ex odio hi angerentur, reuocatā molestiam confirmabant. Gubazes igitur illorū in se animaduersa maleuolentia, uicem ut redderet uerbis incessendo prouectus, ignauitiam illos & insolentiam sæpe insinuat, ut quibus curæ nil essent quæ gerenda necessario uiderentur, atq; adeo ut uel in ipsis symposijs uel forte conuentibus odisse hos præ se tulerit, unde nec oratores finitimarū gentiū hos ut adirent is permittebat. Quæ sane quū hi minime ferrent, & ex delatis paulo ante aduersum se ad Imperatorē criminibus iam satis callerent, non hunc desiturū de cætero se criminari utcunque forte deliquerint, mutuo inter se inibant consilia, quemadmodū Gubazem procul ab se propulsarēt, & in præsentī ex eo pœnas exigerent, & in futurum hunc minus formidarēt. Vbi igitur diu est inter hos consultatū, ei steterē sententiæ, nō prius Gubazē obrūcare q̄ imperatorē tentassent. Mittūt itaq; Byzantiū Ioannē Rustici fratrem, Imperatori qui nunciaret Gubazē Persarū partes tutari fuisse deprehensum, Ioannes itaq; seorsum Imperatorē alloquit, & Gubazē defectionis insinuat, abiturūq; mox dicit ad Persas, seq; his paulo post ac sua omnia proditurū, nisi extemplo coërceat. Imperator igit rei absurditate obstupescens, nondū tamē ita rē fore omnino crediderat, Age, inquit, curate ad nos ille ut ueniat: tū Ioannes ueritus ne illo adueniente detegerent insidiæ: quid ergo, subdit, si sponte is ueniendū non duxerit, num erit cogendus ut ueniat? Imperator itaq; quum nostræ sit is ditionis respondit, quauis est arte mittendus. Ioannes uero ad ea subiecit, Si coactus abstiterit, quid deinceps agendū? Quid aliud, inquit, nisi ut quæ pati tyranni solent, ea hic patiat, & pessimis deperdat modis: nil ergo, Ioannes ait, ei erit uerendū, qui hunc obruncauerit: minime, inquit, si obistendo & minus obtēperando ut hostis dispereat. Hæc fere eadem Imperator ad præfectos perscripsit. Ioannes uero quū satis hæc fore ad ea quæ ab Imperatore quæsierat, duceret, rursus se ad Colchos cū literis recepit: quibus perlectis, Martinus & Rusticus instructum decentius dolum comperientes, ad patrandū facinus protinus processerunt. Iustino itaq; & Buzes ad se cōuocatis, consilio occultato ad Gubazem esse dicunt quam celerrime contendendū, cum eoq; consultandū, quo pacto ad Onogorim Persas inuaderēt. Tum illi his præstita fide, unā iter arripuerunt, sequebatur hos pars non magna exercitus. Gubazes uero ubi ad se ire præfectos cognouit, hostile nil suspicatus, circa Cobum amnem his obuiam miser incautus quidē & fidens procedit cum paucis & his quidē inermibus, nec ad bellum paratis: quorū enim nō ita uenisset ad amicos & familiares, ac terræ custodes, & qui se ac sua à peregrinis hostibus liberaffēt? Itaq; omnes, ubi in unum conuentū est, equis adhuc insidentes inter se differebant, quem admodum esset res præsens administranda. Tum Rusticus, Age, inquit, o
O 3 Gubazes,

Gubazes, cura nobis aduersus Persas euntibus opē simul ut feras, & laborē infumas. Persis namq; Onogorim insidētibus indecorum uidetur tamdiu ut permittatur, intrepide ut nostra possideāt, præsertim quum pauci sint & imbelles. Tum Gubazes, uobis inquit ô strenui, hac erit in re præcipue contendendum, qui soli eorū quæ proxime obtigere causam præbuitis: nam si in rebus gerendis capti non ea desidia fuissetis & animi pusillitate, haudquaquæ hoc tempore nostris ceruicibus præsidium id immineret, neq; ignobiliter adeo fœdeq; fugam cepissetis, nec demum eorū aliquid accidisset, quæ minus decerēt. Nūc itaq; ô uiri optimi, si gloriæ amatores uos esse fatemini, & animo principe non indigno nunc gloriāmini, recuperanda sunt uobis quæ per negligentiam amisistis: ipse uero nec uos antea sequor, nec prius bellū sum inurus, quā ea uos omnia in integrum sarciat, quæ iam deliquistis. Tūc Ioannes perinde quæ responderat Gubazes, satis iam essent ad præmeditatæ defectiois & tyrānidis argumentū, ut fuerat antea malorū prænunciū, euaginato clam pugione, Gubazi pectus mox ferit, sed non letale illi inflixerat uulnus: tum Gubazes, ut erat eques, & apposito forte pede equi ceruicibus insidebat, protinus corruit, non adeo, ut reor, ex manu inflicta iam plaga, q̄ re subita cōsternatus. Interea dum solo is uoluitur, dum assurgere nitit, adstitit Rustici iussu confestim satelles, & ense caput diuerberando Gubazem confestim obruncat. Iustinus uero & Buzes pro re gesta angebantur quam maxime, & ægerrime id scelus ferebāt, quieti tamen mansere, Imperatorem ratū prudenter eam licentiā repressurū. Lazorū tamen exercitus omnis perturbatione ingenti affectus, acriter adeo ob regem amissum indignabat, ut neq; se intermiscere Romanis in posterum uellet, nec bella gerere: sed mortuū interea pro eorum ritu procuratis funeribus, tanquam sine bello futuri, à Romanis secesserant, ut qui graui affectos se cōtumelia crederent, & patriā amisisse iam dignitatem. Et sane Lazorum gens maxima est, & natura inflatior: nam & in alios imperium habent, qui parī magnitudine præsent, ueteriq; Colchorum nomine iactabundi supra quā decens est gloriāntur, & forte nō temere admodū: siquidem inter gentes quæ sub alieno imperio sint constitutæ, nusquam equidem nationem aliā uiderim inclytam adeo atq; felicē, & amplissimis diuitijs, subditorumq; multitudine celebrē, opportunioribus insuper locis, necessariarumq; rerum abundantia, & optimorū deniq; morū ornatu & dexteritate tam nobilem. Istorum maiores Colchi illi & prisca habitatores, prius quidem maritimorum bonorū erant prorsus ignari, ut apud quos nō antea fuisset celebre aliquod sanum, quā ad se Argonautæ peruenissent. Sed huius temporis Colchi sedulo nauigant, & mercaturæ referūt lucra: quo fit ut nullo pacto sint barbari, nec sane barbare uiuūt, sed ad cultiorē uiuendī modū se transtulerunt, pro Romanorū assidua consuetudine, ita ut si quis æneis pedibus tauros demat, & prodeuntū è terra gigantum, & alia

pluraq;

pluraq; portentuosā & fidem uix facientia, quæ Eetis cuiusdam poemate iactantur, proculdubio comperturus presentia sis longe plurimum prioribus potiora. Istiusmodi itaq; Lazi isti quum sint, non iniuria se intoleranda quædam perpeffos arbitrabantur, ut qui suo essent imperatore nulla ratione priuati. Martino interea ad id concitante, confestim Romani uniuersis uiribus ducebant, Persas ad Onogorim præsidium inuasuri. Onogoris uero hic locus ab antiquo id cognomen sortitus est. Hunnorū namq; antea fuerat, qui & Onoguri dicebantur: & quia ibi cū Colchis prælio decertassent, deuictiq; sint, in eius rei memoriā & trophæi in signum, id loco inditum nomen: nūc uero apud multos non id nominis tenet, siquidem quū beatissimi Stephani quem pro optima Christianorum opinione omnium primum ob Christi nomen certamen inisse, & ab aduersarijs obrutum lapidibus ferūt, eodem templum inædificatum fuisset, eius ex nomine uocitari & locum instituerunt: nobis uero nil fore impedimēto existimauerim, si ad loci cognitionem uetustissima & sua appellatione utemur: nā & historiæ longe magis id nominis conuenit. Romanorum igitur copiarū omnes ad iter se preparabāt, ut Onogorim statim contenderent: nam & sceleris autores in id incumbabant, spei iam pleni diruere se præsidium posse, & hac uia fore credebant Imperatorem, uel si id rescisceret doli quem ipsi sceleratius cōmiserant, ut sibi nō acrius succenseret. Præfecti igitur omnes cum uniuerso exercitu in Archæopolis campo, castris iam cōmunitis, testudines, uineas, balistasq; & alia tormentorū genera machinabantur. Est autem testudo uiminibus intertexta, concamerataq;, & in tecti speciem facta firmiter præ densitate, & ipso curuamine eodē contextu latera habet ad solum usq; demissa & protegentia subeuntes, ne à latere feriantur, coria desuper undequaq; superiniecta & obfirmata integunt machinam, ut maiori sint munimento, sagittarumq; & iaculorum ictus excutiant, intus milites sunt in tuto delitescentes, qui machinam trahunt, & quacumq; uolunt deportant, ubi uero uel turri uel moenibus hæc applicatur, tunc maiori ex parte milites adiacentem terram amoliuntur, qua frequenter aucta fundamenta mox nudant, uectibus deinde & dolabris continenter incussis, ædificiū quatunt, & demum demoliuntur. Interea uero per Iustini satellites Persa uir quidam comprehendit, qui circa præsidium uagabat, is in castra confestim delatus, quæstione habita cogitur uera profari, & sibi quid uellent hostes edicere. Tortus itaq; Nachoragan dixit in Hiberiā iam peruenisse, se autem missum, ut qui in præsidio essent bona spe confirmaret, significaretq; & præfectum ocys affuturum. Referebat præterea & Persas qui ad Muchirum essent & Cotaisim collocati dixisse, non longe post & se suppetias aduenturos, quum certiores essent de Romanorum in se aduētū iam facti. His uerbis quæstione extortis, Romani de rebus præsentibus sedulo consultabant: sed Buzes eius sententiæ erat, ut cum uniuerso exercitu hostibus in se

Q 4 aduentan

aduentantibus mox obuiam irent: quibus erat necesse propter paucitatem deuictis ut id sequeretur, ut Persæ qui in præsidio essent, iam destituti quam primum se dederent: quod si uel forte obstiterint, paruo hos momento deperdi posse rebatur. Placebant hæc dicta Vlilago Herulorū præfecto, unde is usurpatū prouerbiū, & si barbarū & parui momenti, utile tamen & alicuius energiæ identidē prædicabat, primū abigendas apes esse, deinde & mel subtrahendū. Tum Rusticus, ut audax iam & uiolentior factus, perindeq; ex nefario scelere fremens, & cum Martino per flagitium inita concordia, Buzem & si optime consulentē infestius & cōtumeliose coarguebat, ut minus quæ in rem forent animo agitantem: sed longe potius fore asseuerabat, ut superuacaneo labore exercitum minus defatigarent, sed euestigio applicarent præsidio copias, quibus id dirui facile possit, & auxilia aduentantia præuenire, ac paucos his obuiam mittere, qui eos morentur, ne forte ex improviso in se impetum facerent. Buzis tum ut pro rei natura, ita & optima belligerandi arte, longe melius consilū erat, & facta simul cum securitate præbebat. Sed quum omnis multitudo patrati sceleris ut particeps facta scelesti facinoris autores principes sequeret, deterior & plane inutilis sententia uicit, ut extēplo hi luerent pœnas. In Persas igitur qui ex Muchirise ueniebant, equites sexcenti mittuntur, quos Dabragezas & Vsigardus ductabant barbari genere, Romanorū tamen cohortiū duces cæteri omnes cū ipsis præfectis præsidium statim operam nauando aggrediuntur: nam machinis & operibus confestim ad motis, portas amoliri tentabant, moeniaq; celeriter obeundo, undiq; tela in hostem iaculabantur. Persæ uero, nam & hi quidem ex propugnaculis excurrentes, utcūq; licebat sese ex instantibus tuebantur, crebrius sagittando, exterioraq; defendendo: linteos namq; & culcitra ex summo suspenderant, quibus & ictus hebetiores reddebant, & ubi primū inflictī essent inuoluebant. Summa itaq; cum diligentia & animi promptitudine bellū utrinq; & inuicē gerebatur, & spectari iam poterat acie magis quàm obsidione de summa rerum decerni, tantus ex utraq; parte tumultus excitabatur, & in rebus gerendis ardor & ostentatio, his quidem pro salute pugnantibus, ut non mediocri instante discrimine, illis enixe iam facientibus, quia indecorum admodum uideret, si re infecta in præsentī abscederēt & iterato esset ad hos redeundum, uel non statim præsidium caperent, & huius propinquitate Archæopolim liberarent. Persæ interea ad equitum tria milia & bellicosi, acie instructa, ex Cotaise Muchiriseq; mouerunt, Onogorim petitori: hi quum incautius forte progredierentur, perinde hostile nil ueriti, in Drauagezam & Vsigardum præfectos derepente incidunt, quos hi ex insperato turbatos extemplo in fugam uerterūt. Qua re Romanis renūciata, audacius ex re bene gesta & mox impetu facto, de præsidio pendentia uela subtrahere, & perinde omnia direpturi, & hostibus in fugam actis, ac nemine repugnante, passim per muros disijcere.

disijcere. Dum hæc peragunt, equites illi qui suis auxiliō ueniebāt, ubi certiores sunt facti, non uniuersum Romanorū exercitum, quod prius crediderant in se irrupisse, sed perpaucos quosdā tanq; exploratores potius quàm bellatores reliquos esse, confestim sese in hostes barbarico & maximo ululatu ex fuga conuertunt, quorum quum impetum & subitam rei immutationē Romani minus tulissent, retrocedere statim cogunt, & magna celeritate fugam capessere, insectantibus quamproxime Persis, atq; adeo ut unā deferrentur, quū hi hostes ut caperent, illi ut fugiendo euaderent niterentur: quo factum est, ut tam insectantes quàm fugiētes ad Romanorū alia castra mixti peruenirent, ubi tumultu, uti par erat, protinus excitato Romanorū copiæ omnes contempta obsidione & proxima præsidij euerfione nil magni facta, cum præfectis ipsis abibant, & præcipites adeo, ut ne tamdiu sint fugam morati, quoad saltem resciscerent quid nam esset quod gerebatur, quot ue hi forent à quibus tam turpiter fugarent, sed irreuersim deferebant, perinde lymphatici & pauore subito perciti tumultuabantur. Persæ uero audentiores iam facti, acrius Romanos insectabant: accesserat & præsidij militis manus, qui quum ex ædito quæ gererentur spectasset, ex præsidio mox prodeundo suis se immiscuerat, unde alterna exhortatione hostes in fugam apertius compulere: quo factum est, ut Romanorum iam equitatus facile extra iactum sagittarum, effuso cursu eueheretur: pedites tamen quammulti cadebant in Cithari fluminis ponte nimium coarctati, unde transeundū omnino his erat: ubi quū præ loci angustijs euadere non multi possent, cōcutiendo se inuicem alternisq; compellendo, in undas partim præcipitabant, partim quū retro se uerterent, ut quæ uenerant redituri, in manus hostiū uentitabāt, & erant passim mala malis immixta. Et sane nil ambigo fuisse ad interuersionem omnes casuros, ni Buzes præfectus uociferantibus & ingemiscētibus suis cognita periculi magnitudine, se cum familiaribus copijs conuertisset, ac barbaris obstendo sensim insectationem intercidisset, quousque sui ponte transgresso intuto ubi & cæteri constitissent: nā & ad alia castra quæ proxime Archæopolim metati iam fuerant, nemo se nec unus quidem à fuga recepit, sed præ formidine hæc prætergressi in intima loca incolumes profugerunt, relictis omnibus quæ in castra fuerant antea per se importata, siue uictui necessaria, siue alia & cariora maiorisq; precij: unde non solum gloriosam & superbam, sed uberem & lucrosam hostibus uictoriā concessere: qui quū campos hominibus uacuos comperissent, solutis munitionibus & omnibus quæ intus essent in prædā actis, læti & alacres redierūt, & prioribus sunt locis potiti. Veruntamen quur nō perspiciū fuerit diuinā iram pro sanguine tam impie fuso, Romanorum copias fefellisse, ne ea quæ in rem essent uiderēt, quum peiora sibi consulissent? Siquidē quū ad hominū quinquaginta milia essent, à milibus tribus Persarum fugati tam ignauiter sunt, & cum magna suorum iactura, quum

quum alioquin & hi qui scedi essent facinoris autores, & sanguine se inquit nauerint, haud longe post pœnas dederunt, ut in progressu sumus explicaturi. Hyeme igitur iam subeunte, per castella atq; præsidia uniuersus exercitus dispergebatur, ut cuiq; erat ubi iam hibernaret iniunctum. Interea uero Colchorum res in ambiguo erant, & magnum in modum obturbabantur, quum principes omnes dubij animi essent, quorum nam fieret, aut quorsum se uerterent: unde & in quosdã sub Caucaſo monte secessus, in occulto gente uniuersa coacta, ne Romanis de quibus consultaret, notiora forsitan fierent, in concilio propositum est, utrum esset ad Persas deficiendum, an de cætero apud Romanos manendũ. Tum multa in utramq; partem dici iam cœpta. Alijs itaq; atq; alijs in diuersa hortantibus, cõfusus & turbulenter concilium inibatur, quũ nemo uel proderet nomen, uel quid diceret intelligere apertius posset. Tunc uero qui inter hos potentissimi erant, multitudini indicto silentio edixerunt, ut qui dicere aliquid uellet, ex ordine confestim prodiret, & agenda quæ uiderentur differeret, quicumq; is esset uir. Itaque perfacundus quidam, cui nomen Eetes erat, perquam grauissime præ cæteris omnibus quod contigisset ferebat, quũ aliàs esset Romanis infensior, & Persis semper accederet: unde & eo magis causæ æquitate abusus, in maius semper rem gestam extollere, & præter modum adnitebat, nec præsentibus in rebus opus consulto fore dictabat, sed ad defectionem extemplo progrediendum. Obstantibus alijs & affirmantibus, haudquaquam prius esse de tota uita deliberandũ, quàm sibi maturius consulere quid nam sit factu potius uisum. Eetes demũ ubi in mediũ & turbulentiũ profuisset, tanquã in liberi populi concione, orationem habuit & hanc luculentam: erat nanq; suapte natura ad dicendũ hic promptior, quàm barbarorũ ferat consuetudo, ut qui ex sententijs uideretur naturæ dexteritate ex arte loqui: dicere itaq; hoc modo exorsus est, Si uerbis nos qui offendissent Romani, uerbis item & nos in eos agendum existimarem: nunc uero tolerari quo pacto id potest, quũ ipsi quibusuis nos & grauissimis malis affecerint: nobis uero id temporis ad reddendã uicem opportune oblatum, differendo & consultando iam defluat: neq; enim affirmari id potest & si hostes hi sunt, haud tamẽ re ipsa hostiliter in nos se gessisse istos deprehendi: nam & coniectura id percipi poterat, si modo uel animo id uoluerant: & sane qui si rem gestam uelint pro certo iam cõfirmare, haudquaquam argumenta sunt ei cõmemoranda, quibus insidiæ latentes pateſceret. Gubazes noster ille & tãtus tam misere nuper deperditus est, ac quiuis posset è turba neglectior homo deperdi. Euanuit Colchorũ uetus dignitas illa, nec de cætero nobis, ut alijs imperemus est annitendum, sed gratiæ loco habendũ, si modo liceat ab his nõ multũ imminui, quos olim in potestate habuimus. Quo igit pacto nõ absurdũ maxime id uideat, si sedendo nũc de his cõsultemus, quibus nostra coërceant, & utrũ Romani amici an inimici habendi sint iudicemus?

Eetis ad Colchors oratio

iudicemus? Enimvero uos esse nõ nescios decet, Romanorum audaciam nõ eotenus staturam: quod si patratum id crimen nos his relinquamus, haudquaquam à cœptis desituri hi sunt, sed uel quietos impudentius perdẽt: sunt nanque nescio quo pacto nimium in subditos audentes, & assueti qui ni sibi gesserint morem contemnere: habent isti & imperatorem nequissimũ, & quẽ plurimum iuuat assidua rerum præsentium cõmutatio, quo factũ est ut extemplo cedis sit scelus admissum, illo quidẽ superbe iubente, his promptius iussa administrantibus. Et iam profus euertimur, quum nec priores ipsi iniuriam intulerimus, nec aliàs odia intercesserint, sed ea qua prius nitebantur consuetudine, teneri hi ad id tempus uidentur: nam omnium scelestissima commiserunt, ut qui tam subito crudelitate, odio, furijs sint & eiusmodi cæteris ingurgitati. Haud tamen istiusmodi Persarum sunt mores, sed plurimum differunt: hos nanq; quibus cum amicitiam semel conciliarunt, conseruare firmius adnituntur, & iram in hostes tamdiu exercet, quamdiu sunt hostes. Sed uellem equidem pristinas Colchorum Reipublicæ nunc uires adesse, ita ut nec peregrinis & aduentitijs quoq; pacto præsidijs indigeret, sed in omnes de se tam bello q; pace sufficeret. Verũtamen ubi uel temporũ uarietate, uel aduersante fortuna, uel utriusq; simul urgentibus, ad id tandẽ impotentia uenimus, ut sub aliorum ditione nũc simus, lãge potius Persas duxerim ad eundos qui & modestiores uidentur, & erga suos se beneuolos exhibent, & firmius tenent quod semel sanxerunt: hac uia & de hostibus certiorẽ uictoriã referemus, quia nõ omnino impunitũ id facinus relinquet: & in posterũ, quæ profutura sunt, sic cõparabimus, ut in tuto cõstituant. Nã isti q; uersutis sunt & subdolis moribus, & falsam præ se ferunt benignitatẽ, uerbisq; ex arte delinientibus credulos fallunt, inutiles proculdubio sunt. His tamen de cætero uti nos minime poterunt, quandoquidẽ intercedentibus inimicitijs, nulla nobis cum his sit futura consuetudo, sed seorsum erimus & palam disuncti. Quod si nos forte oppugnare tentauerint, ubi omnino cũ Persis & Lazis his sit ineundũ certamẽ, & in hostili præsertim, profecto nostrorũ nec primũ quidẽ hi impetũ ferent: nam & nuper uniuersis eductis in præliũ copijs, ubi cum tantula Persarum parte manus cõseruissent, in fugam turpissimã uersi, & ingenti accepta clade, præcipites abiire, atq; adeo, ut uel ad id tempus ex accelerato itinere spiritũ trahant, & quũ omnibus sint imminuti, sola celeritate se insectantes uicerunt: cuius rei perspicuã & promptissimã causam, eorũ ignauia fuisse quis dixerit & praua cõsilia. Istiusmodi dedecora familiaria profecto his sunt & innata, ad quorum naturæ ingenita mala patratũ ad recens scelus accessit, & infortunium duplicauit: siquidẽ à prouidentia illa diuina ob admissum flagitiũ exciderunt: uictoria nanq; nõ armis adeo ac pietate paratur: nõ enim reor bonitatis illius & summę præsidio frui, prauos quosdã & nefarios uiros: unde nec istorum quidem si sapiamus habenda ratio est, quibus nec bona mens insit, & plane

forte, fallere

& plane sit ille infensor, qui uniuersis afferre salutem queat. Quod autem facile nobis res sint processuræ conducturæque plurimum, ac deo sint ipsi acceptiores, ex factis potius liquet quam uerbis: quin potius nec iniuriam uidebimur intulisse, nec quoquā pacto perfidiæ arguemur. Persepe nos & ante hac affecti per Romanos cōtumelia sumus, in officio tamen permanendum censuimus, fore uanissimum iudicātes leuiter adeo & quibusuis de causis immutari, uel si forte grauissimæ fuerint, & tolerabiles tamen, & non omnino absurdæ. At ingētia detrimenta & insanabilia pati, continenterque & sine molestia ferre, reque nulla uel indecenti uel absurdissima cōmoueri, non sapientis esse asseuerauerim, sed calamitosi & timidi, & eius denique qui sub imperitiæ nomine desidiam in Rebus publicis uelet. Hoc uero cædis facinore nullum atrocius duxerim uspiam gentium fuisse patratum, neque antehac factum uideri posse: unde nec illud quidem per nos contemnendū, quibus omnino futurum ignominia est, si Imperatoris uidebimur nil reminisci, uel occisoribus eblandiri. Si enim liceret nunc ei adesse, quibusuis modis nos increparet, & acrius nostram animi incusaret ignauiam: isti uero omnium scelestissimi pro commisso in regem tam atroci facinore, eius in terris nunc immorantur, e quibus pauloante eieci sunt. Sed quoniā neque affuturus est ille, neque apud nos uerba facturus: uos tamen hunc uirum animis uestris uersate, ac perinde in hoc nostro conuentu astantē cogitādo & imaginando conspiciate, intuemini ostentantem exceptum sub pectore uulnus, & caput, orantemque suæ gentis homines de hostibus pœnas ut exigāt. Proinde quis uos tolerabiles ducat, aut collaudet dubios tam diu & consultantes, utrū par sit à Colchijs ut Gubazes id consequatur, ut scilicet sui misereantur? Nobis uero uerendū erit, si deo placet, ne defectionis perinde indecentiā dum interea extimescimus, patratī sceleris participes simus, si mortuo sumendas pœnas relinquimus: quin potius uel ex eo perfidiæ arguemur, si eius duntaxat ex uita nostrā erga se meritiendo beneuolentiam, illius memoria perfruamur: nam rebus prospere succedentibus, maioris demētia fuerit præcognita uelle iterato perdiscere: rebus uero aduersa fortuna delatis, inutile duxerim nō protinus se casibus coaptare: est namque firmitas omnis in his iudicanda quæ ratione nitantur: præsentibus uero insistere, haudquaquā semper est laudabile, nisi accedat cum rebus ipsis & sapientia. Quum autem illud contigerit, ea ut nos contemnamus quæ opus est meminisse, & minus decentibus inhærendum ducamus, qui ad priora accesserit & semel contempta, magis est incusandus, quam qui se ad alia transferat. Si itaque Persæ his auditis & cognitis, nos iure admittāt & tueant, quū bonitate hi & animi magnitudine præstent, & peridonei sint finitimorū posse animos cōtemplari, & terram hanc nostram tam maxime opportunā exercitusque hospitos satis percalleant, quos facile multis pecunijs potiores hi duxerint, & eo magis quo & uolētes in societatem sint admissuri: quid aliud

iubet

iubet præter id cogitare, nisi ut quamprimū rem ipsam aggrediamur: & quā diu animo agitamus, hoc pacto & laudem consequemur non mediocrem, & æquiora quædam sumus facturi & ad utilitatem inuenta. Hæc ubi Eetes denique perorauit, extemplo multitudo omnis elata, magnis clamoribus concitabatur, nec secus ac die eadem ad defectionē ituri, tametsi nec Persas quidem ea de re certiores fecissent, nec alios suis in locis cōstituisent, per quos res tanta occuleretur, & prohibeantur Romani, si se forte oppugnatū uenirent, nec futura cætera his erant præmeditata, nec plane præuisum quod eis esset cceptum id opus denique euasurum: unde cōfusi omnes & sine ordine ferebantur: & sane id omni multitudini natura insitum est, ut rerum nouitate & immutatione lætetur. Colchijs tamen acerrime concitabantur, non solum & barbare, sed quia equiorem sibi defectionis causam oblatam esse arbitrabantur, itaque Eetes orationē quammaximi faciebant & mirabantur. His igitur ita tumultuantibus, uir quidam Pharazes nomine, qui apud Colchios & autoritate ualebat & gratia, prudens quidem & popularis, istorum impetum retardauit ardoreque fregit, deprecatus ne prius ad facta prodirent quam se audissent pauca disserturū. Vix tandem sui ob uerecundiam his persuasis & suo loco manentibus, Pharazes ipse in medium prodeundo uerba istiusmodi fecit. Iustiora quædam perpepsi estis o Colchijs, qui ui quadam exultæ & nimium exintumescens orationis estis iam animis obturbati. Est sane eloquentia ipsa res quædam difficilis oppugnatu, quippe quæ uniuersos mortales & capere & perterrefacere queat, & eos præcipue qui haud dum fuerint quid de se oratio ualeat periclitati. Sed non omnino prudenti hæc animo & ex rerum pendenti iudicio nō peruincibilis est. Nolim igitur uos quæ per Eetem sunt explicata oblectent, considerantes sola temeritate & cōsuetudine hæc fidem fecisse. Sed nosse uos uelim, quod si uel grata hæc uobis admodum uideantur, deligi tamen etiam alia posse quæ longe sint his potiora, & quibus persuaderi uobis facilius liceat. Illud uero deceptionis perspicuum uobis sit argumentum, quod qui falsa uelit persuadere, maiori quodam uerborum ornatu & uarietate is indiget, unde delinimentis utatur, quibus desipientes pelliciat: eundem & ipsi in modum Eete deceptiunculas proponente etsi alias allicibiles quasdam & plane absurdiores, haudquaquam nostis per unum hūc uos seduci & falli: nam etsi aliud nihil, illud tamē in promptu positū quiuis inuenit fallaciæ argumentum: nam in orationis principio aliud quiddam exorsus est, longe plurimum ab his alienum quæ in præsentia agimus: si quidem perinde nobis omnibus quæ obtigerūt nil esse grauias asserentibus, nec eam eadem ut iniustam absurdamque incusantibus, & illud duntaxat considerantibus num deliquissent qui Gubazem occiderint, hos quidem criminari iam desijt, quum aloquin de his quæ cognita sunt quamplurimis egit. Ipse ut abominandos fore hos duxerim & infelices, & quos lubens uiderim morte de-

P perdi

Pharazis
ad Colchos
oratio

perdi omnium atrocissima, nec percussores solū & qui illatis manibus cēdem fecerunt, sed & cæteros omnes, qui quū cohibere hos possent, pro arbitrio tamen agere permiserunt, & eos insuper quibus sic uoluptati cædes hæc fuit, ut nō plurimū indoluerint: haud tamē, etsi ita afficior, ad Persas ire expediet: neque id eam in partem quis ceperit, perinde par sit æquitatē ipsam id sibi congruens subsequat, ut si aliī nequiter egerint, & nobis necesse sit patrias leges relinquere, & non potius eorundem odisse perfidiam, sed in similem opinionem concedere. Nunc uero quandoquidem quod semel euenit peractumq̄ est, quo minus effectum sit, natura haudquaquam admiserit, cauendum erit omnino, ne forte dum per iram & animo cōceptam molestiam consultando obliuiscimur nostri, iudiciū cōfundamus omīssa potiorū inuentione: sed eotenus subtrahenda hæc est animi perturbatio, ne uideamur id facinus neglexisse, & rebus ipsis in posterū ita prouideamus ut quā optime constituant. Atqui desipientiū est malis præteritis cōtinenter indoluisse & angī. Sapientium uero temerarios fortunæ casus prænosse, & rerum uicissitudine nil commoueri, nec cum his simul quibus priuati iam sumus, uel futurorū spem omnem amittere. Sed Eetes iste tam bonus cōsultor, etsi antehac cum Persis sentiret, ad hosq̄ uos simul transferre cupidior sit, proinde pueros nos nitit̄ p̄ uel facere, quū Romanos dixit nō his deinceps staturos quæ iam ausi sint, sed maiora nobis exhibituros negocia, & Imperatorē nouarū esse rerum percupidum, eumq̄ ut Gubazes occideretur mandasse, ut iam pridem id procuratum decretumq̄ fuerit: & eiusmodi narrans effert laudibus Persas & demiratur, persuasurū se ratus, ut infensissimis natura hominibus ultro in seruitutē nos concedamus, uolentesq̄ ad hos desciscamus: ad id nanq̄ eius omnis cōtendit oratio, ipsumq̄ id etū diu parturit, nūc machinatur, eius ut cogitata factis iam ad exitū prouehat: & dum temere indiscussisq̄ rebus ad ea uos cōcitāt, consultandi ordinem confundit & turbat, ad idq̄ quod inutile est demum traducit. Consultatio nanq̄ semper præcedere consueuit, obscuraq̄ & ambigua opportune castigat: ubi uero mox consultando quid sit agendum aperte dignoscitur, tunc demum est ut adsit necesse & consequi uelle & peroptare quæ placita sunt. Iste uero ex epilogo exordiū facit, & prius eligit discernitq̄ quam rem apertius contempletur. Quid igitur ex consilio sequetur utilitatis, si ea quæ prius sunt decernenda postremo cōstituant? Vobis itaq̄ ô uiri Colchij præoccupatis re aliqua animis finemq̄ unū aliquem iam destinatum considerantibus, ad ea quæ in rem faciant & cōquirenda & consultanda prodeundum est: possunt nanq̄ nescio quo pacto uiolari rerum euentus, & ad animi uoluptatem traduci: quū cōtrā ut fieret decentius esset, ut eas in res simplex quædam & libera cogitatio ita immitteret, ut casus maturius decernēdo, ad ea deniq̄ perueniret quæ profutura omnibus essent. Sic itaq̄ consultantibus nobis protinus uideretur, neq̄ ex Romanis agminibus, neq̄

ex

ex omnium præfectorū consensu, & eo minus nec Imperatoris Romani, Gubazi comparatas fuisse insidias: siquidem apud hos celeberrimū sit & plane indubitatum, Rusticum & Martinū nostro regi ob eius felicitatem magno pere inuidisse, unde & in uoluntariam præcipitasse infelicitatem, quū satis cōstet præfectos alios nullam his opem in nefario scelere attulisse, sed præ se potius rem egre tulisse: quocirca iniquum pariter atque inutile duxerim, ut uno quodam uel altero delinquente in omnes simus & cōmunes leges iniuriam illaturi, quas utiq̄ per nos obseruandas statuimus, Rempublicamq̄ uniuersam & conuersionem diutinam & peramicam prodituri nunc simus & demum tam leuiter euerfuri, ut eos insuper prodidisse coarguamur, qui has terras tuentur, discriminaq̄ & multa susceperint, ut ipsi tot bonis affecti uiuere tutius ualeamus, & quod omnium impijssimū foret, ut rectiorem ad dei cultum opinionem, ita & sacrorum & archanorū uideamur uenerationem spreuisse: qui enim nō id agere nos uideremur, si ad eos qui deo sunt infensissimi cōcelsurimus? Qd̄ si prohibitori nos fuerint, ne in nostro hoc cultu de cætero maneamus in suumq̄ forte auerterint, quid ea re esset grauius toleratu, quādoquidem uel uiuentibus nobis esset mors obeunda? Quid enim ex eo esset emolumentum futurum, si Persidem uniuersam, ita ut dixerim, cōsecuti animæ iactura afficeremur? Qui si forte uel nostris nos ritibus uiuere sint permisuri, haud tamen stabili beneuolentia prosequuntur, sed falsa & simulata, & necessitati admensa: qui enim uaria senserint, uersari simul nil possunt: & sane nec timore intercedēte, nec beneficio duce fides in his stabilis manet, ni forte eadem & rectius senserint, sic enim nobis & cognatione iungerentur & fides: sin uero defore hæc uiderentur, nomine tenus familiaritatem prætenderent, factis uero alienissimos se exhiberent. Sed qua nam bonorum spe ducti ad Persas sumus nos transituri? qui utiq̄ nobis futuri sunt hostes, nec plus aliquid sumus ab his habituri q̄ nūc habemus, nisi qd̄ eo facilius affici per hos iactura & maiore quadā poterimus, quo ex occulto possit minus caueri, q̄ ex aperto. Sed cōcedatur, neq̄ iniquius fore id facinus nec indecorū, si ad hos desciscamus: fateamur præterea Persarum mores & stabiles esse, & fidos, & qui semper in pactis & cōventionibus perseuerent, uelim etiam nihil sint nobis impedimento futuri. At uirium nobis satis non erit: quo enim pacto ad alios sumus nos concessuri, Romanis instantibus tanta hominum copia fortissimorum, & tot peritissimis præfectis illas ductantibus? uel quouis modo nō pœnas deniq̄ luituri, quū Persæ ipsi qui nobis opem essent forsitan allaturis, procul hinc in Hiberia cōmorentur, Romani uero qui nos affecturi supplicis sint, terras has omnes iam occuparint, & nostras inhabitēt ciuitates? Porro uir iste perstrenuus, nec nostrum quidem impetum Romanos dixit laturos, cuius rei in argumentū his utitur quæ pauloante in bello his obtigerunt. Sed quis nam ignoret belli uicissitudines nō certa necessitate accidere, nec eos

P 2 qui

qui nunc forte falluntur, eandem semper fortiri fortunam, sed aliter longe ut pleraque euenire: si quidem cōpertum iam sit, ad uictos sæpe redire uictoriam, & calamitofos fortunā plerumque iuuare. Non igitur uobis est supra quā de ceat his cōfidendum, quod Romanis sit consuetū in omnibus certaminibus uinci: nam si ea solum de causa sunt hi superati, quia quæ in rem essent nō recte satis consuluisent, cauendū nobis est potius istorum exemplo, & ex prauis consilijs præcauenda pericula: nō enim sat liquet utrum hos sitis tam facile superaturi: par nanque est qui prius iam deliquere, ut experiētia moniti quæ uitanda his sint de cætero nō ignorent, & olim neglecta futuris in rebus adhibita diligentia sarciant. Quod si his deus infensior est quia tam prauum admiserint facinus, & iccirco his malis afficiuntur: quid opus & uos deo adesse & operam simul infumere, perinde haudquaquam de se satis is ualeat quæ æquiora sunt exercere, sed uestra ad id exequendū indigeat ope? Cæteris uero quid relinquatur impietatis, si pietatis apud nos præcipuū bonum nō honorarius sit ad Persas deficiendo futurū: quod sane uel quiescentibus nobis decenter opitulatur. Sed nemo uestrū mortuū producat in mediū Gubazem, uerbis perinde instrenue admodum & flebiliter queritantē, ac suos dum se cælum ostentat orantē ut sui misereant: quod utique prauis ignauisq; animis potius forsitan congruit, nō enim regi & Lazorū præcipue, & Gubazi ipsi deploranda hæc fuerint: nam si nūc ille adesset, pfecto ut dei uir amantissimus prudensq; istiusmodi uos uelle insimularet, iuberetq; bono animo esse, nec adeo emolliri ut seruitiorū more fugam capefferetis, quin potius Colchica illa & libera resumpta iam animo fortitudine, occurrendū esse calamitatibus duceret, neq; ad facinus turpius aliquod prodeundū, & patrijs indignū legibus, sed præsentibus insistendū rebus, parendumq; & bene sperandū, haudquaquam deum Lazorū gentem paruifactorū. Proinde quo pacto nō absurdum id fuerit, ut is qui uiolenta morte occubuit tam decenter hæc ceseat, nos uero qui erga hunc beneuolentiam forte simulamus, aliter longe ac ipse sentiat sentiamus? Sed uereor equidem, ne ea & sola de causa quia hæc animo agitauimus, quāmaxima simus supplicia subituri: nam si dubijs in rebus speq; ambigua ad Persas defectionē animo uersarem, esset uel id forte molestius in rerum tantarū motu à fortuna dependere, sed licuisset forsitan eos qui ad Persas deficiendum esse prædixerāt intrepide obiurgare. Verum quū undequaque aperte id malum esse arguitur, quo pacto nō hi digni odio sint, qui in eam uos cogitationem induxerint? Quemadmodū igitur uobis sit ab his desistendum, mediocriter iam explicauimus: nūc uero quæ gesta sunt ut Imperatori renunciatur decerno, ut quā iustissime sceleris puniat autores. Quod si illi id agere animo inerit, desinent tandem aduersus Romanos nostra iam odia, & cum his rursum & bella gerere & in expeditionem ire poterimus ac pristinae consuetudinis participes fieri. Sin minus, erit tunc denuo consultandū

consultandū, utrum aliò diuertere cōferat. Si ita egeritis, nec mortui regis oblitos nos fuisse constabit, nec petulanter potius quā prudenter res nostras gessisse. His dictis Colchi in aliam sunt sententiam uersi, ad idq; præcipue ea inducti formidine ne si ad Persas desciscerent, paterentur simul diuini & optimi cultus iacturam. Postquam igitur Pharazis sententia uicit, extemplo ex gente primores quidam & nobiles, Iustiniano Imperatori quæ in Gubazem patrata iam essent renunciarunt, omnemq; illi fallaciā aperuere, & sedulo confirmarunt, nec illum cum Persis sensisse, nec deprehensum fuisse aduersus Romanos aliquid consultasse, sed mortis eam sibi fuisse occasionem, quia Martinum & Rusticum eorumq; simul familiares in delitijs potius degentes quā gerentes bella, & plerisque in rebus per desidiam delinquentes ignauia coarguisset, nec iniuria his succenseret, unde & illos eam in Gubazē criminationem non solum commentos fuisse, sed uel innoxium obruncasse: orabant igitur ut defuncti iam animæ id saltem gratiæ fieret, ut tantum id facinus non impune omitteretur, sibiq; nouū Imperatorem præficeret, non peregrinum uel aduenticiū quempiam, sed Zatem Gubazis germanum fratrem iuniorem qui tunc forte Byzantijs uersabatur: demum ut leges his patriæ seruariantur, ex regioq; & prisco genere principes. Iustinianus igitur ubi æquiora esse postulata sunt uisa, Athanasium protinus iussit consultissimum uirum, & primorem locum in cōsilio nactum, ad exercitum ire, & patrati iam sceleris ueritate inspecta, pro Romanis legibus noxios condemnaret. Vbi eō peruentum est, Rusticum Apsaruntham oppidum confestim transmisit, ubi in carcerem detrusus asseruabat: Ioanni uero qui & Imperatorem deceperat, & cædem patrarat, quū se clam subtraxisset & fuga sibi salutem parere nitetur, ex insperato obuiam fit Metrianus regius miles, qui ad ipsum id mittebatur, ut ea in re Athanasio ministraret, facturus quæ is iudicasset. Is itaq; Ioannem comprehensum & ex fuga retractum ad Athanasium duxit, quem ille eundem ad locum deduci Apsaruntham iniunxit, in arctoq; & compedibus asseruari, quousq; de uniuersa causa decerneretur. Vere autē incipiente Nanchoragan Muchirifim uenit, exercitusq; diligenter cogebat, & preparabat quæ ad bellū fore necessaria duceret. Haud secus & Romani quū ad insulam undiq; cōuenirent, suis rebus prospiciebant, ita ut factu prius nihil existimarent quā ut ordinem bello seruariant. Interea tamē de fontibus, ut par erat, decernebat. Iamq; & Zates unā quū Sotire præfecto à Byzantio ad castra peruenerat, paterno regno & simul insignibus ab Imperatore, ut erat ex prisca consuetudine institutum, receptis: quæ utique erant, corona aurea preciosis distincta lapidibus, uestis deaurata oblonga, rubri calcei, mitraq; item auro & lapillis diuariata: chlamydē uero porphyreā haudquaquam fas erat Lazorum regem gestare, sed albam duntaxat, haud tamen admodum communem & tritam, in medio tamen auro utrinq; intertextam & splendidam, sim-

briæ uero pendulis & preciosis lapidibus sunt, & alio apparatu insignes. Zarem igitur per sua iam incedentem, regia stola ornatum quamprimum præfecti & Romanus exercitus omnis excipientes efferentesque laudibus, armati ornatique & equis inuecti præibant. Lazi deinceps latiores iam redditi, uix tandem dolore deposito, hunc sequebantur, tubæ que clangentes dulcem elidebant sonum, signaque erecta deferebantur. Et erat sane hæc pompa ut barbara, clara nimis & elegans, & amplior longe quam Lazici regni dignitas ferret. Zates igitur in regno iam constitutus singula suo ordine disponebat, & gentem omnem pro suo exornabat arbitrio, utque mos patrius consulebat. Sotiris uero præfectus destinatum mox iter aggressus, argentum ab imperatore collatum secum ferebat, quod ex inita societatis coniunctione, inter finitimos erat barbaros partiturus, consuetum iam pridem in annos his singulos tribui. Sequebantur hunc ex filiis duo maiores natu, Philagrius, Romulusque, ut è domo profecti, labori insuescendo decenter instruerent: nam utriusque iam ad ætatis floré peruenerant, ita ut laboris essent non impotentes. Ex tribus quos hic susceperat liberis, tertius Estratius relictus Byzantii fuerat, quum puer admodum esset, etsi aliàs corpore ualidus. Sotiris itaque in Misianorum agrum peruenit, qui utique sub Colchorum sunt ditio, nec secus atque Absili, etsi lingua ab his alieni & legibus, ac magis sub Boream siti, & ad orientem solem paululum uersi. Huc ubi èd est uentum, mox cogitatio subiit, præsidium quoddam in Lazorum confinio situm, quod Buchium incolæ uocant, Alanis ea ratione ut proderet, ut gentium oratores quæ longius habitarent, eodem conuenientes tributa deferrent, nec de cætero foret necesse, ut qui pecunias detulisset, subiectos circumiret Caucaſo monti fines, nec ipse ire ad barbaros cogere. Qua re cognita Misiani, siue his forte suspecta, uiros duos è suis Charidum & Thiannem sane facundos, ad præfectum misere: quo iuxta præsidium illud stationem habente conuenio, eoque confirmata ualidius suspitione, Non iuste, inquiunt, agis Sotires: nostra namque uel auferre uolentibus alijs, ut id exequi possent, haudquaquam esset per te permittendum, nedum ipse id agere uelis: quod si à nostris abstinere non libet, age hinc confestim abscedito & in alienum agrum hinc abi commoraturus: neque enim tibi defectura sunt necessaria, quippe quæ ipsi mox deferemus: hic nullo pacto traxeris moram, non enim ipsi laturi iam sumus te diutius hic immorantem, utcumque fueris alia item atque alia causatus. Hos itaque tam licenter dicere ausos, haudquaquam præfectus ferendos ratus, ut Colchorum subdititjs uiris aduersus Romanos qui & Colchos in ditioe haberent & magistratus præcipue, tantum audaciæ esset, sequentibus se nonnullis iniungit, ut fustibus quos forte secum ad eam rem detulissent, Misianorum oratores percuterent. Tum illi iussu intrepide inruunt, seminecesque illos ad sua dimittunt. Quibus peractis Sotiris ab his nihil hostile de cætero ueritus, sed domesticorum potius seruitio-

rum in

rum in morem plagis eos affectos fuisse ratus, eodem in loco mansit. Insequenti autem nocte Sotiris intrepidus quidem & sine uigilijs quiescebat, sic item & filij, satellitesque, & familiares cæteri omnes, siue liberi, siue serui, eadem negligentia tenebantur, perinde non in hostili iam constitissent. Misiani interea quum acceptam nil prorsus iniuriam ferrent, armis quamoptime præmuniti, domicilium confestim inuadunt ubi præfectus iam obdormierat, ex temploque seruis proxime accubantibus obtruncatis, & tumultu uti par erat iam excitato, malorum iam imminentium sensus ad Sotirem ipsum & cæteros qui circa se erant peruenerat: tunc subito excitati è lecto se illi proripere somno adhuc degrauati, nec satis exciti repugnare, nec tamen ab ingruentibus tueri se poterant, quum partim ueste oblonga mox præpediti ab incessu coercerentur, partim ad arma capienda proruerent, uix prælio attentato, quum bellandi speciem potius quam præ se bellum tulissent, miserrime errabundi diuagabantur, ut in tenebris dubij & parietes inuadentes, ac prorsus oblitum ubi nam arma deposuissent: partim uero quum denique caperentur, spe omni amissa nihil in hostes machinabantur, sed comploratione facta uociferabantur enixius, quum nihil haberent quo se tuerentur. Sic itaque obstupescitos quum barbari inuassent, extemplo Sotirem ipsum obtruncat, cum eoque simul & liberos, cæterosque omnes occidunt, ni forte per portam impetu facto quis euassisset, uel ut aliàs cunq; delitescendo sibi salutem peperisset. Hæc quum scelesti illi patrasent, mortuos spoliabant, direptis simul cum Imperatoris pecunia & rebus cæteris eodem delatis, tanquam ueris hostibus non amicis & ducibus interfectis. Verum ubi peracta est tanta hæc cædes, & animi indignatio iraque cecidit, & exatiata cupiditas sedari iam cœperat, quum demum intellexissent quantas iam excitauerint turbas, agitabant animo & satis callebant, qualem iactassent iam aleam, & Romanos quamproxime de se poenas sumpturos, nec fore quoquam se pacto ut ferant, aperte demum à Romanis ad Persas desciscunt, ad hosque legatos postulatam miserunt se ut susciperent, & ut subiectis præsidio essent. Qua re præfectis renunciata, etsi Misiani iam essent infensiores & rem grauius ferrent, derepente tamen in eos animaduertere, maiori ingruente necessitate, nil poterant: iam enim Nachoragan Persarum præfectus uitorum fortium milia sexaginta in Romanos ductauerat, & ad insulam iter habebat, ubi Martinus Iustinusque cum uniuerso coacto exercitu stationem habebant, adiunctis auxiliarijs copijs, quarum pars Hunnorum milites erant mercede conducti, pars Sabyri ad hominum milia duo, quos Bamalch Cupilfesque & Lager ducebant, uiri sane apud hos celeberrimi. Sabyri tamē circa Archæopolim, & ea è regione campos Martini iussu castra habebant, ut hostes (nam illac erant pertransituri) quacunq; possent iactura afficerent, difficiliusque his & infestum redderent iter. Nachoragan uero ubi Sabyros ibi ad id constitutos fuisse accepit, ex Dilim-

P 4 nitis

nitis auxiliarijs hominū tria milia delecta in hos extemplo immisit, iniunxitq; ut erat is insolens atq; adeo iactabundus, ut omnes statim delerent, ne forte sibi quū acie decerneretur, ut in terga hærentes insidias machinaturi relinquerentur. Dilimnitarum autem maxima omnium natio est, qui infra Pigrinum flumen ea incolunt loca, & maximum in modum bellicosissima, sagittandi tamen non satis perita, ut sunt Medorum pleriq; lanceas nanq; & sarissas hi gestant, ensesq; pendentem ab humero, pugionem præterea breuiorem læuo brachio circumligatū: sentibus pleriq; muniuntur, dixeris sane neq; leuis omnino armaturæ hos milites esse, neq; armis nimium degrauiatos, nec qui pede collato prælia inire queant, quippe qui è longinquo & iaculantur, & è proximo bella manibus gerunt, satis idonei & in acie impetum facere, & impulsione cōdensatos perumpere cuneos, ad motumq; agiles casibus se coaptare, & è loco inferiore in eminentem excurrere: sic loca opportuniora præoccupant, & quàm uelocissime quū opus est fugam accipiunt, insistentq; acrius hostium tergis ubi hos in fugam auerterint: unde dum omnē belli speciem pertractatam exercitatumq; habent, hostibus maiorem in modum offiunt, ut iam pridem cū Persis bella gerere assueti: haud tamen ut subditi in expeditionem ire coguntur, nimirū qui suis legibus uiuant & libertate fruuntur, nec eius naturæ sunt, ut à quouis hominum possint precibus duci. Istorum igitur Dilimnitarum pars quædam quū iam primum aduersa speraret, aduersus Sabyros ut his erat iniunctum prodibat, fore satius rati, quiescentes inuadere, & eo tempore hos posse facilius cedi: & sane reor nō falsa spe ductos fuisse, nisi fortuna incautos sefellisset. His nanq; aduersus Sabyros tendētib; uir quidam & Colchus nocte concubia & subobscura in solitudine obuam ex insperato offertur, quem statim cōprehensum, ut ad Sabyros duceret cogunt: tum ille iussa promptius exequendo, hos præcedebat: sed ubi primum densiorem syluam est nactus sensim subedit, latitandoq; sequentes se subter fugit, & cursu citato ad Sabyros peruenit: quos quū negligentius quiescentes stertentēque deprehendisset, ingenti edita uoce, O miseri, inquit, uobis iam pereundū est. His demū uix excitatis & reuocatis ad uigilantiam hostes in propinquo adesse denunciat: tum illi tumultuosius surgunt, secq; armis circumdant & extra uallū proripiūt proni, hinc inde diuisi se clam in insidias locant, aditu sine custodijs in castra relicto, & casis itē desertis syluestri materia stratis. Dilimnitæ igitur multos iam calles locorū inscitia emensi, ubi sub obscuro adhuc ad Sabyrorū castra tandē peruenissent, in ea mox audacter & cū suo ingenti malo irrumpunt: ingressi uero ubi nec crepitus quidē nec uox auditur, perinde hostes eorum aduentū nihil præsensissent, nec expectati iam forent, in latibula sensim incq; tuguria iaculabantur, ut dormientes obruncturi, & iam perfecisse rem se omnē arbitrabantur. Sabyri interea ex insidijs utrinq; exiliunt, & impetu facto hos de improviso inuadunt: tum illi re subita consternati

consternati, & aliter longe ac ipsi sperassent iam circumacti, dum quid agendum his esset haud satis constaret perturbabantur: neq; enim angusto in loco coactis fuga facilis erat, nec hostes sat poterant internosse, ut in bello nocturno & trepidi. Passim ergo per Sabyros ceduntur, quū tentato uix prælio se tuerentur: unde in castris homines ex his octingenti occubuerunt, cæteri uix euadentes dispersi tamē & palantes capiebantur, nescij prorsus quō se cōferrent, ita ut quū sæpe fugam capessisse sint uisi, eodem rursus in loco circumacti inuoluerentur, in hostesq; denuo incidebāt. Hoc pacto nox ea transacta. Quū iam uero dilucularet, & apparente iam die, Dilimnitarū si qui forte euaferant per notos calles ad Persarum castra quàm cōcitissime cōtendebant, Sabyris semper in terga instantibus. Babas interim Romanorū quorundā præfectus, qui iam pridem in Colchidem fuerant in præsidium collocati, quū per id temporis Archeopoli pernoctasset, & per eam noctem undequaq; circumsonuissent clamoribus aures, ubi primum diluxisset & sol montium uerticibus affluxisset, quæ gesta fuerant aperte peruidit, & quū Sabyros spectaret Dilimnitas adhuc infectari, cōfestim ex oppido suo & præfenti cum agmine decurrit, & nō exiguam ex his partē occidit, atq; adeo ut tanta ex multitudine uix mille ad Nachoragan se præfectū receperint. Qui ubi ea quæ recens tentauerat aliter euenisse cognouit, extemplo se ad insulam contulit & iuxta Romanos castrametatus, Martinū ad se in colloquium ut ueniret exciuit. Vbi uero coram astiterunt, O Martine, inquit, quū tantū ingenio & sapientia ualeas, & apud Romanos potentissimus sis, num ne iam uis meū actuum Imperatorem labore & odio liberare, quū hos sciueris tam diu sua mutuo deuastrare? Igitur si tibi nūc animo sedet in gratiam nobiscū redire & fœdera iungere, age Trapezuntium Ponticam urbem traducas exercitū, nos uero hic manebimus Persæ, sic fiet ut per fidos alternosq; internuncios pacem celeriter ineamus. Quod si haud sponte exercitū hinc asportaueris, intelligas te necessitate hinc & ui abiturum: nam certissimam uictoriam habeo, & ea haud difficiliter quàm re ista abducor, annulum ostendens quem manu gestabat. Ad hæc Martinus subiecit. Mihi uero pax & peroptabilis est & maximi fit, offerentiq; tibi & confirmanti non deero: sed longe melius facturos ista nos dixerim, si mox in Iberiam exercitus ipse traduxeris, ego me ad Muchirisim referam, sic sane rebus his nostris recte & breuiter consulatur. De his autem quæ ad uictoriam pertinent, liceat tibi ut lubet uerbis iactari & inolescere, proque uilibus & partu facillimis ducere: ipse uero asseuerauerim dei arbitrio expendi uictoriam, neque ad insolentissimos quosque illam accedere, sed ad eos duntaxat ad quos conditor ille rerum & moderator ire aduenerit. Hæc Martinus quum perstrenue iustissimēque respondisset, perosus barbari insolentiam pace infecta abcessit seque ad insulam contulit. Nachoragan uero ad exercitum redijt, & quum eodem non diutius duceret immorandum,

Nachoragan
cum Martino
colloquium

Responsio
Martini

Phasin

Phasin oppidum repetere animo agitabat, eoque ad bellū Romanos exire; nam facile expugnari id præsiidiū posse arbitrabat, ut quod è lignis esset ædificatum, & subiectos campos exæquatos & patentiores haberet ac peridoneos in quibus ipse castrametari posset. Quemadmodum autē sit Phasis oppidum sitū, multis ut reor perspicuū est, utq; ex amne nomē accepit quàm proximo perfluente, & circa se in Euxinū immittēte pontū: nam extremo in litore & fluminis exitu positū id oppidū est, distat autē ab insula ad summū stadijs centū in occidentē solē. Nachoragan igitur lembis quos plaustris & noctu deuexerat in flumen extemplo immisis, de improviso desuper ponte cōtabulato firmatoq; totū exercitum inscijs Romanis traiecit. Huic uero inerat animo ad eam oppidi partem copias ducere quæ ad austrū uergit, unde fluminis uortices haudquaquē sibi impedimento forent, quin derepente applicare se mœnibus posset. Nam amnis pars quædā in arcturū defluit tenditq; pars uero circa orientem confragosa ex litore in mare deferitur, & insula longo interuallo relicta in anteriora prouehitur. Romani itaq; uix demū ex abundantanti multitudinæ hostiū cognita transitione, trepidi rerū suarū tumultuabantur, & maximi faciebant hostes posse ad oppidum præuenire: euestigio namq; cum triaconteris triremes quæ forte in portu his aderant, armatis complent & secundo fluminis adiuuante cursu concitatissime deferuntur. Iam uero Nachoragan ad locū qui circa oppidū & insulam intermedius erat peruenerat & uniuersam illam uorticū latitudinem lignis lembisq; obstruxerat, retro elephantorū opposita multitudinē, quantū his licuit pro ingenti corporis mole succedere: quod sane classis Romana longius cōtemplata, cōfestim remulco cessim abibat, aduersoq; fluminis impetu quoad uires sufficerent remigando & enitendo reduces omnes se recepere, duobus tantū amissis nauigijs epibatis uacuis. Nam homines qui naues has defensuri conuehebantur, in undas se audacius dedere præcipites, & pro maiore & certo discrimine quàm minus erat protinus elegerunt, & id subire potius maluere quàm fortunæ incertitudinē periclitari: unde leuissime in aquas desiliendo immerfi & loci plurimum subnatantes uix demum sunt ad suos delati. Romani itaq; Buzæ præfecto in insula cum exercitu suo relicto, curam ei omnium permiserunt, ut dubijs rebus ut opus foret succurreret, cæteri uero medio flumine trañscentes per continentē tranuerso itinere, ne eadem & ipsi qua hostes irent progredirentur, ad oppidum Phasidem ueniunt, & portas ingressi quàm primum præfecti custodiam inter se mœnium partiuntur: non enim uiribus pares Persis fore se arbitrabantur, si pede collato acie decernere niterentur. Primus igitur Iustinus ipse suo cum agmine superiori in parte & in mare uergente locatur. Paulo longius & Martinus præfectus astatat & huius copiarū omnes: mediū autē Aggilas tenebat qui Aurisij hastatis peltatisq; præerat, Theodorus de iaceps qui Zannos ductabat armatos: post hūc Philomathius, quem Isauri funditores

funditores iaculatoresq; sequebant: haud procul ab his Longobardorū Herulorumq; portio posita in custodia erat, utrosq; Gibrus ductabat. Muri uero pars reliqua Orientalibus erat agminibus curæ, sub Valeriano præfecto tunc cōstitutis. Hunc in modū in præsidio tutando ex ordine astatat Romanus exercitus: erat autē ex anteriori oppidi parte lorica ualidissime facta, ita ut cōfestim inde obistere primis hostium incurSIONIBUS Romani possent, & propugnaculi loco mœnibus inhærere, quibus & nō iniuria ut ligno constructis haud satis confiderent, & aliàs præ uetustate nōnulla in parte labentibus: ipsi deinde fossam late patentem effodiendo oppido circumducunt & aquis complent, atq; adeo ut supra fossæ labra excrescerent, & his pali occultarentur in ea defixi & conspissati, nimirum quū paludem quam pusillū mare uocitant incolæ, & in Euxinum pontum fluxu deferitur, in eam fossam hī diuertissent: onerarias præterea miræ magnitudinis naues in ipsis fluctibus inq; Phasidis fluminis exitu quàm proxime oppidum ancoris obfirmarunt, ita ut sublatis alte dolonibus suspensas gestarent acates ad summū usq; mali cunctas, quæ utiq; magno interuallo turres oppidi superaret subirentq; desuper milites astatat & nauæ simul qui audacia plurimū & bello ualebant, his arcus erant & fundæ tormentaq; quæ his procul imposita deturbarent iam antea ad id præparata: erant & naues his aliæ per flumē dispositæ, & ad utrunq; aderant latus simili munimento instructæ, ut utrinq; hostes à peritissimis icti propulsarentur, si appropinquare munitionibus cuperent: cæterum ne naues hæ à quouis hostium detrimento affici in flumine possent, Darragetas uir quidam & Hunnus Elmigerus qui primores ordines ducerent per præfectos iubentur ut speculatoria nauigia & biproras decem suis è turmis armatis complerent, flumenq; uigilantius tuerentur: tūc illi transitus omnes in medio nunc fluminis cursu nunc circa ripas ad nauigando circumspectabant. Interea ridiculum quidpiam & uolupe accidit, ut in bello & acie iam instructa pergratum. In Romanorū triaconteris supra iam memoratis hominibus uacuis & per Persas exceptis Medi erant, & in flumine funibus ad palum deligatis se cōtinebant: primo autē uespere his quiescentibus, præ nimia fluminis rapiditate & naues simul se ob grauedinem subtrahente, distractis iam funibus uincola unius subito disrumpuntur: hanc solutā & liberam uortices statim excipientes, quū neq; remigio teneretur, nec gubernaculis aliò inuerti posset, quàm celerrime flumine secundo deuectā ad Romanos quibus Dabraces præerat deferunt: qui ex insperato oblatam conspicati uenationem uolentes quidem & alacres acceperunt, & fortunæ gratulabantur quod quū ea nauis uacua ab se recessisset, hominibus ad se repleta redisset. Dū hæc agerent Nachoragan cū omnibus uiribus è castris mouit & oppido appropinquabat, sagittisq; summa præsidij petere animo inerat, & Romanorū periculum facere, utrū exire obuiam uellent: hac uia se apertissime cogniturum rebatur.

rebatur, quemadmodum sibi de cætero esset belli ratio incunda. Persæ itaq; ubi ad sagittæ iactum uenerunt, ut assolent quàm primum in hostes sagittas emittunt, unde cū ex Romanis non pauci uulnerentur, partim obsistebant bellando, partim bello mox excedebant. Aggilas uero & Philomathius & eorum ex cohortibus uiri fere ducenti, tamen per Martinum præfectum antea iussi quisq; suo ut loco maneret è tutoq; præliaretur, ex ea porta quæ his proxima erat quàm celerrime euolarunt, in hostesq; ferebantur. Theodorus tamen Zannici agminis præfectus repressit quidem primum istorum tunc impetum, & increpita petulantia intercidit. Postquam uero haud satis parebant, & ipse simul etsi non sponte, cum cæteris ferebatur, ne timoris argueretur, & hoc solo rectoris præ se consilij decorem tulit, quū alioquin haudquam placere quæ gererentur, eorum tamē se participem fieri utcunq; ferebat, quemuis res esset exitum habitura: & sane in ea congressione ad unum omnes occubissent, nisi rector aliqua ex deo confirmata sententia his saluti fuisset: iam enim & Dilimnita qui ea forte è regione constiterant, phalange facta & hostiū spreta paucitate hos sensim opperiendo suscipiebant: ubi uero iam propius affuere, extemplo hi cornua paulatim insinuantes, uniuersos obducunt, infraq; circulum unum & ualidissimū cogunt: tunc ferme Romanis undique circumactis, in hostes quid agerent nihil de cætero succurrebat, unum tamen peroptabile his uidebatur, sed factu propemodum incredibile, ut per medios hostes euaderent: unde cuneo facto, in unumq; coeantes oppositis telis in hostem impetum faciunt qui è regione urbis in acie locum tenebat: tum Persæ ubi Romanos uidere ingenti in se impressione ut desperata salute deferri, hominibus morti iam destinatis & omnia ut in extremo periculo audentibus euadendi locum dedere: sic itaq; cedentibus Persis, Romani ubi iam euassent perquam libenter iterato se infra mœnia recepere: eò nimirum hi discriminis uenerant, quū re alia nulla uictoriam retulissent nisi quia petissent ex fuga salutem. Persæ interea iamdiu gestandis oneribus fatigati fossam impleverunt, atq; adeo ut quod interruptum disiectumq; antea fuerat, exæquatum iam ita & peruium esset, ut milites oppidum oppugnaturi machinas omnes quibus urbes delentur traducere & mœnibus admouere iam facile possent, tamen plus temporis in his contriuisent quàm tantam operantium multitudinem decuisset, haud tamen quæ in obsidionem sat forent sumministrabant, lignorum præsertim non præsentis materia, quam utique è procul distantibus syluis cædere deferreque cogebantur: nam Romani iam pridem agros oppido circumiectos igne immisso incenderant, & cætera simul eà iter habentium diuerforia, siue propinquiora alia domicilia deuastauerunt, ne ex his hostes in promptu materiam nacti, facilius opera machinarentur: ea igitur die nil aliud gestum memoratu dignum, nocte autem insequenti Nachoragan cū omnibus copijs se in castra recepit Martini. Interea dum suorum

suorum uellet animos confirmare, & hostem terrere, uniuersumq; Romanorum coëgisset exercitum, ut de præsentibus aliquid cōsulturus, superuenit uir quidam (id enim ipse fuerat antea machinatus) haud sat cognitus, puluere circumspersus, ita ut dignosci facile posset longius iter emensum ad se aduentasse, qui diceret ex Byzantio se statim uenisse, literasq; ad exercitum ab Imperatore deferre. Præfectus itaq; hunc quū humanissime suscepisset, literarum uincula uniuerso astante exercitu soluit, easq; non tacitus legit, sed uoce tam edita, ut audire omnes facile possent. Quæ autē scribebantur, hæc erant. *Stratagemæ Martini*
 Mihi ad te exercitū nō eo inferiorē qui apud te est: quod si numero uos hostes excedant, haud tamē tantum uos sunt multitudine superaturi quantum ipsi hos fortitudine, quo fit ut omnino id sit occursum, ut uel paucitas ipsa uel numerositas æque se habeant: ueruntamen ne hostes multitudine gloriantur, alterū hunc exercitum accipe gloriæ & ostentationis potius gratia q̄ necessario ad te missum. Estote ergo fidenti iam animo & rebus gerendis incumbite. Nos uero quæ uobis usui sunt futura neglecturi nil sumus. Nuncius uero quū mox rogaret ubi nam nouus iste exercitus esset, respondit nō longius stadijs octoginta abesse, seq; circa Neognum flumē hunc reliquisse stationem habentem. Tamē Martinus iracundiam facie præferens simulatam, abeant retro quàm celerrime, inquit, & domū iam redeant, non enim hos unquam permiserim huc ad nos ueniant: esset nanq; id permolestum, quū hi uiri iamdiu sub me militauerint, & maximis sint multos iam annos affecti laboribus, & cū hoste sapius acie decertarint, nūc uero haud procul sint ut hostes propullsent, atq; adeo ut ultima palma ornentur, alij postmodū, nec necessarij quidem, ut nūc suppetias ueniant, & uix dum periculis degustatis parem cum meis hisce & ueteranis militibus referant gloriam, ac demum cōfecto bello impositus finis nouis his ascribatur, & quod omnium iniquius foret & præmia æqua portione surripiant. Velim tamen illos eodem ut maneant loco, quousq; ad iter se parent: satis nanq; nobis est uirium, ut quàm optime finire bellum possimus. His dictis ad multitudinē se statim cōuertens, num & uobis, inquit, o milites eadem ista uidentur: at illi clamoribus præfecti sententiam comprobantes, iusta esse uociferabantur quæ ipse in præsentis consuliisset. Quo factum ut hi fidentiores sint redditi, perinde non alieno indigerent præsidio: hos tamē præcipue prædæ spes mouit, & quod nō longe post crederent se omnia ut deletis iam hostibus asportaturos, & nil aliud curæ haberent quàm quo pacto prædas inter se partirentur. Martini itaq; ex sententia id utcunq; euenit, siquidē ea fama in uulgus elapsa, & quæ iam diuagata, uel ad ipsos demum Persas peruenit, exercitum alterum Romanorum ad Neognū flumen uenisse, in propinquoq; fore ut alteri se statim exercitui iungat: quocirca defixerat Persas cum admiratione pauor quàm maxime uirtutes ne sibi tam multis attritis laboribus cum recenti florenteq; hoste dimi-

Q candum

candum iam esset. Nachoragan uero nulla interposita mora mediocrē quamdam equitum turmam ex agmine uniuerso Persarū ad eum saltum transmissit, unde rebat ut fama deceptus hostes pertransituros. Equites uero ubi eō est demum peruentū, studio & uigilantia in re prorsus superuacanea utebantur: siquidē locis opportunioribus occupatis, occulti hostium aduentū opperiebantur qui uenturi nō erant, & ea mente, ut in eos temere forsitan progredientes de improviso impetum facerent, ut eorum tamdiu interpellarent uia celeritatem, quoad obsidione hostes in oppido uincerentur: qua ex re haud modice Persis uires & in cassum decesserant. Nachoragan itaq; raptim ē castris educto exercitu eos praeuenire iam cupidus qui affuturi nuspiam essent superbe admodum aduersus Romanos processit, aperteq; fremens & minabundus sese iureiurando adigit, eodem die urbem cū hominibus crematurum, oblitus sicuti apparebat prae insolentia fanaticus homo, utrū ad bellum procederet, rem sane dubiam & incerti euentus, & quod momenta reciperet in utranque partem repentina alternāsque uices, & quod omnium maxime ē diuina quadam & superna necessitate penderet, ac nihil esset uel minimū quidē in hac uita mortali quod eodem semper statu permaneat: sed nationes hominum infinitae ciuitatesq; multae uitaq; mortalium uniuersa, eodem ita ut dicam cursu feruntur & perturbantur, & de summa rerum omnium spes ipsa concutitur. Nachoragan uero eō superbiae efferebatur, ut uel opera facientibus & ministris, qui per syluas dispersi lignandi de causa uel pro bellicis parandis operibus arbores praecidebant iniunxerit, ut ubi primū elatū prospicerent fumum, scirent omnes moenia se inuasisse potitumq; oppido, itaq; opere protinus quod in manibus esset relicto, citato cursu ad se uenirent, & faces summitterent, ut omnia igne comprehensa mox conflagrarent. Hec iam ctabunde locutus prodibat, ut Phasim oppidum aggredieretur. Interea uero Iustinum (non enim Nachoragan de improviso affuturum putabat) cogitatio subiit, & diuinitus quidem ut reor, templū quoddam sanctissimū & apud Christianos haud dubie permagnificum sacrificandi gratia adeundū, haud procul ab urbe situm. Delectis itaq; ex uniuerso exercitu equitum militibus quinque fortissimis & bellicosissimis uiris haud secus instructis armatisq; ac acie esset mox decertandum processit, frequentibus signis & militari cetero apparatu: & ferme tunc accidit, ut nec Persae hos abeuntes praeuiderint, neque hi illos in se aduentantes: sed alia ducti, moenia de improviso aggrediuntur, & in his oppugnandis maiori longe quam priore aduentu sagittarū sunt copia usi, atq; adeo ut Romanis iam obturbatis quamprimū uiderentur oppidum direpturi: nam & sagittae densiores eminens ferebant, & super his crebriores aliae item atq; aliae, & ita ut caelum ipsum quod intermedium erat sagittarum prae densitate obtegeretur, diceret quispiam ingenti morbo abundantiq; grandini nimio & uiolentissimo immixtae uento perstrepentiq; has

forte, turbini

similes

similes ferri. Persarum interea pars quaedam machinationes moenibus applicabat, sagittas pars alia ardentem euerberabat: testudinem alij subeuntes muros securibus inuadebant, ut qui ex ligno constarent, & facile cederent: alij fundamenta subruere nitebantur, & ad basim infimam peruenire, & eo pacto euertere ac lacerare quod compactum coagmentatumq; fuerat. Romani uero in turribus & propugnaculis stantes, promptissime oppugnando hostibus obsistebant, ut qui experientia ipsa & factis prae se tunc ferre maxime uellent, nō alia uirium accessione se indigere. Qua in re Martini dissimulatio illa & profuisse plurimum & ualuisse est uisa: tunc enim omnes indefinenter operam insudare, & ad defensionem nil prorsus reliquū facere, telisq; supernae & ex eminenti demissis hostes conuulnerare, ut quae in multitudinem & eam quidem inermem acciderent grauius, nec in cassum ferrentur, saxaq; ingentia in subiectam testudinem ē muris procioluere, quae texturam omnem deprimerent: nec secus & minores alij fundis Persarū capita scutaq; perfringere, atque adeo ut hostes uiolentius deturbando moenibus appropinquare nil sineret. Qui uero suspensis acatibus, ut supra iam diximus, superstabant sagittis partim & crebrioribus ut ex aedito missis detrimenti plurimū hostibus inferebant, machinas partim peritissime cōtractabant: hastilia praeterea pennata quaedam ad id fabricata magna cum uiolentia excussa procul deferbantur, ita ut barbarorum nō paucos iam iam incursum & adhuc aduentantes cum ipsis equis de improviso & longo ex interuallo ita transigerent ut subito prosternerentur: tum clamor ingens efferrī, & utrinq; classicū tubae insonare melos, Persaeq; item tympanis sonitum edere, & ululatu ingenti teritandi ob gratiam strepere: ad haec & equorum fremitas accedebat, umbonum pulsationes, & thoracum fracturae, quae omnia uarium quendam & fetum contexuerant sonitum. Iustino interea à templo iam redeunti, ex ipso tumultu & armorum cōcussione quae gererentur innotuere: unde equitatu statim conuerso, & ordine suo quodam instructo, iussisq; antesignanis ut signa erigerent, uniuersos operam ut nauarent hortatus, suos certiores mox fecit, non sine diuino nutu ex oppido se excessisse, sed hostes ut re subita territos obsidione abduceret. Itaque progressi parumper Persas moenibus insultare iam conspicati, confestim simul omnes impetu facto & clamore ingenti edito, in eam hostiū partem incurrunt, quae ad mare stabat instructa: ex ea namque & ipsi regione aduenerat: sudibus partim sarissisq; ensibus alij quod obuium offerebatur sternebant, iamq; in densiores hostium acies penetratum, uiolentiusq; impressio facta, umbonibus hos illosue impellendo, cōspissatū & continentem hostium ordinem perfregerunt. Tunc Persae hunc illum esse exercitum suspicati, quem iam intellexerant affuturum, & iccirco tamdiu delituisse, ut aperte demum & opportune in se uentitaret, tumultuati iam & turbati & suomet agmine confusius impediti, sensim iam retrocedere, & in fugā

Q 2 moueri

moueri iam coeperant. Quibus rebus magno ex intervallo Dilimnitæ animaduersis: nam ad mediam hi muri partem præliabantur: paucis ibi in speciem relictis, cum uniuersis copijs suis, ut opem & laborantibus ferrent, citatiore cursu tendebant: quorum paucitatem contemplatus Aggilas Theodoruscus, qui ut supra iam diximus inter Romanos, ordines ducerent, cum agmine satis munito ex oppido prouunt, aduectiq; hos partim obtruncant, partim insectari non desinunt qui euadendo excesserant. Dilimnitæ uero qui ad mœnia oppugnanda relictis per suos fuerant, quo statu res essent iam cõtemplati, tanquam laborantibus Persis & ipsi auxiliũ allaturi, hærentes & dubij utram in partem se uerterent, quũ & obuiam ire Romanis uellent, fore tamẽ satius rati celerius suis opitulandũ, studio quodam indiligenti & temerario, cursuq; nimio ferebantur, itaq; ut turpem fugam inisse potius uiderentur, q̃ uelle alijs insultare: quũ aliàs tamẽ iccirco procurreret, ut suis præsidio essent, sed trepidationis plus longe quàm iræ his inerat. Persæ uero quũ Dilimnitas uidissent trepidanter adeo & sine ordine procedentes, præter fugam nil aliud esse eius rei causam rati, nimirum quũ haudquaquam eos ad tantũ dedecus peruenisse putarent, nisi magnũ aliquod & incredibile his instaret discrimen, tunc demum & ipsi terga hostibus dare & ignobiliter dissipari, & præcogitata iam fuga apertius ferri. Persis itaq; effuse iam fugientibus, Dilimnitæ & ipsi fugæ se comites his addidere, & unã cursum tenebant, ut qui suos iam fessellissent, & ipsi tũc ab his fallerent. His itaq; ita peractis, ex oppido magnauis Romanorum mox prodeundo, exercitusq; extrema carpando semper & obtruncando clariorem longe hostibus discessum fecere: & quũ alijs aliunde irrumperent, aduersus adhuc resistentes in unũq; coeuntes, pugnando elaborabant: nam leuuum hostium cornu aperte iam inclinauerat, solutumque erat & profligatum: in dextero uero ordine suo instructi fortissime repugnabãt, siquidem præsidij loco elephantum opponerentur: qui ubi in medium prorupissent, Romanorum sicubi forte consisteret, aciem obturbabant: & sagittarum qui his uehebantur, magno detrimento afficiebant qui in se impetum facerent, nimirum qui elati in latitudinem essent, & ex eminenti tela consideratius iacerent: ad hoc accedebat quod equitum turmas decurrendo facile inuadebant, & peditibus ipsis armis insignibus cõmunitis essent infestiores: iam enim ea ex parte Romani in fugam iam inclinantes, per eas belluas agebantur. Martini uero satelles quidã, Ognaris illi erat nomẽ, in angustissimo sic coartatus, ut inde euadere haud libere posset, ut iam sui desperans, perinde fortunam periclitatus, elephantorum quendam intrepide se impetentem in supercilium magna ui lancea ferit, spiculumq; illi ita impegit defixitq;, ut hastæ reliquum quod iam extitisset à fronte penderet: tum ille uulnere ipso excepto, tremuloq; & uibrante circa oculum telo, turbatus in suos conuersus deferebatur, resiliensq; & circumactus, nunc promuscidem ueluti stimulum agitando

gitando Persarum quàm multos percutiebat, & in altum iaculabatur, in longumq; hunc porrigendo, asperum ferumq; stridorem & crepitum edebat, & protinus superstantes Persas excussos sternere & obritos occidere: quo factum est, ut Persarum agmen prorsus is fuderit: equos præterea ad quos proxime accessisset, terrebat, dentibusq; præcidebat, uel lacerabat quod prehensisset. Itaq; eiulatus & tumultus omnia cõplebantur, equi siquidem ex tetra belluæ insolitoq; clamore paueracti, habenis cõtineri nil poterant, sed unguulis alte elatis, quũ in pedes se erexissent, insidentes decutiebant, moxque per mediũ agmen soluti passim saltuq; delati, frementesq; uagabantur. Sed multi mortales mutua cõussione & alterno compulso elisi inuicem, singulos singulis fuga præcedere contendentes, fato defungebantur. Eò igitur ubi iam magnitudinis Persarum euecta trepidatio est, omnes qui ex oppido hostis gratia insectandi excesserãt, & si qui forte intus reliqui erant, phalange facta & fronte ipsa quàm ualidissime scutis munita hostes inuadunt adhuc trepidantes. Illi uero ut recens defatigati quũ Romanorum impetum minus tulissent, fugæ se celerius permiserunt, nullo seruato iam ordine, quo uel fugiendo tutari se ab insistensibus possent, sed palantes ut cuiq; succedebat, diuersi abibant. Nachoragan uero (nam & hunc quidem rei gestæ miraculo defixerat stupor) citato cursu retro ad suos deferebatur, uniuersis flagello quod manu gestabat significans iubensq; ut concitatius fugerent, quod tamen iam pridẽ hi & sedulo factitabant, sic illi iactantiæ malum in cõtrarium recidit. Romani interim haudquaquã prius ab hoste uel insectando uel obtruncando desistunt, quàm Martinus præfectus, ubi satis iam se habere uictoriæ duceret, sub tubæ clangore exercitũ reuocasset, & ardor iam deniq; refrixisset. At Persæ uix tandẽ se ad sua castra contulerunt, non minori quàm decem miliũ bellicosissimorum uiroꝝ in eo bello iactura facta. Romani demum ubi ab insectandis hostibus in Phasim oppidum se receperunt, testudines omnes & cætera Persarum tormenta, circa muros relicta, protinus incenderunt: unde ingenti excitata flamma quũ Persæ qui in syluis materiam cederent, ministri simul & qui onera deportabant, uiso longe serpente in altũ fumo, in aereq; mobili trepidatione eo in sublime euecto, extemplo miseri ad oppidum concesserunt, ea ducti opinione, ut crederent quod Nachoragan iactitaret, mœnia conflagrare: unde effuso cursu deferebantur, ueriti ut equidem reor, ne agenda rei tempus se præteriret, & omnia prius in cineres collaberentur, quàm eodem se ipsi conferrent. Vbi uero eò est uentum, ad unum omnes à Romanis comprehensi protinus obtruncant, perinde ac sola de causa aduenissent. Occisa sunt itaq; ad hominũ milia duo: tot sane uiris operi faciundo duntaxat intentis & rei bellicæ imperitis, ut qui nunquam in aciem processissent, repentinè exitij & temerarij Nachoragan ille causa fuit, qui ea his stolide imperasset. Vbi igitur hæc obtigere, Romani quidem spei iam pleni posse in posterũ

se Barbaros superare si forte hi aliam belli fortunam tentassent, recensito exercitu non ultra homines a suis ducentos hoc bello cecidisse conperiebant: quos decentissime humatos demirabantur, & ob animi promptitudinem extollabant, ut qui uiri fortes fuisse arguerent: spolijs deinde ex prostratis hostibus lectis, armorum aliarumque rerum quibus illi exornabantur, ingens cumulus fuit: non enim scuta duntaxat thoracesue & pharetras eorum qui ceciderant, quidam gestabant, sed aureos etiam circa collum torques, & ex auribus pendencia ornamenta ac eiusmodi caetera effeminatorum uaria & superuacanea opera, quibus Medorum primores praecipue decorantur, ut spectatiores caeteris sint, & a uulgaribus alijs ac infimae sortis hominibus noscitant. Nachoragan autem quia ei necessaria defecissent & iam hyems appropinquabat, uidebatur quidem adhuc belli percupidus, haud tamen ad id se praeparabat, nec factis quod uisus est uelle exequabatur: sed Dilimnitarum agmine demum circa Romanorum stationem dimisso, quod fidem perinde faceret se mox aduenturum, extemplo cum omnibus copijs Cotaisim & Muchirissim uersus lentius iter habebat. Itaque quum ad multum uis iam processissent, tum demum & Dilimnitae solutis ordinibus leuissime abscesserunt, quippe qui ad res uacuas semper inanisque mitterentur, etsi alias ualidiores sint & praeceleres. Aberat praeterea & Persarum equitum turma, quae per Nachoragan in saltum ad Neognium flumen ut diximus ob Martini dissimulationem iam fuerat destinata. Hi igitur cognita suorum fuga & Romanorum uictoria, istorumque eius loci possessione, occultis mox callibus publicis a uis remotis ad Muchirissim se receperunt, certaminum quidem expertes, fugae tamen & ignominiae participes facti. Nachoragan uero ubi uniuersus iam exercitus conuenisset, equitatus robore eodem relicto Ilarchaeque & praefecto Hualseze uiro sane apud Persas clarissimo in Hiberiam cum paucis redijt ea in regione hibernaturus.

LIBRI TERTII FINIS.

AGATHII HISTORIARVM
LIBER QVARTVS

DVM interea ad hanc Romanis uictoriam bellum cum Persis gestum iam euasit, & perinde rebus induciae essent, armis iam quiescentibus, in quaestione mox uenit audax illud in Gubazem facinus. Athanasius igitur ad id delegatus altiore throno decenter insedit, ueste indutus quaciuum Romanorum primores utuntur magistratu fungentium: huic aderant uiri & scribere uelocius docti & literas cursim perle-

gere, cum

gere, cum his simul & administri graues quidam & seueriores & scientissimi in foro iudiciali uafredinis circumstabant, & tonanti uoce pracones lictoresque magistratibus assueti: his permissum, ut ferrea uincula, collarios circulos, compedesque, & huiusmodi caetera ad torquendum homines instrumenta secum deferreret. Et sane mihi Iustinianus Imperator ipse uidetur nec indecenter, nec temere, sed sapientissime contemplatus quae usui mortalibus foret, iudicium hoc pacto procedere ea de causa iniunxisse, ut non solum barbari homines maiori quadam dignatione & reuerentia traditas sibi Romanas leges demirarentur, sub ipsis quae pati imperium insuescerent, uerumetiam ut si Gubazes desciscere ad Persas uoluisset deprehenderetur, iure posset is caesus uideri, & Colchij de caetero nil angerentur, nec perinde rem grauiam perpessi moleste id ferrent: tum & hi qui eadem patrasent, si falso Gubazem arguerentur de fectionis insimulasse, ita essent afficiendi & condemnandi, ut pracone se comitante per hominum coetus circumacti exitiali gladio astantibus uniuersis capite plecterentur: futurum esset ut rei exitus per Barbaros magnifieret, & duplicata simul & aucta his uiderentur supplicia. Satis enim Imperator callebat, quod si seorsum & repentinus moreque barbarico Rusticum Ioannemque interfici iniunxisset, Colchios omnino existimatuos fuisse haudquam sufficienter acceptam iniuriam deleri hoc pacto posse, nec decentes delicti poenas hos pependisse: sed iudiciale forum si suo ex ordine maneat constitutum, ita ut utrinque contradictione & litibus decertetur, ministris iudicialijs ultro citroque cursitantibus, reis actoribusque coram constitutis, ita ut rogati respondeant, comparente iudicium maiestate & grauibus sententijs auditis, & quod horribilius est in exitum saepe pronunciatis, profecto maius aliquid Barbaris uisum id iri existimabat, & quod admissi facinoris excederet merita, nimirum quum iudicialia haec institutio uel ipsos Byzantij ciues, etsi continenter in ea exercitatos perterrefacit, & plerumque non satis sui compotes reddit, nedum barbaros homines & talium insuetos. Vnde nil ambigam Romanas has leges imo & Atticissimas uel ad usque Caucasum prodisse. Rusticus demum Ioannesque producti a carcere, iudici ad laeuam ut rei astabant, utrinque accusatores aderant, Colchiorum sapientissimi Graecisque loqui iam pridem instructi, orabant in primis Imperatoris epistolam in medium recitari, quam antea Ioannes de his rebus ad praefectos detulerat: quod utique & Athanasio iudici placuit, & ut ex his quispiam ad haec institutis epistolam magna uoce perlegeret, quae istiusmodi est. Incredibile quidem & absurdum uidetur quod nobis

Iustiniani epistola de Gubaze

Q 4 else

esse, & cum ipsa rerum incidentium uarietate naturam etiam circumferri: non omnino diffidendum etiam renunciatis censuimus, nec commitendum quo minus quæ huic sunt aut alteri cuiquam prauè consulta uel hoc tempore caueamus, ni forte curas nobis relinquere superuacuas & cogitationes uelimus ambiguas, quæ incertior adhuc rerum exitus maneat: tamen si alienum quidem & turbulentum maxime sit, quum non omnibus possit fides firmior adhiberi, suspitione semper & timore repleri, uel ex his quidem qui familiarissimi sint. Sed alioquin etsi id in omnibus uincat, sequamur & ipsi naturam & relatis nil fidei demus. Sed ne quid sæuè crudeliterque in Gubazem per nos forte agatur, neue non perinde decentius remollescamus, sed euitemus ut potius utrinque futuram forsitan pœnitentiam, recte consultum nobis est uisum, & quod medium teneat, ut uir ille se ad nos conferat. Mittite itaque eum siue uolentem siue inuitum. Quod si, ubi id uelle uos ille cognouerit, obstitat tamen & uobis se comprehendentibus siue trahentibus uenturum se neget, quod isti factu erit perfacile: siue propulset, aut obuiam eat, siue utcunque in uos manus extulerit: quandoquidem rei præmeditatae argumenta nobis hæc forent, & uos infensissimi hostis loco hunc habetote: & si quis hunc huiusmodi audentem occiderit, merito cæsum censebimus, eritque id facinus patranti impune, nec homicidij punietur, sed perinde erit ac si tyrannum occiderit laudandus. Hac igitur Imperatoris epistola eiusmodi demandante perlecta, mox Colchij uiri qui ad accusandum parati erant, quandoquidem iudices ita decreuerant ut priores hi dicerent, ita exorti sunt. Satis iam esset scelus id iudices, quod hi ausi sunt, uel nobis tacetibus acerrimis hos supplicij subdere: Sed quoniam nostris legibus uisum est oportere de patetibus maximisque criminibus haud quaquam sententiam ferri, nisi prius quæ gesta sunt sermonibus agitentur, accedimus iam quæ facta sunt narraturi: hoc pacto nobis quod lege cautum est absoluetur, si ea quæ dicturi iam sumus, simpliciter & sine arte nunc explicamus: & sane hæc haudquaquam talia sunt, quæ sceleris quæant magnitudinem perscrutari. Verum quænam his excusatio relinquetur, qui uirum ut uobis amicum familiarem & socium eiusdem uitæ eorundem & foederum, ita & de deo uobiscum unam quam optime sentientem, & omnia quæ uobis consuetissima sunt affectum, impudenter adeo obtruncarint, deprehensique sunt, quandoquidem & hostibus pergratam rem fecerint, aduersum uos inimicitias exercuisse: Imperator o iudices iam interfectus genere non ignobilis erat, sed uirtutis studiosissimus, & Romanorum partes longe acrius tuebatur, quam parricidæ isti & scelerati. Euerfæ iam Colchorum res sunt & pœnitus defluxere, sed uerius Respub. ipsa: etsi pars quædam ipsi nos sumus non perexigua huic subditorum. Et uobis sane deperijt nostrarum rerum constans habitus ille, & ad id temporis inoffensus: ac uirum non parum decessit, uesterque præsens iste uiuendi modus non undequaque integer est, sed paululum imminutus, nec adhuc decenter constitisse uidetur, sed

*Accusatio
Colchorum ob
interfectum
Gubazem*

contra

contra arguitur ratio nominis cognomentum mentiri, quum sua sit integritate priuatus. Quum itaque istorum delicto res uestræ ita se habent, haud tamen oportere affirmant, quod per se patratum iam sit, etsi pergrauè admodum uideatur, ut ipsi nunc aduertatis, sed mentem ipsam scrutandam adeundamque esse qua gesta res sit, & obscurioribus argumentis nonnullis, id est, satis decenibus uos incendendo, animis uestris ut potius confingatis maximum uobis inde beneficium accessisse, quam ex iacturæ perspicuitate, quæ utique re ipsa & factis ostenditur, credere ea malitis. His hi argutiolis priusquam in iudicium uenissent iactatis uulgatisque, multos se fallere arbitrabantur. Si igitur o iudices in his certaminibus isti hæc addant, quæ apud eos habentur qui plane intelligant haudquaquam par fore tam apertam & expeditam iniuriam prætermittere, & incertis quibusdam potius de causis falli & his frustra dissimulatis: non enim ferendum id est, ut hi aperte fatendo se hominem occidisse, portentosa nunc narrent, plurimum scilicet utilitatis uestris publicis rebus fuisse ea ex cæde allatum: Quo nam pacto sibi ipsis contraria sunt nunc isti confirmaturi: uel qui fieri id queat, ut factum id dum graue absurdumque nuncupamus, mentem ipsam mox laudemus qua patratum id sit, inde Reipublicæ quæ in rem forent præmeditatum? Enim uero utilitas hæc & iusticia disinctæ ab inuicem iam pridem fuere: proin sæuitia quidè & æquitas nec iungi inter se possunt nec commiseri. Quod si nuda istorum peruestiganda cogitatio, uel ex ea quidem hi prauæ mentis fuisse & pessimi ingenij arguerentur, ut qui Persis gratificari uoluerint: unde nec Romani sunt carnifices isti merito nuncupandi, nec ut eiusdem gentis hominibus beneuole cum his ducenda sit uita, neque ut admodum infestissimis, quandoquidem sunt à communi naturæ lege seiuncti nedum à nostra & scripta. Aduersarij nimirum & alieni ex opere sunt non ex loci distantia internoscendi. Qui enim quæ hostibus placeant promptius exequatur, iure pro hoste habendus est, siue præsens is sit, siue unam militiam faciat, siue suæ genti fuerit quamproximus. Sed dicturi forsitan sunt neque amicum neque Imperatorem se obtruncasse, sed hostem potius & tyrannum, & qui Persarum rebus studeret. Eò uesaniæ hi peruenerunt, ut ad Persas defectionis insimulent mortuum: ita nec misero illi relinquatur, ut malis eximi uel mortuus queat. Nunc uero prodicionis sit reus, tamen ubi uictor euaserit, nihil malorum sit de cætero habiturus. Quænam enim siue apud uos siue apud barbaros lex accusationem collaudarit quæ post iudicium fiet? Hi namque accusatores & iudices facti & hostes, indicta causa omnia simul nil delinquenti supplicia intulerunt, quæ uero tyranno & cõdemnato subeunda fuissent. Nunc itaque prodeunt se ut defendant, qui interfectum iniuria criminantur: tamen eos oportuisset si criminationibus iam satis fidebant, ut priusquam obiecta referent, quicquid iuris in hunc habuissent protinus confirmare & primi in iudicium trahere, non nunc criminando rursus & incusarent. Nam si permissum id

id

id omnibus fuerit, cur ipsi carnifices istos non occidamus, si liceat nobis in iudicium forte deductis, ut his fato defunctis quæ antea deliquissent referre, & hac uia eniti iure nos contra peccasse, quandoquidem priores ipsi pro re nequiter gesta affecti molestia, non iniuria in hos uindicaturi essemus: hoc pacto altercationes decenter procederent. Sed neque nobis id audendum, nec alteri cuiquam, si pro patrijs fuerit institutis uiuendum. Agedum si cuique liceat eos quibus cum inimicitia intercedat subito obtruncare, idque sæpius factum uel in infinitum permitteretur quempiam audere: quoniam pacto & uobis liceret intrepide sententias ferre & tutius confirmare, quum pro arbitrio quos uelint interficiant omnes & interficiantur, & inuicem insidijs uti impune confidant: uel quomodo adepturi uos quempiam estis, in quem supplicia inferre possitis: quin potius gens tota ad internecionem peribit, prærepturaque est quæstionis & tempus, eorum proculdubio prauitas, qui sese quotidiana impugnatione deperdant. Sed cur, inquiunt, molestum id fuerit, si homine uno & hoc proditore deperdito, cæteri omnes qui nobis sunt foederibus societate que iuncti continentiores reddantur? Enim uero ex proditorum interitu, uel si infiniti dispereant, si nihil aliud interfectoibus afferatur utilitatis, istiusmodi tamen ut è medio prorsus tollantur de se satis ad aliorum comodum ualent. At si prodicione nulla deprehensa occidatur temere uir præcipuus aliquis & tormentis afficiat, perinde in eo facinore aperte deprehensus: quo pacto socij poterunt continentiores iam reddi: quo inquam pacto non isti potius conuentiones dissoluant, si sceleris participes fuisse uos duxerint: id sedulo animo agentes, quod si erga familiares & coniunctissimos charitatis atque iustitiæ fueritis prorsus expertes, in alienigenas & peregrinos sero uos stabiles fore, nec eos nisi incidente necessitate de cætero cognituros. Nobis tamen sat constat nec eius uos consilij participasse, neque quod his duntaxat insedit scelus, in omne Romanorum genus iam peruasurum: neque nostram de uobis conceptam opinionem quod fideles ex uestra consuetudine constantioresque sitis, æquissimarumque ut sit apud uos legum eximius usus, istorum est malignitas peruersura. Sed aliter longe sentimus, & uestrum id iudicarium forum pro communi gloria constitutum uidemus, ut uniuersi intelligant homines haudquaquam uestra uoluntate id factum, ut tam graua & uiolenta Colchi paterentur. Sed nunc forte in ambiguum multitudinis sententiæ distrahuntur, & in incertum ferunt quæ sunt cuique uisa: ex uestro tamē iudicio quod ab hoc & uulgari longe plurimum differt o iudices, perspicuum fiet non familiarium proditores uos esse, sed peccatum castigatores. Hi uero etsi uerba uident in sui defensionem fecisse, satis tamen coarguunt sese inculasse, & sceleris absurditatem fateri. Siquidem per Imperatoris epistolam præfectis iniungitur, Gubazem ad se ut Byzantium mitterent, & primo persuasionibus agerent: proinde si dicto minus pareret, ut cogeret, non tamen prius necarent, quam ad defectionem penitus descendisset seu in Romanos

Romanos cepisset hostiliter agere. Hi uero quum neque præfectorum munere fungerentur, nec aliis istis permitteretur ut licentius & pro arbitrio agerent, confestim miserum obtruncarunt, haudquaquam prius ut Byzantium iret hortati, uel mediocriter ut renitenti uim intulerunt, nec tunc primum hominem periclitati si quo forsitan modo non iussis obsequi auderet, tametsi gloriantur quammaxime & iactare nil desinant imperatoris mandata sese peregrisse, quum illius potius aspernentur sententiam, ausi in primis falso Gubazem incusare & de se facere quæ à rectoribus essent imperatis alienissima: & quod cæteris erat absurdus, nec præfectis ipsis epistolam ostenderunt, ut perceptis quæ scriberentur satius facienda decernerent. Quo igitur pacto istorum audaciam non quauis pernicie & quibusuis supplicijs longe superiorem quis duxerit? Liqueat sane nulli hominum inferendam esse iniuriam, idque & fugiendum & uetitum iam pridem fuisse, præsertim quum amicus sit & beneuolus qui a proximis impugnetur & iniuriam patitur. Quis enim nostrum pro Persarum diuitijs sua omnia offerentium erga uos pristinam immutauit beneuolentiam? Quis Cosrois Persarum regis non est amicitiam aspernatus, & quum ei sat licuisset in omnem felicitatem procedere, erga uos amorem imminuit? Quis inquam quum uestra loca per Persas diu opprimerent uestris adhuc contantibus auxilijs, à uobis desciuit, & ita ut subito ad ipsa Caucaji montis miranda transiret, & non potius tulerit in bellum morem uitam hic ducere, quam hostium liberalitate admissa, post reditum domi in delictis uiuere? Quis demum erat qui uestri ob gratiam minus reformidaret quauis grauissima pati? Gubazes nimirum, o leges o iura, qui ad Persas defecit, qui tyrannidem cepit, & Romanorum res prodidit, à Rustico & Ioanne abiectissimis quidem & perditissimis uiris uir regius est ille occisus. Sed haudquaquam oportuit tam subito hunc per istos disperditum iri, sed per publicos potius Romanorum Colchorumque magistratus maturius condemnatus, per Imperatorem denique, ut cæterorum quauis de causa maximum, ut poenas promeritas lueret. Verum quum nulla his esset tanti sceleris iusta causa committendi, sed odia potius absurdiora quædam & ex inuidia nata ad id hos mali prouexerint, non iniuria rectoris consilij prudentibusque cogitatis & utilitatis cognitioni nil temporis reliquere: sola his audacia liuorque licentiæ plurimum exhibebat, & quod diu animis agitauerant quum denique parturissent, sic temere sunt executi, ut nec presentis temporis obseruarent necessitatem, nec quoquam pacto conceperint animo, tanto ingruente Romanis bello prudentis uiri officium fore, ut uel peregrinas & nondum cognitatas nationes beneuolentia sibi & humanitate conciliarent: hi uero uel iam pridem familiarissimos hostes Romanis ut reddant quammaximi faciunt, & iam ad id isti peruenerant: nam & hostibus cessimus, & aduersus amantissimos olim consilia inibant: terra Persarum erat, & iam patrias leges apertius apud nos euanuisse contigerat, & cætera

inerant

Rustici ad iudices oratio

merant quæcunq; factionū sunt & dissidiorum indicia. Quū itaq; hæc omnia sicre ipsa processerint, & peracta iam sint, resq; nobis tam prorsus defluerint, exquisita quædam sunt his supplicia inferenda: nam si nos in Romanos fidem seruauimus, & in hac permanendo stabiles sumus, haud tamen o iudices par esse censemus ut nostræ benignitatis fructum hi referant, uel minoribus pœnis afficiantur quàm facinoris natura deposcit. Postquam accusatores istiusmodi criminationibus usi dicendi finem fecere, Cholchorū turmæ audire quidem quæ dicebantur haud sat poterant: sed cognitis postea quæ producta per suos in conciliū fuerant, uel ipsæ quidem certando operam animi promptitudine insudare, gestuq; corporis ipso & nutibus identidem circumferri & sic animo affici, ut quid ipsi sentirent quid uel cōmiserarentur præ se facile ferrent. Dū interea iudices indicto silentio inuicē consultando, tacito rē incusarent cōdemnarentq; atq; adeo grauius ferrent nō statim reos perditum iri, sed alioquin hos hortarentur in eorū defensionem quæ uellent ut dicerent, Cholchorum multitudo processit in medium & apertius clamitando fremebant, ita ut in apertum uoces iam ederentur. Cholchi tamē qui ad incusandum destinati astabant, manibus significando, suos tumultuantes cohibuerunt: unde silentio facto, in medium Rusticus cum Ioanne germano productus uerba huiusmodi fecit, *Fortuna nobis o iudices nostrorum consiliorum exitum subito immutauit, & plane in cōtrarium uertit: nam quū necesse fuisset rerum per nos gestarum ut magnitudine frueremur, nunc uero ut mortis rei, dicturi iam causam uobis astamus. Sed suauissimum id nobis certamen uidetur & gloriæ plenum, si quidem omnibus hoc modo perspicuū fiet nos solum egregium id facinus peregisse, ut hominem tyrannum & proditorem iccirco occideremus, ut Imperatoris nostri res integræ forent, ita ut si uel mors nobis sit obeunda, suscepturi ut non ingratam & uolentes quidem hanc simus, ac uoluntarium id effecturi, quod angit cogitq; & moriemur optimum mortis hunc com meatum & læticiæ habituri, quod satis callemus Romanos adhuc in Colchos habentes imperium nos relicturos, & nondum illud ab his fuisse per alienos subtractum. Quod si apud Persas dicenda nobis causa esset, negaturi omnino essemus quæ fecisse arguimur, extimescendā que essent certiora iudicia, timoreq; perculsi in ambiguo forsitan uersaremur, quibus nam uerbis utendum esset apud iudices præcipue immanissimos, & ægerrime ob id quod patratum esset ferentes, si spe fallerentur. Romano uero iudiciū gubernante, qua nam de causa sumus quod fecimus negaturi, quid præterea ea excusaturi, quibus & uos affecti beneficio estis quū tyrannū occidimus? Non enim inclytū illud & Imperatorium nomē illi reddendum, qui ex rebus ipsis ab ipso hoc nomine sit alienissimus uisus, tametsi accusatores isti ingenti uoce apud uos proclamarint indignū facinus fuisse nos ausos qui Imperatorem necarimus: non enim expurpura seu quouis amiculo & extrinsecus*

secus quæ uisuntur alijs ornamentis, id regium nomen est cuiquam tribuendum, sed ei qui æquitatem exerceat, nec decetia aspernetur, & cupiditates his solum rebus emetiatur, quæ animi stabiliunt sapientiam. Si enim ipsi uirum hunc occidendo iniustam rem ausi sumus, æquior futura esset in nos criminatione, meritoq; & uiolenti & insolentes per Colchos nunc diceremur: sin uero suis ex moribus pculis à regijs hisce officijs aberat, ita ut nec moderati quicquam nec pensi per eum consuleretur, nisi ut clam in nos Persas deduceret, & his hæc proderet loca: quur nō potius his egregie factis imminētis mali tempus erat præueniendum, quàm regiam stolam uerēdo sub hostium ditionē uenire? Enim uero qui periculū sibi aliunde præmeditatum prænouerit, quū protinus queat insidias declinare, & præsens utcūq; propulsare discrimen, ut imposterum occursoris consideratius queat se coaptare: profecto maiori sauitiæ ascribetur, si tum primum tormenta ingesserit, & non potius sua sit potestate contentus, qua contrā possit quum uelit malum inferre. At ubi cōsilia sint ad rem ipsam deducta, & ad opem ferendam nihil sit temporis reliquū, sed euestigio sint omnia peritura, & cum omnium communi salute dematur etiam huius spes omnis recuperandæ, hic nimirum sapientibus celeritas est præligenda, ac ne quid indecentius patiantur mox procurandum. Si igitur nunc isti irrumpāt accusatores, inquinatū scelus scædamq; cædem identidem clamitantes & eiusmodi nuncupationibus id factum decantent, & in rem gestam enixe nitantur intendere: uestrum erit o iudices eos ad memoriā reuocare & contemplari qui priores eiusmodi causas obtulere, quibus ipsi per nos rem gestam inuasimus, & facti ex æquitate animi bonitatē pernoscere: quandoquidē plerisq; in locis per ciuitates uagos quosdam & perditos homines siue fures spectamus siue alios qui grauiora quædam admiserunt facinora, hos quidem capite plecti, illis uero pedes præcidi: haud tamen factum id incusamus, & si sit inhumanissimum uisum, nec præsidibus ipsis qui ea supplicia inferunt succensemus, nec perinde crudeles, scelestos, ac infelices hos dicimus: sed priorum illorum scelera animo agitantes ad memoriā reuocando, pro cōmissis pœnas hos luere credimus, perinde ea oblectemur crudelitate, si modo dicenda crudelitas est. Quid ergo cōmissimus sceleris? Hominē necauimus nobis infensum: tametsi inimicitiarum accusatores id nomen aptius partiendo, nō ei tantum qui longo sit interuallo sepositus astruant conuenire, sed cuius hominū, qui & si eiusdē sit nationis, quæ hostes faciūt facere adnitatur. Et nobis item ut optima ac uerissima hæc probatur sententiā, ut quæ rei ipsius naturam perspexerit. Quum itaq; utrisq; nostrum id placeat, agendum hostem fuisse Gubazem, & prodito utamur nunc argumento, quandoquidem huic innitēdo iure is cæsus uidebitur. Vniuersa hæc nanq; barbarica natio, & si Romanorum sit ditioni subiecta, animo ab his tamen alienissimo quamprocul abest, & legum ordine degrauata, ad res nouandas tumultusq;

R excitandos

excitandos suapte natura deferens, suoque more & libere uiuere his haud dubie perquam suauissimum esset, nec cuiquam subditi, ne improbitatis poenas subirent: unde quum id assequi nequeant, alias tamen hi nationes quæ hisdem secum uel ritibus uiuunt & quamproxime sint, ut sibi adiungant quammaxime student. Quo uitio & si aperte Gubazes tenebatur, quia & barbarus natus, & communi hoc genti perfidiae morbo tunc laboraret, eò est tandem aduersum nos liuoris euectus, ut non de cætero duceret quod animo inerat occultandum, quin potius accelerare, & re ipsa iam odia exequi, prauo fixa iam pridem ingenio ac male dissimulata: siquidem insudantibus nobis & quoduis discriminum atrectantibus, nec permittentibus hosti quippiam ex uoto procedere, ipse tamen domi manendum cum suis iam duxerat, & à laboribus procul abesse malebat, quum alioquin & diligentius obseruaret, & percontaret certaminum motus quo loci essent, tum si quid Romanis fuisset bello egregie gestum, excipere uictoria quid certioris fuisset & ueræ gloriæ partum, confestim is infensissimi animi prodita uanitate, & obrectare adnitebatur, & perinde parui momenti facere ex rebus gestis laudem comparatam, uanum rei principium, ac uanissimum item euentum iactitans fore, nec nostra id quidem uirtute factum, sed fortunæ temeritate. Quod si forte spem præter aliquid minus prospere gerebatur: qui enim id fieri potest, ut res humanæ non plerumque in contraria aduersaque deuiuantur, uel eodem ut semper statu procedant: tum is ueluti promptior quispiam rerum gestarum censor, fortuna ipsa perinde innoxia statim omiſsa, tanquam expers illa ut eius casus fuisset, quod haud satis probe per nos gerebatur præ animi pusillitate debilitatæ uel manuum & consultationibus stolidè factis euenisse id decernebat, non fortunæ temeritate uel inconstantia: nec huiusmodi cætera, quorum contumeliosius nos arguebat, hostium ascribebat fortunæ qua nos superassent: unde quum nihil tacitum ferret, non solum Persarum exercitibus notiora hæc faciebat, quibus omnem operam insudaret, sed uel in Hiberiam usque ad Alanos Suanorumque nationes & cæteros barbaros qui & ultra Caucasum incolunt loca, uel alios item atque alios qui ab his longo sunt interuallo & ultimos habitant terrarum fines, nuncios dimittebat, qui ferme significarent Romanos bello inualidos à barbaris deuictos debellatosque esse. Et sane huius rei ob gratiam nuncios transmittere nunquam desisset, si modo continenter id facere potuisset. Quod utique studium non solum ad Romanorum is efferendam ignominiam ceperat, & si magnum id erat infensi animi argumentum: sed aliud quiddam & longe maius elaborando machinabatur, nimirum qui eam famam quæ de Imperatore Romano apud barbaras gentes peruicit, quod potentissimus sit, trophæisque & plurimis præditus, in partem dissoluere idcirco animum intendisset, ut barbaras gentes & si uirium Romanarum admiratione simul & formidine captas, audentiores fidentioresque redderet. Num igitur hostis erit & iure qui ista faciat nuncupandus, an

us, an amicus potius & beneuolus imperator, sociusque & foederibus iunctus, siue ut aliascunque denominare accusatores hi gloriantur: Tametsi id nomen utrisque si communiter tribuatur, haud tamen aliter amicus discerni ab hoste queat, nisi ex incidentium rerum euentu, & utrum recte an aliter affectus animo sit. Si igitur Gubazes nostram uictoriam ægre tulisse arguitur, & iocunditate affectus si quid ipsi forte deliquimus, quare aduersus Romanas leges barbari isti inclamant, quibus in hos animaduertere consueuimus, atque adeo, ut has forte sustulerint quum Reipublicæ firmitatem in partem obturbant, demoliantur & uastant: Sed si uidetur, quæ dici decentius possent, nunc omittamus, & rerum duntaxat contemplemur experientiam, quò nam nos illa sit traductura. Tenebatur à Persis præsidium Onogoris ex Archæopolis circumiecto agro adempta: & erat quidem intolerandum id dedecus, hostilem exercitum infra nostrorum locorum conspectum tam ualide consedisse: uicerat in præfectorum concilio ea sententia, ut in hos cum uiribus uniuersis iretur, euertereturque, siue saltem depelleretur quod ibi reliquum esset exercitus diu iam collocatum. Erant quidem nobis Colchorum perneccessariæ copiae, ut non modo pro sua eorum locorum peritia plus aliqd quam hi qui eius regionis sunt imperiti, ad communem utilitatem excogitarent, sed ut bellantibus nobis aduersus armatos & è munitio-nibus propugnantes, uel in Persas etiam qui essent è Muchiride aduenturi auxilio forent, & simul obuiam irent. Quid tum igitur hisce in rebus præfectis agendum fuisset? Nimirum precario gentis ab duce Lazorum deposcendum auxilium erat, factaque petitionis mox æquitate in belli societatem ea gens ascendenda. Precati sunt itaque & rei ipsius aperuere necessitatem. Ille tum ut qui pro indubitato Imperatorem se duceret, perinde ac fas sibi iam esset pro arbitrio uiuere, nec militare quidem nobiscum uolebat, nec ad præsidium expugnandum contedere, atque adeo, ut ne adesse quidem tunc toleraret, nec pertinaciam deprecari suam, nec ad negandum saltem aliquem prætextum moliri creditu facile: sed præfectorum reiciebat petitiones grauius longe & plane acerbius, quam mercennariorum & subditi hominis dignitas pateretur. Ad hæc in præfectos odium accedebat, & hostiliter illis conuiciabatur, perinde strenue factum id duceret & Imperatore sat dignum: quin etiam nomine singulos compellingo iadum præmeditatus & fidens criminationibus incessabat. Deinde curandum fuisset, uel egregium opus diutius differendum, & castigationes ab eo expectandæ maiores, uel Imperatoris epistola depromenda, cuius hic iussa Byzantium iret, qui tamen in terris ne breuius quidem iter facere nostri gratia uellet. Sed qua nam arte ad Imperatorem transmitti hic poterat homo, qui tantopere nobis esse infensior occæpisset, nisi cum infinitis & turbulētissimis seditionibus ac ciuium cæde, & aperta quadam ad Persas defectione, tum haudquaquam, ut hostis impudentissimus & uim omnino factururus, dictis esset obsequaturus: & eius gens omnis ad seditiones sit promptior, tum quia suapte

natura ad res optime constitutas, more barbarico cōmouendas & obturbādas feratur, tum etiam quia in proximos habeat qui se tueantur, unde & nos principe seditionis sublato tantarū calamitatum materiā tanta facilitate sedauimus, ut nunc apertius credi non possit quod erat omnino futurum. Nō itaq; iudices hi nunc epistolā proferāt, neq; idcirco nos deprimant, quia quæ in ea perscriberent sectati nil simus. Id nanq; quod haud satis pateret ut Gubazi esset Byzantiū ad Imperatorē eundū, profecto periclitatio erat & tentatio quædam iure composita, utrum sponte is iussa subiret. Vbi uero facile nobis eius animi peruicacia cognita est & cōtentio, quandoquidem id quod minus esset repudiaret: quo pacto nobis non ad maiora erat progrediendū, & non euestigio ad eum finem mox concedendum, ad quem multis intercedentibus malis aliquando tandē peruenimus. Nō enim ei qui temporis oportunitatem neglexerit, nec se rebus gerendis tunc statim accomodet, licet in posterum quod omissum est reuocare. Relinquebat ergo, uti apparet, & accusatores isti fatentur, ut Gubazem in iudiciū euocarem, & iocularia quædam excitarem certamina, & uerborum potius ut grauitatem & elegantiam quā rerum securitatem deligerē. Haud tamen permisissent id Persæ, qui præsentis iam essent & rebus incumberent. Sed postq; Gubazes hostis esse & proditor undequaq; arguebatur, ad spemq; erigebatur tyrannicam: quid interesse Colchij putāt, siue per nos, siue per alios sit is obrūcatus. Nō enim præfectis solum siue alijs præpotentibus necesse est ut bona mens in nascatur, & plane insideat: sed cuius hominum, qui eius uitæ conditionis, in qua sit constitutus, cursum ut teneat decoremq; cupiat insudare, & quod omnibus conferat pro uiribus exequi. Quamobrem & si uani quidem & cōspuendi apud uos iudicamur, summæ tamen erga Imperatorē fidei sumus, & mirifice Romanos nos colimus: unde & qui parare his insidias uellent, quo minus id facerēt coercēbamus. Quod si aliud quippiam id præter dicendū erit, nosse uos uelim o iudices, pulchrum esse & in uero æquissimū facinus quod opportune nos ausi sumus, nec sine Martini uoluntate patratum. His peroratis, Athanasius non minus tunc primum Rustici dicta quā Colchorū, ut simillima ueri, admisit. Vbi uero bis iam ea est de re consultatum, diligentius omnibus perscrutatis, quum de prodicione & tyrannide factum nullum aperte constaret quo deliquisse Gubazes deprenderetur, sed iniuste potius uideretur & iniquiter fuisse cōmissa cædes, nec per Romanorū obprobrium ad Onogorim cum his simul in expeditionem iturū se Gubazem negauisse comperiretur, sed quia præfectis esset ob militiam admissam infensior prædelicij nimis & negligentia debilitatis, confestim Athanasius quod de Martino dixerat Rusticus, quod eius uolūtate patratū fuisset id facinus, referendū Imperatori potius quā in præsentia iudicandum existimabat. His uero ut aperte se cædem patrasse fatentibus ex scripto sententiā intulit, qua interfici iubebantur

iubebantur & capite plecti. Tunc demū Rusticus & Ioannes comprehensimulis impositi & publice circumacti maximum de se & horribile spectaculum Colchij præbuere: nam obstupefacti astabant præcone uoce ingenti & apertius proclamitante, monenteq; leges ut uererentur, iniusta q; cæde uel singuli abstinerent. Vbi uero præcisa his capita sunt, tum omnes decussa molestia è Gubazis morte concepta in cōmiserationem sunt uersi, & in his certamen omne solutum: proinde Colchij Romanos rursus summa beneuolentia prosequi, & pristinos renouare mores. His ita peractis, Romanorū exercitus per castella præsidiaq; hibernabat ut cuique erat iniunctum. Interea uiri quidam Misianorum primores in Hiberiam ad Nachoragan Persarum regem profecti, renunciatis quæ in Sotirem ipsum egissent, uera profectionis causa occultata querebantur, quod postquam Persarum partes sectandas sibi delegerāt, per Romanos & Colchios contemnerentur, & inter abiectissimos habiti, deniq; sibi Romanorū præfectum Sotirem instituisse, & uerbis quidem prætere eorum se oppidum uelle ut socijs inde aurum impartiret, sed finem fore in suæ gentis perniciem: unde quum in præsentia liereret uel funditus his interire, uel Romanos præueniendo ex audaci facinore apud nonnullos sibi gloriam uendicare, uel hoc saltem pacto imminui, uiuere tamen se pro arbitrio malle, & sua utcunque expedite sit uisum disporre, delegisseq; potiora, & quæ magis humanis inhæreant moribus, aliorū siue conuicia siue criminationes parui se ducere, maximi tamen salutem. Sotirem deinde fateri se obrūcasse, ut exactis ex eo pro illata iniuria pœnis ad se & Persas facta hoc pacto erga hos beneuolentiæ fide cum gloria maiori transirent: Romanos tamen nō desituros asseuerabant, quum pro re gestata, tum defectionis ob causam ad Persas facta, rem molestius ferre, sed se q; celerissime inuasuros, sublaturōsq; ubi eò concesserint uniuersos. Quocirca decentius fore, ut qui se suaq; dederent, rex ut benigne susciperet opemq; ferret, eorumq; locis prospiceret, ut suæ ditionis iam factis, nec per negligentiam gentem nec paruam quidem neq; obscurā & periclitantem iri disperditum sineret, quippe quæ ad eius imperium non parua sit futura utilitatis accessio: nam & peritos se belli esse facile se comperiturum aiebant, sed post Persis quum opus foret fortissime pugnatos, suamq; regionē quia supra Colchos resideat, peridoneam fore, unde tanquam è munitionibus in hos tuto fieri insultus queant. His Nachoragan auditis, Misianorum oratores perq; lubens excepit, factamq; ad se defectionem probauit, fidentesq; abire hos iussit, ut in tempore Persica auxilia habituros. Hi itaque ubi ad suos reditum est, singulis uti acta fuissent renunciatis, spei plenos hos faciunt. Vere autem incipiente, Romani in unum coactis iam exercitibus, aduersus Misianos ducere statuunt. Buzes uero Iustinusq; ut in insula maneant consti-

stituunt, eas partes asseruaturi, & curæ ut his cætera forēt: ad hominū autē tria milia equitibus pedites intermixti ab bellum sunt missi, inter quos erāt clarissimi uiri Maxentius Theodoruscq; Zannicarum copiarum præfecti, utriq; ut sæpe iam diximus, bellicosi, & ordinum duces, & hos quidem in expeditionem profectos subsequuturus haud longe post erat Martinus, ut omnes simul ductaret. Hi tamen interea ne in exercitati manerent, eius exercitus præfecturam sunt nacti, quoad his esset per agrum pacatum iter, Barazes Armenius, & Phasantes Colchius, qui nec laborum tolerantia, necq; alia dignitate cæteris præstarent militibus, sed nonnullis inferiores potius essent, Lazorum præfectus alter militum erat, dux alter Colchici imperatoris familiarium agminum, haud tamen tantum his uel prudentiæ uel audaciæ inerat, ut fidentius iubere præfesset Romano exercitui possent. Et Romanorum iam copiæ in Misanorum agrum peruenerant, & progredi iam cupientibus impedimento fuit Persicum agmen eodem coactum. Persæ nanq; quum se Romanos ad bellum parare præcissent, & aduersus Misanos ituros, ex Hiberia motis & castellis circa Muchirism castris eodem quod & Romani tendebant, agrum Misanorum ut mox defensuri, ita & alaturi his opem. Quum itaq; circa Psilliorum præsidia Romani stationem haberent, tempus extrahere nitebantur, quoad æstas exiret. Nam uelle tunc Persis simul & Misanis obuiam ire, nec commodum fore & falli se posse rebantur. Sic itaq; utrinq; exercitus quiescebat, & in neutram partem progrediebatur: sed se inuicem asseruabant, intentiq; expectabant, si quis prior in se impetum faceret. Aderant autē Persis Hunni Sabiriq; auxiliaries & mercede conducti. Constat hanc gentem & maximam esse, & hominum copia abundare, belliq; studiosissimam ac rapinis admodum deditam ac alieni percupidam, sed lucri auiditate & prædæ spe nunc his nunc illis sese in bellis societatem adiungunt, & simul pericula subeunt, ad alteriusq; partis hostes suos fallendo sæpe pertranseunt: siquidem cum Romanis plerunq; cum Persis sæpe & mutuo in aciem prodeunt, & certamina ineunt, momentoq; temporis ad utrosq; exercitus alternis uersi stipendia faciunt: nam & priore bello aduersus Persas pro Romanis pugnarunt, & Dilimnitarum uim magnam noctu se inuadentem interfecerunt. Quo bello confecto, pro conueta acceptaq; mercede à Romanis aliò abierūt, ita ut rursus qui paulo ante Romanorū hostes acerrimi extitissent, hi sequerentur, siue ijdem illi hi fuerint siue alij quidam, Sabiros tamen fuisse sat constat, & eorum ex gente qui Persis auxilio mittebantur. Hoc itaq; Sabirorum ex agmine homines ad quingentos sub diuo confederant, & haud longe à cætero Persarum exercitu stationem habebāt. Quod ubi Maxentio Theodoroq; cognitum fuit, & quod de armati per negligentiam, & in hostico solutius uiuerent, confestim in eos

trecentorum

trecentorum equitum turmam duxerunt, ualloq; circumfesso (non enim plurimum is eminebat, nisi quantum extrinsecus hominis equo insidētis caput duntaxat compareret) unde quaq; & è propinquo lanceis, saxis, sagittisq;, & alio quouis armorū genere quod manibus occurrisset barbaros cōfodiebāt. Tum illis plures esse q̄ in uero erant hos suspicantibus, & simul re insperata perterritis, sese tuendi nulla animū cogitatio subiit, nec fugæ quidem locus patebat, uallo muroq; circumactis: ibi ergo ad unum omnes & passim ceciderunt, quadraginta & soli qui hostes mirifice latuissent uix euasere. Hi nanq; è muro quē reptando inscenderant, in alterā se partem præcipitarunt, in densioreq; & proximā syluā delituere, quos tamen Romani cæteris cæsis insectando peruestigabant. His itaq; Persis renunciatis, extemplo duū milium equitū turmam acie instructa in Romanos miserunt: illi tamen tanta multitudine in tempore declinata, iam factis contenti, citatiore cursu retro in præsidium, unde profecti erant se receperunt. Pro re quidem egregie gesta gloria elati mutua gratulatione efferebant: tamen si Maxentij ducis ob gratiam grauitè angerent. Is nanq; unā cum cæteris dum eos insectaretur, qui se in sylua abdidierant, telo traiectus desperantibus omnibus salutem recepit. Iustinus interea suis è ducibus quempiam Hunnū genere, Ehninzur huic nomen erat, ex insula cū duobus milibus equitū ad Rhodopolim oppidū misit. Rhodopolis uero Colchiorū quondā oppidū fuit, à Persis tamen tunc tenebat, per Mermeroem regē antea captū, & ualido præsidio obfirmatum. Quemadmodū autē transacta ea res sit, quandoquidē Procopius rhetor de ea satis perscripsit prætereo. Eò igit ubi est uentū, prospera quædā iuuuit fortuna, excesserat nanq; tum forte ex oppido Persarū præsidium ad breue alibi permāsūrū, incolarūq; multitudo ipsa diuersim diuagabat. Opportunitatē igit nactus Ehninzur sine ullo labore urbe potitus per eā ingressus discurret, & Persarū quos reliquos esse intus deprehendit, occisione occidit. Ciues uero ubi cognouit externo potius pauore q̄ sua perfidia cum Persis sensisse, ut patriā incolet rursus permisit, & acceptis obsidibus omnia in tuto constituit. Hoc pacto Rhodopolis ad priorem statum redacta patrias leges recepit, & sub Romani Imperatoris denuo ditionem concessit. Sed ea æstate nil aliud actū memoratu dignū: hyeme uero iam appetente, Persæ quidem sublatis castris ad Cotaism in Hiberiam se receperunt, ut his ipsis in locis hibernaturi, auxilia detestati quæ Misanis tulissent: nō enim id æquū esse censebāt, nec patrio more permissum, ut eo tempore anni in tam longinquā expeditionē labore attererentur. Romani uero perinde obsidione iam liberati occceptū iter tenebāt. Verum ubi ad Tibelium, id præsidio nomen, iam peruenerūt: id nanq; Misanorū Absiliorumq; agrum determinat, superuenit Martinus, qui cæteras copias secum ductaret, & exercitu uniuerso dispo-

R 4 sito

sito eodem confedit. Sed interea morbo & graui correptus, ademit quidem & intercidit suimet animi promptitudinem. Is siquidem ea hic mente immorabatur, ut in Colchicum agrum & eius regionis castella paulopost rediturus. Qui uero relinquebantur quum ad Misianos progredierentur à prioribus præfectis deducti primo quidem tentandos hos esse duxerunt, si forte uellent ad bonam mentem redire, ac suis recognitis ducibus commissorum iam denique pœniteret, & redditis simul Sotiri ablati pecunijs Romanis se dederent, unde delectos Absiliorum ex gente facundissimos uiros ad Misianos oratores dimittunt. Misiani uero tantum aberant, ut cœptam amitterent crudelitatem, uel futuris officijs ut hanc compensarent, hisque perinde ornarent rerum suarum absurditatem, ut tanquam nefarij ac perditii homines ius gentium aspernando & conculcando oratores confestim occiderint, uiros præsertim Absilios eiusdem uitæ, eorundemque morum finitimos, præterea & eorum prorsus expertes, quorum ipsi Romanos & Sotirem incussissent, præsertim quum se amice beneuoleque & quæ in rem essent commonefacerent, nec molestius mandata referrent, eò hi furoris euecti. At tunc primum impia quædam adorti, præcipites de cætero eisdem oppressi malis & maiori cum impietate deferebantur: siquidem cognito Persarum discessu, & desperatis ex conuentione pristina auxilijs, consili tamen locorum difficultatibus, quod eà nec se adire nec transcendere Romanos posse rebantur, deteriora quædam aggrediuntur. Est mons quidam urbi obiectus non admodum eminens, ascensu tamen accliu difficilius, abscisus undique & plane abruptus, in medio breuis quidam & non multum attritus apparet callis expedito cuiquam uni uix peruius, atque adeo ut si unus aliquis eius montis summum fastigium armatus insederit, hostes omnino sit transitu prohibitorus, uel si eorum infinita sit multitudo, uel leues quidam & agiles sint, quales esse Mauros ferunt. Huic itaque loco confisi, in uiolentissimam quandam desperationem uenerunt. Romani uero patratum in oratores scelus ubi his primum renunciatur, ira commouebantur. Sed dum interea barbari cunctarentur, & in monte nondum præsidia collocassent, præueniendo mox hi uerticem occupant, & nemine prohibente in planiora ex altera parte loca ac late patentes campos descendunt. Misiani uero ea spe destituti, ex omnibus præsidijs rebus auectis, & minus necessarijs igne absumptis in unum se, quod munitissimum uidebatur præsidium coegerunt, Zachar ab antiquo denominatum: sed Ferreum deinde illi cognomen est inditum, quia & ualidissimum esset, & captu minime opportunum. Dum hæc peragunt, Romanos quosdam ad equites quadraginta, præstantes tamen, ut qui ordines ducerent, quum seorsum à suis iter haberent, Misiani mixti equitibus pedites uiri sexcenti inuadunt, rati se omnes facile necaturos: quum illi uti belli peritiores, ubi

res, ubi in collem se receperunt, operam se tuendo nauabant: sic diu strenue & ancipiti Marte pugnatum, Misianis Romanos equites circumuenire nitentibus, illis uero enixe adeo impetum in hos facientibus, ut hostium nunc phalangem irrumperent ac protinus profligarent, nunc rursus cedendo sese in tutum reciperent. Sed quum interea ex edito monte Romanorum alia copia se ostendissent, dolo id agi barbari, & sibi parari insidias suspicati, concitatissime statim sese in fugam dedere. Romanorum uero exercitus (iam enim inter se uniuersi coierant) hos insectatus, tergis mox hostium insistebat, eorumque maximam partem occidit, atque adeo, ut tanta ex multitudine octoginta duntaxat in præsidium se illud receperint. Quod utique si eodem impetu inuassent Romani, trepidantibus adhuc ex his quæ acciderant barbaris, cum uniuersis capi tunc potuisse nil ambigo, & die eadem bellum finire. Sed quum his nullus adesset præfectus, qui uel præstaret prudentia, uel uiribus esset & factis clarus, & perinde pares se duceret omnes, atque adeo, ut nunc se inuicem ignauia incusarent, nunc uero alternis iuberent, & huiusmodi alia quæ uel fecisse uel audisse hos dixerit quispiam: nam quidam & plane inglorij istorum fuere conatus: nam quum hi diuersa sentiret, diuersaque item & singuli uellent, & nihil eorum quod uarij cuperent perageretur, grauius nimirum quisque ferebat non fieri quod sibi collibuisse, negligenter & segnius ad rem gerendam prodibant, & acceptum infortunium plerisque uolupte erat, ut & iactare apud proximos possent, & sua extollere, & delicti causam fuisse id præter nihil aliud demonstrare, quam quod suis iussis minus fuisset obtemperatum. Quum in his uersarentur hi certaminibus quam procul ab hostibus, ut hos obsessuri castrametati sunt: unde nec, ut belli consuetudo deposcit, oriente iam sole è stationibus prodeuntes hostibus insultabant, sed in segnicem socordiamque relapsi, superuacaneum fore existimabant, diligenter aliquid & suo tempore exequi uelle, sed præpropere quidem & non opportune in hostem ire, & celerius se ad stationes recipere. Quibus rebus Martinus iam cognitis, ad hos hominem misit qui uniuersis præesset, Cappadocem genere, præfecturæ dignitate iam antea nobilem, Ioannes illi fuerat inditum nomen, Dagan alias cognomento hunc uocitabant, is ferme pauloante ad Colchios fuerat per Imperatorē transmissus, & Rustico suo illo in munere statim suffectus. Itaque in Misianos ubi demum peruentum est, quum præesse uniuerso exercitui iam occepisset, omnibus extemplo circa præsidium coactis agminibus id obsidere adnitebatur, & simul eos inuadere qui extra præsidium essent, & omnia pro uiribus obturbare. Barbarorum autem domicilia non intra circumactum præsidio murum, sed in proximo scopulo quodam & porrectiore sita, circa uero saxa abscisa abruptaque præcipitia & in profundum tendentia, unde & locus aditu difficilis reddebat, peregrinisque & infuetis erant plane incognita quæ eodem sunt omnia, ita ut uix incolæ ipsi pro locorum peritia ex angustissimo calle quodam & subla-

& sublatente, ac maximo cum labore uiam tenebant: descendunt tum, & iterato sursum uersus quum opus fuerit obrepunt: ad huius autem loci radices in planicie ipsa & loco patentiore fontes potabilis aquæ sponte sua emergunt, quibus potantur qui arcem incolunt summam: unde quum interdiu aquari per Romanos barbari prohiberentur, noctu aquam descendendo haustam asportabant. Vir igitur Isaurus quidam Ilius nomine, qui ea forte è regione custos erat appositus, ubi primum non paruam Misiatorum manum longe ex interuallo & nocte intempesta descendente peruidit ut aquam deferrent, rem tacitus tulit, abeuntes tamen occulte subsequitur, & simul ascendit quousque ad montis cacumen perueniens, loci situm, quantum in tenebris liquit, optime contemplatus est, nec ultra uiros decem ad aditum asseruandum fuisse appositos: quibus omnibus cognitis, descendens protinus præfecto quæ uiderat singula explicauit. Præfectus uero eo ex nuncio gaudio ingenti affectus, nocte inlequenti uitis centum delectis ualidis quidem & audentibus ad aditum illum emisit, ut & locum simul contemplarent, & si res posceret, impetum facerent. His deinde iniunctum, ut ubi in tuto iam constitissent, buccina signarent, ut cæteris copiis muros repentius & summa uel inuadentibus, utrinque hostes obturbarentur. Qui uero ad id erant delecti, Ilium ducem in ascensum sectati, & hortati se mutuo euadebant. Vbi uero ad medium est montis peruentum, incensum uigilum ignem apertissime conspiciunt, ipsos uero quam proxime decumbentes, quorum septem sopiti stertentesque iacebant: unus dum taxat cubito innixus, perinde excitus declinaret: nam & is capi somno iam coeperat, & capite inclinari, nec satis patebat quò nam euasurus iam esset, quum identidem dormitando excitaretur. Interea Leontius quidam in lubrico quodam cœnosoque loco in terram prolapsus, clypeo diffracto deferret: unde crepitu, uti par erat, iam edito existunt uigiles statim, exterriti que & cubilibus adhuc insidentes, nudatis gladiis, & capitibus circumactis quoquo uersus respiciebant, haud sat tamen imaginari factum id poterant: siquidem accensus & lucidus ignis uisum his interceperat, quo minus possent qui in obscuro se continebant apertius contueri: crepitus præterea quem dormitantes exceperant, nec clarius quidem, nec qualis armorum fragorem significaret ab his poterat internosci. Romani uero apertius omnia intuebantur: nam gradu represso taciti morabantur, haud secus ac terræ hærentes, uocemque adeo continebant, ut ne hiscerent quidem, immotosque pedes uelut terræ impactos eodem tenore seruebant, siue hos sentibus siue cautibus & saxa imposuissent: quod si haud ita se habuissent, sensusque aliquis eorum quæ gererentur ad uigiles peruenisset, futurum omnino erat, ut per hos in decliue preuoluta saxorum ingentium mole hi omnes attererentur, qui præsidium inuasuri eò peruenerant. Stabant itaque taciti immoti que omnes, atque adeo, ut uel ipsum insuper spiritum continerent silentio pressum. Barbari autem ubi nil graue esse quod auribus accidisset existimarent,

existimaret, iterato in id quod his gratius erat, mox relabuntur, libentissimeque decubando redormiunt. Romani itaque in somnum hos iam resolutos confestim inuadunt obruncantque, cum his simul & semisomnem illum perinde illulum & compellatum occidunt: demum intrepide prodeuntes, ubi in frequentiora ædificiorum loca diuersi effundebantur, tuba mox classicum cecinere: quod ut primum Misiatorum auribus exceperunt, rei nouitate obstupescunt, & eorum ignari quæ tunc gerebantur, surgentes tamen suos mutuo conuenire, coireque simul, & aliunde alius profilire. Romani uero uel in foribus ipsis obuiam his prodeundo, gladiisque eos excipiendo, ingentem edidit cladem, quum partim è domibus proruentes, partim præsentem nacti, partim paulopost affuturos contrucidarent, ita ut nullum esset eius mali leuamen, uniuersis iam irruentibus: magna præterea uis foeminarum comploratione facta extra domos sese in publicum effundebant, nec ab his tamen Romani ira incensi, manus denique abstinere, sed crudelissime & hæ necabant: una tamen & elegantior quædam ardentes faces quum manu gestaret publice uagabatur, quæ protinus telo in uentrem icta quam miserrime moribunda procubuit: è cuius manu ubi miles quidam faces extorsit, circumiectis domiciliis ignem subiecit, quæ quum è ligno essent & eiusmodi leui materia ædificata, euestigio conflagrarunt, flammaque adeo in sublime euecta est, ut Asiliorum genti, & alijs qui longo tunc aberant interuallo, quæ gererent significaret: tum barbari effusius interrere, & mortem occumbere: quippe qui domi manebant, & cremabantur simul, & ruinis contegebantur: qui uero è domo prouerent, in promptu gladiatorum perniciem ingruerat. Pueri præterea multi flebiliter matres nomine uocitantes, mox rapti saxa partim inclementer illis discerpebantur, partim uero permilites, & ludibundos quidem, ex alto præcipitabantur, quos postea de loco inferiore subeuntes alij erectis exceptos lanceis perforabant. Et forte haudquaquam immerito Misiatorum genti grauius adeo succensebant Romani, tum quia occidissent Sotirem, tum quia & oratores sceleratius uiolassent: non tamen tantopere erat in teneros & recens natos ac ea iniuria desæuendum, qui paternæ audaciæ & ignari prorsus & expertes fuissent. Sed non impune Romanis id scelus fuit, siquidem nocte tota in his malis transacta, quum deletum esse oppidum his uideretur, debellatique Misiatorum, uiri quingenti & armis admodum communiti è præsidio prodeuntes, de improviso Romanos adoriuntur, & quam multis affectos uulneribus uiolentius impellendo in fugam uertunt: tamen illi, ut in præcipiti acti & abunde conuulnerati ægerrime se ad exercitum receperunt: nam instantibus hostibus, telaque ingerentibus quum præcipites agerentur, in saxa cotesque tibias & crebrius offendendo dilacerabant, atque adeo, ut ad scopulum reptare nulla de cætero subiret his animi cogitatio: muros tamen ea ex parte qua expugnari facilius poterant, inuadendos esse, & fossam complendam Romanis uisum: unde & castris, tuguriisque quam proxime

quam proxime structis, è tuto moenia iam oppugnabāt, sagittisq; & machinationibus usi, quibus grauissimam his demum obsidionem & plane intolerandam efficerent. Barbari uero & si labore ingenti afficiebantur, & acius urgerentur, haud tamen uel coarctati sese & muros tueri desierant: iam enim ex his quidam ad alteram Romanorum munitionum partem testudinē importarant, ut omnia ad terram prosternerēt: prius tamen quā uallo appropinquarēt, uel in testudine penitus delituisse, Surranus uir quidam Hister in quempiam hostium & conspectiorem telum intorsit, letaleq; huic uulnus inflixit: eo cadente confestim cōcussa testudo ipsa inuertitur, & a lueo circumacto supinoq; reiecti omnes nudatiq; sunt, quos Romani hastas eiaculati interfecerunt. Vnus uero, qui forte euaserat, quum ad praesidiū proxime peruenisset, portulā iam iam ingressurus, sagitta ictus interiit, cadensq; in limine iacuit in interiorē partē porrectior. Qua re Misiani animaduersa sinistrum id futurorum omen euitandum sibi quam maxime ac detestandum ut arbitror rati, desperatisq; suis iam uiribus, & Persici auxiliij spe tandem deposita, cupidi pro ui Romanis illata metu denique liberari, proprias uires emensi, quod nec bello pares Romanis fore se ducerent, nec bellum sustinere diutius possent, uix aliquando tandē respicientes, ad Ioannem oratores miserunt, precatum ne se perdere ad internecionem iam uellet, gentē ab antiquo obedientem, & eadem secum de deo quā optime sentientem, & quē quia prius affecta iniurijs sit, ad id demū descenderit, barbarica quadam dementia factum, ut Romanis obsisterent, haud tamen cōmiseratione & uenia indignos omnino fore se affirmabant, qui tot mala perpeffi, pœnisq; tam acerrimis & tam multis affecti iam essent, praesertim quum circumiecta praesidio loca incendio conflagrarit, uirorumq; non minus mille & quingentorum iacturam fecissent, & pubescentium puerorumq; item & foeminarum numeri amplioris, atq; adeo, ut haud multum defuerit, quin Misianorū gens sit prorsus sublata. Ioannes uero animo perquam lubenti, & multis de causis istorū preces admisit, tum quia ne diutius in loco deserto praesidioq; cum uniuerso exercitu periclitaretur, tum quia satis pœnarum iam dederant, qui in se deliquissent: unde acceptis obsidibus, & omni pecunia quam praefectus Sotiris secū detulerat recuperata, Imperatorisq; auro in potestatem redacto, quod utiq; perfectorum proborumq; numismatum fuit octo & uiginti milium, additis octingentis, praedaeq; multa onustus, permisit rursus sua hi ut intrepide possiderent, uitamq; innouando, pristino more ut uiuerent. Ipse demum in Colchicum agrum reuertens, inclytum quidem & gloria superbientem, triginta hominibus duntaxat desideratis, reduxit exercitum. Post hæc Imperator Iustinianus Martino prorsus exautorato, Iustinum Germanicum copijs uniuersis quæ apud Colchos & Armeniam erant, liberæ potestatis & solū praefecit. Iam pridem enim illi id animo inerat, ne de cætero his imperaret Mar-

tinus.

tinus, quia in Gubazem insidiarum nō minima causa fuisse argueretur. Continuerat tamen antehac animum, & rem plane dissimularat, haudquaquam per id temporis ratus principes esse uel concitandos, uel loco mouendos, rebus adhuc ea in regione turbatis, & eo minus quo & is esset exercitibus gratus, tum quia bellicæ rei peritissimus erat, tum etiam quod opportune decenterq; bello cuncta disponderet: cuius rei apprime gratia incolumē ad id tempus seruatum fuisse nil ambigo, nam aliās cum Ioanne & Rustico mortem simul obisset. Nunc uero praetrophæorum à se partorum, rectorisq; consilij reuerentia, quo in ipso rerum gerendarū discrimine utebatur, depresso paulatim ereptoq; demum permagno illo superboq; imperatorio nomine, titulum quidem illi permisit, dominari tamen in cæteros uetuit, sed priuatam iniunxit ut duceret uitam, pœnarum se satis iam ratus ex eo per ignominiam exegisse, tamen si patri in Gubazem sceleris fuisset hic particeps. Quū itaq; Persæ quietius agerent, & haud secus res pacificæ essent ac si factæ induciæ intercederent, tunc demum Iustinianus Martino è praefectura eiecto, Iustinum ut propinquitate sibi & genere coniunctissimum, ita & tunc temporis cōmuni omnium opinione percelebrē, Byzantium ad se euocatum, & copijs uniuersis praefecit, Colchosq; remisit, ut omnibus prospecturum. Quū itaq; Iustinus praefectus iā omnibus esset, nec Persæ ut acie decertaturi se ad bellum pararent, neq; in hos Romani ductarent exercitus, sed sua utriq; custodia tuerentur, & quoad possent consilia inuicem explorarent, & neutra pars belladi initium faceret, sed ultro libenterq; conquireret, Chosroës Persarū rex ubi primū quæ ad Phasidem cōtigissent resciauit, & Nachoragan fuga ex acie excessisse, ex Liberia protinus euocatū pro patrijs legibus sequū in modū excruciauit. Non enim satis fore destinata duxit ignauia pœnam & simplex aliquod mortis genus ut illi inferret, sed à ceruicibus cutem ad imos pedes detraxit, uniuersamq; ita ut genitalia ipsa inuenterentur & comparent in utris morem, conflatam super scopulum quendam ut suspenderent suis iniunxit, miserabile uisu, & crudelissimum facinus, quod sane Sauorem illū qui Chosroem in regno praecessit ausum fuisse, & solum existimo. Simillima tamen poëta quidam & Phrygius de Marsia celebriora fecit, qui ubi de arte tibijs canendi cum Apolline contendisset, uictus demum pro eius petulantia uictori pœnas has dedit, ut ei detractum suspenderetur arbori corium: sed ista quidem poëtarū miracula sunt & fabulæ ludicra, quæ utiq; nec uera esse, nec decentia hi conspiciantur: quod si tibicinem dicant Apollinem factum, & ex arte decertatorem, atq; adeo ut post uictoriam sit sic ira euectus, ut indignas quasdam & furibūdas uictō pœnas intulerit, quo nam pacto ex uetere hunc comparentem tam inhumanū & nepharium facinus oblectauit? Hæc autem tum primum prisca cecinerunt poëta, & ab his iuniores excepta simul decantāt, quos inter & Nonnus ille ex Pano urbe Ægyptia oriundus, poëta

S in opere

in opere suo quodam, quod Dionysiaca nuncupauit, pauca quædã de Apolline narrans, nõ enim præcedentium uerborum sat memini, ita subsequitur, Eo ex tempore quo Marsiam deũ impugnantẽ tibicinẽ redarguisti, corium arbori suspensum uentis inflatur. Quod autem Persarũ regum postremum ad id scelus ex prisco & poëtico illo prodierit, quum non antea fuisset mortuilibus cognitum, apertiora sunt argumenta, & apud eos sat ualida, qui & uetustissima contemplari percissent, nec ad poëtarum figmenta illa reiecerint. Sabores quondam uir iniustissimus fuit, & humano sanguine cõtaminatus, ira is ferme inflammabatur, & in sæuitiam proruebat, ad parcendum uero dandamq; peccantibus ueniã segnior erat. Vtrũ uero id scelus in alios prius patrauerit, nil habeo quo affirmare id apertũ queam. Quod autem Valerianũ tunc Romanorum imperatorẽ is cui fuerat per hunc bellum illatum, uictum ab se, uiuumq; captum eodem modo excruciauit, testis est omnis historia. Haud secus & priores illi futuri his rebus testimonio sunt, qui post deletos Parthos, Persarum susceperunt imperium. Artaxerxes Saboresq; reges utriq; omnium iniquissimi, siquidem alter proprio domino obruncato, per uim & tyrannidẽ sibi imperium uendicauit, alter uero, quia à supplicijs grauioribus, odijsq; impijs regnãdi initium fecit. Sed quum ex interfectentibus alijs item atq; alijs rursus ad Artaxersem delata oratio sit, offert in præsentia occasio ea nunc absoluendi, quæ supra dicturos nos esse promisimus, & imperatorum qui subsequuti hos sunt meminisse. De Artaxerse uero quibus sit parentibus ortus, qua de causa, quõue modo cidarim insignie regium sumptiferit, supra satis iam explicauimus: illud tamen adiecturi his sumus, annis octo & triginta ad quingentos post magni Alexandri Macedonis principatum, quaternis post alterius Alexandri Mammei, Artaxerxes Persarũ, quem admodum diximus, suscepit imperium, in quo annos quindecim, mensibus demptis duobus, peregit. Huic in imperium Sabores ille succedit omniũ crudelissimus: uixit hic unum & triginta integros annos, & ingentibus iacturis Romanos affecit, nimirum qui regem suum necando, nil deniq; sibi ad eam rem impedimento fore præcogitarat. Is ferme imperium propagauit, nam & Mesopotamiorũ uastauit agrum, deinceps finitimos quosq; Cilices, Syros, Cappadoces usq; peruadẽs depopulatus est, & incredibile his intulit cladẽ, atq; adeo, ut abruptas illas & uacuas montiũ intercapedines anfractusq; ceterorũ repleuerit cadaueribus, cõplanauerit calles, & loca editiora inter se distãtia, ac postmodũ fertur sic equitasse & peruasisse, ac si montiũ fastigia in infimo descendissent. Hunc igitur, quum domũ redisset, nec mediocriter uteretur quæ per impietatẽ parasset, sed immodica elatũ iam insolentia, haud longe post ut superbire desineret, Denathus Palmirinus coëgit, uir quidẽ tum primũ obscurus & plane incognitus, sed qui ex illatis Sabori calamitatibus, & rebus aduersus hunc gestis ingentẽ retulit laudẽ, & plerisq; priscis historicis

ut dignus

ut dignus memoria nobilitatus est. Mortuo deinde Sabore, huius filius Ormidates regnum suscepit, uixitq; in eo breui admodũ tempore. Post annũ siquidẽ unum & decimum diem, fato suo perfunctus is obiit mortem, nulla re gesta, quæ merito tradi memoriæ posset. Post hunc Vraranes annos tres quum obtinisset imperium, eius filius patri nõ absimile nomen sortitus, annos sedecim in regno permãsit. Deinceps Vraranes tertius, menses duntaxat quatuor imperium degustauit, Seganesina ei cognomen erat, quod illi inditum non ab re fuisse existimari, nec temere eũ uetusti & patrij moris participasse. Persarum siquidem reges quum magnam aliquam nationẽ oppugnando cepissent, essentq; iam illorum locis potiti, haudquaquam de cætero uictos necabant, sed subactos dependere tributa cogebant & loca inhabitare, ac captũ agrum excolere, primoribus duntaxat gentis miserime trucidatis: unde & sæpe noui principatus & nationis ex nomine liberos uocitabant, memoriæ uti apparet pro trophæis iam partis & iactantiæ gratia. Vbi itaq; Seganorum gens illa ab Vrarane huius patre deuicta est, iure & filius pro regia illa consuetudine Seganesina, id est, Seganorum rex nuncupatus est. Hoc confestim deperdito, Narses imperium annos septem & menses nouem tractauit. Huius Misdates filius in principatu succedit, patris hæres effectus, non solum potentiæ, sed annorũ æqualitatis & spatij. Miret nanq; id quispiã, patri filioq; annos mensesq; imperij exactissime fuisse pares admenso. Hos Sabor rex subsequutus, longissimis temporum spatijs potitus imperio est, quum tot annos regnasset, quot etiã uixerit. Hunc mater adhuc uentre gestabat, & regij generis successio ad regnũ uocabat, qui ex matre hac nasceretur: erat tamen dubius partus, marẽm ne paritura hæc esset, an fœminam. Vnde principes omnes & satrapæ præmia magicis uiris ac dona exposuere, ut ea de re futura prædicerent. Grauidam deinde equam producunt in medium partui proximam, iussereq; magos super hac prius periculũ facere, uaticinariq; quodcunq; futurũ existimarent. Hoc pacto se paulo post cognituros putabant, quò processuræ istorum essent de equa prædictiones: ex hisq; posse se simul imaginari haud secus euasura, quæ de homine & mare futuroq; rege prædicerentur. Quid uero magi de equa prædiciant, nil habeo quod pro certo affirmẽ. Sed alioquin sic omnia euenere, uti prædictum ijs fuerat. Quum itaq; & cæteri cognouissent uaticinandi artem magos optime percallere, præmiserunt reginæ qui explicarent, quæ ipsi non ignorarent futura. Hi itaq; affirmãtib; magis marem omnino fore, qui partu edendus propediem esset, nulla interposita mora cidarim uentri imponunt, & uix dum conceptum regem pronunciant, & nomine internosci recens formatum his placuit, quod utiq; organum eotenus iam suscepisset, ut & palpitarẽ iam sensim & subiliret. Sic igitur quod naturæ obscurum est & incertum, pro re certiore indubitataq; hi opinando suscipiunt. Haud tamen spes eos fefellit,

S 2 sed

Vraranes als

sed longe magis ad opinionē succedentibus rebus, quā opinati iam essent, assequuti sunt quæ sperabant: nascitur namq; nō longe post & cum imperio Sabores, in eoq; & iuuenilem agit ætatem, & cōsenescit, nimirum qui septuagesimum annum iam exegisset, ubi ad quartum eius & uigesimum imperij annum Nisibes ciuitas sub Persarum ditionem, quæ Romanorū fuisset peruenit, Iouiniano hanc imperatore prodente: is namq; in ipsiſ mediterraneis Persarum locis eorundem ditionis & iuris, Iuliano repente deperdito per milites exercitusque & cæteram multitudinem imperator mox declaratur: & quoniam nuper sibi delatum fuisset imperium, perturbatis (uti par erat) iam rebus & in hostili præcipue, haudquaquæ in præsentia poterat lentius ut deuisisset, res ipsas disponere, præsertim ut inde abscedere cupidus ne in aliena moram parumper diutius traheret, & ad sua quamprimum redire: ignominiose & turpiter cum Persis paciscitur, conuentionesq; facit, quibus uel ad id temporis iacturā nō mediocrem Romana Respub. patitur, & nouis quibusdam terminis Romanū retrahit imperium, idq; quum porrectius esset, & ultra fuisset antea propagatum, stolide intercidit. Sed quoniā quæ per id temporis accidissent pleriq; ex prisca scriptoribus literis commendarint, haudquaquam mihi his immorari ocium est: sed ad ea progrediamur, quæ dicere cœpimus. Post Saborē Artaxerxes germanus frater ut regni tum particeps, quatuor ubi regnans egisset annos emoriet: huius filius Sabor & ipse dictus, annos quinque regnauit, totidem uero & geminatos, alteroq; adiecto Saboris filius Varanes, qui & Cermasar à Cerna natione quadā, ut dictum est supra, in potestatem redacta, haud secus dictus, ac Romani assueuere, qui ab Africa Africanum dixerunt, & Germanicum à Germania, & ex alijs itē alios denominarunt. Post hunc Isdigertes filius suscipit principatū, qui & magnus apud Romanos habetur & celeberrimus. Archadius namq; ferme iam moriens quū more mortalium sua disponderet, hoc usum custode ferunt Theodosij filij & totius imperij curatore. Is sane uulgatior sermo per prisca posteris proditus, uel ad hanc tempestatem, ut apud doctos ita & imperitos sedulo circumfertur, haud tamen uspiam literis cōmendatū comperimus, uel celebratum, nec apud eos forte qui de Archadij morte pleraq; historiae tradiderunt, nisi in Procopij rhetoris scriptis: nec sane miror hominem qui multa didicerit, & omnē, ut ita dicam, collegit historiam, uel id factū cōmemorasse, alteri cuiq; prius forte elaboratū: me uero, qui minimā in partem hæc nouerim, haudquaquæ eius narratio ceperit. Sed illud equidē admiratione dignum existimauerim, quod quum hæc Procopius narret, haud tamen simpliciter per se cognita explicet, sed Archadiū ipsum laudibus ferat, quod optimo sit usus consilio: ait namq; in cæteris eum haudquaquam satis ingeniosum fuisse, in hoc solo & sapientem & prudentissimū uisum. Mihi uero qui id demiret, apparet nullam habuisse primū & repentini consilij rationē, sed rei euentus.

Quo

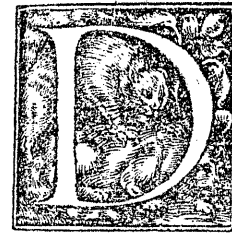
Quo enim pacto par erat homini alieno ac barbaro, & nationis regibus insensissimæ, alienæq; opinionis & mētis uiro, nec satis iam cognito, utrū æquitatem & fidem seruaret, quæ charissima sunt cōmendasse? Quod si nihil ille in infantem deliquit, sed huius imperiū firmissime procurante se seruabatur, præsertim quum infans sub mammis adhuc nutrireretur, Isdigertes potius ille benignitatis erit collaudandus, quā Archadius facti. De his uero ut senserit quisq; sententiā ferat. Isdigertes igitur quū unum & uigesimū regnasset annos, aduersus Romanos bellum nunq; suscepit, neq; ulla hos unquam affecit molestia, sed beneuolus semper erga hos & pacificus fuit, siue ita tulerit casus, siue quia parceret puero, cōmunibus ue liberis procreandis & legibus. Hoc mortuo Varanes filius quum præffet imperio, in Romanos quidem impetum fecit, quem quum Romanorum præfecti, qui ad fines tuendos locati erant, amice & remissius suscepissent, confestim iter auertit, & se ad suos recepit sine ulla uel finitimorū iniuria, uel illata agris iactura. Is quum annos uiginti regnasset, ex filijs alteri imperiū tradidit, cui deinde quū in regno annos septemdecim exegisset & menses quaternos, Perozes in regno successit, uir sane audax admodū & bellicosus, animiq; magnitudine præstans, & si cætera mente & cogitatione haud sat cōstans, & longe plus audacia quā consilio pollens, in expeditione aduersus Neptalitas interijt, nec adeo hostiū robore quā eius temeritate: nam quū in hostili ut tuto procederet huic curandum fuisset, præuidendæq; simul & præcauendæ latentes insidiæ essent, horum tamen oblitus, in insidias statim præcipitauit: in scrobes namq; & fossuras cadendo, ingenti per campos spatio in capturam paratas, cum uniuerso exercitu perijt uigesimo imperij anno, uitaq; finiuit inglorius, ut ab Hannis turpiter debellatus. Neptalitarū uero gens ipsa Hūnica est. Valēs huius germanus frater, deinde ad regnum euectus, nihil est uisus siue domi siue bello memoria dignum fecisse, nō solū quia mitior esset, & placidis moribus, & ad impetus temerarios, inimicitiasq; obeundas non admodum promptus, sed etiam quod haud diu superstes fuit, siquidē quaterni duntaxat anni huic decursi in imperio fuerant. Interea uero Cauades Perozi, qui Persicis agminibus præerat, quam multa Romanis intulit bella, ac sæpe de barbaris sibi finitimis uictoriam retulit, nihilq; temporis intermittebat, quin turbis se & periculis inuolueret: unde & in subditos sæpe defæuiebat, & implacabilis erat, ita ut perturbare res optime cōstitutatas sat posset, & ciuili in statu res innouare, ac consueta peruertere. Ferunt præterea hunc legem tulisse, qua uiris essent & in cōmuni expositæ scœminæ, nō tamen iuxta Socratis Platonisq; instituta, & recōditas eorū in dictis cōmoditates: sed ut cuiuis ex lege liceret, ad quamuis animus ferret accedere, priuatiq; thori participare, uel si alteri denupserit mulier, & in alterius esset hæc potestate, unde id sequebat ut iure & crebro ea in re peccare quis posset. Sed primoribus ipsiſ apertius id moleste ferentibus.

S 3 tibus.

Ipse uero haudquaquam satis intelligo, quo nam modo orationis decursus me ceperit, quæ, ut equidem reor, rerum gestarum admiratione & uoluptate prouecta eò me petulantia duxit, ut quæ in medio explicanda fuissent ommissis, externa quædam & aliena meminerim. Nunc igitur ubi mihi sat constat quousque peruenerim, & unde digressus sim, his prætermisissis ut suis locis postmodum describendis, ad ea me referam quæ priora illa & subsequi & cum his contineri facile uidebantur: quandoquidem siue Persarum successiones imperatorum siue annorum numerum, & summam ut dicam, siue quodcumque dicturum me pollicitus sum, ad finem perduxi, nil equidem ambigam ut ueriora hæc me confirmasse, & in his perscrutandis diligenter elaborasse, ut quæ ab archiuis & Persicis libris desumpserim. Sergius nanque interpret ille me deprecante, ubi eò ad Persas se contulit, ab his quibus Persarum annalium fuerat custodia demandata, petijt supplex, ut de regum gestis sibi traderent monumenta, & causam protulit, non alterius rei ob gratiam ea se uelle, nisi ut apud Romanos etiam literis commendentur, quæ apud se condita essent, & magni momenti facta, quæ utique illi & recte quidem petenti, mox Sergio tradiderunt, rem fore non insuauem rati, sed suis magis regibus ad gloriam concessuram, si futurum esset ut uel apud Romanos non incognitum foret, quales ipsi quantiunque fuissent, utque apud se seruata gentis series sit. Sergius itaque, ut nominibus ita & temporum interuallis, & ex his, quæ per hos gesta fuissent opportunioribus quibusque exceptis, è Persicis in Græcâ linguâ ornate traductis, ad me omnia quæ ab se depoposceram detulit, permisitque ut causam ad uerum aboluerem, ob quam ipse à Persis ea acceperat monumenta, quæ iam ipsi ad finem perduximus. Erat nimirum Sergius ille interpret omnium præstantissimus, & quem Chosroes rex ipse maximi faceret: quia ut in Græca, ita & Persica lingua, & in ea esset interpretandi arte facile princeps. De Cauade autem rege si qua forte Procopius rhetor aliter edidit, nos tamen Persarum scripta sequenda potius duximus, & innitendum quæ in his scriptis produnt. Nunc itaque ubi tantum laboris ad finem deduximus, age iam ad continuandam historiam redeamus, quam de rebus apud Lazos tunc gestis occurrentem iam intercidimus, ut ad hæc ueniremus. Nachoragan igitur quum ob morum ignobilitatem & turpem in Hiberiam fugam, tum ob debellatum per Romanos, quem ipse ducitarat exercitum crudelissime discruciatum interijt. Chosroes uero quum animo agitasset, haudquaquam se posse in Colchico agro Romanis obistere, uel mare ipsum tenentibus, quo exercitibus necessaria transuectabantur, ut longe aliter ipse ut longis desertisque itineribus, ita & per baiulos homines onerariisque iumenta summa difficultate per pauca cibaria mittere suis copiis cogere, decreuit non de cætero sibi cum Romanis bellandum. Ut itaque pax non locis quibusdam, & ad breue perscriberetur, neue non diu esset ut imperfectior permanens, & mutilata, sed eodem tenore ubique confirmaretur, ad Iustinianum oratorem

rorem Byzantium mittit Persam uirum inter cæteros facundissimum, Zich illi erat nomen: qui ubi ad Imperatorem peruenit, multis ultro citroque dictis, in id denique conuentum est, ut Romani Persarum ea tenerent quæ in agro Lazorum belli iure cepissent, siue castella, siue præsidia forent, neque de his in posterum certaret, nisi maius aliquid interueniret rei principium. Zich itaque rebus pro suo & oratoris officio hoc modo peractis, ad sua se contulit. Hæc ubi exercitibus nunciantur, ad multum temporis quieti & sine ullo profus bello mæsere, & quod sponte antehac fecerant, ex pactione fuit tunc protinus confirmatum.

AGATHII HISTORIARVM LIBER QUINTVS

VM interea hæ nationes numero ac magnitudine sua præstantes, armis ex conuento depositis, iam diu conqueuisissent, atque adeo, ut nil profus in inuicem molirentur, Zannorum gens ea quæ sub Nothum uentum in Euxino mari sub Trapezuntium incolit loca, & si sub Romanorum ditione tunc esset, eius tamen pars quædam maiorum suorum uestigijs sic insistebat, ut incontinenter & perditæ facere haud sat nosset: quidam tamen optimarum rerum constitutione ommissa, prædonum in morem uiuebant, excurrendoque circa Pontum loca, agros quidem populabantur, uiatoresque iactura afficiebant, in Armeniamque transgressi multa diripiebant: unde nihil his alienius erat, quam ueris cum hostibus bellum inire. Mittitur igitur ad eos Theodorus eiusdem nationis & gentis, qui post Iustinum inter cæteros obtinebat Romanorum præfectos primatum, & eorum locorum scientificus esset, & unde nam fieri insultus possent, ubique stationes firmari, & quemadmodum peruestigandi hostes essent satis calleret: cuius rei gratia per Imperatorem is & non iniuria iussus aduersus Zannos tendebat. Motus itaque è Colchico agro castris, cum uniuersis copiis extra Phasidem fluuium fines transgressus, occidente iam sole in penitissima tunc hostium loca descendit, castrisque inter Theodoriadam urbem & Zizeum locatis, fossaque exercitui circumducta, Zannorum partem, quæ perstitisset in amicitia, quietiorque mansisset, neque adhuc descuiisset, muneribus ad se reuocando donabat, & his bene consultum fuisse gratulabatur: qui uero iam defecissent, rupissentque impudentius fœdera, poenis afficere mox debellando parabat. Illi uero nulla interposita mora ad Romanorum munitiones uenerunt, in proximum collem eminentem, magna hominum coacta iam multitudine, in Romanos & in dextrum latus iaculabantur, sagittasque immittebant, ita ut ex improuisa illorum repentinaque audacia uniuersus perturbaretur exercitus: multi tamen è castris in hostes promptissime ferebantur, sed incompositi, & nullo ordine procedentes, nec tam diu morati ut in campi planicie hostem pellicerent, sed uersis in barbaros

in barbaros clypeis, & supra caput elatis, collis dorsum subire adnitebantur. Tūc Zanni ex edito frequenti impulsu lapides prouolendo, excutiendoq; tela facile hos repulere, irruptioneq; facta ad homines quadraginta interfecerūt, & in fugam ceteros mox auertere. Elati itaq; barbari pro re feliciter ex insperato gesta, quamproxime à Romanorum munitionibus copias applicarunt, ibiq; fortiter & diu bellatum: his in castra ut penetrarent nitentibus, & uniuersos ut manu comprehensos protinus inuolarent: illis ut indecorum ac turpius fore existimantibus, nisi euestigio hostes propulsent, uel hos funditus perdant. Sed utriq; se inuicem compellendo, innitendoq; cōsertis iam manibus, nihil prorsus pro animi magnitudine memoria dignū gessere, sed pari Marte iam diu decertabatur, strepituq; multo, permixto clamore omnia complebantur, nec cuius partis uictoria esset dignoscebat. Theodorus uero Romanorum præfectus, ubi primū hostium animaduertit rei bellicæ imperitiam, quod iniquo loco nec satis tuto præliarent, nec multis ex partibus castris insisterent, sed unum in locum omnes iam declinassent, iussis qui circa se erant ut pro loco manerent, & hostes in faciē oppugnarent, è suis quammaximam partem ex occulto Decumanaq; porta in barbaros decursuros emit: qui clam profecti ubi his in terga cōparuerunt, clamore ingēti simul sublato, tubisq; in bellum cientibus confestim elisis, hostem turbarunt. Zanni itaque tunc aliud nihil uel circūspicere uel sibi consultum malle, quam per ignauiam fugam capeffere: quos statim fugientes insectati Romani, præ formidine amentes iam redditos facillime obruncabant. Ex his igitur duo milia ceciderunt: qui reliqui fuerant, diuersim palantes deferebantur. Theodorus itaq; uniuersa gente in potestātē redacta, Imperatori quæ gesta fuissent significauit, sciscitantiq; quid de his fieri placeret: ut his tributa imponerent iniunxit annis singulis in posterū persoluenda, ut ex his intelligerent se subditos fore & uectigales, & sub iugū penitus missos. Vnde recensiti mox omnes descriptiq; tributi pensione degrauabant, & eo ex tempore ad hanc nostram ætatem Romanis hi uectigal pendunt. Iustinianum Imperatorem ex omnibus rebus per suos egregie gestis hæc maxime oblectarunt. Siquidem in lege quadā è suis & priuatis ex legibus quas nouellas nos dicimus, quū alias recenseret iam partas uictorias, uel huius gentis præcipue meminit. Hunc igitur habuit Zannorū insolentia exitū, & Theodorus ad Lazorū se loca recepit. Paulo anteq; hæc gererent, iterato Byzantiū uehemēter adeo terra mouit, ut omnis fere collapsa ciuitas sit. Hunc terræmotū & alter tantæ magnitudinis insequutus, quantæ, ut reor, nunq; antehac fuerat, nimirū qui sit exæstuatibus aquis salientisq; terræ perseverantia factus: & is sane eo horridior uidebat, quo & pleraq; periculosius occurrerāt. Exierat namq; autūni iā tēpus, & pro nominibus ex Romana cōsuetudine symposia peragebant: frigus tunc erat quale per id esse tempus decebat, solq; in occiduū uergens in

*Terræmotus
horrendi*

capricornum

capricornum deferebatur: quum interea circa mediæ noctis custodiā ciuibus altiore somno detētis, & iam quiescentibus derepente id malum inuasit, atq; adeo ut à fundamentis omnia quaterentur: motusq; ipse & à principio statim uiolentissimus fuit, in maius tamen continenter excreuit, ita ut alio item atq; alio addito ad id incrementō in immensum euaderet. Demū itaq; omnibus excitatis, eiulatus undequaq; complorationesq; exaudiebantur, & uox item illa quæ in eiusmodi malis afferrī sponte ad deum solet: nā sonitus quidam grauis, ferusq; perinde tonantis è terra stridor fragorq; remittebantur, remissiq; uentorum turbines subsequabantur, & terrorem ingeminabant pauentibus: siquidem terrestris spiritus quidam fumosa nebula, nescio quo pacto, sursum uersus expulsus defæuiebat ut turbulentior & sonorus: quo territi homines, & pauore correpti, mente quadam torpidiore è domicilijs se prouebant: tum publicæ angustioresq; uia multitudine complebant, tanquam non domi deperituri, si pereundum iam esset: nam frequentia & continuata, cōnexa q; inuicē eius urbis ædificia sunt, atq; adeo, ut uix locum sub diuo situm apertumq;, & omnino non adiacente ædificio altero uacuum reperiat quispiam. Sed alioquin quum ad superiora dirigerent oculos, & ut cunq; cœlum spectarent, deumq; hoc pacto deprecarentur, summitti timor animi omnis, & perturbatio deniq; sensim his uidebatur, & perinde leuiter cadente niue irrigabantur, algore iam degrauati: haud tamen uel ita affecti tecta iterato subibant, ni forte sacras ædes inissent nonnulli, eodemq; prouoluti ex deo opem deposcerent. Videre tunc licuisset sceminarū uim maximā, nec infimæ sortis, sed familiæ honoratissimæ cum uiris simul deferri, & turbæ intermisceri, omnemq; ordinem & pudorem confundi, nec cuiusuis conditionis homines præ formidine sine ullo discrimine proculcari. Dominos præterea serui aspernabantur, nec dicto parebant, quū maiore quodam terrore uicti se in templa reciperēt: haud secus inferiores priuatiq; homines magistratus gerentibus sine ullo honoris respectu permixti iam aderant, ut ex cōmuni omnibus incidente periculo, uniuersis existimantibus se non longe post perituros. Frequētiores ea sunt nocte euerse domus, & præsertim in Regio (urbis arx Regiū est.): quā multa præterea & incredibilia cōtigere. Nam alibi forte siue lapide tecta, siue ligno ædificata, uelut renūciata compage hiantia abinuicem diuellebātur, ita ut æther inde astraq; nil secus ac sub diuo conspicerent, & mox simul iterato in pristinā compagem coibāt. Alibi uero columnæ è superiori domicilij loco firmiter collocatæ, uiolentia exæstuantis motus depulsæ & excutiebant, superuectæq; proximas domos, ad eas quæ longius aberāt, ueluti funda emissæ euehebant, & fragore ingenti omnia conterebant. Alibi uero horribiliora acciderāt: sed aliās sæpe & superioribus temporibus facta, & ut in posterū fiat necesse est, quoadusq; terra hæc perstet, & humanæ naturæ peccata, tunc tamen in maius omnia occurrerunt: nam & è

turba

turba magna uis hominum & obscuriorum interiit. Ex his uero qui Senatorum numero essent ascripti, solus Anatolius periit, uir sane consularis dignitatis honoratissimus: ad quod accedebat quod Imperatoris domus ut curam susceperat, sic & bonorum esset procurationem omnium nactus. Is itaque quum suo & consueto lectulo conuiesceret, marmoris iuxta se frustum in cubiculi aedificio fixum astabat, pulchre ac decenter elaboratum, qualia parietibus solent ad ornatum & ostentationem non ad necessitatem per eos affigi, qui istiusmodi superuacaneis inhiant rebus, & non admodum necessarijs ornamentis. Ea igitur saxi moles praeter terrae nimio motu diffracta, laxataque est pariete pulsa huic in caput concidit dormienti, & plane contriuit. Anatolius uero tanta mole oppressus, ad id modo suffecit, ut grauius ex cordeque ingemiscens, eodem tamen in lecto procumberet moribundus. Haec noctu, die autem comparente perquam libenter seinuicem ciues contuebantur, quum obuiam offerrentur amantissimi quique & familiarissimi, complorationeque mutua caeterae se turbae insinuantes, alternisque singuli pro data redditaque ultro salute, & si uiam desperantes uoluptate afficiebantur. Interea uero dum Anatolius ad se pulchrum effertur, est plebe homines quidam, ut sit, dicitare, non iniuria eum hoc mortis genere fuisse affectum, quippe qui & iniustissimus fuerit, & quam multis multa subtraxerit, & facile confirmare descriptas illas per eum tabellas, suppuniceas uestes huic sibi demum exitum habuisse, quas sub praetextu in Imperatorem beneuolentiae in domos felicium frequenter congererat, & hac uia omnia sibi uendicasset, uiolassetque impudentius simul & fregerit quae testamento mortui delegasset, abire in rem malam legibus iussis quae liberos uelint in paternae substantiae hereditatem succedere. Istiusmodi uulgi submurmuratio tanti casus comperta habere se causam opinabatur: ipse uero quod affirmem nil habeo, quare illud acciderit. Effet nimirum is terremotus ut peroptabilis, ita & laude dignus, si a probis secerneret improbos, & hos quidem male deperderet, illis uero ut bene uellet, & indulgeret: sed concedamus huic iniustiorum fuisse: at erant & alij in urbe quamplures huius simillimi, uel forte longe plurimum nequiores: & alioquin hic derepente abreptus est, illi impunes mansere. Nihil itaque uel satis patere, uel facile esse id cognitu dixerim, quare Anatolius ex omnibus unus sic uita excesserit: siquidem Plato maximum eos in modum miseros esse & infelices affirmat, qui ubi uitam pessime duxerint, peccatorum non statim poenas hi luant, siue mortis genere aliquo & uiolento, siue ut alia quocumque excruciat: sed hinc ita abscesserint, quemadmodum ex stigmatibus affecta seruitia commissorum facinorum liuoribus maculati, neque hi saltem ut repurgarentur id retulerint lucri. Quod si concedatur, felicior longe futurus ipse erat, qui tunc simul cum caeteris morte afficeretur quam qui saluus euaserit. Sed hac de re sentiat quisque ut lubet, ipse uero priora illa & intermissa resumpserim. Tunc igitur & deinceps dies quamplurimos terra mouit, breuius

tamen

tamen nec qualis tunc primum hic motus inuasit, sed ualidus alioquin, ut qui reliqua quae Byzantij essent concuteret. Tunc portenta mox quaedam & praedictiones absurdae in uulgius temere diuulgari, & mundi hanc machinam praedicari quam concitatissime collapsuram: nebulones praeterea quidam & deceptores, ueluti diuini quidam & uates sponte sua circumire, & sibi uisa praedicere, terroresque multis incutere, quibus facile poterat ut antea territis persuaderi. Hi itaque siue in cassum furere, & prauo exagitari daemone se simulant, grauissima quaedam passim iactabant, & tanquam ex adnata sibi prauiorum daemone specie fuissent futura edocti, deceptis suis admodum furis iactarentur. Alij praeterea astrorum decursus figurisque animo agitantibus, maiores calamitates, & perinde communem rerum euerisionem fore significabant: itaque terrore omnes percellabantur. Et sane solet hominum istiusmodi & e turbis examine, grauioribus semper in rebus, ut pauefacti renasci quodammodo & immutari. Sed illorum utrumque id & recte mentitum est uaticinium: erat nimirum ut puto perneccessarium, impietatis reos hos fieri qui talia somniarent, & nullam deo relinquerent rerum cognitionem. Eorum tamen nemo qui affuissent, sibi non admodum formidolosus terrore obstupescerebat. Unde & supplicationes publicae factae, hymnicisque supplices uniuersis astantibus ad id unum coactis exaudiebantur: quinetiam quae uerbo tenus antea laudassent, sed factis rarius confirmassent, tunc mira cum animi promptitudine exequabantur: aequitatem praeterea uniuersi in suis commercijs praeferebant, ita ut uel principes ciuitatis lucri cupiditate reiecta, & lege causas iudicarent: tum alij item etiam potentes, taciti secum quiescere iustioraque facere, & a turpissimis abstinere: nonnulli uero immutato prorsus uiuendi more solitariam potius uitam, & in montibus ducere maluerant, relictis honoribus pecuniisque & eiusmodi caeteris quae suauissima dicunt mortales, uel forte in sacras aedes, sacrosque uiros collatis: noctu praeterea primores urbis publicas circumuecti uias, abunde cibis uestitumque miseros quosque & calamitosos donabant, quorum plerique ut corpore mutilati in terram proiecti necessaria tunc forte emendicabant. Haec ferme per tempus aliquod gesta, & quandiu recens timor incubuit. Postquam uero subleuari parumper discrimen est uisum, confestim ad pristinam redierunt plerique consuetudinem. Dum enim necessitas urget, & formido ingruerit, quae rectiora sunt factu utrumque & leuiter degustamus. Tunc demum de uentorum exhalationibus quam multa ultro citroque disceptari mox coeptum: & in conuentibus ipsis Stagiretes quidam praecipuus habebatur. Is namque quum de his plerique & affatim, ac rectius forte eloqueretur, nunc terrae motus causas interpretabatur, nunc quod in uero esset minime peruidebat. Nonnulli uero, ut Stagiretis confirmaturi opinionem, quod spiritus densior quidam & humidus sub terrae concauitatibus coarctatus hos faciat motus, proposuere

T occcepto

forte, Arte
mifius

occepto sermone quod Arthmesius quidam fuerat emachinatus, cui Tral-
lis ciuitas patria fuit, ars uero machinari mutationes, qui linearem contem-
plationem ad materiam traducendo, imitationes nonnullas & perinde idola
rerum existentium operatur. Is itaq; machinationū huiusmodi peritissimus
erat, & ad mathematicæ artis summū haud secus peruenerat, ac eius germa-
nus frater Methrodorus grammaticæ artē tenebat. Ipse uero beatiorē hanc
dixerim matrem, quæ uariæ disciplinæ plenissimum semē ediderit: hæc nan-
que non solum hos genuit, sed Olympium etiam qui se ad legum exercita-
tionem, & fori iudicialis contulit disciplinam. Post hunc Dioscorum Alexan-
drumq; utrosq; artis Medicæ peritissimos. Quorū alter & Dioscorus in pa-
tria suæ artis consideratius opera edocendo uixit, alter urbem antiquam ho-
noratissime accitus incoluit. Arthmesij tamē & Methrodori quū gloria quæ-
que diuagaretur, ad ipsum demum Imperatorē peruenit. Vocati igitur ubi
se Byzantium contulere, eodemq; omni uita peracta, maximum in modum
utriq; specimē præ se uirtutis tulissent, celebritatem sibi & gloriam compara-
runt: quū alter tam magnos iuuenum cœtus & sane nobiliū erudiret, & his
ipsis pulcherrimam doctrinam impartiretur, ut ad eloquentiæ studium, desi-
derium uniuersis iniecerit: alter uero ut in hac urbe, ita & alijs multis in locis
mira quædam & plane ingentia factitaret. Quæ utiq; etsi silentio prætereantur,
huic tamen quandiu uixerit ad memorabilem sunt gloriam suffectura: illud
uero cuius ob gratiam huius uiri commeminari, mox explicabitur. Erat By-
zantiij Zenon quidam & rhetor, alijs tamen ut clarus, ita & Imperatori no-
tissimus. Is Arthmesium quamproxime habitabat, ita ut utriq; iuncta esse
domicilia uiderentur, isdem finibus & canali imo dimensa. Temporis haud
longo post interuallo inter hos difficilis altercatio nata, siue alterius & mathe-
matici perspicacia ut antehac insueta, siue nouo ex ædificio quod nimis in al-
tum proueheretur, lumini contiguæ domus officeret, siue alia quauis de cau-
sa, ut sæpe inter uicinos fit & proxime habitantes, his necessario oritur. Arth-
mesius quū ab aduersario ut causas procurante, dicendi arte peruinceretur, &
minus posset illius eloquentiæ sicubi uerborū uel ui uel ornatu obsistere, sua
ex arte hunc in modum illati mœroris uicem Zenoni reddidit. Domū ex-
celsam habebat Zenon & ampliorem, pulchramq; & curiosius ac uario qui-
dem ornatu extructam, in quam multos uisendi cœnandiq; causa introduce-
bat, & hos amicissimos: eius domus pars inferior quædam, ad solū, Arthme-
sij erat, ita ut inter medium solarium esset, & desuper tectum. In inferiori igitur
parte & sua Arthmesius, lebetes magnos aqua plenos per domus spacia
diuersim disposuit, his è corio fistulas exteriori ex parte circumdedit, & latio-
res quidem, ut totum lebetum circulum complecterentur. Deinde in tubæ
speciem illas summisit in altum, ita ut ex proportionem sua desinerent, extre-

maç

maç fortiter ad tigna & tabulas offirmauit defixitq; ita ut cœceptus his aër
libere per eam uacuitatem euaderet, solariumq; pertingeret nudū, & ut erat
neesse intra fistulas ipsas circumferretur, nec quoquam pacto efflueret. His
itaq; ex occulto sic constitutis, sub lebetum fundum multum ignis subiecit, in-
gentemq; excitat flammam. Tunc demum aqua subsiliente exastuanteq;
uapor multus elatus per fistulas in altū serpebat citus & densior, quumq; nō
haberet quò aliò effunderetur, per has reuolutus & angustia pressus, uiolen-
tior sursum uersus impellebatur, ita ut quū ad solarium offendisset, iterato de-
orsum simili uiolentia deferretur: qua reciprocatione sapius facta, sic domus
tota concussa est & commota, ut sensim hæc tremere & ligna stridere incipe-
rent: qua ex re qui apud Zenonē forte tunc aderant, obturbati omnes & tam
grauis malo perterriti, diuinam implorantes opem, & cum ingenti clamore se
protinus in publicum è domo proripuerunt. Vnde factum ut quū paulopost
ad regiam se Zenon cōferret, notos rogaret, ecquid de terræ motu recens fa-
cto sentirent: num uis eorum quisquam extimuisset? Tum illis meliora ut di-
ceret imperantibus, & respondentibus nec factum esse nec fieri se cupere, eiçq;
insuper succensentibus qui talia ut fugienda, ita & sinistra perinde portenta
narraret, nihil habebat quod ad hæc cogitare nedum respondere sat posset,
nimirum qui nec sibi ipsi diffidere poterat, & in his præcipue quæ nuper cal-
leret fuisse omnino facta, & satis pudebat pertinacius & diu uelle cum tot ui-
ris iurgari, ita se incusantibus. Hæc itaq; & pluribus repetebant, qui uentorū
reflationes, inflatioresq; spiritus quatiens terræ originem dicerent, id sedu-
lo affirmantes, quū enim machinator ille eius terræ motus causam cognouis-
set, & ipse simile quiddam effecit, arte imitatus naturā. Mihi uero similia ue-
ri ista uidentur, uel utcunq; elegantius adinuenta, non tamen eorum quæ in
uero fiebant certiora signa uel argumenta. Ne enim quia catelli minutuli isti
& melitæi, uel leuissimo quodam incessu solaria quatiunt, eam rem huic quis
similem dixerit, uel hoc sufficienti utetur is argumento. Sed illa quidem eius
machinationis ludibria, nec uana omnino, nec insuauia putanda sunt. Mate-
riæ autem defectus quærendæ simul decenter & causæ sunt. Nec sane id so-
lum Arthmesius est in Zenonem machinatus, sed huius prætera domū ful-
goribus simul & tonanti fragore repleuit: is siquidem lapideum orbem in spe-
culi speciem comparatum, excauatumque leniter ac solis oppositum radijs,
splendore complebat, moxq; in quos uellet inuertens, tantū his intorquebat
fulgorem, ut oculorum aciem hebetaret, & uisum præstingeret. Excogitauit
præterea organorum quorundam attritiones collisionesq; ex hisq; crepitus
sonoros quosdam & uiolentos edebat, & plane tonantes, ac tanti fragoris ut
sensus hominum pauefaceret, atq; adeo ut quū Zenon ipse uix intelligeret,
undenam ea prodirent, ad Imperatoris pedes in conspectu omnium prouo-

T 2 lutus,

lutus, uicinum Arthmesium improbitatis & iniusticiæ incufarit, & ea animi cogitatione ut ira commotus ioculari quippiam eloqueretur, & poetica quædam mox decantaret, astanteque senatu perinde irridens proclamitabat, haudquaquam se solum & hominem, posse aduersus fulminantem Iouem, graui tonantemque, ad hæc & terram ipsam concutientem pugnare. Et sane sunt non inuenusta, quæ ea ex arte ludicra fiunt, haud tamen talia ut ex his uel imitari naturam queas, uel huic ea simillima reddere. Sed de his quisque pro arbitrio sentiat, mihi uero ad ea quæ narrare iam cœperam redeundum. Per eam itaque hyemem in his malis ciuitas uersabatur, adeo ut ad plurimos dies terra uisa sit commoueri, etsi minus concuteretur. Infederat id hominum mentibus & suspicio inerat animi cogitatus obturbans. Imperator interea ædificia pleraque quæ uel putrentia, uel debilia essent, uel forte prolapsa instaurare adnitatebatur. Sed curæ illi præcipue fuit dei maximum illud & egregium templum, quod antea ipse per populum quondam incensum, conspicuum & admirandum iterato extruxerat, & ut pristina magnitudine excellentius, ita & formæ decore, & metallorum uarietate ornat, contexeratque, cocto ex latere calceque, ferro plerisque in locis constrictum & conligatum, sine ullo tignorum uel rudierum usu, ne de cætero tam facile conflagraret. Arthmesius uero cuius nuper meminimus, hoc templum machinabatur & extruebat: erat autem in eo pars quædam testudinis & intermedia quidam quæ cæteras superaret ædificij partes, terræmotu excussa, quam Imperator longe firmiter ex ædificari curauit, & machinatores alij quidam formam prius inter se cõttemplati, & quemadmodum offensa pars ad integrum reliquum se haberet, & quousque offensio ipsa procederet, eam fastigij portionem quæ in Orientem & Hesperiam uergeret suo in statu cõsistere permiserunt: quæ uero Arcturi Notiuæ è regione esset super concameratum ædificium structa, introrsus paululum porrexerunt, sensimque sic ampliarunt, ut cæteris ædificijs plurimum conueniret, fatereturque se inspectantibus ob rotundum laterum & æquabilem dimensionem habere, ut uia hac possent uacui uastitatem illam in angustum cogere, pusillamque oblongi portionem subtrahere, quousque unde quaque quadraret forma. His proinde ita ædificatis desuper obfirmarunt quod in medio extat, siue rotundum hemisphæricum fuerit, siue utcumque murarij id nuncupent fabri. Hunc itaque in modum extructum est templum, rectius quidem & optime circumactum & undique quadrans, angustius tamè & in acutum porrectius, ac denique tale ut non tantopere spectatores ut quondam in sui admirationem conuertat, sed ut longe tutius ad omnes subsultus euaserit. Sed satis multa de hoc templo sunt per nos explicata, quæ utique erant commemoranda: nam uelle quæ in ea sunt admiratione digna uerbis expromere, superuacaneum fore apparet, nec huius operis proprium: quod si quis forsitan uelit qui procul hinc absit, haud secus

ac si præsens cõtemplaret, apertius ea pernosse, legat Pauli Flori in hexametris scripta, qui primatum apud Imperatorem hoc tempore inter eius terræ præsidet tenet, & sicut generis gloria decoratur, ita & a suis maioribus opes est amplissimas nactus: ad quæ tamè accedit & eruditio & impensa eloquentiæ opera, quibus maxime gloriatur. Scripsit hic & alia plura poemata memoratu & laude digna: quæ uero de hoc templo perscripsit, labore & arte referta eo magis uidentur, quo & mirabiliorem constat esse materiam. Apud hunc namque quemuis optimū collocati templi comperturus es ordinem, metallorumque item naturas subtilissime conquisitas, uestibulumque ipsum decentius quidem & necessarium, magnitudinem præterea altitudinesque & figuras in rectum productas, ac quæuis alia siue circularia, siue pendentia, siue porrectiora: huius ex uersibus nosse insuper poteris sanctius illud sacellum argento auroque constare, & in mysteria duntaxat sepositum, preciosissimis rebus & mira uarietate ornatum: & si quid aliud eo in templo fuerit cognitione dignum, haud secius atque hi noueris qui crebris inambulationibus omnia spectando rimantur. Eodem anno uere iam ineunte de repente & iterato urbem pestilens morbus inuasit, & infinitam sustulit multitudinem, haud tamen prorsus cessauit, ex quo tunc primum anno Iustiniani imperij quinto irreperere nostram hanc regionem cocepit. Interea uero aliud item atque aliud diuersim ea pestis transgressa, locis iam multis mutuo deuastatis, his que reliqui Byzantij fuerant, ad breue quiete data, tanquam ut reor, tunc statim eludens, iterato eodem se contulit, rata ut arbitror, citius inde se abscessisse quam decuit: interibant itaque repentina morte quam multi tanquam apoplexiæ graui morbo correpti: qui plurimum resistebant, ad quintum uix diem uita defungebantur. Morbi autem recentioris species erat pristinae similis. Febres siquidem ad ægritudinem aliam intumescens adiectæ continue, non ad diem durabant, nec mediocriter lassabant, sed solo eius interitu quem forte cepissent finiebantur. Nonnulli uero nec febre præuenti, nec dolore ullo affecti, secretum dum facerent, ut domi ita & publicis in locis sicubi id cõtigerat, procumbebant extemplo exanimis facti, perinde mortem in promptu haberent. Omnis itaque ætas passim iam interibat, & pubescens præcipue & florida, & in his mares quam maxime: nam foeminae non admodum simili morbo afficiebantur. Qui uetustissima igitur Ægyptiorum dicta, qui ut iuxta Persas & supernorum motus quam optime callent, temporum quorundam reuolutiones quam infinito mundo deferri affirmant, nunc prosperas felicesque, nunc aduersas & plane infelices, esseque præsentem periodum sinistrorum numero & pessimorum. Hinc namque ubique bella uidemus conflare, & omnia denique cõmisceri. Quidam uero diuinam iram exitij mortalibus esse causam dicunt, quæ non immerito humani generis nequitias puniat, & hominum multitudinem mutilando con-

cidat. Mihi uero utranq; opinionem inquirere, & uerore decernere haudquaquam est hoc tempore adnitendū, quū id forte ignorē: uel si forte satis intelligam, necessarium tamen haudquaquam id uisum presentibus, de quibus dicendum est, conuenire. Nam si breuiter quæ obtigere cōmemini, hoc solo historix legi est inseruitum. Super his autē ciuitati & alia pleraq; eodem tempore inciderunt tumultuosa & turbida, & nil minus quam ea quæ diximus permolesta. Sed qualia fuerint explicaturi mox sumus, si prius & breuiter uetustiora quædam nos transegerimus. Hunni quondam circa lacum Mæotidem loca incoluere in Arcturum potius uersi, ut Barbarorum cetera nationes, quæ quod infra Imaum montem Asiam insident, hi omnes & Scythæ & Hunni uocitabantur, seorsum tamen & per generationes: nam partim Cotriguri appellantur, partim Ultizuri, partim Burgundi, partim aliās utcunque patrium illis est gentibus & consuetum denominari. Hi itaque Hunni longo post tempore in Europam subito traiecerūt, certo uti fert fama & in uero, tūc primū his duce facto, siue aliena quadam uisi fortuna, siue lacus aquæ quæ in pontum Euxinum deferuntur, defectiores sint his interea uisæ, utcunque tamen res se ipsa habuerit, ubi hi transmiserūt, diu per aliena uagati, de improviso incursione facta ingentem iacturam locorū incolis intulerunt, atq; adeo ut primis illis depulsis habitatoribus, eas ipsi sedes tenuerint, in quibus erant non diu alioquin permansuri, sed funditus, ut aiunt, perdendi. Sed Ultizuri Burgundicq; ad Leonis usq; tempora Romanorum Imperatoris celebres extitere, & robore præstare sunt uisi. Nos uero huius ætatis homines nullam istorum habemus cognitionē, nec habituri in posteris sumus, siue quia proflus obfoluere & nuspiam sunt, siue quia suis exciti sedibus, aliò sunt & quamprocul abducti. Eo itaq; anno quo pestilentissimum morbū Byzantium diximus inualisse, Hunnorum reliquiæ saluabantur, erantq; adhuc celebritate & nomine clari. Descendētes itaq; Hunni ad Notū uentū haud longe ab Histi fluminis ripis pro eorum arbitrio considebant. Tunc igitur hyeme iam ineunte, huius fluminis aquæ, ut aliās semper, nimio præ algore magnam in profunditatem concretæ obstrictæq; obduruerant, adeo ut peruiæ tam uiris essent quam equis iam redditæ. Zaberger igitur Cotrigurorū Hunnorū præfectus magna cū hominū equorumq; multitudine dū per constrictos fluminis uortices nil secus ac terra iter haberet, facillime in Romanæ ditionis loca pertransit, nimirū quæ deserta iam essent, & prodeunti sibi nihil impedimento fuisset. Quo factum est, ut quamprimū Mœsiam Scythiamq; transgressus, in Thraciam demum peruenerit: quò ubi est uentum, exercitus partem in Græciam ut de improviso sine custodijs loca excurreret & popularetur dimisit. Et alias deinceps manus in Cheronesum Thraciæ. Cheronesi uero pars quædam quæ in Eurum Notumq; uergit, ad meridianum usq; centrum

circa

circa Hellepontū porrigitur, cuius fretū Cheronesum fere omnem circumfluit, insinuatis littorum flexibus in angustiore usq; continentis partem ex in circumfert, quadraginta duntaxat stadijs coercetur, ne Cheronesum insulā faciat. In hoc igitur Isthmo porrectior inædificatus est murus, in utrūq; mare productus. Interiorē in partē cōstitutæ sunt ciuitates nonnullæ Aphrodisias, Sestos, Tiberis. Ab his quàm lōgissime ut iuxta Isthmū & sinus littoreos sita, & apud poetas celeberrima Sestos ciuitas est, nec alia ut puto de causa, nisi ex illo heroum cœtu, Leandricq; amore & morte. Huic haud longe aliud quoddam adiacet castellū, perexiguum quidem & inuenustū, & nil penitus nactū quod iuuet, Callipolis est denominatū: uicos tamen huic circumiectos agri exornant, promontoria item & arborū copiosa uarietas, aquarumq; fluxus, terra irrigua & plane fecundior, & ad necessaria omnia abunde admodum suffectura. Tot itaq; Cheronesi castella tantamq; agrorū amplitudinem ita munitiones circumplectuntur, ut adiri per hostes haudquaq; facile queant. Zaberger igitur spe bona depastus, id animo agitabat, ut si obiectum hunc caperent murū, & uersari in locis interioribus posset, uel mare simul in potestate se protinus redacturū: ex eoq; somniabat affuturam sibi non paruam nauis copiam, quibus in Asiam esset per angustissimū illud & intermedium fretū, quod nec asperis quidem scinditur undis, summa facilitate & mox traiecturus. Abydoq; capta, & portoriū simul decimariū illud protinus sublaturus. His itaq; uanis consilijs concitatus, in Cheronesum tantū exercitus misit, quantū ad id negocij satis fore existimabat. Ipse uero cum equitum milibus septē rectā ire Constantinopolim pergit, agros depopulando, tendendoq; proxima quæq; castella, ita ut passim omnia perturbaret. Sed eius in has partes profectionis causa fuit barbarica iniusticia quædā & nimia habendi cupido, dissimulando tamen Cotrigurorū prætendebat & causabatur inimicitias. Siquidem Sandichlus quidam & Hunnus suæ gentis præfectus erat, ut beneuolentissimus, ita & scedere Romanis iunctus. Hunc nimirū Romanus Imperator colebat, beneuolentiæq; & honore prosequabatur, & multis simul muneribus condonabat, Cotriguri igit quū nihil huiusmodi essent rerū participes facti, sed omnino despicerent, & apertioribus afficerent potius cōtumelijs, hunc cōparadū esse exercitū censuerūt, ut & ipsi terrori ceteris essent, & sibi perinde illatā iniuriam uindictarēt, & digni iam uiderent, de quibus haberi ratio posset. Quū itaq; prodeuntibus ijs nemo obuiam iret, incursiones libere factitabant, & agros depopulati ingentem auerterent prædam, magna uel captiuorum coacta, quos inter & sceminæ quàm multæ ut nobiles, ita & continentissimæ crudelius trahebantur: quæ utiq; infeliciores eo maxime erant, quo & barbarorū ministrare profusæ libidini cogebantur: quinetiā barbari homines plerisq; uel è sacrario abductis uim inferebāt, quæ a paruīs ^{al's puero} iam pridē nuptijs renunciaissent & seculi uoluptatibus, ac castam uitam ut de-

T 4 gerent,

gerent, in remoto aliquo domicilio recondentur, deo ad supplicandum idoneo, & id magnificerent, ut semotæ omnino & liberæ à quouis hominū con-
tubernio quàmprocul abessent, quietiq; se solum permetterent. Erant præter-
rea quæ quū barbarorum repudiarent cōcubitus, uel partui proximæ, si quæ
forte istiusmodi esse tunc contigisset, ita distrahebantur, ut si necessitas ipsa
pariendi ingrueret, in ipso itinere in propatulo fœtum mox æderent, nec ue-
recundos possent partus dolores obtegere, uel hos urgentes significare: unde
uel æditi plerunque infantes canibus discerpendi, & auibus in solitudine re-
linquerentur, perinde iccirco essent in lucem producti, & frustra quod nati
fuerant hi degustassent, rem sane calamitosam, ut eò tandem res Romanor-
rum redactæ iam essent, ut uel in circumiectis regiæ urbis locis à Barbaris, et
si perpaucis quidem mala hæc inferrentur: quibus tamen non eotenus auda-
cia finiebatur, sed urbem uersus progrediendo, ad longos quos nuncupant
muros se facile contulerunt, & præsidij quæ infra hos essent appropin-
quabant: iam enim præ uetustate & negligentia maioris præsidij dissolu-
tum ceciderat ædificium: tum Barbari ipsi uel stantes in partem aliquam mu-
ros haud secus ac sua intrepide disturbabant, nec aliquid erat quod hos co-
erceret, quū nullum eòdem esset militare præsidium collocatum, nec ulla ad
defensionem tormenta, nec demum si forsitan affuissent qui ea tractare satis
callerent: non canum latratus audiebatur, non hominum fremitus, & si nō id
dictu ridiculum sit, tanquam porcorum in claustris Romani exercitus inter-
clusi manebant, tametsi uel eo numero essent, quo tunc primum & ueterum
Imperatorum tempore recensebantur, & non in minimam partem redacti,
haudquaquā sint tamen Imperij magnitudinē suffecturi: nam quū ad quin-
que & quadraginta milia sexcentæque bellicosissimorū uirorum, uires omnes
apud Romanos tunc temporis cogerentur, uix ad centum quinquaginta nūc
milia rediguntur, quæ partim in Italia, partim in Libya, partim in Hispania,
partim apud Colchos, partim Alexandrino in agro, & circa Theben Ægyp-
ti erant. Pauculi præterea quidam in Oriente circa Persarum terminos sta-
tionem habebant pro iunctis fœderibus & affirmatis indutijs. Non enim
multis hisce in locis opus erat. Sic itaque ad perexiguam partem redactæ tot
hominum copiæ sunt & principum negligentia interscissæ. Imperator nam-
que ubi Italiam omnem in potestatem redegerat & Libyam cepit, totque
& tam maxima confecit bella, primusque ut dixerim ita, Romanorum om-
nium qui Byzanti imperiū tenuere, ut nomine ita & re ipsa liberæ potestatis
esse Imperator arguitur, & alia pleraque in ipsa iuuenta & corporis robore
gessit: circa ipsum deniq; & postremum uitæ decursum (iam enim senuerat)
renunciasse laborat, ut inter se hostes armis decernerent. Vnde & donis non
nullos mulcebat, uel ea arte utcunq; poterat repellebat, uel forte efficiebat ut
sibi

sibi considerent plurimum, uel suo ipsi discrimine bella gererent: quo factum
est, ut exercitus ipsos etsi desidia & bellandi desuetudine diuturna corruptos,
perinde non in posterū necessarios negligeret. Vnde uel eodem tempore ca-
pti qui secundum in principatu locum tenerent, & exercitus regerent, à subdi-
tis uectigal exigendi curam susceperāt, ex eoq; exercitibus necessaria impar-
tiri, partim superbis stipendiū fraudare, partim tardius longe quàm opus
esset illud dependere, uel eo utcunq; depenso, computationem fraudulenter
& turpiter exercere, scribis instando uel persoluta stipendia reuocando, im-
pudentius agere, idq; præmij & dignitatis militibus soluere, criminationesq;
alias item atq; alias & sæpe inferre, cibariorū partem subtrahere, & haud se-
cus atq; in aquarū defluxu refluxuq;, nescio quo pacto uel stipendij partem
quam forte agminibus dependissent, retro ad se unde defluerat, reuocarēt.
Hoc modo ars omnis belligerandi, uel acie decernendi negligebat, ita ut par-
tim cibi oppressi carentia, certamina ipsa relinquerent, in quibus diutissime
coaluissent, partim aliò se cōferrent, ut ad uitam aliam transituri: unde in scor-
ta aurigasq; & homines eiusmodi effœminatos ac delicijs deditos, ciuilesq;
in seditiones duntaxat intentos & corporum curam, cōtentiosos, furentes, au-
daces, & in alia demum minoris longe momenti, militare stipendiū insume-
batur: quo factum est, ut non solum Thracia, sed uel proxima regiæ urbi lo-
ca, deserta iam adeo essent, & sine ullis custodijs derelicta, ut Barbaris peruia
fierent, & ad incursiones nimium opportuna: nam illi eò euaserāt insolentiæ,
ut uel ad Melantidem uicum castra posuerint, quæ à Byzantio ne centū qui-
dem & quadraginta stadijs abest, quæ uicum Atyras circumfluit amnis qui
ferme exiguo progrediens spacio, in Austrū uentū sensim declinans in Pro-
pontidem fluxum eructat, ad cuius ripam ipso in exitu promontoriū habet
porrectius, cuius appellationem & flumē id retulit. Hostibus itaq; tam pro-
xime urbem stationem habentibus, ciuium multitudo & timere tum primū
& pauore percelli, & imminentiā mala nō solum qualia essent, sed longe ma-
iora animo agitare, somniareq; obsidionē, incendia, futuram necessariorum
carentiam, inceniumq; diruptiones. Ita q; in ciuitatē in publicas uias fugæ su-
bito multitudinis factæ, impulsionesq; mutuæ, & pauores, ut quidem prætre-
pidi ita & temerarij, perinde iam Barbari in se impetū fecerint, in forumq; ex-
portarū uiolento impulsu crepitus ingens iam edebatur, atq; adeo ut nō mo-
do plebeios & obscuræ sortis homines timor inuaderet, sed magistratus om-
nes & Imperator haud parui quæ acciderant faceret. De honestabant itaq;
Imperatoris ipsius permissu sacra omnia tēpla extra urbē locata, Europæq;
è regione littoriq; adiacentia loca, quæ utiq; à Blacernis, id loco nomē, initiū
sumunt, & in pontum usq; Euxinum porrecta sunt, & Bosphorum desinūt.
Ex his itaq; omnibus locis quæ preciosiora essent oblationū cum cætero ap-
paratu

paratu his necessario, partim plaustris deferentes intra urbem deposuerunt, partim inuecta nauigijs, & intermedio traiecto freto in aduersum littus in cōtinentem mox deuehunt: uideres tunc sacras nudatas ædes, suo splendore sic & ornatu priuatas, perinde antea nunquam dicatas, nec religionis quicquam aut sanctitatis fortitas, sed ut nuper fundatas: adeo autem terribilia erant, & ingentia illa discrimina, & tantopere ut occurfura omnino animis ipsis concepta, ut uel in Syces mœnia, Chiseamq; portā, primores quidam præfecti, que & armatorū uis magna infederint, hostes oppugnaturi, si se forte inuaderent. Dum interea ciuitas omnis tumultuando maximum in modum perturbaretur, & Barbari haudquaquā proxima quæq; depopulari intermississent, Belisarius clarissimus olim præfectus, etsi præ senectute in curuitatē iam declinasset, mittitur tamen per Imperatorem in hostes eo armorum habitu circumactus, quibus à pueritia iam insueuerat: unde & rerum per se quondam gestarum recordatio succurrebat, & ipse quidem de se mira animi promptitudine, iuuenis munera exequabatur: id nanque ultimum illi in uita certamen fuit, nec sane minorē ex eo retulit gloriam, quā ex Vandalis olim Gothisque deuctis. Siquidem malorum præteritorum & futurorum iam desperatio, ut conatus hosce maiores fore superbioreq; arguebāt, ita & uictoriam periocundam. Belisarius itaq; haud procul ab urbe progressus ad Chetumelum, id loco nomen, positis castris summam præ se rei militaris peritiam tulit, & maiora ausus est, quā eius canicies ferret: erat nimirū iam effœtæ atatis, debilitateq; uti par erat non mediocri detinebatur, haud tamen adeo uidebatur laboribus cōcessisse, nec aliās uitæ percupidus. Hunc uiri trecenti uel eo amplius numero sequebantur, præliandi omnes periti, & qui secum unā nō nullis certaminibus antea & strenue insudarant: cæteri turba erat inermis & plane imbellis, & qui sola inexperientia pro suauissimis pericula ducerent, quippe qui uisendi gratia potius quā rei gerendæ in expeditionem iuissent. His præsidio erat è proximis uicis agrestium copia, qui per Barbaros deuastatis iam agris quū se quò aliò uerterent nihil haberent, ad Belisarium agmine facto se mox contulerūt. Tum ille in tempore agresti multitudine fretus patientiori fossa se suosq; circumegit, & exploratores crebrius emittebat, hostium uires spectatum, ita quoad poterat fieri, uel illorum exercitū recensent, ac demum referrent quæ ex his percepissent. Hunc ille in modum omnia secum uersando, ex sententia exequabatur: quum autem iam serum diei esset, & nox aduentasset, per campos ignes passim incendi iussit, ut ubi hos hostes spectassent, maiorem esse exercitum crederent, quū hunc ex ignibus metirentur. Et sane ita esse sibi iam Barbari persuaserant: unde & formidine capti, taciti confidebant. Haud tamen hisce fallacijs, tanquā rei militaris profusus ignari conquierunt: iam enim intellexerant Romanorum adesse perexi-

guas

guas manus, & sibi non bello pares. Belisarij tamē milites mira animi promptitudine tenebantur, hostesq; iam aspernati uel si infiniti in se impetum facerent, propriæ uirtuti quā proxime confidebant, ut qui & Romani essent, & in magnis periculis suas uires periclitati, rei bellicæ studuissent. Quorū uirorum Belisarius quū ut animi magnitudinem, ita & iactantiam percepisset, & quod acius longe quā oporteret instantibus periculis tam multum infremerent, ueritus ne dum in ipso uitæ discrimine uersarentur, & pede collato cum hoste manus confererent, defecturi forsitan sint, uel in nimium spei euecti effuse subirent, & pro arbitrio quò uellent ferrentur, quū faciles quidem & placidi rerum his uiderentur euentus, & ne hæc euenirent cauendum ratus, coacto mox in unum exercitu, ut iam imminente certamine progressus in medium orationem huiusmodi habuit. Non equidem uiri ut à timore ad confidentiam uos erecturus, quod fieri ante certamē initum solet, huc ad uos uenio pro consuetudine uerba facturus, si quo forsitan modo Romanos milites semper in bello uersatos, & qui ita ut dixerim, magnarū gentium Respublicas euerterunt, nunc uero aduersus barbaros bella gesturos, uagos hos quidem & Hunnos Cotriguros, perinde formidinem adempturus commonefaciam. Sed quū in uobis ut animi inesse multum perspexi, ita & audaciæ plurimum, & ultra quā decet uos demum efferri, non superuacaneum fore existimaui, ueteris uestræ modestiæ & uos meminisse: siquidem quod modū excedit, ubiq; cauendum est sapientibus: uel si in laude forte id sit cōcessum, eotenus his tamē gloriandū, qui pro rebus olim egregie gestis forsitan efferuntur, quoad credulitas ipsa & confidentia, quæ & spes est posse uos semper similia consequi, ex animo propulsare prudentiam nequeant, uel se ad insolentiam prorsus euehere. Enimuero qui ad id prouecti dementiæ sunt, ut nec moderati quippiam audire nec pensi queant, profecto uel ad deū ipsum oppugnandum sunt euasuri. Ad hæc illud considerandum quod si Barbari nostris sint uiribus longe inferiores, sed alioquin multitudine superent, uel si id quod utrinq; abundat scrutando nos expenderimus, in æquum id quo exceditur redigatur necessarium sit. Cur non indecorum fuerit uos propinquo ex apparatus, ad id petulantia & incontinentiæ peruenisse, ut nec tempus quidem nec ordinem, nec temerarios fortunæ casus magni nunc faciatis? Nō enim reor corporis uiribus potius, quā recto iudicio & prouida cogitatione posse hostes peruinci. Quo enim pacto & ipse qui ad id senectutis peruenerim & belligerandi iam tempus excessi, in acie uersari nunc & periculis possem, nisi consilijs utcunq; probis confiderem. Si igitur & senectutis infirmitatē, mens quidem ualidior, ac decentium rerum percupidam fortiorem proculdubio reddit, ad eaque excitat, & peragenda confirmat, prouidentia quadam supplendo ætatis defectus: quomodo non potius longe adiuuerit, si iuuenili huius

Belisarij ad
milites cōcio

uenili huic uestræ ætati & corporis robori sit hæc affutura : nam minus prosperos rerum euentus, qui uel fortuna fiunt, uel manuum debilitate atq; igna uia, tutior forte & prudens aliqua cogitatio, & quæ coaptare se casibus nouerit, in ea transferre quæ expediant poterit, & si quid peccatū est confestim sarcire: uerum ubi mens labat & facile fallitur, ne ea quæ in rem sint internoscat, si eorum quæ inconsultius fiunt quicquid acciderit, unde nam tibi desumpseris, quod sit saluti futurum, & præsens reuocare periculum queat, si forte præcipuum illud quod hæc omnia pariat auertat. Sed subibit quempiam admiratio, nouum me quoddam commonefaciendi milites genus per id tempus adinuenisse, quum longe prius erigenda in uobis confidentia esset & animi promptitudo. At contra, hæc quidem ipse nunc subleuo, moneoque, & in dubios quosdam cogitatus immitto & segnes moras, ac spem ambiguam facio. Sed alioquin id mihi periocundum uidetur, & ad sperandum quamoptime ducit, si cum huiuscemodi uiris in bellum concessero, quibus si id queam persuadere, ut sibi audaciæ paululum demant, satis eloquens uidear. Velim autem certiores uos factos, haudquaquam fore ualidioribus uiribus, quæ prudentiâ careant, optimos ascribendos esse conatus, & præclara facinora, sed inconsultæ potius audaciæ ac petulantia, & bene constitutæ cōsuetudinis euerfioni. Animi itaq; promptitudo apud uos maneat uelim, & maximum in modum ut floreat, si modo à mente castigata quadam & continenti, rebusq; decentioribus pendeat, & audaciæ quod nimium est & in temeritatē uos ferat intercidatur. Non enim socordiam timoremue infert, cogitatione uersare quemadmodum præsentibus rebus utendum sit, sed grauitatem & audentiam. Si enim ubi demum quæ profutura sunt innotuerint, illud sequetur omnino, ut iure audere omnia queas, tanquam nō in ancipitem fortunam euectus. Sed uestrū quis dixerit, haudquaquam posse generosam naturam, quæ non iniuria commouetur, & labori quammaxime optet continenter insistere, tam subito cogi, uiolenterq; ad quietem & remissionem traduci, & ultra quam necessitas postulet, moras protrahere, uel tempori intermittere opportuna cōsilia, præsertim quū eadem ipsa natura ea molestius ferat, quibus in nos barbari debacchantur, qui omnia impudenter & agunt & uastant, ita ut uel ad regiam ipsam urbem incursiones audeant factitare. Sed habeant ita se ista & experientia confirmentur, ut merito hostibus succenseatis, qui abusi uestra patientia sint. Sed facile equidem fore sapientibus dixerim animi iracundiam & perturbationes frenare, continereque in obuios quosq; temerarios impetus, & salua duntaxat ut dignitate, ita & animi magnitudine atq; constantia aduersantibus quibusq; obistere. Nā ex hisce animi motibus quicunq; rerum sint delectum aliquem naeti, his fuerit enixius inhærendum, qui puri ueriq; ac decentiores deniq; sint. Qui uero seorsum &

in con-

in contrarium euentum deuoluti feruntur, haudquaquam semper utendum est, nisi quandiu in cōmodum cesserint. Sapientiam igitur puriorem rem esse probamq; nec ulla ex parte adulteratam nemo non uestrum fatebitur: ex iracundia uero quod strenue sit, & quidem gloria dignum: nimia tamen audacia fugienda est, nec prorsus cōducit. Quocirca ex ea ipsa quæ potiora sunt deligendo, & rebus bene gerendis intermiscendo prudentiam, imus sic audacter in hostes, ut re nulla & necessaria paruifecta id solū intelligamus, esse nobis aduersus barbaros decertandum, qui prædonum quidem in morem excursionis facere assueti, nec satis grauius in acie decertare, uel in prælijs ipsis diutius perdurare prorsus indocti, ubi primum statarium & se inuadentem in aciem militem uiderint, ac suo ordine ductum extra munitiones & non infra moenia se oppugnantem, profecto mox sunt pristinam eorum deposituri consuetudinem, cogentur ut se nobis immisceant, ac pede collato armis nobiscum decernant, necessitate ipsa ad id instruente. Nobis uero modestia fretis, patrij ritus ex usu ad rem gerendam consultius prodeuntibus, experientia ipsa intelligent diuturnam exercitationē & animi promptitudinem fore cuique potiorē, quam repentini sint & inuiti conatus. Vbi hæc Belisarius perorauit, milites quæ usui forent iterato edocti, etsi suo & pristino corporis uigore & uiribus tenerentur, plus tamen his modestiæ inerat quam antea iactantia fuerat: & sane his animis hisdemq; institutis plenos Lacedæmonios autumem (ut maiora minoribus comparem) quos circa Leonidam fuisse ad Thermopylas ferunt, Xerse iam se inuadente. Sed illi ad internecionem omnes interiere, hoc solo strenue ac probe fecisse comperti, quod non turpiter & per ignauiam mortem occubere, quippe qui Persarum quam multos antea occidissent. At Romani qui tunc sub Belisario militabant, Laconica proculdubio usi sunt audacia: nam & hostes in fugā primo congressu penitus auerterūt, magna illis illata clade, quū ab his ipsi minime sint uel molestiæ uel magni momenti rei quippiam passi. Barbarorum nanque ad duum milium equitum turma, quū tumultuosius & ingenti cum ululatu, aduersus Romanos iam aduentaret, & facile hostes se comprehensuros rati: de subito eorum aduentu Belisarius per speculatores certior factus, copias omnes his obuiam suas extemplo educit, occultans quoad poterat fieri suorum paucitatem, & delectis equitibus ducentis scutatis omnibus hastatisque, utrinque intra proximū nemus in insidias locat, qua hostes in se facturos incursionem existimabat. Præmonitos ut ubi iubendo his signum dedisset, existerēt omnes, Barbarorū phalangem hastas in hos iaculando inuaderent, ut aliunde pressi & ipsi reprimerentur, quibus futura erat inutilis multitudo, quū in angusto acies extendi non posset, sed in seipsa conuolueretur: tum Belisarius agrestibus iussis, hostes ut altius in clamando, deterrendoque iter consequerentur,

V inter

inter suos medius constitit, ut ex aperto hostium exciperet impetus. Barbaris itaque hoc pacto progredientibus, in insidiarum loca quae eorum maxima pars peruenisset, suis protinus his obuiam Belisarius ipse eductis, ubi in conspectum uenit, impetu facto fortissime hostes inuasit: subsecuti agrestes, & imbellis caetera multitudo ex hominum uaria colluione conflata, cum ingenti clamore, sustibusque ad id secum delatis, quorum ex mutua collisione sonoro crepitu facto, bellantibus suis animos faciebant: tunc demum dato insidiatore signo, & hi ex insidijs de improviso existunt, & transuersam induunt aciem. Itaque utrinque feriunt Romani hostes in medium actos, ululatusque plurimus, & strepitus pariter maior longe quam pro belli magnitudine factus. Tunc Barbari quae undique iaculis ferirentur (id namque Belisarius ita fore praecogitauerat) in se ipsos adglomerati pedem iam referebant, & coangustati, compressique tueri se bellando minime poterant, siquidem nec sagittandi locus ipsis esset, neque obequitando liceret excursiones crebrius facere, nec cornua ipsa quoquam pacto extendere: nam orbe facto contineri haud secus circulo uidebantur, ac magno essent exercitu circumuenti: porro qui a tergo iam incubuerant, ingenti cum clamore & crepitu his terrorem incusserant: puluis praeterea in sublime elatus, haudquaquam his permittebat eorum numerum qui secum certarent satis nosse: primus omnium Belisarius ipse eorum quos obuios habet quam multos obruat, depulsosque suo a latere hostes in fugam compellit: proinde alijs item atque alijs sibi iam insistentibus, Barbari terga uertunt, & incompoti palantesque feruntur, nullis post se custodijs positis, sed ut cuique uisum, fugam capeunt. Romani uero acie instructa hos insectati, carpente postremos quosque qui in manus offerebantur obruncant: caedes magna in Barbaros facta effusa iam fugientes, nam & equis habenas profus laxauerant, ad haec & flagella equos urgentia accedebant, atque adeo ut cursu & concitatione equorum celeritatem praertere uiderentur. Defecerat praeterea Barbaros praetimore ars illa quam exequi pro eorum consuetudine quam maxime solet, ut fugiendo acrius longe se insectantes oppugnet, dum ex equis in hostem mox uersi sagittas immittunt, quas utique tunc uolentius in quem destinari intingunt: quod sane eo facilius fit, quo illi in persequentes recta & ex aduerso maximo impetu deferuntur, & insectatores ipsi effuso cursu in arcus prouendo sagittis se induunt, & uulnera aciora excipiunt, dum his obuiam eunt. Tunc tamen Hunnis arma iam omnia obtorpuerant, & intractabilia uidebantur, nec attentare quidem ullam repugnandi artem mens erat. Barbarorum igitur quadringenti fere eo praelio cecidere, Romanorum nemo desideratus, pauci uulnerati. Zambergan Hunnorum praefectus uix tandem cum paucis a fuga se & libens quidem in castra recepit: nam Romani equis ab insectando cohibitis, maxima his causa salutis fuerat: nimirum

re: nimirum qui si paulo acrius institissent, occisione proculdubio hostes ut metu percussos interfecuri fuissent: sed Barbari tam tumultuose, ac trepide se in munitiones receperant, ut & caeteros qui his in custodia relictis erant maxime obturbarint, ratos iam & se perditum iri: ululatus & barbaricus prorensius quidem exaudiebatur, nam & defectas cultris facies lacerabant, comploratione more patrio facta: tum & Romani cum Belisario sua mox reperiunt, rebus spe potioribus gestis, & dignis quidem praefecti prudentia. Barbari demum ea iactura affecti, sublatis extemplo a Melantiade castris, retrorsum qua uenerant trepidi ferebantur. Belisarius itaque etsi uti ars bellica poposcisset, abeuntes iam Barbaros tergis insectando, & postremos ut metu percussos carpente, maiori caede afficere potuisset, praesertim quum in fugae modum discessionem fecissent, ad urbem se tamen cum uictore exercitu non libens, sed Imperatoris iussu recepit: quem populus uniuersus ex fama rerum tam egregie & recens gestarum effusus obuiam, quum urbem ineuntem spectassent, diuersim & per conuentus laudibus efferebant, ut qui salutem his peperisset: sed magistratus plerisque, & principes ciuitatis ea pompa offendit inuidia & liuore captos, uitae ut sit quae potiora sunt obtrectantibus. Belisarium siquidem superbiae incusabant ut gloria elatum, etsi iam defluentem, populique fauore & beneuolentia perinde maiora quaedam sperantem, quorum de causa quam celerrime redisset, atque adeo ut iuxta se non integram retulerit gloriam, nec pro defudatis laboribus debitis sit honoribus fretus, sed defluxisse iam illi uictoriae pompas iactabant, uanaque omnia reddita & silentio pressa. Et sane hoc pacto maximorum plerumque animorum uis hebetatur, quum nec honoribus hi extolluntur, nec digna factis recipiunt praemia: sic ferme Respublicae pro sapientum praedictionibus defectiores redduntur, in quibus ea sit & exercita consuetudo, ut nulli dignis deferantur honores, siue litterarum in disciplinis praestiterint quidam, siue istiusmodi opportunius aliquid uel per necessarium laudabiliter gesserint. Hunni uero quum insectaturos se fore Romanos suspicarentur, tumultuosiusque longos quos nuncupant muros iam excessissent, ubi Belisarium reuocatum fuisse intellexerunt, neque alius quisquam his insultaret, lentius iter habebant. Interea pars altera illa exercitus quae Cheronnesum obsidebat, crebrius iam facto in muros insultu admotisque scalis, & machinationibus alijs quibus urbes deleri solet, quam saepissime a Romanis repellebantur, quibus germanus Orothei iunior admodum praerant, & tunc primum pubescens, qui non minus peritia militari praestabat quam animi magnitudine, patria illi erat Illyrica ciuitas Bederina uetusto nomine dicta, deinde Iustiniana denominata. Iustinianus namque quia ibi primum editus in lucem fuisset, mirifice eam ornauit, & ex obscura prius, nobilem postea felicemque fecit, ac suum illi impartitus est nomen. Ea ex urbe germanus quum

originem duceret, nō iniuria miro quodam illius studio tenebatur, ex ea namque octauum & decimū annum natus ad regiam urbem se contulit, ubi perquam diligentissime cultus cum literatorū hominū disciplinīs sedulo uersabatur, & ad literarios ludos quū sēpius iret, latinæ etiam eruditionis partē consecutus est aliquam: uerum ubi ad pubescentis ætatis finem peruenit, missus in Cheronesum est, ut exercitui, qui ibi tūc erat, præficeret, & eodem iuuentutis acumen illud & animi promptitudo, appetitusq; gloriæ decentioribus rebus & necessarijs expleretur, nec ad temerarios motus uulgarēsque impetus quāprimū uel discurreret, uel profiliret, uel equorū coloribus distincta certamina, in quibus iuuenes, si nō alijs his se potioribus applicant, ut plurimū exercentur, facile humi serpent necesse est & obturbent. Ad Cheronesum itaq; assidentibus Hunnis, & molestos se exhibētibus, interciderē eorū insultus indefinenter Germanus, & in sui defensionē excogitare quascunq; posset in hostem insidias, erat nimirum de se & suapte natura sic prudentissimus, ut quæ in rem essent facile nosset, etsi aliās ætate prouectioribus quæ faciendæ essent momentibus facillime obsequeretur, fidemq; his adhibebat, qui antea multis laboribus diligentiq; cura hostiū certamina aduertissent. Quum itaque Barbaris nihil omnino relinqueretur quod exequi possent, nec ut de cætero mœnia uel obsiderent uel expugnarent, destinant animis rem aliam ut audacem ita & generosam, & quæ non minus se in discrimen deduceret, per tentare, eaq; uia uel Cheronesum protinus occupare, uel demum deferere, ac conuiescere, ad suosq; se recipere lares. Harundinum longitudinis æque ac crassitudinis non mediocris uel magna coacta, hisq; inuicem intertextis restesq; & uimine colligatis, cratibus perinde compluribus factis, perticisq; oblongis tanquam transtris superiniectis, mediâ cratium extremaq; circumplexi, hæcque maioribus uinculis colligando, inuicem omnem eam materiam committebant constrictam ualidius compressamq; ita ut crates tres ad summum uel quatuor nauiculam unam cōficerent, latitudine satis ampla, quæ homines quaternos exciperet, & tanti fundi ut inuecta pondera firmiter & tuto deueheret, ne sui leuitate demergeretur. Istiusmodi nauigia centum & quingenta breui sic fabricant, ut ad nauigandum agiliores his essent, quorum formam sic construunt, partem ipsam anteriorem in proræ speciem leuius porrexere & recuruarunt, e lateribus uero utrinque remigationem machinati sic sunt, ut agi facilliter nauicula quæq; sex palmulis posset. Hūc itaq; in modum ut licuit in tuto omnibus cōstitutis, classē hanc omnem & harundineam e regione Hesperij littoris, ex eoq; qui supra urbem circumagitur sinu, occulte immittunt. Hæc nauigia homines sexcenti ingressi, palearum ingentem mox copiam in harundinum cōmissuras intrudunt, & rudi remigio in altum à terra longius prouehuntur, optimis armis muniti ad operam nauandam instabant, hoc

bant, hoc pacto rati mare retrorsus euectos, facile se sinum ad nauigando superaturos, qui in infimam muri partem porrigitur, & intrepide demum inturos se penitissima loca, quæ nullis essent munitionibus nisi freto Hellepontico circūacta. Quibus de rebus per exploratores certior factus Germanus, sat callens haud longius processuram harundineam classē, hostium iridebat temeritatem, uel potius ea oblectabatur, ut quam sibi usui fore sperabat: extemplo actuaris uiginti multiplici remigio naues, & ipsas amphiproras, armatis complet, clypeos & arcus gestantibus recuruasq; lanceas, remigibus nauclerisq; intromissis, muri interiorem in angulum ueluti in insidias sic in recondito collocauit, ut haudquaquam longius comparerent. Barbari autē anteriore, postremaq; muri parte, & in littore prominente iam superata, in interiora declinauerunt, ingentiq; animo, & maiore audacia deferebantur, quū ex improuiso Romanorum actuaris quas diximus naues comparuerūt, obuiam his uenientes, uel aquarum secundo defluxu has adiuuante, obiectisq; proris iam descendentes, uolentius harundineas naues inuadunt, quæ primo statim ictu immerse supinatæq; exæstuante salo ita inuoluebantur, ut in tuto nulla consistendi superstantibus potestas fieret, sed partim in fluctibus præcipitati demergerentur, partim in nauibus residerent, quid nam sibi agendum subdubij, partim uel stantes quidem, etsi non multum intumescens fluctibus obturbantur, qui utiq; etsi perexigui essent, ad nauium leuorūq; motum harundinibus tamen ut uacuis profecto grauissimi (nam & sublimes frequenter euehebantur) & incurfantibus subleuata gurgitibus referebantur retrorsum: quo factum est, ut ne tentare quidem bellum Barbari possent, ut quibus curæ quidem uel studiū nil aliud esset quàm ut consistere pedibus possent & obfirmari. His itaq; tantopere obturbatis & hæsitantibus, Romani quocunq; res posceret agiliter occurrando haud secus impulsioibus nitebantur, ac si pede collato dimicaret, hac arte quàm multos mox supprimunt, quippe qui firmiter in actuaris nauibus inniterentur, & plerisque gladio ferientes obruncant: in Barbarorum uero nauigia quæ procul ab essent, neq; ad se propius peruenissent, tela confestim immittunt, recuruatis præfixa spiculis, quibus iuncea præscindendo restes dissoluunt. Tunc demū lassatis ab inuicē harundinibus, & dispersim aquis desuper fluitantibus, hinc inde propellebantur. Hunni itaq; ubi se iam defecisset quo susterēt gradum, euestigio in profundum demergebantur, ut mortem mox obituri, insueta portione ingurgitati, hoc pacto ad interuentionē ad unum omnes disperiere, nec quisquam eorum superstes in cōtinentem euasit. Romani uero lectis extemplo hostium spolijs quæcunq; per aquas delabebantur, ad sua & priora loca reductis ingenti cum læticia nauibus, summa iocunditate & uoluptate animi incredibili ouantes ipsi & alacres uniuersum exercitum impleuerūt: unde

in unum coacti omnes utendū esse temporis opportunitate rebantur, ex re bene gesta uel impofterum profutura. Ita q̄ paucis post diebus armis quā optime communiti de improuifo è muro in hostes eruptione facta reliquam inuadunt Barbarorum se obfistentium multitudinem, adhuc pro recenti accepta calamitate mcerentem & territam, & prior ipse Germanus, ut qui pro iuuenili nimium ac pubefcenti ætate haud dum quiret naturæ impetum coercere, sed gloriæ cupiditate effrenatæque audacia plus longe euectus quā prudentia in his necessaria & continentia postularer, intrepide hostibus infistendo præliabatur, non periti præfecti in morem incumbendo, iubendoq̄, sed militis potius, acie in media uersabat: unde & in foemore sagittæ sicutū excepit, ut nō multum abfuerit quin curandū esset ut à pugna abscederet, ne cessitas tamen incumbentium rerum, & magnitudo ipsa incepti conatus dolorem uicit, ita ut nō prius operam de se nauando hortandoq̄ suos desierit, quā ingentē iacturam hostibus intulisset, multosq̄ obruncasset. Vbi uero pugnae finis est factus, intra munitiones Romani se receperūt, nihil ignari, nec tutum sibi, nec recte consultū fore, si cū hostibus qui multitudine præstitissent bella cominus gererent. Barbari uero & naufragio facto, & Romanorum in se eruptione excepta, animo ancipiti erant, utrū eadem die & Cheronnesi campis excederent & ad Zabergan præfectū & eius agmina ut ad deuictos iam uicti se statim conferrent, quandoquidem nec illi in Graciam prius immiffi memoratu dignū quippiam effecissent, nec secum unā Isthmū oppugnatum uenissent, nec à principio pertransissent Thermopylas ob impositum ei loco Romanorum præsidium: nam eā hi erant è Græcia in Thraciam pertransituri, ut ubi se cum Thracibus coniunxissent, tutius se inde ad sua omnes reciperent. Interea uero qui circa Zabergan erant nō prius è Græcia se recessuros iactabant, quā quemadmodū Cotriguræ nationes illæ, & Barbaræ, & ipsi item magnam pecuniarum uim accepissent, & quos iure belli cepissent necessarij quamprimum redimerent, aliās enim obruncaturos se hos ad unum omnes comminabantur. Sed Imperator his tantum auri misit, quantum ad redimendos captiuos satis fore existimabat, ac ea de causa, ut pacifici & sine maleficio suis ex terris abscederēt. Barbari uero inter captiuos & Sergium præfectum restituere, quem pauloante ut aduersa fortuna usum cepissent. Sed Barbari demū accepta pecunia à præda uix abstinendo ut domum iam abituri per Romanorū agrum iter habebant, receptis paulopost & alijs copijs è Græcia ad se aduentantibus. Cæterū urbis regiæ ciuibus cōuenta per Imperatorem cum Barbaris facta, perinde ignominiosa & plane seruilia uidebantur, nec plane existimabant id quoquam pacto ferendum, quod Barbari homines ubi tam proxime urbem uenissent ut deniq̄ illufuri, non ad interneccionem fuisse deperditos: sed post tot illatas sibi iacturas, uel

aurum

aurum dono tulisse, tanquam priores ipsi affecti iniuria sint. Imperatoris tamen sententia alia quædam & longe maiora conspicabatur, ut nō longe post ex uoto deniq̄ euafura: siquidē qui prius se incufassent, sic ciuibus persuasit, ut sui prudentiam simul & ingenium mirarentur. Decreuerat nanq̄ quauis hic arte Barbaricas gentes inter se ipsas discordes efficere, & intestinis seditio nibus debellare. Ut autem quod animo agitarat mox eueniret, dum interea Zabergan præfectus suo cum agmine iter lentius faceret, ad Sandichlum alterum Barbarorum præfectum, qui sibi non solum esset & scedere & beneuolentia iunctus, sed mercede cōductus, in hanc sententiam litteras misit. Si nō te fugit quod nuper Cotriguri aduersus nos animo agitarunt, & uolens quiescis, non iniuria ut tuam perfidiam ita & nos ipsos magnopere miramur, qui tuum erga nos animum haud recte perspeximus, & nostrum de te iudicium non frustra habui: quod si nondū illud perdidicistis, etsi uenia non indignus uidebere, ipsum id tamen sic præ te tuleris ignorasse, si de cætero haudquaquā neglexeris. Cotriguri huc se contulerunt, non ea mente ac studio, ut perinde frustra suscepto itinere non nostra depopulanda censerent, sed re ipsa significantes longe nos falli, qui potioribus prætermiffis tibi magis confidere maluerimus: nō enim ferendū esse id arbitrant, si quis Cotriguris pares se dixerit, uel hos mediocriter anteire: sed uix tamen laturo sunt, uel si maximo fateatur excellere hos interuallo. Et sane non antea uagari per Thraciā desiere, q̄ omne id auri quod tibi singulis annis mercedis gratia elargiri soliti sumus, ipsi mox tulerint: tametsi nobis perquam facile fuerit funditus omnes si modo id libuisset deperdere, uel saltem uacuos propulsare, sed id utcunque omiffimus, tuæ uoluntatis facturi periculū: quod si in uero fortitudine ac sapientia uales, & te talem præstiteris, ut haudquaquam permittas ut tua sibi hi uendicent, nil minus à nobis es impofterum habiturus: nam ut hostes nunc ulciscaris opportunitas adest, & de his relata uictoria propriam ut mercedem recipias tanquam per Cotriguros istos delatam: sin minus, & tanta ab his affectus iniuria quiescere malis, timore ut puto perculsus & turpissimā in segnitiam labi, tu quidem ô strenue priuatus præmio eris, & illi per nos donabuntur. Relinque igitur si uidetur superbiam, & disce potioribus subigi. Non enim ignoras scœdera nobis esse ad hos transferenda, quæ antehac tecum, tuæque cum gente coniunxeramus. Stultum quippe & superuacaneum fuerit cum uictis sentire, ubi conciliari uictores possunt. His Sandichlus litteris per interpretem recitatis rem grauitè tulit, & plane furebat, frenarèque iram uix poterat: sed eadem mox die à Cotriguris quod in se adeo insaniffent, pcenas exacturus processit. Quo enim pacto non ipsis ex litteris perturbaretur ingenio barbarus, & de se insolens, ac lucri indefinenter percupidus. Suo is igitur moto exercitu, primū quidem de improuifo hostium loca

V 4 inuadit.

Iustiniani ad
Sandichlum
epistola

inuadit, & re subita qui in his resides fuerant perterrefactis, sceminarum uim magnam & puerorum captiuam abduxit, deinde Cotriguris è Thracia redeuntibus, & pauloante Histrum flumen transgressis ex insperato se obuam offert, multisq; cælis pecunias simul quas ab Imperatore acceperant, & cæteram prædam his adimit: qui uero ex his euasere, quū ad suos se uix recepissent, cum alijs coeundo, & exercitu comparato aduersus hostes in aciem prodeunt: unde factum, ut eo ex tempore in inuicem uerli ualidius confirmatis inimicitijs, nunc quidem insultus mutuo facerent, nunc agerent prædas, nunc tandiu acie decertarent quousq; utrinque solutis debilitatisq; uiribus sic suis prorsus exciti sedibus sint, ut uel patrium illud & unicum cognomentū amiserint, & eò est calamitatis Hunnorum gens omnis redacta, ut uel eorum pars aliqua & dispersa alijs in seruitutem concefferint, ut & in dominorū nomen suum deniq; commutarint, tantopere præteritæ impietatis & scelerum poenę hos affecere. Sed utriusq; gentis impofterum subsequuta internecio est, atque adeo ut generationem hi prorsus amiserint. Barbarorū itaq; adhuc gliscente seditione Byzantię renunciata, fateri tūc omnes & apertissime peruidere, per Imperatorē fuisse prouisum quamoptime & perquam bene cōsultum, quandoquidem se inuicem deperdentibus Barbaris, sine ullo armorum motu in utrunq; belli euentum sua ipse spe fretus potitus uictoria sit, nimirum quū

quotidie Barbari laboribus insudantes & domesticis malis intenti haudquaquam de cætero aduersus Romanos ire animo agitabant. Nunc uero ubi nam gentiū sint plerisq; incognitum est

AGATHII HISTORIARVM LIB. V. CHRISTOPHORO PERSONA INTERPRETE, FINIS.

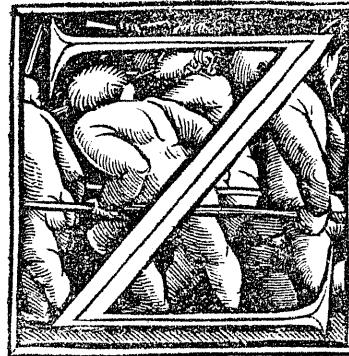

TSI longe iucundius mihi fuisset Italiae felicitatem quam clades referre, tamen quia tempora sic tulerunt, sequemur & nos fortunæ mutabilitatem, Gothorumq; inuasionem & bellū quo Italia tota pene euerfa fuit, in his libris describemus, dolorosam profecto materiam, sed pro cognitione illorum temporum necessariam. Neq; enim Xenophontem Atheniensem summo ingenio uirum, quū obsidionem & famem ac diruta mœnia Athenarum descripsit, nō dolenter id fecisse reor: scripsit tamen, quia utile putabat illarum rerum memoriam nō deperire. Neq; Lilius noster quum urbem Romam à Gallis captam & incendijs conflagrata referat, minorem meretur laudem, quam quum P. Æmylij triumphum illum præclarum de Macedonibus, aut P. Africani uictorias enarrat. Historiæ quippe est tam prosperas quam aduersas res monumentis litterarū mandare. Itaq; optanda quidem meliora sunt, scribenda uero quæcunq; contigerint. Me certe hæc ipsa scribentem quanquam multa pro singulari amore meo erga patriam cōturbant: tamen illa ratio consolatur, quod etsi res tunc maxime aduersas Italia perpeffa fuit, ad extremum tamen superatrix externarum gentium nostram adusq; ætatem terra mariq; potentissima remansit, ciuitatesq; in ea ornatissimæ magnis opibus magnaq; autoritate uiguerunt hæcenus, hodieq; uigent, quarum gloria & imperium longe lateq; extenditur, ut non tam ingemiscendum sit pro his quæ tunc acciderūt quam lætandum. Ceu Herculem magni labores celebratiorem fecere, quam si nunquam tam periculose laborasset. Taceo morum elegantiam, humanitatemq; præcipuam, ac bonarum artium disciplinas, in quibus parens simul & alumna incomparabilis Italia reperitur. Sed cōmendationis aliud fuerit tempus. Huius autē belli quod nunc scripturi sumus, nulla apud Latinos noticia supererat: fama tantummodo quædam & ea ipsa tenuis admodum & obscura ferebatur, Belisarium & Narsetem Iustiniani duces Gothos Italia pepulisse: ubi uero uel quomodo uel quibus rebus gestis, nihil penitus sciebat. Nobis autem ex Græcorum commentarijs earum rerum noticia fuit. Itaque ut alia satis multa, sic etiam hæc iam plane oblitterata ad cognitionem nostrorum hominum reducere studuimus. Atq; eo libentius fecimus, quod cæteræ quidem historiæ de alienis rebus fere existunt, hæc autē tota de nostris est. In qua operæ precium fuerit, quæ tunc per Italiam urbes, quæ populi, quæ cōditio rerum esset recognoscere, quæ obsessæ urbes, quæ expugnatae ac uictæ, & quibus in locis prælia commissa. Hæc enim omnia & scire pulcherrimum est, & ignorare turpissimum. Diligentis siquidem uiri est patriæ suæ originē & pro-

& progressum, & quaecumque illi per superiora tempora contigerint non ignorare. Habet praeterea historiae cognitio uoluptate animi permaximam, quum omnes natura scire concupiscant, & utilitatem plurimam per exempla similibus ceptorum atque exituum, multarum rerum instructione, qua senes adolescentibus sapientiores existimantur, quoniam plura conspexerunt in uita, & non ex suis tantum, uerum etiam ex alienis periculis cautiore effecti melius iudicant, melioraque consilia assumunt. Opes uero atque imperia maximorum regum potentissimorumque populorum, qui usque adeo faciliter corruisse leguntur, hi quam stultum sit intelligunt pro illis superbire, quae nemo exploratum habere potest usque ad uesperas esse duratura. Ita & sapientiores & modestiores nos historia efficit. Ego igitur reuerendissime pater hos libros ad te mittere constitui, ut & amorem meum erga te praecipuum recognoscas, & iudex existas laborum nostrorum: quos ita demum recte suscepisse putabo, si a te homine doctissimo ac sapientissimo probabuntur. Principium uero narrandi hinc potissimum assumemus.

LEONARDI ARETINI

NI DE BELLO ITALICO ADVERSUS
GOTHOS LIBER PRIMVS.

ENONE Romano principe imperante, Gothi Theoderico duce inuadere Italiam statuerunt iam pridem afflictam uarijs barbarorum incursionibus, & tunc Odoacri tyrannide occupatam: quibus de rebus dicere aggrediemur, paulo superius conditionem illorum temporum repetentes, ut unde ortus sit Gothorum aduentus & quibus de causis spes inuadendi susceperint innotescat. Post Valentiniani iunioris mortem quae Romae interfectum a suis constat, Occidentale imperium uacillare coepit, & quodam modo exinaniri. Erant uero per id tempus in Italia permagnae externarum gentium copiae aduersus terrorem Attilae nuper a Valentiniano comparatae, & postea contra Vandalos Romanis adiunctae. Hi quum afflictas opes ac uacillationem imperij uiderent, audaciam exinde fumens ac simul conspirantes partem agrorum tertiam sibi per Italiam tribui postularunt. Nomen imperij ad Augustulum quendam Romanum per id tempus deuenerat, qui quum esset admodum puer ab Oreste patricio eius patre gubernabatur. Quum igitur partem agrorum exercitus deposceret, Orestes autem uir prudens & grauis quum eorum desiderio refragaretur, milites eum interfecerunt, moxque Odoacrum ducem secuti Romam uenientes Augustulum deposuerunt, ipsique iam plane dominantes partem agrorum tertiam sibi diuiserunt. Odoacer igitur per hunc modum dominationem adeptus, suo & exercitus nomine ciuitates pro libidine gubernabat. Zeno autem Constantinopoli imperans ualde suspectam habere coepit Theoderici potentiam. Gothi enim per superiora Thraciae loca degentes uexare iam coeperant uicinas regiones, ac minime quieturi aduersus Romanum imperium uidebantur. Itaque quo se ac regiones finitimas Gothorum metu liberaret, Theoderico suasisit ut in Italiam transiret, & ab iniustis occupatoribus ciuitates uindicaret. His ergo de causis ex Thracia mouens Theodericus, Gothos cum coniugibus & liberis, cumque omnibus rebus suis per Syrinium & Illyricum aliasque regiones ducens Italiam petijt. Quam quum tandem ingressus esset, Odoacri duces & copiae eis obuiam fuere, primumque inter eos praelium fuit non procul Aquileia super Fontium amnem, in quo post acerrimam pugnam uictores Gothi Odoacri duces profligarunt. Post haec quum urbes circumstantes Gothi cepissent & copias hostium alijs locis profligassent, tandem in urbe Rauenna Odoacrum obside-

runt.

runt. Hęc obsidio longius remorata est Gothos quàm ipsi ab initio existima-
rant. Idēq; accidit natura loci, quod neq; à mari faciliter obsideri Rauenna po-
test quū sit in ipso littore cōstituta, neq; à mediterranea regione quū fossam
habeat ex Pado deriuatam, ac stagnis quibusdam & paludibus coartat. Ita-
que Gothi triennio ferme toto circa illam cōmorati capere nequiuērunt. Fi-
nitima tamen Rauennæ oppida per hoc ipsum tempus ceperūt omnia præ-
ter Cæsenam, quæ & ipsa ualido Odoacri præsidio tenebatur. Ad extremū
uero fatigatis obsidentibus & obsessis pactioe res composita fuit, ut Theo-
dericus simul Odoacerq; socij dominationis essent. His peractis Theoderi-
cus & Gothi Rauennam intrarunt, nec posthac ullæ partes Italiæ illi clausæ
fuerunt. Verum hæc regni societas non diuturna permansit: quū enim occul-
tas inter se suspiciones haberent, præueniens Theodericus Odoacrum ad cœ-
nam inuitatum occidit, solusq; cum Gothis per Italiam dominatur. Fuit au-
tem eius dominatio non admodum dura, etsi partem agrorum ut nuper O-
doacer diuiserat, pro suis retinuit. Cæterum ciuitates per se ipsas, ac per ciues
suos gubernari permisit. Ipse uero sedem regni Rauennæ constituit, ibiq; in-
habitauit. Septem & triginta annis Theodericus in Italia regnauit. Necta-
men interea regnis ociosusq; permansit. Nam & Siciliam totam cum omni-
bus adiacentibus insulis regno adiūxit, & Dalmatiam quoq; sibi subiectam
fecit. Quin etiam per hæc ipsa tempora magno cum exercitu Alpes Rhoda-
numq; transgressus in ulteriorē Galliam cōtra Francos transiuit. Itaq; mul-
ta gessit hic rex, fuitq; nomen eius admodum celebre ac gloriosum, nisi quod
extremo tempore crudelitatis & sceleris infamiam subiit ob Symmachū &
Boëtiū senatores urbis Romæ & alios quosdam præstantes uiros ab eo ne-
catos suspicione duntaxat affectatę libertatis. Theoderico rege sine uirili pro-
le defuncto, Amalasuenta filia tunc uidua existens cum Athalarico eius na-
to in regno successit. Erat uero Athalaricus admodum puer. Itaq; cura ac gu-
bernatio tota reginæ incumberebat. Statim igitur regina pueri curam sulci-
piens litteris latinis erudiendum & moribus formandum curauit. Præcepto-
res enim litterarum & quosdam ex Gothorum senioribus homines grauissi-
mos & compositos circa puerum esse iusserat. Ipsa uero se uere admodum
gubernationem exercebat, prohibens Gothorum iniurias, nonnulla etiam
Theoderici facta retractans, & ad mitiorem formam reducens: inter quæ &
illud fuit, quod Boëtiij ac Symmachi filijs patrimonia dudum à Theoderico
publicata restituit, asserens eos falsis delationibus ac temere à rege creditis
fuisse damnatos. Theodatum uero cōsobrinū suum qui magnas in Thuscis
possessiones habens, multa uicinarum prædia quasi per tyrannidem occupa-
uerat, ad restitutionem ablatorum faciendam cum acerba increpatione mali-
gnitatis cōegit. Hęc reginæ seueritas multos Gothorum sibi inimicos reddi-
dit. Itaq; simul conspirantes quidam Gothorū proceres fouere puerū contra
potentiam

potentiam matris statuerunt. Quare ad reginam uenientes non placere Go-
this dixerunt, ut rex eorum sub magistris ac præceptoribus uiuat, nec ut se-
nioribus traditus obtemperet, decere magnum regem equos & arma, & iu-
uenum exercitia, non seniorum frigiditatem, aut magistrorum sedulitatē me-
ditari. His enim & corpus & animum regis effœminari: illis autem uigorem
& peritiam crescere. Non enim factum esse regem ut disciplina literarum
populos doceat, sed ut bello & armis potentiam extollat. Hęc & si reginam
non latebat: quorsum tenderent, tamen ne refragari eorum postulationi ui-
deretur, concessit. Adolescensq; æqualium conuersationi traditus, breui ad-
modum tempore in lasciuiorē uitam scorta q; & libidines ac cæteras huius-
modi uoluptates trāsuectus est: matri uero usq; adeo repugnās & aduersus,
propter malos suosores, ut neq; adire illam, neq; alloqui dignaretur. Regina
igitur quum se per has artes ab aduersarijs oppugnari ac regno spoliari ui-
deret: non tulit dolorem ingentis spiritus scemina, sed tres Gothorum proce-
res qui autores suosoresq; malorum cōsiliorum puero erant, missis clam per-
cussoribus, occidi fecit. Ipsa uero adolescente sibi recōciliato, gubernationem
resumpsit. Sed Athalaricus ex superiori uitæ lasciuia in uarias ægrotationes
prolapsus, decimo octauo ætatis anno defunctus est. Regnauit autē Athala-
ricus unā cum matre post Theodorici mortē annis decē. Regina uero post
obitum filij commodius sibi processuram gubernationē arbitrata, si sociū &
adiutorem aliquem haberet, Theodatum cōsobrinū suū, cuius supra men-
tionem fecimus, in consortium regni assumpsit. Erat autem Theodatus li-
teris Græcis Latinisq; liberaliter eruditus, multamq; Platoni operā & phi-
losophiæ impenderat: cæterū natura imbecillis & inconstans multis uitij la-
borabat. Is ergo ad regnum beneficio reginæ assumptus, statim ingritudi-
nem ac perfidiā ostendit. Secretò enim cum inimicis reginæ conspirans, eam
cepit, captamq; in Vulturni lacus insulā relegauit. Nec multo post per filios
agnatosq; eorum quos regina in seditione filij occidi fecerat, ut ipsa interfee-
retur permisit. Hęc tanta perfidia ac malignitas Theodati multos Gothorū
turbauit, casumq; reginæ indignū & successionē Theodorici tam nefarie de-
letam miserabantur: nec multum à seditione aberant Gothi. Quæ quū intel-
lexisset Iustinianus Imperator (ad hunc enim post Zenonē & Anastasium
& Iustinum deuenerat imperium) tempus idoneum ratus Italiæ liberandæ,
mentem & cogitationē suam ad has partes cōuertit. Inuitabat insuper eum
prosperitas imperij, quod paulo ante per Belisarium ducem superatis bello
Vandalis Aphricam illis abstulerat. Nec ferendū iam sibi uidebatur, ut con-
tra decus imperij Romani Italiam occupari à barbaris pateretur. His ratio-
nibus permotus, oratoribus ad Theodatum missis, restitui sibi Italiam & Si-
ciliam postulauit, offerens in huius rei compensationē alias dignitates: quod
si non faceret, bellum ut expectaret edixit. Ea quum Theodatus detrectare
X uideretur,

uideretur, non ultra cunctandum ratus Imperator, Belisariū in Sicilia transire cum exercitu iussit. In apparatu tamen faciendo non in Siciliam, sed in Africam missurū se classem simulabat. Per idem quoque tempus Mundum quendam ducem cum alijs copijs Dalmatiam inuadere mandauit, ut hinc inde percussi Gothi facilius opprimerentur. Et Mundus quidem Dalmatiam ingressus Salonas occupauit, belloque & tumultu partes illas inuoluit. Belisarius autem parata classe militibusque impositis, in Siciliam nauigauit. Habebat uero peditum delectorum copias satis magnas, & in super equites eadem classe portabantur. Præerant pedestribus copijs Constantinus & Bessas & Herodianus: equitibus autem Valentinus & Innocentius & Magnus, omnium uero dux & moderator Belisarius. Sequutus ergo Iustiniani præceptū, quā se Carthaginē petere simularet, Siciliae per uiam applicuit: & quasi reficiendi sui causa in his locis descendit, sumptoque exinde tempore idoneo, Catanam urbem repente adortus occupauit. Inde mox copias ostentans ac propositū aperiens non multos post dies Syracusas dedentibus sese ciuibus suscepit. Post hæc mirabilis fuit uictoriae cursus dedentibus sese ciuitatibus atque ultrouocantibus. Causa uero huius erat Siculorum in Gothos odiū, & imperij Romani autoritas, & Belisarij præsentia, qui quum à Vandalis Africam liberasset, idem facturus de Gothis per Siciliam & Italiā sperabatur. Præterea Gothi nullos per Siciliā apparatus fecerant, nec ibi futurū esse bellum putabāt. Itaque quicumque per Siciliā erāt Gothi, subita Belisarij inuasionē, ac defectione ciuitatum attoniti, de fuga magis quā de resistentia cogitarunt. Panormus sola, quoniam in ea urbe ualidum Gothorum erat præsidium, obsidionē expectauit & pertulit. Quæ quū à terra munitissima esset, hostesque contemneret, classe in portu delata, mari tandem expugnata est. Portus enim usque ad moenia patebat, animaduersumque fuerat à Belisario quibusdam in locis malorum nauium altitudinem celsius attolli quā moenia. Quare sagittarij per malos dispositi subiectos hostes sagittis & telis undique ferientes, moenia defensoribus nudauerant, alijque subeuntes absque ullo metu muros cædebant: quo periculo adducti hostes urbem dedere. Hæc ciuitas ultima cunctarum Siciliae ciuitatum in potestatem deuenit. Recepta Panormo, Belisarius Syracusas reuersus ludos magnificos edidit, ac numisma in multitudinem dispersit. Erat enim extrema consulatus sui dies, qui consulatus sibi traditus fuerat ob honorem uictoriae contra Vandalos partæ, adeoque fortunam habuerat fauentem, ut extrema consulatus die Sicilia uniuersam ad superiores uictorias reuertus sit addidisse. In Sicilia quidem in hunc modum res processerant: in Dalmatia uero contractis magnis copijs ad urbem Salonas duxerunt. Quumque in propinquo essent, & bellum hinc inde gereretur, pugna tandem committitur non ex præparato, sed præter expectationem utriusque exercitus: causa uero pugnandi in hunc modum fuit, Mauritius erat Mundi ducis filius, adole-

lescens

lescens egregius, ac manu promptus. Is partem equitatus habens speculatum ierat Gothorum castra, huic fortuna quadam hostium equitatus obuiam fuit: quum sese mutuo conspexissent, nulla fuit mora quin prælium committeretur. Pugnatumque est aliquandiu ita uehementer, ut enixius fieri nil posset, præstantesque Gothorum permulti in eo prælio ceciderunt, & Mauritius ipse ad extremum occubuit. Senserant utraque castra prælium committi, & utrique suis opem ferre properabant. In uia dum esset Mundus, interitū filij cognouit: tunc homo natura uehemens & bellicosus, quasi rabie quadam in hostes defertur. Aduenerant inter hæc omnes Gothorum copiae, ac totis castris hinc inde certabatur. Pugna fuit cruentissima & asperrima. Tandem fracti Gothi magna suorum cæde in fugam uertuntur. Sed Mundus infatigabiliter dum Gothos cædit, ac profligatos longius ira ac dolore amissi filij persequitur, in sua ipse uictoria à fugientibus hostibus occiditur. Ita uindicta filij supra modum exercitata patri in super interitum cumulauit. Post hoc prælium utriusque exercitus discessere: nam & Gothi profligati consistere in his locis ausi non sunt: & Iustiniani milites ob mortem ducis conterriti, relictis Salonis retro abierunt. Non silebo in hoc loco quod scriptum est à nonnullis autoribus. Sibyllæ dicunt fuisse carmina uetustissima, in quibus significabatur quum Africa recepta iterum à Romanis foret, tunc Mundum cum prole sua esse periturum. Hoc Sibyllæ uaticiniū multos mortales cõterruit, sollicitos ne cælum & terra cum uniuersis hominibus periret. Tunc autem Africa superiori bello uirtute Belisarij recepta, huius ducis ac filij interitum fuisse prædictum à Sibylla apparuit, adeo cuncta uaticinia inuoluta ambagibus sunt. Post mortem huius ducis accessum exercitus Gothi per Dalmatiam plus posse ceperunt. Grippa siquidem unus ex Gothorum proceribus resecto confestim exercitu Salonas urbem, & quicquid prius ceperat Mundus, et ea loca recuperauit, multoque superior Gothorum res per eas partes uidebatur. Theodatoque regi animus creuit, ut iam cõsideret bello se uel parem uel superiorem futurum. Iustinianus uero quum hæc quæ in Dalmatia gesta fuerant cognouisset, Constantianum quendam ex aulicis suis bello Dalmatico præfecit. Et simul ab Belisariū scripsit, ne cunctaretur in Italiam transire. Constantianus igitur resecto exercitu, classeque affatim structa, quum aliquod tempus in his conficiendis Dyrachij cõmoratus esset: tandem inde mouens Epidaurū nauigauit. Erant Epidauri exploratores quidam à Grippa summissi, qui quum uiderent Constantiani classem iuxta littus nauigantem multitudine nauium & structura egregiam, confestim ad Grippam reuersi rem per se magnam etiam magnificentius extulerunt. Quibus auditis Grippa incertus consilij esse ccepit. Nam & pugna decernere aduersus tantas uires perniciosum ac temerarium arbitrabatur, & includere se Salonis non satis confidebat, ciuibus suspectis & moenibus eius oppidi quibusdam in locis uetustate collapsis, mari etiam præu-

X 2 lentibus

lentibus hostibus, cito se ad inopiā cōmeatus redigi posse formidabat. His curis anxius tandē quod potissimū in difficultatibus uisum est, consiliū capit, Salonis egreditur cum omnibus copijs, & aliquanto profectus castra loco idoneo communiuit. Inter hæc Constantianus cum tota classe Lisnam peruenit. Ibi quum ea quæ facta erant cognouisset, ad proximum littus nauigauit, militibusq; expositis quingentos eorum præmisit, ac fauces angustosq; aditus qui non longe Salonis absunt, per noctem occupare iussit. Id factum quum esset, ipse postridie exercitum omnem Salonis admouit, ac nullo negotio urbem recepit. Id quum Grippa intellexisset, paucis diebus circa ea loca moratus abire constituit, atque ita Rauennam mari delatus Dalmatiam & Liburniam penitus dereliquit, quæ statim nullo iam repugnante in Constantiani manus deuenere. Belisarius autem literis Iustiniani acceptis quum sibi in Italiam transeundum esset, militum præsidio Syracusis & Panormi relicto, ipse cum reliquis copijs Messanam petijt, atq; ibi traiecto freto Rhegium uenit. Inde per Brutios & Lucanos pedestri itinere exercitū duxit. Classis uero ut per littus inferi maris quàm prope se nauigaret edixit. Dum iter facit, frequentes eorum locorum populi ad illum defecerunt. Profectus per hunc modum aliquot dierum iter, tandem ad Neapolim constitit, quæ urbs magna ac ualida Gothorum præsidio tenebatur. Ac statim Belisarius classem in portu extra teli iactum ad ancoram stare iussit. Ipse autem admotis prope urbem copijs situm urbis ac naturam loci à terra speculabatur. Nec multo post arcem munitam in suburbano existentem pactione cepit. Inde quum obsidionem pararet, uenerunt ad eum Neapolitanorum legati, in quibus erat Stephanus quidam Neapolitanus uir & autoritate inter suos & consilio præstans. Is hæc ferme dixit, Nō recte facere Belisarium, quod Neapolitanis nulla prius iniuria lacesitus bellum inferat. Se quidem urbem incolere, Theodati & Gothorum præsidijs custoditam. Itaq; nihil sperare à Neapolitanis, eum posse utpote in aliorum potestate cōstitutis. Quinetiam si fas sit dicere, non bono consilio illic frustra morari. Si enim, inquit, Romam habueris, Neapolim quoq; habebis. Sin uero Roma excluderis, ne si Neapolim habeas, eam retinebis. Itaque Romam aduersum Gothos qui ibi sunt, tibi ducendum fuit, non Neapoli commorandum, quæ utcunq; res cadent, sit accessio futura. Ad hoc Belisarius respōdit, Vtrum bono uel malo cōsilio circa Neapolim commoretur, nō esse Neapolitanorum sibi præscribere, neq; enim eorum sententiam super hoc sciscitari: quæ uero ad eos pertinent cogitare eos debere, utrum præstet exercitum Imperatoris Romani pro salute ac libertate propria recipere, an in seruitute barbarorum permanentes, merito oppugnari ac deleri. Se quidem nisi recepta urbe non esse abiturum. Cupere uero sine perniciē eorum potius quàm cum perniciē urbe potiri. Hæc palam. Secreto autem Stephanum commonefecit, ut beneuolentiam potius & gratiam

& gratiam Imperatoris quàm indignationem promereri ciues suos adhortetur. Legati igitur in urbem reuersi Belisarij uerba retulere. Quumq; de his rebus cōsultaretur, rogatus sententiam Stephanus, nimium sibi periculosum uideri inquit, tantam belli molem in seipos Neapolitanos suscipere: proinde pactione aliqua saluti suæ prouidendum esse censebat. Adiuuabat quoque hanc ipsam sententiam Antiochus quidam genere Syrus, longo tempore Neapoli mercaturæ gratia commoratus, homo diues, ac magnæ apud Neapolitanos fidei, hic eadem suadens quæ Stephanus censuerat, multos permouerat. Populus quoq; ac multitudo urbana eadem cupiebat. Iamq; uoces audiebantur aperte dicentium portas Belisario esse aperiendas. Gothi erant in præsidio circiter octingenti: qui quanquam grauitè ista ferrent, tamen aduersus populi uoluntatem repugnare non ausi seipos contraxerant. Pastor & Asclepiodotus erant Neapolitani in primis Gothorū amici, & qui præsentem ciuitatis statum mutari permolestè ferrent, hi conspecta populi uoluntate, aperte refragari non audentes, transuersa quadam uia impedire conuentionem aggressi sunt. Quam ob rem eadem illa quæ cæteri in concione laudantes, pactionis ac iureiurando multa cauendum esse suaferunt: erant uero talia quæ non putabant Belisarium esse concessurum, præsertim quum de his obseruandis iusiurandum ab eo peteretur. Visi igitur pro beneuolentia populi illa dicere, decretum in eorum sententiam fieri obtinuerunt, cunctaq; in libellum diligenter redacta Stephanus à ciuitate missus Belisario detulit. Qui quum illa legisset, singula postulatorū capita benigne probauit, ac iusiurandum suum obtulit pro his obseruandis. Stephanus igitur in urbem reuersus hæc retulit. Populus autem læticia affectus discursari iam ad portas, Belisariumq; in urbem uocari debere clamitabat. Hæc igitur aspicientes Pastor & Asclepiodotus, quando primæ illorum artes non procedebant, Gothos simul ac Neapolitanos ciues suæ factionis in unum conuocant, docent stultum esse arbitrio multitudinis imperitæ ciuitatē perdere. Quis enim non intelligat si Belisarius capiendę urbis fiduciam haberet ullam, postulata quæ ad illum missus nunquam fuisse concessurū? Nunc autem omni destitutus spe, ea consentit quæ seruaturus non est, quo nos proditores periculo nostro faciat. Nam si beneuolentia quam prædicat teneretur, non hic manens in fraudem nos impelleret, sed ultra progressus cōtra Theodatum & Gothos prælio decerneret. Hæc & huiusmodi suadentes ad repugnandum hortati sunt, & Gothi animos addiderūt ad urbem defendendam. Iudæos insuper quorum magna Neapoli multitudo erat, armauerunt ac sibi coniunxerunt. Quibus rebus deterriti ciues, colloquia Belisarij omnemq; cōuentionū spem interruperunt. Ille igitur posthac ad bellum se comparauit, sapiusq; expugnatione tentata magno suorum militū detrimēto depellitur. Mœnia enim Neapolis partim mari circumdantur, partim locis arduis saluosisq; existant,

aditusque difficillimos peruadentibus habent. Aquæductus uero qui aquam in urbem deferebat, licet à Belisario recisus fuisset, tamen non multum obses- sis nocere uidebatur, propterea quod pluribus in locis puteos habebant, ut deesse illis aqua non posset. Maxima uero detinebantur spe auxilij uenturi, quoniam missis Romam nuncijs opem ferre sibi aduersus hostes postula- rant. Quum esset Belisarius exigua spe, ac de omittenda obsidione cogitaret, fortuna mirabiliter sibi uiam aperuit. Aquæductus erat solo incisus, per quæ aqua in urbem ferebatur. Hunc ab initio obsidionis Belisarius, ut supra dixi- mus, interruperat. Per eum miles quidam Isauricus forte ingressus usque ad mœnia urbis penetrauerat. Erat uero in ea parte qua mœnibus inferebatur, petra nõ manu posita sed natura, per quam perforatam aqua in urbem trans- ibat. Magnitudo autem foraminis non tanta erat, ut uir ingredi posset. Quæ quum satis contemplatus esset miles, intellexit si petra illa magis patefieret, aditum fore in urbem. Itaque nota Belisario cuncta facere curauit. Dux uero lætatus ac magna pollicitus præmia, alios sibi coadiutores eligere militem ius- sit, ac petram illam magis aperire, non cædendo, ne percussio exaudiretur, sed limando ac paulatim demendo perquam latenter. Hæc ut dux iubebat, ita miles egit. Denique assidua diligentique militis opera effectum est, ut arma- tus uir cum thorace & clypeo per eum locum ingredi ualeret. Hæc facta quum essent, Belisarius uidens iam urbem fore in eius potestate, timensque ne à mi- litibus uastaretur, Stephanum rursus ad se uocauit, casusque miserabiles qui captis urbibus accidere consueuerunt, cædes uiro- rum, mulierum ad libidinem raptus, incendia, rapinas ac mala cætera memorauit. Proinde uiderent Nea- politani ne extremum periculum expectent, adhuc enim aliter resipiscendi tem- pus esse. Stephanus igitur his auditis, cuncta cum lachrymis ac gemitu ciui- uibus suis retulit. Illi autem spernentes contempserunt. Belisarius igitur cœ- ptum suum prosequutus, quum urbem capere statuisset, in hunc modum pro- uidit, Primis statim tenebris milites quadringentos delegit, horum singulos thoracem clypeumque & gladium ferre iussit, paratosque & armatos silentio quiescere donec admoneantur. Ductores uero his præfecit Magnum & En- nem uiros strenuos, quorum uirtute plurimum confidebat. Quum media iam noctis pars transacta esset, ductoribus ipsis rem aperiens, ac locum ostendens milites per aquæductum accensis luminibus ducere imperauit. Quum uero in urbem peruenerint, quid facere illos uelit admonuit, capere scilicet partem aliquam muri, ac tuba id significare. Ipse uero scalas permultas iam pridem comparauerat, quibus mœnia aggredieretur. Exercitum autem totum in ar- mis esse iusserat, multos circa se expeditos intentosque habebat. Inter hæc plerique ex militibus qui cum Magno erant, periculum formidantes retro- cesserunt, nec exhortationibus aut minis contineri poterant, quos Belisarius duriter increpitos dimisit, ac ducentos eorum quos circum se habebat, in eo- rum locum

rum locum summisit. Qua contumelia etiam illi ipsi qui prius recusauerant sequuti sunt. Milites igitur per aquæductum longam & cæcam uiam ierunt: non enim ad mœnia finiebatur aquæductus, sed longius per urbem pene- trabat, testudinem desuper habens ex lateribus coctis: nec prius ubi loco- rum essent milites intelligere potuerunt, quam desinente iam testudine cœ- lum apparuit, tunc se media in urbe senserunt esse: & simul euadere ex eo lo- co difficile fuit, propterea quod parietes hinc inde altius ædificati, difficilem armatis faciebant ascensum. Ut uero tandem alteri alteros iuuantem emet- serunt, ad mœnia profecti, turres duas occisis custodibus occuparunt, atque inde tuba canere, & clamorem attollere cœperunt. Belisariusque confestim ad ea loca profectus, scalas mœnibus admouit, ac milites conscendere iussit. Fuit & in hoc loco difficultas & mora, quoniam scalæ utpote clàm factæ, ad altitudinem muri non pertinebant. Itaque necesse fuit binas simul scalas col- ligare, atque ita conscendere. Hæc fiebant ab ea parte urbis quæ ad Septen- triones est uersa. Eodemque tempore ad aliam urbis partem quæ ad mare spectat, acerrime dimicabatur. Iudæorum enim multitudo in hoc loco pu- gnabat, homines proterui ac temerarij, & qui capta urbe nullam sibi ueniam futuram sperarent. Itaque resistebant acerrime, nullumque ingressum hosti- bus permittebant. Alia uero pars exercitus portam urbis ad Orientem uer- sam incenderat, ac perumpere in urbem festinabat. Inter hæc dies apparuit, portaque à militibus qui scalas ascenderat refracta, ingressum exercitui præ- buit. Simulque per portam ad Orientem uersam quam incensam à militibus diximus, penetratum. Tunc discursum per urbem est, cædibusque & rapinis omnia fœdata. Præcipue uero sæuiebant hi milites, quorum fratres uel agna- ti superioribus prælijs circa urbem commissis interfecti à Neapolitanis fue- rant. Hi tunc urbe capta, uictoriam crudeliter exercebant, nulli neque ætati neque generi hominum parcentes. Iudæi uero qui partem urbis ad mare uersam defendebant, etiam capta cæteris in locis urbe ipsi tamen acerrime repugnabant: nec prius cessauerunt quam discurrentes ab urbe milites eo- rum terga inuaserunt. Tunc ab ea quoque parte intra urbem penetratum, cædesque & rapinæ ubique factæ. Belisarius capta Neapoli, humanissime uictoria usus est. Nullum enim Neapolitanorum post arma deposita in- terfici aut capi permisit, mulieres ab omni libidine integras reseruatas mari- tis parentibusque restituit. In Gothos etiam qui præsidio fuerant, nullam sæ- uitiam ostendit. Pastorem uero & Asclepiodotum tantorum malorum au- tores non ipse Belisarius ultus est, sed ciues ipsi Neapolitani, multitudoque ur- bana, quæ postridie quæ capta fuerat urbs, ad ædes illorum discurrens, repertum domi Asclepiodotum occidit, ac per urbem traxit. Pastorem uero quærens re- perire non potuit. Ille enim in ipso captæ urbis tumultu uel morte uolun-

taria uel dolore ac desperatione animi interierat. Populus tamen ardēs odio non prius quærere illum destitit, quàm fidem oculis accepit eum interisse, nec temperare potuit, quin eius cadauer membratim discerneret, ueniã huic tanto furori dante Belisario, propter mala ab illis in quos sauebatur commissa. Neapolis igitur per hunc modum capta & seruata est.

Gothi autem qui Romæ & circum ea loca degebant, auditis his quæ Neapoli facta diximus, in suspitione ac metu plurimo constituti erant, nec dubitabant Belisarium cum uictore exercitu ad se esse uenturum. Quare seiplos cohortantes, ac cæteros gentis suæ bellatores euocantes, inter Ananiam & Tarracinam castra fecerunt. Ibi quum simul essent Gothorū copias, multa de superiori malignitate Theodati, multaq; de præsentis segnicie conquesti, demum seditione in exercitu facta, Vitigim sibi regem creauerunt. Erat autem Vitigis non ex regio genere ortus, sed magnus bello uir quondam habitus, eaq; uirtute nomen & autoritatem sibi plurimam comparauerat. Theodatus uero simul atq; ista sensit, arrepta fuga Rauennam ire properabat. Sed missi confestim post eum à nouo rege satellites, per uiam assequuti illū interfecerunt. Post hæc Vitigis Romam uenit, senatumq; & populū alloquutus, beneficia Theoderici memorauit, eosq; hortatus est, ne quid noui moliant, magnas Gothorum uires per Italiam esse docuit, nec ea quæ accidissent incommoda propter imbecillitatē gentis accidisse, sed propter discordes erga Theodatum animos. Nunc autē conspirantibus in unam eandemq; uoluntatem Gothis, contrarios effectus esse sequuturos. Itaq; neminē sine sua perniciē per Italiam res nouas moliturum esse. Hæc autē cum Liberio Romæ urbis præfule egit. Et quoniã nouū erat eius regnū, iureiurādo sibi populū & pontificē obligauit. Ex senatu uero & ex populo Romano permultos delegit, quos obsidū loco constituit: urbi autē Romæ quendam ex proceribus suis Luderim præfecit, eiq; delectorū militum quatuor milia reliquit, quibus Romā custodiret. Ipse cum reliquo exercitu Rauennā petere contendit, quo regnum magis stabiliret. Eò quū peruenisset, Amalassuentæ filiã Theoderici neptē, quæ à Theodato captiua tenebatur, in matrimonium suscepit, ut regio sanguine dominationem honestaret. Gothorū autē copias undecunq; uocare parareq; nō destitit, armaq; & equos inter suos partiri, ac cætera quæ ad bellū pertinerent studiose prouidere. Sed quū magna Gothorū robora circa Padū & Ticinū ac cætera per Galliã cisalpinam essent, eaq; contrahere Vitigis festinaret, obiecta illi formido est Francorum gentis. Franci enim per id tempus ad Alpes usq; dominationē extenderāt. Cis alpes uero Gothi possidebant, nec sane inter se amici, sed suspecti magis discordesq; habebant. Et iritados nuper Francos à Iustiniano Imperatore constabat, suadente ut bellū aduersus Gothos capefferent. Ob hanc igitur suspitionē Vitigis oratoribus ad Francos missis delere ab ea parte formidinē studuit. Quod & tandē assequutus

quutus est, scedere cū illis icto amicitiaq; contracta. Dū hæc à Vitigide prouident, interea Belisarius refeito ornatoq; exercitu Romā petere cōstituit. Itaq; relicto Neapoli Herodiano cōmuni præsidio militū, Cumis quoq; alio præsidio imposito, ipse cū cætero Romā petijt. Iter eius per uiam latinā fuit. Romani uero aduentū Belisarij sentientes, nequaq; moleste ferre uidebant: & iam Fidelius quidā Mediolanensis qui per tempora Atalarici præfectus regiæ domus fuerat, ex urbe Roma pfectus Belisario nunciauerat, ut copias quamproxime admoueret, populū enim Romanū exercitui Imperatoris Romani nequaq; portas esse clausurū. Intra urbē quoq; ex multorū sermonibus hanc eandem uoluntatē populū erat inspicere. Quibus cōterriti Gothi qui Romæ in præsidio erant relicti, sponte sua omnes abire statuerūt, præter Luderim præfectum, qui pudore ductus perire maluit, quàm urbem fidei suæ creditam deserere. Romani Gothis abeuntibus securitatem præstitere, euenitq; ut eadem die atq; hora Gothi quidem porta Flaminia Roma exirent, Belisarius autem porta Cœlimontana quam Agnariam uocat, Romā intraret. Quum esset enim Belisarius maxima omnium lætitia intra urbem receptus, senatum ac populū quæ oportebat alloquutus, summā post hæc diligentiam adhibuit in reparandis mœnibus atq; urbe munienda. Non solum enim mœnia curauit, & propugnacula idoneis locis construxit, uerum etiam fossas & aggeres mœnibus adiunxit: frumētū quoq; magnam uim nauibus importandam, & publicis horreis seruandam prouidit. Romani uero quanquam ingenium ducis admirabantur, tamen hanc illius sedulitatem in urbe munienda non probabant. Magnū enim ducem cum Imperatoris exercitu Romam ingressum, non de patiēda obsidione, sed de inferenda cogitare debere. Enimuero ipse conscius paucitatis exercitus sui & magnarum uirium Gothorū, iam mente & cogitatione futurum præuidebat. Nec tamen interea segnis, sed per præfectos suos Constantinum & Bessam in hoc ipso tempore Narniam & Spoletū & Perusiam deditibus sese ciuibus suscepit. Pugnatum est etiam non procul ab urbe Perusia contra Gothos. Nam Vitigis statim atq; defectionē Perusinorū sensit, Vnilam & Pissam cum exercitu in Tuscos misit, quo cæteras urbes in fide continerent, ac ea quæ iam defecerant oppida recuperarent. Erat Perusiæ Cōstantinus Belisarij præfectus, copiasq; omnes eò contraxerat, præter paucos milites, quos in præsidio Spoleti reliquerat. Quum igitur appropinquarent Gothorum copias, ac sub ipsis prope mœnibus Perusiæ essent, egressus urbe Cōstantinus, acie structa ad dimicandū parata, Gothos inuasit. Cōmittitur ingens prælium, ac magnis uiribus utrinq; certat: Gothi multitudine, Cōstantiniani situ loci & fauore propinquæ urbis iuuabant. Post longū certamen superati ad extremum Gothi in fugā uertunt, sit eorū magna cedes, multi capiunt, inter quos Vnila & Pissa duces copiarū hostiū capti fuerūt, & Romā ad Belisariū missi.

Vitigis

Vitigis igitur quū prater defectionē urbium, hanc insuper cladē accepisset, non ultra differendum ratus, cum toto penitus Gothorum robore in bellum descendere cōstituit. Itaq; Rauenna mouens Romā ducere perrexit, habēs in exercitu ducenta milia hominum: plurimosq; inter eos loricanos equites, quos *καταφρακτες* cataphractos appellāt. Cum his tantis copijs ita Romā petebat, ut nihil magis uereri uideretur quā ne Belisarius non expectaret. Quare nec ad Perusiam nec ad Spoletū nec ad Narniam constitit, sed Romam petere festinauit. Belisarius autem quū tantam belli molem in se cōuer-
ti sentiret, Constantinum & Bessam cū his quas habebant copijs ad se pro-
pere redire iussit. Paruitq; dicto Cōstantinus, cōfestimq; ex Thuscis Romā
duxit. Bessas uero qui erat Narniæ tardius discessit, ut etiam cum primis Go-
thorum excursoribus implicaretur. Vitigis enim proximum Narniæ iter fa-
ciebat. Quō quū primi antecursores peruenissēt, egressus urbe Bessas eos in-
uasit, & agmina quædam eorum in fugam uertit, multosq; occidit. Sed quū
maiore numero premeretur, in urbem sese Narniam recepit. Mox inde Ro-
mam properās ex uisu denunciauit Gothos adesse. Gothi Narniam prater
gressi per Sabinos in agrum Romanum descenderunt. Quūq; Romæ pro-
pinquarent, ad Anienem fluuium constitierunt. Nam Belisarius pontem su-
per eo amne ex utraq; ripa turribus claustrisq; munierat, ac militū præsidio
custodire iusserat. Itaque Gothi primo aduentu transire nequeentes trans
Anienem fecerunt castra. Noctē uero infecuta, milites qui in præsidio pontis
erant, multitudine ac ferocitate barbarorum conterriti, turrets ac munimenta
pontis deseruerunt: clamq; fuga arrepta, in Campaniam abierunt, poenam
Belisarij formidantes. Habebat in animo iuxta Anienem castra facere, cōtra
Gothorū castra, quo diutius in his locis hostes detineret: quā ob rem postri-
die mille equitibus assumptis ad ea loca profectus est, quo & situm regionis
& quid agerent hostes specularetur, & simul idoneū castris suis locū delige-
ret. Ei autē proficiscenti quū prope amnē esset, equites Gothorū prater expe-
ctationē sibi obuiā uenerūt. Gothi autē pauloante munimenta pōtis deserta
sentiētes claustra portasq; refrugerāt. Iāq; transgressa multitudo eorum per-
magna fuerat, quæ Belisario hæc ignorantī quū repente obuiam uenisset, ex
insperato pugnare cōpellitur. Et ab initio quidem ducis munera tantūmodo
Belisarius obibat, iubens & adhortans & quid agendū foret ostendens. Quū
uero sui magis ac magis ab hostibus premerentur, tunc necessitate cogente
non amplius ducis officium, sed militis exercebat: aduolans siquidem inter
primos pugnatores, manu & uiribus strenue rem gerebat. Quo quidem die
plurimū ipse periculi subijt ex huiusmodi causa: erat Belisario equus insignis
quo plurimū utebat. Iserat colore subrutilo, frontēq; summā usq; ad nates al-
ba linea distinguebat. Quū igit ex eo pugnaret equo, & in primis pugnato-
ribus uersaret, trās fugā quā eū noscītes clamore significarūt ut ualā ferirēt.

Hoc

Hoc enim uocabulo Gothi formam illam equi appellant, clamorq; per om-
nes h̄t ualam feri. Ex quo factum est, ut tota pugna in unum Belisarium con-
uerteretur. Quod nisi circa eum egregia familiarium manus se conglobasset,
ac impetum ipsi irruentiū hostium excepissent, corporibusq; & armis equū
& Belisarium inter mille telorū ictus protexissent, euadere non poterat. Tūc
autem defensus egregie est, tum uirtute propria, quū peritissime dimicaret,
tum amicorum & familiarium auxilio, qui incredibili amore circa illum uer-
sabantur. In hoc loco multi atq; optimi ex Belisarij familiaribus ceciderunt,
& in primis Maxentius uir singulari uirtute, qui circa Belisariū pugnans, quū
præcipua fortitudinis opera edidisset, multosq; Gothorum interfecisset, tan-
dem ipse quoq; multis uulneribus acceptis, occubuit. Ad extremum se cohor-
tantes qui cum Belisario erant impetu facto, in fugā hostes terterunt, & usq;
ad pontem persequuti sunt. Pedites uero qui pro ponte stabant, præliū exci-
pientes, facile Belisarium & suos repulerunt. Cedentibus multitudo rursum
equitum premere terga coepit, quibus difficultatibus in editum quendam lo-
cum se recipere coacti sunt. Ibi quoq; quū equestris pugna redintegrata es-
set, hostiumq; multitudo assidue cresceret, multiq; utrinq; pugnantes cecidif-
sent, tandem effuso cursu Romam petere coguntur: fuga fuit ad eam portam
quam Pincianā uulgo appellant, Gothi usq; ad ipsam portam Belisariū per-
sequuti sunt, ut de muris urbis ferirentur. Fuit quoq; in eo loco tumultus in-
gens. Romani enim qui in muris stabant, ueriti propinquitatem hostiū, por-
tam aperire nolebant. Nec Belisarius licet clamans cognoscebatur, quod &
iam sol occiderat, & ipse puluere sudoreq; deformatus erat. Quum igitur ad
ipsam portam se conglobassent, nec porta aperiretur, hostesq; instaret, Beli-
sarius suos cohortatus, hostes magno impetu inuadit, ac in fugā uersos lon-
ge summouit. Ita fugatis hostibus ipse iam plane cognitus, suos intra urbem
reduxit. Pugna huius diei longe maxima ac uaria fuit. Cœptum est enim pu-
gnari paulo post solem exortum: desitum autem, iam tenebris terram ope-
rientibus. Optimusq; pugnator iudicio omnium Belisarius ea die existima-
tus est. In Gothis autem Visidus. Quum in urbem redisset Belisarius, milites
ac Romanos ciues per moenia uigilias agere nocte illa iussit. Præfectis etiam
suis portas attribuit, ut singuli singulas tuerentur. Præcepit autem ut si quid
tumultus oriretur, nemo ex eo loco in quo collocatus foret, abiret, neu se com-
moueret. Per eam noctem pluribus locis tumultus excitati sunt, & plerique
inanes. Clamatum est enim per urbem, ad Ianiculi portam hostes inualisse,
& arma trepide ob hoc sumpta. Nec prius cessatum à tumultu, quā redeun-
tes inde nūcī retulerūt, omnia ad Ianiculū quieta esse, nec hostes per ea loca
uisos uel auditos. Ad portā uero Salaria alius tumultus exortus, nec is quidē
temere. Gothi enim per noctē sub ipsā portā ueniētes, Romanos ciues q; sta-
bant in moenibus uocauerūt, atq; ibi unus eorū Bacchius nomine uir Romæ
notus,

Vala, equi eo
lor subrutilus
ualb.

notus, quem Vitigis rex ad hoc ipsum miserat, uerba faciēs. Quid est, inquit, Romani: an non iam pudet uos stultitiæ uestræ, qui Græcis hominibus, nauis & histrionibus, ac nulli protinus alijs rei gerendæ idoneis, uos ac salutē uestram cōmisistis, sprete Gothorum potentia, quæ primo statim aduētū illos fudit atq; obsedit? Atqui nō ita meriti de uobis erant Gothi, ut tantam prodicionem aduersus eos moliri debuissetis. Sed respicite iam, unica enim hæc euadendi uia est, si portas Gothis aperiat, nō aduersum uos, sed aduersum Græcos ingressuris. Quod si perseveratis in amētia uestra, implacabile bellū à Gothis expectetis. Hæc Vitigis rex denūciari uobis iubet. Nihil his uerbis responsum est à Romanis: sed quum significaret Gothos adesse, concursus est ad Salariam portam. Gothi uero aliquanto commorati, in castra regis, quæ inter urbem & amnem erant posita reuerterunt. Et prima quidem nox in hunc modum transacta est. Postridie uero quum in præliū nemo egrederetur, Gothi ad obsidionem se compararūt. Eius obsidionis ratio hæc fuit.

Castra circa urbem sex in locis posuerunt à Flaminia uia usq; ad Prænestinam. His castris quinque urbis portæ obsidebantur: addiderunt postmodū septima castra ultra pontem Miluium. Hæc ultima castra portam Aureliam obsidebant, & impediabant uias quæ trans Tyberim ferunt. Castra autem ipsa uallo & fossa ac ligneis turribus munerunt, & tam citra quàm ultra Tyberim possidentes, omnia crebris incursionibus peruadebant. Belisarius aut pro defensione urbis hæc prouidit. Pincianam portam quæ cōtra Gothorū maiora castra maxime erat opposita, & huic proximam à dextra manu Salariam, & quicquid circa illas muri est, sibi ipsi Belisarius tuendas assumpsit. Prænestinam uero portam Bessæ cōmisit. Flaminiam uero quæ est à sinistra Pincianæ, Constantino attribuit, cæteris quoq; portis alios præfecit. Gothi profecti circa urbem aquæductus omnes interruperunt. Erāt hi quatuordecim aquæductus mirabili opere confecti, per quos aqua in urbem uehebatur. Et horum interruptione non tantum aquarum incōmoda nocebant Romanis, quantum pistrinorum defectus. Nam ex eo aquæductu qui ex summo Ianiculo per trans Tyberim defluebat, utpote decliui ac rapido, magna uis pistrinorum conficiebatur. Ex alijs quoq; aquæductibus quibusdam in locis eadem commoditas molendi instituta fuerat, qui tūc interrupti permagnas obsessis difficultates afferebant. Aduersus hæc incōmoda Belisarius in hunc modū remedia excogitauit. Bini lembi paruo inter se distantes spacio tignis coniuncti molas in medio continebāt, quæ rapido fluminis cursu percite uoluebantur: funes ab utraq; ripa quammaximè intenti lembos in flumine sustentabāt, huiusmodi lembos secus pontem qui primus trans Tyberim fert, collocauit. Post eos lembos alios ordine eodē dispositos ordinauit. Ne uero hostis mittendo de superiori loco materiem & ignē, officere lembis ualeret, catherinæ in flumine ad ipsum pontem obiectæ, omnem materiā excipiebāt, exceptam

exceptam autem homines ab utraq; ripa dispositi auferebant. Et aduersus pistrinorum defectum hæc optime prouisa sunt. Lembis enim pistrina largissime suppleuerunt. Aquarum uero incōmoda Tyberis sustentabat. Per mœnia uero pluribus locis instrumenta belli multiplicia ad ferendum repellendumq; hostes Belisarius effecerat, ac solertissime omnia prouidebat. Gothi uero contrā ad expugnationē urbis instrumenta & machinas comparabāt. Machinæ uero huiusmodi fuerunt, primum arietes quatuor. Est autē forma eorum talis, columnæ ligneæ quatuor in altitudine rectæ æqualiter inuicem oppositæ collocantur. Hæ columnæ tignis octo uinciuntur, quatuor ad imum columnarum, totidem ad summum, efficiturq; ueluti quadratæ cuiusdā ædiculæ forma. hæc rursus corrigijs obtegitur, ne feriri de mœnibus quot intus sunt possint. Transuersum deinde tignum ponitur, à quo trabs catherinis alligata dependet, quasi usq; ad medium altitudinis columnarum. Habet uero trabs in capite ferrum ingens & quadratum ad incudis formam. Machina tota quatuor rotis ad bales columnarum impositis defertur. Mouent autem eam milites intus existentes non pauciores quinquaginta, qui postquā eam mœnibus admouerunt, trabem illam suspensam machinamēto quodā retro trahunt, moxq; cum impetu dimittunt. Trabs autem uiolentia & pondere in murum delata omnia scindit ac perrumpit. Fecerant etiam Gothi turres ligneas pari mœnibus altitudine, hæc quinque rotis uehebantur. Salarum præterea grandem numerum parauerunt, & infinitam quandā uim fascium ex uirgultis & stipula, quibus fossas replere cogitabant. Quum satis omnia parata essent, Vitigis prima luce armatos omnes adesse iubet, agminaq; distribuit, & quid agere quemq; uelit præscribit. Fit alacritas magna in Gothis & incredibilis pugnandi ardor, quum alijs fasces, alijs scalas ferrent, alijs machinas admouerent. Belisarius ante portam cum lectissimis super aggerem præstabat, nec quicquam moueri à suis iusserat, priusquā ipse signū dedisset. Turres quas paratas à Gothis diximus, boues conuehebant, hæc ante cæteras machinas aduehebant. Quod quū aspexisset Belisarius, risit simplicitatē Gothorū, qui bobus crederent machinam admoueri ad hostes armatos posse. Itaque suos omnes sagittas in boues conijcere iussit, quibus cito confecti boues conciderunt, machinaq; destituta ulterius admoueri non potuit: qui autem stipulam & qui scalas ferebant, multitudine telorū ab aggere ueniente repulsi, nec fossas complere, nec mœnia adire, nec arietes admouere ualebant. Stabat nihilominus Gothorum acies, ac testudine facta interdum subibat. Sed peruincere aggerem nunquam potuit, sagittis & tragulis & omnifariam telorum genere certabatur. Dum hæc ad Pincianam & Salariam portam geruntur, tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Vitigis relicta parte copiarum quo Belisarium prælio distineret, ipse ad Prænestinam portam cum multitudine pugnatorum cōuolauit. Eodemq; tempore alia Gothorū mul-

titudo contra portam Aureliam impetum faciebat. Alia insuper hostiū manus portam quæ est ad summum Ianiculū expugnare nitebat. Ita quatuor simul locis Roma oppugnabat, ad Pincianā & Salariam portam quas Belisarius tuebatur, ad Prænestinam cui præerat Bessas, ad Aureliam & Ianiculi portam. Sed hi qui ad Ianiculum pugnabant Gothi facile repellebant. Sunt enim loca ardua & saltuosa, ut difficile sit mœnia adire, etiā nullo repugnante. Tunc autē Paulo Belisarij præfecto cum ualida manu militū defendente, conatus hostium in irritum cecidere. Ad Aureliam uero portā maius periculum fuit. Via erat porticu contacta, per quam ad templum beati Petri apostoli uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi quum tempus rei gerendæ uisum est, egressi ex insidijs repente ad molem Adriani inuadendā conuolarūt, scalisq; admotis primum ambitum qui figura quadrata molem cingit, repentino impetu ceperūt: hæc moles Imperatoris Adriani sepulchrū fuit, eximio ac magnificentissimo opere confectū. Primus ambitus quadrati figuram habet. Constat uero totus ex marmore Pario summa artificum diligentia exædificatus. In medio uero huius quadrati rotunda moles insurgit excelsa quidē altitudine, latitudine uero tanta ut in suprema eius parte area sit, cuius diameter uix iactu lapidis transigatur. Habet uero pontē super Tyberim amnem, qui ab ipsa mole ad aliam ripam extenditur. Hoc ædificium licet extra urbem foret: nam urbs quidem ad Tyberim finitur, hoc autem ultra Tyberim est: tamen quia pontem habet ad mœnia usq; pertinentem, & erat ueluti arx & propugnaculum quoddam, Belisarius militibus suis occupandum custodiendumq; prouiderat, eiusq; rei curam Constantino mandauerat. Constantinus igitur quum paulo ante uidisset hostes ratibus in Tyberi missis ad eam partem urbis oppugnandā accedere, quæ est inter Martiū campum & Aureliam portam, ueritus humilitati murorū: nam erant in his locis mœnia iuxta flumen non satis munita: cum manu militum ex Adriani mole eò accurrerat, nec satis multos in præsidio molis reliquerat. Gothi ergo ut diximus, per absentiam præfecti capto inferiori ambitu molem ipsam expugnare nitebantur. Milites autem de superiori parte repugnantes, quo magis repellant hostes rem nefariam effecerunt. Erant in summa parte molis unde quaq; permagnæ statuæ hominum, equorum, quadrigarum, excellenti artificum opere confectæ: has partim integras milites demoliti in hostes præcipitarunt, partim contractas in hostes deiecerunt. Ita præclara artificū opera, ac multorum annorū labores, ac maxima eius sepulchri ornamenta, militū siue rusticitas siue malignitas paucis horis absumpsit. Inter hæc Constantinus repulsis à flumine hostibus, audito molis periculo, per pontem succurrit, additq; suis animos, atq; ipse ab inferiori parte hostes inuadit. Per hūc modum seruata tandem moles est, atq; hostes repulsi. Ad Prænestinam quoq; portam ubi Vitigis rex & qui cum illo uenerant Gothi pugnabant, ingens periculum

periculum fuit. Erat enim non procul ab ea porta locus quod Viuariū appellabant. Is locus mœnia habebat duplicia, aliquo spatio inter se distantia. Solum inter bina mœnia plenissimum erat, mœnia uero ipsa non satis munita. Vitigis igitur & Gothi prima aggressi mœnia, & si egregie repugnabatur, tamen ea peruicerunt. Bessas uero præfectus diffidens aduersus tantam Gothorum uim resistere posse, Belisario propere significauit quanto in periculo res foret, utq; maturaret opem ferre admonuit. Eo nuncio permotus Belisarius, relicto ad Salariam portam præsidio, ipse cum lecta manu militū per urbem discurrens ad Viuarium peruenit. Aduentu suo redintegrata pugna, crescunt militibus animi ob præsentiam ducis. Ipse etiam cum suis in præliū descendit. Gothi murum ab inferiori parte perfregerāt, ac magna uis eorum ingressa inter bina mœnia uersabat, pugnaq; in eo loco acerrima erat. Tandem uero eum exitum habuit pugna, ut Gothi per eum ipsum locū quo ingressi fuerunt, cum magna suorum strage euadere cogerentur. Postquā uero egressi sunt, in eos perturbatos immissi milites longe illos summouerunt, eorumq; machinas omnes incenderunt. Idem quoq; ad Salariam portam accidit. Milites enim eruptione facta, turres & machinas cremauerunt. Per hunc modum Roma eodem die & oppugnata pluribus locis & defensa fuit. Ceciderūt autem in his prælijs Gothorum ad tria milia, obsidio tamen durabat. Romani uero, & si Belisarij uirtutes admirabantur, tamen querela aduersus illum erat, quod contra tantas Gothorum uires exiguis ipse copijs concitato bello Romam in præsentis difficultates cōiecisset. Quod sentiens Belisarius, neq; enim erat obscurum, & si aliās hæc eadem Iustiniano significauerat, tamen tunc maiorem in modum cōmotus, uehementius scripsit, ostendens obsidionem urbis Romæ, ac multitudinem hostium, & paucitatem suorum. Se enim in Sicilia ex eo quem duxerat exercitu Panormi & Syracusis præsidia militum reliquisse. Neapoli uero & Cumis & alijs per Italiam oppidis à se receptis, quod necessarium fuerit, pro illorum tutela milites posuisse. Sibi tantummodo ad quinque milia militum restare. Obsideri uero à Gothis ducentorum milium exercitu. Romanos horum periculorum insuetos, haudquaquam obsidionem toleraturos. Quantum uero ad se attinet, semel uitam suam Imperatori Iustiniano deuouisse, nec sua referre tarde uel cito intereat: cæterū uidentum esse quid ea res honoris uel infamiæ imperio Romano sit allatura.

His literis Iustinianus acceptis, ualde cōmotus est, ac statim copias qualdam iam paratas nauigare in Italiam iussit, & maiores alias parare cōstituit. Præerant autē his copijs quas iam parauerat Valerianus & Martinus. Eaq; hyeme per Ætoliam & Acarnaniā hyemauerant. Romanos hæc significata in spem continuere, aduentum eorum primo quoq; tempore expectantes. Dum hæc Romæ geruntur, Asinarius & Vligislaus Gothorū duces, quos in Dalmatiā Vitigis cum exercitu miserat, classemq; insuper illis dederat, con-

iunctis sibi maximis barbarorum copijs, Salonas mari terraq; obsederunt. Constantianus enim impar tantis hostium copijs munita prius affatim urbe obsidionem tolerabat. Nonnunquam etiam urbe egressus maxima Gothis damna mari terraq; inferebat. Roma inter hæc obsideri durius coepit. Vitigis enim quoniã expugnatio prius tentata turpiter ei successerat, inquietior inde factus cuncta rimari ac perscrutari nõ destitit, quibus obsessos per maxime affligeret. Portus erat iuxta mare à dextera Tyberis fluij ripa, superq; eo urbs ualido muro cincta, eo in loco naues cuncta quæ mari feruntur deponabant. Inde rursus terra uel fluuio Romam portabantur. Vitigis igitur magnis suorum copijs repente & inopinato missis, urbem Portuensem cepit, oppidanis cõtra subitam Gothorum uim nequaquam satis ad resistendum paratis. Ex huius occupatione urbis, magnæ confestim difficultates Romæ creuerunt, frumenti ac cæterarum rerum quæ usui sunt, importandi facultate sublata. Nam Gothi quidem præsidio militum ibi relicto oppidum ac fauces Tyberis custodiebant, nec importari quicquam patiebantur. Nec multo post Vitigis Rauennam misit, qui ciues Romanos omnes quos obsides duxisse supra ostendimus, interficerent. Erant uero in his multi ex nobilitate, multi etiam ex plebe præstantes uiri, qui omnes interfecti sunt, præter paucos, qui re prius cognita aufugerunt. In quorum numero fuerunt Ceruentinus, & Reparatus Vigilij, qui postea papa fuit germanus. Hi enim re præcognita, in Galliam fugientes mortem uitarunt, cæteri perierunt. In hoc Romani populi dolore ob ciues Rauennæ interfectos, alius superuenit dolor. Belisarius defectum annonæ timens, Romanis ciuibus edixit, ut filios & uxores, & omnem inutilem bello turbam Neapolim mitteret. Idem milites quoq; suos facere coegit, quibus uel scorta uel mancipia Romæ forent. Viæ autem abeundi per id tempus duæ supererant, una Hostiensis iuxta sinistram Tyberis ripam uadentibus, alia mediterranea regione per ea loca quæ à castris hostium erant maxime diuersa: neq; enim totam urbem ab initio cinxerant Gothi, ut diximus, sed ab Aurelia porta ad Prænestinam obsidebant. Per alia uero loca non temere neq; sæpe uagabantur. Nam & damna incurrebãt si longius à castris suis progressi foret, & sine magno copiarum apparatu discursare non poterant. Ex quo fiebat ut uia Appia & Hostiensis per id quidem tempus tuto uaderetur. Romani igitur uxores & filios & imbellẽ multitudinem emiserunt. Pars eorum in Campania, pars Neapoli, pars in Sicilia, prout cuiq; commodius fuit constiterit. Romæ autem annona iussu Belisarij diligentissime per singula capita distribuebat. Per hæc tempora Liberius papa in exiliũ actus est à Belisario, suspitione coorta cum Gothis eum sentire. Nec multo post successor in põtificatu ei datus est Vigilius papa. Alij quoq; è nobilitate Romana in exiliũ acti ob easdẽ suspiciones, quorũ è numero fuit Maximus, cuius proauus post Valentiniani mortẽ imperiũ arripuerat.

Inter

Inter hæc Martinus & Valerianus quos à Iustiniano missos supra diximus, Romam uenerunt, habentes equites ad mille sexcentos, erant uero hi magna ex parte Hunni. Aduentu horũ equitum recreatus Belisarius, alia ratione quàm prius bellum gerere constituit. Non enim stans intra moenia urbem tuebatur, sed per singulos dies emissio equitatu, subitis incursionibus hostes uexabat. Ex quo factum est, ut mirificum hinc inde accenderetur certamen, & in omnẽ experiẽtiã ueniretur. Belisarius enim ipse scientissimus præliandi dux, equites qua ratione agendũ foret cõmonebat, monstrabat quousq; progredi, & ubi cõsistere oporteret. Et modo per Salaria Pincianamq; portam subito emissis equitibus, proxima Gothorũ castra fatigabat: modo per Aureliam portam alia Gothorum castra, quæ inter sepulchrum Adriani erãt & Miluium pontem, infestabat. His certaminibus Belisarij equites præualere coeperunt, non quod totum equitatum hostium ferrent, sed quod parem uel amplio rem numerum superare uidebantur, peritiãq; bellandi & audacia anteire. In hunc modum exercitatis equitibus, & iam contemnere hostem assuetis, quum spes atq; animi obfessorum creuissent, eò deuentum est, ut non leuibus iam certaminibus, sed iusta acie decerneretur. Belisarius enim crebra præfectorum ac militum adhortatione fatigatus, experiri tandẽ maiorem pugnam decreuit, copiasq; suas in hũc modũ disposuit: Primo aciem unam per Aureliam portam exire, & ante sepulchrũ Adriani ad hostes uersam stare iussit. Præficit autem huic aciei Valentinum equitum præfectum, eiq; supra equitatum pedites quoq; attribuit ex ueteranis militibus, & ex populo Romano qui uoluntarie id munus sibi poposcerant. Hos uero pedites non unã cum equitibus stare, sed sinistros montes qui à Ianiculo discurretes planiciei supereminet, occupare mandauit. Valentino autem præcepit ut q; maximam expectationem inuadendi hostem præberet, cæterum pugnam non iniret nisi laceffitus fuerit. Volebat enim illorum Gothorum partẽ quæ in his locis castra fecerat, tantummodo detineri, ne prælio quod Salaria uia committere decreuerat, auxilium suis ferre posset. Duas subinde alias struxit acies, unam ad Salaria portam, alteram ad Pincianam, in frontem equites, pedites in subsidijs utriusq; collocauit, atq; ita sua quamq; porta exire & ad hostem progredi iussit. Vitigis Gothorum rex quum ex transfuga postridie futurum prælium cognouisset, Gothos prima luce armari fecerat: in struenda acie pedites medios, à dextera uero ac sinistra equites quasi alas disposuit. Ita Belisario obuiam progressus, prælium commisit. Milites igitur ab utraque parte statim acriter concurrunt. Duces uero post eos stantes, hinc Belisarius, illinc Vitigis suos adhortabantur. Et ab initio quidem pugnae Belisarij milites longe præualebant, multiq; cadebant ex Gothorũ acie. Et pugnatũ sub ipsis hostiũ castris. Multitudine tamen abundantes Gothi, in cadentiũ loco alios summittebant. In hunc modum ad meridiẽ usq; pugnatum est, neutra

Y 3 parte

parte superante. Alacrius tamen Belisarij milites dimicabant, Gothi solū patientia consistebant. Inter hæc quæ ad sepulchrum Adriani stabat acies prælium cōmisit. Multitudo enim populi Romani ex collibus descendere in Gothos cœperat. Et Valentinus implicatos suos prælio cernens, aciē cui præerat à sepulchro Adriani commouit atq; hostes inuasit. Nec diu tulerunt Gothi, præsertim multitudine illa populi quæ de superioribus locis descendebat conterriti, nec in eorum castra se recipere ualentes longius aufugerunt. Romanorum autem multitudo quam de montibus descendisse supra diximus, statim ad castra hostium diripienda contendit. Quo facto nec ipsi persequuti sunt hostes, nec milites persequi dimiserunt. Rapinam enim ab eis fieri cernentes milites, ne expertes prædæ forent, omiſsa persequutione hostiū, ad castra diripienda ipsi quoq; conuersi sunt. Ita Gothi de manibus emissi, quum nemo persequeretur, in montibus proximis constitērūt. Inde castra sua agi ferriq; cernentes, quum neq; ordinē neq; disciplinā ullam in hostibus uiderent, se tandem cohortati rursus hostes inuasērunt, eosq; impeditos ac rapinę intentos perfacile superarunt, castraq; & prædam illis abstulerunt. Ad castra quoq; regia per hoc ipsum tēpus mutari fortuna cœpit. Peditatus enim permultus ex Gothorum proximis castris equitibus Belisarij obiectus, quum quasi testudine scutorum facta à fronte premeret, cogit tandem eos aliquanto pedem referre. Quod quum uiderent equites hostium dextrę alæ, impetu maiore Belisarij equitatū ex transuerso inuasere. Nec longe tulerunt impetū equites, sed terga ad extremum dantes ad peditum suorū aciē se receperunt. Nec ea quidem sustinuit uim hostium, sed magna suorū cæde in fugā uertitur. In hoc tamen loco duorum centurionum uirtus plurimum eluxit. Principio & Taruanti nomina illis fuerunt, qui in fuga cæterorū locum suum non deferentes, impetum Gothorum diu sustinuerunt, spaciumq; dederunt suis se in urbem recipiendi, donec Principius toto corpore uulnerato pugnans cecidit, & circa illum commilitonum suorū quadraginta duo. Taruantes autē pari uirtute præditus, quum sanguis permultus ex uulneribus manasset, uiresq; deficerent, à fratre ex prælio ui retractus & ad Pincianam usq; portam reductus ibi corruit. Post hæc milites effuso cursu ad urbem refugerūt. Stantes uero in mœnibus Romani, clauerunt portas, ueriti ne hostes simul urbē intrarent. Itaq; non parua militum pars exclusa est: qui aggerem transgressi, terga ad mœnia, faciem ad hostes conuersi stabant, unicam habentes salutis uiam si è mœnibus defenderentur. Nam tela plerisq; deerāt, quibus tueri se possent, omnibus uel in fuga abiectis, uel in prælio contractis. Sed qui pro mœnibus stabāt, eos lapidibus tutati sunt. Pugna hæc ad castra Gothorum ab initio cœpta, postremo ad portas ac mœnia desijt. Ceciderunt autē ex Belisarij militibus permulti ac maxime uirtute præstantes. Post hoc prælium Belisarius aliquot dies pugna abstinuit, mœnia solū tueri contentus. Tandē

uero

uero confirmatis militum animis, rursus educere illos cœpit, non tamen totis pugnare copijs amplius ausus est, læuia tantum prælia ut prius consueuerat facere perseuerauit. Et fuerūt nōnulla ualde insignia, præsertim aduersus illa Gothorum castra, quæ erant citra Miluium pontem ad Aureliam portam conuersa. Est enim ibi planicies equestribus prælijs ualde apta, incq; ea planicie theatrum est ad ludos gladiatorios uetustis temporibus ædificatū. Circa id theatrum maxima certamina fuerunt: quod aut Belisarij milites id theatrum occupabant, & quasi castris illo utebantur: uel Gothi præuenientes insidias in eo ponebant. Quin & ad portam Salariam & Pincianā per singulos ferme dies læuia prælia cōmittebantur. Gothis igitur obsidionem in longum trahi cernentibus, unica peruincendi spes reliqua uidebatur, si fame Roma premeret: licet enim Portus ablatus magnas difficultates uisus esset afferre, tamen, ut est hominū industria, præsertim in indigentia solers, onerariæ naues quæ Portū solebant petere, Antiū petebant, ibiq; expositū frumentū & alia necessaria pedestri itinere Romā deferebant. Volentes igitur Gothi comoditatē quoq; istā Romanis auferre, octaua circa urbem castra posuerunt, inter Latinam & Appiam uiam. Sunt enim in his locis aquæductus duo, fornicibus qui se interfecantes quasi in duo brachia scinduntur, relictoq; in medio aliquanto spacij iterum cōiunt. Distat autem ab urbe milia passuum circiter quinq;. Hinc igitur mediū locum occupantes Gothi, murū inter columnas arcuū unde quaq; fecerunt ex lapidibus & luto, castraq; per hunc modū munitissima habuerunt, posueruntq; in his castris septē milia equitū, qui supra infraq; infestantes Latinā & Appiam & Hostiensē uiam impediēbāt omnē importandi facultatē præcidētes. Ex hoc admodum durior obsessorū conditio reddebatur, ac fames haud dubia imminebat. Quamdiu tamen segetes in agris fuere, milites noctu Roma egressi frumenta importabant, ac magno precio ciuibus uendebant, atq; ita indigentia sustentabat. Vbi uero hæc quoq; facultas defuit, tunc desperata omnia uidebant. Iam solstitiū uenerat æstiuū, & pestis Romę grassari incœperat, frequentesq; moriebantur, non è plebe modo Romana, uerumetiā ex Belisarij militibus. Res erant in summis difficultatibus atq; angustijs. Itaq; ad Belisariū uenientes Romani, fortunā suam cōquesti sunt, quod fidē Imperatoris sequuti in præsentem incidere calamitates. Suos enim ciues miserabiliter interfectos Rauennę fuisse ab hostibus, urbē à barbaris ignominiose obsessā, extra mœnia uastata oīa atq; cōsumpta. Intus uero fame ac omniū rerū penuria intolerabiliter premi, rogare Belisariū ut se in hostē educat. Præstare enī sibi armis mori q̄ fame tabescere, ac tantas calamitates dedecoraq; pferre. Belisarius uero hæc audiēs, nō satis clemēter respōdit illis, Eos qdē temere incōsulteq; deferri inq; quod ea sit natura populorū, ut impetu magis q̄ ratione moueant. Se cōsilio ac ratione, nō impetu animi regi cōsuisse. Expectare ab Imperatore copias, quibus

Y 4 adiunctis

adiunctis si pugnandum fuerit certā suis uictoriam polliceri ualeat. Easdem illas copias infinitam quandam uim frumenti secum afferre. Proinde abirēt, ac sibi curam belli relinquerent. Romanis per hūc modum uel consolatis uel deterritis, ipse animum in eam cogitationem traducere cœpit, quemadmodum Gothis difficultates rei frumētariæ quamplurimas inferret. Eius rei gratia hæc prouidit, Constantinum & Traianum cum equitibus mille Taracinam, Martinum & Seuthim cum quingentis Tybur misit. Aliam item manum equitum apud Albam collocauit. Hisq̄ omnibus præcepit, ut quam maxime possent commeatus impedirent ad Gothorum castra deferri, & simul adiuuarent Romam petere uolentes. Ne uero castra ad aquæductū posita nocerent, præsidium apud templum Pauli apostoli cōmuniri fecit, equitesq̄ in loco eo stationes habere iussit, & quā late possent uias à Gothorū incursionibus tueri. Est autem ecclesia beati Pauli uia Hostiensis diuersa proutinus regione ab ecclesia beati Petri, utraq̄ extra urbem, utraq̄ porticum habens à porta urbis ad ipsam ecclesiam. Hæc duo apostolorum templa Gothi in tota illa obsidione nunq̄ uiolauerunt. Sacerdotes ut prius libere in illis permanentes rem diuinam exequabantur. Constantinus igitur & Traianus Taracinā profecti quū Neapolim profecturā Belisarij uxore Antoninā reliquissent, ipsi retro conuersi oppida illarum partium quæ Gothis dabant subsidia, peruaferunt, breuiq̄ effecerunt, ut nihil penitus ex locis illis ad Gothos deferret. Martinus uero & Seuthis Tybur profecti quum disiecta eius oppidi mœnia refecissent, quotidianas Gothis molestias ex eo loco inferebant, & commeatum deferri in castra prohibebant. Idem fiebat ab ijs qui Albam missi sunt. Ex quo breui admodum tempore euenit, ut Gothi obsessi non minoribus difficultatibus afficerentur quā obsessi, & supra defectum frumenti pestilentia quoq̄ castra Gothorum peruaferat. Inter hæc aliæ copię à Iustiniano missæ in Italiam peruenerunt. Fuerunt autem equites Thraces octingenti, quos ducebat Ioānes Vitaliani fratris filius. Ex delictu autem mille trecenti, quibus præerant Alexander & Marcentius & Zenon: præterea classe aduecti fuerant peditum tria milia, quos ducebant Paulus & Conon. Erant præterea Neapoli pedites quingenti, quos parauerat Procopius Cæsariensis. Hæc omnes simul copię in unum conuenientes, Romam petere constituerant. Afferebāt uero secum multum ac magnum commeatum. Iter equitibus erat iuxta mare, classis autem pedites deferebat. In eadem classe magna uis frumenti, per terram quoque magno uehiculorum numero frumentum portabatur. Belisarius autem sentiens eorum aduentū, ac metuens ne Gothi eos inuadāt hæc machinatur. Portæ Flaminæ quam ab initio obsidionis obstrui fecerat, demoliri impedimenta per noctē iussit, ac milites prima luce ad eam portam structos paratosq̄ continuit. Traianū uero & Diogenē cum mille equitibus per Pincianā portam emisit, iubens ut ad castra

ad castra hostium magno tumultu discurrant: & quum egressi in eos fuerint hostes, fugam ipsi arripiant, nec prius consistant quā ad portā ipsam unde egressi fuerant peruenerint. Hæc facta quum essent, & ad Pincianā portam prælium cōmitteretur, Belisarius cum reliquo exercitu repente Flaminia porta egressus ad castra Gothorum cōuolauit, imparataq̄ & uacua ab ea parte repperit, utpote qui à porta Flaminia iamdiu obstrueta nihil penitus suspicabantur. Itaq̄ nō multum absuit quin castra ipsa caperent. Versus deinde Belisarius ad Pincianā portam, mediosq̄ nactus hostes, quum ipse à tergo inuasisset, illi uero qui prius fugerāt à fronte repugnarent, incredibili cæde illos oppressit, tantusq̄ fuit ex hoc prælio apud hostes terror, ut in castris uigiliæ duplicarentur, nec de ulla re cogitarent magis quā ut se ab insidijs Belisarij tutos præstarent. Per hunc modum impeditis & conterritis hostibus, copię nullo impedimento Hostiam peruenerūt. Gothi igitur multis incōmodis fatigati, quū insuper nouas uenisse Belisario copias intellexissent, de dissoluenda obsidione cogitare cœperunt. Iam enim multitudo ingens in eorū castris uel peste uel ferro absumpta perierat. Multi etiam morbo aut uulneribus deseruerant castra. Itaq̄ Vitigis legatione Romam missa, quū multa hinc inde dicta responsaq̄ fuissent de iusticia causæ, tandem ad Iustinianū Imperatorem controuersias deferri consensit, ut ex eius autoritate res componerentur, legatiq̄ ob hoc missi, ac trium mensium induciæ donec redirent legati factæ, obsidesq̄ hincinde traditi pro inducijs ex fide seruandis. His confectis copię & commeatus quæ Hostiæ conuenerant, terra & fluuio Romam deuenerunt.

L> ARETINI DE BELLO ITALICO ADVERSUS GOTHOS LIB> II>

QVVM in hoc statu res essent, bellūq̄ cessaret ob inducias factas, Belisarius tamen Romam, Gothi castra munitio nesq̄ custodirēt, querelæ & altercationes ortæ sunt pro inducijs cōtra fidem uiolatis, ex huiusmodi causa. Præsidium Gothorum erat apud urbē Portuensem, ut supra ostendimus. Milites qui erant in præsidio quum deficerent sibi necessaria ad uictum, urbem illam deseruerunt, desertam uero Paulus Isaurorū præfectus qui Hostiæ cum classe remaserat, occupauit. Nec multo post Centumcellas urbem maritimam in Thuscis desertas eodem modo à Gothis, Belisarij milites susceperunt. Albam quoq̄ urbem quæ est in Maris, eodem modo deseruerunt Gothi, & Belisarij milites occuparunt. Vitigis quum has urbes captas ab hostibus cognouisset, oratores Romam misit, qui ruptas contra fidem inducias quererentur. Portum enim, ac Centumcellas, & Albam Gothorum oppida contra fas & æquum ablata fuisse, nec deseruisse Gothos

Gothos eas urbes, sed uocatu suo uenisse ad se, qui erant in præsijs mox in eadem oppida reuersuros, liberiusq; id fiducia induciarum factū esse à Gothis. Nec licuisse Belisario eas urbes per inducias capere. Itaq; restitutionem facere debere. His legatis Belisarius in hunc modum respondit, Redite, inquit, ad regem uestrum, eiq; dicite quæ de uocatu redituq; præsidiorum allegantur, ab eo componi: ceterū omnibus patere quibus de causis Gothi eas urbes pro derelictis habuerūt: inducijs quidem eripere auferreq; uetari, occupare uero quæ à nullo possidentur, nequaquam prohiberi. Ex hoc suspiciones insurrexerunt, quærentibus Gothis paria Belisario referre. At enim tres illæ urbes à Belisario susceptæ, permagnas sibi opportunitates ad bellū afferebant. Iam aduentabat hyems. Belisarius uero copijs abundans mittere in hiberna equites constituit. Misit igitur & in alia loca & in agrum Picenum equitum duo milia. Præfuit autem his copijs quas in Picentes misit Ioannē Vitaliani, eumq; admonuit quid fieri in his locis uelit, Esse quidem in Picentibus uxores ac filios Gothorum, uiros autem ad obsidionem urbis Romæ populariter accessisse. Si maneant induciæ, nihil moueat: quod si Gothi contra induciarum fidem moliantur, ipsum omnia prædari & rapere, & oppida quàm multa potest capere mandauit. Si quod oppidū repugnet, id obsidere iussit, nec ulterius progredi priusq; id ceperit. Neq; enim tutum fore post se hostium oppida relinquentem ulterius proficisci. His uerbis ac mandatis Belisarius Ioannem in Picentes cum exercitu misit. Per hoc ipsum tempus Datus Mediolanensis præsul, & cum eo ciues aliqui Mediolanenses ad Belisarium uenientes urbem Mediolanū in potestatem Imperatoris fore dixerunt, si uel modicum præsidium eò mittat. Se quidem potentes esse non Mediolano solum, sed uniuersa ex Gallia cisalpina Gothos expellere, modo Imperatorij nominis autoritas adsit. Hos Belisarius benigne susceptos, ac multis amplissimisq; uerbis commendatos bonam spem habere iussit, ac se quum tempus fuerit facturum quod postulent affirmauit. Eodem tempore quum prospera ac læta uiderentur esse omnia, periculum superuenit horrendum, quod paruo momento cuncta penè subuertit. Præsidius erat quidā ciuis Romanus, is quū Rauennæ habitare consueisset, ab initio huius belli clam inde aufugerat, Romāq; proficiscebatur. In itinere autē Cōstantini milites Spoleti degentes gladium huic preciose ornatū abstulerunt. Is ergo spoliatus & iniuriā indigne perpeffus, querela apud Belisariū exposita, reddi ablata sibi postulauerat. Belisariusq; præceperat gladium illi restitui. Sed bello & obsidione postea iurgēte, dilata res fuerat, militibus occupatis, & ducē maiorū rerū cura abducēte. In hoc demū tēpore, quū lætiora, ut diximus, cuncta essēt, Belisario per urbē equitante, Præsidius frenū equi apprehēdit, ac magna & querula uoce multis audientibus, nūquid hoc mereat ciuis Ro. qui apud hostes relictis omnibus rebus suis aufugerit, ut à militibus eius spoliē, & iniuria

afficiatur

afficiatur interrogabat. Se quidem cōtra iniuriam & uim sibi illatam sæpius querelam posuisse, nihil reportasse, quū tamen illi ipsi qui uim sibi attulerint, & res habeant ablatas, in urbe atq; in oculis eius quotidie uersentur. Hæc dicta Belisariū permouerunt. Itaq; domū reuersus, uocari ad se Cōstantinum fecit (eius enim milites erant qui gladium abstulerunt) ipsumq; præsentem acriter reprehendit, quod sæpius iussum suum restituendi gladij contempsisset. Ego uero, inquit Constantinus, potius illum gladium in Tyberim abijciam q̄ illi nebuloni reddam. Hæc ualde contumaciter & proterue. Tum Belisarius, Nunquid tu mihi subes? Subsum, inquit, postq; Imperator ita uult: uerum in hac unā re nunq; tibi parebo. Quū hæc audisset Belisarius, magis iritatus est, ac uocari apparitores iussit. Constantinus autem putans in perniciem suā apparitores uocari, furibunde, arrepto pugione, qui sibi ad coxā pendebat, in Belisariū ruit, eumq; paulo infra stomachū percussit. Quod nisi circumstātes subito accurrissent, ac ui extorto pugione ipsum in manibus apparitorū tradidissent, suprema dies illa Belisario fuisset, eiusq; interitus cuncta simul secum in ruinam traxisset, Gothiq; eodem die rerū domini effiebantur. Sed non permisit dei benignitas tanta mala contingere. Constantinus paulo post, iubēte Belisario, interficitur. Nec multo postea Gothi furtim Romam capere tentauerunt, primo per aquæductum quendam uia noctū quæsitā, deinde ratibus traiecto amne iuxta Martium campum. Sed utroq; in loco fefellit eos spes. Nam & per aquæductū conspecta lumina fraudem illorum detexerunt, & obstruso aquæductū, facultas eis præcisā est inuadendi, & ad campum Martium detecta proditio, conatum eorum irritauit. Fuit autem proditio in hunc modum composita, Duo ex infima plebe homines iuxta templum beati Petri habitabant: id templum, ut ostendimus, Gothi nunquam uiolauerunt, sed ædificia eius & homines in his habitantes ueneratione apostoli illæsa seruabant. Hi ergo duo sermone cum Vitige habuerunt de urbe prodenda. Quærebatur uero facultas talis, Infra campum Martium quodam loco ualde inutilia & pene neglecta erant mœnia, confisis, ut puto, ueteribus munimento Tyberis. Vitiges igitur lintres & rates, & omniariam nauigia ad pontem Miluium parari fecerat, noctuq; latēter secundo amne dimissis ratibus, militibusq; impositis urbem inuadere constituerat. Multitudine enim exercitus in exteriorē ripa existente, perfacile fore sperabat, ut expositis primis militibus, alij atq; alij continuo iisdem ratibus transirent, uigiles modo qui in eo loco stabant, cogitationem suam impedire uidebantur, ad hoc quæsitā duorū Romanorū ope, quos pecunia sibi conciliarat, traditumq; eis soporiferum medicamentū uino admiscere iusserat, ut uigilibus potū darent, illiq; hausto potu sopirentur. His in hunc modum compositis, alter eorum pœnitentia ductus, rem Belisario patefecit, captoq; altero, medicamentum soporiferum, quod sibi rex dederat repertum est, ac tota

rei

rei series tormentis expressa. Huic igitur homini iussu Belisarij nasus & auriculae amputatae, ipse asino impositus per Pincianam portam ad castra Gothorum missus est, ut cognosceret Vitigis detectam esse fraudem, & conatum suum patefactum. His ita manifeste deprehensis, Belisarius posthac seruandas sibi inducias nequaquam existimauit. Quare ad Ioannem scripsit, ut rem exequeretur. Ille enim cum duobus equitum milibus agrum Picenum per uadens, uxores natosque Gothorum cepit, praedisque & rapinis regionem totam inuoluit. Vlitheum uero Vitigis patrum cum Gothorum copijs sibi obuiam profectum praelio superauit, ipsumque ducem cum magna parte copiarum occidit, ita uictor factus omnia peruadebat. Captis permultis agri Piceni oppidis, quum Auximo copias admouisset, cognouit id oppidum non magno Gothorum praesidio custodiri, sed locum esse ualde munitum. Itaque nequaquam terendum in eo obsidendo tempus existimans, ad ulteriora processit. Idem quoque statuit de Urbini obsidione. Urbs enim munita & ualida longam obsidionem necessario postulabat: ipse in celeritate spem collocauerat, Fanum & Pisaurum cepit. Deinde Arimino copias admouit, ductus illa spe quod ciues Ariminenses non bene conuenire cum Gothis audierat. Quum ei munitio copias admouisset, tantum terrorem intulit Gothis, ut diffusi in eo loco consistere, Rauennam omnes demigrarent: ciues autem portas sibi aperuerunt. Per hunc modum Ioannes Ariminum cepit, relictis post se duabus ualidis urbibus a Gothis custoditis, Auximo scilicet & Urbino. Fuit hoc totum contra Belisarij praecipitum. Sed ipse praestare censuit Ariminum capere quam circa Auximum & Urbinum inaniter desiderare. Inductus est insuper illa ratione, quod Arimino tam propinquo Rauennae oppido capto, non erat credendum Gothos in obsidione urbis Romae permansuros, sed celeriter esse abituros, quo Rauennam circumque ea loca tuerent. Quod & factum est, simul enim atque intellexerunt Gothi Ariminum esse captum, obsidionem urbis Romae dissoluere atque inde abire statuerunt. Itaque Vitigis paucis post diebus crematis castris cum omnibus Gothorum copijs abiit. In ipso quoque recessu magna detrimenta suscepit, propterea quod media iam exercitus parte transgressa pontem, Belisarius postremos a suis inuadi iussit, multisque Gothorum interfectis, reliqui tanto tumultu & festinatione pontem transire coacti sunt, ut ab utraque sponda multi in flumen praecipitarent. Durauit autem haec obsidio urbis Romae anno integro & diebus noue, quam idibus fere Martij inceperat. Post solutam Romae obsidionem quae ab utrisque facta ac puisa fuerint prosequimur. Vitigis enim licet Rauennam ire properaret, urbes tamen Etruriae & aliarum prouinciarum continere in potestate studebat: quam ob rem mille equites Clusium, totidem Urbeueterem misit, Tuderti quingentos, Auximi quatuor milia collocauit, Urbini duo milia, Caesena quingentos, Montisferetri totidem. Ipse cum reliquo exercitu ad obsidendum Ariminum profectus est. Belisarius autem

rius autem post recessum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitibus mille festinare Ariminum iussit, indeque Ioannem & equites qui cum illo erant abducere, pedites uero ibi collocare. Id ea ratione faciebat, quod optimum equitatum nolebat ab hostibus circumfedi. Si enim peditem copiam Arimini forent, uix putabat Gothos eam urbem obsidere uelle. Et si obsiderent, facilius toleraturos obsidionem pedites quam equites existimabat, quam equos in obsidione nutrire difficillimum sit, pedites autem ex Ancona, quae urbs nuper in fidem uenerat, mari Ariminum deferri commodissime posse. Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti, diuersis ab hoste itineribus Ariminum peruenerunt. Nam Gothi multitudinem exercitus facere tardius iter compellebantur, hi expediti longe antecesserunt. Quum ergo Ariminum peruissent, ac mentem iussuque Belisarij significassent, Ioannes neque ipse parere uoluit, neque Damianum patrualem cum suis equitibus (ad quadringentos hi fuerunt) parere permisit. Quare Ildiger & Martinus Arimino abeuntes omnem equitatum quem Belisarius Ioanni dederat abduxerunt, relictis solummodo peditem & equitatu proprio Ioannis & Damiani. Inter haec Vitigis ueniens Ariminum obsedit, primoque statim tempore ligneam turrum murorum altitudini parem fabricari fecit. Ducebant uero eam turrum non boues ut Romae factum erat, sed milites intra machinam inclusi. Eam igitur tunc Gothi contra illam muri partem ubi facilius erat aditus constituerunt, postmodum urbem expugnaturi. Ioannes autem per noctem eductis militibus fossam latam & profundam ab ea parte effecit, aggeremque totum ad eam partem fossae quae ad moenia uersa erat congeffit. Ita longum hostium laborem unius noctis opere frustratus, facultatem admouendi turrum ad moenia sustulit. Vitigis nihilominus complere fossam in animo habebat, totumque exercitum parare fascis & stipulam & materiam iusserat. Ne uero turris ipsa nocte secutura ab hostibus cremaretur, abducere illam retro uersus castra statuit. Id quum facerent Gothi, Ioannes eductis militibus illos opere occupatos inuadit. Committitur magnum & atrox praedium circa turrum, multi Gothorum cadunt, tandem post longum certamen turrum Gothi retraxerunt, sed tanta suorum caede tantoque detrimento optimi cuiusque pugnatoris, ut spem abicerent uel oppidum expugnandi, sed fame peruincere obsessos cogitarent. Per haec ipsa tempora Mediolanensibus legatis qui Romam uenerant, auxiliares copias Belisarius concessit. Praefecit autem omnibus copijs Mundilam unum ex familiaribus suis uirum in primis strenuum. Fuit etiam simul cum his copijs Fidelius Mediolanensis, quem domus regiae praepositum fuisse diximus. Hi omnes ex urbe Roma classe Genuam delati, inde pedestri itinere Mediolanum petierunt. Ne uero transitu Padi detinerentur, lembos uehiculis detulerunt, quibus transmittere amnem possent. Profecti igitur ut diximus quam tandem transmissio Pado ad urbem Ticinum quae nunc Papia dicitur, peruenissent,

nissent, Gothi ex eo oppido egressi illos inuaserunt. Quod enim id oppidum arcem habebat munitissimam, multa ac preciosa in ea Gothi seposuerant, ac magno ualidoque praesidio illam tuebantur. Commisso itaque leui praelio Gothi intra urbem compelluntur. Mundilas uero & copiae per pontem qui iuxta urbem erat transierunt. In hoc loco Fidelius Mediolanensis occiditur. Nam quum orandi causa templum quoddam intrasset, & abeuntibus suis ipse postremus templo exiret, equoque detractante cecidisset, hostes qui pro moenibus stabant haec cernentes impetu facto illum interfecerunt, priusquam Mundilas & milites id animaduertent. Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militibus. Erat autem uir domi nobilis & potens, & qui multum iuuare susceptum bellum sua praesentia potuisset. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in urbem recipiuntur, inde Comum & Bergomum & Nouaria & aliae illarum partium urbes exemplum Mediolani secuta, Mundilam & milites sponte sua receperunt. Vitigis quum ea quae Mediolani acciderant cognouisset, Vraiam fratris filium magno cum exercitu ad ea loca transmisit, qui & contineret in fide ciuitates quae nondum a Gothis defecerant, & illas quae iam defecissent recuperare conaretur. Scripsit etiam ad Theudobertum Francorum regem, qui cum eo foedus nuper icerat, petens ut auxilia sua Vraiae coniungeret. Et res quidem Galliae in hoc uel statu uel expectatione erant. Belisarius autem quum maturefecerent iam segetes, Roma egressus exercitum in hostes duxit. Gothi uero qui Tuderti & qui Clusij in praesidio relictii fuerant, Belisarium aduersus se uenire sentientes, quoniam sese impares fore tantae dimicationi existimabant, confestim missis legatis pacatione oppida dedidere. Inter haec Vitigis alias insuper copias Auximum misit. Eam namque urbem retinere ac seruare penitus constituerat. Misit & cum his copiis nouum praefectum, qui urbi militibusque praesesset, nomine Vacinium. Is ergo quum ueteri praesidio nouas copias miscuisset, Anconam finitimam urbem quae Belisarij praesidio tenebatur, experiri constituit. Quare profectus cum omnibus copiis in Anconitanos duxit. Ea ciuitas per id tempus in monte solummodo moenia habebat, planiora uero sub montem loca quamuis aedificijs frequentata essent, tamen nullis moenibus clauderentur. Quum igitur aduentarent Gothi, Cononque praefectus militum Anconae praerant, timens ne aedificia suburbana habitatoresque eorum ab hostibus uastarentur, a superiori oppido descendens cum omnibus quas habebat copiis uenienti hosti se obiecit. Erat uero Conon admodum impar, quippe aduersus quatuor Gothorum milia ipse uix mille habens milites congregiebatur. Itaque temerarij cepti confestim poenas luit. Quum enim tantam multitudinem hostium ferre non posset, profligatus ad extremum & in fugam uersus magnam suorum partem amisit, & urbs ipsa uix atque anxie ea die seruata est. Nam quum fugerent milites effuso cursu ad oppidum, ciues ne mixti fugientibus hostes intra moenia penetrarent, portas trepidi clauserunt. Itaque

sub

sub ipsis moenibus magna strages est facta, adeoque uergens periculum fuit, ut Conon ipse non aliter quam per funem de moenibus dimissum in urbem receptus sit. Gothi uero scalis admotis capere urbem conabantur: alij igne coniecto aedificia omnia quae sub ipsam urbem fuisse diximus cremauerunt.

Haud multo post haec Anconae gesta, Narses cum exercitu nouo uenisse in Italiam nunciatus est. Erat uero Narses eunuchus multumque gratia & potentia apud Iustinianum ualebat. Denique unus hic Imperatoris aulam plurimum gubernabat. Idem, quod maximum est, pecuniarum imperialium receptor ac dispensator, idem consiliorum omnium particeps & interdum autor. Adduxit autem in Italiam militum quinque milia. Insignes uero inter hos erant Iustinus Illyrici militis dux, & alter Narses genere Persa. Secuti praeterea fuerant Eruorum duo milia quibus praerant Isandrus & Phauotheus. Belisarius inter haec audito Anconitanorum periculo, uenerat in Picentes, idem fecerat & Narses. Circa urbem simul duces ipsi & exercitus in unum conuenerunt. Ibi quum de communi bello consultarent, & quid potissimum primo quoque tempore agendum foret, quaereretur, difficultates quaedam subesse uidebantur. Nam si Auximum obsiderent, Ioannes & qui cum illo obsessi erant Arimini, manifesto in periculo relinquebantur, praesertim quum necessaria illis defecissent. Sin Ariminum uaderent, magnae Gothorum copiae quae Auximi erant post terga remanebant cum periculo exercitus ac detrimento prouinciae. In dicendis autem sententijs plerique eorum qui ordines ducebant, temeritate Ioannis accusabant, quod contra iussum Belisarij se Arimini inclusisset, quod superbia & auaritia ductus cuncta pro arbitrio fecerit, nullo respectu ducis aut mandatorum. Id quum animaduertisset Narses, ueritus ne his rationibus Ioannes negligeret (erat enim sibi amicissimus) in hunc fere modum sententiam dixit. Quum de publica o uiri utilitate consultur, est quidem, ut existimo, utilitas ipsa per se inspicienda, nec aliis respectibus uel odij uel amoris pessundanda. Atque ego remotis alijs quum re de qua consultamus attendo, hanc differentiam uideor mihi discernere, quod si obsidionem Auximi nunc differamus, nil tamen uetat post aliquot dies eandem obsidionem assumere: subuenire autem militibus qui Arimini obsidentur, si nunc differamus, non licebit postea subuentionem facere: fame enim domiti intra paucos dies sese dedere hostibus compellentur. Quis igitur rectus existimator dubitet illuc esse properandum, ubi irreparabile periculum urget? At non meretur Ioannes, quod & mandatorum ducis contemptor fuit, & se sponte sua in id periculum coniecit. Sint haec uera omnia quae de Ioanne dicuntur. Quid ergo, an odio Ioannis & urbem Ariminum tanta existimatione dignam, & optimos innocentissimosque milites qui in ea obsidentur, amittere sustinebimus? Te autem quaeso dux optime ac praestantissime Belisari, si a Ioanne offensus es, uindictam eius delicti aduersus Imperatorem Iustinianum exercere uis, cui & Ariminum & milites perirent cum magno Reipublicae uulnere? De nobis denique

Z 2 ipsi

ipsis & de exercitibus nostris quæ tandē existimatio erit, si in oculis pene nostris perire socios, & urbē obsessam capi ab hostibus nobis sedentibus & spectantibus permittamus? Ego igitur his rationibus permotus, ducendū exercitum propere Ariminum & opem obsessis ferendam censeo, postea uero & Auximum & alia inimica loca si id uidebitur obsidendum. Adiuuit Narsetis sententiam quod litteræ Ioannis ad Belisariū scriptæ per hoc ipsum tempus uenerunt, quibus fame cōfectos milites pepigisse moram septem dierū significabatur, opemq; sibi propere ferri postulabat. Sententia Narsetis in concilio approbata quā subuenire quāprimū statuissent, Belisarius in hūc modum prouidit. Primo Aratū cū militibus mille in illis ipsis locis remanere iussit, eiq; præcepit ne se cōmoueat, ne ue fortunam ullam tentet, castra solummodo si hostis adueniat tueatur. Deinde classem ornauit, impleuitq; militibus, quibus Herodianū & Vliariū præfecit, Imperiū uero totius classis pernes Ildigerē esse uoluit, nauesq; statim Ariminū uersus nauigare iussit. Partem uero exercitus Martino ducendam tradidit, iubens ut æquis spatijs cū classe per littus iter facerent. Quumq; in conspectum uenissent hostiū, tunc ignes de industria plures in castris fierent, quo maiorū copiarum opinionem præberent. His itaq; per mare littusq; constitutis, ipse diuersa à mari uia per urbem Sarniam tenuit: ea fuit quondam urbs magna satis, quā Alaricus & Gothi qui primi in Italiam transiuerunt, ad solū euerterant, ita ut præter ruinas nihil superesset. Per hāc igitur transiens Belisarius montibus iter fecit, uirtata planiori uia quæ per Fanensem Pisauensemq; agrū Ariminum ducit. Quū enim multo maiores hostiū copias circa Ariminū essent quā ipse habebat, ualidas etiam Gothorū copias Auximi relinqueret sibi post terga, censebat ingenio potius & astu esse utendū aduersus Gothos quā iusta acie dimicandū. Profectus igitur quibus diximus itineribus, quū ad eos montes peruenisset qui contra Ariminū insurgunt, quosdam hostiū ut par est in magno exercitu per ea loca uagantes offendit, quibus uel interfectis uel captis, nōnullos eorū uulneribus faciē cæfos dimitti iussit. Illi uero in castra Gothorum redeuntes Belisariū adesse cum toto exercitu nunciarunt, ad fidem uero huius rei uulnera recens accepta ostendebant. Erat uero meridies quū hęc in hostium castris nunciata sunt, statimq; arma capere miles iussus, & in suos quisq; ordines redactus. Duces uero structa acie descensum Belisarij expectabant, oculos continuo ad montes unde uenire dicebatur conuersos tenentes. Belisarius in montibus ipsis castra fecerat procul Arimino meridiei itinere, nec ea die ad hostes descendit. Itaq; Gothi frustra expectātes, tandē ad occasum solis aciem dissoluerūt. Sed quū aduenisset nox, ignes permultos in litore diuersa regione qua Belisarius uenire nunciabatur intuentes (erant autē ignes quos Martinus atq; eius castra faciebāt) maximo in metu ea nocte uersati sunt, nec fuit eorū quisq; qui somnū caperet uel arma exueret, die autē facta

cta classem insuper cōspiciūt structam ac paratam Arimino propinquantē. Itaq; à duobus simul exercitibus & à classe mari terraq; circumuentos se arbitrati, obsidionē ilico dissoluerūt, nullo ordine Rauennā ex fuga repetentes. Ildiger cum classe primus Arimino applicuit, egressusq; in terram castra Gothorum diripuit. Nec multo post Martinus & Belisarius cum exercitibus superuenerunt. Quum uero Ioannē & milites qui cum eo obsessi fuerant, pallore & inedia cōfectos Belisarius cōspexisset, cōuersus ad Ioannē quasi eius temeritati illuderet, Per magnas, inquit, gratias Ildigeri debes. Ad hęc Ioannes superbe nimiū respondit, Se Ildigeri quidē nullas debere gratias, sed Narseti omnes, ostendere uolens, nullam Belisario curam fuisse salutis suę, nisi Narseti cōpulisset. Verba hęc Belisariū turbauerūt, & fuerunt dissensionis initiū. Ioannes enim posthac Belisariū formidans Narseti adhæsit. Cæteri quoq; familiares malis suasionibus Narsetē iritabant. Nec decere, aiebant, quæstorē imperij & secretorū omniū participē decreta Belisarij sequi, præsertim quū ipse Narsetes haberet exercitū numero ac robore uiroꝝ præstantē longe Belisarij exercitui, debereq; Narsetē recuperatæ Italiæ gloriam sibi nō Belisario uēdicare. Hęc Narsetē ita extulerūt, ut seorsum castra sua faceret, ac nihil ex his sequi uellet quæ Belisario uidebant, ac sua per se cœpta cōsiliaq; de bello iniret: simul tamē ad obsidionē Urbini profecti sunt, nō tamē eisdē castris: sed Belisarius cōtra eam partem urbis quæ ad orientē spectat solem, Narsetes uero ad occidentē cōsedit. Quū uero expugnare urbem Belisarius statuisset, machinasq; pararet, Narsetes quasi rem uanam deridens post paucos dies quāmed uenerāt, deserta obsidione cum exercitu suo Ariminū redijt, Belisariumq; & suos reliquit deteriori cōditione quā si ipse ab initio nō uenisset. Hostes uero cernentes partē exercitus abire, fiduciam supra modū assumpserunt, nec iam eam partem quæ remanserat formidabant. Belisarius cōtra eam portam qua planior ad urbē est aditus, uineas agere incœperat, & omnino experiri expugnationē cōstituerat. Quū igitur se ad ista pararet, felicitate quadam accidit, ut fons qui unicus Urbini fuerat, sponte sua exaresceret. Quare deterriti qui obsidebant, pactione inita urbem dedidere, ut Gothi Urbinateq; ciues Imperatori Iustiniano subessent æquo iure cum alijs Italicis qui Imperatori parebant. Urbino recepto, Belisarius quoniam nondū Auximi tentanda obsidio uidebatur, in Vrbeuetanos exercitū duxit. Eius quoq; urbis difficillima expugnatio erat, quoniā in saxo undiq; præciso cōstituta, nullū fere aditū expugnantibus dabat. Sed spes erat in defectu frumenti, longo enim bello attrita Italia ac multis exercitibus calcata, singulæ ciuitates frumenti penuria laborabant. Qua etiā penuria Vrbeuetus ad extremū domita in Belisarij potestatem deuenit. Narsetes quū Arimini esset, Ioannē Vitaliani cum exercitu misit ad oppidū Cæsenam expugnandū. Ibi dum moenia scalis aggredit, repulsus multis uulneribus frequentes suorū amisit, & Phanotheus Erulorum

dux in ea oppugnatione interijt: quamobrem Cæsena desistens Ioannes ad forū Cornelij duxit, eamq; urbē deditibus sese incolis suscepit. Per idē tempus Mundilas & qui cū illo Mediolani erant, maximis difficultatibus inuolui coeperunt. Theudebertus enim Francorū rex ab Vitigide, ut diximus, ex foedere postulatus, x. milia Burgundionum ad Vraiam miserat: qua ille multitudine fretus, nō procul Mediolano castra faciebat, & importationē frumēti cæteriꝫ cōmeatus omnē impediēbat. Mundilas copias suas Comi & Bergomi & Nouariæ necessario dispartitus fuerat. Ipse uero non magnū equitū numerū secum habebat. Sed nō erat in defensione urbis difficultas, Mediolanenses enim ciues unanimiter ad defensionē cōcurrebant: sed defectus annonæ in urbe populosissima timebatur, si barbari diutius stare in his locis sine rentur. Hæc igitur intelligens Belisarius, Martinū & Vliariū cum magnis copijs misit, ut Mundilę coniuicti barbaros summouerent. Hi quū ad flumen Padī peruenissent, quod distat Mediolano unius diei iter, nō ausi transire flumen timore hostiū diu in his locis defederunt, spem Mundilę & obsessorum dietim frustrantes: polliciti enim sese transituros esse Padū & Mediolanū accessuros, nihil promissorū exequēbantur. Obsessis uero indies spes ac uictus deficiebat. Tandem uero post longam expectationē Martinus & Vliarius ueritatē fassi, Belisario significarunt se solos cōtra tantas hostiū copias transire non posse, nisi uelint ad manifestam perniciem proficisci: daret operam si sibi uideretur, ut Ioannes & Iustinus qui exercitum non procul Bononia haberent, secum iungerentur. Belisarius his auditis confestim Ioanni & Iustino scribens, præcepit ut copijs suis cum Martino coniuictis Mediolanum festinarent ad liberandum obsidione socios in extremo periculo constitutos. Illi autem nihil se facturos absq; Narsetis iussu responderunt. Rursus ad Narsetem Belisarius de ea re scripsit. Qui quanquam cōcederet exercitū illuc proficisci, tamen quia Belisarij fuerat cōceptum, lente admodum & incuriose quasi alienum negocium agebatur. Per hunc modum dilata res frustrationem suscepit. At Mediolanum indies acrius premebatur, & fame iam intolerabiliter laborabat, interq; spem & metū traducta ciuitas eas pertulit difficultates & angustias quæ uix hominibus perferendę sunt. Tandem ad extremam necessitatem perducti Mundilas & milites, ut incolumibus sibi abire liceat paciscuntur. Gothi autem urbem ingressi, nulli ætati pepercerunt. Trucidati passim ciues nō modo qui arma ferre possent, uerum etiam senes & impuberes, mulieres in seruitutem Burgundionibus traditæ, urbs ad solum euerfa. Reparatus quidā Romanus ciuis in ea urbe captus, minutatim à Gothis concisus & canibus traditus est. Ita pulcherrima ac populosissima totius Italiae urbs, ob discordiam Narsetis & Belisarij ultimam cladem subiuit. Interfecta sunt in illa uastitate Mediolanensium ciuium supra xxx. milia. Quæ quū audisset Belisarius, in maximo luctu constitutus est, Imperatoriꝫ Iustiniano scripsit

rei

rei totius initium & progressum. Iustinianus autē quū ista cognouisset, ægre pertulit, nō tamen quenquam puniuit. Narsetem solummodo ab Italia reuocauit, auctoritatēq; totius belli penes Belisariū esse iussit. Ex hoc Narsetes cū parte copiarum in Græciam abiit, Belisarius autē cum omnibus reliquis copijs in Italia remansit. Qui quū de bello gerendo liberius iam cogitaret, quāquam omnis eius cura in Vitigim & Rauennā erat cōuersa, tamē duo prius oppida Gothis adimēda statuebat, quā aduersus Vitigim & Rauennam exercitū duceret. Erant uero hæc oppida Auximū & Fesulæ, ambo situ locorū munitissima, ambo ualidis Gothorū præsidijs custodita. Neq; enim Auximum post terga relinquere uolebat, quū essent in ea urbe supra tria milia delectorū militū, permagna impedimenta socijs inferre ualentū. Neq; Fesulas, quoniā tenentibus eam urbem Gothis, nihil per Hetruriam fore quietū existimabat. Exercitū igitur trifariam partito, ipse cum una copiarū parte ad obsidionem Auximi proficisci statuit: aliam uero partem cum Cypriano & Iustino præfectis Fesulas misit: tertiam copiarū partem Martino & Ioanni Vitaliani ducendam cōmisit, iubens ut circa Padū cū his copijs castra faciāt, Vraiamq; & copias eius in illis locis quāmaxime fieri potest distineant, ne in Thuscōs uel in Picentes ad dissoluendas obsidiones uenirent. Quod si cōtinere illū ab aduentu nequiret, uenientē ponē cōsequantur. Martinus igitur & Ioannes cū ea quā diximus copiarū parte in Galliā profecti, Dertonā urbem iuxta Padū sitam occuparunt. Indeꝫ Vraiam & Gothos infestare coeperunt. Cyprianus & Iustinus cum alijs copijs Fesulas adeuntes, quanq; difficillima eius urbis erat obsidio propter naturā asperitatemq; situs, tamē de superiori loco qua planior est aditus, quāproxime admotis eam urbem obsederūt. Belisarius autē ipse cū longe ualida manu Auximū circumfedit. Vitigis optimū quenq; Gothorum Auximi collocauerat, summaq; illi cura fuerat eius urbis muniendæ, coniectans id quod uerissimū erat, nunq; Belisariū ad oppugnādū Rauennā esse profecturū, nisi Auximū prius in potestātē redegisset. Quū situm naturamq; loci Belisarius speculatus esset, spem omnem deposuit Auximū per uim expugnandi. Sita est enim urbs loco satis arduo, ac insuper manus egregia delectorū militū eam tuebat, uel in campestri certamine repugnare apta. Spes uero unica supererat fame ac inopia rerū domitandi, præsertim quū multitudo ingens intra urbem obsideret. Quare Belisarius oppugnationē omittēs circa montē undiq; posuit castra, intentus quāmaxime ne quid importari ad obsessos ualeret. Cæterū ea circuitio castrorū, ut ad prohibendū importationē utilis erat, ita inutilis cōtra subitas hostiū inuasionē. Nam qui obsidebantur, contra quas libitū erat castrorū partes de superiori loco repentinos impetus faciebant. Cæteræ uero partes longe aberant, nec opem ferre milites facile poterant. Hostes igitur per hūc modū assidue castra fatigabant, crebraq; ex eo prælia committebantur. Erat præterea

Z 4 non

nō procul ab urbe locus quidā irriguus, in quo herba plurima oriebatur. Hic locus quasi campus fuit quotidianorū certaminum, quū obsessores & obsessi pabulationē ex eo quærent, & accensis hinc inde animis, nōnunquā totis pene castris eō cōcurrentibus certarent. In his prælijs Belisarij milites multitudine, Gothi situ præualebāt, uirtute pares utriq; habebant. Hæc eadem certamina Fesulis erāt. Nam & inuasiones frequentes & quotidiana prope prælia inter obsidentes & obsessos cōmittebant. Et unica spes obsidentibus erat, fame ac defectu rerū necessariarū obsessos peruincere. Nā ui expugnandi urbem munitissimam nulla erat spes. Quare undequaq; circumdantes oppidū stationibus militū opportunis locis dispositis omnē importandi facultatē abstulerant. Quū hæc esset conditio belli, Auximumq; in Picentibus, Fesulæ uero in Thuscis enixe obsiderent, nouē protinus res circa Padū exoriunt. Franci enim Theudeberto duce superatis Alpibus per citeriorē Galliam ingenti multitudine descenderūt. Causa uero transitus eorū, ut postea cognitū est, illa fuit, quia quū uiderent per citeriorē Galliam bellū geri, dolebat gens bellicosa ac pene immanis finitimam sibi regionē præmium eorū qui uicissent futuram, ipsos uero spectatores ociosos sedere, eos uicinos expectantes quos uictoria præbuisset, hæc transeundi Alpes causa fuit. Vraias per id tempus crebris à Vitigide litteris euocatus Padū transferat, Rauennā cū exercitu petiturus. Martinus autē & Ioannes à Belisario nuper missi Vraiam præuenientes castra nō procul ab eo fecerant, ut si qua possent transitū prohiberent. Distabant uero eorū castra ab Vraia castris milia passuū circiter septem. Inter hæc Franci circum ea repente loca superuenerūt. Hos Vraias & Gothi propter fœdus nuper ictum auxiliares sibi uenisse arbitrabant, ut superiori anno Mediolanensi bello fecerant. Erant uero Franci qui tunc cum Theudeberto Alpes transferant ad octoginta hominū milia, horū perpauci equites erāt circa ipsum ducē, cætera uero multitudo omnis pedestris. Arma uero ferebant, nō pila, nō arcus, sed ad protegendū quidē corpus scutū & galeam, ad ferendum autē hostem gladiū & securim bipennem. In prælijs autē maxime securibus utebant, quibus ex cōposito ferientes scuta & galeas hostiū perfringebant, ut nemo aduersus tantā uim resistere ualeret. Hi ergo ut amici Gothorum Ticinū amnem apud oppidū Papiā pontē transgressi, magnas postea Papiensibus intulerunt clades, ac immanitate quadam barbara filios uxoresque Gothorum per agrum repertos occiderūt. Moxq; transmissis Pado ubi castris Vraia propinquarunt, siue consilio siue temeritate multitudinis, rixa & prælio cum Gothis implicantur. Nec prius finis præliandi fuit quam Gothi in fugam uersi castra sua deseruerunt, fugientesq; non longe à nostrorum castris admirationem plurimam Belisarij militibus intulerunt. Nihil enim audierant de aduentu Francorum. Belisarium ignotis abditis que itineribus uenisse ad opprimendum Vraiam existimabant. Armis igitur raptim

sumptis

sumptis quū aliquanto progressi fuissent, inopinato Francis occurrerunt, inuictiq; pugnare coacti cito franguntur, neque repetere castra ausi sola fuga sibi consuluerunt. Franci uictores una eademq; die Gothorū & Belisarij copiarū castra utraq; ceperunt, in illisq; cōstituerunt, cōmeatu in utrisq; satis abunde inuento. Vraias ex fuga Rauennam, Belisarij autē copiae per Placentinorum & Parmensium fines superato Apennini iugo in Hetruriam abierunt. Hic subitus Francorū aduentus Vitigim simul Belisariumq; turbauit. Maxima uero formido Belisariū habebat, ne Franci in Hetruriam descenderent, & copias illas quæ Fesulas obsidebant opprimerent. Est autē breue expeditumq; iter per Placentinū Parmensemq; agrum in Hetruriam descendentibus. Sed Franci cōmorantes circa Padū quū neq; uina neq; cætera opportuna repperirent, utpote in regione longo bello afflicta, tantummodo bouina carne & aqua Padi uescerent, in uarios languores breui ceciderūt. Quibus uexati quū frequentes eorū morerentur, statuerūt retro abire, ac per eadem uestigia quæ prius uenerant, in Galliam ac trans Alpes redierūt. Transitus igitur Francorum hic finis tunc fuit. Qui uero Fesulis obsidebant Gothi quū fame prementur ac sæpius postulata auxilia nō uenirent, tandem pactione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autē susceptis Fesulis ac præsidio militū imposito cum reliquis omnibus copijs Auximū profecti sunt. Nam Vitigis cum toto Gothorū robore illis qui Auximi obsidebant, iaturū sese opem promittebat. Et Vraia præsentia hoc ipsum polliceri uidebatur. Quare Belisarius quoque eō copias undiq; contrahere coactus est, ne longa obsidio in irritū caderet. Verum quum auxilia sæpius promissa obsessis nequaquam uenirent, ipsi tamen præter opinionē pertinaciter durarent, statuit Belisarius eos necessitate aliqua ad deditiōnē compellere, cuius rei gratia hæc machinatur. Fons erat perennis aquæ extra mœnia Auximi ab ea parte oppidi quæ ad septentriones spectat, ita propinquus mœnibus, ut intra iactum lapidis foret. Eum fontem Belisarius tollere constituit, quoniam animaduenerat obsessos ex eo tantummodo fonte aquam habere. Huius igitur rei cōficiendæ causa sub primam statim lucē armari exercitū iubet, atq; ex cōposito ad mœnia accedere. Gothi uero oppugnationē oppidi parari existimantes per mœnia opportunis locis cōstituerunt. Belisarius quinq; uiros huius artificij gnaros cū dolabris & malleis ad hoc ipsum paratis multorū clypeis protectos ad fontem effodiendū destruendumq; summisit. Qui postq; eō uentū est, fornicem quo fons desuper cōtegebatur, subeuntes securi iam à telis quæ de mœnibus mittebant, demoliri fontē ceperūt. At enim Gothi postq; intellexerunt omnē conatū fieri ad fontē demolendū, egressi oppido præliū acerrimū inierūt. Pugnabat sub ipsis mœnibus loco difficili & præliui, Gothi ad fontē tutadū accedere nitentibus, Belisarij militibus enixe repellentibus. In hoc prælio multi ceciderūt, plurimi tamen ex Belisarij militibus. Nā Gothi de superiori loco

ferientes

ferientes per facile hostes conficiebant. Sed aderat Belisarius adhortator, praesensque magna uoce suos impellebat, nec pedem referre patiebatur. Integros in fauciorum & cadentium locum continuo summittebat. Id certamen ad meridiem usque peruenit, quum fere ab ortu solis coeptum fuisset. Tandem maiore conatu subnixi milites, Gothos intra moenia refugere compulerunt. Moxque retro abeuntes eos quos ad demoliendum fontem miserant, reuocarunt putantes opus iam pridem esse perfectum. At illi uix paruam aliquam receptaculi partem demoliti fuerant. Causa uero huius erat, quod antiquitus tanta diligentia exaedificatus erat fons, ut multo facilius de uiuo saxo quam de muro eius demeretur. Quum igitur labore irritum susceptum id certamen appareret, Belisarius quod reliquum erat, & succo herbarum maligno, & cadaueribus iumentorum & lapide quem asuestum uocant, inficiendam eius fontis aquam curauit, quoad eam penitus inuilem reddidit, Gothique iam penuria aquarum laborantes uix atque anxie puteis quibusdam exiguam corruptamque praebentibus aquam sustentabantur. Post haec Belisarius neque praelio amplius lacessere obsessos, neque molestias inferre ullas curauit, sed quiescendo assidendumque finem expectabat. Orta demum mentio est deditiois, postulantis Gothis incolumitatem & asportationem rerum suarum in urbem Rauennam profecturis. Quae audiens Belisarius secum ipse ambigebat. Nam tot tamque egregios bello homines dimitti, & augeri hostium uires qui Rauennae conueuerant, alienum ab utilitate publica existimabat: & sedendo ad Auximum, tempus in longum terere periculosum arbitrabatur, praesertim quum Franci dicerentur in auxilium Gothorum esse uenturi. Maxime uero refragabantur milites, qui ex longa obsidionis erumna praedam ex oppido affectabant, nec ulla pacto se illa priuari patiebantur. Demum quum Gothos penuria adfectus rerum, Belisarium autem importunitas temporis urgeret, composita res est magno Belisarii labore, ut dimidia rerum pars militibus in praedam daretur, reliquam Gothi retinerent, utque Gothi qui erant Auximi, in exercitu Belisarii remaneret aequo iure cum alijs militibus. Per hunc modum compositae res sunt, & oppidum pacto traditum. Auximo recepto Belisarius aduersus Vitigim & Rauennam ducere constituit, contractis undique copijs. Eo profectus statim primo aduentu Maximum unum ex praefectis suis cum parte copiarum ad obseruandas custodiendasque Padi ripas misit, neque exinde Rauennam importari ualeret. Vnum enim eius fluminis os non procul Rauenna mare influit. Unde etiam fossa quadam deriuatus amnis Rauennam deducebat. Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre Belisarius, Maximum cum parte copiarum citeriori ripae custodiendae praefecit. Venit etiam ex Dalmatia Vitalis cum alijs copijs a Belisario euocatus, & alteram eius fluminis ripam obsedit. Accidit uero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam quum magna nauigiorum multitudine ex Gallia ueniret, frumentum caeterumque comestum Rauennam ferentium, flumen

ipsum

ipsum usque adeo decreuit, ut pleraque nauigia destituerentur. Ex quo factum est ut a militibus Belisarii omnia caperentur. Nec multo post eas captas, flumen in suam magnitudinem redijt. Hoc fortunae indicium primum fuit coeptis Belisarii fauentis, non enim stabat memoria ullo unquam tempore id antea contigisse. Flumine igitur Padi facultas importandi Rauenna per hunc modum sublata est. Mari uero importari nihil poterat, quum ubique Gothorum hostes mare possiderent. A terra uero Belisarius cum exercitu urgebat, nec importari quicquam patiebatur. Quum Rauenna in hunc modum obsideretur, Francorum legati ad Vitigim uenerunt, offerentes Francorum in Italiam transitum, ac liberationem obsidionis, copiarumque Belisarii certissimam cladem, si in societate dominationis Gothi recipere Francos malint. Haec magna uerborum iactantia per legatos Francorum explicata mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum milia transitura in Italiam pollicebantur, quae Belisarius si sapiat, nunquam sit expectaturus, uel si expectaret securibus Francorum cum suis omnibus confestim mactatum iri praedicabant. Haec tam grandia partim extollebant Vitigim & Gothos, partim deterrebant. Nam uenturos in Italiam Francos ac uictores fore non dubitabant, sed regni societatem seruaturus esse nullo modo credebant. Itaque non minus in perniciem clademque Gothorum uenturos esse Francos suspicabantur, quam in perniciem hostium suorum. Hanc eorum suspicionem augebat Belisarius. Dux enim sagax & rebus gerendis aptus, confestim ubi uenisse legatos Francorum cognouit, suos & ipse legatos Rauennam misit, qui & concordiam Gothi cum Imperatore Rom. offerrent, ac infidelitatem Francorum commemorando ab illorum societate deterrent. Gothi igitur Francorum & Belisarii hinc inde auditis legatis, quid optimum foret consultantes, post longam disceptationem Imperatoris concordiam praetulerunt. Per hunc modum legati Francorum irrita legatione dimissi sunt, & frequentes posthac cum Belisario tractatus habiti, crebrique hinc inde nuntij oratoresque comestabant. Denique tractatarum rerum hic exitus fuit, ut controversiae omnes ad arbitrium Imperatoris Iustiniani delegarentur. Huius rei gratia oratores ad Iustinianum missi, & induitiae quaedam inter obsessos & obsidentes fuere. Inter haec accidit, ut horrea publica quae erant Rauennae cum omni frumento cremarentur. Quae quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit, quum & frumenta incendio consumpta essent, & Belisarius importari non sineret, illa ut aiebat ratione, quo magis ad aequas condiciones Gothi descenderent. Suspicionem uero non paruum afferebat Vitigidi, quod unde prouenisset incendium ignorabatur: alij fulmine icta conflagrasse putabant, alij de industria iniectum ignem a quibusdam maleuolis, alij opera Belisarii factum suspicabantur. Regina quoque in suspicionem huius incendij ueniebat, quoniam inuita ac repugnans, uolentis nuptijs ab Vitigide fuerat in matrimonium accepta, inimico atque infenso animo erga uirum esse putabatur. Hoc igitur frumenti incendium

Vitigim

Vitigim & Gothos plurimum turbavit, & quasi in desperationem adduxit. Siue enim fulmine prouenisset incendiū, sibi deum ac cœlos aduersari putabant: siue de industria factum esset, quibus iam confiderent nesciebant. Defectus certe annonæ breuiter impendebat, nullaq; supererat importandi spes, quoniam Belisarius post cremata horrea diligentius obseruabat ne quid importaretur. Per hoc tempus Gothi qui Alpes incolebant, pleriq; se Belisario dedere uelle significarūt. Sunt uero per Alpes plurima castella quæ à Gothis antiquitus ibi collocatis tenebantur. Alpes enim Italiam à Gallia determinant, mirabilisq; altitudine insurgunt, difficillimosq; aditus habent, ualdeque intererat eos aditus custodiri. Qua de causa Theodericus Gothorū rex & ualidam Gothorum manum cum coniugibus & liberis per eos saltus collocauit, castellaq; & arces illis attribuit. Sisigis igitur unus ex Gothorū proceribus qui in Alpibus castella quædam habebat, primus omnium Belisarij milites ad ea loca missos sponte suscepit, & alia castella idē facere suadebat. Erat per id tempus Vraias in citeriori Gallia, exercitumq; parabat, quo Rauennam proficisceretur. Collegerat uero iam in exercitu ad quatuor milia militum. Horum magna pars Alpini erant, qui postquam audiuerunt Sisigim ad hostes defecisse, castella uero & arces in quibus ipsi natos uxoresq; habebant tentari, ante omnia eō ducere Vraiam cōpulerūt. Igitur cū omnibus copijs quas parauerat in Alpes profectus, Sisigim & milites Belisarij obsedit. Hæc rursus quū audissent Ioannes Vitaliani & Martinus qui castra tūc per Galliam faciebant, sine ulla mora & ipsi in Alpes profecti castella quædam in ipso itinere ceperunt. In his frequentes uxores & filij eorum, qui cum Vraia militabant, capti sunt. Quæ postquam intellexerūt parentes ac mariti, eorumq; propinqui, desertis Vraia castris ad hostes transfugerunt, quo suos recuperarent. Per hunc modum Vraias à militibus suis destitutus cum paucis in Galliam reuersus parandi amplius copias aut succurrendi obsessis cogitationem abiecit. Ita Vitigis & Gothi qui Rauennæ erant deserti, à suis ac omni spe destituti obsidebantur, maioresq; continuo difficultates subibant. Quum hæc esset conditio rerū apud Gothos, legati ab imperatore uenerūt, Dominicus & Maximus ambo ex senatu: ferebant uero Iustiniani responsum ad ea quæ Vitigis & Gothi de concordia postulauerant. Summa decreti Iustiniani hæc erat. Vitigis omnia trans Padū loca retineat, citra Padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarum regalium partem imperatori tradat, reliquā partē retineat, Gothi uero omnes qui citra Padū incolūt, subiecti Romano imperio sint. Locuti ergo prius cum Belisario legati, deinde Rauennā ingressi mandata exposuerūt: quæ lætis animis ab Vitigide cæterisq; Gothorum proceribus audita & comprobata sunt. Belisarius autem hæc magno cū dolore audiebat, secū ipse indignans ac grauiter ferens quod quum plene habere uictoriam de Gothis posset, sibi auferebatur. Ita q; rede

untibus

untibus paulopost legatis ac subscriptionem eius postulantibus, subscribere noluit. Quæ quidē res permagnas apud Gothos suspiciones peperit, uerentes ne dolosa pacis simulatione decipiantur, palamq; dictitare cœperūt, se nisi cōsentiat Belisarius nihil de pace esse facturos. Legati uero ipsi & qui ordines in exercitu ducebant, Belisarij factū ualde indignabantur, eumq; non parere Iustiniani decretis inter nefaria reponebant. Nataq; ex his suspicio est, quasi Belisarius ipse imperium affectaret, ac tota mente abalienatus à Iustiniano esset. Et hæc suspicio plurimum eo tempore increbuit. Qua opinione inducti clam ad eum Gothi miserunt hortantes, ut nō alteri, sed sibi ipsi Occidentale imperium comparare uelit. Gothos enim si id faciat, sibi sponte ac uoluntarie parituros esse aiebant, regnumq; Italarum simul atq; Gothorū cū indelebili potentia habiturū. Hæc nunciabantur clam à proceribus Gothorum. Sensit Vitigis hæc oblata, suosq; & ipse mittens nuncios ad hæc eadem Belisariū cohortatus est. Belisarius igitur ista cōsiderās ac utilia fore arbitratus si cū sapientia gubernent, Ioannē Vitaliani & Bessam & Aratū magnos in exercitu homines, sed nequaquam beneuolos sibi, diuersa in loca cū suis quæq; copijs ablegauit, simulata causa quasi tantæ simul copiarū difficiliter alerentur, alibi uero pabuli & commeatus maior facultas esset futura. Hæc fingebatur causa. Cæterum illi ablegabantur, ne præsentibus quicquam turbarent. Ipse autem post hæc omnibus qui ordinem ducebant in unum uocatis, quū de Gothorum difficultatibus disseruisset, Quid diceretis, inquit, si non solum ea quibus Imperator noster cōtentus esse uideatur, sed etiam multo maiora præsentibus bello adipisceremur. Tūc pro se quisq; laudauit maiora fieri si possint. His ita auditis non aliter patefacta re cōcilium dimisit. Nec multo post quodam e suis Rauennam misso significauit se cōstituisse ea facere quæ illi suauissimè, eosq; hortatus est ad rem accelerandam. Gothi autem utpote qui iam fame premebantur, sine ulla mora legatos cū autoritate publica ad Belisariū miserunt. Hi quū in castra uenissent, nihil coram militibus locuti sunt: sed Belisarium secreto conuenientes se ea de causa uenisse dixerunt, ut fidem promissionemq; ac iusiurandum ab eo suscipiant. Erant uero promissionum generatio, unum de legitima gubernatione institutisq; Gothorum conseruandis, ac nemini succensendo pro his quæ superiori tempore facta essent, & alia huiusmodi quàmplura: aliud quod ipse Italiae Gothorumq; post hac rex erit. Hæc si ille promittat & iuret, sibi portas aperturos esse Gothos, eumque cū toto exercitu in urbem Rauennam recepturos dixerunt. Belisarius cætera iurauit omnia quemadmodum legati postularūt, de regno autem suscipiendo, quū Rauennæ foret, coram Vitigide cæterisq; Gothorum proceribus se præstaturum iusiurandū dixit. Legati uero nequaquam suspicantes quin rex esse uelit, iusiurandum in hac parte ab eo capere distulerūt, quasi mox Rauennam ingressus corā proceribus id foret præstaturus. At Belisarius longe alia

A a mente

mente agitabat. Iustinianus enim dudum quū Belisariū bello gerendo præfecerat, magnis iuramentis obligauerat, ne regnum neue imperium se uiuente assumeret, neue se nūcupari haberet ue tyrannus, aut rex uel Imperator patiatur. Hæc ille iurata seruare incōcussa fide statuerat, uerbaq; Gothis in hac parte dabat. Tūc igitur his ita gestis, Belisarius uolentibus Gothis in urbem Rauennam uocatus est. Ille autem ornato exercitu classeq; parata qua comitum omnium generis abunde deferret, magna Gothorum exercitusq; læticia Rauennam ingreditur. Quū uero ingentes Gothorum copiarū Rauennæ essent, uolens Belisarius eas copias minuere, paucis post ingressum diebus licentiam omnibus qui citra Padum incolerent, dedit domum remeandi. Illi uero longa militia defessi libentissime ad suos redierunt. Ita multitudine Gothorum quæ Rauennæ erat attenuata, Belisarij exercitus longe potentior ac plane dominans intra Rauennæ mœnia remansit. His ita confectis, Gothorum proceres qui ubicunq; per Italiam erant, uel ipsi uenerunt ad Belisarium Rauennam, uel oratores suos miserunt. Sed quū susceptio regni à Belisario differretur, eaq; res admirationem primo mox & suspicionem pareret, auxilium mox eam suspicionem Belisarij reuocatio à Iustiniano, facta: nam fama increbuerat & detulerant quidam Belisarium affectare Italiæ regnum, ac iam plane suscepisse: quo metu Iustinianus illum ad se confestim ex Italia reuocauit. Gothi autem hoc sentientes sibi ipsi ab initio persuadere nullo modo poterant, illum ad Imperatorem Iustinianum esse rediturū. Sed postquam apparatus fieri uiderunt, ac omnia disponi quæ ad profectioem eius fieri oportebat, deceptos sese ac plane circumuentos à Belisario cognouerunt. Sed quid agerent, ille enim Rauennam & proceres in potestate sua habebat, ut ne querelæ quidem liberæ forent. At enim qui trans Padum erant Gothi ubi hæc senserunt, Papiæ conuenientes ac multum inter se conquesti de communi gentis calamitate ac de Belisarij fraude, tandem Vraiam cōstituere sibi regem uoluerūt. Quod ille passus nō est, maxime illa se ratione excusans, quod quū fratris filius Vitigidis esset, neq; pia neq; honesta facere uideretur, si illo uiuente ipse regnum assumeret. Hæc ille ratione probabili se excusans, autor fuit ut Ildouadus rex constitueretur, uir magnæ inter Gothos autoritatis magnæq; potentia, & qui longo tempore Veronæ dominatus esset. Is ergo tūc ex urbe Verona Papiam euocatus purpuræq; indutus rex Gothorum appellatur, ac de salute gentis suæ cogitare iubetur. Ildouadus ergo per hunc modum factus rex statim oratores Rauennam ad Belisarium misit, qui commemorata illius promissione dudum facta de regno Italiæ Gothorumq; suscipiendo, defectum fidei palam arguerent, ac ea fraude deceptos fuisse ab eo Gothos quererentur. Proinde si etiam tunc adimplere promissa ac rex fieri uelit, idq; facto ostenderit, Ildouadum offerre se Rauennam esse uenturum, ac purpurā ad pedes eius positurū. Sin Imperatoris seruus esse malit, quā ipse

ipse imperare, ne grauius ferat, si Ildouadus & Gothi qui reliqui sunt, de cōmuni gentis salute prouidere nitantur. Hæc summa orationis fuit. Belisarius palam ad hæc respondit, se uiuente Iustiniano Imperatore nunquam regnū esse suscepturum. Cū hoc responso legati ad Ildouadum Papiam redierunt. Et Belisarius parata classe cum Vitigide ac cæteris Gothorum proceribus cumq; thesauris regis Byzantiū nauigauit, quinto anno postquam bellum in Italia gerere inceperat.

L> ARETINI DE BELLO ITALICO ADVERSVS GOTHOS LIB> III>

V. M. Byzantiū peruenisset Belisarius, magna læticia à Iustiniano susceptus, plurimoq; in honore habitus, omnem quæ de se prius habita fuerat, suspicionē deleuit. Gothi q; secū adduxerat, humane benigneq; recepti sunt, & cū admiratione quadam conspecti. Nec id quidē immerito illis contingere uidebatur. Erat enim Vitigis Gothorū rex, qui nuper urbē Romā tanta multitudine obsederat, & Mathasuenta eius uxor quondam Theoderici Gothorum regis qui Italiam possederat neptis: præterea Ildouadi tūc regis filij duo, quos Rauennæ penes Vitigim repertos nō dimiserat Belisarius, sed unā secum in Græciam abduxerat: erant & alij Gothorum proceres quos intuebantur omnes, Belisarijq; uirtutem quæ tantas res confecisset admirabantur, tollentes in cœlū laudibus, quod nuper Aphricam, nunc Italiam ad Iustiniani imperium redegegisset. Et in Græcia quidem res huiusmodi erant. In Italia uero post Belisarij discessum apud Ioannē & Bessam & Vitalē, Iustiniano iubente, gubernatio remanserat. Venerat enim Constantianus ex Dalmatiā qui & ipse numero gubernatorū additus est. Confestimq; apparuit quantum inter gubernationem horū & Belisarij interesset. Ut enim omittam rei militaris scientiam, qua omnes ætatis suæ duces longissime superauit, erat in illo humanitas summa, per quam pauperi æque ac opulento sese impartiebatur. Accessus uero ad eū faciles ac liberi cuiq; generi hominum, præterea liberalitas admiranda. Militibus qui equos aut arcus aut arma non ignauiter amisissent, continuo alia donabat. Rusticorum uero tantam habebat curam, ut in ducendo exercitu neminem eorum uiolari, nemini inferri damna pateretur: ne poma quidem in arboribus pendentia milites sui attingere audebant. Hæc ille seueritate disciplinæ consequebatur, ut castra eius abundantiora essent quàm ullum in urbe forum: ita libera & secreta erat rerum uenaliū importatio. Abstinentiam uero eius erga ciuitates socias & amicas, nemo satis digne queat referre. Maxima illius beneficia in ciuitates, nullæ unquam uexationes audiebantur. Qui uero in gubernatione successerunt, neque humanitate, neq; uirtute, neque abstinentia pares

Aa 2 fuere.

fuere. Nam & ipsi rapinas prædâsque sectabantur, & milites in omnem licentiam prolabi permiserunt, superbi quidem in socios, in hostes uero non satis feroces. Itaque res breui tempore retrouerti & in ruinam tendere manifeste cœperunt, ut deinceps à nobis ostendatur. Ildouadus Gothorum rex, ut supra diximus, nouiter constitutus post Belisarij discessum summa cū diligentia res exequabatur. Gothos enim omnes & Italicos qui cum Gothis sentiebant, arma capere & ad præscriptum diem Papiæ conuenire iussit. Paruus quidem ab initio exercitus fuit, sed continuo augetur ac spem assumens indies meliorem. Aduuabat uero non mediocriter Gothorum partes auaricia & iniuria aduersariorum. Exactores enim pecuniarū fiscali nomine à Iustiniano in Italiam populos uexare mirabili acerbitate cœperunt, & ad indubitaram pecuniarum solutionem compellere. Rationes siquidem repositas omnium quæcunque sub Theoderico primo Gothorum rege uel sub alio deinceps regum Italici administrassent, & magistratuum quoscunque per ea tempora quisquam Italarum gessisset, à ciuitatibus quoque promissarum dudum Gothis pecuniarum in disquisitionem uocantes, easque pecunias quasi fisco debitas repositas, & singulis priuatim hominibus & publice ciuitatibus tantam desperationem attulerunt, ut Gothos iterum fieri dominos rerum optarent, multique uoluntarij ad Ildouadū proficiscerentur, eiusque exercitum copiasque auerent. Erat quoque non dispar querela in exercitu imperatoris. Qua enim auaricia exigebantur pecuniarum indubitæ ab Italicis, eadem auaricia militibus pecuniarum debitarum non soluebantur. Vna dumtaxat cura erat ad explendam Iustiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Itaque milites pariter atque Italici tantis iniurijs compulsi, ruinam imperij affectabant. His crescens indies Ildouadus omnes trans Padū, omnes Venetiarum urbes in potestatem recepit, & Italarum Gothorumque multitudine exercitus eius completus est. Quamobrem haud multo post educere in aciem ac fortunam pugnae tentare non dubitauit. Prælium hoc non procul Taruisio fuit aduersus Vitalem, qui unus erat ex Iustiniani ducibus, uictorque Ildouadus tanta strage Vitalis exercitū cōcidit, ut dum ipse cum paucis euaderet, reliqui omnes uel interficerentur à Gothis uel capti uel ducerentur. Ea uictoria magna & clara, mirabile quantum Gothorum animi creuerunt, quantumque fractæ sunt aduersariorum uires, ut non solum trans Padum per Galliam & Venetias, uerum etiam citra Padum partes confirmarentur, nomenque Ildouadi celebre fieret apud Iustinianum Imperatorem aliasque nationes. Nec multo post Vraiam maximū inter Gothos hominem persecutus est, suspitione iniecta, quasi cum hostibus sentiret. Hæc enim prætexebatur causa. Cæterum ob eam rem iritatum aduersus Vraiam quidam putant, quod contentiones quædam inter Vraiam uxorem ac reginam incidissent. Ego autem Ildouadum magnum ac sapientem uirum non adeo leuem existimo

existimo fuisse, ut contentionibus mulierum permotus esset ad Vraiam interficiendum: uerum illam fuisse causam puto, quod Ildouado regi suspecta erat Vraiam potentia. Nam genus Gothorum ualde suspiciosum fuisse constat, & suos erga reges non satis fideles. Mortem Vraiam permulti Gothorum improbarunt, palamque detestati sunt, quasi rem sceleratam & impiam. Itaque & ipse Ildouadus ab Villa uno ex custodibus sui corporis dum pranderet occiditur. In eius locum Ataricus rex creatur, qui nec ipse diu regnauit. Sed propter malam ineptamque gubernationem quinto post electionem mense à Gothis occiditur. Ita duobus regibus intra biennium interfectis, ad Totilam magno Gothorum consensu regnum defertur. Hic antequam rex factus esset Taruisij dominabatur, quæ est ciuitas Venetiarum. Pater eius Ildouadi regis frater germanus fuerat. Itaque interfecto Ildouado (ut supra diximus) Totilas ipse formidans propter illius consanguinitatem clam Rauennam misit, & cum Iustiniani ducibus pepigit ad hostes transire cū omnibus quibus præerat cumque Taruisio oppido. Dicta ad rem conficiendam dies erat. Quæ quæ nondum uenisset, Gothi penitentia ducti quod Ildouadi morte lætati fuissent, quodque Ataricum regem creassent hominem nequaquam tanti ut Gothorum gentem defendere aduersus tantas uires hostium ualeret, ad Totilam Ildouadi propinquum respicere atque regem optare illum cœperunt. Tandem Atarico de medio sublato Totilam regem fecere. Iustinianus autem cognitis his quæ in Italia contigerant, ducum suorum imperitiam & seueritatem increpabat, quod in tantis discordijs hostium tantisque reuolutionibus ipsi opportunitatem rerum agendarum nacti nihil protinus effecissent. Quibus increpationibus permoti duces Rauennæ simul omnes conuenerunt. Ibi quæ de inferendo bello consultaretur, placuit ante omnia ad urbem Veronam exercitum ducere. Eius namque urbis capiendæ spes quadam illis secreto afferebatur. Erant uero hi duces undecim, quorum præcipui habebantur Constantianus & Alexander in Italiam nuper à Iustiniano missus ad pecunias colligendas. Profecti igitur cum ingentibus copijs ubi Veronæ propinquarunt, spem dudum sibi præbitam experiri decreuerunt. Erat enim Martianus quidam uir domi nobilis castellum habens non procul Verona, is quia partes Imperatoris animo præferebat, custodem unius portarum induxerat ad exercitum Imperatoris recipiendum. Re igitur arcane composita, quæ eò peruenisset exercitus, præmittitur Artuades Armenius cum manu delectorum militum qui portam ante capiat, ac cæterum exercitum præstoletur. Nihil promissorum in hoc loco defecit. Nam intempesta nocte quæ ad portam uenissent milites, proditor aperiens intra urbem eos recepit. Illi portam ingressi, mœnibus quoque supra eam captis, exercitui significarunt: & Gothi sentientes hostes esse in urbe, per diuersam portam aufugerunt. Duces uero captam à suis portam audientes iter quidem statim ingressi sunt: sed antequam in

urbem uenirent, de præda inter se disceptantes, quinque milibus ab urbe passibus constiterunt. Inter hæc dies eluxit, arx est Veronæ urbi supereminens, ex qua intra urbem & extra longe prospectus est. Gothi igitur qui in arcem refugerant, cernentes paucos intra urbem hostes, exercitum uero extra urbem existere, nec dum mœnibus appropinquare, subito ex arce impetu facto, urbem peruicerunt, & portam quæ tenebatur ab hostibus receperunt, atque clauserunt: milites uero qui per noctem fuerant ingressi, partim oppressi sunt, partim ad mœnia confugientes desuper repugnabant. Venientes autem paulo post duces quum portam clausam repperissent, quanquam intus essent milites qui eos uocabant, ac ne se desererent precabantur, tamen euestigio abierunt. Militum uero pars è muro se demittens, euasit. Quorum è numero fuit Artuades Armenius eorū præfectus, cæteri uel capti uel interfecti sunt. Per hunc modum prauitate & auaricia ducum, res apud urbem Veronam perire, qui dum properare oportuit, de præda non parata inter se ipsos pugnabāt.

Post hæc Iustiniani duces quoniam Veronæ cœpta flagitiose turpiterque euaserāt, discordes inter se, & alij alijs succensentes ex his locis abierūt, transmissoque Pado amne Placentiam profecti sunt. Totilas Papiæ per id tempus degebat, cognitoque hostium aduentu quascunq; potuit copias propere contraxit. Duces inter hæc ultra Placentiam progressi secus ripam Padi amnis castra faciebant. Totilas autem quanquam foret admodum impar, tamen cum ijs quas habebat copijs obuiam illis exire, ac fortunam pugnae experiri constituit. Quum igitur in propinquo essent castra, ac pugna decernere utrique placuisset, Totilas per noctem partem equitum præmisit, quos uiginti fere stadijs ultra hostium castra flumen transire, & quum pugnari cœptum esset, post terga hostium cum quammaximo ualere tumultu adoriri mandauit. Ipse uero quum tempus fuit ad hostes duxit. Idem fecerunt Iustiniani duces. Erat ante aciem Totilæ uir Gothus nomine Valarus, qui equo insigni uetus ipse quoque insigniter armatus in singulare certamen omnes prouocabat. Aduersus hunc cæteris subsistentibus, Artuades Armenius cuius in ingressu Veronæ mentionem fecimus, prodijt. Spectantibusque utrinque aciebus concurrerunt infestis sese cuspidibus petentes. Artuades Gothum dextro latere hasta transfixum occidit. Ipse uero in hastam interfecti casu inherentem solo ui atque impetu equi adactus cuspide transfigitur, ruptoque thorace uulneratur, ex quo uulnere tertia mox die interiit. Acies intera simul congressæ prælium acerrimum inierunt, omnisque ferri experientia in eo certamine uersabatur. Quum feruesceret maxime prælium, & ab utrisque enixissime pugnaretur, neutram adhuc in partem uictoria inclinante equites Totilæ transmissio flumine terga Iustiniani ducum inuasere, tumultusque maior inde exortus, quum multitudo ingens cederetur, exercitum Iustiniani primo turbauit, mox in fugam uertit; solutis enim ordinibus quum ante retroque instaret hostis, cito

stis, cito dissipantur, multiq; à Gothis persequentibus interfecti sunt. Multi etiam sese per deuia quæque præcipitantes euasere. Captiuorum autem multitudo ingens fuit, & quod nunquam ante cõtigerat, omnia militaria signa Imperatoris exercitus in eo prælio capta sunt ab hostibus, & ad Totilam relata. Insigniorem hanc uictoriam Totilæ fecit, quod ipse cum dimidia fere parte minoribus copijs sciens ac uolens cõtrea maiores copias prælium iniit, quodque militari industria uictoriam nactus est: ipsam quoque uictoriam humanissime exercuit, nemini captiuorum molestus, multis etiam gratuito dimissis, quæ quidem humanitas famam eius plurimum adauxit. Iustiniani duces ex prælio fugientes Placentiam primo, inde in diuersa loca abierūt, & copijs quantum fieri potuit reparandis intenderunt. Non multo post hanc uictoriam Totilas maiora iam animo concipiens, exercitum in Hetruriam misit. Præfecit uero huic exercitui tres Gothorum præstantissimos Beldam & Rodoricum & Vliarim. Erat in Hetruria Iustinus unus ex ducibus qui prælio interfuerat, postque id tempus nunquam cessauerat copias reparare, oppida munitis: quum exercitus Totilæ superuenit, circumdatus ab hostibus intra Florentiæ mœnia obsidebatur. Terrebat uero Iustinum rei frumentariæ defectus. Nam importari ad obsessos nil poterat, & intus quod erat frumentum breui defuturum uidebatur. Rauennam igitur ad cæteros duces mittens Iustinus, quo in periculo res esset ostendit, rogauitque ut sibi opem ferret. Ob eum nuntium permoti Bessas & Cyprianus & Ioannes Vitaliani cum suis copijs in Hetruriam uenerunt. Gothi uero postquam intellexerūt illos appropinquare, soluta ilico obsidione retro mouerunt castra, profectique unius diei iter in loco qui Mucialla dicitur constiterunt. Atque postquam exercitus amicorum Florentiam peruenit, placuit ducibus ut paucis in præsidio Florentiæ relictis, ipsi cum reliquis omnibus ad hostem cõtenderent. In itinere uero dum essent, statuerunt ut ducum ipsorum unus celeriter antecederet ad inuadendum distinendumque hostes, alij uero mature sequerentur. Sorte igitur ducta Ioanni contigit antecedendi munus: ille profectus cum suo agmine ad hostes properauit. Hostes uero deterriti aduentu copiarum deserto loco in quo prius habebant castra, in proximum montem arduum quidem ac difficilem transierunt. Neque ob id cunctatus Ioannes ubi ad ea loca peruenit, aciem suorum aduersus montem direxit, ac magno animo sursum uersus annixus peruincere conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus, ac de superiori loco facillime repugnabant. Hic dum annititur Ioannes, & inter primos pugnatore uersatur, quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo transfixus occiditur, falsaque statim credulitas inde exorta est Ioannem interfectum fuisse, fuga hinc fieri cœpta. Hæc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant, quum insuper fugam & trepidationem mirabilem uideret, ipsos quoque in

fugam turpissimam conuertit. Nec modus ullus fuit in fuga, dissipatum spatiumque in diuersum abeuntes, signa & ordines deseruerunt. Itaque duces quoque ipsi à nullis hostibus pulsi fugam arripere coacti sunt. Neque posthac conuenerunt in unum, sed alius alibi prout se ex fuga receperant, oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obsidionem Florentiæ nequaquam reuersi sunt, magnitudinem ueriti copiarum, quæ quanquam dissipatæ forent per oppida Hetruriæ constitent, & hyems superuenit, finisque fuit septimi anni huius belli ex quo geri à Belisario coeptum fuerat. Eo qui secutus est anno, ut primum educendi copias tempus fuit, Totilas coacto exercitu in agrum Gallicum uenit: ibi Cæsenam & Petram oppidum, quod hodie corrupto in uulgus nomine Bretinorum appellant obsedit. Cætera uero eius regionis oppida permulta uel ui uel pactione cepit. His per ea loca confectis in Hetruriam cum exercitu transiit, ibi duriora omnia quam repperisset, statuit in his tempus haudquam terere: itaque Tyberim amnem quo Hetruria finitur, transgressus, per Umbros & Sabinos & Marfos in Campaniam profectus est. In his locis Beneuentum urbem captam moenibus spoliavit. Nolebat enim in urbe munitissima hostes si quando contingeret sedem belli habere. Neapolim deinde obsedit, multis primo uerbis humanissime conatus ut Neapolitani amicitiam eius quam inimicitiam mallent. Sed erat in presidio eius urbis Conon Iustiniani prefectus, nec pauciores mille militibus secum habebat, itaque nihil decerni libere in concione poterat. Quod quum intelligeret Totilas, positus non longe castris urbem obsedit, non tamen oppugnauit, sed quietem agens incubabat: interim uero parte exercitus missa Cumas & alias quasdam urbes per ea loca recepit, ex quibus pecuniarum magnam uim adeptus est: mulieres etiam quasdam ex nobilitate Romana capi in his locis contigit, quas omnes Totilas cum summa beneuolentia conseruatas liberas esse iussit, ac parentibus maritisque cum honesto comitatu remisit. Quum uero per eas regiones neque dux neque exercitus esset qui conatibus Totilæ repugnaret, partem suarum copiarum continuo mittendo Apuliam & Lucaniam & Calabriam cum uniuersis eorum oppidis in potestatem redegit. Ex quo factum est ut Iustiniani ducibus militibusque nullæ amplius ex his locis pecuniæ soluerentur: neque parere ducibus, neque in expeditionem ire uolebant: sed per oppida inclusi res amicorum prædabant, rapinis & maleficijs omnia fœdabant. Duces quoque ob has difficultates intra moenia consistentes, oppida tantummodo ab hostibus turbantur, partitimque inter se urbes Ioannes Romam, Bessas Spoletum, Cyprianus Perusiam, Iustinus Florentiam, Constantianus Rauennam gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obsideri coepit. Totilas enim parata classe neque terra neque mari importari quicquam patiebat. Ex quo palam erat nisi quis opem ferret, eam demum urbem in manus hostium esse peruenturam. Hæc igitur audiens Iustinianus ac

pro

pro tantis Italiae cladibus, proque imperij dedecore indolens, Maximinum prefectum prætorio ad corrigendas reparandasque res in Italiam misit. Dedit autem ei classem & exercitum ex Thracibus, & Armenijs. Præerat autem Thracibus quidem Herodianus, Armenijs uero Phases. Hunni præterea non pauci ea classe uehebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epirum uenit, ibi quum res Italiae ex propinquo cogitaret, inter spem ac metum dubius tarditate ac desidia tempus amisit. Erat enim Maximinus uir bonus & ad pacis negocia non inutilis, belli uero imperitus omnino & ob hoc timidus, & cunctator in singulis ac plurimum ambigens. Res uero tunc & consultandi & agendi celeritatem flagitabat. Maximino igitur paruam de se spem afferente, Iustinianus Demetrium quendam quod sub Belisario dudum in Italia militauerat, cum alia classe in Siciliam misit. Is quum in Siciliam nauigasset, audita Neapolis obsidione, ac eorum qui obsidebantur difficultatibus, confestim auxilium ferre parabat. Quum uero aperta uia id efficere posse desperaret, quoniam neque classis neque exercitus eius ad tantam rem sufficiens erat, hæc excogitauit. Naues complurimas ex uniuersa Sicilia contraxit, fecitque ex his classem ad aspectum permagnam, impositoque frumento Neapolim petere contendit. Ea res & spem magnam obsessis, formidinem non paruam Gothis præbuit: audiebant enim multitudinem nauium, ac magnum in his exercitum uenire opinabantur. Quod si primo statim cursu Neapolim petisset, cuncta prospere succedebant, & urbs obsessa indubie seruabatur. Hostes enim cõterriti magnitudine classis, ne obsistere quidem tentauissent. Sed ipse conscius imbecillitatis suæ Neapolim adire non ausus Romam petiit, quo militibus inde assumptis nauem impleret, atque ita Neapolim magis robustus nauigaret. Sed milites qui Romæ erant, classem ascendere noluerunt. Victi siquidem duplici prælio à Gothis eos immodice formidabant. Itaque hac deficiente spe cum his duntaxat nauibus quas Byzantio duxerat, aduersum hostes proficisci Demetrius compellitur. Totilas naues egregie ueloces in portu ipso Neapolis assidue structas paratasque tenebat, curamque susceperat diligenter de Demetrii classe. Quum igitur ex urbe Roma Neapolim nauigare Demetrium cognouisset, & applicuisse iam propinquo littori, profectus repente Totilas cum uelocibus nauibus ex improviso Demetrii classem inuasit: adeo subitus & inopinatus fuit impetus, ut cõterriti nauitæ atque milites in fugam conuerterentur. Quos Gothi uelocibus incuti nauibus post magnam cædem omnes Demetrii naues cum ipsis oneribus ipsisque uiris plenas ceperunt. Nulli enim euaserunt ex ea classe, nisi qui in lembos statim ab initio profilientes latuerunt, inter quos Demetrius ipse dux classis fuit. Post hæc Maximinus cum maiori classe maiori que exercitu ex Epiro in Siciliam nauigauit. Quumque Syraculis applicuisset, eadem ignauia qua prius cum cetero ac differendo tempus amisit, neque difficultatibus obsessorum neque precibus uocantium

uocantiū mouebatur. Tandem uero ubi praecepta & minae Iustiniani superuenere, nec ob eas quidē nauigare aduersum hostes sustinuit: sed classem Demetrio & Herodiano & Phassae ducendam tradidit, ipse in Sicilia remansit. Erat uero iam plane hyems, quū hi nauigare ceperūt: quumq; prope Neapolim uenissent, orta subito tempestas classem arripuit, neq; remis neq; arte ulla resisti potuit, quin ad ipsum littus ubi castra erant hostium, adigerentur. Gothi uero ista cernentes concursu ad littus facto, nulla difficultate naues ceperunt, & si qui repugnabant interfecerunt, reliquos uero captiuos duxerūt, in quorum numero Demetrius fuit. Herodianus autem & Phassas quum & ipsi capti iam essent, casu quodam postea seruati sunt. Hunc finem habuerūt eo anno Iustiniani classes in Italiam missae. Totilas Demetrium in uinculis ad moenia Neapolitanæ urbis adduci mandauit, ibi uocato Conone praefecto, militibusq; & Neapolitanis ciuibus, Totila iubente, Demetrius uerba fecit, suasisq; ne amplius auxilia expectarent ulla, binam classem cum ipsis purgnatoribus esse amissam, nullamque superesse spem qua confidere debeant. Obsessi uero iam pridem fame macerati, quū Demetriū captum & omnem sublatam uiderent spem, in fletum ac lamentationem conuersi, quid agerent aut quò se uerterent nesciebant, eratq; ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena. Totilas autē quū hoc sensisset, ad colloquiū eos uocatos in ipsius moenibus stantes sic allocutus est. Nullam contra uos Neapolitani uel iram uel indignationem habentes obsidere urbem uestram perreximus, sed ut uobis inimico seruitutis iugo liberatis, referre gratias ualeremus eorū quae hoc ipso bello pro fide Gothis seruanda ab hostibus pertulistis. Soli enim Italicorum omnium inuiti ac repugnantes in potestatem hostiū nostrorum, cum ultima pene ciuitatis uestrae clade uulneribusq; & cruore, cōpuli deuenistis. Itaq; quod nūc simul cū hostibus obsidione uos fatigari à nobis necessitas fuerit, erubescimus. Quamobrem beneficia potius à nobis quam ultionem Neapolitani expectent, hostibus etiam qui uobiscum in urbe sunt non acerbi esse uolumus, deditibus eam urbem uel militandi nobiscum aequo iure cum alijs militibus, uel abeundi cum omnibus rebus suis quocunq; uolent facultatem dabimus. Hæc & iureiurando sancire parati sumus. Laudauerunt & Neapolitani & milites Totilæ sermonem: quo tamen honestior deditio foret, & triginta dierū inducias postularunt, quibus uideretur an quae auxilia superuenirent. Ad hæc Totilas non triginta dierū modo, sed ter triginta dierum spacium se dare respondit. Quam liberalitatē admirati obsessi, claresq; deprehendentes nullam esse auxiliij spem, intra paucos dies apertis portis Totilam & exercitum intra moenia receperunt. Totilas igitur Neapolim ingressus neminem male affecti, nulli molestus fuit: quinimo tanta humanitate usus est, ut nequaquam conuenire barbaro homini uideretur. Quum enim multi propter inedia[m] deficientibus uiribus ægrotarent, ne subita

Totila ad
Neapolita-
nos oratio

affluentia

affluentia cibi immodice sumpti periculum illis afferret, summa cura diligentiaq; prouidit, ut non solum Neapolitanis ciuibus, uerum etiam militibus cibaria bis in die ad certum pondus traderentur, diligentissime obseruato nec unde plus caperent, & singulis diebus modicum superadderetur. Cononi autem & militibus abire uolentibus nauigia praeuit. Quumq; illi uento diutius retenti nauigare intra praescriptam diem non potuissent, liberam nihilominus potestatem illis seruauit. Quin etiam quū longius duraret uentus, & illi pedestri itinere abire statuissent, equos iumenta q; eis tribuit, & uaticum insuper largitus est, Gothosq; cum his misit. Humanitate in alienos Totilas utebatur, in suos uero tantam disciplinae seueritatem seruabat, ut nullum malefactum impunitum esse pateretur. Raptori ac uiolatori poena mors erat & publicatio bonorum, quae quidem bona uiolentiam passo tradebantur. Itaq; & castra & ingressus Gothorum per amicas ciuitates & gentes omni scelere carebant. Ducibus autem Iustiniani per hoc ipsum tempus diuersa penitus erat conditio. Nam nec duces ipsi abstinentes erant, & milites in omnem licentiam traducti à nullo maleficio temperabant. Nec quicquā miserius erat per ea tempora quàm Italiae populi qui Imperatori parebant, quū extra moenia quidem ab hostibus, intra moenia uero à militibus diriperentur. Duces enim munitas tenentes arces, nihil de subiectorum iniurijs curabant. Ob flagitia quū indies magis ac magis desperatio sequeretur, coactus est Iustinianus iterato in Belisarium mentem animumq; conuertere. Nam ceteri quidē duces nedum perditā recuperare, sed ne illa ipsa quae tenebant diutius tueri posse uidebantur. His igitur de causis Belisarius ad curam Italici belli rursus delectus est, quū hoc medio tempore aduersus Medos bellum gessisset, nec dum plane finitum esset bellum. Quū ergo milites nouos rescribere opus esset: nam ueterem exercitum circa Euphratem reliquerat: Thraciam totam circumiens Belisarius, pecuniasq; abunde largitus uoluntariorum ad quatuor milia coegit, quibus classe impositis, unā cū Vitale praefecto Illyrici qui nuper ex Italia uenerat nauigauit, traiectoque demum Ionio mari Salonis applicuit. In hoc ipso itinere Hydruntum Calabriae oppidum obsidione liberauit. Qui enim in eo obsidebantur à Gothis, defectu rerum necessariorum cōpuli ad certam diem pacti fuerant oppidum dedere, nisi prius auxilium ferretur. Quod intelligens Belisarius Valentinū eò nauigare iussit, ac frumenta caeteraq; necessaria inferre, susceptisq; militibus qui diutius obsessi in eo fuerant, nouos imponere. Hæc factu facilia fuerūt. Nam Gothi post inducias negligentius custodiebant, nec uenturū esse quenq; suspicabant. Itaq; repete ac inopinato superueniente classe trepidare, ac obsidionē soluere, longiusq; abire coacti sunt. Valentinus oppidū ingressus priores milites ex arce abduxit, nouosq; imposuit, integriq; anni frumentum illis reliquit. Ipse cum his quas abduxerat nauibus Salonas ad caeteram classem redijt. Post hæc Belisarius

Polam

Polam nauigauit. Ibi exercendis tyronibus quos in Thracia scripserat alio quanto commoratus, tandem cum tota classe Rauennam peruenit. In eius aduentu deteriora omnia opinione sua per Italiam repperit. Hostes enim ubique prauales, ac optima spe esse uidebantur. Amici uero ubique per Italiam fracti ac in desperationem adducti, ciuitates quidem & populi ob iniurias militum: milites autem ipsi quod multa sibi deberentur ab imperatore stipendia, nullaquam soluebant, contumaces & aduersi, nec parere ducibus, nec exire in expeditionem uidebantur. Erantque ad exiguum numerum redacti. Aduentus quoque Belisarii desperationem auxit: licet enim optimus dux, & sine controversia principis haberetur, tamen contemnendas admodum copias adduxerat tyronum quatuor milium, pecunias uero nullas quas militibus darentur. Itaque concionante Rauennae causasque aduentus sui docentem, cohortantem denique ad capeffendum bellum nec oppidani neque milites laeto animo audiuerunt, neque laetitia aut spe bonae significationem reddiderunt. Denique Belisarium ipsum quod in Italiam uenisset, confestim poenitere cepit. Inter haec Totilas Tybur inuasit ex discordiis oppidanorum & militum seditione coorta, per quam uocatus ab alterutra parte urbem suscepit. Imminet autem Tybur urbi Romae, nec plus ab ea distat quam sexdecim milibus passuum. Ea res magnas Romanis difficultates cepit asferre, ac per Latium cuncta impedire. Post haec Totilas cognito Belisarii aduentu in Picentes cum exercitu transijt, & circa urbem Auximum confedit. Belisarius uero per hoc ipsum tempus in Bononienses miserat Vitalem cum satis magna manu Illyricorum. Is quum oppidum quoddam per ea loca cepisset, & Bononia in urbe fuisset receptus, Illyrici nulla prius iniuria suscepta Vitalem deseruerunt, factoque agmine domum abierunt. De qua quidem re postea apud Iustinianum exclamatione illa usi sunt, quod dum in Italia militarent, exactores tributorum patrimonium sua uenundabant, uxoresque & liberos eorum domo pellebant, quamobrem coacti sint ad suos defendendos domum redire. Hac fuga Illyricorum Totilae nunciata confestim missae ab eo sunt Gothorum copiae, per quas Vitalem ac caeteros opprimere posse sperauit. Sed illi praeuientes Rauennam se receperunt. Quum uero qui Auximi erant obsidione premerentur, Belisarius subsidium ad illos misit equitum mille, praefecit autem his equitibus ductores tres Teramuntem, Ricilam & Sabinianum, quod clam noctu Auximum ingressi, quum postridie ad pugnam exiissent, unus ex praefectis Ricilas a Gothis interficitur, caeteri autem post paucos dies abire statuerunt: hostibus enim illic stantes nocere non poterant, & amicis necessaria minuebant. Noctu igitur egressi oppido quum iam circiter milia passuum tria profecti essent, in insidias hostium inciderunt. A quibus circumuenti & in fugam uersi ducentos ex suis amiserunt, uestesque & arma & impedimenta omnia cum iumentis quae illi ferebant. Reliqui fugientes post longam uiam se Ariminum receperunt. Fanum & Pisaurum

& Pisaurum sunt urbes iuxta littus Adriatici maris inter Auximum & Ariminum sitae. Eas urbes Vitigis ab initio huius belli incederat, ac moenia usque dimidium altitudinis destruxerat. Ex his Belisarius Pisaurum reficere cogitauit, ac equitatum in ea collocare. Missis igitur clam artificibus, qui mensuras portarum exactissime caperent, Rauennae fabricari portas fecit, ac ferramentis quibus opus erat struxit. Denique nauibus impositas Pisaurum deferri fecit, praefectisque & equitibus qui Arimini constiterant, scripsit ut repente occupato oppido portas imponerent, ac murum tumultuario opere reficerent, fossas purgarent. Comatus autem omnis generis ut mari ad eos deferret prouidit. Equites igitur Arimino profecti quum Pisaurum occupassent, omnia secundum Belisarii mandata fecerunt. Sensit haec Totilas, & cum magnis copiis ad ea prohibenda profectus est. Sed tanta fuerat militum diligentia in purgandis fossis, ualloque & aggere muniendo oppido, moenibusque & propugnaculis refarciendis, ut admiraret rex tantas res tam ingeniose tam paucis diebus fieri potuisse. Quare aliquantum circa ea loca moratus, quoniam uidebat proficere nil posse, in castra ad Auximum irritum conatu reuersus est. Animaduertentes uero Totilas & Gothi Belisarium & Imperatoris copias necubi per Italiam in certamen prodire, sed oppidis inclusos moenia tantum modo tueri, statuerunt non assidere solummodo ad Auximum, sed alijs quoque ciuitatibus bellum inferre. Itaque profectus Totilas cum exercitu, Asculum & Firmum in Picentibus circumfedit. Belisarius uero quum obsessis opem implorantibus ferre non posset, nec enim tantas habebat copias ut exire aduersus Gothos ualeret, in moerore maximo uersabatur, & hanc ignominiam sui nominis permoleste ferebat. Tandem uero Ioanne Vitaliani ad Iustinianum misso, conditionem Italiae per eum demonstrauit, & simul literas scripsit huiusmodi effectum continentes. *Belisarii ad Iustinianum literae*

Misisti me in Italiam optime Imperator, uirorum, & equorum, & pecuniarum inopem, quod & antequam a te discederem, saepius ostendi & obtestatus sum: sed iussui tuo non parere mihi nefas erat. Thraces enim & Illyricos milites perpaucos & eos ipsos tyrones bellicum inexpertos, nec arma quidem tenere scientes nobiscum ducere coacti sumus. Veterani autem quos per Italiam repperimus, uicti iam ante quibusdam praелиjs, Gothos uictores ita formidant, ut uix aspectum eorum ferre possint, stipendiisque diu fraudati, nec equos nec arma nuper amissa reparare potuerunt, nec in expeditiones sine his exire consentiunt, nec alioquin tantae sunt copiae, ut cum hostium copijs congregari sine manifesta pernicie ualeant: nam maxima eorum pars qui in Italia tuo nomine militabant, ob ea quae memorauimus incommoda sponte sua ad hostes transferunt. Pecuniarum autem redditus nullos ab Italia speres nobis prouenturos esse, quum sit iterum ab hostibus magna ex parte occupata, & ea quae restat pars adeo attenuata belloque afflictata, ut tributa persolueri nullo modo queat. Si igitur satis fuit Belisarium in

Italiam misisse, optime à te prouisum est: sum enim in Italia. Quod si hostes superare uis, alia sunt à te prouidenda. Nam dux belli absq; his quæ opportuna sunt proficere nil ualet. Copias igitur meorū militum huc mittas oportet, deinde Hunnorū ac cæterorum barbarorū multitudinē ingentem. Illud insuper à te necessario prouidendū est, ut pecuniæ adsint: nā sine his in bello nil opportune fieri potest. Hæc tunc à Belisario scripta sunt. Ioannes igitur cum his mandatis ad Iustinianum profectus, & quodā tempore commoratus, nihil nisi tarde atq; anxie proficiebat. Inter hæc Totilas Firmum & Asculum, quandoquidem nemo auxilium obsessis ferebat, pactione cepit. Deinde ex Picentibus in Umbros transgressus, Assisum & Spoletum obsedit. Præerat Spoletu quidam Herodianus, Assiso autē Sisifridus, Herodianus quanq; haberet munitissimā arcem, tamen paucorum dierum inducias pactus, quū interea nullum auxilium superuenisset, constituta die urbem & arcem tradidit, & ipse cum militibus suis ad Totilam transiit. Sisifridus autem fortius se gessit: de pactione enim nunquam audire quicquā uoluit, licet minus ualida urbe inclusus, sæpeq; eruptiones in Gothos egregias fecit, & aliquot prælijs laudabiliter dimicauit. Ad extremū uero circumuentus ab hostibus pugnas occiditur. Ciues autē Assisani eius uiri præsidio destituti, paucis post diebus sese ac urbem Totilæ dederunt. Deinde Perusiā exercitus à Totila ductus est. Præerat autē Perusiæ Cyprianus, cuius supra inter Iustiniani duces mentionem fecimus. Eum quum Totilas neq; ui neq; promissis flectere ualeret, Vliaro quodam ex armigeris suis pecunia corrupto, per eum dolo ac fraude Cyprianum interfecit. Milites tamen post mortem Cypriani Vliarum prosequuti urbem egregie defendebant. Itaq; circa illam comorari diutius Totilas nolens, soluta Perusiæ obsidione, Romam petere contendit. Quumq; eò peruenisset, opportunis locis Romam circumfedit, nō tamen agricolis molestus: nam toto hoc bello Totilas rusticos & agricolas offendi à suis militibus nunq; permisit. Romæ in præsidio erant Bessas unus ex Iustiniani ducebus, & Conon ille qui dudum Neapoli præfuerat. Miserat quoque eò Belisarius Artasiram genere Persam, & Barbationem Thracem cum nō contemnēda militum manu, qui custodiæ urbis unā cum cæteris intenderent. Quū igitur circa urbem Romā cōstitissent Gothi, egressi cum militibus Artasira & Barbation prælium inierunt, ac primo quidem Gothos in fugam uerterunt, sed ipsi longius insequuti, tandem circumueniuntur à Gothis, maioriq; parte militum amissa, uix atq; anxie in urbem refugerunt. Atq; ex illo tempore deficiente spe, caritas annonæ prius, mox etiā fames sequuta est. Neq; enim terra importari quicq; poterat, assidentibus Gothis: neq; mari, quoniā classis dudum à Totila Neapoli comparata, tunc rursus structa, onerarias nauigare prohibebat. Et intra urbem Romam per hoc ipsum tempus suspicio proditionis ingens uersabat. Ob quam Cethegus princeps senatus Roma pulsus

Centumcellas

Centumcellas aufugit. Dum ea Romæ gerebantur, alius Gothorū exercitus Totila iubente Placentiam obsedit. Ea est urbs magna iuxta Padum amnē, solaq; ex omnibus eius regionis ciuitatibus Iustiniani permanebat in partibus. Belisarius autē quum hæc intueret, ac de periculo urbis Romæ plurimū sollicitus esset, ac ex urbe Rauēna opem ferre non ualeret, ob loca interiacentia ab hostibus possessa, & paucitatē copiarū suarum, abire illinc & alia uia auxilium ferre constituit. Itaq; Iustino cum manu militū Rauennæ relicto, ipse per Dalmatiam Dyrrachium profectus, ibi uenturas ab Imperatore copias expectabat. Roma inter hæc durissime obsidebatur, & cuncta in deterius prolabi, & ad ruinam tendere uidebantur. Valentinus & Focas à Belisario præmissi Portuensem urbē tenebant, atq; inde molestias & damna prope quotidianis incursionibus inferebāt hosti. Quū igitur aliquo tempore ea prospere fecissent, magnaq; ob hoc auxilia præbuisent obsessis: tandē præcipitati in insidias, & ab hostibus circumuēti interficiuntur, pauciq; ex eorum militibus uix & anxie in Portum refugientes euaserūt. Traxit uero hæc præfectorum & militū cædes statim post se incōmodum maius propter frumētī amissionem. Vigilius enim pontifex Romanus tunc in Sicilia degens, quum fame premi Romanum populum cognouisset, magnam uim frumenti nauibus impositam Romam mittebat. Gothi autē id sentientes, quū iam appropinquarent naues in portum præueniunt, & post turres ædificiaq; latentes insidias struunt. Milites qui erant in oppido, haud multo prius amissis præfectis, cæsisq; maxima ex parte socijs, pauci ipsi relicti aduersus hostes exire nō ausi de moenibus ac propugnaculis quassatione uestiū & manibus & clamore nautis significabant insidias esse in portu, proinde cauerent, nec illuc accederent. Nautæ uero utpote qui neq; de aduersa pugna, neq; de cæde præfectorum quicq; audierant, illa quæ fiebant signa perinde accipiebant quasi læticiæ adhortationisq; signa forent. Itaq; ob hoc ipsum magis properantes secundo cursu portum ingressi, à Gothis insidentibus capiuntur omnes cum summa desperatione populi Romani, qui ab expectatione eius frumenti totus pendeat. Et fames quidem non iam tolerabilis Romam premebat. Gothi autem ob hoc ipsum audacius instabant. Erat per id tempus Romæ Pelagius quidam diaconus, qui in hac difficultate famis permulta ac maxima pietatis opera in plebem Romanam ediderat, pecunias erogando, ac succurrendo indigentiae singulorum, ob quam liberalitatem nomen eius prius magnum etiam clarius factum est. Ad hunc igitur Romani conueniunt, postulantq; suppliciter ut pro salute populi Romani legatus ad Totilam proficiscatur, paucorum dierum inducias petiturus, quibus diebus nisi auxilium superueniat, deditionem urbis Totilæ promittat. Pelagius autē, quando ita necesse erat, populo paret, in castra ad Totilam cum mandatis accedit. Totilas uero hoc ipsum fore coniectura suspicatus, ex transfugis enim difficultatem

Bb 2 obsessorum

obfessorū extremam cognouerat, uenientē ad se Pelagiū honorifice suscepit, sed antequam Pelagius mandata exponeret, ipse praeueniēs longa & acerbā oratione contra Romanos inuectus est, beneficia Theoderici Gothorumq; in Romanos exprobrās, ac perfidiā Romanorū in Gothos redarguens. Ad extremū conclusit nullam esse colloquij uel pactionis uiam, nisi eueris moenibus sese ac sua in arbitriū potestatemq; Gothorū Romani permittant, eas passuri leges quas sibi uictor tradidisset. Hanc acerbitatē cōtumeliamq; orationis Pelagius audiens, nō ultra cum eo insistendū ratus, Quandoquidem inquit tu Totilas uocē legati audire non sustinuiisti, sed anticipans praecidisti omnē colloquij uiam, ad deum confugiemus, qui solet superbas ac supra modum elatas hominum mentes suo iudicio deprimere. Hæc fatus euestigio in urbem reuersus est. Romani autem Pelagiū re infecta redire cernentes, quid agerent aut quō se uerterent nesciebant. Hinc enim fames intolerabilis eos premebat, illinc uero Totilæ Gothorumq; crudelitas ante oculos uersabat: potiusq; inedia mori quā in scruissimas Gothorū manus deuenire statuebant. His rationibus ea perpeffus est Romanus populus, quæ etiā cōmemorare miserrimū sit. Inter hæc Iustinianus Ioannē cum exercitu ad Belisarium remisit. Præbuit uero neq; tunc magnas copias, sed maiores parabat proximo transmittere. Cuius rei gratia Narsetē cubiculariū ad Erulos miserat, & ad cæteras nationes barbaras circa Histriū incolētes, & iam in Thraciā eorū quidam transierant: sed quum Dyrrachiū peruenissent copiarū, ac de gerendo bello consultaretur, omnes uno ore ferendā opem Romanis censebant. Quo modo autē id fieri deberet, uariæ fuerunt sententiæ. Ioannes enim suadebat cum omnibus copijs per Calabriā & Apuliā proficiscendū esse, atq; ita Romam petendū. Simul enim euntes per facile uictores esse posse. Quod si diuidantur copiarū, & alij terra, alij mari proficiscantur, nullam partem hostibus parem futurā. Belisarius hanc ipsam sententiā laudaturū se dicebat, si populus Romanus in tanta extremitate constitutus non foret. Nunc autem maxima festinatione opus esse. Habere uero per Calabriam & Apuliam iter per se ipsum longitudinē magnam, & ab hostibus occurrentibus moras inferri posse. Mari uero si uentus adsit, quinta die in portum Romanū classem peruenturam, ac ex propinquo certā spem Romano populo allaturā. Audierat enim præfectorū suorū aduersam pugnam, ac frumenti Siculi amissionē cognouerat. Ex hoc desperationē ac difficultatē Romani populi animo deprehendebat. Hac igit sententia in cōsilio approbata, Belisarius cum classe Dyrrachio profectus Hydruntum peruenit. Gothi autem qui id oppidum obsidebant, præsentia Belisarij conterriti, obsidionem dissoluerunt, fugientesq; ab eius conspectu Brundisium se receperunt, quod distat ab Hydrunto duorum dierum itinere, confestimq; ad Totilam mittētes significarunt Belisarij aduentum, credentes eum terra iter esse facturum. Quod quum audisset Totilas,

tilas statim se cōparauit cum exercitu obuiā proficisci. Sed quū Belisarius portea mari ferret, idq; Totilas cognouisset, ad resistendū circa urbē Romā totus incubuit, maxime in eo sollicitus ne Tyberis importari ad obsessos quicq; possit. Cuius rei gratia hæc prouidit, Locū eligens procul ab urbe undecim milibus passuū, ubi flumen Tyberis maxime in arctū cogit, trabes longas ab una ripa ad alterā in modū pontis cōstituit. In utraq; deinde ripa turrim lignēā effecit. Cathenā insuper ferream ante pontem ipsum collocauit, præsidiaq; duo ab utraq; ripa ad cathenæ capita exædificauit, turres autē ac præsidia militibus cōpleuit, qui pontē custodirent. Belisarius inter hæc ad portū Romanū peruenerat, ibiq; expositis copijs, Ioannē & exercitū qui cum illo erant expectabat. Romani uero cognito aduētū, meliori spe difficultates omnes tolerabāt. Ioānes post discessum Belisarij traiecto freto, Gothos nil tale suspicātes inuasit, multaq; cæde in fugā uersos persequutus est, ac primo impetu Brundisium cepit. Conciliatis deinde sibi Calabriæ populis, & ad beneuolentiam Iustiniani traductis, multaq; illis pollicitus Brundisio abiit, quintisq; subinde castris ad urbē Canusium peruenit, id quoq; oppidū in potestātē redexit. Non longe à Canusio uicus est Cannæ, in quo memorabile illud prælium inter Hannibalē & Romanos fuisse perhibet. In hoc loco Tullianus quidam Venantijs filius cuius magnum nomen magnaq; autoritas in Lucanis erat, Ioannē adit, docetq; Lucanos & Brutios nō sponte sua, sed contumelijs Græcorū coactos hostibus adhæsisse: si beneuolentiā & humanitatē seruare erga illos Imperator uelit, sponte sua populos esse redituros. Huic homini cōmendato amplissime Ioannes omnia pollicetur, eiusq; utilissima opera usus est. Totilas uero quum iam appropinquaret Ioannes, delectum suorum equitū Capuam misit, iubens ut intra moenia consistant, demonstrationemq; sui quamminimā faciant. Sed quum præterierit exercitus hostiū, tunc à tergo ipsi subsequant. Cætera uero sibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterriti Ioannē, ueritum ne ab hostibus circumueniat, ut omissa ad Belisarium profectio, in Brutios & Lucanos iter cōuerterit. Erat in Brutijs Richimundus quidā Gothus à Totila cum exercitu missus, quo eam prouinciā contineret, ac circa Scyllam & Charybdim aditū custodiret: hunc improviso aggressus Ioannes, primo impetu profligauit, cæsaq; magna parte copiarū, reliquos unā cum duce in deditioe accepit. Ex hoc iam Lucani & Brutij omnes à Gothis deficientes, imperatorias sequuti sunt partes. Et Ioannes quidē in his erat. Belisarius autē assidue expectans, incredibili dolore conficiebat, damnabatq; Ioānis ignauitā, quod nō aduersus equitatum qui Capuæ fuerat conflixisset, præsertim quū ipse uel optimū Hunnorū equitatū haberet, qui facile peruincere poterat, & profligatis hostibus iter suū continuare, neq; quod turpissimum fuerit conuertere. Hæc & huiusmodi Belisarius culpabat. Cæterū querelæ inanes erant. Ioannes enim in Apulia stauis positus quie-

sebat, cogitationemq; Romā petendī omnino abiecerat. Timens igitur Belisarius ne obsessi destitutos se putent, ac ob desperationē aliquod sinistram moliant, statuit per Tyberim auxiliū ferre: nam per terrā quidem nō tantas habebat copias, ut congredi aduersus hostes ualeret. Flumen & ingeniū sibi spem afferebat per aquā ad urbem peruadendi. Hac igitur cogitatione insurgens, naues ducentas parauit ex eo genere nauigiōrū, quæ dromadas Græci appellāt. Hæ sunt naues moenia undequaq; lignea habētes opportunis locis perforata ad sagittas ac cetera tela in hostes emittenda. Aduersus autē pontē ac cetera impedimenta in flumine opposita hæc excogitauit. Rates duas ferreis repagulis ac tignis inter se quā firmissime colligatas in flumine constituit, superq; his turrim lignēā ædificari fecit maioris altitudinis, q̄ essent hostium turres ad tutelā pontis constructæ. His ita paratis, frumenta & alia necessaria ad uictum quæ Romā deferre cōstituerat, dromadibus imposuit, ac fortissimos pugnacissimosq; milites cōscendere in eas iussit, ceterā uero multitudinē iuxta ripam Tyberis incedere, ac trahere rates cum turri mandauit. Per hunc modū structa parataq; classe ad hostes contendit. Ipse quidē unā dromadam ingressus princeps ducebat, ceteræ sequebant. Ibat unā & pedestris exercitus iuxta ripam illā qua Portus est. Miserat quoq; Romam Belisarius ad Bessam, ut eruptione per id tempus facta hostes quam maxime distineret. Sed Bessas neq; hoc neq; aliud quicq; opportunū tota illa obsidione fecit. Classis igitur à Belisario per eum modum structa contra cursum fluminis contendebat, Gothi uero nullo in loco obuiam ingressi sunt, sed intra munitiones quieti perstabant. Quum prope pontē iam esset classis, stationē hostiū reperiunt & præsidium unum ad caput cathenæ impositū. Hoc igitur præsidium Belisarij milites primo impetu expugnarunt, sublataq; cathena ad pontē iuerunt. Ibi pugna durissima orta est, conantibus Gothis pontem defendere, Belisarij uero militibus pontem peruincere. Gothi enim ex castellis quæ erant ad capita pontis, per pontē ipsam discurrentes fortissime dimicabant. Milites autē nauibus ad pontem ipsam adactis, Gothos feriebāt, nec in ponte consistere patiebantur. Inter hæc Belisarius rates in quibus turris erat, quam proxime ad turrim hostium admoueri iussit: quumq; adhæsisset, uasa sulfure ac pice plena quæ ad hoc ipsum in summa turris parte suspensa ferebantur, incendi & in hostiū turrim de superiori loco demitti præcepit. Id quum factum esset, incidens in turrim hostium ignis cōfestim illam cum omnibus Gothis qui in ipsa erant cremauit. Fuerunt autem non pauciores ducentis qui in eo incendio perierunt, & cum his præfectus eius præsidij uir omnium Gothorū pugnacissimus. Inde iam maiori alacritate milites in ceteros Gothorum ruentes terga dare eos compulerunt, pontemq; ceperunt, quem cōfestim incisuri erant, & cum totā classe Romam profecturi. Neq; enim impedimenta supererant ulla, quo minus peruenire ad urbem, & frumentum

mentum ceteraq; necessaria inferre possent cum summa Belisarij gloria, qui classem illiusmodi excogitarat. Sed fortuna ut uidet aliud constituerat. Impedimentū enim non ab hostibus, sed à suis coortū mirabili casu omnia peruertit. Hostiam urbem tenebāt Gothi, quæ est in sinistra Tyberis ripa iuxta mare, Portus autem in dextera. Quum Belisarius cum classe proficisceretur, uxorem & res suas in Portuensi urbe reliquit, præfecitq; oppido Isaacē uirum strenuum & fidelem cum satis grandi militum præsidio, iubens & obtestans ne quocunq; casu ex oppido discederet, sed ibi consistens oppidum tueretur. Quum igitur turrim hostium Belisarius incendisset ut diximus, uolant cōfestim nunciū ad Portuensem urbem, atq; ut sit, uictoriam magnā grandius extollūt: quibus nuncijs Isaac exultans lætitia ac sese animo attollens, quasi uasanus quidam præceptorū Belisarij oblitus, milites capere arma iubet, ardore & impetu delatus ad inuadendum stationē hostiū, quæ erat in alia ripa non procul ab Hostia cucurrit. Inuadit subito Gothos, ac primo impetu pelit. Sed hostes paulo post sese colligentes, cohortantesq; aduersus Isaacem redierūt, cæsaq; magna parte militum qui cum illo erant, ipsum discussa eius uasania ceperunt. His ita gestis, equites quidā Belisario detulerunt Isaacem captum esse ab hostibus. Quo quidē nuncio perculsus Belisarius, nihil ultra percontatus est, nec ubi nec quomodo. Sed ita accepit quasi hostes Portū cepissent, uxoremq; ac cetera eius omnia haberent in manibus. Itaq; tanto statim dolore affectus est, ut loqui non ualeret, retroq; conuersus, classem ac milites cursim reduxit, certissimo proposito, uel oppidum recuperādī rebus adhuc recentibus nec ab hostibus stabilitis, uel in prælio moriendī. Per hunc modum uictoria iam parata à Belisario deserta est. Quum ad Portum peruenisset, saluum esse oppidum, ac errore se deceptū cognouit. Tantumq; dolorem ex hoc suscepit, ut ægritudine correptus iaceret, sequutaq; subinde febris, longo ac periculoso morbo eum detinuit. Isaac tantorū malorū causa, iussu Totilæ in uinculis occiditur, ob uindictam Roderici præfecti præsidij, qui ex uulnere in pugna suscepto decesserat. Et omnino Totilas humanitatē illam quam ab initio regni ostenderat, in superbiam crudelitatemq; conuerterat, siue successibus animos facientibus, siue quod ficta ab initio uirtus diu simulari non potuit. De populo certe Romano sic acerbe loquebatur, ut uel hic terror causa fuerit pertinacius famem tolerandi, quod formidabant homines illius sæuitiam atque immanitatem. Quamdiu igitur tempus fuit à Belisario auxiliij expectandi, supra uires, supraq; ut ita dixerim, humanitatē populus Romanus famem tolerauit. Omitto cetera, equorum certe & asinorum & mulorum carnes in delitijs per id tempus Romæ fuerunt: canes & mures, ac cetera immunda animalia quidā edebant, herbas omnis generis, quas etiam pecudes non attingunt, radicibus herbarum & corticibus arborum uescebantur. Sed quum de auxilio iam desperarēt, in lachrymas lamen-

tationesq; conuersi, alij sponte sua uitā finiebant, alij latitantes per noctē stationes hostiū fallere nitebant. Multos etiā fames & inedia intra parietes proprios necauit. In his calamitatibus quū esset ciuitas, quatuor milites Isauri de prodenda urbe consiliū inierunt. Hi custodiā agebant ad Caelimontanā portam, quā uulgo Asinariā uocant. Qui quū inter se id consiliū cepissent, fune per noctē à mœnibus demisso per eū descenderunt, Totilāq; aduentus prodere sibi urbē pollicent. Totilas uero hortatus eos, ac multa pollicitus, quosdam è suis cum illis misit, qui inspicerēt locū, & an fieri posset considerarent. Isauri eos ad mœnia ducētes, per eundē funē illis spectātibus conscenderūt. Ita re diligenter inspecta, quū fidem his adhibuisset, cōstituta ad facinus nocte Totilas de prima uigilia armari exercitū, & ad se conuenire iubet. Id quū factum esset, quosdā è suis qui per funē conscenderent præmisit. Ipse cū exercitu sequutus nō procul à porta constitit. Missi à Totila ut compositum erat, ab Isauris recepti mœnibus, moxq; intra urbē ad portā descendentes, securibus freti, portas aperuerūt. Totilas igit per hūc modū Romā ingressus, exercitū ad portā continuit, neq; suorū quenq; discurrere per urbē passus est, sed retinens apud se milites diē expectabat. Clamor subito ab ea parte exortus, hostes esse intra mœnia significauit. Inde mira trepidatio & fuga fuit. Abibant fugientiū agmina per eas portas quæ diuersissimæ erāt ab ingressu hostiū. Multi etiā ex nobilitate & plebe ad ecclesias cōfugerūt. Quū dies tandē eluxit, p̄ totā urbē discurrerūt hostes, & quoscūq; nacti sunt ciuiū sine ullo delectu interfecerunt. Totilas uero à Laterano ubi per noctē cōstiterat, mouēs ad beati Petri ecclesiā profectus est, quasi uotū exoluturus. Iter faciebat per urbē stipatus cateruis ferocissimorū hominū, qui nudis gladijs ac sanguine distillantibus quoscūq; obuios sine ulla distinctione occidebant. Euenso totius urbis spatio, quū in Vaticanū ad beati Petri limina puenisset, Pelagius de quo supra diximus, præsentiā eius formidans, solenni religionis habitu indutus, euangeliā Christi tenens in manibus, ac genua summittens, Parce, inquit, rex supplicibus tuis. Totilas autē superbo nimium aspectu, quasi dedignans, Nūc inquit Pelagi mihi supplicaturus uenis? Ad quē Pelagius, Nūc inquit, quando deus te mihi dominū esse uoluit. Miserere igit domine seruorū tuorū. Ex hoc Totilas quasi lenita ira præcepit, ut nemo posthac feriret, sed finis esset licentiæ gladiatorū & cædibus. Præcepit etiā ut nulla ingenua scēmina, seu mulier, seu uirgo, seu nupta, seu uidua foret uiolaretur, idq; se uere cum omni diligētia custodiuit. Bona duntaxat Romanorū ciuiū in prædā militibus cōcessit, corpora libera esse iussit. Volēs autē Gothorū mētes uictoria elatas deprimere, in cōcione postridie uocatos in hūc modū alloquutus est, An quisq; uestrū cōmilitones tātas mutationes intuēs, quātæ p̄ hos annos cōtingerūt, nō formidet rerū humanarū fragilitatē? & unde mutatiōes istæ pueniāt, nō facile deprehēdat? Qmitto Romā dominatricē quondā orbis terrarū, in

Totila ad suos oratio

uestras

uestras manus nūc deuenisse, hæc enim antiquiora sunt, ruinaq; huius urbis nō nūc primū incepit. Ego nostra cōmemorare malo. Quid potentius ante hoc bellum fuit, quā Gothorū gens per Italiam? ducenta milia bellatorū ponebat in campo, armis, equis, opibus, auro & argento affatim structa, Italiam uniuersam cum Sicilia, Corsica, Sardinia, & Dalmatia possidebat. Hæc tantam potentiā quis unquam putasset ab septem milibus Græcorum, nec enim plures ab initio in Italiam uenerunt, fuisse subuersam? Quid autem postea tenentibus omnia Græcis ac plane dominātibus, quisq; ne putasset uos admodū paucos & inopes aduersus uiginti milia Græcorū Italiam recuperasse, quum ab initio quatuor equitū milia conficeretis, ac præter Papiā, Veronam & Taruisium nihil per Italiam teneretis, Romam nunc tandē caput rerum cepisse, quā Vitigis ducentorū milium exercitu, & annua obsidione subigere nequiuisset? Maxima sunt hæc cōmilitones, ac digna admiratione nō parua. Atqui mutationū istarum causæ, si attendere uelimus, manifestissimæ sunt. Quamdiu enim Gothi æquitatē ac iusticiā inter se colere uoluerūt, res eorum ac potentia floruit: quū uero plus habendī cupiditas transuersos egit, tunc seditiones domesticæ, cædesq; intestinæ & proditiones clandestinæ inter se ipsos coortæ, ruinā pepererūt. Rursus uero quum in iusticiam ducis hæ ipsæ labe transuerūt, uos iam emendati facile eos superastis. Hæc igit considerantes in hac uictoria uestra minime superbire debetis, sed deum uereri ac mutabilitatē fortunæ expauescere: illudq; intelligere, imperia ac potentias omnes per facile amitti, nisi per iusticiam, & prouidentiam, & industriā conseruentur. Maximam igitur adhuc uobis cōmilitones laboris partem restare scitote. Nam tueri quæ sita difficilius est quā acquirere. Quoniam in acquirendo ignauia possidetis sæpe plus confert quā propria uirtus. Tueri autē quæ sita sine propria uirtute nemo potest. Hæc tum à Totila dicta sunt, Gothi autem sapientiam regis sui laudauerunt. Post hæc Romanis ad se uocatis, illorum ingritudinem erroresq; redarguit. Quod quū prius fuissent in manibus Odoacri, opera Theoderici & Gothorū liberati ab illius tyrannide, tanta suscepissent beneficia, quanta uix sciuisent optare, propter quæ diuites atq; beati multos annos uixissent. Demū uero nulla iniuria, nullaq; contumelia accepta, contra fidem ac iusurandum ad Græcos defecissent, homines leuissimos & sine ulla uirtute. Qui statim obsessi à Vitigide nunquā prodire in aciem ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi ac fame macerati omne dedecus tolerauerint. Qui postq; nō armis sed proditionibus & fallacijs facti sunt domini ciuitatū, publicanis exactoribusq; & delatoribus omnia refererunt. Qui ciuitates populosq; Italiæ mirabili acerbitate ad solutionē eorū tributorū compulerint, quæ iam multis annis à Theoderico cæterisq; regibus fuerant eis condonata atq; remissa. Qui rationes administratorū sub eisdem regibus à populis priuatisq; hominibus repoposcerunt, ut Imperatoris sui

Totila cum Ro. expositus latio

inexplebilis

inexplebilis auaritia impleretur. Dicite, inquit, Romani si quid unquā mali à Gothorum regibus passi fueritis, dicite rursus si quid boni à Græculis istis accepistis unquā? Qui uobis amicis plura mala quā hostibus intulerūt, genus uiciosum ac maleficū, & nulla re magis quā mentiēdo efficax. Atqui Gothi in Italia nati & unā uobiscum educati iunt, uobis autem peregrini & ignoti magis placuerunt quā uestrates & noti, usque adeo quos amare debebatis, odistis noua optantes, & quietem fastidientes, quemadmodum equi ocio & affluentia calcitrosi fiunt. Vos igitur his contra rectam fidem contraque utilitatem uestrā patratis, pœnas merito luitis hæcenus & luetis. His dictis Romanos sine ulla spe bona dimisit. Per eosdē dies acta Iustinianæ nobilis mulieris causa est. Accusabant illam Gothi, quod statuas Theoderici regis confringi delerique fecisset, ob uindictā Boëthij mariti ac Symmachij patris, quos Theodericus necari fecerat. Quod obieciēbatur mulieri de statu delectis, uerum fuisse putabatur: sed excusabat eam iustus dolor, quod magnos illos uiros iniuste necatos fuisse constabat. Qua ratione Totilas mulierem absoluit, & ab impetu Gothorum tutam seruauit. Post hæc legatos mittere ad Iustinianū decreuit. Fuerunt autē legati Pelagius, de quo supra diximus, & Theodorus quidam Romanus orator. Hos Totilas grauissimis iuramentis obligauit, quod mandata sua fideliter exequentur, & quod in Italiam quā celeriter possent ad se redibunt. Summa mandatorum hæc fuit, Si Imperator ipsum & Gothos in amicis habere uelit, se urbem Romā seruaturū, & in cunctis expeditionibus permagna ac fidelia auxilia præstaturū. Si autē bellū cū Gothis habere malit, Romā ad solum esse diruturū, quoniā neque tuendo illā in bello occupatus esse uelit, neque hostibus eam relinquere. Scripsit etiam ad Iustinianū epistolā in hunc modum, Quæ facta sint de urbe Roma puto te omnia cognouisse: quorū uero gratia legatos ad te mittimus, ista sunt, Pacis bona optamus & suscipere & exhibere, ut nuper sub Anastasio Imperatore Ro. cum rege Theoderico fuit, quorū concordia & pax tranquillitate illorū temporū & permaxima cōmoda utrisque peperit. Si igitur & tu eiusmodi mentis es, parentē merito te uocabo, meque & Gothos in quibuscunque expeditionibus auxiliares habebis: sin alterius mentis es, à legatis intelliges quæ sequentur. Legati igitur cum his mandatis in Græciam nauigarunt. Totilas autem expectans illorum reditum Romæ consistebat. Belisarius apud Portum febrī ac dolore animi confectus quiescebat. Inter hæc Ioannes in Lucanis & Brutis multa innouare perrexit. Quare Totilas quoque mittere in Lucanos ac bellū resumere coactus est. Nec multo post certior fit de Iustiniani responso. Nam quum legati ad eum profecti, epistolam primo reddidissent, mox que mandata exposuissent, & addidissent ipsi preces ac supplicia pro conseruatione urbis Romæ in tanto discrimine constitutæ, nihil aliud ab Imperatore responsum est, nisi Belisarium esse in Italia, in cuius potestate atque

atque arbitrio res Italiæ cōmississet. Id postquam Totilas intellexit, negati sibi cernens quod postulauerat, Ioānis etiam factum indignatus, qui se quiescentem, ac nuncios pro cōcordia missos expectantē bello laceffisset, de euerterda urbe Roma consilium sumpsit. Itaque insurgens mirabili crudelitate mœnia Romæ pluribus locis ad solum euertit. Fuit autem illa quæ euerfa est fere tertia pars totius ambitus murorum. Capitolium deinde incendit, circa forum & Suburam, & uiam sacrā omnia conflagrauit: fumabat Quirinalis mons, Auentinus flammam incendij euomebat, fragor ruentium domorum ubique audiebatur. Inter hæc incendia multitudo urbana cum coniugibus & liberis sedibus patrijs educebatur, ne deplorandī quidem miseriae suas libertatem habens. Et populum quidem ac turbā per oppida Campaniæ dispersit, senatores uero ac patricios obsidum loco circa se retinuit. Roma post hæc cum toto exercitu egressus eam desolatam penitus ac uacuam dereliquit, ut neque uir quisquam neque fœmina in illa remaneret.

▶ ARETINI DE BELLO ITALICO ADVERSVS GOTHOS LIB▶ III▶

LGRESSVS Roma Totilas, partem exercitus contra Portum collocauit in loco qui dicitur Algidone, ne Belisarij milites quicquam moliri per eius absentiam ualerent. Ipse cum reliquis copijs aduersus Ioānem in Calabria profectus est. Ioannes uero simulac uenire Totilam aduersus se cognouit, turpiter fugiens & omnia derelinquens, non prius constitit, quā Hydrunto se recepit, quod est ultimū Calabriæ oppidum. Itaque ubi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momento Lucanos, & Brutios, & Calabros omnes præter Hydruntinos recuperauit. Per hoc tempus Spoletū à Gothis defecit. Custodiebatur tunc solummodo arx, nam mœnia Spoletij Totilas euerterat. Arx uero facta erat ex amphitheatro, quod antiquitus ea in urbe exædificatū fuerat. Autor uero defectionis fuit Martianus quidam Byzantius, qui quum inter custodes esset, inita cum decem & octo militibus coniuratione præfectum præsidij interfecit, arcemque Belisario tradidit. Eodem fere tempore Tarentum repositū est, quum prius desertum ac desolatū fuisset. Reposuerunt eam urbem Calabri & alij populi bello domo pulsi. Nec primum eius urbis magnitudinem sed partem illius quandam iuxta portum mari utrinque cinctam occupantes, faciliter eius aditum à terra munierunt. Totilas redactis in potestatem cunctis Lucaniæ & Calabriæ oppidis, præter Hydruntum, quum inde abire statuisset, præsidio militum apud Acherusiam urbem relicto, ipse cum reliquo exercitu Rauennam petere contendit. Inter hæc Belisarius longa febrī liberatus, audax cœptum, ac ut multi putassent, temerarium moliri aggressus est, quod tamen postea

postea magnanimū & laudabile apparuit. Cōstituit enim Romam urbem tunc desolatam occupare ex improviso atq; munire. Hoc igitur in se cælans consilium, relictis apud Portū paucis militibus in præsidio eius oppidi, ipse cum cæteris omnibus quas habebat copijs profectus, nemine uel suorum uel hostium id suspicante Romā occupauit, & incredibili celeritate munire illam perrexit. Quia enim subuersa erant mœnia, tumultuario opere muri aliquid refecit, fossas profundas ante muros egit, aggerem præacutis arborum ramis ab stipite sub terram fixis & inter sese connexis cōmuniuit. Turres ligneas & propugnacula ad tutelam refecti muri imposuit. Hæc summa militū uoluntate & opera xxiiij. diebus Belisarius perfecit, nauesq; à Portu frequētes aderrant, frumentum ac cætera ad uictum necessaria importantes. Romani ciues quorum multitudo per finitima oppida constiterant, audita restitutione urbis, mirabili desiderio in patriam demigrabant, præsertim quum ibi frumētī copia haberetur, cuius defectu alibi premebantur. At enim Totilas postquā ista sensit, relictis cæteris curis, Romam petere festinauit. Nondū portas urbis imponere Belisarius ualuerat, quū hostes superuenerunt. Neq; enim fabricarum facultas aderat, à quibus refici potuissent. Gothi prima die nō longe ab urbe contra portam Salariam castra fecerunt. Postridie uero sub ortu solis maximo tumultu atq; clamore ad expugnationem urbis accessere. Belisarius pugnacissimū quemq; militem delectum ad portam, reliquos per mœnia ac propugnacula collocauit, ac subeuntē desuper ferire hostem iussit. Pugnatum est uehementer ab utrisq; nam Gothi ea spe uenerant, ut primo statim clamore urbem considerent se esse capturos. Qui quum uiderent contra atq; ipsi rati fuerant resisti, furore & ira incensi ferebantur, temereq; subeuntes de superiori loco percussi cadebant. Maximo conatu & mirabili pertinacia illa die utrinque certatum est, pugnaq; mane cœpta ad noctem durauit. Postq; tenebræ factæ sunt, Gothi in sua castra redierunt, Belisarij autem milites partim in mœnibus & propugnaculis, ut erant constiterunt, partim stationem ad portas egerunt. Ne uero hostes per noctem improuisi adirent, tribulos ante portas frequentes iecerunt. Altera quæ sequuta est die Gothi eodem ordine ad urbem accesserunt. Belisarius autem & sui eodem modo resistebant. Sed quum in longum traheretur oppugnatio, milites qui stationem habebant ad portam, subito egressi, pedem conferre aduersus Gothos ac repugnare ex equo ausi, tandē ab ea parte in fugam hostes uerterunt, ac longe à porta multis uulneribus summouerunt. Ita finis oppugnationi impositus est. Post hæc multis diebus intermissis, quum interim uulneribus curandis & armis parandis intendissent, rursus ad urbem oppugnandam Gothi subierunt. Belisarius uero milites suos iam magis fidentes porta educit, & nihilo minus turribus & propugnaculis aliam multitudinem imponit. Cōmittitur ante portam præliū atrox & uehemens, in quo quum signifer Totilæ lancea

transfixus

transfixus equo cecidisset, signūq; prostratū esset, summo studio concursum est ab utrisq; à Gothis siquidē ut signum seruarēt, nec tantam ignominiam susciperent, à Belisarij uero militibus, quo signi capti gloriā nanciscerentur. Tandē huius pugnae exitus, ut Gothi quidem signū reciperēt, Belisarij uero milites corpus signiferi obtinerent præter sinistrā manum: in qua quia anulus erat aureus, Gothi eam absiderunt, ne hostes eo potirent. His actis Totilas quia se frustra conari uidebat, prælium diremit, ac postridie abiens Tybur concessit. Eam quippe tenebat urbem, ut supra diximus, maioremq; in modum munita arce, his quasi castris aduersus Romanos utebatur. Romani uero ne subitis incursionibus ab ea parte infestarentur, cunctos Anienis pontes euerterūt. Anio flumen in Hernicis oritur, decurrensq; ex montibus planiciem secat inter Tybur & Romam. Habet uero præaltas ripas & aquarum profunditatem nō transmeabilem. Itaq; pontes super eo principalibus uijs existebant, ceu Salaria & Nomentana & Tyburtina. His igitur tūc pontibus recisis, fieri discuriones aduersus urbem Romam ab ea parte non poterant. Belisarius post Gothorum discessum, portas urbis earumq; ferramenta quiete iam fabricari fecit, clauessq; urbis Romæ quasi iterū ab se partæ ad Iustinianū in Græciam misit. Finisq; fuit duodecimi anni huius belli. Proximo dehinc anno, ut primum uer incepit, Totilas Tybure profectus, Perusiam duxit. Ea urbs pridē obsidebatur ab alia Gothorū manu. Quūq; deficeret iam frumentū & cætera necessaria ad uictum, Totilas eō profectus est, quo obsidionem magis urgeret, ac omnem spem obsessis auferret. Dum circa Perusiam urbem Totilas cōmoratur, Ioannes quum audisset Totilam in obsidione occupatum esse, senatores uero ac patricios urbis Romæ quos secum Totilas eduxerat, per Campaniæ oppida sub militum custodia reliquisse, famam sui nominis extendere cogitauit per illorum liberationē. Mogens igitur ex Calabria cū delecto equitatu, neq; die neq; noctu intermisso itinere in Campaniam uenit. Totilas uero per id ipsum tempus hæc eadem suspicatus, ualidā Gothorū manū in Campaniā destinauerat. Hi quū Minturnas peruenissent, ibi substiterūt, partemq; suorum aliquam præmiserunt qui oppida specularentur: forteq; fortuna accidit, ut Gothi equites præmissi in Ioannem eiusq; equitatu incidere, statimq; prælium inter eos cœptum est, in quo præualens Ioannes, multis eorum occisis, plurimis uulneratis, eos in fugam uertit. Ea profligatione etiam hi qui Minturnis remanserant contreriti aufugerunt. Et Ioannes abducendi quos uoluit permagnam habuit facultatem. Nam oppida Campaniæ sine mœnibus erant, iam pridem enim Gothi illa euerterāt. Itaq; ex singulis oppidis Romanos capiens, omnes qui ibi reperti sunt de manibus Gothorum liberauit atque abduxit, præter Clementinum & Orestem: quorū alter abire noluit, Imperatorē formidans: alter defectū equorū causatus in ambiguo remansit. Non multi tamen senatores in

Cc res in

res in Campania reperti sunt, sed mulieres senatorū complurimæ: uiri enim nocte illa qua Totilas urbem cepit, pleriq; militū agmen sequuti in Portuensem urbem refugerant. Totilas uero quū hæc quæ à Ioanne facta sunt cognouisset, ualde commotus est, pœnasq; à Ioâne sumere constituit. Itaq; parte copiarum in obsidione Perusiæ relicta, ipse cum reliquo exercitu magnis itineribus per Picentes, & Marfos, & Pelignos in Apuliam properauit, transuersisq; itineribus profectus non prius destitit, quam in Calabria repertum Ioannem repente inualit, & cum toto exercitu profligauit, castra etiam cepit. Non tamen permagna cædes facta est à Gothis, nam erat nox quū aggressi sunt castra. Quare faciliter latitando milites in proximos montes euaserunt. Ioannes & Arnulfus Erulorum ductor, qui unâ cum Ioanne militabat, Hydruntum ex fuga se receperunt. Militesq; postmodum diuersis itineribus ad eos conuenere. Hæc Totilæ uictoria maxime nomen eius inclytum reddidit. Præclarum enim uisum est, regem à Perusiæ mœnibus in Calabriam usque tanta celeritate iter fecisse, quanta uix nudus uiator graderetur. Nec ipse letica aut rheda delatus, sed pari cū militibus labore equo profectus, armisq; suis oneratus incessit. Haud multo post id prælium aliæ à Iustiano copias in Italiam missæ, Hydrunto applicare cœperunt. Permotus enim Imperator crebris Belisarij literis, qui conditionē belli significans, supplementa postulabat, nouas copias in Italiā mittere decreuerat, & Belisario scripserat, ut in Calabriam se transferret ad recipiendum milites, & bellum aduersus hostes illic gerendum. Ductores uero nouarū copiarum erant Valerianus Armeniorum ductor, & Verus Erulorum. Belisarius quum Imperatoris literas mandataq; suscepisset, cæteris Romæ & apud Portū relictis copijs, sub cura & gubernatione Cononis legati, ipse cū noningentis militibus delectis, quorum septingenti equites, ducenti pedites fuerunt, mari delatus, Calabriā petere contēdit. Erat uero propositū eius Tarenti copias exponere, quod abest ab Hydrunto bidui itinere, eoq; in loco reliquū exercitum cogere. Sed uento aduersante, cōtra propositum animi sui Crotonis in portu copias exponere coactus est. Vi enim tempestatis nec ante neq; retro nauigare poterat. Crotonē igitur expositis copijs, quoniā his in locis pabuli facultas non erat, equites à peditibus separate compellit. Ipse enim cum peditibus & uxore Crotonis remansit, quō Ioannem cum cæteris copijs ad se uocaret: equites uero ultra progredi iussit, & in finibus Turinorum consistere: sic enim perfacile sibi & equis opportuna reperturos, ac futuros tuto in loco, quoniā Lucani montes in Brutios discurrentes, duas ualles arctis aditibus faciunt, nec procul ab altera ualle iuxta littus maris Ruscia est Turinorum castellum, supraq; illud est oppidum remotius à mari arduo loco situm, quod Ruscianum uocant. Id oppidum Ioannes præsidio militū custodiebat. Belisarius igitur equites suos ad hæc loca dimisit, eisq; præfecit Phasam genere Iberum præstantissimum bello

bello uirum, & Barbationē Thracem, custodireq; assidue aditum iussit: his equitibus quū ad ea loca uenissent, casu quodā obuij fiunt equites hostium, quos Totilas ad tentandum oppidū miserat, quod supra diximus Ioannis præsidio custodiri. Prælioq; cōmisso Belisarij equites, licet pauciores numero, tamen facile superarunt, ac supra ducentos ex hostibus occiderunt. Stantes uero in his locis utpote uictores, & procul ab oculis sui ducis commorantes, neq; ordinem neq; disciplinam seruabant. Vagantes procul à signis uigilias negligentes, nec exploratores mittere, nec speculatores habere curabant, nec arcta uallis qua facile arcere hostem poterat custodire. Quæ postq; Totilas cognouit, cum tribus equitū milibus profectus, eos nihil suspicantes inualit: fauces enim illas aditusq; prius transgressus est quàm Belisarij equites uenturū sensissent. Hinc cædes & profligatio ingens fieri cœpta. Phasas & Barbation erant præfecti, quorum Phasas cum turma suorum equitum Totilæ occurrens, mirabilia uirtutis opera edidit, ipseq; cum omnibus suis equitibus ad extremum occubuit. Barbation cum duobus tantum comitibus aufugit, cæteri uel capti uel interfecti sunt. Fuerūt & qui statim fugam arripientes ad Belisarium tantæ cladis nunciij euaderent. Belisarius amisso equitatu, quū suspicaretur hostes aduersus se esse uenturos, naues propere conscendit, ac magno cum dolore sese uentis permittēs, eadem illa die Messanam in Siciliam delatus est, quæ distat à Crotone milia passuum circiter nonaginta. Totilas uero quum ea perfecisset, ac uires hostium turbatæ essent, Ruscianū oppidū obsidere constituit. Erant enim in eo oppido trecenti equites à Ioanne collocati, & pedites centum à Belisario nuper missi: præterea Itolorum equites & pedites magno numero, quibus si obsiderentur, satis mature defuturi cōmeatus uidebantur. Hac igitur spe Totilas oppidum circumfedit. Per hoc tempus milites à Belisario Romæ relicti Cononem præfectum suum interfece- runt. Irati & indignantes quod ille mercatura frumentaria clandestine inita, præciū annonæ quotidie auget, ñdem milites à Iustiano per legatos postularunt huius delicti abolitionem, asserentes nisi id concedat Imperator ac stipendia insuper eis debita soluat, se Romā Totilæ esse tradituros: quo quidem metu omnia illis sunt concessa. Obsessi uero apud Ruscianum oppidū, quum defectu annonæ premerentur, sermone cum Totila habito, certi temporis inducias paciscuntur, intra quod tempus nisi ueniant subsidia, oppidū dedere promiserūt. Ex hoc iam apparatus fiebat, à Ioâne quidē ut illis opē ferret, à Totila uero ut prohiberet. Inter hæc Belisarius ex Sicilia Hydruntū uenerat, & Valerianum militesq; nouos à Iustiano missos susceperat: itaq; copiarum abunde erat, nec deerant naues quibus ad liberandum obsidione socios ueherentur. Omnibus igitur paratis, ac militibus nauibus impositis, Rusciam nauigarunt. Obsessi uero classem cernentes: nam oppidū cælo loco situm mare prospicit: ingenti lætitia exultantes, constituta die deditiōem fa-

cere noluerūt. Nec multo post classis uento dissipata, uarijs in locis naues diuisit. Deinde quum Crotonis portu simul conuenissent, rursus inde mouētes Rusciam petierunt. Totilas quum appropinquarent naues, Gothos armarifecit, ac eos per littus contra proras nauium disposuit, hastis & sagittis appellere classem prohibentes. Quos quum uiderent Græci, ac periculū horrerēt, cōmorati aliquo tempore iuxta littus quasi mox descensuri, tandem re desperata, conuersis retro proris abierunt. Consultantibus deinde quid agendum foret pro obsessorum salute, placuit ut Ioannes & Valerianus cum equitatu ac cæteris copijs in agrum Picenum proficiscerētur, ibiq; bellum tumultuose inferrent, quo Totilas succurrere suis rebus, ac obsidionem soluere cogeretur. Belisarius autem cum classe Romam nauigaret, ad seditionem militarem, de qua supra diximus, compescendā, ac frumentum classe conuehendū. His in concilio decretis, Ioannes mature iter arripuit per Apuliam & Marfos in Picentes uadens. Valerianus classe deferri maluit. Itaq; nauibus delatus Anconæ milites exposuit, ac se cum Ioannis exercitu cōiunxit. Nec ob eam tamen rem Totilas obsidionem dissoluit: sed duobus equitum milibus in Picentes missis, qui aduersus Ioannis Valerianiq; copias tuerentur oppida, ipse cum reliquo exercitu in obsidione permansit. Obsessi uero quum penitus iam necessaria deficerent, nec ulla spes auxiliij superesset, Deoferum Italicum & Godilam Thracem ad Totilam mittunt, salutē ac ueniam postulantes. Hi præter expectationē suam perfacilem Totilā reppererunt, uni se duntaxat scedifragium imputare dixit, eiusq; unius pœna fore contentū, cæteris omnibus impunitatē concedere, si secū militare uelint, omnia sua retenturos: sin abire malint, cum singulis uestimentis abituros. Per hunc modum oppidū recepit, & Colaserum præfectū præsidij, qui autor fuerat oppidi secundū conuenta non reddendū, uerberatū prius ac mutilatum interfici iussit, cæteris promissa ex fide seruauit. Remansit uero cum Totila magna pars militū quo res suas retinerent. Alij relictis armis, & equis, & rebus suis omnibus, cum singulis uestimētis Crotonē abierūt. Oppidanorū bona in prædam militibus suis Totilas concessit, corpora tamen libera esse iussit. Per hoc tempus Antonina Belisarij uxor Byzantium profecta est, quo Theodoram Iustiniani uxorem rogaret pro Belisarij ab Italia reuocatione: sed quum Theodoram pauloante defunctam esse repperisset, ipsa pro se Iustinianum adiens, multis precibus cum illo egit, ut maritus ex Italia reuocaretur. Et impetrauit quidē faciliter, præsertim quum belli Parthici timor ingens adesset. Ita Belisarius ex Italia reuocatus, quinquennio ferè postquam uenerat in Græciā redijt, non eadem fortuna fretus in hac ultima expeditione, qua fretus fuerat in prima. Romæ uero abiens tria milia delectorū militū in præsidio reliquit, sub ductu & gubernatione Diogenis legati uiri prudentis & bellorū gnari. Eo abeunte Gothi Perusiā longo tempore obsessam ui & armis ceperunt. Totilas expeditis

Calabriæ

Calabriæ Apuliæq; rebus ad obsidionē urbis Romæ redire cōstituit. Faciebant uero sibi animos Belisarij recessus, & ubiq; per Italiā prosperæ Gothorum res, Græcorum aduersæ. Contractis igitur undiq; copijs, quum satis parata essent omnia, Romam ueniens urbem obsedit. Erant Romæ in præsidio delectorum tria milia militum cum Diogene eorum duce uiro singulari: hi uigilando & agendo, & opportunis locis repugnando urbē quamoptime tutabant. Itaq; in longū tempus protracta obsidio est, nec spes ulla Gothis nisi in fame relictā. Durante apud urbem obsidione, Vigilus Pont. Ro. qui tunc Byzantiij erat, cumq; eo permulti ab Italia præstantes uiri, summo studio Iustinianum precabantur, ut Belisariū cum inæstimabili potentia in Italiam remitteret ad obsidionē urbis Romæ dissoluendā, alioquin res ad manifestā tendere ruinā ostendebāt. Hæc eadē Godingus uir consularis à pop. Ro. missus orator precabatur. Iustinianus autē sibi curæ fore res Italiæ respondebat: cæterū differendo ac procrastinando nihil efficiebat. Tandē uero quū acrius infestaret, Liberium quendā ex nobilitate Romana Italico bello ducē pronunciauit, apparatusq; faciendis ab initio uehemens fuit, mox alijs superueniētibus curis, intermisit. Itaq; irrita expectatione inter moras & apparatus tempus transijt. Roma interea durius obsidebatur, Gothi enim expugnata Portuensi urbe, ne quid per Tyberim ad obsessos importari posset effecerant. Oppida quoq; finitima urbi fere omnia in potestatē suā redegerāt, ne qua subsidia inde Romā deferrent. Sed erat legati & militum incredibilis diligentia. Iampridē enim hæc præuidentes omnia intra urbē loca quæ uacua ædificijs erant, frumento conseri fecerant. Ex quo factū est ut deficiente uetere frumento, nouū intra pomeria natū superueniret. Per hūc modū longo tempore obsidionē pertulerūt, deniq; seruassent urbem, nisi ad extremū proditio paucorū eos peruertisset. Ad portā enim quæ est uia Hostiensis, qua ad beati Pauli ædē itur, statio erat militū Isaurorū. Hi post longā obsidionē questi inter se quod multorū annorum stipendijs fraudarent, simulq; grandia sperantes præmia, clam ad Totilam profecti, tradere sibi eam portam cui præsent paciscuntur, tempusq; & modū ad rem patrandā constituūt. Quum uero nox constituta proditioni aduenit, Totilas hæc machinat. Duabus nauiculis in flumine Tyberis dimissis tubicines imponit, iubens ut aduersum fluuium nauigantes sub ambitū murorū penetrēt. Quumq; ibi fuerint, tunc repente clangorē tubarū quā terribilē emittant. Ipse uero cum exercitu silentio profectus, nō longe ab ea porta de qua diximus confedit. Omnia successere secundū Totilæ optata. Tubicines enim nauiculis aduecti quū ad eum locum uenissent, terribili ac repentino tubarū sonitu Romanos perculserunt, hostes ab ea parte adesse putantes. Et undiq; ad eum locum concursus est, & qui uigilias circa urbē obibant, eò trepidi decurrerunt. Dumq; omnes concurrant, ac cætera negligunt, proditores soli relictī, porta refracta Totilam &

Cc 3 Gothos

Gothos intra urbē receperunt, statimq; cædes fieri cœpta est Romanorū & militum. Nec iam de resistendo, sed de fugiendo cogitatum. Fugiebant uero per diuersas maxime portas. Diogenes præfectus quoniã nulla remedia superesse uidebat, cum parte militū Roma egressus Centumcellas petere contendit. Sed Totilas hoc fore suspicatus (nam cæteris amissis id fere solum relinquerebatur oppidum) insidias eo itinere collocauerat, in quas incidens Diogenes, magna parte militum amissa ipse grauiter uulneratus uix atq; anxie euasit. Erat Romæ inter cæteros ductores Paulus ex Cilicia præfectus equitum turmæ. Is in hac turbulentissima nocte quum per urbem captam pluribus locis prælia inisset, tandem ad molem Adriani cum suis equitibus se recepit. Orta demum luce per urbē redundantibus Gothis, quū & Capitoliū & Æsquilix ac cætera urbis loca iam capta essent, ad molem tamen Adriani uehementissime pugnabat. Habebat enim Paulus equites quadringentos, cum quibus & molem & pontē qui iuxta est egregie defendebat, pugnaq; in ipso ponte commissa multos Gothorum occiderat, ac demum ultra pontem summouerat. Quæ cernens Totilas, suos à pugna reuocauit, Nullo meorum sanguine mihi constet inquit horum interitus. Ego uel sedens istos conficiã, quum nec ipsi nec equi habeant quo in crastinum uitam sustentent. Ita reuocatis à pugna suis, & stationibus militum contra pontē molemq; positis, nullas obsessis molestias inferre iussit. Paulus & equites diem illam totam & noctem insequutã absq; cibo cōmorati, postridie consultabant quid agendum sibi potissimum foret. Erant qui equorū carnibus sustentandã obsidionē sua debant: hoc rursus consiliū horrōre quendam insoliti cibi habere uidebat. Fugæ uero spem circumfusa Gothorum agmina præripiebant, restabat de ditione. Ea uero plena terroris ac dedecoris erat. Itaq; Paulus suscipiens uerba, Vt cunq; inquit nos uertamus cōmilitones, extrema nobis adesse uidetis. Nã fugæ quidem nulla facultas est, circumfusus hostiū copijs, ac nos impigre obseruantibus. Dedi uero Gothis supra turpitudinē uilitatemq; consiliū, cruciatūs insuper excarnificationesq; portendit. Barbarorum enim sequitia simplici mortis genere contenta esse nō solet. Durare uero in obsidione ac cibo equorum pasci, eorum forsitan esset, qui auxilia sibi uentura expectarent. Nobis autem carentibus ea spe, nulla ratio suadere hanc tolerantiam potest, nisi uilissima detractio mortis: ceu pueri formidolosi dolore confici malunt quàm ferro secari. Ego uero dedi hostibus & tabescere inedia eorū puto qui cor & sanguinem non habent. At nobis manu strenuis, & præliorum non insuetis gloriosa mors est, complectenda. Sic enim moriamur ut sanguine hostiū mandentes non inulti cadamus: nec rideat hostis nostro interitu, sed fleat: nec iugulum nostrū præbeamus hosti, sed eius iugulū ferro nostro perfringamus. Quid enim paucorum annorū accessio nobis prodesset, quū & si nūc seruati, tamen paulopost simus obituri? Gloria extēdere uitã hominibus potest, natura

Pauli ad suos
oratio

tura nō potest. Ite igitur mecum ad gloriosam mortē, quam ciues simul & hostes admirabuntur, ac laudibus in cœlum perpetuis ferent. His dictis incensī equites, sese morti deuouerūt. Quare cōplexi sese inuicē & osculati, certissimo moriendi proposito ad dimicandū se parant. Erat enim consiliū in proximã stationē Gothorū ruere, factaq; permagna hostiū cæde interire. Quos quū uideret Totilas ad extremū casum parari, ueritus ne hominū desperatorū conatus maiorē q̄ pro numero cladē Gothis afferret, caduceatore ad eos missō electionē permisit, Mallent ne relictis armis & equis incolumes abire, an omnia retinentes secum militare æquo iure cum alijs militibus. Ea quum audissent equites, lætati sunt, ac primo sua relinquere, & Byzantium abire malebant. Postea uero cogitantes longum iter, & insidias uiarum, elegerunt omnes apud Totilã remanere, præter Paulū eorum ducē, & Mindum Isaurum. Hi duo quia natos & uxores domi habebant, abire maluerunt, quos Totilas uiatice ac cæteris opportunis liberaliter adiutos, Byzantium remisit. Alios quoq; ex præsidio milites quot ad ædes sacras confugerant, Totilas inuolatos esse iussit. In urbem uero Romã neq; desæuiuit amplius, neq; desolare illam ut prius fecerat perrexit, sed ciues tam ex Campaniæ oppidis q̄ ex cæteris locis studiosissime reuocauit, ludosq; equestres ac cætera magnificentix opera quæ beatīs tranquilliscq; ciuitatibus fieri consuerunt, insigni apparatu Romæ edidit, quo ciues bonam spem susciperent, ac desiderio urbis allicerentur. Ædes quoq; uel euerfas uel incēdio prima illa desolatione conflagratas restituere ac reparare nixus est. Deniq; tantum frequentandi Romã studium ostendit, quantum prius ostenderat desolandi. Hanc tantam uarietate mutationemq; uoluntatis, alijs ex uoto Apostolis factō prouenisse credunt, quorum templa euertisse uideri poterat, quum ciuitatem euertit. Alijs ad utilitatem opportunitatemq; belli totum referebant. Alijs postulanti nuper Totilæ regi Francorum filiam in matrimonium fuisse responsum tradunt, nō esse Totilam Italiæ regem quum urbem Romam euerterit, qua infamia permotum ferunt ad urbem reparandam animum conuertisse. Quacunque deniq; causa factū sit, restituere ac reparare urbem Romã conatus est. Post hæc in Siciliam expeditionē parauit. Cuius rei gratia permagnã longarum nauium classē effecit. Addidit etiam onerarias naues permultas. Dumq; ea parat, Centumcellas quæ una urbs nondū in potestate suam peruenerat, mari terraq; obsidere constituit. Præerat enim ei urbi Diogenes, quē nuper fugisse Roma ostendimus. Collegerat uero manum satis ualidã militū. Quū igitur Gothorū exercitus Centumcellas adisset, ac prope moenia eius urbis posuisset castra, Totilas ad Diogenē legatis missis, uel pugna decerneret aduersus Gothos, uel urbem dederet postulauit. Nam expectare à Iustiniano auxilium nequaquam eum debere, quum Romæ tamdiu obsessæ nunquam subuenerit, nisi forte existimet illū Centumcellas pluris facere q̄ Romã. Ad

C c 4 hæc

hæc Diogenes respondit quidem pugna decernendū in præsentia nō uideri, dedere uero urbē salua existimatione ac fide sua non posse, nisi Imperatore cōmonefacto, & auxilijs postulatis. Atq; ita quū iusta ac honesta dicere uideretur, conuentio quædā fit inter Diogenē & Totilā, nisi Iustinianus Imperator certior factus per se uel per alium opem tulerit, ad constitutā diem Centumcellas Diogenē esse traditurū, Totilā uero interea molestias nullas inferre debere. Pro his obseruandis obsides dati. Post ista conuenta obsidionem Totilas dissoluit, & paratis iam omnibus quæ paranda fuerunt ad bellū Siciliæ conuersus est. Et naues quidē ad fretū Siculū præsto ibi fore mandauit. Ipse uero pedestri itinere Rhegiū usq; profectus, eam urbē expugnare adortus est. Præerant urbi Teremundus & Imereus, à Belisario dudum ibi collocati. Hi sæpius expugnare conatos multis uulneribus Gothos repulerunt. Quam ob rem desperās Totilas uel posse urbē peruincere, lenta obsidione ad famem redigere instituit. Itaq; manu quadam Gothorū ibi relicta, cæteram multitudinē classe ad expugnandū Tarentū duxit, ac faciliter eam urbem cepit. Transgressus deinde in Siciliā quum minora quædā oppida uel ui uel pacatione in potestatē suam redegisset, tandem Syracusas mari terraq; obsedit. Per idem tempus Gothi quos in Picentes aduersus Ioannē & Valerianum missos ostendimus, magnis supplementis acceptis, ac superiores bello facti, Ariminū cepere. Nec procul Rauenna conferto alio prælio, Verū Erulorum ducem cum copijs omnibus interfecerunt. Et qui apud urbem Rhegiū obsidebant, Teremundus & Imereus deficiente cōmeatu, sese ac oppidū Gothis tradiderūt. Hæc simul omnia sub unum tempus Iustiniano nunciata, quum & Rhegium, & Tarentū, & Ariminū capta, & transitū in Siciliā Totilæ audisset: attonitus tot rerum motibus, Germanū patruem suum Italico bello Gothicoq; ducē p̄nunciauit, magnosq; subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama quū in Italiā delata esset, hostes conterruit, & amicos in spem maximam erexit. Erat enim Germanus uir alti animi, nec minoris consilij, liberalitate egregia, ac summa apud populos milites que gratia. Et accedebat his quod Mathasuntam Theodorici neprem post mortem Vitigidis uxorem acceperat. Quæ quidem res fauorem Gothorum sibi plurimum conciliarat. Itaq; statim fama ingens maximaq; expectatio eius per Italiā erat. Quū esset iam in Illyrico Germanus, Sclauinorum gens transmissa Danubio Romani imperij prouincias inuasit, genus hominum crudele atq; immane: qui quū se in Macedoniā Thraciamq; conuertissent, tantū Iustiniano metū intulerūt, ut Germanū iter in Italiā cœptū intermittere iuberet. Ea mora interueniente, Gothi per Italiā & Siciliā quædēdi omnia tēpus facultatēq; plurimā habuere. Inter hæc dies cōstitutā aduenit, qua Diogenes Centūcellas tradere promiserat. Et Totilas ad eū mittens urbē poposcit. Diogenes uero Germanum ducem nouiter præfectum Italiæ bello allegabat: ob id mutatā conditionem

ditionem rerum, nec posse se urbem tradere assererat, quum ipse Germanus rei dominus in itinere existat, ac propediē sit in Italia futurus. Totilas in Sicilia Syracusas obsidebat, exercitusq; Gothorum nullo repugnante per uniuersam Siciliam discurrens, omnia prædabatur. In Italia uero Rauenna, & Ancon, & Hydruntum, & Centumcellæ cum alijs quibusdam oppidis durabant in partibus, cætera omnia Gothi possidebant: una modo spes homines sustentabat Germani aduentus, quæ & ipsa defecit. Nam quum uehementer in Italia expectaret, morbo correptus, magno cum dolore suorum in Illyrico diem obiit. Habebat Germanus filios duos, quos secum in Italiā ducebat. Eos Imperator prosequi paternum Italiæ cœptum mandauit, unā cum Ioāne Vitaliani noto iam per Italiam duce ipsorum affine. Nam Ioannes filiam Germani uxorem habebat. Itaq; Ioannes ac Germani filij exercitum ducentes, Salonas peruenerūt. Et quoniam hyems erat, hybernare illic constituerunt, primo statim uere Rauennam traiecturi. Per hæc ipsa fere tempora Liberius à Iustiniano cum classe in Siciliā missus, Syracusas ingressus est, Gothi qui stationem in portu habebant, prohibere ingressum nequaquā ualentibus: sed mox ueritus rerum necessariarum defectum, quem suorum multitudo in urbe obsessa breui tempore inductura uidebatur, abire constituit. Itaq; paucis post diebus cum eadē classe Syracusis abiens, Panormū nauigauit. Inter hæc Iustinianus mutato rursus proposito, Narsetē eunuchum Italico bello ducem præfecit, illiq; pecunias & exercitū large promisit. Et Ioanni scripsit ne in Italiā traiceret, sed Salonis manens aduentū Narsetis præstolaretur. Narsetes igitur suscepto impigre negotio, magnas undiq; copias parare instituit: in quibus comparandis gratia eius ac potentia plurimū adiuuabat. Erat enim arcanorū Imperatoris omnium conscius ac moderator, per magnasq; amicitias & clientelas cum regibus proceribusq; barbarorū habebat. Apparatus factis, & copijs in Illyrico sibi adesse iussis, quum ipse ingressus iter Philippopolim quæ est in Thracia iam peruenisset, cōsistendi ac morandi in ea urbe necessitas incubuit. Hunni siquidē magno exercitu Macedoniam Thraciamq; ingressi cuncta populabant, ac uias præcluserant. Tandē uero quū pars Hunnorū una Thessalonicam, altera Byzantiū petisset, profectus inde Narsetes iter suū prosequutus est. Iā Totilas cognito apparatu hostiū, in Italiā redierat. Siciliensi autē bello quatuor ex ducibus suis præfectos reliquerat. Ipse quæ opportuna uidebant per Italiā prouidebat. Ut uero & ipse potentiam suam aduersus Græcos ostentaret, ac uice uersa eos inuaderet, classem magno nauium longarum numero in Græciam misit, iubens ut quammaximo fieri posset tumultu cuncta popularentur. Ea classis Corcyram primo, ac proximas insulas diripuit: mox in continentem transgressa, per Cyprum & Acarnaniam & Aetoliam cuncta incendijs rapinisq; foedauit, mareq; obseruans multa Græcorū nauigia quæ in Italiā Illyricūq; nauigabāt excepit, totumq;

totumque mare infestum & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Græciã à Gothis gerunt, Totilas nouo exercitu in Picentes misso, Anconẽ terra maricę obsideri mandauit. Duces uero præfecit huic expeditioni tres, Scipuarẽ, & Vdilam, & Gothidilũ, quibus etiã classem attribuit nauium longarũ quadraginta septem. Obsessa igitur Ancone, ac terra maricę oppugnata, maximo in periculo ea ciuitas uersabat: quam obrem Valerianus qui Rauennã præerat, quoniã per seipsum succurrere obsessis desperabat posse, Ioannem Vitaliani qui Salonis erat, per literas hortatus est, ad opẽ simul obsessis ferendã. Ioannes uero, & si mandatũ sibi à Iustiniano fuerat, ante Narsetis aduentũ in Italiã ne traiceret, tamen in tãto sociorũ periculo minime sibi quiescendũ ratus, milites è toto exercitu delectos, nauibus decem & octo imposuit, profectusque Salonis Rauennã uersus nauigauit. Ei nauigãti obuiã processit Valerianus cum xij. longis nauibus quamoptime ad pugnã structis. Collocuti inter se duces, & quæ optima factu uidebant, cõmuni consilio decretis, tota simul classe ad hostẽ nauigarunt. Quumque Anconitanã urbi appropinquassent, littori applicuerunt in loco quẽ Duassum incolæ uocant. Quod postquam senserunt Gothorũ duces, & ipsi se ad pugnã cõparantes, delectis militibus naues suas cõpleuerunt: quumque satis structi paratique essent, progressi aliquanto aduersus hostes sese pugne obtulerunt. Erant Gothorum naues quadraginta septem, Græcorũ autẽ triginta. Duces uero classis Græcorũ Ioannes & Valerianus. Gothorũ autẽ Vlidas & Gotthildus. Nam Scipuar cũ reliquis copijs ad tuẽda castra remãserat. Hortati igitur utriusque suos, & ad spem uictoriæ militari oratione animis militũ incensis ex cõposito conflixerat. Satimque initio pugna fuit acerrima, obuiã concurrẽtibus prorsis, & omni nixu sese mutuo peruadentibus, magnisque utriusque animis res gerebat: nec quisquam erat in tanto numero segnis, sed & sagittis, & contis, & gladijs tantum in pedestri pugna certabant. Procedente uero certamine, Gothorũ classis deteriori loco esse cœpit. Pugnatores enim quãuis egregij, tamen rerũ maritimarũ experiẽtiã nõ habentes, seipfos conturbabant. Naues quibusdam locis simul plures cõglobatæ sese mutuo impediabant. Alię hoc ipsum uitantes, separatæ suorũ tutela circũueniebant ab hostibus. Græcos uero scientia ac disciplina rerũ naualiũ plurimũ adiuuabat. Seruati ordines, nulla conglobatio, nulla extra tutelam suorũ separatio conspiciebant. Itaque ut par fuit, tandẽ superiores pugna Græci fuere. Sumeris aliquot Gothorũ naues, cũ ipsis pugnantibus & nautis perierunt. Multæ expugnatae incredibili cæde capiunt. Quod quum uiderent Gothi, fugã demum arripuerunt. Decem tantummodo Gothorũ naues integræ refugerunt ad littus, cæteræ uel captæ uel summersæ sunt. Virorũ autẽ & in prælio & in fuga plurima strages fuit. Qui ad terrã refugerat Gothi crematis cõfestim nauibus, ne illis potiretur hostis, in castra redierunt. Ibi trepidantibus cunctis, placuit obsidionem dissoluere. Ita propere desertis castris Auximum se receperunt.

Ioannes

aliter hi pau-
lo supra

Ioannes & Valerianus cum uictrice classe summa læticia & incredibili Anconitanorum gaudio portũ ingressi hostium castra inuadere properabant. Sed deserta reperientes, omnẽ cõmeatum qui illic erat, in urbem deferri fecerunt. Ipsi autẽ paucis post diebus abeuntes, Valerianus Rauennã, Ioannes Salonas reuersi sunt. Hæc pugna uehementer fregit Gothorum animos, & quasi initium fuit eorum ruinae. Totilas enim hac percussus plaga, magnã copiarũ partẽ ex Sicilia reuocauit. Itaque Artauanes Iustiniani dux qui Liberio successerat, classemque ab eo susceperat, potentior per Siciliã factus, non solum liberauit obsidione socios, uerum etiã Gothos pluribus locis per oppida obsedit. Nec multo post Crotoniatas longa obsidione Gothorũ laborantes classis Græcorum insperato superueniens liberauit, ac hostes multa cæde perfregit. Fugientium Gothorum pars Tarentum petijt, pars Scyllæum in montẽ se proximum recepit: quæ quidem res superiori cladi adiuncta multo magis perfregit Gothorum animos, præsertim quum de aduentu Narsetis in Italiã, decemque eius apparatibus multa crebri rumores circumferrent, ac defectiones quædam iam tunc fieri cœptæ sunt aduersus Totilam. Regnaris quidam uir inter Gothos clarus, qui Tarento præerat, & Morras qui Acherusie cum oppidis quæ custodiebant, & cum militibus qui erant in præsijs, ad Iustiniani partes transuerunt. Et motus quidam in Sardinia aduersus Gothos fieri nunciabatur. Quum hæc esset conditio rerum per Italiam, Narfes coactis per hycem copijs ad iter se comparauit. Habebat uero exercitum tantum, quantum uix alij simul omnes duces in Italiã hoc bello adduxerant. Pecunijs enim abunde à Iustiniano concessis, ipse etiam in erogando & largiendo magnificus, non solum ex Thracia & Græcia, uerum etiam ex alijs locis copias ingentes cõtraxerat. Nam & Longobardorũ supra quinque milia pugnacissimorum hominũ Albuino rege concedente susceperat, & Erulorũ tria milia ad eũ uenerant: Hunnorũ quoque multitudo ingens confluxerat. Præterea Cumades Persa Romanæ militiæ assuetus, cũ non contẽnenda Persarũ manu ad eum uenerat. Et Assuades pugnacissimus adolescens, cum quingentis bellatoribus Gepidarũ gentis. Et Ioannes cognomento Phagas, cum Græcorũ Thracumque exercitu. Præterea Ioannes Vitaliani suũ ac filiorum Germani exercitum illi coniunxerat. Has igitur copias habens Narfes ut primũ aduentare uer cœpit, ex Illyrico per Dalmatiã & Liburniam circuito maris sinu pedestri itinere in Italiã transijt, primoque ingressu in Venetis constitit. Duæ erant uicę quibus ex Venetis proficisci commode ualeret, una secus Adriaticũ mare, altera per mediterraneam regionem, utraq; difficultates plurimas habere uidebatur. Nam secus mare Atelidis stagna facit, quæ pluribus fossis in mare egeruntur. Et Padus in plura, ut ita dixerim, flumina diuisus, multis in locis interrumpit iter, locaque pleraque sunt impedita ac palustria, ut sine maxima difficultate exercitus traduci non possint: & mediterranea regione Teias uir Gothus

cum

cum magnis copijs à Totila Veronā missus, transitum Ateſis Padiq̄ præcluſerat. Hæc enim duo flumina ex alpiſus quæ Italiã à Gallia & Germania ſeparant diſcurrentia, in mare Adriaticū deferunt. Itaq̄ ex Venetis proficiſcenti neceſſe eſt eã tranſire, uel iuxta maris littus, ubi ſtagna ſunt & paludes pluribus foſſis mari egeſta, & Padi ora inter Rauennã & foſſas Clodias plura interrumpūt, uel à mediterranea regione ubi eadē illa flumina magna & integra ſunt tranſmittenda, & ſi quis repugnet, faciliter prohiberi tranſitus poſſit. Quū igit̄ Veronæ, quæ ciuitas eſt ſuper Ateſi fluuio, eſſet Teias, habet̄q̄ copias ad prohibendū ſufficiētes, Narſes omiſſo mediterraneo itinere, uiam per littus Adriatici maris elegit: quoniam illa hoſtibus carebat, & erat alioquin breuior. Profectus ergo per Clodias foſſas & Adriaticum agrum, pontibus & nauibus ubicūq̄ flumina & aquæ interrūpebant factis, Rauennam cū omnibus copijs tandē peruenit. Ibi Valerianus & Iuſtinus duces cū ſuis inſuper copijs Narſeti coniungunt̄. Erāt uero per Italiã ueterani milites permulti, quibus ſtipēdia longi temporis debebant̄, & ob hoc inſenſis mentibus expeditiones obibant. His omnibus Narſes ſtipēdia perſoluit, animoſq̄ illorū ſanauit atq̄ erexit. His conſiciendis ac recreando exercitu nouē diebus Rauennæ cōmoratus, demū inde mouens Romā petere contendit. Vſdrilas per id tempus Arimino præerat, uir inter Gothos bello inſignis. Is quū in agrū Ariminenſem perueniſſent prima Narſetis agmina, tranſitum eorum impedire conabat̄. Amnis q̄ præterfluit Ariminū, imbris creuerat. Pons uero ſuper eo amne ita ſub ipſo oppido conſtitit, ut faciliter impediāt̄. Egreſſus igit̄ Arimino Vſdrilas quū ex ulteriori ripa repugnaret, non multi tamen iam flumen tranſiſſent, pugna nō longe à mœnibus oppidi cōmittit̄. In qua Erulorū quidā eques cominus pugnās Vſdrilā occidit, militesq̄ eius morte ducis cōterriti, in oppidū trepidi refugerūt. Caput Vſdrilæ ad Narſetē relatū eſt. Narſes uero lætatus augurio, quod primo ingreſſu princeps aduerſarius à ſuis interfectus eſſet, ſpe bona plenius iter cōficiēbat. Licet enim Ariminū capiendū certiffima facultas adefſet, tamen circa id cōmorari noluit, ne tantas copias in obſidione unius oppidi diſtineret. Itaq̄ Ariminum prætergreſſus, iter ſuū proſequutus eſt. Totilas uero cognitis hiſ quæ in Venetis geſta fuerūt, & tranſitu aduētūq̄ Narſetis ad urbē Rauennã intellecto, quanq̄ copiarū ſuarū fere omnes apud Teiã erant, tamen ipſe cum Narſete manū conſerere ſtatuit: ſed cōmiſſa pugna ab hoſtibus interfectus eſt. Gothi quicūq̄ ex prælio auſugerant, Padū amnē tranſgreſſi, Papiæ & circa ea loca cōſtitere. Ibi quū de nouo gentis duce cogitarent, Teias omniū iudicio prælatuſ rex Gothorū deligitur. Factus per hunc modū rex theſaurus quos Totilas Papiæ cōgeſſerat ilico ſuſcepit, ac reparare uires, exercitū cogere, arma tribuere, equos largiri, & omnia impigre obire nō deſtitit, ad Francos etiam mittere, eoſq̄ pellicere in ſocietate belli. Hæc audiens Narſes, Valerianū cum ſuis

copijs

copijs circa Padū quaſi in cuſtodiam eſſe iuſſit, ne metu dempto Gothi licentius uagarent̄. Ipſe uero cum reliquo omniū exercitu Romam petijt. In itinere Narniã ultro ſe dedentē ſuſcepit, Spoletinis milites cōceſſit, qui præſidio ſibi forent, donec eorū mœnia dudū à Gothis euerſa reficerent̄. Miſit quoq̄ Peruſiam qui deditiōne poſtularent. Erant Peruſiæ duo præfecti militū, Meligedius & Vlithus. Hi diſcordes inter ſe plurimum differebant. Meligedius enim dedere urbem cupiebat, Vlithus uero cōſcius proditionis & cœdis Cypriani, quā dudū effecerat, repugnabat pœnam meritam reformidans. Ita ſeditiōne orta Vlithus interficit̄, Peruſiaq̄ à Meligedio Narſeti traditur. Narſes poſt hæc Romam profectus urbē obſedit. Cōditio uero urbis Romæ per ea quidē tempora hæc erat. Ciues ſuperioribus calamitatibus afflicti nō admodū multi in urbe uerſabant̄. Solitudo nōnullas uias totas habebat, ædificia pluribus in locis collapſa, aut cremata cernebant̄. Neq̄ enim Totilas reparationi ſuffecerat, præſertim ciuibus exinanitis ac maxima ex parte deletis. Itaq̄ Gothi magnitudinē urbis tueri poſſe diffiſi, locū delegerant nō magnum iuxta ſepulchrū Adriani, quē egregie uallo foſſaq̄ munitū ad cætera mœnia cōiunxerāt. Congeſtiſq̄ in eum locū rebus ſuis illo pro arce ac præſidio utebant̄. Nec tamē cuſtodiam urbis deſeruerūt, ſed eam quantum poterant tuebant̄. Narſes igitur quū expugnare urbem ſtatuiſſet, pluribus ſimul locis mœnia aggreſſus eſt. Cōcurrentes uero ad ea loca Gothi de mœnibus repugnabant. Dum iſta fiunt ac gerunt̄, milites quidam Narſetis remotiora petentes loca, quū ibi ſolitudo eſſet, ſcalis mœnia conſcenderūt. Inde clamor factus captam urbē oſtendit, Gothiq̄ omiſſa deſenſione aliq̄ Portuenſem urbem fuga petierūt, aliq̄ ad ſepulchrū Adriani in arcem ſe receperūt. Per hunc modū Narſes Roma potitus eſt. Arcē uero tunc obſeſſam haud multo poſt tempore pactione recepit. Erant in Campania nōnulli patricij generis, quos propter maiorū autoritatē & gratiam Totilas in urbem redire nō paſſus fuerat. Alij præterea ex ordine ſenatorio quos ut ſuſpectos Gothi eō miſerant, hos omnes cum filijs & agnatis eorum Gothi interfecerūt: trecentos inſuper adoleſcentes Romanos Totilas quaſi milites delegerat, re uera autē obſides adduxerat & trans Padū in expeditionē miſerat, qui omnes poſtq̄ Roma in poteſtatē Narſetis deuenit à Gothis interfecti ſunt. Per id tempus Regnaris qui Tarento præerat, quū Teiam factū regem Francosq̄ in ſocietate uenturos audiſſet, pœnitentiã ductus quod ad partes Iuſtiniani tranſiſſet, ad Gothos redire ſtatuit. Vt uero obſides reciperet ſuos, hæc machinat̄. Ad Macurium præfectū Hydrunti mittit, & auxiliū poſcit aduerſus Gothorū copias quas contra ſe uenturas cognouiſſe ſimulauit. Macurius autē nihil fraudis ſuſpicatus quinquaginta milites ad eum Tarentū miſit, quos Regnaris ſtatim in carcerem coniecit, & Macurio ſcripſit ſi milites ſuos uelit, obſides eius quos penes ſe habebat reddat. Hæc audiens Macurius conturbatus eſt, paucisq̄

D d militibus

militibus in praesidio Hydrunti relictis, ipse cum caeteris copijs aduersus Regnaridem profectus est. Regnaris uero nihil moratus milites quos acceperat omnes occidit, egressusq; Tarento aduersus Macuriū praelio cōmisso superatur, multisq; suorū amissis in fugam conuertit. Qui quū Tarentū redire nequiret, omnibus uijs praclusis, Acherusiā se recepit. Narfes inter hanc Portum missis eō copijs obsedit, ac tandē recepit. Post hanc Centumcellas eodē modo aggressus in potestātē suam reduxit. Teias uero Francorū gentē sollicitare, ac in societātē asciscere non cessabat. Et modo pecunias, modo participationem dominationis per Italiam polliceri. Sed Franci iam pridē cōstituerāt se huiusmodi bello nō immiscere. Itaq; Gothorū spes in irritū ceciderūt. Totilas dum uiueret, pecunias regias partim Papiā congregauerat, partē etiam nō paruam Cumarū in arce seposuerat, eiq; arcem fratrem suū praefecerat. Id quū intellexisset Narfes, partē exercitus misit ad obsidendū Cumas. Ipse uero consistens reparare urbem ac frequentate conabatur. Ne uero Gothi qui erāt trans Padū, succurrere uel Cumis uel alijs locis possent, Ioannē Vitaliani & Filimuntē cum eorū copijs in Hetruria cōmorari iussit, qui conatus hostium primi exciperent & retunderent. At enim Teias ubi sensit Cumas obsideri, ferre opem cōstituit his qui obsidebant. Profectusq; ex oppido Papiā magnis transuersisq; itineribus ad littus Superi maris duxit, inde per Picentes & Marsos in Campaniam peruenit. Quod postq; Narfes intellexit, Ioannem cum exercitu ex Hetruria reuocauit. Ipse uero Narfes cum his alijsq; copijs profectus certissimo cōfligendi proposito Campaniam petijt. Vesuuius est Campaniā mons, per cuius uerticem caligo & flamma quandoq; euomitur. In radicibus uero eius montis fontes sunt dulciū aquarū, fluuiusq; ab his fit, qui Dracon appellat, fertur autē nō procul Nuceria urbe: habet autem is fluuius latitudinē exiguam, profunditatem uero ita magnam ut neq; pediti neq; equiti sit transmeabilis. Circa eum fluuiū ambo exercitus cōstituerunt castra habentes, Narfes quidē citra flumē, Teias uero ultra. Medius inter utraque castra fluens amnis decurrebat. Pontem qui unicus iungebat ripas Gothi occuparant. Itaq; in eorū potestate erat pugnam uel detrectare uel inire. Duobus mensibus in his locis exercitus cōmorati sunt. Quū interim cupienti Narseti & suis cōferendi manus nulla facultas esset, tantū ad ripas utriq; uenientes sagittis & telis se plurimū feriebant. Cōmissa sunt etiam per id tempus multa singularia certamina ex prouocatione hinc inde facta, transgressiq; pontem Gothorū milites cū Narsetis militibus singulari certamine depugnabant. Mare satis erat propinquū, classemq; in mari habebant Gothi, quæ frumentū caeterumq; cōmeatum in littore exponerat. Inde in castra deferrebat. Sed postq; Gothorum classis prodicione amissa est, nec amplius mari cōmeatus facultas haberi poterat, eo defectu cōpulsos Gothos necessitas cōpulit castra mouere. Itaq; deserto ponte & circa amnem loco in proxima

mū inde montē quē Lacteū incolae uocant abierūt. Hos secutus Narfes quū eos inuadere propter asperitatē montis nequiret, circa radices eius montis cōsedit. Gothi autē quū nihilominus in eo loco penuria rerū premerentur, statuerunt praelio decernere. Structaq; de superiori loco acie hostes nihil tale suspicantes repente adorti sunt. Hic nec struendi aciem neq; milites alloquendi spaciū: cōcursum est ab hominibus ut sors tulit, & quia Gothi relictis eqs pedestri acie pugnant, Narsetis quoq; pedestres occurrerūt. Atrox pugna & ubiq; cruentissima fuit. Gothi enim desperatione obstinate certabāt, Narsetis uero milites cōscientia multitudinis cedere erubescabant, praesertim quū eos per superiores dies deferere prima castra cōpulissent, quū in montē refugos penē obsidissent. His rationibus utriq; incensi fortiter dimicabant. Non praeteribo in hac pugna insigne Teiā regis Gothorū factū. Ille enim herouca quadā fortitudine praeditus inter primos pugnatōres esse uoluit. Erat autē sagulo armisq; egregie conspicuus, sinistra scutū, dextra pilū quatibat. Aduersus hunc cōgressi plures ab eo interfecti ceciderūt. Itaq; in eum tela undequaq; uolitant. Ille mirabilia fortitudinis opera edebat uigore animi ac robore corporis incredibili. Quū tandē in scuto eius permulta pila infixae cohaesissent, atq; ob hoc uersare scutū impediret, stans ad hostē cōuersus aliud sibi scutū afferri clamitauit, nominatim uocans armigerū suū à quo scutū afferri iubebat. Id ubi allatū est, priore dimisso scuto nouū assumpsit. In hac mutatione scuti letaliter uulneratus à uolitante telo quū multū sanguinis effunderet, nihilominus fortissime pugnant, nunquā pedē retulit, nunq; frontem ad suos deflexit, sed in hostē cōuersus continue dimicans ad extremū in faciem corruit. Erat fere sexta diei hora quū Teias occubuit. Gothi tamen ob regis mortē nequaquā deterriti usq; ad noctē pugnauerunt nunq; pedē referentes. Factis deniq; tenebris pugna cessauit, quū primo solis ortu ccepta fuisset. Ea nocte utriq; armati steterunt: utq; dies apparuit, rursus in pugnam reditū est, & usq; ad solis occasum cum magna strage utriusq; partis dimicatū. Tandē uero Gothi ad Narsetem oratoribus missis uelle se Italia excedere obtulerūt, si incolumes abire asportareq; sua permittant. Sin hanc sibi nō permittat Narfes, quandiu uiuant tandiu pugnare non desituros esse. Quæ quū intellexit Narfes, in cōsilio re discussa illis permittere decreuit, ne aduersus desperatos homines magno suorū detrimento uictoriam adipiscat. Inter hanc ad mille equites ex Gothorū castris aufugerant, magnisq; itineribus Papiam & alia trans Padū oppida petierūt. Reliqui autē scedere cum Narsete icto sua priuatim asportantes Italia excedere, ac nunq; aduersus Romanū Imperiū bellum gerere promiserūt, libertate tamē retenta sine ulla Romani Imperij subiectione. Quo facto Cumas ac caetera quæ supererant oppida Narfes recepit. Finisq; fuit anni decimoctauī huius belli.

VOLENTEM me paruo subuectum nauigio,oram tranquillitatis attingere,& minutos de priscorum (ut quidam ait) stagnis pisciculos legere,in altum frater Castali laxare uela compellis, relictoꝝ opusculo quod intra manus habeo, id est de breuiatione chronicorum, suades ut nostris uerbis duodecim Senatoris uolumina de origine,actuꝝ Getarum, ab olim usq; nunc per generationes, regesꝝ descendente, in unū & hoc paruo libello coartem. Dura satis imperia,& tanquam ab eo qui pondus huius operis scire nolit imposta. Nec illud aspicias, quod tenuis mihi est spiritus ad implendam eius tam magnificam dicendi tubam, Superat nos hoc pondus, quod nec facultas eorundem librorum nobis datur, quatenus eius sensui inseruiamus. Sed ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamuis uerba non recolo, sensus tamen & res actas credo me integre tenere. Ad quos nonnulla ex historijs Græcis ac Latinis addidi conuenientia, initium, finemꝝ, & plura in medio mea dictatione permiscens. Quare sine contumelia quod exegisti, suscipe libens, libentissime lege. Et si quid parum dictum est, & tu ut uicinus genti commemoras, adde. Ora pro me frater charissime.

IORNANDIS DE ORI-

GINE ACTVQVE GETARVM LIBER

MAIORES nostri (ut refert Orosius) totius terræ circulum oceani limbo circumseptum triquetrum statuere, eiusꝝ tres partes, Asiam, Europam, & Africam uocauerunt. De quo tripartito orbis terrarum spacio innumerabiles pene scriptores existunt: qui non solum urbium, locorumque positiones explanant, uerum etiam & quod est liquidius, passuum miliariumque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam maiores, quam etiam minores, quas Cycladas, uel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelago sitas determinant. Oceani uero intransmeabilis ultiores fines non solum non describere quis aggressus est, uerum etiam nec cuiquam licuit transfretare: quia resistente uelua, & uentorum spiramine quiescente impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei qui eos constituit. Citerior uero eius pelagi ripa quam diximus, totius mundi circulum in modum coronæ ambiens, fines suos curiosis hominibus, & qui de hac re scribere uoluerunt, perquam innotuit, quia & terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulæ in eodem mari habitabiles sunt, ut in orientali plaga, & Indico oceano. Hippodes, Iamnesia sole perustæ, quamuis inhabitabiles, tamen omnino sui spacio longo latoꝝ extensæ. Tarpobane quoꝝ in qua exceptis oppidis uel possessionibus dicunt munitissimas urbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam Silestantinam, necnon Etheron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamē suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus aliquantulas insulas, & pene cunctas ob frequentiam euntium & redeuntium notas. Et sunt iuxta fretum Gaditanum haud procul, una Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamuis nonnulli & illa gemina Galliciæ & Lusitaniæ promontoria in oceani insulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis, tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quam ad Oceani pertinent insulas. Habet tamen & alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Baleares, habetque & aliam Meuaniam: necnon & Orcadas numero xxxiiij. quamuis non omnes excultas. Habet & in ultimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thyle, de qua Mantuanus. Italia tibi seruiat ultima Thyle. Habet quoꝝ ipse immensus pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali amplam insulam nomine Scanziam, unde nobis sermo, si dominus iuuerit, est assumendus:
D d 3 quia

quia gens cuius originem flagitas, ab huius insulæ gremio uelut examē apertum erumpens, in terram Europæ aduenit. Quomodo uero, aut qualiter, in subsequentibus (si dominus donauerit) explanabimus. Nunc autem de Britannia insula quæ in sinu Oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, ut potuero, paucis abfoluam. Cuius licet magnitudinē olim nemo (ut refert Liuius) circumuectus est, multis tamen data est uaria opinio de ea loquendi. Quandiu siquidem armis inaccessam Romanis Iulius Cæsar prælijs ad gloriam tantū quæsitis aperuit peruiam. Deinceps mercimonijs, aliasq; ob causas multis patefacta mortalibus, non indiligenti quæ secuta est ætati, certius sui prodiderat situm, quam ut à Græcis Latinisq; autoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixere, cono similem, inter septentrionalem, occidentalemq; plagam proiectam, uno qui magnus est angulo in Rhæni ostia: dehinc correptā latitudine obliqua retro abstracta in duos exire alios: geminoq; latere longiore Galliam prætendit, atq; Germaniam. In duobus milibus trecentis decē stadijs latitudo eius ubi patentior: longitudo non ultra septem milia centum triginta duo stadia fertur extendi: modo uero dumosa, modo syluestri iacere planicie, montibus etiam nonnullis increfcere: mari tardo circumflua, quod nec remis facile impellentibus cedat, nec uentorum flatibus intumescat: credo quia remotæ longius terræ causas motibus negat, quippe illuc latius quam usquam æquor extenditur. Refert autē Strabo Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefactam Oceani crebris excursibus, ut subiectus sol per illum penè totum scædiorem qui fere nus est diem negetur aspectui, noctem quoq; clariorem. In extrema eius parte Memma quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam: herbis frequentē, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis quam homines alat. Labi uero per eam & multa quàmmaxima, relabiq; flumina gemmas margaritasq; uoluentia: sylorum colorati uultus, torto pleriq; crine & nigro nascuntur. Calidoniā uero incolentibus rutilæ comæ: corpora magna, sed fluida: qui Gallis siue Hispanis à quibusq; attenduntur affimiles. Vnde coniectauere nonnulli, quod ea ex his accolas continuo uocatos acceperit: inculti æque omnes populi, Regesq; populorum: cunctis tamen in Calidoniōrum metallum cōcessisse nominandi, autor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas: communia tecta cum pecore, syluæq; illis sæpe sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam ob rem, ferro pingunt corpora. Bellū inter se aut imperij cupidine, aut amplificandi quæ possident, sapius gerunt, non tantū equitatu uel pedite, uerum etiam bigis, curribusq; falcatis: quos more uulgari Essedas uocāt. Hæc pauca de Britannie insulæ forma dixisse sufficiat: ad Scanzie insulæ sitū quā superius reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregius meminit, dicens. Est in oceani arctoo salo posita insula

ta insula magna nomine Scanzia, in modū folij cedri, lateribus pandis post longū ductū concludens sese: ripas influuit oceanus. Hæc à fronte posita est Vistulæ fluij qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzie septentrionali Oceano trifidus illabitur, Germaniam Scythiamq; determinans. Hæc ergo habet ab oriente uastissimum lacum in orbis terræ gremio: unde Vagi fluius uelut quodam uentre generatus in oceanum undosus euoluitur. Ab occidente nanque immenso pelago circumdatur: à septentrione quoque innauigabili eodem uastissimo concluditur oceano, ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes quæ carnibus tantum uiuunt: ibi etiam paruæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ, ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari, ita nō solum inhospitalis hominibus, uerum etiam beluis terra crudelis est. In Scanzia uero insula, unde nobis sermo est, licet multæ & diuersæ maneant nationes, septem tamen eorum nomina meminit Ptolemæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam reperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate mediā xl. diebus & noctibus lucas habere cōtinuas. Itēque brumali tempore, eodem dierum noctiumq; numero lucem claram nescire. Ita alternato more cum gaudio, beneficio alijs damnoq; impar est, & hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem uident redeuntem, breuioribus uero nō sic conspicitur apud illos, sed aliter, quia Austrina signa percurrunt, & qui nobis uidetur sol ab imo surgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ uero ibi gentes tres Crefennæ, qui frumentorū non quæritant uictum, sed carnibus ferarum, atq; auium uiuunt, ubi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Aliæ uero gentes ibi moratur Suethans, quæ uelut Thuringi equis utuntur eximij. Hi quoq; sunt qui in usus Romanorum Saphirinas pelles commercio interueniente, per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellicū decora nigredine. Hi quū inopes uiuunt, ditissime uestiuntur. Sequuntur deinde diuersarum turba nationū, Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentiū incursionibus infestantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ, Feruit, Gautigoth, acre hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti Euageræ Othingis. Hi omnes exesis rupibus, quasi castellis inhabitant ritu beluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnaricæ, Finni mitissimi, Scanzie cultoribus omnibus mitiores: necnon & pares eorum Vinouiloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores, quamuis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos proprijs sedibus expulerunt. Qui inter omnes Scanzie nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuū. Sunt quanquam & illorū positura Granni, Aganzie, Vnixæ.

Vnixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf rex fuit, qui contempto proprio regno, ad Theoderici Gothorū regis gremium conuolauit, & ut desiderabat, inuenit. Hæ itaq; gentes Romanis corpore & animo grandiores, infestæ sæuitia pugnæ. Ex hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium, aut certe uelut uagina nationum cum rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primū è nauibus exeuntes, terras attigere, ilico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiscanzia uocatur. Vnde mox promouentes ad sedes Vimerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt, eosq; commisso prælio, proprijs sedibus pepulerunt, eorumq; uicinos Vuandalos iam tunc subiugantes, suis appellauere uictorijs. Ibi uero magna populi numerositate crescente, etiam penè quinto rege regnante, post Berig, Filimer, Filogud, Arigis consilio sedit: ut exinde cum familijs Gothorum promoueret exercitus, qui aptissimas sedes, locaq; dum quæreret congrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorū Ouim uocabantur: ubi delectato magna ubertate regionum exercitu, & medietate transposita, pons dicitur, unde amnem transiecerat, inseparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuiquā licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta concluditur: quem utraq; confusione natura reddidit inperuium. Veruntamen hodieq; illic & uoces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi comitantium attestacione quamuis à longe audientium credere licet. Hæc igitur pars Gothorum quæ apud Filimer, dicitur in terras Ouim emenso amne transposita, optatum potita solum. Nec mora, ilico ad gentem Spalorum adueniunt, confertoq; prælio, uictoriam adipiscuntur: exindeq; iam uelut uictores ad extremam Scythiæ partem quæ Pontico mari uicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum carminibus pene historico ritu in commune recolitur: quod & Ablaius descriptor Gothorum gentis egregius uerissima attestatur historia. In quam sententiam & nonnulli consensere maiorum. Iosephus quoq; Annalium relator uerissimus, dum ubiq; ueritatis conseruit regulam, & origines causarum à principio reuoluit: hæc uero quæ diximus de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem comemorans, Scythas & natione & uocabulo asserit appellatos: cuius soli terminos antequam aliud ad mediū deducamus, necesse est uti iaceant dicere. Scythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eo tenus ubi Hister oritur amnis, uel stagnū dilatatur Mysianum, tendens usq; ad flumina Tyram, Danastrū, & Vagosolam, magnamq; illum Danubiū, Taurumq; montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est Scythiū per omnem Mæotidis ambitum, ultraq; Mæotida per angustias Bosphori usq; ad Caucasum montem, amnemq; Araxem: ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab Oceano Euro-

boro

boro in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, uergens ad Hunnos, Albanos, & Seres usq; digredit. Hæc inquam patria, id est Scythia, longe se tendens, lateq; aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio ad littus Caspij maris comanentes, ab occidete Germanos, & flumen Vistulæ, ab Arctoo, id est septentrionali, circumdatur Oceano, à meridie Persida, Albania, Hiberia, Ponto, atq; extremo alueo Histri qui dicitur Danubius ab ostio suo usq; ad fontem. In eo uero loci latere quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obscuris inuoluitur, Boristhenide, Olbia, Callipoda, Chersona, Theodosia, Pareon, Mirmycion & Thrapezunta, quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permisere condere, sibi met commercia præstatueros. In cuius Scythiæ medio est locus qui Asiam, Europamq; ab alterutro diuidit, Riphei scilicet montes, qui Tanain uastissimum fundunt intrantem Mæotida, cuius paludis circuitus passuū milia cxliij. nusquam octo ulnis altius subsidentes. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis, opinatisq; ambitur fluminibus. Nam Tisia nus per Aquilonem eius Chorūq; discurrit. Ab Africo uero magnus ipse Danubius, ab Euro fluuius Tausis secatur, qui rapidus ac uerticosus in Histri fluenta furens deuoluit. Introrsus illi Dacia est ad coronæ speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus quod in Aquilonem uergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia uenit, Vuinidarū natio populosa confedit. Quorū nomina licet nunc per uarias familias & loca mutantur, principaliter tamē Sclauini & Antes nominantur. Sclauini à Ciuitatenoua, & Sclauino Rumunnense, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in Boream Viscia tenus comorantur: hi paludes, syluasq; pro ciuitatibus habent. Antes uero qui sunt eorū fortissimi qui ad Ponticū mare curuantur, à Danastro extendunt usq; ad Danubiū, quæ flumina multis mansionibus abinuicem absunt. Ad littus autē oceani ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibunt, Vidioarij resident, ex diuersis nationibus aggregati, post quos ripam oceani Itemesti tenent, pacatum hominū genus omnino. Quibus in Austro adsedit gens Agazzitorū fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & uenationibus uictitat. Ultra quos distendunt supra mare ponticum Bulgarū sedes, quos notissimos peccatorum nostrorū mala fecere. Hinc iam Hunni quasi fortissimarū gentiū fecundissimus cespes, in bifariam populorū rabiem pullularunt. Nam alij Aulziagri, alij Auiti nuncupant, qui tamē sedes habent diuersas. Iuxta Chersonā Aulziagri, quò Asiæ bona auidus mercator importat, qui æstate campos peruagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum inuitauerint pabula, hyeme supra mare ponticū se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pelliū murinarum uenit comercium. Quos tantorū uiroorū formidauit audacia. Quorū mansionē primam esse in Scythiæ solo iuxta paludem Mæotidem, secundo in Mæsia, Thraciæq;

Thraciæ & Dacia, tertio supra mare Ponticū, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, uel in una qualibet insularum in seruitutem redactos, & unius caballi precio quondā redemptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quā qd nos diximus fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit: nos enim potius lectioni credimus, quā fabulis anilibus cōsentimus. Vt ergo ad nostrū propositum redeamus, in prima parte Scythiæ iuxta Mæotidem cōmanentes præfati unde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secundo, id est Daciæ, Thraciæ & Mæsiæ solo^t Zalmoxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testant^r pleriq; scriptores annaliū. Nam & Zeutam prius habuerunt eruditum: post etiam Diceneum: tertium Zalmoxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt qui eos sapientiam erudirent. Vnde & penè omnibus Barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcisq; penè cōsimiles, ut refert Dio: qui historias eorum, annalesq; græco stilo composuit. Qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde uocitatos Pilleatos hos qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & reges & sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Gethæ, ut dudum Martem quem poëtarū fallacia deū belli pronunciat, apud eos fuisse dicant exortū. Vnde & Virgilius, Graduumq; patrem Geticis qui præsidet aruis. Quem Martem Gothi semper asperrima placauere cultura. Nam uictimæ eius mortes fuere captorum, opnantes bellorum præfulem aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia uouebantur, huic truncis suspendebantur exuuiæ, eratq; illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, quū parenti deuotio nominis uideretur impendi. Tertia uero sedes supra mare Ponticū: iam humaniores, & ut superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi, Vesegothæ familiæ Balthorū, Ostrogothæ præclaris Amalis seruebāt. Quorum studium fuit primum inter alias gentes uicinas arcus intendere neruis, Lucano plus historico quā poëta testate. Armeniosq; arcus, Geticis intendite neruis. Ante quos etiam cantu maiorum facta modulationibus, citharisq; canebant, Ethesparæ, Hanalæ, Fridigerni, Vuidiculæ, & aliorum quorum in hac gente magna opinio est, quales uix heroas fuisse miranda iactat antiquitas. Tunc ut fertur, Vesosis Scythiis lachrymabile sibi potius intulit bellum, eis uidelicet quos Amazonarum uiros prisca tradit autoritas. De queis scēminas bellatrices & Orosius in primo uolumine professa uoce testatur. Vnde cum Gothi eum dimicasse euidenter probamus, quem cum Amazonarum uiris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc à Boristhepe amne, quem accolæ Danubium uocant, usque ad Tanain fluuium circa sinum paludis Mæotidis confidebant. Tanain uero hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus, adeo præceps ruit, ut quum uicina flumina siue Mæotis uel Bosphorus gelu solidentur, solus amniū confragosis montibus uaporatus,

ratus, nunquam Scythico durefcit algore. Hic inter Asiam, Europamq; terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic usq; ad medium sui dulcis est & potabilis: piscesque nimij saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit ponto uicinior, paruum fontem suscipit, cui ex Amphæo cognomen est, adeo amarū, ut cum sit xl. dierum itinere nauigabilis, huius aquis exiguis immutetur, infectusque, ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas & Hipanis in mare defluat. Ad cuius ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra uastissima, syluis cōsita, paludibusq; dubia. Hic ergo Gothi morantibus, Vesosis Ægyptiorum rex in bello forte, uuida lum irruit: quibus tūc Taunasis rex erat. Quo prælio ad Phasim fluuiū à quo Phasides aues exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eumq; grauius debellans in Ægyptum usque persecutus est: & nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, uel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Æthiopum Vesosis fieri præcepisset, ibi in eius eum patria extinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non ualuisse lædere, reuertens penè omnem Asiam subiugauit, & sibi tunc charo amico Sorno rege Medorum ad persoluendum tributum subditum fecit. Ex cuius exercitu uictores tunc nonnulli prouincias subditas contuentes, & in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum nomine uel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse profapiam. Vnde etiam hodièque lingua Scythica fugaces, quod est Parthi dicuntur: suoque generi respondentes, inter omnes penè Asiæ nationes soli sagittarij sunt, & acerrimi bellatores. De nomine uero, quod diximus eos Parthos, id est fugaces, ita aliquanti ethymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasis regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt. Post cuius decessum exercitu eius cum successore ipsius in alijs partibus expeditionem gerente, scēminæ Gothorum à quadam uicina gente tentatæ, in prædamq; ductæ, à uiris fortiter restiterunt, hostesq; super se uenientes cū magna uerecundia abegerunt. Qua parata uictoria, fretæq; maiori audacia, inuicem se cohortantes, arma arripiunt, eligentesq; duas audaciores Lampeto & Marpesiam principatui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, ut propria defenderent, & aliena uastaret, sortito Lampeto restitit, fines patrios tuendo: Marpesia uero scēminarū agmine sumpto, nouū genus exercitus duxit in Asiā, diuersasq; gentes bello superans, alios uero pace concilians, ad Casum uenit: ibiq; certum tempus demorans, loco nomen dedit, saxum Marpesiæ. Vnde Virgilius. Ac si dura silex aut stet Marpesia cautes. In eo loco ubi post hæc Alexāder Magnus portas cōstituēs, Pylas Caspias nominauit: quod

quod nunc Lazorum gens custodit, pro munitione Romana. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes confortatae sunt. Vnde egressae, & Alim fluuium qui iuxta Gargarum ciuitatem praeterfluit transeuntes, Armeniam, Syriam, Ciliciamque, Galatiam, Pisidium, omniaque Asiae oppida, aqua felicitate domuerunt: Ionium, Eoliamque conuersae, deditas sibi prouincias effecerunt. Vbi diutius dominantes, etiam ciuitates, castraque suo nomini dicauerunt, Ephesi quoque templum Dianae ob sagittandi, uenandique studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus, mirae pulchritudinis condiderunt. Tali ergo Scythiae gentis foeminae casu Asiae regno potitae, per centum penes annos tenuerunt, & sic demum ad proprias focias in cautes Marpessias quas superius diximus repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cuius montis quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror eius tractum, situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire iugo continuo. Is namque ab Indico mari surgens, qua meridie respicit, sole uaporatus ardescit. Qua septentrioni patet, rigentibus uentis est obnoxius & pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Eufraten Tigrimque nauigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & uideri: in sinu maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream reuertens, Scythicas terras, iugum antefatum magnis flexibus peruagatur: atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyflum, & Cambysen continuato iugo ad Ripheos usque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum praebens, ad Pontum usque descendit: confertisque collibus, Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus uocatur. Talis ergo, tantusque & penes omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates naturali constructione praestat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim recisus, qua disrupto iugo uallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, uel secundum locum qualis fuerit, facit: uix tamen plaustrum meabilis, lateribus in altitudinem utrinque directis, qui pro gentium uarietate diuerso uocabulo nuncupatur. Huc enim Iamnius mox Propanisium Indus appellat. Parthus primum castra post Nisacen edicit. Syrus & Armenius Taurum, Scythiae Caucasum ac Ripheum, iterumque in fine Taurum cognominant: aliaque complura gentes huic iugo dedere uocabula. Et quia de eius continuatione pauca libauimus, ad Amazones unde diuertimus, redeamus. Quae ueritatem ne earum proles rarefceret, a uicinis gentibus concubitum petierunt: facta nundina semel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde reuertentibus in idipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderet: quicquid uero foeminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Siue ut quibusdam placet, editis maribus, nouercali odio infantis miserandi

fata

fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod ubique constat esse uotium. Quae crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione uulgata. Nam quae rogo spes esset capto, ubi ignosci uel filio nefas habebatur: Contra has ut fertur pugnabat Hercules, & Melanes penes plus dolo quam uirtute subegit. Theseus uero Hippolyten in praedam tulit: de qua genuit & Hippolytum. Haec quoque Amazones post haec habuere reginam nomine Penthesileam cuius Troiano bello extant clarissima documenta. Nam haec foemina usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regnum. Sed ne dicas, de uiris Gothorum sermo adsumptus, cur in foeminis tandiu perseueret: audi & uirorum insignem & laudabilem fortitudinem. Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Getica titulum dedit: quos Getas iam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo dicente. Hic Dio regem illis post tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne uero quis dicat hoc nomen a lingua Gothica omnino peregrinum esse, nemo qui nesciat animaduerti usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Graeci Romanorum, Sarmatae Germanorum, Gothi plerumque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, coniugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus uigore terribilis, paternam fortitudinem proprijs uirtutibus equas, Herculis genio formae quoque similitudinem referebat. Huius itaque regnum Moesiam appellauere maiores. Quae prouincia ab oriente ostia fluminis Danubij, a meridie Macedoniam, ab occasu Histriam, a septentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais: in qua pugna Thessalorum ducem Graeciae interemit: & dum Aiacem infestus inuadit, Vlyxemque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillisque iaculo foemore sauciatus, diu mederi nequiuit. Graecos tamen quamuis iam saucius, e suis finibus proturbauit. Telepho uero defuncto, Eurypilus filius successit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Cassandreae amorem bello interesse Troiano, ac parentibus, soceroque ferre auxilium cupiens, mox ut uenit extinctus est. Tunc Cyrus rex Persarum post grande interuallum, & penes post sexcentorum xxx. annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum reginae Thamiri sibi exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiae uictoria, Getas nitens subiugare, in quibus, ut diximus, regnauerat Thamiris. Quae cum ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit, eligens armis eum uincere, quam locorum beneficio submouere. Quod & factum est, & ueniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis tanta, ut & filium Thamiris, & plurimum exercitum trucidarent: sed iterato Marte, Getae cum sua regina Parthos deuictos superant, atque prosternunt, opimamque praedam de eis auferunt: ibique primum Gothorum gens serica uident tentoria. Tunc Thamiris regina acta uictoria, tantaque praeda de inimicis potita, in partem

E e Moesiae

Moesiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomē mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, ibi in ponte Moesiæ colitur, & Thamiris ciuitatē suo de nomine ædificauit. Dehinc Darius rex Persarū Hystaspis filius, Antriregiri regis Gothorum filiam in matrimonium exposulauit, rogans pariter atq; deterrrens, nisi suam peragerent uoluntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, legationem eius frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, & octoginta milia armatorum cōtra ipsos produxit exercitum, uerecundiam suam, malo publico uindicare cōtendens. Nauibusq; penē à Chalcedonia usq; ad Byzantium in instar pontiū tabulatis æque cōfertis, petit Thraciam & Moesiā. Ponteq; rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus in taphis octo milia perdidit armatorū, timensq; ne pons Danubij ab eius aduersarijs occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedauit: nec Moesiæ solum credens sibi tutum fore aliquantū remorandi. Post cuius decessum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias ulcisci se æstimans, cum suis ducentis & auxiliatorum trecentis milibus armatorum rostratas naues habens mille septingentas, & onerarias tria milia, super Gothos profectus ad bellū: nec tentata re in conflictu præualuit, animositate constantiq; superatus. Sic nanq; ut uenerat, absq; aliquo certamine suo cum rubore recessit. Philippus quoq; pater Alexandri magni cum Gothis amicitias copulans, Medopam Gothilæ filiam regis accepit uxore, ut tali affinitate roboratus, Macedonū regna firmaret. Qua tempestate, Dionē historico dicente, Philippus inopiam pecuniæ passus, Udistanam Moesiæ ciuitatem instructis copijs uastare deliberat, quæ tunc propter uicinam Thamiris, Gothis erat subiecta. Vnde & sacerdotes Gothorum aliqui illi qui p̄ij uocabantur, subito patefactis portis, cum citharis & uestibus candidis obuiam sunt egressi paternis diis, ut sibi propitijs Macedonas repellerent, uoce supplicii modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere cōtuentes, stupefiscūt, & si dici fas est, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie soluta quam ad bellū construxerunt, non tantum ab urbis excidio remouere, uerū etiam & quos foris fuerunt iure belli adepti reddiderunt, scedereq; inuito ad sua reuersi sunt. Quem dolum post longum tempus reminiscens egregius Gothorū ductor Sithalcus d. uirorū milibus congregatis, Atheniensibus intulit bellū, aduersus Perdiccam Macedoniae regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri in fidijs potans interitum, Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inuito, Gothi superiores inuenti sunt: & sic pro iniuria quam illi in Moesia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniae uastauere. Dehinc regnante in Gothis Sithalco, Boroista Diceneus uenit in Gothiam, quo tempore Romanorū Sylla potitus est principatu, quē Diceneus suscipiens Boroista, dedit ei penē regiam potestatem: cuius consilio Gothi Germanorū terras (quas nunc Franci obtinent)

tinent) depopulati sunt. Cæsar uero qui sibi primus omnium Romanum uendicauit imperium, & penē omnem mundum suæ ditioni subegit, omniæque regna perdomuit, adeo ut extra nostrum orbem Oceani sinu repositas insulas occuparet, & qui nec nomen Romanorum auditu quidem nouerant, eos Romanis tributarios faceret, Gothos tamen crebro tentans, nequiuit subigere. Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen suo regno incolumes perseuerant. Quibus hoc erat salubre aut cōmodum aut uotiuum, ut quicquid dici Diceneus eorum Consiliarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile iudicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem penē philosophiam eos instruxit: erat enim huius rei magister. Nam Ethicam eos erudiuit, ut Barbaricos mores ab eis compesceret. Physicam tradens, naturaliter proprijs legibus uiuere fecit, quas usq; nunc conscriptas Bellagines nuncupant. Logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos. Practicem ostendens, in bonis actibus conuersari suauit. Theoricen demonstrans, signorum duodecim, & per ea Planetarū cursus, omnemque Astronomiam cōtemplari edocuit, & quomodo lunaris orbis augmentum sustinet, aut patitur detrimentū edixit: solisq; globus igneus quantum terrenū orbem in mensura excedat, ostendit: aut quibus nominibus, uel quibus signis in cœli polo uergentes, aut reuergentes cccxliiij. Stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat rogo uoluntas, ut uiri fortissimi quando ab armis quadriuium usq; uacassent, doctrinis philosophicis imbuebantur, uideres unum cœli positionem, alium herbarum, frugumq; explorare naturas, istum lunæ cōmoda incōmodaq; illum solis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retroreduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire festinarit, ratione accepta quiescere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos inuenitur, ut nō solum mediocribus, imò & regibus imperaret. Elegit nanq; ex eis tūc nobilissimos prudentiores uiros, quos Theologiam instruens, numina quædam & sacella uenerari suauit, fecitq; sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam uero gentem Capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. De cedente uero Diceneo, penē pari ueneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim & rex illis & pontifex ob suam peritiam habebatur, & in sua iusticia populos iudicabat. Et hoc rebus excedente humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conscendit, & per xl. annos in Dacia suis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Moesiæ sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum per

Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothiam quam Daciam appellauere maiores (quæ nunc ut diximus, Gepidia dicitur) tunc ab Oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, à Septentrione Sarmatæ & Bastarnæ, à Meridie amnis Danubij fluentia terminant. Tamazites à Roxolanis alueo tantum fluij segregantur, Sed quia Danubij mentio facta est, non ab re iudico pauca de tali amne egregia indicare. Nam hic in Almanicis aruis exoriens lx. habet à fonte suo flumina usq; ad ostia in Pontum uergentia per mille ducentorum passuum milia hincinde suscipiens flumina in modum spinæ quæ costas ut craterem intexunt, omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister uocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam alueo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina immanis, omnes superat præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum uero unde nos digressi sumus, adiuuante domino, redeamus. Longum namq; post interuallum, Domitiano Imperatore regnante, eius auaritiam metuentes, foedus quod dudum cum alijs principibus pepigerant Gothi soluentes, ripam Danubij iam longe possessam ab Imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus uastauerunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam Pompeius præerat Sabinus. Gothis aut Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis deuictis, Pompeij Sabini capite abscisso, multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris publice deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni uirtute sua in Illyricum properauit, & totius penè reipublicæ militibus ductore Fusco prælato cum electissimis uiris amne Danubium confertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit, super exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud segnes reperti, arma capessunt, primoq; armati conflictu, mox Romanos deuincunt, Fuscoq; duce extincto, diuitias de castris militum despoliant, magnaq; potiti per loca uictoria, iam proceres suos quasi qui fortuna uincebant, non puros homines, sed semideos, id est Anses uocauere. Quorum genealogiam ut paucis percurram, ut quo quis parente genitus est, aut unde origo accepta, ubi finem efficit, absq; inuidia qui legis uera dicentem ausculta. Horum ergo (ut ipsi suis fabulis ferunt) primus fuit Gapt, qui genuit Halmal, Halmal uero genuit Augis, Augis genuit eum qui dictus est Amala, à quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna, Isarna autem genuit Ostrogotha, Ostrogotha genuit Vnilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Achiulf, Achiulf genuit Ansilam & Ediulf, Vuldulf & Hermeric, Vuldulf uero genuit Valerauans, Valerauans autem genuit Vuinitharium, Vuinitharius quoque genuit Theodemir & Vualemir & Vuidemir, Theodemir genuit Theodericum, Theodericus genuit Amalasuentam, Amalasuenta genuit Athalaricum & Mathasuentam, de Vtherico uiro suo cuius affinitati generis sic ad eam coniunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum, Hunnimundus autem genuit Thorismundum,

dum, Thorismundus uero genuit Berimund, Berimund genuit Vuidericum, Vuidericus genuit Eutharicum, qui coniunctus Amalasuentæ genuit Athalaricum & Mathasuentam. Mortuoq; in puerilibus annis Athalarico, Mathasuentæ Vuitichis est sociatus, de quo non suscepit liberum, adductiq; simul ad Belisarium in Constantinopolim, & Vuitichis rebus excidente humanis, Germanus Patricius fratruelis domini Iustiniani Imperatoris eandem in coniugio sumens, Patriciam ordinariam fecit, De qua filium genuit item Germanum nomine. Germano uero defuncto, ipsa uidua perseverare disponit. Qualiter autem aut quomodo Amalorum regnum destructum est, loco suo (si dominus uoluerit) edocebimus. Nunc autem ad id unde digressum fecimus, redeamus, doceamusq; quando ordo gentis unde agimus cursus sui metam expleuerit. Ablauius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti ubi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum qui orientalem plagam tenebant, eisq; præerat Ostrogotha, utrum ab ipsius nomine, an à loco orientali dicti sunt Ostrogothæ, residui uero Vesegothæ in parte occidua. Et quidem iam sicut diximus, eos transito Danubio aliquantum temporis apud Mœciam, Thraciamq; duxisse. Ex eorum reliquijs fuit & Maximinus Imperator, post Alexandrum Mammeam (ut dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro) Alexandro inquit, Cæsare mortuo, Maximinus ab exercitu factus est Imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoueret, imperium simul & uitam amisit. Nam hic Seuerus Imperatore regnante, & natalem filij diem celebrante, post primam ætatem & rusticam uitam de pascuis in militiam uenit. Princeps Seuerus quidem militares dederat ludos. Quod cernens Maximinus qui erat semibarbarus adolescens, positis præmijs, barbara lingua petit ab Imperatore ut sibi luctandi cum militibus licentiam daret. Seuerus admodum miratus magnitudinem formæ, erat enim (ut fertur) statura eius procera ultra octo pedes, iussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, nequid à rudi homine militibus uiris ueniret iniuriæ. Tunc Maximinus sedecim lixas tanta felicitate prostrauit, ut uincendo singulos, nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Hic captis præmijs, iussus est in militiam mitti, primaq; ei stipendia equestris fuere. Tertiam post diem cum Imperator prodierat in campum, uidit eum exultantem more barbarico, iussitq; tribuno ut eum coercitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille uero ubi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum, equitantemque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo adiecto in cursum calcaribus incitatum, multos orbis huc atq; illuc usque ad suam fatigationem uarijs inflexibus interpedauit, ac deinde ait illi. Nunquid uis post cursum Thracisce luctari? Respondit quantum libet Imperator. Ita Seuerus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem cer-

tare iussit. At ille septem ualentissimos milites ad terram elisit, ita ut antea nihil per interualla respiraret. Solus à Cæsare & argenteis præmijs, & aureo torque donatus est, iussus deinde inter stipatores degere corporis principalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpe famam factis extendens inter plures militiæ gradus, centuriasque strenuitatis suæ precium tulit. Macrino tamen postea in regnum ingresso, recusauit militiam penè triennium, tribunatusque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini, indignum ducens eius imperium, quod perpetratum facinus erat questum ab Heliogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium reuertens tribunatum suum adiit, & post huc sub Alexandro Mamea contra Parthos mirabiliter dimicauit. Eoque Mogontiaco militari tumultu occiso, ipse exercitus electione absque Senatus consultu effectus est Imperator, qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione malo uoto scedauit, occisusque Aquileia à Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi historia mutauimus, quatenus gentem unde agimus, ad regni Romani fastigium usque uenisse doceamus. Cæterum causa exigit, ut ad id unde digressi sumus, redeamus. Nam gens ista mirum in modum in ea parte qua uerbatur, id est Ponti in littore Scythiæ soli innotuit, sine dubio tanta spacia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, sub cuius sæpe dextra Vandalus iacuit, stetit sub precio Marcomannus. Quadorum principes in seruitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, id est filio fuit, cuius & secundo anno regni Roma millesimum annum expleuit, Gothi, ut assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægre de amicis facti sunt inimici. Nam quamuis remoti sub regibus uiuerent suis, Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mœsiam Thraciamque uastauit, ad quem repellendum Decius senator à Philippo dirigitur, qui ueniens dum genti nihil præualeret, milites proprios exemptos à militia fecit uita priuata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, factaque ut puta in suis uindicta, ad Philippum reuertitur. Milites uero uidentes se esse post hos labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque uerbis accensus, mox triginta milia uirorum armata produxit ad prælium, adhibitis sibi Thaphilis & Astringis nonnullis. Sed & Carporum tria milia genus hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt, quos tamen post hæc imperante Diocletiano, Galerius Maximus Cæsar de ciuitate Reipublicæ Romanæ subiecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos ab insula Peuce, quæ ostio Danubij ponto mergenti adiacet, Argaitum & Gunthericum nobilissimos suæ gentis præfecit duces. Qui mox Danubium uadati, & secundo Mœsiam populati, Marcianopolim

nopolim eiusdem patriæ urbem famosam metropolim aggrediuntur, diuque obsessam, accepta pecunia ab his qui inerant, reliquere. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius situ breuiter intimare. Nam hanc urbem Traianus Imperator hac re ædificauit, ut fertur, eo quod Marciaë sororis suæ puella dum lauat in flumine illo, quod nimia limpeditatis saporis, que in media urbe oritur, potami cognomento, exindeque uellet aquam haurire, casu uas aureum quod ferebatur in profundum cecidit, metalli pondere grauatum, & longe post emerit, quod certe non erat usitatum, aut uacuum sorberi, aut certe semel uoratum undis respicientibus renatare. His Traianus sub admiratione compertis, fontisque numinis quiddam inesse credens, conditam ciuitatem germanæ suæ in nomine Marcianopolim nominauit. Ab hinc ergo ut dicebamus, post longam obsidionem accepto premio ditatus Geta, recessit ad patriam: quem Gepidarum cernens natio subito ubique uincens, prædisque ditatum, inuidia ductus, arma in parentes mouet. Quomodo uero Gethæ, Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absoluam. Meminisse debes me initio de Scanzia insulæ gremio Gothos dixisse egressos cum Berich suo rege, tribus tantum nauibus uectos ad citerioris Oceani ripam, quarum trium una nauis, ut assolet, tardius uecta, nomen genti fertur dedisse: nam lingua eorum pigra Gepanta dicitur. Hinc factum est, ut paulatim & corrupte nomen eis ex conuicio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum pro sapia ducunt originem: sed quia, ut dixi, Gepanta pigrum aliquid, tardumque signat, pro gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum, sunt enim tardioris ingenij, grauiora corporum uelocitate. Hi ergo Gepidæ tacti inuidia, dudum sprete prouincia, comanebant in insula Wislæ amnis uadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Viuidaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarij ex diuersis nationibus ac si in unum asylum collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo (ut dicebamus) Gepidarum rex Fastida, qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatauit, Burgundiones penè usque ad internecionem deleuit, aliasque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque male prouocans, consanguinitatis fœdus prius importuna concertatione uiolauit: superbæque admodum elatione iactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham, cuius adhuc imperio tam Ostrogothæ, quam Wesegothæ, id est eiusdem gentis populi subiacebant, inclusum se montium queritans asperitate, sylvarumque densitate constrictum, unum poscens è duobus, ut aut bellum sibi, aut locorum suorum spacia præpararet. Tunc Ostrogotha rex Gothorum (ut erat solidi animi) respondit legatis bellum se quidem tale horrere, durumque fore & omnino scelestum, armis confligere cum propinquis, loca uero non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella

irruunt, contra quos ne nimij iudicarentur, mouit & Ostrogotha prociuctu, conueniuntque ad oppidum Galtis, iuxta quod currit fluuius Aucha, ibique magna partium uirtute certatum est: quippe quos in se & armorum, & pugnae similitudo commouerat: sed causa melior, uiuacque ingenium iuuat Gothos, inclinata denique parte Gepidarum, praelium nox diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis operibus humiliatus, quam fuerat elatione erectus. Rediunt uictores Gothi Gepidarum descensione contenti, suaque in patria nostri in pace uersantur usque dum eorum prauius existeret Ostrogotha. Post cuius decessum Cniva exercitum diuidens in duas partes, nonnullos ad uastandum Moesiam dirigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus destitutam. Ipse uero cum septuaginta militibus ad Eustesium, id est Nouas conscendit: unde a Gallo duce remotus, Nicopolim accedit, quae iuxta Iatrum fluuium est constituta notissima, quoniam deuictis Sarmatis, Traianus eam fabricauit, & appellauit uictoriae ciuitatem: ubi Decio superueniente Imperatore, tandem Cniva in Hemoniae partes quae non longe aberat, recessit: inde apparatus disposito, Philippopolim ire festinans. Cuius secessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius urbi ferre subsidium gestiens, iugo montis transacta, ad Beroam uenit. Ibi dum equos, exercitumque lassum refoueret, ilico Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, uastatque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis qui fugere quiuerant ad Thusciam, rursus trans Alpes in Moesiam proturbauit, ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectoque tam exinde, quam de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem, Cniva uero diu obsessam inuadit Philippopolim, praedaeque potitus, Priscum ducem qui inerat sibi foederauit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, ilico Decij filium sagitta saucium, crudeli uulnere cofodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur, Nemo tristetur, perditio unius militis non est reipublicae diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem, aut ultionem filij exposcens, ueniensque abrupto Moesiae ciuitatem, circumseptus a Gothis, & ipse extinguitur, imperij finem, uitaeque terminum faciens. Qui locus hodieque Decij ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret. Defuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando & pestilens morbus penes istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos nouem annos experti sumus, faciem totius orbis foedauit, supra modum quoque Alexandriam, totiusque Aegypti loca deuastans, Dionysio historico super hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit uenerabilis martyr Christi episcopus Cyprianus in libro cuius titulus est de mortalitate. Tunc & Aemilianus quidam Gothis saepe ob principum negligentiam Moesiam deuastantibus,

uastantibus ut uidit licere, nec a quoquam sine magno reipublicae dispendio remoueri, similiter suae fortunae arbitratus posse euenire, tyrannidem in Moesiam arripuit, omni manu militari ascita, cepit urbes & populos deuastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum reipublicae parturiuit, qui tamen in ipso penes nefario conatus sui initio extinctus, & uitam, & imperium quod inuadebat amisit. Supradicti uero Gallus & Volusianus Imperatores quamuis uix biennio in imperio perseverantes ab hac luce migrarint, tamen ipso biennio quo affuere, ubique pacati, ubique regnauere gratiosi, propterque quod unum eorum fortunae reputatum est, id est generalis morbus: sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui uitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut imperium adepti sunt, foedus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo interuallo utriusque regibus occumbentibus, Gallienus arripuit principatum, quo in omni lasciuiam resolutus, Respa & Veduco, Thuro Varoque duces Gothorum sumptis nauibus Asiam transiere, fretum Hellesponticum transiit, ubi multis eius prouinciae ciuitatibus populatis, opinatissimum illud Ephesi Dianae templum quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt: partibus Bithyniae delati, Chalcedoniam subuertere, quam post Cornelius Auitus aliqua parte reparauit. Quae hodieque quamuis regiae urbis ciuitate congaudeat, signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet posteritatis. Hac ergo felicitate Gothi qua intrauere, partibus Asiae praedae spolioque potiti, Hellesponticum fretum retrasmear, uastantes in itinere suo Troiam Iliumque, quae uix a bello illo Agamemnoniaco aliquantulum respirantes, rursus hostili mucrone deletae sunt. Post Asiae ergo tale excidium Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hemi montis mari uicinam Anchialos ciuitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardapalus rex Parthorum inter limbum maris & Hemi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lauacris, quae a quindicesimo miliario Anchialitanae ciuitatis sunt sitae, ab imo sui fontis igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino praecipue ad sanitatem infirmorum efficacissima. Exinde ergo ad proprias sedes regressi, post haec a Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, ubi datis auxiliarijs, fideliter decertati sunt. Sed postquam Caesar Maximianus penes eorum solatio Narseum regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, eiusque omnes opes, simulque uxores & filios depradasset, Achillemque in Alexandria cum Diocletiano superasset, & Maximianus Hercules in Africa Quinquagentianos attriuisset, pacem reipublicae nacti, coepere quasi Gothos negligere. Nam sine ipsis dudum contra quasuis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter quomodo inuitabantur, sicut & sub Constantino rogati

rogati sunt, & contra cognatum eius Licinium arma tulere, eumque deuictum & in Thessalonica clausum, priuatum imperio, Constantini uictoris gladio trucidarunt. Nam & dum famosissimam & Romae emulam in suo nomine condiderit ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui foedere inito cum Imperatore xl. suorum milia illi in solatia contra gentes uarias obtulere. Quorum & numerus & milia usque ad praesens in republica nominantur, id est foederati. Tunc etenim sub Ararici & Aorici regum suorum florebat imperio. Post quorum decessum successor regni extitit Geberich, uirtutis & nobilitatis eximia. Nam is Helderich patre natus, auo Ouida, proauo Cniuida, gloria generis sui factis illustribus exaequauit, primitias regni sui mox in Vuandalica gente extendere cupiens contra Visumar eorum regem, qui Asdingorū est stirpe quae inter eos eminet, genusque indicat bellicosissimum, Deuxippo historico referente, qui eos ab Oceano ad nostrum limitem uix in anni spatio peruenisse testatur praenimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, ubi nunc Gepidae sedent, iuxta flumina Marisia, Miliare & Gilfil, & Grissia, qui amnes supradictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, a septentrione Ermunduli, a meridie Hister, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vuandalis comorantibus, bellum indictum est a Geberich rege Gothorum, ad littus praedicti amnis Marisiae, ubi tunc diu certatum est ex aequali. Sed mox ipse rex Vuandalorum Vuissimar magna cum parte gentis suae prosternitur. Geberich uero ductor Gothorum eximius superatis depradatisque Vuandalis, ad propria loca unde exierat, remeauit. Tunc perpauca Vuandali qui euassissent, collecta imbelium suorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi a Constantino principe petiere, ibique per xl. annos plus minus sedibus locatis, Imperatorum decretis ut incolae famularunt. Vnde etiam post longum ab Stilicone magistro militum, & exconsule ac Patricio inuitati Gallias occupauere, ubi finitimos depradantes non adeo fixas sedes habuere. Nam Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod Ermanaracus nobilissimus Amalorum in regno successit, qui multas & bellicosissimas Arctoi gentes perdomuit, suisque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro Magno comparauere maiores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vasinabroncas, Merens, Mordenimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Nauego, Bubegentas, Coldas, & cum tantorum seruitio carus haberetur, non passus est, nisi & gentem Erulorum quibus praerat Alaricus, magna ex parte trucidata, reliqua suae subigeret ditioni. Nam praedicta gens (Ablauio historico referente) iuxta Maotidas paludes habitans in locis stagnantibus quas Graeci Ele uocant, Eruli nominati sunt, gens quanto uelox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens quae non leue armaturam in acie sua ex ipsis elegerint. Sed quous uelocitas eorum

ab

ab alijs saepe bellantibus non euacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subiacuit & tarditati, fecitque causa fortunae, ut & ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico seruiuerint. Post Erulorum caedem idem Ermanaricus in Venetos arma commouit, qui quamuis armis disperiti, sed numerositate polentes, primo resistere conabantur. Sed nihil ualet multitudo in bello, praesertim ubi & deus permittit, & multitudo armata aduenerit: nam hi ut initio expositionis uel catalogo gentis dicere coepimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes, Sclau: qui quamuis nunc ita facientibus peccatis nostris ubique deseriunt, tamen tunc omnes Ermanarici imperijs seruiere. Aestrorum quoque similiter nationem qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse prudentiae uirtute subegit, omnibusque Scythiae & Germaniae nationibus ac si proprijs laboribus imperauit. Post autem non longi temporis interuallum, ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert antiquitas, ita extitisse coperimus, Filimer rex Gothorum, & Gandarici magni filius, qui post egressum Scanziae insulae iam quinto loco tenens principatum Getarum, qui & terras Scythicas cum sua gente introisset, sicut a nobis dictum est, repperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorumnas is ipse cognominat, easque habens suspectas, de medio sui proturbat, longeque ab exercitu suo fugatas, in solitudinem coegit terrae. Quas spiritus immundi per eremum uagantes dum uidissent, & earum se complexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum edidit, quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia uoce notum, nisi quae humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati, Gothorum finibus aduenere. Quorum natio saeva, ut Priscus historicus refert, in Maotida palude ulteriore ripam insedit, uenatione tantum nec alio labore experta, nisi quod postquam creuisset in populos, fraudibus & rapinis uicinam gentem conturbauit. Huius ergo, ut assolent uenatores, dum in ulteriori Maotidis ripa uenationes inquirunt, animaduertunt quomodo ex improviso cerua se illis obtulit, ingressaque palude nunc progrediens, nunc subsistens, indicem se uiae tribuit. Quam secuti uenatores, paludem Maotidem quam imperuam ut pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoque ut Scythica terra ignotis apparuit, cerua disparuit. Quod credo spiritus illi unde progeniem trahunt ad Scytharum inuidiam id egere. Illi uero qui praeter Maotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terrae Scythiae, & ut sunt solertes, iter illud nulli ante hanc aetatem notissimum, diuinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, persuasaque gente sua, uia quam cerua indice didicere, ad Scythiam properant, & quantoscunque prius in ingressu Scytharum habuere, litauere uictoriae, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere,

ilico

ilico Alipzuros, Alcizuros, Itamaros, Tuncassos, & Boifcos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis uictu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subiugauere. Nam & quos bello forsitan minime superabant, uultus sui terrore nimium pauorem ingerentes terribilitate fugabant, eo quod erat eis species pauenda nigredine, sed uelut quædam (si dici fas est) deformis offa non facies, habensque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiduciam toruus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata defæuiunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, uulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine uenustate ephæbi sunt, quia facies ferro sulcata, tempestiuam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi: scapulis latis, & ad arcus, sagittasque parati: firmis ceruicibus, & in superbia semper erecti. Hi uero sub hominum figura uiuunt beluina sequitia. Quod genus expeditissimum, multarumque nationum grassatorem Gethæ ut uiderunt, expauescunt: suosque cum rege deliberant qualiter se à tali hoste subducant. Nam Ermanaricus rex Gothorum licet (ut superius retulimus) multarum gentium extiterit triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dum cogitat, Rosolanorum gens infida quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sunielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulento discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diuersa diuelli præcepisset: fratres eius Sarus & Ammius germanæ obitum uindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo uulnere faucius ægram uitam corporis inbecillitate contraxit. Quam aduersam eius ualitudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Ostrogothas mouit procinctum: à quorum societate iam Vesegothæ discessere, quam dudum inter se iuncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam uulneris dolorem, quam etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandæuus & plenus dierum centesimo decimo anno uitæ suæ defunctus est. Cuius mortis occasio dedit Hunnis præualere in Gothis illis quos dixeramus orientali plaga sedere, & Ostrogothas nuncupari. Vesegothæ, id est, alij eorum socij, & occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quid nam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant: diuque cogitantes, tandem comuni placito legatos ad Romaniam direxere ad Valentem Imperatorem fratrem Valentiniani Imperatoris senioris, ut partem Thraciæ siue Mœsiæ si illis traderet ad colendum, eius legibus uiuerent, eiusque imperijs subderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguæ suæ donauerit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ultro petere uolisset, susceptosque in Mœsiæ partibus Gethas quasi murum regni sui contra

cæteras

cæteras gentes statuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia faucius, nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui uenientibus rudibus & ignaris, ilico perfidiæ suæ uirus defundunt. Sic quoque Vesegothæ à Valente Imperatore Ariani potius, quam Christiani effecti. De cætero tam Ostrogothis, quam Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam euangelizantes, huius perfidiæ culturam edocentes, omnem ubique linguæ huius nationem ad culturam huius sectæ inuitauere. Ipsi quoque (ut dictum est) Danubiū transmeantes, Daciam Ripensem, Mœsiam, Thraciasque permisso principis insedere: quibus euenit (ut adsolet gentibus necdum bene loco fundatis) penuria famis. Cœpere autem primates eorum & duces qui regum uice illis præerant, id est Fridigernus, Alatheus, & Safrach exercitus inopiam condolare, negotiationemque à Lupicino Maximoque Romanorum ducibus expetere. Verum quid non auri sacra fames compellit adquiescere? Cœperunt duces (auaritia compellente) non solum ouium, bouumque carnes, uerum etiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno contradere: adeo, ut quodlibet mancipium in unum panem, aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed iam mancipijs & supellectili deficientibus, filios eorum auarus mercator uictus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum prouidentes, fatius deliberant ingenuitatem perire, quam uitam, dum misericorditer alendus quis uenditur, quam moriturus seruatur. Cōtigit enim illo sub tempore erumnofo Lupicino & ductori Romanorum, ut Fridigernum Gothorum regulum ad conuiuium inuitaret, dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli nescius, quum paucorum comitatu ad conuiuium ueniens, dum intus in prætorio epulatus est, clamorem miserorum morientium audiret, iamque alia in parte socios eius reclusos, dum milites ducis sui iussu trucidare conarentur, & uox morientium duriter emissa, iam suspectis auribus intonaret, ilico apertos ipsos dolos cognoscens Fridigernus, euaginato gladio in conuiuium non sine magna temeritate uelocitateque egreditur, suosque socios ab imminente morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui nacta occasione uotiuam elegerunt uiri fortissimi in bello magis quam in fame deficere, & ilico in ducum Lupicini & Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorumque securitatem ademit: cœperuntque Gothi iam non ut aduenæ & peregrini, sed ut ciues & domini possessoribus imperare, totasque partes Septentrionales usque ad Danubiū suo iure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens Imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur, ubi lachrymabili bello commisso, uincens Gothos, in quodam prædio iuxta Hadrianopolim faucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quod Imperator in tam uili casula delitesceret Gothos, igneque (ut adsolet) sequente, inimico supposito, cum regali pompa crematus est haud secus

Ff quam

quàm dei prorsus iudicio, ut ab ipsis igne combureretur, quos ipse uerâ fidē petentes in perfidiâ declinasset, & ignē charitatis ad gehennâ ignem detorsisset. Quo tempore Vefegothæ Thracias Daciamq; Ripensem post tanti gloriâ trophæi, tanq; solo genitâ potiti, cœperunt incolere. Sed Theodosium ab Hispania Gratianus Imperator electū in Orientali principatu loco Valentis patris subrogat, militariq; disciplina mox in meliori statu reposita, ignauiam priorū principum, & desidîâ exclusam, Gothus ut sensit pertimuit. Nam Imperator acri omnino ingenio, uirtuteq; & consilio clarus, cum præceptorum seueritate, & liberalitate, blandicieq; sua remissum exercitū ad fortia prouocarat. At uero ubi milites principe meliore mutato fiduciâ acceperunt, Gothos impetere tentant, eosq; Thraciâ finibus pellunt: sed Theodosio principe penè tunc usq; ad desperationē ægrotante, datur iterum Gothis audacia, diuisoq; exercitu, Frigidernus ad Thessaliam prædandâ Epiros & Achaiam digressus est. Alatheus uero & Safrâ cum residuis copijs Pannoniâ petierunt. Quod quū Gratianus imperator qui tūc Roma in Gallias ob incursionē Vuandalorū recesserat comperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbenti, Gothi magis sæuirent, mox ad eos collecto uenit exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribusq; uicturus, pacēq; & uictualia illis concedens, cum ipsis inito scedere fecit. Vbi uero post hæc Theodosius cōualuit Imperator, reperitq; Gratianū cum Gothis & Romanis pepigisse scædus, quod ipse optauerat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consensit. Atanaricū quoq; regem qui tunc Frigiderno successerat, datis sibi muneribus sociauit moribus suis benignissimis, & ad se eū in Constantinoplim accedere inuitauit. Qui omnino libenter acquiescens, regiam urbem ingressus est, miransq; En inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam uidelicet tantę urbis: & huc illuc oculos uoluens, nunc sitū urbis, cōmeatumq; nauium, nunc mœnia clara prospectans miratur. Populosq; diuersarum gentium quasi fonte in uno è diuersis partibus scaturiente unda, sic quoq; militem ordinatū aspiciens, Deus inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis aduersus eum manum mouerit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione maiorēq; à principe honore suffultus, paucis mensibus interiectis ab hac luce migravit. Quē princeps affectionis gratia penè plus mortuū quàm uiuum honorans, dignæ tradidit sepulturæ, ipse quoq; in exequijs feretro eius præiens. Defuncto ergo Atanarico, cum etus exercitus in seruitio Theodosij Imperatoris perdurans, Romano se imperio subdens, cum milite uelut unum corpus efficit, miliaq; illa dudum sub Constantino principe scæderatorum renouata, & ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus Imperator contra Eugenium tyrannū, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus q; xx. milia armatorū fideles sibi & amicos intelligens secū duxit, uictoriaq; de prædicto tyranno potitus, ultionē exegit. Postquā uero

Theodosius

Theodosius amator pacis, generisq; Gothorū, rebus excessit humanis, cœperunt eius filij utramq; Rempub. luxuriose uiuentes ad nihilare, auxiliarijsq; suis, id est Gothis consueta dona subtrahere. Mox Gothis fastidium eorum increuit, uerentesq; ne longa pace eorū resoluere fortitudo, ordinat super se regē Alaricū, cui erat post Amalos secunda nobilitas, Baltharūq; ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam uirtutis Baltha, id est audax nomen inter suos acceperat. Mox ergo antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suasit suo labore quærere regna, q; alienis per ocium subiacere, & sumpto exercitu per Pannonias Stilicone & Aureliano consulibus, & per Firmium dextro latere quasi uiris uacua intrauit Italiâ. Nullo penitus obstitente ad pontē applicuit Condiuiani, qui tertio miliario ab urbe erat regia Rauennate. Quæ urbs inter paludes & pelagus, interq; Padi fluenta unū tantū patet accessui, cuius dudum (ut tradunt maiores) possessores Eneti, id est laudabiles dicebant. Hæc in sinu regni Romani super mare Ionium constituta, in modum insulæ influentium aquarū redundatione concludit. Habet ab Oriente mare, ad quod q; recto cursu de Corcyra atq; Elladæ partibus nauigat dextrum latus, primū Epirum, dein Dalmatiâ, Liburniâ, Histriamq;, & sic Venetias radens palmula nauigat. Ab Occidente uero habet paludes per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A Septentrionali quoq; plaga ramus illi ex Pado est, qui fossa uocat Asconis. A Meridie idē ipse Paddus quem solum fluuiorū regē dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto Imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui aluei parte mediam inluit ciuitatē. Ad ostia sua amœnissimū portū præbens, classem ccl. nauium, Dione referente, tutissima dudū credebat recipere statione. Qui nunc, ut Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, spaciosissimos hortos ostendit, arboribus plenos: uerum de quibus non pendeant uela, sed poma. Trino siquidē urbs ipsa uocabulo gloriat, trigeminacq; positione exultat, id est, prima Raenna, ultima Classis, media Cæsarea. Inter urbē & mare, plena mollicie, arenaq; munita, uectationibus apta. Verum enim uero quū in ea ciuitate Vefegotharum applicuisset exercitus, & ad Honorij Imperatorē (qui intus residebat) legationē misisset, quatenus si permetteret ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorū populo uiuere, ut una gens utraq; credi possit: sin autē aliter, bellando quis quē ualeret, expelleret, etiâ securus qui uictor existeret, imperaret. Honorius Imp. utramq; pollicitationē formidans, suoq; cum senatu inito consilio quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad postremū sententia sedit, quatenus prouincias longe positas, id est Gallias, Hispaniasq; quas iam pene perdidisset, & Gizerichi eas Vandalorum regis uastaret irruptio: si ualeret Alaricus, sua cum gente sibi tanq; lares pprios uendicaret, donatione sacro oraculo cōfirmata, cōsentiūt Gothi, hac ordinatione, & ad traditā sibi patriâ profiscunt. Post quorū discessum

Ff 2 nec quicq;

nec quicquid mali in Italia perpetratum. Stilico patricius & fover Honorij Imperatoris: nam utraq; eius filia, id est, Maria & Ermantia quas sibi princeps una post una sociavit, utramq; uirginem & intactam deus ab hac luce migrare precepit. Hic ergo Stilico ad Polentiam ciuitatem in alpiibus Cocchis locatam dolose accedens, nihilque mali suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiae, suamque deformitatem ruit in bellum. Quae ex improviso Gothi cernentes, primo perterriti sunt, sed mox recollectis animis, & ut solebant, hortatibus excitati, omnem pene exercitum Stiliconis in fugam conuersum, usque ad internecionem desciunt, furibundoque animo arreptum iter deserunt, & in Liguriam post se unde iam transferant, reuertunt, eiusque praedis, spoliisque potiti Emyliam pari tenore deuastant, Flamminiamque aggerem inter Picenum & Tuscaniam usque ad urbem Romam discurrentes, quicquid inter utrumque latus fuit, in praedam diripiunt. Ad postremum Romam ingressi, Alarico iubente spoliant tantum: non autem, ut solent gentes, ignem supponunt, nec locis sanctorum in aliquo penitus iniuriam irrogare patiunt. Exindeque egressi per Campaniam & Lucaniam simili clade peracta, Brutios accesserunt: ubi diu residentes, ad Siciliam, exinde ad Africam transire deliberant. Brutiorum siquidem regio in extremis Italiae finibus interiacens, parte angulorum eius Apennini montis initium fecit, Adriamque pelagus ut lingua porrecta a Tyreno aestu seiungens, nomen quondam a Brutia sortis regina. Ibi ergo ueniens Alaricus rex Vesegotharum cum opibus totius Italiae quas in praeda diriperat, exinde (ut dictum est) per Siciliam in Africam quietam patriam transire disponit. Cuius quia non est liberum quodcumque homo sine nutu dei disposuerit, fretum illud horribile aliquantas naues submersit, plurimas conturbauit. Qua aduersitate repulsus Alaricus, dum secum quid ageret, deliberaret, subito immatura morte praeventus, rebus excessit humanis. Quae nimia dilectione lugentes, Barentinum amnem iuxta Consentinum ciuitatem de alueo suo deriuant. Nam hic fluuius a pede montis iuxta urbem dilapsus, fluit unda salutifera. Huius ergo in medio alueo collecto captiuorum agmine sepulturae locum effodiunt, in cuius foueae gremio Alaricum cum multis opibus obruunt, rursusque aquas in suum alueum reducentes, ne a quoquam quandoque locus cognosceret, fossores omnes interemerunt, regnumque Vesegotharum Athaulfo eius consanguineo, & forma & mente conspicuo tradunt. Nam erat quamuis non adeo proceritate staturae formatus, quantum pulchritudine corporis, uultuque decorus. Qui suscepto regno reuertens iter ad Romam si quid primum remanserat, more locustarum erasit: nec tantum priuatis diuitibus Italiam spoliavit, imo & publicis, Imperatore Honorio nihil resistere praualente, cuius & germanam Placidiam Theodosij Imperatoris ex altera uxore filiam urbe captiuam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formaeque pulchritudinem, & integritatem castitatis attendens, in Foriulij Emyliae ciuitate suo matrimonio copulauit, ut gentes hac societate comperita, quasi adunata Gothis Republica efficacius terrerent. Honoriumque Augustum

gustum quamuis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: ubi cum aduenisset, uicinae gentes perterritae, in suis se finibus coeperunt continere, quae dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quam Burgundiones. Nam Vuandali & Alani, quos supra diximus, permisso principum Romanorum utraque Pannonia refedere, nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitantes tutum fore si reuenterentur, ad Gallias transire. Sed mox a Gallis quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Hispaniam se reclusere, adhuc memores ex relatione maiorum suorum quid dudum Geberich rex Gothorum genti suae praestitisset incommodi, uel quomodo eos uirtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliae Athaulfo patuere uenienti. Confirmato ergo Gothis regno in Gallis, Hispanorum casu coepit dolere, eosque deliberans a Vuandalorum incuribus eripere, per suas opes Barilonam cum certis fidelibus delectis, plebemque imbelli interiores Hispanias introiuit, ubi saepe cum Vuandalis decertans, tertio anno postquam Gallias, Hispaniasque domuisset, occubuit, gladio illo perforato Vernulfi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cuius mortem Regericus rex constituit, sed & ipse suorum fraude peremptus ocyus uitam cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis districtus & prudens: contra quem Honorius Imperator Constantinum uirum industria militari pollentem, multisque praesidijs gloriosum cum exercitu dirigit, ueritus ne foedus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Republica insidias moliretur, uicinis sibi gentibus repulsis, simulque desiderans germanam suam Placidiam subiectionis opprobrio liberare, paciscens cum Constantino, ut aut bello, aut pace, uel quoquo modo si ea potuisset, ad suum regnum reuocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantinus uans cum copia armatorum, & pene iam regio apparatus Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pyrenaei occurrit: ubi ab utraque parte legatione directae, ita conuenit pacisci, ut Placidiam sororem principis redderet, suamque solatia Romanae reipublicae ubi usus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias inuadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Caesarem, sed non diu tenens regnum praesumptum, mox foederatis Gothis Romanisque, ipse occiditur Arelati, filius uero eius Viennae. Post quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate Rempublicam occupandam existimantes, pari exitio periere. Nam duodecimo anno regni Valiae, quando & Hunni post penes lannos inuasa Pannonia a Romanis & Gothis expulsi sunt, uidens Valia Vuandalos in suis finibus, id est Hispaniae solo audaci temeritate ab interioribus partibus Galliae (ubi eos fugauerat dudum Athaulfus) egressos, cuncta in praedis uastare, eo uero tempore quo Hierius & Ardaburus consules extitissent, nec mora, mox contra eos mouit exercitum. Sed Gizericus rex Vuandalorum iam a Bonifacio in Africam inuitatur, qui Valentiniano principi ueniens

in offensam, nō aliter q̄ se malo Reipub. potuit uindicare. Is ergo suis precibus eos inuitans, per tractum angustū quod dicitur fretum Gaditanū, & uix septē milibus Africā ab Hispanijs diuidit, ostiaq̄ maris Tyrrheni in oceanū æstum egerit, transposuit. Erat nāq̄ Gizericus iam Romanorū clade in urbe notissimus, statura mediocris, & equi casu claudicans, animo profundus, sermone rarus, luxurię contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes prouidentissimus, semina contentionū iacere, odia miscere paratus. Talis Africę Reipub. precibus Bonifaciū ut diximus inuitatus intrauit, ubi ad diuinitatē, ut fertur, accepta autoritate diu regnans, ante obitū suum filiorū agmen accitū ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordine quisq̄ & gradu suo qui alijs superuueret, id est, seniori suo fieret sequēs successor, & rursus ei posterior eius. Quod obseruantes per annorū multorū spatia, regnū feliciter possedere, nec quod in reliquis gentibus adsolet, intestino bello scædati sunt, suoq̄ ordine unus post unū suscipiens regnū, in pace populis imperarunt. Quorū ordo iste ac successio fuit. Primū Gizericus qui pater & dominus, sequens Hunericus, tertius Gundamundus, quartus Trasamūdus, quintus Hilderich. Quo malo gentis suę Gelimer immemor atauī præceptorū, de regno eiectō & interempto, tyrānidē præsumpsit, sed nō ei cessit impune quod fecerat. Nā Iustiniani Imperatoris ultio in eo apparuit, & cum omni genere suo, opibusq̄ quibus more prædonis incubabat, Constantinopolim delatus per uirū gloriosissimū Belisariū magistrū militū Orientālē, & consulē ordinariū atq̄ patriciū, magnū in circo populo spectaculū fuit, serāq̄ sui poenitudinē gerens, quū se uideret de fastigio regali deiectū, priuatę uitę cui noluit famulari redactus occubuit. Sic Africa quę in diuisione orbis terrarū tertia pars mūdi describit̄, cētēsimō ferē anno Vandalico iugo erepta, in libertatē reuocata est regni Romani, & quā dudū ignauis dominis, ducibus infidelibus à Reip. Romanę corpore gētilis manus abstulerat, solerti domino & fideli ductore tunc reuocata, hodieq̄ congaudet. Quāuis & post hęc aliquantū intestino prælio, Maurorūq̄ infidelitate attritā se lamentauerit, tamen triumphus Iustiniani Imperatoris à deo sibi donatus, quod inchoauerat, ad finē usq̄ perduxit. Sed nobis qd opus est, unde res nō exigit dicere: Ad propositū redeamus, Valia siquē rex Gothorū adeo cū suis in Vuādalos sæuiebat, ut uoluisset eos etiā in Africa persequi, nisi eū casus qui dudū Alarico ad Africā tendenti cōtigerat, reuocasset. Nobilitatus nāq̄ intra Hispanias, incruentāq̄ uictoria potitus, Tolosam reuertit̄, Romano imperio fugatis hostibus, aliquantas puincias quod promiserat, derelinquens, sibiq̄ aduersa post longū ualitudine supueniente, rebus humanis excessit, eo uidelicet tēpore, q̄ Beremuth Torismundo patre genitus. De quo in catalogo Amalorū familię superius diximus, cū filio Vuitiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythię terra Hunnorū oppressiōibus subiacebāt, ad Ve

legotharū

legotharū regnū migravit. Consciū enim erat uirtutis & generis nobilitatis, facilius sibi credēs principatū à parētibus deferri, quē hæredē regū cōstabat esse multorū. Quis nāq̄ de Amalo dubitaret, si uacasset eligere: sed nec ipse adeo uoluit q̄ esset ostēdere. Et illi iam post mortē Valiæ Theodericū ei de dere successorē, ad quē ueniēs Beremūd animi pondere quo ualebat eximiā generis sui amplitudinē cōmoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semp de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordināda cōfundi. Susceptusq̄ est cū filio suo à rege Theoderico honorifice nimis, adeo ut nec cōsilio suo expertē, nec cōuiuio faceret alienū, nō tantū pro generis nobilitate quā ignorabat, sed p̄ animi fortitudine & robore gentis quā nō poterat occultare. Quid plurimū: defuncto Valia, ut superius qd diximus repetamus, q̄ parū fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciorq̄ Theodericus successit in regno, homo summa moderatōne compositus, animi corporisq̄ utilitate habendus. Cōtra quē Theodosio & Festo consulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliariibus secū iunctis, in Gallias arma mouerūt. Turbauerat nāq̄ eos Gothorū fœderatorū manus, quę cum Cama comite Cōstantinopolim se fœderasset. Aetius ergo patricius tūc præerat militibus, fortissimorū Mæsiōrū stirpe progenitus, in Dorostena ciuitate à patre Gaudentio labores bellicos tolerans, Reipub. Romanę singulariter natus, qui superbiā Sueuorū Francorūq̄ barbariē immēsis cędibus seruire Romano imperio coëgisset. Hunis quoq̄ auxiliarijs Litorio ductante, cōtra Gothos Romanus exercitus mouit prociētū, diuq̄ ex utraq̄ parte acie ordinata, quū utriq̄ fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinā concordia redierūt, fœderēq̄ firmato, ab ulterutro fida pace pacta, recessit uterq̄. Qua pacat̄ Attila Hunnorū omniū dñs, & pene totius Scythię gentiū solus in mundo regnator, qui erat famosa inter oēs gentes claritate mirabilis. Ad quē in legationē remissus à Theodosio iuniore Priscus historicus, tali uoce inter alia refert. Ingētia siquē flumina, id est Tyriā, Tibisiāq̄, & Driccā transeuntes, uenimus in locū illū ubi dudū Vidicula Gothorū fortissimus Sarmatū dolo occubuit. Indēq̄ nō longe ad uicū in quo rex Attila morabat̄, accessimus. Vicū inquā, ad instar ciuitatis amplissimę, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarū compago ita solidū mentiebat̄, ut uix ab intento posset iunctura tabularū cōprehēdi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusq̄ in omni decore dispositas. Area uero curtis ingēti ambitu cingebat̄, ut amplitudo ipse regiā aulam ostenderet. Hęc sedes erant Attilę regis Barbariā totā tenentis: hęc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nāq̄ Attila patre genitus Mundzucco, cuius fuere germani, Octar & Roas, qui ante Attilā regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamuis non omnino cunctorum. Eorū ipse post obitū cum Bleta germano Hunnorum successit in regnū, & ut ante expeditioni quam parabat par foret, augmentū

Ff 4 uirium

uiriu parricidio quærit, tendens ad discrimen omniu nece suoru. Sed liberan-
 te iusticia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis inue-
 nit. Bleta enim fratre fraudibus percepto, q magnæ parti regnabat Hunnoru,
 uniuersum sibi populum subiugauit, aliaruq gentium quas tunc in ditione
 tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos Vesego-
 thasq subdere peroptabat. Cuius exercitus quingentoru miliu esse numerus
 ferebatur. Vir in concussionẽ gentis natus in mundo, terraru omnium metu:
 qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione uulgata. Erat
 namq superbus incessu, huc atq; illuc circuferens oculos, ut elati potetia ipso
 quoq; motu corporis appareret. Belloru quidem amator, sed ipse manu tem-
 perans, consilio ualidissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide se-
 mel receptis. Forma breuis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, ra-
 rus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens.
 Qui quamuis huius esset naturæ, ut semper magna confideret, addebat ei ta-
 men confidentiã gladius Martis inuentus, apud Scytharu reges semper ha-
 bitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectu. Quu pastor in-
 quiens, quidam gregis unã buculam cospiceret claudicantẽ, nec causam tanti
 uulneris inueniret, sollicitus uestigia cruoris insequitur: tandẽq; uenit ad gla-
 dium, quẽ depascens herbas bucula incaute calcauerat, effossumq; protinus
 ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitra-
 tur se totius mundi principem constitutu, & per Martis gladiu potestatem sibi
 concessam esse belloru. Huius ergo mentẽ ad uastationẽ orbis paratã com-
 periens Gizericus rex Vuandaloru, quem paulo ante memorauimus, multis
 muneribus ad Vesegotharu bella precipitat, metuens ne Theodericus Vese-
 gotharu rex filiæ ulcisceret iniuriã, quæ Hunericho Gizerici filio iucta, prius
 quidẽ tanto coiugio lætaretur: sed postea ut erat ille & in sua pignora trucu-
 lentus, ob suspicionẽ tantũmodo ueneni ab ea parati, eã putatis naribus spo-
 lians decore naturali, patri suo ad Gallias remiserat, ut turpe funus miserãda
 semper offerret, & crudelitas qua etiã mouerentur externi, uindictam patris
 efficacius impetraret. Attila igitur dudũ bella concepta Gizerici redẽptione
 parturiens, legatos in Italiã ad Valentinianũ principẽ misit, serens Gothorum
 Romanorumq; discordiã, ut quos prelio non poterat cõcutere, odijs internis
 elideret, adferens se Reipub. eius amicitias in nullo uiolare, sed cõtra Theo-
 dericu Vesegotharu regem sibi esse certamẽ, unde eũ excipi libetẽ optaret.
 Cætera epistolæ usitatis salutationũ blandimẽtis opleuerat, studẽs fidẽ ad-
 hibere mendacio. Pari etiã modo ad regẽ Vesegotharu Theodericu dirigit
 scriptũ, hortans ut à Romanoru societate discederet, recoleretq; prælia quæ
 paulo ante cõtra eũ fuerãt cõcitata sub nimia feritate. Homo subtilis, anteq;
 bella gereret, arte pugnabat. Tũc Valentinianus Imperator ad Vesegothas
 eorumq; regẽ Theodericu in his uerbis legationẽ direxit, Prudentiã uestrã
 est

est fortissime gentium, aduersus urbis conspirare tyrannũ, qui optat mundi
 generale habere seruitiũ, qui causas prælij non requirit, sed quicquid cõmiserit,
 hoc putat esse legitimũ. Ambitũ suum brachio metit, superbia licentiã fa-
 tiat. Qui ius fasq; contemnens, hostẽ se exhibet naturæ cunctorum. Etenim
 meret hic odium, qui in cõmune omniu se approbat inimicu. Recordamini
 quæso quod certe non potest obliuisci. Ab Hunnis casus est fusus, sed quod
 grauius agit, insidijs agit appetitum. Vnde ut nobis taceamus, potestis hæc
 multis ferre superbiã: Armorũ potentes, fauete proprijs doloribus, & cõmu-
 nes iungite manus. Auxiliamini etiã Reipub. cuius membrũ tenetis. Quam
 sit autẽ nobis expetenda uel amplexanda societas, hostes interrogate consi-
 lia. His & similibus legati Valentiniani regem permouere Theodericu. Qui
 bus ille respondit, Habetis, inquit, Romani desideriu uestrum, fecistis Attilã
 & nobis hostẽ. Sequimur illũ quocunq; uocauerit, & quãuis inflet de diuer-
 sis superbarũ gentium uictorijs, norunt tamen Gothi configere cum super-
 bis. Nullũ bellum dixerim graue, nisi quod causa debilitat, quando nil triste
 pauet, cui maiestas arriserit. Acclamãt responso comites ducis, lætum sequit
 uulgus. Fit omnibus ambitus pugnæ, hostes iam Hunni desiderant. Produ-
 cit itaq; à rege Theoderico Vesegotharu innumerabilis multitudo: qui qua-
 tuor filijs domi dimissis, id est Friderico & Turico, Rotemero & Himmerit,
 secum tantũ Thorismund & Theodericu maiores natu participes laboris as-
 sumit. Felix prociñctus auxiliantiũ suaue collegiũ habere, & solatia illoru, qui
 bus delectat ipsa etiã simul subire discrimina. A parte uero Romanoru tan-
 ta patriã Aeciã prouidẽtia fuit, cui tunc innitebat Reipub. Hesperiaë plagæ,
 ut undiq; bellatoribus congregatis, aduersus ferocẽ & infinitã multitudinem
 nõ impar occurreret. His enim adfuerunt auxiliares Franci, Sarmataë, Armori-
 tiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites
 Romani, tunc uero iã in numero auxiliarioru exquisiti, aliæq; nonnullæ Cel-
 ticæ uel Germanicæ nationes. Cõuenit itaq; in campos Catalaunicos, qui &
 Mauriciũ nominant, c. leugas, ut Galli uocãt, in longũ tenetes, & lxx. in latũ.
 Leuga autẽ Gallica mille & quingentoru passuũ quantitate metit. Fit ergo
 area innumerabiliũ populoru pars illa terraru. Conferunt acies utræq; for-
 tissimæ, nihil subreptionibus agitur, sed apertũ Martẽ testantur. Quæ potest
 digna causa tantoru motibus inueniri? Aut quod odiũ in se cunctos anima-
 uit armari? Probatũ est, humanũ genus regibus uiuere, quando unius men-
 tis infano impetu strages sit facta populorum, & arbitrio superbi regis mo-
 mento deñcitur, quod tot seculis natura progenuit. Sed anteq; pugnæ ipsius
 ordinẽ referamus, necessarium uideretur edicere, quæ in ipsis bellorum moti-
 bus accidere, quia sicut famosum prælium, ita multiplex atq; perplexũ. San-
 gibanus namq; rex Alanoru metu futurorum perterritus, Attilæ ei se tradere
 pollicet, & Aurelianã ciuitatẽ Galliaë ubi tunc cõsistebat, in eius iura transdu-
 cere.

cere. Quod ubi Theodericus & Aecius agnouere, magnis aggeribus eandē urbem ante aduentū Attilæ destruunt, suspectumq; custodiūt Sangibanū, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igit̄ Attila rex Hunnorū tali percussus euentu, diffidens suis copijs, metuens inire cōflictū, intusq; fugam reuoluens, ipso funere tristiorē, statuit per aruspices futura inquirere. Qui more solito nūc pecorū fibras, nūc quasdā uenas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denunciant. Hoc tamen quantulū prædixere solatijs, quod summus hostiū ductor de parte aduersa occumberet, relictaq; uictoria, sua morte triumphum scēdaret. Quumq; Attila necem Aeci quod eius motibus obuiabat, uel cum sua perditione duceret expetendā, tali præfatio sollicitus, ut erat cōsiliōrū in rebus bellicis exquisitor, circa nonā diei horā præliū sub trepidatione cōmittit, ut si nō secus cederet, nox imminens subueniret, cōuerteret partes, ut diximus, in cāpos Catalaunicos. Erat autē positio loci, decliui tumore, in modū collis excrefcens. Quē uterq; cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas nō paruū beneficiū conferret. Dextrā partē Hunni cum suis, sinistrā Romani & Vesegothæ cum auxiliarijs occuparūt. Relictoq; de cacuminis eius iugo certamine, dextrū itaq; cornu cū Vesegothis Theodericus tenebat, sinistrū Aecius cū Romanis, collocantes in medio Sangibanū, quē superius retulimus præfuisse Alanis, prouidētes cautioni militari, ut eū de cuius animo minus præsumebāt, fideliū cū turba cōcluderent. Facile nāq; adsumit pugnādi necessitatē, cui fugiēdi imponit̄ difficultas. E diuerso uero fuit Hunnorū acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaret̄, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gētis suæ robur positus, ab imminente periculo redderet̄ exceptus. Cornua uero eius multiplices populi, & diuersæ nationes, quas ditioni suæ subdiderat, ambiebant. Inter quos Ostrogotharum præminebat exercitus, Vualamire & Theodemire, & Vuidemire Germanis ductantibus, ipso etiā rege cui tūc seruebāt nobilioribus, quia Amalorū generis eos potentia illustrabat. Eratq; & Gepidarū agmine innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimia suam fidelitatē erga Attilā eius cōsilijs intererat. Nā perpendens Attila sagacitatē suā, eum & Vualamirē Ostrogotharū regē super cæteros regulos diligebat. Erat nāq; Vualamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & consilio, ut diximus, clarus. Quibus nō immerito contra parentes Vesegothas debuit credere pugnatoribus. Reliqua autē si dici fas est, turba regum, diuersarumq; nationū ductores, ac si satellites nutibus Attilæ attendebāt, & ubi oculo annuisset, absq; aliqua murmuratione cum timore & tremore unusquisq; adstabat, aut certe quod iussus fuerat, exequibat̄. Sed solus Attila rex omnīū regū, super omnes, & pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci quem diximus opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis inuaderent, sed à Thorismundo & Aecio præuētus est. Qui

eluctati

eluctati collis excelsa ut cōscenderēt superiores effecti sunt, uenientesq; Hunnos montis beneficio facile turbauere. Tunc Attila quum uideret exercitum causa præcedēte turbatū, eum tali extempore credit alloquio confirmandū. Post uictorias tantarū gentium, post orbem sic cōstitutis edomitū, ineptum iudicaerim tanq; ignaros rei uerbis acuerē. Quærat hoc aut nouus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid uulgare dicere, nec uobis oportet audire. Quid autem aliud uos q; bellare cōsueti? Aut quid forti suauius, q; uindictā manu quærere? Magnum munus à natura, animū ultione fatiare. Aggrediamur ergo hostem alacres, audaciores sunt semper qui inferunt bellū. Adunatas despiciat̄ dissonas gentes. Indiciū pauoris est, societate defendi. En ante impetū terroribus iam ferunt̄, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & fera pœnitudinē in campis munitiones efflagitāt. Nota nobis sunt quàm sint leuia Romanorū arma, primo etiā non dico uulnere, sed ipso puluere grauantur. Dum inordinate cœunt, & acies testudinēq; connectunt, uos confiligite præstantibus animis, ut soletis, despicientesq; eorū acies, Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam uictoriā quærere, unde se continet bellū. Abscisa autē neruis mox membra relabunt̄, nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nūc cōsilia Hunni, nūc arma depromite, aut uulneratus quis aduersarij mortē deposcat, aut illæsus hostiū clade satiet̄. Victuros nulla tela conuenient, morituros & in ocio fata præcipitant. Postremo quur fortuna Hunnos tot gentiū uictores adsereret, nisi ad certaminis huius gaudia præparasset? Quis deniq; Mæotidarū iter aperiret maioribus nostris tot seculis clausum ac secretū? Quis adhuc inermibus condere faciebat armatos? Faciē Hunnorū nō poterit ferre adunata collectio. Nō fallor euentu, hic cāpus est quē nobis tot pspera promiserāt. Primus in hostes tela conijciā. Si qs potuerit Attila pugnāte ociū ferre, sepultus est. His uerbis accēsi, in pugnā cūcti præcipitant̄. Et quāuis haberēt res ipsæ formidinē, præsentia tamen regis cunctationē hæretibus auferebat. Manu manibus cōgrediunt̄, bellū atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla usq; narrat antiquitas, ubi talia gesta referunt̄, ut nihil esset quod in uita sua cōspicere potuisset egregius, q; huius miraculi priuaret̄ aspectu. Nā si senioribus credere fas est, riuulus memorati cāpi humili ripa prolubens, peremptorū uulneribus sanguine multo puectus, non actus imbribus ut solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmēto. Et quos illic cœgit in aridā sitim uulnus inflictū, fluēta mixta clade traxerunt: ita constrikti forte miserabili sordebant, potantes sanguinē quem fudere fauciati. Hic Theodericus rex dum adhortās discurreret exercitū, equo depulsus, pedibusq; suorū conculcatus, uitā matura senectute cōclūsit. Alij uero dicūt eū interfectū telo Andagis de parte Ostrogotharū, qui tūc Attilanū sequebant̄ regimen. Hoc fuit qd' Attilæ præfatio aruspices

prius

Attilæ ad suos
os oratio

prius dixerat, quanquam ille de Aetio suspicaret. Tunc Vesegothæ diuidentes se ab Alanis, inuadunt Hunnorū cateruas, & pene Attilam trucidassent, nisi prius prouidus fugisset, & se suosq; ilico intra septa castrorum quæ plaustris uallata habebat, reclusisset. Quamuis fragile munimentū, tamen quæsierunt subsidium uitæ, quibus paulo ante nullus poterat naturalis agger obstrere. Thorismund autem regis Theoderici filius, qui cum Aetio collem anticipans, hostes de superiori loco proturbauerat, credens se ad agmina propria peruenire, nocte cæca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite uulnerato equo deiecit, suorumq; prouidentia liberatus, à præliandi intentione desijt. Aetius uero similiter noctis confusione diuisus, quū inter hostes medios uagaretur, trepidus ne quid incidisset aduersi Gothi inquirens, tandemq; ad socia castra perueniens, reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, quum cadaueribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere, suam arbitrantur esse uictoriam, scientesq; Attilam non nisi magna clade confusum, bella confugisse: quum tamen nil ageret uel prostratus abiectum, sed strepens armibus canebat, incussionemq; minabatur: uelut leo uenabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus uicina terere: sic bellicosissimus rex uictores suos turbabat inclusus. Conueniunt itaq; Gothi Romaniq;, & quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam nō habebat, quando ab ipsius sagittarijs intra septa castrorū locatis crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autē desperatis in rebus prædictum regem adhuc & in supremo magnanimum, equinis sellis construxisse piram, seseq; si aduersarij irrumperent, flammis iniicere uoluisse, ne aut aliquis eius uulnere lætaretur, aut in potestatem tantorū hostium gentium dominus perueniret. Verum inter has obsidionum moras Vesegothæ regem filij patrem requirunt, admirantes eius absentiam dum felicitas fuerit subsequuta. Quumq; diutius exploratū, ut uiris fortibus mos est, inter densissima cadauera repperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis uocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lacrymæ, sed quæ uiris fortibus impendi solent: postea mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando regis efferre cadauer cū suis insignibus inspiciebāt. At Gothi Theoderico adhuc iusta soluentes, armis insonantibus regiam deferunt maiestatem, fortissimusq; Thorismund bene gloriosus, ad manes charissimi patris, ut decebat filium, exequias est prosequutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore comotus, & uirtutis impetu qua ualebat, dum inter reliquias Hunnorū, mortem patris uindicare contēdit, Aetium patricium, ac si seniore prudentiaq; maturum de hac parte cōsuluit, quid sibi esset in tempore faciendū. Ille uero

metuens,

metuens, ne Hunnis funditus interemptis, à Gothis Romanum premeretur imperiū, præbet hac suasionem consilium, ut ad sedes proprias remearet, regnumq; quod pater reliquerat, arriperet, ne Germani eius opibus sumptis paternis, Vesegotharū regnum peruaderent, grauiusq; dehinc cū suis, & quod peius est, miseriusq; pugnaret. Quo responso non ambigue, ut datū est, sed pro sua potius utilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum suspicionibus incurrit, magna plerūq; agendo, occasiorem rerum intercipit. In hoc enim famosissimo & fortissimarū gentiū bello ab utrisq; partibus, clxij. milia cæsa referuntur, exceptis xc. milibus Gepidarū & Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidere uulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorū parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de inordinatis colligi solet, & inimicorum magis estimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad uictoriam, gaudia præsumuntur, atq; potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, ubi & pugnauerat, regia maiestate subuectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius repperiret de regni successione certamē. Attila uero nacta occasione de recessu Vesegotharum, & quod sæpe optauerat, cernens hostium solutionem per partes, mox iam securus ad oppressionē Romanorum mouit procinctum, primaq; aggressione Aquileiensem obsedit ciuitatem, quæ est metropolis Venetiārū, in mucrone uel lingua Adriatici posita sinus. Cuius ab oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibiq; quū diu, multoq; tempore obsidēs, nihil penitus præualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus, exercitu iam murmurante & discedere cupiente Attila deambulans circa muros, dum utrū solueret castra, an adhuc moraretur deliberat, animaduertit candidas aues, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de ciuitate foetus suos trahere, atq; cōtra morem per rura forinsecus cōportare. Et ut hoc sicut erat sagacissimus inquisitor persensit, ad suos inquit, Respicite aues futurarū rerum prouidas perituram relinquere ciuitatem, casurasq; arces periculo imminēte deferere. Non hoc uacuum, non hoc credatur incertum, rebus præscijs consuetudinem mutat uentura formido. Quid plus? Animus suorū rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui machinis cōstructis, omnibusq; tormentorū generibus adhibitis, nec mora, inuadunt ciuitatem, spoliantur, diuidunt, uastantq; crudeliter, ita ut uix eius uestigia, ut appareant reliquerint. Exhinc iā audaciores, & necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquas Venetūm ciuitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoq; Liguriæ metropolim, & quondā regiam urbem pari tenore deuantant, necnon Ticinū æquali sorte

Gg deijciunt,

deiciunt, uicinaq; loca saeuientes allidunt, demoliunturq; penè totam Italiã. Quumq; ad Romã animus fuisset eius attentus accedere, sui eum (ut Priscus refert historicus) remouere, nõ urbi cui inimici erant consulentes, sed Alarici quondam Vesegotharũ regis obijcientes exemplũ, ueriti regis sui fortunã, quia ille post fractam Romã diu nõ superuixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum eius animus ancipiti negotio inter ire & non ire fluctuaret, secumq; deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma aduenit. Nã Leo papa per se ad eum accedit in Acrouentu Mamboleio, ubi Mincius amnis cõmeantiũ frequentatione transit. Qui mox deposuit excitatum furorẽ, & rediens qua uenerat, id est, ultra Danubium, promissa pace discessit, illud præ omnibus denunciãns, atq; interminãdo discernens, grauiora se in Italiã illaturũ, nisi ad se Honorã Valentiniãni principis Germanã filiam Placidia Augustã cũ portione sibi regaliũ opum debita mitteret. Ferebat enim quia hæc Honorã dũ propter aulae decus ac castitatẽ teneret nutu fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilã inuississet, ut cõtra fratris potentiã eius patrocinijs uteret, prius indignũ facinus, ut licentiã libidinis malo publico cõpararet. Reuersus itaq; Attila in sedes suas, & quasi ocij pœnitens, grauiusq; ferens à bello cessare, ad Orientis principẽ Marcianũ legatos dirigit, prouinciarũ testans uastationẽ, quod sibi promissa à Theodosio quondã Imperatore minime persolueret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat uersutus & callidus, alibi minatus, alibi arma sua cõmouit, & quod restabat indignationi, faciẽ in Vesegothos retorfit. Sed nõ eum quẽ de Romanis reportauit euentũ. Nã per dissimiles anterioribus uias recurrens, Alanorũ partẽ trans flumen Ligeris confidentẽ statuit suã redigere ditioni, quatenus mutata per ipsos belli facie, terribilior emineret. Igitur ab Dacia & Pannonia prouincijs, in quibus tũc Hunni cum diuersis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos mouit procinctũ. Sed Thorismund rex Vesegothorũ fraudẽ Attilã nõ impari subtilitate persentiens, ad Alanos tota subtilitate prius aduenit, ibiq; superueniẽtis iam Attilã motibus præparatus occurrit, confertoq; prælio, penè simili eum tenore ut prius in cãpis Catalaunicis à spe remouit uictoriae, fugatumq; à partibus suis sine triumpho remittẽs in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarũ uictoriarũ dominus, dum quærit famã perditoris abijcere, & quod prius à Vesegothis pertulerat abolere, geminatã sustinuit, ingloriusq; recessit. Thorismund uero repulsis ab Alanis Hunnorũ cateruis, sine aliqua suorũ læsione Tolosam migravit, suorũq; quieta pace cõposita, tertio anno regni sui ægrotans, dũ sanguinẽ tollit de uena, ab Aescalruo cliente inimicos nunciante, armis subtractis, peremptus est. Vna tamen manu quã liberã habebat, scabellũ tenens, sanguinis sui existit ultor, aliquantos insidiantes sibi extinguens. Post cuius decessum Theodericus germanus eius Vesegotharũ in regno

regno succedens, mox Riciarium Sueuorũ regem cognatũ suũ repperit inimicum. Hic item Riciarius affinitate Theoderici præsumens uniuersam penè Hispaniã sibi credidit occupandã, iudicans opportunũ tempus surreptionis incõposita iniitia tentare regnantis. Quibus ante Galicia & Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniẽ per ripã Oceani porrigunt, habentes ab Oriente Austrogoniã, ab Occidente in promontorio sacrum Scipionis Romani ducis monumentũ, à Septentrione Oceanum, à Meridie Lusitaniam, & fluuiũ Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi uilitate diuitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Sueuorũ nitit totã Hispaniã occupare. Cui Theodericus cognatus suus ut erat moderatus, legatos mittens, pacifice dixit ut nõ solum recederet à finibus alienis, uerum etiã nec tentare præsumeret, odiũ sibi tali ambitione acquirens. Ille uero animo prætumido ait, Si hic murmuras, & me uenire caufaris: Tolosam ubi tu sedes ueniam, ibi si uales, resiste. His auditis, ægre tulit Theodericus, compacatusq; cum cæteris gentibus, arma mouit in Sueuos, Burgundionum quoq; Gnuadiacũ, & Hilpericũ reges auxiliares habens sibiq; deuotos. Ventũ est ad certamen iuxta flumen Urbũ, qd inter Asturicã, Hiberiãq; prætermeat. Confertoq; prælio, Theodericus cum Vesegothis qui ex iusta parte pugnabat, uictor efficit. Sueuorũ gentes pene cunctas usq; ad internecionẽ prosternes. Quorũ rex Riciarius relicta infecta uictoria, hostẽ fugiens, in nauim cõscendit, aduersaq; procella Tyrrheni ostij repercussus, Vesegotharũ est manibus redditus, miserabilẽ non differens mortẽ, cum elementa mutauerit. Theodericus uero uictor existens, subactis pepercit, nec ultra certamina sauire permisit, præponens Sueuis quos subiecerat, clientẽ Acliusum. Qui in breui animo ad præuaricationẽ ex Sueuorũ suasionibus cõmutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens, credensq; se ea uirtute prouinciã obtinere, qua dudũ cum domino suo eam subiecisset. Is siquidem erat Vuarnorum stirpe genitus, longe à Gothici sanguinis nobilitate seiunctus, idcirco nec libertati studens, nec patrono fidẽ seruans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum qui eum de regno peruaso deijcerent, destinauit. Qui ueniẽtes sine mora in primo eum certamine superantes, congruã factorũ eius ab eo exegerunt ultionẽ. Captus nãq; & suorũ solatio destitutus, capite plectit, sensitq; tandẽ iratũ, qui propitiũ dominũ crediderat contemnendũ. Tũc Sueui rectoris sui interitũ cõtuentes, locorũ sacerdotes ad Theodericũ supplices direxerunt. Quos ille pontificali reuerentia suscipiens, nõ solum impunitatẽ Sueuorũ indulxit, sed & ut sibi de suo genere principẽ constituerent, flexus pietate cõcessit. Quod & factũ est, & Remismundũ sibi Sueui regulũ ordinauerunt. His peractis, paceq; cunctis munitis, tertio decimo regni sui anno Theodericus occubuit. Cui frater Euricus percupida festinatione succedens, saua suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vesegotharum

Gg 2 gentem

gentem & alia nonnulla gerunt, Valentinianus Imperator dolo Maximi occisus est, & ipse Maximus tyrannico more regnum inuasit. Quod audiens Gizericus rex Vuandalorum, ab Africa armata classe in Italiam uenit, Romamque ingressus, cuncta deuastat. Maximus uero fugiens, a quodam Vrso milite Romano interemptus est. Post quem, iussu Marcianiani Imperatoris Orientalis, Maiorianus Occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos qui Gallias infestabant, mouisset prociuctum, Dertone iuxta fluuium Ira cognomento occiditur. Cuius locum Severus inuasit, qui tertio anno imperii sui Romae obiit. Quod cernens Leo Imperator, qui in Orientali regno Marciano successerat, Anthemiū patricium suum ordinans, Romae principem ordinauit. Qui ueniens ilico Ricimerē generum suum contra Alanos direxit uirum egregium, & pene tunc in Italia ad exercitum singularē. Qui multitudinē Alanorum, & regē eorum Beurgū in primo statim certamine superatos, internecioni prostrauit. Euricus ergo Vesegotharū rex crebram mutationē Romanorum principum cernens, Gallias suo iure nisus est occupare. Quod cōperiens Anthemius Imperator, protinus solatia Britonū postulauit. Quorum rex Riothimus cum xij. milibus ueniens, in Biturigas ciuitatē oceano ē nauibus egressus, susceptus est. Ad quos rex Vesegotharum Euricus innumerū ductans exercitum aduenit, diuque pugnās, Riothimum Britonum regem antequam Romani in eius societate coniungerent, superauit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentē uicinam Romanis in eo tempore foederatā aduenit. Euricus uero rex Vesegotharū Aruernā Galliae ciuitatē occupauit, Anthemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello sauiens, Romaniam triuisset, ipseque a genero peremptus, regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus patriciorum & Gothorum genitor clarus, cum Ardabure & Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autē Caesare, generoque Leonis principis appellato, Spadonum ensibus in palatio uulneratus interiit. Et nec dum Olibrio viij. mense in regnum ingressus obeunte, Glicerius apud Rauennam plus praesumptione quam electione Caesar effectus est. Quē anno uix expleto, nepos Marcellini quondam Patricij sororis filius a regno deiciens, in portu Romano episcopum ordinauit. Tantas uarietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superius, Aruernā occupat ciuitatē, ubi tunc Romanorum dux praerat Decius nobilissimus senator, & dudum aucti Imperatoris qui ad paucos dies regnum inuaserat filius. Nam hic ante Olibriū paucos dies tenens imperium, ultro recessit Placentiam, ibique episcopus est ordinatus. Huius ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec uales antestare, relicta patria, maximeque urbe Aruernate hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens nepos Imperator, praecipit Decio relictis Gallijs ad se uenire in locum eius, Oreste magistro militum ordinato: qui Orestes suscepto

exercitu,

exercitu, & contra hostes egrediens, a Roma Rauennam peruenit, ibique remoratus, Augustulū filium suum Imperatorem efficit. Quo comperto Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit priuatus regno, ubi iam Glicerius dudum Imperator episcopatum Salonitanum habebat. Augustulo uero a patre Oreste in Rauenna Imperatore ordinato, non multum post Odouacer Turcilingorum rex, habens secum Scyros, Herulos, diuersarumque gentium auxilios, Italiam occupauit, & Oreste interfecto, Augustulum filium eius de regno pulsum, in Luculano Campaniae castello exilij poena damnauit. Sic quoque Hesperium Romanae gentis imperium, quod septingentesimo nono urbis conditae anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cepit, cum hoc Augustulo periit anno decessorum praedecessorumque regni quingentesimo uigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odouacer rex gentium omni Italia subiugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachilam comitem apud Rauennam occidit, regnumque suo confortato, pene per xiiij. annos usque ad Theoderici praesentiam, de quo in subsequens dicturi sumus obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem unde digressi sumus redeamus, & quomodo Euricus rex Vesegotharum Romani regni uacillationem cernens, Arelatum & Massyliam propriae subdidit ditioni. Gezericus etenim Vuandalorum rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit, quatenus ipse Leonis uel Zenonis insidias quas contra eum direxerant, praecaueret. Egique ut Orientale imperium Ostrogothae, Hesperium Vesegothae uastarent, ut in utraque Republica hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliasque sibi iam iure proprio tenens, simul quoque & Burgundiones subegit, Arelatoque degens, decimonono anno regni sui uita priuatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superius diximus, & in Alaricis prouenisse cognoscit, & in eis sepe regna deficiunt, a quorum nominibus inchoant. Quo interim nos praetermisso, sicut promissimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum utraque gentes tam Ostrogothae quam etiam Vesegothae in uno essent, ut ualui maiorum sequens dicta reuolui, diuisosque Vesegothas ab Ostrogothis, ad liquidum sum prosequutus: necesse nobis est iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiam, actusque pari tenore exponere. Quos constat morte Ermanarici regis sui decessione a Vesegothis diuisos, Hunnorum subditos ditioni in eadem patria remorasse, Vuinithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. Qui aui Araulfi uirtute imitatus, quamuis Ermanarici felicitate inferior, tamen haec moleste referens Hunnorum imperio subiacere, paululum se subtrahebat ab illis, suamque dum nititur ostentare uirtutem, in Antarum fines mouit prociuctum, eosque dum aggreditur, prima congressione

Gg 3 superatur:

superatur: deinde fortiter egit, regemq; eorū Box nomine cū filijs suis & lxx. primatibus in exēplo terroris cruci adfixit, ut deditijs metu cadauera penduntium geminarent. Sed cum tali libertate uix anni spatium imperasset, non est passus Balamber rex Hunnorū, sed ascito ad se Sigismundo Hunimūdi magni filio, qui iuramenti sui & fidei memor cū ampla parte Gothorū Hunnorū imperio subiacebat, renouatoq; cū eo foedere, super Vuinithariū duxit exercitū. Diuq; certantibus, primo & secūdo certamine Vuinitharius uincit. Nec ualet aliquis cōmemorare quantā stragē de Hunnorū Vuinitharius fecit exercitu. Tertio uero praelio subreptionis auxilio ad fluuiū nomine Erac, dum uterq; ad se uenissent, Balāber sagitta missa, caput Vuinitharij faucias, interemit, neptemq; eius Vualadamarcā sibi in cōiugio copulans, iam omnē in pace Gothorū populū subactum possedit. Ita tamen ut genti Gothorum semper unus proprius regulus (quāuis Hunnorū consilio) imperaret. Et mox defuncto Vuinithario, rexit eos Hunimundus filius quondā regis potentissimi Ermanarici acer in bello, totiusq; corporis pulchritudine pollēs. Qui post hęc contra Sueuorū gentē feliciter dimicauit. Eoq; defuncto, successit Thorismund filius eius flore iuuentutis ornatus, qui secūdo principatus sui anno contra Gepidas mouit exercitū. Magna q; de illis potitus uictoria, casu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, sic eū luxere Ostrogothæ, ut xl. per annos in eius loco rex alius nō succederet, quatenus & illius memoriā semper haberent in ore, & tempus accideret quo Vualamir ambitū repararet uirilem, qui erat ex cōsobrino eius genitus Vuandalario, quia filius eius, ut superius diximus, Berismund, iam contempta Ostrogotharū gente propter Hunnorum dominiū, ad partes Hesperias Vesegotharū fuisset gentē sequutus, de quo & ortus est Vedericus. Vederico quoq; filius natus est Eutharicus, qui iunctus Amalefuenthæ filiæ Theoderici, item Amalorū stirpē iam diuisam coniunxit, & genuit Athalaricū & Mathefuentā. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathefuenta Cōstantinopolim inlata, de secundo uiro, id est Germano fratruē Iustiniani Imperatoris genuit posthumum filium, quē nominauit Germanū. Sed nobis, ut ordo quē cupimus decurrat, ad Vuandalarij sobolē quæ trino flore pullulabat, redeundū est. Hic etenim Vuandalarius fratruē Ermanarici, & superscripti Thorismundi consobrinus, tribus editis libris, in gente Amala gloriatus est, id est Vualamir, Theodemir, Vuidemir. Ex quibus per successionem parentum Vualamir in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratq; tunc in tribus his germanis contēplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vualamir militabat imperio. Vualamir uero pro altero iubet ornando, Vuidemir seruire pro fratribus estimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod utriq; in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sæpe dictum est, imperabāt, ut ipsi Attilæ Hunnorū

regis

regis imperio deseruirent. Quibus ne contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen, sed necessitas domini etiā si parricidiū iubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorū dominio diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in cōmune & Romanis, mors Attilæ prouenerit, quæ tam uilis fuit ut uita mirabilis. Qui, ut Priscus historicus refert, extinctio nis suæ tempore puellā Ildico nomine decorā ualde, sibi in matrimoniū post innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius, socians, eiusq; in nuptijs magna hilaritate resolutus, uino somnoq; grauatus, resupinus iacebat, redundansq; sanguis qui ei solite de naribus effluebat, dum cōsuetis meatibus impedit, itinere ferali faucibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendū exitum dedit. Sequenti uero luce quū magna pars diei fuisset exempta, ministri regij triste aliquid suspicantes, post clamores maximos fores effringūt, inueniuntq; Attilæ sine uulnere necē sanguinis effusione peractā, puellāq; dimisso uultu sub uelamine lachrymantē. Tūc, ut illius gentis mos est, criniū parte truncata, informes facies cauis turpauere uulneribus, ut preliator eximius nō scemineis lamētationibus & lachrymis, sed sanguine lugeret uirili. De quo id accessit mirabile, ut Martiano principi Oriētis de tā feroci hoste sollicito in somnis diuinitas adstans, arcū Attilæ in eadē nocte fractū ostenderet, quasi q; gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus uera se dicit attestacione probare. Nā in tantū magnis imperijs Attila terribilis habitus est, ut eius mortē in locū muneris superna regnantibus indicaret. Cuius manes quibus modis à sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In medijs siquidē cāpis, & intra tentoria serica cadauere collocato, spectaculū admirandū, & solenniter exhibet. Nam de tota gēte Hunnorū electissimi eqtes in eo loco q̄ erat positus, in modū Circensium cursibus ambientes, facta eius cantu funereo tali ordine referebāt. Præcipuus Hunnorū rex Attila patre genitus Mundzucco, fortissimarū gentiū dñs, qui inaudita ante se potētia solus Scythica & Germanica regna possedit, necnō utraq; Romanæ urbis imperia captis ciuitatibus terruit, & ne præda reliqua subderent, placatus precibus, annuū uectigal accepit. Quūq; hæc omnia prouentu felicitatis egerit, nō uulnere hostiū, nō fraude suorū, sed gēte incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quē nullus æstimat uindicandū? Postq; talibus lamentis est de fletus, strauā super tumulū eius quam appellant ipsi, ingenti cōmessatione concelebrant, & contraria inuicē sibi copulantes, luctū funereū mixto gaudio explicabant, noctuq; secreto cadauer est terra reconditū. Cuius fercula primum auro, secundo argento, tertio ferri rigore communiunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia conuenisse. Ferrum, quo gentes edomuit: aurum & argentum, quod ornatum Reipublicæ utriusq; acceperit. Addunt arma hostiū cadibus acquisita, phaleras uario gemmarū fulgore preciosas, & diuersi

Gg 4 generis

generis insignia, quibus colit aulicū decus. Et ut tot & tantis diuitijs humana curiositas arceret, operi deputatos detestabili mercede trucidarūt, emeritq; momentanea mors sepelientibus cū sepulto. Talibus peractis, ut solent animi iuuenum ambitu potentia cōcitari, inter successores Attilæ de regno orta contentio est, & dum inconsulti imperare cupiunt cuncti, omnes simul imperiū perdidere. Sic frequenter regna grauat plus copia, q̄ inopia successorum. Nam filij Attilæ quorum per licentiā libidinis penē populus fuit, gentes sibi diuidi æqua sorte poscebant, ut ad instar familiae bellicosi regis cum populis mitterent in fortē. Quod dum Gepidarū rex cōperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, uelut uilissimorū mancipiorū cōditione tractari, cōtra filios Attilæ primus insurgit, illatumq; seruiendi pudorē sequuta felicitate deterisit, nec solum suam gentē, sed & cæteras quæ pariter premebant, sua discessione absoluit: quia facile omnes appetūt, quæ pro cunctorū utilitate tentantur. In mutuū igitur armanē exitium, bellumq; cōmittitur in Pannonia, iuxta flumen cui nomen est Netad. Illic cōcurfus factus est gentiū uariarū, quas Attila in sua tenuerat ditione. Diuidunt regna cum populis, fiuntq; ex uno corpore mēbra diuersa, nec quæ unius passioni cōpaterent, sed quæ exciso capite inuicē insanirent. Quæ nunq; contra se pares inuenerant, nisi ipsi mutuis se uulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandū reor fuisse spectaculū, ubi cernere erat cunctis, pugnantē Gothum ense furentem, Gepidam in uulnere suorum cuncta tela frangentem, Sueuū pede, Hunnū sagitta præsumere, Alanū graui, Herulū leui armatura aciem instruere. Post multos ergo grauesq; conflictus fauit Gepidis inopinata uictoria. Nam triginta fere milia tam Hunnorum quàm aliarum gentiū quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius, conspiratorumq; peremit. In quo prælio filius Attilæ maior natu, nomine Ellac occiditur, quem tantum pater super cæteros amasse perhibebat, ut eum cunctis diuersisq; filijs suis in regno præferret: sed non fuit uoto patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cædes sic uiriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui uero germani eius eo occiso fugantur iuxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cessere itaq; Hunni, quibus cedere putabatur uniuersitas. Adeo dissidium perniciofa res est, ut diuisi corruerint, qui adunati uiribus territabant. Hæc causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diuersis nationibus, qui Hunnorum regimini inuiti famulabantur, eorum que diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis uotiuam erexit. Venientes que multi per legatos suos ad solum Romanorum, & à principe tunc Martiano gratissime suscepti, distributas sedes quas incolerent acceperunt. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes uiribus uendicantes, totius Daciæ fines uelut uictores potiti, nihil aliud à Romano imperio, nisi pacem & annua solennia ut strenui uiri

amica

amica pactione postulauere. Quod & libens tunc annuit Imperator, & usq; nunc consuetū donum est. Nā gens ipsa à Romano suscipit principe. Gothi uero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumq; populum suas antiquas sedes occupare, maluerunt à Romano regno terras petere, q̄ cum discrimine suo inuadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab Oriente Mœsiā superiorē, à Meridie Dalmatiā, ab occasu Noricū, à Septentrione Danubium. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarū prima Sirmis, extrema Vindomina. Sauromatæ uero quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidā ex Hunnis in parte Illyrici ad castrū Martenā sedes sibi datas coluere. Ex quo genere fuit Bliuilas dux Pentopolitanus, eiusq; germanus Froilas, & nostri temporis Bessa patricius. Sciri uero & Satagarij, & cæteri Alanorum cum duce suo nomine Candax Scythiā minorē, inferioremq; Mœsiā acceperunt. Cuius Candacis Alanouuamuthis patris mei genitor Peria, id est, meus auus, notariusq; quousq; Candax ipse uiueret fuit, eiusq; germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebat, magister militum filius Andagis, filij Andalæ, de prosapia Amalorū descendens. Ego item, quamuis agrāmatu, Iornandes, ante conuersionē meam notarius fui. Rugi uero, aliaq; nationes nonnullæ Biozimetæ, Scandiopolim, ut incolerent petiuere. Hernac quoq; iunior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. Emnedzar & Vzindur consanguinei eius in Dacia Ripense, Vto & Iscalmus qui ea potiti sunt, multiq; Hunnorum passim prouentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usq; Sacromontisij & Fosatisij dicuntur. Erant siquidē & alij Gothi qui dicuntur Minores, populus immensus cum suo pontifice, ipsoq; primate Vulfila, qui eis dicitur & literas instituisse, hodieq; sunt in Mœsia regione incolentes Eucopolitanā. Ad pedes enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diuersi generis pecorū, & pascua, syluaq; lignorū, parum habens tritici, cæterarū specierum est terra fecunda. Vineas uero nec si sunt alibi, certi eorū cognoscent, ex uicinis locis sibi uinum negociantes, nam lacte aluntur. Pleriq; ergo, ut ad gentē unde agitur reuertamur, id est Ostrogotharū, qui in Pannonia sub rege Vualemir eiusq; germanis Theodemir & Vuidemir morabant, quamuis diuisa loca, consilia tamen habuere unita. Nam Vualemir inter Scarniungā & Aquā nigrā fluuios, Theodemir iuxta lacum Pelsodis, Vuidemir inter utrosq; manebat. Cōtiguit ergo ut Attilæ filij contra Gothos quasi desertores dominationis suæ uelut fugacia mancipia requirentes uenirēt, ignarisq; alijs fratribus, super Vualemir solū irruerēt. Quos tamē ille quāuis cū paucis excepit, diuq; fatigatos ita prostrauit, ut uix pars aliqua hostiū remaneret, quæ in fugā uersa, eas partes Scythiæ peteret, quas Danubijs amnis fluēta prætermeant, quæ lingua sua Hunniuar appellat. Eoq; tēpore quū ad fratrem Theodemirē gaudij nūciū direxisset, eo mox die nūcius ueniēs

felicis

felicius in domo Theodemiris repperit gaudiū. Ipso siquē die Theodericus eius filius quamuis de Erelieua concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo nō multū rex Vualemir, eiusq; germani Theodemir & Vuidemir, cōsueti dum tardarēt dona à principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperūt, ut pacis fœdera custodirēt, missa legatione ad Imperatorē, uident Theodericū triarij filiū, & hūc genere Gothico, alia tamen stirpe nō Amala procreatū, omnino florentē cū suis, Romanorumq; amici tūc iunctū, & annua solēnia consequentē, & se tantū despici, ilico furore commoti, arma arripiunt, & Illyricū pene totū discurretes, in prædā deuastrāt. Sed statim Imperator animo mutato, ad pristinā recurrit amicitia, missa q; legatione, tā præterita cū instantibus munera tribuit, q; etiā de futuro sine aliqua controuersia tribuere cōpromittit, pacisq; obsidē ab eis quæ supra retulimus Theodericū infantulū Theodemiris accepit. Qui iam annorū septem incrementa conscendens, octauū intrauerat annū. Quē dum pater cunctatus daret, patruus Vualemir extitit supplicator, tantū ut pax firma inter Romanos Gothosq; maneret. Datus igit Theodericus obses à Gothis, ducit ad urbē Constantinopolitanā Leonī principī, & quia puerulus elegans erat, meruit gratiā Imperialē habere. Postq; ergo firma pax Gothorū cum Romanis effecta est, uidentes Gothi nō sibi sufficere ea quæ ab Imperatore acciperēt solatia, simulq; cupientes ostentare uirtutē, cœperunt uicinas gentes circūcirca prædari. Primo cōtra Satagas qui interiorē Pannoniā possidebāt, arma mouentes. Quod ubi rex Hunnorū Dinzio filius Attilæ cognouisset, collectis secum qui adhuc uidebant, quāuis pauci, eius tamen sub imperio remānisse, Vlingures, Angisciros, Bittugores, Bardores, ueniens ad Bassianā Pannoniæ ciuitatē, eamq; circūuallans, fines eius cœpit prædari. Quo cōperto Gothi ubi erāt, expeditionēq; soluētes quā contra Satagas collegerāt, in Hūnos conuertunt, & sic eos suis à finibus inglorios pepulerūt, ut iam ex illo tēpore qui remanserāt Hunni & usq; hæctenus, Gothorū arma formidēt. Quiescēte uero tandē Hunnorū gente à Gothis, Hunnimūdu Sueuorū dux dum ad prædandas Dalmatias transit, armēta Gothorū in cāpis errantia deprædauit, quia Dalmatijs Sueuīa uicina erat, nec à Pannonijs multū distabat, præsertim ubi tunc Gothi residebāt. Quid plurimū? Hunnimūdo cum Sueuis uastatis Dalmatijs ad sua reuertente, Theodemir germanus Vualemiris regis Gothorū non tantū iacturā armentorum dolens, quantū metuens ne Sueuisi impune hoc lucrarentur, ad maiore licentiam profilirēt, sic uigilauit in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes inuaderet ad lacum Pelsodis, confertoq; inopinato prælio, ita eos oppressit, ut etiā ipso rege Hunnimūdo capto, omnem exercitum eius qui gladium euasissent, Gothorum subderet seruituti. Et dum multū esset amator misericordiæ, facta ultione, ueniam condonauit, reconciliatusq; cum Sueuis, eundem quem ceperat adoptans sibi filium,

sibi filiū, remisit cū suis in Sueuiā. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptū dolum parturiens, Sciorū gentē incitauit, qui tūc supra Danubiū confidebant, & cum Gothis pacifice morabantur, quatenus scissi ab eorū fœdere, secumq; iuncti, in arma profilirēt, gentemq; Gothorū inuaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, præsertim de utrisq; amicis uicinis confisis, bellū insurgit ex improviso, coactiq; necessitate, ad arma confugiunt, solitoq; certamine arrepto, se suamq; iniuriā ulciscuntur. In eo siquidem prælio rex eorum Vualemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sessoremq; suum deiecit, qui mox inimicorū lanceis confossus, interemptus est. Gothi uero tam regis sui mortem, q; suam iniuriā à rebellionibus exigentes ita sunt præliati, ut penē de gente Sciorū nisi qui nomen ipsum ferrent, & hic cū dedecore nō remansissent, sic omnes extinxerunt. Quorū exitium Sueuorū reges Hunimūdu & Alaricus ueriti, in Gothos arma mouerunt, freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuga & Babai regibus suis auxiliarijs eorum deuenissent, ipsasq; Sciorum reliquias quasi ad ultionem suam acrius pugnaturas accersientes cum Edica & Vuulfo eorum primatibus, habuerūt simul secum tam Gepidas, q; ex gente Rugorū non parua solatia. Cæterisq; hincinde collectis, ingentem multitudinem aggregantes, ad amnem Bolliam in Pannonijs castrametati sunt. Gothi tūc Vualemire defuncto, ad fratrem eius Theodemir confugerūt. Qui quamuis dudū cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Vuidemire fratre iuniore accito, & cū ipso curas belli partitus, coactus ad arma profiliuit. Confertoq; prælio, superior pars inuenitur Gothorum, adeo ut campus inimicorū corruentiū cruore madefactus, ut rubrū pelagus appareret. Armaq; & cadauera in modū colliū cumulata, campum plus quā decē milibus oppleuerunt. Quod Gothi cernētes, ineffabili exultatione lætantur, eo quod regis sui Vualemiris sanguinē & suam iniuriam cum maxima inimicorū strage ulciscerentur. De innumeranda uero uariāq; multitudine hostium qui ualuerunt euadere, effugati uix ad sua inglorij perueniunt. Post certū uero tempus instanti hyemali frigore, amneq; Danubij solite congelato: nam istiusmodi fluuius ita rigescit, ut in silicis modū uehat exercitum pedestrē, plaustraq; & triaculas, uel quicquid uehiculi fuerit, nec cymbarum indigeat lintre: sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorū rex cernens, pedestrem ducit exercitum, emensoq; Danubio, Sueuis improuisus à tergo apparuit. Nam regio illa Sueuorū ab Oriente Baiobaros habet, ab Occidente Francos, à Meridie Burgundiones, à Septentrione Thuringos, quibus Sueuis tunc iuncti Alemanni etiā aderant, ipsiq; alpes erectas omnino regentes. Vnde nonnulla fluenta Danubio influūt, nimio cū sono uergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir rex hyemis tēpore Gothorum ductauit exercitū, & tam Sueuorū gentē q; etiā Alemannorū utraq; ad inuicem

inuiçē fœderatas deuicit, uastauit, & penè subegit. Inde quoq; uictor ad proprias sedes, id est Pannonias reuertens, Theodericum filium suum quē Constantinopolim obsidem dederat, à Leone Imperatore remissum, cū magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus iam adolescētīæ annos contingens, expleta pueritia, octauum decimum peragens annum, ascitis satellitibus patris, ex populo amatores sibi clientesq; consociauit, pene sex milia uiros, cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurret, qui tunc de Camundo duce Romanorum uictoria potitus, superbiæ tumore regnabat, eumq; superueniens Theodericus interemit, familiamq; & censum deprædans, ad genitorem suum cū uictoria repedauit. Singidonum dehinc ciuitatem quam ipsi Sarmatæ occupassent, inuadens, non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni. Minuētibus deinde hincinde uicinariū gentiū spolijs, cœpit & Gothis uictus, uestitusq; deesse: & hominibus quibus dudū bella alimoniam præstitissent, pax cœpit esse contraria. Omnesq; cū clamore magno ad regē Theodemir accedentes Gothi orant, quæcumq; parte uellet ductaret exercitum. Qui accito Germano, missaq; sorte, hortatus est ut ille in partem Italiæ, ubi tunc Glicerius regnabat Imperator, ipse uero ceu fortior ad fortius regnum accederet Orientale quidē. Quod & factum est. Et mox Vuidemir Italiæ terras intrauit, extremū fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorem relinquens regni Vuidemir filium suum. Quē Glicerius Imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ à diuersis circū circa gentibus premebantur, adferens uicinos sibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Vuidemir acceptis muneribus, simulq; mandatis à Glicerio Imperatore, Gallias tendit, seseq; cum parentibus iungens Vesegothis, unum corpus efficitur, & sic Gallias, Hispaniasq; tenētes, suo iure defendūt, ut nullus sibi alius præualeret. Theodemir autem frater senior cum suis transit Saum amnem, Sarmatis militibusq; interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi uerentes, quiescūt, imò nec præualent ad tantā multitudinem. Videns Theodemir undiq; sibi prospera prouenire, Naissum primam urbem inuadit Illyrici: filioq; suo Theoderico consociatus adstat, & in Villam comites per castrū Herculis transmittit Vlpianam. Qui uenientes, tam eam, quàm & opes mox in deditiōē accipiunt, nonnullaq; loca Illyrici inaccessibleia sibi tunc primum peruia faciunt. Nam Eracliam & Larissam ciuitates Thessaliæ primū præda capta, iure bellico potiuntur. Theodemir uero rex animaduertens tam fœlicitatem suam, quam etiā filij: nec hac tamen contentus, egrediens Naissitanā urbem, paucis ad custodiam derelictis, ipse Thessalonicam petijt, in qua Clarianus patricius à principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum uideret uallo muniti Thessalonicā, nec se eorū conatibus posse resistere, missa legatione ad Theodemir regē, muneribusq; oblati ab obsidione eum urbis retorquet. Initoq; fœdere,

fœdere, Romanus ductor cum Gothis loca eis iam sponte quæ incolerent, tradidit, id est Ceropellas, Europam, Medianam, Petinam, Bereum, & alia quæ Sium uocantur. Vbi Gothi cum rege suo armis depositis, composita pace quiescunt. Nec diu post hæc & rex Theodemir in ciuitate Cerras fatali ægritudine occupatus, uocatis Gothis, Theodericum filium regni sui designat hæredem, & ipse mox rebus humanis excessit. Theodericum uero genti suæ regem audiens ordinatum Imperator Zeno, gratum suscepit, eiq; euocatoria destinata, ad se in urbem uenire præcepit, dignoq; suscipiens honore, inter proceres sui palatij collocauit. Et post aliquod tempus ad ampliandū honorem eius in arma, sibi eum filium adoptauit, de suis que stipendijs triumphum in urbe donauit. Factusq; est consul ordinarius, quod summum bonum, primumq; in mundo decus edicatur: nec tantum hoc, sed etiam equestrem statuam ad famam tanti uiri ante regiam palatij collocauit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio fœdere sociatus, dum ipse in urbe bonis omnibus frueretur, gentemq; suam in Illyrico, ut diximus residentem, nō omnino idoneam, aut refertam audiret, elegit potius solito more gentis suæ labore querere uictum, quàm ipse ociose frui regni Romani bona, & gentem suam mediocriter uictitare, secumq; deliberans, ad principem ait, Quamuis nihil deest nobis imperio uestro famulantibus, tantum si dignum ducit pietas uestra, deūderiū mei cordis libenter exaudiat. Quumq; ei ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi cōcessa, Hesperia, inquit plaga, quæ dudū decessorum, prædecessorumue uestrorū regimine gubernata est, & urbs illa caput orbis & domina, quare nunc sub regis Turcilingorum & Rugorum tyrannide fluctuat? Dirige me cū gente mea si præcipis, ut hic expensarū pondere careas, & ibi si adiutus à domino uicero, fama uestræ pietatis irradiet. Expediit namq; ut ego qui sum seruus uester & filius, si uicero, uobis donantibus, regnum illud possideam, haud ille quem non nostis, tyranni iugo senatum uestrū, partemq; reipublicæ captiuitatis seruitio premat. Ego enim si uicero, uestro dono, uestroq; munere possidebo. Si uictus fuero, uestra pietas nihil amittit, imò ut diximus, lucratur expensas. Quo audito, quamuis ægre ferret imperator discessum eius, nolens tamen eum cōtristare, annuit quæ poscebat, magnisq; ditatum muneribus, dimisit à se, senatum populumq; ei cōmendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodericus, & ad suos reuertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens Hesperiam tendit, rectoq; itinere per Sirmas ascendit, uicina Pannoniæ. Indeq; Venetiæ fines ingressus, ad pontem Sontiū nuncupatum castrametatus est. Quūq; ibi ad reficienda corpora hominū, iumentorūque aliquanto tempore resedisset, Odouacer armatū contra eum direxit exercitum. Quem ille ad campos Veronenses occurrens, magna strage deleuit, castrisq; solutis, finibus Italiæ cum potiore audacia intrat, transactoq; Pado

anne, ad Rauennam regiam urbem castra componit, tertio fere miliario ab urbe loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus se in urbe communit. Indeque subreptiue noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat. Et hoc non semel, nec iterum, sed frequenter, & penè molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum iam dicebat Theodericum & illius ad uotum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus, & Romanis qui aderant, & fame & bello quotidie intra Rauennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione, ueniam supplicat. Cui & primum concedens Theodericus, postmodum hac luce priuauit. Tertioque ut diximus anno ingressus in Italiam, Zenonis Imperatoris consulto priuatim habito, suaeque gentis uestitum reponens, insignis regis amictus quasi iam Gothorum, Romanorumque regnator adsumit. Missaque legatione ad Lodoiu Francorum regem, filiam eius Audeffledam sibi in matrimonio petit. Quam ille grate libenterque concessit, suos filios Ildebertum & Celdepertum, & Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum inito foedere sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista coniunctio, quia saepenumero propter Gallorum terras grauer inter se decertati sunt, & nunquam Gothus Francis cessit, dum uiueret Theodericus. Antequam ergo de Audeffleda sobolem haberet, naturales ex concubina quas genuisset adhuc in Moesia filias habuit, unam nomine Theudicodo, & aliam Ostrogotho. Quas mox ut in Italiam uenit, regibus uicinis in coniugio copulauit, id est unam Alarico Vesegotharum, & aliam Sigismundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem auus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbaturum dum fouet atque tuetur, comperit Eutharicum Viterichi filium, Beremundi & Torefmundi nepotem, Amalorum de stirpe descendente, in Hispania degere, iuuenili aetate, prudentia & uirtute, corporisque integritate pollente. Ad se eum facit uenire, eiusque Amalasuentham filiam suam in matrimonio iungit. Et ut ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrem Theodati, qui postea rex fuit Africae, regi Vuandalorum coniugem dirigit Trasemundo, filiamque eius neptem suam Amalabergam Thuringorum regi consociat Hermefredo. Perzamin quoque suum comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit ciuitatem. Quam ille expulso rege eius Transarico, filio Trasstile, retenta eius matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum magistrum militiae, qui tunc cum Mundone parauerat confectum, ad ciuitatem cognomine Margoplano, quae inter Danubium, Martianumque flumina adiacebat, cum duobus milibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia ueniens, Illyricianum exercitum demoliuit. Nam hic Mundo Attilanis quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine ullis terrae cultoribus debacchatur. Et plerisque abactoribus,

abactoribus, Scamaris que & latronibus undecunque collectis, turrim quae Herta dicitur, supra Danubij ripam positam occupans, ibique agresti ritu praedans uicinos, regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ergo penè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Perza subueniens, e manibus Sabiniani eripuit, suoque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subiectum. Non minus trophaeum de Francis per Hibbam suum comitem in Gallis acquisiuit, plus xxx. milibus Francorum in praelio caesis. Nam & Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniae regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, regnum cum uita amisit. Post quem Thiodis tutor eiusdem regnum ipsum inuadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispanijs pepulit, & usque dum uiueret, Vesegothas continuit. Post quem Thiodigis glossa regnum adeptus, non diu regnans defecit, occisus a suis. Cui succedens Hactenusagil, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens, Romani regni concitat uires, Vbi & Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens quae Theoderico dum uiueret, aut amicitia, aut subiectione non deseruiret. Sed postquam ad senium petuenisset, & se in breui ab hac luce egressurum cognosceret, conuocans Gothos comites, gentisque suae primates, Athalaricum infantulum adhuc uix decennem filium filiae suae Amalasuenthae, qui Eutarico patre orbatus erat, regem constituit, eisque in mandatis dedit ac si testamentali uoce denuntians, ut regem colerent, Senatum, populumque Romanum amarent, principemque orientalem placatum semper propiciumque haberent. Quod praecipuum quandiu Athalaricus rex eiusque mater uiuerent, in omnibus custodientes, penè per octo annos in pace regnarunt, quamuis Francis de regno puerili desperantibus, imò in contemptu habentibus, bellaque parare molientibus, quod pater & auus Gallias occupasset, eis concessit. Caetera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem iuuentutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam, quam matris uiduitatem orientis principi commendauit: sed in breui infelissimus immatura morte praeventus, rebus humanis excessit. Tum mater ne pro sexus sui fragilitate a Gothis sperneretur secum deliberans, Theodatum consobrinum suum germanitatis gratia accersitum a Thuscia, ubi priuata uita degens, in laboribus proprijs erat, in regnum collocauit. Qui immemor consanguinitatis post aliquantum tempus a palatio Rauennate abstractam, in insulam Iaci Bulsinensis eam exilio relegauit. Vbi paucissimos dies in tristitia degens, ab eius satellitibus in balneo est strangulata. Quod dum Iustinianus Imperator orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam iniuriam redundaret, sic est commotus. Eodem nanque tempore de Africa a Vuandalis quum per fidelissimum suum Belisarium patricium reportaret tri-

Hh 2 umphum,

umphū, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Vuandalico, contra Gothos per eundem ducem mouit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus arbitratur Getharum subigere populum, nisi prius nutricem eorum occupasset Siciliam. Quod & factum est. Trinacriamq; ingressus, mox Gothi qui Syracusanum oppidum insidebant, uidentes se nihil præualere, cū suo duce Sinderich ultro se Belisario dederunt. Quumq; ergo Romanus ductor Siciliam peruasisset, Theodatus comperiens Euermor generum suum cum exercitu ad fretum quod inter Campaniam, Siciliamq; interiacet, & de Tyrreni maris sinu uastissimus Adriaticus æstus euoluit, custodiendum dirigit. Vbi cum Euermor accessisset, ad Rhegium oppidū castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes uictoris cum paucis & fidelissimis famulis conscijs mouit, ultroq; se Belisarij pedibus aduoluens, Romani regni optat seruire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodatum clamitat regno pellendum, & sibi ductorem suū Vuitigim qui armiger eius fuerat, in regem leuandum. Quod & factū est. Et mox in campis barbaricis Vuitigis in regnū leuatus, Romam ingreditur, præmissisq; Rauennam fidelissimis sibi uiris, Theodati necem mandat. Qui uenientes, imperata sibi perficiunt, & occisum Theodatum regem, qui à rege missus adueniebat, ut adhuc in campis barbaricis erat, Vuitigim populis nunciāt. Inter hæc Romanus exercitus emenso freto, Campaniam accedens, subuersaq; Neapoli, Romam ingreditur. Vnde ante paucos dies rex Vuitigis egressus, Rauennam profectus, Mathasuentam filiam Amalasuente, Theoderici quondā regis neptem sibi in matrimonium sociarat. Cumq; his nouis nuptijs delectatus, aulā regiam fouet Rauennæ, Romæ egressus imperialis exercitus, munita utriusq; Thusciae loca inuadit. Quod cernens per nuncios Vuitigis, Cumunilam ducem Gothorum manu armis conferta mittit Perusiam. Vbi dum Magnū comitem cum paruo exercitu residentem, obsessione longa euellere cupiunt, superueniente Romano exercitu, ipsi euulsi, & omnino extincti sunt. Quod audiens Vuitigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Rauennamq; egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata eius audacia, post xiiij. menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Vnde pari tenore frustratus, fugatusq; Rauennam se recepit. Et obsessus, nec mora, ultro se ad partes dedit uictoris, cum Mathasuentha iugali, regijsq; opibus. Et sic famosum regnū, fortissimamque gentem diuq; regnante, tandem deinde millesimo & trecentesimo anno uictor gentium diuersarum Iustinianus Imperator per fidelissimum consulem uicit Belisarium, & perductum Vuitigim Constantinopolim patricij honore donauit. Vbi plus biennio demoratus, Imperatorisq; in affectu conuictus,

rebus exceſſ

rebus excessit humanis. Mathasuentam uero iugalem eius fratri suo Germano patricio coniunxit Imperator. De quibus posthumus patris Germani natus est filius, item Germanus. In quo coniuncta Anitiorum gens cum Amalastirpe spem adhuc utriusq; generis domino præstante promittit. Huc usque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, & uirorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi cessit, & fortiori duci manus dedit. Cuius fama nullis seculis, nullis silebitur ætatibus. Sic uictor ac triumphator Iustinianus Imperator, & consul Belisarius, Vuandalici, Africani, Geticiq; que dicuntur. Hæc qui legis, scito me ueterum secutum scripta, ex eorum spaciosis pratis paucos flores collegisse, unde inquirenti pro captu ingenij mei coronam contexerē. Nec me quis in fauorem gentis prædictæ quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quam quæ legi aut comperi. Nec sic tamen cuncta quæ de ipsis scribuntur, aut referuntur, complexus sum: nec tantum ad eorum laudem, quantum eius laudē qui uicit exponens.

IORNANDIS GOTHI DE REBUS GETARVM FINIS.

Hh 3

IORNANDIS EPISCO-

PI DE SVMMA TEMPORVM, VEL ORIGINE
ACTIBVSQVE ROM. GENTIS PROLOGVS.

VIGILANTIAE uestre nobile frater Vigi-
li gratias refero, quod me perlongo tēpore dor-
mientem, uestris tandem interrogationibus ex-
citastis. Deo magno gratias, qui uos ita fecit solli-
citos, ut non solum uobis tantum, quantū & alijs
uigiletis, mactē uirtutis & meriti. Vis enim prae-
sentis mundi cognoscere erumnas, aut quando
coepit, uel quid ad nos usq; perpeffus est edoce-
ri. Addis praeterea, ut tibi quomodo respublica
coepit & tenuit, totumq; penē mundum subegit, & haecenus uel imaginarie
teneat, ex dictis maiorum flosculos carpens breuiter referam: uel etiam quo-
modo regnū à Romulo & deinceps ab Augusto Octauiano, in Augustum
uenerit Iustinianū. Quamuis simpliciter, meo tamen pandam eloquio. Licet
nec conuersationi meae, quod admones, conuenire potest nec peritiā: tamen
ne amici petitionibus obuiemus, quoquo modo ualuimus late sparsa collegi-
mus, & prius ab autoritate diuinarum scripturarum, cui & insruire cōuenit,
inchoantes, & usq; ad orbis terrae diluuiū, per familiarum capita currētes, de-
uenimus ad regnum Nini, qui Assyriorum in gente regnans, omnem penē
Asiam subiugauit, & usq; ad Arbacem Medum. Qui destructo regno Assy-
riorum in Medos illud conuertit, tenuitq; usq; ad Cyrum Persam. Qui ite-
dem Medorum regnum subuersum in Persas transtulit, & exinde usque ad
Alexandrum Macedonem, qui deuictis Persis, in Graecorū ditionem, Rem-
publicam demutauit. Post hoc quomodo Octauianus Augustus Caesar, sub-
uerso regno Graecorum, in ius dominationemq; Romanorum perduxit. Et
quia ante Augustum, iam per septingentos annos, consulum, dictatorum, re-
gumq; suorum solertia, Romana respublica nonnulla subegit, ab ipso Ro-
mulo edificatore eius originē sumens, in uicesimo quarto anno Iustiniani Im-
peratoris, quamuis breuiter, uno tamen in tuo nomine, & hoc paruissimo li-
bello confeci, iungens ei aliud uolumē, de origine actūq; Geticę gentis, quod
iam dudum communi amico Castalio edidissim, quatenus diuersarum gen-
tium calamitate comperta, ab omni erumna liberū te fieri cupias, & ad deum
conuertas, qui est uera libertas. Legens ergo utrosq; libellos, scito quod dili-
genti mundū, semper necessitas imminet. Tu uero ausculta Ioannem aposto-
lum, qui ait, Charissimi nolite diligere mundū, ne q; ea quae in mundo sunt,
quia

quia mundus transit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem
dei, manet in aeternum. Estoq; toto corde diligens deum & proximum, ut ad
impleas legem, & ores pro me, nobile frater.

DE REGNORVM AC TEMPORVM SVCCESIO-
NE IORNANDIS EPISCOPI LIBER.

ROMANI, ut ait Iamblicus, armis & legibus exercentes sese,
orbem terrae suam fecerunt. Armis siquidem construxerunt,
legibus autem conseruauerunt. Quod & ego sequens crudi-
tissimum uirum, dum aliqua de cursu temporum scribere de
libero, necessarium duxi opusculo meo uelut insigne quod-
dam ornamentum praepone. Cupio nanque ob inquisitio-
nes amici fidelissimi, ex diuersis uoluminibus maiorū praelibans aliquos flo-
sculos, pro captu ingenij mei, in unum redigere, & in modum historiunculae,
tam annorum seriem, quam etiam eorum uirorum, qui fortiter in rempubli-
cam laborauerunt, gesta strictim breuiterq; colligere. Quod quamuis simpli-
citer reor dictum uideri doctissimis, gratū tamē fore existimo mediocribus,
dum & breuia sine fastidio legant, & sine aliquo fūco uerborum, quae lectita-
uerint sentiant. Ab origine etenim orbis, primaq; creatione, tam hominū
quam elementorum, usq; orbis terrae diluuium, secundum ueridici legisla-
toris uerba Moysi, duo milia ducētos quadraginta & duos annos collegimus.
In quibus annis adhuc rudi & simplici hominū natura, nō reges, sed familia-
rum capita in suo genere erant. Quorū tamē ordo huiuscemodi fuit. Adā
protoplastus primusq; mortalium, uixit annos ccxxx. & genuit Seth. Seth
uixit annos ccv. & genuit Enos. Enos autē uixit annos clxxx. & genuit Cai-
nan. Cainan autē uixit an. clxx. & genuit Malalehel. Malalehel uixit an. clxv.
& genuit Iareth. Iareth uero uixit an. clxij. & genuit Enoch. Enoch uero ui-
xit annos clxv. & genuit Mathusalem. Mathusalē uixit an. clxvij. & genuit
Lamech. Lamech quoq; uixit an. c. octoginta octo, & genuit Noē. Noē ue-
ro secentorum erat annorum, quando diluuiū mundi crudelissima facinora
expiauit. A cuius regimine uel ab ipso diluuiū usque ad confusionem lin-
guarum, quae item ob delicta edificantium turrim facta est in campo Senna-
ar, & usq; Heber, in quo Hebraeorū genus & lingua prisca remansit, quia nec
in illa cōspiratione interfuit, sunt an. quingenti uiginti quinque, per familias sic.
Arfaxat filius Sem, nepos Noē, qui post diluuiū anno secundo est genitus,
uixit annos cxxxv. Cainan uero uixit annos cxxxv. & genuit Sale. Sale au-
tem uixit annos centū xxx. & genuit Heber. Heber quoq; uixit annos cxxx.
& genuit Falech. A confusione uero linguarum, & primatu Heber, à quo
Hebraei, & usque natiuitatem Abrae, quando & primus rex in gente regna-
bat Assyriorum Ninus, anno regni sui xliij, supra scripta familiarū serie, cur-
rentes

rentes fiunt anni quingenti quadragintaunum. sic Falech uixit annos cxxx. & genuit Ragan, Ragan uixit annos cxxxij. & genuit Saruch. Saruch autē uixit annos cxxx. & genuit Nachor. Nachor uero uixit annos lxxix. & genuit Thare. Thare quoque uixit annos lxx. & genuit Abram. Simul ergo ab Adam usq; ad natiuitatem Abræ, id est ab ortu mundi usque quadraginta simum secundum annum regis Assyriorum Nini, ut supra diximus, per familias capitaq; eorum fiunt generationes uiginti. Anni autē tria milia ccc. octo, unde iam relictis familijs, regum seriem prosequamur, & sicut Eusebius seu Hieronymus, primum Assyriorū, deinde Medorum Persarumq; & Græcorum regnū percurrentes, ad Romam imperiū quomodo delatū sit, uel quali tempore, latius si dominus permiserit exequamur. Origo ergo regum regnorumq; antiqua Assyria nobis amplexanda est. In qua primus Ninus Beli filius, urbem sui nominis fabricans Niniuē, regnauit annos xliij. ubi à primo anno ipsius Nini, & usq; in ultimum annū, Thonos Concoloros, quem regem Sardanapalū appellant, quem occidit Arbaces Medorū præfectus, regnum illud transferens in Medos, regnatum est à regibus xxx. & sex, per annos mille ducentos quadraginta, sic. Ninus rex Assyriorum post natiuitatem Abræ regnauit annos decem. Semiramis uxor Nini an. xliij. hanc dicunt quasi Babylonie conditricem, quamuis non legatur quia cōdidit, sed quia reparauit. Sub ea Abrā adolefcit in Chaldea. Zameis qui & Ninias filius Nini & Semiramidis an. xxxviiij. Cuius tricesimotertio anno facta est promissio ad Abraham, quū esset annorum lxxv. Arius annos xxx. Cuius decimo anno centenarius Abraham genuit filiū Isaac. Aralius regnauit annos xl. huius in ultimo regni anno, nascuntur gemini Isaac, id est Iacob & Esau. Xerxes qui & Baleus annos xxx. In huius regni tempore Iacob germanum fugiens Esau, descendit in Ægyptum solus, ditatusq; cum turba ascendit. Armanitres annos xxxviiij. Iacob à seruitute soceri Laban recedens, ad patrem reuertit. Belochus annos xxxi. hoc regnante Ioseph adolescens somnia sua fratribus & patri narrauit. Baleus annos xliij. huius anno tricesimo Iacob penuria famis descendit in Ægyptum, ibiq; filium suum repperit præpositum terræ totius Ægypti. Altadas annos xxxij. hoc regnante Iacob defunctus in Ægypto, cuius cadauer Ioseph cum magno honore uocat in terram Chanaan. Maminthus annis xxx. sub istius regni tempore, moritur Ioseph & Hebræos deprimunt Ægyptij grauissima seruitute. Manchaleus annos xxx. & hoc regnante seruitus durat in Ægypto Hebræorū. Sperus an. xxx. huius regni temporibus ultimis, Ambra ex tribu Leui genuit Moysen. Mamilus triginta annis. & hoc regnante Moses adolescens omnem philosophiam didicit Ægyptiorū. Sparetus annis quadraginta, quo tempore Moyses occiso Ægyptio in terram fugit Madiam. Ascades annos quadraginta. huius regni anno octauo Moyses quadragesimo xxx. anno repromissionis

populum

populum Hebræorum in signis & uirtutibus educit ex Ægypto, eisq; in eremo per annos quadraginta legem exponit. Amyntes xlv. annis, huius nono anno moritur Moyses & Iesus Naue ducatum populo præbet. Belothus annis xxv. sub quo Gothonielludex Hebræorū, populum & sacerdotium continet Finees. Belebates an. xxx. quo tempore Hebræorū Iudex Aioth, Allophylicq; infesti omnino Hebræis. Lamprides an. xxxvij. & in huius regno ipse perdurat Aioth. Sofares an. xx. & huius temporibus quamuis senex tamē adhuc cōsistit Aioth, pugnatq; cum alienigenis, & uicit adiuuus à deo. Lampares annos xxx. quo regnante Iudæis præerat Debora. Pannias annis xlv. sub cuius tempore præfuit Gedeon qui & Ierobail. Sofarnius annos xviiij. sub cuius tempore Thola & Abimelech iudices erant Hebræorū. Mithreus annis xxix. sub quo Iudæis præerat Iair. Tantanes xxij. annis, cuius sub regno iudices Hebræorum, Hesebon & Labdon. Nam & ipso tempore Græci Troiam uastauerunt. Vnde Æneas fugiens in Italiam uenit, se quoq; cum Latino Fauni filio, Pici nepote, Saturni abnepote, affinitatis gratia iungens, accepta filia eius in uxorem Lauinia, unitos Phrygas Italosq; populos nominauere Latinos, & sic deinceps quāuis in pauperrimo regno locoq; angusto quod dicebat Agrolaurentū, regnauerūt. Post Latinū Æneas & successores eius q & Syluij Albanicq; uocati, pro Albana urbe & p Posthumo Ænea eiusdē Æneæ, qui idcirco Syluius dictus est, quia Lauinia post mortē Æneæ, timēs Ascanij inuidiā, clam eū in sylua generauit, Æneamq; Syluiū nominauit. Ante quem ut superius diximus Italiae regnatū est à Iano, Saturno, Pico, Fauno atq; Latino per annos circiter clxxx. Teuteus annos xl. sub quo Samson ille ultra fortes fortissimus Iudex Hebræorum. Tinneus annos triginta, hoc regnante anno decimo octauo, Heli sacerdos audito nuncio de morte filiorū, arcaq; testamenti ablata cadens mortuus est. Dercilus annos xl. sub quo aliquantum tempus, Saul rex Hebræorum, alius uero rex Dauid ex tribu Iuda constitutus regnauit. Eupales xxx. annis & octo. hoc regnante anno tricesimo secundo, Salomon templum domini inchoauit, & perfecit singulare in mundo per annos septem. Laosthenes annos xlv. & hoc regnante Assyrijs, Salomō regnat Hebræis. Sadoch uero & Achias Selonites prophetant. Pritiades an. xxx. sub quo iā mortuo Salomone, inter Roboā & Ierobeam regnū diuidit Hebræorū, & alij Iudæi, alij dicūt Israëlites. Ofraethæus an. xx. sub isto in parte Iudæorū regnat Iosaphat, Israelitarū uero celeri morte Nabad & Basa, Ela & Ambri obeuntibus, tenebat regimē Achas cum Hiesabel. Ofraethenes an. l. sub quo Ioram, Ochozias & Godolia & Ioas parti Iudææ regnabant, Israël uero Ochozias Ioram & Iehū, principatui unus post alium successerunt. Acraiapas an. xliij. sub quo Amasias in Iuda regno ascitus obtinet principatū. Israël uero Ioab & Ioas unus post aliū regnat. Thonos cōcoloros, quē Græci Sardanapalū nomināt, an. xx. sub quo Iudæorum

Azarias

Azarias qui & Ozias, Israëlitas uero Roboam. Regnū uero Assyriorū, post numeros annorū mille ducentos & quadraginta finem tantæ diuturnitatis accepit, ad Medosq; translatus est. Nam Arbaces præfectus Medorum, Sardanapalo occiso, regnum eius inuasit & in Medos deduxit.

REGNI MEDORVM SVCCESIO

Arbaces Medorum rex annos xxviiij. sub quo regnat adhuc Azarias qui & Ozias Iudæ in parte. In Israël autē post Roboā paucis diebus fuerat Zacharias, rursusq; Sellum, quibus successerat Manæ. Sofarinus an. xxx. In Iudæ parte regnabat Ioatham. Israëlitis Facee, quando & quintodecimo anno prima Olympiades cœpta est numerari. Tunc etenim post innumerabiles, ut ita dicam, Laurenti loci, & Latij reges Syluios Albanosq; qui trecentos per an. in parte Italiæ regnarunt, quamuis pauperrime, Amulius rex Numitoris fratris sui filiā Rheam nomine quæ & Ilia uocabatur, uestalē uirginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum scelus suū nititur excusare, à Marte se cōpressam mentita est. Ex qua genitis duobus geminis, rex exponi præcepit. Quos uagientes meretrix quædam, Lupa nomine, quā audisset, statim tollens ad Faustulū pastorē adduxit. Quos Accia uxor eius nutriēs, inter alios pastores cōuersari edocuit. Madiclus annos xl. quo Medis regnante, Iudæis regnabat Acham, Israëlitis alius Facee. annoq; Madicli nono, septima Olympiade, Romulus eiusq; germanus, quos inter pastores enutritos diximus, collecta pastorum multitudine, Romanæ urbis ædificia inchoauerūt, suoq; de nomine iunior, qui germanum peremerat, urbem uocari Romam præcepit. Cuius actus seriemq; successorum eius, saltu quodam prætergrediēs, externa regna ut cœpi percurrā, & quū se locus obtulerit, ad eum ordinem redeam: tantum qui legis, aduerte, ab origine mundi, ad huius usq; magnæ urbis exortū annos fuisse iiii. m. dcl. Cardices annos xiiij. sub quo Ezechias filius Acham succedens regnat Iudæis. Nam Israëlitarum gentes supradicti Madicli quintodecimo anno, à Salmanassar Chaldæorum rege, Medorum sunt in montibus transductæ captiuæ, postquam regnassent in Samaria annos ccl. De loces annos liij. huius tempore primo Hebræorum Iuda Manasses ductus captiuus, & ferreis uinculis illigatus, fertur pœnitentiā egisse. Cuius & canticum pœnitentiæ legitur. Postea uero reuersus in regno suo, successorem reliquit filium suum Ammon. Fraortes annos xxiiij. sub quo Iosias rex Iudæorum, qui lucos succidit, & gentium idola de suo regno abiecit, deumq; cœli integre coluit. Cyaxares annos xxxij. sub quo Iudæis regnat Ioachim, cui successit Heliachim qui & Ioachim, alterq; & Ioachim primo adhuc Cyaxare uiuente successit, in quo & finis regni euenit. Astyages an. xxxij. huius an. octauo Iudæi de Hierosolyma captiuant à Nabuchodonosor rege. Sic regnū Medorū quod per an. cclviij. durauit, destructū est, & in Persas translatus, quia Cyrus rex Persarū & Darius

Darius Medorū filius suprascripti Astyagis parentela cōiuncti, nepos auunculusq; fuerunt. Irruentesq; super Balthasar abnepotem Nabuchonodofor regem Babiloniæ id est Chaldæorum, regnum eius peruadunt. Mortuoq; Dario, Cyrus & suum, id est Persarū, & affinis sui Darij hoc est Medorum cum illo quod captiuauerat tertio regno obtinuit. Post is admodū gentem Persarum eleuauit. Quæ gens à Cyro prædicto & usq; ad Darium filiū Arsami, regnat per annos plus minus ccxxx. & sic ad Græcos deuenit, post reges xiiij Persarum de gente.

REGNUM GRAECORVM IN PERSAS TRANSLATVM

Cyrus Persa annos xxxij. hic fere quingenta milia Iudæorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudæā: quo constructo altari, templi fundamenta iecerunt. Quumq; à uicinis gentibus impediret opus, usq; ad Darium remansit imperfectum. Cambyses annos viij. & sub isto opus impeditum à uicinis consistit nec ædificatur. Magi duo fratres regnant mensibus viij. Darius annos xxxxvi. cuius secundo reedificatum est templum à Zorobabel & Iesu filio Iosedech quingentesimo duodecimo anno, post primam Salomonis ædificationem, ab Adam uero plus minus iiii m d ccccxxx. Xerxes deinde filius Darij annis xx. regnauit Persis, Medis atq; Chaldæis. Artabanus menses viij. Artaxerxes qui Machochir dicebat, annos xl. Xerxes menses duos. Sogdianus menses viij. Darius cognomento Nothus annos xvij. Artaxerxes Mimmon Darij & Parisatidis filius annos xl. Ipse est ab Hebræis q dicit Auerus, sub quo liber Hester cōfectus est. Artaxerxes qui & Ochus annos xxvi. Hic etenim Sidonē subuertit, Ægyptumq; suo subegit imperio, Syriamq; cunctā inuasit. Arses filius Ochi annos iij. Sub quo Iadus Maximus & insignis pontifex Iudæorum, Darius filius Arsami annos vi. Hic Alexander Magnus Macedo occidit, regnumq; eius in suum redegit dominiū, qui Alexandriam in suo nomine condidit, ubi regnatum est à regibus Græcorum per annos ccxcvi. sic.

REGNI GRAECORVM SVCCESIO

Alexander Magnus post mortem Darij annos vi. Ptolemæus Lagi filius annos xi. Hic iterum gentem Hebræorum captiuam ducit in Ægyptū. Ptolemæus Philadelphus annos xxviij. Hic captiuitate Iudæorum relaxata, muneribusq; Eleazaro pontifice Iudæorum placato, diuinas scripturas per Septuaginta interpretes, ex Hebræa lingua uertit in Græcam. Ptolemæus Evergetes annos xxvi. Huius temporibus Iesus filius Syrach Sapiētiae librū scripsit. Ptolemæus Philopator annos xvij. Sub hoc iudem uicti Iudei, & sexaginta milia eorū cæsa ab Antiocho rege Syriæ, quādo & pontifex magnus Onias. Ptolemæus Epiphanes annos xxix. Hic directo Scopā principe militiæ capit Iudæam. Rursusq; Scopā superante

superante Iudæam sibi sociat in amicitiam Antiochus. Ptolemæus Philometor annos xxv. Sub hoc rege Aristobolus inde Peripateticus philosophus scripsit commentarios in libros Moyfi, & regi obtulit Ptolemæo. Antiochus agens contra legem Iudæorum multos interemit. Contra quem Iudas qui & Machabæus arma cōmouit. Ptolemæus Euergetes annos xxviii. Hoc regnante Ionatas dux Iudæorum præclarus, qui cum Romanis & Spartiatis foedus iniit. Ptolemæus Fista qui & Soter annos xvii. sub hoc Aristobolus Ionathæ filius, rex pariter & pontifex constitit Iudæorum. Ptolemæus qui & Alexander annos x. quo regnante multa Iudæorum populus, tam ab Alexandrinis quàm etiam ab Antiochensibus tolerabat. Ptolemæus qui à matre fuerat eiectus, annos vii. Iudæis tunc regnabat Ameus qui & Alexander, Ptolemæus Dionysius annos xxx. sub cuius regno Alexandra quæ & Salina uxor Alexandri regis Hebræorū Hierosolymis regnat. Ex cuius ætate Iudæos rerū confusio & uariæ clades oppresserunt. Cleopatra annos xxii. qua regnante Iudæi in amicitiam Romanorum se sociantes, eorum iam legibus uiuunt, quia Pompeius sublato regno ab Aristobolo, Hircanum fratrem eius præfecerat. Hanc siquidē Cleopatram Romanus ductor suscipiens Antonius & suo socians lateri, contra ciues proprios dimicat. Quem Augustus Octavianus in certamine superans, Actiatico in littore egit, ut utriq; iugales seiplos perimerent, regnumq; eorū, in Romanorū Imperium deuenit, ubi & usq; hæcenus & usq; in finem mundi secundū Danielis prophetiam regni debetur successio. Et quidem abhinc Augustalis exoritur potestas, animo recondendum est, Augustus Imperator qui & Octavianus dicebatur à quo posteri principes uocati sunt Augusti, tam ciues patrios rebelles quàm etiā gentes externas superans, singularē sibi uendicat principatum, regnans per annos lxi. Huius quadragesimo secūdo imperij, dominus noster Iesus Christus, de sancta uirgine natus, ut uerus deus ita & uerus homo insignis & uirtutibus admirandis enituit, anno ab origine mundi 5500. ab urbis autem Romæ conditione anno 755. Et quia Romanorum regum ordinem actusq; inquirere statuisti, & nos breuiter tuis percōtationibus respondere sumus polliciti, necessarium est ergo, nobis ea interim quæ ad tempora Augusti Imperatoris dicuntur ommittere, & rursus ad Romanæ urbis primordia repedare, originemq; Romuli eius conditoris exponere, simulq; successorum eius, regum consulumq; annos actusq; ad liquidum demonstrare. Qui sunt hii.

REGNI ROMANORVM SVCCESIO

A b origine urbis Romæ & usque Tarquinium regem cognomento Superbū, qui expulsus est, numerantur anni ccxlii. Nam primus ille, & urbis & imperij cōditor Romulus fuit à Marte (ut ipsorū uerbis loquamur) genitus, & Rhea Syluia, hoc sese sacerdos gravidatā confessa est. Nec mox fama dubitatur, quū Amulij regis Imperio abiectus

abiectus in aquam profluentē cum Remo fratre non potuit extinguī. Siquidem & Tyberis amnem repressit, & relictis catulis lupa secuta uagitur, ubera admouit infantibus, matrisq; gessit officiū. Sic repertos Faustulus regij gregis pastor, tulit in casā, atq; educauit. Alba tū erat Latio caput, Iuli opus. Nam Lauiniū patris Æneæ cōtempserat. Abhinc Amulius iam septima soboles regnabat, fratre pulso Numitore, cuius ex filia natus erat Romulus. Igitur statim prima iuuentutis facie patrum ab arce deturbat, auum reponit. Ipse fluminis amator & montium apud quos erat educatus, mœnia noua urbis agitabat. Gemini erant, uter auspicaretur, & regeret, adhibere placuit deos. Remus montem Auentinū, hic Palatinū occupat. Prius ille sex uultures, hic postea duodecim uidit. Sic uictor urbem augurio excitat, plenus spei bellatricem fore, id assuetę sanguini & prædæ aues pollicebant. Ad tutelam nouæ urbis, sufficere uallū uidebatur: cuius dum angustias Remus increpat, saltu trāsiliuit. Dubiū an iussu fratris, occisus est. Prima certe uictima fuit, munitionemq; urbis nouę sanguine suo cōsecrauit. Imaginem urbis magis quàm urbem fecerat, incolæ deerant. Erat in proximo locus, hunc Asylū facit, & statim mira hominū uis Latini Thuscicq; pastores, etiā trāsmarini Phryges qui sub Ænea, Archades qui sub Euandro duce cōfluxerant. Ita ex uarijs quasi elementis congregauit corpus unum, populumq; Romanum ipse fecit.

Erat uero unius ætatis populus. Virorū itaq; matrimonia à finitimis petita quia nō impetrabant, manu capta sunt: simulatis quippe ludis equestribus, uirgines quæ ad spectaculum uenerant, prædę fuerunt. Hæc statim causa bellorum, pulsi fugatiq; Veientes. Veientium captum ac direptum est oppidū. Spolia insuper opima de rege Agrone Feretrio Ioui manibus reportauit. Sabinis prodita porta per uirginem Tarpeiam non dolo: sed puella precij rei, quod gerebant in sinistris manibus, petierat, dubium clypeos an armillas. Illi ut & fidem soluerēt & ulciscerentur, clypeis obruere. Ita admissis intra mœnia hostibus, atrox in ipso foro fit pugna, adeo ut Romulus Iouem oraret, scedam ut suorū fugam sisteret. Hinc templum & Stator Iuppiter. Tandem funeribus interuenere raptæ laceris comis: sic pax facta, cunctatio foedusq; percussum. Secutaq; res misera dictu, ut relictis sedibus suis, nouā in urbem hostes demigrarent, & cum generis suis auitas opes pro dote sociarent. Auētis breui uiribus, hunc rex sapientissimus statum Reipub. imposuit. Iuuentus diuisa per tribus, in equis & armis, ut ad subita bella excubaret: consilium Reipub. penes senes esset, qui ex autoritate patres, ab ætate senatus uocabantur. His ita ordinatis, repente cū concionē haberet ante urbem, apud Caprę paludes, è conspectu ablatus est. Dicerptum aliqui à senatu putant, ob asperius ingenium. Sed oborta tempestas, solisq; defectio consecrationis speciem præbuere. Cui rei mox Iulius Proculus fidem fecit, uisum à se Romulum affirmans augustiore forma quàm fuisset: mandare præterea ut se pro

Ii numine

numine acciperent, Quirinum in cælo uocari: placitum dijs, ut gentium Roma potiretur. Successit Romulo Numa Pompilius, quem curibus Sabinis agentem ultro petiuerunt, ob inclytam uiri religionem. Ille sacra, ceremonias, omnemque cultum deorum immortalium docuit: ille pontifices, augures, falios, cæteraque sacerdotia: annumque in xij. menses, festos dies nefastosque descripsit. Ille ancilia atque palladium, secreta quædam imperij pignora, Ianumque bifrontem, Fidem pacis ac belli, in primis focum Feste, uirginibus colendum dedit, ut ad simulachrum cælestium siderum, custos imperij flamma uigilaret. Hæc omnia quasi monitu deæ egregie, quo magis barbari acciperent. Eo denique ferocem populum redegit, ut quod ui & iniuria occuparat imperium, religione atque iustitia gubernaret. Excepit Pompilium Numam Tullus Hostilius, cuius honori & uirtuti regnum ultro datum. Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi instituit. Itaque mirum in modum exercitata iuuentute prouocare ausus est Albanos, grauem & diu principem populū. Sed quum pari robore frequentibus prælijs utriusque comminuerentur, misso in compendium bello, Horatius, Curatiusque, trigeminis hinc atque inde fratribus utriusque populi fata permixta sunt. Anceps & pulchra contentio, exitusque ipso mirabilis. Tribus quippe illinc uulneratis, hinc duobus occisis, qui supererat Horatius, addito ad uirtutem dolo, ut dijs traheret hostem, simul ad fugam singulos pro ut sequi poterant, exhortatus exuperat. Sic rarum decus alijs, unius manu parta uictoria est, quam ille mox parricidio scædauit. Nam flentem spolia circa se sponsi quidem, sed hostis sororem uiderat: hunc tam immaturum amorem uirginis ultus est ferro, ut audiret leges, nefas. Sed abstulit uirtus parricidam, & facinus infra gloriam fuit. Nec diu in fide Albanus perstat. Nam Fidenates bello mixti, in auxilium ex fœdere medij inter duos expectauere fortunam. Sed rex callidus ubi inclinare socios ad hostem uidet, tollit animum quasi magna sit spes. Deinde Rom. metus hostibus incussus: sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoste uicto ruptorem fœderis M. Suffecium religatum inter duos currus pernicibus equis detrahit, Albamque ipsam, quamuis parentem emulam, tamē diruit, quum prius omnes opes urbis ipsamque populū Romam transtulisset: prorsus ut consanguinea ciuitas non perisset, sed in suum corpus redisse, rursusque uideretur. Ancus deinde Marcius nepos Pompilij ex filia, prauo ingenio. Igitur ex muro mœnia amplexus est, & influentem urbi Tyberim ponte commisit, Ostiamque in ipso maris fluminisque confinio posuit coloniam, iam tunc uidelicet prælagiens animo futurum, ut totius mundi opes & commeatus, illo uelut maritimo urbis hospicio reciperentur. Tarquinius postea Priscus, quamuis transmarinæ originis, regnum ultro petens accepit ob industriam atque elegantiam, quippe qui oriundus Corintho, Græcum ingenium Italicis artibus immiscuisset. Hic & senatum centum patrum numero ampliauit, & ceteris tribus auxit, quamuis Actius Neuius numerum augeri prohiberet, uir

ret, uir summus augurio. Quæ rex in experimentum rogauit, fieri ne possit quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. At quoniam hoc, inquit agitur, an ceteram illam secare nouacula possum? Et Augur, potes, inquit, & secuit. Deinde Romanis sacer auguratus. Neque pace Tarquinius bello promptior. Duodecim namque Thusciam populos frequentibus armis subegit. Inde fasces, trabeæ curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ. Inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicaque palmata. Omnia denique decora & insignia, quibus imperij dignitas eminent, sumpta sunt. Seruius Tullus deinceps gubernacula urbis inuadit, nec obscuritas inhibuit, quamuis matre serua creatum. Nam eximiam indolem uxor Tarquinijs Tanaquil liberaliter educauerat, & clarum fore uisa circa caput flamma promiserat. Ergo inter Tarquinijs mortem adnitente regina, substitutus in locum regis, quasi in tempus regnum dolo partum sic egit industrie, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc populus Rom. relatus in censum, digestus in classes, decurijs ac collegijs distributus, summaque regis solertia ita est ordinata respublica, ut omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina, in tabulas referrentur, ac sic maxima ciuitas, minimæ domus diligentia contineretur. Postremus fuit omnium regum Tarquinius, cui cognomen Superbus ex moribus datum. Hic regnum auitum quod a Seruio tenebatur, rapere maluit quam expectare, missisque in eum percussoribus, scelere partam potestatem non melius egit quam acquisierat. Nec abhorrebat moribus Tullia, quæ ut uirum regem saluaret, supra cruentum patrem uecta carpento, consternatos exegit. Sed ipse in senatum cædibus, in plebem uerberibus, in omnes superbia quæ crudelitate grauior est, bonos grassatus, quum sæuitiam domi fatigasset, tandem in hostes conuersus est. Sic ualida Latij oppida capta sunt, Ardea, Orniculū, Gabij, Sueffa, Pometia. Tum quoque cruentus in suos. Neque enim filium uerberare dubitauit, ut simulantem transfugam apud hostes hinc fides esset. Quo a Gabijs ut uoluerat recepto, & per nuncios consulenti quid fieri uellet, eminentia forte papauerum capita uirgulta excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes uellet intelligi, ea superbia sic respondit ut senserit. Tamen de manubijs captarum urbium templum erexit. Quod dum in auguraretur, cedentibus cæteris dijs, mira re dicitur extis resistere Iuventas & Terminus. Placuit patribus contumacia numinum, siquidem firma omnia & æterna pollicebantur. Sed illud horrendius, quod molientibus ædem, in fundamentis humanum caput repertum est. Nec dubitauere cuncti monstrum pulcherrimam imperij sedem caputque terrarum promittere. Tandem superbiam regis populus Rom. perpeffus est, donec aberat libido. Hæc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit. Quorum cum alter ornatissimæ feminae Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiauit, imperium regibus abrogatum. Hæc est prima ætas populi Romani, infantia quam

habuit sub regibus septem, per annos ut diximus cxxliij. quadam fatorū industria, tam uarijs ingenio, ut reipub. ratio & utilitas postulabat. Nam quid Romulo ardētius? Tali opus fuit, ut inuaderet regnū. Quid Numa religiosius? Ita res poposcit, ut ferox populus, deorū metu mitigaret. Quid ille militię artifex Tullus? bellatoribus uiris q̄ necessarijs, ut acueret ratione uirtutem. Quid ædificator Ancus? ut urbem coloniam extenderet, ponte iungeret, muro tueret. Iam uero ornamenta Tarquinij & insignia, quantam principi populo addiderant ex ipso habitu dignitatē? Actus à Seruio census quid effecit, nisi ut ipsa se nosset Romana respublica? Postremo Superbi illius importuna dominatio, nō nihil, imò uel plurimū profuit. Sic enim effectū est, ut agitata iniurijs populus, cupiditate libertatis incenderetur, mutataq̄ regali dominatione, ad consulum infulas se conferret, qui bini annis singulis, rempublicam gubernantes, sequenti anno ab alijs uenientibus succedebantur, scientesq̄ se annis tantum singulis præesse in populo, erga alios agebant, qualiter eos erga se acturos postea cupiebant. Qui ordo usq̄ ad Augustū Cæsarem obtinuit priuilegium, per uiros nongentos quindecim in annis cccclviij. Nouem siquidem annis, sine consulibus, sed tantum sub tribunis plebis fuit, quatuor sine iudicibus. Nā post exactos reges annū unū quinis diebus, singulis diebus singuli senatorū Remp. obtinuerūt, & tūc duobus creatis cōsulis Bruto & Collatino, in posterū usq̄ ad Pausam & Sergiū seruauerūt per annos prænotatos. Et quia omnium cōsulū nomina actusq̄ cōscribere & mihi tēdium & tibi qui legis fastidio fore præcaui, aliqua exinde prælibans, multa superseidi, quod pene nōnullis iam usurpatū esse breuiatumq̄ opus cognoui.

REGNUM ROMANORVM, PVLIS REGIBVS,
ANNVS EXCIPIIT CONSVLATVS.

Ligitur primi consulum Brutus & Collatinus, quibus ultionē sui matrona moriēs mandauerat. Populus Rom. ad uindicandam libertatis ac pudicitiae decus quodā quasi instinctu deorum cōcitat, regem repente destituit, bona diripit, agrum Marti suo cōsecrat, Imperium in eosdem libertatis suae uindices transfert, mutato tamē ut diximus & iure & nomine. Quippe ex perpetuo annuū placuit, ex singulari duplex, ne potestas solitudine uel mora corrumperetur, cōsulesq̄ appellauit pro regibus, ut consulere ciuibus suis debere meminissent. Tantumq̄ libertatis nouae gaudiū intercesserat, ut uix mutati status fidem caperent, alterumq̄ ex consulibus Lucretiae maritum, tantum ob nomen & genus regiū, fascibus abrogatis, urbe dimitterēt. Itaq̄ substitutus Horatius Publicola summo studio nisus est ad augendā populī maiestatem. Nam & fasces ei pro cōtentione summisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit: & ne species arcis offenderet, eminenti sede sua in plana se submisit. Brutus uero fauoribus ciuū, etiā domus suae clade & parricidio uelificatus est: quippe quū studere de reuocandis in

dis in urbem regibus liberos suos cōperisset, protraxit in forū, & in concione media uirgis cecidit, securiq̄ percussit, ut plane publicus parens, in locū liberos adoptasse sibi populū uideret. Liber iam hinc populus Rom. prima aduersus externos arma pro libertate corripuit, pro finibus mox, deinde p̄ socijs, tum gloria & imperio laceissentibus assidue usquequaq̄ finitimis: quippe cum patrij soli gleba nulla sit, sed statim hostile pomœriū, mediūq̄ inter Latium atq̄ Hetruscos, quasi in quodā biuio collocatus, omnibus portis in hostē incurreret, donec quasi contagio quaedam per singulos itum est, & proximis quibusq̄ correptis totā Italiā sub se redigeret. Nam Porsena rex Hetruscorum ingentibus copijs aderat, & Tarquinius manu reducebat. Hunc tamen quāuis & armis & fame urgeret, occupatoq̄ Ianiculo, in ipsis urbis faucibus incubaret, sustinuit, repulit, nouissime etiam tanta admiratione perculit, ut superior ultrō cum penē uictis amicitiae foedera feriret. Nam Mutius Scæuola Romanorū fortissimus, regem per insidias in castris ipsius aggredit. Sed ubi frustratus circa purpuratū eius illatus ictus, teneret, ardētibus mox focis intulit manū, terroremq̄ geminat dolo. En ut scias inquit, quem uirum effugeris, idē trecēti iurauim⁹. Cū interim immane dictu, hic interritus, ille trepidaret, tanq̄ man⁹ regis arderet. Sic quidē uiri. Sed ne sexus quidē muliebris altera laude cessaret, ecce & uirginū uirtus: una ex obsidibus regi data, elapsa custodia Clœlia per patriū flumē equitabat. Rex quidē tot tantisq̄ uirtutū terribus monstris, ualere liberosq̄ esse iussit. Tarquinius tandiu dimicauerūt, donec Aruntem filiū regis manu sua Brutus occidit, superq̄ ipsum uulnere mutuo expirauit, plane quasi adulterū ad inferos usq̄ sequeret. * Nec secus Latini Amulio Thusculano duce apud Regilli lacū expugnant, uincunt, atq̄ subiiciuntur, Oriculum atq̄ Corniculum, Soraq̄ & Alsiū, eorum urbes captae, prouinciāque effecta, de Verulis & de Bouillis pudet, sed triumphauere Romani. Tybur nunc suburbanū & æstiuæ Præneste deliciae, nuncupatis in Capitolio uotis petebant: idem tūc Fesulæ, quod Carræ nuper: idem nemus Aricinum, quod Herculis saltus: Fregellæ quod Cæsarea: Tyberis quod Eufrates. Coriolos quoq̄ pro pudor inuictos adeo gloriae fuisse, ut post captū oppidū igneus Marcius Coriolanus quasi Numātia aut Africa nomini Ro. induceret. Exrant & de Antis spolia, quæ meminimus, in suggesto fori capta, hostiū classe infixit: si tamē illa classis, nā sex fuere rostratae. Sed hic numerus illis intus nauale bellū fuit. Peruicacissimi tamē Latinorū Æqui, & Volsci fuere, & quotidiani ut sic dixerim hostes. Et hos præcipue Titus Quintius domuit, ille dictator ab aratro, quod obfessa & penē iam capta Mallij consulis castra egregia uictoria recuperauit. Mediū erat tempus forte sementis, quū patriciū uirū innixum aratro suo, licet in ipso opere deprehendit. Inde in aciem prouectum, ne quid à rustici operis imitatione cessaret, pecudum more sub iugum misit. Expeditione finita, rediit ad boues rursus triumphalis agricola fide numinum. Qua felicitate intra quindecim dies actum peractumq̄

Locus de prauatissimus

bellum prorsus, ut festinasse dictator ad relictū opus uideretur. Pari tenore Veientes, Falisci & Fidenates, tūc magno labore deuicti sunt. Qui modo & si fuerint, non uidetur aliquod reliquisse uestigium. Laborat enim annalium fides, ut Veios, Faliscos, Fidenates fuisse credamus. Galli autē Senones, gens natura ferox, moribus incōdita, ad hoc ipsa corporū mole, perinde armis ingentibus, adeo Romano generi terribilis fuit, ut plane nata ad hominū interitum, urbium stragem uideretur. Hī quondam ab ultimis terrarum oris, & cingente omnia oceano, ingenti agmine prouecti, quū iam media uastabant, positū inter Alpes & Padum sedibus, ne his quidem contenti per Italiam bacchabantur. Tunc Clusū Thuscīā urbem obsidebant, ubi pro socijs & fœderatis Romanus interuenit, missis ex more legatis. Sed quod ius apud Barbaros, ferocius agunt, & inde ad certamē cum exercitu cōuersi Galli, Clusio Romam. Quibus ad Alliam flumen cum exercitu Fabius consul occurrit, non temere fœdior clades. Itaq; hunc diem fastis Roma damnauit. Fuso exercitu Galli iam incēnis urbis appropinquabāt, ubi penē nulla erant praesidia. Tū igitur sicut nunc aliās apparuit illa uera Romana uirtus. Iam primum maiores natu, amplissimis usi honoribus in foro coeūt. Ibi deuouente pontifice, dijs se manibus consecrant. Statimq; in suas quisque aedes regressi sunt, sicut in trabeis erāt, & amplissimo cultu, in currulibus sellis sese reposuerunt, ut quū uenisset hostis, in sua quisq; dignitate moreretur. Pontifices autē & flamines, quicquid religiosissimis in templis erat, partim in dolijs refoffa terra recondunt, partim imposta plaustris, secum Veios auferunt; uirgines ex sacerdotio Vestae, nudo pede fugientia sacra comitantur. Tamē excepisse fugientes unus ē plebe fertur Albinus, qui depositis uxore ac liberis, uirgines in plaustrū recepit, adeo tunc quoq; in ultimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuentus quam satis constat uix mille hominū fuisse, duce Manlio, arcem capitolini montis insedit, obtestata ipsum, quasi praesentē Iouem, ut quemadmodū ipsi ad defendendum templū occurrissent, ita illē uirtutem illorum numine suo tueretur. Aderant interim Galli, apertamq; urbem adeunt. Ibi sedentes in currulibus suis praetextatos senes uelut deos, geniosq; uenerati, mox eosdem postquam esse homines liquebat, alioquin nihil respondere dignantes, pari uecordia mactant, facesq; tectis iniiciūt, & totam urbē igni ferroq; manibus exaequant. Sex mensibus Barbari (quis crederet?) circa montem unū pependunt, nec diebus modo, sed noctibus quoq; omnia experti, quum tamen Manlius nocte subeuntes clangore anseris excitatus, à summa rupe deiecit: & ut spem hostibus demeret, quanq; in summa fame, tamē ad speciem fiducia, panes ab arce iaculatus est: & statuto quodam die, per medias hostiū custodias, Fabium pontificē ab arce dimisit, qui solenne sacrum in Quirinali monte conficeret: atq; ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio rediit, propiciōsque deos renunciauit. Nouissime quū iam obsidio sua Barbaros fatigasset, mille pondō auri recessum suū uindicant,

dicant, ut omnia incendiorū uestigia Gallici sanguinis inundatione deleant. Igitur pastorū quondam casa, urbs enituit, & post seruatā à Manlio faciē, restitutamq; à Camillo, acrius etiā uehementiusq; in finitimos surrexit. Nec tamē contenti Romani suis eos incēnis expulisse, quū per Italiam naufragia sua latius traherēt, sic persecuti sunt ductante Camillo, ut hodie nulla Senonum uestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, quū singulari certamine Manlius auream torquē barbaro inter spolia detraxit, unde & Torquatus est dictus. Item in Pomptino agro, quū simili pugna Valerius insidēte galeae sacro alite adiutus retulit spolia, dictusq; est ipse Coruinus. Necnō tamen post aliquot annos, omnes reliquias eorū in Hetruria, ad lacū Vadimonis Dolobella deleuit, ne quis extaret ex ea gente, qui incensam à se Romanam urbem gloriaretur. Conuersoq; à Gallis Torquato Latini experti sunt & deuicti. Indeq; Sabini qui eorū belli socij ductante Tacio extitissent, à Curio Dentato subiecti, eorūq; loca à Baranio fonte, in Adrianotenus mari, igni ferroq; uastata, tantasq; Romano populo addit opes, ut nec ipse posset extimare qui uicerat. Precibus deinde Campaniae motus, non pro se, sed pro socijs Samnitas inuadit. Omnium nanq; non modo Italiae tantum, sed penē toto orbe terrarum pulcherrima Campaniae plaga est, nihil mollius caelo, deniq; bis floribus uernat, nihil uberius solo, ideo Liberi Cererisq; certamen dicitur. Nihil hospitalius mari, hic ille nobilis portus Caieta, Misenus, tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus quaedam maris hostia. Hic amici uitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus & pulcherrimus cunctorum Vesuuius Aethnei ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiae, Cumae, Puteoli, Herculaneum, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas Romam Carthaginemque numeranda. Pro hac urbe & his regionibus populus Romanus Samnitas inuadit, gentē si opulentiam quaras, aureis & argenteis armis, & discolori ueste, usque ad ambitum armatam: si fallaciam, saltibus fere & montibus grassatam: si rabiem ac furorem, sacris legibus humanisq; hostijs in exitium urbis agitatam: si pertinaciam, sexies rupto fœdere, cladibusq; animosiores. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios ac Papyrios patres, eorumque liberos ita subegit & domuit, ita ruinas ipsas urbium diruit, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur, nec facile appareat materia quatuor & uiginti triumphorū: maxime tamen nota & illustris, apud Caudinas Furculas ex hac gente clades, Verurio Posthumioq; cōsulibus accepta est. Clausum per insidias intra eū saltū exercitū, unde nō posset euadere, stupens tanta occasione dux hostiū Pontius, Herennium patrē cōsuluit, nū illos sub iugū mitteret, an occideret. Sapienter ut senior suaserat. Hic armis exutos mittere sub iugū maluit, ut nec amici forent beneficio, & post flagitiū hostes magis. Itaq; & cōsule statim magnifice uoluntaria deditione turpitudinē fœderis dirimunt, & ultionū flagitans miles, Papyrio duce, horribile dictu, strictis ensibus, per ipsam uiam ante pugnam fugit, &

gūt, & in congressu arsisse omnium oculos hostis auctor fuit. Nec prius finis cędibus datus, quàm iugum sibi promissum Romani & duci Samnitū & hostibus reposuerunt. Hactenus cum singulis gentibus certatū est, mox certatim, sic tamen quoq; par omnibus fuit. Hetruscorū duodecim populi, Umbri in id tempus intacti, antiquissimus Italię populus Samnitū, & reliqui, in excidiū Romani nominis repente coniurant. Erat terror ingēs, tot simul tantorumq; populorū late per Hetruriam, infesta quatuor agminū signa uolitant. * Gemini interim saltus in medio ante Iunius plane quasi Candonius uel Hercinius, adeo terror erat, ut senatus cōsuli denunciaret, ne tantū periculi ingrederetur. Sed nihil horū terruit ducem, quin fratre prēmisso exploraret accessus. Ille per noctem pastorali habitu speculatus omnia, refert totū iter. Sic Fabius Maximus periculosissimū bellū sine periculo explicuit. Nam subito incōditos atq; palantes aggressus est, captisq; superioribus iugis, in subiectos suo iure detonuit: ea nanq; species illius fuit belli, quasi in terrigenas ē cœlo ac nubibus tela iacerentur. Nec tamen incruenta illa uictoria, nam oppressus in sinu uallis, alter consulū Decius more patrio deuotū dīs manibus obtulit caput, solennēq; familię suę consecrationē in uictorię preciū redegit.

Necdum Etrusco bello exempto, mox sequitur Tarentinū, unum quidem in nomine, sed multiplex in uictorijs. Hoc enim Campanos, Apulos, atq; Lucanos, & caput belli Tarentinos, id est totam pene Italiā, & cū hijs omnibus Pyrrhū regem Epirotarū Gręcię regē, una uelut ruina pariter inuoluit, ut eodem tempore & Italiā consumeret, & transmarinos triumphos auspicaret.

Tarentus Lacedæmoniorū opus, Calabria quondam & Apulię totiusq; Lucanię caput, cum magnitudine & muris portuq; nobilis, tum mirabili situ, quippe in ipsis Adrię maris faucibus posita in omnes terras, Histriam, Illyricū, Epiron, Achaiā, Africā, Siciliā, uela dimittit. Imminet portui ad prospectū maris positū theatrū, quod quidē causa miserę cupiditatis caput fuit omnium calamitatū. Ludos forte celebrabant, cum adremigantē littori Romanā classē uident, atq; hostē ratī, emicāt sine discrimine & insultāt, Qui enī? aut unde Romani? Nec satis. Aderat sine mora querelā ferens legatio. Hanc quoq; fœde per obscenā turpēq; dictu contumeliā uiolāt, & hinc bellū. Sed apparatus horribilis, quū tot simul populi pro Tarentinis cōsurgerent, omnibusq; uehementior Pyrrhus, qui Semigracā ex Lacedæmonijs cōditoribus ciuitatē uindicaturus, cū totis uiribus Epiri, Thessalię, Macedonia, incognitisq; in id tēpus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarū terrore ueniebat. Apud Eracleā Campanię fluuiū atq; Lirim Leuino cōsule prima pugna facta est, quę tā atrox fuit, ut Forentanę turmę præfectus Obsidius inuectus in regē turbauerit, coegeritq; proiectis insignibus prælio excedere. Actū erat nisi elephantī cōuerso in spectacula, procurrissent bello, Quorū cū magnitudie tū deformitate & nouo odore simul ac stridore cōsternati eq. cū incognitas sibi beluas amplius q̄ erant suspicarent, fugā stragēq; late

late dederunt. In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatū est, Curio Fabricioq; consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Minutius quartę legionis hastatus unius promuscide abscisa, mori posse beluas ostenderat. Itaq; in ipsos pila congesta sunt, & in turres fibratę faces, tota hostiū agmina ardentibus ruinis operuerunt. Nec alius finis cladi erat, q̄ nox dirimeret, postremusq; fugientium rex ipse à satellitibus saucius in armis suis referret. Lucanię suprema pugna, in his Subarros quos uocant campis, ducibus hijsdem quibus superius, sed, cum tota uictoria exitum quem datura uirtus fuit, casus dedit. Nam proiectis in primā aciem rursus elephantis, unum ex illis pullū adacti in caput teli grauis ictus auertit. Qui quū perstragem suorū recurrens stridore quereretur, mater agnouit, scēq; quasi uindicare uellet exhibuit, quū omnia circa quasi hostilia graui mole permiscuit, ac sic eadem ferę quę primā uictoriā abstulerunt, secundam partim fecerūt, tertiam sine controuersia tradiderunt. Nec uero tantum armis & in campis, sed cōsilijs & domi quoq; intra urbem cum rege Pyrrho dimicatū est. Quippe post primā uictoriā, intellecta Romana uirtute, statim desperauit armis, scēq; ad dolos contulit, nam interemptos cremauit, captiuosq; indulgentius habuit, & sine precio restituit, missisq; legatis in urbem omni modo annisus est, ut factō fœdere in amicitiam reciperet. Sed & bello & pace, & foris & domi omnem in partem Romana uirtus tamen se approbauit. Nec alia magis quàm Tarentina uictoria ostendit populi Romani fortitudinē, Senatus sapientiam, ducum magnanimitatem. Nec alius pulchrior in urbem aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem, nihil præter pecora Volcorū, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitū arma uidisses. Tum autem si captiuos aspiceres, Molossi, Thessali, Macedones, Brutius, Apulus atque Lucanus: si pompā, aurū, purpura, signa, tabulę, Tarentinæq; lauticię. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit quàm illas quas timuerat cū turribus suis beluas, quę non sine sensu captiuitatis submissis ceruicibus uictores sequebantur. Post Tarentinam cladem, domiti Picentes, & caput gentis Asculum à Sempronio duce, qui tremante inter præliū campo, Tellurem deam promissa æde placauit. Salentini uero Picentibus additi, caputq; his regionibus Brundisium, in clyro post Vutilio duce, & in hoc certamine uictorię precium templum sibi pastorale ultro poposcit. Postremi Italicorum in fidei munere Vulsini opulentissimi Etruscorū implorātes opē, aduersus feruos quondā suos, qui libertatē à dominis datā in ipsos erexerāt, translataq; in se repu. dominabant. Sed hi quoq; duce Fabio Gurgite pœnas dederūt.

Domata subactaq; Italia, populus Rom. Appio Claudio cōsule, primū fretū ingressus est, famulos fami mōstris, æstuq; uiolentū. Sed adeo nō est exterritus, ut ipsam illam ruentis æstus uiolentiā pro munere amplecteret, qđ uelocitas nauium iuuaret, statimq; ac sine mora Hieronē Syracusanū tanta celeritate

lertate deuicit, ut ille ipse prius se uictum, quam hostem uideret fateretur.

Duellio Cornelioq; consulibus etiam mari congregi ausus est. Tum quidem ipsa uelocitas classis comparata, uictoriae auspiciu fuit. Intra enim sexagesimum diem quam caesa fuerat, centum sexaginta nauium classis in ancoris stetit, ut non arte facta, sed quodam munere deorum conuersa in naues atq; mutatae arbores uiderent. Praelii uero forma mirabilis, quum illas celeres uolucresq; hostium naues haec graues tardaep; comprehenderent: longe plus illis nauiticae artis, detorqueri remos, & ludificari fuga rostra. Iniecta enim ferreae manus, machinaeq; ualida, ante certame multu ab hoste coacti, atq; hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparammersa aut fugata hostium classe, primum illum maritimu egit triumphu. Cuius quoddam gaudiu fuit, quum Duellius Imperator non contentus unius diei triumpho, per uiam omnem ubi a caena rediret, praelucere funalia, & praecinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Prae tanta uictoria, leue huius praelii damnus fuit, alter consul interceptus Asina Cornelius, qui simulato colloquio euocatus, atq; ita oppressus fuit, perfidiae Punicae documentu. Calatino dictatore se re omnia praesidia Pconorum, Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybeoq; detraxit. Trepidatu est semel, circa Camerimensiu saltu. Sed eximia uirtute Calphurnij tribuni militum periculo euasimus. Qui lecta trecentorum militum manu, inessum ab hostibus tumulum occupauit, adeoq; moratur hostes, dum exercitus omnis euaderet: ac sic pulcherrimo exitu, Thermopylaru & Laconidae famam adequauit. Hoc illustrior noster, quod expeditioni tantae superfuit, & nihil inscripserit sanguine. Lucio Cornelio Scipione, quum iam Sicilia suburbana esset populi Rom. prouincia, serpente latius bello, Sardinia aduexa atq; Corsica transijt Olbiam, ibi Atericae urbis excidio incolas terruit, adeoq; omni terra & mari Pconos fugauit, ut iam uictoriae nihil, nisi Africa ipsa restaret. Marco Attilio Regulo duce, iam in Africa nauigabat bellum. Nec defuerant qui in ipso Punici maris nomine ac terrore deficerent: insuper augente Minatio tribuno metu, in quem nisi paruisset, securi districta irruisset Imperator. Metus mortis nauigandi fecit audacia, mox deinde uentis remisq; properatum est; tantusq; terror hostici aduentus fuit Pconis, ut apertis penes portis Carthago caperetur. Prima praemium belli fuit ciuitas Clypea. Prima enim a Punico littore, quasi arx & specula procurrit, & haec & trecenta amplius castella uastata sunt. Nec cum hominibus, sed cum monstris quoq; dimicatum est, quum quasi in uindictam Africae nata mirae magnitudinis serpens posita apud Bracadam castra uexauerit. Sed omnium uictor Regulus, quum terrorem nominis sui late circumtulisset, quumq; magnam uim iuuentutis ducesq; ipsos aut cepisset, aut haberet in uinculis, classemq; ingenti praeda onustam & triumpho graue in urbem praemisisset, iam ipsam belli caput Carthaginem urgebat obsidione, ipsiq; portis

portis inherebat. Hic paululum circumacta fortuna est tanta, ut plura essent Rom. uirtutis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbat. Nam conuersis ad extrema auxilia hostibus, quum Xantippu illis ducem Lacedaemone misisset, a uiro militiae peritissimo Regulus uictus est, foedaq; clades, Romanisq; usu incognita: nam unius in manus hostiu uenit fortissimus Imperator. Sed ille quide par tantae calamitati fuit, nam nec Punico carcere infractus est, nec legatione suscepta quippe diuersa, quam hostis mandauerat, cenfuit ne pax fieret, nec commutatio captiuoru reciperetur. Sed nec illa uoluntario ad hostes suos reditu, nec ultimo siue carcere seu supplicio deformata maiestas. In omnibus admirabilior, quid aliud quam uictor de uictoribus. Ad quae etiam Carthago non cesserat, de fortuna triumphauit. Populus autem Rom. multo acrior intentiorq; pro ultione Reguli, q; pro uictoria fuit.

Metello igitur consule conspirantibus arctius Pconis, & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cecidit Rom. exercitus, ne amplius eam insulam aggredi cogitarèt. Argumentu ingens uictoriae centu circiter elephantorum captiuitas. Sic quoq; magnas egit praedas, ut gregem illum, non bello sed uenatione cepisset. Appius Claudius consul non ab hostibus sed a dijs ipsis superatus est, quoru auspicia contempserat, ibi statim classe dimersa, ubi ille praecipitari pullos iusserat, quod pugnare ab his uetaretur. Marcus Fabius Buteo classem iamiam in Africo mari apud Aegimurum ostium in Italiam ultro nauigante cecidit. * Quantusq; tum triumphus tempestate intercidit cu opulenta praeda? Classis aduersis acta uentis, naufragio suo Africam & Syrtis omniu imperio gentiu insularumq; litora impleuit. Magna clades fuit, sed non sine aliqua principis populi dignitate interceptam tempestate uictoriam, & triumphu perisse naufragio constat. Et tamen cum Punicae praedae omnibus promontorijs, insulisq; fluitarent; populus Rom. & sic triumphauit. Luctacio Catulo consule tandem bello finem imposito apud insulas quibus nome Hecate. Nec maior alias in mari pugna aderat, nec maior etatibus, exercitu, propugnaculis, armis. Grauis classis & in ea quasi tota Carthago, qd ipsum exitio fuit. Romana classis prompta, leuis & expedita, & quodam genere castrensi, ad similitudinem pugnae equestris, sic remis agebatur quasi habenis, & in hos uel illos ictus mobilia rostra, speciem uiuentium praeferebant. Itaq; momento temporis lacerate hostium rates, totum inter Siciliam Sardiniamq; pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta deniq; fuit illa uictoria, ut de excidendis hostium moenibus non quaeretur. Superuacuu uisum est in arcem murosq; sauire, quum iam in mari esset deleta Carthago.

Peraeto siquide bello Punico, nec du aliquantulu respirato, sequit Liguricu. Na Ligures huj, nimis Alpiu iugis adherentes inter Varu Macraep; amne impliciti, dumis syluestribus uictitabant, qs penes maius fuit inuenire q; uincere. Tuti siquide locis & fuga, duru atq; uelox genus, ex occasione latrocinia magis

magis quam bella faciebant. Itaque quum diu multumque eluderent saltu, uis, latebris, Deceates, Oxybij, Euburiates, Iuganni, tandem Fuluius latebras eorum igni sepsit. Bebius uero in plana deduxit, Posthumius ita exarmauit, ut uix reliquerit ferrum quo terra coleretur. Post quos mox Galli, Insubribus & his alpiu incolis, animi ferarum, corpora plusquam humana erant. Sed experimentum deprehensum est, quippe uirtus eorum sicut primo impetu maior quam uirorum est, ita sequens minor quam foeminarum. Alpina corpora humente caelo educata, habent quoddam simile niuibus suis. Cum mox caluere pugna, statim in sudorem eunt, & leui motu quasi sole laxantur. Hi saepe & alias, & Viridomare duce non prius posituros se balthea quam Capitolium ascendissent iurauerant, factum autem est, & uictos eos Aemilius in Capitolio extinxit. Et quod dux eorum de Romano milite praedam Marti suo torquem aureum deuouisset, interceptit Iuppiter uotum, & de eius ipsius ariobistinis aliorumque Gallorum torquibus aureum trophaum Ioui erexit Flaminius. Rex quoque eorum Viridomarus Romana arma Vulcano promiserat. Aliorum uota ceciderunt. Occiso enim eo Marcellus tertio post patrem Romulum Fere trio Ioui opima suspendit. Illyrici autem id est Veneti seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt, inter Asiam Tisumque flumen longissime per totum Adriatici maris littus effusi. Hi regnante Teutana muliere populationibus non contenti, licentiae scelus addiderunt, legatos Romanos ob ea quae deliquerant iure agentes, ne gladio quidem, sed ut uictimas securi percusserunt. Praefectos nauium igni comburunt. Idque quo indignius foret, mulier imperauit. Itaque Gneo Fuluio Centimalo duce late domantur, strictae secures in principum colla, legatorum manibus lirauere. Post primum autem Punicum bellum, uix quadriennium requies: ecce alterum bellum minus quidem spacio, nec enim amplius decem nouem annos tenens, sed adeo cladum atrocitate terribilius, ut si quis conferat damna utriusque populi, similior uicto sit populus ille qui uicit. Vrebat nobile populum mare ablatum, raptae insulae, dare tributa, quae iubere consueuerat. Hinc ultionem puer Hannibal ad aram patris iurauerat, nec morabatur. Igitur Saguntus in causam belli electa est, uelut Hispaniae ciuitas & opulenta fidei erga Romanos magnum quidem sed triste monumentum. Quam in libertatem communi foedere exceptam, Hannibal causas nouorum motuum quaerens, & suis & suorum manibus euertit, ut Italiam sibi rupto foedere aperiret. Summa foederum Romanis religio est. Itaque ad auditam societatis ciuitatis obsidione, memores icti quoque foederis cum Poenis, non statim ad arma procurunt, dum prius more legitimo queri malunt. Interim iam nouem mensibus fessi, fame, machinis, ferro, uersa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, dum desuper se suosque cum omnibus opibus suis ferro & igni corruptum. Huius tantae cladis autor Hannibal poscitur. Tergiuersantibus Poenis, dux legationis, Quae inquit, mora est Fabius, In hoc sinu bellum pacemque

pacemque porto, utrum eligitis? Succlamantibus bellum, Bellum ergo, inquit accipite. Et excusso in media curia togae gremio, non sine horrore, quasi pleno sinu bellum ferret. Similis exitus belli initus fuit. Nam quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimae dirae in illo publico parricidio incendio mandassent: ita manibus eorum uastatione Italiae, captiuitate Africae, ducum & regum qui id bellum gesserunt exitio parentatum est. Igitur semel se in Hispaniam mouit, illa grauis & luctuosa Punici belli uis atque tempestas, destinatumque Romanis iam diu fulmen Saguntino igne conflauit, statim quodam impetu rapta medias fregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulose altitudinis niuibus uelut caelo missa descendit. Ac primi quidem impetus turbo inter Padum & Ticinum ualido statim fragore detonauit. Tunc Scipione duce fusus exercitus, saucius etiam ipse uenisset in hostium manus imperator, nisi protectum patrem protectus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Hic erit Scipio qui in exitum Africae crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia succedit: hic secunda Punici belli procella desauit, Sempronio consule. Tu calidissimi hostes, frigidum & niualem diem nacti, quum se ignibus, prius quoque oleo fouissent (horribile dictum) homines a meridie & sole ueniens nostraneos hyeme uicerunt. Thrasimenus lacus tertium fulmen Hannibalis, Imperatore Flaminio. Ars noua Punicae fraudis: quippe nebula lacus palustribusque uirgultis tectus equitatus terga subito inuasit pugnantium. Nec de dijs possumus queri, imminem temerario duci cladem praedixerant insidentia signis examina & aquilae prodire nolentes: commissamque aciem secutus terrae tremor, nisi illum horrorem soli equitum uirorumque discursus & mota uehementius arma fecerunt. Quartum, id est penultimate uulnus imperii, Cannae ignobilis Apuliae uicus, sed magnitudine cladis emerit, & sexaginta milium caede patrata nobilitata. Simul in exitum infelicis exercitus, dux, terra, caelum, dies, tota rerum natura consensit. Siquidem non contentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox terga pugnantium ceciderunt, insuper callidus hostis alias imperator, in patentibus campis obseruato loci ingenio, quod & sol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & currus ab oriente semper quasi ad constitutum ita instruxit aciem, ut Romanis aduersus haec omnia obuensis, secundum caelum tenens, uento, puluere, & sole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus caesi ad hostium satietatem, donec Hannibal diceret militi suo, parce ferro. Dum cum alter fugit, alter occisus est, dubium uter maiore animo, Paulum puduit, Varro non desperauit. Documenta cladis, cruentus aliquandiu Aufidus pons de cadaveribus iussu ducis factus. In torrente Vergello modij duo annulorum missi sunt Carthaginem, dignitatisque equestris taxata mensura, dubium deinde non erat, quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quin tumque interea diem epulari Hannibal in Capitolio potuerit. Sic Poenum illum dixisse Mabarbarem Hamilcari ferunt, si Hannibal quemadmodum sciret uin

cere, sic uti uictoria scisset. Sed tum quidem illum, ut uulgo dici solet, aut factum urbis imperaturæ, aut ipsius mens mala, & auersi à Carthagine dii in diuersum abstulerunt. Et cum uictoria posset uti, frui noluit, relictæque Roma Campaniam Tarentumque perrexit, ubi mox & ipse & ipsius exercitus ardor elanguit, adeo ut fere dictum sit Capuam Hannibali Cannas fuisse. Siquidem inuictum Alpibus indomitumque armis Campani quis crederet soles & tepentes fontibus baiæ subegerunt. Permissum est interim Romanis respirare, & quasi ab inferis emergere: arma non erant, detracta sunt templis: deerat iuuentus, in sacramentum liberata seruitia: egebat ararium, opes suas senatus in mediū libens protulit. Nec non pariter quod in bullis singulisque annulis erat, nec quicquam sibi auri reliquerunt. Eques secutus exemplum, imitataque equitem tribus. Denique uix suffecerunt tabulæ, uix scribarum manus, Leuino Marcelloque consulis, quum priuatorum opes in publicum referrentur. Quid autem in eligendis magistratibus, quæ Centuriarum sapientia, cum iuniores à senioribus consilium de creandis consulibus petierunt? Quippe aduersus hostem totiens uictorem tam callidum, non uirtute tantum, sed suis etiam pugnare consilijs oportebat. Prima redeuntis & ut ita dixerim reuiuiscantis imperij spes Fabius fuit, qui nouam de Hannibale uictoriam commentus est, non pugnare. Hinc illi cognomen nouum & reipublicæ salutare, cunctator: hinc illud ex populo, ut imperij scutum uocaretur. Itaque per Samnium totum, per Falernos, Gauranosque saltus sic macerauit Hannibalem, ut quia frangi uirtute non poterat, mora cominueretur. Inde Claudio Marcello duce, etiam congregi ausus est, cominus uenit & perpulit in Campania sua, & ab obsidione notæ urbis exclusit. Ausus est & Sempronio Graccho duce per Lucaniam sequi, & terga premere cedentis, quamuis cum, o pudor, seruili pugnaret exercitu: Nam hucusque tot mala compulerunt, sed libertate donatis de seruitute Romanos fecerunt: o horribilem in tot aduersis fiduciam, o singularem animam & spiritum populi Romani, tam arctis afflictisque rebus, ut de tota Italia dubitare debuisset, ausus tamen est in diuersa respicere. Quumque hostis in iugulo per Campaniam & Apuliam uoligaret, mediamque de Italia Africam faceret, eodem tempore & hunc sustinebat, & in Siciliam, Sardiniam Hispaniamque diuisa per terrarum orbem arma mittebat, Siciliam mandat Marcello, nec diu, restituit, tota enim insula in una urbe superata est. Grande illud & ante id tempus inuictum caput Syracusæ, quamuis Archimedis ingenio defenderetur, aliquando cesserunt longe illi triplex murus, totidemque arces, portus ille marmoreus & fons celebratus Arethusæ. Nisi quod hactenus profuere, ut pulchritudini uictæ urbis parceretur. Sardiniam Gracchus arripuit, nihil illi gentium feritas, insanorumque (nam sic uocantur) immanitas montium profuere. Sauium in urbes, urbemque urbium Carolim, ut gens contumax uilisque mortis, saltem desiderio patrij soli domaretur. In Hispaniam

uero

uero missi Gneus & Publius Scipiones, penè totam Pœnis eripuerunt prouinciam. Sed insidentes Punicæ fraudis insidiæ, alterum ferro castrametantem, alterum quum euasisset in turrim cinctum facibus opprefferunt. Igitur in ultionem patris & patrii missus est cum exercitu Scipio, cui iam grande nomen de Africa fata decreuerunt. Bellatricem illam uiris armisque nobilem Hispaniam, illam seminarium hostilis exercitus, illam iam Hannibalis eruditricem, incredibile dictu, totam à Pyrenæis montibus in Herculis columnas in Oceanum recuperauit. Eodem quidem die quo obsessa est Carthago, capta est, nescio citius an felicius, quam facile uel una probat, omenque Africanæ uictoriæ fuit, quod tam facile uicta est Hispaniæ Carthago. Certum est tamen ad profligendam prouinciam maxime profecisse ducis sanctitatem, quippe qui captiuos pueros puellasque præcipuæ pulchritudinis barbaris restituerit, ne in conspectum suum quidem passus adduci, ne quid de uirginitatis integritate delibasse saltem oculis uideretur. Hæc in diuersa terrarum populus Romanus: nec ideo tamen uisceribus Italiæ inhaerentem submouere poterat Hannibalem. Pleraque ad hostem defecerant, & dux acerrimus contra Romanos Italici quoque uiribus utebatur. Iam tamen eum plerisque oppidis & regionibus excussere Romani. Iam Tarentum tulerant, iam & Capua sedes, domus, & patria altera Hannibalis tenebatur. Cuius amissio tantum Pœno duci dolorem dedit, ut deinde totis uiribus Romam conuerteretur. O populum dignum eius uiri imperio, dignumque omnium fauore & admiratione hominum ac deorum: compulsus ad ultimos metus ab incepto non desistit, & sua de urbe sollicitus, Capuam tamen non obmisit, sed parte exercitus sub Appio consule relicta, parte Flaccum in urbem secuta, absens simul præfensque pugnabat.

Quid ergo miramur, mouenti castra à tertio lapide Hannibali iterum ipsos deos restitisse? Tanta enim ad singulos illius motus, suis imbrium copia effusa est, tantorum uentorum uolentia coorta est, ut diuinitus hostem submoueri, non à caelo, sed ab urbis ipsius mœnibus & capitolio uideretur. Itaque fugit & cessit, & in ultimum se Italiæ recepit sinum, quum urbem tantum non ad ornatam reliquisset. Siquidem ab Hispania Hasdrubal frater Hannibalis cum exercitu nouo, nouis uiribus, noua belli mole ueniebat: actum esset proculdubio, si uir ille cum fratre se iunxisset. Sed hunc quoque tantum, quod ab Alpe descenderat, apudque Metaurum castrametantem Claudius Nero cum Liuio Salinatore debellat. Nero in ultimos Italiæ angulos submouerat Hannibalem. Liuus in diuersissimam partem, id est in ipsas nascentes Italiæ fauces signa conuerterat. Tanto, id est, omni qua longissima est Italia solo interiacente, quo consilio, qua celeritate, consules castra coniunxerint, inopinatumque hostem collatis signis opprefferint, neque id fieri Hannibal senserit, difficile dictu est. Certe Hannibal re cognita, quum proiectum fratris caput ad

K k 2 sua

sua castra uidisset, Agnosco, inquit, infelicitatem Carthaginis. Hæc fuit illius uiri nõ sine præfagio quodam fati imminentis prima confessio. Iam certum erat Hannibalem etiam ipsius confessione posse uinci, sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus magni æstimabat asperrimum hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipsam Africam tota mole conuersus imitari cœpit Hannibalem, & Italiæ suæ clades in Africa uindicare. Quas ille, dii boni, Hasdrubalis copias fudit; quos Syphacis Numidici regis equitatus, quæ quantaq; utriusq; classis castra facibus illatis, una nocte deleuit: deniq; iam non à tertio lapide, sed ipsas Carthaginis portas obsidione quatibat: sic factum ut inhærentem atq; incubantem Italiæ extorqueret Hannibalem. Non fuit maior sub imperio Romano dies quam ille, quum duo omnium & ante postea ducum maximi duces, ille Italiæ, hic Hispaniæ uictor, collatis cominus signis, direxere aciem. Sed & colloquium fuit inter ipsos de legibus pacis: steterunt diu, mutua admiratione defixi: ubi uero de pace non conuenit, signa cecinere. Constat utriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari. Hoc Scipio de Hannibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, præmiumq; uictoriæ Africa fuit: & secutus Africam statim terrarum orbis, post Africam iam uinci neminem puduit, sed æquo iure ubiq; subacti. Primum igitur Leuino consule populus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ litora, uelut triumphante classe peragrauit. Spolia quippe Siciliæ, Sardinia, Africæ præferbat, & manifestam uictoriã, quam nata in prætoria puppi laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxilium Attalus rex Pergamenum, aderant & Rhodij nauticus populus, quibus à mari consul, à terris omnia equis uirisq; quatibat. Bis uictus, bis fugatus rex Macedonum, bis exutus castris, quum tamẽ nihil terribilius Macedonibus fuit ipso uulnerum aspectu, quæ tamen non spiculis, nec sagittis, nec ullo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladijs ultra morẽ patebant. Enimvero Flaminio duce, populo Romano ad inuios antea Chaonũ montes, Sauũq; amnẽ per abrupta uadentem & ad ipsa Macedonia claustra penetratum uictoria fuit. Nam postea nunq; ausus congregi rex, ad tumulos quos Cynocephalos uocant, uno ac ne eo quidem in iusto prælio opprimitur. In Numidia tunc amici populi Romani regnabant. Sed Jugurtha cõtra se bellum mouit Romanorum, propter necem Adherbalis & Hiempsalis Micipsæ liberorum, expugnataq; est primũ à Metello consule, dehinc à Mario domita. Mauritaniã uero Sochoris tuebatur, sed quum collectio omnium Maurorum facta est, Iubas rex uidens quæ pugne fuisset occasio, mox superatum sese sensit, uerrenõ hausto defecit, omnisq; Mauritania Romanis subacta. Tripolis namq; & utraq; Mauritania Sitifensis & Cæsariensis similiter Romano iuri, ceterorum formidine tacta, ultro se subegerunt. Hispanias quamuis ut superius diximus, Saguntin

Saguntina clades ab amicitijs Romanorum segregasset, Scipio tamẽ eos tam gratia quam uirtute rursus coniunxit Romanis, rursusq; resistentes Sylla consul sedauit. Celtiberos similiter cum Numantinis aduersus Romanos insurgentes, Scipio iunior sedauit, compescuit, atq; penè subuertit. Cantabri & Astures confisi montium suorum munimine, dum resistere moluntur, plenissime demoliti sunt, & in prouinciã redacti. Tarraconenses, Lusitani, Gallici Carthaginensij & Seticania contra promontorium Africa sita. Omnes uno penè prælio superata, & in prouincias Romanas descripta sũt. Epirotæ qui in Illyrico quamuis cum Pyrrho rege suo contra Italiam cõspirassent, tamen primũ pacem moliti, secundo ac tertio rebellantes cum Achuis & Thessalijs edomiti, Romano iugo subacti sunt. Macedonia namq; primum sub Philippo, deinde sub Perseo, tertio sub Pseudophilippo arma contra se prouocauit Romana, oppressaq; primo Flaminio consule, secundo à Paulo, tertio à Metello superata, colla submisit, Romanaq; prouincia facta. Illyriam autem cum Gentione suo rege Macedonibus auxiliantibus uicit, Romanorum Lucius prætor, & in prouinciã redegit, Dardanos, Mysiosq; Curione primũ proconsule domuit, primusq; omnium Romanorum Danubium amnem usq; profectus, cuncta eius loca uastauit, Pannoniarum quoq; regem in certamine superans, idem Lucius redegit in prouinciã utraq; Pannonias. Amantinos autem qui inter Sauum Draumq; flumina insident, rege eorum interempto, ipsa uice Romanã fecit prouinciã, Marcomanni & Quadi in illa Valeria quæ inter Draum Danubiumq; interiacet, ab eodem tunc ductore oppressi, finesq; inter Romanos & Barbaros Augustæ Vindelicae per Noricum Mesiamq; dispositi. Daces aut posthæc iam sub imperio suo Traianus Cebulo eorum rege deducto, in terras ultra Danubium quæ habent mille milia spacia, in prouinciã redegit. Sed Galienus eos dum regnaret amisit, Aurelianusq; imperator, euocatis exinde legionibus, in Misia collocauit, ibiq; aliquam partem Daciam mediterraneam Daciamq; Ripensem cõstituit, & Dardaniã iunxit. Illyricus autem cuncta per partes quidem & membra deuicta, ad unum tamẽ corpus aptata est, quæ habet intra se prouincias decem & octo, hæc sunt, Norici, duæ Pannoniæ, duæ Valeriæ, Sueuia, Dalmatia, Mesia superior, Dardania, Daciæ duæ, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiros, Præuales, Creta, simul decem octo. Thracias autem nõ aliter, nisi occasio Macedonici belli fecit aggredi. Dirinamq; homines, omniumq; gentium ferocissimi sunt Thracæ, quorum sauitiam pariter habent & Sordisci & Emimonicij Asticiq;, ob quorum immanitatẽ, Romani multa & grauiã pertulerunt, crebrisq; certaminibus exercitus cæsus. Ad Postremum à Marco Claudio & ipsi subacti & loca eorum in prouinciã redacta, iugum excepere Romanum. Nam Marcus Drusus intus eos in montibus eorum contriuit, Minutius in Gebro amne eorum multos extinxit & uicit. Rodopeni per Appium Claudium deuicti sunt, & ciuitates maritimas Europæ, quæ dudum Romanæ fuissent & postmodum rebellassent, Marcus Romanis subegit.

Lucullus siquidē primus in Thracia cōtra Bessos pugnans, eos qui in fortitudi-
dine famāq; præibāt deuicit, Emimontiosq; debellans, Pulendena quæ nūc
Philippopolis & Vstudama quæ Adrianopolis uocat, in Romanorū redegit
dominiū. Similiter & capiens ciuitates, quæ littori pontico inhærebant, id est
Apolloniā Galatho, Parthenopolim & Thomos Istro, omniaq; loca usq; ad
Danubiū subdēs, Scythis Romanorū ostendit uirtutē. Hactenus ad partes
occiduas, nūc quæ in ea plaga sunt percurramus. Primū quidē in Asia locū,
Romani hæreditario iure inuenerunt. Nam Attalus rex amicissimus populi
Romani humanis rebus excedens, per testamentū suū Romanos suo in re-
gno hæredes cōstituit: quem penē non ante Romanus populus adiit, nisi &
suo labore uicina loca cepisset, id est Lydiam, Cariam, Hellepontū, utramq;
Phrygiam. Nam Rhodus opinatissima insula & totius Adriæ insularū me-
tropolis cū penē omnibus Cycladibus arma pertimescens Romana, iam du-
dum se fœderatam populo illi cōiunxerat, & nauali bello solatia cōdonabat.
Cum quibus Seruilius proconsul directus, quasi piratico bello, obtinuit tamē
Pamphiliā, Lyciam, Pisidiāq; deuicit, fecitq; prouincias. Bythiniā uero Ni-
comedes rex moriens, testamentali uoce reliquit. Gallogræciam autē, id est
Gallaciā Syriaci belli ruina cōuoluit. Fuit nanq; inter auxilia regis Antiochi,
an fuisset cupidus triumphi Manlius dubiū est. Dubijs nanq; prælijs fusi fu-
gatiq; sunt, quamuis sub aduentu hostis sedibus relictis in altissimos se mon-
tes recepissent, colonos abegit. Olympū tecti sago & magaba infederant. V-
trinq; fundis sagittisq; detracti, in perpetuam se pacem dederūt: sed alligati
miraculo quodā fuere, quū cathenas morsibus & ore tentassent, quū offrican-
das in uices fauces præbuisissent. Nam Orgia Contis uxor à Centurione stu-
prum passa, memorabili exemplo custodiam euasit, reuulsumq; adulteri ca-
put ad maritū reportauit. Deiotarū siquidē amicū senatus præfecit Galatiæ,
sed posthæc Cæsar eos redegit, prouinciasq; fecit. Cappadoces quoq; sub
Epaphra rege cōstituti, primū per legatos suos Romanorū amicitias petie-
runt, dehinc à Curio Barzane rege succedente, & à Mithridate expulso, ultro
se Romano seruitio tradiderūt, magnamq; ciuitatē suam Mazacā in hono-
re Cæsaris Cæsaream appellauerūt. Post hæc iterū sub Claudio imperato-
re rex eorum Archelaus Romam adueniens quasi amicus populi Romani,
ibiq; defunctus testamentali uoce Cappadociā Romanis dedit, & sic iā ex
integro in prouinciā facta est. Pontus à Pōpeio deuicta, cū suo rege Mithri-
date, & facta prouincia est. Paphlagoniæ Pylemenis rex amicus populi Ro-
mani, à multis dū iniquitaret, Romanorū petijt auxiliū. Se quoq; dum de
inimicis ulcisceretur defunctus, Romanos per testamentū hæredes reliquit.
Hactenus intra Taurū. nunc ulterius transgrediamur, & quæ patriæ aut qui-
bus subiugantibus populo Romano cōiunctæ sint, memorabimus. Antio-
chus Syriæ fortissimus rex magnū apparatū belli contra populū Romanū
cōmouit, xxx. milia siquidem armatorum, currusq; falcatos, quàm plures ele-
phantos

phantos, innumeros tūrritos & instar murale in acie ordine sitos, cui obuia-
uit Scipio Africani Scipionis frater in Asia ad Magnesiā ciuitatem, com-
missoq; prælio, Antiochus uictus est, percussusq; fœdus cum Romanis, ab
Asia discessit, & ultra Taurum ex senatus consilio regnare permissus est, fili-
osq; eius in obsidatu Romæ deductos post patris obitum regnare genitali
loco cōcessit. Cilices cum Isauris piratæ effecti, & in mari magno sæpe la-
trocinia concitantes, à Seruilio proconsule uicti & prostrati sunt: hic quoque
Seruilius, primus Romanorum Tauri iugum peruiū fecit, triumphansq; de
eorum spolijs, Isauricus & Cilicus uocatus est. Cyprum Cato classe nauis
gera directus inuasit. Cypris negātibus habere se aliquid, magnas illic opes
repperit, proscriptionibusq; multauit. Quod non ferens Gnosius rex eorum,
ueneno hausto semet occidit, & sic Cyprus Romana facta prouincia. Li-
byam, id est Pentapolim totam, primo illo Ptolemæo Romanis sub liberta-
te concessam, tamen resistentibus de hinc, Appionis consiliū populo Roma-
no subdidit. Ægyptus omnis ab amicis Romanorū, id est Lagitis per Ptole-
mæos possessa, posthæc Cleopatra & Antonius iure proprio uindicantes &
se & illam amittunt. Montes uero Armeniæ primum per Lucullū Romana
arma uiderunt, per quem & in Hosroene Saracenorū phylarchi deuicti, Ro-
manis se dederunt. Mesopotamiāq; idem ipse, Nisiben quoque urbem
inuasit. Post quem Pompeius eadē loca ingrediens, Romano confirmauit
imperio. Syriā Comagenen iusto prælio Tigrane deuicto inuaserat. Arabes
& Palestini eodem Pompeio ductante deuicti sunt. Babylonij autē crebro
concertantes, sæpenumero uicti, nunquam tamen ad integrum domiti sunt.
Quos tamē primum Lucius Sylla proconsul sub Arsace eorum rege deuicit,
ab eoq; rogatus per legatos pacē cōcessit. Secundo dum Lūcius Lucullus
à Pontico regno Tigranem Armeniæ, cum decem & octo milibus superatū
expelleret, omni Armenia inuasa, ad Mesopotamiā uenit, ibi Nisiben cum
fratre regis Parthorum cepit, æqua sorte Persidem cupiens deuastare, nisi
Pompeius à Senatu directus, ei aduenisset successor. Hic etenim Pompe-
ius ilico ueniēs, mox nocturno prælio minori Armenia super Mithridatē ir-
ruens, xliij. milia armentorū eius prosternens, castra succendit. Vnde Mithri-
dates cum uxore & duobus satellitibus fugiens Bosphorū uenit, nimiaq; de-
speratione detentus uenenū accepit. Sed dum nec sic mors ei accederet, alte-
rum è duobus satellitibus rogauit ut se perimeret. Pompeius autē maioris Ar-
meniæ dum persequeretur Curtigrani cōtra Romanos auxiliū cōmodantem,
ille in Artaxata urbe regno deposito ultro diadema suū Pompeio obtulit:
sed Pompeius pietate ductus, ultra maiorē Armeniā ei concessit regnare, au-
ferens ab eo Mesopotamiā & Syriam partēque Phœnicis cum Armenia.
Nam Bosphorianis Colchisq; Aristarchum regem Pompeius præposuit,
Albanosq; insequens, Orodem regem eorum tertio superauit, ad postremū
rogatus, pacem cōcessit. Hiberiam similiter cum Artace rege in deditioe ex-
cepit.

cepit. Sarracenos Arabasq; exuperans, Hierosolymam inde captiuauit. Cū Peris scedere percusso, reuertens Dasnensem agrū Antiochenis cōcessit, ob nimiam loci amœnitatē pro munere. His & alijs rebus in Syria bene gestis, unius scedauit auaritia. Nam Crassus consul, dū Parthico inhiat auro, undecim legiones penē cum suo capite amisit. Cuius cōspectu & filius hostilibus telis effossus & ipse peremptus, caputq; eius præcisum cum dextera manu, ad regem reportatum ludibrium fuit. Neque indigno aurum ei liquidum, in rictū oris infusum est, ut cuius animus auri arserat cupiditate, eius etiā mortuum exangue corpus auro ureretur. Reliqui uero infelicis exercitus, quō quēq; rapuit fuga, in Armeniā, Ciliciam, Syriamq; distracti, uix cladis tantæ nunciū retulerunt. Hac ergo clade altius Parthi animos eleuantes, per Pacorum ducem Syriam inuadunt, ducemq; Labinium quem dudum ceperāt exercitui præponentes, contra socios, id est Romanos, in prælio dirigunt.

Sed Ventidius Bassus Perlas sub utroq; duce, Syriam populantes, superatos effugat, Labiniumq; interfecit, Pacorum uero regium iuuenem telis undiq; circumseptū extinxit, moxq; capite eius dempto & circūlato per urbes, quæ descuerant, Syriam sine bello recepit. Sic Crassianam cladem Ventidius Pacori capite, Labiniq; morte pensauit. Nec sic cōtentus populus Romanus, Crassianū interitū obliuisci, inde adhuc sc̄uit in Parthos. Nam Marcus Antonius, in Madianiam ingressus, contra eos arma commouit, ibi superans eos, deinde cū duabus legionibus inedia hyemeq; correptus, uix in Armeniam Parthis sequentibus fugit, ibiq; ereptus est. Sub Augusto dehinc Octauiano Armenij cum Parthis commixti, per Claudium Cæsarem nepotem Augusti ocyus superantur. Armenij siquidem utilius ratī Romanorum amicitiaē reconciliari, & proprias sedes incolere, quā cum Parthis cōiuncti, & sedes perdere, & Romanos infestos habere. Sic quoq; dū in partibus orientaliū Romanus laborat exercitus, occiduaē plagæ infestæ sunt. Norici q; in Alpibus Noricis habitantes, credebant quasi in rupes & niues bellū nō posset ascendere: sed mox omnes illius cardinis populos, Brennos, Teutones, Senones atq; Vindelicos, per eundē Cæsare gladio Romanus uicit exercitus. Quæ tamen fuerit Alpinarū gentium feritas, facile est uel per mulieres ostendere, quæ deficientibus telis, infantes suos afflictos humi, in ora militū aduersa miserunt. Nec minore his sc̄uitia, Illyrici pariter accenduntur. Contra quos Augustus è uicino egressus, pontē unde aqua transiret, fieri imperauit. Dumq; aquis & hostibus ad ascensum milites turbarent, scutū ipse rapuit, & uia primus ingressus est. Tū agmine secuto, cū subruptus multitudine pōs succidisset, faucijs manibus & cruribus, speciosior sanguine & ipse periculis augustior, terga hostiū cecidit. Pānonij uero duob; saltib; tribus fluuijs Drao Sauo, Histrici uallant, cōtra q̄s Duēniū misit, q̄ eos plus feliciter uicit, q̄ eorum flumina cursu rapido currāt. Dalmatē similiter syluis cōmanentes, plurimam

nam partē latrocinando uastab ant: ad quos edomandos Iubiū aliās Vibiū mandat, qui efferum genus fodere terras coëgit, aurumq; è uenis repurgare, Mœsi uero quā ferri, quā truces erant, ut unus ducum ante aciem postulato silentio, qui uos estis: inquit. Responsum est, Romani gentium domini. Et ille, ita fiet inquit, si nos uiceritis. Sed mox ad bellum uentum est, nec classi cum audire ualuerunt, sic à Marcio superati sunt. Thraces antea sæpe, tunc tamen Romæ Talca regnante sibi à Romanis desciscunt. Nam hic Barbaros & disciplinæ & signis militaribus assuefecerat: sed à Pisone perdomiti, in ipsa captiuitate rabiem ostendebant: nam catenas quibus ligati erant, mortibus uellicantes, feritatem suam ipsi puniebant. Daciam quoque ultra Danubium sitam, exindēque sepius elatos, gelato Danubij alueo, ad furta in Camoniā transeuntes, Lentulo misso, uicit, expulit atq; subegit. Sarmatas quoque per eundem Lentulum ultra Danubium pepulit. Qui nihil aliud, ubi degunt, præter niues pruinasq; & syluas habent, tantāque barbaries in illis est, ut nec intelligant pacem. Marmaridas uero & Garamantes in orientali hyemali plaga per Quirinū subegit. Germanos, Etallos, Britones, Hispanos, Hiberos, Ascures, Cantabros occiduaē axe iacentes, & post longum seruitium desciscentes, per se ipse Augustus accedens rursus seruire coëgit Romanisq; legibus uiuere. Cleopatra uero Alexandrinorum regina ex genere Lagitarum Ptolemæorumq; successor, prius contra uiri sui Ptolemæi insidias Caiū Iuliū Cæsarem interpellauit, qui ob stupri ut perhibent gratiam, regnū eius confirmauit, ipsamq; in urbem cum magna pompa deductam Alexandriae permisit regnare, Cassius Iudæa capta templum spoliavit. Occiso uero in curia Romæ Cæsare Iulio nepos eius Augustus suscepit principatum, quem Antonius dum inuideret, nihilq; lædere posset, urbem Romam ingredit & ad partes Ægypti quasi Romanæ prouisor reipublice accedit. Ibi iam uiduā à uiro regnantem repperiens Cleopatram, se quoq; cum illa consocians, cepit sibi dominationē parare, nec tacite, sed patriæ, nominis, togæ, fasciū oblitus, in monstrū illud ut mente ita animo cultuq; descuerat, aureus in manu baculus, in latere acinaces, purpurea uestis ingētibus obstricta gemmis, Diademata deerat, ut regina rex & ipse frueretur. Quod Augustus Cæsar audiens à Brundisio Calabriae, in Epirum ut eum à cœpta remoueret tyrannide transferat. Nam Antonius omne Actiacum littus iam classibus obsidebat. Sed mox ubi ad prælium uentum est, & Cæsaris classis illius cepit turbare nauigiū, prima mox fuga regina cum aurea puppi, uelocq; purpureo in altum se dedit. Mox secutus Antonius, sed instat uestigijs eorum Cæsar. Itaque nec præparata in Oceanum fuga, nec munita præsidijs utraque Ægypti cornua Paretoniū atq; Pelusiū profuere. Prope fuere, prope manu tenebantur, primum inferū occupauit Antonius, regina ad pedes Augusti prouoluta tentauit oculos ducis, frustra quidem, nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit.

pis fuit, nec illa de uita quæ auferebatur, sed de parte regni laborat. Quod ut desperauit à principe, seruari que se triumpho cognouit, incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se regnum recepit, ibi que maximos ut solebat cultus induta, in referto odoribus folio, iuxta suum se collocauit Antonium, admotis que ad uenas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est. Hic finis bellorum Augusti Cæsaris tam cum ciuibus quam cum extraneis. Sic quoque Augustus ut Cæsar Octauianus, quo nullus Imperatorum in bellis felicior, nec pace moderatior fuit, ciuillissimus in omnibus, qui ab oriente in occidentem, à septentrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus, una pace compositis, iam portas ipse tunc clausit, & census Romæ cum Tyberio cogitans, inuenit hominum nouagies trecenta septuaginta milia, omnemque orbem uenientis Iesu Christi natiuitate, pacatum censerit præcepit, regnauitque annos lvi. sed imperio eius secundo ac quadragesimo anno, Dominus Iesus Christus ex spiritu sancto ac Maria uirgine deus uerus ac homo uerus nasci dignatus est: quatuordecim residuos annos post domini aduentum, corporali præsentia in pace regnans, & ipse singularem obtinuit principatum, & posteris eandem imperii potestatem, cum suo nomine Augusti derelinquens, rebus excessit humanis, successorem relinquens Tiberium priuignum suum. Tiberius Augustus Cæsar regnauit annos xxiij. qui multos reges ad se blanditijs euocatos, nunquam ad propria regna remisit, in quibus & Archelaum Cappadocum regem. Cuius & regno postquam defunctus est, in prouinciam uerso, Masacam ciuitatem eius de nomine suo Cæsaream uocitauit: huius uero an. xviij. dominus noster Iesus Christus sub Pontio Pilato in Iudæa carne passus est, non deitate. Caius Cæsar cognomento Caligula regnauit annos tres, menses decem. hic nanque Memmium regulum coegit, ut uxorem suam sibi lege filiae coniugem daret, instrumentaque matrimonij ut pater conscriberet. hæc & huius similia perpetrans, necnon & in templo Hierosolymitano Iouis statuam per Gaium Petronium statuens, & in Alexandria Iudæos per Flaccum Anilium præfectum opprimens, postremo à protectoribus suis in palatio Romæ occisus est, anno ætatis xxix. Claudius dehinc huic succedens regnauit an. xiiij. & menses nouem. fecit etiam hic Claudius expeditionem in Britanniam insulam, quam iam nemo ante Iulium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat, exercitum duxit, ibique sine ullo prælio ac sanguine, intra paucissimos dies, plurimam insulae partem in deditioem recepit. Orchadas autem insulas intra Britanniam in Oceano positas, Romano adiecit imperio. Ac sexto quo profectus erat mense, Romam repedauit, ibique defunctus est annorum sexagintaquatuor. Nero nepos Caii Caligulae regnauit annos tredecim, menses octo. tantæque luxuriæ fuit, ut frigidis & calidis lauaretur un-

guentis.

guentis. Is etenim non solum quidem non profuit reipublicæ, imò obfuit nimis. Nam duas legiones in Armenia cum ipsa prouincia simul amisit, qui Parthico iugo seruentes, grauem infamiam rationis dederunt. Iuxta omnne scelus & parricidium, quod in proprios parentes commiserat, ad didit facinus ut ad instar Troiæ Romam incenderet, manusque iniiciens in Christianos, persecutionem concitat, ipsosque doctores fidei Petrum ac Paulum in urbe interemit, alterum cruci affigens, alterum capite plectens, eoque cum dedecore regno euulso, Galba in Hiberia, Vitellius in Germania, Otto Romæ Imperium arripuerunt, omnesque tamen celeri interitu interierunt. Vespasianus apud Iudæam ab exercitu in regnum ascitus, regnauit annis decem. Nam relicto filio suo Tito ad expugnationem Hierosolymorum ipse Romam profectus regnauit in pace. Titus filius Vespasiani idemque Vespasianus debellator Iudææ gentis, regnauit annis duodecim mensibus duobus: hic nanque secundum Iosephi fidem undecies centena milia Iudæorum fame & gladio interemit, & alia centum milia captiuorum publice uendidit. Tantam multitudinem in Hierosolymis autem paschalis festiuitas adunauerat. Domitianus frater Titi, filius Vespasiani, regnauit annos xv. menses quinque, tantæque fuit superbia, ut se deum ab omnibus primum appellari præciperet, multosque nobilium exilio relegans, nonnullosque occidens, de substantijs eorum aureas argenteasque sibi statuas fecit, manusque in Christianos iniiciens Ioannem apostolum & Euangelistam, postquam in feruenti oleo missum non potuisset extinguere, in Pathmos eum insulam relegauit, ubi Apocalypsim uidit. Cuius crudelitatem non tolerantes Romani, in palatio Romæ interficere statuerunt, omnemque quod constituerat irritum fore. Nerua admodum senex regnauit anno uno mensibus quatuor, qui ut priuata uita leuis, leuior fuit in regno, nec quicquam profuit Reipublicæ nisi quod Traianum se uiuente elegit.

Traianus penè omnium Imperatorum potior regnauit annis xviij. mensibus vi. hic enim de Dacis Scythisque triumphauit, Hiberosque & Sauromatas, Osdroenos, Arabas, Bosforanos, Colchos edomuit. Postquam ad feritatem proruperunt, Seleuciam & Ctesiphontem Babyloniamque peruasit & tenuit. Necnon & in mari rubro classem unde Indiæ fines uastaret instituit, ibique suam statuam dedicauit, & post tot labores apud Seleuciam Isauriæ profluuium uentris anno ætatis extinctus est sexagesimo tertio, ossaque eius in urna aurea collocata, & in foro sub columna posita, solusque omnium Imperatorum intra urbem sepultus. Adrianus Italiæ de Hispania natus consobrinæ Traiani filius, regnauit annis uiginti unum. hic penè nil profuit reipub. nisi quod dudum subuersas Alexandriam & Hierosolymam proprijs reparauit expensis, nonnullisque in locis publica relaxauit tributa. Hierosolymam siquidem suo de nomine Iliam appellans nulli Iudæorum ingredi permisit. Nam claret eum inuidum factis Traiani: quia mox ut ei successit, ilico nulla necessitate faciente

faciente exercitū ad se reuocans, Mesopotamiam, Assyriamq̄, & Armeniā Persis reliquit, Eufratē fluiū finē terminumq̄ inter Parthos Romanosq̄ constituens. Quo regnante, Aquila Ponticus scripturas de Hebræo transtulit, Adrianus morbo apud Baias quatiēte obiit. Antoninus cognomento Pius cum suis liberis Aurelio & Lucio regnavit annis xxiij. mensibus iij. Et si non profuit quicquam Antoninus, nullam tamen lētionem eius respublica sensit. Defunctus est duodecimo urbis miliario in villa Sualoris nuncupata, anno ætatis septuagesimo sexto. Regnavit annis xix. mense uno. Marcus Antoninus qui & Verus, & Lucius Aurelius Cōmodus affinitate coniuncti, æquo iure imperium administraverūt. E quibus iunior cōtra Parthos arma mouens, magna egit & fortia, Seleuciamq̄ urbem eorū cū quadringētis milibus accepit pugnatorū. Senior uero multis sæpe bellis interfuit, sæpiusq̄ p̄ duces suos triumphū reuexit maxima de gente Quadorū, è quibus cum magna gloria triumphauit. Sed unus in Aleno apoplexiam passus defunctus est. Alter in Pannonia urbe perijt. Commodus filius Antonini regnavit annis tredecim, magnūq̄ triumphū de gēte reuexit Germanica, & post hæc in domo Vestiliani strangulatus defecit. Helius Pertinax maior sexagenario quā præfecturam ageret, ex senatusconsulto imperator creatus regnavit menses sex. Hic etenim obsecrante senatu ut uxore suam Augustam filiumque Cæsare appellaret, Sufficere inquit debet, quod ego ipse inuitus regnauī, quū non mererer. Nimis æquissimus, omniumq̄ cōmunis, quem Iulianus iurisperitus in palatio eius peremit, ipseq̄ postea à Seuero occisus est. Seuerus genere Afer Tripolitanus, regnavit annis decem & octo. Vltusq̄ est occisionem Pertinacis in Iuliano: se quoq̄ Pertinacē appellauit. Hic etenim Parthos & Adiabennos, contra Romanos insurgentes mirabiliter superauit. Arabas quoq̄ interiores ita cecidit, ut regionem eorum Romanam faceret prouinciam. Sic quoq̄ triumphans, Parthicus, Arabicus, Adiabennicus dictus est. Hoc regnante Samarites quidē Symmachus Iudæorū factus profelytus, item diuinas scripturas ex Hebræo sermone, Græca lingua transfudit, suamq̄ condidit æditionem, postquam penè tertio anno secutus Theodotion Ponticus, item suam in eodem suo opere æditionem scripturarū composuit. Britannicum bellum exortum, unde Seuerus mirabiliter triumphauit.

Antoninus cognomento Caracalla filius Seueri, regnavit annos septem. Nam ideo hoc nomen nactus est, eo quod eiusdem uestium genera Romæ de manibus erogans, sibi nomen Caracalla, & uesti Antoniana dederit. Sub hoc iterum editio scripturarum diuinarum quam quintam uocamus, in Hiericho in dolio reperta est. Hic etenim Imperator, dū cōtra Persas mouit prociētū, Odroene Aedessa defunctus est. Macrinus præfecturā agens prætorionam, Imperator creatus est, regnavitq̄ anno uno, occiditurq̄ ab Archelaidē. Marcus Aurelius Antonini Caracallæ filius templiq̄ Heliogabali sacerdos.

sacerdos, Imperator factus, anno quarto Emaus in Iudæa constructa, & Nicopolis nominata. Tunc & Africanus egregius scriptor temporum, pro ipsa legationem suscepit à principe. Sed Imperator dum nullū genus obscenitatis in regno suo quod non faceret prætermittebat, occisus est à tumultu militari: regnavit annos tredecim. Alexander Mameq̄ filius, ignobilis fortunæ existens, adhuc iuuenis, regni moderationē suscepit: moxq̄ contra Xerxem regem Persarum arma arripiens, mirabiliter de Parthorū spolijs triumphauit. Sub huius item imperio, in Nicopoli Actiaca, id est, Epiro æditio quæ sexta dicitur diuinarū scripturarum in dolio reperta est: ipseq̄ Mogonciaco tumultu occiditur militari. Maximinus genere Gothico, patre Micca, Abaqua Alana genitus matre, sola militum uoluntate ad imperiū cōscendens, bellum aduersus Germanos feliciter gessit. Inde q̄ reuertens, cōtra Christianos mouens intestina prælia, uix annos tres regnans, Aquileiæ à Pupiano occisus est. Gordianus admodum puer Imperator factus, uix regnavit annos sex. Hic etenim mox ut Romā ingressus est, ilico Pupianū & Balbinū, q̄ Maximinū occidētes tyrannidē arripuerūt, occidit. Ianūq̄ geminū aperiens ad Orientē prouectus, Parthis intulit bellū, indeq̄ cū uictoria reuertēs, fraude Philippi præfecti prætorij, haud longe à Romano solo interfectus est.

Philippus imperiū impudēter ingressus, regnavit annos septē. Hic etenim filium suum, id est, Philippum consortem regni fecit, ipseq̄ omnium Imperatorū Christianus primus effectus est, tertioq̄ anno impj sui, festiuitatē Romanæ urbis millesimo anno quā expleuerat celebrauit, urbēq̄ nominis sui in Thracia quæ dicebatur Pulpudena, Philippopolim recōstruens nominauit. Decius Pannonia inferiore Bubalia natus, occisus Philippis utrisque, regnavit anno uno, mensibus tribus. Armisq̄ in Christianos erectis, ob Philipporum nominis odium, ipse bellantibus Gethis cū filio suo crudeli morte occubuit abrupto. Gallus & Volusianus regnauerūt annis duobus, mensibus quatuor. Hi quum aduersum Æmilianum, qui in Moesia res nouas moliebat, ex urbe profecti essent, in Forostamminij interfecti sunt. Æmilianus uero tertio mense inuasæ tyrannidis extinctus est. Valerianus & Gallienus, dū unus in Rhetia à militibus, alter Romæ à senatu in imperio leuarent, regnauerunt annos quindecim. Valerianus siquidem in Christianos persecutione commota, statim à Sapore rege Persarum capitur, ibiq̄ seruitute miserabili consenescit. Gallienus illius exitum cernens, Christianis pacem dedit: sed dum nimis in regno lasciuiet, nec uirile aliquid ageret, Parthi Syriā Ciliciamq̄ uastauerunt. Germani & Alani Gallias deprædantes, Rauennā usq̄ uenerūt. Græciam Gothi uastantes, Quadi & Sarmatæ Pannonias inuasērunt. Germani rursus Hispanias occupauerūt, idcirco Gallienus Mediolani occisus est. Claudius regnavit anno uno, mēlibus octo. Qui Gothos iam per xv. annos Illyricū Macedoniāq̄ uastātes, bello adortus, incredibili

strage deleuit, scilicet ut in curia ei clypeus aureus, & in Capitolio statua aurea poneretur, occisusq; apud Sirmium est. Post cuius mortem Quintilius frater eius à senatu Augustus appellatus est, octauo decimo imperij sui die Aquileiæ occisus fuit. Aurelianus Dacia Ripēsi oriundus, regnavit annos quinque, menses sex. Qui mox Tetrico apud Catalaunios prodete exercitum Gallias recepit, expeditione q; facta ultra Danubium Gothos magnis prælijs profligauit, cultoresq; diuini nominis persequutus est. Odenatus Palmyrenus ante ipsum collecta rusticorum manu, Persas de Mesopotamia expellens, ipse ea loca inuaserat. Quo occiso, uxor sua Orientis tenebat imperium: contra quam expeditionē suscipiens Aurelianus, apud Hymmas uicum Antiochiæ superauit, Romæq; in triumpho uiuam perduxit. Ac dehinc secundo arripiens expeditionē inter Byzantium, & Heracliā in Cenophrurio uia ueteris occiditur. Tacitus regnavit annos sex. Quo occiso apud pontem Florianus suscepit imperium, tenuitq; diebus trecentis quinquaginta octo. Similiter & ipse apud Tarsum interfectus est. Probus regnavit annos sex, menses quatuor. Hic enim Gallos & Hispanos uineas habere permisit. Quo tempore Saturninus magister militum dum ad restorationem Antiochenæ ciuitatis missus fuisset, arrepta ibidē tyrannide, mox oppressus est, & Apamiæ interfectus. Ipse quoq; Imperator Probus tumultu militari Sirmio in turre quæ uocatur ferrata occisus est. Carus cum filijs Carino & Numeriano regnavit annos undecim, oriundus Narbona Galliarum. Hic admirabiliter per
Seleuciam nē omni Perside uastata, nobilissimas earum urbes occupauit, Chochem & Ctesiphontem. Bellum Sarmaticum feliciter superauit. Ipse quoq; Carus super Tigridem amnem dum castrametaret, fulmine iectus occubuit. Numerianus autem oculorum dolore tentus, dum in lecticula ueheretur, foci sui Apri insidijs occisus est, foetore cadaueris uix tertio die agnitus est. Carinus uero apud Margum in prælio uictus occiditur. Diocletianus Dalmata scribæ filius Imperator elatus, regnavit annis uiginti. Hic etenim mox ut in regno eleuatus est, ilico Aprum in militum concione percussit, iurans sine suo scelere illum Numerianū interemisse, & mox in cōsortium suū Maximianū Herculum asciiuit. Qui Maximianus rusticorū multitudine oppressa, quos Bagandas dicunt, pacem Gallis reddidit. Quo tempore Carausius sumpta purpura, Britannias occupauerat. Narseus rex Persarum Orienti bellum intulerat. Quinquegentiani Africā inuestauerant, Achilles Ægyptum inuaserat. Ob quæ Constantius & Galerius ac Maximianus Cæsares assument in regnum. Quorū Constantius, Claudij ex filia nepos fuit. Galerius in Dacia non longe à Serdica natus. Atq; ut eos Diocletianus etiam affinitate coniungeret, Constantius priuignā Herculi Theodoram accepit, ex qua sex liberos procreauit. Galerius autē Valeriam Diocletiani filiam accepit, utraq; pristina matrimonia repudiantes. Carporum siquidem gens tunc deuicta, &
 in Romanum

in Romanū solum translata est. Tunc etenim primus omnium Imperatorum Diocletianus adorari se ut deum precepit, & gemas uestibus calciamentisque inferuit: diademataq; in capite ante eū omnes cum chlamyde tantū purpurea ut à priuatis discernentur habebant, & ut iudices ceteri salutabant. Assumpta ergo unusq; principū expeditione, Diocletianus Ægypti tyranno octauo mense deuicto prouinciā cunctam subegit. Maximianus Herculus in Africa Quinquegentianos exuperauit. Constantius iuxta Lingonas una die sexaginta milia Alemannorū cecidit. Galerius Maximianus uictus primo prælio à Narseo, ante carpentum Diocletiani purpuratus cucurrit. Quæ uerecundia compunctus, secundo uiriliter dimicauit, superauit Narseū: uxores eius abegit ac liberos, & cum debito honore à Diocletiano susceptus est. Post quam uictoriā mirabiliter Diocletianus & Maximianus Romæ triumpharunt, ac de liberis, cedentibus sibi liberis uxoribusq; regis Persarū, prædaq; illa ingenti gentiū diuersarū. Sic quoq; cōcitata persequutione in Christianos Diocletianus in Cappadocia defunctus est. Constantius Iulianus apostata regnavit anno uno, mensibus octo, relictaq; Christianitate, ad idolorum culturā conuersus est, multosq; blanda persequutione illiciens ad sacrificandū idolis cōpulit. Ipse quidē uir egregius, & Reipub. necessarius, Parthis ingenti apparatu intulit bellū. Vbi proficiscens, Christianorū post uictoriā sanguine dijs suis uotauit. Nonnulla Parthorū oppida in ditionē accepit, multaq; ui populatus est, castraq; aliquandiu apud Ctesiphontem habuit. Vnde egressus, dolo cuiusdā transfuge in deserta perductus, cū urētis ardore solis cōfectus periret exercitus, ipse tantorū discriminū anxius dum per uasta deserti euagatur incautius, ab obuio quodam hostium equite conto ilia percussus interiit, anno ætatis suæ tricesimo tertio. Postq; sequenti die ab exercitu Iobianus, alijs Iouinianus domesticorum in regno ascitus est. Iobianus regnavit menses octo, qui mox necessitate cōpulsus, Nizibin, & magnā Mesopotamiæ partem Sapor regi Parthorū contradidit, ipseq; odore priuarū prouocatus defunctus est Daclasthamæ, anno ætatis tricesimo tertio.

Valentinianus & Valens regnauerunt annos tredecim, mensibus quinque. Nam Pannonæ erant Cibalienses, utriq; germani, in Nicomedia tribunatum Valentinianus agebat, qui Imperator creatus, fratrem suum Valentem regni socium assumpsit. Ipse uero egregius & Aureliano similis moribus, nisi quod seueritatē nimiam & parcitatem, quidam crudelitatem & auaritiam causabantur, relicto germano Orientali in regno, ipse Hesperium tenuit. Quo tunc regnante, alter Valentinianus in Britannia tyrannidem assumens, in continenti oppressus est. Constantinopoli quoque Procopius quidam contra Valentem insurgens, nihilq; præualens urbe egredif, & in Phrygiā salutarē tyrannizans extinctus est, multiq; partis Procopianæ celsi atq; proscripsi. Valēs ab Eudoxio Arianorū episcopo suatus & baptizatus, cōtra Orthodoxos
 LI 2 infestus

infestus insurgit, Gratianū filium suum Valentinianus Ambianis Imperatorē constituit, quem habuit de serua priore iugali, & contra Saxones & Burgundiones, q̄ plus octoginta milia armatorū primū Rhēni in limbo castrametassent, mouit procinctū, sed apoplexia subito & sanguinis eruptione Brigione defunctus est. Tunc Gratianus Valētinianū fratrem de Iustina Sicula uxore natū, in regno confortē assumit. Nam Valentinianus senior dudū laudante Seuera uxore sua pulchritudinē Iustinæ, sibi eam sociauit in matrimonio, legesq̄ propter illā concessit, ut omnes uiri qui uoluissent, impune bina matrimonia suscipere, quia ideo populosa Arforum gens est, quia hoc apud eos solēne est, & multarū uxorū unus audire maritus. Decepta ergo, ut diximus, Iustina Valētinianus edidit ex ipsa quatuor filios, Valentinianum supradictū Imperatorē, Gratam Iustamq̄ & Gallam, de qua Galla dehinc Theodosius Imperator, Flacilla defuncta, quæ Archadiū Honorūq̄ pepererat, Placidia generauit, quæ mater fuit Moderni Valētiniani iunioris Imperatoris. Sed nos ad propositū redeamus. Valens Imperator lege data, ut monachi militarent, nolentes iussit interfici, quando & Theodosius Theodosij Imperatoris postea pater, multiq̄ nobiliū occisi sunt Valentis insania. Gratianus Imperator Alemannorum plus triginta milia apud oppidū Argentariū Gallia in bello prostrauit, Galliasq̄ pacauit. Gens Hunnorum sup Gothos irruens, certos ex ipsis subiugat, alios fugat. Qui uenientes in Romania, sine armorū suscepti depositione, per auaritiā ducis Maximi fame compulsi, rebellare coacti sunt, superatisq̄ Romanis in congressione, fundunt in Thracias. Contra quos Valens ab Antiochia exire compulsus, in Thraciam proficiscit, ibiq̄ lachrymabili bello commissio, Imperator sagitta faucibus, in casam deportatur uilissimā, ubi superuenientibus Gothis, igneq̄ supposito, incendio concrematus est. Gothi uero occiso Imperatore, iam securi ad urbem properant Cōstantinopolitanā, ubi tunc Dominica Augusta Valētis uxor multam pecuniā plebi largita, ab urbis uastatione hostes submouit, regnūq̄ cognati usq̄ dum ille Theodosium ordinasset, fideliter utiliterq̄ seruaui.

Theodosius Hispanus Italicæ diui Traiani ciuitatis à Gratiano Augusto apud Sirmiū post Valentis interitū, factus est imperator, regnauitq̄ annos decem & septē, ueniensq̄ Thessalonicā ab Anatolio sancto episcopo baptizatus est, admodumq̄ ecclesiæ religiosus enituit propagator, Reipublice q̄ defensor eximius. Nā Hunnos & Gothos qui eā sub Valente defatigassent, diuersis prælijs uicit, atq̄ à praua uastatione compescuit. Cum Persis quoq̄ petitus pacē pepigit. Maximum aut tyrannū qui Gratianū interfecerat, & sibi Gallias uendicabat, apud Mediolanū unā cum Valentiniano Imperatore aggrediens ab Oriente clausit, cepit, occidit, Eugeniū quoq̄ tyrannum atq̄ Arbogastē diuino auxilio præditus uicit, deletis eorū decē milibus pugnantorū. Hic etenim Eugeniū cōfusus uiribus Arbogastis, postq̄ apud Viennam Valens

nam Valentinianū extinxerat inuasit: sed mox simul cū uita imperiū pdidit. Nā occiso Arbogaste, desperans sua se manu peremit: omnibusq̄ inimicis Theodosius superatis, in pace rebus humanis apud Mediolanum excessit, utraq̄ Rempub. utrisq̄ filijs quietā relinquēs. Corpus eius eodē anno Cōstantinopolim allatū atq̄ sepultū. Archadius & Honorius fratres, filij Theodosij Imperatoris, utruq̄ imperiū diuisis tantū sedibus tenere cœperunt, id est, Archadius senior Cōstantinopolitanā urbē, Honorius uero Romanā. Tunc Ruffinus patricius Archadio insidias tēdēs, Halaricū Gothorū regē ut Græcias deuastaret, missis clam pecunijs inuitauit. Porro deiectus Ruffinus ab Italia militibus, & Archadio cū Gama comite missus ante portas urbis detruncatus est, caput eius cū dextera manu Cōstantinopolim ad ludibriū circumductū, uxoreq̄ eius exulata, opes cunctas Eutropius Spado promeruit. Gildo Africæ comes à Theodosio dudū ordinatus, ac si iuuenile regnū utruq̄ despiciēs, sibi uelle cœpit Africā obtinere, & à fratre proprio Mascelzer dū se uidisset deiectū, oppressioniq̄ uicinū, propria se manu peremit. Gama uero supra nominatus comes Cōstantinopolim ciuile bellū cōmouens, totā urbē igni ferroq̄ turbauit, fugiensq̄ Hellespontū piratico ritu uiuebat, cōtra quē nauali prælio dato, multi Gothorū eius extincti, ipse quoq̄ bello euadens, mox tamen cōplectit, post cuius oppressionē Isauri per montem Taurū cursitantes, ingens dispendiū Reip. impetrarūt, contra quos Narbazaptus directus, maius cōtinuo repēdit incōmodū. Hesperia uero plagā in regno Honorij Imperatoris primū Radagasius Seytha cū ducentis milibus suorū inuaduit. Quē Haldi & Sarus Hunnorum Gothorūq̄ reges superantes, oēs captiuos quos retulerāt, singulis aureis uendiderūt. Stilico uero comes, cuius duæ filia, Maria & Hermancia singulae uxores Honorij principis fuere, & utraq̄ uirgines sunt defunctæ, spreto Honorio, regnūq̄ eius inhians, Alanorū Suuorūq̄ gentes donis pecunijsq̄ illectas, contra regnū Honorij excitauit, Eucherij filiū suū paganū, & Christianis insidias molientē cupiēs Cæsare ordinare. Qui cū eodē filio suo deiecto, dolo occisus est. Quo anno & Archadius Orientalis Imperator regnās post obitū patris annos xiiij. in imperio fuit.

Theodosius iunior Archadij filius loco patris successit in imperio, adolescēs egregius, regnauitq̄ annos quadraginta tres. Halaricus rex Vuisegothorū uastata Italia, Romam ingressus est, opesq̄ Honorij Augusti deprædatus, Placidia sororē eius duxit captiuam. Quam post hæc Ataulfo successorī suo in matrimoniū ut acciperet delegauit. Constantinus tunc quidē Gallijs occupatis inuasit imperiū. Hostes eius contra eum sæuientes, filiumq̄ eius regno priuare cupiētes, monachū fecerūt eum. Ipse sanus à Gallia reuertēs, statim filiū suū Constantē ex monacho Cæsare ordinauit: Sed mox ipse apud Arlatum, filius eius apud Viennam regnum cum uita amiserunt. Itemq̄ eorū exitus immemores Iobinus & Sebastianus in Gallijs tyrannidē moluntur:

sed & ipsi ilico esse desierunt. Heracleanus post hæc cū septingentis & tribus nauibus armatis ad urbem Romam depreſandam uenit, contra quem Marinus comes egressus, sic eum perterritus, ut tantū cum una nauī Carthaginē fugeret, ubi mox ingressus interfectus est. Valia rex Vuifigothorū facta pace cum Honorio, Placidiam sororē eius reddidit: quam Constantio patricio, qui eam reuocauerat in matrimonio iungens, Honorius rebus excessit humanis. Maximus & Iobinus de Hispanijs ferro uincti adducti atq; interfecti sunt. Ioannes uero Honorio defuncto regnum Occidentale inuasit, contra quem Placidia creata Augusta, & Valentinianus filius eius Cæsar dirigit: quem & dolo potius Asparis & Ardaburis quàm uirtute superauit. Occisoq; Ioanne tyranno, Valentinianus Rauennæ Imperator à patruuele Theodosio ordinatur, cuius germana Honorio dum ad aulæ decus uirginitatem suam cogere custodire, clam misso clientulo, Attilam Hunnorū regem inuitat in Italiam, quumq; ueniente Attila uotū suū nequiret explere, facinus quod cum Attila non fecerat, cum Eugenio procuratore suo committit. Quā ob rem tenta à Germano, & in Constantinopolim Theodosio principi destinata est. Post hæc tertio anno Valentinianus Imperator à Roma Constantinopolim ob suscipiendam in matrimonium Eudoxiā Theodosij principis filiam uenit, dataq; pro munere socijs suis tota Illyria, celebratis nuptijs ad sua regna cum uxore recessit. Africana prouincia per Bonifacium comitē Vuandalis tradita à Romano iure subtracta est, quia Bonifacius dum in offensam Valentiniani uenisset, malo publico se defendere uoluit, inuitatoq; ab Hispanijs Gizericho Vuandalorum rege, dolum quem conceperat peperit. Hunnorū rex Attila iunctis secū Gepidis, cum Ardarico Gothisq; & Vualanis, diuersisq; alijs nationibus suis cum regibus, omnem Illyricum Thraciamq;, & utramq; Daciā, Mœsiā, & Scythiam populatus est. Contra quem egressus Arnegistlus magister militū Mœsiæ apud Marcianopolim fortiter dimicauit: eo quoq; sub se decidente præuentus est, & nec sic quiescēs bellare, occisus est. Marcianus Imperator regnauit annos sex, menses sex. Hic enim mox defuncto Theodosio in regno ascitus, Pulcheriam germanā Theodosij quæ in palatio matura mulier uirginitatem seruauerat, in matrimonio adsumens, regnū quod delicati decessores prædecessoresq; eius per annos ferè sexaginta uicissim imperātes minuerāt, diuina prouisione sic reparauit, ut exultatio ingens cunctis accresceret. Nam cum Parthis & Vuandalis omnino infestantibus pacē instituit, Attilæ minas compescuit, Nouades, Blemmyesq; Æthiopia prolapsos per Florū Alexandrinæ urbis pcuratorē sedauit, & pepulit à finibus Romanorū, obitumq; Attilæ & Zenonis Isauri interitum anteq; moreretur felix comperit. Infelicium omniumq; inimicorū suorum colla domini uirtute calcans, sexto anno, sextoq; mense regnans in pace quieuit. Valentinianus autem Occidentalis Imperator, dolo Maxi

mi patricij

mi patricij, cuius etiā fraude Ætius perierat, in campo Martio per Obtilam & Thransistilā Ætj satellitis satellites, iā percusso Cerealio Spadone truncatus est. Imperium quoq; eiusdem Maximus inuasit, tertioq; tyrannidis suæ mense membratim Romæ à Romanis discerptus est. Gizericus tūc rex Vandalorum ab Eudoxia Valentiniani uxore inuitatus ex Africa Romam ingressus est, eaq; urbe rebus omnibus expoliata, eandem Eudoxiam cum duabus filiabus secum in Africam rediens duxit. Leo Bessica ortus progenie, Asparis patricij potentia ex tribuno militū factus est Imperator. Cuius nutu mox loco Valentiniani apud Rauennam Maiorianus Cæsar est ordinatus, qui tertio necdum anno expleto, in regno apud Dertonā occiditur, locumq; eius sine principis iussu Leonis Seuerianus inuasit: sed & ipse tyrannidis suæ tertio anno expleto, Romæ occubuit. Tunc Leo Anthemium diuī Martiani generum ex patricio Cæsarem ordinans, Romæ in imperio destinauit, Bigelemq; Getharum regem per Ardaburem Asparis filiū interemit, Basiliscum cognatum suum, id est, fratrem Augustæ Verinæ Africā dirigens cum exercitu, qui nauali prælio Carthaginem sæpe aggrediens ante eam uictus cupiditate, pecunijs uendidit regi Vuandalorum, quam in Romanorū potestatem redegerat. Asparem autē patriciū cum filijs Ardabire & Patriciolo Zenonis generi sui instinctu in palatio trucidauit, occisoq; Romæ Anthemio Nepotē filiū Nepotiani copulata nepte sua in matrimonio apud Rauennam per Domitianum clientem suum Cæsare ordinauit. Qui Nepos regno potitus legitimo, Glyceriū qui sibi tyrannico more regnū imposuisset, ab imperio expellēs, in Salona Dalmatiæ episcopū fecit. Sic quoq; Leo Leonem iuniorem ex Ariagne filia nepotem suum in imperio ordinans Orientali, anno regni sui sextodecimo obiit. Leo iunior mox paucis mensibus quum puerile ordinanter tamen rexisset imperium, manu sua genitorē suum Zenonem coronans, Imperatoremq; cōstituens, rebus excessit humanis.

Zenon natione Isaurus, gener Leonis Imperatoris, regnauit annis decem & septem. Hic etenim dum processibus Chalcedonæ degeret, subito Verina Augusta socrus sua fratrem Basiliscum in imperium inducens, Augustam in urbe appellauit. Quod comperiens Zenon, Chalcedona sine aliqua Reipub. læsione Isauriam recessit, malens se solum cum Ariagne Augusta exulare, quàm sui causa Reipub. aliquid ex bellis ciuilibus incommodum prouenire. Quod Basiliscus cognoscens, Zenonisq; fuga lætatus, Marcum filium suum Cæsarem ordinauit. Qui perfidia Nestoriana inflatus, multa contra ecclesiam tentauit protinus agere: sed uolente deo ante inflatus crepuit medius, quàm pœnitens stare potuerat. Nam reuertens Zenon rursus in regnum proprium, & eum & patrē & matrē in exiliū oppidi Slemnij prouinciæ Cappadociæ destinauit. Vbi quia charitas dei & proximi in illis refrixerat, frigore consumpti sunt, uitamq; cum regno amiserunt. Parta uero Hesperia, Nepote

ria nepote Imperatore Orestes fugato, Augustulū suū filium in imperiū col-
locauit, sed mox Odouacer genere Rogus, Thorcilingorū, Scirorum, Heru-
lorumq; turbis munitus Italiam inuasit, Augustulumq; Imperatorē de re-
gno euulsū in Lucullano Campaniæ castello exitij pœna damnauit. Sic
quoq; Hesperium regnum Romaniq; populi principatū, quod septingente-
simo nono urbis conditæ anno, primus Augustorū Octavianus Augustus
tenere cœpit, cum hoc Augustulo perijt anno decessorū regni Imperatorum
quingentesimo uicesimo secundo, Gothorū dehinc regibus Romam tenenti-
bus. Theodericus aut Triarij filius, cognomēto Strabo, rex Gothorum,
à Sciris suis usque ad Apulum quarto urbis miliario armatus aduenit: nulli
tamen Romanorum noxius, cōtinuo est reuersus. Porro Illyricū properans,
dum inter suorum mouentia plaustra progreditur, iacentis super carpentum
teli acumine pauitatisq; equi sui impulsione fixus, transuerberatus interijt, &
Reipub. diem festū morte sua donauit. Vualamero rege Gothorū in bello
Scirorū defuncto, Theodemir in regno fratris successit cum Vuidimero fra-
tre & filio Theoderico, sed missa sorte Vuidimero partes Hesperias, Theo-
demir cum filio Theoderico Illyricum obuēnit. Relicta ergo Pannonia, alter
Italiā, alter Illyricum suscepit populandū: sed utriq; reges mox ubi sortita lo-
ca ingressi sunt, ilico rebus humanis excedūt. Vuidimer Italia, Illyrico Theo-
demir relictis filijs decesserūt. Quorū Vuidimer ab Italicis præmijs uictus,
ad partes Galliæ Hispaniæq; omiſsa Italia tendit. Theodericus uero Zeno-
nis Augusti plectus humanitate Constantinopolim uenit, ubi magister
militum statim effectus, cōsulis ordinarij triumphum ex publico dono per-
egit. Sed quia tunc, ut diximus, Odouacer regnum Italiæ occupasset, Zenoni
Imperator cernens iam gentes illam patriam possidere, maluit Theoderico
ac si propria iam clienti eam cōmitti, quā illi quem nec nouerat. Secūq; ita
deliberans, ad partes eum Italiæ mittens, Romanum illi populū, senatumq;
cōmendat. Ouansq; rex gentiū & cōsul Romanus Theodericus in Italiā pe-
tit, magnisq; prælijs Odouacrū uicit, & Rauennā in deditioe suscepit. De-
inde uero ac si suspectum Rauennæ in palatio iugulans, regnum gentis suæ, &
Romani populi principatū prudēter & pacifice per xxx. cōtinuit annos. Ilus
autem Isaurus magister officiorum & Zenoni Imperatori in priuata uita
amicissimus, charitateq; coniunctus, * dum secreto inde Thracionē Ariag-
nes Augustæ, cum eius uiro loquutus est, in zelo Augustum concitauit. Qui
deliberans eam perimere, uni suorū rem tacite demandauit. Quod dum ille
agere nititur, cuidam cubiculariæ prodit scelus, eadē nocte facturū. Regina
scelus cognouit, suoq; in lectulo eadē quæ rem suggererat collocata, in Epi-
scopiū ad Acaciū nemine sciente subterfugit. Postera die Zeno rem estimās
perpetratā, dum luctū quendā quasi mœrēs, neminē suscepit, Acacius episco-
pus ingressus, & facti arguit impietatē, ueniāq; fidē exposcit, Augustamq;
suspicionis

suspicionis innoxia cōpromittit, acceptaq; fide, ueniæ pactione Augusta re-
uertit, secumq; dum crebro deliberat, qua sorte de inimico exigat ultionē, na-
cta ut opinata est opportunitatem, uni suorum mandat in abditis stanti,
ut illum à se recedentem perimeret. Qui parens præceptis reginæ, dum au-
dus ferit in capite, ense nō ceruicem ut cupiebat, sed aurem illius amputauit.
Quod periculum euadens Ilus, mox ad urbē recedens, Zenoniq; infestus,
Orientem inuasit. Cōtra quem Leontius directus, pellicibus uerbis illectus,
diadema arripuit, simulq; Leontius & Ilus Reipub. inimici effecti, tyranni
in partes Syriæ & Isauriæ debachabantur. Additoq; superfolito Isauris do-
no, omnes simul conspirant contra Zenonem, cuius thesauris in Papyrio ca-
stello munitissimo repertis, defæuiunt. Sed nō post multum ab exercitu Ze-
nonis in eodem castello capti decollatiq; sunt, & capita eorū Constantino-
polim allata, præfixaq; hastilibus statuerūt. Sic quoq; Zenon superatis ini-
micis suis, in pace bona quieuit. Anastasius ex Silentario subito ab Aria-
gne Augusta in imperio assumptus, simulq; Imperator & maritus innotuit,
regnauitq; annis xxvij. mēſibus duobus. Contra quē Isauri dum sibi quod
Ilus tyrannus ille adiecerat donatiū, & Zenon reconciliationis gratia inui-
tus largitus est, ab isto fraudant, arma arripiunt, cōsertoq; prælio, iuxta Co-
tzianū Phrygiæ ciuitatē castrametati, penē per sex cōtinuos annos Reipub.
aduersantur: ubi & Lilingis eorū & in bello & in consilio præuius, quāuis per-
dibus ob corporis debilitatē segnīs, eques tamen in bello acerrimus, dū per-
emptus fuisset, omnes Isauri fugerūt, atq; dispersi sunt & deuicti, & perqua-
quam exilio relegati, urbesq; eorū nonnullæ solo usq; prostratæ. Varus nāq;
sub Anastasio miles prælijs fatigatus, & nunc in Illyrico cum Sabiniano &
Mundone ad Margum, nunc cum Pompeio ad Adrianopolim, nunc cū Ari-
sto ad Zortam, nunc cum Parthis in Syria, ut omittam intestinas clades &
pugnas in foro regiæ ciuitatis, ad postremū contra Italiam plus piratico q;
publico Marte concertans frustratus est. Sed quod sit plus dolendū, contra
ultimū suū famulū Vitalianū de Scythia per sex annos ciuile bellū extruxit.
Is siquidē Vitalianus cum lx. milibus armatorū tertio penē miliario nō Rei-
pub. sed regi infestus, accedēs multa suburbana regiæ urbis prædis spolijsq;
attriuit. Cōtra quem dum Hypatius nepos Cæsaris cum exercitu numeroſo
pugnaturus aggredit, ante ab Hunnis auxiliarijs capit, & Vitaliano turpi-
ter uenditur, antequā aperto prælio parte aduersa sese inimicus ostenderet.
Post quē iterū suus gubernator magisterq; militū sepe superati, sepe irrisi ab
eo & sprete sunt. Sic quoque diuersis partibus inimicorū uallatus agminibus
Anastasius sepe cōgemuit, nulliusq; tamen meruit inimicorū suorū uindictā
audire: sicut nec ipse ecclesiæ iura seruauit, imò mœrens & furens, maior octo
genario ætatis anno, regniq; uicesimo & octauo, rebus excessit humanis, con-
tritaq; Respub. uix Iustino ei succedēte aliquantulū respirauit. Iustinus ex

comite excubitorū à senatu Imperator electus annos regnavit nouem. Qui mox inhiantes regno suo Amantium præpositum palatij, Andream & Misaelē & Ardaburem cubicularios sentiens afflixit. Nam Amantium & Andream ferro truncauit, Misaelem & Ardaburem Perdicam in exilium misit, Theocritum quoq; satellitem Amantij, quem idem quoq; Amantius ad regnandum clam præparauerat, comprehensum carceratumq; saxo contisq; ingentibus caesum, salum in gurgitem iecit, sepultū tamen imperio, cui inhiauerat, eū priuans, scedusq; cū Vitaliano percussit, & ad se euocatū magistrū militum præsentē & consulē ordinari tum fecit: quem rursus in suspitione habens prioris facti, sedecim uulneribus in palatio cum Celeriano & Paulo satellitibus cōfossū perimit. Hoc quoq; Imperator ante quartū mensem obitus sui senectuti suæ cōsulens, & Reipub. utilitatibus, Iustinianum ex sorore sua nepotem consortem regni, successoremq; imperij ordinans, rebus humanis excessit. Iustinianus regnat iam iubente domino annos xxiii. Qui ut sceptris genioq; ab auunculo suo mancipatus est, mox Parthos bella mouentes destinato exercitu compescuit, & fines proprios tutans Parthorum sæpe multos occidit. Postea uero faciētib; peccatis, in die sabbati sancti paschæ inito certamine exercitus, & nō ducis instinctu, in fluuio Eufrate fugiēs Parthos, Romanus numerosus ruit exercitus, Illyricumq; sæpe ab Herulis, Gepedisq; & Bulgaris deuastantibus, per suos iudices frequēter obstitit ui, subterq; cecidit. Post hæc Hypatiū Pompeiumq; regni sui insidiatores, cōadunata manu ciuili, circumingressos, & Hypatiū torque aureo redimitum pro diademate, locaq; Imperatoris iam occupantē, Pompeiū uero sub chlamyde loriatum, & iam palatium inuadentem, utrunq; detentum ante fores palatij captum cathenatumq; discussit, amputatisq; eorum capitibus, ante eos fecit imperium perdere quàm haberent, socijsq; eorū qui euaserant hac cæde proscriptis, ueluti grandi hoste prostrato, de manubijs triumphauit. Eodemq; anno post diuturnū immanēq; belli laborē, quod cōtra Parthos Romanorū fuisset gestū sudoribus, per Ruffinū patriciū, perq; Hermogenē magistrū officiorū, & utrunq; legatum directū ad principē pax depacta est, scedusq; in initum & munera ab utroq; principe sibi quicquid destinata. Mox quoq; soluto de Orientali parte exercitu, eundē ductorē quem dudū Oriēti transmiserat, elegit Belisariū, & numerosos fortissimosq; milites deputans, ad Australē plagam contra Vuandalos mittit, qui fauente deo qua uenerat facilitate, ea celeritate Vuandalos superauit, Libyāq; ad corpus totius Reipub. iungens, Gelimerē regē opesq; Carthaginis in urbe regia principi spectante populo obtulit. Cuius nutu remuneratus, cōsulq; ordinarius mox designatus, de manubijs Vuandalicis Belisarius triumphauit. In Italia uero Theoderico rege defuncto, Athalaricus nepos eius ipso ordināte successit, & annos octo quāuis pueriliter uiuens, matre tamen regnante Amalasuētha

degebat.

degebat, quādo & Gallias diu tentas, Frācis repetētib; reddidit. Mortuoq; Athalarico, mater sua Theodahatū cōsobrinū suū regni sui participē faciēs, non post multū ipso iubente occisa est. Et quia dudū se suūq; filiū cōmenda uerat principi Iustiniano, is mortem eius audiēs doluit, nec passus est inultū transire: sed mox eundem ducē belli qui Pœnorū domitor fuit, & de opibus Vuandalicis triūphans adhuc in fascibus erat, agminū diuersarū præponens nationū, ad partes Hesperias destinauit: q; primo accessu mox Siciliā peruadit, duce eius Sinderich superato: ubi dum aliquantū tēporis ob ordinandā patriā resideret, cōperit in Africa ciuilia bella intestinaq; prælia debacchari. Nam Stozas pene ultimus militum, & Martini clientulus magistri militum tyrannidem arripiens, autorq; seditiosorū effectus, Cyrillo, Marcello, Fara, alijsq; diuersis iudicibus dolo peremptis, in ducē Salomonem sæuiebat, totamq; Africam tyrannico ritu uastabat. Emenso ergo Belisarius à Sicilia in Africam pelago, solita felicitate rebelles fugat, prouinciam liberat, Salomonemq; rursus Carthagine collocans, Siciliam redit. Vbi mox Eurimund Theodahati Gothorum regis gener, qui cōtrarius cum exercitu uenerat, cernens prosperitatē consulis, ultro se dedit ad partes uictoris, oraturq; ut iam anhelanti suo aduentu suspecte subueniret Italiæ. Cōstructo ergo Belisarius exercitu, & tam naualia q; equestria ductans agmina, uallauit Neapolim, paucisq; diebus eam obsidens per aqueductum noctu inuasit, & tam Gothis qui aderant, quàm Romanis bellantibus interfectis, urbem plenissime spoliavit. Quod Theodahatus animaduertens, Vuitigim unum inter alios ductorem exercitus præponens, contra Belisarium dirigit. Qui Campaniam ingressus, mox ubi ad cāpos uenisset barbaricos, ilico exercitus fauorē quem contra Theodahatū suspectum habebat, rex cepit, & quid inquit uultis? At illi, Tollatur inquit, de medio, qui cum sanguine Gothorū & interitu sua cupit scelera excusari, factocq; impetu in eum, consona uoce Vuitigim regem denuntiāt. At ille regno leuatus quod ipse optauerat, mox populi uoto consentit, directis è socijs Theodahatum Rauennam reuertentē extinguit, regnumq; suum confirmans expeditionem soluit, & priuata coniuge repudiata regiam puellam Mathesuentam Theodorici regis neptem, sibi plus uel copulat quàm amore. Dumq; ille nouis nuptijs delectatur Rauennæ, consul Belisarius Romanam urbem ingressus est, exceptusq; ab illo populo quondam Romano & senatu, iam penē ipso nomine cū uirtute sepulto, confestim uicina occupat loca, urbiū oppidorumq; munimina. Primaq; Græca cōgressione Hunila ductante, Perusinū ad oppidum superat, & plusq; vñ. milibus trucidatis, reliquos Rauennā usq; proturbat. Secunda uero cum ipso Vuitige Romanas arces uallante congregit, machinasq; illius & turres quibus urbē adire tentabat, igni cōsumptis, per anni spatiū quāuis inedia laborans deludit. Post hæc ad Ariminum persequutus, exindeq; effugatum, Rauēna

M m 2 clausum

clausū in deditiōe suscepit: atq; unus cōsul q cōtra Getas dimicat, penè pari euentu de Francis, qui cum Theodeberto rege suo plus ducenta milia aduenierant, triumphauit: sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantibus Francis pacem concessit, & sine suorū dispendio, de finibus Italicis expulit, sumptoq; rege & regina simulq; & opibus palatij, ad principē qui eum miserat reportauit. Sicq; intra pauci temporis spatium Iustinianus Imperator per fidelissimū consulem duo regna, duasq; Respub. suæ ditioni subegit. Quod Parthus comperiens facibusq; inuidiæ exardens, in Syriam mouit procinctum & Gallinicum Cæsareamq; deuastans Antiochiam uenit. Vbi Germanus patricius cum Iustino filio suo eodem que consule, postquam ab Africana prouincia remeasset, dum aduentum Parthorum obuiare nequit, relicta urbe ad partes secessit Ciliciæ. Persi uero uacua ab exercitu Antiochiam nacti, populūq; perhorrentis alueum ad Seleuciam maritimam cum militibus mixtis fugientem aspiciunt, nec sequuntur, sed prædas per urbem certatim diripiunt, uicinasq; urbes & oppida partim inuasa, partim pecuniæ quantitate multata prætereūt, & totius Cœlesyriæ bona sibi unius anni spatium penè Parthus assumit. Nec sic quoque recedit, sed iugiter aduersus Rempub. Romanam dimicat, contra quem Vuandalicus & Geticus consul solite destinatur. Qui & si non ut reliquas gentes eum edomuit, tamen ut intra suos se fines recolligeret cōpulit, fuisseq; de hac gente felici duci partus uictoria, ni clades in Italia quæ post eius discessum emerferat, celerem ei successorem dedisset Martinū. Qui & si uiribus impar, consilio tamen quamuis cum Constantiano coniuncto nō minor, dum resisti contra Parthos nō præualet, ne bella diu teneret, pacem effecit. Cladem uero quam diximus in Hesperia plaga, ut liq; dius lector cognoscat, apertius memorabo. Egremente Belisario consule ab Italia, & ut diximus, rege & regina opibusq; palatij ad principem reportante, Gothi qui trans Padum in Liguria consistebant, recrudescētes animo ad bella consurgunt, & ordinato sibi regulo Hildebaldo milite, existunt aduersi: contra quos dum non unius, sed diuersorū tentantur apparatus, illi fortiores effecti persistūt, anniq; spatio uix emenso, Gildebaldu interficit, & loco eius succedit Errarius: qui & ipse uix anno expleto peremptus est, & in regno malo Italiæ Badiula iuuenis nepos asciscitur Gildebaldu. Qui mox & sine mora Fauentino in oppido Æmiliæ solo, prælio commisso Romanum superauit exercitum: & nec diu post hæc item per suos ad cancellos annonariæ Thuscæ feliciter dimicās iudices fugat, exercitū partim donis, partim blanditijs sibi consociat, totamq; Italiam cum ipsa Roma peruadit, omniumq; urbium munimēta destruens, cunctos senatores nudatos, demolita Roma Campaniæ terra transmutat. Contra quem, ut superius diximus, Belisarius de Oriente digreditur cum paucis, ratus omnem exercitū, quem dimiserat integrum reperire. Et ideo postquam Rauennam ingressus est, nec

est, nec cum quibus ei obuiaret inuenit, remenso Adriatico mari, Epirum reuertitur, ubi Ioannes & Valerianus cōiuncti, dum in conciones & iurgia con certant, Totila cum Badiula hostile opus in Italia peragit. Belisarius quoq; patiens tantæ crudelitatis, naualē classē à Sicilia soluens, per Tyrrheni maris æstū, Romani in portus se recepit stationē, egressusq; ad urbem quam uide destructam & desolatam attendit, hortansq; socios ad reparationem tantæ urbis accingitur: ubi necdum uallo circumseptus infestum experitur Totilā, sed solutis uictorijs intrepidus, quamuis cum paucis contra eum egressus, sic effugauit, ut plus fugientes Tyberi demergerentur, quàm gladio caderent. Inde q; hortatus exercitum, regreditur Siciliam, quatenus & Romæ faceret copiam annonæ & uicinis ad fretum, Totilam turbaret in Campania commorantē. Sed ut assolet, rerum immutatione & principū uoluntate diuersa, quiescente in domino Theodora Augusta euocatur ad urbem Belisarius de Sicilia. Post cuius discessum Totila securus iterata rabie & furentibus Isauris inuadit Romam: & sic sumptis undiq; uiribus, militariq; uallatus auxilio ingreditur, capitq; Siciliam. Contra quem Germanus patricius dum exire disponit cum exercitu, Mathesuentam Theoderici regis neptem, & Vuitigi mortuo derelictam, tradente sibi principe in matrimonio sumptam, in Sardicensi ciuitate extremum halitum fudit, relinquens uxorem grauidam, quæ post eius obitum, posthumum ædedit filium, uocauitq; Germanum. Qua felicitate sibi Totila comperta, totam penè insultans Romanis deuastat Italiam. In Africa uero à Mauris dudū perempto Salomone, Stozas & Ioānes inuicem singulari certamine corruunt, aliusq; Ioannes qui Stozas iunior dicebatur, suscepta tyrannide Guntharica magistrum militum secum suadet. Qui interfectus Ariobindā iugalē eius neptem Imperatoris sibi cupiens sociare præuenitur ab Artabane. Qui eo in conuiuio trucidato, neptem Imperatoris ereptam ad urbem principi dirigit cum honore, simulq; ferreis uinculis colligatum & tyrannum destinauit Ioannem, qui Stozas perempto, in eadem successerat tyrannide. Quem in urbem discussum, manibusq; truncatis, ad exemplum cæterorum in patibulo fixit. Ioanni dehinc patricio cognomine Troglita Africae procuratione commissa, Artabanus euocatus magistri militum præsentis accepit dignitatē. Nec diu intercedente in ipsum principem manus iniicere gestiens, detectus & comprobatus, pietati tamen principali impunitus permansit, & quasi beneuolus congratulatione in Siciliam cum Liberio patricio properauit. Ioānes uero in Africana prouincia feliciter degens, Mauris partis aduersæ per pacificos Mauros superatis, una die decē & septem præfectos extinxit, pacem que totius Africae iuuantē domino imperrauit. Longobardorū gens socia Romani regni principibus, & Theodahati sororis filiam dante sibi Imperatore, in matrimonio iungens regi suo,

contra æmulos Romanorum Gepidas, una die pugna commissa, eorum penè castra peruasit, cecideruntq; ex utraq; parte amplius quadraginta milia: nec par, ut ferunt, audita est in nostris temporibus, à diebus Attilæ in illis locis, præter illam quæ antehac contigerat sub Calluce Magmilide cum Gepidis, aut certe Mundionis cū Gothis, in quibus ambobus autores belli pariter corruerunt. Hæ sunt causæ Romanæ Reipub. præter instantiam quotidianam, Bulgarorum, Antarum & Sclauinorū. Quæ si quis scire cupit, annales consulumq; seriem reuoluat sine fastidio, repperietq; dignam nostri temporis Rempub. tragœdia, scietq; unde orta, quomodo aucta, qualiter uè sibi cunctas terras subdiderit, & quomodo iterum eas ab ignaris rectoribus amiserit, quod & nos pro captu ingenij breuiter tetigimus, quatenus diligens lector latius ista legendo cognoscat.

IOHANNANDIS DE REGNORVM AC TEMPORVM
SVCCESIONE LIBRI FINIS.

CHVONRADI PEVTINGER AVGVSTANI DE INCLINATIONE Romani imperij, & exterarum gentium, præcipue Germanorum commigrationibus, epitome.

ATHALARICVS ex celeberrima Balthorū familia ortus, à Vuisigothis stipendio eorum, quod Athanarico rege defuncto iam annis xxv. sub ducibus Cæs. meruissent, Stiliconis perfidia exautoratis, rex constitutus, Thracia uastata Radagasi Gothi, postea in Apēnino interempti, exercitui in Pannonia coniunctus, ipsam mox Pannoniam, Illyricū, Noricum, & tandem Italiā ferro & igne populatus, fœdere icto, à Cæs. Honorio Aug. Galliæ partem obtinuit, abiens Saulum Hebræum copiarū ducem cōtra se per Stiliconem missum profligauit. Inde factus ferocior, urbem Romam gentium uicttricem (cuius tamen templa iam Christianæ religioni dicata obseruans inuiolata) anno postquā condita est centesimo sexagesimo quarto supra millesimū, Christianæ uero salutis ccccxi. Kal. Aprilis cepit, diripuit atq; incendit, & post tertiuū siue sextum diem onustus præda eam dimittens, Galliam Placidiam Cæs. Theodosij & Flatillæ Augustæ filiam secum captiuā ducens in Forocornelij Atraulpho propinquo suo copulauit, Campaniam, Lucaniā, & Brutiā deuastando, Consentia demū in fata concessit, cuius corpus, ne refossū dilaniaret, accolæ in alueo fluminis Busenti sepulchro condiderunt. Habuerunt postea Gothi sedes apud Vascones in prouincijs Tolosanjs & Auxitanjs. Interim etiā Vuedegisilus rex cum Vuandalis suis & Germanis Burgundionibus, cū quibus cōmilitiū fecere Alani, Scythæ origine, cohabitatione tamen Vuandalis proximi. Sueui itē à Cæs. Augusto in citeriōrē Rheni ripam translati, denuo Gallias atq; Hispanias ingressi sunt. Burgundiones apud Belgas, Heduos, Lingones, Vesontios, Matisconēses, & Cabilonēses sedes à Burgis uicatim cōstitutis fixerūt, Francones Germanos Rhenū etiā transmissos, in Galliasq; irruentes, propter ueteres similtates in patriā eorū Germanicā, Franconiā repulerūt, Vandalis, Alanis atq; Sueuis Hispanias occupātibus: ex diuisione Vuandali Bethicā à nomine eorū Vandulosiam dictā, mox etiā Africā Genserico eorum rege, Alani Emeritam, Augustā Lusitanæ cū omni Gallitia, & Sueui Olixiponē obtinuerūt, soli Astures atq; Cantabri tunc in Romanorū fide permanerāt. Ad Sueuos deinde Gallitia defecit. Regnauerunt eo loci annis circiter clxxv. donec eandē Lusitanorū partē Andeta Sueuorū rege pulso, Leuogildus Gothorū rex cū Liba fratre eius occupauit. Francones sub Cæs. Valentiniano Aug. iij. cū ducibus eorū Clodione & Meroueo denuo Rheno trāsmisso, capta primū Carbonaria sylua, & oppidis Cameraco atq; Tornaco regnū in Senonū prouincia apud Aurelianos & Parrhisios cōstituerūt, & eā partē quæ inter Rhenū &

Mm + Mosam,

Mosam, Austriam: & Mosam inter & Ligerim est sita, Neustriam (uel ut potius credo Vuestriam) à nominibus Germanis uocabant. Inde Franconum uniuersum regnū Orientale Austria Osterich, Occidentale Vuestria Vuesterrich dictum: quod etiam quisq; eruditus monumētis publicis facile comprobare poterit. Nec Hunnis, Scythis spes commigrandi tūc defuit: hi enim Pannonias quas pacto à Langobardis habuerant Attila duce egressi, cum Vuestigothis, Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis & Rugis per mediam ferè Germaniam, & etiam Rhenum transgressi, cæso Gunditario Burgundionum rege, in campis demū Catalaunicis cum Romanis, Francis, Alanis, Gothis, Saxonibus, Lutetianis, Armoritanis, Riparolis, Olibronibus, Sarmatis, Britonibus, & Lambrionibus conflictu acto, strage maxima commissa, in Pannoniam retrocesserunt. Mox deinde Italiam ingressi, Aquileia ui capta, Venetia prouincia deuastata, Rauennates in deditionem coegerunt. Sed Leonis Pont. Max. precibus denuo unde exierant redierunt.

Sic regnorum interitus, & funditus excisa imperia, nihilq; in terris perpetuū: sed de Langobardorum commigratione ad

Paulum Diaconum lectorem
remittamus.

AE PENVMERO postulauisti, ut quia Theoderici regis Gothorum cōmendat populis fama ciuilitatē, literis tibi formæ suæ quantitas, uitæ qualitas significaret. Pareo libens, inquantū epistolæ pagina finit, laudaturus uitæ tam dulcatæ sollicitius ingenuitatem. Ipse etenim est & illis dignus agnosci, queis cum minus familiariter conuiuatur, ita personā suam deus arbiter, & ratio naturæ, cōsummata felicitatis dote sociata cumulauerūt. Mores aut huiuscemodi, ut laudibus eorū nihil ne regni quidē defraudet inuidia. Si forma quærat, corpore exacto, longissimis breuior, procerior eminentiorq; mediocribus. Capitis apex rotundus, in patulū à planicie frontis in uerticē cæsaries refuga crispat. Ceruix non sedet neruis, geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus. Si uero cilia flectant, ad malas medias palpebrarū margo prope peruenit. Aurium le gulæ, sicut mos gentis est, crinium superiacentiū flagellis opperunt. Nasus uenustissime incuruus. Labia subtilia, nec dilatatis oris angulis ampliata. Pili intra nariū antra fruticantibus cotidiana succisio. Barba concauis hirta temporibus, quā in subdita uultus parte surgentē stirpitis tōsor assiduus genas adusq; forficibus euellit. Menti, gutturis, colli nō obesi, sed succulenti latea cutis, quæ propius inspecta iuuenili rubore suffunditur. Nanq; hunc illi crebro colorē nō ira sed uerecundia facit. Teretes humeri, ualidi lacerti, dura brachia, patulæ manus, recedente aluo pectus accedens: aream dorſi humilior inter excrementa costarū spina discriminat: tuberosum est utrunq; musculis prominentibus latus, in succinctis regnat uigor ilibus, corneum femur, internodia poplitū bene mascula, maximus in minime rugosis genibus honor, crura furis fulta turgentibus, & qui magna sustentat membra, pes modicus. Si actionem diurnam quæ est forinsecus exposita, perquiras. Antelucanos sacerdotum suorū catus minimo comitatu expetit, grandī sedulitate uenerat: quumq; sit sermo secretus, possis animaduertere, quod seruet istā pro consuetudine potius q̄ pro ratione reuerentiā. Reliquū mane curæ administrandi regni sibi deputat. Circūstitit sellā comes armiger, pellitorū turba satellitū ne absit admittit, ne obstrepat eliminatur. Sicq; pro foribus immurmurat exclusa uelis, inclusa cācellis. Inter hæc intromissis gētū legationibus, audit plurima, pauca respōdet. Si quid tractabit, differt: si qd expediet, accellerat. Hora secūda surgit è folio, aut thesauris inspiciendis uacaturus aut stabulis. Si uenatione nunciata procedit. Arcū lateri innectere citra grauitatē regiā iudicat. Quē tamen si cominus auē ferāq; aut uenātī mōstres, aut uiantis manui post tergū reflexę puer inserit, neruo loroūe fluitātibus: quē sicut puerile cōputat gestare thecatū, ita muliebre accipere iam tensum. Igit̄ acceptū modo insinuatis eregione capitibus intēdit, modo ad talū pendulū nodi parte cōuersa, languentē chordæ laqueū uagantis digito superlabāte prosequit̄,

& mox

& mox spicula capit, implet, expellit, quidue cupias percuti, prior admonet. Eligis quid feriat: quod elegeris ferit. Quod si ab alterutro errandum est, rarius fallitur figentis ictus, quam destinantis obtutus. Si in conuiuium uenitur, quod quidem diebus profectis simile priuato est, non ibi impolitam congeriem liuentis argenti mensis sedentibus suspiriosus minister imponit. Maximam tunc pondus in uerbis est: quippe quam illic aut nulla narrant, aut seria. Toreumatum, peripe rasmatumque modo cochiliata profert supellex, modo byssina. Cibi arte, non precio placent: fercula nidore, non pondere. Scyphorum & paterarum raras oblationes, facilius est ut accuset sitis, quam recuset ebrietas. Quid multis? Videas ibi elegantiam Græcam, abundantiam Gallicanam, celeritatem Italicam, publicam pompam, priuam diligentiam, regiam disciplinam. De luxu autem illo sabbatario narrationi meae superfedendum est, qui nec latentes potest latere personas. Ad ccepta redeat. Dapibus expleto somnus meridianus sæpe nullus, semper exiguus. Quibus horis uero tabula cordi est, tesseras colligit rapide, inspicit sollicite, uoluit argute, mittit instanter, ioculanter compellat, patienter expectat: In bonis iactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur. Secundas fastidit uel timere uel facere. Quarum opportunitates spernit oblatas, transit oppositas, sine motu euaditur, sine colludio euadit. Putes illum & in calculis arma tractare. Sola est illa cura uincendi. Quam ludendum est, regiam sequestrat tantisper seueritatem. Hortatur ad ludum, libertatem communionemque. Dicam quod sentio, timet timeri. Denique oblectatur comotione superati. Et tunc demum sibi cessisse collegam credit, quum fidem fecerit uictoriae suae bilis aliena. Quodque mirere, sepe illa læticia minimis occasionibus ueniens ingentium negociorum merita fortunat. Tunc petitionibus diu ante per patronorum naufragia iactatis absolutionis subitæ portus aperitur. Tunc ego etiam aliquid obsecraturus feliciter uincor, quando mihi ad hoc tabula perit, ut causa seruetur. Circa nonam re crudescit moles illa regnandi, redeunt pulsantes, redeunt summouentes, ubique litigiosus fremitus ambitus, qui tractus in uesperam cœna regia interpellante rarefcit, & per aulicos deinceps per patronorum uarietate dispergitur, usque ad tempus concubie noctis excubaturus. Sane intromittuntur (quamquam raro) inter cenandum mimici sales, ita ut nullus conuiuia mordacis linguæ felle feriat. Sic tamen quod illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonaeco uocalium concentus meditatam acroama simul intonat. Nullus ibi lyristes, chorales, mesochorus, tympanistris, psalteria canit. Rege solum illis fidibus delinito, quibus non minus mulcet uirtus animam quam cantus auditum. Quam surrexit, inchoat nocturnas aulica casa custodias. Armati regiam domus, aditibus assistunt, quibus horum primi soporis uigilant. Sed iam quid meas istud ad partes? qui tibi indicanda non multa de regno, sed pauca de rege promisi. Simul & stilo finem fieri decet, quia & tu cognoscere uiri non amplius quam studia, personamque uoluisti: & ego non historiam, sed epistolam conficere curauim. Vale.